
ПРОПАМ'ЯТНА
КНИГА
УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДНОГО
ДОМУ
В ВІННІПЕГУ

ПРОПАМЯТНА КНИГА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВИНИПЕҐУ

МАТЕРІЯЛИ ДО ЦЕЇ КНИГИ
ЗІБРАВ І НАПИСАВ
СЕМЕН КОВБЕЛЬ

ЗРЕДАГУВАВ
Проф. Д. ДОРОШЕНКО

ВИДАНО ЗАХОДАМИ І КОШТОМ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ
У ВИНИПЕҐУ
1949

Printed by
Trident Press Limited
210—216 Dufferin Ave.,
Winnipeg, Man., Canada.

ПРИСВЯТА

ЦЮ ПРОПАМЯТНУ КНИГУ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ПЕРШИМ ЧЛЕНАМ І ЧЛЕНКИНЯМ Й ОРГАНІЗАТОРАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВІННІПЕГУ, КОТРІ БУЛИ ЧЛЕНАМИ ВІД ПОЧАТКУ ЙОГО ЗАСНОВАННЯ ДОТЕПЕР, ВКЛЮЧАЮЧИ ТИХ, ЩО ВІДІЙШЛИ ВІД НАС У ВІЧНІСТЬ.

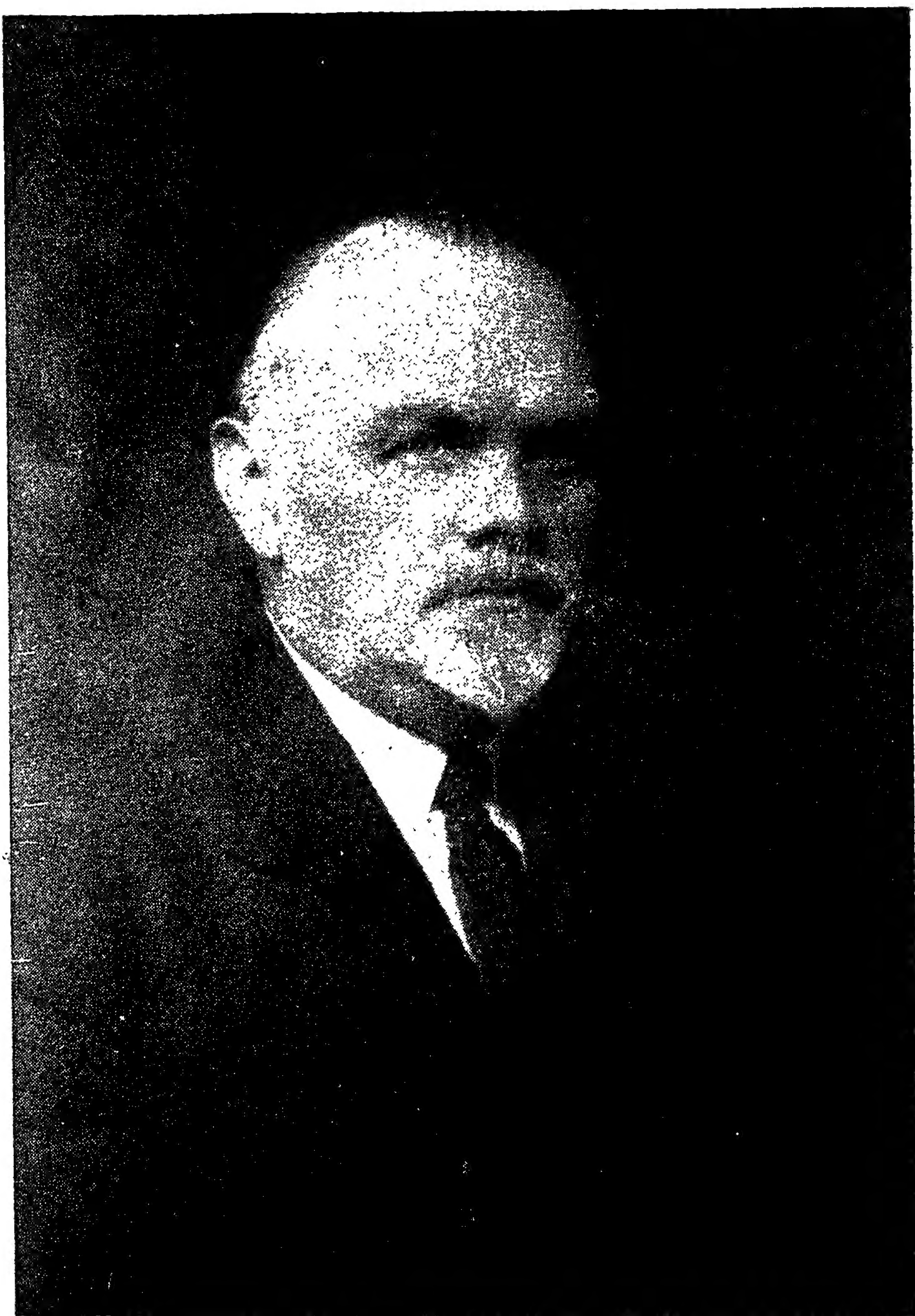

Їх Величества Королева Єлисавета і Король Юрій VI.

О! КАНАДО!

Вільний переклад слів: С.Ковбель. Музика: Т.Мартін.

2. О! Канадо! Країно всіх свобод,
Що ними Твій живе й росте народ.
За Тебе ми Твої сини, за свободу Твою
Готові всі на поклик Твій віддать і кров свою.
О! Канадо! О! Канадо! О! Канадо, країно всім
вільна!
За Твою честь і смерть нам не страшна.

Тарас Д. Ферлей,
основатель, довголітний голова і почесний член Українського Народного Дому у Вінніпеґу та Президент Взаїмної Помочі в Канаді в роках 1944-47.
Вписаний в книгу почесних членів на річних зборах товариства 5-го березня 1939 р.

Український Народний Дім у Вінніпеґу.

Видавнича Комісія Українського Народного Дому у Вінніпегу.
Сидять зліва направо: 1. І. Трач, 2. С. Ковбель, 3. О. Бабинець.
Стоять зліва направо: В. Казанівський, О. Пасічний.

Передне Слово

УКРАЇНСЬКИЙ Народний Дім у Вінніпеґу випускає в світ оцю давніше намірену і обіцяну працю, сповняючи свій обовязок зглядом будучих поколінь українських поселенців у цій прибраній батьківщині, як Інституція, що була "колискою" того культурно-освітного розвитку, яким сьогодня кожний українець в Канаді має право бути гордий.

Нема, здається, в Канаді важнішої події серед української іміґрації, яка не дослідила би свого коріння в Народнім Домі у Вінніпеґу. Бо місто Вінніпеґ є головним осередком української іміґрації в Канаді, осередком її культурно-громадського життя, тож природна річ, що в тім осередку мусів бути той розсадник, в якім засіяно привезене з рідних земель насіння, що розійшлося, виросло, розцвіло і приносить овочі по всій широкій Канаді.

Тим РОЗСАДНИКОМ був Вінніпеґ, а в нім УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ, бо в ньому були виховані молоді — ідейні люде, що розходилися по других місцевостях і кольоніях та розносили і розсаджували там ті рослинки, виплекані в розсаднику, та брали в свої руки нагляд над ними, щоб вони не марніли, а розвивалися.

Ця книга написана і видана за старанням і коштом Українського Народного Дому не для зиску, не для пропаґанди, не для слави, чи яких других цілей приватних. Вона має важнійшу ціль: перехавати і переказати нашим дальшим поколінням про нашу минувшину тут в новому світі, про що вони колись схотять довідатися, і не буде їм кому переказати. Очевидці-піонірі рік за роком минаються, принагідні записки затрачуються, і коли мине ще який десяток років, вони даремно шукатимуть відомостей, і запитатись не буде у кого. Вже і тепер не батато зосталось тих, що могли би розказати внукам про минувшину, і так нитки помалу розгублюються, а внуки і правнуки колись дорікатимуть, що їхні батьки чи діди, які зуміли збудувати для них будучність, не спромоглись передати їм своїх спогадів у більше тривалій формі. Та мозольна праця, покладена українцями в Канаді для її розбудови та для свого розвою на полі рідної культури, освіти, літератури та мистецтва заслуговує на те, щоб її не забути.

Ця **пропамятна** книга хоча не є історичним чи високо-літературним твором, але майбутній історик знайде в ній і дещо потрібного до історії. Це є збірка спогадів про бувальщину, зібрана від одиниць, збірка статей, поміщуваних принагідно в часописах, та записок, які ще збереглися.

Цею Книгою Український Народний Дім, як "Батько" Українських Народних Домів в Канаді, вважає своїм обовязком дати українському

загалові перегляд своєї праці в тяжких початках, поки ще не дуже пізно. Прийде час, що ця книга стане "предтечою" майбутньої історії української іміґрації в Канаді, хоч як вона не повна. Прийде час, коли покажеться конечність, і знайдеться хтось, що напише її краще, а поки що, ми передаємо її у твої руки, читачу, як памятник минулого.

Український Народний Дім у Вінніпеґу бажає цею працею бодай в части сплатити хоч морально довг всім своїм членам-працівникам, що трудились і дальше трудяться на полі рідної культури, як і всім тим, що трудяться у своїх Народних Домах та других культурно-освітних народних установах в Канаді, що йдуть сміло і безупинно у загальному національному напрямі, який витичив своїм статутом Український Народний Дім у Вінніпеґу.

Нехай ця Книга буде хоч скромним, але тривалим памятником тим многим працівникам, що вже перенеслися у вічність, та залишили нам живучим обильні овочі своєї щирої праці та примір до наслідування.

Нехай вона буде хоч моральною нагородою всім тим, що не відказувалися поспішити своїми щирими лептами з допомогою Українському Народному Домові в його тяжких початках існування.

Прийміть її у свою хату, як доброго приятеля, так, як ми її щиро випускаємо.

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ
Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

Проф. Д. Дорошенко,
редактор Пропамятної Книги.

ЩО Є В „ПРОПАМЯТНІЙ КНИЗІ"

Ця "Пропамятна Книга" присвячена 38-літньому ювілею Українського Народного Дому у Вінніпеґу, одної з найстарших і найбільше заслужених українських орґанізацій в цілій Канаді. Вона подає образ розвитку української іміґрації в Канаді, її праці та її успіхів на полі громадської й просвітно-культурної діяльности за ціле останнє півстоліття.

Одже читач знайде в цій книзі такі розділи. В розділі І. подається передовсім короткий нарис історії Канади та її населення. Канаді судилося стати новою вітчиною для соток тисячів українських переселенців з Европи, головно з Галичини та Буковини, провінцій колишньої Австро-Угорської монархії, і в значно меншій мірі з Волині, яка до кінця першої світової війни належала до Росії, а по цій війні до Польщі. Спеціяльний розділ у книзі говорить про початки української іміґрації, який припадає на кінець 19-го століття, та про умови, серед яких довелося жити і працювати піонірам іміґрації. Тут підкреслюється труднощі, серед яких знайшлися перші поселенці, що не знали анґлійської мови, ані місцевих порядків, не звикли до природи й клімату Канади, відмінних від тих, серед яких вони вродилися й виросли в старому краю. Цілком нові були для них демократичні порядки, відмінні від режіму, під яким довелося їм жити під Австрією, а потім під Польщею або Румунією, яка заволоділа по війни Буковиною.

Та потому як перші поселенці улаштували матеріяльний бік свого життя, почав відчуватися брак церковної опіки і брак школи, яка би мусіла навчити підростаюче покоління анґлійської мови, щоб улекшити йому освоєння з анґлійською культурою і зробити дітей поселенців свідомими громадянами Канади. Одже в нашій книзі оповідається про початки організації церковного життя серед поселенців, які в своїй більшості належали до греко-католицької (уніятської) церкви, підлеглої Риму — це були галичани, а в меншій це були греко-православні буковинці, залежні від Царгороду. Оповідається про місійну діяльність серед греко-католиків французького римо-католицького духовенства, а потім про заснования від р. 1912. окремого українського епископату. На ґрунті незадоволення українців з політикою Риму відносно українського народу повстав серед українських іміґрантів у Канаді та в Зединених Державах рух, який привів до створення української автокефальної греко-православної церкви в 1919 році, котра підпорядкувалася Українській Автокефальній Православній Церкві в Києві й дістала звідти епископа. В теперішньому часі Українська Греко-Православна Церква в Канаді нараховує понад 80,000 вірних. Про неї розповідається в окремій статті І. розділу нашої книги.

В окремій статті подана й докладна статистика українців у Канаді, число яких за переписом 1941 року мало бути 305,929 душ (з них 56,17% греко-католиків, 20,23% греко-православних, 23,56% інших віроісповідань); докладно означено розподіл українців за їх віком і професією. Спеціяльна стаття говорить про нову хвилю іміґрації по першій світовій війні.

II. розділ присвячено спеціяльно „Українському Народному Домові" у Вінніпеґу, історії його заложення і розбудови. Початки орґанізації Українського Народного Дому сягають 1905 року, а формально він заіснував з моменту одержання ним чартеру в 1913 році. В цілому ряді статей подано образ розвитку культурно-просвітної діяльности драматично-співацьких товариств, які повстали в рамцях Українського Народного Дому, торговельних та допомогових орґанізацій, створення Союзу Народних Домів у Канаді, опис першого просвітно-господарського конґресу, який був скликаний тим Союзом і відбувся в кінці 1929 і на початку 1930 р. Взагалі підкреслено осередкову ролю, яку відіграв Український Народний Дім в житті українців цілої Канади.

III. розділ "Пропамятної Книги" містить в цілому ряді окремих статей опис видатніших моментів у житті Канади, в яких українське населення брало участь, або які так або інакше його торкалися: отже це був момент проголошення війни 1914 року, висилка української делеґації з Канади на мирову конференцію до Парижу в 1919 році, орґанізація „Позички Національної Оборони" для піддержки боротьби українців з поляками за збереження української державности в Галичині, створення Українського Червоного Хреста, успішні виступи Українського Хору Народного Дому, репрезентаційний попис українського театру на сцені театру Орфіюм у Вінніпеґу в 1936 році, українська маніфестація у Вінніпеґу в день коронації короля Юрія VI. 12-го травня 1937, особливо докладний опис участи українців у привітанні королівської пари підчас її гостини в Канаді в 1939 році, про відвідини українців ґенерал-ґубернатором Канади лордом Твідсмюром 21 вересня 1936 р., про положення українців після 2-ої світової війни, в звязку з питанням про допущення українських збігців до Канади; про Український Конґрес у Вінніпеґу 22-24 червня 1943 р. і про участь українців Канади в Пан-американській Українській Конференції в Ню Йорку в кінці листопада 1947 року.

Розділ IV. подає біоґрафії українських діячів, які працювали в Канаді, або тих, що їх діяльність мала всеукраїнське значіння.

Розділ V. — один з найцікавіщих — подає ряд споминів українських піонірів Канади. В цих споминах переходить ціла історія української іміґрації в Канаді. Деякі спомини, які малюють подорож іміґрантів з Европи, з ріжними дорожніми пригодами, або тяжку боротьбу їх з природою нової вітчини серед лісів, мочарів, скель, в тяжку довгу зиму, — викликають сильне враження і зворушують.

Розділ VI. спеціяльно трактує питання школи, просвіти і культури взагалі. Тут ми маємо окремі статті про Інститут Петра Могили в Сас-

катуні, Інститут Грушевського в Едмонтоні, Інститут "Просвіти" у Вінніпеґу. Подано огляд української преси в Канаді, а також про початок і розвиток української літератури в Канаді. Окремо подаються нариси драматичної літератури, белетристики і поезії українсько-канадійських авторів з їх короткими біографіями.

Розділ VII, затитулований „Міста і провінції", подає докладний опис економічної і культурно-просвітної праці в окремих містах і цілих провінціях, от як: Форт Виліям, Веґревил, Сейнт Норберт, Транскона, Ґонор, Сейнт Боніфас, Мелвил, Мензі, Рорктон, Смокі Лейк, Венкувер, Овкборн, Вайта, Оттава, Торонто, Дуфрост; про Український Народний Дім у Торонто, "Українську Народну Торговлю" у Вінніпеґу і про кооперацію в провінції Манітобі.

Останній VIII розділ, затитулований "Miscellanea", дає ряд статей на ріжні теми, цікавих для українського громадянства в Канаді.

Характер і завдання "Пропамятної Книги Українського Народного Дому" дуже влучно окреслені в в оцім уступі "Переднього Слова" редакції: „ця книга видана не для зиску, не для пропаґанди, не для слави, чи яких других цілей приватних. Вона має важнійшу ціль: переховати і переказати нашим дальшим поколінням про нашу минувшину тут в новому світі, про що вони колись схотять довідатись, і не буде їм кому переказати. Очевидці піоніри рік за роком минаються, принагідні записки затрачуються, і коли мине ще який десяток років, вони даремно шукатимуть відомостей, і запитатись не буде у кого. Вже і тепер небагато зосталося тих, що могли би розказати внукам про минувшину, і так нитки помалу розгублюються, а внуки і правнуки колись дорікатимуть, що їхні батьки чи діди, які зуміли збудувати для них будучність, не спромоглись передати їм своїх спогадів у більш тривалій формі. Та мозольна праця, покладена українцями в Канаді для її розбудови та для свого розвою на полі рідної культури, освіти, літератури та мистецтва, заслуговує на те, щоб її не забути".

SUMMARY OF CONTENTS

THIS Memorial Book is dedicated to the 38th anniversary of the Ukrainian National Home Association in Winnipeg, one of the oldest and most meritorious Ukrainian organization in Canada. Its chapters contain collections of authentic documents, records and interviews gathered during a period of years, all aiming to portray as fully as possible within the scope of the association, the life of Ukrainian Canadians, their development, their work and success in social, educational and cultural activities for the past half century.

Winnipeg has been regarded as the capital of Ukrainian Canadians and the Ukrainian National Home Association in Winnipeg has earned the honour of being the centre of social and cultural activities from its earliest beginning. Through its leadership, its vision and initiative, the Ukrainian National Home has influenced the thinking of our people, guiding them to achieve a better and brighter future.

This Memorial Book is published for the purpose of preserving, recounting and relating to our future generations facts which our sons, daughters and posterity may want to know about our life in this new world.

Pioneers, who could relate the history of the early days are passing away year by year; authentic records and documents are being lost, and unless some record has been kept, in a decade from now our sons and daughters may seek in vain for information of the life of their forefathers in this free land.

With this in view, the executive of the association has undertaken to recount in this Memorial Book the contribution of Canadian Ukrainians to Canada; in the field of national culture, education, literature and arts. This is our heritage and it shoud be preserved for future generations.

Summary of the chapters in this book:—

Chapter 1 — Short sketch of Canadian history and its geography. Arrival of hundreds of thousands of Ukrainian immigrants from Ukraine and from Austro-Hungarian provinces of Galicia, Bukovina and Volynia. Description of Ukrainian emigration towards the end of the 19th century... Conditions and circumstances under which the pioneering Ukrainian immigrants had to live in Canada, their difficulties and hardships, (e.g. lack of the English language, ignorance of the functions of the democratic government and of the administration of the laws of the land.)... Development of material life. Building of schools. Organization of the religious life. Statistics of Ukrainians in Canada.

Chapter 2 — Portrays the activities of the Ukrainian National Home Association, — its history and growth since 1913; its influence on the organization of the Ukrainian community centres in Canada; the first Ukrainian educational and economic congress of 1929—30.

Chapter 3 — Description of important events in which Canadian Ukrainians took part, including the sending of Ukrainian delegation from Canada to the Peace Conference in Paris, 1919; organization of national defence loan for the Ukraine; participation of Ukrainians in the war of 1914.

Chapter 4 — Biographical sketches of the Ukrainian leaders in Canada.

Chapter 5 — Reminiscences of the life of the Ukrainian pioneers in Canada. The story of the Ukrainian immigration.

Chapter 6 — Presents the question of schools, education and culture in general. Articles on The P. Mohyla Institute, Saskatoon; The M. Hrushevsky Institute, Edmonton; the Prosvita Institute, Winnipeg; the Ukrainian Press; beginning of Ukrainian literature, drama, poetry, and biographies of Canadian Ukrainian authors.

Chapter 7 — Activities of Ukrainians in Canadian towns, cities and provinces.

Chapter 8 — Miscellaneous articles.

С. Ковбель,
що зібрав і написав матеріяли до Пропамятної Книги Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

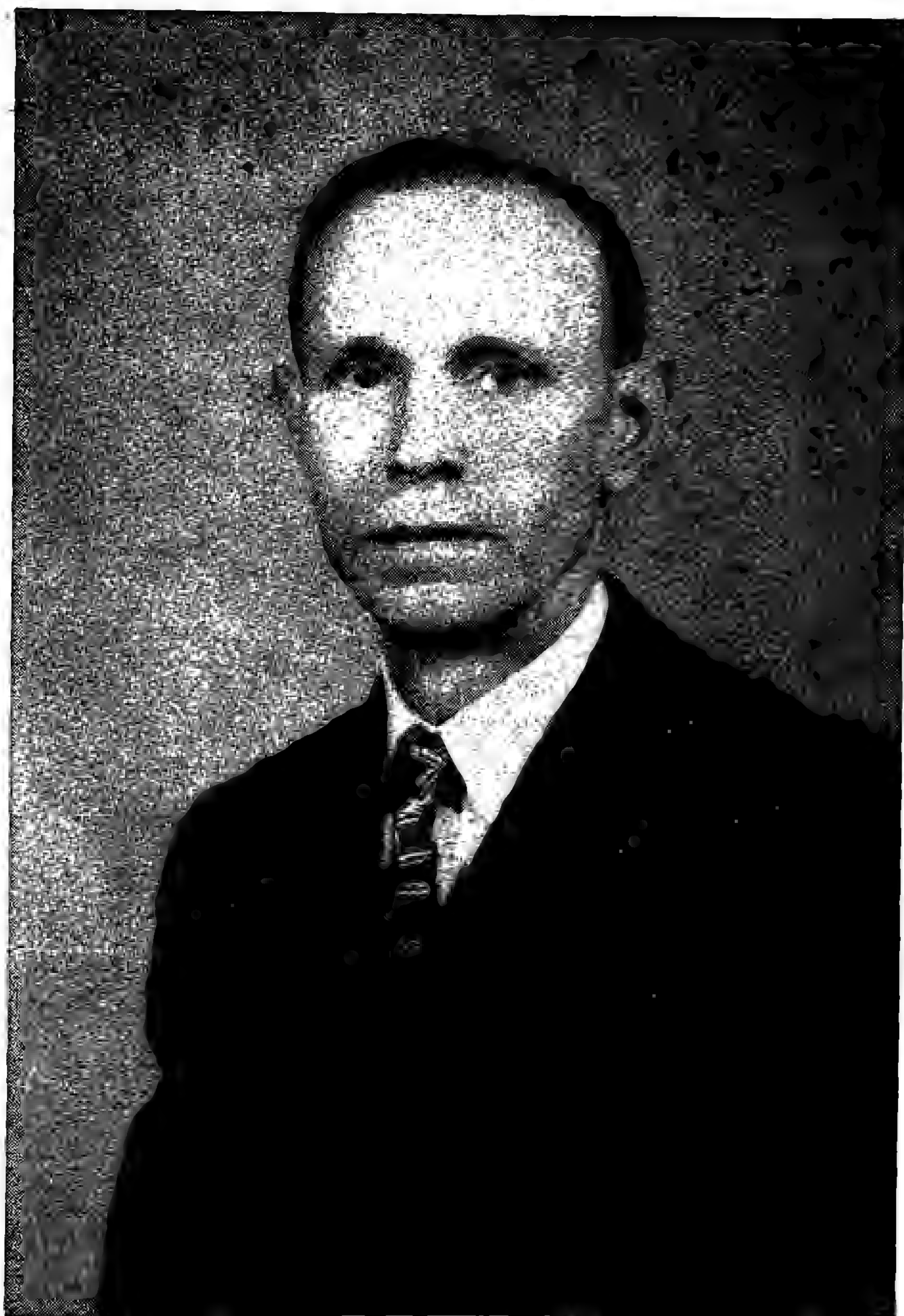

Заряд Українського Народного Дому в 1948 році:

Перший ряд (сидять зліва направо): Н. Баран, 1-ий заступник голови; Р. Дудар, 2-ий заступник голови; В. Казанівський, рекордовий секретар; І. Трач, голова; М. Левицький, касієр; П. Симотюк, фінансовий секретар; О. Бабинець, господар.

Другий ряд (стоять зліва направо): пані Е. Вівчар, членкиня Шкільної Ради; М. Коваль, директор; М. Гаврисишин, заступник бібліотекаря; пані М. Гомик, заступниця гардеробщика; І. Яцина, бібліотекар; О. Пасічний, голова Шкільної Ради; пані Т. Шкреметка, членкиня Шкільної Ради.

Третій ряд (стоять зліва направо): В. Музика, директор; П. Олійник, контрольор; К. Масцюх, контрольор; М. Войчук, голова Просвітної Секції; П. Кіпран, контрольор.

Іван Трач,
голова Українського Народного Дому в роках 1948—1950.

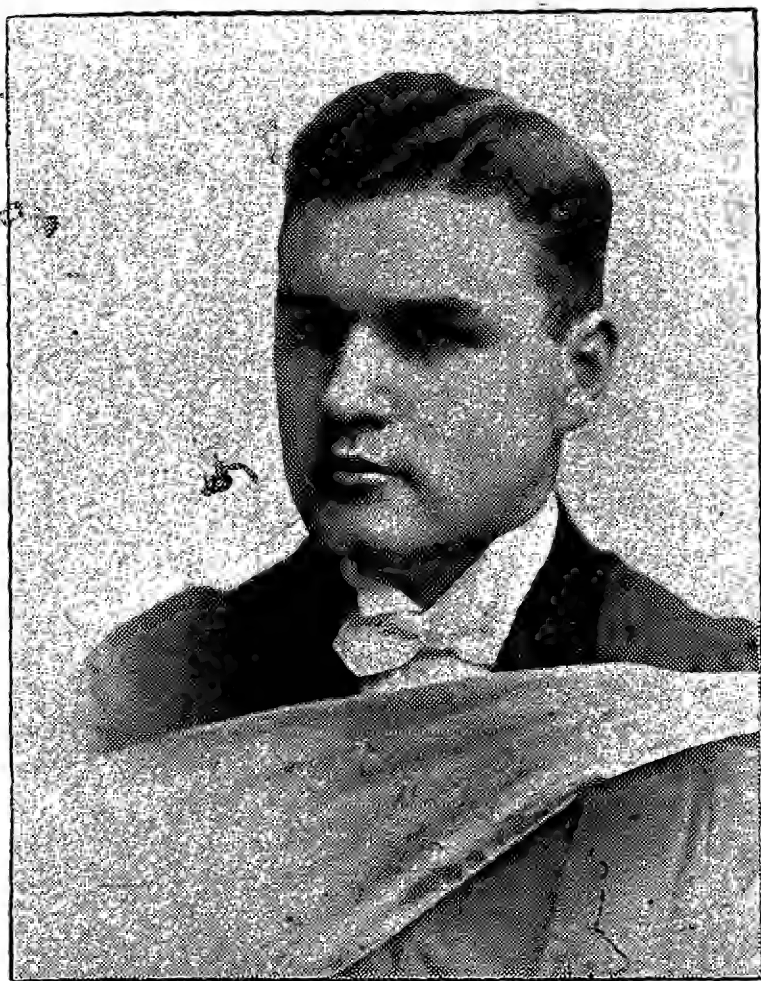
Проф. д-р Олександер Кошиць,
почесний член Українського Народного Дому в Вінніпеґу, вписаний в книгу почесних членів на річних зборах товариства 5-го березня 1939 р.

Артист Михайло Голинський,
почесний член Українського Народного Дому, вписаний в книгу почесних членів на річних зборах товариства 5-го березня 1939 р.

Семен Ковбель,
почесний член Українського Народного Дому, вписаний в книгу почесних членів на річних зборах товариства 20-го лютого 1947 р.

Д-р Б. Дима,
член добродій Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

Пані А. Йонкер,
членкиня добродій Українського Народного Дому у Віннінеґу.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ.

КОРОТКИЙ НАРИС ІСТОРІЇ КАНАДИ

ФРАНЦУЗЬКИЙ ПЕРІОД.

ХОЧА норвежці багато давніше були заїхали на західний берег Атлантику, то всеж таки загально принято, що Америку відкрив уперше в році 1492 Христофор Колумб.

По його повороті до Еспанії, скоро розійшлася відомість про його славну подорож по дворах европейських пануючих. Анґлія, Франція, Портуґалія, Голяндія почали думати про користи з нововідкритої землі. Кожний край вибирав інше поле і бачив іншу ціль в кольонізації.

Розглядаючи історію Канади, ми стрічаємося лише з двома народами.

Анґлійські кольоністи, що осіли на побережжах Атлянтійського океану, шукали тут землі і релігійної свободи. Вони управляли ріллю, жили дружно з індіянами і вневдовзі гарно загосподарувалися.

Французькі кольоністи вибрали собі "Акадію" і долину ріки Св. Лаврентія (Ст. Лоренс) і звертали більше уваги на відкриття, торговлю шкірами і місіонарську роботу. Найперший французький дослідник був Вератціні. За ним прийшов Жак Картіє, що відкрив ріку Сейнг Лоренс.

Роберваль, перший заступник французького короля (Віце-Король) території, названої "Нова Франція" (так тоді називали Канаду), старався заснувати кольонію, та це не вдалося. Протягом 50 років французи мали багато релігійних клопотів у Франції і мало думали про кольонізацію нової землі. Доперва Шемплейн почав робити нові досліди, заснував Квебек в році 1608 і наново розбудив заінтересування новим краєм. Він вважається основателем Канади.

Европейські поселенці застали в Канаді туземців і назвали їх Індіянами. (Вони зпершу думали, що відкрили Індію, бо цілею морських подорожей на захід було знайти дорогу до Індій в Азії). Ті індіяни були сильної будови тіла, темноволосі, чорноокі, з вистаючими костями лиця, були незвичайно зручні на ловах, вміли скоро біґати та мали надзвичайно сильно розвинений слух і зір. В той час було дуже багато всякого дикого звіря і риби в водах. Вони вдягалися в одежу із звірячих шкір і живилися головно мясом упольованих звірів та рибою. Мешкали в шатрах із шкір або кори з дерева, які називали "віґвам".

Коли чоловіки полювали або воювали, жінки клопоталися всіми справами племен. Індіянин був вірним товаришем, але жорстоким местником для ворога.

Індіяни ділилися на три племени: Гюрони, Альґонквіни і Іроквої.

Ґюрони і альґонквіни жили з французами дружньо, а ірокводї з анґлійцями. І з тими індіянами перші кольоністи мусіли зводити тяжку боротьбу за посідання.

Першу сталу оселю оснував Шемплейн, оснуватель Квебеку. Він працював щиро для піднесення нової оселі, одначе мав дуже важку працю перед собою. Ґубернатори дуже часто змінювалися, і Шемплейн мусів часто їздити до Франції, щоби дізнатися про їх бажання. Він без потреби викликав ворожнечу сильних ірокводів, і французькі поселенці довгі літа терпіли від тих індіянів за його помилку.

В тих часах багато компаній дістали монополь на торговлю футрами, а за це зобовязувалися привозити кольоністів до Канади та помагати їм розгосподарюватись на нових землях. Одначе ті компанії не дбали про ніщо, окрім своєї торговлі, і так втрачали право на торговлю.

В кінці в році 1627 Рішелю оснував нову компанію із 100 членів і зробив Шемплейна Ґубернатором Нової Франції. Та і ця компанія не була кращою як попередні. Тому в році 1663 заведено Королівське Правління, яке управляло Канадою аж поки французи не втратили Канади в році 1760.

В часі Королівського Правління краєм управляв "Тріумвірат", що складався з Ґубернатора, Епископа і Інтенданта, при помочі Найвищої Ради. Ґубернатор управляв військовими справами, Епископ справами церковними, а Інтендант справами правними і фінансовими.

Першим Інтендантом був Джон Талон, чоловік енерґічний і талановитий, що дбав про добро кольонії. Він висилав експедиції для дослідів на захід і північ, розширив торговлю футер з індіянами на сході, а також дбав про торговлю з індіянами на заході. В році 1672 він повернув до Франції.

Першим Епископом був Ляваль. Він прибув до Канади в році 1659 і вневдовзі вернув до Франції і там старався вплинути на зміну форми правління кольонією, чим причинився до введення Королівського Правління. В році 1670 його назначено першим Епископом Квебеку, і він працював щиро і пильно коло справ кольонії майже 50 років.

Він старався навертати індіянів на христіянство і сильно противився продажі їм алькоголевих напитків. В Квебеку він оснував Семинарію, яку опісля замінено на Університет Ляваля, на памятку його основника.

Фронтенек, один із найспосібніших ґубернаторів, обняв уряд в році 1672. З індіянами він жив у добрій згоді і здобув у них пошану, одначе не міг жити в згоді з Епископом і Інтендантом та з другими членами правління. Фронтенек противився забороні продажі алькоголю індіянам, маючи очевидно свої особисті користи.

Нарешті назбиралося стілько скарг на нього, що король в році 1682 відкликав Фронтенека.

Одною з цілей, які мали на очах французи, було зробити цілий край католицьким. Багато єзуїтів лишали вигідне життя в Франції і йшли між індіянів навертати їх на римо-католицтво. Одначе ірокводї

не переставали ворогувати проти французів. Чимало тих місіонарів загинуло, проповідуючи Євангеліє, чим старалися поширювати панування Франції. Франція безнастанно старалася поширити свої впливи коштом британських кольоній, що були на полудне від Канади. Ці заходи і вмішання Шемплейна в індіянські незгоди дали почин до безнастанних війн, які закінчилися аж тоді, коли нарешті вигнали французів із тих земель. У цих війнах діялися страшенні звірства, яких допускалися кольоністи французи, анґлійці і індіяни, що стояли за одними чи другими.

Кровожадні іроквої розпочали війну на ново. Ґубернатор Донивил скликав на нараду до Форт Фронтенек всіх індіянських вождів, там 50 з них арештував і вислав до Франції. Іроквої з помсти напали на кольонію, спалили Лашін і вимордували 1000 кольоністів.

Щоби рятували кольонію, Фронтенека знову призначили ґубернатором в 1689 році. Він віддав іроквоям їх вождів, звернув всю вину на анґлійців і почав готовитись до війни. Тоді анґлійські кольоністи вислали експедицію з Бостону, яка мала заатакувати французів. Вона здобула Порт Роял, та Фронтенек боронив Квебеку так знаменито, що анґлійці мусіли забратися. Ця війна, названа "Війна Короля Вілляма", закінчилася аж в році 1697. Слідуючого року Фронтенек помер.

Від цього часу аж до Парижського договору в році 1763 історія Канади є безнастанна боротьба між французами й анґлійцями. Французи бачили, що як довго кольонії двох народів будуть побіч себе, то не може бути певного і тривалого спокою. Треба конче перемогти і вигнати других.

Щоби забезпечити себе, французи укріпили Люйсбурґ на східній часті острова Кейп Бретон і вірили, що це буде ключ до оборони ріки Ст. Лоренс. Твердині будували всюди нові, укріплювали старі. В році 1745 анґлійські кольоністи взяли Люйсбурґ. Та по трох роках підчас мирової угоди в році 1748 віддали назад твердиню.

Помимо цеї угоди ті два народи так були ворожо настроені, що війна була неминуча. В тім часі став державним секретарем Віллям Піт. Він не жалував ні людей ні грошей, і поволи анґлійці взяли верх. Французькі твердині одна по другій падали в руки анґлійців. Вони знова заняли Люйсбурґ в році 1759. Анґлійський ґенерал Вулф обляг Квебек. Там прийшло до головної битви на рівнинах Абрагама, і французів побито. У тій битві згинули обидва полководці, анґлійський Вулф і французький Монткалм, і Квебек дістався в руки анґлійців.

Французи були цілком переможені. В році 1760 в Монтреалі французький ґубернатор віддав Канаду в руки анґлійського ґенерала. А в році 1763 у договорі в Парижі Франція зріклася претенсій до Канади.

КАНАДА ПІД БРИТІЙСЬКИМ ПРАВЛІННЯМ.

Мирну угоду, яка положила кінець Французько-Анґлійській війні, підписали в 1763 році. Франція зреклася претенсій до Канади, а анґлійці зобовязалися признати французам право посідання того, що мають і дали їм право британського горожанства.

По заняттю Канади англійцями, якийсь час край був під військовим правлінням. Військові урядники засідали в судах в Квебеку, Монтреалі і в Трі Риверс. Французи не розуміли англійської мови і ненавиділи англійські закони, які не дозволяли римо-католикам займати місця в урядах. Щоб однакож стримати їх від злуки з невдоволеними американськими кольоністами на полудні, британський парлямент видав т. з. Квебекський Акт 1774 року, яким встановив дорадчу раду при Губернаторові, дозволив римо-католикам держати публичні уряди, приняв цивільний закон французів і кримінальний закон англійців, як закони занятого краю.

В тім часі Англія признавала собі право оподаткувати свої кольонії на покриття кошту воен. Кольоністи тому спротивилися, бо після англійського закона король не має права накладати податків без згоди відпоручників народу, а американці не мали відпоручників в парляменті Британії. Тоді цей згаданий Акт скасували, одначе наложили інші податки і через те не було дальше спокою.

До того британці змушували американців провадити торговлю лише з Англією. Тоді в році 1775 збунтувалися 13 американських кольоній і в році 1776 оголосили свою незалежність від Англії.

Це довело до цивільної війни, яку британці програли і Версальським договором в році 1783 мусіли признати незалежність Зединених Держав Північної Америки.

Багато кольоністів лишилися вірними Англії і противилися повстанню. За те їх по війні так переслідували, що вони в році 1784 почали забиратися до Канади. Так осіло їх в околиці ріки Ст. Лоренс около 10,000. Їх названо основниками Горішної Канади.

Британський уряд давав їм значну підмогу.

Та англійці в Канаді не були вдоволені французькими законами і звичаями, на які дозволяв Квебекський Акт. Вони жадали законів власного правління. В цій справі вислали вони петицію до Англії і просили змінити ті закони. Та французи зробили те саме, післали прошення зоставити все так як було.

Щоби вдоволити обидві сторони, британський парлямент видав Конституційний Акт в році 1791. Цей акт поділив Канаду на Горішну і Долішну Канаду. Кожній з них дав право свого власного уряду, що складався з Губернатора, Виконавчої Ради і Законодатного Зібрання (парляменту). Членів Законодатного Зібрання вибирав своїми голосами народ, а губернатора і членів Виконавчої Ради призначував король.

Це вже було конституційне парляментарне правління, одначе контроля податків була в руках губернатора. І так само Виконавча Рада, що після британського закона мала би бути під контролею народних репрезентантів (парляменту).

Цей Акт установив ті славні "Духовні Резервації", з якими опісля було немало клопотів. Тоді почалась боротьба за "відвічальний парлямент", який мала Британія, одначе скоро притихла, коли треба було

злучитися разом для відпертя американців, які в році 1818 виповіли Анґлії війну. Американці напали на Канаду в надії, що легко справляться.

Та поки підемо дальше, поглянмо, наскільки Канада поступила вперед до 1812 року.

Під анґлійським пануванням Канада поступила далеко вперед. Давне невдоволення французів минуло. Перший парлямент Горішної Канади зібрався в Нюарку, і так само Долішної в році 1772. Та і тепер не було ідеальної згоди. Між обома народами зростало невдоволення і зависть. Головна ріжниця була віра. Французи бачили, що анґлійці користуються неналежними правами, і це відбивалося відемно на законодавстві.

Та з другої сторони розвиток краю ішов вперед. Зникали пустарі і ліси, прибувало управленої землі. Дороги що раз більше і густійше перетинали пустарі. В околицях будувалося що раз більше людських осель. Будовано млини, трачки, подбано, щоб було більше кораблів, орґанізувалися і будувалися школи, церкви. Життя ставало що раз краще.

Берлінським декретом Наполеон заборонив всім підбитим народам торгувати з Анґлією, а Анґлія заборонила всім іншим народам торгувати з Францією та її союзниками.

Ті заборони відчула американська торговля. Коли Анґлія почала перешукувати американські кораблі за дезертирами, вибухла нова війна. І в тій війні вийшла переможною менша канадійська сила, а сильнійша американська армія була переможена.

Війна закінчилася в 1814 році. Хоча спірні точки не були вирівняні, то ця побіда дала Канаді почуття власної сили. Все ж таки багато людського життя і майна страчено. Лишилось багато невиробленої землі задля браку робочих рук, забракло збіжжа, і треба було аж помочі уряду, щоб не допустити до голоду. Це збільшило ненависть до американців і було навіть видано розпорядження, щоб американці забралися з Канади.

Та минав час, і життя ішло своїм порядком і кращало. Почали напливати нові хвилі іміґрантів з Анґлії, Ірляндії, Скотляндії. Розбудовувалися господарства, кольонії, міста, будувалися школи, колеґії, отвиралися банки, підносився промисл, торговля. Цей зріст головно розвивався в Горішній Канаді так, що Долішна зоставалась позаду.

З напливом іміґрації посилювалася боротьба проти Конституційного Акту. Члени правительства і їх симпатики лучилися, щоби запевнити собі всі публичні уряди, створили т. з. "Родинний Союз", який мав контролю над установлюванням і виконуванням законів. Вони мали контролю над податками, над коронними землями, давали великі простори землі своїм однодумцям за безцінь. З Духовних Резервацій обділювали Анґліканську Церкву, а відмовляли іншим протестантським церквам. Сила цеї спілки була велика і не допускала жадних змін довгі роки. Правительство не було відвічальне. Урядників провінцій призначував Король. Ці урядники походили переважно з ан-

ґлійців і поводилися дуже часто самовільно проти волі народу та народних репрезентантів.

Це все обурювало народ. Народ бачучи, що правною дорогою не вдіє нічого, почав революцію під проводом Папіно і Мекензі в роках 1837—1838.

Анґлійський уряд тоді вислав Лорда Доргема як Ґенерального Губернатора з дорученням прослідити причини революції.

Його звіт, це важний канадійський історичний документ. Він радить злучити обидві Канади в одну, завести одно відвічальне правління і всі анґлійські провінції злучити в одну федерацію.

В році 1840 видано Акт Злуки (Юнії), а в році 1841 обидві Канади злучено в одну. Від того часу йшли нові зміни. В році 1841 на підставі Муніципального Акту дістали муніципали в Горішній Канаді місцеву муніципальну самоуправу. Сюди вчислені міста, місточка, села та тавншипи (округи) з місцевою самоуправою. У них податковці вибирають Раду, яка має контролю над місцевими справами, будує дороги, мости, видає всякі розпорядження, що відносяться до своєї місцевости чи округа, накладає податок на місцеві потреби і завідує ними.

Такий лад доручив Доргем і нині мають його всі провінції Канади з невеликими змінами чи ріжницями, які не противляться основним точкам цього Акту.

В році 1854 закінчився також клопіт із Духовними Резерваціями, коли продано ті земельні резервації. Дохід з продажі призначено на потреби муніципалів: дороги, мости, школи та другі потреби. Духовенство замість доходів з Резервацій, дістало річну пенсію.

За правління третього Ґубернатора Канади Чарлса Меткефа встановлено відвічальне правительство. Між ним і міністрами була вийшла незгода, і якийсь час він правив Канадою без них. Аж в кінці постановлено, що Ґубернатор має ділати лише за радою міністрів, і незгода закінчилася.

Договором з року 1842 встановлено границі між Канадою а Зединеними Державами на захід аж до Скалистих Гір (Ракі Мавнтейнс), а в 1846 аж до берега Тихого Океану.

В році 1854 заведено вільну торговлю із Зединеними Державами деяких річей на протяг 10 років. Та вільна торговля закінчилася аж в році 1866.

Першою столицею злученої Канади призначено місто Кінґстон, в роках 1841—1844. В році 1844 столицею Канади стало місто Монтреал. В році 1849 повстав бунт, і населення спалило будинок парляменту та бібліотеку в Монтреалі, столицю перенесено до Торонта. По чотирох роках перенесено столицю до Квебеку, а в році 1858 столицею стало місто Оттава. Угольний камінь під будинок парляменту в Оттаві положено в році 1860. Церемонії положення доконав наслідник престола принц Едвард, пізнійший Король Едвард VII. В році 1866 відбулося перше засідання парляменту в Оттаві.

В році 1844 священик Еґертон Раерсон обняв провід над справою освіти в Горішній Канаді і був головним надзирателем шкільних справ

понад 30 років. Він уважається батьком теперішної шкільної системи в Канаді. Під його наглядом отворено безплатні публичні школи, вищі школи, колеґії і університети, упорядковано почту.

КОНФЕДЕРАЦІЯ.

Вже за першого (французького) періоду проваджено кольонізацію і досліди краю. У другім (англійськім) періоді це збільшилося. Досліди посувалися все дальше на захід до Великих Озер і дальше, та на північ до заливу Ґодсона. Від західного берега Горішного озера (Лейк Супіріор) Дасон побудував дорогу названу його іменем "Дасон Ровд" аж до збігу рік Ред Ривер і Асинибойн. Лорд Селкірк оснував кольонію над рікою Ред, і так повстала перша провінція на заході Манітоба. Інші дослідники пішли ще дальше аж до берегів Тихого Океану.

Певна річ, що такі простори вимагали якоїсь злуки правління, конфедерації. До цього перли політичні, торговельні та військові конечности.

Провінції бажали вільної торговлі між собою, спільної охорони перед нападами племен туземців. Робота парляменту була безсильна, бо дві партії були рівно сильні.

В році 1864 створено коаліційне правительство, і зачалася аґітація за злукою. Скликалися конференції, переводилися дискусії, ставлено домагання до британського парляменту. Наслідок був такий, що британський парлямент видав "Британський Північно-Американський Акт (Брітіш Норт Америка Ект)", який увійшов в силу дня 1 липня 1867, за правління Джана А. Мекдоналда. Від тоді день 1-го липня став державним святом (Домініон Дей). Канада стала окремою Домінією в Британській Спілці Народів.

Головними постановами того Акту були:

1) Онтеріо, Квебек, Ню Бронсвик, Нова Скошія лучаться в одно тіло під федеральним правлінням.

2) Кожна провінція має свій автономний уряд і контролю над своїми справами.

3) Федеральний уряд має контролю над справами, які відносяться до цілого краю.

4) Означено ріжні відділи кожного уряду, обовязки і силу власти.

5) Признано можливість прилучення інших територій як осібних провінцій.

Цим постановам противилося лише населення Нової Скошії.

В році 1870 основувалася і пристала до Федерації перша провінція на заході від Великих Озер — Манітоба зі столичним містом Вінніпеґом.

Кольоністи французи і мішанці (ґебріди) боялися злуки Манітоби, як провінції, і зробили повстання під проводом Луїса Ріеля; повстанці арештували прихильників злуки і вивезли їх на схід до Форт Виліям, а їх оселі спалили над рікою Ред. Головного провідника Скота застрілили.

Коли канадійське військо в силі 1200 вояків прийшло з Торонта

до Форт Гері, Луїс Рієль утік на захід і повстання над Ред Ривером скінчилося.

В році 1885 Рієль підняв повстання на заході в Саскачевані. Гебріди боялися, що федеральний уряд відбере від них землі, а федеральне правління не давало їм вдоволяючого запевнення. До цього повстання прилучилися і індіяни. Проти цього повстання вислано військові частини і Королівську Кінну Поліцію; повстання розбито, Рієля злапано і страчено.

Територію на заході, яка належала до Компанії Годсон Бей (яку називали "Фор Трейдерс Емпайр"), перебрано під заряд Домінії в році 1869 і поділено так:

1) Провінція Манітоба в 1870 році.

2) Округ Ківейтін зорганізовано в 1876 році.

3) Асинибойн, Саскачеван, Алберта і округ Атабаска уформовано із головним містом Ріджайна в 1882 році.

4) Округи Унгава, Френклін, МекКензі зорганізовано в 1896 році.

Принс Едвард Айленд прилучено до федерації в році 1873.

Бритіш-Коломбія в році 1871 прилучилася до Конфедерації, коли правительство зобовязалося побудувати залізницю між великими озерами на сході а берегом Тихого Океану на заході, в протягу слідуючих 10 років.

Будову Тихоокеанської залізниці віддано синдикатові, якому віддано багато землі по обох боках дороги і грошей та виключне право уживання залізниці у деяких місцях. А що до 10 років показалося за мало, то речинець продовжено, і будова закінчилася аж 1885 року. І так став далекий захід приступним.

В році 1882 створено нові степові провінції Саскачеван і Алберту, отворено вільні Коронні землі для кольонізації степових просторів, і нові поселенці почали осідатися на тих землях.

Від часу Конфедерації видано багато корисних законів, і поступ лішов у всіх напрямах скоршим темпом. Поширювано і поглиблювано водні дороги, викопано нові канали, розбудовано сіть залізних доріг по цілім краю, будовано фабрики і поширювано торговлю із старим і новим світом.

Урожайні простори степів піднесли хліборобство, відкрито мінеральні багацтва, розвинувся копальняний промисл, лісовий промисл та риболовство.

Канада стала в скорім часі багатою країною світа із великою будуччиною своїми невичерпаними і нерозкритими ще природними багацтвами.

Її населення постійно збільшується новим напливом поселенців із всего світа, які поволі зливаються в одноцільну націю канадійців, з повним правом задержання своїх рідних культур, звичаїв і релігійних вірувань.

Війна перша і друга у великій мірі припинила зріст населення, але приспішила зріст багацтва краю і його мешканців. Це показало наглядно, що Канада своїми природними багацтвами має змогу і досить

місця на вдесятеро більше населення, як вона має дотепер. І при розумній управі краю те населення в короткім розмірно часі зросте до відповідних до її територій розмірів напливом із перенаселених країв Европи.

ЗВІДКИ ВЗЯЛАСЯ НАЗВА КАНАДА?

Довго ломили собі голови дослідники історії над тим, звідки взялася назва Канада, яка становить більшу частину північно-американського континенту. Винаходили ріжні теорії і здогади.

Найбільше імовірною теорією є ця, яку принято за правильну в підручниках історії, яку потверджує історик Френсіс Паркмен.

Канада це індіянське слово, яке означає "село". Французький подорожник-вікривець Джек Картіє перший уживав цеї назви на своїх ґеографічних мапах. Та він не називав ще теперішної канадійської території Канадою.

Картіє шукав коротшої дороги з Европи до азійської Індії, і коли в році 1534 заплив до заливу св. Лаврентія, йому здавалося, що він дійсно ту дорогу знайшов. Він плив рікою вгору якийсь час в надії, що знайде пролив, що лучить Атлянтійський океан із західним морем, яке після його припущення мало сягати аж до Індій.

Коли в дорозі захопила його пізня осінь, і ріка почала замерзати, він вернувся назад до Франції. Слідуючого року він пустився знову в подорож до заливу св. Лаврентія і аж тоді довідався, що це була ріка із солодкою водою, а не морський пролив до Індії.

Він заплив вгору рікою аж до того місця, де тепер місто Монтреал. З ним їхали також два індіяни. Коли він запитав їх, як називається та ґрупа домів над рікою, вони сказали, що це є "Канада", значить село або оселя, де живуть люди їхнього племени.

Картіє відтоді уживав цього слова на означення дальших осель над рікою. І так зазначував їх на своїх мапах після бігу ріки, як „Долішна і Горішна Канада". Коли опісля інші подорожники почали відкривати дальші простори, вони вже уживали тої назви. З часом та назва поширилася на всю територію від Атлянтику до Тихого Океану.

ПРОСТІР КАНАДИ.

Канада є розмежована на 10 провінцій, незорґанізовані Північно-Західні Території і Юкон.

Простір поодиноких провінцій і територій.

	Квадратових миль	Акрів
Алберта	255.285	163,382,400
Брітіш Коломбія	355,855	227,747.200
Манітоба	251,832	161,172,298
Ню Бронсвик	27,985	17,910,498
Нова Скошія	21.428	13,713,771
Принс Едвард Айленд	2.184	1,397.991
Онтеріо	407.262	260.647.633
Квебек	706,834	452,373,601
Саскачеван	851,700	161,088,000
Нюфавндленд	152,000	97,280,000
Північно-Західні Території	1,242,224	795,023,360
Юкон	207,076	132,528,640
	3,881,665	2,484,265,395

Із цих помірів видно, що Канада в порівнанні до Зединених Держав є більша на 163,992 квадратових миль.

Своїм простором Канада є більша як ціла Европа.

Канада опоясана трома океанами: Атлянтійським, Тихим і Арктичним. Довжина морських побереж виносить коло 13,000 анґлійських миль.

Полуднева границя між Канадою і Зединеними Державами тягнеться на 3,000 миль. З того землею 1,600, а водою 1,400 миль.

Територія Канади має 220,000 квадратових миль рік і озер.

ПОЧАТКИ І ПОСТУП РОЗБУДОВИ КАНАДИ.

Перший відкривець Канади був в році 1449 Себастіян Кабот. Першу европейську кольонію отворив Де Понтінкор в році 1605 у Порт Роял.

Перші сталі кольоністи осіли в Квебеку в році 1608.

Перші суди отворено в році 1663.

Перший спис населення відбувся в році 1665.

Першим ґубернатором Канади був в році 1672 Фронтенек.

Перша почтова комунікація між Монтреалом і Квебеком отворена в році 1721.

Перша ґазета в Канаді появилася 28 березня 1752: "Галіфакс Ґазет".

Перший анґлійський ґубернатор Лорд Дорчестер обняв уряд в році 1768.

Перші вибори в Канаді відбулися в липні 1792 року.

Перший банк в Канаді "Бенк оф Монтреал" отворено в році 1817.

Першу школу отворено в Квебеку в році 1632.

Перша церква в Канаді римо-католицька побудована в Порт Роял в році 1608.

Населення Канади в цю пору ділиться на поверх 80 ріжних релігійних галузей і коло 55 ріжних народностей.

ЯК РОСЛА І РОЗВИВАЛАСЯ КАНАДА НА ПОЛІТИЧНОМУ, ПРОМИСЛОВОМУ І ГОСПОДАРСЬКОМУ ПОЛІ.

Першим найбільш визначним господарем кольоній Долішної Канади був Джан Талон. На його розказ переведено перший перепис кольоністів. Цей перепис (цензус) виявив 3,215 осіб окрім війська. Між ними було: 3 нотарі, 5 лікарів, 30 кравців, 3 слюсарів.

В тім дуже малий процент жіночого пола. Тому головним завданням уряду було дістати більше молодих дівчат з Франції в цілях матримоніяльних. Хто мав замір женитися, мусів дати доказ, що є в стані удержати жінку і родину. Дівчата, які виявили охоту еміґрувати за море, переходили також урядову екзамінацію. Приїзджали цілими транспортами і при самім вступі були розхапувані молодими кольоні-

стами. Виходили заміж дівчата навіть 13-літні. Тодішний уряд кольоніяльний накладав строгі кари на тих батьків, які не мали щастя подружити своїх синів до 20 літ, а дочок до 16 літ життя. Це було причиною, що багато молодих кольоністів дружилися з індіянками.

У тім самі році прибули в Канаду перші коні. Перед тим був лише один кінь.

В році 1670 зорґанізувалася Годсон Бей Компанія, яка перебрала під свій заряд всі знані в тім часі території на захід від заливу Св. Лаврентія, на побережах заливу Годсона та території на захід від Великих Озер, в ціли торговлі з індіянами футряними шкірами. Компанія вобовязалася платити Короні річну символічну данину в формі двох шкір оленячих і двох шкір з чорних бобрів. Ця данина продовжується і до наших часів як символ. В той час ще не знали, що континент простягається сотки миль на захід, і що дорогу до Тихого Океану перегороджують Скалисті Гори на заході.

Теперішна провінція Онтеріо звалася Горішна Канада. Французький дослідник Лузон в році 1670 зайшов на захід так далеко як Су Сейнт Мері, і там проклямував Горішну Канаду приналежною до Франції. Церемонія відбулася в присутности великого зібрання 14 племен індіянів. Лузон уставив там великого деревляного хреста і, взявши в одну руку шаблю, а в другу жменю землі, виголосив проклямацію, якої індіяни не розуміли.

В році 1690 перший білий чоловік Генрі Кеслей з'явився на західній стороні озера Супіріор. Він описав широко про свою мандрівку між озерами Супіріор і Лейк оф ди Вудс та на північ до Годсонського Заливу. Ті записки знайдено аж в році 1926. Він мандрував самий, не мав нічого до оборони окрім люльки, якою демонстрував у стрічі з індіянами свою мирну розвідчу місію. Своїм мирним поведенням здобував симпатію серед індіянських ватажків.

В році 1799 приїхав в Горішну Канаду молодий скотляндець Джан Страхан. Зразу учив в школі в Корнвал. Опісля перенісся до міста Йорк (тепер Торонто), де став місіонарем Анґліканської церкви, а пізніше першим епископом тої церкви в Канаді. Його заходами і фондами заложено в році 1848 Кінґс Каледж, яка опісля стала університетом в Торонто. А пізніше, в році 1851 став фундатором Триниті Каледж, яка також пізніше стала частиною того Квінс Університету. Він все своє життя боровся за право завідування тими каледжами Анґліканською Церквою на взір старої Анґлії, проти канадійського уряду, що перебрав ті школи під свій заряд.

1829 року перший корабель переплив Веланд Канал з Канади до Зединених Держав.

1831 року збудовано в Канаді перший пароплав, Роял Виліям.

1859 року появився перший часопис у західній Канаді „Норт Вестерн", який почали видавати два молоді друкарі з Торонта.

В році 1840 провідний бізнесовець з Галифаксу Самуїл Кунард почав сталу комунікацію пароплавом між Европою і Америкою.

В році 1847 перше получення телеграфічне між Торонтом і Ст. Кетерінс в Канаді.

В році 1851 Канада видала перші почтові марки.

В році 1852 заложено перший підводний кабель з Канади до Европи. Цей кабель перервався і в році 1866 заложено другий.

В році 1853 перша почта з Канади до Англії через Атлянтик.

В році 1859 в Анне-де-ля-Покатіє в Квебеку отворено першу в Канаді вищу рільничу школу.

В році 1860 перший раз в Канаді почали вживати рільничі машини, які почала продукувати фабрика в Ню Кестл, Онтеріо, заложена в році 1855 Деном Мессієм. В році 1857 таку фабрику заложив Алансон Геррис в Брентфорд і Бімсвил. Косарка і жниварка дістали перше відзначення, золотий медаль на виставі в Парижу в році 1867.

В році 1879 почато продавати рільничу машинерію в Вінніпеґу, а 1883 в Принс Алберт, Саск.

В році 1864 повстала перша в Канаді фабрика сира в Інґерсол, Онт. Пізніше в Белвил і Броквил. Ті фабрики вели між собою переговори у величині випродукованого сира. Одна з них виробила одинадцять сирів ваги 5,500 фунтів кожний (2 і ¾ тони). Найбільший сир, вироблений в Перт, Онтеріс, важив 22,000 фунтів (11 тон). Його вислано на світову виставу в Шікаґо. Потім купили той сир купці з Лондону в Англії.

В році 1876 в Брентфорд, Онтеріо, перше слово в телефон промовив А. Ґрейгем Бел. Це було перше слово в цілій Британській Імперії. Перший "Телефон Ексчендж Борд" уставлено в році 1878 в місті Гемилтон, Онтеріо.

1874 року повстала перша вища рільнича школа в Онтеріо.

В році 1872 заложено перший "ренч" в Канаді в полудневій Алберті.

Рік 1867 (рік Конфедерації) був першим, в якім почалася на більшу скалю канадійська література і поезія. Між знаними широко в світі письменниками і поетами є такі імена: Чарлс Робертс, Блис Кармен, Арчі Лепшен, Д. Кемпбел Скат.

В році 1860 перша в Канаді текстильна фабрика в Меритон, Онтеріо, почала прясти бавовну.

В році 1870 перші ознаки міста Вінніпеґу при впаді ріки Асинибойн в ріку Ред. Тодішні образці показують кілька невеличких будинків.

В році 1874 створено першу в Канаді огневу бриґаду в Торонто.

В році 1876 перша посилка пшениці з Манітоби до Онтеріо — 875 бушлів.

В році 1880 початок виробу паперу з дерева в Канаді. В 1881 було вже в Канаді 5 паперових фабрик.

Рік 1882 є початком продукції сталі в Канаді в Новій Скошії.

Того самого 1882 року почато добувати золото над Тихим Океаном, в Карібу Ровд, Кутеней і Юкон.

В році 1883 почато добування міди і ніклю в околиці Содборі, Онт. Перші ґеольоґи, що започаткували копальняну індустрію в Канаді в часі будови залізниці Сі-Пі-Ар, були: Джес Тайрел і А. П. Колмен.

В році 1876 перший раз вислано за море пшеницю, випродуковану на фармі коло Брендону в Манітобі, 1000 бушлів. Від того часу місто Брендон носить назву: Пшеничне місто. Цей перший скупий експорт розвинувся на протязі 30 років так, що вже в році 1915 осягнув рекордову кількість 342,000,000 бушлів.

В році 1885 в день 7 листопада Лорд Страткона забив останній цьвях (спайґ) із самого золота в останній поріг (тайз) Тихо-океанської залізниці в місті Венкувері.

В році 1887 пущено перший в Канаді електричний трамвай в місті Ст. Кетерінс, Онтеріо.

В році 1890 слідуючим було місто Венкувер, де пущено електричний трамвай.

В році 1901 вислано з Анґлії до Канади першу бездротну депешу Марконія.

В році 1883 відбулась перша світова конференція, яка установила світовий час 24 годин, беручи пропозицію Флемінґа. За центральний пункт принято Ґрінвіч.

В році 1903 відкрито найбагатші поклади срібла в світі в околиці Кобалт, в північнім Онтеріо. В наступних роках відкрито там багаті поклади золота в околицях Поркюпайн і Киркленд Лейк.

ЯК ТРИ ЗЕРНЯТКА ПШЕНИЦІ ЗРОБИЛИ КАНАДУ БАГАТОЮ.

На весну 1843 р. фармер скотляндець на імя Дейвид Файв, що жив на фармі коло Пітерборо, Онтеріо, попросив свого приятеля Джорджа Ессена, який їхав до Скотляндії на відвідини, щоби з поворотом привіз звідти або післав кілька зразків насіння пшениці.

Д. Файв був заінтересований в тім, як би роздобути таке насіння, що могло би скорше дозрівати, поки осінні морози приходять.

Ессен за час свого короткого побуту вдома забув зовсім про те і нагадав собі аж тоді, як прибув до порту в Ґлезґо з поворотом до Канади. Нагадав собі, як побачив в порті пароплав, що виладовував привезену звідкись пшеницю. Він випросив там кварту пшениці і привіз до Пітерборо та дав свому приятелеві Д. Файвові.

Файв посіяв те насіння на окремій грядці близько хати зараз на весні. А що це очевидно була пшениця озима, то на грядці зійшло лише три зерна, одно від другого далеко так, що треба було всю грядку обгородити, щоби вхоронити їх перед знищенням. Він не знав того, що у тих трох стебельцях криється економічна будучність Канади.

Одного дня, коли вже ті стебла підросли, і колос був вже під верхом, корова запхала голову крізь огорожу і досягнула одне стебло. Фармерка побачила це і відогнала корову, а в огороді зосталось лише два стебла, і вони вже їх доглядали як ока в голові. Коли б та корова була зїла і тих два, то хто знає, як би нині Канада виглядала.

Ті два стебла виросли і дозріли десять днів скорше чим пшениця, сіяна попередно в Канаді. А десять днів багато значить. Часом один день зробить велику ріжницю. Те, що нині зжато, те і врятувалося, а завтра вже не було що збирати, шкода шнурків. Фармері вже з досвіду знали і по небі вгадували, коли прийде мороз, і нераз жали ще зелену, щоби захопити хоч насіння, жали ночами, щоби хоч на землю кинути.

Д. Файв намолотив із двох колосків 40 зерен і сховав як дорогоцінну річ у шклянці. На весну посіяв і в осени зібрав вже пів кварти. А на третій рік вже мав пів бушля насіня. Його зацікавив самий кольор пшениці і він почав вивідувати, звідки саме той пароплав привіз пшеницю до Ґлезґо в Скотляндії, і дослідив, що та пшениця була наладована в австрійськім порті Трієст, і що вона росла на галицькім Поділлю. (Її випродукували галицькі панщизняки на панських ланах). Той рід пшениці він назвав "Ред Файв" по своїм імени і по її колірі. Звідки ті три зерна ярої пшениці попали між озиму, це і до нині нерозвязана загадка. Ця пшениця "Ред Файв" дісталася на захід в долину Ред Ривера аж в році 1876, а звідти вже поширилася далеко на захід, де степи були ще порожні. Ніхто не вірив, що там можна буде її управляти. Морози приходили там кілька тижнів раніше, чим в східнім Онтеріо, а до того весняне сіяння починалось багато пізніше. Та Ред Файв доходила за несповна чотири місяці.

Коли б ті три зерна, що припадково звідкись взялися між квартою озимої пшениці, не зійшли були на фармі в Пітерборо, Онтеріо, то нинішні золоті степи може і ніколи не були б заселені і загосподаровані на захід від Ред Ривера.

Пані Файв зробила велику роботу в історії Канади, коли відогнала корову від огорожі.

Та це був лише початок дослідів. Коли удалося знайти одно поліпшення, то треба дальше досліджувати. І вже тодішний канадійський уряд заінтересувався тим і почав заводити "Державні Експериментальні Фарми", на яких аґрономи переводили практичні досліди. Ходило про те, чи не вдасться виплекати насіння пшениці, яка би ще скорше дозрівала і могла би бути відпорна на ржу, що часами насідала і нищила збіжжя перед самим збором.

Др. В. С. Сандерс вів такі досліди на експериментальній фармі і збирав зразки насіння із всіх країв світа, які продукували пшеницю. Він дістав зразки також з Галичини, щоб упевнитися про походження Ред Файв. Після його смерти його син Чарлс Сандерс, продовжуючи батькові досліди, знайшов одно зерно у фляшочці з написом "Ґаліція". А що цей край був мало знаний, він вже хотів кинути те зерно як непотрібне, та пригадав собі, що десь чув, що можливо Ред Файв походить звідти, посіяв те зерно, і коли підросло і зацвило, схрестив його з одним родом пшениці з Індії. Це схрещення показалося найбільше пожиточним винаходом, який коли небудь був зроблний в північній Америці на полі хліборобства.

Це сталося в році 1904. Новий рід названо "Маркіз".

Пшениця Маркіз дозрівала до 100 днів і показалася відпорною на ржу. Вона так скоро поширилася на заході і півночі, що за 25 років становила 80 процент канадійського пшеничного збору в році 1929.

В році 1904 ліберальний уряд Канади на чолі з премієром Лоріє увів урядову систему ґрейдування пшениці на експорт. Від того часу канадійська пшениця осягнула перше місце що до якости на світових ринках.

23 лютого 1909 р. Дж. Д. Кардіс у Беддек, Нова Скошія, зробив першу пробу на цілу Британську Імперію злету літаком своєї роботи.

В році 1900 було вже в Канаді поверх 100,000 миль телефонічних ліній.

Від 1880 року розривки поселенців Канади почали набирати сталих форм. В кожній місцевості без уваги на її величину будувався театр. Творилися подорожуючі театральні дружини, які в тих місцевих театрах ріжні драми та комедії виставляли. Творилися хоральні дружини, обїзджали кольонії і міста. Обїздили також славні співаки і співачки, як Джені Лінд, мадам Албені, які стягали у містах великі натовпи публики. Творилися спортові клюби Крикет, Корлінґ, відбувалися перегони яхтами і човнами з веслами. Скунер "Нед Генлан" дивував канадійців своїми перемогами по обох сторонах Атляntику. Другі галузи спорту, як Ла Крос, Гакі, Футбал та Бейзбал, орґанізувалися як фахові дружини. Вже в році 1874 дружина спортова при Університеті МекҐил в Монтреалі була вислана до Зєдинених Держав на змагання проти дружини Гарвард Університету.

КАНАДА НОВА ВІТЧИНА ДЛЯ УКРАЇНЦІВ.

Вже десь в році 1885 почали появлятись глухі чутки серед селян по наших галицьких селах про новий заморський край. Саме в тім часі пробивалася головна залізниця від Атлянтику на захід до берегів Тихого океану, що дало спромогу прослідити цей великий простір північної американської суші, де сама середина представляє величезну полосу від віків непорушного урожайного степу.

Чутки ці зразу прокрадалися неясними поголосками, якими у довгі зимові вечорі забавлялися при кужілях бабусі та молодиці як казочками, убираючи їх по свойому розумінні світової ґеоґрафії.

Чутки ті приносили по части жиди, що вже в той час відважувалися перескочити Алтянтик, побути за морем в Америці якийсь час і повернути назад до дому із певним досвідом та набутим там капіталом.

Хоч у вищих школах учили світову ґеоґрафію, та це було доступне лише для тих, що мали щастя до тих шкіл учащати. Для українського села це було непрослідимою тайною. Селянин прикований до землі міг мати хіба стілько поняття про широкий світ, як далеко сягали його життеві конечности. Його вандрівка обмежувалась хіба до того, куди його час від часу змушувала конечність чи піти піхотою десь до дальшого села на празник, чи до дальшого місточка на торг або ще дальше до повітового міста, куди кликали його горожанські обовязки, судові чи податкові справи.

Кому довелося побувати ще дальше, головно із приводу військової служби, то це вже був чоловік бувалий у світі. Той вже впродовж свого цілого життя мав що оповідати про свою бувальщину, прибираючи до того ще ріжними фантастичними прикрасами, які цікаві слухачі ще і по своюму розширювали та прибирали у ще більше фантастичні форми.

Та нарешті все те знання світової ґеоґрафії закінчувалося відомою народною пословицею: "Не тілько світа, що у вікні, за вікном більше". Але скілько ще того, що за вікном, того ніхто не старався дошукуватись, бо і не потрібно. А як хто із хитріших пробував ту загадку розвязати, то також по своюму розумінні, знаючи, що ніхто йому не заперечить. Чим більше додавав дотепу та фантазії, тим більше викликав гумору і забави, як цікавою байкою, що слухачі і приймали за байку, що не вимагає більше реальної застанови.

Отже, коли вже появились ті поголоски про новий заморський світ, то вони поширювалися як звичайно на селах від уст до уст досить широко і скоро, як то кажуть "мотузяною почтою", одначе над ними ніхто не потребував більше серіозно застановлятися.

Що так було, то нехай за доказ послужить пісня Гриця Ронгуша у відомій комедії Цеглинського "Свекруха":

"Ой там в Америці край, там на землі є вже рай.
Хочеш їсти, хочеш пити, не потреба ся журити.
Там все дають, щей розносять, щей послужать і попросять.

Там мужик наш не Іван, кожний там справдішний пан.
У сурдуті, у перстенях, а доляри по кишенях,
Має дім свій, сальон з плейсом, називається "Янкейсом".

Там не знають, що значить в війську років три служить.
Ні що уряд податковий, ані виділ повітовий,
Ані панський ліс та поле, суди, шарварки тай школи.

Там на дубі росте хліб, будяки там родять біб,
Кукуруза як смерека, в літі зимно, в зимі спека,
Ми тут ходимо ногами, а там коміть головами!"

Не диво, що таке було поняття загальне про той вимріяний край за морем, де є все те, чого тут нема. Ця наведена пісня говорить про ті всі недостачі та тягарі, які так тяжко на своїх плечах відчувало українське село, тому то у своїх фантазіях як у сні уявляло собі ті недосяжні можливости кращого життя. Одначе не вірило у його дійсність, як не вірило у ніякі другі фантастичні байки.

І от той самий Грицько Ронґуш ще і пояснює, що був такий на світі славний чоловік, що називався "Нам-Син" (згадка про славного дослідника полярних сторін Нансена). Той Нам-Син заїхав далеко за море, де не було ще нічого тілько мряка, і він зробив із тої мряки землю. Тому то він нам всім людям є Син.

Та не всі так розуміли той заморський світ.

Молодь вже і в елементарних школах знала, що то є Америка, де вона, хто і коли її відкрив. А вже вищє учені знали про її ґеоґрафічне положення, її величину, її історію, клімат, знали про державний устрій

в Зєдинених Державах, знали про Канаду як британську домінію, про її державний та господарський устрій. Знали і про полудневу Америку, головно про Бразилію, бо вже в той час було відомо, що туди отворені ворота для кольонізації. Знали, що є вільні землі і в Канаді для тих, що схотять і зможуть переселитися туди на сталий побут, де великі простори урожайних степів чекають напливу досвідних хліборобських рук з перенаселеної Европи, де що раз більше дається відчувати земельний голод.

Відомости подавані в часописах хоч досить скупі, та для села вони ще майже були недоступними, особливо для старших неграмотних селян. А як хто із місцевих інтеліґентів, як священик чи учитель, і діставав "ґазети", то відомостями не радо ділився із загалом.

По селах у той час тілько що починав поширюватися просвітний рух. Основувались читальні, при яких гуртувалася молодь, хоть на перекір старшим, що будучи самі неграмотними гляділи на цей рух із упередженням і погордою.

Не було це і місцевим властям до вподоби, а до того ще найбільше причинялися жиди-арендарі, бо вони передбачували у тім освітнім рухові свій майбутній упадок, тому старалися всякими можливими способами перешкодити. Вони то настроювали ворожо старших селян, що мали у своїх руках громадську власть.

Не могли на цей рух глядіти спокійно і обшарники-дідичі. Вони може найбільше передбачували в тому рухові загрозу для свого панування, бо знали, що коли селянинові отворяться очі, то вже не можна буде сподіватися від нього того покірного та дешевого робітника.

Оце були причини, чому відомости, які вже доходили про заморські вільні краї, так старанно перед селом ховалися. Вони всі знали, що освічений мужик не дасться вже так легко загнуздати, бо він знайде спосіб кращого заробітку, коли перед ним отвориться світ дальший чим у вікні.

Боялись тих читалень і жиди-крамарі, бо вже по селах почали закладати і кооперативні крамниці при читальнях. Почала молодь пробувати і крамарського хисту, а це не ворожило для крамарів багато добра.

А ті дуки-лихварі, що мов павуки обсновували темного мужика своїми сітями, також насторожились, бо при читальнях почали вже орґанізуватись щадничі каси системи Райфайзена чи Рочделя. Хоча той рух і не представляв собою ще поважної загрози опанування фінансового та торговельного світа, то всякі сільські пявки почули мурашки за шкурою і почали бити у дзвін на тривогу.

Одно ще могло їх успокоювати, що та освіта селянина таки не заспокоїть того земельного голоду, що мужик, хоч і освічений, без землі, як риба без води, не дасть собі ради. А тої землі не прибуває. Дрібні загоники ще більше роздроблюються, а кожний рот, хоч і освічений, таки хоче хліба.

Коли вже в читальнях почали появлятися в часописах час від часу відомости про ті заморські світи, де повно всякого добра, тілько ро-

бочих рук бракує, молодь почала вже більш уважно дослухуватись, скільки у тих байках правди. Вона перестала вірити в ту землю з мряки.

В Галичині в той час уряд краєвий видавав урядовий тижневик в українській мові під назвою "Народна часопись", як орґан краєвого уряду. Цей орґан висилався обовязково до кожної громади. Видання сам уряд фінансував, а від громад стягано невелику заплату при податку. В часописі подавалося передовсім урядові політичні справи, розпорядки, які були на часі, деякі статті з обсягу аґрономії та новинки. Часопис майже ніхто не читав, хіба що громадський писар заглянув, як розвивав із опаски, бо мусів зареєструвати, що одержано.

Називали його "народний часопес".

Громадські уряди уважали цей часопис за урядову напасть, з якої ніхто не користав. Складали його десь на стриху мишам на втіху. Не нищили, бо часом заходив урядовий ревізор на провірку.

Та часопис цей мав свою надзвичайну цінність, на яку ніхто не звертав ніякої уваги. У кожному числі містився додаток у фейлетоні: "Бібліотека найзнаменитших повістей". Найзнаменитші твори світових клясиків в українськім перекладі подавано серіями в кожнім числі.

От у тім часописі десь коло 1890 року появилася маленька згадка про Канаду, невеличка мапа Манітоби в її тодішнім обємі, із містом Вінніпеґом по середині.

Ця поява заінтересувала молодих читальників настільки, що почали старатись дістати часопис і до читальні. Та він пренумераторам не висилався. Лише із громадського уряду можна було дістати. Виглядало на таке, що та звістка, може нерозважна, стала пересторогою для уряду, бо вже не було більше відомостей про Канаду.

Незабаром після появи того "білого крука" вже і у львівському "Ділі" почали появлятися відомости з поясненнями про Канаду, про наділи вільної урожайної землі, придатної для хліборобства, та про способи, як туди дістатися.

Старші господарі на ті відомости лише покивували головами з недовірям та дослухувались, що на це арендар скаже.

Але молодші зацікавилися.

Зацікавилися і провідні учені люди, які більше знали про ті заморські краї, чим згаданий Грицько Ронґуш. Вони постановили перше прослідити ту новину, поки зможуть сказати ширшому загалові щось певніше, як самі поголоски.

В році 1888 виїхали зі Львова до Канади проф. Осип Олеськів в товаристві молодого правника д-ра Михайла Дорундяка, з ціллю прослідити і перевірити, скільки у тих відомостях правди, чи канадійський клімат буде сприяючий та життєві обставини будуть для нашого селянина відповідні.

Вони заїхали аж так далеко як Алберта, засягнули і від уряду Канади потрібних інформацій відносно кольонізації і повернувши назад здали свій звіт, який також опублікували в часописах. Від тоді вже вісти про новий край почали прибирати більше практичного змісту, і галицькі та буковинські села заворушилися.

Корабельні аґенції, що поотвирались в приморських портах, як Бремен, Гамбурґ та Антверпен, засипали своїми інформаційними закликами села і міста, подаючи свої услуги, офіруючи свою поміч і опіку в дорозі аж на місце зрозумілою для місцевого населення мовою.

Заворушились і всі ті противні сили, та вони вже не були в змозі тої гарячки спинити. Тимбільше, що і державне правління не ставило важних перешкод, хіба що військові власти могли спинити тих, що були у віку військової бранки, одначе і ця перешкода не могла багато вдіяти, бо аґенти уміли все знайти спосіб, щоби допровадити кожного до порту. А канадійські власти не вимагали ніяких віз чи пашпортів. Яка небудь посвідка тотожности особи була вистарчаюча. Лише заразлива слабість могла бути причиною недопущення іміґранта, та про це вже аґенції старалися ще в европейських портах. Лікарі екзаменували подорожних і підозрілих лічили або завертали назад.

Готівки на показ також не вимагали, та коли вже пізніше введено і ту вимоґу, щоби показати двадцять пять долярів, то це нікого не завернуло з канадійського порту. Не всі могли мати стільки готівки, однак показати могли всі. Гроші переходили з рук до рук.

Еміґраційна гарячка поширювалась ще і тим, що аґенти в портах пильно збирали імена і адреси від прибувших туди еміґрантів. Кожний подавав адреси всіх тих, що на його думку повинні би також вибратися до Канади. Подавали імена своїх свояків, сусідів та знайомих, і аґенти не жаліли паперу. Засипували села пропаґандою так, що опісля вже майже в кожній хаті були всі потрібні поучення та інформації.

Еміґрант, що вибрався в дороґу в чужину, радий був потягнути за собою всіх, кого лише знав, щоби не бути в чужині самотним. Кожний відчував певну тріводу перед невідомим.

Не обійшлося також і без свого рода жартів. Подавали імена найбільше зненавиджених осіб, через яких на їх думку мусіли покидати рідне село. Подавали імена дідичів, коршмарів, адвокатів, суддів, війтів, а навіть ґрафів та повітових старостів, щоб їм бодай тим способом справити прикрість. Кожний такий інформатор уявляв собі, які то великі очи зробить той його зненавиджений ворог, коли дістане таке поучення від аґента.

Аґенти в очах еміґранта були найбільшими добродіями. Він не думав про те, що вони мали не лише добру заплату від корабельних компаній, для яких працювали. Він не знав того, що канадійський уряд платив по пять долярів за кожну особу спроваджену до Канади, у формі комісового. Він знав лише те, що аґент як рідний батько виявив йому стілько добра, як ще ніхто другий не виявив. Селянин, що там в селі за найменшу услугу чи пораду мусів солоно заплатити, а цей чужий йому добродій нічого від нього не вимагає.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІМІҐРАЦІЇ.

Український нарід у своїй минувшині мав вже нераз нагоду міняти своє місце побуту добровільно чи під примусом, одначе ніколи у своїй тисяч-літній історії не виходив дальше поза обсяг рідних земель у далеку чужину, між чужих людей, з якими він не міг би розмовитись.

Перше масове переселення було після "Руїни", коли то Московщина загарбала опустілі степові простори південно-східної України та взялась ті пустині населювати. Тоді народ масово кинувся туди набувати земельні наділи, що як говорять ріжні перекази, кожний переселенець міг взяти стільки землі на власність, скілько може за цілу днину обійти. Це переселення було добровільне. Все ж таки була то земля українська, батьківщина переселенця.

Переселення на далекий схід на Зелений Клин, започатковане засланцями, не було добровільне, та пізніше і туди могли вже переселюватись добровільно безземельні утікачі зпід панщизняного ярма.

Із цього виходить, що українець не має нахилу до еміґрації та ще в чужі незнані краї, як інші народи. Він так вріс у свою рідну землю, що треба якоїсь надзвичайної причини, яка примусила б його ту рідну землю покинути. Не тому, що нема на світі другої подібної країни як його Україна, бо він про це мало знав, а тому, що та багата земля була головною причиною його поневолення. Нею чужі займанці користувалися, вирвавши її насильно з його рук, хоча він своїми руками робив її багатою, справляв її своїм потом. Для нього її стало за мало.

Тож не треба дуже дивуватись, що українцеві так тяжко було зважитися на переселення тоді, коли вже другі народи заселювали новий край, як німці, італійці, скандинавці, що вже цілими роками випередили українців, поки ті зважились пробувати щастя. Не говорячи вже про французів, бо ті були перші поселенці, які ще мусіли зводити тяжкі крібаві бої з племенами туземців. Не говорячи і про британців, що боротьбою взяли від французів в посідання Канаду, прилучили її до Британської Імперії, створили водні і сухопутні шляхи в глиб континенту та отворили ворота для загальної кольонізації. Тож коли вже нарешті й українці зважилися, то найкращі околиці були вже заняті та загосподаровані.

Українцям не легко було відважитись, щоб "проломати лід". Треба було комусь відважитися раз.

Аж в році 1891 знайшлося кількох відважних в селі Небилові, повіту Калуш в Галичині. У старих записках знаходимо такі імена перших піонірів з Галичини:

Дня 7-го вересня 1891 року приїхали два українці з села Небилова, пов. Калуш, Іван Пилипівський і Василь Єлиняк. Вони спинились в Манітобі у Вінніпеґу, та знайшли собі тимчасове заняття у менонітів в полудневій Манітобі на фармі.

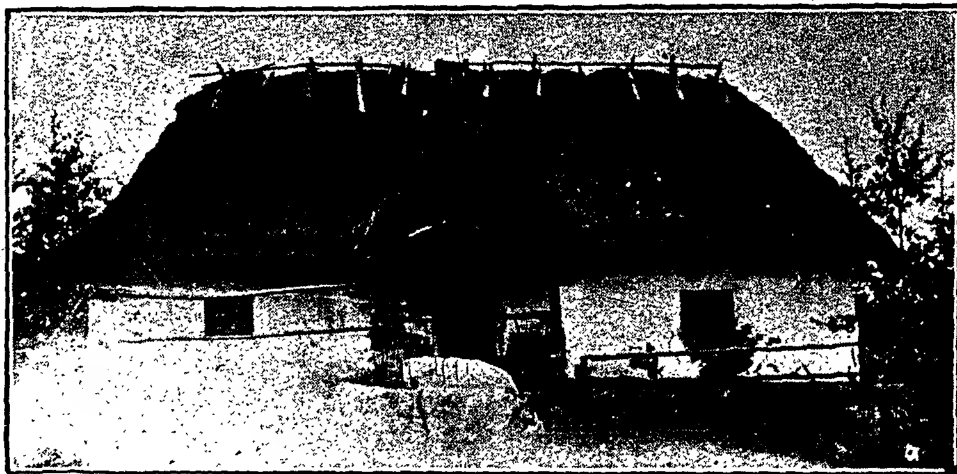

Василь Єлиняк,
перший українець піонір-поселенець, прибув до Канади в 1892 році.

Того самого року Іван Пилипівський вернувся до краю на Різдво. Там спродав своє майно і на весну привіз свою родину до Канади. Цим разом поїхав вже просто до Алберти і там в околиці Една (теперішна Стар) осівся на гомстеді.

Та поки виїхав із села, люди довідавшися, що повернув з Канади чоловік, почали сходитися з околичних сіл до нього та розпитувати про Канаду. Хоч сам він не багато міг ще бачити за так короткий час, то все ж таки міг розказати те, що його самого найбільше цікавило, та розвіяти всякі сумніви. Із його оповідань люди упевнилися, що Канада є якраз така, як доносили ті чутки, і набирали вже відваги їхати, бо там є для них будучність.

Та це не подобалося місцевим властям, його потягнули в суд і оскар-

Хата першого українця переселенця в Канаді.

жили за аґітацію та підбурювання. Потягнули також Тита Зіника з того самого села, що помагав Пилипівському "підбурювати" людей. Оба вони пересиділи два місяці до судового рішення у вязниці в Калуші, а оден місяць кари, яку їм суд присудив, відсиділи в Станиславові.

По відсидженню кари вони таки тої весни виїхали вже на стало із своїми родинами до Канади і осіли в Алберті, в околиці Една.

Василь Єлиняк весною 1892 року виїхав з Манітоби також в Алберту і поселився на гомстеді коло Една.

Того самого 1892 року в товаристві Пилипівського приїхало вже більше родин і поселилися в Алберті в тих самих околицях—Една, Пено, Скаро, Восток. Так повстала перша українська кольонія в Канаді в році 1892. Една, пізніше переіменована на Стар, це колиска української іміґрації в Канаді.

Стар лежить 50 миль на полудневий схід від Едмонтону, столиці провінції Алберти, над річкою Бівер.

Там отворено перший український цвинтар на дарованій урядом 40-акровій площі, там і побудовано першу українську церкву, туди приїхав перший греко-католицький священик о. Нестор Дмитрів зі Зединених Держав. Туди вже доходила часопись із Зединених Держав.

"Свобода", і за її помічю спроваджено туди священика. Там відбувся і перший судовий процес за церкву між греко-католиками і православними, який закінчився аж в Лондоні перемогою православних і коштом 18 тисяч долярів, що греко-католицька сторона заплатила.

Іван Пилипівський помер 10-го жовтня 1936 року трагічною смертю, забився. Прожив 84 роки.

Юрко Паніщак, що зразу жив у Вінніпегу, відтак перенісся в Алберту на гомстед. Цей гомстед по кількох роках продав і вернув назад до Вінніпегу, де брав живу участь в громадському та церковному життю. Опісля знов вибрався з міста на фарму коло Тиндал в Манітобі. На старші літа перебрався знов до Вінніпегу і тут у власнім домі на розі вулиць Пар і Каледж жив до смерти. Помер 11 квітня 1939 р.

Василь Єлиняк як один із перших живучих ще піонірів дожив небувалої почести. Після ухвалення парляментом в Оттаві нового закону про горожанство, на підставі якого всі горожани Канади стали дійсними канадійцями, Єлиняк на спеціяльне запрошення канадійського уряду прибув до Оттави і з нагоди уведення в життя нового закону одержав церемоніяльне відзначення як перший з українців поселенець в Канаді. Перший цертифікат горожанства вручено премієрові Мекензі Кінґові, а за ним другий був Василь Єлиняк.

Про це відзначення преса розписалася широко. Цею церемонією відзначено не лише самого Єлиняка, а всіх нас українців в Канаді. Бож були і старші піоніри інших народностей, але їх не відзначено.

ДО БРАЗИЛІЇ.

Десь у тім часі поширилася вістка по наших галицьких та буковинських селах, що і до Бразилії потрібно нових поселенців хліборобів і то ще на кращих умовах, як до Канади, бо не треба платити за подорож. Життеві умови там кращі, бо нема там зими. Величезні простори відвічного пралісу оказувались для селянина не менше приманчивими, як урожайний канадійський степ. Ліс для селянина раєм видавався. Він бачив вартість у тім, за чим він в краю лише тужив, бо ліси хоч які вони розкішні, то чужі, не свої. Все, що є в лісі, живе чи мертве, це чужа недоступна для нього власність, яку не можна нарушити безкарно.

Селянин не міг собі виобразити, як в дійсности той тропічний праліс виглядав. Він не звертав уваги на перестороги тих, що краще про це знали і старалися його нарозумити. Він ще уважав їх своїми ворогами, що не бажають йому добра, і ті перестороги іґнорував.

Для бідного селянина, який не мав спромоги дістатися в Канаду та ще із родиною, Бразилія виглядала спасенням. Щоби лише дістатись до порту, а там вже повезуть даром через море аж на місце. Будучністю також не потребував багато журитися. Кожний переселенець підписував вже наперед контракт на роботу в плянтаціях кави. Властителі тих плянтацій оплачували самі подорож, що опісля відчислювали від заробітничої платні. Селянин не звертав уваги на те, що цим контрактом він продає себе в неволю. Йому це байдуже, бо йому аби забезпечена праця. А неволя... Хіба ж він в селі вольний був? Не працював він

все життя на других, що вважали себе добродіями, даючи йому той мізерний заробіток ще й невольничою покорою випрошений? Ні. Його не страхала неволя.

Не диво, що та нова пропозиція поширювалася по селах мов той

Преосв. Никита Будка,
перший греко-католицький єпископ в Канаді.

вогонь степовий і затроювала уми всіх тих думаючих про виїзд до тої міри, що думки про Канаду на якийсь час притихли.

На залізничих стаціях впродовж Галичини від Коломиї аж до Перемишля можна було бачити громади селян з родинами, сидячих на

клунках, дожидаючих на потяг, що забере їх у те далеке невідоме може і на віки. Чоловіки з мовчазними задуманими обличчами, із яких наскрізь пробиваєсь здавлена насильно туга і детермінація. Жінки з опухлими від сліз очима здавлюють у серці той непереможний біль задля тих дрібних, що безжурно гарцюють по дощаній стацийній плятформі. Щирі материнські очі немов словами промовляють: Це задля вас діточки наша посвята, щоб вам колись краще дихалося як підростете. Не кленіть нас, як що в життю доля лукава насміється над вами.

Не знали сердечні, яка то доля там далеко за морем чекає їх. Не знали, що то таке той тропічний праліс, де повно невідомих їм хижаків зводять між собою смертельну боротьбу за існування. Де на кожнім кроці можна наткнутись на смертоносну гадюку, як для них і той невинний падалець на сіножаті, якого можна було сміло і за пазуху взяти якби не холодний, наводив смертельних жах. Вони не знали, що у тім пралісі земля тисячі років сонця не бачила, бо стосяжневі велитні своїми сплетеними в горі коронами справляли в низу вічний сумерк, лише стада всякої породи малп ген високо мов під небесами справляють свої ігрища та наповняють здушений випарами воздух своїм диким вереском.

Вони не знали того, що той тропічний бразилійський гай роскішний сам собі пан і цар, що людина, той пан природи, не посміє і одного кроку зробити у його відвічне царство без острої сокири та без нараження власного життя на несподівану смерть, чи то від притаєної гадюки, чи від зубів лютої звірюки, що вже здалека чує свою добич.

Навіть павук в доброго воробця завбільшки, чи комар як воробець із живого випє кров як той казочний опир, спробуй тілько на хвилину заснути. А що вже жовта трястя, то тебе і в твоїй хаті знайде.

Про всі ті благодаті наш нещасний селянин не знав, а хоч й чув, то не вірив.

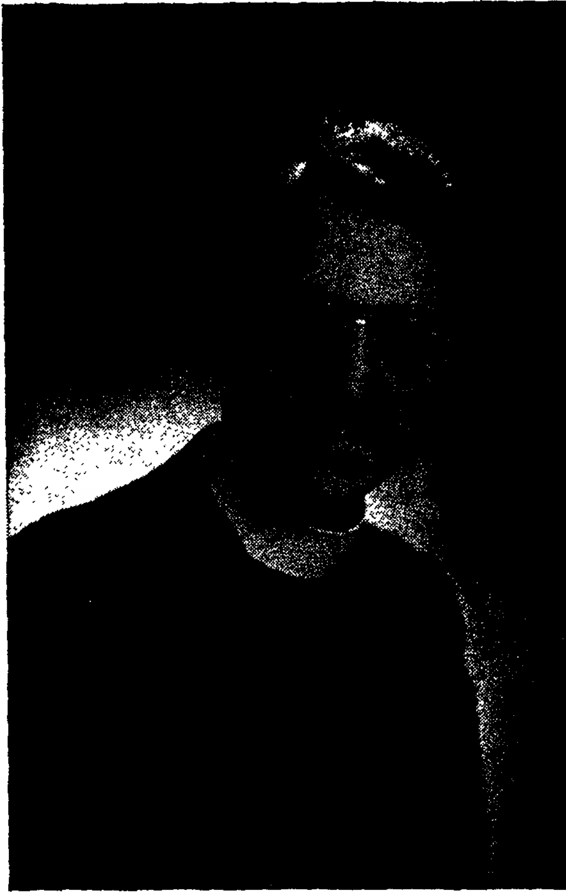
Багато тисяч їх виїхало туди в протягу кількох років, щоби вже звідти не вернути. Не багато з них мали щастя вирватися із того пекла живими та перебратися дальше на полудне в Арґентину, де більше уміркований клімат, або на північ у Зєдинені Держави Америки або ще дальше до Канади. До рідного краю дуже мало хто мав щастя і нагоду повернути та розказати про той вимріяний бразилійський рай на землі. Решта засіяла ту найбільшу на світі простором републику своїми білими українськими кістками. Та і це нічого, бо де ж є ще на світі така закутина, де нема наших українських кісток? Українська здорова раса скоро заповнює прогалини та забуває минуле пережите лихо.

Після всіх тих відомостей, які дійшли від тих, що мали щастя вилістатись із того раю, проминула та перша гарячка і наступила вже більш холодна розвага. Натомість вже з Канади приходили що раз більш вдоволяючі відомости від перших поселенців, що вже успіли там розглянутись та розгосподаритись, від самотних почали вже надходити і зароблені доляри, ті що полишали свої родини в краю, почали вже їх туди стягати. Багато самі приїздили та забирали туди свої родини. Ніхто вже не їхав на непевне.

Імґрація українців до Канади, почавши від року 1891-го, помимо загального захоплення була в перших кількох роках незначна. Приїзджали сюди тільки сміливіші.

Масова іміґрація почалася вже від весни 1900 року. Від того часу число нових поселенців постійно зростало на протязі слідуючих 10 років, відтак почала вже постепенно зменшуватися до першої світової війни і тоді із відомих причин мусіла зовсім припинитися.

По закінченні війни було вже тяжче дістати дозвіл на вїзд до Канади. Заведено строгу контролю, призначено певну загальну квоту, треба було комусь з Канади вислати новому іміґрантові заприсяжене запевнення (афідейвит), яким забезпечувалося іміґрантові певне заняття або удержання на протяг 5 років, чим запевнювано іміґраційні власти, що прибувша особа не буде публичним тягарем.

Всеч. о. прот. С. В. Савчук,
адміністратор Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

Очевидна річ, що з такими вимогами мусіла дальша іміґрація ограничитися до найближчих свояків, ніхто не спішився брати когось незнайомого на свою відвічальність. Міг фармер спровадити для себе робітника хоч і незнайомого. Міг промисловець спровадити робітника, домовласник міг спровадити жінку чи дівчину до домашної услуги, без ріжниці з якого краю чи народности. Аґенти постачали далі імена людей, які зголошували свій намір еміґрувати в Канаду.

Зразу не було тяжко знайти такого підписчика. Особа приїзджала, іміґраційні власти повідомляли підписчика, а прибувша особа або приїхала на подану адресу, або і зоставала там, де її подобалося. Її побутом ніхто вже не клопотався.

Та багато добродушних підписчиків скоро побачили, як далеко завела їх та добродушність. Новий іміґрант по якімсь часі не міг знайти заняття або і не хотів працювати, бо мав запевнене удержання на 5 років. Він повідомляв дотичні власти, і підписчик був змушений ним заопікуватися. Були такі випадки, що фармер сам мусів шукати собі пра-

ці у других, а йому прислали спровадженого ним робітника на удержання, який не хотів вже рушитися з хати. Таких випадків не було багато, але було досить, щоб люди на будуче стали більше обережними.

Такі випадки стають скоро загально відомі, і з часом вже багато зголошених охотників даром чекали на нерозважного протектора, щоби взяв на свою шию небажаний тягар. (Одна погана вівця запоганить все стадо).

КАТЕҐОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІМІҐРАЦІЇ.

Українську іміґрацію можна поділити на три катеґорії, які розріжняються між собою у головних цілях і напрямах.

Перша і найбільша та найбільше пожадана в Канаді катеґорія, це селяни хлібороби, що із своїми родинами осідали на вольних земельних наділах на стало як кольоністи-фармері. Кожному чоловікові в віці від 18 літ в гору прислугувало право набути один наділ державної землі в розмірі одної четвертини квадратової милі змістом 160 акрів, що рівнається 113 морґам на краєву міру. Земля вся, що призначена на вільні наділи, була вже заздалегідь розміряна та розмежована відповідними знаками та визначена у докладних мапах. Ця призначена земля простягається на три провінції на захід від границі провінції Онтеріо аж до скалистих гір на заході.

Кожний іміґрант міг собі вибрати наділ там, де йому подобаєсь. А по виконанні приписаних вимог в протягу трох років та земля переходила на його власність.

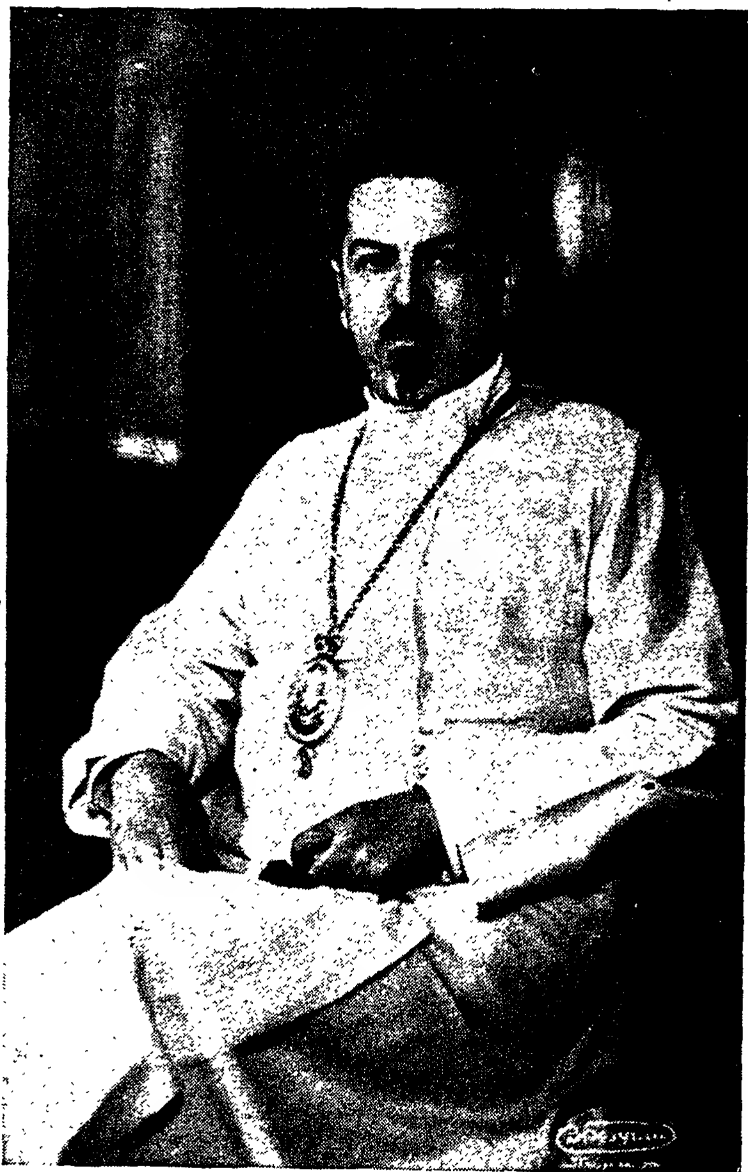
Батько родини, що мав синів понижче 18 років, мав право зарезервувати одну таку четвертину для сина, поки той дorосте до літ. Це для того, щоб той сусідний наділ не взяв хто другий, поки дoросте його син.

Друга катеґорія це ті, що хоч мали те саме право на вільну землю, не користали із цего права. Це переважно всякі ремісники, що в краю жили в містах і жили із свого ремесла, вони мали менше практики в хліборобстві і тому воліли поселитися в містах, де мали нагоду заробити на життя своїм фахом. Тут включені і торговці, які осідали по місточках на кольоніях та брались до промислу торговельного.

До цеї катеґорії зачислюється і тих, що як практичні хлібороби приїхали з певним капіталом, не брали наділів а купували собі землю поблизько більшого міста, де могли мати запевнений збут на виплекану ярину та молочні продукти. Землі купували більшими чи меншими парцелями відповідно до своеї змоги її обробити чи заплатити. Вони розводили також домашню птицю, заводили пасіки, де було на це пригоже місце, плекали і домашню скотину на заріз, хто мав відповідне пасовиско поблизу.

Третя катеґорія, це люди переважно молоді, самотні, що приїзджали на зарібки з наміром повернути назад до краю, коли удасться заробити та защадити троха грошей, щоби там завести власне господарство чи поправити те, що там мають, або позбутись довгів.

Ці люди спинювались по містах, де скорше могли знайти відповідне заняття. У містах були вже усталені бюра праці, що достарчали робітників всім, хто потребував. В Канаді розбудовувались залізничі лінії у всіх напрямах і це було головним джерелом заробітку. Коли було потрібне більше число робітників десь на дорогу, звичайно весною,

Впреосв. Мстислав Скрипник,
архиепископ Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

то аґенції знали вже наперед, коли приїздять нові імігранти, виходили на стацію і брали робітників таки зі стації та відправляли на роботу.

До цеї катеґорії треба зачислити і тих молодих людей, що через недостачу засобів мусіли покинути студії вищих шкіл у краю та виїхати

за море в надії, що тут удасться їм сповнити свої бажання, довершити початі студії хоч на чужині, в чужій їм мові та системі навчання.

Ці люди також кинулись до всіх можливих занять, щоб лише заробити на прожиток. В цім напрямі вони вже в краю приготовлялись, виучували мову. Фізична праця не була їм перепоною, бо це були селянські діти. Вони в короткім розмірно часі не лиш опановували настілько англійську мову, що могли вже без труду докінчувати студії в канадійських колеґіях та університетах, вони своїми вродженими здібностями випередили других канадійців, здобуваючи перші нагороди, медалі та степендії.

Із цеї катеґорії вийшли перші піоніри фахівці серед української іміґрації в Канаді. Вони перші пробили шлях до осягнення культурного степеня, яким сьогодні українська іміґрація в Канаді має право пишатися перед культурними канадійцями.

Із цеї третьої катеґорії вийшли і ті незамітні піоніри народньої культури і мистецтва, що своєю повною посвяти працею побороли темноту, спинили те розгульне життя буйних одиниць, що своїм поведенням, позиченим від чужих, наносили сором для загалу. Завдяки праці цих незамітних піонірів вони переродились і сьогодня займають навіть визначні місця серед українського суспільства в Канаді.

Годилось би і це принагідно згадати, та ми у цих споминах не маємо на цілі роздряпувати старі загоєні болячки, бо від цього нікому не стане лекше.

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПІОНІРИ З УНІВЕРСИТЕТСЬКИМИ ДИПЛЬОМАМИ.

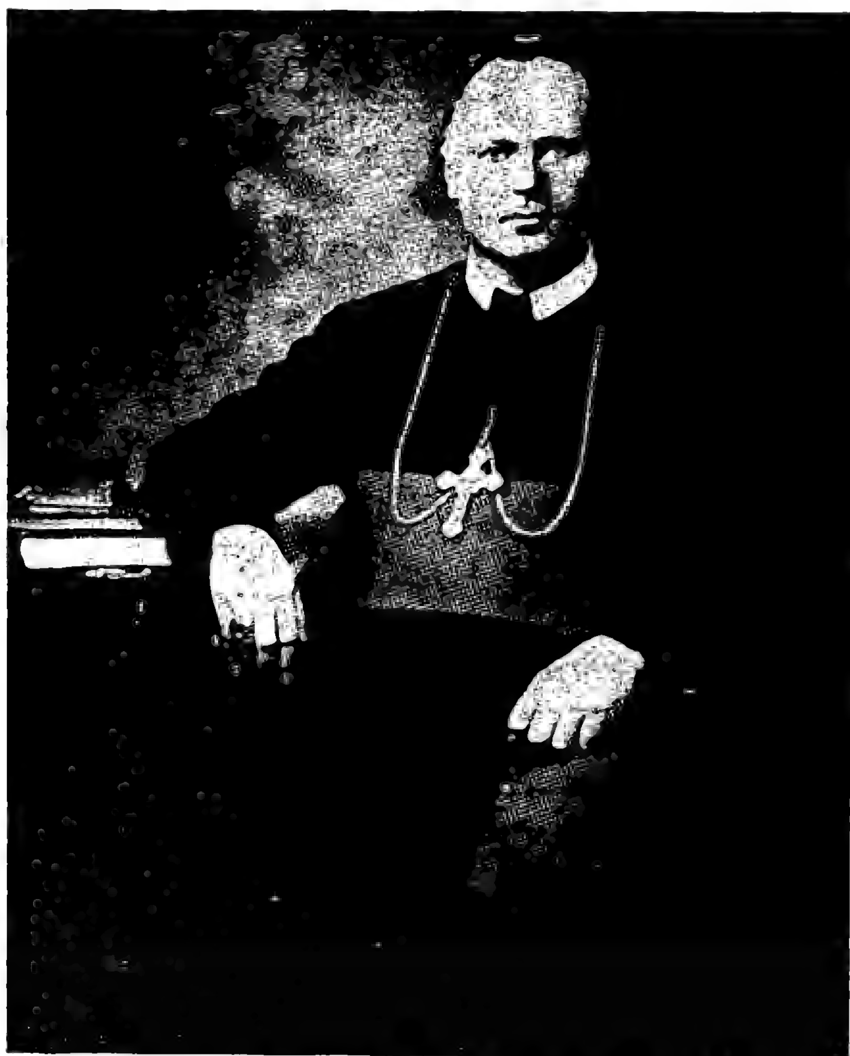
Перший українець в Канаді, що скінчив фільософічний факультет в Університеті Манітоби і дня 16 травня 1913 року одержав степень Бі Ей, це ОРЕСТ ЖЕРЕБКО.

До Канади прибув в році 1903 тринадцять-літнім хлопцем. Крім брата Дмитра не мав тут нікого. Приїхав з міста Городенки.

Зрозумівши відразу ту найбільшу заповідь нового краю: „Гелп юр селф", він пішов на пробій здобувати сам для себе будучність. Скоро присвоїв собі анґлійську мову, дістав місце учителя між українськими поселенцями в околиці Стюартборн в Манітобі. Став одним з перших українців-учителів в Канаді. Початкова платня учителів була 30 долярів в місяць. Заощадивши трохи гроша, виїхав до Сифтон в Манітобі і там заложив спілкову крамницю. Підчас учителювання і торгування приготовився до вступлення до Сейнт Джанс колеґії у Вінніпеґу, де скінчив матрикуляційний курс і вступив на університет, де скінчив фільософію. Весь час своїх студій підчас вакацій заробляв учителюванням в Саскачевані. Перебуваючи в місті Вінніпеґу був учасником всякої народньої праці. Був одним з перших основників „Українського Голосу", був його редактором один 1917 рік та піддержував видавництво своєю працею та грошевими жертвами. Був одним з перших основників Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

В році 1913 виїхав до Европи на доповнення студій у Відні. де захопила його перша світова війна, і там пережив всі воєнні страхіття.

Повернувши до Канади займав довший час посаду муніципального секретаря в Гефорд, Саск., звідки був вибраний послом до леґіслятури в Ріджайні і на тім посту вмер, маючи 49 років.

Впреосв. Василь Ладика,
архиепископ Української Греко-Католицької Церкви в Канаді.

Перший українець адвокат в Канаді, як також перший українець з титулом Королівського Радника (Кей-Сі) від 1935 року, це ЯРОСЛАВ АРСЕНИЧ, який також здобув собі будучність власними силами.

Перший українець дентист в Канаді, це д-р МАНОЛІЙ МІГАЙЧУК. Приїхав до Канади в році 1900. Добивався власними силами становища, яке має. Визначний спортовець. В часі університетських студій здобув чемпіонат на Манітобу в скаканні на віддаль і високість. Був довший час у Вінніпеґу, опісля перенісся до Торонта.

Перший українець аптикар в Канаді, це МИХАЙЛО ЛАЗЕЧКО. Приїхав до Канади в 1912 році. Живе і веде власну аптику у Вінніпеґу під назвою Вайт Крос при вулиці Арлінґтон.

Перший українець аґроном в Канаді, це КИРИЛО ПРОДАН. Приїхав до Канади в році 1907 з міста Катеринослава над Дніпром. (Тепер Дніпропетровськ).

Перший українець лікар в Канаді, це д-р ГРИГОРІЙ НОВАК. Живе і практикує в місті Вінніпеґу у власнім домі при вулиці Селкирк.

Дальші українці професіоналісти це по части прибувші сюди з краю як студенти, що вже тут докінчували студії, або прибувші з родинами ще малими. Ще дальші це вже уроджені в Канаді. Це вже вихованці канадійських шкіл. Є між ними і такі, що не знають навіть української мови, або як знають, то не послугуються нею.

Іміґрація з українських земель на початках приїзджала просто до Вінніпеґу. Тут було від початків головне кольонізаційне бюро для розміщування кольоністів по західних провінціях. Тут вже ті катеґорії ділилися. Перша катеґорія спинювалася в урядовім іміґраційнім домі, де могли примістити свої родини на час, поки голова родини не знайде місця на поселення. Тут вже були переводчики до помочі, які навіть їхали аж на місце, показували землі, подавали подрібні інформації.

Другі катеґорії також приїздили до Вінніпеґу. Звідти вже розїзджалися до праці чи то на залізні дороги, чи до лісів, копалень, до фабрик чи до фармерів.

Робітник платив одного доляра бюрової оплати і більше нічим не журився. Його везли аж на місце, хоч би і тисячу миль. Від нього нічого більше не вимагали, хіба що мусів мати харч на дорогу та клунок з одежею до зачекування. Це вважалося як застав, щоб не вискочив по дорозі не доїхавши на місце. Та це не багато помагало. У Вінніпеґу що місяця завозили купи ріжних клунків до окшинера і продавали на ліцитації за щобудь.

Купували жиди. Трафлялося часто, що у клункові було повно всякого дрантя, ще й камінь в середині, щоб було тяжче.

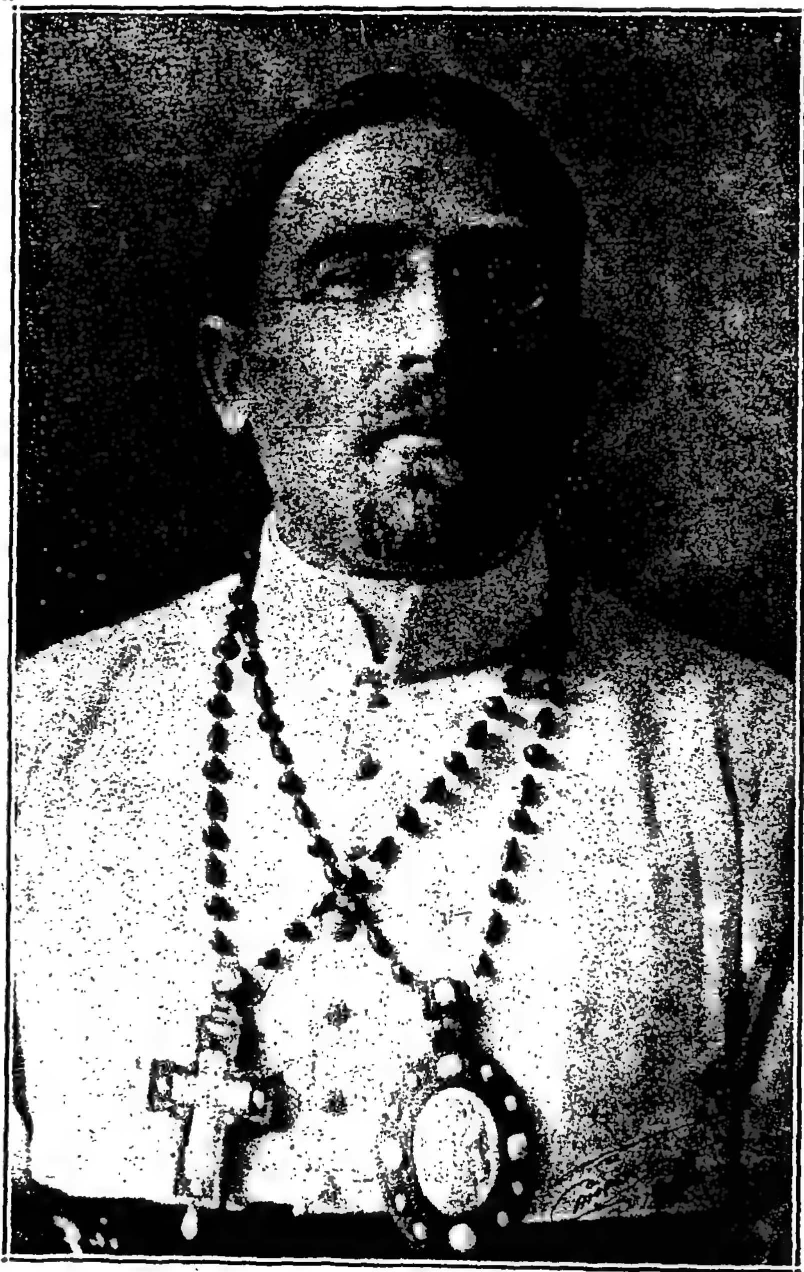
Коли робітник вибув на сезоновій роботі до пізної осени, коли вже мороз не позволяв дальше робити, робітників везли назад туди, звідки взяли. В цей спосіб іміґрація поширювалась по всій Канаді, бо робітник не мусів обовязково їхати назад до Вінніпеґу. Він міг висісти там, де йому подобалося, чи поїхати в іншу сторону, де мав свояків або знайомих односельчан, і там вже лишався. Одні знаходили собі сталі заняття, другі заробивши троха грощей осідали на землях, ще інші їхали до краю, забирали свою родину і вернувши осідали в містах або брали землі.

З часом, коли вже всюди по містах чи фармах були свої люди, то нові іміґранти їхали вже просто туди, де мали чи то свояків, чи знайомих. Там знаходили собі заняття і осідали вже на стало.

В цей спосіб зростало населення по містах. Розбудовувалася

індустрія, торговля, розвивалася освітна, культурна, релігійна та політична праця.

Пізніше, коли вже в краю почали з'являтись поворотці, почали на-

Впреосв. Іоан Теодорович,
архиєпископ Української Греко-Православної Церкви в Зєдинених Державах.

пливати з Канади зароблені гроші, почали вже жінки полишені в краю купувати поле, будувати нові доми та побренькувати грішми, де попало, тоді з'явилась в Канаді ще одна катеґорія іміґрантів. Четверта з

ряду. Та на щастя чи нещастя вона не довго існувала, всего два чи три роки.

Це приїзджали ті селяни, для яких ніколи не було досить добра. Вони позавидували тим бідним зарібникам, що нарешті спромоглися защадити в Канаді кілька соток долярів і прислати до дому, щоби купити хоч кусник землі, щоб бодай на старість не поневірятись по наймах. Він лишав жінку з дітьми вдома, приймав ще наймита або і більше до помочі, а сам їхав в Канаду. Кортіло подивитись, де то там ті харлаки гроші згортають. Тай і тих 113 морґів тягли його мов маґнесом туди. У нього яких там марних 20 чи 30 морґів, а той харлак дістав 113 і то за дармо.

Заїхав, розглянув, розпитав, спробував навіть і робити, та ніде не бачив того місця, де ті харлаки доляри згортають. І як мав ще запас на поворот до дому, то їхав не довго попасаючи. А як не мав, то мусів заробити, нарікаючи на свій легкий розум. Вдома треба було позбутися пару добрих волів, щоби ту прогульку оплатити.

До цього багато причинилися і ті адреси, що іміґранти в портах давали аґентам.

ПОГЛЯДИ КАНАДІЙЦІВ НА УКРАЇНСЬКУ ІМІҐРАЦІЮ В ПОЧАТКАХ.

У перших роках української іміґрації в Канаді говорилося і писалося про тих нових іміґрантів, що це на 90 відсотків неграмотний елемент, здібний лише до найчорнішої роботи та до примітивного життя дикунів. Була навіть поширена згірдлива назва "Білі неґри". Слово "Гвайт мен" служило для відріжнення англійця не лише від чорного мурина, жовтого китайця та червоно-шкірого індіянина, але і від білого українця.

У Зединених Державах була принята і поширена назва "Богонк". (Вираз схоплений від лемків, що у свойому діялекті вимовляють слово Бог здрібнілим словом "Богонько".) Тої назви вживали і в Канаді ті, що побували в Зединених Державах. Ця назва вживалася як згірдлива із звичайним додатком "Дорті богонк". В Канаді була більше поширена назва "ґалішен" з тим самим додатком. Ця назва сама без додатку не була для українця образливою, бо сам він так себе називав. А вже той додаток робив її образливою, коли вживано його як лайку.

Ті "білі" народи не звертали уваги на їх природні умови, фізичні та культурні здібности, що це був той елемент, якого Канада якраз потребувала до своєї розбудови.

Той іміґрант, що все своє майно приніс до Канади в мішку на плечах, вже в короткім часі зумів доказати, що не є він таким, за якого його вважали.

Він своїми здібностями зумів побороти такі труднощі, які для пересічного "білого" виглядали неможливими до поборення. Він зумів зробити з нічого щось. Він хоча сам неграмотний, своєю запопадливістю зумів подбати, щоб його діти не виростали неґрамотними. Нині вже відомий всім факт, як то сини і дочки того безграмотного іміґранта

осягають не лише елементарну освіту, але і у вищих степенях аж до найвищих. Осягають найвищі шкільні відзначення, гонорари і нагороди. Ті відзначення вже не є рідкістю, а загально відомим фактом. Їх розуміння вартости шкільної освіти викликує здивування у тих, що гляділи на них як на безграмотний елемент.

Коли ще в 1906 році гурток молодих хлопців перейшов учительський курс і почав свою учительську карієру по кольоніях, то вже в році 1936 було у трох степових провінціях 830 українців і українок учителями.

Після урядової статистики з року 1941 було вже їх в Канаді 1313 осіб лише в публичних школах, не включаючи учителів, професорів вищих шкіл та інспекторів.

Ярослав В. Арсенич,
перший українець адвокат в Канаді.

Орест Жеребко,
перший отримав ступінь "Б.А."

Коли в році 1913 один українець покінчив університетські студії в Манітобі, то вже десять років пізніше в році 1923 було у тих трох провінціях 25 осіб з університетськими диплъомами.

В році 1934 було вже їх 167, а в тім самім академічнім році 1934-5 було в тих провінційних університетах зареґістрованих українців у ріжних факультетах 198.

Це число постійно зростало, навіть в роках тяжкої депресії, аж до вибуху другої світової війни, коли українська молодь поспішила громадно у канадійську збройну силу охотниками.

Українці вибирають собі такі фахові професії, як медицина, дентистика, право, інженерія, аґрікультура, окулістика. Вони відзначаються в науці так, що дістають степені професорів університетів, як відомий в Канаді професор Т. Павличенко, один із перших авторітетів в аґрономії. Професор Кость Андрусишин, уроджений і вихований у

Вінніпеґу, син залізничого робітника, визначився у лінґвістиці (романські мови). Тепер викладає українську мову на університеті в Саскатуні.

Для ілюстрації вище сказаного подаємо тут один з багатьох примірів родину Оґризлів, що приїхала до Канади в році 1897 і поселилася на фармі коло Сифтон в Манітобі. Один із синів згаданого піонера оженився тут на фармі і виховав шестеро дітей. Всі ті діти покінчили університетські студії в Манітобі. Це не є одинокий примір. Таких і подібних примірів можна знайти більше у всіх степових провінціях Канади. Це є доказ економічного та інтелектуального поступу того бідного безграмотного іміґранта українця. Їх можна стрінути в кожній майже кольонії хліборобського заходу, як: Потоцькі, Косташі, Стечишини, Ягольницькі, Сирники, Старки та багато других. Це ті "Сини землі", як це влучно називає у своїй повісті Ілія Киріяк. (Також такий син землі).

Статистика з року 1941 виказує, що з одної третини мільйона українців в Канаді є 65% роджених в Канаді. 48% це хлібороби, коли загальне населення Канади виказує лише 25%.

До цього у великій мірі причинилася та велика подібність канадійського степу до українського, тай той уроджений їх "господарський розум", як у тій пісні сказано:

"Самі руки не згодують, хоть най кілько вни вартують, —
Ще й розуму до рук треба. Бог не зійде з плугом з неба".

Українці не рвалися до політичних аспірацій. Не було їх на державній службі, аж поки вони не вчулися настілько в силі, що могли вже спромогтися на вибрання своїх репрезентантів до державних законодатних установ. І на тім полі українці скоро зуміли добитися визначніших становищ. Цей зворот задокументувався тим, що федеральний уряд Канади не вагався припоручити українцеві М. Лучковичеві, послові з округа Веґревил, Алберта, так важний пост репрезентувати уряд Канади на Міждержавній Конференції в Европі. Там він своїм хистом здобув собі загальне признання дипльомата.

У провінційному соймі Манітоби вже від ряду літ українець Никола Бачинський, посол з фармерського округа Фішер, займає крісло заступника голови (спікера) сойму.

УКРАЇНСЬКІ УЧИТЕЛІ ВИЗНАЧАЮТЬСЯ В ПІДГОТОВАННІ КОНТЕСТОВИХ ЗМАГАНЬ.

Замітним фактом є, що українці-учителі публичних шкіл по кольоніях визначилися як першорядні господарі і інструктори взірцевого ведення шкільних площ, на яких діти набираються знання огородництва, садівництва, пасічництва та взагалі взірцевого порядку, так потрібного в дальшому життю хлібороба.

У цім напрямі дуже часто здобувають перші нагороди в компетиціях ті школи, де учителями були українці. Із їх учнів вибиваються на перше місце у всіх ділянках господарства поодинокі господарі, які не

рідко на світових виставах збіжжа в Шікаґо здобувають корони некоронованих збіжевих королів за найкращі оказн свого збіжжа, як Складан і Павликовський в Алберті та інші. Такі округи, як Вилінґдон в Алберті, Кридор і Ґефорд в Саскачевані, Вайта, Росборн і Сифтон в Манітобі, визначились у тих компетиціях. Ті округи, як і багато других, ведуть діточі клюби взірцевого плекання худоби, безрог та домашної птиці для вивозу на комерційні світові ринки збуту. Вони також увели систему, що набуті гроші з продажі тих продуктів обертають на фонд дальшого розвитку цеї важної господарської галузі. Один із багатьох примірів такої системи введено у Вайта, Ман.

Цими здобутками ми всі українці в Канаді чуємося гордими тим, що ми внесли неабиякий вклад у загальну господарську культуру в новому світі. Це признають нам відповідальні керманичі господарського життя заходу. Це дає нам право вважати себе гідними і пожаданими горожанами нашої нової вітчини.

Щоби не бути голословними відносно відзначень, які українці в Канаді здобули і здобувають у ріжних галузях аґрікультури на світових виставах, наведемо тут деякі важні витяги із рапортів, подаваних компетентними особами до публичного відома в пресі, як також дотичними урядовими знавцями-експертами, які цим ділом інтересуються і слідять за його поступом.

ЩО ГОВОРИВ ПРО УКРАЇНЦІВ ВИЗНАЧНИЙ АНГЛІЄЦЬ З РОСБОРН, МАНІТОБА, У ВІННІПЕҐ ФРІ ПРЕС.

„Ми повинні пишатися цими людьми. Вони прийшли до цеї купи каміння під горами і перемінили її у цвитучу землю, як рожа. Один доставець господарської машинерії оповідав мені такий випадок: „Одному з них я продав машину до молочення за 3,700 долярів. Коли я наставив йому до підписання нот, він каже, що хоче заплатити готівкою і виняв звій банкнотів може у троє більший, як потрібна ціна за машину. Це був звичайний торг за готівку". Правдоподібно, що той анґлієць мав на думці канадійську краєву хліборобську компетицію в році 1930, на якій Росборн виграв першу нагороду, Етелберт другу, а Стюартборн і Вайта третю. Всі три околиці замешкалі переважно українцями.

Аґроном К. С. Продан, репрезентант аґрікультури провінції Манітоби, говорить у своїм звіті про поступ і розвій скотоводства в околиці Стюартборн:

„Коли в році 1919 було лише кількох продуцентів масляного товщу, що доставляли цей продукт на загальну скількість 60,000 фунтів, то вже в році 1945 було там три фабрики масла, що продукували 750,000 фунтів масла на рік. Якість того продукту зросла так, що коли в році 1923 виносила 7.1% (столовий ґрейд), то в році 1945 мала вже 87.8% і спеціяльний ґрейд 7.8%. Ця якість є вища від пересічної в Манітобі, яка виносить 74.8% столового і 5.0% спеціяльного ґрейду.

Щодо продукції насіння, то два українські хлопці: брати Пушки з з Енґусвил, Ман., осягнули найбільший процент нагород за виставлені

насіння на провінціональній виставі в році 1938 в склепі Ітона у Вінніпеґу.

На короткім курсі, який відбувся в днях 11—14 березня 1946 року в Давфин, Ман., на загальне число признаних нагород за найвищі марки 45 учасникам курсу українські студенти дістали 15, або одну третину.

На провінціональній виставі оправленого дробу в році 1939, молодечий клюб з околиці Стюартборн, якого члени самі українці, здобув 86.6 процент загальних грошевих нагород. Якість оправленого дробу в тій околиці, як також скількість піднеслася з 7.3% в році 1933 до 19.7% в році 1940. Скількість у тім самім періоді піднеслася від 3,479 до 26,965 фунтів. Це все сталося в періоді сімох років, очевидно завдяки плянованому підготовуванню у цім напрямі шкільної молоді.

Член молодечого клюбу плекателів насіння Іван Дудич з Гейзел-

Манолій Мігайчук,
перший українець дентист в Канаді.

Михайло Лазечко,
перший українець аптикар в Канаді.

ридж, Ман., здобув першенство (чемпіонство) у провінції Манітобі. Виграв чашу "Аксел Берквіста" три рази. Він здобув також трофей "МекФейла", який є найвищою нагородою у продукції насінь у провінції Манітобі.

Коментуючи цей замітний поступ "Манітоба Фрі Прес" пише:

"Головним чинником цего осягнення є безперечно Публична Школа. Природний дар освіти цих людей (українців) являється для Канади визначним здобутком, як рівнож конечно є зазначити, що ці люди взяли той чинник як конечність присвоїти його собі. Держава вже не потребує дальше накладати цим людям конечности публичної школи у їх громадському життю. Їхня "неграмотність вже опанована."

Подиву гідний результат цих осягів того шкільного виховання подають відомости з Алберти. Тут також школа, про яку "Фрі Прес" так

високо висловлюється, платить вже високі дивіденди. І тут несвідомість уступила перед високим типом хліборобського знання.

"Едмонтон Булетин" з дня 1-го грудня, 1940, подає слідуючу новинку: "Василь Складан, літ 23, син К. Складана з Ендрю, Алберта, виграв другий вже раз світовий "чемпіоншип" на світовій виставі в Шікаґо своїм зразком вівса "Викторі", який перевищив всі виставлені зразки своєю вагою — 49.1 фунтів на бушель. В. Складан був членом Молодечого Клюбу протягом минулих 7 років. Цей юнак являється гідним репрезентантом української іміґрації. Головну ролю в його досягненнях відіграє тверда постанова "перемогти". Він завоював світ на атлетичному полі. Він повторив своє першенство над всіми плекателями вівса в цілому світі.

Та цього одного здобутку ще не досить. Слідуючого дня, 2-го грудня, 1940, блиснула в пресі друга сензація, яка не менше здивувала світ. Українець з Вільна в Алберті Павло Павловський коронований на виставі в Шікаґо новим вівсяним королем. А вже в році 1941 цей самий юнак дістає найвище відзначення (ґренд чемпіоншип) за свій зразок шестигранного ячменю.

Все це доказує ту несподівану користь іміґрантів для канадійського розвою на полі хліборобства, осягнену тими „небажаними колись" іміґрантами-українцями. Повторення чемпіонства в продукції вівса, подвійний осяг першенства в продукції вівса і ячменю є достаточним доказом вартости для Канади тих „небажаних людей".

Як ще один доказ того "господарського розуму" нехай послужить факт, що фарма, на якій виплекані ті збіжжа, що осягнули найвищий світовий рекорд, була попереднім властителем так запущена, що батько згаданого Павла Павловського купив її за залеглий податок 25 долярів.

Аґроном Василь Підручний, який був тим „духовим батьком" тих чемпіонів в Алберті, уславився також в окрузі Етелберт, Ман., про що говорить так похвально міністер Крірар. Під його знаменитим проводом з'явились ті вівсяні та ячмінні королі на світовому овиді.

Одначе він не є одиноким під цим зглядом.

Аґроном в окрузі Вилінґдон, Алберта., п. Маґера стоїть близько на другому місці. В однім лише році пятьох учнів Підручного виграли нагороди на виставі в Шіґаґо, а пятьох учнів Маґери здобули те саме.

Слідуючий виказ покаже докладну лісту здобутих українцями нагород на Міжнародній виставі в Шікаґо, зладжену "Комітетом Українців Канади".

Рік 1939:

Найвища нагорода за овес — Василь Складан, Ендрю, Алта.

Найвища нагорода за насіння альфальфи — Е. Ковальський, Ферн-вю, Саскачеван.

За овес (реґіон): 1. Василь Складан, Ендрю, Алта. 2. І. В. Ластівка, Вилінґдон, Алта. 5. Тома Мензак, Десджарліс, Алта. 7. Павло Павловський, Вільна, Алта. 9. Василь Н. Бабюк, Вилінґдон, Алта.

За ячмінь шестигранний: 1. Ілля Ластівка, Вилінгдон, Алта. 3. Іван І. Федорак, Вилінґдон, Алта. 6. Іван Т. Ілюк, Гейрі Гил, Алта. 7. Василь Н. Бабюк, Вилінґдон, Алта.

Рік 1940:

За овес чемпіонат — Павло Павловський, Вільна, Алберта.
За ячмінь чемпіонат — Ілля Ластівка, Вилінґдон, Алберта.
За овес (реґіон І):

1) Павло Павловський — Вільна, Алберта.
2) Ілля Ластівка — Вилінґдон, Алберта.
4) Василь Складан — Ендрю, Алберта.
6) Іван Федорак — Вилінґдон, Алберта.
7) Іван Пахолок — Спеден, Алберта.
8) Іван Кравчук — Едванд, Алберта.
10) Петро Гринів — Васкатенау, Алберта.
11) Василь Бабюк — Вилінґдон, Алберта.
12) Іван Ілюк — Гейрі Гил, Алберта.
14) Василь Шевчук — Витфорд, Алберта.
15) Маршал Байдала — Веґревил, Алберта.

Кирило Продан,
перший українець аґроном в Канаді.

Д-р Григорій Новак,
перший українець лікар в Канаді.

Рік 1941:

Чемпіонат за овес — Василь Складан.
Чемпіонат за 6-гранний ячмінь — Павло Павловський.
Чемпіонат за 2-гранний ячмінь — Тома Мензак.
За ячмінь 6-гранний — "Ґренд Чемпіон" П. Ф. Павловський.
За пшеницю одержали нагороди:

3) І. С. Павловський — Вільна, Алберта.
9) Василь Шевчук — Витфорд, Алберта.
13) Федор Гальків — Сейнт Майкел, Алберта.
17) Никола Андрухів — Сейнт Майкел, Алберта.
18) Іван Лазарук — Вилінґдон, Алберта.

Другі нагороди дістали: Ілля Ластівка, Василь Бабюк, Іван Федорак, Петро В. Федорак і Василь Бабюк з Вилінґдон; Василь Шевчук з Витфорд.

За 2-гранний ячмінь: 1) Тома Мензак, Десджарліс, Алберта; 2) Андрій Павловський, Вільна, Алта.; 3) Василь Бабюк, Вилінґдон, Алта.

Одержали нагороди за овес, окрім чемпіонату В. Складана: Ластівка і Бабюк з Вилінґдон; І. Федорак, В. Шевчук, Рой Максимець з Нордерн Велей, Алта.; Іван Лазарук з Вилінґдон і Федор Бортальський з Нордерн Велей, Алберта.

Замітним є, що три брати Павловські визначилися в тих компетиціях як слідує: Павло здобув Гренд Чемпіоншип за 6-гранний ячмінь. Стефан здобув трету нагороду за пшеницю Гард Ред; Андрій здобув другу нагороду за 2-гранний ячмінь.

Слід ще зазначити, що в 1941 році всіх призначених нагород за овес було 16, і 11 з них здобули українці. Зваживши, що це була світова компетиція, то це надзвичайний осяг, здобутий українцями.

В році 1939 всіх нагород за овес було призначено 15, з яких українці здобули 5.

Всі ті вище наведені факти доказують рішучо ту велику вартість української іміґрації для Канади. А всі ті здобутки осягнули люди, яких перед 50-ти роками зачислювано загальною опінією старших канадійців до непожаданих.

Яке місце заняли українці у збройних силах Канади добровольцями, наведемо тут чотири лісти добровольців, які появилися у перших чотирьох днях в щоденниках західних провінцій

Ліста 1. На загальне число добровольців 36, десять українців охотників: Адамик, Крисько, Павлик, Марушечка, Побуран, Сікорський, Талпаш, Житарук, Чехніта і Леськів.

Ліста 2. Із 44 охотників, сім українців: Дембіцький, Бігорай, Бабич, Баран, Сорохан, Скрипник і Білик.

Ліста 3. Із 45 охотників, сім українців: Байрак, Чех, Дашкевич, Забілюк, Лозинський і Строїч.

Ліста 4. Із 48 добровольців, пять українців: Куль, Багрій, Креченюк, Процик і Бурай.

Ці лісти виказують, що на 173 добровольців, українці становлять 11 процент. А в пропорції до загального населення у західних провінціях Канади українці становлять заледви 6 процент.

Це доказує, що українці сповнили свій горожанський обовязок в порівнанню до загального населення майже вдвоє.

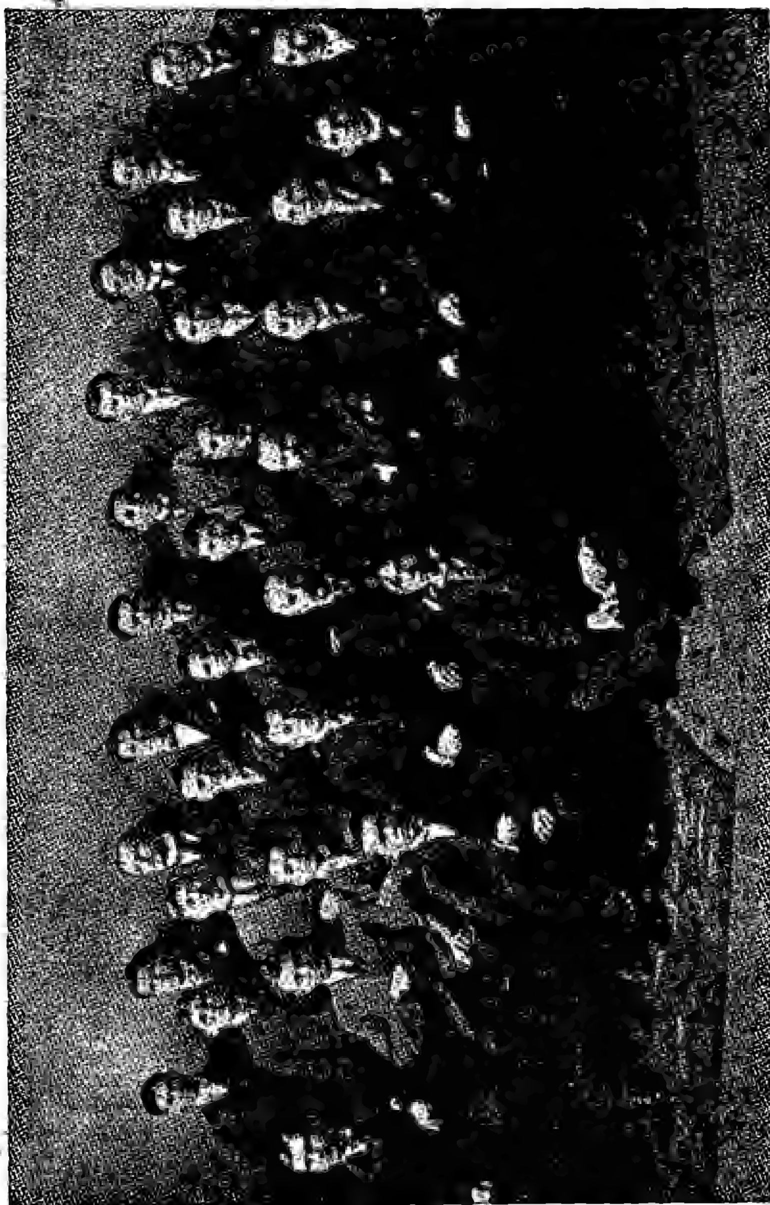
Із тих наведених примірів ми не бачимо причини, чому українці мали б бути зачислені до нижчої кляси суспільности серед других народностей, що творять цю ріжномовну та ріжнобарвну мозаїку 13 і пів мільйонового населення Канади, в якій українці становлять так незначний відсоток. Коли приглянемося ближче пропорції у важніших ділянках суспільно-господарських обовязків та здобутків, то та пропорція виходить все у нашу користь.

І під зглядом горожанських обовязків українці не дають себе випередити. Доказом цього нехай послужить між іншими такий факт.

Коли в році 1939 вибухла загроза брутальної сили наїздників з Европи, українська молодь обох полів у військовім віку з великим захопленням кинулась сповняти свій горожанський довг зглядом нової

вітчини, що приняла їх за своїх дітей та наділила своєю необмеженою свободою.

Військові підрахунки виказують, що не менше як 35,000 українців обох полів стали в ряди добровольців. В самім Саскачевані українські добровольці числом перевищили пропорцію до загального населення провінції майже вдвоє.

Ученики брендонського учительського семинара в 1907 р.

В Алберті із загального населення 750,000 число українців 71,000 становить заледви 6%. Та число українських добровольців виносило 11 процент.

Не лишились українці по заді і у фінансовій допомозі, що доказує немалу пропорцію грошевого вкладу у военних позичках побіди та

закупна щадничих посвідок (цертифікатів). А що найголовніше, то та їхня робоча сила в продукції воєнного знаряддя та харчевих засобів для воюючих армій за морем.

Багато українців дослужилися ранґи військових старшин, до майорів включно, військових капелянів. Багато здобули собі воєнні відзначення за хоробрість в боях, багато вернулись інвалідами, немало їх і голови зложили на полях бою. Взагалі українці гідно сплатили свій довг горожанський, що не лишилось без загального признання зі сторони правлячих чинників.

Поза тим українці не забувають і за своїх рідних братів на рідних землях, де перекотилася брутальна воєнна машина, нищучи все на своїй дорозі та лишаючи за собою у згарищах роскішні колись селища, які дальше докінчують непрошені визвольники. Кому пощастило винести із того знищення цілу голову, той веде дальше своє нужденне життя на скитальщині, або гине у нерівному бою з наїздником. Про цих не забувають українці в Канаді і несуть своїми жертвами всяку можливу допомогу.

СКІЛЬКО Є УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ, ДЕ ВОНИ ЖИВУТЬ ТА ЩО РОБЛЯТЬ?

Це питання для нас українців дуже цікаве. Одначе на це питання ані сама статистика державна, ані іміґраційні уряди, ані навіть самі українці не в стані подати точної відповіді. Ми не раз чуємо і читаємо, що українці в Канаді досягли або і перейшли число пів мільйона душ. Після нашого розуміння це число не буде далеке від правди.

Та коли ми самі не можемо сказати точного числа, то мусимо опертися на урядовій статистиці. Уряд переводить загальний перепис населення кожних десять років. У тім переписі подається точне число осіб ріжних народностей і всі подробиці, що відносяться до окремих народностей навіть у відсотковому порівнанні до загального населення Канади.

Та статистика є для нас міродайним чинником, якого мусимо придержуватись у всіх підрахунках, які постараємось тут подати.

Тож приглянємося, що та державна статистика говорить.

Коли візьмемо 1891 рік, як початок української іміґрації в Канаду, то знаходимо слідуючі підрахунки:

За перших 20 років, від 1891 до 1911 року прибуло із наших сторін до Канади:

Австрійців	42,535
Буковинців	9,960
Ґаліціян	35,158
Угорців	11,605
Русинів	29,845
Австро-Угорців	129,103
Поляків	33,365
Росіян	43,142
Неозначених	147,345
Разом	482,058

Від 1912 до 1914 р. — до початку першої світової війни прибуло:

Австрійців	2,147
Буковинців	1,549
Ґаліціян	1,698
Австро-Угорців	1,334
Поляків з Австрії	4,310
Росіян	24,485
Русинів	18,372
Разом	610,967

Перша конвенція українсько-канадійських учителів у Манітобі в 1907 р.

Долішний ряд в ліва на право: Д. Якиміщак, І. Коцан, В. Романюк, Т. Д. Ферлей, О. Жеребко, П. Г. Войценко. Другий ряд: В. Кудрик, В. Деделюк, Я. В. Арсенич, В. П. Грушовий, П. С. Огрнало, М. П. Остапович, Я. Головацький, П. Чайковський, А. Новак. Третій ряд: В. Маевський, Пляцко, Ф. Т. Гаврилюк, П. Гіґейчук, В. Саранчук, В. Чумер, Яр. Колтек. Четвертий ряд: Т. Н. Петришин, В. Смук, Я. Кунінський, Баран, О. Гикавий, О. Климків, В. Когут. Пятий ряд: С. Литвин, М. Драбинястий, Дм. Вовк, Т. Стефаник, Махній, П. Симотюк, В. Шолдра, Гумініхович.

У тій статистиці не сказано, скілько і коли українці приїхали.

Звідкіля взялося стілько українців, що вже в році 1914 самі анґлійські щоденники подавали число українців, що взяли участь в параднім поході в день сотних роковин народження найбільшого поета України Тараса Шевченка, і то лише у самім місті Вінніпеґу?

ЯКА ЦЬОМУ ПРИЧИНА?

В першій мірі треба шукати причини того непорозуміння в самій ріжниці понять слів "Нація чи народність" в анґлійській мові, як відповідали українці на поставлені їм питання при переписі. Анґлійці розуміють, що нація це край, держава. А народність це у них раса. Хоча знають, що всі народности, що замешкують в Европі, зачислюються до одної раси. Та як це могли знати чи розуміти наші поселенці? Вони знали лише, звідки приїхали, з якого краю чи держави, і на запити так відповідали.

Коли навіть хто із свідоміших відповів, що він є українцем з роду, то та відповідь не була поясненням його національного походження в розумінні анґлійця, бо про Україну як окрему націю-державу він не чув. Записував так, як знав і чув відповідь.

Тай самі українці, на загал взявши, не багато застановлялися над тим, чи правильно записано їх походження, вони не привязували великого значіння до того, як їх записують, отже не є тут нічия вина; як самі вони себе назвали, так їх і записали.

Коли б українці були більше національно свідомими, то і точніше було б вийшло їхне походження. Українцями признавали себе лише свідоміші, ті що знали історію. Загал у більшости вихований під впливом австрійських чи російських шкіл, із яких виходив їх провід, розумів, що Україна є лише там над Дніпром, бо про неї навіть польські письменники згадують, як Крашевський, Словацький, Кохановський, Сенкевіч та Міцкевіч у своїх творах. Навіть твори Шевченка розуміли у галицьких школах так, що вони відносяться лише до Наддніпрянщини, бо так хотіли ті, що мали в своїх руках власть і вплив.

У школах чи церквах, як виховуючих чинниках, була загально принята назва русин в Галичині, а за кордоном малорос.

Тяжко було і самим українцям в Канаді точно себе почислити, хоч і пробували. На особистий запит багато звали себе канадиянами, хоча не знали, чи мають до цього право.

Вже друге питання "про мову" виявило в повищій статистиці 78,-965 русинів в Канаді. А якою мовою говорили усі ті буковинці, ґаліціяни, австрійці, австро-угорці та неозначені, статистика таки не виявила. Та сама статистика, оперта на загальному переписі населення Канади в році 1941, виказує вже 305,929 українців. А в пропорції до загального населення вони стоять на шестім місці. Нема вже ґаліціянів, буковинців, русинів та австрійців. Точніше:

1) Французи	30.27%	4) Ірляндці	11.02%
2) Анґлійці	25.80%	5) Німці	4.04%
3) Скотляндці	12.20%	6) Українці	2.66%

Студенти “Рутініен Трейнінг Скул” у Вінніпеґу в 1906 р.

Та коли взяти англійців, скотляндців і ірляндців разом, то французи будуть вже на другім, німці на третім, а українці на четвертім місці.

Вже докладніше виказують обчислення щодо мови, яку подавали всі ті австрійці, ґаліціяни, буковинці та русини у кожному десятилітті.

За перших 10 років, від 1891 до 1901, признался до української мови 5,682 осіб. В другім десятилітті в році 1911 — 75,432; в третім десятилітті в році 1921 — 106,721; в четвертім 1931 року — 225,113; в пятім 1941 року — 305,929. Це послідне число стало підставою для статистичних підрахунків щодо числа українців. Цього числа дальше придержуватись треба у слідуючих статистичних виказах та порівнаннях числа українців в Канаді в пропорції до загального населення.

Із повищого виказу бачимо, як зростала національна свідомість українців у поодиноких десятиліттях. В році 1921 українці були на одинадцятому місці, а за слідуючих двадцять літ стали на шестому. Цей зріст очевидно не є наслідком прибуття нових іміґрантів за той час. Тілько у перших двох декадах цей зріст був наслідком нової іміґрації, хоч не зовсім, бо вона не прибувала в такім числі за той час. Тут вже треба зачислити приріст молодого покоління,родженого в Канаді.

Іміґраційна статистика виказує, що за 50 років — від 1891 до 1941 — прибуло до Канади українців:

Чоловіків	62,890
Жінок	44,269
Разом	107,159
Уроджених в Канаді обох полів	198,770
Разом	305,929

МІСЦЕ УРОДЖЕННЯ.

Слідуючий виказ виглядає для нас досить дивним, та мусить бути правдивий, бо ж люди самі подавали місце уродження, чого ніхто не міг їм накинути без їх відома.

Край або держава	Чоловіків	Жінок	Разом
Британські Острови	25	27	52
Інші британські краї	49	44	93
Австро-Угорщина	14,564	10,570	25,134
Польща	32,499	24,198	56,697
Росія	8,895	5,032	13,927
Німеччина	22	16	38
Фінляндія	7	8	15
Італія	2	4	6
Румунія	5,015	3,007	8,022
Скандинавія	10	5	15
Другі європейські краї	995	532	1,527
Азійські краї	8	7	15
Зєдинені Держави Америки ..	443	483	926
Другі краї і острови	23	18	41
Не подали місця уродження ..	8	34	42
Разом уроджених поза Канадою	62,565	43,985	106,550

Уроджених в Канаді:			
Принс Едвард Айленд	—	3	3
Нова Скошія	252	255	507
Ню Бронсвик	7	5	12
Квебек	1,979	2,007	3,986
Онтеріо	9,125	9,115	18,240
Манітоба	33,643	33,032	66,675
Саскачеван	30,126	29,743	59,869
Алберта	23,903	24,226	48,129
Бритиш Коломбія	988	947	1,935
Юкон, Півн. Західні Території	12	11	23
	100,035	99,344	199,379
Всіх разом	162,600	143,329	305,929

ГОРОЖАНСТВО.

В році 1941 урядова статистика подає слідуючий стан горожанства українців в Канаді:

Британське горожанство через натуралізацію	78,061
Через уродження	199,791
Чужинців (негорожан)	28,077
Разом	305,929

МОВА.

Урядова мова в Канаді є англійська і французька. В слідуючій табличці виказано, якою мовою говорять українці в Канаді поза своєю рідною українською:

	Чоловіки	Жінки	Разом
Англійською	152,418	127,792	280,210
Французькою	95	94	189
Англійською і французькою ..	2,432	1,725	4,157
Жадної з урядових мов	7,655	13,718	21,373
	162,600	143,329	305,929

Тут видно замітний поступ за послідних 10 років.

В році 1931 не говорили жадною урядовою мовою 22.02%

А вже в році 1941 таких було лише 6.98%

МАТІРНА МОВА.

Здавалося б, що всі українці в Канаді говорять українською мовою, або що їхня матірна мова є українська. Та воно не є так, як здавалося б. Багато українців при останнім переписі населення подали іншу чим українську мову як матірну, а також багато не-українців подало українську мову як матірну.

Це виказує слідуюча табличка урядової статистики:

Матірна мова	Чоловіки	Жінки	Разом
Англійська	7,727	7,984	15,711
Французька	190	173	363
Фінська	14	17	31
Німецька	515	528	1,043
Італійська	10	13	23

Мадярська	333	228	561
Голяндська	34	24	58
Норвежська	6	5	11
Польська	2,147	1,789	3,936
Російська	555	386	941
Словацька	320	230	550
Шведська	6	9	15
УКРАЇНСЬКА	150,235	131,566	281,801
Жидівська (жарґон)	1	1	2
Індіянська і Ескімоська	8	10	18
Інші ріжні	470	347	817
Не означені	29	19	48
Разом	162,600	143,329	305,929

Отже виходить, що із загального числа українців в Канаді говорять своєю рідною мовою 281,801 осіб або 92.11%. А 7.89% говорить іншою мовою. Очевидно, що причини цього явища треба шукати хіба у мішаних подружжах та в занедбанні своєї рідної мови у відношенні до дітей.

ВІК УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ.

Статистика виказує, що пересічний вік українців в Канаді в порівнанні до загального населення Канади є процентово вищий. Слідуюча табличка виказує числа осіб поверх 70 літ:

Вік	Чоловіки	Жінки	Разом
70—74	1,478	1,194	2,672
75—79	863	685	1,548
80—84	409	327	736
85—89	152	127	279
90—94	32	26	58
95— в гору	15	4	19
	2,949	2,363	5,312

РЕЛІҐІЯ КАНАДІЙСЬКИХ УКРАЇНЦІВ.

Українська іміґрація в Канаді під зглядом релігійним має членів у всіх деномінаціях, які є тепер в Канаді. Вона привезла з собою лише дві, бо більше там не було. А це: греко-католицька і греко-православна.

В Канаді на початках застали ріжні церковні деномінації і секти, а що не мали тут своїх церков, ані священиків, лучилися з ріжними сектами для релігійних потреб, задержуючи свою народність і мову. Ця недостача своїх церков і душпастирів з одної сторони, а свобода віри із другої сторони спричинили поважну асиміляцію українців на полі релігійному. Ті, що поселились в околицях, що були вже заселені іншими кольоністами і мали вже зорґанізовані церковні парохії, побудовані церковні будинки, мали своїх священиків чи то римо-католицьких (французи, ірляндці, німці, анґлійці), чи інші протестантські конґреґації, українські поселенці не мали іншого виходу для задоволення своїх релігійних конечностей і мусіли удаватись до тих чужих їм церков. Їх там приймали дуже радо, відносились до них дуже прихильно,

підпомагали матеріяльно після християнських засад, чим приєднували їх до своїх церков.

Молодь дружилася з іновірцями особливо по містах, родинне життя розвивалося під чужим впливом, і це було причиною того явища, що українська іміґрація в Канаді вже в часі послідної переписі населення в році 1941 признавала свою релігійну приналежність до ріжних деномінацій так:

Католиків	56.17 процент	100%
Православних	20.27 процент	
Всіх інших разом	23.56 процент	

Для більш докладного перегляду, до яких деномінацій признали свою приналежність українці, показує слідуюча статистична табличка:

	Чоловіків	Жінок	Разом
Греко і римо-католиків	120,184	88,300	190,484
Православних	47,718	41,156	88,874
Злучена Церква	4,293	4,948	9,241
Анґліканська Церква	1,345	1,786	3,131
Презбитеріянська	1,411	1,508	3,131
Баптисти	1,201	1,238	2,439
Лютерани	746	940	1,686
Адвентисти	681	685	1,366
Пендикостал	627	614	1,241
Студенти св. Письма	367	360	727
Меноніти	333	324	657
Євангелисти	299	302	601
Протестанти	135	128	263
Християнське знання	66	72	138
Християни	61	59	120
Христова Церква	49	56	105
Армія Спасення	39	30	69
Злучене Братство (Духобори) ..	22	21	43
Мормони	17	3	20
Буддисти і конфуціяни	1	3	4
Інші ріжні секти	864	705	1,569
Атеїсти (безвірники)	18	5	23
Разом	162,600	143,329	305,929

Тут бачимо в числах, що повинні бути достовірні, бо подані самими людьми добровільно, той значний упадок батьківської віри серед українців в Канаді.

Поза двома головними деномінаціями, привезеними з краю, 26,548 душ визнають приналежність до 19 ріжних протестантських чужих церков і сект. До безвірства признались лише 23 особи.

ЧИМ УКРАЇНЦІ В КАНАДІ ЗАЙМАЮТЬСЯ?

Слідуючі таблички після урядової статистики з року 1947 показують нам, що роблять українці в Канаді на своє удержання.

Рід заняття	Чоловіки	Жінки	Разом
Фармерство	53,849	1,123	54,972
Полювання і риболовство	197	1	198
Лісовий промисл	1,520		1,520
Гірництво і камінолом	2,904		2,904
Фабрична індустрія	11,048	2,100	13,148
Конструкція	3,298	5	3,303
Комунікація	6,675	47	6,722
Торговля	3,508	955	4,463
Фінансові інституції	104	5	109
Професіоналісти	1,478	905	2,383
Публична служба	192	10	202
Розривкова обслуга	230	13	243
Особлива обслуга	3,300	9,221	12,521
Бюрова обслуга (клерки)	1,051	745	1,796
Загальні роботи (несталі)	9,208	229	9,437
Разом	98,562	15,359	113,921

Повищий виказ включає всі заняття українців у віці від 14 до 55. Із загального числа населення Канади є занятих у всіх вичислених родах 36.47%; із загального числа українців є занятих 37.24%.

(Публична обслуга: поліція, почта, огнева сторожа. Особиста обслуга: готелі, їдальні, пральні, голярні, похоронні заведення, портери і домашна обслуга).

Число українців у містах з населенням поверх 30,000 в пропорції до загального населення.

Місто	Загальне населення	Українців
Венкувер, Б. К.	275,353	1,913
Едмонтон, Алта.	93,817	6,070
Келґарі, Алта.	88,904	959
Ріджайна, Саск.	58,245	1,531
Саскатун, Саск.	43,027	2,395
Вінніпеґ, Ман.	221,960	22,578
Торонто, Онт.	667,457	10,423
Гемилтон, Онт.	166,337	2,265
Оттава, Онт.	154,951	547
Виндзор, Онт.	105,311	1,817
Лондон, Онт.	78,264	172
Киченер, Онт.	35,657	326
Кінґстон, Онт.	30,126	76
Форт Виліям, Онт.	30,585	4,009
Брентфорд, Онт.	31,948	261
Содбері, Онт.	32,203	1,617
Ст. Кетерінс, Онт.	30,275	571
Монтреал, Кве.	903,007	5,844
Квебек, Кве.	150,757	22

У статистичному виказі занять показано загальне число українців занятих у транспортації і комунікації 6,675 чоловіків і 47 жінок. Понижча табличка покаже подрібно їх заняття.

Рід заняття	Чоловіки	Жінки	Разом
Властителі і зарядчики	58	1	59
Формани	78		78
Інспектори	13		13
Аґенти (продавці білєтів)	9		9
Летунство (не військове)	8		8
Експрес і баґаж	5		5
Залізничі брикмени	31		31
Автобуси (оператори)	15		15
Капітани, помічники, пілоти	5		5
Шофери, таксівки	98		98
Кондуктори залізничі	1		1
Доставці (трок чи коні)	36		36
Керівники потягів	1		1
Машиністи на кораблях	6		6
Палячі на кораблях	7		7
Телеґрафісти і каблі	46		46
Каналові слюзи і лодки	18		18
Машиністи (льокомотиви)	21		21
Палячі (льокомотиви)	60		60
Стевадори	105		105
Післанці (месенджерс)	143	1	144
Радіові анонсери	2		2
Радіо стації (оператори)	6		6
Матрози	47		47
Секційні робітники	3,902		3,902
Трамваї (оператори)	14		14
Симофори і сиґнали (залізничі)	85		85
Фірмани (тімстерс)	319		319
Телеґрафісти	11	1	12
Телефоністи	6	38	44
Троки (трок драйверс)	1,373	4	1,377
Ярдові робітники (залізниця)	92		92
Інша транспортація	54	1	55
	6,675	47	6,722

У фабричнім виробництві і рукодільництві є подано 13,148 українців. Слідуюча таблиця покаже в подробицях, які то заняття мають українці.

Рід заняття	Чоловіки	Жінки	Разом
Властителі і управителі	121		121
Формани	103	9	112
Інспектори (дерева)	3		3
Інспектори і хеміки	28	1	29
Інспектори (металів)	88	27	115
Пекарі	305	16	321
Ковалі	495		495
Білення і крашення полотен	21	1	22
Кітлові палячі	151		151
Кітлярі і нютарі	281	30	311
Інтроліґатори (переплетчики)	5	8	13
Направа обуви	630	3	633
Різники і розправлячі	461	9	470
Столярі (меблі)	82		82
Різьбарі	13		13

Кравчині (жіноча ґардероба)	1	114	115
Електрика (прибори і направа)	41		41
Кліші і літоґрафія (друкарські)	15	1	16
Токарі (метадь)	164	5	169
Складачі (асемблерс) металь	265	23	288
Форнеси (металь)	296		296
Кушнірі	137	54	191
Палячі	14		14
Ювілери і годинникарі	53	3	56
Машиністи (металь)	525		525
Будівники млинів	1,181	2	1,183
Млинарі (мука і зерно)	59		59
Модистки (не у фабриці)		1	1
Доглядачі ткацьких машин		1	1
Милрайтс	47		47
Молдери і відливачі	465	7	472
Виріб паперу (не фабрика)	34		34
Патрони і моделі (папір)	10	1	11
Фотографи	35	3	38
Вигладження металю	66	7	73
Електрівні (оператори)	6		6
Друкарі	105	6	111
Сталівні (ролінґ мил оператори) ..	30		30
Різання дерева	133		133
Бляхарі	217	2	219
Пряжа линви і ткальня	27	39	66
Машиністи (стаційні)	319		319
Камінярі (стон катерс)	16		16
Кравці	330	38	368
Виробники робочих інструментів ..	73		73
Тапіцери	13	18	31
Ткачі	67	3	70
Спаювачі (велдерс)	326	8	334
Токарі (дерева)	37	2	39
Інші вироби і продукти:			
Хемічні продукти	110	9	119
Убрання і білля	335	1,077	1,432
Харчеві продукти	311	129	440
Шкіряні продукти	259	80	329
Напитки	80	2	82
Металеві продукти	1,329	126	1,482
Мінеральні продукти (не металь)	95	11	106
Друк фотографічний	10	8	18
Ґумові продукти	74	40	114
Тютюнові продукти	7	69	76
Деревляні і паперові продукти .	409	54	463
Інші продукти (невиказані) ...	117	53	170
	11,048	2,100	13,148

КОМЕРЦІЯ І ТОРҐОВЛЯ.

У цій галузі промислу начислено 4,463 осіб. Зваживши, що та галузь ще дуже молода і нерозвинена серед українців, то загальне число занятих у ній осіб є досить поважне. На першому місці стоїть Манітоба, на другім Онтеріо.

МІСТА І МІСТОЧКА, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ БІЛЬШИМ ЧИСЛОМ, ПОВЕРХ 200 ДУШ.

	Загальне населення	Українців
Бритиш Коломбія		
Ню Вестмінстер	21,967	204
Ричмонд	10,370	228
Алберта		
Летбридж	14,612	813
Веґревил	1,696	667
Беверлі	981	337
Ендрю	326	230
Мондер	756	576
Смокі Лейк	430	340
Вилінґдон	420	292
Саскачеван		
Мус Джо	20,753	973
Принс Алберт	12,508	567
Йорктон	5,577	931
Канора	1,200	527
Кемсек	1,792	297
Мелвил	4,011	375
Кадворт	535	203
Гефорд	342	252
Айтуна	406	206
Вакав	702	285
Манітоба		
Брендон	17,383	1,391
Портедж ля Прері	7,187	814
Сейнт Боніфас	18,157	671
Дауфин	4,662	568
Селкирк	4,915	562
Ди Па	3,181	482
Транскона	5,495	1,210
Бруклендс	2,240	627
Гилберт Плейнс	804	202
Вінніпеґосіс	911	243
Онтеріо		
Ошава	26,813	1,657
Порт Артур	24,426	1,814
Су Сейнт Мері	25,794	821
Коністон	2,245	314
Форт Френсис	5.897	826
Джералдтон	2,979	321
Ню Торонто	9,504	530
Престон	6,704	218
Торолд	5,305	572
Тимінс	28.790	614
Кенора	7,745	817
Квебек		
Лашін	20,051	270
Вал Дор	4,385	232
Нова Скошія		
Сидні	28,305	441

ЗМАГАННЯ І ЗДОБУТКИ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ НА ПОЛІТИЧНОМУ ПОЛІ.

Кольоністи других народностей у степових провінціях по більшій части були вже там перед українцями. Українці прийшли пізніше і були в меншости. Вони своєю ощадністю та запопадливістю випирали постепенно поселенців інших народностей, купуючи від них землю чи то для своїх доростаючих дітей, чи для приїзджаючих пізніше свояків, або і ті давніші поселенці, що осідались на гірших землях, переносились у кращі околиці і купували землю між своїми.

У тих муніципалах українці своєю більшістю мають нагоду вибирати громадську та шкільну управу, а де є відповідно кваліфіковані одиниці, там вони займають відповідальні адміністраційні пости.

Д-р Леонора Гавірко,
перша українка, що покінчила медицину на Манітобськім Університеті.

Ті кольонії з українською більшістю не всюди є так згуртовані в одній околиці, щоби становили політичні виборчі округи і могли вибрати своїх людей до парляменту в Оттаві, бо виборчі округи займають великі простори, де та більшість губиться. Одинокий округ, що досі мав спромогу вибрати свого репрезентанта до парляменту в Оттаві, це округ Веґревил в Алберті. Цей округ завдяки подавляючій більшости українських поселенців та свідомости провідних людей зумів побороти всі партійні змагання і вислати свого репрезентанта до державного законодатного тіла в особі молодого учителя Михайла Лучковича в році 1926.

Від того часу лише з перервою одної каденції цей округ має там репрезентантів українців в особах енерґічних оборонців не лише місцевих справ свого округа, але всіх українців в Канаді та політичного становища українського народу на рідних землях. Це бувший посол Антін Глинка і теперішний посол Іван Дікур.

Вже в році 1945 другий округ з українською більшістю вислав гідного репрезентанта до парляменту в Оттаві. Це округ Давфин в Манітобі вибрав молодого українця Федора Заплітного. Одначе у виборах 1949 р. він перепав і на його місце не вибрано іншого українця.

Та вже виборчі округи провінцій, значно менші своїм простором, дали змогу українцям вибрати у більшім числі своїх репрезентантів до провінціяльних соймів. У тих округах, де українці мають чисельну пе-

ревату, ставить своїх кандидатів також партія, керована московським Комінтерном, і там українці приневолені зводити завзяту боротьбу, бо партія ставить також українців кандидатами.

У виборах репрезентації до законодавчих тіл головні політичні партії змагаються між собою за провід і висувають свої плятформи.

Кандидати, щоб мати забезпечене попертя, оголошують свою кандидатуру з рамени котроїсь політичної партії. Можуть іти також як незалежні, але тоді вони не можуть багато числити на успіх. Тому українці кандидують і вибираються за помічю політичних партій, зобовязуючись стояти на їхній політичній плятформі. Та це не є перешкодою для них ставати в обороні народу, з якого вони походять. Вони мають нагоду обзнайомлювати своїх партійців про кривду, заподіяну їхньому народові, та здобувати їхню симпатію і поміч на форумі державної політичної репрезентації.

ЯК УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ В КАНАДІ ЗДОБУВАЛИ СОБІ ЖИТТЯ В ПОЧАТКАХ.

У першому десятилітті українські поселенці в Канаді з родинами мусіли в початках з тяжким трудом добувати собі найконечніші життєві потреби. І тілько завдяки питомій їм витревалости, запопадливости та ощадности могли вони поборювати всі труднощі, які їх тут стрінули.

Не багато між ними було таких щасливців, що по оплаченні коштів подорожі мали ще деякий з гіркою бідою заощаджений гріш на перші потреби. Велика більшість це ті, що з продажі своїх мізерних господарств в краю заледво що могли оплатити дорогу і тут в чужині опинилися в тім, що мали на собі. А приїзджали переважно із дрібними діточками, часто ще і задовжені чи то у свояків чи у жидів-лихварів.

Першою і найбільшою проблємою до поборення було незнання мови. В дорозі опікувались ними аґенти перекладчики, яких удержували корабельні компанії. В Канаді в головних іміґраційних станицях були вже також урядові перекладчики, що подавали потрібні інформації, помагали знайти місце на поселення. Декого то запроваджували аж на місце, показували межі вибраного наділу і лишали поселенця серед голого непроглядного степу чи ліса на його власну долю, і давай собі сам раду.

Скілько то сліз пролилося тоді, цього ніхто не в силі описати. Тілько той може зрозуміти, хто сам подібне пережив.

Для кращого зрозуміння наведена понижче картина зможе бодай в части представити положення такого поселенця. Та молодші покоління, виховані в Канаді, вважатимуть її за вигадку неможливу до зрозуміння і увірення, що людина може таке пережити і не заломитися.

Нехай читач уявить собі прибувшу родину із українського села, де вони родилися і виростали між своїми рідними та приятелями. Ділили з ними свої радощі, своє горе, і тим воно ставало лекшим. Тяжка

дорога проминула як довгий тяжкий сон, і вони опинились на другому боці земської кулі.

Батько родини молодий, повний енергії життєвої, готовий на найбільші жертви для забезпечення своєї родини, молодої подруги, що рішена на все, що готує для неї химерна доля, щоби лиш охоронити своїх кілька дрібних діточок, часто ще і найменше при грудях, завезені найменою за послідні гроші підводою кількадесять миль далеко від дороги, де часом можна побачити живу людину із всім добром, що привезли з рідного села та останками харчів, якими могли запастися на кілька днів.

Серед дикого степу, без ніякого захисту над головою, наражені на степові вітри та непогоду, на своїй набутій землі, якій і краю не видно. Лан пів милі довгий і широкий, а ти хоч нігтями дряпай або зубами гризи. Надходить ніч. У видолинках блищать калабані із зи-

Федір Заплітний,
третій посол українець федерального парляменту в Оттаві, вибраний з округа Давфин в Манітобі.

Михайло Лучкович,
перший посол українець федерального парляменту в Оттаві, вибраний з округа Вегревил в Алберті.

мового снігу, то води принесуть, нагодують дітей та уложать спати під голим небом, пообтулюють чим мож, щоби не померзли, а самі всю ніч сидять мовчки, бо ні про що їм більше говорити. Всі свої сподівані пляни вже обговорили дорогою. Тілько в мріях ввижається їм той "садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть, а матері з вечерою ждуть". По лиці котяться запеклі сльози ... А що завтра?

„Та Бог не без милости, а козак не без долі" ... На Бога вся надія. Та де ж тут в тій пустині шукати Бога? ... У своїх серцях вони ще Його не згубили.

Та ранок розумніший від вечора. Якась незнана пташка своїм щебетом розбудила їх із задуми. Ось і та пташка живе і радіє життям,

чи ж людина, той величній Божий твір, мав би тут пропасти?... До схід сонця помолились і підбадьорені надією на Бога, починають розмову про нове життя.

„Сьогодня зачинаємо"... Ось тут на горбочку недалеко чотири ямки. По середині насипаний копець землі, в якім заткнений залізний колик, а на нім вибиті нумери, які означують число тавншипу, ренчу та чотирох секцій на чотири сторони світа та число ґеоґрафічного Мерідіяна. Мапку даної околиці дістали в кольонізаційному уряді у Вінніпеґу. Дальші межі свого царства вже самі собі відшукають.

„Тут недалеко на цім горбочку збудуємо собі палату. Ти, жінко, бери копач і накопуй кицок із морогом та складай на купу, а я беру сокиру тай іду он туди, бачиш?... Там щось манячить ніби якийсь лісок. Може принесу який патик, як не на будову, то бодай на вогонь, бо діти повстають, то треба дещо загріти, тай самим не треба забувати про сніданок. А там на чистім, де викопаєш кицьки, посадимо всякого добра, що привезли з дому, і будемо панувати. Глянь, який шмат землі, кінця не видно, а то все наше. А ти все плачеш та нарікаєш. Пожди... Не від разу Київ збудовано."

Антін Глинка, другий посол українець федерального парляменту в Оттаві, вибраний з округа Веґревил, в Алберті.

Жінка і слова не промовить. Вона припала до діточих безжурних головок і плаче-плаче аж землі тяжко. Чоловік з досади плюнув, закурив люльку і пішов блукаючи степом, щоб і самому серце не розірвалося від горя.

Оце ті перші поселенці, що добилися нарешті до „обіцяної землі".

Зложили з накопаних дернюків стіни; вкрили пражинами, наношеними з віддаленого пять миль осикового гаю, це від вітру. Наносили сухого очерету чи трави, накрили зверху та примастили глиною, це від дощу. В середині ще й прокопали троха у спід, щоб було затишніше. Двері заслонили плахтою, і жінка повеселішала.

Копає грядки, садить насіння з дому, співаючи. Діти гарцюють по роскішному килимі, устеленім молодою травою. Від їхнього безжурного гомону аж луна розходиться по широкому степу, а пташка щей передражнює, вона також немов ожила, радіє, що не буде вже в самотині скучати. Жінка вже і пісеньки дівочі собі пригадує та дітей підучує.

А чоловік міх на плечі, розцілувався з жінкою та дітьми і подався у той бік, звідки приїхали. По трох днях вернувся, та не в порожні і не сам. Привіз повний міх всячини на хребті корови, що взяв у далекого фармера-німця на відробок.

При залізничій стациї були вже фармері анґлійці, німці, чи хто їх

там розгадає, хто вони. Була вже і крамничка, де можна було купити що найконечніше. А на превелику втіху жінки приніс таки під пахою квочку із звязаними ногами, а в пазусі два десятки покладків. "Бачиш жінко?... А ти плакала. Та ж ти вже господиня на всю губу. Тілько вважай, не зроби так, як та Маланка з молоком:

"Нема яєць, кур не буде. Щей висміють лихі люди,
Тай стануть корити.
А чоловік як зачує, хоч просися — не дарує,
Таки буде бити."

Обоє розсміялись, а жінка на радощах аж поцілувала перестрашену курку в саме око.

Нові залізниці розбудовувалися прямуючи на захід та північ. Не було подостатком робочих рук. Не тяжко було дістати роботу, хто лише захотів. Про українських іміґрантів вже пішла слава як добрих робітників, і підприємці приймали з охотою, хто лише зголосився.

Наш знайомий упоравшись з хатою, склітив ще і повітку для корови, розпрощався і пішов. Чоловік міг у той час заробити не багато, та все одного доляра на день чистого таки заробив. А це ж гроші. В селі на панському тоці з ціпом не заробив і за тиждень того, що тут за день (вони все ще числили на краєву валюту).

І в неділю він не байдикував. Він не лякався тих кільканадцять миль, а йшов до дому, ще й ніс на плечах запас провіянтів, або пів бушля залізничих "шпайґів" на зуби до борін. Тоді розбудовувались нові залізничі лінії, що тепер становлять одну Канадійську Державну Залізницю (Сі-Ен-Ар).

Згодом прибувало все більше поселенців. Односельчани зваблювали одні других, щоб лише в сусідство, бо "сусід як не заплаче, то бодай скривиться". Одні другим помагали, горювали спільним горем, раділи спільними радощами.

А земля-мати від віків не рухана, тепер роздряпана та засіяна чим попало, пробудилася і платить сторицею за труд, бо ж це трудяться коло неї її діти, це ж прибувають споконвічні хлібороби. Вони знали, що їм буде потрібне, і брали з собою все, що могло придатися на господарстві. Брали що хто мав: плуги, борони, коси, серпи, сапи, сокири, лопати, горшки, миски і навіть жорна та ступи а до того всяке насіння. За хліб так не дбали, бо там десь є вже якісь люди тай чимось живуть, а земля хліба не дасть, як її не обробиш та не посієш.

І так коли вже в одній околиці осілось кільканадцять родин, побороли перші недостачі поодинці чи "комуною", перед ними стала найважніша та найтяжча до розвязання проблема, що була для них така важна, як щоденний хліб.

Як тут обійтися без церкви? Вони ж християни. Як же обійтися без свого душпастиря?... Хто охрестить, хто повінчає, хто поховає, хто поблагословить паску?...

Був випадок, що чоловік так заскучав, що в 1903 році лишив жінку і діти на гомстеді в Саскачевані в землянці, а сам приїхав до краю. Коли його спитали про причину, то сказав: „Там неможливо жити, бо там Бога нема". Треба було багато переконувати, поки він рішився вертати назад до родини в Канаду. "Ти і тут не знайдеш Бога, як не знаєш, де шукати. В серці своїм шукай, там знайдеш Бога", сказали йому, і він поїхав.

(Він вже покійний, та коли хтось із живих старих поселенців прочитає цю згадку, то буде знати, про кого мова).

А діти підростають, вже і в школу пора. Та де ж її тут взяти?... Нехай ростуть і без школи. Чи ж мало ті школи там в краю допекли? Гусят не було кому достерегти, бо дитина мусить йти до школи, а як

Т. Д. Ферлей,
перший посол українець в Канаді. Був вибраний до манітобської леґіслятури в 1915 році з округа Гімлі.

Н. В. Бачинський,
посол з округа Фішер Бренч і заступник спікера (голови) манітобської леґіслятури.

пустиш, то ще і в холодну тебе запруть. Добре, що вирвалися звідти, менше клопоту буде. Але церкви таки треба.

Родина могла поки що і в землянці перебути зиму, а церкву в землю не запхаєш. Колись перші християни могли молитись і під землею в печерах, та це було конечним, бо християнство каралося смертю на муках. Тепер вже не те. В Канаді повна свобода віри.

Були вже в Канаді релігійні місії ріжних деномінацій. Найближчі українцям були римо-католицькі, французи та ірляндці. Вони мали вже і свої дієцезії у більших осередках, де були скупчені їхні одновірці. Вони удержували свої місії і по дальших кольоніях на заході. Ті місії могли в конечних потребах задоволити і наших поселенців, що не могли розуміти їх мови. Вінчали через перекладчиків, тай і тих не легко було знайти.

Кольонії будували церкви. Не була то легка справа. Ще котрі поселились в тих околицях, де було подостатком ліса, давали собі лекше раду. Майстрів не бракувало. Будували як уміли. Та ті, що осіли на голих степах, їхали биками по кількадесять миль за деревом толокою і цілими тижнями були в дорозі. Але таки будували.

До тих церков заїзджали священики лише в ряди-годи, бувало навіть раз на рік.

Оце картина живцем знята із початків української іміґрації в Канаді. Не багато вже осталось в живих тих, що її переживали. Молодшим поколінням вона буде здаватися казкою, вони у неї не повірять. Нехай же вона і зостанеться для них казкою, поки хтось із будучих істориків не пригадає їм, що це ґірка правда. Не багато записок зосталось, лише принагідні оповідання старих піонірів поміщувані час від часу в часописах, та вони помалу затрачуються, пропадають, як усе на світі пропадає. Може хоч ця згадка дійде до дальших поколінь і пригадає їм про їх батьків, яким чином вона створили для них той рай на землі, яким вони будуть пишатися.

ШКОЛА.

Вже при самих помірах території, призначеної на поселення кольоністів, у кожнім тавншипі призначувано дві секції як резерву для школи, і там ніхто не міг брати наділу. Коли вже тавншип був до певної міри заселений кольоністами, тоді державний шкільний закон примушував орґанізувати шкільний округ, будувати шкільний будинок та удержувати його власними фондами, зібраними в формі податків.

Провінціяльні уряди давали фінансову поміч (ґрент) на будову школи та удержання учителів, поки громада могла вже сама удержувати їх з податків, які за згодою урядів самі собі ухвалювали.

А учителі?...

Студенти вищих шкіл анґлійці чи французи діставали дозвіл учити у початкових школах по західних кольоніях, чим вони заробляли собі на удержання та на оплату дальших студій.

Гірка доля була тих перших учителів, що приїзджали із більших міст на сході у західні степові провінції, як хто з них попав між українців. Ніхто їх не розумів, ані вони нікого. Діти скорше навчили учителя, ніж він їх.

Коли б українці були такі скорі до вивчення чужих мов, як анґлійці чи французи, то може і до нині були б у школах викладали мімікою, як тоді в початках. Та діти українців показались надзвичайно понятливими, що значно улекшувало навчання.

В не меншім клопоті знайшлися і вищі шкільні власти. Треба було подумати над способом улекшення. Чи не краще було би, якби так вишколити самих українців на учителів, які могли би лекше і скорше учити українську дітвору. Свідоміші одиниці, бачучи, як українські молоді покоління виростають напів грамотні помимо своїх природних

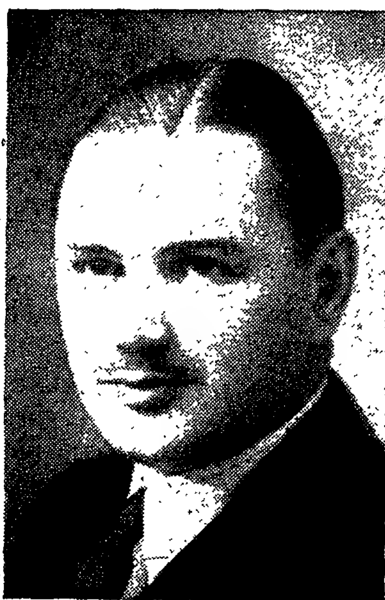
здібностей, і розуміючи, що причина цього у навчанні їх незрозумілою мовою, почали напирати на вищі шкільні власти в провінціях, а насамперед на уряд Манітоби, аби постарався отворити спеціяльний учительський курс для українських хлопців, які знайдуться тут в Канаді і мають вже середню освіту в рідній мові.

Уряд Манітоби, бачучи слушність цього домагання, згодився отворити такий курс під назвою "Рутінієн Трейнінґ Скул" у Вінніпеґу в будинку при вулиці Мінто. На цей курс записалося на початок 22 студенти в році 1905, а до року було вже їх 38.

Ту школу студенти називали „Бурсою". Принципалом призначено анґлійця родом з Йоркшайр, Анґлія, на імя Джеймс Крессі. Учителем нижчих кляс був А. Чисголм, канадієць. Учителем українознавства був Яків Макогін, українець з Галичини, що скінчив ґімназію в Чернівцях на Буковині. Всі вони були удержувані урядом Манітоби.

І. Р. Соломон,
посол манітобської леґіслятури
з округа Емерсон.

В. Скраба,
посол манітобської леґіслятури
з міста Вінніпеґу.

В другім році уряд відправив Я. Макогона з посади і приняв Д. Пирча, народного учителя родом з Лемківщини, який приїхав до Канади із Зєдинених Держав, з міста Шамокін, Пенсилвенія. Від січня 1907 року дістає учительську посаду Т. Д. Ферлей, який учителює до року 1910.

Цей Семинар перенесено по вакаціях 1907 р. з Вінніпеґу до міста Брендону. Причина була та, що знайшлися добрі приятелі українців, які позавидували їм того щастя і почали робити доноси до уряду Манітоби, що ті студенти Семинаря забагато мішаються до політики. Це очевидно виникло на тлі міжпартійної політики. А тим щастям обдарував українців тодішний консервативний уряд провінції Манітоби під проводом преміера Р. Робліна.

Думку про отворення цього курсу піддали урядові пп. Рудницький і Косовий, українські інтелігенти, що жили в Вінніпегу. Курс тревав три роки, і вже з кінцем червня 1907 вийшло з нього укінчених українсько-англійських учителів 28. Були це люди щирі, з повною енергією і посвятою до праці, яку взяли на себе добровільно, розуміючи всі труднощі, які їх чекали.

Вони понесли між народ не лише набуте в Канаді знання, до якого зобовязував їх фах. Вони понесли і ті цінности свого рідного народу, привезені з рідного краю, та защіплювали ними молоді душі українських діточок.

Цей памятний крок уряду приніс і для Канади подвійну користь. Він улекшив навчання чужомовної дітвори урядової мови. Він дав спромогу і самим учителям кинутись до вищих студій та здобути для себе вищі фахові становища, якими змогли підняти вище інтелектуальний рівень серед народу, з якого вони вийшли, та стати до помочі й канадійській державі у її практичній розбудові та кольонізації чужомовними поселенцями, яку найбільше утруднювало незнання мови.

Здається, що нема ані одного з тих перших українців адвокатів, лікарів, дентистів, аґрономів, аптикарів, щоби не був спершу учителем десь на кольонії серед своїх. Вони добившись вищого становища, уступали свої місця вже своїм учням, підготованим ними до праці серед свого народу. Вони розуміли ту велику задачу, той обовязок, який наложила на них конечність. Ту велику правду, що народ без своїх учених провідних людей, це велитень без голови, з яким ніхто не буде числитися без уваги на його стан матеріяльний.

Провінціяльні уряди Манітоби і Саскачевану призначували орґанізаторів шкільних округів (дистріктів). Вони їздили по нових кольоніях, орґанізували такі дистрікти, де було потрібно, і вже потім будували ті дистрікти школу в догідному для них місці.

Першими орґанізаторами були: Іван Бадерський (поляк) і Теодор Стефаник в Манітобі. А в році 1910 додано їм до помочі ще третього — Павла Ґіґейчука. Вони мусіли знати англійську мову або і ще яку іншу окрім своєї.

В Саскачевані такими орґанізаторами були Осип Меґас, Никита Романюк, а пізніше ще призначено Івана Куня і Юліяна Андруховича.

В Алберті не було таких орґанізаторів чужинців. Там цей обовязок сповняв Р. Флечер, фармер з Ламонт, при помочі перекладчиків, яких або привозив з собою, або знаходив на місці. Між українцями були перекладчики: Федір Немирський з Восток, Андрій Шандро з Витфорд, Василь Гаврилюк з Весел, Іван Лотавський з Ламонт і Петро Зварич з Веґревил.

З часом ті двомовні школи і букварі показалися вже для уряду зайвими. Перші леди були вже проломані. Молодші учителі українці, виховані вже в Канаді і підготовані тими першими учителями-піонірами, могли вже задоволити всякі вимоги, бо про це самі вони вже дбали. Вони, розуміючи свої обовязки, не жалували свого вільного часу поза шкільними годинами на навчання рідної мови та

письма, якщо місцеві шкільні трости цього вимагали або не забороняли, бо не всюди були українці тростами.

А ще пізніше, коли вже по кольоніях орґанізувались рідні школи, чи то при церквах чи просвітних орґанізаціях, то і те стало вже зайвим, бо вже самі орґанізації дбали про виховання дітей у рідній мові.

Були навіть такі випадки, що учитель анґлієць сам учився від дітей української мови. Такий учитель чи учителька тішились великою пошаною серед українців. Та таких не було багато.

Це все відноситься до кольоній.

ШКОЛИ В МІСТАХ.

У більших містах, де українці поселювались, наші іміґранти були по части „перелетні птиці", що переносились з місця на місце,

В. Данилейко,
посол манітобської леґіслятури
з округа Спрінґфілд.

М. Савчук,
посол манітобської леґіслятури
з округа Етелберт.

однак переважно спинювалися там, де знайшли заняття і оставались там настало. Вони вже не мусіли журитися школою, бо по містах були вже побудовані та добре випосажені школи. Тут вже не було в школах допущено ніяких чужих мов крім двох урядових. В елементарній школі обовязувала лише мова англійська. У вищих школах зобовязувала ще друга, французька, або німецька, яку собі сам учень вибрав. Про українську мову не могло бути і думки. Тут самі батьки мусіли про це дбати, щоби їх діти не виростали неуками в рідній мові.

Дяко-учителі на початках учили у школах при українських парохіях, поки не повстали освітні орґанізації, і ті вже ставили в програму своєї діяльности рідну школу.

Вже пізніше українці в Канаді, маючи своїх вишколених провідників, почали орґанізувати свої бурси, в яких студенти вищих шкіл мали приміщення, удержання і що найважніше, то виховання в українознавстві під проводом добірних українських педаґоґів. Бурси заповнювали переважно ті ученики, що вже мали укінчені кляси українських „Рідних Шкіл" поза публичними школами.

Першу таку бурсу створено в Алберті в містечку Веґревил за почином відомого всім Петра Зварича та за помічю презбитеріянської місії десь в році 1907.

Перша бурса гр.-католицька заснувалася і почала свою діяльність після візити митрополита А. Шептицького в Канаді в році 1910, в місті Сейнт Боніфас, що відділене від Вінніпеґу рікою Ред Ривер і замешкане переважно французами римо-католиками, та є осідком архиепископа і його величавої катедри. Бурса приняла назву імени Митрополита А. Шептицького. З часом закупила на власність той будинок, в якім приміщувалася. Фонди на будинок і удержання напливали з жертв, збираних в Канаді і по части з оплат від питомців. Бурса не існувала довго. В часі першої світової війни будинок згорів.

Іншу бурсу відкрито в році 1916 в місті Саскатуні, Саскачеван, під іменем митрополита Петра Могили. Цю бурсу заложено жертвами всіх українців без ріжниці їх релігійної приналежности. Бурса містилася у винаймленім домі до 1918 року. В тім році закуплено великий будинок, в якім містився готель, і перебудовано після своїх вимог. В тій бурсі виховувалися і виховуються найвизначніші народні провідники, які працюють поза своїми фаховими заняттями на освітно-культурному полі по всій Канаді.

Два роки після заснування бурси українці гр.-католики, що були членами і жертводавцями в початках, покинули бурсу ізза непорозумінь, які вилинули на тлі церковному. Та бурса існує до нині і сповняє свої обовязки, як слід такій поважній виховуючій народній інституції.

В році 1915 за почином свідоміших одиниць Вінніпеґу і Манітоби зорґанізовано у Вінніпеґу Бурсу Адама Коцка. Та бурса дістала приміщення у набутім в тім році будинку Українського Народного Дому при вулиці Боровс. Проіснувала два роки. В той час бурса П. Могили отворила свою філію у Вінніпеґу і приняла до себе і тих питомців, що були в бурсі Адама Коцка.

В році 1926 зорґанізовано бурсу імени Михайла Ґрушевського в Едмонтоні, Алберта, яка також існує до нині і завдяки жертвенности українців забезпечена матеріяльно досить добре.

Існували і ще існують також бурси при протестантських місіях, як Манітоба Каледж у Вінніпеґу та приют у Сифтоні, де мали приміщення і українські студенти в початках, поки українські бурси повстали. З тих бурс вийшли також проповідники презбитеріянської церкви тих українців, що визнають ту церкву за свою. Тепер перейшли під заряд "Злученої Церкви" (Юнайтед Чорч). Презбитеріянську церкву для українців започаткували бувші священики, висвячені Серафимом. Поза тим ті проповідники є щирими народними працівниками.

УКРАЇНСЬКА УЧИТЕЛЬСЬКА ОРҐАНІЗАЦІЯ В КАНАДІ.

Про орґанізацію українсько-анґлійських учителів в Канаді читаємо в часописі "Канадійський Фармер" з дня 12 липня 1907 року звіт з **першої конвенції учителів українців у Вінніпеґу.** (Подаємо короткий витяг зо звіту.)

Перша конвенція українського учительства в Канаді.

Важна історична подія, бо перший раз зїхалася **українська** інтеліґенція на свої наради для зорґанізовання в одно спільне тіло. А ця українська інтеліґенція становить велику силу, бо учителі в цей час є одинокими інтеліґентами серед нашого народу в Канаді.

Конвенція почалася в девятій годині рано дня 5-го липня в салі Т-ва ім. Шевченка, при Манітоба вулиці. Конвенцію отворив Я. Арсенич. Його вступні слова були такі:

"Нинішній день нехай буде переломом в історії канадійської України, нехай він кине світло між наших людей і згуртує їх в одну велику родину. Ми, товариші, є їх вождями так на полі просвіти як і культури, тому покажімося гідними повіреного нам діла."

Предсідником конвенції вибрано Т. Д. Ферлея, а секретарем був О. Г. Гикавий.

Перший реферат дав Борислав Диделюк. Він переповів історію учительських орґанізацій на Україні, а потім перейшов до орґанізації українського учительства в Канаді. Його промову доповнював Василь Головацький, а потім вивязалася цікава дискусія.

Я. Арсенич в своїм рефераті звертав увагу на потребу українсько-анґлійських підручників в школах, шкільних орґанізаторів по наших кольоніях, та про переведення шкільного акту на українську мову. Потім говорили: Я. Кунінський, В. Чумер, Т. Д. Ферлей та Дм. Якиміщак. Всі вони звертали увагу на важність та обовязки українських учителів як тих, котрі мають ширити поміж наших людей просвіту.

Д. Якиміщак,
посол манітобської леґіслятури з округа Емерсон.

Ферлей натискав на те, що учителі повинні кооперувати як найтісніше з фармерами у вихованні молоді. Всі годилися з ним, коли він сказав, що там де українець-учитель почав вчити рідною мовою, там діти в скорім часі багато навчилися, а де довгий час був учитель анґлієць, там поступу не було. Загальне переконання було те, що конечно є виготовити підручники в обох мовах для української дітвори.

Т. Стефаник сказав, що між шкільними орґанізаторами для наших людей впхалось кількох поляків, а уряд виразно зазначив, що ними мають бути лише українці.

Кунінський звернув увагу на конечність видавання учительського орґану, який інформував би українських учителів про всякі важні справи. До комітету, який мав би виробити статут орґанізації, вибрано: В. Кудрика, Я. Арсенича, Коцана, Запорожана, Карпця і Диделюка.

Другого дня рано промовляв Ферлей про вагу виховання. Пополудні був впис членів орґанізації. Вписались як члени орґанізації слідуючі: Я. Арсенич, Орест Жеребко, Василь Кудрик, Василь Чумер, Василь Запорожан, Онуфрій Г. Гикавий, Петро Чайківський, Петро Оґризло, Яків Маєвський, Стефан Литвин, Борислав Диделюк, Дмитро Вовк, Павло Семотюк, Павло Ґіґейчук, Володимир Карпець, Василь Колодзінський, Володимир Рудко, Іван Коцан, Василь Грушовий, Лаврентій Марек, Олекса Климків, Ярослав Колтик, Петро Войценко, Федь Гаврилюк, Михайло Бесарабович, І. Кулачковський, Т. Сеньків, Василь Когут, М. Драбинський, В. Б. Смук, Федь Петришин, Федь Станчук, Махній, Михайло Остапович, Гнат Пляцко, Т. Д. Ферлей, Кохан і Д. Пирч. Всіх 38. Не принято двох, що не покінчили ще студій, Мартинюка і Барана.

Принято за почесних членів: В. Стефаника, Лозинського, Малицького, Пігуляка, М. Павлика, Ів. Франка, Кирила Трильовського, Миколу Спінова, М. Грушевського, Сильвестра Яричевського, Сандуляка, Б. Грінченка, Аполінарія Новака і Мирослава Стечишина.

Потім пішли до фотоґрафа всі і зняли фотоґрафію з себе на памятку першої Конвенції українського учительства в Канаді.

Орґанізацію названо: **"Українсько-учительська орґанізація в Канаді".**

До заряду на перший рік вибрано слідуючих членів: голова Іван Коцан, заступник Борислав Диделюк, секретар О. Г. Гикавий, заступник секретара Олекса Климків, касієр Василь Саранчук, заступник касієра Петро Оґризло, контрольори: Т. Д. Ферлей і М. Драбинський.

П. Оґризло підніс справу конечности учительського бюра. Секретарем бюра вибрано Т. Д. Ферлея. Вибрано також делеґацію, яка пішла б до департаменту освіти і представила домагання українських учителів.

Конвенцію закінчено відспіванням народних пісень та гимнів.

З днем 30-го червня 1907 р. закінчився у Вінніпеґу Курс Русько-Анґлійського Семинара. Абсольвентами є 15 молодих руських студентів, які здали успішно іспити і одержали від комісії свідоцтва зрілости в учительському званні. А це: В. Карпець, В. Чумер, І. Коцан, Я. Колтик, О. Климків, Я. Маєвський, В. Марек, О. Гикавий, Й. Грубан, П. Чайківський, Д. Вовк і М. Остапович.

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ВЕЧЕРНИЦІ У ВІННІПЕГУ 1907 РОКУ.

Ученики Русько-Анґлійського Семинара у Вінніпеґу дня 30-го березня 1907 р. урядили Шевченківський концерт-вечір в салі Тов. Шевченка при вулиці Манітоба і Паверс, з слідуючою програмою: 1) Вступне слово — І. Коцан. 2) Пробудилась Русь — хор семинаристів. 3) Старая Дорога, терцет — пп. Ґрабан, Колодзінський, Карпець. 4) Деклямації: "Кавказ" — В. Чумер; "Тарасова ніч" — Вовк; "Сон" — С. Литвин. 5) Відчит — Карпець. Перерва.

Часть друга. 6) "Думи мої" — хор семинаристів. 7) Деклямація "До Основяненка" — О. Климків. 8) Золоті зорі — хор семинаристів. 9) Скрипковий дует — А. Колодзінський і Карпець. 10) Деклямація "Ди Витнесес" (по анґлійськи) — Д. Грушовий. 11. Крилець — хор семинаристів. 12) Деклямація "Гамалія" — Остапович. 13) "Гуляли-гуляли" і "Мейпл Ліф Форевер" — хор. 14) Кінцеве слово — учитель Т. Д. Ферлей. На закінчення відспівали всі "Ще не вмерла Україна" і "Не пора".

ПЕРШІ ЗГАДКИ ПРО ПРОСВІТНИЙ РУХ В "КАН. ФАРМЕРІ" В РОЦІ 1906.

Дня 11 лютого, 1906, у шкільнім будинку в Райдінґ Мавнтейн, Ман., відбулися перші збори читальні Просвіти, на яких вибрано заряд: предсідник — В. Смук, заступник — І. Бігун, секретар — Д. Романчич, бібліотекар — М. Леськів, заступник — Ф. Склепович.

В році 1906 знаходимо допис в "Кан. Фармері" з Алберти про сходини в справі будови школи. Цей допис замітний тим, як деякі люди розуміли потребу школи.

До хати п. Х... зійшлися люди на нараду в справі будови школи. Господиня хати піднесла протест: "Нащо нам школи? Я від школи з краю втекла. Ми приїхали сюди орати, а не будувати школи."

На другий день господарі хати поїхали до Едмонтону позивати тих, що в їх хаті нараджувалися. Жадали за це від кожного по корові або по 100 долярів.

В "Кан. Фармері" є ще такі інформації:

Перша читальня в Саскачевані в околиці Канора в році 1907.

Перша читальня в Алберті в році 1903 в Едмонтоні.

Перша згадка про скликання "Всенародного Віча у Вінніпеґу" в "Кан. Фармері" в лютім 1908 року.

Перша допомогова орґанізація в Монтреалі "Самопоміч". Заряд: Мех, Костирський, Випрук, Паламар, Краєвський, Перегінський. Надзірна Рада: Дуля, Перегінський, Зюлковський. Комітет хорих: Гоневич, Невидич, Випрук, Крук.

КОРОТКИЙ ПЕРЕГЛЯД ПОЧАТКІВ ЦЕРКОВНОГО РУХУ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ.

Як вже згадано попередно, перша українська церква була побудована в околиці Една в Алберті, де осіли перші кольоністи українці і туди приїхав перший в Канаді греко-католицький священик в році 1897 о. Нестор Дмитрів із Зєдинених Держав, і в тім році на Великдень мали українці в Канаді першу свячену паску. Він відїхав зараз по святах. Канадійський уряд дарував громадам церковним відповідну площу під церкву і цвинтар там, де собі громада вибрала, дарував також дерево на будову, як було де недалеко на державній землі. При поданню аплікації треба було лише подати, якої віри і народности є дана громада. Громада могла будувати собі будинок, який її подобається. Уряд зовсім до того не мішався. Щодо цвинтарів, то уряд давав деякі розпо-

рядження, а то: щоби цвинтар був обгороджений, щоб худоба не лазила по гробах. Давав вказівки, як заглибоко копати гроби. Громада зобовязувалася подавати до відома уряду про кожну померщу особу: імя, вік, і на яку слабість та особа померла. Поза тим уряд зовсім не вмішувався до релігійних чи расових ріжниць.

В році 1898 приїхав до Една молодий нововисвячений священик у Львові о. Павло Тимкевич. Першу службу правив в школі коло Пилипівського на Великдень.

Не міг удержатися там довго, бо за обслугу ніхто йому не платив, жив із власних ощадностей. Того самого року виїхав до Зєдинених Держав.

Рік пізніше приїхав туди із Зєдинених Держав о. І. Заклинський. У той час велася боротьба в Зєдинених Державах за греко-католицький обряд, який римо-католики французи та ірляндці хотіли уневажнити. Під їхнім напором папа видав "Буллю", якою касував цей обряд і підчиняв греко-католиків під зверхність римо-католицьких епископів. Українці греко-католики так рішучо поставились проти цього, що папа відкликав "Буллю".

Ці згадані священики не закладали в Канаді своїх парохій. Вони приїзджали лише на запрошення і вертались назад до своїх міст в Зєдинених Державах.

Першим священиком, що приїхав до Вінніпеґу на поклик новозорґанізованої церковної громади із Зєдинених Держав, був о. Дамаскин Поливка, по народности словак. Нова громада не мала ще тоді своєї церкви. Тоді побудували польський костел св. Духа при вулиці Селкирк, і там священик о. Поливка правив два рази свою Службу в пивниці під костелом. Поляки не брали за це плати, лише їх тодішний парох І. Кулявий забирав всю колекту, зібрану підчас Богослуження. Це не подобалося українцям, і їм о. Поливка порадив, щоб старались за всяку ціну побудувати свою церкву. Українських греко-католицьких родин у Вінніпеґу було вже тоді коло 50, і вони незадовго по тім купили площу на розі вулиць Стела і МекҐреґор в осені 1899 року. Громада не мала ніяких фондів, то на закупно площі Юрко Скиба дав своїх 300 долярів. На весні 1900 року побудовано на тій площі першу українську греко-католицьку церкву у Вінніпеґу в честь св. Николая. Того року її посвятив о. Заклинський.

Будинок невеликий. Міг помістити 40 до 50 стоячих осіб. Робили самі парохіяни безплатно, а на деревляний матеріял, доставлений фірмою Джана Блейка, дав запоруку Юрко Паніщак, що тоді перенісся до Вінніпеґу з Алберти і мав свій дім. Паніщак був головою будівельного комітету, а молодий 20-літній Теодор Стефаник був писарем.

Цю церкву в році 1907 переіменовано на св. Володимира і Ольги і розбудовано на більшу, що могла вже помістити до 400 осіб. А в році 1926 за почином тодішного пароха о. Петра Олексіва поставлено на камяний фундамент, обмуровано цеглою і побудовано копулу. Підприємцем тої перебудови був Іван Завідовський.

В році 1901 Галицький Митрополит Андрій Шептицький вислав до Зединених Держав свого секретаря, о. Василя Жолдака, провірити там церковну ситуацію. При тій нагоді той висланник відвідав і Канаду. При відїзді сказав, що незадовго і до Канади приїдуть греко-католицькі священики. І це сповнилося, бо по його відїзді приїхали два Василіяни, оо. Платонід Філяс і Антін Строцький.

В році 1905 французький архиепископ із Ст. Боніфес, Аделярд Лянджевін, побудував своїм коштом другу церкву, таки зараз напроти церкви св. Володимира і Ольги через вулицю МекҐреґор, і передав її під заряд оо. Василіян, що приїхали з Галичини на припоручення о. Жолдака. Тоді приїхали ще два оо. Василіяни: Панкратій Крижановський і Матей Гура.

Ф. Т. Гаврилюк, B.A., B.Ed.,
перший українець інспектор шкіл в Канаді.

Юліян Стечишин,
відомий громадський діяч в Саскатуні, Саск.

Відтоді українці у Вінніпеґу почали називати ті обі церкви: Мала і Велика, для лекшого зрозуміння ріжниці. (Тепер обі ті церкви так розвинулись, що в році 1946 постановили побудувати нові будинки у більших розмірах, коштом чверть мільйона кожна).

Ще в році 1898 архиепископ Лянджевін в дорозі до Риму загостив до монастиря оо. Редемптористів в Бельґії і просив там, щоби вислали місіонарів до Канади, які мали би занятися українськими іміґрантами в його дієцезії.

Перший бельґієць місіонар о. Делярій приїхав в році 1899 і осів в Йорктоні, Саск. Пізніше приїхало ще 5 інших. Перед виїздом в Канаду вони студіювали українську мову і обряд, але не могли говорити поправно, як звичайно чужинці.

Були також і місіонарі французи, що обслугували греко-католицькі церкви, як Сабурін, Жан і другі. Їх було пять. Ті місіонарі бельґійці і французи були тільки тимчасово, поки не приїхало більше українців священиків з краю. Опісля одні вернулись до свого обряду, другі зостались на дальше на місцях.

В році 1910 загостив до Канади перший раз сам Митрополит Шептицький і відвідав церкви на заході. У Вінніпеґу в церкві оо. Василіян відправив Архиєрейську Службу Божу при участи архиепископа Лянджевіна, якого спіткала там немила пригода. Підчас проповіді Митрополита завалився трон, на якім сидів Лянджевін. Цей припадок присутні в церкві толкували собі так: "Вже валиться чужа влада над нами з приїздом нашої рідної". І це справдилося, бо вже в році 1912 приїхав зі Львова нововисвячений українець епископ Никита Будка і осів у Вінніпеґу. Від часу його приїзду Вінніпеґ став духовним центром української іміґрації в Канаді. Незалежні від чужих церкви перейшли під зверхність свого епископа.

Православні українці з Буковини, що в самих початках поселювалися в полудневo-східній Манітобі в околиці Стюартборн, підлягали під зверхність російського епископа в Зєдинених Державах. Вони удавалися до буковинського Митрополита Володимира Репти в Чернівцях з проханням прислати їм православного священика, та Митрополит не міг цего зробити через заборону римо-католицьких та російських епископів в Америці.

В Зєдинених Державах була російська православна дієцезія ще від часу, коли Аляска належала до Росії. Враз з Аляскою перейшла і російська місія до Америки. Заложила в Ню Йорку свою митрополію на цілу північну Америку, включаючи і Канаду.

Митрополит Шептицький, бувши в Канаді і Зєдинених Державах, побачив на власні очи ситуацію, яка грозила не лише упадком греко-католицької церкви серед українців, але що це може потягнути за собою більш серйозні наслідки — винародовлення, бо малосвідомий ще в той час елемент утотожнював свою народність із церквою, до якої належав. І тому він постарався виєднати позволення папи на висвячення епископа для канадійської іміґрації. Епископ Н. Будка був в той час ректором духовного семинара у Львові.

Про початки і розвій українських церков в Канаді описав обширно о. П. Божик в книжці, виданій в році 1927 за позволенням епископа Н. Будки, під назвою: "Церков Українців в Канаді".

В тій книжці замітно односторонність, і тому вона не мала і не має популярности серед українців. Українці памятають "Акафіст до Святої України", виданий в році 1912 тим самим автором, що був попередно підлеглий російській місії в Америці і обслугував церкви православних українців з Буковини, які в той час відносилися ворожо до самої назви Україна та до греко-католицької церкви. Той "Акафіст до Святої України" опісля осудили і самі буковинці, коли побачили свій блуд і признали себе українцями.

З приїздом епископа в Канаду о. Божик перейшов під його зверхність, став греко-католицьким священиком і ревним та щирим борцем за греко-католицьку церкву, визнаючи публично свій блуд в минулому. Його заходом побудовано у Вінніпеґу нову греко-католицьку церкву св. Покрови при вулиці Бойд, де він довший час був парохом. Опісля його заходами зорґанізувалася нова церковна громада в дільниці міста Вінніпеґу званій Пойнт Доґлес і там побудовано церкву св. Андрея Первозванного. Коло тої церкви його заходом збудовано памятник Маркіянові Шашкевичові коштом кількох тисяч долярів, зібраних від українців в місті і по кольоніях. Під той памятник він за поміччю своєї

Василь Томин,
посол альбертійської леґіслятури
з округа Виллінґдон.

Михайло Понич,
посол альбертійської леґіслятури
з округа Веґревил.

церковної громади виєднав від міської управи даровану площу. При тій церкві збудовано також памятник першим іміґрантам — українським піонірам. Побудовано також памятник героям, упавшим у війні українцям. Він був парохом тої церкви аж до своєї смерти в році 1944.

РОСІЙСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ СЕРАФИМ.

В році 1903 приїхав до Канади Митрополит Серафим, був. священик в Петербурзі, що мав академічну освіту і був відомий в Росії як Стефан Уствольський. Суспендований св. Синодом за якусь там провину, удався на гору Атос у Греції, там вступив до монастиря св. Пантелеймона і постригся в черці. Там як високо освічений, у скорому часі авансував до вищого чину і вже в р. 1902 був висвячений в епископи під імям Стерафим. Копію його грамоти оглядано у Вінніпеґу і вислано до

Львова до Національного Музею ім. Митрополита Шептицького в році 1926. На грамоті підписані: Царгородський Патріярх Антим, архиепископ Стефан Товарський, намісник Єрусалимського Патріярха в Вефлеємі, і Ніль, митрополит Карпатський і Касьзкий в Смирні.

Із собою Серафим привіз з Росії монаха Макарія Марченка. Їх приїзд відограв найбільш замітну подію на церковному полі української іміграції в Канаді. Ще до нині показують тодішні очевидці місце при вулицях Стела і Кінґ у Вінніпеґу, де стояла Серафимова катедра, яку називали "Чудо світа".

Користаючи з того, що в Канаді не було українського православного ані греко-католицького епископа, він взявся за місійну працю серед українців. Висвячував у священики більше чи менше освічених кандидатів та розсилав по Канаді організувати парохії. Хто зголосився і мав чим заплатити за свячення, того святив.

В році 1904 Серафим виїхав до Росії з наміром виєднати для себе "пособіє" на місійну працю в Канаді, лишаючи Макарія на своїм місці виконувати місійну роботу при помочі також прибувшого з Росії священика Мужова. В Росії не лише відмовили йому якої небудь помочі, але на донос православного епископа в Ню Йорку, Синод уневажнив його висвячення й екскомунікував його.

В році 1905 Серафим вернув до Вінніпеґу. Тут видав до своїх вірних "Посланіє", в якім проголосив свою незалежність від Синоду в Росії. Та це вже не багато помогло йому, бо його священики одні покинули священичу службу, другі перейшли до протестантів. Зостались лише два чи три окрім Макарія. А було їх всіх коло 60.

Імен тут не подаємо, бо це нікому не принесе користи. Подаємо лише згадку про недавне минуле. Не завадить ще замітити факт, що із тих його священиків багато згодом стали щирими народними діячами на просвітно-культурному та політичному полі.

Для кращої характеристики наведемо тут подію, про яку оповідають старші очевидці як про ревне виконування свого обряду Серафимом.

В році 1905 обидва "владики" при асисті Мужова та коло сотні цікавих глядачів пішли на Йордан святити воду на ріку Ред. Ріка в той час вкрита ледом на дві стопи грубим, був лише пролиз при березі, де блищала незамерзла вода. Це гирло каналу, що вливається в ріку із передмістя Елмвуд. Там відправляли водосвяття після обряду. Глядачі розійшлися. Обидва архиєреї набрали в посудину свяченої води і пішли до міського ратуша благовістити "незвичайне собитіє". У той час там відбувалося засідання міської ради.

Архиєреї убрані в ризи увійшли зі співом і почали кропити присутних свяченою водою. Мейор міста Дж. Арботнот здивований покликав поліцію, щоби випровадила інтрузів, та вони не розуміючи мови, кропили і співали дальше. Повстало замішання, позбігалися інші урядники, як на дивогляд. При появі поліції мейор запитав, що це за церемонія? Радний (жид) став за перекладчика. По виясненні справи, Сера-

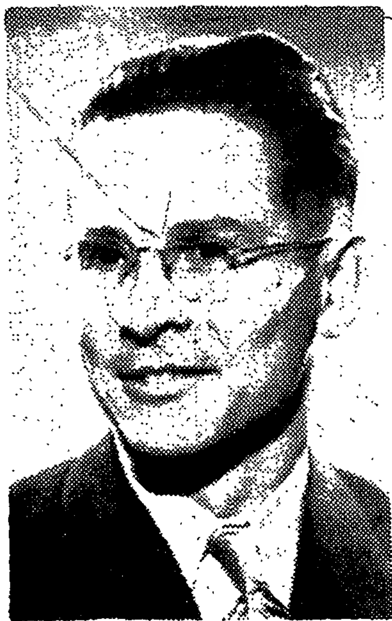
фим сказав мейорові: "Як ти не хочеш бути православним, то ми собі підемо." І вийшли. Про ту подію писали тодішні англійські денники.

Серафим в році 1908 виїхав з Канади. Остався Макарій. Ще недавно бачили його на вулицях у Вінніпеґу. Він зовсім отемнів на очі. Кажуть, що живе ще в якімсь приюті. Мужова можна було донедавна бачити, як продавав часописи, з чого жив. Вже не жиє. Був освічений, симпатичний, поважаний всіми, хоча убогий. Дійсний тип богослужителя, що ішов по стопах апостолів.

В році 1907 появилось кілька чисел релігійного часопису "Православіє". Сам Серафим редаґував, сам друкував, сам виробляв черенки, а за пресу служив його власний тягар та дві дошки. Часопис виходив в кількадесять примірниках, які українці зараз розхапували як рідку лі-

Петро Хаба,
посол албертійської леґіслятури
з округа Редвотер.

Гриць Лобай,
посол албертійської леґіслятури
з округа Бівер Ривер.

тературну цінність. Одно число попало і до Національного Музею у Львові. Там оглядали його як дивогляд з Канади.

Українські іміґранти в Канаді, що виховані під впливом релігійним аж до фанатизму, та менше свідомі свого національного походження, творили собою підхожий ґрунт для ріжних сектантських місійних впливів з браку свого рідного духовного проводу.

Вже в канадійських портах всякі аґенти знаючи, що це приїзджають християни, обділювали їх брошурками із св. Письма (поодиноких Євангелистів), виданими Біблійним Товариством, безплатно. Вони знали, що це глибоко релігійні люди, які не зможуть обійтися без духовної обслуги. А що не мають своєї рідної, мусять прихилитись до котроїсь чужої церкви чи секти, аби лише християнської. Та релігійна запопа-

дливість ріжних місій не принесла українцям сподіваної християнської моралі, а радше принесла занепад і розбрат та довела до ріжних неприємних наслідків, про які не хочемо тут споминати в подробицях. Краще буде, коли вони забудуться.

Траґедія народу, що від віків живе із завязанами чужими наїздниками очима на своїх рідних землях, не опустила його і тут в новому вольному світі. Ту волю використовували другі в ціли позбавлення його національної свідомости і чести. Це пониження не зосталось без дальших наслідків, воно зосталось тілько в части загоєним шрамом на його народному орґанізмі, який ще довго кривавився ріжними спорами, процесами та ненавістю брат до брата.

Його легковірність і добродушність використовували всякі непрошені опікуни. Сам нарід мусів перевести "само-аналізу", знайти причину своєї слабости, заглянути у підвалини чи не підгнили, знайти ту опору, на якій тримається його сила, його існування, солідарність і цілість.

Таку аналізу завдяки пробудженій національній свідомости через загальну освіту український народ вже перевів. На його орґанізмі гояться і заростають ті недогоєні шрами. Всім самозванним духовним просвітителям він дав належну відправу.

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ.

Українські іміґранти, які опинилися в Канаді в кінці XIX і на початку XX стол., не мали над собою державної опіки і були здані на свої власні сили. Довгий час вони терпіли нужду та злидні, здобуваючи собі важкою працею шматок хліба. Лише дуже помалу вони дороблялися кращого матеріяльного становища. Про це дуже яскраво оповідають нам спомини перших поселенців, які читач знайде в цій нашій книзі. Та може ще більше ніж матеріяльні злидні дошкулював нашим людям брак духовної над ними опіки, брак тої потіхи, яку здавна давала їм рідна церква. Ведучи вперту боротьбу з суворою непривітною природою, захищаючи себе й свою родину від бурі, дощу, морозу, поселенці особливо гостро відчували брак своєї церкви, брак її служителів, які б несли йому духовну потіху, підбадьорували до дальшої боротьби за існування й дбали про освіту його дітей. Як і все, що здобував поселенець-піонір на своїй новій батьківщині, він мусів здобувати власною працею, своїми власними силами. Українські іміґранти, що опинилися в Канаді, належали головно до обох церков: до греко-католицької, — це були галичани, і до православної — це були буковинці. І ті і другі не мали зпочатку свого духовенства і мусіли задовольняти свої релігійні потреби при помочі духовенства чужого, бо свої українські священики стали являтися аж геть пізніше, вже в кінці першого десятиліття XX віку.

На брак релігійної опіки над українськими іміґрантами звернула увагу місцева римо-католицька духовна влада й почала приділювати

своїх священиків для місійної праці серед українців, надсилаючи монахів бельгійської і французької народности, чину Редемптористів. Але ці монахи не зуміли прихилити до себе серця наших людей, бо вони не знали їх мови, не знали їх звичаїв. За їх ламану мову народ називав їх "руськими піпами". Бувало так, що наші люди зверталися і до латинських ксьондзів, навіть до польських, коли треба було охрестити дитину, когось звінчати або й поховати. Вони приймали до себе московських православних священиків, яких надсилала російська православна місія з Америки, або т. зв. "Серафимовців", яких настановляв російський епископ Серафим, невизнаний зрештою самим російським св. Синодом. З такого невідрадного становища українських іміґрантів скористалися також презбитеріяни, які стали присилати своїх проповідників, серед яких були й українці, а також ширити св. Письмо в українській мові. Певна річ, що ні французькі монахи, ні презбитеріяни не могли допомогти скріпленню національної свідомости серед іміґрантів, та вони й не ставили собі такої цілі: навіть противно, вони вважали, що їм краще сприяти асиміляції українців. Ще менше могли причинитись до скріплення української національної свідомости православні священики, які обслуговували релігійні потреби буковинців: вони просто старалися обмосковити українців.

Деяку надію на поліпшення становища на церковно-релігійному полі приніс приїзд в 1910 році до Канади митрополита Андрія Шептицького, який обїхав головні осередки української іміграції й приобіцяв поклопотатись перед Римом про призначення до Канади греко-католицького епископа українця. Дійсно, папа визначив для Канади епископа "руського обряду" в особі о. Никити Будки, який приїхав до Канади в кінці 1912 року. Він привіз постанову римської "Конґреґації для східних обрядів" про урегульовання відносин між римо-католицькими канадійськими епископами й греко-католицьким епископом. Одначе ця постанова не задоволила українців і зустрілася з гострою критикою на сторінках молодої української преси в Канаді. Серед української інтеліґенції, вже давніше незадоволеної з становища Риму відносно потреб українського народу, почала наростати течія, яка прямувала до відокремлення від Риму й до вирішення церковно-релігійних справ української іміграції незалежно від нього.

Ця течія скріпилася в 1918 році, коли до Канади дійшли вісти про повстання незалежної Української Держави й про стремління впорядкувати в ній церковні відносини на засадах автокефалії Української Православної Церкви. На початку літа 1918 року в Західній Канаді завязався Народний Комітет, який скликав на 18 і 19 липня того року в Саскатуні Довірочні Збори, в яких взяло участь коло 150 делеґатів зі Саскачевану, Алберти й Манітоби. Збори винесли одноголосну ухвалу "заложити Українську Греко-Православну Церкву в Канаді" на таких засадах: 1) ця Церква має зіставати в сполуці з другими східними православними церквами і приймає ті самі доґми та той самий обряд; 2) священики мають бути жонаті; 3) маєтки громад мають бути власністю громад, і церковні громади мають ними заряджувати, 4) всі епископи

мають бути вибрані загальним собором священства, делеґатів громад і брацтв.

Збори орґанізували Українське Греко-Православне Братство, котрому було доручено орґанізувати Українську Греко-Православну Церкву в Канаді, себто утворити місцеві брацтва й парафії, постаратись о священиків, заложити семінар та постаратися про кандидатів на епископа, котрий мав бути обраний загальним Церковним Собором слідуючої осени. 7 серпня 1918 р. Головний Виділ Українського Греко-Православного Брацтва оголосив в українській пресі відозву "До Українського Народу", сповіщаючи загал про заложення Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

28 грудня 1918 р. відбувся в Саскатуні Перший Собор Української Греко-Православної Церкви при участи коло 300 делеґатів, між ними були й чотири священики з російської православної місії. Собор прийняв до відома врочисту заяву присутних священиків, що вони переходять на працю в Українській Православній Церкві й будуть вірно її служити. Тої заяви, одначе, не всі священики пізніше додержали.

Другий Собор відбувся 27. XI. 1919 р. вже у Вінніпеґу в присутности митрополита Антіохійської Православної Церкви в Америці Ґерманоса, який згодився взяти Українську Православну Церкву в Канаді під свій покров до того часу, поки Собор, зложений з делеґатів Українського Брацтва, делеґатів парафій і священиків, не вибере свого українського епископа. В Другому Соборі взяло участь коло 300 делеґатів з Манітоби, Саскачевану, Алберти й Онтеріо. Зазначуючи становище Української Православної Церкви в Канаді супроти Української Православної Церкви в Україні, Собор виніс таку ухвалу: "Українська Православна Церква в Канаді вважає себе частиною Української Православної Церкви в Україні, одначе злучиться з нею аж тоді, коли ця буде автокефальна, то є незалежна від московської, або якої іншої церкви, і духовна і адміністративна її власть буде в руках українців." Того ж дня 27. XI. 1919 митрополит Ґерманос підписав угоду, якою зобовязувався взяти духовний провід над Українською Греко-Православною Церквою в Канаді, а два дні пізніше видав свій перший пастирський лист до священиків і вірних Української Греко-Православної Церкви. Митрополит Ґерманос висвятив у березні 1920 р. трьох питомців українського православного семінара в Саскатуні: о. Симона В. Савчука, о. Дмитра Стратійчука і о. Петра Самця. На становищу керівника Української Православної Церкви в Канаді м. Ґерманос залишався до початку 1921 року.

В кінці 1920 р. відбувся 3-ій Собор Української Греко-Православної Церкви в Канаді. 11. XI. він засідав у Вінніпеґу, 18. XI. в Саскатуні і 25. XI. в Едмонтоні. 3-ій Собор доручив Консисторії й Виділу Брацтва війти в злуку з київською митрополією, щоб дістати для Канади українського епископа. З цією метою було делеґовано о. Савчука, який був обраний 11. X. 1922. на Соборчику в Йорктоні на адміністратора Української Православної Церкви в Канаді. О. Савчук прибув до Польщі, але совітська влада не дозволила йому їхати на Україну, не вважаючи на те, що

його підтримував британський генеральний консул у Варшаві. Тимчасом Українській Православній Церкві в Зединених Державах удалося війти в порозуміння з київським митрополитом о. Василем Липківським, і він погодився в порозумінні й за згодою Української Церковної Ради вислати до Зединених Держав православного епископа в особі о. Івана Теодоровича, архіепископа Вінниці й Поділля.

Соборчик членів Консисторії й Виділу Православного Брацтва скликав на 16. і 17. VII. 1924. в Йорктоні 4-ий Собор Української Право-

Я. В. Арсенич,
перший українець адвокат, перший українець "Королівський Радник" і перший українець суддя в Канаді.

славної Церкви в Канаді й запросив на його архіепископа Івана Теодоровича, який прибув до Америки зимою 1924 року. На цей Собор явилося біля 300 осіб, в тім числі біля 90 делегатів від громад. Собор виніс одноголосну ухвалу: просити архіепископа Івана прийняти Українську Православну Церкву у Канаді під свій духовний провід. Архіепископ Іван прийняв ухвалу Собору і з того часу став архіепископом Україн-

ської Православної Церкви в Зєдинених Державах і в Канаді*). Осідком його стала Філадельфія в Зєдинених Державах, а Канадійською Церквою він керував через консисторію, на чолі якої стоїть о. протоієрей С. В. Савчук, яко адміністратор. Арх. Іван що-року приїздив до Канади й відбував візитацію всіх її парафій, число яких постійно зростало. В часі 4. Собору Українська Греко-Православна Церква мала вже більш сотні добре зорґанізованих парафій з власними церквами, 14 священиками, свій власний періодичний орґан "Православний Вістник" (тепер просто "Вістник").

З дальших подій в житті Української Православної Церкви в Канаді треба відмітити отворення Православної Колеґії св. Андрея у Вінніпеґу 26. XI. 1946. Для Колеґії закуплено дуже гарний будинок при вулиці Cor. Church and Charles ч. 259. Колеґія подає такі курси: 1) Ґрейд Одинадцятий і Ґрейд Дванадцятий, 2) Курси українознавства і 3) Курси Теольоґічні. При Колеґії відбуваються літні курси (мовознавство, українська історія і література, історія українців у Канаді, церковні й народні співи, театральне мистецтво й драма, танки й інструментальна музика). Одночасно з Колеґією св. Андрея заложено й Інститут для дівчат, для якого також придбано власний будинок поруч з Колеґією.

В кінці літа 1947 р. архиепископ Іван Теодорович висловив бажання залишити керування Українською Греко-Православною Церквою в Канаді, і тоді запрошено як кандидата на епископа для Канади архіепископа Мстислава Скрипника**), який прийняв цю пропозицію за згодою Митрополита Полікарпа, собору епископів Української Автокефальної Церкви на еміґрації й арх. Івана Теодоровича. 13. IX. 1947 арх. Мстислав прибув до Вінніпеґу, де 12. XI. 1947 був одноголосно обраний на Надзвичайному Соборі епископом Української Греко-Православної Церкви в Канаді з титулом: "Архіепископ Вінніпеґу і всієї Канади".

В даний час Українська Греко-Православна Церква в Канаді має 50 священиків, 220 парафій і понад 80,000 вірних.

---

*) Арх. Іван Теодорович народився 26. IX. 1887 в м. Крупець на Волині як син дяка. Скінчив духовну семінарію й 10. V. 1914 був рукоположений на священика. З вибухом війни працював на фронті в Червоному Хресті, по заключенні Берестейського миру був висланий українським урядом до Австрії, де викладав українську історію для козаків т. зв. Сірожупанної дивізії. По повороті в Україну був призначений головним священиком правобережної військової ґрупи, був далі якийсь час на парафії в с. Метинці на Волині й на Всеукраїнському Церковному Соборі в Києві 1921 р. був обраний на епископа Вінниці і Поділля. В січні 1924 р. прибув до Америки, де Церковний Собор в Ню Йорку прийняв його за епископа Зединених Держав, а 16. VII. 1924 канадійські українці прийняли його також і за свого епископа.

**) Арх. Мстислав (перед приняттям чернецтва Степан Скрипник) родився 10. IV. 1898 р. в Полтаві. Батько його походив з козаків Миргородського полку. Середню освіту одержав у полтавській ґімназії, високу одержав у Варшаві у Вищій Школі Політичних Наук. Служив у рр. 1917—1921 в Українській Армії. В 1925 р. переїздить до Галичини, а в р. 1926 на Волинь, де в 1931—1939 перебуває на становищу посла до Варшавського сойму від українського населення Волині. В соймі гостро виступає проти польонізації українського народу і проти переслідування Православної Церкви. Під німецькою окупацією висвячується в священики і 12. V. 1942 приймає у Києві сан епископа Переяславського. За свою українську діяльність арештовується німецьким Ґестапо і пересиджує сім місяців у тюрмі. В серпні 1945 р. виїздить до Німеччини і обслуговує більш двох років українську еміґрацію на Скитальщині.

НОВА ХВИЛЯ ІМІҐРАЦІЇ ПРИ КІНЦІ ДЕВЯТНАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ НАЙБІЛЬША В ІСТОРІЇ.

Нові залізничі лінії отворили величезні простори незанятих степів. Нові пароплави улекшили і приспішили переправу через океан. Подорож стала витідною, безпечною і дешевою. Індустрія і аґрікультура почали при помочі нових винаходів просперувати. І цей зворот викликав безперервну хвилю поселенців. Роки 1896—1911 були новою ерою в розбудові північно-американського континенту. Для Канади це була золота нагода.

Найкращі землі північно-західних американських стейтів були вже заповнені. Канадійський урожайний простір на захід від озера Супіріор був майже порожний, бо мав заледво 200,000 душ білого населення. В той час міністер внутрішних справ в уряді Лоріе почав посильну кампанію за новими поселенцями, яка своїм практичним результатом перевищила всі дотеперішні рекорди. Приблизно три мільйони іміґрантів прийшло в Канаду в роках 1897—1914, з яких близько один мільйон прийшло із Зєдинених Держав, переважно досвідчених вже фармерів. Другий мільйон прийшов з британських островів.

На кінець майже один мільйон прийшов із східної і полудневої Европи: з Німеччини, Австрії, Росії і України, з балканських країв та з Італії. Канада ще ніколи попередно не мала такого напливу не-анґлійських поселенців, тридцять або більше ґруп ріжних національностей, з відмінними культурами, звичаями і мовами. Це була вже четверта з ряду велика хвиля іміґрації, і вона зазначила нову епоху в розвою Канади. Найбільше цеї людської повені засягнуло західні простори, і східні провінції дістали також немалу пайку. Саме Онтеріо дістало не менше чим три-чверти мільйона осіб.

Величезною проблемою було засимілювати до канадійського життя стілько нових поселенців в так короткім часі. Три мільйони нових поселенців влилося в великий простір континенту, де було заледво пять мільйонів населення, в протягу заледво дванадцяти років.

Американці і британці допасувались скоро до канадійських звичаїв та способів життя. Та для тих, що прийшли з континентальної Европи, та проблема була дуже відмінна. Для них минувшина Канади, її історія, уряд, мова та звичаї нового світа були цілком чужими.

Нові звичаї були для них тяжкі до приноровлення, особливо там, де поодинокі національні ґрупи осідали збитою масою, щоби не розгубитися в чужому світі, як це було переважним явищем на заході. До цего причинилось багато і те нещастя, що вони не все дістали зрозуміння і поміч, яку повинні були дістати. Не можна дивуватись, що ті поселенці не бажали цілковито забути тих рідних хат, що лишили, та поза тим велика більшість з них щиро бажала стати льояльними горожанами нової прибраної батьківщини. Вони знали і вірили, що Канада хоче і може дати їм не лише землю, але і волю та свободу, чого їх батьки не зазнали. А в заміну вони внесли з собою завзяття, терпеливість, любов до краси, мистецтво своїх рідних культур, які, коли будуть влиті у загальне канадійське життя, можуть значно прикрасити і збагатити його.

В роках між 1901—1916 нові іміґранти посіли не менше як 73,000,000 акрів. Цю розбудову безперечно спричинили залізниці, яких вже при кінці 1916 року начислювано 40,000 миль. В наступних 5 роках збудовано нових 5,000 миль і таким чином Канада заняла четверте місце в світі після Зєдинених Держав, Німеччини і Росії. Ніякий край у світі в пропорції до свого населення не міг зробити таку ґіґантську комунікацію в так короткім часі, опоясати континент сталевими обручами з виходом на всесвітні комерційні ринки.

1870 року отворено першу провінцію на заході, Манітобу, у первіснім виді. 1871 року провінція Бритиш Коломбія приступила до Домінії, як осібна самоуправна провінція. 1873 року зорґанізовано Роял Кенедіен Мавнтед Поліцію. 1897 р. створено дальші провінції на заході: Саскачеван і Алберту.

1814 р. почались заворушення між мішанцями (гебрідами) і анґлійськими льоялістами над берегами Червоної ріки (Ред Ривер). Гебріди противилися новому устроєві федерального уряду. В році 1815 гебріди понищили всі засіви кольоністів льоялістів, спалили всі їх хати і 130 родин вивезли до Форт Виліям над озером Супіріор. В той час прибуло більше кольоністів з долішної Канади і з британських островів через Годсонський залив за ґубернатора Семпела і поселились над рікою Ред. Слідуючого року сталася відома в історії Канади масакра в околиці теперішного Вінніпеґу в кольонії званій Севен Овкс. В масакрі згинув сам Семпел і його 21 людей з рук ґебрідів (званих "Метіс"). На північнім краю міста Вінніпеґу стоїть при головній вулиці Мейн памятник на тому місці, де відбулася масакра.

Ті заворушення не вгавали. Льоялісти зажадали охорони, і аж в році 1870 вислали туди військову експедицію під командою полковника Ґарнета з Торонта на захід, в силі 1200. Експедиція їхала човнами до Порт Артур, а звідти дорогою Дасон, яка що лише почала пробиватися на захід до Форт Ґері (теперішний Вінніпеґ). Подорож тревала безпереривно 95 днів. Експедиція не мала вже нагоди усмирювати заворушення. Вона лише доказала ворохобникам, що уряд є готовий протиставитися всяким безправствам і своїх посідань обороняти.

В році 1860 в липні гостив в долішній Канаді принц Валії, Едвард, пізніше король Едвард VII. Після злуки компаній Годсон Бей і Норт Вестерн в році 1821, Захід, почавши від озера Супіріор, стояв відгороджений від тодішної Канади. Всю ту територію звали тоді "Фир Трейдерс Емпайр". Уряд Канади навіть побоювався, що та "Імперія" може прилучитися до Зєдинених Держав.

В р. 1859 перший пароплав "Енсон Нортроп" почав плавати рікою Ред між Ст. Пол в Міннесоті і Форт Ґері. Відтоді почалась водна комунікація між сходом і заходом через Зєдинені Держави. Навіть Годсон Бей Компанія залишила свій головний порт в заливі Годсона.

Перші кольоністи на захід від ріки Ред удержувались головно з ловів на буйволи, які в той час великими стадами бушували по степах. Їх тисячами убивали. Збирались великі громади стрільців на конях, окружували стадо і убивали.

НОВА ПОВОЄННА ІМІҐРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ.

Нова хвиля іміґрації з України почалася вже після упадку Української Народної Республики, що була проголосила свою незалежність по розвалі московського царату та австро-угорської монархії. Східні землі проголосили незалежність в січні 1918 р. Західні прилучились, і вже в рік пізніше, в січні 1919 р. проголошено в Києві злуку всіх українських земель в одну Соборну Незалежну Українську Державу. Від-

Михайло Стечишин,
другий суддя українець в Канаді.

вічні займанці кинулись, як ті шакалі на стерво, і почали її розбивати. Українська збройна сила ставила завзятий опір у тім нерівнім бою три роки, поки не впала під ворожими ударами із всіх сторін та здесяткована пошестями, була приневолена податись за кордон, де не могла її досягнути рука кровожадних займанців, в надії на остаточне справедливе вирішення становища України як незалежної держави.

В році 1923 Рада Амбасадорів держав-переможців розвіяла ті спо-

дівання. Україну розчвертовано між сусідів, і останки борців за незалежність Батьківщини зостались за кордонами продовжувати своє життя на скитальщині.

Від тоді почалась іміґрація до Канади.

Старша українська іміґрація в Канаді і Зединених Державах була вже досить загосподарована. Після довгих настирливих домагань від своїх урядів нарешті добилась дозволу на впущення більшої скількости осіб, в першу чергу ближчих свояків, далі й тих, що зголосяться і матимуть заприсяжене запевнення від когось з Канади, що вони не стануть публичним тягарем.

Західні землі України, які опинились під Польщею, Румунією (Буковина) та під Чехословаччиною (Закарпаття), могли трохи свобідніше рухатися. Ті їхні уряди не ставили поважних перешкод на виїзд за море. Вони ще бачили в тім свою користь, бо через виїзд зменшується відсоток чужого їм населення, проріджуються боєві настрої, від яких все була загроза бунту, а населення без проводу лекше можна буде приборкати та підчинити своїм куцим конституціям. Навіть з таких відомих таборів та тюрем (під Польщею), як Береза Картузька, Ланцут, Стшалкова та Бриґідки у Львові, куди запроторено десятки тисяч непокірних українців, можна було вирвати когось з рідних під умовою, що полишить край раз на все. Але таких не пустили до дому навіть попращатися. Для доказу наведемо тут подію з тих часів.

Коли австрійська монархія розпадалася, і Україна проголосила свою незалежність, в місті Борщів зібралося шістьох хлопців-підростків 17-18 літніх, увійшли із зброєю в руках на постерунок австрійської жандармерії і наказали в імени Української Републики зложити зброю. Сам командант (поляк) зрозумів ситуацію і дав наказ своїм підкомандним повинуватись і зложити зброю.

Теодор Стефаник,
перший українець в Канаді вибраний до міської ради у Вінніпеґу.
(Знимка взята в молодім віці.)

Хлопці забрали зброю, вивісили на будинку український прапор і відійшли. Слідуючого дня ляхи зорієнтувалися та постановили помститися за таке упокорення. Вилапали тих хлопців, запакували до ваґона і під сторожею закованих завезли до Львова і замкнули в Бриґідках. Звідти тільки одного вдалося вирвати в році 1921.

Його мати написала свому рідному братові, що жив у Вінніпеґу. Той, маючи звязки із Львовом (будучи урядником У.Ч.Х.), порушив всі можливі чинники там і на інтервенцію д-ра Степана Федака, голови Українського

Горожанського Комітету, удалось цього одного визволити. Подорож оплачено телеґрафічно з Канади і він прибув до Вінніпеґу просто зі Львова.

Хто хотів би справдити ту подію, нехай запитає його самого. Живе у Форт Виліям, Онтеріо, при вулиці Маркс Савт ч. 201. Довгі роки був головою Просвіти в Форт Виліям, був також головою місцевого Комітету Українців Канади, а називається Семен Пуляк.

Та не так із східними землями, які остались під новою московською тиранією, що обгородившись залізною заслоною від решти світа, взялась продовжувати політику Івана Лютого, Петра першого та Катерини другої відносно України. Змінила тільки барву. Звідти ніхто вже не вирвався. Вона взялась ліквідувати безпощадно найменший відрух українського народу в змаганні до волі. На кордонах дикі азіяти стріляли кожного, хто тільки поважився вискочити із того пекла. Учасники визвольних змагань заповнили сибірські тундри, Соловки, кому пощастило винести цілу голову із таємних каземат "Че-Ка". Про ті надлюдські звірства донесли хіба ті одиниці, яким вдалося перебратись живими через непроходимий Сибір до Китаю та Ніпону, а звідти в Америку. Та таких щасливих не було багато.

З початком 1921 року почали вже приїздити в Канаду живі свідки, свояки українських поселенців із західних земель. Ті свідки як очевидці і учасники воєнних подій принесли із собою нові кличі, нового духа, принесли іскру того вогню, що розгорівся там на рідних землях і розбудив народ, приспаний неволею, до тих величніх чинів, які остануться на сторінках будучої історії вічним незгасаючим смолоскипом.

Зворохобились тоді і наші канадійці до дому. Одні, що полишили там свої родини їдучи в Канаду на заробітки. Другі з цікавости побачити рідне село. А засобів не бракувало. Ще інші, повіривши у ті приманчиві розголошувані відомости про те "ясне сонечко", що зійшло з півночі над Україною, збували все те, що в Канаді придбали, і їхали туди гараздувати. Що з ними дальше сталося, то хіба лише для них цікаве. Хто з них мав нагоду і змогу зміряти кроками третину земської кулі від Збруча аж поза Амур і перескочити китайський мур, той міг вже знайти нагоду вернутись назад з цего заморського пекла з душею, якій вже на віки відбаглося шукати у грішнім світі раю. А що придбав тут попередно, все втопилося в тому пролетарському раю.

Із тих всіх відомостей, що приходили від рідних з краю, було вже видно, що всі дотеперішні мрії про поворот до дому починають брати інший зворот. А як ще почали напливати ті учасники визвольних боїв та оповідати чи описувати в часописах про дійсний стан українського народу під чужими займанцями, кожний, хто мріяв про поворот до краю, змінював свої наміри і постановляв зостатись вже тут на стало. Хто ще не приняв горожанства цього краю, старався дістати, хоча вимоги натуралізаційного закона були вже значно тяжчі, ніж в початках

іміґрації. Та до тих вимог давніші іміґранти були вже доволі підготовані, і це не справляло їм більших труднощів.

З того часу почав вже більше поширюватись політичний світогляд серед українців в Канаді, що був немов приспаний самими обставинами, бо вони мали щастя в часі тих світових катастроф жити мов "у Христа за пазухою", та про свої особисті життєві вимоги дбати.

Не вчислюючи свідомих одиниць серед канадійських українців, які своїми щедрими жертвами помагали благаючим братам, маса на загал зосталася глуха. Поміч подавана через збіркові орґанізації в Канаді, як Український Червоний Хрест і другі, була "краплею в морі". Вона не перейшла 15 центів пересічно на кожну українську душу в Канаді. Така поміч не може числитись помічю мільйонам потребуючих, це шаг відчіпного жебракові в торбу. Це насмішка над голодною людиною, що вірила ще у співчуття щасливого брата, який не зазнав голоду, і насмілилася простягнути до нього руку.

І так коли вже світові "миротворці" вирішили будучність українських земель і всі наші меморіяли, домагання та жалоби до світових правителів, що їм час від часу псували нерви, опинювалися у бездонному коші справедливої Ліґи Націй в Женеві, в Канаду почали напливати учасники і свідки народної трагедії.

Приїхали тоді визначніші провідні одиниці, з яких дехто потім залишився в Канаді на стало, — представники армії, політики, школи і мистецтва: ґенерал Володимир Сікевич з родиною, ґенерал Капустянський, полковники: Евген Коновалець, Роман Сушко, Андрій Мельник; політичні діячі: професор Іван Боберський, д-р Осип Назарук, Никифор Григоріїв, Микита Шаповал, д-р М. Мандрика, Володимир Коссар, Олена Кисілевська; представники мистецтва: проф. Олександер Кошиць із славною Українською Капелею, бандурист Ємець, проф. Евген Турула, балетмайстер Василь Авраменко. Багато визначних українців приїхали також до Зединених Держав.

Приїхало також багато бувших старшин, підстаршин та вояків українських армій.

Представництво уряду Західної України опинилося за кордоном і продовжувало свої юридичні змагання, засипаючи світові дипльоматичні круги своїми меморіялами, на які ніхто не звертав уваги. Польські магнати все потрафили перетягнути на свій бік симпатію світових правителів, послугуючися фальшивими інформаціями відносно українців.

В той час те правительство на вигнанні, не маючи ніяких засобів на ведення дипльоматичної праці, віднеслося до української іміґрації в Канаді з пропозицією затягнення державної позички в державних бондах, яку мав би сплачувати будучий правний уряд Української Держави, який буде правно вибраний вільними голосами всіх її горожан. В тій цілі вислано репрезентацію в Канаду для орґанізування такої позички в особах д-ра Осипа Назарука і проф. Ів. Боберського.

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РЕПОРТЕР В АНГЛІЙСЬКІМ ЩОДЕННИКУ.

Михайло Грушка є першим українцем в Канаді, що дістав місце репортера при великім щоденнику в англійській мові. Через останніх 21 років він працює як репортер при щоденнім часописові "Фрі Прес" у Вінніпеґу.

Михайло Грушка уродився в Шипинцях, Буковина, 1-го жовтня, 1895, і приїхав до Канади на весні 1911 року. В Канаді насамперед вступив був до Вищої Школи в Сентрал Каліджієйт в Вінніпеґу, та вже в 1913 р. бачимо його в т. зв "Рутінієн Трейнінґ Скул" в Ріджайні. Опісля учителював в Саскачевані в околиці Гудів, а відтак коло Федора в Алберті. Однакож учителювання його не вдоволяло і він виїзджає до

Михайло Грушка,
перший репортер анґлійського щоденника "Фрі Прес" у Вінніпеґу.

Зединених Держав, де в літі заробляв при чорній роботі, а зимою ходив до школи. В Сен Френсиско, Каліфорнія, учився журналістики у Вищій Школі, відтак частинно на університеті в Сіятл, Вашинґтон. Набув також трохи практики в Сен Френсиско при журналі, який видавала та компанія, що він для неї працював. Остаточно дістав заняття при "Фрі Прес" в Вінніпеґу і там працює досі.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ У ВІННІПЕҐУ

ПОЧАТКИ РОЗВИТКУ ТОВАРИСТВА.

КОЛИ хочемо щось сказати про Народний Дім у Вінніпеґу, то мабуть конечним є сказати найперше, що то є властиво Народний Дім взагалі, яке значіння має він для загалу.

Мабуть нема в світі багато людей, що не хотіли би мати своєї власної хати. Кожний, хоч би і найбідніший робітник, волить мати свій власний куток, ніж бути комірником. "В своїй хаті своя правда і сила і воля." Це незаперечна правда, висловлена найбільшим ґенієм українського народу Т. Г. Шевченком в часі, коли український нарід на своїх рідних землях був "комірником" без сили і волі. Ці слова, хоч звичайні, невибагливі, для всіх приступні і зрозумілі, криють в собі ту могучу силу, яка двигнула приспаний неволею нарід до життя.

Всяка тямуща людина мріє про свій власний притулок і стремить до того хоч би й ціле своє життя.

Як кожна поодинока людина чи родина потребує для себе свого власного кутка, так і громада людей, більша чи менша, і цілий нарід потребує такого пристановища. Бо як кожний чоловік чи родина має свої приватні домашні справи, так і кожна громада чи й цілий нарід має свої загальні справи. До виконування тих загальних справ культурні народи орґанізують громадські чи Народні Доми. Народний Дім, це народна інституція, де члени даного народу сходяться, обговорюють ріжні загальні справи і переводять їх в життя. Чим вище стоїть культурний нарід, тим більше має таких громадських інституцій.

Щоб і ми, канадійські українці, могли розвиватися і поступати разом з іншими народами, нашими сусідами, нам треба мати як найбільше таких громадських інституцій.

Народний Дім може бути читальнею, школою для старших, як і для малої дітвори, може бути політичною народною трибуною, може бути святинею народного мистецтва, при ньому можуть творитися всякі промислові та торговельні спілки. І взагалі Народний Дім, оснований на добрих трівких підвалинах, може бути осередним огнищем народного життя.

Український Народний Дім у Вінніпеґу є якраз таким осередком, тим культурним огнищем всієї української іміґрації в Канаді, а не лише місцевих українців, бо Вінніпеґ є немов столицею канадійського Заходу і Сходу, де замешкують українці.

Думки про таку орґанізацію, як Український Народний Дім, сягають десятки років взад, коли на ріжних сходинах свідоміших громадян порушувано потребу створення інституції, яка могла би взяти на себе керування освітно-культурним життям серед української іміґрації в Ка-

наді та приступити до збудовання Українського Народного Дому, який став би притулком для ріжних громадських орґанізацій, що вже почали з'являтися як у Вінніпеґу, так і по кольоніях між українцями.

Рік за роком напливало щораз більше людей з краю, переважно молодих, що спинювались у Вінніпеґу і знаходили тут для себе працю. Та це не вдоволяло всіх їхніх життєвих потреб. Там на рідних землях в той час була вже досить розвинена народна свідомість не лише в містах, але й по селах. Ту свідомість вони принесли з собою в Канаду з постановою розвивати її далі, щоб український переселенець не згубив свого національного почуття серед чужого моря. Тим більше, що новий край Канада дає право і можність всім народностям розвивати свою культуру свобідніше, ніж там на рідних землях.

Тут творилися гуртки молоді, які приміщувалися, де могли, при церквах, чи по приватних домах, рік за роком зростали, одначе не мали змоги братися до освітної праці з повним розмахом через ріжні перешкоди, а головно з браку приміщення. Були тут вже і деякі приватні "галі", де можна було зійтися більшою громадою на наради, та ті галі були власністю приватних одиниць і розраховані на бизнес. Їх можна було наняти на забави з танцями, та вони не могли дати того, чого потребували молоді освітні гуртки.

Галі при церквах також не могли вповні вдоволити тих потреб. В той час панував ще відомий "хаос" на полі релігійнім. Велася боротьба між ріжними сектами, які торгувались між собою за душу малосвідомого українського іміґранта. Звісна річ, що в такім хаосі українські церкви мусіли також до певної міри обмежувати свободу тих гуртків, що були при них, щоб охоронити їх від чужих впливів. І ті обмеження торкались всего, що могло крити в собі якусь противну закраску: чи то книжка або часопис, чи відчит або представлення, все те переходило домашню цензуру, і що було незгідне в чім небудь, заборонювалося. Це було причиною того, що гуртки, які вже почали, як то кажуть, "вростати в піря", покидали свої приміщення при церквах і відходили на бік та льокувалися де могли, щоб мати повну свободу розмахнутися.

Так повстали драматично-співацькі товариства у Вінніпеґу: Товариство ім. Марії Заньковецької (славної артистки Українського Театру в Києві), яке мало свій початок при церкві Св. о. Николая (велика церква), і Товариство ім. І. Котляревського, що мало свій початок при церкві св Володимира і Ольги (мала церква).

Початки Українського Народного Дому у Вінніпеґу сягають взад до 1905 року. Тодішній парох церкви св. Николая набув невеликий будинок на розі вулиць Селкирк і МекҐреґор і назвав його Народний Дім. Той Дім не існував довго.

В році 1906 засновано Товариство ім. Шевченка, яке містилося в купленій методиській церкві при збігу вулиць Манітоба і Паверс. У тім будинку, який також дехто називав Народним Домом, містилася новозаснована Українська Соціял-Демократична Партія. Саля, як на ті часи, була досить обширна. Була там і відповідна сцена. Одні члени партії держалися погляду національного ("народовці") і були під проводом

Члени Товариства Український Народний Дім у Вінніпеґу в 1914 році.

Перший ряд згори (від лівої руки): Осип Бояніврський (вже покійний), Петро Юндак (учитель музики і диріґент Тов. ім. М. Заньковецької, тепер в Торонто), Михайло Пришляк (будівничий тесля, вже покійний), Василь Казанівський (орґанізатор Тов. ім. Ів. Котляревського, тепер секретар У. Н. Дому і Взаїмної Помочі), Петро Білинський, Стефан Вишницький (вже покійний), Іван Ціpка (склепар), Іван Грибик (тепер в Америці), Теодор Стефаник (перший українець член міської ради у Вінніпеґу), Іван Неґрич (довголітній скарбник У. Н. Дому, умер в 1946 р.), Дмитро Жеребко, Тарас Дмитро Ферлей (довголітній голова і почесний член У. Н. Дому, перший українець посол до манітобського сойму, президент Взаїмної Помочі в 1943—1947 р.р., вже покійний), Теодор Боднар (учитель, тепер аґрономом), Григорій Багрійчук, Михайло Каралаш (тепер в Америці), Микола Мельник, Іван Щербанevич, Стефан Бала, Іван Жаровський (бувший управитель "Кан. Русина", тепер голова Братства св. Николая), Василь Білинський, Іван Угрин (вже покійний), Г. Скегар (дентист, тепер в Лос Енджелес), Василь Хлопан (власник будинку теперішного У. Н. Дому, тепер в Дітройті).

Другий ряд згори: Демчук Іван (учитель, вже покійний), Еміль Оробко (тепер в Транскона, Ман.), Іван Гайовський (тепер в Каліфорнії), Йосиф Москалик (тепер в Торонто), Єронім Липінський, Петро Павлюкевич (тепер в Едмонтоні), Іван Царик (вже покійний), Михайло Шкредка, Іван Трач (орґанізатор Тов. ім. М. Заньковецької, перший і теперішний голова Взаїмної Помочі, теперішний голова У. Н. Дому), М. Мартинюк, Василь Скіба, В. Сеник, Іван Наґурський (тепер в Америці).

Третій ряд згори: Семен Ковбель (автор оріґінальних драматичних творів і поезій), Клим Паньків (вже покійний), Михайло Душенко, Е. Слободян, Теодор Дунець, Мих. Скрита (вже покійний), Мирон Яцишин, Стефан Тиховецький (тепер в Онтеріо), Мих. Шкреметка (вже покійний), Юлія Янішевська (вже покійна), Марія Скіба (тепер пані Трач), Марія Борисик, Марія Мудра (тепер пані Стадник), О. Пасічний (довголітній голова шкільної комісії і бібліотекар У. Н. Дому), Максим Левицький (довголітній скарбник У.Н.Д.), Д. Яремко, Й. Дима (почтовий урядник в той час, вже покійний).

Четвертий ряд згори: Онуфрій Г. Гикавий (довголітній редактор "Кан. Фармера", вже покійний), Ілія Луговий, Дмитро Душенко, Юрко Мачула (нотар, вже покійний), Яким Небилович, Тома Ястремський (вже покійний), М. Винник, П. Кузьма, О. Цюпак, Михайло Демчук (вже покійний), Петро Гаврисишин, М. Мушинський, Василь Кізюк (лежить на переді, вже вже покійний). — Неприсутні на світлині 25 членів і 40 членкинь.

Т. Д. Ферлея, інші були більш радикального погляду і стояли під проводом П. Крата і других соціялістів, між якими були й росіяни.

Самозрозуміло, що в такій мішанині не могла дозріти ідея національного виховання мас, яке повинен дати дійсний Народний Дім. В році 1909 Товариство ім. Шевченка розкололося на двоє і будинок перебрали соціялісти.

Соціялісти зорганізували Драматичне Товариство ім. Кропивницького. При тім товаристві лишились і аматори несоціялісти, які вважали працю на сцені понад партіями, а ще в той час це було одиноке місце до попису на сцені.

В році 1911 і те товариство розкололося на двоє. Народовці виступили і зорганізували окреме товариство під назвою "Відродження". Соціялісти переіменували своє товариство на Драматичне Товариство ім. Винниченка. Товариство "Відродження" було зародком пізнішого Товариства "Боян".

В році 1910 завязалося нове товариство з свідоміших одиниць обох греко-католицьких парохій і тих людей, що покинули соціялістичну галю. Нове товариство приняло назву "Запорозька Січ".

Як видно з вище сказаного, це були благородні думки одиниць, які вже повніше зреалізувалися тоді, коли в 1910 році часопис "Український Голос" почав заглядати до хат і показувати канадійським "русинам, австріякам, буковинцям і росіянам знад Дніпра" їхнє дійсне обличча, хто вони, з якого коріня вийшли і куди повинні йти, щоб пізнати самих себе.

Хоч там в рідному краю вже давніше почала будитися національна свідомість, то вона була доступна хіба тим, що читали. Нарід у своїй масі зоставався ще довго в несвідомости, яку піддержували штучно ті, що це було в їх інтересі.

Власне з тої маси рекрутувалася перша еміграція до Канади при кінці 19-го і з початком 20-го століття. Село в Західній Україні почало пробуджуватися переважно в часі відомих політичних реформ, які австрійська держава була змушена переводити під натиском населення. Тоді в часі державних виборів лилася там кров і падали трупи. Політичні замахи, атентати примусили правлячі круги дещо попустити віжки. Велика частина наших поселенців в той час була вже тут, і вона не багато або й нічого не знала, що там діється. Тим вона не цікавилася. У неї головним завданням було: поселитися на землі і здобути кусок хліба та стріху над головою. У них не було ще думки про такі необхідні питання, як народність, освіта, культура і поступ, без яких нарід хоч і великий, є серед культурного світа живим трупом.

Про це вже говорить перша відозва новоствореного Товариства "Запорозька Січ", поміщена в часописі "Український Голос" з дня 1-го вересня 1910 року.

ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ!

"Прийшовши до Канади на фарми, ми застали тут дикі степи, ліси, пустарі та болота, які наша працьовитість і витревалість зуміли дотепер перемінити на урожайні землі. Щоб не говорити, але ми вже здобули собі певний матеріяльний грунт і певні, що дальше піде нам вже лекше.

Одначе моральна сторона поступила у нас дуже мало. Можна ска-

Т. Д. Ферлей,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в роках від 1913 до 1923, в 1929 р. і від 1934 до 1947 р. Разом 25 рок.в.

зати, що ця сторона лежить у нас ще облогом і ледво хто ще думає над тим: як би то до чого братися? Морального ґрунту ми ще не здобули.

Що ж має бути тим моральним ґрунтом, який у нас ще покритий бурянами? Освіта, наука, свідомість, організація, політика та релігія із всіми її моральними питаннями, це власне та моральна сторона народу. Це та почва, на якій лише може повно розвинутися сила і добробут народу. Але щоб народ міг здобути для себе цей моральний ґрунт, йому

конче треба своїх свідомих людей, своїх щирих і чесних провідників. Отже ми пригляньмося, як нині у нас стоїть справа з цього боку.

Інтеліґентних провідників у нас мало, тай ті, що є, стоять майже на найнижчих щаблях життєвої драбини. Вони нам багато не можуть помогти, бо і їм самим треба ще помочі. Отже поможімо їм, а відтак вже жадаймо від них помочі.

Ми знаємо, що наука коштує гроші. Щоби здобути собі науку, наша молодь шукає собі помочі, де лише може. Чимало наших молодих сил учиться в Брендоні, в Ріджайні та в Манітоба Каледж у Вінніпеґу, а ще інші у французів у Ст. Боніфас. Одним помагає уряд Канади, другим політична партія, іншим релігійна секта. Але нам треба знати, що та наша молодь, дістаючи підмогу від кого би там не було, почуваеться також до обовязку відплатитися більше чи менше своїм покровителям. І так ставши на становищі, ті інтеліґентні одиниці не можуть віддати всіх своїх сил для свого народу, бо частину треба віддати своїм попередним добродіям, хоч би навіть часом і не в нашу користь. Така інтеліґенція є лише частинно нашою. Ми не дбали про неї тоді, коли вона потребувала помочі, то і не маємо морального права вимагати від неї багато праці, бо ми їй не помагали. Нам треба памятати і те, що і в чужих не валяються гроші. Коли вони дають змогу молодим силам учитися, то лише тому, що розуміють їх вартість. Вони знають, що на тім не стратять.

Згадавши все те, нам треба запитати себе: Що нам діяти, за що братися, яку роботу починати і як?

Яку?... Нам треба самим виховати своїх провідників. Ми повинні дати своїм дітям те, що їм дають чужі, коли хочемо, щоб вони колись не чужим, а нам помагали. Нам треба мати свої Народні Фонди, треба мати свої виховуючі інституції, свої бурси, допомогові орґанізації. Так. Свої допомогові фонди!

Треба. Та де ж їх взяти?... Чи нас стане на їх здобуття?...

Так... Стане. Нас тут вже 150 тисяч. Нехай би кожний дав лиш одного доляра, то чи не було би в нас фондів?... 150,000 долярів?... А хоч би лише по 10 центів, то фонд наш мав би 15,000 долярів, чи це не сила?... А нехай кожний з нас запитає себе, чи вже не в силі він дати тих марних 10, 20 чи 50 центів на рік на народний фонд, чи вже збіднів би?... Певно, що ні. Це ж дурниця в порівнанні з тим, що кожний з нас витрачує на непотрібне.

А коли ж то нам братися до цього діла, тепер, зараз, чи чекати до слушного часу?... Ні. Нам треба братись тепер, зараз. Слушний час тоді, коли діло робиться.

Але хто буде починати роботу, хто поведе діло вперед і коли?...

Хто?... Товариство "Запорізька Січ", що недавно заснувалось у Вінніпеґу, взяло на себе задачу збирати фонди на Бурсу, на Народний Дім, і до цего вибрано Комітет із 11 осіб: Дмитро Жеребко, Т. Д. Ферлей, Андрій Сліпченко, Антін Скоробогач, Василь Кудрик, Михайло Пришляк, Іван Мудрий, Б. Деделюк, пані: М. Гладка, К. Завідовська і А. Кирилюкова.

Цей Комітет збирає жертви на Бурсу і Народний Дім. Гроші вкладає в банк, імена жертводавців оголошує в часописі "Український Голос". Коли назбирається відповідна сума, тоді Комітет за згодою Товариства Січ візьметься до діла. Цей фонд буде зватися: "Фонд Народної Просвіти в Канаді".

Ще треба пояснити, що товариство не має на думці основувати свої школи, лише бурсу, де студенти і студентки мали би безплатно або за малою доплатою помешкання і харч, добрий моральний надзір і певне народне виховання в часі вільнім від науки. Тут вони набирали би почуття та любови до свого рідного народу. Науку побирали би в публичних школах. А таким притулком мав би бути Український Народний Дім у Вінніпеґу.

Отже діло, як бачите, вже почате. Лише приложити трошка труду, подбати, поаґітувати, бо не всі українці будуть цю відозву читати. В самім Вінніпеґу на перший початок вже зібрано на фонд рідного краю поверх 250 долярів, на поміч матері замордованого у Львові Адама Коцка і на поміч бідному каліці. А чи на це наше важне тутешнє діло ми не могли би зібрати скілько треба? . . . Нас же тисячі . . . Ми народ. Ми повинні доказати тим, що раді нам для себе, що ми маємо і без них свої народні обовязки і потрафимо самі щось зробити. Робім так, щоб вони здивувалися, щоби мусіли про нас заговорити як про свідомих культурних людей. Тілько до праці! . . . Хто це прочитає сам, нехай читає другим, нехай говорить, вияснює, заохочує, байдужих пriганяє, докоряє. Без відтягання, бо справа важна і загальна. Виховаємо своїх людей, то вони і без домагання будуть чутися зобовязаними послужити свому народові у змаганнях за кращу будучність. Живемо на вольній землі, то покажім, що зуміємо ту свободу цінити! . . .

За Товариство Запорозька Січ:

С. Ковбель, отаман.
О. Мушка, писар.
Дм. Душенко, касієр.

Як видно з повищої відозви, то справа Українського Народного Дому ставала щораз більше актуальною серед українців Вінніпеґу. Одначе не могла скоро зреалізуватися головно з браку фондів. Не було ще в місті заможніших людей, щоби могли справу посунути вперед. Справу Народного Дому відштовхнула троха дальше вперед слідуюча подія: Дня 18 вересня 1910 року Товариство ім. Кропивницького, що зосталося ще при галі на Манітоба, скликало загальне віче до Квінс Театру, на яке прийшли і народовці, які покинули ту галю. Прийшли і члени Запорозької Січі. Головним бесідником на вічу був жид Залцман. Це так обурило членів Січі і всіх народовців, що вони вийшли з салі. В слідуючу неділю, 25 вересня, Запорозька Січ скликала віче до школи при малій церкві, і там порушено справу будови Народного Дому. Тоді вибрано перший орґанізаційний комітет, доручено комітетові приготовити статут, знайти місце на будову Народного Дому. Тоді вписалися також перші члени.

В році 1911, коли драматичні товариства переґрупувалися, приїхав до Вінніпеґу д-р Семен Демидчук в справі помочі Рідній Школі в Старім Краю. Це була тоді пекуча справа, бо там велася завзята боротьба українського народу за Український Університет у Львові. Тоді ще наші соціялісти в Канаді не мали комуністичної закраски. До комітету Рідної Школи увійшов навіть соціяліст Іван Навізівський. Тоді створено також Комітет Визволення України і започатковано збірку "Фонду Визволення". Справа Народного Дому і цим разом мусіла відійти на другий плян.

В році 1912 був вже готовий статут Народного Дому. Скликано віче до "галі Ястремського". Вписалося більше число членів і започатковано збірку на будову. В члени вписалися члени Запорозької Січі, яка вже була досить сильна і діяльна. Товариство уряджувало віча в ріжних народних справах канадійських і старокраєвих, заряджувало серію наукових відчитів та клопоталося справами міськими і політичними. І в цім товаристві повстала вже більш конкретна думка про будову власного Народного Дому. Деякі наддніпрянці трималися ще при галі на Манітоба без уваги на політику, яка там провадилася, щоб тільки мати змогу продовжувати улюблену працю на сцені. Аж в 1912 році наступив і там розкол. Росіяни перейшли до "Русского Клюбу". Українці зорганізували Драматичне Товариство ім. Винниченка. А наддніпрянці Чалий, Котляренко, Шевченко, Ваґнер та інші прилучилися до "Відродження", яке в 1912 році приняло назву "Боян". Галю на Манітоба купили жиди на синагоґу. Кілька років пізніше вона згоріла.

Я. В. Арсенич,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1924 році.

Загально народні справи так поступали по собі, що тяжко було взятись серйозно за таку місцеву справу, як будова Народного Дому, хоч товариство було вже засноване. Збірки на інші більш пекучі цілі напливали і відсували справу будови. Аж в році 1913 заінкорпоровано інституцію під назвою "Український Народний Дім". Товариство зорґанізовано на 10-долярових уділах. До товариства вступили членами-уділовцями всі провідні одиниці без ріжниці релігійних і політичних переконань. Вступили також члени всіх трох драматично-співацьких товариств з уділами, і самі товариства стали уділовцями. В тім році закуплено дві площі при вулиці Селкирк з будинками, які там були. Один будинок винаняло Товариство ім. М. Заньковецької, а другий, менший, приватна родина. Виготовлено також проєкт будинку, що мав бути збудований на тім місці. Світлину того проєкту поміщено в часописі "Український Голос" в 1914 році.

Будинок мав бути досить великого розміру: 50х100 стіп, з театральною салею на 600 місць на поверсі та з меншими льокалями для інших орґанізацій і на читальню та на засідання ріжних комітетів.

Три драматичні товариства тимчасом льокувалися, де могли, а свої імпрези відбували в ріжних найманих салях, як Квінс театрі при вулиці Селкирк (тепер власність жидівського запомогового товариства), в Ґренд Опера (тепер перебудована на ріжні бизнесові льокалі) при вулицях Мейн і Джарвіс, в Роял театрі на Мейн стріті напроти вулиці Селкирк (тепер кіно).

Український Народний Дім, як інституція, з днем своеї інкорпорації в 1913 році став осередком культурно-освітного руху серед українців не лише у Вінніпеґу, але і в Канаді. На його статуті, виданім друком в українській і анґлійській мовах, орґанізувалися подібні товариства в інших містах і по кольоніях в Канаді. Молоді люди, підготовані при українських товариствах у Вінніпеґу, зчасом розїзджалися по інших місцевостях в Канаді і Зединених Державах, де знаходили собі заняття і брали там у свої руки провід при освітних орґанізаціях. Тим способом Український Народний Дім у Вінніпеґу, як народна інституція, став духовим батьком культурно-освітного руху серед української іміґрації в Канаді.

Український Народний Дім відбував свої збори, загальні віча та публичні відчити в нанятих салях: в школі при малій церкві, в ґалі Ястремського на Стела і МекҐреґор, в ґалі Хлопана при вулицях Боровс і МекҐреґор (тепер Народий Дім), а навіть у новозбудованій польській "Сокільні" при вул. Манітоба і Пар.

Статут Українського Народного Дому був ухвалений 12 жовтня 1912 р. і доповнений 6 березня 1913 р.

СТАТУТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВІННІПЕҐУ

ухвалений 12-го жовтня 1912 року загальними зборами і доповнений 6-го березня 1913 року та 4-го квітня 1914 року.

1) **Назва орґанізації.**

Український Народний Дім. (По анґлійськи Ukrainian National Home).

2) **Ціль орґанізації.**

Цілею У. Н. Дому є: Допомагати духовому і матеріяльному розвоєві українського народу в Канаді.

3) **Склад орґанізації.**

Орґанізацію У. Н. Дім творять члени лише української народности без ріжниці реліґійних чи політичних поглядів, котрі вплатять приписану вкладку. А так само українські товариства й орґанізації.

4) **Майно орґанізації.**

Майно У. Н. Дому є власністю всіх членів, а остає під управою Дирекції, зложеної з сімох членів, вибраних кожного року Загальними Зборами членів, і не сміє ніколи зійти під управу партійну або сектант-

ську. Це значить, що всяка фракція в українському народному життю має рівну спромогу розвиватися у цій народній інституції.

5) **Засоби.**

Фонди на купно землі, побудовання будинку, бібліотеку і другі потреби складаються з членських уділів, більших і менших жертв, з доходів з представлень, концертів, колект та всяких інших підприемств.

6) **Законодатна власть.**

Законодатну власть У. Н. Дому становлять Загальні Збори членів, котрі відбуваються раз в рік в день призначений попередними Зборами.

7) **Загальні Збори.**

На Загальних Зборах Дирекція складає справоздання зі своєї діяльности, ухвалюється заяву довіря або нагану тій же, вибирається Дирекцію на слідуючий рік, перепроваджується всякі ухвали, що відносяться до справ У. Н. Дому.

8) **Вибір Дирекції.**

а) Вибір Дирекції відбувається все тайним голосуванням, а всякі інші ухвали перепроваджується тайним або явним голосуванням за згодою більшости членів.

б) до Заряду можуть бути вибрані лише члени світського стану.

в) Вибір Заряду і Контрольної Комісії рішається абсолютною більшістю відданих голосів.

9) **Значіння Загальних Зборів.**

а) Загальні Збори є важні, коли на них явиться що найменше дві третих всіх членів.

б) Коли на Загальних Зборах не явиться 2/3 членів, тоді проголошується другі Загальні Збори на один місяць наперед, і вони є правосильними без згляду на число присутних членів.

10) **Скликання Загальних Зборів.**

Загальні Збори мусять бути оголошені в українській пресі що найменше один місяць перед днем Зборів. Також кожний член має бути повідомлений листовно.

11) **Надзвичайні Збори.**

а) В разі потреби можуть бути скликані в який небудь час Надзвичайні Збори.

б) Надзвичайні Збори мусять бути оголошені два тижні перед днем Зборів в пресі і кожний член мусить бути повідомлений листовно.

в) Надзвичайні Збори може скликати Дирекція, Контрольна Комісія сама, або на домагання десятьох членів.

12) **Перепровадження Зборів Загальних і Надзвичайних.**

Загальні і Надзвичайні Збори перепроваджує Комісія зложена з 5 членів, вибрана спеціяльно на той час.

13) Член, котрий не може сам особисто явитися на Зборах, може передати свою повновласть другому членові, але має повідомити про це Дирекцію.

14) Один член не може мати більше, як дві такі повновласти.

15) **Власть Виконавча.**

Виконавча власть є Заряд зложений з сімох членів: Предсідателя, його заступника, Секретаря, його заступника, Касієра і двох Директорів.

16) **Контрольна Комісія.**

а) Посередником між Загальними Зборами членів і Дирекцією є Контрольна Комісія, зложена з трох членів.

б) Контрольна Комісія вибирається в той сам час і в той сам спосіб, що Дирекція.

в) Контрольна Комісія має складати справоздання з контролі діловодства Заряду що три місяці.

17) **Правні документи.**

а) Всякі правні документи мусять бути виписані на імя інституції Український Народний Дім, а підписані Дирекцією як тростісами.

б) Всякі правні документи мають знаходитися в посіданні Предсідника, а бонди Предсідника і Касієра в посіданні Контрольної Комісії.

18) **Бонди.**

Предсідник і Касієр мають бути забондовані на суму, яку ухвалять Загальні Збори.

19) Котрий член не явиться на Загальних Зборах і не передасть своєї повновласти другому, і не повідомить Дирекцію, не має опісля права противитися ухвалам, які перейшли на дотичних Зборах.

20) На Зборах жаден член не повинен являтися під впливом алькоголю. Коли б однак явився, не має права брати участи в нарадах. А коли б перешкаджав, тоді може бути виключений зі Зборів.

21) **Втрата членських прав.**

Коли член не сповняє обовязків приписаних цим статутом, перестає бути членом.

22) **Виключення.**

а) Коли член ділає на шкоду орґанізації, і це буде йому доказано іншими членами, тоді Загальні чи Надзвичайні Збори мають право виключити його, а його уділ чи уділи і вкладки лишаються на користь орґанізації.

б) Виключений член може по році від дня виключення вступити знову в члени, беручи новий уділ, і на протязі слідуючих шістьох місяців остає в резерві. Коли покажеться гідним, тоді стає дійсним членом, відзискуючи і свій попередний уділ.

23) **Виступлення.**

а) Член Українського Народного Дому може виступити з орґанізації не скорше, як по пяти роках від дня вступлення, повідомляючи про це писемно Дирекцію.

б) Виступившому членові звертається його уділ без ніякої дивіденди чи проценту. Однак коли в тій хвилі нема фондів, то лише повідомляється його, коли зможе дістати зворот.

в) Коли член схоче виступити скорше, як за пять років від свого вступлення, тоді може відступити свій уділ якому іншому українцеві.

24) Жаден член не дістає ніколи від своїх уділів дивіденди ані проценту.

25) **Зворот уділів.**

а) Кожний член має право на отримання назад свого уділу (уділів), коли інституція буде вже в такім стані, що зможе виплачувати.

б) Виплата уділів буде йти пропорціонально.

26) **Вкладки.**

а) Побіч десять-долярових уділів, кожний член має платити одного доляра членської вкладки річно.

б) Членські вкладки платиться після календарних років.

в) Кожний член обовязаний платити свою річну вкладку не пізніше, як один місяць перед Загальними Зборами.

г) Член, що втратив членські права через несповнювання членських обовязків, може відзискати їх назад в протягу двох років, коли в тім часі вирівняє свої членські залеглости.

27) Кожний член може мати необмежене число уділів.

28) Кожний член має лиш один голос, без ріжниці на число його уділів.

29) Коли будуть вступати нові члени в часі, коли старі члени будуть вже діставати зворот своїх уділів, тоді нові члени платять 10 долярів вступного і так само одного доляра річної вкладки.

30) **Товариства і Інституції.**

а) Кожне Українське Товариство чи Інституція має право вступити в члени Українського Народного Дому як правна одиниця, повинуючись тим самим приписам статута і користуючися тими самими правами, як поодинокі члени.

б) Товариство чи Інституція, що є членом У. Н. Дому, має право висилати одного свого відпоручника української народности на всякі Збори У. Н. Дому, Загальні чи Надзвичайні.

31) **Спосіб принимання членів.**

Нових членів приймає Дирекція за згодою більшости своїх членів. Коли більшість членів Дирекції заявиться проти приняття кого в члени, непринятому прислуговує право внести писемний відклик до Загальних або Надзвичайних Зборів. Відклик має бути внесений через руки Дирекції.

32) На всяких офіціяльних зборах У. Н. Дому не мають місця дискусії на теми релігійні, партійні чи політичні.

33) **Мировий Суд.**

Непорозуміння між членами і Дирекцією щодо справ орґанізації рішає Мировий Суд, зложений з 5-ох членів.

34) **Вибір Мирового Суду.**

Спорючі сторони вибирають по два члени Мирового Суду, а ті чотири вибирають пятого.

35) Рішення Мирового Суду мають приняти спорючі сторони. А коли не приймуть, тоді Мировий Суд передає справу до вирішення Загальним Зборам членів.

36) **Існування.**

Український Народний Дім як орґанізація існує так довго, як довго при нім остає щонайменше десять повноправних членів.

37. Зміни Статута.

Поодинокі точки цего статута можуть бути змінені або додані нові точки Загальними Зборами членів, за згодою трох четвертих (3/4) присутних на Зборах членів. За винятком точок: 1) (назва), 4) (майно), 8 б) (щодо світського стану членів Заряду) і 24) (щодо дивіденди), котрі не сміють ніколи бути змінені.

Як бачимо зі змісту статута, головною цілею У. Н. Дому є розвивати рідну культуру і освіту серед українців в Канаді. Всі провідні люди зрозуміли, що для осягнення цеї головної цили загально-народної орґанізації конечним є зеднання всіх українців без ріжниці релігійної і політичної. Статут передискутовано основно у всіх подробицях на перших Загальних Зборах членів і принято всіми присутними членами одноголосно. Заступлені були всі фракції українців, що були в той час під впливами тодішних українських часописів: Український Голос, Канадійський Фармер, Канадійський Русин, Робочий Народ і Ранок.

Всі ті часописи вели в той час між собою завзяту полеміку на тлі ідеольоґічних впливів на маси. Звичайна річ, що коли б не було ідеольоґічних розходжень, то і не було б стілько часописів, а кожний з них боровся з матеріяльними недостачами. Найзавзятіша полеміка велася на полі церковному.

Щоб Український Народний Дім, як загально народна інституція, міґ задержати свою постанову невмішування в жадні спори і непорозуміння, поставлено в статуті, в параґрафі 8, точку "б", яка звучить: "До Заряду можуть бути вибрані лише члени світського стану". Цю точку принято всіми членами без ніякого спротиву. Одначе зчасом показалося, що та на позір невинна точка стала тим "каменем преткновення", який довів остаточно до виступлення з орґанізації тих членів, що були під впливом орґану греко-католицької церкви "Канадійський Русин".

Над цею точкою велася боротьба на протязі двох років. Скликувано цілий ряд зборів звичайних і надзвичайних, на яких розводжено широкі, навіть бурливі дискусії, що нераз затягалися до вчасно ранку. Та помимо цього та точка була піддержувана великою більшістю голосів і зосталася до нині незміненою. У. Н. Дім і до нині стоїть на раз узятому становищі невтральности і не допускає ніяких дискусій на релігійні чи політичні теми на своїй території. Але й не ставить жадних перепон для своїх членів у їхніх особистих переконаннях.

Здавалося, що це застереження не має дальшого впливу на загально народні справи. Що здорово думаючі одиниці хоч і з противних таборів врешті зрозуміють, що народня справа: піднесення культурного рівня серед української іміґрації в Канаді не може бути обмежена до особистих поглядів одиниць чи груп, не може ділити нас на фракції, які себе взаїмно поборюють, що українці вже досить навчені своєю минувшиною, знають свої блуди і бодай хоч тут на чужині серед других вище культурних народів постараються показати свою національну зрілість.

Та це тільки здавалося. Бо вже рік 1914, той памятний ювілейний рік уродин Т. Шевченка показав, як далеко ще українцям до зрозуміння цеї великої правди, що лише від єдности і солідарности залежить майбутність України і її народу. Без сумніву можна сказати, що та невинна 8 точка статуту У. Н. Дому була причиною двох ювілейних свят уродин Шевченка замість одного в місті Вінніпеґу.

А що становище У. Н. Дому у Вінніпеґу не було недоцільним, то показалося вже незадовго тим, що Народні Доми, які вже існували по кольоніях і які орґанізувалися пізніше, приймали статут У. Н. Дому у Вінніпеґу за свою підставу без змін і застережень. З бігом часу статут змінювано, поправлювано відповідно до льокальних обставин, відкинено навіть уділову систему, змінювано умовини приняття в члени, але та 8-ма точка осталася незміненою.

Дня 16 серпня 1916 року появилася в українських часописах вістка: **Українці у Вінніпеґу купили будинок на Український Народний Дім** в самім осередку північного Вінніпеґу, де мешкають українці, при головній вулиці Боровс, на розі МекҐреґор, за ціну 19,750 долярів; більша частина ціни на річні сплати. Будинок мурований з цегли на трох лотах.

Справа купна товклася вже довший час по цілім північнім Вінніпеґу, бо не було одноцільної думки, де саме найліпше місце на Народний Дім. Тяжко було всім догодити, кожний тягнув туди, де було б йому ближче. Інші настоювали на те, щоб будувати лиш тоді, як буде вже $50,000 в банку.

Найбільше напирали драматичні товариства, які хоч кожне окремо, то всі працювали згідно в одному напрямі і свої дорібки по оплаченню коштів давали до спільної каси Народного Дому, тулячись самі, де могли, по найменших чужих домах. Товариства складались з поважного числа членів від 100 до 250 осіб, молодих, охочих до праці. Свої збори чи школу співу та музики мусіли відбувати нераз по таких тісних та невідповідних місцях, що не могли всі члени поміститися, а все те терпіли для ощадности, щоб більше придбати на набуття власного Народного Дому. Ті товариства найбільше напирали, щоби вже раз щось рішити. Нарешті бачучи, що годі дальше так мучитися, почали самі думати про купно якогось приміщення.

Товариство Боян вже навіть почало було переговори з власниками Квінс театру. Будинок той знали всі, бо по найбільшій части виставляли там свої імпрези, старалися самі справити відповідні декорації на сцену досить великим коштом, і ті декорації там стояли, це була їх власність. Власники жадали за будинок $26,000, готівкою $5,000, а решту на догідні сплати. Товариство ім. М. Заньковецької льокувалось в той час в хатині на Селкирк, що належала до У. Н. Дому. Там не було йому вигоди, і товариство також задумувало те саме, що й Боян, отже могло прийти до спільної угоди і купна того Квінс театру.

Це правдоподібно було причиною, що спонукала Заряд Народного Дому рішитись на купно того будинку на вулиці Боровс. І добре зробив, бо хоча в набутому будинку нема театральної салі, то за те є при-

міщення для всіх орґанізацій, що були у звязку з Народним Домом, а окрім того є два склепи і більше приміщень для приватних мешканців, що приносило постійний дохід з рентів. Є велика саля на всякі збори, де товариства відбували свої збори по черзі. Та з театром вже не так. Там будинок треба удержувати цілий рік, а прихід з него можливий лише в зимовім сезоні, і то залежно від місцевої української публики. Товариства і на дальше мусіли б тиснутись по чужих домах.

А будувати, то це не так, як десь на кольонії, де члени навезуть дерева і самі зроблять. В місті треба фондів. Місто має свої закони відносно публичних будинків і як будувати, то не так, як хочемо, а як скаже місто. Отже краще було купити вже готовий будинок, де було б місце на всякі орґанізаційні потреби, де мали б приміщення Рідна Школа, Бурса, де можна б урядити публичну читальню та віддати до публичного ужитку великі бібліотеки, придбані драматичними товариствами та здійснити давну мрію про кооперативну торговлю у своїх склепах.

От в такім переконанні куплено цей будинок від свого члена, бувшого склепаря В. Хлопана. Дім на розі найкращої і найширшої вулиці в північній частині міста, в самім осередку українського населення. Перед будинком переходить автобус, а зараз напроти є велика публична школа Страткона з великою площею для всяких забав молоді. А до того будинок куплено дуже дешево, бо лише в той час можна було його дістати за таку ціну, як $19,750. В ліпший час ціна звичайно була би не менша як 35,000 долярів.

Будинок збудований в 1910 році. Містить в собі два склепи до фронту, осібно голярню (барбер шап), дві салі на збори, більша і менша, і ще дві кімнати до мешкання. Це в партері. На поверсі є 25 просторих кімнат на мешкання. Пивниця під цілим будинком. На заді є ще досить велика площа, на якій можна розбудувати так, що була б і театральна саля.

Як саме місто Вінніпеґ стало осередком української іміґрації в Канаді, хоча воно ще молоде в порівнанні з другими містами на сході Канади, так Український Народний Дім, як орґанізація, від самого початку свого заснування є "колискою" культурно-освітного руху серед українських кольоній на цілому просторі Канади, не тілько західної, але й східної.

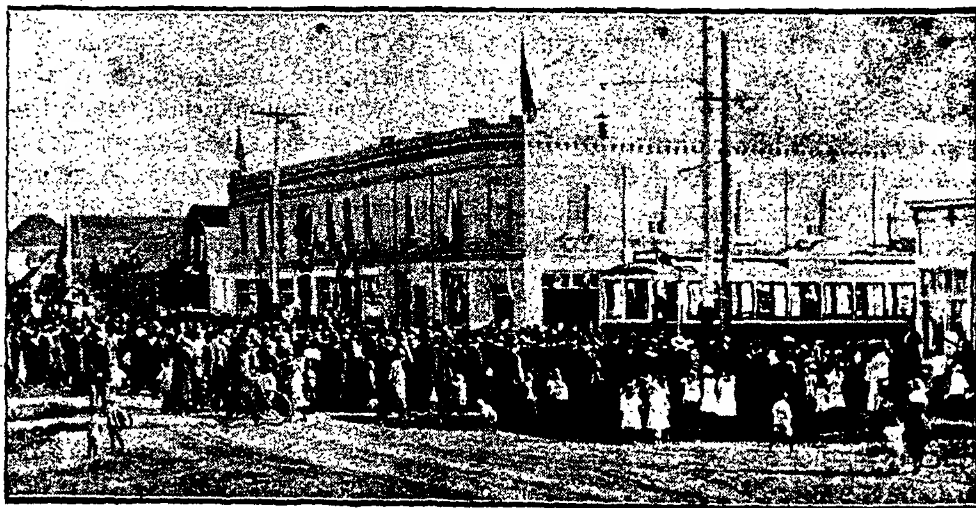
В будинку Народного Дому почалася робота, як це звичайно буває, коли будинок переходить в інші руки. Чистять, вимітають, провітрують, малюють, при чім, як звичайно українці — співають. Приготовляють на приняття нових льокаторів. Драматичні товариства вибирають собі приміщення і готуються до перенесення свого надбаного добра.

Фронтові склепи зарезервовано для себе, бо українці відбули вже кілька нарад в справі зорґанізування кооперативи під назвою "Народна Торговля", яка мала би невдовзі отворити склеп споживчих товарів. Спілка буде на уділах, які можуть купувати лиш українці.

ТОРЖЕСТВЕННЕ ОТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В НЕДІЛЮ, 24 ВЕРЕСНЯ 1916.

Ще мабуть не святкували українці у Вінніпеґу подібного свята, як це було в неділю, 24 вересня 1916 року. А цим святом було отворення Українського Народного Дому. Коли говорити про величавість свята, то найперше треба згадати, що день випав надзвичайно гарний як на той час. День теплий, ясний, немов би на це торжество умисно призначений.

Ще перед третою годиною пополудні зібралась перед будинком на вулиці велика маса народу. Широка вулиця Боровс, одна з найкращих в місті, з зеленим бульваром по середині та розложистими деревами, вкритими пожовклим листям, заповнилася святочно прибраною громадою. Що день цей для українців надзвичайний, було замітно вже здалека. На верху будинку повівають великі прапори українські і канадій-

Отворення Українського Народного Дому у Вінніпеґу 24 вересня 1916.

ські. З вікон на поверсі повівають менші прапорці. Долішні вікна вдековані ріжнобарвними декораціями, жовто-блакитними і трикольоровими драперіями. Хто з перехожих не знав, чому тут зібралося стілько народу, то бачив, що вони зібрались для великого, незвичайного свята.

Не менше величаво була прибрана і внутрішня частина будинку. Великі портрети великих синів України: Шевченка, Мазепи, Шашкевича, Франка, Драгоманова, Павлика, картина "Вїзд Богдана Хмельницького до Києва" і багато інших прикрашували стіни головної салі та менших кімнат на долині, що були обвішані вишитими рушниками та лентами. Стелі обвішані жовто-блакитними ґірляндами. Трамваї на МекҐреґор що хвилі зупиняються і висипають з себе гурти святочно прибраних гостей. Поміж громадою увихаються дівчата в народних строях і чіпляють людям на грудях жовто-блакитні ленти з написею: "Памятка отворення У. Н. Дому у Вінніпеґу дня 24 вересня 1916".

Поміж громадою видно було багато жінок прибраних у народні строї, багато мужчин поперевязуваних через рамя жовто-блакитними лентами. Можна було розуміти той святочний настрій, те одушевлення і ту нетерплячість, з якою кожний чекав тої хвилі, коли почнеться церемонія.

Д-р І. К. Паздрій,

перший український лікар у Вінніпеґу, котрий покінчив медицину в Зєдинених Державах.

В годині 4-ій на фронтовому бальконі виступив із вступною промовою голова Українського Народного Дому, посол до манітобського сойму Т. Д. Ферлей. Щирими словами вітає зібрану громаду і відкриває свято. На долині при входових дверах злучений хор трох співацьких товариств співає під проводом голови Товариства Боян С. Ковбля

гимн заморських українців "Далека ти а близька нам кохана вітчино... Як сонце з неба твоїм ланам, так світиш нам в одно." Громада відкриває голови. Бесідник після співу докінчує привітну промову.

На бальконі виступає перший українець лікар в Канаді, що прибув зо Зединених Держав, д-р Кость Паздрій (вже покійний). Промова цего молодого ентузіяста викликала час від часу бурю оплесків серед слухачів. Його слова, повні молодечого запалу, плили безперервною каскадою цілу годину; падаючи мов іскри, вони запалювали патріотичний вогонь глибоко у серцях слухачів. Його могила давно вже травою поросла, та слова його немов і досі гомонять.

Наступним бесідником був В. Свистун з привітною промовою від українців далекого Саскачевану.

Четвертий короткими та щирими словами зложив привіт п. Дубець від Читальні Просвіти в Трансконі, Ман.

Пятий, добр. Лютак з Малантон, Ман., передав привіт від українців-фармерів.

Шестий говорив д. Осип Задурович від Бурси ім. Адама Коцка.

Семим промовцем був д. В. Балешта, який говорив в імени українських студентів.

Восьмий був д. Никита Романюк (тепер адвокат в Торонто) від Товариства "Боян".

Девятим бесідником був д. Осип Боянівський від Товариства ім. І. Котляревського.

Тут хор співає: "Не плакати нам і сльози не лить, не нам козакам те діло робить".

На одинадцяте місце припала святочна поема, яку д. С. Ковбель написав на це свято. Виголосив її з бальконy Стефан Басістий. Про цю поему треба сказати, що коли живе слово котрого небудь з бесідників того дня сягнуло до найдальшої глибини сердець зібраного народу, то перше місце належиться тій поемі. Такі вислови виражували слухачі, що її слухали. У ній яскраво змальована картина тогочасного воєнного положення на рідних землях, та страшна траґедія, яку переживала західня область України в той час, на згадку якої не могло бути і найбільше закамянілого серця, щоби не зворушилося. Опісля як "Український Голос" помістив цю поему в календарі "Дніпро" на 1917 рік, то не було, здається, в Канаді отворення Народних Домів, щоб не була виголошена ота поема.

На закінчення хор відспівав гимн "О, Кенада" і український "Ще не вмерла Україна", а музика відограла "Боже щасти Королю нашому". На останку промовляв ще д. Ферлей до зібраних, закликаючи їх ставати членами Народного Дому.

Народ увійшов в середину. В члени вступило кількадесять осіб, а добровільними жертвами зложено поверх 600 долярів. Як на тодішні обставини, це була досить поважна сума. Так закінчилася перша частина свята.

Коли по закінченні у великій салі переводжено збірку жертв, то в малій салі члени драматичних товариств і взагалі молодь співучої на-

тури почали перечислювати, котрих то пісень ще не співали і котрих би не минути. Звісно, на радощах і поспівати хочеться, хто не співав, то слухав. Люди струями переливалися з одної салі в другу, щоби не минути нічого, що де робиться. І певно, хто бачив це все, а в кого серце щире, не лукаве, подумав: "От скільки народу, а все бачиш і чуєш, що це свої, рідні, чи знаєш їх давно, чи бачиш їх уперше. І чому б то не згуртуватися всім разом, чому б то не братись за роботу спільно, чому б у тій роботі не помагати, чим хто може і як може? . . . Пощо ворожнеча, хіба ж від неї прийде якась дрібка користи? . . . Пощо байдужність? . . . Хіба ж нею придбається хоч дрібка народної сили чи поваги? . . . Чому не жити та працювати спільно, шанувати друг-друга та помагати собі взаїмно? . . . Всі ми одного народу діти, одна рідня, брати, сестри, батьки, матері, сини, дочки. Треба лише вирозуміння, треба зрозуміти, як нам жити спільно по рідному, треба навчитися шанувати себе взаїмно, стояти один за одним, а навіть сваритись по рідному, не по ворожому."

І так за збірками та співами наступила і вечеря. Загальна, спільна вечеря для всіх, хто був на святі та міг підождати до вечері. Довгі ряди уставлено в більшій салі, наше славне жіноцтво вже наперед приготовилося, щоби столи не були порожні. Столи звичайно на бенкетах вгинаються (може за слабі), а тут не вгиналися, бо нові, тілько що пороблені, бо вже до своєї хати. А було під чим і вгинатися, бо українські пироги, голубці, шинки та ковбаси це не те, що якась там панська леґумінка, від якої "в носі свище". Почалась вечеря переплітана промовами, привітами та жартами. Треба було три рази змінювати столи, щоб дати всім нагоду погоститися, опісля ще окремо гощено і дітей. А там у другій салі співи не вгавали ні на хвилю. Це так маґічно ділало, що пісня мов на крилах перелітала через широкий коридор, і гості при вечері підхоплювали, хоч би і з пирогом в роті. Це ж були всі українці. Коли перший континґент співаючих ішов вечеряти, то його місце негайно заповнювала резерва, що вставала від столів.

Хто вміє дивитися на життя, той бачив і розумів, наскілько таке спільне святкування і забава впливає обєднуючо на нарід, наскілько зближає до себе людей навіть зовсім незнайомих, навіть ворогів. Незнайомі знайомляться, знайомі зближаються тісніше, а вороги . . . ті з обовязку до важної хвилі, чи то під діланням інших причин стають більше вирозумілі, вони бачучи все зблизька, може і несвідомо переконуються, що їх противники не такі вже дуже злі, як то їм здалека здавалося, та що їх ненависть нераз не має важних причин, але основується дуже часто на упередженнях, чи на звичайних непорозуміннях.

Одно певне, що будь у нас давніше своє власне місце для сходин, то нині наша українська громада у Вінніпеґу була би одноцільною громадою із спільними цілями, спільними стремліннями, було б де обмінятись думками, вирівнювати незгодини підсувані з боку, радіти спільними здобутками та дружно нести всім нам спільне горе. Це все є тою ниткою, що звязує нарід в одну нерозривну цілість.

По вечері випрятано салю, і молодь а навіть і старші кинулись ви-

пробовувати коліна нашими козацькими та гуцульськими присядками. Хто не був певний за свої коліна, або кому місця не зосталося, той залюбки приглядався з боку, як то на радощах і старші поважні люди пригадують собі молоді літа, знаючи, що така хвиля рідко буває.

Зібрані розійшлися вже геть поза північ з вірою, що від тепер почнеться вже більш інтензивна праця у своїй хаті, як була дотепер в комірнім.

Чинну участь у святі брали поверх 2,000 осіб. В тому драматичні товариства: Боян, Тов. ім. Заньковецької і Тов. ім. Котляревського, а також Тов. ім. Т. Шевченка з Брукпендс і Читальня Просвіти з Транскони.

Кажуть, що нарід більшу жертволюбивість виказує тоді, коли не лише чує, але і бачить якусь корисну роботу. Мабуть так воно і є.

Важне ще і те, що ті три драматичні товариства весь час працювали згідно, щоб допомогти спільному Товариству Український Народний Дім. Загал може не все звертав увагу, як коли котре з тих товариств оголошувало і уряджувало якусь виставу на дохід У. Н. Дому у Вінніпеґу. Одначе Заряд У. Н. Дому найкраще розуміє, яку то велику поміч дали Народному Домові ті товариства.

Поема виголошена на святі отворення У. Н. Дому у Вінніпеґу 24 вересня 1916 року.

Не сумуй, Народе!... Не для тебе плач, бо ти не бездомний в нерідній (країні,
Ти не без притулку в світовій руїні. У тебе є хата.... Подивись — побач.

Хоча твою рідну вороги спалили, городець, загоник кулями порили,
А сини-вірлята кістьми полягли. Твій батько старенький могили копає,
Твоя ненька рідна в наймах пропадає, а сестру-голубку в ясир потягли.

Дітям-сиротятам хлібець зрабували, коровку послідну на мясо забрали,
А церковця рідна, твого серця рай, стоїть мов труп гола серед пожарища,
Без вікон, дірава... Кругом цвинтарища. І з неї ґранати взяли свою пай.

Дзвони, що в неділю так мило лунали, тобі відпочинок по праці звіщали,
Спокій та відраду у душу лили; Тепер їх з дзвінниці вороги здіймили,
Їх вигляд, їх голос на інший змінили. Життя руйнувати у світ потягли.

А де ще зосталась мізерна хатина, що колись пишалась життям мов (калина,
В садочку вишневім на краю села, тепер стоїть гола, стріха не пошита,
Мов та домовина грозою сповита, а з неї вдовиця в дебри утікла.

В згарищах голодні собаки заводять. Голод, нужда в купі з заразою (бродять,
Оце, мій народе, твій родинний край... Оце та землиця, в котрій ти (родився,
Що за море хліба шукати пустився!... Однак не сумуй же, не плач, не (ридай,
Бо сліз тих за мало, щоб горе залити. Ти народ великий, тобі треба жити,
Тебе не зломили бурливії дні. Всі ворожі злоби цілими віками
Кров з тебе точили цілими ріками. Але ти, народе, ще не згинув!... Ні.

Ти живий, могучий, в тебе є ще сила. У тебе єсть мова твоя рідна, мила,
У тебе єсть хата, хоч на чужині. Тут у тяжкім горю ти знайдеш пораду,
І ділом докажеш, що не лишивсь з заду в заморській прибраній новій
(вітчині.

Тут чужії люде тебе пошанують. Тут любов і згода в тебе запанують,
А жертви із серця ти не поскупиш. Тут огонь родинний серце ти огріє
А світло науки проміння розсіє!... Потішся Народе... Чогож ще тужиш?...

Тут люба надія в душу твою гляне, що по лютій зимі знов весна настане,
І рідна землиця знова зацвите. Як по тучі-громах любо серце гріє,
А вітрець легенький тумани розвіє і оживе знову, що в тебе святе.

Ця хата, Народе, то твоя святиня!... Для твого розвою могутня твердиня,
Вона тобі волю й славу збереже. Ти під її стріху разом ся згуртуєш,
Тут для дітей своїх будучність збудуєш!... Вона тобі вмісто. рідної буде.

А спори, незгоди пора вже лишити. Бо в єдности й згоді краще буде
(жити.
Нехай procвітає велика Рідня!... У тій спільній хаті горнись до науки...
До тебе Вкраїна простягає руки!... Не плач-же, Народе. Будучність твоя!

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНА ПРАЦЯ В УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ У ВІННІПЕҐУ.

З початком листопада 1916 року Заряд У. Н. Дому рішив проголосити в часописах, що з початком зимового сезону заряджено буде ряд відчитів на ріжні наукові теми. Почавши від неділі 19 листопада, відчити будуть відбуватися кожної неділі від години 8 в вечір через цілу зиму. Вступ для всіх вільний.

Перший відчит дасть д-р К. Паздрій на тему: Вода і людська шкіра.

Дня 26 листопада відчит д. О. Жеребка: Про війну і положення українського народу.

Дня 3 грудня відчит д. І. Слюзара. Між дальшими референтами є: В. Кудрик, В. Балешта, Я. В. Арсенич, Н. Романюк, Т. Д. Ферлей, Осип Дик, Дм. Якиміщак, Ів. Басараб, Дм. Ростоцький, Й. Козловський, Н. Паньків і другі, які ще зголосяться.

Почалися відчити. Слухачі заповнюють салю аж тісно, як в церкві на Різдво. Теми інтересні, заповнюють увагу слухачів, слухали б і до півночі, якби хто говорив, та відчити звичайно розраховані на дві години, щоб не перемучувати слухачів. По відчитах слухачі ще дають ряд питань для ширшого пояснення незрозумілих точок і відтак по кутах ще гурти передискутовують між собою. Видно заінтересування.

Але щож, вступ вільний, приходу нема, а видатки великі. Та на це є окреме джерело: три сильні драматично-співацькі товариства примістились зі всім своїм добром в Народнім Домі. Вони то вже подбають, щоб каса Народного Дому не світила пусткою.

В суботу, 25 листопада, всі товариства разом, ще і в додатку Товариство ім. Шевченка з Брукляндс, справляють забаву — пущення. А життя українців вже не те, що було колись.

Бувало попередно справляє яке товариство забаву, то ледви що покриє видатки, бо гостей не багато, і не забавляються як повинні, бо прийде кілька пяних "джеків" і всю забаву попсують. А забави справлялися головно для того, щоби задоволити молодь, яка належить до орґанізації та працює ночами в користь орґанізації. Тож треба було час від часу дати їм також нагоду забавитися, щоб не пустити тут молодь до публичних "денс-галів". А молодь, звісно, хоче деколи і забавитися.

Драматичні товариства гуртують у себе ту молодь. Льокуються в Народнім Домі, є відповідна саля, то чому ж би не урядити спільну забаву. Тепер вже інакше як бувало. Шинки позамикані, а джеків як мітлою вимів.

Забава получена із спільною вечерою. Розуміється, це така забава, де буде забавлятися майже вся свідоміша патріотична молодь, згуртована в чотирох товариствах, які вже досі виробили собі голосне імя серед української громади міста Вінніпеґу своїми виступами перед публикою на сценах. Кожне товариство виробило собі вже окремих приклонників, приятелів, а поодинокі визначні особи навіть обожателів. Тож не диво, що просторий Народний Дім не міг помістити всіх гостей. Велику кількість гостей завернено вже від порога з браку місця.

Вечерю приготовили членки товариств і Народного Дому, які вже нераз давали доказ при ріжних нагодах, що вони уміють і годні. Не бракувало там нічого на столах, хіба "адамових сліз" та "птичого молока". Решта було все те, що українці люблять.

Наші славні молоді артистки та прімадонни нанесли всяких солодощів та овочів, тай ще і самі услугували при вечері.

За те гості висловлювали здивування і подяки для господинь. Один з присутних гостей, що перший раз був на такій спільній забаві, сказав: "Я не жалую, щом зайшов сюди, тай того, щом пожертвував на Народний Дім, бо на такім празнику я ще не був, і такого як нині, ще не бачив, відколи в Канаді, а я вже тут 15 років."

По вечері гості забавлялися танцями, а товариства в додаток, щоб уріжнороднити забаву та придбати ще додатковий прихід з забави для Народного Дому, порозумілись між собою і зарядили вибір "гетьманші." Кожне товариство, що льокувалось у Народнім Домі, поставило від себе кандидатку. Кожна кандидатка назначила собі виборчий комітет, прибрала аґентів. В салі проголошено виборчу проклямацію і почалась аґітація.

Коли б таку аґітацію розвинено в день державних виборів, або хоч би міських, то з певністю всі аґенти опинились би в "Івановій хаті". Голосування було легке, без великої мороки. Один цент — один голос. Зразу сипалися поодинокі центи в капелюхи. Потім почали вже падати і пятаки та "дайми". Вибори були спеціяльні. Кожний з присутних мав право голосувати не лише раз, а коли захотів, і не одним голосом, а кілько хотів. Боротьба, як звичайно, виборча, гарячка розпалювалась. В капелюхи почали вже падати і папірці. Хто раз голосував, то вже не

хотів піддатися, щоб його голоси пропадали, і вишпортував з гаманця все, що мав. Ніхто не міг передбачити висліду. Наближався час призначений на замкнення голосування. Наступала боротьба між самими товариствами. Кожне хотіло забезпечити перемогу своєї кандидатки. Не знаючи ще, який вислід принесуть аґенти в капелюхах, потайки склику-ють свої заряди й ухвалюють певну суму з своєї товариської каси, пишуть чеки і вкидають в капелюхи своїх аґентів. Це спровокувало і декого з гостей також написати чек і вкинути в капелюх, в який вже попередно кидав.

Голосування замкнено в точно означений час. Скрутиніри, призначені зарядом Народного Дому, почислили голоси і проголосили вислід. Не подаємо тут імен кандидаток, бо це є справа самих товариств. Подаємо лише до відома, що віддано загально 40,260 голосів. Вибрана кандидатка дістала абсолютну більшість 20,315 голосів. Саля загреміла бурею оплесків. Дехто із завзятіших покрутив носом, кандидатки подали собі руки і поцілувалися взаїмно, а касієр Народного Дому написав посвідку, що одержав суму $402.60. А гості розходячись розпитували, коли то ще буде така забава, певно хотіли прийти другий раз ліпше приготованими.

Подібні забави уряджували товариства спільно раз на рік на закінчення сезону. Одначе лиш один раз повторено вибори. А це в році 1917. Щоби оминути надужиття, яке може спричинити певне оґірчення у тих, що в тих перших виборах провалилися, на чім може потерпіти загальний вислід через охолодження виборчої гарячки, уведено голосування через кореспонденцію при помочі "летючої почти". Назначили товариства своїх кандидаток, яких адресою було порядкове число. Приготовано почтову скриньку, назначено листоношів. Закуплено 1,000 почтівок з видами за гуртову ціну по пів цента на балоти, які продавав касієр по 5 центів. Голосування відбувалося весь час забави.

Та вже за годину показалося, що не стане балотів. Листоноші метнулись по аптиках і накупили непотрібних вже нікому почтівок, і касієр продавав дальше. Але хто в силі запобігти виборчим хитрощам, які все розвиваються в часі виборів? . . .

Призначена поліція перелапала балоти некуплені при касі. Фальшиві балоти уневажнено. Очевидно, що голосуючі додумались, що можна і собі дістати десь "на чорнім ринку". Щоби запобігти тій нелеґальности, касієр приніс печатку Народного Дому і листоноші дістали інструкцію не приймати балотів без печатки. Це зроблено тайно, щоби прилапати тих смуґлерів. Відтоді хто купував балот при касі, касієр прибивав печатку, хто мав свою почтівку, мусів дістати на неї при касі печатку і заплатити звичайну ціну балота 5 центів. Показалося, що хитрощі не все поплачуються. Листоноші час від часу мусіли опорожнювати скринку, як вже не було місця, і балоти доручувати на адресу кандидаток. Кандидатки не могли в часі забави носитися з своїми балотами, то скидали їх у приготовану скриню.

Голосування замкнено перед північю, коли вже музиканти "зложили зброю". А що важніше, то не стало вже балотів, а до того ще насту-

пила неділя, і голоси могли бути неважні. Обчислено вислід, балоти передано кандидаткам на власність. Вибрана "гетьманша" більшістю голосів понесла до дому повну валізку почтівок, а касієр Народного Дому написав посвідку на суму 350 долярів.

Цим разом показалося, що головну перемогу не здобула популярність кандидатки, а інший припадок, який був причиною дальшого занепаду виборчої системи при спільних забавах. Дівчата збунтувалися і вже не хотіли приймати кандидатури, як не мали особистого обожателя і то заможного. Відтоді пішли в моду ріжні інші товариські забави. А прихід для Народного Дому здобувано частими розігравками та ліцитацією цінних річей, дарованих товариствами та поодинокими членами.

Поза тим в Народнім Домі не вгавала освітня праця. Тут вечорами і неділями сходяться члени драматичних товариств, виучують хори, приготовляють драматичні штуки, музику, заводять дискусії над біжучими культурними та політичними справами. Зайти лише коли небудь у вечорі або в неділю і заглянути в кожний куток Народного Дому, то аж душа зрадіє.

В одній кімнаті побачимо і почуємо, як учитель викладає цікавим ученикам українську історію чи літературу. А там в однім льокалі товариства режісер муштрує аматорів приготовляючи драму до вистави, все йому щось не так, як він хоче, він завертає, демонструє сам тяжчі позиції, нераз і картає, та аматор, розуміючи важність своєї задачі, піддається терпеливо своїй долі.

У другім льокалі диріґент вправляє солістів до наміченої оперети чи якої іншої вистави із співами, або приготовляє хор до гуртового виступу на сцені чи до концерту. Там знов у більшій салі зібрався Комітет оборони рідної мови і радить над проєктом українського букваря для дітей. Загляньте у буддень по полудні до більшої салі, де малі наші діти сидять у лавках і пріють над книжками, виучуючи українську азбуку. В неділю пополудні чи по вечері загляньте до заповненої салі, де цікаві слухають відчиту на одну чи другу тему. В меншій салі при довгому столі, закиданім ріжними часописами, сидять мовчки старші громадяни і читають кожний про себе. Бібліотекар порядкує у великих шафах принесені визичені книжки і занотовує визичені. Бібліотека отворена для загального ужитку навіть не-членам за маленькою оплатою кілька центів в місяць.

Звідси виходять всякі проєкти та заклики до ріжних народних обходів, яким повинуються інші народні орґанізації місцеві і по інших місцевостях та кольоніях в Канаді, як центральному проводові в загально народних справах.

Та зібравши все разом, що робиться і залагоджується в Народнім Домі у Вінніпеґу, побачимо наглядно, що головним огнищем культурного розвою у всіх ділянках народного життя в Канаді є Український Народний Дім у Вінніпеґу, Це побачимо у дальших наведених тут статтях та споминах поодиноких орґанізацій і членів.

ДЕ І ЯК РОЗВИВАЛАСЯ СЦЕНІЧНА ПРАЦЯ ЛЮБИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА У ВІННІПЕҐУ?

Найбільш замітною прикметою українського народу є те, що де б лише зібрався гурток молодих людей, так першою думкою є щось заспівати. Коли вже порозумілися між собою піснею, там зараз виринає думка про сцену. Незаперечним фактом є, що всякий поступ української іміґрації в Канаді на культурно-освітному полі мав свій корінь на сцені, хоч часто примітивній, імпровізованій з чого і де попало.

В самім Вінніпеґу початки аматорських вистав на сцені занотовано ще від 1904 року, коли молодий студент ґімназії з Коломиї, Іван Антонюк, прибув до Вінніпеґу і замешкав в хаті свого краяна Кирила Ґеника (довголітнього урядника іміґраційного уряду у Вінніпеґу), зібрав був український кружок аматорів і той кружок таки там в хаті підготовив і відограв "Сватання на Ґончарівці", комедію, яка тоді була популярною і приступною в Галичині.

Подібні проблиски час від часу були і на кольоніях тут то там і гасли. Орґанізація кружків вже у більш тривалих формах появилася в роках 1909-10.

Більш інтензивна праця почалася в осени 1909 року в соціялістичній галі при вулицях Манітоба і Паверс. На весні того року приїхав С. Ковбель і спинився у своєї двоюрідної сестри на фармі 8 миль на полудне від Вінніпеґу коло французького місточка Ст. Норберт. А що в місті під той час тяжко було знайти заняття, згодився побудувати на фармі одного українця нову хату на місце погорілої. Фармер мешкав в місті Вінніпеґу з родиною. На фармі були коні, корови та кури під доглядом двох його хлопців. Фарма досить велика, 100 акрів, що тягнулась від Ред Ривер дві милі на захід. За будову хати і поміч на фармі мав взяти половину збору по відчисленню корму для худоби і насіння.

В той час був там учителем публичної школи Василь Кудрик (тепер православний священик). Літом вечорами і неділями збирались місцеві хлопці і дівчата, училися співати ріжних пісень, що були для них новиною. Вони виростали між французами, говорили, співали і бавились по французьки, тому рідна українська пісня манила їх до своїх. От із тої молоді зложився гурток і давай учитися представлення. Вибрано "Украдене Щастя" І. Франка. В протягу літа підготовлено добре штуку, та нема де виставити.

В жовтні поїхали фармерські хлопці до Вінніпеґу, надибали там галю на Манітоба і договорились із зарядом дістати ґалю на слідуючу суботу за половину чистого приходу. Та зарядчики ґалі заявили наперед, що як не буде по представленню музики і зо дві бочівки пива, то нема що і думати про якийсь дохід, бо так у Вінніпеґу вже увійшло в звичай. Хлопці погодилися і на це і припоручили все те приготовити.

В суботу зібрався кружок і поїхав грати представлення. Поїхало ще з 20 фармерів з цікавости, як то їх діти будуть у Вінніпеґу поп исуватися на сцені. Штука, підготовлена як слід під умілим проводом, перейшла взірцево. Та в салі окрім приїхавших фармерів, ще і місцевих глядачів було коло 40 осіб. А вступ лише 25 центів. Як лише скінчило-

ся представлення, саля вмить заповнилася по береги молодою публикою. Самі вони вже спрятали крісла та лавки, отворили пиво і кинулись до танців. Фармері вже не чекали обрахунків, всіли на вози і поїхали.

У кілька днів приїхали до нас на фарму двох "товаришів", і давай намовляти, щоби ще раз повторити. Що ж сталося, чи було за мало пива?...

Коли ті, які були на представленні, розказали тим, що чекали кінця на дворі, яке враження винесли, як аматори грали знаменито, який був спритний і тямущий режісер-еміґрант, то викликали жаль у тих, що не бачили. Обіцяють і ґарантують добрий збір, що поплатиться і за попередний раз. Та аматорам вже не було що і споминати, щоб їхати до міста ще раз бавити тай напувати міських пянюг, що всюди увірвуться, нікого не питаючи.

Одначе та праця не пішла на марно, як здавалося зразу. Вона була тим зародком дійсного драматичного руху у Вінніпеґу і в Канаді. В місті почалися формувати сталі драматичні орґанізації при церквах. З часом цей рух пішов відгомоном по Канаді та почав набирати розмаху. І лише цему рухові треба завдячити, що та темна маса нахаб, на яких не мала впливу ані школа ані церква, з часом перетворилась в культурних людей, що стали свідомими горожанами, батьками примірних родин і провідниками орґанізованого життя в чужині.

Кружки зразу тулилися з своїми продукціями в церковних приміщеннях та в ґалі на Манітоба. Під зиму 1911 року почали вже наймати більшу салю Квінс театр у жидів. І то не все можна було дістати, коли хотілося. Суботи були вільні, та треба було додержувати черги, бо кілька товариств у стадії організації старались дістати місце вже наперед. Часом приїздила до Вінніпеґу жидівська театральна трупа і брала салю на цілий сезон, і вже від них треба було діставати вечір на суботу.

Від 1913 р. Товариство Боян почало наймати театр Ґренд Опера при вулиці Мейн. Там виставлено перший раз "Невольника" і "Назара Стодолю". Там була модерна сцена з механічними змінами декорацій і саля на 800 місць з льожами. За вечір брали 75 долярів, коли Квінс можна було дістати у вільну суботу за 30 долярів.

В 1919 році почали вже були свої вистави у новозбудованім Робітничім Домі при вулицях Прічард і МекҐреґор. Там виступи національних орґанізацій були сполучені з певними трудноцами. В першій мірі треба було перепустити через цензуру штуку, що мала піти на сцену. Старі знані штуки не мусіли цензурувати. Та в той час якраз появилися нові ориґінальні, написані в Канаді, і треба було виставити їх як преміери, поки підуть до друку. Це "Дівочі Мрії" і "Ляхо-Татари", написані С. Ковблем, що в той час був головою і режісером Товариства Боян.

Перша траґі-комедія "Дівочі Мрії" перейшла щасливо цензуру, і Товариство Боян виставило її як премієру з от яким успіхом: Зарядчики Роб. Дому не пустили касієра товариства продавати білети вступу, а поставили свого касієра. Ті білети вже у дверах члени Бояна відбирали і передирали, як це звичайно робиться. Перед початком вже повідомле-

но, що білети випродані і нема більше місця. Від дверей завернено кількасот людей. І справді всі крісла в салі були заняті на долині і на ґалерії, щей стояли люди попід стінами. Та яке було здивування, коли на другий день передано касієрові товариства 150 непроданих білетів. Очевидно, що товариші роздали білети своїм членам, які заходили задними дверима через сутерини, де містилася друкарня. Це вже неможливо було на другий день дослідити, бо і скринка з відривками білетів зникла.

Другу драму, "Ляхо-Татари", дали вже місяць наперед до цензури. Вона також нарешті перейшла. Ця драма вже зачіпала й українську визвольну боротьбу. Але коли цензура не знайшла там нічого про другого ворога, окрім ляха, перепустила. Сцену, в якій було показано і другого ворога, викинуто ще перед цензурою з рукопису, але не викинуто з роль аматорів. Драма, видно, подобалась товаришам, бо навіть дали з друкарні мотузків ляхів вязати.

Драму закінчено гаїлками, які також приготовив Ковбель. Ті гаїлки, співані на старий лад новими словами, були несподіванкою, бо не переходили цензуру, і хоч як вони своїм змістом грали на нервах товаришів, то вже не можливо було їх спинити. Хороводи ходили по сцені і поза кулісами, співаючи безперервно.

Від тоді вже Товариство Боян не пхалося там із своїми виступами. Другі товариства ще виставили там кілька штук.

Аж як Студентський Кружок з Народного Дому давав там концерт з відчитом на патріотичну тему, товариші пустили друкарські машини в рух і тяжко було що зрозуміти з того відчиту.

Від тоді осталася одинока саля до винайму — Квінс театр. Це спричинило не малий застій в діяльности драматичних товариств. Є шість товариств і кожне старається захопити чергу. А товариства при Народнім Домі були так сильні, що кожне мало досить персоналу обсадити і дві або і три штуки нараз добірними силами. І от той застій мав і свою добру сторону. Було більше часу вишколити добрий хор і виступити в місті перед чужою публикою. І тоді почали появлятись на сцені першорядні нові твори, які вимагали довшого старанного підготовання.

Товариство Боян виставило ще останній раз у Ґренд Опера оперету "Чорноморці" в суботу, 16 лютого 1918 року. По представленню забрали ґардеробу до Народного Дому, а решту приборів і декорації лишилися. В понеділок прийшли по решту і застали лиш згарища. Все в салі вигоріло, лиш огнетревала куртина висить одним кінцем на залізнім гаку. Салю вже не відновлювали. Будинок перебудували на інші потреби. Коли по роках видавництво "Нового Шляху" перенеслося з Саскатуну до Вінніпеґу, то містилося в тім будинку на заді, де була сцена Ґренд Опери.

В 1921 році Інститут "Просвіта" вибудував долішну часть великого будинку при вулицях Прічард і Арлінґтон, з великою салею на 1,000 місць і великою та вигідною сценою. Відтоді вже занехано і ту одиноку салю Квінс, і вся праця українських освітних орґанізацій перенеслася до нової салі.

Того самого року Товариство "Читальня Просвіти", що містилось при церкві Св. Николая, вибудувало власний будинок при вулиці Флора і Мекензі.

Товариство ім. Т. Шевченка на передмісті Бруклендс, що існувало там від 1913 року і давало свої вистави в тих салях, що і товариства у Вінніпеґу, розширило свій будинок і побільшило салю із сценою для своїх домашних потреб. І так здобували українські просвітні орґанізації в місті Вінніпеґу терен для народної роботи.

СВЯТИЙ ВЕЧІР В НАРОДНІМ ДОМІ.

Члени Драматичних Товариств Бояна й ім. М. Заньковецької постановили відсвяткувати перше Різдво у своїх льокалях в Народнім Домі.

Свята вечеря звичайно відбувається в домашнім родиннім кружку. В товариствах були і члени з родинами, та переважна частина була самітна молодь, яка в такий роковий традиційний вечір безперечно чулася самітною й опущеною. Попередно сімейні члени старалися в той вечір запрошувати самітних до себе, та це далеко не всіх.

Кожне товариство почувалося як одна велика родина, і тому постановили цей Святий Вечір 6 січня 1917 р. відсвяткувати у своїх льокалях по родинному. Вечерю приладили членки в себе вдома і принесли до льокалю товариства. Самітні постарались про всякі солодощі, овочі, прибрали ґарні ялинки з дарунками для всіх дітей і старших. В обох салях уставили столи і засіли до спільної вечері як одна велика родина, кожне товариство у себе. Це дві сусідні великі сімї. Чейже не треба пояснювати тодішного душевного настрою молодої іміґрації, її туги за рідним селом, яка в такий традиційний вечір пригадує пережиті щасливі діточі літа в родиннім кружку в рідній хаті, між рідними, яких ніколи вже не прийдеться побачити. Туга не лиш у молодих самітних на чужині, але й у старших витискає сльози. Тому то цей вечір так глибоко заховався в памяти тих, що там були.

Вечір уплив на радощах. Коляди лунали на переміну в обох салях. Забувалося всі пережиті тяжкі хвилі іміґрантського життя на чужині. Забувалося навіть про ту траґедію, яку в той час переживала рідна земля, тратована копитами відвічного ворога.

Не поминено і того традиційного звичаю — коляди на народну ціль. По вечері хор заколядував всім присутним специяльну колядку, і переведено збірку на Народний Дім. Потім зібрався гурток колядників Тов. Боян і пішли з колядою до сусіда, лише через коритар, де Товариство ім. М. Заньковецької святкувало Свят-Вечір. Колядників там приняли, погостили і написали чек як коляду на Народний Дім.

Колядники вернули, і забава продовжувалась дальше. Та по хвилі приходить і сусід з колядою. Та сама церемонія. Колядників гостять і пишуть чек на ту саму ціль.

Вечір закінчено вже спільно в більшій салі. Дві окремі великі родини злилися в одну ще більшу і перевели на веселих товариських забавах майже всю ніч.

КОРОТКИЙ ПЕРЕБІГ ПРАЦІ НА СЦЕНІ ДРАМАТИЧНИХ ТОВАРИСТВ У ВІННІПЕҐУ В 1917-18 РОКАХ.

(Оцінка з української преси.)

Сценічна праця товариств звичайно починається в осени в місяці жовтні і кінчиться в місяці травні. Кожне товариство старається закінчити цей сезон виставленням одної з найкращих продукцій свого репертуару.

Ті драматично-співацькі товариства у Вінніпеґу вже мали вироблене імя в Канаді й Америці своїми сценічними виставами. Вони вкладали не мало труду і кошту, дбаючи про першорядний репертуар, строї та декорації, чого ми не бачили в попередних роках.

Поміж товариствами вивязалася свого рода компетиція. Кожне з них має свої першорядні сили, свої вишколені хори, своїх солістів. Хоча кожне з них діє окремо в цих перегонах, то ціль у веіх однакова. Це гурти молодих людей, котрим лежить на серці добро свого народу на чужині. Вони то після щоденної фізичної праці на своє життя, не зважаючи на умучення, працюють довгими зимовими вечорами, не зважаючи на ігнорування та зависть зі сторони своїх ворогів, ідуть сміло вперед до раз повзятої мети: освідомляти ширші крути української іміграції при помочі театральних та концертових виступів, відчитів, літературних вечорів та примірних товариських забав, та взагалі охороняти і плекати ті народні цінности принесені з рідного краю, щоби вони не загубилися тут на чужині серед чужинців.

Наші любителі української сцени у Вінніпеґу вже не завагаються дати своїй публиці щось із клясичного в наступних сезонах. Поки ми будемо мати між собою таких людей, які щиро працюють на цьому полі і будять своїми виступами життя серед мас, ми ніколи не зостанемось позаду.

Репертуари товариств в цім сезоні були багато добірніші, ніж у попередних сезонах. Багато визначних штук виставлено перший раз з великим успіхом. Це доказує, що і публика почала вже виробляти собі смак і почала вже більше критично глядіти та оцінювати працю, а то і домагатися повторення поважніших виступів, щоб більше людей могло їх бачити та краще оцінити.

Репертуар Товариства Боян у цім сезоні обмежився на виставленні оперети Старицького-Лисенка "Чорноморці" (перший раз), опери Артемовського-Гулака "Запорожець за Дунаєм" (другий раз), "Перехитрили" (другий раз) та комедії Цеглинського "Ходачкова шляхта" (перший раз). Оперети чи опери вимагають довшого приготування, більшого вкладу праці і коштів, тому товариство посвятило на це цілий сезон, не вчисляючи участи в концертових виступах, уряджуваних зарядом Народного Дому.

В оперетах та в опері виступали у провідних ролях: С. Ковбель в ролях Карася, Кабиці, Коваля, а в "Ходачковій Шляхті" в ролі Розумовського. Осип Боянівський в ролі Андрія в "Запорожці", Івана в "Чорноморцях". Юрко Ґеник в ролі Мельника в "Перехитрили". В ролі Одарки в "Запорожці" — пані Боянівська, а в ролі Оксани — пані

Слюзарева. На самім початку сезону Тов. Боян виставило ще драму "Дай серцю волю, заведе в неволю" Кропивницького.

Про Товариство Боян та про оперети українські часописи у Вінніпеґу висловились: "Товариству Боян належиться признання за виставлення оперет, а головно в Запорожці, Чорноморцях та Перехитрили, при спеціяльно приготованих декораціях та ефектах і співах під диріґентурою М. Пасічняка та знаменитої орхестри. Треба сподіватись, що в будучому сезоні Тов. Боян дасть нам нагоду побачити ще більше першорядних вистав із багатого українського театрального репертуару."

Товариство ім. М. Заньковецької також з неменшим ефектом виставило оці вибрані твори: комедію Г. Грушівського "Розбиті надії", "Душогуби", оперету Тогобочного "Підгіряни", "Катерина-Мужичка" та драму Толстого "Воля Темряви". Ця остання найтяжча до вистави. В неї вложено багато старань і праці на вистудіювання головних роль, в яких виступали Іван Трач і Анна Янішевська. Коли вже все було готове до вистави, згоріла сцена в Ґренд Опера, і товариство було змушене відложити виставу на понеділок в Квінс театрі. На цім товариство значно потерпіло, бо звичайно всі вистави відбувалися в суботу, а в понеділок ще не було проби, і публика недописала. Дальше виставлено ще драму Колесниченка "Воскресення", а на закінчення виставлено "Вічна Пісня".

Товариство ім. І. Котляревського також дало досить вибагливий репертуар. На отворення сезону виставило штуку з репертуарів російських театрів: "Євреї" Чірікова, дальше йшла "Титарівна" Кропивницького, два рази грано "Лиха іскра поле спалить і сама щезне". На закінчення виставлено комедії "Шлюб з примусу" і "Цивільний шлюб".

Товариство ім. Т. Шевченка в Бруклендс при помочі вінніпеґських товариств виставило в Квінс театрі "Зайди-голова", "Лимерівна" та "Лісова квітка" в дохід Рідної Школи, яку товариство утримувало.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС.

В місяці вересні 1917 р. Товариство Боян проголосило в часописах конкурс, запрошуючи до участи в нім канадійських і американських українців. В конкурсі були намічені слідуючі праці (оригінальні):

1) Гимн вільної України (слова і музика на мішаний хор).
2) Сольо сопранове на тему визволення України (слова і музика)
3) Сольо барітонове або басове на ту саму тему.
4) Поема на ту саму тему (для деклямації).
5) Веселий монольоґ на тему бл. п. "кацапщини".
6) Діяльоґ на довільну веселу тему.
8) Комедія з життя американського чи канадійського робітника.

Речинець назначено до 15 жовтня того ж року і подано адресу товариства.

Дня 21 жовтня окрема комісія розгляне надіслані твори, і після її присуду будуть розділені нагороди, яких загальна сума виносить 100 долярів. Окрім заплати за більші праці, які будуть видруковані для загального ужитку, як признані і відзначені конкурсовою комісією. Найліпші праці будуть виконані Товариством Боян на концерті 22 грудня

у шесту річницю свого існування. Праці ті будуть видруковані окремою книжкою і розіслані всім учасникам контесту.

На конкурс надіслано досить поважну кількість праць, як також самі члени товариства у Вінніпеґу подали свої проекти, головно на першу точку, то є гимн України. Із них жаден не надавався, окрім того, який подав С. Ковбель. Всі інші були на взір "Ще не вмерла Україна", з тою лише зміною, що змінено перші слова "Ще не вмерла" на — "Вже воскресла".

Очевидно, що комісія, яка провірювала, не могла приняти їх, бо ж не могла воскреснути Україна, яка ще не була вмерла.

Проект, поданий Ковблем, був виконаний на ювілейнім концерті товариства під музику П. Юндака і принятий загальними оплесками. Одначе нагороди не признано, бо таке діло, як національний гимн, мусить перейти критику широких кругів народу, щоби могло бути приняте за гимн. Товариство почало старатись піддати проект під загальну критику знавців, і це відтяглося на довший час, а тим часом зайшли події в Україні, через які думка про новий гимн мусіла покищо відпасти. Цей проект звучав:

На згарищах трону кровавих царів, Вільна Україно, вставай!
По громах і тучах вже світ зазорів. Світ сонця-свободи стрічай.
Від Кавказу і Дуная до Карпат хай клич лунає:
Вставай, Україно, вставай!

Ти Чорнеє море хвилями заграй, щоб кости козацькі із дна
Почули про волю!... Що рідний їх край, рідна Україна вільна.
Годі, Дніпре, сумувати, хвилі гордо час підняти.
Заграй, Дніпре, гордо . . . заграй.

Кінець вже неволі... Кінець вже сльозам, вже досить наплакались ми.
Хоч тяжко прийшлося всім лютим катам отворати відвічні тюрми.
Гіркі сльози обітремо, в ярмо більше не підемо,
У тюрми не вернемось ми.

Ти, вольний народе, за руки візьмись, Вільну Україну пізнай.
Хоч кров ще проллеся, на те не дивись. За волю і душу віддай!
Покажи, що в рідній хаті сам зумієш панувати.
Вставай вже, Народе, вставай.

Музика на хор пристосована до положення українців в ту пору. Перша частина поважна, друга (рефрен) бадьора.

Крім цего виставлено тим самим товариством в часі Різдва в 1918 р. сценічну "алегорію", написану також Ковблем, під назвою "Новий вертеп".

Особи: Україна, св. Йосиф (Грушівський), три царі: австрійський Франц Йосиф, німецький Вільгельм і російський Никола Другий. Вони приносять в дарі народженому дитятку в яслах (воля України) свої втрачені корони. Польський шляхтич женихається до України і грозить війною, якщо не згодиться Україна на подружжя з ним. На кінець Ангел перестерігає перед заміром Ірода (Ленін) і виводить св. Родину у безпечне місце в Карпати.

Крім проектів на конкурс відносно точки першої (гимн) наспіло більше праць, з яких замітніші були:

"Тетяна" (новеля), Аполінарій Новак, Ст. Мартин, Манітоба.

"Враження з Грицевої смерти" (новеля), П. Хома, Питсбурґ, Пенсилвенія.

"На землі Мир" (діяльоґ), той самий автор (П. Хома).

"Привіт Вольній Україні" (поема), А. Ходоровський, Менвил, Норт Дакота.

"Ми ждали-бажали" (пісня), С. Чарнецький, Ґілтедж, Монтана.

"Пробудись, Україно" (поезія), С. Чарнецький, Ґілтедж, Монтана.

"Пісня Свободи", Л. Николенко, Ню Йорк.

"Гимн вільної України" (слова), В. Смук, Прімула, Алберта.

"Чого ж ти заплакана" (слова і музика на баритон), С. Ковбель.

"Порозумілись" (діяльоґ), С. Ковбель, Вінніпеґ.

"Слава вам, борці за волю" (слова до пісні), С. Ковбель.

"Плач царя Николи Послідного" (поезія), С. Ковбель.

Всі ті праці переховувались до слушного часу довгі роки і на жаль затратилися. Можливо, що колись віднайдуться і знайдуть своє місце як згадка про той загально народний підйом в роках, коли наспіли перші відомости про вільну Українську Державу на рідних землях. Заговорили чутливі серця вигнаних долею з рідних хат за море в чужині на саму радісну вістку про волю, яка лише спалахнула і згасла, облита кровію найкращого цвіту народу, що встелив своїми кістками вольні колись рідні степи.

ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ

(Спомин.)

Опера! Яке гучне слово. Та не багато з нас в Канаді знає, як то Товариство Боян у Вінніпеґу відважилося перший раз в Канаді виставити ту славну оперу, яку вже скоро сотню літ виставляють українські першорядні театральні дружини, а вона все нова, все гарна, все чарує серце кожного українця.

Мені довелося бачити цю оперу, коли театральна трупа "Руської Бесіди" зі Львова обїздила важніші місцевости східної Галичини і загостила до Борщева, коли я мав 14 років. Це був перший і одинокий раз, що я її бачив, та враження якого я зазнав, не затерлося в памяти і досі.

Коли у Вінніпеґу розгарювалася компетиція між драматичними товариствами у виборі та виставленні штук на сцені, якими можна більше заімпонувати публиці та здобути для товариства більше признання загалу, в Товаристві Боян повстала думка: чому б то нам не виставити хоч раз "Запорожця".

За цею думкою повстали сумніви: чи зможемо ми побороти всякі перешкоди? Всім відомо було, що вистава вимагатиме в першій мірі значних коштів. А наша публика хоч любить слухати і бачити щось гарне, та не навчилася ще платити за щось гарне. Піднести ціну вступу, може спричинити поважну невдачу, порожні крісла. Треба держати звичайну ціну. А це також грозило дефіцитом. Але від чого ж наші завзяті хлопці-молодці?

Коли я поклав на стіл десятку і сказав, що це на покриття можливого недобору, в одній мінуті з'явилось на столі 30 десяток. Отже вже перша перепона (непевність) усунена.

Дальше. Є сцена в Квінс театрі, та нема відповідних до штуки декорацій. Та є у нас член артист-маляр Гнат Сич, то нехай вже він журиться декораціями, а ми вже подбаємо, щоби сцена була прибрана так, як опера. І прибрали.

При першій відслоні, коли то женці ідуть в поле жати, третина сцени була вкрита пшеницею готовою під серп, щей перетикана пільними маками, та блаватом. Лан простягався гень далеко, кілько оком зглянути. Аж за куліси. У другій відслоні була вже лише свіжа стерня.

А зробили ми це по простому. Повкладали на сцені дошки поверчені густо дірками. Дістали з іміґраційного уряду пару снопів пшениці, повсаджували стебла в дірки і вже стоїть пшениця доспіла. Дівчата поначіпляли декуди штучних квіточок, а дальше вже продовжив на приставках маляр так влучно, що годі розріжнити, а сама перспектива показувала безконечний лан, що губився в глибині. Виглядало зовсім натурально, коли женці (хор) із серпами стали на краю лану готові жати і щей до того співають: "Ой збирайтесь працювати, золотую ниву жати . . ." Це був помисл, якого певно не було ніде більше і може й не буде.

Другу найважнішу перешкоду поміг нам поконати не хто інший, а Макаренко, що ще в році 1913 прибув з Америки зі своєю жидівською трупою до Квінс театру на цілий сезон. На перший виступ оголосив "Наталку", потім "Запорожець" і так дальше майже самий український репертуар. Він очевидно числив на українську публику, бо знав вже від наших жидів, що у Вінніпеґу є вже досить розвинені аматорські гурти і є добрі сили. Він удався до Товариства Бояна з пропозицією доповнити недостачу персоналу. Йому бракувало гуртів і навіть важніших роль не мав ким обсадити. Його менаджер, жид Нусенбаум, знав мене ще з краю з виступів на сцені і запропонував мені ролю Возьного в "Наталці". Буде платити за проби по 5 долярів, а за виступ 15. Та він не знав того, що загородив доступ товариствам до того одинокого відповідного місця, де вони могли виступати в зимовім сезоні з своїми виставами. І вже скоро переконався, що його пляни ніяк не вдадуться.

Якось відкапарив "Наталку" з своїми жидівськими силами, сам грав Виборного, а його жінка Терпелиху. Грали поправно, видно що не першина, бо з того їли хліб, і так аж поки не заїхали до нашого Вінніпеґу. Відкапарили і "Запорожця" перед виключно жидівською публикою. Макаренко в ролі Карася нагадував мені своєю грою незабутного Рубчака. Грав знаменито і на тім закінчив так, що продав Товариству Боян всю українську ґардеробу, два великі повні куфри і до того 8 партитур до українських опер, все за 100 долярів. Між партитурами була і така, що нам була якраз потрібна пізніше, а це партитура до "Запорожця" на 12 інструментів. Це була і є рідкість. Ми мали партитуру на піяно, а штука вимагає доброї орхестри.

Оттак він поміг нам вийти і з цего клопоту. А ті козацькі та гетьманські жупани, ковані золоченими бляшками, відомі в Канаді, бо то-

вариство висилало їх у ріжні місця за оплатою, як до Торонта, Монтреалу, Едмонтону, Саскатуну та Форт Виліям. Все те від нього.

"Запорожця" виставлено перший раз в Канаді дня 12 травня 1917 р. І ще раз повторено у Ґренд Опера під осінь того року. Від тоді частіше повторювано. В головних ролях виступали:

Карась: С. Ковбель, всі рази не був ніким заступлений.

Одарка: пані Боянівська, пані Павлюкевичева (Марія Рута), пані Вергунова.

Оксана: пані Слюзарева, Поповичева, пані Гречка, пані Павлюкевичева (Будниківна) і пані Ольга Павлова, відома з виступів на радіо.

Андрій: О. Боянівський, Матвій Попович і Яків Самотілка (відомий на радіо як Джек Дейл).

Султан: Іван Слюзар, Василь Білинський, П. Юндак, Іван Дорочинський.

Імам: Теодор Федик, Михайло Губіцький, Іван Григораш. Всі ці особи визначні солісти.

Диріґентами були: Максим Пасічняк, Петро Юндак, проф. Евген Турула, о. Юрій Цукорник.

Останній раз у Вінніпеґу грано "Запорожця" вже з рамени Народного Дому в Міській Авдиторії в році 1934.

(Опера "Запорожець за Дунаєм" вже з'явилася на екрані завдяки п. В. Авраменкові і тим, що своїми фондами помогли випродукувати цю фільму).

Щоби пригадати собі, який то вплив робили сценічні вистави в той час на громадське життя серед українських поселенців в Канаді, подаємо понижчу статтю, поміщену в "Українськім Голосі" ч. 10 1918 року, надіслану "посторонним гостем", який недавно прибув до Канади. Стаття відноситься до оперети "Чорноморці", яку виставило Товариство Боян в Ґренд Опера 16 лютого 1918 року. Перед тим треба подати замітку щодо самої сцени.

Оперета "Чорноморці" має те щастя, що всі її дії відбуваються в хаті і не потрібно змінювати декорацій. А ті зміни забирають багато часу, часом більше чим сама дія, і це нетерпеливить глядачів і протягає виставу нераз геть поза північ. На сценах хоч і є відповідні лаштунки, та вони не пристосовані так, щоб їх можна було скоро змінювати. Треба прибивати цвяхами, привязувати, вішати, здіймати, відривати, щоби приготовити на слідуючу дію, і так те саме повторюється знову. Аматори замість хвилинку віддихнути на перервах, напрацюються, наіритуються, а публика нетерпеливиться і плеще та стукає ногами у підлогу.

Ту добру ситуацію оперети використали члени товариства і взялись вже заздалегідь до приготування сцени в Ґренд Опера. Коли всі її дії відбуваються в хаті, то нехай та хата буде дійсною хатою, в якій живе заможна козацька сімя. До цеї роботи взялись С. Ковбель і Г. Гречка. Це забрало їм всі вечорі в тижні. І зробили.

Сцена в театрах звичайно обкладається лаштунками та кулісами. Стеля завішана драперіями і схованими за ними ріжними світлами, які

змінюється після потреби. А це все не може представити дійсного типу української хати.

І коли піднялася перший раз занавіса, на салі публика аж ахнула із здивування. Біла хата, біла стеля із жовтими сволоками. Стіни обвішані іконами, пообтикуваними зіллям та пообвішувані вишитими рушниками. В куті ікона з лямпадкою, зі стелі звисає нафтова лямпа. По середині стіл, застелений вишитою скатертю, та ослони вкриті килимами. Піч з припічком підведена жовто-гарячою краскою та окрашена голубчиками та півниками. Мисник, полиці повні господарського свіжо спеченого хліба. В куті коло печі — кочерга, рогач та віник, а в глибині постіль, застелена килимами з горою подушок у вишитих пошевках.

Не диво, що цей вид так вразив наболілу від туги душу іміґранта, що описав своє враження і подав в часопис. (Як видно із статті, людина чутлива і очитана.)

І от що він каже:

"16 лютий. Іду головною вулицею у Вінніпеґу в вечір і бачу товпу людей перед величезним будинком, на якім вже здалека видніє освітлений напис: Ґренд Опера. Між людьми оживлена розмова. Пристав і я, щоб довідатись в чім річ. А тут передімною зелений афіш, на якім великими буквами написано: "Чорноморці", оперета, і то таки нині в вечір. Мені шибнуло в думці: Піду... Звертаю в двері і бачу в середині ще більшу товпу людей, що тиснуться до віконця по білети. По довшім ожиданні дістав і я білет, і то вже на найвищу ґалерію. Нехай буде і те, все ліпше як нічого. Іду захоплений надією побачити ту оперету, про яку читав ще там в краю, та не мав нагоди бачити.

Сів, нічого не бачу, лише що всюди повно людей, і всі ждуть. Нараз світло гасне, піднімаєсь завіса... і я остовпів. Передомною середина сільської хати. Я мимоволі, недовіряючи протираю очи, чи не привид часом. Ба ні... Бачу перед собою таки овою рідну хату, вибілену святочно, по стінах кругом образи святих позаквітчувані квітками, вінками з пшеничного колосся, обвішані гарно вишиваними рушниками, під сволоком висить лямпа, в куті піч, розмальована ріжними півниками, підведена по празниковому, в челюстях видно вогонь.

Далі мисник, заставлений глиняними мисками, ложками та іншою посудою, в куті коло печі кочерга, лопата, віник і все що потрібне. На покуті під лямпадкою стіл, застелений вишитим обрусом, ослін, застелений килимом, а на нім сидить гарно прибрана дівчина-козачка і пряде кужіль. Так і видно, що якась невимовна туга криє її личко.

Цей вид так мене очарував, що я, не тямлючи, де я... полинув думкою у своє рідне село. Серце захоплене чаруючим видом перестало битись і мені так любо, так солодко стало на душі, так радісно, що я не счувся, як щось тепле покотилось по лиці і впало на зложені на грудях руки, як до молитви. Це була сльоза!... Сльоза, якої я давно не чув на своїм лиці, якої я ніколи в життю не забуду. Я почув в собі непереможне бажання злетіти туди на долину та поцілувати долівку рідної хати. Та нараз сумна пісня зажуреної дівчини збудила мене з задуми. Пе-

редомною почались пересувати картини, які пригадували мені минулі часи моєї молодости.

Дівчину Марусю, залюблену у краснім лицарю-козаку Івані, мати силує вийти за старого багатого козака-гульвісу Кабицю. Вже я почав сердитись на матір, аж нараз долітає десь здалека гуртова пісня безжурного козацтва: "Гей гук мати гук — де козаки йдуть..." Я заплющую очі і бачу гень далеко буйний розлогий степ і як далеко оком глянути, їдуть лицарі-молодці на вороних конях і співають, аж луна стелиться по розлогих степах.

Пісня продовжуєсь вже тихше, отвираються двері, і в хату входить козак, любий Марусі, попрощатись перед походом на ворога. Полилась пісня прощальна-сердечна, полились сльози дівочі... ще один поцілунок... палкі обійми... ще раз в послідне, і козак виходить, щоб не лишитись позаду від товариства, дівчина зосталася, заливаючись сльозами, не певна, що то завтра принесе її доля. Не помагають розважування сусідки Цвіркунки, ні Іванового брата Ілька. Але як сотник Тупиця обіцює заступитися за нею, у серце дівчини вступає надія.

І так картина за картиною пересуваються, уводять мене в задуму, то поривають до сліз, то будять до щирого сміху, що я і не стямився, коли завіса спустилася, закриваючи перед очима бідну, навколішках благаючу помочі зраджену дівчину — Кулину.

Наступила перерва. Люди заметушились, загомоніли, а моя душа там за тою заслоною у моїй рідній хаті. Що там за нею діється?... Не знаю.

Нарешті діждався. В хаті дівчина Наталка, що служить наймичкою у вдови Драбинихи, журиться долею сердечної Марусі і при тім згадує і своє сирітство. Згадала, зажурилась, і журба полилася піснею: "Ой, одна я одна, як билинонька в полі..."

Співай, голубко, співай, тілько в тебе потіхи, розради. Тугу сироти тілько сирота зрозуміти може. О — коли б ти знала, куди то полетіла моя душа тепер!...

Задумався і незамітно перейшло кілька картин. Аж ось в хату влазить підпитий Кабиця, підспівує, пританцьовує, радий гарною дівчиною, яку за него пхає силою її ж рідна мати. Підлабузнюєсь, підчепурюєсь до Марусі, а мене аж щось тручає... йди... викинь того поганого пяюгу з хати.

Нарешті сватаються. Драбиниха виправляє Кабицю до попа, щоби замовив вінчання, а мене аж підносить вибігти на вулицю та хоч плюнути нахабі в пику. Але пригадав, де я.

То ось Цвіркуниха шепче щось Марусі в вухо, і та повеселішала. Еге... думаю собі, це вже щось та вража молодиця вихитрує. Тілько що Цвіркун з ломакою так і стежить за жінкою мов навісний. Тай молодиця з біса... не дається. Коло нього то смішками то піснями, тай так задурманила, що і він сам розміявся, ну, і я з ним.

Знов перерва. А в мене думки: Що то з того вийде?... Чи справді допустять добрі люди до того, що силою віддадуть дівчину за пяницю?... А козак Іван, повернувши з походу, тілько руки заложить.

Задуманий встав я з лавки, щоб випростувати ноги, аж тут знов підноситься завіса.

Передомною в хаті кругом стола гурт дівчат прибраних по святочному сидять, перевязують вінці, співають та щебечуть, якби і нічого ... Що ж це? Невже ж це вже і весілля? ... Як же воно так? ... І Цвіркуниха тут ... А стара Драбиниха така рада, мало не танцює. Де ж це той сотник Тупиця, що то обіцяв заступитися за Марусею? ... Ага ... Ось іде. Іде і веде за собою Кулину, що її Кабиця обдурив, осмішив та відцурався задля Марусі. Кулина кидаєсь до здивованої Драбинихи і розпучливою піснею благає порятунку. А Тупиця мовчить, лише головою похитує. Наталка і Цвіркуниха підсміхаються хитро. Маруся плаче ... Що то буде? ...

Приходить Кабиця, готовий до вінчання.

Ага! ... Роз'яснюється. Драбиниха, довідавшись від Тупиці, в чім річ, відмовляє Кабиці. А що, діду? ... Піймав облизня? ... Так тобі треба. Не лізь там, де тебе не просять.

А що ж тепер? ... В такій халепі Цвіркуниха таки знайшла вихід. Беруть Марусині рушники, перепоясують Тупицю і Цвіркуна тай Кабицю, і виряджають до вінця ... з Кулиною.

Моє бажання сповнилося.

Вертають козаки з походу. Вертають і весільні з церкви. В хату входять козаки, дружки, дружби, бояри і гості. "Черевички мої, і Іван при мені" співають розбавлені гості, підтанцьовуючи під музику. А мене аж підносить збігти на долину, прилучитись до гурту і вдарити гопака.

А як на закінчення козацтво і гості загули: "Слава нашим козаченькам, нехай ворог гине, слава нашим Чорноморцям, орлам України", я таки не видержав, щоби не крикнути: Слава! ... Слава нашим козакам! ...

Завіса закрилася ... Люди розходились, а я стояв, дивлючись на ту заслону, що закрила передімною ті чудові пережиті хвилі, які зостануться у моїй памяті на все.

Прийшов до дому, сів і задумався. Перед очима снуються любі образи, і я до ранку не заплющив очей.

Я не знаю, хто були ті люди, що там у тій хаті те все мені показали. І коли б знав, то кожного обняв би щиро як рідного та подякував за їх працю.

Посторонний гість Ю. М."

Подібних статтей можна знайти багато у тогочасних українських часописах, та коли б так їх зібрати тут, то не зосталось би місця на інші справи. Такі і подібні голоси публики запевнювали самих аматорів, що їх праця на цьому полі не є лише звичайною особистою забаганкою для поширення попису, розривки і забави, або засобом збирання грошей. Це запевнювало, що загал зрозумів ту працю, як високу і найбільше приступну для мас школу. Що та праця є тим могучим двигуном до піднесення культурного рівня серед української іміґрації. Вона живими картинами вказувала на ті народні боляки та способи, як

їх лікувати чи обминати. Пригадувала народові його славне минуле, його осяги, його гріхи і покаяння. Показувала добрі і злі сторони та їх наслідки. Вона була тим найкращим засобом морального виховання народу. Самі працівники-аматори окрім душевної насолоди і віри, що їх праця приносить ту моральну користь народові, не мали ніякої особистої користи матеріяльної. Ті публичні оцінки і признання ще більше закріплювали у них ту віру.

РІК 1914. 100-ЛІТНИЙ ЮВІЛЕЙ НАРОДЖЕННЯ Т. ШЕВЧЕНКА.

Рік 1914, це ювілейний рік для цілого українського народу на рідних землях України, як і на іміґрації по всьому світі.

Цей рік, на жаль, застав нас українців в Канаді розсварених, розбитих на ріжні противні собі ґрупи. Одначе на щастя свідома молодь, згуртована в співацько-драматичних товариствах: Боян, ім. М. Заньковецької й ім. І. Котляревського у тих безпотрібних роздорах участи не брала. Ці товариства у своїх програмах поставили собі за головну ціль освідомляти та обєднувати загал, а не розєднувати. У них релігійні та партійні, ані навіть особисті ріжниці не існували. Вони розуміли, що лише тим способом можна запобігти бодай в будучности тим безпотрібним ґруповим ворожнечам.

Перша думка про ювілейний рік була порушена на зборах Товариства Боян на початку місяця січня. На тих зборах обговорено справу відсвяткування ювілею.

За цим почином скликано на день 17 січня представників всіх українських орґанізацій у Вінніпеґу на спільні наради. На цих нарадах на зазив Ініціятивного Комітету явились відпоручники всіх місцевих світських і церковних орґанізацій та преси.

Вибрано спільний комітет, який має занятись приготуванням та переведенням загального свята, виголосити і перевести програму та завізвати всіх українців в Канаді до спільного святкування цего загально-народного ювілейного свята.

Цей комітет скликав загальне віче на день 8-го лютого, на якім представлено начерк програми свята і поставлено питання до загалу: чи годиться з розпочатою роботою комітету?

Зібрані на вічу приняли пропозицію з великим одушевленням та подали ще від себе деякі директиви. Здавалося, що всі українці у Вінніпеґу стануть однодушно до святкування цего першого загального великого ювілею.

Та це лише здавалося.

Зараз на нарадах комітету після віча д-р О. Сушко зажадав викинення з комітету немилих йому осіб, а передовсім редактора часопису "Ранок" п. Михайла Ґлову.

Комітет, тримаючись заяви зложеної на вічу, що всі, що почувають себе українцями, без ріжниці приналежности будуть святкувати спільно, відмовився вдоволити неоправдане домагання д-ра Сушка. Комітет заявився ще раз за попередною постановою. Це дало причину Сушкові виступити з комітету. Та на тім не стало.

Від тої хвилі почалася скрита робота і привела до того, що на засіданні комітету дня 14 лютого представники греко-католицьких церковних брацтв заявили, що виступають з спільного комітету і закладають свій осібний. Також пристав до новоутвореного комітету д-р Сушко, душа роздвоєння.

Ініціятивний Комітет, бачучи те роздвоєння, на яке не було ради, переорґанізувався і постановив продовжувати почату працю аж до закінчення. До тіснішого Комітету увійшли:

Від Українського Народного Дому: Т. Д. Ферлей і Іван Неґрич.
Від Товариства Боян: С. Ковбель і М. Пасічняк.
Від Тов. ім. М. Заньковецької: Н. Сироїдів, І. Каменецький і П. Юндак.
Від Тов. ім. І. Котляревського: П. Яцина і П. Кіпран.
Від Православних Українців: Йосиф Дима і І. Цуркан.
Від студентів Манітоба Каледж: Я. В. Арсенич і Дм. Якимішак.
Від Видавничої Спілки Українського Голосу: П. Войценко.
Від Редакції Українського Голосу: Василь Кудрик.
Від редакції Канадійського Фармера: О. Г. Гикавий.
Від редакції Ранка: М. Ґлова.
Кооптовані члени: А. Хижняк і Клим Паньків.

Членами Екзекутиви вибрано: предсідник С. Ковбель, секретар М. Пасічняк, касієр Іван Неґрич.

Комітет приготовив загальну програму і проголосив в українських часописах та великими плякатами і летючками відозву до всіх українців міста Вінніпеґу і околиць такого змісту:

УКРАЇНЦІ ВІННІПЕҐУ І БЛИЩИХ ТА ДАЛЬШИХ КОЛЬОНІЙ!

Не довгий час ділить нас від Ювілейного Шевченківського Свята в українськім центрі Канади місті Вінніпеґу.

Розуміючи небуденну вагу цього свята в 100-літні роковини найбільшого сина України, ми не можемо остатись по заду всіх українців Соборної України, що гідно і величаво віддаватиме належиту почесть памяті нашого пробудителя народу Тараса Шевченка. Не хочемо і не можемо бути байдужими до свого національного обовязку, щоби потім не соромитись нам перед лицем кращих і щиріших синів України та будучих наших поколінь.

Ми забудемо тоді на широкі моря, що ділять нас від наших братів на Україні, і з свідомим умом, дружнім серцем і гордим чолом стрінемо цю урочисту хвилю, яка оце вперше застає нас у нашій новій вітчині далеко від дорогої нам рідної України. Ми серцем полинемо там, де простягаються широкі степи, на яких незабаром филюватиме буйна пшениця, де поневолені наші брати ждуть хвилі відплати на довголітні кривди та визволення з ярма чужинців, де уноситься дух Шевченка, що кличе невгаваючи: "Вставайте, кайдани порвіте!"

Ми заповнимо вщерть концертову салю в вечір 16 мая, де вшануємо память Шевченка величавим святочним концертом, приготовлюваним безупинно довший час нашими товариствами.

Ми станемо густими і непроглядними лавами як один муж слідуючого дня в неділю 17 мая на збірній площі коло школи Страткона при вулиці Боровс і вирушимо звідтам в годині пів третої гордими і карними рядами на головні вулиці міста Вінніпеґу, чим заманіфестуємо нашу народну свідомість, зрілість і силу перед чужинцями і випробуємо свою ґотовість стати всі як один муж на всякий поклик Вітчини-України.

Поспішимо на Святочний Концерт в суботу вечір 16 мая без ріжниці віку і пола.

Станемо в неділю 17 мая в рядах демонстраційного походу всі мущини, жінки, старші і молодші. Всі враз, всі вперед!

Шевченківський Ювілейний Комітет.

Комітет, призначуючи день свята, мав на увазі памятний день знесення панщини в році 1848 в Галичині, який також належить до памятних історичних подій, за які боровся Шевченко.

Програма Ювілейного Концерту, який відбувся в суботу, 16 мая, у Квінс театрі силами злученого хору трох драматичних товариств та місцевих визначних музикальних сил.

Частина перша:

1) Вступна промова: С. Ковбель.
2) Коваленко-Стеценко: "Прометей", Хор Мужеський.
3) Шевченко: "Розрита Могила", деклямація, панна Анна Янішевська.
4) Леся Українка-Д. Січинський: сольо сопран, пані М. Боянівська.
5) Шевченко-Лисенко: Кантата "Оживуть степи озера", Хор Мішаний.
6) Шевченко: "Мені тринадцятий минав", деклямує 9-літний Антін Ковбель.
7) Кореллі-Крайслєр: "Сарабанде Аллеґрето", скрипкове сольо, п. Е. Миронко.
8) Лисенко: Фінал з Опери "Утоплена", жіночий і мужеський хори.

Перерва.

9) Відчит про Шевченка: Дмитро Демянчук.
10) Шевченко-Кишакевич: "Катерина", Хор Мішаний.
11) Шевченко: "Кавказ", деклямує Я. В. Арсенич.
12) Дворжак: "Гумореска", сольо скрипка, Е. Миронко, піяно супровід пані Ґержабек.
13) Шевченко-Волошин: "Ой гляну я подивлюся", сольо сопран, пані Н. Ферлеева.
14, Шевченко-Воробкевич: "Та не дай, Господи, нікому", Хор Мужеський.
15) Бах-Токарен: "Пробудження весни", дует мандоліновий, К. Сельський і М. Пасічняк.
16) Шевченко-Січинський: "У гаю-гаю вітру немає", сольо бас, С. Ковбель.
17) Шевченко-Лисенко: "І процвітеш і позеленієш", квартет: Ферлеєва, Боянівська, Юндак, Свистун.

18) Шевченко-Воробкевич: "Заповіт", сольо бас, С. Ковбель, і хори мужеський і мішаний.

Закінчення: гимни "Ще не вмерла" і "Боже щасти".

Піяно супровід до хорів: Мр. Честноф.

Диріґент мужеських хорів — Петро Юндак, мішаних — Василь Свистун.

Ціни місць: льожі: 50, крісла: середина 35, боки 25 і ґалерія 15 центів.

В неділю 17 мая Маніфестаційний Похід в годині 2.30 пополудні.

Місце збору на площі школи Страткона при вулиці Боровс. Похід вирушить головними вулицями міста: Боровс-Мейн-Бродвей, а з поворотом: Мейн-Селкірк до Арлінґтон, де наступить розвязання походу. В поході буде грати 6 орхестр і банд.

Дорогі Родимці!

Того дня всі як один повинні явитися в рядах походу і тим заманіфестувати свою любов і вдячність для Великого Просвітителя Народу — Тараса Григорієвича Шевченка. Солідарність наша в той день нехай заімпонує чужинцям. Дивлячись на нас, нехай учаться і нас шанувати.

Дальша програма свята, виготовлена Ювілейним Комітетом, була така:

Ілюмінація. — В Навечеріє Ювілейного Свята кожна свідома Українська Родина в місті освітить свої фронтові вікна свічками. (Це виконано так солідно, що в склепах забракло свічок, і багато мусіли йти до дальших дільниць міста, щоби дістати свічок.)

Наліпки. — Видруковано 30,000 наліпок з портретом Шевченка, якими удекоровано освічені вікна, де живуть українці.

Відзнаки. — Приготовано відзнаки (ґузики) з портретом Шевченка (5,000), якими учасники свята величалися, пришпиливши на грудях.

Прапори. — Справлено великі шовкові прапори: канадійський і жовто-блакитний та кілька соток малих до походу.

Памятник. — Внесено петицію до управи міста Вінніпеґу, що українці бажають одну вулицю міста назвати вулицею Шевченка, на якій згодом мав би стати величавий памятник Шевченка коштом самих українців. На це вже започатковано добровільні збірки фондів.

Видано друком Ювілейну збірку статей про Шевченка, яка продається по 25 центів.

Відгуки в пресі про Ювілейне Свято Шевченка у Вінніпеґу.

Український Голос, ч. 20 з 1914 року:

"І день Божий як Великдень,
І люди як люди."
Т. Шевченко.

Ледви чи де українці в Канаді святкували так величаво 100-літні роковини Великого Сина України як українці у Вінніпеґу.

Свято розпочалося в суботу 16 мая величавим концертом, якого програма була подана в часописах попередно. Концерт отворив голова Шевченківського Комітету Семен Ковбель нештучною та ядерною вступ-

ною промовою про значіння Шевченка для цеї хвилі. Відтак почалися продукції хорових співів та солістів, точок музичних, деклямацій, та відчит про Шевченка виголошений п. Д. Демянчуком.

Хорова часть концерту виведена спільними силами двох аматорських товариств — т-ва Боян і т-ва Заньковецької під проводом двох диріґентів д. П. Юндака і д. В. Свистуна, випала гарно. Скрипкові соля д. Е. Миронка при супроводі піяна, пані д-рової Ґержабек випали знаменито. Вповні вдоволяючо випав мандоліновий дует та вокальний квартет. Добр. Арсенич віддеклямував "Кавказ" з повним розумінням своеї задачі і так само панна А. Янішевська "Розриту Могилу". Незвичайно одушевив всіх малий син д. Ковбля, що прибраний в народній одяг деклямував "Мені тринацятий минав".

Цілість випала взірцево, як на наші обставини і сили. Людей зібралося стілько, що більше не могла би поміститити саля, а концерт був за вступом. Та це був лише початок, передодень великого свята.

Другий день.

Неділя . . .

Ранок настав ясний, гарячий, бурливий. Та коло полудня вітер почав втихати і коло пів до третої вітру не було майже зовсім. Вже перед 2-гою годиною пополудні народ почав збиратись на просторій площі коло публичної школи "Страткона" при вулиці Боровс. Минула ледви друга година, як народ стояв кругом тисячною громадою. Повівали прапори, маяли прапорці, якими зібрана громада була мов поперетикана. Музика грала "Ще не вмерла Україна". Громада на подвірю метушилась. Уставлялись в ряди, перевязували ленти. Козак на коні мов гетьман звертався в одну то в другу сторону.

Українці з Транскони прийшли зі своїм прапором, а таксамо українці з передмістя Брукленде в такім порядку.

Похід рушив о 3-ій год. в такім порядку:

На переді їхали два козаки на конях. За ними йшла банда (музика). Дальше дівчата в українських строях, а за ними жінки. За жінками товариства Боян і Заньковецької в українських строях, які співали в поході на переміну з музикою. Відтак члени Українського Народного Дому. Дальше члени товариства Січ з Транскони, а за ними члени Читальні Просвіти ім. Т. Шевченка з Брукленде. Тепер українські горожани міста Вінніпеґу, а за ними на кінці малі хлопці.

Ці всі йшли чвірками, а побіч рядів ішли з синьо-жовтими прапорцями в руках доглядачі порядку, наче нижче командуючі. Крім них ще третий козак на коні їздив вздовж рядів доглядаючи порядку. В передних рядах ішов також один Сокіл в галицькім сокільськім одязі.

На самім переді походу несли анґлійський прапор (цього вимагають тутешні закони), за ним синьо-жовтий прапор український. Дальше українська хоругов з гербом України — Львом і образом Січової Богоматері, а ще дальше знов синьо-жовта хоругов. Між ними несли таблиці з написами: "Хай живе вільна Україна".

Члени товариств, а то чимало і звичайних грамадян ішли в українських синьо-жовтих лентах. Похід вийшов вулицею Боровс на голов-

Частина учасників святочного походу, що відбувся у Вінніпеґу 1914 року в соті роковини народження Тараса Шевченка.

чу вулицю Мейн і пішов нею аж до Бродвей. Побіч рядів ішли мішаною лавою цілі громади тих, що не уставились в ряди; йшли не відстаючи ні на крок від головного походу. Анґлійські щоденники обчисляють, що участь в поході брало коло 7,000 людей.

Билося серце на вид цеї тисячної громади, що звязана одною думкою, одним спільним почуттям, стала спільно, щоб показати нашим сусідам, хто ми такі, щоби дати доказ, що в нас є свої народні святощі, свої великі люди і що в нас є любов, пошана і готовість стати в обороні цих святощів. Будь у нас всюди така солідарність, така готовість триматися за руки, наша справа стояла б багато краще. Та певно до того рода і величі демонстрацій українців не тільки у Вінніпеґу, але певно по цілій Канаді, анґлійці приглядаючись тисячному походові зі здивування тільки покручували головами. Здавалося б — розгубились, перемішались українці з іншими народностями, нема їх. Аж ні. Не розгубились, не пропали. Це найкращий доказ живучости нашого народу.

Тай самі українці оце вперше побачили і зрозуміли свою силу. І певно цей момент буде корисно відбиватися на всій нашій тутешній роботі на будуче.

Вулиця Бродвей була місцем, з якого похід завернув тою самою дорогою, що прийшов. В цім власне місці похід зупинився і банда відограла наш народний гимн "Ще не вмерла Україна", який тисячна громада вислухала з відкритими головами. В поході ж там і назад наші товариства співали на переміну з музикою.

Вертаючи, похід завернув на вулицю Селкирк і пішов аж до вулиці Синклейр, де по виголошенню кількох коротких промов похід розвязано.

Можна б додати, що з Трансcони прийшло коло 200 людей, зробивши пішки около 8 миль до місця, звідки почався похід. З Брукляндс була більшість членів тамошної читальні. Так само прибули деякі фармері з ближчих від Вінніпеґу кольоній, а навіть з далекого Етелберту.

Вечером того ж дня повторено концерт вдруге і саля була заповнена гостями. На тім концерті прочитано дві телеґрамі, прислані на руки Ювілейного Комітету. Ось вони:

"Монтреал, 16 мая 1914. — Для невільника російського царату, для поета українського простого народу, для Кобзаря і пророка відродження українського народу, для батька української літератури, для російського салдата і мученика за ідею свободи і братерства, для того, що є гордістю великого народа — в день століття його уродин нехай буде вічна слава! — Читальня ім. Драгоманова."

"Форт Виліям, Онт., 16 мая 1914. — Схиляємо свої голови перед духом того, що серед темряви, в якій блукав наш народ, луч світла і правди показав. — За Тов. "Січ" у Вест Форт Виліям: Брилинський, Задурович."

Другий Шевченківський Ювілейний Комітет святкував 100-ті роковини Шевченка концертом 27-го і походом 28-го червня, 1914.

Щодо концерту, то випав середно добре. Програма ріжнородна, та людей було мало, як звичайно на концертах за вступом. Другого дня

погода була гарна, народ почав збиратися коло церков на вулиці МекҐреґор і коло години третої вирушив вулицями Селкирк і Мейн до Ситі Гал, де зустріли його міські достойники. По відчитанні заяви вірности Канаді і Британській Імперії, похід завернув назад вулицею Мейн і, звернувши на вулицю Дофрин, зупинився аж на тодішній виставовій площі. Там відбулися вправи малих "січовичок" і взято фотоґрафічні знимки.

В поході несено українські і канадійські прапори, хоругов із Січовою Боґоматірю, та гербом України. Люди в рядах були поперевязувані лентами, несли таблиці з написами, як і в першім поході, і їхав віз прибраний синьо-жовтими фарбами з портретом Шевченка, а побіч сиділи малі діти (чого не було в першім поході). Решта все, як у першім. Щодо числа, то похід був менший від першого.

ЗЛУКА ДРАМАТИЧНО-СПІВАЦЬКИХ ТОВАРИСТВ З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДНИМ ДОМОМ У ВІННІПЕҐУ 1922 Р.

Вже в році 1919 на Річних Зборах Товариства ім. М. Заньковецької виринула думка про злучу всіх трох драматичних товариств, що льокувалися в будинку Народного Дому і кожне з них діяло самостійно, хоча в тісному порозумінню між собою в справі помочі Народному Домові. Кожне з тих товариств мало свій окремий чартер. В товариствах були членами не лише молодь, але і старші громадяни. Заряд Народного Дому все вибирався з поміж старших громадян, що були членами того чи другого товариства.

Наприклад, Товариство ім. М. Заньковецької від самого початку ввело в себе звичай, що всі члени без ріжниці віку і суспільного становища говорили між собою на "ти". Цей звичай тісніше звязував членів в одну родину. Товариства ріжнилися поміж собою тим, що кожне з них мало свій вибраний репертуар драматичних пєс і вслід за тим приспособило свої власні декорації до них, та мало свій вироблений серед публики патронат. А в такім українськім центрі, як Вінніпеґ, можна було ставити і кілька штук в один вечір, то публики не бракувало. А на одну, то хоча б і в найбільшій салі не було би для всіх місця.

Коли переходячий вулицею бачив поналіплювані побіч себе великі афіші слідуючих вистав, то по назві штуки знав, котре товариство буде її грати. Коли наприклад бачив: "Ой не ходи Грицю", "Запорожець за Дунаєм", "Чорноморці" чи "Наталку", то вже знав, що це оголошує Товариство Боян. Коли це були "Ясні Зорі", "Хмара", "Наймичка", "Кума Марта", "Невольник", то вже напевно буде виставляти Товариство ім. М. Заньковецької. А як "Циганка Аза", "Вихрестка", "Купало", "Дай Серцю Волю", то це буде Товариство ім. І. Котляревського. Це тільки важніші наголовки вистав поодиноких товариств, які повторялися час від часу майже в кожному сезоні.

Всіх активних членів товариств було поверх 300. А додавши неактивних, як старші люди або ті, що лише з обовязку були членами, то число перевищувало 500 осіб. Кожна активна одиниця мала своє місце в

данім товаристві, чи то на сцені чи в хорі. Коли ж злучаться, то хоч праця буде продовжуватися, то для всіх не буде місця, хоча всі стануть членами Народного Дому.

З другої сторони, Український Народний Дім має перед собою велику програму діяльности, яка зможе бути виконана тільки обеднанням всіх творчих сил під одним спільним проводом, і при поділі праці знайдеться місце для всіх членів, які хочуть працювати для організації на користь свому народові. А коли ті творчі сили поділені на окремі ґрупи з тими самими цілями, вони не можуть виконати тої програми.

Нарешті по довгих ваганнях і переговорах дійшло до зеднання з певними умовами і застереженнями. Найдовше опиралося Товариство "Боян" з таких причин. Воно мало найбільше членів (поверх 200). Активну працю виконували найздібніші, а менше здібні, що не мали нагоди показати своїх здібностей, чекали терпеливо на свою чергу. Тимчасом злука не давала їм вже надії. Опиралося також Товариство Котляревського. Товариства замкнули свої окремі діловодства, свої надбання злучили в одно і передали під заряд Народному Домові на власність. Переведено відповідні зміни статута Народного Дому, розділяючи діяльність на поодинокі секції з певними окремими функціями. Вибрано спільну Дирекцію, в якій заступлено такі секції:

1) Секція Просвітна, якої обовязком було і є заряджувати відчитами, дебатами.

2) Секція Шкільна має нагляд над Рідною Школою при Народнім Домі. Її обовязком є: приймати учителів, старатись про шкільні прибори, вписувати дітей, уряджувати прилюдні іспити і взагалі завідувати фінансовими справами школи.

3) Секція Співацько-Драматична має займатися вибором репертуару, приготуванням драматичних вистав і переводити їх, заряджувати хором, уладжувати концерти.

4) Секція Забавова для уряджування товариських забав, пікніків та прогульок.

Кожна секція має свого вибраного представника в Дирекції Народного Дому, який тим самим є головою Секції з правом добирати до помочі людей зпоміж членів Народного Дому. Голова відповідальний за свою роботу перед Дирекцією взагалі, а перед Загальними Зборами членів Народного Дому зокрема. Голови секцій вибираються на Загальних Річних Зборах Народного Дому. Товариськими принагідними бенкетами заряджує жіноча організація при Народнім Домі, яка також має в Дирекції Народного Дому свою репрезентантку.

Помимо сконсолідованої праці в одному напрямі під одною спільною управою, ще довший час завважувалося ріжниці, хоч невиразні, поміж членами бувших товариств, які хоч не мали впливу на перебіг загальних справ, то всетаки можна було завважати певні упередження, особливо тоді, коли були які невдачі. Наприклад, кожна ґрупа старалася при виборі Дирекції поставити і вибрати як найбільше своїх кандидатів. Ґрупа, яка не мала пропорціональної репрезентації, чулася упослідженою, з чого могло поширитися невдоволення. Щоб запобігти

цему, нововибрані члени Дирекції на своїм засіданні 12 лютого зложили слідуюче приречення-заяву:

"Ми присутні члени Заряду Українського Народного Дому у Вінніпеґу заявляємо і зобовязуємося під словом чести і стверджуємо своїми власноручними підписами:

1) Все і всюди назовні про Український Народний Дім тільки добре говорити і робити.

2) Всі разом і поодиноко будемо боронити всіх справ дотичних Народного Дому.

3) Виконувати щиро обовязки своїх урядів для спільного і загального добра.

4) Всі блуди, які би вийшли колинебудь від когось з нас, не розводити поза очима всіх членів Заряду, а лише в своїм кружку виказувати собі щиро і отверто в очі і старатись залагодити їх.

5) Держатися точно означеного часу нарад і без важної причини не оминати засідань, ані не відтягатись від вложених на нас обовязків поза програмою наших урядів.

Принимаємо. Т. Д. Ферлей, Вол. Гривнак, І. Яськевич, В. Казанівський, П. Кіпран, Ол. Пасічний, П. Яцина, Ф. Олійник, С. Ковбель, Вік. Купченко, Д. Гунькевич, Д. Скрига, В. Довганик, М. Шкреметка, В. К. Паньків, Ів. Трач, М. Король, Мирон Яцишин, М. Сохацький, Ю. Мартинюк.

Ця заява оказалася практичною, і її вже введено в звичай, який практикується постійно дотепер обовязково.

Злукою осягнено моральну користь для центральної орґанізації тим, що від тоді стала більше сконцентрована праця, всякі публичні виступи виходили під одною фірмою, закінчилася міжтовариська компетиція, збільшилося майно Народного Дому, його бібліотека стала найбільшою і найдобірнішою між всіми українськими бібліотеками в Канаді й Америці, сценічні прибори і костюми стали вистарчаючими для вимог, хор Народного Дому, зложений із вироблених першорядних сил, вибився скоро на першорядне місце, як також театральні вистави прибрали форму заводового театру своїм добором першорядних пєс, які бувші товариства оминали з недостачі артистичних сил та приборів.

У новій салі Інституту Просвіти могло поміститися поверх тисячі осіб. Публика мала тепер нагоду побачити такі трудні пєси, яких досі не бачила: "Полуботок", "Про що тирса шелестіла", "Чорна Пантера", "Барон Циганів" і другі, які міг виставити тільки Вінніпеґ. Там виставлено також першу частину трильоґії Б. Лепкого "Мотря", інсценізовану в Галичині, та другу частину тої ж трильоґії "Несподівана Пісня", інсценізовану вже у Вінніпеґу. Ті пєси виставила драматична секція У. Н. Дому. Виставлено також перший раз за морем історичну драму "Маруся Богуславка" силами Інституту Просвіти при допомозі членів У. Н. Дому.

Українці у Вінніпеґу ставали щораз більше вибагливими. Вони вже не вдоволялися старими популярними пєсами. "Давайте нам нових",

Хор Українського Народного Дому у Вінніпегу 1929 р.

чулися нераз домагання. Тай і самих аматорів вже не задоволяли часто повторювані. А нових не скине Бог з неба.

В старому краю війна та повоєнне лихоліття припинили поступ української літературної творчости. Деякі найкращі працівники згинули, другі опинилися в концентраційних таборах, на Соловках та сибірських каторгах, треті пішли на службу ворогам. Хоч зосталися нам улюблені твори наших клясиків, що ніколи не старіються, що ніколи не наприкрилися і не завели, то все таки загал вимагає чогось нового, хоч і гіршого. Прийшлося канадійцям спробувати своїх власних сил.

Почали появлятися нові продукції наших домашних аспірантів-письменників, чи то інсценізовані з поважних побутових та історичних повістей, чи оригінальні твори поважні та веселі жарти. Так появилися: "Пімста за Кривду", інсценізована з повісти І. Нечуя-Левицького "Микола Джеря" і в "В неділю рано зілля копала" з повісти О. Кобилянської, інсценізованої В. Казанівським. Оригінальні: "Дівочі Мрії" і "Ляхо-Татари" С. Ковбля. Перша з них вийшла друком і була виставлена також на старокраєвих сценах. Друга була виставлена з рукопису. Інсценізована частина трильоґії Б. Лепкого "Недоспівана Пісня" була виставлена з рукопису у Вінніпеґу і в Торонто. Появився цілий ряд драм і комедій Д. Гунькевича, які були друковані в Канаді або видавництвом "Русалка" у Львові і виставлені у Вінніпеґу та по кольоніях. Появився також цілий ряд оригінальних драматичних творів О. Лугового на тлі визвольних змаґань українського народу на рідних землях. Вийшла друком релігійна драма о. Кирстюка "До віри Батьків". Також вийшла друком серія коротких одноактівок, які виставляються як додатки до концертів. Ті праці переважно видають самі автори власним коштом.

З появою на екрані звукових фільмів вистави на сценах почали постепенно занепадати. Молодь в Канаді почала більше інтересуватися кіном, ніж живими картинами народної творчости. Старша ґенерація поволі відсувалася в тінь спочинку, і сценічний рух почав помалу зводитися до забавної "фарси". Місце поважних пєс заняли забавні одноактівки в злуці з принагідними недільними концертами (з колєктою при дверях), які кожна орґанізація, що мала свою сцену, уряджувала, щоби тільки задержати при собі своїх прихильників. Такі концерти уряджувалися переважно при помочі шкільної дітвори.

Загальна економічна кріза, яка потрясла в році 1929 основами фінансового світа, придавила собою й освітний рух серед українців в Канаді на довший час. Народні орґанізації знайшлися в скрутнім матеріяльнім положенні. Це до великої міри спричинило застій на полі народного мистецтва і придавило той рух в хвилі його найкращого розцвіту. Одначе Український Народний Дім у Вінніпеґу, помимо своеї тяжкої фінансової скрути, не опустив з рук "піднятого прапора". Надмірними зусиллями своїх членів, які ще могли своїми дарами та щедрими позичками вдержати орґанізацію від фінансового краху, не піддався зневірі. Саме в тім скрутнім часі були виставлені ті найзнаменитші пєси, які піддержали духа серед народу.

ДРАМА "ЧОРНА ПАНТЕРА І БІЛИЙ МЕДВІДЬ" В. ВИННИЧЕНКА.

Як видно вже з самого заголовка, драма ця має небувалий підклад, незнаний досі між українськими драматичними творами. Драматична секція Народного Дому взяла на себе виставити її перед українською публикою у Вінніпеґу. Вона була виставлена театром у Відні в перекладі на німецьку мову і викликала небувалу сензацію, як клясичний твір світового мистецтва, як доносили тодішні часописи з Европи.

Драма основана на тлі життя бідної родини артиста-маляра в Парижі у Франції. Артист "Білий Медвідь" (В. Казанівський) викінчує славну картину, з продажі якої сподіється поправити бідне життя родини. Його дружина Ріта (прозвана пантерою), п. М. Угринюківна, докоряє йому занедбання родинних обовязків і нуждою, яку мусить терпіти навіть їх дитина немовля. Вона домагається, щоб він продав картину, хоч би і не викінчену, за першу ціну, яку хто подасть. Ці невідрадні обставини стають головною перепоною у викінченні картини.

На нього впливає друга артистка-маляр "Сніжинка" (названа ізза її сніжно-білого волосся), щоб він не піддавався, а викінчив картину, за що чекає його слава, за яку варт і терпіти нужду. Доведений до безрадности, він постановляє усунути ту головну перешкоду. Виставляє в неприсутности матері голу дитину в отворене вікно на мороз. Дитина застудилась і по короткій недузі умирає. Мати в розпуці, бачучи головну причину смерти дитини, ножем шматує на куски невикінчену картину.

Особливе враження викликала дія друга, яка представляє життя артистів-малярів в каварні в Парижі. Тут живі гурти артистичної столичної еліти показали дійсне життя серед артистичного світа. А вже найбільшу сензацію викликала роля дитини — "Лесика". Ту ролю представила вісім-місячна дитина п-ва Скорохід — Оля. Драма викликала таке враження, що ледви чи заводові артисти могли б її краще виставити.

ПЕРШИЙ ПРОСВІТНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНҐРЕС УКРАЇНЦІВ У ВІННІПЕҐУ, СКЛИКАНИЙ У. Н. ДОМОМ У 1923 РОЦІ.

(Оповістка в пресі.)

Делеґати приїздять 11 грудня і того дня пополудні почнеться реґістрація учасників (делеґатів і гостей) конґресу.

ПРОГРАМА КОНҐРЕСУ:

12 грудня (Перша сесія).

В 9 годині рано. — Докінчення реґістрації.

В 10 годині. — Отворення конґресу — голова Українського Народного Дому. — Уконституовання президії. — Привіти делеґатів і визначних анґлійців.

12 грудня (Друга сесія).

В 2 годині пополудні. — Докінчення привітів.

1) Українська іміґрація в Канаді (її здобутки і пляни на будуче). Референт Я. В. Арсенич.

2) Виховання молодого покоління в Канаді. (Завдання й цілі Рідної Школи і Бурс, фахове орґанізування молодіжи). Референти Михайло Стечишин і А. Максимчук.

13 грудня (Третя сесія).

В 9 годині рано: —

3) Орґанізація українців для просвітних і товариських цілей. (Завдання Народних Домів, Читалень, Аматорських та співацьких кружків і товариських клюбів). Референти Мир. Стечишин і В. Кудрик.

4) Роля жінки в поступі народу взагалі, а українського зосібна. Референтка — п-на Марія Савчак.

13 грудня (Четверта сесія).

Початок 2 год. пополудні: —

5) Орґанізація фармерів для економічного піднесення і збільшення фахового знання в практичнім приноровленню. — Референти: Ф. Боднар, К. Продан, Ю. Сиротюк і Н. Паньків.

14 грудня (Пята сесія).

Початок 9 год. рано: —

6) Запомогові Товариства. Референт З. Бичинський.

7) Торговля і промисл між українцями в Канаді. Референти: В. Свистун і І. Семенюк.

14 грудня (Шеста сесія).

Початок 2 година пополудні.

8) Участь українців в канадійськім публичнім життю. — Референти: Н. Григорчук і Ф. Гаврилюк.

9) Орґанізація Репрезентаційного Тіла Українського Народу в Канаді. — Референт Т. Д. Ферлей.

До кожного реферату будуть внесені відповідні резолюції до прийняття Конґресом.

Вечером 11 і 12 грудня делеґати мали нагоду почути концерт славної Української Республиканської Капелі під проводом покійного проф. Олександра Кошиця, яка обїхала всі европейські столиці і заїхала до Америки, а до Вінніпеґу приїхала за старанням і ґарантією Українського Народного Дому. Обидва концерти відбулися в найбільшій салі "Борд оф Трейд". Без уваги на високу ціну вступу ($1.00, $1.50, $2.00, $2.50 і $3.00), саля була переповнена.

Дня 13-го грудня в вечір делеґати бачили оперу "Запорожець за Дунаєм", виставлену Драматичною Секцією Народного Дому. Хто зостався ще до 15 грудня, бачив драму "Ясні Зорі" Б. Грінченка, також виставлену Драматичною Секцією Народного Дому.

РЕЗОЛЮЦІЇ УХВАЛЕНІ НА ПЕРШІМ УКРАЇНСЬКІМ ПРОСВІТНО-ЕКОНОМІЧНІМ КОНҐРЕСІ В КАНАДІ.

В справі Рідної Школи.

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес в Канаді акцептує Головний Комітет Рідної Школи, завязаний українськими учителями в Манітобі на послідній їх конвенції минулого літа. Конґрес ви-

словлює бажання, щоб був настановлений осередний секретар, котрий стало порозумівався б з ріжними просвітними інституціями по цілій Канаді в справі заснування Рідних Шкіл; щоби віднестися до орґанізацій українського учительства Алберти і Саскачевану, як також до виховавчих інститутів, як Український Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні, Бурса ім. Шептицького в Ст. Боніфес, щоби ті інституції і їх питомці помагали в закладанню Рідних Шкіл в Канаді; щоби віднестися до священиків ріжних віроісповідань, аби вони помагали завести в своїх парохіях Рідної Школи; щоби представники учительських орґанізацій в Манітобі, Саскачевані і Алберті та представники інститутів і бурс виготовили курікулюм для Рідних Шкіл в Канаді; щоби осередний секретар зібрав імена відповідних кандидатів на українських учителів по Рідних Школах.

В справі помочі Інститутам.

Перший Український Просвітно-Економічний Конгрес в Канаді вважає, що український нарід повинен як найщиріше поперти фінансово українські Інститути ... (Це лише початкові слова довшої резолюції. — Заввага редакції.)

Релігійно-моральне виховання.

Зваживши, що основою характеру людини є її релігійно-моральні прінціпи, оцей Конґрес підчеркує вагу релігійно-моральних засад у вихованню і закликає цілу українську суспільність в Канаді, а головно просвітні й учительські орґанізації до цего, щоби як слід подбали про релігійно-моральне виховання молодого покоління.

Релігійно-політичні ограничення в орґанізаціях.

Перший Просвітно-Економічний Конґрес заявляється проти того, щоби просвітні орґанізації обмежували своє членство релігійними або політичними вимогами.

Союз українських просвітних орґанізацій в Канаді.

Взявши на увагу, що велика скількість льокальних просвітних орґанізацій в Канаді провадить свою роботу без взаїмного порозуміння і спільного пляну,

Взявши на увату, що така робота є незвичайно тяжка і не дає бажаних наслідків,

І взявши на увагу, що цю роботу вони можуть провадити багато успішніше, коли провадитимуть її спільно,

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес в Канаді постановив, що всі існуючі просвітні орґанізації, як Народні Доми, читальні, аматорські і співацькі кружки повинні зєднатися в один союз українських просвітних орґанізацій в Канаді, в якім кожна місцева орґанізація має задержувати свою повну автономію у місцевих справах та своє майно, а тільки мають причинятися своїми фондами на удержування союза.

Просвітна праця серед жіноцтва.

Щоби заохотити українських дівчат до науки, Український Народний Дім повинен призначити певну суму грошей на річні стипендії для

дівчини, котра відзначиться в науці, і тим способом приготовить кожного року одну українку на пожиточну одиницю народу.

Український Народний Дім повинен скликати раз на тиждень жіночі збори, на яких одна з учасниць повинна дати відчит на тему гігієни, домашного господарства або щось подібного.

Український Народний Дім повинен через часописи дати жінці змогу навчитися дечого. В кожнім часописі повинен бути "Жіночий Куток". Повинно бути зорганізоване жіноче товариство на взір старокраєвого "Союза Жінок". Центром цего союза мав би бути Вінніпеґ, а членкинями могли б бути всі українки без ріжниці релігійних переконань. Задачею цего товариства мало б бути: образування українок через відчити і лекції, чи то шиття, чи варення, чи інших робіт, звязь з жінками на кольонії через висилання до них від часу до часу прелеґентів, вишукування тих дівчат, що до міста з фармів поприїзджали і як заблудші вівці не знають, що з собою почати. На цю роботу попотрібно "сошел воркерс", на що повинен призначити відповідну суму Український Народний Дім, або Український Червоний Хрест, щоби вишколити кількох жінок в цім напрямі.

В справі ліпшого фармерування.

З огляду на те, що життевий рівень українських господарів в Західній Канаді став значно вищий,

Що модерні способи провадження хосенного господарства є мало знані українським фармерам через брак рільничої літератури і відповідної кооперації інших інтересів,

Що спосіб провадження господарства, в якім особлившу увагу звертається на управу збіжжа, а інші корисні галузи, можливі до розведення, занедбується, показався нехосенним, бо таке господарство не приносить певного і сталого доходу, потрібного для задоволення життевих вимог,

Цей Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес, зібраний в місті Вінніпеґу в днях 12, 13 і 14 грудня, 1923 р., поручає і взиває все українське громадянство до спільної акції, щоб якнайскорше приготовити, упорядкувати і завести хосенні господарства слідуючими способами:

1) При кожній стації, селі і місточку, при Народних Домах, школах і церквах орґанізувати товариства взаїмного економічного поліпшення, в яких живу і провідну акцію повинні брати священики, учителі і професіоналісти, склепарі і інші бизнесовці, та спільно з рільниками прямувати після певного пляну, відповідно до околиці і обставин, до систематичного побільшування і поліпшування якости продукції та способів продажі.

2) Найбільшу увагу звертати на молочарство, як головну галузь мішаного господарства, і систематично побільшувати дохід від поодиноких коров через добірне плодження, годовання і вибирання скота.

3) Відповідно плекати, годувати і спродавати худобу на мясо в такім стані і в такій порі року, щоби ринок міг дати як найвищу ціну.

4) В кожнім господарстві розмножувати тип свиней, відповідний до експорту на вудженину, за який на ринку дають найвищу ціну.

5) Конечно будувати, або переробляти старі будинки на модерні приміщення для курей та іншого дробу і відповідно плекати і розмножувати дріб, щоби з него було якнайбільше доходів, при чім зверталося б увагу на те, щоб яйця продавати в такім стані і в таку пору року, коли ринок платить найвищу ціну.

6) По можности діставати і плекати вівці, бо вони є досить поплатні в господарстві, а крім цего помагають в нищенню бурянів.

7) Удержувати при господарствах пасіки, бо ця галузь також є дуже корисною.

8) До плодження всяких домашних звірят уживати тільки добре вибраних расових самців.

9) Для конечного поліпшення годівлі домашного скота управляти більше поживних ростин і де можливо, копати, або будувати квашеники ("сайлос"), щоби цим способом зменшити кошти доброї годівлі.

10) Цілими околицями плекати лише один вибраний тип чи расу домашних звірят, а всі продукти продавати лише кооперативним способом, щоби уникнути якнайбільше посередників.

Рільничі інструктори.

З огляду на невідрадні обставини, в яких живуть українські фармері в Канаді, цей Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес рішає:

Що українські поселенці глибоко оцінюють і щиро апробують працю робітників на рільничім полі з відділу скотоводства при домініяльнім міністерстві рільництва у провінціях Манітоба і Алберта, а також працю репрезентанта манітобського міністерства рільництва (галузь рільничих услуг і відділ молочарства) при поширюванню знання про модерні способи господарки відповідно до практики, наукових дослідів та ринкових вимог, бо ця праця приносить поодиноким фармерам, околицям і краєві більші доходи в долярах і центах.

Що видаток, сполучений з цею роботою, є корисний тому, що це помагає розвоєві краю, побільшує скількість і якість продукції, заохочує поселенців оставати на землі, запобігає вилюдненню і будує основу ліпшого громадянства через Діточі Клюби.

І що це є дуже пожадане, аби цю роботу розширити за посередництвом української преси і через назначення більшого числа робітників, що показали б способи модерного мішаного господарства в інших провінціях і дистріктах.

Інструктор пасічництва.

Українці, горожани Канади, зібрані на Першім Просвітно-Економічнім Конґресі у Вінніпеґу, визнаємо, що пасічництво, так важна галузь рільництва між українцями в Канаді, дотепер є занедбане з причини браку мандрівного інструктора, котрий міг би поучати фармерів, як вести взірцеву пасіку.

І тому просимо Доменіяльний Уряд, щоби назначив на західну Канаду мандрівного інструктора пасічництва в якнайкоротшім часі.

8\. З основанням більшого числа пасік Домініяльний Уряд причинився б до збільшення продукції в цій частині Канади і тим самим до економічного піднесення її населення.

Фахове і вище образування.

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес уважає, що потрібне є заснування комітету, який вишукував би здібних, молодих людей і давав би їх на вище та фахове образування.

Запомогова орґанізація.

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес, зібраний в днях 12, 13 і 14 грудня у Вінніпеґу, вважає справу запомогових орґанізацій за вельми важну і припоручає Українському Запомоговому Товариству Взаїмна Поміч приготовити відповідний статут та поширити свою діяльність на цілу Канаду.

У звязку з запомоговою орґанізацією Конґрес вважає за конечно потрібний Сиротинець та Дім для Старців і поручає Товариству Взаїмна Поміч занятися цим ділом.

Торговельна орґанізація.

Зваживши, що в теперішнім громадськім і державнім життю промислово-торговельна орґанізація є головним, коли не найважнішим чинником,

Цей Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес в Канаді покликує до життя товариство для поширення торговлі і промислу між українцями Канади.

Іміґраційний комітет.

Будучність Канади залежить від великої іміґрації рільничого населення. В виду цего цей Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес постановляє назначити і назначує іміґраційний комітет, який помагав би урядові, чи якій іншій орґанізації в спроваджуванню українських поселенців з Европи.

Репрезентаційне тіло українського народу.

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес впроваджує в життя репрезентаційне тіло українського народу в Канаді під назвою Український Центральний Комітет в Канаді.

Український Центральний Комітет в Канаді складається з голов і секретарів українських загально-народних інституцій, просвітних, виховавчих, філянтропійних, запомогових і економічних, однакож кожна орґанізація може від себе призначити інших членів свого уряду замість голови та секретаря.

Всі ті члени Українського Центрального Комітету (вибрані і делеґовані) мають право кооптації членів до ширшого комітету з ріжних сторін Канади.

Обсяг ділання Українського Центрального Комітету має бути такий:

а) Звертатися до українського заґалу в загальних справах.

б) Право загальної репрезентації українців Канади.

в) Право укладати спільний буджет через накладання національного податку й іншими способами на цілі орґанізаційні, просвітні, виховавчі, запомогові (філянтропічні), громадські канадійські і загально-українські.

г) Скликати загально-українські конґреси.

Заряд Українського Народного Дому в Вінніпеґу має покликати до життя Український Центральний Комітет.

В справі Старого Краю.

Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес в Канаді протестує проти окупації українських земель ворожими силами.

Бажає визволення і зєднання всіх українських земель під одну українську владу,

І рівночасно рішає дати матеріяльну і моральну поміч у визвольній боротьбі українського народу на полі просвітнім, економічнім і політичнім.

КОРОТКИЙ ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРОСВІТНО-ЕКОНОМІЧНОГО КОНҐРЕСУ.

Після програми Конґрес мав відбутися в салі Українського Народного Дому, та ізза великого числа зголошених учасників, які в тій салі не могли поміститися, Конґрес відкрито в Квінс театрі. Рано 12 грудня 1923 року Конґрес відкрив голова Українського Народного Дому п. Т. Д. Ферлей щирим привітним словом і відложив перше засідання на 2-гу годину пополудні з причини, що запрошено було співаків Української Капелі Кошиця на обід до Народного Дому і він, як голова Народного Дому, мав їх там привітати і погостити.

Пополудні простора саля театру заповнилася делеґатами і гостями. Присутних було около 350 осіб. У кожного на лиці ясніла радість і вдоволення та зрозуміння важности хвилі. Стрінулися знайомі зперед десяток літ, одні з провінції Онтеріо, другі з Бритиш Коломбії та західних хліборобських провінцій. Всі вони діти українського народу, приїхали на поклик Українського Народного Дому до Вінніпеґу, щоб разом радитися над пляном нашої просвітної та економічної діяльности.

Голова п. Ферлей представив вкоротці справи, які мають бути порушені на нарадах Конґресу, і запропонував вибір президії, яка мала би репрезентувати всі заступлені провінції та покликати на естраду почесну старшину.

Покликано до президії пп. А. Томашівського і Саламандика з Алберти, Г. Сліпченка і С. Михайлюка з Саскачевану, І. Ґуменюка з Онтеріо, Й. Кулачковського і Г. Буґеру з Манітоби, українських послів з Манітоби Н. В. Бачинського і Д. Якиміщака, репрезентанта Інституту ім. П. Могили Ю. Стечишина, від Інституту ім. М. Грушевського п. Д. Фербея, репрезентантів студентських орґанізацій А. Вавринюка і М. Лучковича, як також наших старших піонірів: Л. Новосада з Мічем, Саск., і Г. Гикавого з Манітоби. На секретарів покликано пп. О. Боянів-

ського, В. Купченка і М. Лучковича. Предсідником пополудневої сесії назначено Г. Сліпченка.

Перший привіт виголосив делеґат від Тов. ім. Ів. Франка в Едмонтоні А. Томашівський, редактор часопису "Наш Поступ". Другий привітав Конґрес п. Гаврило Сліпченко. Дальше говорив ректор Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні п. Юліян Стечишин. Слідуючий привіт виголосив представник Українського Народного Дому в Саскатуні п. А. Вавринюк. Дальше по черзі вітали Конґрес: Й. Кулачковський з Вайта, Манітоба; Міґайчук, піонір фармер з Вайта; Лука Новосад з Мічем, Саск.; Гр. Буґера з Дуфрост, Ман.; Гр. Гикавий з Ґарленд, Ман. Також виголосили привіти: п. І. Гуменюк з Вест Форт Виліям, Онтеріо; М. Лучкович з Едмонту; Д. Якиміщак, адвокат і посол з округа Емерсон.

Посол Н. Бачинський з округа Фішер в Манітобі ставить нагле внесення:

"Цей Перший Український Просвітно-Економічний Конґрес в Канаді сердечно вітає Український Національний Хор під управою проф. Олександра Кошиця, який тепер гостить у Вінніпеґу, і складає йому високе признання і подяку за ту велику працю, яку він положив для прославлення української пісні між культурними народами світа."

Внесок попер І. Гуменюк, і Конґрес оваційно ухвалює внесок повстанням з місць.

Дальше привітне слово сказав п. І. Лісовий, представник Товариства ім. Т. Шевченка в Трансконі, Ман. Гр. П. Шевчук, делеґат Тов. ім. Т. Шевченка в Торонто, Онт., вітає Конґрес і висловлює сподівання, що його рішення будуть обовязувати і їх організації на сході, бо вони від давна ждуть помочі і кооперації від українців з заходу. Дальше слово привіту зложив п. М. Ситник з Давфин, Ман., від Товариства Просвіта в Косів, Ман.; піонір Рошко з Стюартборн, Ман., накликає молодь до плекання всего, що рідне і гарне; гр. Ґ. Підлубний вітає Конґрес від Запомогового Товариства св. Михаїла у Вінніпеґу та від буковинських українців. Також вітали Конґрес: о. Гребенюк, парох української православної церкви в Ґудів, Саск., П. Чичка, делеґат від Тов. Просвіта з Форт Виліям, Онт.; С. Б. Микитюк, учитель з Ґудів, Саск.

Другий день рано, 13 грудня.

Привіти зложили ще: Корпан з Ріджайни, Саск., П. Рудий з Канора, Саск., Вільчинський з Гемтон, Саск. Прочитано привітні телеґрами від Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, від Української Православної Церкви в Едмонтоні, від секретаря Союза Українських Баптистів в західній Канаді П. Кіндрата, від д-ра Т. Кібзея з Питсбурґу, Пенсилвенія, і лист від Ів. Данильчука з Канора, Саск.

Після привітів предсідник п. Г. Сліпченко покликав до слова п. Мих. Стечишина з Йорктону, Саск., який виголосив обширний реферат на тему "Ціли і завдання Рідних Шкіл та Бурс".

Опісля д-р М. Міґайчук передав Конґресові подяку від проф. О. Кошиця та від Українського Національного Хору за братерське відношення і сердечну гостину в У. Н. Домі. Хористи говорили п. Міґайчукові ,що чулися між вінніпеґськими українцями, як на рідній землі, бо до-

сі ніхто ще так гостинно, так по товариськи, по братерськи не приняв їх, як українці Вінніпеґу.

Після того забрав слово п. Я. В. Арсенич і, перепрошуючи присутних, що не міг за іншими справами у звязку з конґресом виголосити свій реферат як перший на програмі, виголошує тепер реферат на тему "Українська іміґрація в Канаді". Після реферату наступила перерва на обід.

Пополуднева сесія.

Відкриваючи сесію, предсідник уділив голосу пані Зваричевій з Веґревил, Алберта, яка вітає Конґрес від співацько-драматичного кружка у Веґревил. Представник домініяльного міністерства рільництва п. Т. Боднар з Етелберт, Ман., виголошує реферат на тему "Розвій рільництва між іншими і в нас". Слідуючий реферат виголосив урядник манітобського департаменту рільництва Кирило Продан на тему "Практичне приноровлення господарства". Він показав в цифрах вислід ріжних галузей господарства, прибутків і цін збуту та ріжниць між примітивними і модерними способами господарства. Ю. Сиротюк, представник департаменту рільництва з Едмонтону, виголосив реферат про фармерські спілки в Канаді. Реферат опертий на наукових дослідах, переплітаний гумористичними заввагами та порівнаннями, присутні приняли з ентузіязмом.

Опісля забрав слово надпрограмово посол Н. В. Бачинський в справі іміґрації до Канади і поставив внесок покликати до життя іміґраційний комітет в такім складі: адв. Мих. Стечишин, посол Н. Г. Григорчук, ред. О. Гикавий, о. С. Савчук, ред. З. Бичинський, М. Лучкович, адв. А. Вавринюк, купець І. Гуменюк, ред. Т. Томашівський, В. Свистун і Т. Д. Ферлей. Внесок піддержав п. Дм. Романчич з Давфин з доданням посла Бачинського, і Конґрес приняв внесок одноголосно.

Опісля виголосив реферат п. Н. Паньків на тему "Пасічництво". Реферат почав історією розвитку пасічництва на Україні від найдавніших часів і переказав історію пасічництва в Канаді взагалі і між українцями зокрема.

Місце предсідника заняла тепер пані Зваричева з Веґревил і покликала до слова панну Марію Савчаківну, що перед кількома роками приїхала з міста Борщів в Галичині молодою студенткою і перша з українок в Канаді укінчила фільософічний факультет в Манітобськім університеті з титулом Б.А. Панна Савчак виголосила обширний реферат на тему "Роля жінки в поступі народів взагалі, а українського зокрема".

Попередний предсідник п. Сліпченко заняв своє місце і покликав до слова редактора Українського Голосу п. Мирослава Стечишина, який виголосив реферат на тему "Орґанізація українців в Канаді для просвітних та товариських цілей". Він широко обговорив цю тему і запропонував кілька резолюцій, що до неї відносилися, які опісля Конґрес ухвалив.

Третий день нарад, 14 грудня.

Перший реферат на цій сесії виголосив редактор З. Бичинський на тему "Запомогова орґанізація в Канаді". Слідуючий реферат виголосив п. В. Свистун "Про торговлю і промисл між українцями в Канаді". При

кінці реферату запропонував покликати до життя комітет для справ торговельно-промислових і вніс до комітету: адв. Я. В. Арсенича, аптекаря Н. Залозецького, посла Д. Якиміщака, адв. Вавринюка, Г. Сліпченка, Семенюка, А. Струса, С. Тиховецького і Пронюка. Г. Буґера підтримав внесок, додаючи ще В. Свистуна. Присутні приняли пропозицію. Опісля п. Свистун прочитав лист від п. Семенюка з Редвей, Алберта, як додаток до реферату. Далі виголосив реферат посол Д. Якиміщак на тему: "Чим повинен інтересуватися свідомий українець?"

По вичерпанні програми забрав слово п. Т. Д. Ферлей і предложив до ухвалення ряд резолюцій, запропонованих референтами, які Конґрес приняв одноголосно.

Забрав ще слово адвокат Осип Дик, як репрезентант Українського Червоного Хреста в Канаді. Його промова була звернена в сторону помочі для старого краю, яку взяла на себе орґанізація Червоний Хрест в Канаді. Відтак промовляв гр. Мазуркевич, який недавно прибув з України.

Предсідник Г. Сліпченко закрив наради Конґресу в годині першій пополудні дня 14 грудня 1923.

ТОВАРИСТВО БОЯН У ВІННІПЕҐУ.

Щоби заховати на довший час памятку того початкового освітно-культурного змагання молодої іміґрації з українських земель в місті Вінніпеґу, потрібно тут навести поіменний спис членів перших товариств.

Багато з них розійшлися по провінціях Канади, беруть участь в ріжних культурних орґанізаціях як провідники, багато є на відповідальних фахових становищах, мають своїх дітей, що заступають їх місця та продовжують їхню працю. Багато вже перейшли на другий світ, то нехай хоч ця скромна згадка скаже колись тим, що прийдуть по нас, хто були ті, що започаткували ту працю і довели її до пожаданих наслідків, які тепер приносять овочі на полі української культури. Принагідні світлини поодиноких ґруп, які заховалися, не дають повного перегляду всіх тих, що були членами товариств. Не всі мали нагоду бути присутними, коли ті світлини бралися. Нехай хоч імена їх будуть в памятку поколінням.

Статут Т-ва Боян, принятий Надзвичайними Зборами дня 15 червня 1912 року.

1) Товариство прибирає офіціяльну назву: Українське Драматичне Товариство "Боян" у Вінніпеґу.

2) Цілею Товариства є: Ширити почуття національної свідомости і любов до української літератури, культури і мистецтва.

3) Средствами до осягнення цеї цілі є: Вистави театральні, в яких мають брати участь члени. Бібліотека, хоральні виступи перед публикою і видавання друком драматичних та музичних творів.

4) Товариство складається з дійсних членів, що при вступі зобовяжуться виповнювати приписи цего статута і ухвали Товариства.

Товариство Боян в 1912 році.

5) До товариства може належати кожна особа українського походження без ріжниці віку, пола і поглядів.

6) Товариством заряджує Виділ, вибраний Загальними Зборами членів при кінці кожного року.

7) Виділ складається з предсідника, його заступника, секретаря, його заступника, касієра, бібліотекаря, ґардеробщика і господаря.

8) Посередником між Виділом і членами є Контрольна Комісія з трох членів, вибраних в той сам час, що Виділ.

9) Касієр, бібліотекар і господар є особисто відвічальні перед Виділом за майно Товариства, поручене їм зокрема, а Виділ взагалі відвічальний разом і поодиноко перед членами Товариства за майно Товариства взагалі.

10) Законодатним тілом Товариства є Загальні і Надзвичайні Збори членів Товариства.

11) Загальні Збори відбуваються раз в рік в місяці грудні.

12) Надзвичайні Збори можуть відбутися в кожний час, коли покажеться потреба.

13) Загальні і Надзвичайні Збори мусять бути скликані і оголошені Контрольною Комісією за порозумінням з Виділом щонайменше два тижні наперед у двох українських місцевих часописах.

14) Всякі оголошення Загальних і Надзвичайних Зборів мусять говорити виразно про ціль Зборів.

15) На Загальних Зборах Виділ і Контрольна Комісія складають звіти з діяльности Товариства. Перепроваджується наради і ухвали в справах, які були наперед оголошені. Переводиться вибір урядників Товариства на слідуючий рік і розважується внески членів дотично справ Товариства.

16) На Надзвичайних Зборах переводиться наради і ухвали над тими справами, які були проголошені перед Зборами.

17) Всякі Збори є важними, коли будуть проголошені після приписів цего статута і коли на них явиться більшість дійсних членів.

18) Всякі ухвали є важні і зобовязуючі, коли за ними заявиться дві третини присутних членів.

19) Надзвичайні Збори можуть бути скликані тоді, коли щонайменше 5 членів Товариства цего зажадають від Контрольної Комісії, подаючи писемне жадання і причину.

20) Кожний член Товариства мусить незалягати з членською вкладкою, яка буде ухвалена Зборами Товариства, довше чим три місяці.

21) Кожний член, що ділає на шкоду Товариства, може бути виключений з членів Надзвичайними Зборами, скликаними в тій ціли.

22) Перед виключенням члена Мировий Суд має докладно розслідити причини до виключення і вислід свого слідства має дати під дискусію Надзвичайним Зборам.

23) Всякі непорозуміння між членами має рішати Мировий Суд, який складається з трох членів. Спорячі сторони вибирають по одному членові, а ті два добирають третого.

24) Кожний дійсний член Товариства має право активного і пасивного вибору і користати зі всіх средств Товариства нарівні зі всіми членами.

25) Майно Товариства творять: Вкладки членські, бібліотека, театральні прибори і доходи з театральних вистав та концертів.

Товариство Боян у Вінніпегу в 1918 році.

(Імена членів на стор. 179—180.)

26) Товариство існує так довго, доки існує сім дійсних членів.

27) На случай розвязання Товариства в біжучім році, майно Товариства переходить на Український Город у Львові.

Ця точка має бути предложена Загальним Зборам кожного року до ухвалення майбутньої зміни.

Після ухвалення цего Статута Збори вибрали Виділ з слідуючих осіб: Предсідник: Стефан Басістий. Заступник предсідника: Михайло Олеха. Діловий секретар: Дмитро Демянчук. Заступник: Никола Мельник. Касієр: Клим Паньків. Бібліотекар: Віктор Купченко. Ґардеробщик: Осип Довганюк. Заступник: Марія Угринюківна. Господар: Семен Ковбель. Диріґент: Максим Пасічняк. Контрольна Комісія: Петро Войценко, Іван Ваґнер, Аврам Горіненко.

Збори відбулися в домі М. Хижняка при вулиці Флора ч. 686. Присутних членів 47.

Члени Товариства "Боян" у Вінніпеґу.

(Світлина членів на 178 стор.)

Перший ряд з долини (зліва на право): Василь Никорук, Іван Никорчук, Никола Величенко, Іван Драчук, Маріян Сохацький, К. Созанський, Никола Сохацький, Антін Ковбель (син Семена, тепер інжинір), Дмитро Яремій, Павло Статанюк, Михайло Радик (тепер адвокат), Теодор Гуменюк (тепер адвокат), Никола Тихий, Г. Ґ. Скегар, Петро Романишин.

Другий ряд з долини (зліва на право): Іван Гикавий (тепер священик), І. М. Дубик, А. Медведик, Василь Парасюк (пров. манд. орх. в У. Н. Домі), Григорій Шкляр, Йосиф Довганюк (вже покійний), А. Колцуняк, Іван Туркевич, Н. Пунак (учитель), Іван Вівсяник, Ілля Симчич (тепер аптекар), П. В. Козяр (адвокат), Михайло Каралаш.

Третий ряд з долини: Володимир Гжеховський, Текля Басіста (вже покійна), Стефан Басістий (вже покійний), А. Козяр, Павло Павлюкекевич, Михайло Король, Йосифа Ковбель (Семена), Р. Пасічнякова (Максима), Никола Ванджура, Стефан Тракало, Теодор Федик, Юрій Самотілка (вже покійний), Вол. Метельницький, Дмитро Душенко.

Четвертий ряд з долини: Никола Гуцуляк (скрипак), Микита Кумка (вже покійний), Григорій Гречка, З. Клапоущак, Катерина Жмуд, Максим Пасічняк (диріґент), Семен Ковбель, Василь Свистун, Осип Задурович, Марія Рута (вже покійна), Петро Павлюкевич, Н. Монастирська, Григорій Блок.

Пятий ряд з долини: Анна Гуменюк, Павліна Павлюкевич (Батицька), Василь Батицький, Б. Кукурузова, П. Кукуруз, Іван Андріящук, Стефанія Чорнейко, Павліна Ґалдзінська, Анна Бобовська (вже покійна), П. Кнутель (вже покійний).

Шестий ряд з долини: Марія Волинець, Н. Кушнярик, Теодор Угринюк (учитель), Юліян Квасницький, Ольга Руснак (замужна Квасницька), Марія Чорнейко, Дмитро Пристайко, Павло Коновальчук, Ольга Губіцька, Михайло Губіцький.

Семий ряд з долини: Наталя Чорнейко, Юстина Угринюк (учителька, зам. Гайовська), Анна Гавірко, Іван Гавірко (почтовий урядник), К. Войценкова (вже покійна), Петро Войценко (управ. Укр. Голосу), Евд. Будник (зам. Павлюкевич), Евгенія Демчук (зам. Козяр), Антін Боднар,

Катерина Боднар, Наталя Фундитус (вже покійна), Юліян Фундитус, Еміль Сохацький, Стефан Вівчар.

Горішний ряд від ліва: Н. В. Бачинський (тепер посол), А. Бачинська (вже покійна), Анна Сандулович (вже покійна), Іван Сандулович (вже покійний), Марія Боянівська, Осип Боянівський (вже покійний), Марія Угринюк, Никола Куриляк (вже покійний), Юрій Ґеник (учитель, вже покійний), Михаліна Скрипник, Никола Скрипник, Михайло Ситник (учитель), Йосиф Третяк.

Члени Тов. Боян, яких нема на світлині

Аврам Горіненко, Іван Ваґнер, Дмитро Демянчук, Гриць Руденко, М. Чалий, Я. Котляренко, Дм. Стечишин, О. Харамбура, Клим Паньків, Осип Богонос, Стефанія Купченко (Віктора), Михайло Олеха, Никола Мельник, Іван Слюзар (вже покійний), Катерина Слюзарева, Йосиф Цуркан, Михайло Лучкович, В. Корнійчук, Ф. Фодчук, Гнат Богонос, К. Гнатюк, пані Гнатюк, В. Данильченко, Іван Батрин, С. Урбанович, Мусій Матюшинець, Зиновій Кириленко, Анастазія Арсеничева, Лукія Оленюк, Розалія Мачула, Анна Мокрицька, Вікторія Тракало, Михайло Копяківський, П. Сольник, Іван Грибик, Михайло Ґлова, В. Рудько, Юлія Рудько, П. Гошовський, П. Подольський, Дм. Кракалія, Михайло Фільварків, Ст. Мостовий, Маруся Траска, Маруся Ничка, Василь Музиль, Гнат Стецюк, Гнат Сич (артист-маляр), Т. Пазюк, С. Шестопалко, Іван Репушка, В. Підперигора, Теодор Стадник, П. Білик, Михайло Найдан, Т. Лотоцький, П. Рихлівський, Ф. Драґан (тепер лікар), В. Смук, Софія Висоцька, Максим Семенюк, Дмитро Томенчук, Анна Казанівська, Василь Угринюк, Никола Сущенко, Федір Барицький (вже покійний), Стефан Сохацький, Марія Собчук, Параня Момотюк, Гриць Угринюк, М. Д. Гулей, Адольф Рахвальський, Анна Стиранка, Володимир Пиндиковський, Марія Пиндиковська, М. Попович, Марія Рогальська, Анна Бабій, В. Бабій, Олеся Пиндиковська, Ольга Пирч, Іван Пирч, Іван Чупрун, Юрій Лисак, Теодозій Драчук, Михайло Кадинюк, Василь Лисак, Анна Хариш, Анна Бакалюк, Юлія Гощовська, Петро Чеховський, Володимир Зелінський, Ольга Змора, Палазя Смельновська, Петро Лисайчук, Павліна Лисайчук, Яким Козак, Никола Лазечко, Василь Гнидка, Юлія Власюк (замужна Бачинська), Петро Вус, Єронім Липінський.

Всіх разом 207 членів і членкинь.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНІХ ДОМІВ В КАНАДІ.

Коли вже освітний рух поширився по всіх місцевостях і кольоніях в Канаді, треба було подумати про здійснення програми, начеркненої ще в початках організації цего руху. Треба було подбати, щоби та освітна праця набрала більше систематичного напрямку, щоби всіх українців лучила одна провідна ідея, щоби всякі "спасителі народу" не накручували цего руху на свій лад, не зводили народної щирости і свідомости на манівці. А це можна осягнути лише дорогою централізації.

Заряд Українського Народного Дому у Вінніпегу в 1918 році.

Сидять зліва на право: М. Коваль, С. Озеро, Д. Гуньkевич, С. Ковбель, М. Кумка, проф. Е. Турула.

Стоять зліва на право: Н. Петусільник, П. Яцина, І. Кулинич, С. Вівчар, В. Бугарешта, Ф. Варицький, В. Гжеловський.

На початку 1929 року Український Народний Дім у Вінніпеґу на своїх Річних Зборах постановив перевести на ділі таку централізацію. Рішено подати аплікацію по домініяльний чартер, переведено відповідні зміни в статуті і припоручено зарядові занятись цим ділом негайно, щоби приступити до орґанізування Союза Українських Народних Домів в Канаді з централею у Вінніпеґу. Чартер одержано з датою 28 травня 1929 р. На зборах основників дня 17 липня того року принято чартер і назначено дату слідуючих орґанізаційних зборів на день 9 серпня. Дня 9 серпня вибрано екзекутиву в такім складі: предсідник Т.

Д. Гунькевич,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1926-27 роках.

С. Ковбель,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1928 році.

Д. Ферлей, містопредсідник С. Ковбель, писар рекордовий М. Левицький, заступник писаря Василь Брилинський, скарбник Василь Буґарешта; директори: Антін Буряник, Дмитро Гунькевич і Михайло Коваль.

Екзекутиві припоручено видрукувати 250 примірників чартеру і стільки ж відозв і заяв для виповнення товариствами, які рішаться стати членами Союза. Видрукувати також статут з пороблениими змінами і вислати до товариств для перегляду, який буде обговорений і принятий будучим зїздом делеґатів від відділів Союза, що буде скликаний при кінці 1929 року.

ПЕРШИЙ ПРОСВІТНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ЗЇЗД У ВІННІПЕҐУ

Перший Просвітно-Господарський Зїзд, скликаний Союзом Українських Народних Домів в Канаді, відбувся в Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу в днях 30—31 грудня 1929 року і 1—2 січня 1930 року.

На зїзді були делеґати від орґанізацій, які вже зголосилися як відділи Союза, і гості з ближчих і дальших місцевостей та кольоній.

1) Український Народний Дім у Вест Форт Виліям, Онт. — Дмитро Рудяк.

2) Український Народний Дім ім. І. Франка в Розборн, Ман. — М. Ґлушка.

3) Читальня ім. Т. Шашкевича в Бінфейт, Саск. — Г. Пантелюк.

4) Товариство Просвіта в Кенора, Онт. — П. Ратуський.

5) Український Народний Дім в Торолд Савт, Онт. — Д-р М. Мандрика.

6) Стрілецька Громада у Вінніпеґу — Ст. Цибульський.

7) Товариство Просвіта ім. Ів. Франка в Вест Форт Виліям, Онт. — С. Юріїв.

8) Товариство Просвіта в Роза, Ман. — С. Палій, П. Танчак, Ів. Палій.

9) Український Народний Дім у Фішер Бренч, Ман. — С. Никифорук.

10) Український Народний Дім в Сенділендс, Ман. — В. Данильчук.

11) Український Народний Дім у Фрейзервуд, Ман. — М. Слободян.

12) Товариство ім. М. Драгоманова в Монтреал, Кв. — М. Чипчар.

13) Товариство ім. М. Грушевського в Ошава, Онт. — Ст. Задорожний.

14) Жіноче Товариство ім. М. Марковички в Вест Форт Виліям, Онт. — пані Медниченко.

15) Жіноче Товариство ім. Лесі Українки у Вінніпеґу — пані Т. Шкреметкова і М. Баранова.

16) Канадійське Українське Жіноцтво — пані Анна Йонкерова і Ева Ситникова.

17) Товариство ім. Т. Шевченка в Брукслендс, Ман. — Ст. Кравчук.

Були також заступлені відділи Товариства Взаїмна Поміч:

Відділ 1 у Вінніпеґу — Дм. Гунькевич, Осип Довганюк і Павло Павлюкевич.

Відділ 3 в Брукслендс, Ман. — Ілия Мітенко.

Відділ 11 в Ошава, Онт. — Ст. Задорожний.

Відділ 18 в Вест Форт Виліям, Онт. — Яків Ґельмич.

Гостей неделеґатів прибуло з дальших місцевостей коло сотні. Визначніші між ними були:

Д. Торбяк з Поплярфілд, Ман., Іван Манько з Медика, Ман., Антін Бабюк з Брендон, Ман., Никола Сохацький з Кенора, Онт., Н. Вавриків з Ґімлі, Ман., Іван Нарфенюк з Лакпорт, Ман., Павло Григоришин з Давфин, Ман., Роберт І. Ковалевич з Канора, Саск., Андрій Данилейко з Аран, Саск., Іван Фірташ з Сарто, Ман., М. Юрчук з Лорет, Ман., Дми-

тро Назар з Медика, Ман., Г. Гарасимик з Сенділендс, Ман., Г. Пригродський з Фішер Бренч, Ман., д-р Ґ. Скегар з Шікаґо, Ілл.

На зїзді були заступлені часописи: Вінніпеґ Фрі Прес, Вінніпеґ Трибюн, Прері Фармер, Канадійський Фармер і Ранок.

В годині 10.30 рано, дня 30 грудня 1929, голова Зїздового Комітету відкрив Зїзд і передав ведення нарад вибраній Президії, яку творили предсідник П. Ратуський з Кенора, Онт., і секретарі д-р М. Мандрика і М. Глушка.

Того дня виголосили реферати: 1) К. С. Продан, урядовий аґроном провінції Манітоби, на загально господарську тему; 2) В. Польовий, представник манітобського пшеничного пулу (кооператива фармерів).

Другий день Зїзду, 31 грудня.

Другий день Зїзду розпочався рефератом головного управителя кольонізації Канадійських Національних Залізниць п. Ф. І. Фріра. Опісля делеґати виголосили привіти в такім порядку:

1) М. Чипчар з Монтреалу, 2) М. Ґлушка з Розборн, Ман., 3) С. Юріїв з Вест Форт Виліям, Онт., 4) С. Никифорук з Фішер Бренч, Ман., 5) Дм. Рудяк з Форт Виліям, Онт., 6) Г. Пантелюк з Бінфейт, Саск., 7) П. Ратуський з Кенора, Онт., 8) В. Топольницький з Вінніпеґу, 9) П. Танчак з Роза, Ман., 10) С. Палій з Роза, Ман., 11) В. Данильчук з Сенділендс, Ман., 12) С. Задорожний з Ошави і Торонто, Онт., 13) М. Пригродський з Фішер Бренч, Ман., 14) д-р Ґ. Скеґар з Шікаґо, 15) П. Григоришин з Давфин, Ман., 16) М. Слободян з Фрейзервуд, Ман.

Далі відчитано привітні телеґрами і листи від слідуючих товариств: Оборони України в Кридор, Саск., Української Народної Ради в Празі, Жіночого Товариства ім. О. Басарабової в Монтреалі, Оборони України з Шікаґо, Українського Народного Дому в Торолд, Онт., Українського Запомогового Товариства в Іст Селкірк, Ман., Оборони України в Торонто, Онт., а також від проф. Бассі в Монтреалі.

Привітні листи наспіли від гр. І. Соляничa в Едмонтоні і від гр. Іл. Вільчинського в Йорктон, Саск.

Першого дня виголосив ще реферат гр. Теодор Боднар, урядовий інструктор в справі плекання домашного скота, на ту тему.

Другого дня пополудні і вечером були виголошені слідуючі реферати:

1) Гр. Федір Тацюк, урядовець державних залізниць, на тему кольонізації.

2) Гр. Дмитро Гунькевич з Вінніпеґу на тему: Становище українського робітництва в Канаді.

3) Гр. М. Чипчар з Монтреалу на тему: Поступ і добробут українців в Канаді.

4) Гр. Н. Данильченко на тему: Фінансові операції.

Третій день Зїзду, 1 січня 1930 р.

Далі були виголошені такі реферати:

5) Адв. Стефан Савула з Вінніпеґу на тему: Боротьба за існування.

6) Д-р М. Мандрика на тему: Культурні потреби українського робітництва в Канаді.

7) Адв. С. Озеро з Вінніпеґу на тему: Становище української іміґрації в Канаді.

8) Гр. П. Павлюкевич з Вінніпеґу на тему: Фахова освіта української молоді.

9) Гр. Т. Д. Ферлей на тему: Участь українців в політичному життю в Канаді.

10) Д-р М. Мандрика (на вечірній сесії) на тему: Політичне положення українського народу і відношення канадійських українців до старого краю.

Четвертий день Зїзду, 2 січня.

Четвертого дня обговорювано біжучі орґанізаційні справи. Обговорено статут Союза Українських Народних Домів і ухвалено деякі додатки і зміни. Обговорено також справи жіночих орґанізацій під проводом предсідниці пані Т. Шкреметкової і секретарки пані Е. Гикавої.

Предсідниця, отвираючи наради, виголосила коротку змістовну промову про значіння обєднання українського жіноцтва в Канаді в одну союзну орґанізацію.

Пані Баранова виголосила знаменитий реферат про завдання жіночих орґанізацій в громадському життю українців в Канаді.

На цю тему говорили ще слідуючі: пані Ферлеєва і Ситникова, пп. М. Чипчар, С. Палій, Березинський і інші.

Після рефератів переведено постанову: Створити осередок жіночих орґанізацій при Союзі Українських Народних Домів для переведення обєднання жіночих орґанізацій в Канаді.

Створення цего осередку доручено Українському Жіночому Товариству ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу.

На дальших сесіях обговорено справу видавництва часопису "Правда і Воля", яку видає від початку 1929 року видавнича спілка, створена на уділах українських робітників з більших осередків східної Канади і міста Вінніпеґу. Часопис виходить що тижня під редакцією колеґії. Часопис має характер просвітно-економічний, видається для українських робітників і фармерів та всіх працюючих в новім краю. Новостворений Союз Українських Народних Домів приняв цей часопис за свій орґан.

Зїзд висказує признання за становище, яке заняв часопис в теперішному часі боротьби між українськими часописами в Канаді, і заявив всебічну піддержку цему видавництву.

Після того приступлено до ухвалення резолюцій, приготовлених специяльною комісією, вибраною на Зїзді.

На кінець приступлено до вибору Заряду Союза Українських Народних Домів. Заряд вибрано в такім складі: Голова: Т. Д. Ферлей. Заступник: адв. С. Озеро (також правний заступник орґанізації). Писар рекордовий: В. Брилинський. Заступник писаря: Осип Довганюк.

Писар фінансовий: Максим Левицький. Заступник: пані Е. Павлюкевичева. Скарбник: Семен Ковбель (також управитель видавництва "Правда і Воля"). Провірна комісія: Д. М. Гунькевич, Микола Пітусільник, Стефан Гнатишин.

До Союза зголосилися і стали членами та заплатили вписове по $5.00 оці орґанізації:

1) Український Народний Дім у Вінніпеґу.
2) Товариство Просвіта у Форт Виліям, Онт.
3) Товариство Просвіта у Вест Форт Виліям, Онт.
4) Товариство Оборона України в Торонто, Онт.
5) Товариство Просвіта ім. М. Драгоманова в Монтреалі, Кве.
6) Товариство Просвіта ім. М. Грушевського в Ошава, Онт.
7) Товариство Просвіта ім. Т. Шевченка в Сарнія, Онт.
8) Товариство Просвіта в Ди Па, Ман.

Заряд Союза на дальших своїх засіданнях перевів ряд ухвал відносно дальшої орґанізації Союза згідно з ухвалами на Зїзді.

1) Дня 13 січня рішено внести аплікацію до федерального уряду в Оттаві на зміну чартеру, яку ухвалено на Зїзді, а іменно: Змінити назву орґанізації відповідно до вимог Союза Українських Народних Домів. Справу припоручено правному заступникові С. Озерові.

2) Дня 3 лютого рішено створити при Союзі ріжні ділові комісії, які мали би занятися окремими орґанізаційними справами Союза. Створено такі комісії:

Комісія для справ фармерських. Голова Т. Д. Ферлей. Голові припоручено втягнути до комісії пп. К. С. Продана, Т. Боднара і других фахівців в фармерських справах.

Комісію для справ культурно-освітних припоручено С. Ковблеві; до неї мали би увійти: адв. С. Озеро, д-р М. Мандрика, Василь Казанівський, Антін Буряник, Іван Трач.

Комісію для справ робітничих припоручено Д. М. Гунькевичеві. До цеї комісії мали би увійти: адв. Стефан Савула, Павло Павлюкевич, Микола Пітусільник, Василь Брилинський, Микита Баран.

Комісію орґанізаційну вибрано з таких осіб: Т. Д. Ферлей, В. Брилинський, І. Трач, С. Ковбель, М. Левицький, С. Озеро, д-р М. Мандрика.

Пропоновано також створити осібну комісію для справ кооперативних.

На дальших засіданнях рішено виготовити членську грамоту для членів орґанізацій і вислати орґанізатора до орґанізацій у східних провінціях; цим орґанізатором вибрано п. В. Брилинського.

Піднято справу видання "Альманаху", який включав би повний звіт з Просвітно-Господарського Зїзду, включно з рефератами й резолюціями, Статут Союза Українських Народних Домів, статті й описи орґанізацій, які увійдуть у Союз як члени.

Піднято також думку справлення найконечніших друкарських машин для видавництва.

УСПІХИ ТА НЕВДАЧІ.

Із загального заінтересування українського робітника виглядало, що успіхи тих не легких підпринять будуть запевнені. Хоча відомим було з практики, які труднощі мусіли переживати інші видавництва в своїх початках, з якими недостачами мусіли вони боротися, щоби вдержатися. Ті труднощі ще й тепер не багато покращали. З цим мусіло також числитися і нове видавництво.

Та не взято під увагу тодішної загальної фінансової кризи, яка в році 1929 потрясла до основ світовою структурою. Під цим зглядом робітництво перечислилося. Хоч робітництво не було заанґажоване безпосередно у світових операціях фінансових, то всетаки кріза мусіла діткнути і робітництво, може й найтяжчим ударом. Хоч багаті фінансові підприємства та одиниці потратили за короткий час свої нагромаджені капітали, то все ще могли останками вдержатися, могли видержати несподіваний удар. А робітник, втративши працю, знайшовся над пропастю.

Велика часть міського робітництва і фармерів по кольоніях мусіли вдаватися за державною мізерною допомогою, щоби вдержатись при життю з родинами та не пропасти з голоду. Чи ж може хто дивуватися, що й освітна праця серед українців в Канаді мусіла потерпіти? Український Народний Дім у Вінніпеґу, як орґанізація зложена виключно з робітників, не могла бути виїмком. Мусіла і її діткнути загальна кріза, може більше і тяжче, як її членів поодиноко.

Проголошена урядом "мораторія", якою заборонялося продаж за довги обтяжених морґечами реальностей, не відносилася до громадських будинків. Місто давало нагоду поодиноким робітникам відроблювати залеглий податок при міських роботах, та орґанізації і цього не могли використати, хоча в загальному безробітті члени орґанізації старалися в цей спосіб помогти позбутися бодай частини залеглих податків, та місто не згодилося.

Чи ж може бути кому дивно, що молоде видавництво не могло устоятися помимо найбільших зусиль своїх основників та симпатиків, коли і загосподаровані вже попередно видавництва могли вдержатися лише посвятою своїх робітників, що віддавали свою працю майже даром. Видавництво по вичерпанні всіх зусиль і засобів мусіло піддатися своїй долі і закінчити свою культурну місію.

Український Народний Дім мусів дати собі раду. Щирі члени, які могли ще прийти з помічю, уділили своїх скупих ощадностий, щоби бодай залеглі податки та проценти оплатити і усунути бодай на якийсь час загрозу втратити з таким трудом набуте громадське майно та мати змогу продовжувати свою намічену працю.

Коли до цього часу всі фінансові труднощі вдавалось сяк так латати ріжними підприємствами, представленнями, концертами і базарами, то все годі було стягнути кінці до купи, щоби вдержати будинок У. Н. Дому в своїх руках і його виплатити. До того кріза 1930—1939 рр. таки добре далась в знаки всім, а не тільки У. Н. Домові. Треба було оплачувати диріґента, учителя Рідної Школи, сторожа будинку, світло і опал,

і тут ніяк не вдавалось втримати рівновагу. А рати на будинок треба було платити. Податок немалий також був затягнений за довший час. Здавалось, що ось ось будинок У. Н. Дому, та колиска українського культурного життя в Вінніпеґу, опиниться в чужих руках.

Та заряд У. Н. Дому і всі його члени з затисненими зубами цю найприкрішу годину переживали. Культурну роботу робили, а цілими вечерами сиділи до пізної ночі і радили раду, як вийти з тої прикрої ситуації, як рятувати ту мозольну працю, що вложено в той так дорогий для кожного Український Народний Дім. Той дім, котрий був школою, і то високою школою. Був театром і розсадником всього мистецького життя, був прибіжищем всіх свідомих українців. І той дім мав би тепер піти в чужі руки? Не раз і не два цілими вечерами просиділи до першої, а то й другої години в ночі, радили раду, що робити. А радили, журились, ночей не досипляли самі звичайні робітники, котрим і до роботи рано треба було вставати. Радили самі робітники, бо правду сказати, що вся, так би сказати сметанка, оставила Укр. Народний Дім, з виїмком покійного Т. Д. Ферлея. І таки врадили. Хоч ночей не досипляли, здоровля своє підривали, а рятували народну святиню від упадку. І врятували. Послідні свої центи зложили на жертвенник Українського Народного Дому, так дорогого для кожного українця. Один з членів на свою асекураційну полісу позичив навіть грошей, щоби помочи справі і рятувати ту, так тяжко надбану працю від пропасти. Врятували, встояли і дотримали свою дорогу орґанізацію до нині такою, як вона є.

Праця й посвята тих людей не пішла на марне. Будинок виплачено в протягу кількох літ. Стало лекше в першій мірі тим членам, що врятували від упадку інституцію. Стало лекше всім свідомим українцям. Тут врятовано всю мозольну працю, культурну працю, котру надбано за ті довгі роки.

Тепер, коли Український Народний Дім позбувся фінансових клопотів, може і свої жертви давати на ріжні культурні, народні цілі. І дає. Український Народний Дім в Вінніпеґу як найточніше виплачує свій буджет до централі К.У.К. щорічно по 200 долярів. Жертвує на будову церков як католицьких, так і православних. Давав і дає фінансову підтримку віртуозові-скрипачці Донні Ґресько. Підтримував і підтримує морально й матеріяльно Укр. Мужеський Хор Вол. Богоноса. Всі інші культурні справи, що потребували помочі, ніколи не відійшли з У. Н. Дому в Вінніпеґу з порожними руками, коли така справа дійсно була гідною помочі.

Український Народний Дім в Вінніпеґу свою просвітно-культурну роботу виконував, виконує і буде виконувати для добра і слави всіх українців в Канаді.

Та поза тим культурна робота Українського Народного Дому не переривалась. В тім часі виступи хору Народного Дому і драматичні вистави дійшли до найкращого розвитку. Ніхто не міг закинути, що Народний Дім збочив зі своєї витиченої стежки і занехав свою культурну місію серед українців в Канаді.

Драматична секція в У. Н. Домі поділилася на три ґалузі. Вистави

штук історичного змісту припоручено С. Ковблеві. Виставами побутового змісту заряджував В. Казанівський. Комедіями клопотався А. Буряник. В цей спосіб улекшено вибір репертуару і докладне підготування, бо кожний з режісерів старався, щоб свою часть вивести на сцену без закиду. В той час виставлено такі поважні і тяжкі до вистави драми, як історичну драму Ґетьман Полуботок, Між двох сил, Про що тирса шелестіла, Недоспівана Пісня, Барон Циганів, Кол Нідре, Гандзя, та кілька разів Запорожця. А також веселі комедії, в яких А. Буряник показався майстром.

ЕПОХА "ПРАВДИ І ВОЛІ" В УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ.

(Написав **д-р М. І. Мандрика,** як свої спомини.)

В році 1928 обіздив Канаду зі своїми лекціями проф. **Н. Я. Григоріїв** з рамени Українського Соціольоґічного Інституту в Празі, в Чехословаччині. З Канади він написав до Праги, що Український Народний Дім у Вінніпеґу може взяти ініціятиву до видавання нової часописі, яка б стояла поза ґруповими інтересами і служила б широкому обєднанню демократичного громадянства. Також, що Народний Дім може приступити до створення союзу народних домів для цілої Канади. Для переведення цих плянів у життя потрібно відповідної інтеліґентної сили з Европи, яка занялася б спеціяльно цими завданнями.

В Празі вирішили вислати на початок мене з тим, що пізніше можуть виїхати до Канади ще й інші сили. Таким чином, літом 1928 року, я виїхав (через Ню Йорк) до Канади. Зробивши по дорозі від Торолда (коло американської границі) до Форт Виліяму ряд виступів в ріжних українських орґанізаціях, що симпатизували з Народним Домом, в вересні 1928 р. я прибув до Вінніпеґу. На стації (СПР) мене зустріли представники Українського Народного Дому, разом 12 осіб, з яких тепер пригадую: Т. Д. Ферлея, Д. Якиміщака, Д. Гунькевича, В. Букарейту, Н. Барана, П. Павлюкевича, М. Онофреїва ... і невідмінного, тепер уже заслуженого кореспондента ґазети "Фрі Прес", Михайла Грушку. Так почалася епоха "Правди і Волі", дуже багата змістом, широка замірами, повна кипучої діяльности, не зважаючи на те, що не всі пляни було здійснено.

Д-р М. І. Мандрика.

Після цього малого вступу приступаю до огляду за певним розподілом.

1. Завдання, які я привіз з Европи. Виїзджаючи до Канади, я мав такі доручення від своїх співробітників Українського Соціольоґічного Інституту, в якому я залишив працю наукового секретаря, Українського Громадського Комітету, Українського (позаочного) Робітничого Університету: а) Повести енерґійну працю проти большевицького дурману серед українців Канади. б) Розпочати видавання народньої часописі, яка б цю працю переводила і разом з тим підносила свідомість громадянства та скріплювала його обєднання. в) Підсилити та оживити існуючі українські орґанізації, ставлючи в центр Український Народний Дім у Вінніпеґу. г) Освідомлювати і орґанізувати українське робітництво спеціяльно, щоб вирвати його з комуністичної диктатури до свідомої діяльности.

Поза цим мої приятелі з Українського Університету в Празі, як от проф. С. Шелухин, проф. К. Лоський, проф. Р. Лащенко, проф. Ф. Щербина, проф. С. Русова і інші просили мене постаратися про зорґанізовання в Канаді українського "каледжу", до якого б перейшла бодай частина нашого університету в Празі. Ця ідея мені самому дуже лежала на серці.

2. Завдання, які покладав на мене Народний Дім у Вінніпеґу: а) Оживлення і скріплення звязків Нар. Дому з українськими орґанізаціями по цілій Канаді. б) Лєкційна праця для піднесення свідомости і знання українського громадянства. в) Видавання часописі. г) Скріплення і розвиток запомогового товариства "Взаїмна Поміч", яке мало стати економічним звязком українського робітництва і господарською базою його культурної діяльности.

3. Перші виступи з лєкціями і взагалі лєкційна праця. Щоб людей пізнати і "себе показати", я почав працю з виступів з лєкціями. При цім переводилося оживлення звязків поміж орґанізаціями і поширення ідеї про видавання нової, власної ґазети. В самім Народнім Домі, в Вінніпеґу, я дав одну за другою 14 лєкцій. Разом з тим я виїзджав в близші місцевости з такими ж лєкціями. З приємністю згадую, що між мною а слухачами були весь час найбільш дружні почуття і всі лєкції, не зважаючи на їх нагромадження, мали повний успіх.

От предмети моїх лєкцій: 1. Україна і московська неволя. 2. Національна справа. 3. Україна сьогочасна і майбутня. 4. Справа Галичини, Підкарпаття і Буковини. 5. Поляки в Галичині. 6. Цінности нашого народу. 7. Шляхи державної орґанізації. 8. Сучасна держава. 9. Сучасна нація. 10. Будівництво національних культур. 11. Націоналізм, соціялізм і інтернаціоналізм. 12. Самостійність і соборність. 13. Кубань і Зелений Клин. 14. Історія визвольної боротьби (української). 15. Суспільні сили українського народу, його орґанізація в краю і за океаном. 16) Кооперація. 17. Інтервенція. 18. Большевики і ми.

Приблизно до грудня 1928 р. я обїздив місцевість за місцевістю, з рамени Народного Дому, весь захід Канади від Вінніпеґу до Венкувера, завязуючи скрізь, де я був, гуртки більш енерґійних громадян для переведення дальшої праці в існуючих орґанізаціях. За цей час і за рік 1929 та 1930 я обїхав Канаду від океану до океану кілька разів; на схід

Канади — 12 разів (як европейський кореспондент, я мав кореспондентську картку на користування залізницями).

Майже скрізь місцеві комуністи пробували зривати мої виступи, але безуспішно. В Судборах привели цілий інтернаціонал, головно фінляндців, але їх "райот" кінчився їх поголовним "ісходом" з салі, що описано в місцевій ґазеті "Содбори Стар". В Келґарах (Алберта) вони викликали мене на дебату до свого Робітничого Дому. Мої приятелі відмовляли мене приймати дебату, бо боялись фізичного насильства, але я дебату приняв. На дебату зі мною пішло 8 моїх прихильників. На салі було поверх 500 місцевих комуністів. Тема дебати: "Чи є на Україні українська влада?" Дебату я виграв, хоч і без голосовання. Мені заплатили вступну колекту, лише відтягнули за мешкання, на що я маю їх офіційну посвідку, як доказ дебати. Мій ко-дебатант, з їхньої противної мені сторони, тов. Войтишин, пізніше виступив з комуністичної орґанізації і пішов проти комуністів.

4. Видавання часописі "Правда і Воля". Я повернувся з моїх поїздок з певними постановами про часопись, а члени заряду Народного Дому приготовили своє членство, доки я їздив, до конкретних кроків видавання ґазети, і вже можна було фактично розпочати видавання. 16-го листопада 1928 було зачартероване видавництво, як кооператива, на уділах по $25, було вибране імя ґазети, а 9 січня 1929 р. вийшло перше число часописі "ПРАВДА І ВОЛЯ" (Truth and Liberty), "Часопись українських робітників, фармерів і всіх працюючих в новім краю. Орґан Українського Народного Дому у Вінніпеґу та союзних з ним народніх орґанізацій в Канаді."

Я редаґував часопись, а в технічній праці пакування і т. і. приймало участь поважне число членів Народного Дому, включаючи і голову його Семена Ковбля, талановитого автора драм і співробітника ґазет, хоч професією його було і є будування хатів (та церков). "Правда і Воля" знайшла широкий відгук в Канаді і в Америці, а відгомін в Европі. З Европи, між іншим, зголосилися до неї д-р Кирило Трильовський, проф. С. Шелухин, проф. Л. Білецький і ін. Замітки в ній викликали обширний лист пок. проф. І. Боберського, в справі збірок д-ра Назарука на Західну Українську Републику, який освітлює положення тієї справи і проблеми громадської діяльности. Цей лист не був ще ніде оголошений, а є надзвичайно цікавий. Ідеї видання сформульовані у відозві Українського Народного Дому, уміщеній в 1-ім числі часописі.

4. Вищі курси при Народнім Домі. Майже одночасно з початком видавання ґазети було приступлено до орґанізації вищих освітних курсів при Народнім Домі, як відділу Українського Робітничого Університету в Празі. Курси було розпочато 3-го лютого 1929 р.

Програма викладів: 1. Українознавство: Історія, Соціоґрафія, Письменство, Мова. Музика, Господарство. 2. Устрій суспільства. 3. Наука про державу. 4. Національна справа. 5. Право Канади. 6. Анґлійська мова.

Лекторами були такі особи: Е. Козловський та І. Чайка — українське письменство. Д-р М. Ї. Мандрика — українська історіоґрафія. С. Озеро — основи політичної науки. Д-р М. Мігайчук — гіґієна. В. Де-

В ЄДНОСТИ СИЛА!

ПРАВДА і ВОЛЯ

THE UKRAINIAN WEEKLY **TRUTH & LIBERTY** PUBLISHED EVERY WEDNESDAY

ЧАСОПИСЬ УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИКІВ, ФАРМЕРІВ І ВСІХ ПРАЦЮЮЧИХ В НОВІМ КРАЮ!

Орган Українського Народного Дому у Вінніпегу та союзних з ним народніх організацій в Канаді.

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ МІСТИТЬСЯ В УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ, WINNIPEG, MAN. 582 BURROWS AVE.
АДРЕСА ДЛЯ ЛИСТІВ І ГРОШЕВИХ ПЕРЕКАЗІВ: PRAWDA I WOLA Box 1681 Winnipeg, Man.

Ч. 1. ВІННІПЕГ, МАН., СЕРЕДА 9. СІЧНЯ 1929. WINNIPEG, MAN. WEDNESDAY JANUARY 9th. 1930. No. 1.

Вінніпег, 1. січня 1929 р.

Часопись "Правда і Воля" буде незалежним органом українського трудового народу в Новім Краю. Незалежним тому, що не піде на службу ніякій чужій партії, а буде служити виключно народнім інтересам, не буде органом якогось гуртка людей, що ставить свої особисті цілі. "Правда і Воля" буде органом трудового народу тому, що рівно буде служити українським робітникам, українським фармерам, трудовій інтелігенції і всім, що роблять корисну працю. Разом з цим "Правда і Воля" буде часописю народніх організацій, бо буде служити на розвиток праці Народніх Домів, читалень, "Просвіт", запомогових товариств, кооператив, шкіл і инших установ. "Правда і Воля" народилася в Українськім Народнім Домі у Вінніпегу, як його орган і буде працювати на створення великого союзу Українських Народних Домів в Канаді.

"Правда і Воля" стоятиме поза релігійними і гуртковими сварками. Вона буде працювати для обєднання творчих сил українського народу — для спільного вищого діла: для піднесення культури і добробуту українського населення в Канаді і Америці, а також для праці за визволення українського народу в Старому Краї і для створення там самостійної і соборної Української Республіки вільного трудового народу.

Піднесення й розвиток культури і добробуту українського народу в Новім краю станеться через більшу і ліпшу організацію народніх сил. Потрібно обєднання їх в професійних союзах: робітничому, фармерському і инших, потрібно створення великої сітки кооперативних організацій — фармерських і робітничих; потрібно обєднання рідних шкіл, союз Народніх Домів, на черзі стоїть створення вищих наукових та шкільних установ і т. и. Багато перед нами творчої праці, і її треба направляти по шляху розвитку й зросту сил нашої нової батьківщини. "Правда і Воля" не тільки буде сама ці справи обговорювати, а й притягати уваги до них ширшого громадянства, щоб воно подавало свої думки й пляни на сторінках газети. Разом з тим "Правда і Воля" не буде обмежуватися одними словами — вона буде шукати практичного здійснення цих творчих плянів і буде допомагати в ньому ділови порадами і вказівками своїм читачам та народнім організаціям. При редакції "Правди і Волі" буде широкий консультаційний (дорадчий) відділ що до організації народніх установ.

Часопись "Правда і Воля" буде культурною і політичною. Працюючи на розвиток культури і добробуту українського народу власними його силами, власною його працею, "Правда і Воля" буде працювати і на вироблення української політики. Вона не буде займатися дрібним політиканством, яке руйнує наше життя, а буде висвітлюватиме політичне становище і політичні шляхи українського народу, як в Старім так і Новім Краях, з найбільшою увагою і серіозністю, які ці великі питання вимагають. Дрібне політиканство, що панує в нашому життю, треба змінити на дійсну політику.

Розвиток культури, добробуту і єдности українського народу в Новім Краю і виховання Українців на активних і гідних горожан своєї нової батьківщини — це місцевий програм "Правди і Волі". Ідеалом її в Старому краю є Українська, самостійна, соборна Республіка вільного трудового народу. Це значить, щоб український нарід жив "по своїй волі на своїй землі" на всій території старого краю, яку він заселяє своєю більшістю. Отже "Правда і Воля" стоятиме за обєднання всієї України, себ то за знищення всіх тих кордонів, якими поділено український нарід; за знищення всякої чужодержавної влади над українським народом, за те, щоб Україною правив сам український нарід, а не окремі гуртки чи верстви і щоб Україна була вільною країною, себ то: щоб була особиста свобода, воля слова, преси, навчання, зібрань, воля віри, організації то що. "Правда і Воля стоятиме за таку самостійність України, щоб український нарід не залежав ніяк ні від Москви, ні від Варшави, ні від якої иншої держави, щоб всі природні добра України земля, вугіль, нафта, залізо і т. и. були у власности українського народу: щоб у його ж власности були всі великі підприємства залізниці, фабрики, заводи; щоб народне господарство в загалі було українським, фабрики, торговля, банки і т. п., щоб вся справа науки, освіти і культури була також українською, щоб українською була політична организація народу і щоб ціла Українська держава з її народнім господарством, природніми богацтвами, культурою, наукою, політикою і т. и. була державою самого українського трудового народу на його добро, щастя й розвиток, щоб ніхто не присмоктувався до українського народу ні до якого союзу, щоб ніхто не одбирав від нього його землі, його заліза, його вугля, його праці, його хліба; щоб ніхто не забороняв йому науки, освіти, не накидав йому своєї політичної думки, ідеольогії — хочби і прикриваючися найкращими замірами. Самостійність — це життя по своїй волі на своїй землі всій великій масі українського народу!

При Вінніпегському Народному Домі розпочинаються

ВЕЧІРНІ ВИЩІ КУРСИ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ПРЕДМЕТИ: Українознавство — історія, соціографія, географія, письменство, мова, музика, господарство; суспільно - політичні науки: соціольогія (устрій суспільства), наука про державу, національна справа, право Канади і ин.

Запис послухачів: в Народньому Домі: 582 Боррове Аве.

Український Народн. Дім в Вінніпегу
В-во і Редакція "Правди і Волі"
ПОЗДОРОВЛЯЮТЬ ДРУЗІВ-ЧИТАЧІВ І ВСЕ УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДЯНСТВО

З НОВИМ РОКОМ

БАЖАЮЧИ ІМ ЩАСТЯ, ЗДОРОВЛЯ І МНОГИХ ЛІТ А УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ ВИЗВОЛЕННЯ З НЕВОЛІ І СТВОРЕННЯ СВОЄЇ СОБОРНОЇ, НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТРУДОВОГО НАРОДУ.

Січинський уже в Америці

Одвідавши на чолі американської групи екскурсантів Велику Україну і сусідні з нею землі, М. Січинський проїхав Сибір і через Шанхай повернув до Америки. На американську землю М. Січинський висів в Сан Франціско. Проїзджаючи Сибір він побував в українських кольоніях, між иншим, в Зеленому Клині. Про свої враження М. Січинський розкаже в своїх відчитах.

Голод і арешти на Україні

Число голодуючих на Україні перевисшує зараз 3 міліони душ. Останніми часами більшовики перестали багато писати про голод, щоб не попсувати свого авторитету заграницею Мовляв, цим користуються контрреволюціонери для підриву більшовицької влади. Що голод став в наслідок зубожіння селянства через більшовицькі грабування, свідчить те, що комісар земельних справ Шліхтер в газеті "Пролетар. Правда" ч. 250 заявляє, що в державних фільварках та комунах, яким держава допомагає, врожай був добрий, в той час, як у селян — злий.

Надійшли звістки про арешти на В Україні зверх 150 українських діячів, переважно вищих представників церкви.

ОСТАННІ ВІСТИ

Поляки лютують

Поліція перевела ревізію в Академічнім Домі у Львові і заарештувала 40 укр. студентів. Арешти окремих осіб як у Львові, так і в провінції продовжуються. Львівські українські установи, розгромлені поляками, вимагають від варшавського уряду $177.000 відшкодовання.

РУМУНИ МАЛО ЗМІНИЛИ ПОРЯДКИ

Хоч до влади прийшла нова "селянська" партія цензура в Румунії фактично залишається. Українцям дано незначні полекшости.

В КИТАЇ ГОЛОД І ЧУМА

В Північній частині Китаю голодує 12.000.000 люду; серед голодних, як повідомляє американський допомоговий комітет, завилася бубонна чума.

ІНФЛЮЕНЦІЯ КОСИТЬ ЛЮДЕЙ

У великих містах Америки за останній тиждень померло від "Флю" зверх 2000 душ. Хорих около 1.000.000.

ЛЮТА ЗИМА В ЕВРОПІ

У Франції, Італії і инш. сусідних містах пройшли снігові бурі з великими морозами. Також пройшли люті бурі в Японії. Чимало людей загинуло.

КОНФЕРЕНЦІЯ ФАРМЕРСЬКОЇ ЮНІЇ

В Брендоні відбувається конференція Фармер. Юнії Манітоби. Обмірковуються питання грейдування пшениці, іміграційне питання, шкільне, справа світового замирення, організація бараболевого пулу і ин.

УВАГА

НЕГАЙНО ПІСЛЯ ОДЕРЖАННЯ ЦЬОГО ЧИСЛА "ПРАВДИ І ВОЛІ" ВИШЛІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ: $2.00 НА РІК; $1.25 НА ПІВ РОКУ; 75 ЦЕНТІВ НА ТРИ МІСЯЦІ.

ТИМ, ХТО ПЕРЕДПЛАТИ НЕ ВИШЛЕ, ГАЗЕТА ВИСИЛАТИСЯ НЕ БУДЕ!

Перше число "Правди і Волі" в 1929 році.

мянчук — українська мова. Д. Якиміщак — Історія Канади. Проф. Е. Турула — українська музика. С. Ковбель — історія української іміграції.

Заряд Українського Народного Дому у Вінніпегу в 1930 р.
Сидять зліва на право: Д. М. Гунькевич, Т. Д. Ферлей, О. Бабинець, О. Гикавий, проф. Е. Турула
Стоять зліва на право: О. Пасічний, Я. Москалик, В. Казанівський, М. Балагуш.

М. Вавриков — політична економія. С. Озеро і Д. Якиміщак — англійська мова.

Курсантів було коло 80, старших і молодих; всі студіювали надзвичайно уважно, і праця курсів в цілому була великою моральною насолодою. Зі старших курсантів не буду називати нікого, лише назву низку імен молодих курсантів, які вже є тепер старшими і зразковими українськими канадійськими громадянами: Анна і Ольга Буряники, Ольга Ковбель, Михайло Пруський, Марія Пруська, Анастазія Ґунькевич, Анна Собко, Михайлина Дудар, Ева Гнатишина, Наталка Гомик, Борис Скиба, Стефа Сас, Стефа Кіпран, Ю. Шкраба і інші.

5. Музей-Архів при Народнім Домі. 16 січня 1929 р. було розпочато орґанізацію Українського Національного Музею-Архіву для переховування старих канадійських видань, звітів, памяток з перших часів кольонізації, ріжних матеріялів, що відносяться до життя і діяльности українців в Канаді і Америці, спомини, записи, малюнки, вирізки з ґазет і т. ін., як рівнож ріжні предмети, як одяги, знаряддя і т. ін. Це був лише початок справи і певні цінні матеріяли, а зосібна цінні українські видання з краю, зібрані і переховуються в Народнім Домі.

6. Канадійсько-Українське Товариство Наукових Дослідів. 5 червня 1929 року було засновано при Нар. Домі назване вище товариство з таким статутом:

ОРҐАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ "КАНАДІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО Т-ВА НАУКОВИХ ДОСЛІДІВ".

Мета.

1. КУТНД має своєю метою науково досліджувати суспільне життя канадійського громадянства і спеціяльно української частини його в областях: економічній, культурній, суспільно-орґанізаційній і інш., а також переводити інші наукові досліди.

2. Наслідки своїх дослідів Т-во опубліковує в пресі або спеціяльних виданнях, а також ділиться ними на зібраннях своїх членів, на інших публичних зібраннях, на наукових конференціях і т. п.

3. Т-во разом з тим дбає про піднесення наукового знання і виховання серед української частини канадійського громадянства.

4. Т-во вступає в наукові звязки з відповідними іншими науковими і академічними закладами.

Члени Т-ва.

5. Т-во започинається фундаторами, підписаними під цим статутом. Прийом нових членів переводиться фундаторами, а потім науковою колеґією Т-ва.

6. Члени Т-ва поділяються на дві катеґорії: дійсні члени та члени співробітники.

7. Дійсними членами можуть бути люди з високою освітою та відомі в науковому світі своїми працями. Членами співробітниками можуть бути всякі інші особи, відомі своїми працями на полі виховання, науки і суспільної діяльности взагалі.

Наукова колеґія.

8. Перша наукова колеґія складається з фундаторів. Потім, з приняттям нових членів вона поповнюється всіма дійсними членами. Члени співробітники входять в наукову колеґію з правом дорадчого голосу.

9. Наукова колеґія вирішує всі справи Т-ва, встановляє правила і реґуляміни і розвязує всі питання.

10. Представництвом Т-ва і його виконавчим орґаном є Президія наукової колеґії, яка обирається в складі не менше 3-ох осіб науковою

колеґією, а саме: голови, заступника його і секретаря. Президія вибирається на термін, який встановить наукова колеґія.

11. Наукова колеґія збирається не менше двох раз на рік на запрошення Президії. Половина членів наукової колеґії можуть скликати колеґію і мимо згоди Президії, повідомивши про те, за два тижні наперед, наукову колеґію.

12. У всіх питаннях, детально не регульованих цим статутом, видає свої інструкції наукова колеґія.

Секції.

13. Наукова робота в Т-ві переводиться через Секції.

14. Відкриваються секції: економічна, суспільного здоровля, виховання і мистецтва, правна, соціольоґічна. Інші секції можуть відкриватися в міру потреби.

15. Секції складаються з членів відповідного фаху і провадять свою роботу під керовництвом осіб, обраних президією Наукової Колеґії.

О. Бабинець,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1930-31 роках.

А. Ковбель,
голова Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1932-33 роках.

16. Видання Т-ва редаґує спеціяльно обрана науково-редакційна комісія, якій належить право остаточного рішення в справах друку.

17. Члени Т-ва вносять членську вкладку по одному доляру на рік. Розмір вкладки може бути змінений постановою Наукової Колеґії.

Дійсними членами товариства були: д-р М. Ї. Мандрика, д-р М. Мігайчук, С. В. Озеро, С. Савула, Д. Якиміщак, М. Грушка і інші. Всіх членів дійсних і співробітників було 41.

Липня 30, 1930 р. товариство мало гостем пок. М. Ю. Шаповала, голову Українського Соціольоґічного Інституту в Празі, який виголосив реферат на тему "Основи наукового знання". Він вказав на засади позитивної науки: причиновість, формальна льоґіка, перевірка (міра, вага, число) в одміну від примітивного вірування. Також вказав на три частини науки: 1) рух матерії і стан (фізика), склад матерії (хемія), 2) живі орґанізми (біольоґія), 3) суспільство, людина як така. Остання частина найтрудніша і найменш розроблена (напр. що таке радість, сум?...)

Якраз в цих часах Канадійський Національний Інститут Соціяльної Гіґієни, в Оттаві, почав досліди українського населення в Канаді під проводом д-ра Гелени Рід, а фактичними дослідами Чарлса Юнґа (тепер доктора). В наслідок цих студій вийшла книга "The Ukrainian Canadians" (Торонто, 1931).

Ці студії заняли майже все поле, намічене для розробки, нашим товариством, і я допомагав в певній мірі п. Юнґові в його праці, що і зазазначено в книзі. Наше ж товариство, через певні причини, не змогло розвинути праці.

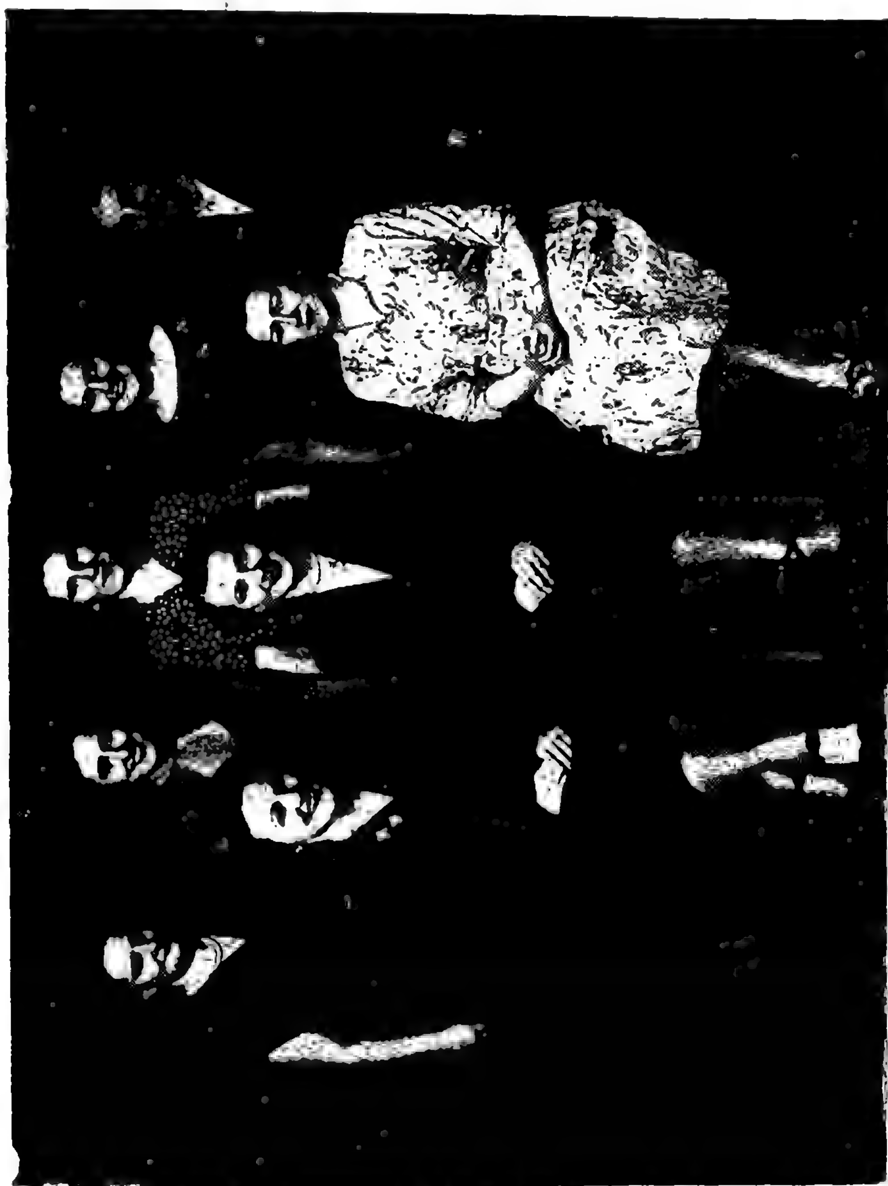
7. Літературні вечорі. Як відомо, в Канаді появилися українські письменники-самородки ще з перших часів укр. кольонізації. Серед них складач і записувач іміґрантських коломийок Теодор Федик. Щоб ліпше знайомити громадянство з українськими поетами та письменниками і щоб піднести місцевих авторів, улаштовувались літературні вечорі. Першим вечером був "Вечер української поезії" 15 березня 1929 р. На ньому деклямувалися твори 22 українських поетів 16-ма деклтяматорами та деклтяматорками. Кілька місцевих поетів деклямували зразки своїх творів. Вечер зробив велике враження на присутнє громадянство і став зразком дальших таких підприємств. В наслідок того, але значно пізніше, було видано "Антольоґію українського письменства в Канаді" (1940 р.).

8. Союз Українських Народних Домів. Дня 28 травня 1929 р. було одержано домініяльний чартер на створення Народним Домом "Союзу Народних Домів", а 3-го липня в "Правді і Волі" почалася кампанія за цією справою. Тимчасом виникла колізія з іншою українською орґанізацією, яка дістала подібний чартер на союз народних домів 18 грудня 1928 р. Ця остання орґанізація потяґнула до суду, як Народний Дім, так і "Правду і Волю" за вживання того самого імени. Справа скінчилася мовчазним миром, і заіснував союз, який одержав раніше чартер.

9. Всеукраїнський Просвітно-Господарський Зїзд. Цей зїзд було скликано на 29—31 грудня 1929 р. для обговорення таких питань: 1. Питання культурних потреб: школи, книги, фахового виховання, наукових інституцій, мистецьких установ і ін. 2. Питання господарського розвитку фармерства, його орґанізації і культурного поступу. 3. Питання робітничих орґанізацій, економічного скріплення українського робітництва і порятунку від безробіття. 4. Питання нашої іміґрації. 5. Питання участи українського населення в публичнім життю Канади. 6. Питання відношення до старого краю і ін.

На зїзді виступали такі референти: аґрономи: К. С. Продан, Т. Боднар, В. Польовий, Гр. Кришталович. В робітничих справах: С. Савула,

Д. М. Гунькевич, інж. В. Топольницький (кооперація), М. Чипчар, М. Карабут, В. Брилинський. В загально економічних справах: д-р І. Ґуляй, Н. Данильченко. В справах іміґрації: С. А. Ван-Ской — управитель кольонізації Тихоокеанських Залізниць, Ф. І. Фріт — управитель Національних Залізниць (відділ кольонізації), адв. Озеро. В інших справах:

Заряд Товариства Дівчат при У. Н. Домі у Вінніпеґу в 1949 році.
Сидять зліва на право: Надя Шкреметка, Галя Бабинець, Галя Крох.
Другий ряд, стоять зліва: Флоренс Музика, Ірина Ворська, Ольга Шик, Стефанія Манзик, Люба Шкреметка.

П. Павлюкевич, Г. Курдидик, д-р М. І. Мандрика, проф. Е. Турула, С. Ковбель, д-р М. Міґайчук, учит. Є. Никифорук, посол М. Лучкович, був. посол Т. Д. Ферлей, проф. В. Біберович, пані М. Шкреметка і М Баран.

Зїзд мав дуже добрий успіх. Його постанови не перевелися в життя завдяки великій американській економічній кризі, що придушила всю господарську діяльність напочатку 1930 р.

10. Молодь при Народнім Домі. Були зроблені певні кроки до пожвавлення діяльности молоді і для цього 28 лютого 1930 р. були улаштовані спеціяльні збори "Молоді Народного Дому", на яких було обговорено способи орґанізації і діяльности і було створено "Секцію Молоді", яка охопила поверх 40 дівчат і хлопців.

Спортова Дружина при У. Н. Домі у Вінніпеґу, зорґанізована в 1937 р.

Стоять зліва на право: С. Біляньский, С. Устяник, В. Доскоч, С. Молінський, В. Музика, М. Франчук, Т. Косаренко, В. Довганюк, К. Блонський, Б. Бабинець, М. Остапович, М. Симотюк, П. Калита.

11. Велика економічна кріза. 29 жовтня 1929 р. скрахувала нюйорська біржа і потягла за собою на довші роки, можна сказати — рівно на десять років — повний параліж господарського життя в Америці і Канаді і безробіття для великої більшости українського робітництва та руїну для фармерів. Цею великою крізою розмежовується історія укра-

їнського населення від часів добробуту, які закінчилися 1929 роком, до часів війни 1939-45 р.р., коли безробіття щезло і повернувся знову добробут. Цею крізою формально пояснюються ріжні невдачі в громадських і політичних заходах. Розуміється, що до цієї катастрофи господарської прилучаються ще й інші фактори. Були такі фактори і в життю та діяльности наших організацій. Але тут нема місця на висвітлення всіх цих факторів, які до того ж вже не мають значіння.

12. Підсумки. Можна сказати, що епоха "Правди і Волі", як така, закінчилася в році 1931, з яким закінчилося видавання часописі під цим іменем. Ставимо питання: Що виконано, а що не виконано? Що було успішним, а що не було? Хоч, як кажемо, епоха ця закінчилася роком 1931, але рух, який вона дала, продовжується й досі. Наслідки чинів тієї епохи даються чути по цілій Канаді. Перше всього большевицькому рухові покладено межі, збито його на зрадницьку зграю з найбільш задурманеними частинами суспільства, знято з нього ореол "визволителів"; розбито його у багатьох фортецях.

Чаша Перемоги,
котру здобула спортова дружина при Українськім Народнім Домі у Вінніпегу на фестивалі при гранню мяча в 1937 році.

"Правда й Воля" провела *глибокий благодійний слід* в освідомленню і вихованню суспільства, в поставленню нових, вищих завдань, які знайшли добрий ґрунт в суспільстві. Всі заходи Нар. Дому в цій епосі, що ставали просто піонірськими: як от вищі курси, музей-архів, літературні вечорі і видання знайшли підтримку в праці інших організацій, що в цей час підростали в Канаді. Так почалися вищі курси при новоствореній організації УНО, а пізніше при СУС і католицьких організаціях. Почалися заходи музею при УНО. Навіть така трудна задача, як створення української колеґії, і та переведена в діло, аж тепер, створенням Колеґії св. Андрея. Ніби між цими заходами нема прямих звязків, а вони є.

Створення колеґії не принесло того, чого бажали (і тепер бажають) наші культурні сили в Европі, бо існує певний розділ поміж новим і старим краєм. Новий край (Канада) мало-помало творить, органічним розвитком, **свої** культурні інституції, відмінні структурою і певним змі-

стом від старокраєвих. Це виглядає еґоїстично, але на-більше наше, канадійське суспільство спромогтись не може. Теоретично цілком можливим є, напр., перенесення українського університету зі скитальщини до Канади, на утримання тутешнього суспільства. Фактично це виявляється неможливим.

Повільний розвиток наших суспільних сил определює повільний темп витворів наших центральних орґанізацій. Створення обєднуючого українського центру в Канаді — Комітету Українців Канади — прийшло аж підчас війни, 1941 р. Між епохою "Правди і Волі" і епохою Комітету Українців Канади є момент, який звязує їх — це момент існування "Української Національної Ради" у Вінніпеґу.

Українська Національна Рада. Рух, що продовжувався від "Правди і Волі", повів до створення в році 1933 названого обєднання для загальної української політики. Фундаторами Національної Ради стали 10 українських орґанізацій у Вінніпеґу та околицях. Її завдання видно зі статуту та відозви, які тут подаємо:

СТАТУТ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

Проєкт.

I. Орґанізація

1. Укр. Нац. Рада є репрезентація Українського населення в Канаді, орґанізованого в ріжні культурно-просвітні, економічні, ідеольоґічні, запомогові, професійні і інші громадського значіння товариства.

2. Кожне товариство зберігає свою повну самостійність і незалежність у своїй власній діяльности і жадне товариство не може вносити в працю УНР справ партійного або релігійного характеру.

3. УНР творять ті товариства, котрі стоять за повну незалежність всіх Українських Земель і обстоюють ідею Української Соборної Суверенної Держави.

II. Мета

Метою УНР є: —

1. Авторітетне виявлення публичної опінії Українського населення в Канаді.

2. Всебічна допомога Українському народові в боротьбі за визволення від окупантів і за створення Української Соборної Суверенної Держави.

3. Піднесення культурної і суспільної діяльности Українського населення Канади.

III. Управа У. Н. Р.

4. У.Н.Р. складається з делеґатів всіх Українських Товариств, з пяти членів від кожного, при чім право рішаючого голосу належить лише двом.

5. У.Н.Р. вибирає Президію в такому складі: Голова і його заступник, секретар, секретар фінансовий і скарбник.

6. Президія вибирається з представників ріжних товариств на час одного року.

7. Крім Президії У.Н.Р. вибирається референтів і їх заступників, по спеціяльностях, для справ Великої України, Західної України, Буковини і Підкарпаття, Канади і на інші справи в залежности від потреби.

8. Референти вибираються на рік і можуть бути перевибрані і на далі, як фахівці в справах.

IV. Провадження діяльности

9. Президія У.Н.Р. скликає засідання Ради реґулярно раз на місяць, а в разі потреби і скорше. На цих засіданнях Президія подає на обговорення питання, котрі стоятимуть на черзі, а референти дають доповіді в порučених їм справах.

10. Засідання Президії У.Н.Р відбуваються в міру потреби. На цих засіданнях беруть участь також референти, але лише з дорадчим голосом.

11. В заслуханих і обговорених справах У.Н.Р вносить свої постанови, котрі приймаються більшістю голосів членів Ради.

12. В потрібних випадках Президія Ради може скликати Загальні Збори (Конференцію) з членів всіх товариств належних до Ради для поінформовання у важних справах і прийняття масових рішень. Також Президія може скликати в потрібних випадках Всенародні Українські Віча.

V. Засоби фінансові

13. Матеріяльні засоби У.Н.Р. складаються з добровільних вкладок, дарів, колект і проче, а також з обовязкових членських вкладок Товариств членів Ради. Висоту вкладок встановляє сама Укр. Нац. Рада.

Наскілько Національна Рада була колькою в бік для московських аґентів, видно з нападу на її перше віче 16 липня 1933 р., про що подаємо передрук звіту:

Напад большевиків на віче Української Національної Ради, в Вінніпеґу, дня 16 липня 1933.

Ще на початку цього року комуністичні лідери в Канаді видали спеціяльну інструкцію до своїх "боєвих" орґанізацій про наступ для розгрому українських національних орґанізацій в Канаді. Причина цьому — зріст національної відпорности українського населення під комуністичною диктатурою на Сході Европи, а мета: знищити українські національні сили в Канаді і розчистити широке поле для комуністичної акції московських підпалювачів. Нема сумніву, що все це пророблено з наказу Москви.

Одначе, згадана інструкція, котрою заповідалось хитрими лицемірськими способами просунути в українські національні орґанізації комуністів, — була викрита українцями, розголошена до публичного відома і цілковито таким чином спаралізована.

В наслідок цього, для виконання наказів з Москви, комуністичним лідерам в Канаді не залишилось іншого шляху для наступу на українські національні орґанізації, як брутальний бандитський напад на них.

Головну небезпеку для себе комуністичні лідери відчули в заснованню Української Національної Ради в Канаді, як орґанізації, котра закріплює льояльність і добре горожанство українців в Канаді, творить велику злуку українських національних орґанізацій в одну могутню силу і проголошує боротьбу з московськими комуністичними завойовниками України до повного визволення українського народу, як і боротьбу комуністичній пропаґанді в Канаді.

Ще за пару неділь до першого віча Української Національної Ради, в гнізді комуністичної пропаґанди — в так званому ТУРФДомі на розі Причард евню і МекҐреґор стріт, відбулися закриті віча так званих боєвиків цієї комуністичної орґанізації, і на тих вічах закликалося до розгрому українських орґанізацій у Вінніпеґу, а спеціяльно Української Національної Ради. Учасникам цих віч підсовувалась безсоромна брехня (звичайна зброя комуністичних пропаґандистів), що нібито Українська Національна Рада має домагатися депортації безробітних. В останніх днях таке віче відбулося 9 липня, а також в самий день нападу 16 липня. Подібні мітинґи улаштовувались комуністичними пропаґандистами по парках, на площах і скрізь, де вони знаходили можливість. А можливостей багато в літню пору. Такі ж мітинґи відбувалися і в інших осередках комуністичної пропаґанди: в Польському Домі на Причард евню, в Руском Клубє на Селкирк евню, в комуністичній школі на Юклид евню і в інших комуністичних гніздах.

В день віча Української Національної Ради, комуністична боївка стягла десь 300 своїх людей і, орґанізувавши їх в ударний батальйон під проводом одного з вуличних комуністичних аґітаторів, прийшла, у вигляді слухачів, в помешкання Української Читальні Просвіти на розі вулиць Флори і Мекензі, та розташувалась на кріслах в центрі салі перед вихідними дверима. Таким чином для іншої численної публики залишилась лише решта крісел, теж десь 300, а ті українські люди льояльного поводження, що прийшли на віче поверх цього числа (всього людей зійшлось більш 1000), мусіли залишатися на ногах в коритарі і на дворі перед мешканням. Багато з них повернулося до дому, не знайшовши місця в салі.

Всі розпорядчики віча прибули на віче лише перед початком його, бо були протягом дня в Портедж ля Прері (за 60 миль) на святі відкриття нового українського товариства. Тому маневри комуністів вдалися цілком щодо розміщення в салі для віча.

Лише почалось віче, як серед комуністичного батальйона заворушилось і комуністичні лідери почали перебивати промовців. Нарешті перейшли до виконання своєї програми. Командант комуністичного батальйона виліз на крісло і дав наказ "розвязати Національну Раду". Під крики "ура" і співу Інтернаціоналу та порноґрафічних московських пісень з закликами "бить Украйну" почав комуністичний батальйон ворушитись. Явний провід в ньому належав москалям і полякам з московського клюбу та польського дому.

Спроби голови віча встановити порядок не довели ні до чого. Комуністичний командант наказував "очищати салю від Національної Ради". Задні ряди комуністів вже розбирали крісла, повязані одні до других. Ще хвиля — і крісла опинилася в їх руках.

Тоді віче перейшло до оборони. Проти комуністичної атаки піднялися з своїх крісел учасники віча, і коли комуністичні лідери кинули на учасників віча перші крісла, ті крісла в повітрі перехопили оборонці і почали викидати комуністичний батальйон з салі. За кільканадцять хвилин комуністичні погромщики були вигнані з салі. Деякі з них понесли крісла на своїх спинах, а деякі таки покрали крісла і занесли їх до своїх домів, як дійсні грабіжники українського робітничого добра.

Вибитий з салі і побитий комуністичний батальйон обернув свою зброю проти вікон салі. Камінням і цеглами вибито 14 великих шиб в будинку. Підчас нападу деякі комуністи оперували великими ножами. Два учасники віча Кутний і Микитюк були поранені ножами. Кутний мав бути зарізаний, бо ніж направлявся в шию, але випадково Кутний повернувся і ніж поранив чоло.

Підчас нападу большевиків на віче, в ТУРФДомі, на Причард і МекҐреґор стояли їхні резерви, і вони вже бігли на поміч своєму батальйонові, коли вчули про його поразку, але запізно, бо вже прибула озброєна поліція і оточила будинок, де відбувалося віче.

Також підчас того всього, поблизу перебував на розі Селкирк і МекҐреґор головний лідер комуністів Пенер.

Комуністичні погромщики необрахувалися в українських силах і були ганебно розбиті. В противному разі українську льояльну робітничу орґанізацію Читальню Просвіти, де відбувалося віче Української Національної Ради, чекав справжній большевицький грабіж.

Віче Української Національної Ради було докінчене згідно з програмою, а завершено відспіванням національних гимнів — українського та британського.

Програма віча складалася з інформаційних рефератів про Національну Раду, з зачитання ухвалених Національною Радою деклярацій про становище українських земель під окупацією Польщі, Румунії, Чехії, Москви та про комуністичну пропаґанду в Канаді, а також з рефератів про українську пресу та українську кооперацію. Характерно, що комуністи почали кричати тоді, коли говорилося про потребу для українців бути добрими горожанами Канади. Декляраціа про комунізм ще не була виголошена наколи вони стали до погрому. Так, що все свідчить про те, що вони прийшли зробити погром незалежно від програми віча, лише тому, що такий наказ дали їхні лідери і лише тому, що Українська Національна Рада є вищим обєднанням українського населення Канади, котре шанує і любить свою прибрану нову вітчину Канаду і хоче жити тут мирно, як живуть інші культурні люди, а також котре любить свій нарід в Рідному Краю і хоче допомогти йому вирватися з московського азіятського ярма, як рівнож з ярма польського, румунського та чеського, та створити на українських землях, подібно другим народам, Українську

Соборну Самостійну Державу з вільною владою вільного трудового українського народу.

Національна Рада стала кроком до створення Українського Центрального Комітету (в Народнім Домі) підчас війни, а який опісля злився з Репрезентаційним Комітетом, створеним в Саскатуні, щоб народився один загальний Комітет Українців Канади.

ВІД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ В КАНАДІ

До орґанізованого українського громадянства.

Від часу, коли перестав існувати народній комітет, який перевів у Канаді позичку Національної Оборони в користь західно-українського уряду, себто через останніх десять літ давався серед свідомого українського громадянства постійно відчувати брак національного представництва, верховного осередка, що надавав би напрям на ріжних ділянках нашого життя а в рішаючих хвилях міг заговорити іменем цілого свідомого загалу в Канаді, або бодай поважної його частини.

Протягом перших кількох літ після поневолення Великої України большевиками, а особливо після злощасного рішення ради амбасадорів з дня 15 березня 1923, яким західно-українські землі віддано на поталу польському завойовникові, цю нашу байдужність можна ще було до певної міри виправдати огірченням і загальною зневірою в міжнародню справедливість, однак згодом відсутність канадійсько-українського центру стала нашим поважним гріхом занедбання.

Українська преса вказувала останніми роками на необхідність створення такого репрезентаційного тіла а час від часу виголошувалися відчити на цю тему по ріжних українських орґанізаціях. На жаль помимо того, що всі в засаді годилися на цю думку, ніхто донедавна не спромігся на рішучу ініціятиву в цьому напрямі.

Вправді в міжчасі повставали в міру потреби спільні комітети для влаштовування національних свят або переводження виборів і т. д., а навіть покликано до життя Комітет Оборони Політичних Вязнів, зложений з делеґатів усіх передових орґанізацій міста Вінніпеґу, однак усі ті тіла мали будьто тимчасовий, місцевий характер, будьто занадто обмежене поле діяльности.

Всетаки ці спроби мали велике виховавче значіння, бо вони призвичаїли своїх учасників до спільної праці для добра українського загалу, з забуттям вузько-партійних, релігійних чи інших ріжниць, що їх ділили досі в буденнім життю. Таким чином вони стали тією підвалиною, на якій можна було тепер взятися до здвигнення верховної будівлі національної єдности, без якої досі ще ніякий нарід в історії не виборов собі державної самостійности й належного місця в сімї культурних націй.

Недавні події на міжнародній політичній арені, які недвозначно вказують на можливість ревізії несправедливих постанов Версайського Мира а може навіть цілковитого перероблення політичної мапи Европи, дали українцям міста Вінніпеґу новий товчок до застанови над важливим пи-

танням обєднання всіх своїх сил. Серед сприятливих обставин голос канадійських українців, особливо з огляду на нашу приналежність до могутньої Британської Імперії, міг би без сумніву поважно заважити на долі українського народу в Европі.

Маючи це на увазі, одна з передових українських орґанізацій у Вінніпеґу дала цеї весни почин до цілого ряду поважних нарад над цею справою, в яких взяло участь кільканадцять місцевих товариств. Овочем тих нарад було створення Української Національної Ради в Канаді, яке наступило дня 12 травня ц. р. Метою її є піднесення культурної й суспільної діяльности українського населення в Канаді, авторітетне виявлення публичної опінії цього ж населення й всебічна допомога українському народові в боротьбі за створення соборної, суверенної Української Держави. Є це цілі, під якими без вагання може підписатися кожний український патріот у Канаді!

Українська Національна Рада находиться наразі з природи річи в першій стадії свойого розвитку. До неї належать поки що лише українські орґанізації з міста Вінніпеґу й його передмість. Вінніпеґ як найбільший український осередок в Канаді, вважав своїм обовязком дати почин до цього діла, однак щирим бажанням ініціяторів є, щоби Українська Національна Рада обхопила згодом весь свідомий і орґанізований український загал на цілій території Канади. Тому управа Національної Ради звертається оцим з гарячим закликом до всіх національних орґанізацій у Канаді, без ріжниці віроісповідання й партійних чи інших поглядів, щоби вони простудіювали докладно її статут і зголосили своє приступлення до цієї загальної орґанізації. Було би бажаним, щоби в місцевостях, де існує більше українських товариств, повставали місцеві відділи Української Національної Ради.

Коли більша скількість українських орґанізацій з ріжних сторін Канади зголосить своє приступлення, управа Національної Ради подумає про скликання першого всеукраїнського зїзду, на якому буде вибрана нова управа для цілої домінії.

Події назрівають дуже скоро й рішаючі хвилі повинні застати нас уповні приготованих до плянової акції за кращу долю українського народу. Тож не гайте часу й прилучайтеся чимскорше до Української Національної Ради в Канаді!

УПРАВА:

Степан Скобляк (Читальня Просвіти), голова.

Максим Мелещук (Товариство ім. Тараса Шевченка в Сейнт Боніфес), заступник голови.

Іван Байдак (Канад. Український Інститут Просвіти), рекордовий секретар.

Іван Коваль (Товариство "Кобзар" на Форт Руджʼ), заступник рекордового секретаря.

Володимир Кошовський (Братство Запомогове св. Николая), фінансовий секретар.

Юрій Лигач (Товариство імени Тараса Шевченка на Елмвуд), заступник фінансового секретаря.

Данило Пташник (Рідна Школа ім. Маркіяна Шашкевича), скарбник.

Н. Баран (Товариство Взаїмна Поміч, Відділ 1),

Г. Климків (Інститут ім. Тараса Шевченка на Бруклендс),

Д. Микитюк (Товариство Українських Січових Стрільців ім. полк. Д. Вітовського), контрольори.

Колеґія референтів: Н. Козьмук (Запомогове Брацтво св. Івана Сучавського), Г. Кузь (Рідна Школа ім. Маркіяна Шашкевича), д-р М. Мандрика (Українське Трудове Обєднання), К. Андрусишин (Читальня Просвіти), А. Ґосподин (Читальня Просвіти), Д. Будка (Інститут Просвіти), В. Біберович (Інститут Просвіти), пані А. Йонкер (Канадійсько-Українське Жіноцтво), пані А. Пруська (Укр. Трудове Обєднання), пані Е. Ситник (Канад. Укр. Жіноцтво).

Адреса Національної Ради: Ukrainian National Council in Canada, 667 Flora Ave., Winnipeg, Man.

УКРАЇНСЬКА "НАРОДНА ТОРГОВЛЯ" У ВІННІПЕҐУ

Вже довший час українці у Вінніпеґу говорили між собою про заложення кооперативної спілки, яка би занялася отворенням торговлі споживчих товарів, якої у Вінніпеґу українці ще не мали. Коли в році 1916 куплено будинок на власність Українського Народного Дому, зараз після отворення у місяці вересні свідоміші одиниці та члени Народного Дому зійшлися на наради до салі У. Н. Дому і вибрали тимчасовий орґанізаційний комітет, який виготовив плян і вніс подання на інкорпорацію.

Дня 19 вересня комітет скликав збори уділовців, які вже зголосилися і стали членами кооперативи. На зборах прочитано повідомлення від уряду, що інкорпорація перейшла. Вибрано Дирекцію з слідуючих осіб: Предсідник Т. Д. Ферлей. Заступник Павло Кіпран. Секретар Василь Казанівський. Касієр Іван Неґрич. Директорами були вибрані: М. Шкреметка, Григорій Гречка і Григорій Баґрійчук.

Корпорація під назвою "Українська Народна Торговля" (по англійськи "Нешонал Трейдінґ Компані Лимитед") була заінкорпорована на 20,000 долярів капіталу, розділеного на 200 уділів по 100 долярів. Рішено дати уділи на виплат у цей спосіб, що кожний, хто хоче стати уділовцем, має заплатити четвертину вартости уділу, 25 долярів, а решта остає на виплат. Цей виплат не має ограниченого речинця, але в потребі, чи то для поширення бизнесу, чи отворення іншої торговельної галузі, Дирекція має повідомити уділовців у відповідний час наперед, щоби уділовці вплатили якусь дальшу частину на свої уділи. Уділовець може мати більше як один уділ на тих самих услівях. Але хто хоче і може заплатити відразу повну вартість уділу чи уділів, може це зробити без жадної перешкоди. Всіх уділів виставлено на продаж 150. Решту 50 зарезервовано.

Корпорація має право на купно і продаж, подрібну і гуртову, ріжних товарів. На початок вона відкриває торговлю споживчими товарами, ґросерню, бучерню і овочевий склеп у двох фронтових склепах будинку Народного Дому, а на овочевий відділ приготовано місце у меншій салі, де вміщено також бібліотеку і читальню. Торговля заінкорпорована з ограниченою порукою. Побіч контролі, вибраної уділовцями, кожного року при кінці має також провірити рахунки державний авдитор.

Справлено відповідні урядження, закуплено товари, які потрібні на початок, і отворено торговлю. Людей-покупців повно. Оглядають, випитують, купують, видно загальне заінтересування, що дає надію доброго розвою і успіхів. При солідній управі та допомозі уділовців і українського загалу, нове підприємство зможе в короткім часі розвинутися. Все на початок куплено за готівку, і остався ще добрий запас капіталу.

Ґросерню і нагляд над другими відділами та ведення рахунків передано С. Ковблеві, що мав вже досвід з краю, де вів власну крамницю 6 років. Платню на початок призначено 60 долярів в місяць. Мясний відділ (бучерню) перебрав досвідчений різник (бучер) Петро Павлюкевич, з платнею 50 долярів. Овочевий і тютюновий відділ перебрав В. Казанівський, з платнею 40 долярів. До помочі в ґросерні став Василь Довганик. Він також перебрав доставу по домах, на що куплено коня з візком. Його платня 40 долярів. Рент Народному Домові 76 долярів.

Так отворено торговлю на ширшу скалю з повною вірою в загальне попертя зі сторони покупців. Торговля розвивалася досить гарно. Найліпше поплачувався відділ овочевий. Він був отворений і вечорами та неділями, коли в Народнім Домі було все повно. Товариства відбували проби, старші сходилися до читальні, і все роїлося як у вулію. Та багато загально відомих причин не дали підприємству розвинутися, як були сподівання. Воно проіснувало несповна два роки і мусіло нарешті замкнути свої двері.

Одною з причин був брак досвіду торговельного, брак витревалости в компетиції з сусідними склепарями-жидами, які бачучи з цього боку загрозу для своїх бизнесів, порозумілися між собою і завзялися вбити молоду недосвідчену суперницю українську торговлю. Між українцями не було і нема ще виробленого досвіду і завзяття в такій боротьбі. Навіть самі уділовці не були в змозі зрозуміти того, що кожна, навіть приватна, торговля мусить в початках видержати навіть поважні втрати, щоб устояти в компетиції. Компетиція, хоч би і яка завзята, не може тягнутися в безконечність.

Чоловік купив уділ, а жінка іде купувати. Насамперед перепитує ціни і купує там, де знайде якусь річ дешевшою, і звичайно при тім купує все друге хоч би і дорожче, не оглядаючись на обовязок попирати своє уділове підприємство. Жиди сусіди скоро пізнали наших уділовців і заманювали жінок цінами часом нижчими, ніж вони самі платили в гуртівнях. Навіть такі товари, як тютюн і сиґарети, що мали сталу ціну 10 ц., продавали по 8 або і по 7 центів. Ну, звичайно приватний торго-

вець половнював таку втрату з власної кишені. Хоч би він і не мав втрати, ані зарібку, то не мусів нікому платити за услугу. А цего торговельна спілка не могла робити, бо обслугу треба було платити, чи є прихід чи втрата. Коли б уділовці могли були це розуміти і видержати якийсь час хоч би з втратою, то певно справа була б з часом взяла зворот до кращого. А сама управа, відвічальна за спільний капітал, не має змоги вести таку боротьбу на власну руку, коли її кожний спільник глядить з недовірям на пальці.

Приватний торговець міг видержати. Він не мусів ні з ким ділитися своїми рахунками. Сам він заряджує своїм інтересом, у своїм будинку, при помочі своєї родини, отже не мусів нікому платити за услугу. Коли б його зарібки не були більші, як якийсь маленький процент того, що мала спілка, то це було його. А управа спілки має звязані руки, має постійний нагляд людей, що не можуть розуміти тої конечности і дати управі вільнішу руку та довіря. Заряд наглядає за кожним ділом нанятих службовців і вимагає від них неможливого. Найменший хибний крок викликає недовіря, хоч би цей крок як був конечним для вдержання бизнесу поверх води.

Цему явищу може запобічи лише вирозуміння і завзяття, якого в українців бракує. Коли господиня дому купить десь яку річ за 1 чи 2 центи дешевше, то для неї це вже достаточний доказ, що той склеп дешевший, ніж свій, і вона вже там буде триматися, ще й другим розказувати, не оглядаючись на те, що той склепар дочислить свою втрату на других річах. Винне тут також те питоме українцям упередження, що торговля є чимось понижуючим для нас. На своїх торговців глядимо з погордою, як на таких, що хочуть наживатися чужою працею.

Друга головна причина невдачі це та, що українці розуміють торговлю так, що коли почнеш, то мусиш вже відразу стати, як то кажуть, "на всі чотири ноги". Не можеш бути слабшим від того, що вже роками доробляся. Ми не хочемо знати, як то він доробляся, які переходив невдачі, поки врешті, після ріжних втрат, міг вже числити на якийсь прибуток, поки міг вже малими зисками покрити великі втрати, поки міг вже й кинути в піч записну книжку боргів на людях, які вже ніколи не будуть сплачені, а товар у крамниці міг вже вважати своїм. Ми хочемо все відразу.

Дальше головною причиною невдачі, це невміння передбачити і використати нагоди. Ця недостача може найбільше причинилася до невдачі. Ось примір:

Кожний думаючий чоловік міг в той воєнний час передбачити, що рік 1916 у самім розгарі війни в Европі мусить спричинити зріст цін на всяких споживчих товарах. В той час ще наші державні керманичі не додумалися були поставити стелі над цінами, як це вже зробили з початком другої світової війни.

Та управитель торговлі мав таке передбачення. Він зробив угоду з млином "Оґилвю" на доставу одного ваґона муки по ціні $2.70 за мішок (98 ф.). Мука мала бути доставлена коли і кілько буде потрібно на протязі цілого року. Торговля мала заплатити половину ціни згори, а

решту постепенно при кожній доставі. Чек вже був написаний, гроші в банку на покриття були, та треба було одобрення цеї трансакції зарядом. Одначе заряд не лише відкинув угоду, а в додатку бачив потребу завести тіснішу контролю над всяким діловодством, обавляючись дальшої розтрати повіреного капіталу. А тим часом, коли зірвано ту угоду, сусідний жидівський склеп через вулицю погодився, і наша нагода перейшла до інших рук.

В січні 1917 року мука коштувала вже $5.00, а до півроку дійшла до $9.00. Але торговлі вже той доброзичливий сусід відпускав муку з опустом $1.00 на мішку, коли в млинах можна було дістати лише 40 центів знижки. Він робив ласку, знаючи, що нам відомо, за яку ціну він дістав її.

Другий примір: Як звичайно, кожний склепар, а навіть кожний добрий господар в місті старається в осени набути на зиму запас бараболь. Фармері возять їх вулицями і продають. Зимою вже неможливо цього робити через морози. Торговля має велику пивницю під будинком. Має і гроші. Управитель купує бараболі по 70 центів за бушель. Коли вже було в пивниці 80 бушлів, заряд настрашився і застановив дальше купно.

На звичайне запотребування в склепі могло з бідою вистарчити і до ранної весни. На весну фармері знова привезуть. Та тут над торговлею міститься Бурса. Торговля доставляє всякі віктуали, між тим і бараболь кожного дня бушель або два. Але ціна почала лізти скоро вгору. Не стало і до половини зими, а ціна вже під весну $3.00.

Ну, пропало. Буде наука на будуче. "Мудрий циган по шкоді".

На другу осінь вже самий заряд бере в свої руки керму і висилає чоловіка на фарми купувати бараболі. Наладовано цілий ваґон, та поки він дійшов на місце, вдарив мороз і зачіпив бараболі. Хоч і не дуже, та вже в пивниці показалося, що не буде з них багато пожитку. Дещо зужитковано, а на весні треба було наняти чоловіка і трока та вивезти їх назад на поле. Цих пару наведених прикладів було досить, щоби торговля нарешті впала.

Та вона в українців не перша і не послідна. Мабуть з тих самих причин не встоялись навіть такі поважні спілки, як кооператива в Алберті, Елеваторна Спілка і другі менші. До всіх можна зачислити ті причини, які тут вичислені. Український торговельний рух в Канаді тільки що в пеленках.

Та все таки зчасом той рух виліз з пеленок, підріс і став на ноги. Коли ще в тих роках північна часть Вінніпеґу моглаповеличатися жидівською крамницею на кожнім перехресті вулиць, замешкалих переважно українцями, не вчисляючи вже тих, що посередині кварталів, то тепер на всіх тих крамницях вивіски вже з українськими чи польськими іменами. А з попередних торговців не лишилося навіть на насіння. Навіть при такій вулиці, як Селкирк, втиснулося вже поважне число українських торговців. Вони не ведуть вже тої конкуренції з жидами, а живуть у повній згоді побіч себе.

Українці набрали практики. Склепарі набрали завзятости і відваги, покупці набрали переконання, зрозуміли клич "Свій до свого".

СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ПРИ УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ У ВІННІПЕҐУ.

Українці студенти вищих шкіл у Вінніпеґу зрозуміли свою задачу. Зрозуміли, що сама наука в школі не дасть їм всего того, чого сподіється український нарід і чого буде від них колись домагатися. Зрозуміли, що хто хоче для свого народу віддати колись свої сили і знання, то треба йому пізнати свій народ ближче, пізнати його потреби і цїли. Зрозуміли, що характер та ідеал молодої людини виробляється в окруженні і під впливом своїх досвідних людей, що цей вплив має походити від чисто народних інституцій.

А щоби осягнути це, треба бути при тих інституціях, а не ховатися від своїх людей в імя якоїсь незалежности або зарозумілости, яка непомітно закрадається в душу молодої недосвідченої життям людини в чужому окруженні. Зрозуміли, що їм треба знайти одне спільне огнище, коло якого можуть гуртуватися всі верстви народу для здобуття світла і тепла, так потрібного до життя українців як нації. Таким огнищем для них оказався Український Народний Дім..

В українських бурсах студіююча молодь мала нагоду доповнювати свою освіту національну поза шкільними студіями, але місцева молодь не мала цеї нагоди, бо в бурсі виховувалася позамісцева молодь, а місцева жила вдома при родичах. А ті родичі є самі діяльними членами українських місцевих інституцій. Ідучи за приміром своїх родичів, молодь постановила зорґанізуватися в кружок при Українськім Народнім Домі як окрема додаткова секція студентів вищих шкіл.

Ця секція зачеркнула широкий плян діяльности в співучасти з другими секціями, існуючими при Українськім Народнім Домі, в напрямі національної самоосвіти, при помочі діяльних українських культурних сил. В році 1924 та секція студентів мала згуртованих 34 осіб обох полів, а це: студентів і студенток вищих шкіл 19, університету 10, учительського семинара 2, торговельної школи 2, укінчених 1. Секція творить одну автономну ґрупу під проводом свого заряду, вибраного дня 2 березня 1924 р. на своїх орґанізаційних зборах в такім складі: голова — панна Віра Новак, заступник голови — Антін Ковбель, секретар — Іван Гаврилюк. Плян ділання, услівя і застереження, предложені членами Студентської Секції, Заряд і Загальні Збори членів Українського Народного Дому приняли в цілости і цим У. Н. Дім поширив свою освітну діяльність одною галузею більше побіч існуючих вже секцій.

Плян ділання Студентської Секції вкоротці міститься в слідуючих чотирох розділах:

1) Промови і відчити про українські справи, приготовані самими студентами, виголошені у своїм кружку, в цілі вправ до публичних ви-

ступів. Ці вправи при помочі визначних старших громадян в серії лекцій про українську граматику, правопис, літературу і на ріжні теми, які входять в обсяг красномовства.

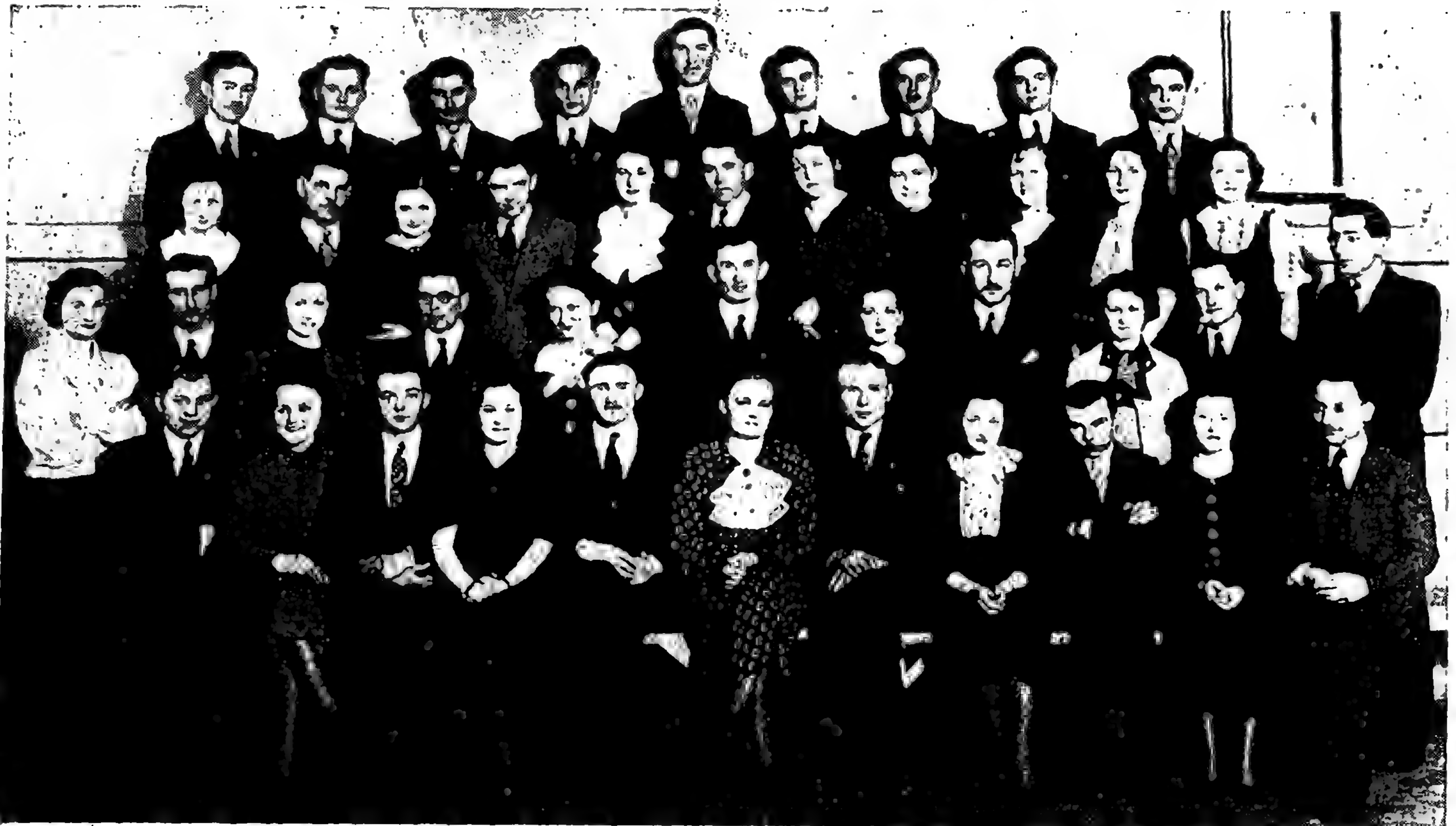
2) Активність студентів у прилюдних виступах, як дебати на ріжні

Український Студентський Кружок "Прометей" у Вінніпегу в 1934-35 р.

теми, відчити і принагідні промови на публичних зібраннях, в ціли самоосвідомлення в ріжних ділянках потрібних для людини з вищою освітою, як історія українського народу, його освітні та політичні стремління на рідних землях і в Канаді.

3) Розвиток музикального мистецтва у свойому гурті при помочі

Український Студентський Кружок у Вінніпеґу в 1926-27 р.

вправ у вокальних та інструментальних, поодиноких і гуртових виступах в присутности свого гуртка і професійних знатоків в тій ділянці. Як також шкільні пісні, потрібні для будучих учителів.

4) Участь у других секціях Народного Дому: співацько-драматичній і просвітній, наскільки позволить час, в ціли розвитку і поглиблення свого знання для майбутнього проводу в цих ділянках.

Заснування цеї Студентської Секції при У. Н. Домі принесло для самих студентів великі користи і поміч у їх напрямі самоосвіти. Передовсім дало їм спромогу користати з великої бібліотеки, яку драматичні товариства роками збирали і передали Народному Домові до спільного ужитку. Ця довга запопадлива праця тих товариств, між іншими здобутками, придбала найбільшу українську бібліотеку на цілому континенті Америки.

Студенти мають спромогу образуватися в рідній мові під наглядом компетентних одиниць, які радо уділяють свого часу і практичного знання. Поза тим студенти мають повну свободу своїх політичних і релігійних переконань, яких уже з принципу ніхто не нарушує. Вільно їм користуватися вигідним приміщенням в будинку, де цвите і розвивається культурне народне життя. Вільно їм поводитися і чутися як у себе вдома.

ЮВІЛЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВІННІПЕҐУ

Ще з початком 1938 року на Зборах У. Н. Дому піднесено справу 25-ліття орґанізації У. Н. Дому. В цій справі видвигнено ріжні пропозиції і пляни майбутнього ювілейного свята. Намічена програма включувала такі точки, як Ювілейний Концерт, Академія і видання Ювілейного Альманаху, в якім була б поміщена історія орґанізації від самих початків аж до тепер. Вибрано також Ювілейний Комітет, який має занятися приготуванням наміченої програми.

Комітет на дальших засіданнях обговорював справу, дискусії велись над ріжними пропозиціями, головно в справі видання Альманаху. Помістив також в українських часописах кілька статей, і так справа зволікалася, а тим часом настав літний сезон, в якім тяжко а то і неможливо щось доброго приготовити.

Щодо Альманаху, то зразу була думка видати невелику брошуру на яких 130 сторін, в якій була би поміщена історія Народного Дому, його ціль і діяльність та діяльність Рідної Школи і Співацько-Драматичної Секції. Це на самий ювілей. Поза тим предсідник комітету Т. Д. Ферлей запропонував, що У. Н. Дім повинен конечно постаратися видати обширну Пропамятну Книгу, яка містила би в собі початки українського життя в Канаді, його поступ і розвиток на політичному, просвітному та церковному полі, хоч би та праця мала протягнутися і на дальший час. Протоколи засідань Ювілейного Комітету, між іншим, про це говорять так:

На засіданні Ювілейного Комітету дня 22 липня, 1938, предсідник п. Ферлей підніс справу видання ювілейної брошури. Дискусія над цею

справою була досить широка щодо кооптації людей для зібрання матеріялів. Головно, хто є ті люди, а коли вони є, то чи вони згодяться?

Казанівський: Зміст брошури на 120 сторін друку, то не так багато можна змістити матеріялів, бо найменше 20 сторін мусить відпасти на поміщення клішів, отже лишиться 100 сторінок на друкований зміст. Цей зміст повинен бути в трох частях: 1) Загальна історія Народного Дому і хроніка його діяльности, 2) Рідна Школа і 3) Діяльність Драматично-Співацької Секції. В тих трох частях має бути включена всяка культурна праця від початків аж до тепер.

Василь Казанівський,
піонір української сцени у Вінніпегу.

Він думає, що ту працю зможуть виконати трох людей. А хто мав би це зробити, то має вирішити Заряд Народного Дому на своїм засіданні. У книжці треба звернути особливу увагу на відношення У. Н. Дому до всіх других українських орґанізацій, а головно до церковних, щоби представити в дійснім світлі наше однакове толєрантне відношення до всіх, з винятком комуністичних.

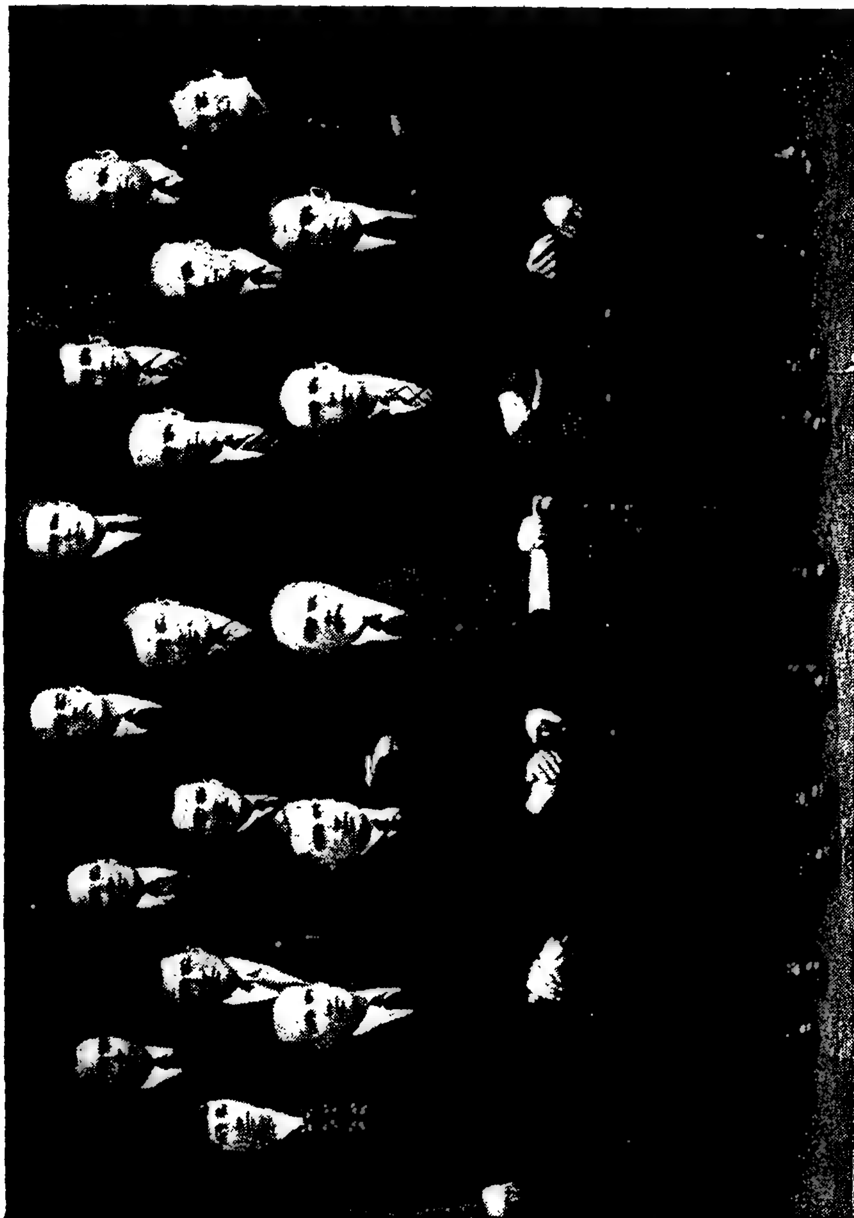
Д-р Маценко годиться переглянути всі протоколярні книжки й інші записки та тим допомогти в зібранні матеріялів.

Плян загального свята обговорено і рішено предложити Зарядові У. Н. Дому до вирішення, а це справу місця, де мав би відбутися ювілейний концерт і бенкет та в котрих днях.

На засіданні комітету 29 серпня, 1938, знов піднесено справу видання ювілейної книжки. Ця справа після довгої дискусії зостається на мертвій точці. Така справа, як зібрання матеріялів, потребує довгої мозольної праці. Д-р Маценко заявив, що він переглянув усі записки і протоколи, і що з них тяжко дещо зібрати, щоби зробити якусь певну цілість.

Казанівський говорить, що Ювілей Народного Дому, коли відбудеться, то буде блідий і незамітний тому, що та справа зовсім занедбана. Що найважніше мало бути давно зроблене — не зроблено. І коли той Ювілей має бути, то він мусить хіба бути ограничений до самого концерту і бенкету. Розголошення нема, а ширшого вже неможливо зробити. Свято мало би складатися з концертву, вистави штуки і бенкету.

Д-р Маценко заявив, що мав на меті виставу опери "Лебедин", та головну ролю, яку мала співати панна Кучер, нема ким заступити, бо панна Кучер вийшла заміж. Одначе коли удасться когось знайти до тої ролі, то може ту оперу і виставиться.

Заряд Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1937 році.
Останній ряд: П. Коновальчук, О. Пасічний, С. Білчинський, В. Казанівський, І. Садовий, Д. Скрига.
Другий ряд згори: пані М. Гомик, М. Коваль, Р. Дудар, К. Ґеник, П. Попель, П. Симотюк, пані Т. Шкреметка.
Долішний ряд (сидять): д-р П. Маценко, О. Бабинець, Т. Д. Ферлей, І. Трач, А. Ковбель.

Казанівський на запит, чи може приготовити яку штуку, заявив, що не може в цю пору до цього анґажуватися, бо його особисті обовязки не позволяють йому віддати більше часу для цеї праці.

І знову стало на тому, що всю ту справу мається передати до рішення Зарядові У. Н. Дому.

На засіданні комітету 21 вересня вийшло заключення, що справу видання ювілейної книжки треба припоручити одній особі, що була учасником від початків до тепер і знає та памятає про все, що діялося.

На засіданні комітету дня 28 вересня предсідник Т. Д. Ферлей заявив, що ми тепер не годні видати ювілейної книжки, але мусимо приготовлятися до видання в будучности широкої історії про українську іміґрацію в Канаді. До цеї праці мусимо збирати матеріял і заанґажувати людей з інших ґруп чи орґанізацій до помочі. У тій книжці мала б міститись основна хроніка про життя українців в Канаді на всіх ділянках.

В. Казанівський говорить, що видання такої книжки може коштувати яких 10 тисяч долярів, і тому нам тепер неможливо взятися за таку працю. Ферлей думає, що таку працю можна буде зробити багато меншим коштом. Із збиранням матеріялів можуть напливати і гроші на видання. О. Пасічний погоджується з цею думкою предсідника.

На засіданні Заряду У. Н. Дому 21 грудня, 1938, піднято справу ювілею і вирішено слідуючу програму: Ювілейне свято має складатися з концерту і бенкету. Вони мають відбутися в днях 11 і 12 лютого. Комітет має приготовити програму. О. Пасічному припоручено віднестися до заряду Інститута Просвіти в справі салі на один з тих днів.

На засіданні Ювілейного Комітету дня 1 січня, 1939, принято рішення щодо часу: В суботу, 4 лютого, Ювілейна Академія получена з концертом в салі Інститута Просвіти. На цей концерт запросити визначних анґлійців як знатоків музики та представників від радіостації C.K.Y. Піддано також думку, що добре було би дати якісь відзначення членам, що працюють в У. Н. Домі від 20 до 25 років. Щось в роді брошок або грамот.

Всі ті заходи, наради завершилися інакше, як можна було сподіватися. А як вони завершилися, коли і де, подаємо понижче статтю, поміщену в українських часописах:

Ювілейний Концерт Українського Народного Дому.

"Український Народний Дім у Вінніпеґу справив дійсне свято для українського громадянства ювілейним концертом в салі Міської Авдиторії в неділю 26 лютого, 1939. З ріжних зглядів це було небувале свято. Небувале тому, що відбувалося воно в найбільшій концертовій салі Вінніпеґу і саля була заповнена майже виключно українською публикою. Чотири тисячі людей мало бути в салі. Небувале було це свято також тому, що в програмі головне місце займав найбільший живучий український співак, Михайло Голинський. Остаточно було воно небувале тому, що програма була взагалі небувала між українцями, бо й не українці рідко коли можуть собі позволити на те, щоби зібрати разом і співака світової слави і знаменито вишколений хор і чудову орхестру. А це все було на ювілейнім концерті Українського Народного Дому. Хор, ясна річ, був хором Українського Народного Дому під проводом д-ра П. Маценка. Орхестра була зложена в великій більшости з вишколених українських музикантів, яких у Вінніпеґу не бракує.

Хор Українського Народного Дому в Вінніпеґу під проводом д-ра П. Маценка в 1937 році.

Голинський був головною атракцією і для нього була призначена менше-більше половина програми. І якщо наш славний співак не був на початку як найліпше до концерту розположений (бо покашлював), то без сумніву ентузіязм його слухачів мусів вплинути на нього уздоровляючо, бо в дальших точках він дійшов до самих вершин досконалости. Його "Черемоше, брате мій", його "Довбушева пісня", а відтак надпрограмові "Похилився дуб високий" і "Буковинська прощальна пісня" (Балтаровича) будуть ще довго звеніти в памяти тих, що їх чули. Говорив один старенький чоловік, один з піонірів нашої іміґрації: "Ніколи я не сподівався, що колись в своїм життю почую ще такого українського співака. Я думав, що тільки в Ріднім Краю можна такої радости дожити. Я жалував, що не можу поїхати до Старого Краю, аби почути ще добрий український спів, а тимчасом найкращий наш співак приїхав за нами до Канади."

Треба віддати признання й хорові Українського Народного Дому. В інших обставинах він був би на першім місці, цим разом судилося йому друге місце, але це нечести для нього не робить. Голинський в нас не часті гості. Хор Українського Народного Дому під проводом д-ра Маценка мабуть вже третій раз співав публично "Фуґу" з Франкового "Наймита", однакож вона ніколи попередно не робила такого вражіння, як цим разом, коли хор співав в супроводі орхестри. Орхестра додавала хорові мабуть такого заокруглення, як Голинському при "Довбушевій пісні" додає заокруглений звук флету. В супроводі орхестри співав хор також Франкового "Коваля", а без супроводу "Сонце на обрії" і "Ой дуб дуба". Акомпаніювала на піяні панна Д. Олійник.

Окрему частину концерту творила музична сцена "Лебедин", слова Шевченка, музика Вахнянина. Орхестровку для цеї сцени уложив наш місцевий здібний, молодий музика Іван Мельник. Партії в "Лебедині" співали панна Надя Фодчук (Оксана) і пані М. Гомик (черниця).

Як з численної публики був хтось в Міській Авдиторії тільки для того, аби послухати Голинського, то з концерту виходив з бажанням найкращого дальшого успіху Українському Народному Домові з нагоди його 25-літного ювілею, бо Народний Дім дав спромогу громадянству почути Голинського."

("Український Голос".)

Українська півгодина на радіостації С.В.С.

Дня 23 листопада 1938 р. була передана на радіостації СВС у Вінніпеґу сценічна картина "Український дар Канаді", яку приготовив наперед С. Ковбель і переклав на анґлійську мову і доповнив Дж. М. Кеннавін. Але що її передавала головна стація на всю північну Америку, а не лише для українців, тому її переробили так, щоб вона була для всіх зрозумілою. При тім пропущено її головну основу, а це розмову батька з сином.

О. Пасічний.

РІДНА ШКОЛА ПРИ УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ В ВІННІПЕҐУ

Рідна Школа при Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу почала існувати таки зараз, як тільки куплено власний будинок 1916 року. Та Рідна Школа існує без перерви до нинішного дня, з виїмком літних вакацій. Завданням Українського Народного Дому було зараз таки доложити всіх можливих старань, щоби утримувати Рідну Школу, в котрій мала би виховуватись наша молодь під кожний зглядом на щирих українців та добрих канадійців. Заряд Українського Народного Дому старався все мати добрих учителів, відповідні підручники до науки, мапи і шкільну бібліотеку.

О. Пасічний,
голова Українського Народного Дому
у Вінніпеґу в 1925 році.

За протяг тих поверх 30 літ в Рідній Школі при Укр. Нар. Домі перейшло коло три тисячі дітей, котрі покінчили науку українського письма, граматики, літератури, ґеоґрафії і співу, а опісля і танків з добрим успіхом. Багато з тих колишніх школярів є нині провідними одиницями в українських товариствах.

Утримувати Рідну Школу не є легка справа. Хоча діти і оплачували за науку певну суму, то все таки Укр. Нар. Дім, від початку по сьогодні, до Рідної Школи доплатив коло десять тисяч долярів. Бо хоч діти і платили за науку, то не всі, і ця їх оплата не була зовсім вистарчальною, щоби оплатити учителів, шкільні прибори та інші видатки, не вчисляючи приміщення та опалу. Поза те все Український Народний Дім свої завдання супроти Рідної Школи виконував і виконує дотепер як найкраще. Український Народний Дім в Вінніпеґу може бути гордий з того, що з тих самих школярів, що ходили до Рідної Школи, пізніше були добрі аматори та співаки в хорі. Багато з них є нині учителями публичних анґлійських шкіл, як також занимають інші поважні становища. Є вже й такі, що колись ходили до Рідної Школи при Укр. Нар. Домі, а нині посилають вже своїх дітей до тої самої школи. Рідна Школа свою роботу робить як найкраще.

На початку зорґанізовання Рідної Школи першого місяця вписалось до школи 57 дітей, яких імена були такі:

Перша Рідна Школа при У. Н. Домі у Вінніпеґу в 1916 р. з учителем Ю. Ґеником.

Ковцуляк Емілія, Ковцуляк Марія, Карбін Михайло, Бабіцька Анна, Капусняк Зоня, Діжняк Анна, Хижняк Марія, Хижняк Тамара, Коваль Василь, Момотюк Марія, Остапович Ванда, Остапович Марія, Кіпран

Стефанія, Мельник Настуня, Демчук Іван, Попіль Юліян, Шарик Василь, Попіль Йосиф, Жеброцький Петро, Шевчук Ґеня, Ферлей Славко, Зюбрицький Михайло, Попіль Василь, Жеброцький Володимир, Гаврисишин Теофіля, Турчин Марія, Коваль Анна, Лісовський Йосиф, Матвій Марія, Паращук Галя, Левицький Мирослав, Вакалюк Олекса, Лопійчук Анна, Лопійчук Михайло, Проскурняк Петро, Костюк Йосиф, Лесюк Володимир, Лизун Марія, Міґусь Михайло, Прокопчук Єлисавета, Зубрицький Станислав, Тесок Гринько, Харчина Марія, Циба Ґеня, Шманда Марія, Шманда Анна, Шманда Ксеня, Гуйван Стефанія, Гуйван Анна, Паньків Антін, Бойчук Анна, Демчук Марія, Гавриш Пилип, Гавриш Іван.

Першим учителем Рідної Школи при Українськім Народнім Домі був Юрко Ґеник, якому на початок плачено по 55 долярів місячно. Він не тільки був добрим учителем, але й знаменитим артистом на сцені та першорядним танцюристом. Помер в часі інфлюенци 1918 року в найкращім розквіті свойого життя.

На самих початках жіноче товариство при Українськім Народнім Домі постаралось про те, що безінтересовно зобовязалось учити дівчат шиття та ручних робіт. Іменно згодились вести ту роботу пані: Шкредка, Гикава, Казанівська, Ферлейова, Боянівська і тодішна панна Юстина Угринюк.

Ю. Ґеник,
Перший учитель Рідної Школи при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу у 1916 році.

Зразу Рідна Школа була під управою заряду У. Н. Дому. Та коли пізніше поділено заряд на ріжні секції, то і Рідна Школа мала свою осібну управу, так звану шкільну раду. Та шкільна рада по батьківському клопоталась Рідною Школою, щоби діти, котрі вчащають до неї, напевно мали з того користь на будуче, і вона дальше тим клопочеться. Дітей пересічно вчащає до Рідної Школи між 50 і 75. Найбільше вчащало дітей 1925 року, бо аж 148, і шкільна рада примушена була вдержувати двох учителів, а це Михайла Кумку і Е. Василишина.

Учителями Рідної Школи при Народнім Домі в Вінніпеґу були: Юрко Ґеник, Олекса Климків, Н. Білаш, Юстина Угринюк, Володимир Купченко, Петро Чайковський, Осип Боянівський, І. Петрівський, Анна Ковалик, Павло Шульга, Теодор Стадник, Александра Стадник, С. До-

Рідна Школа при У. Н. Домі в Вінніпеґу з учителем М. Кумкою.

Стефанія Кіпран (пані Маценко),
бувша учителька Рідної Школи при Українськім Народнім Домі у Вінніпегу.

Д-р П. Маценко,
бувший учитель Рідної Школи при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу.

Пані Ірина Ґайовська,
учителька Рідної Школи при Українськім Народнім Домі у Вінніпегу.

Петро Ґайовський,
учитель Рідної Школи при Українськім Народнім Домі у Вінніпегу.

рощук, М. Кумка, Е. Василишин, П. Гикавий, Ю. Цукорник, Стефанія Кіпран, д-р П. Маценко, П. Ґайовський, пані І. Ґайовська.

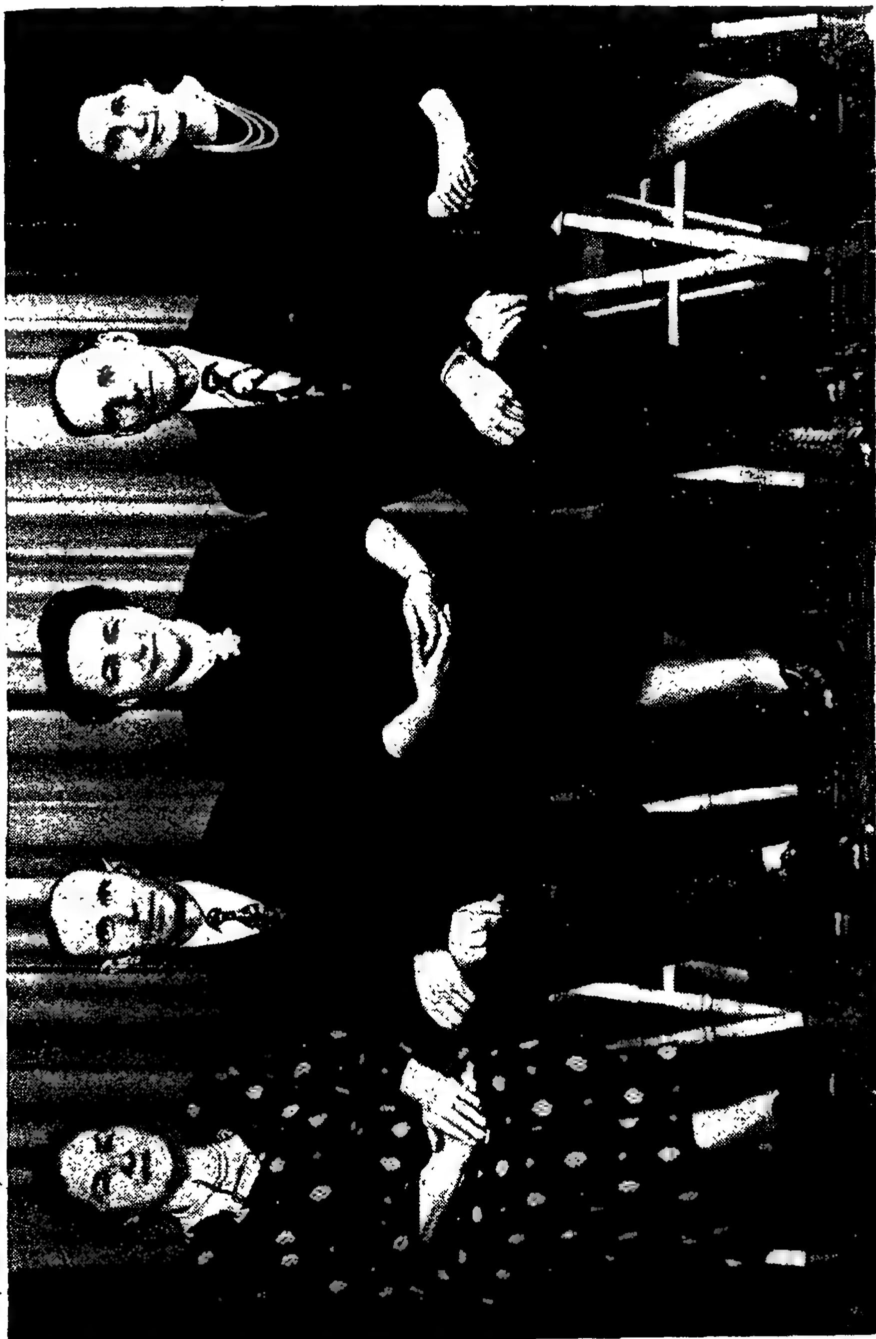

Рідна Школа при У. Н. Домі в Вінніпеґу в 1948 р. з учителькою панею І. Ґайовською.

Сидять на переді, зліва на право: Богдан Круцик, Давид Круцик, Роман Долинчук. В 1-му ряді сидять зліва: Елінора Ґресько, Надія Саранчук, Ольга Лихач, учителька пані І. Ґайовська. Надія Коник, *Леся Гридо́ва, Леся Токарівська. В 2-му ряді стоять зліва:* Евгенія Дебковська, Іванна Савчук, Марійка Плеза, Марійка Волешна, Іванна Синіцька, Маруся Кметь, Дарія Клос, Галя Долинчук, Лорейн Ґресько, Леся Ільків. В 3-му ряді зліва: Павло Ґресько, Івася Карасевич, Шірлей Савчин, Долорис Кармазинська, Леся Левицька, Петруся Вівчар, Вікторія Лихач, Богданна Ґренніш, Ірина Батицька, Джойс Касадій, Іванна Кучер. В 4-ому ряді зліва: Івась Карасевич, Едвард Романюк, Мирослав Музика, Едвард Лукович, Рой Конюх, Нестор Ґайовський, Евген Кучер, Славко Оґаренко, Богдан Оґаренко, Роман Ґренніш, Ричард Смит.

Наука в Рідній Школі при У. Н. Домі відбувається від 5-ої години до 7-ої кожного вечера в тижні, за винятком неділі. Перед війною і на початку другої світової війни при Рідній Школі була діточа орхестра.

Діти побирали лекції музики в учителів Рідної Школи і робили добрі успіхи, так що і на концертах часом виступали з невеликою орхестрою. Багато дітей Рідної Школи, діставши початки співу чи музики в Рідній

Шкільна Рада при У. Н. Домі у Вінніпеґу в 1948-49 р.

Сидять зліва на право: пані Т. Шкреметка, членкиня Шкільної Ради; Іван Трач, голова Укр. Нар. Дому; пані І. Гайовська, учителька Рідної Школи; О. Пасічний, голова Рідної Школи; пані Е. Вівчар, членкиня Шкільної Ради.

Школі, побирають тепер лекції в професіональних учителів співу, музики, танків і балету.

До часу другої світової війни праця в товариствах йшла вже майже

Мандолінова орхестра при У. Н. Домі в Вінніпеґу під управою В. Парасюка.

на половину силами молоді, родженої тут в Канаді, вихованої і обзнайомленої з рідними звичаями в Рідній Школі. Війна припинила культурну та мистецьку працю між старшими, та Рідна Школа свою працю дальше виконувала як слід. Крім науки в школі, устроювано свято Миколая, як також шкільна дітвора брала участь в святах Т. Шевченка, Лесі Українки, Дня Матері та інших імпрезах. Кожного року устроюється шкільні іспити і нагороджується пильну дітвору дарунками. Також кожного року устроюється для учнів Рідної Школи прогульку до міського парку, де дітвора забавляється на вільному повітрі і дістає нагороди за спортові змагання. На такій прогульці дістає перекуску і до схочу "айскріму". Діти Рідної Школи, підчас Різдвяних Свят, по староукраїнському звичаю ідуть до українських хат з колядою на Рідну Школу. І хоча померзнуть дуже, то радости нема кінця. Коли ж знову відбувається базар на Рідну Школу, то шкільна дітвора спродасть найбільше базарових тикетів, тому що це на Рідну Школу.

Учителями Рідної Школи при Укр. Нар. Домі від 1940 до 1943 року були П. і І. Ґайовські, а від 1943 до 1949 пані І. Ґайовська.

Шкільна рада є під проводом голови тої ж ради О. Пасічного від ряду літ. Він дбає про потреби Рідної Школи з повною посвятою і вирозумінням, чим здобув собі у дітей любов і поважання.

УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО ПРИ УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ У ВІННІПЕҐУ.

Перше жіноче товариство при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу було засноване 16-го листопада 1916 року.

Заснування і діяльність його описані панею М. Боянівською, першою головою цього товариства, так:

"Дня 16 листопада 1916 року скликано збори жіноцтва в Українськім Народнім Домі, 582 Боровс Аве., у Вінніпеґу.

Збори скликано в справі зорґанізовання жіночого товариства при Народнім Домі. Думку цю піддав, нині покійний, пан Т. Д. Ферлей, перший український посол в Канаді.

До перепроваджєння зборів вибрано пана Т. Д. Ферлея. В своїй короткій промові він сказав, що нам треба конечно зорґанізувати жіноче товариство, котре займалося б не лише вихованням дітей та домашною роботою, але також треба, щоби жінки інтересувалися і справами національними та політичними, щоби таким чином вони стали нарівні з другими горожанами цього краю.

Вибрано було тимчасовий комітет, який мав занятися скликанням масових зборів, а також постаратися про статут. Комітет складався з 10 жінок. Головою тимчасового комітету вибрано п. Марію Боянівську, а секретаркою п. М. Жеребко.

Масові збори скликано дня 3-го грудня в салі Українського Народного Дому. На цих зборах було зорґанізовано "Українське Жіноче Просвітне Товариство" при Українськім Народнім Домі.

Вибрано заряд, в склад якого увійшли:

Пані М. Боянівська — голова, пані М. Жеребко — заступниця, панна Е. Демчук — секретарка рекордова, панна Ю. Угринюк — заступниця, пані О. Арсенич — секретарка фінансова, пані Ф. Неґрич — касієрка.

До товариства вписалося 24 членкині. І так наші молоді жінки, підбадьорені на дусі, з великим заінтересованням почали нову працю, в новій прибраній вітчині.

Пані М. Боянівська,
голова Жіночого Т-ва при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу в 1916 році.

Яку працю сповняло жіноче товариство?

При Українськім Народнім Домі провадилась українська Рідна Школа, де учителькою була панна Ю. Угринюк. Членкині жіночого товариства вчили дітей вишивати і гачкувати. Улаштовували прогульки для дітей. Щороку вбирали ялинку, де "Св. Николай" роздавав дарунки дітям. Як гарно тоді було, коли Св. Николай неначе з неба зійшов (в особі пана Ковбля) з ангелами і своїм милозвучним низьким голосом гарно до дітей промовляв.

Щороку устроювали Різдвяну Вечеру, де члени і гості засідали до столів і співали гарно колядки.

Відіграно було дві штуки: "Наталка Полтавка" та "Зоря Нового Життя". Брали участь в концертах в честь Тараса Шевченка і Івана Франка та устроювали забави, як пущення, кошиковий баль, кpаватковий, фартушковий, а також Вечерок Андрея. Треба згадати, що на цей вечерок усе сходилося багато молоді і всі гарно забавлялись, співали Ніщинського "Вечерниці" і виливали віск. Цей вечерок був дуже приємний і на все остався в памяти.

Доходи, які жіноче товариство отримувало, було вжито на закупно шерів в Народнім Домі, купували також книжки до бібліотеки та помагали Рідній Школі.

1917 року відбулась загальна реґістрація всіх національностей, де жіноче товариство взяло активну участь, було видруковано кілька тисяч летючок і їх рознесли поміж українців у Вінніпеґу.

В році 1919 зорганізовано Український Червоний Хрест, що містився в Українськім Народнім Домі, і в праці його жіноче товариство брало дуже активну участь, помагало збирати і висилати одіж, устроювало великі базарі, з яких доходи були поверх тисячі долярів.

Це мабуть було перше українське жіноче просвітне товариство в

цілій Манітобі, а може і в цілій Канаді. Це товариство дало гарний патріотичний примір українським жінкам, які пішли нашими слідами. Була велика приємність працювати разом, бо була між нами любов, кооперація і толерантність, і тому були успіхи праці, яку жінки виконували для добра цього краю і для добра українського народу."

Діяльність цього першого "Українського Жіночого Просвітного Товариства" припинилася і вже в 1926 році було засноване Українське Жіноче Товариство ім. Лесі Українки.

УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Це товариство засновано 29 вересня 1926 р. на зборах, які скликав Український Народний Дім. На цих зборах п. Д. Гунькевич, голова Українського Народного Дому, змалював вагу і потребу жіночої організації при Українськім Народнім Домі. По цім вивязалася дискусія, в якій взяли участь всі присутні, і на пропозицію пані Левицької, підтриману панею Стечишин, одноголосно ухвалено заснувати жіноче товариство, як відділ Укр. Нар. Дому під назвою "Жіноче Товариство ім. Лесі Українки". До першого заряду ввійшли слідуючі особи: пані Н. Ферлей — голова, Ю. Попіль — заступниця голови, п. К. Струсь — секретарка фінансова, М. Трач —секретарка рекордова, і А. Стечишин — касієрка; контрольна комісія — пані Дудар і Попіль.

Пані Н. Ферлей,
голова Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу, в 1927 році.

В основу існування товариства покладено слідуючий статут, в якому є накреслені цілі товариства й обовязки та права членкинь.

СТАТУТ ЖІНОЧОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

1. **Назва.** Українське Жіноче Товариство ім. Лесі Українки.

2. **Ціль.** Ціль Товариства ім. Лесі Українки є: піддержувати роботу Українського Народного Дому.

3. Дбати про розвій українського жіноцтва.

4. **Хто може належати до товариства.** До Товариства може належати кожна женщина українського походження без ріжниці віроісповідання, що сповнятиме обовязки членські.

5. **Обовязки членські.** Кожна членкиня товариства обовязана точно приходити на збори товариства, виповняти припоручення зборів і заряду і платити приписані вкладки і ділати на користь товариства.

6. **Заряд.** Товариством завідує заряд, зложений із предсідательки, заступниці, секретарки рекордової, секретарки фінансової і касієрки.

7. **Обовязки заряду.** 1) Предсідателька обовязана бути присутна і перепроваджувати кожні збори товариства і взагалі дбати про розвій і добро товариства в згоді з ухвалами. 2) Заступниця голови: заступає голову в часі її неприсутности з оправданих причин. 3) Рекордова секретарка обовязана тримати точний звіт із зборів т-ва та давати публичні звіти із розвою т-ва. 4) Фінансова секретарка обовязана тримати точні рахунки з розходів і приходів т-ва. 5) Касієрка веде таксамо як секретарка фінансова точні рахунки з доходів і розходів.

8. **Законодатна власть.** Законодатною властею т-ва є Загальні Річні Збори, які відбуваються щороку в місяцю грудню.

9. **Загальні Збори.** На загальних зборах заряд складає звіт зі своєї діяльности, члени ухвалюють вотум довіря або недовіря, вибирається заряд на слідуючий рік, робиться потрібні зміни і додатки в статуті і перепроваджується всякі ухвали в справах товариства. Загальні річні збори мусять бути оповіщені два тижні наперед.

10. **Надзвичайні загальні збори.** Можуть бути, коли заходить потреба, за двотижневим оповіщенням; голосування в всяких справах відбувається явно або тайно за згодою більшости членів.

11. **Місячні збори.** Місячні збори т-ва відбуваються першого четверга в кожнім місяці.

12. **Засідання заряду.** Засідання відбуваються, коли заходить потреба.

13. **Права членкинь.** Кожна членкиня має право вибору і користати із помочі і добродійства т-ва.

14. **Принимання членів.** Членів принимає заряд і збори за припорученням двох членкинь.

15. **Виключення.** Членкиня може бути виключена надзвичайними зборами за несповнення обовязку, за незгідливе і неприличне поведення.

16. **Мировий суд.** Всякі непорозуміння між членкинями в товаристві рішає мировий суд, зложений із 5 членкинь. Спорячі сторони вибирають по два а ті разом вибирають пятого. Спорячі сторони повинні повинуватися суду, коли ж не приймуть, тоді суд передає справу до рішення надзвичайним зборам. Непотрібні і дразливі справи не мають місця на сходинах т-ва.

17. **Поправки і зміни статуту.** Можна робити на загальних зборах т-ва. Всякі ухвали і голосування рішають в більшости членкинь.

18. Жіноче Товариство порядкує само своїми вкладками і фондами.

19. Членкині Жіночого Товариства є тим самим членкинями Українського Народного Дому.

20. Голова Жіночого Товариства входить в уряд Українського Народного Дому.

21. Жіноче Товариство крім цего делеґує до уряду Українського Народного Дому свою репрезентантку.

Членська вкладка мала би виносити $1.00 на рік.

За чотири місяці першого року істнування товариство влаштувало дві забави і базар в користь Укр. Народного Дому. Коляда на Різдвяні Свята на Укр. Народний Дім принесла $103.50.

В році **1927** влаштовано дві забави під назвою "Український Вечер", три чайні забави, базар в користь Укр. Народного Дому, спільний свячений обід, котрий випав дуже величаво. 1-го і 2-го жовтня товариство відсвяткувало річницю свого заснования, а саме на 1-го було відограно "Наталку Полтавку", а на другий день була спільна вечера. З коляди на Різдвяні Свята прийшло $88.11. На однім з "Українських Вечерів" проводарем танців був п. В. Авраменко. Пані Буряник була репрезентанткою до Комітету Укр. Червоного Хреста. Також в тому році запренумеровано часопис "Жіноча Доля".

Пані Й. Ковбель,
голова Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу, в 1928 і 1932 роках.

В році **1928** діяльність товариства вдалось поширити до того ступня, що вона вже була поділена на окремі ділянки. І так просвітна ділянка виявилася в низці відчитів на ріжні теми, і самих викладів про гіґієну панна Ясенчук дала 12. Зорґанізовано Товариство Молодих Дівчат, а для жінок дали відчити: пані М. Дима на тему "Історія Жінки", і пані Е. Ситник на тему: "Жінка — Мати Народу". Товариство зібрало $33.15 на будову хатини для письменниці Кобилянської. Для відїзджаючого проф. Н. Григориїва влаштовано товариську працальну вечеру на знак оцінки і признання за його працю на освітнім полі. Товариство брало участь у влаштованню мистецьких вистав і концертів, в збірках на Червоний Хрест і в улаштованню спільного свяченого для членів Стрілецької Громади. Ріжні забави, вечерки, два базарі та коляда були призначені на піддержку Укр. Народного Дому. На протязі року приєднано 35 нових членкинь. Загального доходу було $803.39.

1929 рік відзначився побільшенням числа членкинь товариства. Влаштовано цілий ряд забав і вечерів з ціллю утримання товариства і

Укр. Народного Дому в добрім фінансовім стані. Товариство дбало про поширення освіти серед жіноцтва шляхом улаштування відчитів,

Жіноче Товариство ім. Лесі Українки при У. Н. Домі у Вінніпеґу в 1928 році.

а також висилало двох своїх делеґаток (пані Т. Шкреметку і пані М. Баран) до інших товариств з відчитами. Товариство дбало про розвій

Рідної Школи при Укр. Народнім Домі, збираючи фонди на ту ціль. Не забувало і про Рідний Край, висилаючи туди свою допомогу на Рідну Школу. В тім році товариство мало честь і приємність витати у себе сенаторку О. Кисілевську. Переведено коляду та відвідини хорих по шпиталях. Вислано делеґатку до Кенори в справі заложення там жіночої орґанізації. Товариство брало участь у виставі мистецьких робіт і влаштувало відчит про ваґу жіночих орґанізацій, який виголосив д-р М. Мандрика. Протягом року приєднано до товариства 23 нових членкинь і таким чином число членкинь зросло до 101. Чистого прибутку за рік було $1,218.10. З цих грошей передано $850 на потреби Українського Народного Дому. Товариство брало участь у "Всеукраїнськім Просвітно-Господарськім Зізді".

В **1930** році засновано Товариство Української Молоді при Укр. Народнім Домі при щирій допомозі жінок. Жіноче Товариство брало живу участь у міських виборах; подбало про збільшення інвентару через набуття начиння; влаштувало вісім чайних вечерків і забав, а крім того декілька концертів та базарів. Товариство взяло участь у чайному вечерку, влаштованому всіма жіночими товариствами Вінніпеґу в Читальні Просвіти. Перепровадило коляду в часі Різдва. Членкині відвідували хорих в шпиталях. Товариство висилало своїх делеґаток до других товариств на їх підприємства, на наради в справі утворення "Союзу Українських Матерей" при Товаристві ім. кн. Ольги при Інституті Просвіти, на збори Товариства Політичних Вязнів, на протестаційне віче проти польських насильств над українцями в Галичині. Доходу було $829.59, розходу $703.89; передано до заряду Укр. Народного Дому $390.

В **1931** році, не дивлячись на тяжкі матеріяльні часи, товариство зібрало перед Різдвяними Святами всякі продукти і приготовило з них дарунки для вбогих на суму $400. Крім того роздано дарунки для хорих у шпиталях. Товариство влаштувало 7 забав і вечерів, концерт і базар, а також два відчити: п-ни Е. Білінської на тему "Чому діти покидають родичів і дім", та пані Біберович про дитячі недуги. Товариство взяло участь у виставі мистецьких робіт і в міських виборах. Зарядові Українського Народного Дому передано $410.

В **1932** році товариство влаштувало два базари, кілька чайних вечерків, кілька забав, свячене, День Матері, концерт для вшанування памяти Лесі Українки, брало участь в міських і провінціяльних виборах та влаштувало чайні вечерки на виборчий фонд. Членкині заряду відвідували хорих членкинь товариства і підчас Різдвяних Свят заслали дарунки для вбогих. Для дітей Рідної Школи при Укр. Народнім Домі товариство влаштувало вечерок, на який загостив св. Николай і роздав дітям дарунки. До каси товариства за 1932 рік вплинуло около 500 долярів.

В **1933** році влаштовано концерт і кілька забав, спільне свячене, два базарі, чайні вечерки і відсвятковано роковини товариства. Членкині товариства ходили з колядою і приготовили кілька дарунків для сиріт і потребуючих. Святочний реферат на святі Лесі Українки виго-

лосила пані Марія Дима. Товариство дало датку на покриття коштів подорожі делеґатки на Міжнародний Жіночий Конґрес, що мав відбутися у Франції. Загального приходу було $369.24, розходу $207.

В 1934 році влаштовано двоє пущень-забав, концерт для вшанування памяти Лесі Українки, спільне свячене, дві забави для хористів, забаву на Андрея, роковини товариства, помогло молоді при Укр. Нар. Домі влаштувати День Матері, помагало розпродувати тикети в дохід політичних вязнів у Галичині, брало участь в міських виборах.

Пані Т. Шкреметка,
голова Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу в роках 1929—1930, 1933—1936, 1938—1940; 1947—1950; разом 13 років.

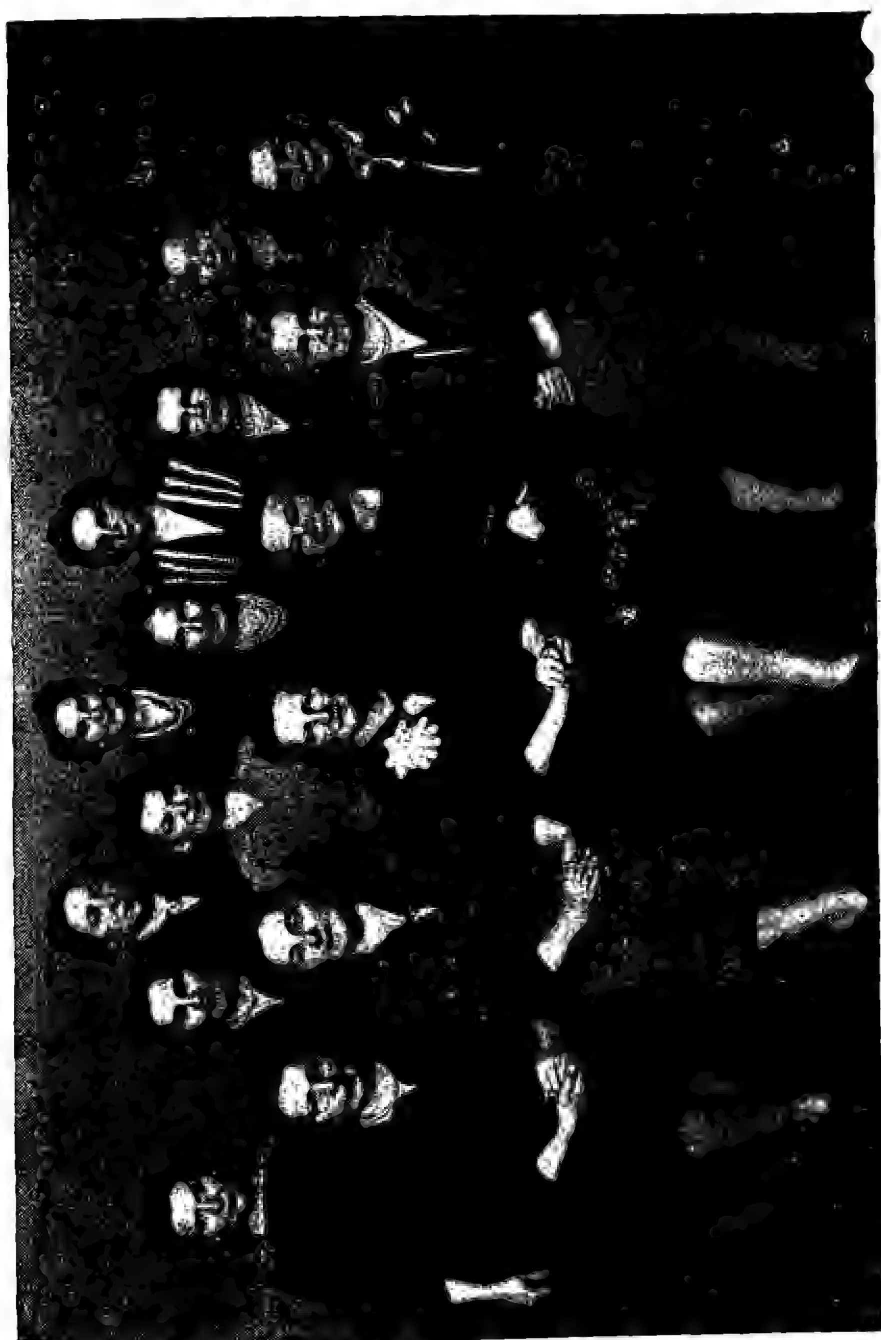

Пані М. Коваль,
голова Жіночого Товариства ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу в 1937 році.

Товариство взяло участь в зїзді Союза Українок Канади, виславши на нього делеґаток пань Шкреметку і Гикаву. Загального приходу було $298.54, розходу $265.58. Українському Народному Домові передано з каси $150.

В 1935 році зорґанізовано Товариство Дівчат. Жіноче Товариство причинилося до влаштування бенкету для п. Я. В. Арсенича з нагоди наділення його титулом "Королівський Радник", влаштувало забаву-пущення з танцями, концерт для вшанування памяти Лесі Українки, на якому виголосила реферат панна С. Кіпран, утримувало буфет в часі базару Взаїмної Помочі, відділ ч. 1, влаштувало спільне свячене, при-

чинилося до влаштування приняття для п. Т. Д. Ферлея, відсвяткувало роковини, влаштувало забаву на Андрея і день св. Николая для дітей. За рік членкині мали 14 сходин шиття і таким чином закінчено вишиття

Заряд Жіночого Товариства ім. Лесі Українки при У. Н. Домі у Вінніпегу в 1943 р.
Перший ряд, зліва на право, пані: Коваль, Шкреметка, Бабинець, Ферлей, Гаврко, Гикава. Другий ряд, стоять пані: Регуш, Кіпран, Гуйван, Новак, Трач, Гомик. Третій ряд, пані: Гайовська, Вівчар, Круцик.

надзвичайно гарного обрусу. Ті, що не могли вишивати, причинилися до цього купівлею ниток, полотна, тощо. На річних зборах висловлено щиру подяку "Українському Голосові" за те, що без ніякої винагороди

цілий рік поміщував на своїх сторінках оповістки і статті про діяльність товариства. Таку саму подяку вислано до видавництва. Загального приходу за рік було $266.95, розходу $255.80.

В **1936** році товариство взяло участь в жіночому протестаційному вічу проти польських знущань. На концерті для вшанування памяти Лесі Українки виголосила реферат пані А. Мандрика. З підприємств були важніші такі, як спільне свячене, фестин всіх товариств на 12 червня, спільна вечера для вшанування проф. О. Бочковського, приняття для д-ра П. Маценка, дириґента хору Укр. Народного Дому. Через проф. Бочковського товариство передало Господарській Академії в Чехословаччині вкладку як член добродій. Товариство брало участь в міських виборах. Загального приходу за рік було $466.81, розходу $418.49. Зарядові Укр. Нар. Дому передано $200.

В **1937** році товариство влаштувало концерт, пущення, "гвист драйв", членкині вишили безплатно чотири жупани-корсетки. Висилано делеґаток до інших товариств на їх річниці. Товариство дало $10 на памятник пок. Анни Йонкор у формі закуплення хати вріднім місті для дитячого садка, влаштувало спільне свячене в День Матері, брало участь у влаштуванню фестину 1-го липня, влаштувало річницю з вечерою, а також приняття-забаву для хористів Укр. Народного Дому після концерту 22-го травня. Товариство вступило в членство Жіночої Ради. Загального приходу було $293.25, розходу $231.02.

В **1938** році членкині товариства відвідували хорих у шпиталях, влаштовували забави, чайні вечерки. Товариство влаштувало базар, концерт, пущення, взяло активну участь у влаштуванню концерту молодої піяністки панни Гонори Губіцької. Членкині товариства помагали також у влаштуванню 25-річного ювілею Українського Народного Дому. Членкині пильно вчащали на сходини шиття. Приходу було $313.61, розходу $174.79. На концерті Лесі Українки, замість відчиту, при допомозі панни Ганки Романчич виставлено уривки з "Лісової Пісні", що випало надзвичайно вдало. На протязі року збільшено інвентар товариства і куплено шість томів творів Лесі Українки.

Згідно зі звітом голова товариства, пані Шкреметкової, **1939** рік не був такий успішний щодо фінансової сторони, як попередні роки. Причиною цього були тяжкі часи і збирання жертв на добродійні і громадські цілі. Однак членкині відбули більше сходин шиття, як попередно. Сходини відбувалися в приватних домах членкинь вечорами, де рівночасно полагоджувано справи товариства. З вибухом війни в Европі, а головно від часу, як Галичину заняли німці і потім росіяни, всякі зносини товариства з Старим Краєм перервалися. 26 березня влаштовано концерт для вшанування памяти Лесі Українки, на якому п. О. Івах виголосив реферат про життя і діяльність поетеси. Влаштовано приняття з вечерою для співака М. Голинського. Товариство брало участь у спільнім приняттю, влаштованім Жіночою Радою для Марії Сокіл і А. Рудницького. Влаштовано спільне свячене і День Матері. Товариство брало участь у міській збірці на "Комюніті Чест", в міських виборах, влаштувало приняття для молодого члена

Укр. Народного Дому, Василя Москалика, перед його виїздом за море.

В тому році почалась реєстрація жінок для добровільної праці, звязаної з вибухом війни. Реєстрацію перевела пані Ґеник. Товариство зложило жертву для Канадійського Червоного Хреста, вислало делеґаток на зїзд Союза Українців Самостійників, зложило вкладку до Української Жіночої Ради на роботу "Ґуд Нейборс Клаб". Приходу за рік було $214.87, розходу $320.31. Укр. Народному Домові передано 100 долярів.

В **1940** році Жіноче Товариство велику частину своєї праці присвятило для Канадійського Червоного Хреста. Разом з іншими українськими жіночими товариствами воно є обєднане в одній ґрупі швачок Української Жіночої Ради і там членкині товариства вели свою працю.

Пані А. Гавірко,
голова Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу в 1941-42 роках.

Пані А. Бабинець,
голова Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу *в роках* 1943 до 1946.

В збірках на Канадійський Червоний Хрест і на "Комюніті Чест" товариство брало участь вже як окрема українська ґрупа. 10-го березня відбувся концерт Лесі Українки, на якім виголосила реферат пані А. Мандрика. Влаштовано кілька забав, чайних вечерків, спільне свячене, велику вечеру в річницю Народного Дому. Товариство зложило жертву до українського военного комітету і влаштувало "гвист драйв" в користь Червоного Хреста. Приходу було $222.34, розходу $323.95. Зарядові Українського Народного Дому передано $100.

20-та річниця Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при У. Н. Домі у Вінніпегу 10 листопада 1946 р.

В **1941** році влаштовано 9-го березня традиційний концерт Лесі Українки, на якім виголосила реферат пані М. Дима. Членкині товариства брали участь у спеціяльних курсах під назвою "Здоровля є забезпека перемоги". Товариство влаштувало "гвист драйв", свячене, базар, чайні вечерки. Влаштувало вечеру-приняття для проф. О. Кошиця і пані Кошиць, дало жертву на будову церкви св. Володимира й Ольги і жертву в сумі $10 для Червоного Хреста на закупно коців. Товариство брало активну участь в збірці на "Комюниті Чест". Жінки працювали для Червоного Хреста. Попереднього року вони шили в більшости для шпиталів, а цього року шили переважно вбрання для дітей і жінок. Тому, що це шиття трудніше, пані Бабинець була інструкторкою. Від товариства шило 12 жінок, деякі по кілька разів. Плели панчохи й інші речі 35 жінок. Загального приходу було $283.82, розходу $256.63.

В **1942** році відбувся 10 березня традиційний концерт, на якім виголосила реферат пані А. Мандрика. Влаштовано приняття для ґен. Сікевича, спільне свячене, весняний базар. Товариство брало участь в збірці на Червоний Хрест, влаштувало вечерки, брало участь у влаштуванню карткової системи на цукор, в збірці на "Комюниті Чест" і в збірці Армії Спасення. Членкині виплітали панчохи для вояків. Товариство влаштувало три забави для вояків, "гвист драйв", спільну вечеру в 30 роковини заснування Українського Народного Дому, складало жертви на дарунки воякам, брало участь в міських виборах. Виготовлено адресар вояків, членів Укр. Народного Дому і синів членів товариства. Через Українську Жіночу Раду зложено жертви на дарунок для шпиталів. Загального приходу було $329.87, розходу $267.29.

У звіті за **1943** рік сказано, що членкині товариства помагали в ріжних підприємствах і в праці для Червоного Хреста та в збірці під назвою "Блак Систем". На запрошення Комітету Українців Канади пані Гавірко і Бабинець взяли участь в Конґресі Українців Канади, що відбувся в червні у Вінніпеґу. На запрошення пані МекВиллямс, жінки поручника-ґубернатора, членкині товариства ходили до Ґубернаторського Дому, де розповіли їй про працю кожного товариства зокрема. Також ходили випікати "паї" для клюбу для вояків, що називався "Юнайтед Сервис Сентер". Влаштовано концерт в память Лесі Українки, на якому реферат виголосила пані А. Мандрика. Влаштовано базар, чайні вечерки, вислано пакунки для вояків за море, влаштовано спільну вечеру, членкині щотижня сходилися на шиття, брали участь в збірках, організованих Українською Жіночою Радою на поміч шпиталям і домові старців. Товариство дало жертву для Червоного Хреста і подарувало для нього ковдру, вшиту членкинями. Загального приходу було $433.81, розходу $246.73.

В жовтні **1944** року відбулося відкриття Почесної Таблиці синів членкинь Товариства ім. Лесі Українки і членів Українського Народного Дому, які служать в канадійській армії. Господарем церемонії був адвокат Я. В. Арсенич, один з найстарших членів Укр. Народного Дому. Промовляли: посадник міста Ґ. Колтер, адв. І. Р. Соломон, капітан І. Карасевич, пані А. Бабинець. Почесну таблицю відслонив Т. Д.

Заряд Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при У. Н. Домі у Вінніпегу в 1948 році.
Перший ряд, сидять зліва на право пані: Коваль, Ферлей, Кіпран, Шкреметка, Гикава, Бабинець, Гаврко.
Стоять зліва на право пані: Вівчар, Гомик, Трач, Довганюк, Баран, Гайовська, Круцик.

Ферлей, голова Укр. Народного Дому. На концерті в память Лесі Українки реферат виголосила пані А. Круцик. На протязі року влаштовано чайні вечерки, спільне свячене, базар; членкині відвідували хорих в санаторії Ст. Вітел і приносили їм подарунки, складали жертви на Червоний Хрест, купували бонди перемоги, продовжували працювати в робітні Червоного Хреста. Посилали пакунки для вояків за морем, для кантини в Лондоні і для вояків в Канаді, влаштовували забави, ходили колядувати, влаштували чайні вечерки в користь Червоного Хреста і на Рідну Школу, зробили дарунки для хорих в шпиталі Дір Ладж, висвітлювали фільми про воєнні позички, брали участь в нарадах новоствореного Комітету Українок Канади, виплели багато річей для вояків. Загального приходу було $439.13, розходу $379.90.

В **1945** році влаштовано обід з українських страв для вінніпеґського Пресового Клюбу, а пізніше подібне приняття зроблено для українських послів. На концерті Лесі Українки реферат виголосила пані Н. Когуська. Влаштовано два вечерки і дохід з одного пішов на Канадійський Червоний Хрест, а з другого на українських скитальців; на Великодні свята відвідано шпиталі і роздано дарунки повернувшим воякам. Протягом цілого року висилано до Лондону пакунки з поживою для українських вояків. Товариство брало участь в роботі місцевого відділу Комітету Українок Канади, де пані Бабинець виконувала обовязки касієра. Продовжувано працю в Червонім Хресті. Дохід з коляди призначено на поміч українським скитальцям в Европі. Влаштовано весняний базар, відбувались сходини для навчання виробляти штучні цвіти. Товариство брало участь в міських виборах, в "Теґ Дей" для "Ґуд Нейборс Клаб", влаштувало пікнік для дітей Рідної Школи, брало участь у спільнім чайнім приняттю, що його влаштував місцевий відділ Комітету Українок Канади. Товариство зложило жертви на Фонд Допомоги КУК, на Червоний Хрест, на "Комюниті Чест", висилало папіроси для українських вояків у бараках, а членкині відвідували Дім Старців і роздавали дарунки.

Звіт за **1946** рік виказує, що товариство влаштувало традиційний концерт для вшанування памяти Лесі Українки, на якім виголосила реферат учителька Рідної Школи пані І. Ґайовська. Влаштовано базар і привітальну вечерю для повернувших вояків, господарем якої був Т. Д. Ферлей. Промовляли на вечері п. Я. В. Арсенич, п. Ферлей і пані А. Бабинець. Товариство брало участь в міських виборах і в праці Комітету Українок Канади, який зайнявся збіркою приношеного одягу для висилки до таборів українських скитальців. На річниці товариства пані Д. Павлюкевич промовляла на тему "Значіння Жіночого Товариства", в якім подала короткий нарис праці товариства за 20 років. Товариство взяло участь у відкриттю Колеґії св. Андрея.

Як виявили звіти на Річних Зборах за **1947** рік, товариство вшанувало память покійних членів Українського Народного Дому — бл. п. Т. Д. Ферлея, довголітного голови товариства, та Мирослава Стечишина, редактора "Українського Голосу". На концерті Лесі Українки виголосив реферат проф. Д. Мартиновський. Товариство влаштувало весня-

ний базар, збірку дитячого одягу (нового) поміж членкинями для дітей скитальців і вислано за море десять пакунків такого одягу. Також влаштувало вечеру в день похорону пок. Т. Д. Ферлея.

Такою в загальних рисах виглядає праця Жіночого Товариства ім. Лесі Українки при Українськім Народнім Домі, що велася в повній кооперації з зарядом Українського Народного Дому.

Перший заряд Жіночого Товариства ім Лесі Українки в **1926** році складався з таких пань: Н. Ферлей, голова; Ю. Попіль, заступниця голови; К. Струс, фінансова секретарка; М. Трач, рекордова секретарка; А. Стечишин, касієрка. Контрольна Комісія: пані Довганюк, М. Дутчак, А. Москалик. Господині: пані Онуфреїв, М. Коваль. Пресовий Комітет: М. Баран, М. Пруска, А. Москалик, П. Пилипчук.

В наступних роках головами товариства були такі пані: 1927 — Н. Ферлей; 1928 — Ю. Ковбель; 1929 і 1930 — Т. Шкреметка; 1931 — М. Коваль; 1932 — Йосифа Ковбель; 1933, 1934, 1935 і 1936 — Т. Шкреметка; 1937 — М. Коваль; 1938, 1939 і 1940 — Т. Шкреметка; 1941 і 1942 — А. Гавірко; 1943—1946 — А. Бабинець; 1947—1950 — Т. Шкреметка.

В 1948 році цілий заряд Жіночого Товариства ім. Лесі Українки складався з таких пань: Т. Шкреметка, голова; Е. Гикава, А. Кіпран, заступниці голови; А. Круцик, рекордова секретарка; І. Ґайовська, кореспонденційна секретарка; Е. Вівчар, фінансова секретарка; А. Гавірко, касієрка. Господині: П. Гуйван, М. Гарасим, М. Баран, М. Коваль. Контрольна Комісія: А. Бабинець, М. Трач, М. Гомик. Представниці до відділу Комітету Українок Канади: О. Жеребко, А. Бабинець, А. Круцик.

УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА РАДА.

Згадана в звітах Товариства ім. Лесі Українки Жіноча Рада була орґанізована року 1936-7. Про її структуру, завдання і діяльність уміщено огляд за перші чотири роки в журналі "Наше Життя" (січень 1941 р., Вінніпеґ). Подаємо тут цей огляд:

"Ця орґанізація є цілковито нового типу в Канаді. Коли одні українські товариства всю свою увагу в роботі звертали лише на українські справи, переважно звязані з Рідним Краєм, а на канадійські дивилися як на щось таке, що обійдеться і без них, то інші наші товариства майже цілком відривалися від українських справ, тверджучи, що це, мовляв, Канада, і ми мусимо бути лише канадійцями.

Українська Жіноча Рада поставила своїм завданням бути українською орґанізацією в такій же мірі, як і канадійською. Орґанізаторки Ради виходили з тої, єдино правильної, засади, що Канада — це є наша власна нова батьківщина, в якій ми маємо жити повним життям, з усіма правами і обовязками. А тому канадійські українці мають вроста-

ти тісно в загальне канадійське життя і творити приятельські звязки та дружню співпрацю з загально канадійським суспільством, особливо анґльо-саксонським. Але другою стороною тої засади, також невіддільної від першої сторони, є те, що українці в Канаді мають залишитися українцями зі своєю культурою і своїми власними національними інтересами, як одна велика народня ґрупа серед подібних інших ґруп — анґлійської, французької і інших. Ця друга сторона основної засади вимагає звязків зі старим Рідним Краєм.

Виходячи зі свого становища в українській справі, Жіноча Рада не робить ріжниці між українськими ґрупами щодо їх політичних та релігійних напрямків, вважаючи всіх членами одної великої національної родини.

Таким чином Українська Жіноча Рада, орґанізована як спілка жіночих товариств, направила свою працю в таких трьох галузях: перша — дружній звязок між українськими жіночими товариствами, друга — співпраця з анґлійськими товариствами, третя — звязок з Рідним Краєм

Поле своєї діяльности Жіноча Рада закроїла широко: освітня праця, виховання молоді, суспільна служба, репрезентація українського жіноцтва, оборона інтересів Рідного Краю.

За цих перших чотири роки Жіноча Рада виконувала своє завдання з найкращою активністю і з блискучим успіхом. Поперше — вона досягла першого обєднання ріжних українських сил і виплекала те обєднання в дружню родину українських товариств; подруге — вона тісно і гідно звязала українське жіноцтво з орґанізованим анґлійським жіноцтвом Канади, здобувши від останнього щире признання і повагу до українського суспільства; потрете — Жіноча Рада перевела похвальну виховавчу працю, культурну активність та захист певних справ Старого Краю.

Конкретно: до Ради належить 12 жіночих товариств, а фактично вона збирала коло себе в певних випадках всі жіночі орґанізації Вінніпеґу і околиць. Рада обслуговувала своїм лекторками жіночі товариства, також реґулярно на кожних місячних зборах мала видатних лекторів. Спеціяльно улаштувала лекцію проф. Д. Дорошенка, що відвідував Канаду; переводила свята українських письменниць, літературні вечорі, знайомила про українську справу і свою працю анґлійські і французькі жіночі орґанізації. Протягом одного сезону Рада зорґанізувала Молодечу Раду з 14 товариств молоді. Під проводом Жіночої Ради, Молодеча Рада перевела поважну працю вивчення української культури. Представниця Ради (голова) виступала з промовами по радіо (на просьби анґлійських товариств).

В справах Рідного Краю Рада перевела успішну акцію (при допомозі анґлійської жіночої орґанізації) протесту проти мордування польською владою української діячки Блажкевичевої, в справі замкнення тією ж владою Союзу Українок та часопису "Жінка". В суспільній службі Рада постійно бере участь в громадських збірках "теґс" на добродійні цілі, як от "Комюніті Чест", "Ембуланс", тощо. Також має представницю в суді для малолітніх, бере участь в опіці самітними безробітни-

ми і в інших галузях опіки. Рада брала участь в численних нарадах і зустрічах з видатними діячками, письменницями і т. ін.

З вибухом війни Жіноча Рада, проводючи ту ж саму працю дальше, взяла широку і активну участь в праці для воєнних потреб, особливо в Червоному Хресті, здобуваючи щирі і заслужені признання для українського жіноцтва.

Першою головою Жіночої Ради була Ганна Мандрика, другою — Пелагія Ґеник, термін вибору якої кінчиться з весною 1941 р. В статут Ради заведено, що одна і та сама особа не може бути більше двох років головою. Це для того, щоб більше число жінок брало участь у відвічальній праці. Заводиться звичай вибирати новою головою ту особу, що була її першою заступницею, а бувша голова залишається в новому заряді, яко голова минулого терміну; це для того, щоб провадження справами йшло з більшим досвідом.

В цей час заряд Жіночої Ради складається з таких осіб: пані П. Ґеник, голова; заст. голови: пані М. Дима, О. Арсенич, Т. Шкреметка; голови комітетів: освітного, молоді — панна М. Корецька, освіти жінок — Г. Мандрика, суспільної обслуги — пані Д. Гуцуляк, підкомітетів "Ґуд Нейборс" — пані С. Закус, "гом-велфер" — пані І. Ґайовська, шпитальних бібліотек — п. М. Романюк, візитація шпиталів і "вор стемпс" — п. Н. Бачинська, при Червонім Хресті — п. М. Вергун, родинного бюра — п. О. Арсенич. Секретарки: п.п. М. Симчич, Т. Кройтор, О. Войценко. Касієрка — панна М. Марко. Представниці до Канадійської Жіночої Ради — п.п. М. Дима, А. Тарновецька, М. Овсяник; комітет звязків з Рідним Краєм — панна Г. Романчич і пані Е. Ситник."

Українська Жіноча Рада вела свою діяльність до 1944 року, коли Комітет Українців Канади вирішив заснувати жіночий відділ під назвою "Комітет Українок Канади". Тоді Жіноча Рада погодилася припинити свою діяльність на користь названого Комітету.

Просвітно-драматичне Товариство їм. Марії Заньковецької в 1917 році.

(Імена членів на стороні 246.)

ЧЛЕНИ ТОВАРИСТВА ІМ. М. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ.

(Світлина членів на стороні 245.)

Перший ряд з долини, зліва на право: Г. Білінський, М. Фецик, В. Гусак, Юрій Мартинюк, Василь Паньків, Матвій Носатий, О. Дутчак, М. Вальчишин, С. Скавритка (вже покійний), Іван Люлик, В. Тиховас, П. Гаврилюк, Т. Федик, Ст. Баґан, Т. Стадник, Н. Пунак, В. Куць.

Другий ряд з долини: Анна Сукнацька, С. Левицький (вже покійний), С. Т. Качковський, К. Климківна, А. Лужний, М. Лужна, Ф. Лотоцький, М. Лотоцька, Тетяна Шкреметка, Михайло Шкреметка (вже покійний), Василь Кузик, Андрій Юськів, П. Стефанюк, М. Монастирська, Наталка Момотюк (вже покійна).

Третий ряд з долини: Павло Боґуш, Олекса Пасічний, Дмитро Дубик, Василь Музика (вже покійний), З. Клапоущак, Василь Біленький, Анастазія Дудар (вже покійна), Роман Дудар, Анна Мандзюкова, Ілия Мандзюк, О. Монастирська, О. Ґладун, Текля Юндак (замужна Ванджура), Василь Гарасим, Іван Цірка.

Четвертий ряд з долини: М. Борисик, А. Савула (зам. Тарновецька), Стефан Білінський, К. Новосад, А. Семаник, Онуфрій Доскоч, Марія Трач, Іван Трач, Петро Юндак (диріґент), Ксеня Левицька, Максим Левицький, Стефан Бала, К. Михальчишин, Стефан Ревак, Мирон Яцишин.

Пятий ряд з долини: Г. Ґ. Скеґар, Катерина Тиховецька, Стефан Тиховецький, М. Мартинюк, І. Мартинюк, Г. Мартинюк.

Шестий ряд з долини: О. Гнидка, Параска Гуйван, Василь Гуйван, С. Білінська, Теодор Білінський (вже покійний), Анна Янішевська, В. Скригова (вже покійна), Михайло Скрига (вже покійний), Юлія Янішевська (вже покійна), Я. В. Арсенич, О. Арсенич, Т. Д. Ферлей (вже покійний), Семен Біловус (вже покійний), Йосиф Семенців.

Семий ряд з долини: Н. Балай, У. Балай, Василь Кудрик (тепер прав. священик), А. Царик (вже покійний), Василь Білінський, Ілия Луговий, Павло Павлюкевич, А. Галущак, Никола Сироїдів (вже покійний), К. Жмуд, Йосиф Москалик, Марія Янішевська, Юлія Попель, Павло Попель (вже покійний), Петро Білінський.

Всіх разом 96 осіб. На цій світлині нема багато членів. Деякі члени є на світлинах Товариства Боян. Члени переходили з одного товариства до другого, або давали свої світлини до обох товариств.

Іван Трач.

МОЇ СПОМИНИ ДО ІСТОРІЇ ТОВАРИСТВА ІМ. МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ У ВІННІПЕҐУ.

Тут хочу подати свої спомини до історії Просвітно-Драматичного Товариства ім. Марії Заньковецької, починаючи від 1911 року аж до злуки трьох драматичних товариств з Українським Народним Домом в 1922 році, а саме: Товариства ім. Марії Заньковецької, Т-ва Боян і Т-ва ім. Івана Котляревського.

Я приїхав до Вінніпеґу в травні 1911 року і того самого дня пішов зі знайомими на "маївку" до церкви св. Николая при вулиці МекҐреґор. Перед тим я був два роки в Америці в ріжних промислових містах, як Пітсбурґ та інші в Пенсилвенії, де життя кипить як у великім казані і де українці губляться між іншими народностями.

Не так у Вінніпеґу. Тут українці живуть головно в одній дільниці міста, мають свої церкви, сходяться, говорять на вулицях, при роботах про свої справи, а коли зайшов до церкви, то почував себе немов у себе вдома, в Стрию, в церкві на Ріни.

Іван Трач
в 1917 році.

Хоч що правда, Канада в дечому не така, як там у нас у Верчанах. Не так само і в церкві. Маївка ... У нас не було маївки, лише поляки мали її. Нема іконостасу, царських (райських) дверей, і взагалі багато дечого нема так, як було вдома, та я пояснював собі, що новий край, чужий, громада на дорібку і колись згодом про все постарається. Аж опісля я довідався, що оо. Василіяни (це була церква Василіянська) наближають грецький обряд до латиньства. І нині я таки думаю, що коли б не повстала була в Канаді Українська Греко-Православна Автокефальна Церква, то хто знає, чи було б лишилось багато в Канаді з грецького обряду.

Парохом церкви був тоді покійний о. Филипів. Був він і головою Читальні Просвіти, що містилася під церквою в підвалі. Членами читальні були переважно старші люди, як Юрко Скіба, брати Білинські, Царик, Ґоґош, Зубачик, Ястремський і другі. Знов молодші творили церковний хор, яким управляв покійний дяк Маґаляс. Молодь за стараннм Онуфрія Гладуна дала в 1911 році кілька концертів в салі під церквою, а також виставила одну одноактівку "Два Воїни".

Програма одного концерту, літографована Сестрами-Служебницями, була така:

Вступне слово — д. М. Сироїдів.

Не згасайте ясні зорі — Хор.
Деклямація: Рідна Мова — д. І. Трач.
Щасть нам Боже — Хор.
Деклямація: Провидіння — п. А. Янішевська.
Весною Пташки — Хор.
Сопранове сольо і деклямація: Рожа — п. А. Зварун.
Деклямація: Рідна Сторононько — п. М. Скіба.
Тенорове сольо: Родимий Краю — д. М. Левицький.
Деклямація: Іван і Мариня — д. П. Павлюкевич.
Ой піду я до млина — Хор.
Деклямація: Пещена дитина — п. М. Білінська.
Я Щасний — Хор.
Деклямація: До Молоді — д. Г. Гречка.
Тенорове сольо: Крилець — д. П. Юндак.
Розмова Стефана з Мошком — д. В. Білінський, д. П. Павлюкевич.
Приїхав тут рабін — Хор.
Тенорове сольо: Вилітали Орли — д. Д. Царик.
Деклямація: Солодко чи Гірко — д. В. Ґоґош.
Деклямація: Син — д. М. Пунак.
Мотилька — Хор.
Деклямація: На Чужині: д. І. Трач.
Шмулько і Грицькова собачка — д. Г. Гречка.
Деклямація: Наша Думка — п. Е. Гнидка.
Ще не вмерла Україна — Хор.

Хори вивчив диріґент Маґаляс.

Вже з поданої програми можна бачити, яку національну свідомість мав тоді згаданий гурток. Молоді люди, від 15 до 25 років, опинилися в Канаді і були повні захвату й охоти до всякої праці, без уваги на труднощі чи то в особистому життю, чи в орґанізаційно-громадському.

Молоді, що були членами Читальні Просвіти, рвалися до праці, до самоосвіти, і вже під осінь того ж 1911 р. рішили зорґанізувати драматичний гурток для виставлювання драматичних штук та концертів, з власним хором, який орґанізував тоді П. Юндак. Режісером назначено Івана Трача. Зарядчиком назначено Гр. Гречку, суфлером — П. Павлюкевича, ґардеробщиком — А. В. Білінського. Розуміoccя, що згадані особи становлять заряд драматичного гуртка.

Після того вибрано до вистави такі штуки: 1) Побіда світла над тьмою, 2) Ох, не люби двох, 3) Наталка Полтавка, а також роблено приготування до Шевченківського концерту.

Всі згадані вистави мали відбутися в школі св. Николая, на розі вулиць Флора і МекҐреґор. Три штуки вибрано на те, щоби всі члени мали ролі й обовязково приходили на проби штук і хору. Читальня також містилася в тій школі.

Праця драматичного гуртка почалася з гідним признання завзяттям. Всі виучували ролі на память як "Отченаш". Всі виучували цілу

штуку на память, так що суфлер не дуже був потрібний. Біда була в тім, що було за мало часу, за мало вечорів, а вечір був занадто короткий. Всі вечорі були заняті пробами. Молодь вдоволена, бо свідома того, що вона не дармує, що її праця корисна, культурна, освідомлює український загал.

В днях 27 і 28 січня 1912 р. було виставлено в тій школі штуку "Побіда світла над тьмою" у двох відслонах, в якій виступали такі особи:

Василь Побідович, вислужений капраль — Іван Трач.
Олена, його мати, вдова — А. Янішевська.
Микита Піяцький, любовник Олени — Й. Маґер.
Маланка, сестра Василя — М. Скіба.
Гриць, брат Василя — Петро Юндак.
Анна, жена Гриця — Марія Семаник.
Стефан, приятель Василя, опісля чоловік Маланки — Петро Павлюкевич.
Мошко Зільберґ, сільський арендар — Григорій Гречка.
Студницький, начальник суду — М. Шкробайло.
Підгірський, суддя — М. Левицький.
Вайс, адвокат арендаря — Й. Білінський.
Судовий возьний — М. Скрига.
Війт пяниця — Василь Білінський.
Жандарм — С. Вишницький.
Судовий писар — Ф. Білінський.
Перший селянин — Д. Царик.
Другий селянин — Ілля Мандзюк.
Селяни і селянки.

Програма цеї штуки була зроблена в друкарні Я. Крета, 850 Мейн вул. Чистого приходу за обидва вечорі було $23.50.

Ту саму штуку виставлено ще третий раз в користь школи св. о. Николая, замісць оплати за льокаль і салю для товариства. Зиску для школи було $13.00.

Дня 13-го квітня 1912 р. відбувся святочний концерт в память 51 роковин смерти Т. Шевченка. Це був мабуть перший того рода концерт у Вінніпеґу, тому подаю його програму:

Вступне слово — Ю. Шкварок.
Наша Дума — Мішаний Хор.
Деклямація: Думи Тараса Шевченка — Іван Трач.
Тенор сольо: Думи мої — М. Левицький.
Деклямація: На похорон Тараса Шевченка — Ю. Янішевська.
Раз Мотилька — Мішаний Хор.
Тарасова Ніч — І. Каменецький.
Ой, Морозе, Морозеньку — Мужеський Хор.
На спомин Тараса Шевченка, деклямація — М. Скіба.
Чом так скрито — Мішаний Хор.
Причинна, деклямація — В. Білінський.
Реве та стогне — Мужеський Хор.

Деклямація: Т. Шевченкові — А. Янішевська.
Сопран сольо: В гаю зеленім — А. Зварун.
Деклямація: До Основяненка — Г. Гречка.
Барітон сольо: Україно — П. Юндак.
Деклямація: На могилі Т. Шевченка — С. Копоть.
Відчит про Т. Шевченка — М. Сироїдів.
Ще не вмерла Україна — Хор.

Ілля Мандзюк,
колишній довголітній режісер Просвітно-Драматичного Т-ва ім. М. Заньковецької.

Дохід з концерту був $4.82, що нині може виглядати нічим, але в тих часах і те мало своє значіння. Та й не про грошевий зиск ходило, а в першій мірі про сповнення патріотичного обовязку. Програма була поважна, святочна, точки виголошував І. Трач. Присутні винесли з того концерту поважний святочний настрій. Програма могла би бути взором і для нинішних організацій, де б вони не були. Людей було так багато, що не стало навіть стоячого місця і багато мусіли вертатись зпід дверей. На концерті були між іншими о. Филипів, Сестри Служебниці, Т. Д. Ферлей з дружиною. Всі хвалили концерт, а нашому гурткові того й треба.

18-го травня виставлено там же "Убійники", з чого прийшло чистих $11.05. Повторено пєсу 23-го травня 1912, і зиску було тоді $13.95. Штуку виставлено дуже добре. Всі гроші з виставлених штук передано касієрові читальні Ю. Скібові. Всіх разом $53.35.

Дальше почалися приготування оперетох "Ох, не люби двох" та "Наталка Полтавка".

Коли о. Филипів побачив, що ми не жартуємо, а товчемо своє кожного вечора без перерви, він каже нам: "Чи ви думаєте закладати тут театр? Тут є школа, тут є Сестри, тут не місце на таку роботу. Я забороняю вам сходитися тут; вистарчить прийти сюди раз на тиждень, в неділю пополудні, а не що дня. Я забороняю." І пішов.

Ми остовпіли. Ми так любили сцену, любили проби, хор, любили товариські сходини, провести у своїм гурті час, а тут мов грім з ясного неба: "не позволяю". Вірити не хотілося.

Просвітно-Драматичне Товариство ім. М. Заньковецької в 1914 році.

Вибираємо делеґацію з Трача, Гречки і Павлюкевича для переговорів з о. Филиповим. Може він змінить свою думку.

Йдемо до о. Филипова і ніяково нам. Задзвонили, виходить льокай, чорненький, маленький і питає: "Вам чого?"

"Хочемо говорити з о. Филиповим."

"Ходіть до середини."

Коли о. Филипів побачив нас, то і не питаючи заявив: "Школа для школи, церква для церкви, а театр для театру. Там не місце на таку працю, я свого не зміняю. Можете сходитися раз на тиждень, в неділю, щоби перечитати книжку чи ґазету, але на театр я не позволю. В театрі любляться, цілуються, часом співають неприличні пісні, танцюють, а там мешкають Сестри." І з тим ми вийшли.

Що ж нам робити? Зі своеї постанови він не уступає. Почали оглядатися за якимсь приміщенням. Гречка розвідав, що можемо приміститися в ґалі Ястремського. Добре.

В неділю ми вже в церкві не співали, щоби хоч тим відплатитися за заподіяну нам кривду. Коли відтручують нас від читальні, то відтручують від церкви також. А ми всі так щиро, так віддано працювали, а він такий пастир. Порадив би, знайшов би вихід, а він відтручує, як непотрібну річ.

Делеґати передали звіт з тих переговорів, винаймили ґалю Ястремського на проби і на збори, і рішили тут продовжувати свою працю. Щоби заплатити за салю, зложилися по одному долярові. Приготовляємо "Ох, не люби двох". Виставили 7-го вересня, 1912, в польській шкільній салі при костелі св. Духа на Селкирк вул. Дальше в місяці жовтні приготовили і виставили в Роял театрі при Мейн вулиці оперету "Наталка Полтавка" і "Семе не кради".

Після того льокаль товариства перенесено до дому п-ва М. Левицьких на 752 Манітоба, бо не було чим платити за ґалю. Левицькі відступили нам приміщення безплатно, щоб товариство могло дальше розвиватися. П-во Левицькі розуміли нас, бо з нами, як члени, переживали те, що переживали ми всі. За те ми їх любили і поважали як взірцевих наших членів і приятелів.

Тут треба ще окремо згадати про саму назву товариства.

Коли наш драматичний гурток вже існував і працював, десь на початку 1912 року в церкві на Службі Божій приносить Гр. Гречка друковані оголошення з таким заголовком: "Аматорський Кружок ім. Марії Заньковецької".

Ми здивовані питаємо Гречки: "Що то за товариство?"

"Та це ж наше товариство". Ми глянули один на другого: Не рішали, а маємо назву. Дотепер був Драматичний Гурток, а тепер "Аматорський Кружок ім. М. Заньковецької".

Одначе ніхто з нас не сперечався і назву принято. Аж кілька років пізніше змінено назву на "Просвітно-Драматичне Товариство ім. Марії Заньковецької".

Вистава штуки "Ох, не люби двох" пройшла дуже успішно і це було для всіх нас заохотою, бо й самі глядачі давали нам признання гучними оплесками. На виставі був також присутній тодішний член міської ради (алдермен) Теодор Стефаник. Мені показували його через дірку в куртині. (Я ще тоді його не знав.) Мені він виглядав так поважно, що міг би бути не тільки алдерменом, але й мейором міста.

Оперета "Наталка Полтавка" вийшла слабше, бо не було ще ким обсадити відповідно ролі. Отже керівники дістали тоді добру практику, що без відповідного персоналу до "опери" ліпше не братися, але треба взятися до лекших драм, комедій, а то і до історичних штук.

У слідуючих сезонах товариство виставило цілий ряд поважних штук, а саме: "Замрачений Світ", "Хто батька покидає, того Бог карає", "Хмара", Зоря Нового Життя", "Бунтівник", "Мати-Наймичка", "Батькова Казка", "Душогуби", "Катерина Мужичка", "Січинський-Потоцький", "Підгіряни", "Воскресення", "Ясні Зорі", "Учитель", "Кума Марта", Воля Темряви", "Молода Кров", "Як жінки чоловіків морочать", "Різдвяна Ніч", "Помста або Загублена Доля", "Помирились", "Сільські Аристократи", "Двоженець", "Вічна Пісня", "Простак або хитрощі жінки", "Перехитрені Москалем", "Піймав Облизня", "Тарас Бульба", "Хто долі не має, той щастя не має", "За друзі своя", "Каторжна", "Розбиті Надії" і багато інших. Повного спису штук, виставлених Товариством ім. М. Заньковецької, годі подати з причин від мене незалежних.

Максим Левицький,
довголітний касієр Просвітно-Драматичного Товариства ім. Марії Заньковецької в роках 1912—1922.

Коли в 1922 році наше товариство злучилося з Українським Народним Домом разом з двома іншими подібними товариствами, воно передало Народному Домові все своє роками придбане майно. Бібліотеки всіх товариств та ґардероба були посклададані у великих шафах у передній салі. Всі прибори до сцени, що також становили поважне майно всіх трох товариств, зложено в пивниці. Підчас зливи в 1923 р. вода залляла пивницю і так все, що там було, розмокло. Робітники, що опісля чистили пивницю, повикидали весь той "музей". А були там цінні

річи, навіть цілком добрі, які можна було ще зберегти і заховати до ужитку. Так пропали майже всі папери, записки, протоколи, збережені старанно афіші, річники часописів. Отже тут подається лише те, що ще збереглося в памяти сучасників. Тут є причина того, що подаю лише дещо з памяти. Списи членів збереглися на товариських гуртових світлинах з перших років, та вони далеко не повні, тож прошу не дивуватися, як хто з читачів, бувший член, не знайде свого імени в списку. Пропала навіть та Товариська "Хроніка" Тов. ім. М. Заньковецької, яку започаткував був В. Кудрик, член товариства. Тому то годі передати з памяти точно те, що ділось перед 35 літами.

Марія Заньковецька,
славна українська артистка.

Щодо штук, то коли взяти на увагу, що штуки повторювалися з року на рік, то можна числити їх на поверх сотні. Концертів було кілька десятків. Ріжного рода забав було десятки. З виставлених найповажніших штук я ставлю на першім місці драму Б. Грінченка "Ясні Зорі". Ставлю тому, що ця драма була віддана вповні артистично під кожним зглядом. Товариство не жалувало часу, труду ані грошей, щоб задовольнити всі вимоги штуки чи то при обсадженню роль, чи в вимогах костюмів та декорацій. Коли занавіса піднеслася перший раз, то глядачі аж ахнули з подиву, коли побачили чудовий турецький парк з водограєм по середині, квіти засаджені в дійсну землю, а наші невольники Запорожці при роботі стиха співають "Ревуть, стогнуть, гори-хвилі", за що турок наганяч крає нагайкою похилі спини.

Нам любо було бути на сцені і приймати турецькі нагаї, щоб живим образом показати нашу долю, нашу траґічну дійсність, як то діялося українському народові в часах лихоліття. Важка і довга дійсність. Багато літ минуло, а наш геройський народ ще і нині в неволі, та вже в такій, що і пісні заспівати не можна. Нині вже без пісні плачуть-тужать козаченьки в московській неволі. Нині вже большевицьке ухо й око зважає не то на пісню, але силується заглянути в душу поневоленого українця, чи нема там якого ухилу, за що можна би з ним скоро розправитися.

Тому, що згадана драма була виставлена у Вінніпеґу більше разів, і не можна знайти всіх оголошень, то подаю тут дієві особи, які ще маю.

Дієві особи в драмі "Ясні Зорі".

		(другий раз)
Алі Баша, багатий пан турецький ..	Ф. Лотоцький.	В. Казанівський.
Аміна, його улюблена жінка, молода	А. Янішевська.	К. Чернявська.
Фатима, служниця Аміни	Ева Гнатишин.	М. Янішевська.
Дмитро, молодий козак-невольник	І. Трач.	І. Трач.
Олена, жінка Дмитра	пані І. Козаченко.	Марія Рута.
Панас, старий невольник з України	В. Білінський.	В. Білінський.
Халіль Ага, біля Баші, його родич	В. Казанівський.	Ф. Катамай.
Доглядач над невольниками	П. Білінський.	Іван Білінський.

Невольники: М. Шевців, Т. Федик, С. Ревак, С. Бала, В. Гарасим і другі.

Подаю ті імена аматорів, щоб бодай так віддячитись їм за ту щиру працю, яку вони поклали для скріплення і дальшого розвою українського життя в Канаді.

Окремо хочу ще звернути увагу на драму "Січинський-Потоцький", яку виставлено 25 грудня 1914 р. в Квінс театрі. Штука основана на відомих подіях в Галичині: морд М. Каганця жандармами, смерть намісника ґр. Потоцького з руки М. Січинського і суд над Січинським.

Дохід з представлення був призначений на Український Народний Дім. А тому, що в цій драмі виступали люди, які занимають тепер видніші становища, буде інтересно для тих, що ще живуть, побачити тут свої імена та пригадати, що діялось перед 35 роками. А головно, щоб поставити їх за взір для нинішного молодого покоління та для заохочення його до праці на ниві української штуки та української культури взагалі.

Дієві особи в драмі "Січинський-Потоцький".

Дія перша.

Ґраф А. Потоцький — П. Славенко.
Староста — В. Білінський.
Презес Р. Н. — В. Кудрик.
Маршалок — І. Марас.
Секретар — П. Сукнацький.
Возьний — С. Тиховецький.

Дія друга.

Прокіп, селянин — О. Пасічний.
Пилип, селянин — В. Білінський.
Маґда, вдова — М. Скіба.
Гандзя, її дочка — М. Янішевська.
Війт — П. Білинський.

Члени Т-ва ім. М. Заньковецької на світлині з дня 1 жовтня 1913 р.

На переді діти Мирон Левицький (вже покійний), Гапя Міхоцька (замужна Ревак). *Перший ряд з долини, сидять з ліва на право:* Марія Яшішевська (зам. Гоцуляк), М. Семаняк (зам. Лотоцька), Мартинюк, Е. Гнатишин (зам. Білоус), Марія Скіба (зам. Трач), Ю. Яшішевська (зам. Дорош, пок.), п-на Каменецька (зам. Вишницька), Вишницький (пок.). *Другий ряд, сидять:* С. Білінський, М. Шкреметка (пок.), І. Каменецький, М. Левицький, В. Кудрик, Н. Сороїдів (пок.), Я. В. Арсенич, Іл. Мандзюк, В. Білінський, В. Кілюк (пок.). *Третій ряд, стоять:* Н. Бала, Мітенко, І. Марас, П. Юндак, О. Пасічний, О. Царик (пок.), М. Скрита (пок), І. Трач, Г. Гречка, один без підпису. *Четвертий ряд:* Пунак, Гусак, Ц. Паракевич, П. Магер, М. Шкрабайло, Петро Білінський, Ст. Міхоцький, Ілля Луговий, Теодор Білінський (пок.). *Останній ряд:* Іван Нагурський, Іван Чуй, П. Лотоцький, І. Кравець, Мирон Яцишин, Н. Мальований.

Василь, його син — П. Павлюкевич.
Бесідник — Ф. Шевченко.
Комісар — М. Шкреметка.
Жандарм — П. Балай.
Військо, селяни.

Дія третя.

Посесор — Петро Павлюкевич.
1-ий селянин — В. Білінський.
2-ий селянин — О. Пасічний.
Марко Каганець — М. Левицький.
Марта, жена Каганця — М. Павлюкевич.
Маруся, сестра — панна А. Янішевська.
1-ий жандарм — М. Княжевич.
2-ий жандарм — Н. Балай.
Селяни, селянки.

Дія четверта.

А. Потоцький — П. Славенко.
Секретар — П. Сукнацький.
Возьний — Е. Тиховецький.
Делеґат школи людової — В. Кудрик.
Січинський — І. Трач.
Доктор — Т. Білінський.
1-ий поліцай — Й. Москалик.
2-ий поліцай — В. Козаченко.

Дія пята.

Предсідатель трибуналу — І. Неґрич.
Прокуратор — Ґ. Мартинюк.
Протоколянт — П. Сукнацький.
Адвокат — Я. В. Арсенич.
Адвокат 2-ий — М. Лучкович.
Січинський — І. Трач.
Потоцька — пані Й. Арсенич.
1-ий дозорець — Й. Москалик.
2-ий дозорець — В. Козаченко.
Мати Січинського — панна А. Янішевська.
Сестра Січинського — панна А. Борисик.

Заінтересовання цею драмою було велике, бо малювала вона важні події, які ділялись недавно на наших очах. Ще далеко було до вистави, як всі місця в театрі були розпродані, отже треба було виставити її ще раз, що зроблено 2-го січня 1915 р. Люди хотіли бачити в тих особах ворога українців Потоцького та местника Січинського. Багато українців приїздили з далеких кольоній, щоб побачити виставу. Приїздили з фотоґрафіями Січинського та дивились і провірювали, чи це той самий, що на знимці. З порівнання виходило, що це той самий Січинський, що помстився за кривди українського народу.

Український Народний Дім збагатився з тих вистав на кількасот долярів.

Ті події були тоді великою живою справою для кожного українця в Канаді, не меншою, ніж там, де вони відбувалися.

Першим предсідником товариства був Н. Сироїдів, дальше Іван Трач, а ще пізніше О. Пасічний.

Василь Кудрик, редактор Українського Голосу, і Павло Попель,
визначніші члени бувшого Товариства ім. Марії Заньковецької. в 1914 році.

Товариство найкраще розвинулось, коли в 1917 році перенеслось до У. Н. Дому з хати, купленої Народним Домом при вулиці Селкирк. Протоколи з піврічних зборів за той рік показують, що було тоді 115 членів, 77 мужчин і 38 жінок та дівчат. З них виїхало на провінцію 17 членів, а вписались за півріх 35 нових членів, 20 мужчин і 15 жінок. Диріґентом був П. Юндак, режісерами були: Іван Трач, Ілля Мандзюк, Анна Янішевська (тепер замужна Мойсюк), В. В. Бабієнко і ще дехто в ріжних сезонах. Суфлерами були: О. Пасічний, М. Левицький і другі в разі потреби.

В роках 1914—19 Товариство ім. М. Заньковецької брало участь в концертах ріжних національностей у Форт Ґері готелі, де у спільній програмі українці виступали в народних строях з піснями і танцями (коломийка). Співали "Сонце заходить" і "На беріжку". Диріґував мішаним хором товариства П. Юндак.

Коли в часі першої світової війни позбавлено українців права громадянства, коли на українців дивились як на ворогів-австріяків та ґаліцієнів, прозивали їх ріжними обидливими назвами, лише не українцями, товариство виступало з хором у Ст. Джанс технічній школі підчас відчитів, які влаштувала анґлійська орґанізація "Піплс Форум", щоб вирівнювати ті ріжниці, що існували в той час між ріжними народностями в Канаді.

Там між іншими пані Флоренс Рандал Лайвсей виголосила 15 березня 1915 р. відчит на тему "Студії української поезії" і "Словяни вдома, дивлячись очима канадійців". Отже там можна було бачити ріжно-

національні культури, якими пописувались ріжні народности, між ними й українці.

Всі важні народні свята, як Шевченка, Франка, всякі маніфестації обходили всі три драматичні товариства спільно, творили спільний збірний хор, мішаний чи мужеський, і такі свята виходили величаво, бо хори приготовляли старанно з найдобірніших сил, які товариства в той час начислювали сотнями. Одно таке свято відбулось спільними силами в "Ґренд Опера Гавз" 12 липня 1913 р. в сороклітний ювілей діяльности Івана Франка, де одну з промов виголосив проф. П. Карманський. Відчит на тему "Франко громадянин" виголосив на тім святі А. Крижановський. Карманський приїхав тоді з Галичини і провадив в приміщенні публичної школи Страткона у Вінніпеґу Вищі Освітні Курси. Він викладав історію України, а Крижановський — українську літературу. Курси відбувалися днями для українських учителів, а вечорами для місцевих громадян.

Василь Білінський,
любитель української сцени у Вінніпеґу, 1910—1949, колишній довголітний режісер Просвітно-драматичного Товариства ім. М. Заньковецької.

Пишучий оці спомини завдячує немало Українському Народному Домові, що тими курсами занимався та постарався про такі педаґоґічні сили, як Карманський і Крижановський. Головою комітету курсів був покійний Т. Д. Ферлей, секретарем Я. В. Арсенич, теперішний суддя в окрузі Давфин.

Товариство ім. М. Заньковецької давало з своєї небагатої каси на всякі українські справи, на Рідну Школу в Галичині, на Український Город "Сокола" у Львові, на поміч українським інвалідам, політичним вязням, на бурсу Адама Коцка і всякі народні справи в Канаді, час від часу давало драматичні вистави в користь Народного Дому чи то власними силами, чи спільно з другими товариствами.

На початках нашого загального орґанізаційного життя бували нераз і неприємні приключки та спори, як церковні, політичні й інші, які не минули і нашого товариства, що старалося оминати всякі шкідливі спори.

Церковний хор греко-католицької церкви св. о. Николая в 1910 році.

Сидять зліва на право: О. Гнидка, К. Галас, Г. Зубачек, П. Семаник, Ю. Янішевська, М. Зварун. Другий ряд зліва: стоїть хлопець Й. Зварун; сидять: П. Юндак, М. Левицький, о. А. Филипів; стоїть дяк і диріґент Ю. Маґаляс; сидять: І. Зубачек, В. Ґоґоша, П. Рута. Третий ряд, стоять зліва: А. Зварун, А. Пачковська, Д. Царик, О. Гладун, В. Білінський, С. Копоть, Ю. Ґоґоша, А. Микіта. Четвертий ряд, стоять зліва: А. Янішевська, М. Скрига, Гр. Гречка, М. Семаник, М. Скіба, П. Павлюкевич.

В році 1912 повстав спір між товариством і зарядом Читальні Просвіти за гроші, які товариство передавало з своїх імпрез касієрові читальні. Коли товариство було змушене покинути читальню, касієр читальні, що перетримував ті гроші, відмовився передати їх касієрові товариства і справа перейшла аж через суд. Була це незначна сума, всего $53.32. Суддя став по стороні товариства, наказав звернути йому гроші і заплатити всі кошти.

До праці на сцені, яку Тов. ім. М. Заньковецької провадило, всі члени ставились дуже поважно, з великим почуттям обовязку. Тут один примір. Ставилась вистава "Хмари". Там Андрій Безрідний, робітник, має в корчмі запитися до безтями. Ролю Андрія грав Ф. Катамай. В розгоні він випив кілька чарок і аж тоді завважав, що чути нафтою. Та він мусить дальше пити і пє, щоб не зіпсувати сцени. Ось таке було те почуття обовязку. Можна собі уявити, як він тоді почувався на сцені, але ніхто того не завважав, ані глядачі, ані навіть аматори. І дотепер не знати, чи це було через похибку, чи хтось собі хотів зробити з Катамая нерозумний жарт.

Іван Трач,
голова Українського Народного Дому у Вінніпегу в 1948-49-50 роках.

Друга подія була підчас вистави "Тарас Бульба". Бульбу привязали ляхи до стовпа, а польські посіпаки бють його дрючками по голові. Бульбу грав Т. Федик, що зібрав був і видав "Пісні про Канаду і Австрію". Привязали Бульбу до стовпа, а посіпака (Ст. Тиховецький) мав бити його по голові. І хоч дрючок був зроблений з паперової трубки, то все ж таки він так завзято бив без перестанку, що Бульба (Федик) відчув дуже болючо, але закусивши зуби, терпів як герой. Та дальше годі вже було терпіти і він нарешті з болю крикнув: "Стань, худо-о-о-бино!" І це вийшло так, як би було в його ролі.

Праця Т-ва ім. М. Заньковецької була важна і гідна уваги також і внутрішним товариським життям. Члени сходились кожного вечора, читали, говорили про всякі біжучі справи, принагідно дебатували. Словом, це була одна велика родина.

Одного разу на таких вечірних сходинах член В. Кудрик піддав думку, що коли ми всі живемо таким тісним товариським життям, то

не треба нам вживати титулів, які бувають між людьми дальшими, як пан, товариш, а навіть "ви".

Питають його: "А як би треба?" А він: "Та так просто: Іване, Василю, Павле, Грицю і. т. д. Тай говорити між собою по товариськи на "ти". І від тоді завелося в товаристві "тикання" на сто процент. А з тим наші дружні відносини стали ще тісніщі і ближчі.

Це мало таку товариську силу й повагу, що навіть опісля, коли вже не стало товариства, його здорова товариська, родинна поведінка зосталась між нами "заньковецькими". Навіть нині пишучий ці спомини, коли зустрінеться, приміром, з о. протоєреєм Василем Кудриком, то говоримо між собою нашим "заньковецьким" звичаєм через "ти". Та хіба ж можливо, щоби члени такої колись близької собі родини ставали собі чужими, далекими?

Тай і ті колишні товариські забави не були такими, як тепер. Вони були інакші. Забави, прогульки, пікніки, а на них ріжного рода гри, співи, почта, вибори, маскаради-балі, кошичкові балі, з яких все приходили прибутки для органіізацій, а утіха та розривка для членів.

Т-во ім. М. Заньковецької враз з другими драматичними товариствами відограло свою задачу на освітно-культурному полі чесно і з посвятою, чим причинилося до піднесення культурного рівня між українською іміграцією в Канаді. Товариства були зародком дальшого розвою Народних Домів, Інститутів, запомогових організацій, як Взаїмна Поміч, що нині вже поширена по всій Канаді.

Щоби ще краще вести ту освітну працю, Товариства ім. М. Заньковецької, Боян і ім. Ів. Котляревського в 1922 році злучилися разом з Українським Народним Домом, чим зєднали свої первісні завдання під одну спільну управу, своє надбане роками майно передали до одної спільної скарбниці і солідарно повели дальшу працю. Члени цих товариств були заразом і членами Народного Дому, хоч не всі. Ті, що не були членами, при злуці стали ними автоматично.

В часі злуки товариства мали членів: Т-во Котляревського 42, Боян 53, Т-во Заньковецької 69. Разом 164 членів.

СПИС МАЙНА, ЯКЕ ПЕРЕДАЛИ ТОВАРИСТВА ДО У. Н. ДОМУ.

Т-во ім. Івана Котляревського.

Готівка	$ 66.98
Бібліотека	395.95
Ґардероба й інвентар	1,212.60
Музичні ноти	75.00
Разом	$1,750.53
Довги заплачені Народним Домом	75.00
Внесено майна до Народного Дому	$1,675.53

Т-во ім. М. Заньковецької.

Ґотівка	$ 250.00
Бібліотека	373.00
Ґардероба	2,236,55
Інвентар	390.50
Музичні ноти	85.00
Разом	$3,335.05

Т-во Боян.

Бібліотека	$ 683.45
Музичні ноти, ґардероба, пяно, інвентар	1,789.85
Разом	$2,2,473.30
Довги	180.30
Внесено майна до Народного Дому	$2,293.00

Довги:

Український Народний Дім доплатив по пяна	$ 85.30
Готівкою	50.00
Рент	45.00
	$180.30

Товариство ім. Івана Котляревського	$1,675.53
Товариство ім. Марії Заньковецької	3,335.05
Товариство Боян	2,293.00
Внесено майна з товариств до Укр. Нар. Дому	$7,303.58

Спис членів Товариства ім. І. Котляревського, які в день злуки товариства з Українським Народним Домом були правними членами товариства:

Кізюк Василь, Грабинський Петро, Пилипюк Іван, Яцина Петро, Казанівський Микита, Пастух Омелян, Кіпран Павло, Караневич Федько, Коваль Михайло, Бойчук Михайло, Струс Андрій, Яцина Іван, Дубчак Михайло, Павлюк Юрко, Шестопалко Степан, Гуменюк Данило, Довганик Василь, Кеп Володимир, Яськевич Іван, Коваль Петро, Маріян Данило, Гункевич Дмитро, Пирч Денис, Власюк Максим, Бабій Гаврило, Устяник Никола, Коваль Марія, Струс Катерина, Ромась Текля, Юречка Анастазія, Пастух Пелагія, Юречка Олена, Юречка Текля, Дубчак Анна, Патринчин Явдоха, Гункевич Анастазія, Торбуляк Олена, Власюк Марія, Кеп Катерина, Пилипюк Пелагія, Устяник Теодора, Фещин Павліна; разом 42 члени.

Спис членів Товариства "Боян":

Батицький В., пані П. Батицька, Бачинський Н. В., пані Ю. Бачинська, Басістий С., Блок Г., панна З. Будник, панна М. Борисик, Вівчар С., Войценко П. Г., панна Ю. Гошовська, Гуцуляк Н., Ґжеховський В.,

Довганюк Йосиф, Ковбель С., пані Ковбель, Казанівський В., Король М., Купченко Віктор, Купченко Володимир, панна М. Б. Кушнярик, Куриляк М., Корчинський А., Мартинюк Ю., Мельник П., панна М. Монастирська, Никорук Василь, панна А. Назарук, Павлюкевич Павло, пані П. Е. Павлюкевич, Парасюк В., Пінюта П., Перепелюк С., Пуляк Семен, панна О. Руснак, Самотілка Ю., Самотілка Я., Сохацький М., Статанюк П., Сохацький Н., пані А. Стечишин, Семків Н., панна Н. Савула, панна К. Савула, Угринюк Т., панна М. Угринюк, Угринюк Г., пані М. Фундитус, Чайківський П., панна М. Чорнейко, панна Н. Чорнейко, панна А. Чорнейко, Третяк Я.; разом 53 члени.

Спис членів Товариства ім. М. Заньковецької:

Трач Іван, Скрига М., Сироїдів Н., Левицький М., Кудрик В., Шкреметка М., Яцишин М., Білінський П., Білінський В., Пасічний О., Гуйван В., Гарасим В., Ревак С., Доскоч О., Тиховецький С., Дудар Р., Дудчак Онуфрий, панна М. Янішевська, панна Маґдалина Семаник, Олійник П., Скавритка С., Цірка І., Чихрун Д., Козаченко В., п. Параскевія Даскалюк, Даскалюк Г., п. К. Шерик, п. Саверина Бачинська, Боґуш П., пані Е. Козаченко, Паньків В., п. Евгенія Реґуш, п. Текля Козак, п. Анна Миськів, п. Катерина Відайко, п. Анна Білінська, Люлик І., Гривнак В., п. Марія Рута, п. Анна Вакалюк, Катамай Ф., п. Анна Шаріш, п. Марія Заруцька, п. Вікторія Кулик, Кушняр І., Гусак В., Порхер К., п. Марія Порхер, Ботюк В., Угрин Хведір, Гладун О., п. Анна Семаник, п. К. Чернявська, Юськів А., Скрига Д., Музика В., Попель П., п. Марія Трач, п. Анастазія Дудар, п. Ксеня Левицька, п. Т. Шкреметка, п. М. Борисик, п. К. Тиховецька, Гаврилюк П., п. Параскевія Скіба, Ганущак Николай, п. Зоня Янішевська, п. Т. Гривнак, п. А. Левусь; разом 69 членів.

Драматичне Товариство ім. Івана Котляревського в 1914 році.

(Імена членів на стороні 266.)

ЧЛЕНИ ТОВАРИСТВА ІМ. І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО.

(Світлина членів на попередній стороні.)

В долині з ліва на право (лежать): Андрій Струс, Михайло Демчук (вже покійний), Стефан Горбачевський, дівчатка Ксьонжик і А. Гриник.

Перший ряд з долини від ліва (сидять): П. Марцінків (вже покійний), Т. Ромась, Анна Казанівська, Василь Казанівський, Анна Шевчук (замужна Жаровська), Петро Яцина (вже покійний), О. Красіцький, Осип Боянівський (вже покійний).

Другий ряд з долини: М. Шеґда, Стебницька, Евгенія Демчук (замужна Козяр), пані Ґайовська, Ґайовський (дяк і диріґент), пані М. Гладка, Юрій Ожійовський, Н. Н., Юрій Бойчук.

Третий ряд з долини: Петро Ґрабинський, К. Завідовська, А. Шпур, панна Шуст, П. Липінський, Н. Н., Н. Н.

Горішний ряд від ліва: П. Гаврисишин, І. Бриґадир, Василь Кізюк (вже покійний), Омелян Пастух, П. Фещин, Никола Меленко (вже покійний), Іван Марцінів, Іван Яцина, Н. Н.

Разом є 38 осіб. Є це перші члени товариства. Опісля було багато принятих. Другої світлини товариство не мало.

В. Казанівський.

З МОЇХ СПОМИНІВ

Я приїхав до Канади в березні 1911 року. Їхав так, як і кожний з нас їхав в тих часах до Канади. Може хто мав краще щастя щодо кораблів, але той, котрим ми їхали, то був якийсь старий сіпіарський бовдур, що віз в одній половині коней з Бельґії, а в другій половині імігрантів. Називався "Лейк оф Мішіґан". Двадцять один день ми мандрували океаном, заки заїхали до порту св. Івана в Новій Скошії.

В подробицях про ту подорож нема потреби писати, бо ця подорож нічим не ріжнилась від всіх тих, що їхали до Канади. Хіба що хто мав щастя їхати таким кораблем, що через воду їхав тільки сім-вісім днів. В кожному разі я просив Бога, щоби поміг дістатись до сухої землі, так що ніколи вже через океан їхати не буду. Одним словом сказати, що та моя подорож була дуже паршива тай вошива. Коли ми виїздили з старого краю, то вже сніги майже стопились, а в Німеччині, куди ми переїздили, вже все зеленіло, тай по полях сіяли. Коли ж ми приїхали до Вінніпеґу і поки зайшли із стації на вулицю Боровс, то я обморозив собі вуха, такий був мороз. Маєш тобі Канаду, подумав я собі. Зайшли ми на адресу, котру ми мали від нашого односельчана, що виїхав раніше до Канади. Він щойно оженився і винаймав одну кімнату, де мешкав з своєю молодою жінкою. Нас чотирох приїхало до него, ну і на разі мусіло нас шестеро зміститись в одній кімнаті. До роботи зараз не можна було стати, бо і цей чоловік, до котрого ми приїхали, також зимою не робив, а тільки літом. Він робив на передмістю Вінніпеґу в Токсідо, де були ліси, а почали там вимірювати на мешкальні доми вулиці. Ті ліси, головно осики та мала дубина, вирубували з корінями і робили вулиці. Там стали ми до роботи аж 1-го травня. Майже два місяці сиділи без роботи, а в мене, коли я приїхав до Вінніпеґу, остало в кишені всего двадцять долярів. Та поза те все, як мало остало грошей на прожиток, то за тих 20 долярів я прожив

В. Казанівський,
голова Співацько-Драматичної Секції Українського Народного Дому в Вінніпеґу від 1922 до 1950 року.

майже два місяці, і ще як став до роботи, то мав пять долярів в кишені.

Робота була досить тяжка. Рубати осики, лозину і всякі інші корчі з корінням, виносити на лінію, складати на купи, а все дрібніше ріща палити. Коли писали мені з дому, яку роботу ми робимо в Канаді, то я писав їм, що збираємо вату.

Перед тим, заки став я до роботи, я мав нагоду менше більше розглянутись по Вінніпегу та придивитись, як наші українці, вже канадіяни (вони приїхали трохи раніше), провадять тут життя. Найбільші громади нашої братії можна було подибати в готелях, в першій мірі таких, як Манор, Алберта, Вест, Онтеріо і других. В тих готелях були пулруми (білярд), де від ранку до пізної ночі грали в білярд і пили. Ох, і пили ж людоньки тоді. Що через літо заробив десь на залізній дорозі чи при іншій роботі, то за зиму все пропив та програв в кулі. З весною знову їхав десь до роботи, щоби на зиму за що було погуляти. Мені прикро про це згадувати, але правди нема де діти. Коли бувало прийти в місто, в котрий би не було час, так в кожнім готелі переповнено. Хмари диму закривають всіх і вся. Наша братія, одна коло бари, як коло корита, ллє в себе пиво, горілку та вино, а друга братія знову з буками в руках ганяє кругом столів, та бють ті кулі аж підскакують. Коли ж понапиваються, то як почнуть битись, то знов ті буки та кулі відбиваються по головах. Коли я нераз приглядався до того, мене збирав страх, де ті люди росли, що своєю поведінкою стали гірше дикунів. А коли де відбувалось яке весілля, так обовязково мусів там бути найменше один поліцай в салі для порядку, а то бувало й по два і більше. Та мало такого було, щоби на весіллю не бились. А були випадки, що поарештували поліцаї ціле весілля, включаючи молодого й молоду. Мало я на тім розбирався і зразу думав, що то так має бути. Я думав собі, що то не тілько наша братія так поступає, але і всі інші так роблять. Коли ж я став вже до роботи, то мало мав часу те все оглядати, хіба що вечером, коли повертали з роботи, то гуртом поступали до котрогось готелю, щоби почастувати свого формана. А форманом коло нас був таки наш чоловяга, що ніколи не відказувався від дурнички. Він нераз при роботі, вже десь перед вечером, мав звичку казати, що нині має бути один або два сквітовані з роботи, але хто — поіменно не виявляв. Тут кожний з нас аж пріє, бо думає, що то він про нього каже. Але то був його тільки такий трик, щоби вечером його закликати до готелю та напоїти. Богато ще можна сказати про те все, що ділялось в тих часах, та це вже минуло, то нехай піде в забуття.

Першим місцем, де я пішов між більший гурт людей, була церква. Пішов я зразу до великої церкви, як тут казали. Бо при вулиці Стела й МекҐреґор стоять і до нині дві церкві, одна більша, а друга менша. Аж передминувшого року почали будову нових церков і одні і другі. Так звану малу церкву розібрали. Як я сказав, я пішов перший раз до великої церкви. Там мені чогось не подобалось, поза те, що співав тоді гарно хор. А не подобалось мені тому, що в нас церкви побудо-

вані на схід, а велика церква побудована на захід, і мені здавалось, що я в польському костелі.

Коли ж вже вийшли з церкви, я побачив по другій стороні малу церковцю та запитав когось, що то за церква. Мені сказали, що це так звана мала церква, але, кажуть, там ходять самі якісь протестанти, бо не признають французького епископа. Та я не втерпів і на вечірню пішов до тої малої церкви. Нічого там я протестантського не побачив, а так як і всюди. Невеличка церковця, гарно прибрана і побудована на схід, зробила на мене дуже приемне враження. Від того часу я все ходив до тої малої церкви, що була під іменем св. Володимира й Ольги. Священиком був тоді в тій церкві о. Е. Красіцький, вже небіщик. Дуже гарна та щира людина. Правда, що йому приписували чомусь старорусинізм, та коли я з ним ближче пізнався, я того не запримітив.

Це був дійсно ученик Христа та щирий працівник. Він, бувало, як почне гаратати на проповіди отих джеків, що по готелях та по весіллях розбивали собі тай другим голови, то не один мусів з сорому горіти. Він, небіщик, багато причинився до того, що ота розгнуздана джекомахія, як тут їх називали, почала постепенно притихати. Хору в тій церкві ще не було, а дякував тоді старий дяк, називався Рудко. Правда, не був з нього аж такий співак, та знав дяківку, і другі йому помагали, і так якось все йшло. До церкви я вже тоді ходив кожної неділі. Недільним моїм убранням було все те, в чім приїхав з старого краю. Вишита сорочка, чоботи і все решта. Аж десь під осінь я купив собі першу канадійську сорочку тай кавчуковий ковнірець, котрий можна було все обмити і знову носити.

Про товариства я не мав від кого довідатись, хоч вже існувало тоді драматично-співацьке товариство ім. Марії Заньковецької, котре було зорґанізоване при великій церкві, а пізніше містилось в салі пана Ястремського при вулиці Стела. Коли я почав вчащати до церкви, ну, вкінці заліз і на хори та почав і собі підтягати за дяками. Тоді я познакомився більше з людьми, бо й іміґрація все прибувала нова. Десь під осінь старші задумали відновити Читальню Просвіти, що колись існувала при церкві та з певних причин заснула. Була там невеличка бібліотека та трохи ґардероби. Скликали отже одної неділі збори, і на цих зборах порішено, щоби відновити оту читальню. Вибрано новий заряд, але назви товариства не назначено, тілько припоручено нововибраному зарядові дати назву або ту саму, що була, або яку заряд буде вважати за відповідну. Мене обрано тоді головою, О. Боянівського секретарем, а касієром М. Демчука. Хто більше був тоді в заряді, не пригадую нині.

На першім засіданні нововибраного заряду рішено одноголосно, що відновлене товариство буде носити назву: Драматично-співацьке товариство ім. Ів. Котляревського. Цю приняту зарядом назву представлено на місячних зборах, і збори одноголосно приняли ту назву. Зараз нас кількох почали приєднувати молодь до товариства, і в протягу короткого часу було більше як 50 членів самої молоді. Уложили зараз статут, хоч і не дуже обширний, і так почалась діяльність в на-

шому товаристві. Членські вкладки були ухвалені для мужчин по 25 центів місячно, а для дівчат по 15 центів. Грошей в касі не було ані цента, а оставша бібліотека й ґардероба були невеличкі. В протягу кількох місяців ми трохи з вкладок, трохи з деяких забав зібрали дещо грошей та прикупили більше бібліотеки, головно театральної, та почали приготовлятись до представлень. Перша наша вистава була таки в школі при малій церкві, а це "На старости літ". Початок був не злий. Хоч саля невелика, була заповнена, а в нас після тої вистави набралось більше захоплення до дальших вистав.

Приготовили й виставили в тій самій салі комедію на три дії "Вихованець". Після тої вистави почало вписуватись ще більше молоді до Тов. ім. Котляревського. Почалось дійсне товариське життя. Почали устроювати товариські забави, і на ті забави почали заглядати і ті, що все в готелях перебували і в кулі грали. Пізніше навіть з тих бувших гульвісів стали добрі та примірні члени й аматори.

Небіщик о. Е. Красіцький, побачивши так гарно зорґанізовану молодь, по переговорах з церковним зарядом спровадив з Ню Йорку диріґента в особі К. Корикори. Це була людина високо культурна, скрипак знаменитий, та й диріґент дуже добрий. Він мав учити хор, церковного й світського співу, мав учити Рідну Школу, а попри те і дякувати. Почались проби співу і в протягу кількох тижнів наш хор вже співав Службу Божу на хорах. Рівночасно приготовано невеликий перший концерт, що був даний також в салі коло церкви. Хор чимраз почав співати краще, ну, і аматорські сили чимраз давалось відкрити між новими членами. Та рівночасно і зросло непорозуміння між церковним зарядом і о. Красіцьким щодо диріґента Корикори. А іменно, що в салі, де відбувалась Рідна Школа і проби співу, треба було комусь палити зимою, та й позамітати ту салю. Церковний заряд, що складався з так званих старих ґаздів, настоював на тім, що диріґент Корикора повинен ту роботу робити, бо ми йому платимо. О. Красіцький, бачучи таку зневагу для такої високо культурної людини, як Корикора, сказав, що Корикора краще зрезиґнує з диріґента, дяка і учителя, як би мав ту роботу виконувати. Так і сталось. Корикора зрезиґнував і правоподібно на кошт о. Красіцького відіхав назад до Ню Йорку. Товариство зосталося покищо без диріґента. Та ми почали приготовлятись до вистави "Верховинці". В протягу того часу я мав нагоду добре довідатись про існування двох других драматично-співацьких товариств, а це про Тов. ім. М. Заньковецької та про Тов. Боян. В тих товариствах кипіло гарне товариське життя.

На першій театральній виставі, що я був тут у Вінніпеґу, це на виставі Тов. Заньковецької "Ох, та не люби двох", котру ставили в школі коло польського костела при вулиці Селкирк. Вистава ця випала тоді, хоч і на малій сцені і без ніяких сценічних ефектів, дуже добре. Всі аматори грали добре, як рівнож гуртові сцени випали добре. На мене ця вистава, перша, що я побачив в Канаді, зробила дуже добре враження.

Була тут ще одна орґанізація в той час, але це вже політична, так звана соціялістична. Про ту орґанізацію я довідався з летючки, що

десь там на Манітоба вулиці буде велике віче в справі визволення М. Січинського з тюрми. Коли я пішов на те віче, то там пописувались промовами такі тодішні лідери, як Терненко (П. Крат), Джулинець і ще якийсь русскій, здається, Володін. Збори ті відбувались вже в винайменій салі, хоч, як мені казали тоді, ту салю побудували українці. Однак через невмілу господарку ту салю процвиндрили і нині там є еврейська синагоґа. На тім вічу, як я згадав вище, я нічого такого цікавого не почув, коли ж прийшла колекта, я дав 50 центів і додатково купив портрет Січинського за 50 центів. Ще був раз чи два рази на тих соціялістичних вічах, та пізніше перестав ними інтересуватись, бо побачив, що коли на горішній підлозі відбувається віче, то в пивниці попивають пиво, і коли новий бесідник виходив з промовою, то все чомусь з пивниці та хусточкою рота витирав. Я в той час посвятив себе для товариства Котляревського. Майже кожного вечера, хоч як тяжко працював, я вчащав на проби чи то хору, чи представлення. Молодіж приходила на проби на час, так і приємно було в такій орґанізації працювати. Життя товариське аж клекотіло. Як в товаристві Котляревського, так і в товаристві Заньковецької і в товаристві Боян. Життя там ішло повним розгоном та побільшувалось все новими членами. Сходини в тих товариствах відбувались майже кожного вечера. Бо коли одного дня проба хору, то другого знов проба представлення. Відбувались рівнож від часу до часу товариські забави з танцями, але тілько для самих членів товариства. На таких забавах молодіж як і старші гарно забавлялись без піятики і задоволені розходились до дому.

Ті три товариства, що я згадав вище, стали огнищем всього українського культурного, просвітного та національного життя в Вінніпеґу. Ворожнечі між тими трома товариствами не було. Але така потиха конкуренційна заздрість то була. А заздрість була в тому, котре товариство має більше членів, яку театральну виставу грає, і як грає, і як співає хор іншого товариства. А головне, на чиїм представленню було більше публики. Така конкуренційна заздрість не була зовсім шкідливою для всіх товариств. А не була тому, що кожне з них старалось придбати найбільше членів, приготовляти як найкраще театральні вистави, та мати добрий хор. І от така то конкуренційна робота скріплювала кожне товариство зосібна. Чим частіше були театральні вистави чи концерти, тим менше ставало бійок по готелях та по весіллях, та чимраз менше показувались вибрики так званої розгнузданої джекомахії. А з часом ота джекомахія, чи то зі встиду, чи з браку товаришів, зовсім зникла. Отут в першій мірі заслуга роботи тих трох товариств, котру вони в початках так щиро та з посвятою виконали.

Товариство Котляревського містилося і дальше в школі коло малої церкви. Там робили проби представлень і хору та вели свою корисну роботу. Так було до часу, поки приїхав до Канади єпископ Н. Будка. Я поза те, що був майже душею товариства Котляревського, був рівнож членом парафії, і два роки був церковним тростом, був секретарем рекордовим. По приїзді єпископа, священика Красіцького перенесено

десь аж до Нової Скошії, а тут прийшли інші, котрі були більше католиками, як українцями, і з того почалось. Почали ставити домагання до заряду тов. Котляревського, що товариство повинно бути чисто церковне і всяку працю повинно посвятити на користь церкви. Якраз в той час почалась акція за зорганізованням Українського Народного Дому. Товариство Котляревського пригстовило тоді представлення "Верховинці", і коли проголошувано ту виставу, так проголошено, що чистий дохід з вистави піде на будову Укр. Народного Дому в Вінніпегу. З того й почалось. Тодішний священик о. Бала скликав негайно засідання парохії, щоби запротестувати проти того, щоби товариство, котре льокується при церкві, давало дохід з вистави на якийсь там Народний Дім.

Та це вже було за пізно, бо надруковано оголошення як в часописах, так і на афішах, і спинити те було неможливо. "Верховинці" виставлено в Квінс театрі з добрим успіхом, а чистий дохід в сумі 95 долярів передано до каси Укр. Народного Дому. На ті часи це була поважна сума. Почалось непорозуміння між церковним зарядом і тов. Котляревського на добре. В часі того непорозуміння ще приготовано й виставлено такі штуки: Безталанна, Жидівка Вихрестка та Сватання на Гончарівці. Користь з тих вистав була і моральна і матеріяльна. Чистий дохід з тих вистав пішов до каси тов. Котляревського й товариство розпоряджало вже кількасот долярами. Оті доляри були головною причиною непорозуміння. Бо чому вони не мають бути в церковній касі?

Парохіяльний заряд настоював і домагався того, що тов. Котляревського є товариством парохіяльним, тому вся діяльність товариства повинна бути для парохії, а головно всі доходи повинні йти до церковної каси. Тим більше, що льокується в парохіяльній салі і ренту ніякого не платить. Заряд тов. Котляревського опирався на тім, що хор товариства співає кожної неділі в церкві та на ріжних церковних підприємствах, так за те певно йому належиться безплатне приміщення. Кромі того члени товариства є рівнож членами парохії, де платять свої вкладки, як рівнож товариство дає дещо і готівки. Те все не було вистарчальним, і непорозуміння росло дальше.

При тій так званій малій церкві було і запомогове товариство св. Николая. Та воно ледви животіло. З ростом тов. Котляревського і те товариство входило в силу, бо більшість членів тов. Котляревського записались до того товариства. А що так було, то може послужити факт, що на одних річних зборах того товариства обрано майже цілий заряд з членів тов. Котляревського. Головою обрано тоді С. Горбачевського, однак він пізніше почав микитити і пішов зовсім під вплив тодішного парохіяльного заряду. Однак пізніше дуже погано на тім вийшов, бо і йому прийшлось незадовго їх лишити. Перед тов. Котляревського став вже на правду факт, що або піти під церковну владу і робити свою вже тільки ограничену роботу при церкві, або шукати іншого приміщення. Скликано надзвичайні збори, щоби вирішити, як мається зробити. На тих зборах, котрі були досить гарячі, бо так звані церковники висунули проти нас найбільші канони, щоби това-

риство остало при церкві. Та після арґументації обидвох сторін переголосовано, що на таких умовах, які подав церковний заряд, тов. Котляревського ніяк при церкві оставати не може. Порішено пошукати приміщення іншого. Таке приміщення зараз найдено, а це саля покійного Т. Ястремського, зараз тілько через вулицю. Правда, та саля мала досить погану історію за собою, бо там відбувались все весілля, так не мало людської крови там пролилось. Та ми на те не зважали і перенеслись до нового приміщення. Перейшли майже всі члени товариства, з виїмком кількох, котрі дались намовити противною стороною.

Хоча товариство перенеслось до іншої салі, члени, котрі співали в церковному хорові, ходили до церковного хору і співали на хорах кожної неділі, ніхто їм не забороняв. В товаристві йшла дальше оживлена робота. Приготовляли представлення і виставляли то в Квінс театрі, то в Ґренд Опера театрі. Мусіли ограничитись виставами драм та комедій з браку диріґента, без якого не можна було брати до вистави якусь оперету.

Товариство брало участь в спільних виступах з другими товариствами при всяких народних святах, таких як свято Шевченка, Франка та інших. В той самий час надобре вже почалась кампанія за Українським Народним Домом в Вінніпеґу. Вимоги усвої культурної роботи тих товариств, що існували, бачили велику потребу свого власного приміщення. Ті приміщення, в котрих льокувались тов. Боян, тов. Заньковецької і тов. Котляревського, ніяк не відповідали тій роботі, котра була на меті тих товариств. А ті ж товариства були одинокими розсадниками мистецького, культурного українського життя, а навіть політичного, не тілько міста Вінніпеґу, але й по цілій Канаді. Перед тому, щоби мати свій власний Укр. Народний Дім, вів і був живчиком того, щоби його чим скорше мати, покійний невіджалуваний Т. Д. Ферлей. Він при помочі членів тих трох товариств скликав збори в тій справі і робив всякі можливі старання, щоби такий дім чим скорше мати. І так на одних публичних зборах в 1913 році зорґанізовано Товариство Український Народний Дім в Вінніпеґу. Це була нова орґанізація тілько на папері, бо ані приміщення не мала, ані членів. Були члени, але то всі майже в подавляючій більшости товариств Заньковецької, Бояна та Котляревського. Доказом може бути те, що коли на одних зборах Укр. Народного Дому вирішено, щоби купити площу під будову Укр. Народного Дому, то фактично ті три товариства дали гроші з своєї каси, щоби ту площу задаткувати. Як перейшла дальша орґанізація Українського Народного Дому в Вінніпеґу, найде читач в цій книзі на іншому місці.

Тов. Котляревського льокувалось в салі пок. Ястремського аж до часу, поки не куплено будинку при вулиці Боровс і МекҐреґор для Укр. Народного Дому. В тім будинку були два добрі приміщення для двох товариств на долині, котрі то заняли тов. Боян одну салю, а тов. Заньковецької другу. Для тов. Котляревського вигідного приміщення там не було. Та цю справу вирішено в той спосіб, що на першому поверху була одна досить велика кімната, і туди перейшло тов. Котляревського. Отак в кінці дійшло до того, що все українське життя —

Хор Українського Народного Дому у Вінніпеґу 25 травня 1924 року.

культурне, мистецьке, народне, а навіть політичне — примістилось в одному будинку.

Коли вже ті три товариства примістились в Укр. Народному Домі, так дійсно той Укр. Народний Дім став прибіжищем для всіх. В дуже короткому часі вся вінніпеґська Україна містилася в Укр. Народнім Домі. Було тільки коли перейти вечером попри той Народний Дім, так бачилось, що кипить життя як в кітлі. Повно людей, молодих і старших, в кожній салі. В одній салі співає хор Бояна, в другій співає хор Заньковецької, тай на горі співає хор Котляревського. Або знову на переміну йдуть приготовання до театральних вистав. Кожне з тих товариств старається, щоби виставити добре театральну штуку, ліпше від других, щоби їх хор співав краще та щоби на їхньому підприємстві було більше публики. А те все виходило тільки на загальну моральну і матеріяльну користь всім. Театральні вистави були гідні подиву під кожним зглядом.

Приємно було дивитись на такі вистави. Недаром і публика на такі вистави вчащала так, що нераз і верталась з браку місця. З якою посвятою йшла праця в тих товариствах, нехай послужить факт, що ніхто, ані диріґенти, ані режісери не діставали найменшого винагородження за свою працю. Всі працювали з обовязку та патріотизму. Диріґентами були в тов. Боян В. Свистун і М. Пасічняк, в тов. Заньковецької П. Юндак, а в тов. Котляревського І. Ґаєвський, дяк з малої церкви, а потім П. Юндак. Режісерами були в тов. Боян С. Ковбель, в тов. Заньковецької І. Трач, І. Мандзюк та В. Бабієнко, в тов. Котляревського були В. Казанівський і М. Шеґда. За протяг того часу кожне товариство придбало велику бібліотеку літературну, театральну та музичну, та прекрасну велику ґардеробу. Мали навіть свої декорації, що малював член товариства П. Сич. Ті три товариства проіснували так в Українськім Народнім Домі від 1916 року до 1922-го.

Та життя показало своє, і показалась потреба злуки тих трох товариств з Українським Народним Домом. По кількамісячних спільних нарадах порішено, щоби злучитись разом з У. Н. Домом в Вінніпеґу. Так і сталось. В 1922 році всі три товариства перестали існувати під своїм іменем, а приняли статут і назву Українського Народного Дому. Зібрано всю маєтність тих товариств до купи. Повстала велика бібліотека, може найбільша на американській землі (розуміється, українська), великий збір ґардероби та декорацій, а головно музична бібліотека.

Треба згадати ще про найкраще виставлені штуки тими товариствами, поки прийшло до злуки. Після мойого осуду, тов. Боян поставило найкраще: Ой, не ходи, Грицю, та на Вечерниці, Невольник, Запорожець за Дунаєм, Чорноморці, Безбатченко, Перехитрили, Мартин Боруля, Назар Стодоля з Вечерницями, Борці за Мрії і Дівочі Мрії.

Найкращими штуками тов. Заньковецької були: Ясні Зорі, Хмара, Кума Марта, Душогуби, Тарас Бульба, Воскресення, За друзі свої і Січинський-Потоцький.

Тов. Котляревського поставило з кращих ось які: Безталанна, Юрко Довбуш, Ніч під Івана Купала, Жидівка Вихрестка, Глум і Помста,

Євреї, Глитай або Павук, Бондарівна, За Двома Зайцями, Сватання на Гончарівці.

Коли ж наступила злука тих товариств, тоді товариське життя пішло ще краще. Зібрались тут самі кращі сили як співацькі, так і аматорські. Уладжувано прекрасні концерти та ставлено театральні штуки з великим успіхом. Імя драматично-співацької секції Укр. Нар. Дому завоювало тоді зразу всю українську кольонію міста Вінніпеґу й околиці. Коли був який концерт чи представлення, то саля все була переповнена, а то і вертали з браку місця. Диріґентами хору Укр. Нар. Дому були на переміну: В. Свистун, М. Пасічняк і П. Юндак. Режісерами також були на переміну: С. Ковбель, І. Трач, В. Казанівський, І. Мандзюк і В. Бабієнко. Дуже добрими суфлерами були О. Пасічний, М. Левицький і М. Кумка. Характеризаторами були С. Ковбель і В. Казанівський. Всі дієві особи були так добре схарактеризовані, що й професійний майстер не міг краще зробити. Значить, що все було своє і все під руками, і те все безплатно. Коли було приготовлено концерт, так це був дійсний концерт. Коли було приготовано театральну виставу, так варта було ту виставу бачити. Аматори співаки з своїми диріґентами і режісерами вкладали всю свою душу в певний твір і те все переживали.

Не забуду ніколи одного концерту в память Тараса Шевченка, котрий відбувався в театрі Плейгавз, де могучий хор виконував такі трудні пісні, як "Заповіт" (Шевченко-Вербицький) і "Бють пороги, місяць сходить" (Шевченко-Лисенко), на вісім голосів. Там була сила й краса, котрі ніколи не забуваються. Як можна забути такі прекрасні вистави, як Ясні Зорі, Запорожець за Дунаєм, Ой, не ходи, Грицю, та на Вечерниці, Павло Полуботок, Чорна Пантера і Білий Медвідь, Барон Циганів, Кума Марта, Ревізор та інші їм подібні? Прекрасно солодко стає на душі, коли те все пригадується, що пройшло мов на екрані. І пригадуючи те все, здається, чоловік молодіє, живе новим життям, набирає сили та енерґії до нового життя. Та рівночасно щось тисне в горлі і насуває на думку: "Минулося, а те, що минуло, не згадуйте, пани браття".

Та як же не згадувати про те все, таке прекрасне, чудове, що пройшло за протяг того часу? Молоді літа, молоді сили поклали молоді тоді люди на вівтар свого народу, своєї української справи. Таке не забувається. Про такі речі треба і другим сказати, коли не стане нас, як будувалось та росло наше життя в новій нашій вітчині.

Ще до вищого, до кращого піднеслось українське мистецтво тут від часу, як заходом Українського Народного Дому в Вінніпеґу загостив в 1923 році Український Національний Хор під управою невмірущої слави проф. О. Кошиця. Коли той хор приїхав до Вінніпеґу й мав свій перший виступ в старій міській авдиторії, що мала около сім тисяч місць, так саля через два вечері була переповнена своїми й чужими. Рецензант тутешнього анґлійського щоденника писав, що Вінніпеґ ще такого хору не чув і не бачив, та що диріґенти, які тут є найкращі, щоби йшли вчитись до проф. Кошиця, як диріґувати і як учити хор. То була для всіх дійсна сензація. Уявіть собі випадок, що стався на тім концерті. По

скінченні першої частини пісні "Почаївська Божа Матір" зривається якась жінка з крісла ніби в гістерії й біжить до сцени і кричить: "Ангели співають, а де Бог? Покажіть Бога!" Жінку заспокоєно, а ангели співали дальше на славу Україні.

Ми, хористи, зразу почулись такими малими після тих концертів. Українська капеля під проводом проф. Кошиця приїхала до Вінніпеґу і по кількох днях відїхала. Та сліди по собі лишила. Від того часу почали товариства приготовляти концерти ще краще, також театральні вистави ставити ще краще. Хор Укр. Нар. Дому запрошували ріжні ан-

Український Національний Хор під проводом проф. О. Кошиця.
Хор приїхав до Вінніпеґу заходами Українського Народного Дому у Вінніпеґу і мав концерти 11 і 12 грудня, 1923 р., в найбільшій салі Борд оф Трейд.

глійські організації на їхні ріжні свята, де хор наш все здобував першенство. Коли Укр. Нар. Дім ставив одного разу "Запорожець за Дунаєм" в Інституті Просвіти, то після вистави тутешній денник "Фрі Прес" написав дуже похвальну рецензію про виставу. Після того голова місцевого музичного анґлійського товариства написав листа до Укр. Нар. Дому, чи він не згодився би виставити "Запорожець за Дунаєм" в новій міській авдиторії. Для нас це була велика несподіванка, щоби нас анґажовано до вистави "Запорожця" в міській авдиторії. Заряд Укр. Нар.

Дому погодився, зроблено певну умову щодо приходів і розходів. "Запорожець за Дунаєм" був поставлений в повній своїй красі на великій анґлійській сцені з великим успіхом. Це було перше проломання леду до виступів по великих міських театрах. А це все завдяки праці й посвяті Драматично-Співацької Секції Укр. Нар. Дому. В той саме час, коли гостив Хор проф. Кошиця, приїхав до Вінніпеґу з Німеччини професор Е. Турула. Він зараз же зорґанізував з місцевих співаків хор і назвав його "Хор Канада". Проіснував цей хор дуже короткий час. Переходив з тим хором проф. Турула і дорогу встелену квітками, й дорогу каменисту та зарослу терням. Через лихих людей проф. Турула стратив священство (був священиком), як рівнож "Хор Канада" розпався. В подробицях про ту аферу нема потреби описувати.

В 1928 році Укр. Нар. Дім заанґажував проф. Турулу до ведення хору при У. Н. Домі. Коли проф. Турула став диріґентом в Укр. Нар. Домі, де мав під руками зіспіваний хор, що співав вже роками, він дійсно з тим хором доказував чудес на ріжних виступах між своїми і між чужими. Про ті виступи говориться в іншому місці цеї книги. Мушу сказати тут однак, що крім багато високомистецьких концертів, виставлено за проф. Е. Турули з великим успіхом такі оперети, як "Барон Циганів", два рази "Сон під Судний День", "Ой, не ходи, Грицю, та на вечерниці" і два рази "Ніч під Івана Купала".

В кожному разі, коли говорити правду, то це були найкращі хвилини пережиті в Українськім Народнім Домі для проф. Турули, як рівнож для членів і хористів-аматорів під зглядом українського театрального мистецтва. Хористи любили проф. Турулу, а проф. Турула любив свій хор, котрий він виучував. Коли такий хор виступав десь, то варта було його послухати. Туга сьогодні морозить душу, давить серце, коли пригадується ті часи, ті пісні, як от "Пісня старого мельника", "Се Торжественний День", "Я до ліса не піду", "Дударик", "Щедрик", "Кумчику-чику" та багато інших. Остали тілько спомини, та остав вже трохи постарілий проф. Турула, тай ми співаки, що співали колись в хорі. Колеса крутяться, літа минаються . . . Минається все і ми колись минемось, та цих кілька споминів бодай лишаться тим, що будуть читати це та згадають не злим, тихим словом про тих, що кромі того, що працювали тяжко фізично днями, а вечерами ходили на проби співу чи представлення. Плекали і підносили рідну пісню і рідне мистецтво все вище та вище.

Пізніше проф. Турула виїхав на схід до Виндзор, а хор Укр. Нар. Дому остав без диріґента. Економічна кріза тих років припинила трохи працю в Укр. Нар. Домі. Однаково в тім часі були ще диріґентами короткий час П. Шульга та Ю. Цукорник. З більшим розмахом неможливо було нічого більшого зробити. Хор, привикнувши до добрих диріґентів, не міг призвичаїтись співати зі слабшими диріґентами. Були навіть випадки, що добре зіспіваний хор знав масу пісень на память і диригував сам диріґентом, бо шановний диріґент самий загубився. А це факт, бо коли співали "Заповіт" Шевченка-Вербицького, а диригував Шульга, то хор на вісім голосів співав самий, а диріґент опустив руки, загубився.

Те саме було, коли хор співав “Вечерниці” Ніщинського: він мусів дириґувати диріґентом, а не диріґент хором. От таке то було в нас в Укр. Нар. Домі.

Були ще й інші випадки, про котрі не зашкодить тут згадати, а це при виставі театральних штук. От, приміром, приготовляємо до вистави штуку “Безбатченко”. Все йде в порядку, всі ролі обсаджені як слід, відбулась вже послідня проба, так звана ґенеральна, а на другий день вистава. Аматори всі поприходили на час, я був тоді режісером тої штуки й характеризатором. Майже всі аматори зібрані та похарактеризовані. Ось восьма година, а головного аматора, що грає ролю Кучми, С. Ковбля, нема. Аж тут телефонує пан Ковбель, що не може прийти і грати свою ролю, бо... Бог якраз тепер наділив його донечкою, і він ніяк не може бути. (Донечка ця вже віддана і вже також є мамою). Відкликати виставу ніяк не було можливо, бо саля заповнена. Я рятую ситуацію. Збіраюсь та характеризуюсь на ролю Кучми, і вистава йде, як би нічого не було. Поза те, що я ролі Кучми не вчився, то одне моє упованіє було на доброго суфлера О. Пасічного, і вистава відбулась дуже добре.

Другий випадок. Ставимо “Запорожець за Дунаєм”. Все йде прекрасно; публики повнісінька саля. Почалась перша дія, аматори грають прекрасно, доповнює це все добра орхестра. Перша дія скінчена, буря оплесків в нагороду аматорам. Приходить друга й третя дія. Добр. М. Губіцький має ролю турецького посланця Імана. Вже зібраний, схарактеризований. Я сам його схарактеризував, почепив йому прекрасну турецьку бороду, кращу як мав самий паша. Коли ж він побачив, що вже зібраний від ніг до голови, тай до мене тоді каже: “Коли ви хочете, щоби я виступив на сцену і грав ролю, так заплатіть мені 25 долярів, а інакше я не виступаю”. На мене як би грім з ясного неба вдарив. Чому ж ти, кажу до него, вражий сину, того зразу не казав, що схочеш заплати, аж тепер, коли вистава вже на сцені? А він вперся як пень. Не заплатите, не буду виступати. Сів собі тай покурює як дійсний паша.

Що тут робити? Тут вже прийшов небіщик Ферлей, просить його на всі способи, і другі просять, нічого не помагає. Вперся як мул, та іронічно посміхається. Кажемо, що заплатимо зараз по виставі, нічого не помагає. Зараз, каже, гроші на руку. Та мені блиснула радісна думка. Я бачив в салі Т. Федика (вже небіщик), котрий ту партію перед тим співав пару разів. Посилаю небіщика Ю. Самотілку, щоби попросив його, чи не згодиться він ту партію співати. На щастя він згодився, і то з великою охотою. Приходять обидва за сцену і вже є новий Іман. Ми негайно кинулись всі до першого Імана. Той стягає шаравари, той сорочку та жупан і моментально вбирають Федика. Я обриваю ту чудесну бороду. Бідака Губіцький дивується, як то все так моментально сталось, що він з такого величного Імана став знову Губіцьким. В протягу пять мінут Федик змінився на турка Імана, і вистава відбулась до кінця, як би нічого не сталося.

Третій випадок був, коли ставили “Барон Циганів”. Перший раз ставили з найкращим поводженням. Всі аматори не мали ніяких при-

год і вистава під управою проф. Турули пройшла з найбільшим успіхом. Головну ролю, а це Свинаря, грав В. Балешта. На загальне бажання публики, порішено виставити "Барон Циганів" ще раз за два тижні. Проголошено як слід, зроблено ще кілька проб, ну і прийшов послідний день вистави. Осьма година приходить, всі аматори вже зібрані, сцена готова, а нашого Свинаря нема. Шукаємо, питаємо всюди, нема. Аж нарешті кажуть, що Балешта є в офісі, в галі, але не може грати своєї партії, бо слабий. Що тут робити? То не звичайна партія, що можна ким іншим заступити. Тут треба добре співати. Проф. Турула мало з шкіри не вискочить. Повна саля людей, а головної ролі нема кому грати. Тоді проф. Турула підходить до С. Ковбля й говорить: слухайте, ви були на кожній пробі, співаєте в хорі й прислухувались до цілої вистави. Рятуйте ситуацію. Ви музику розумієте, слух маєте. Я більше як певний, каже, що ви ту партію віддасьте як слід. Щоби дійсно рятувати ситуацію, добродій Ковбель збірається скоренько на ролю Свинаря й докладає всіх своїх сил та здібностей та віддає ту партію артистично. Вистава пройшла з небувалим успіхом, з малими заввагами, що ту партію мав грати В. Балешта, а не Ковбель. Про хоробу п. Балешти ми і до нині не довідались і не знаємо, чи він вже з неї вилічився, чи ні.

Були й інші пригоди та випадки за час тої довгої і щирої праці тих, що тоді посвячували себе цілком для загального добра. Оці пригоди можуть бути найкращим доказом, як тісно було зорґанізоване товариське життя тоді, і як всі переймались всею роботою. Як трапився якийсь випадок в орґанізації, що треба рятувати певну непередвиджену ситуацію, то було ким заступити.

Економічна кріза років 1930—1939 дуже значно відбилась і на культурно-мистецькій праці Українського Народного Дому в Вінніпеґу. Багато членів виїхали з Вінніпеґу в ріжні сторони, а головно на схід Канади до Торонто. Вся праця, з малими виїмками, припинилась. Аж при кінці 1936 року та з початком 1937-го приїхав до Вінніпеґу з старого краю, з Відня, д-р П. Маценко до Укр. Нар. Дому як диріґент хору й учитель Рідної Школи при Укр. Нар. Домі. Зорґанізовано знову великий добрий хор, котрий числив при першім виступі 115 мужчин і жінок. Д-р Маценко був дуже добрим диріґентом, і всі співаки зразу полюбили нового диріґента й точно вчащали на проби співу.

Приготовано перший великий концерт в великій міській авдиторії з весною 1937 року. На той перший концерт під управою д-ра Маценка заанґажовано соліста барітона з Ню Йорку, П. Ординського. Цей концерт пройшов з великим успіхом при переповненій публикою салі. Д-р Маценко пробув в Українськім Народнім Домі три роки. За протяг того часу хор під його управою мав багато виступів і концертів в найбільших театрах міста Вінніпеґу. Хор Укр. Народного Дому мав виступи і через радіо С.Б.С. Про славний хор Укр. Народного Дому в Вінніпеґу знали по всій Канаді, бо мали нагоду чути той хор через радіо. Багато листів отримано з подякою за концерти, та рівночасно запити, коли той хор буде знову співати на радіо.

В протягу того часу було поставлено під управою д-ра Маценка легку оперу М. Лисенка "Нюкторн" два рази і "Лебедин" один раз. На музичнім фестивалі, що відбувається що року в Вінніпеґу, хор Укр. Народного Дому під управою д-ра Маценка виграв першу нагороду між всіма хорами міста Вінніпеґу, що тоді виступали. Отримано нагороду за пісню Ступницького "Ой рано, рано кури запіли". З великим успіхом вивчено і відспівано "Фуґу" з поеми І. Франка "Наймит", "Ори, співай, ти Велитню закутий". Взагалі д-р Маценко старався підбирати до репертуару кращі пісні, а тим самим і трудніші. Та з хором таким, який він мав до розпорядимости, він викінчував найтрудніші річи досконало. Д-р Маценко вмів навчити хор, тимбільше, що кожну пісню пояснював наперед, а опісля старався, щоби та пісня була так виконана, як повинна бути. Та одна причина, чи може хиба д-ра Маценка була та, що конечно треба було його титулувати: пане д-р Маценко. Хористи ж цього або не знали, або не розуміли, і відносились до него так, як і до попередних диріґентів, без титулів. Був випадок, що одного разу одна з хористок, панночка, підійшла до д-ра Маценка тай каже: "Добрий вечер, пане Маценко". Д-р Маценко тим образився, і ту справу підносив навіть на засіданні заряду У. Н. Дому. Каже він: "Що ви собі думаєте, мене незадовго будуть співаки кликати Павлом". Заряд з того не виніс ніякого рішення, бо і для заряду воно виглядало трохи за дивне, тому, що титули тут в демократичній країні Канаді не є цілком в моді. Вневдовзі д-р Маценко захотів виїхати до Злучених Держав, і при кінці третього року зрезиґнував з диріґента в Укр. Нар. Домі, і то чомусь на річних зборах, а не подав своєї резиґнації наперед на засіданні заряду, де рівночасно він був також урядником. Резиґнацію д-ра Маценка принято, хоча і з немалим здивованням, і хор остався без диріґента.

В короткому часі після того вибухла друга війна і всякі можливі старання вдержати хор не здались на ніщо. Молоді хлопці пішли до війська, другі пішли в інші заняття в допомозі виграти війну, і все життя під зглядом пісні та штуки припинилось. Ми ті, старші, що тому 25—30 літ пробули, кромі своїх звичайних занять на своє життя, на сцені, постарілись і знаємо, що вже час нам зі сцени зійти. Вогник енерґії гасне з кожним днем. Ми один по одному минаємось, чого нікому з нас оминути не можна. Та не минеться та щира праця, зложена на вівтар рідної пісні та штуки. Тепер треба молодих сил, молодої крови, і життя дальше попливе новим руслом, як і колись плило. Рідна українська пісня буде знову лунати між своїми і чужими та оспівувати долю та волю України.

Нині, пишучі оці свої спомини, зовсім мені не жалко за пройдешніми літами, котрі пройшли в більшости в товаристві, в хорах та в театральних виставах. Не жалко ні трохи тих недоспаних ночей, не жалко тих всіх клопотів, що пройшли при ріжних виставах та концертах. Бо як же можна жаліти того, котре було частиною життя, життя того, в котрому було стільки пригод? Було стільки ґарного, великого. Які ми, співаки, горді були тоді, коли тисячі очей дивились на нас на сцені, а ти-

Члени Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1948 році.

Перший ряд з долини, сидять зліва на право: пані: Е. Гикава, Ір. Гайовська, М. Трачева, А. Гавірко, Т. Шкреметка, А. Кіпран, А. Круцик, пп. Р. Дудар, В. Казанівський, І. Трач, М. Левицький, П. Симотюк, О. Бабинець; пані А. Бабинець, Н. Феркей, К. Стрільчук, М. Бойчук, М. Гомик.

Другий ряд: пані: Е. Вівчар, Т. Буґарешта, А. Коновальчук, П. Пастух, Ю. Яцина, Д. Довганюк, М. Коваль, К. Левицька, М. Баран, М. Друляк, С. Жеребко, Курдидик, М. Музика, Н. Зюбрицька, К. Садова, Л. Грабовецька, М. Ґрабовецька, Г. Король, А. Олійник, Стефан Вівчар.

Третій ряд: пані С. Юськів, С. Юськів, Н. Маланчук, П. Коновальчук, Ом. Пастух, В. Парасюк, Н. Залозецький, М. Коваль, Н. Бойчук, Дм. Жеребко, В. Музика, П. Статанюк, К. Масцюх, А. Пристайко, пані В. Реґуш, Ол. Пасічний.

Четвертий ряд: І. Васкиюк, Ол. Гомик, В. Буґарешта, Н. Баран, М. Гаврисишин, Н Боднарчук, П. Олійник, П. Кіпран, П. Г. Брик, Е. Г. Симчич, д-р Ол. Гомик, І. Яцина, І. Шах, В. Гуйван, Е. Гайовський, І. Цірка, панна Н. Шкреметка, пані С. Скрига.

Пятий ряд: панове Д. Круцик, В. Бабинець, І. Садовий, В. Білинський, Іл. Луговий, М. Грушка, К. Стрільчук, І. Мартинишин, І. Янковський, В. Довганюк, І. Цинок, М. Ґрабовецький, Л. Грабовецький, Дм. Скрига.

сячі вух слухали нас, як ми співали, та нагороджували нас оплесками за той спів. Чи можна того жаліти? Ми стояли на сторожі рідного мистецтва, ми його плекали як могли та як вміли найкраще. Ми зложили на вівтар рідної пісні та штуки свої молоді найкращі літа. Ті літа пройшли при Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу. Ми не подавались, не відходили, не лишали Українського Народного Дому в часах ріжних прикростей, тяжких часів та невдач. А за протяг поверх 35 літ було ріжно. І ми встояли, дотримали той Український Народний Дім таким, яким він нині є. Посоромитись певно не маємо за що.

Ось ті, що встояли від початку дотепер при Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу: Іван Трач, Марія Трач, Олекса Пасічний, Семен Ковбель, Йосифа Ковбель, Василь Гарасим, Анна Гарасим, Василь Білинський, Петро Білинський, Тетяна Шкреметка, Павло Павлюкевич, Євдокія Павлюкевич, Орест Бабинець, Анна Бабинець, Дмитро Гунькевич, Анастазія Гунькевич, Павло Кіпран, Анна Кіпран, Василь Музика, Марія Музика, Максим Левицький, Ксеня Левицька, Дора Довґанюк, Іван Яцина, Дмитро Скрига, Стефанія Скрига, Іван Цірка, Павло Ковальчук, Анна Коновальчук, Омелян Пастух, Паранька Пастух, Василь Гуйван, Параска Гуйван, Василь Буґерешта, Теодора Буґерешта, Михайло Коваль, Марія Коваль, Микита Баран, Софія Баран, Наталія Ферлей, Ілія Луговий, Андрій Струс, Стефан Білинський, Роман Дудар, Емілія Гикава, Александер Гомик, Марта Гомик, Василь Казанівський, Анна Казанівська, Анна Москалик, Василь Парасюк, Олекса Пристайко, Стефан Вівчар, Евгенія Вівчар, Анна Гавірко, Ф. Неґрич.

В. Батицький.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДОМІВ

Початок орґанізаційного життя в Канаді.

Більшим числом українці приїздили до Канади по 1893 році. До 1910 року вже було поважне число українців в Канаді. Ті, що приїздили, не були всі свідомими українцями. Їх освідомлення почалося з приїздом молодих студентів, свідомих українців. Коли національна свідомість поширялася, почали орґанізуватися товариства, переважно драматично-співацькі і читальні. Коли почалося орґанізаційне життя, почалося також і ґрупування між українцями.

Василь Батицький.

Одним з тих уґруповань було народовецьке уґруповання. Власне це уґруповання провадило дуже активну національно-освідомляючу і орґанізаційну роботу серед тодішних русинів, як переважно називали себе тоді українці. Вже в 1909 році існували тут то там українські товариства. Вже були зорґанізовані українсько-анґлійські учителі, хоч не було їх тоді багато. І власне ті учителі найбільше працювали, щоби освідомити русинів, щоби українці орґанізувалися в просвітні товариства. Щоби цю роботу поглибити і поширити на цілу Канаду, народовці рішили видавати народовецький часопис. Цей часопис, Український Голос, почав виходити в 1910 році і за посередництвом Українського Голосу почалася робота на широку скалю.

Народні зїзди.

Коли вже виходив Український Голос, коли вже існували в багатьох місцевостях українські товариства, народовці не стали на тім, щоби тільки освідомляти українців. Вони працювали на всіх ділянках громадського життя. Одною з важних ділянок була справа виховання української молоді серед канадійських обставин. Гурток народовців в Саскатуні рішив заснувати бурсу, щоби студенти, які ходять до вищих шкіл, могли мешкати в бурсі і там діставати українське виховання.

В тій цілі вони скликали в 1916 році Перший Український Народний Зїзд. На тім зїзді засновано бурсу, яку пізніше перемінено на Інститут ім. Петра Могили.

Від 1916 року народовецькі зїзди відбувалися що року. Ті зїзди були неначе українськими парляментами, бо на них обговорювано і вирішувано ріжні важні справи, які входять в обсяг життя не лише наро-

довецького угруповання, але всіх українців в Канаді, що стояли на національному ґрунті.

Так було до 1927 року. До того року були вже не лише товариства, Народні Доми, Інститути ім. П. Могили в Саскатуні та ім. М. Грушевського в Едмонтоні (була тоді кілька років у Вінніпеґу філія Інституту ім. П. Могили), але орґанізували всюди жіночі товариства та товариства української молоді. Усім їм давали напрям щорічні зїзди та Український Голос.

На зїзді в 1927 р. зайшли зміни. На тому зїзді представники Інститутів, Народних Домів, жіночих товариств і товариств молоді вирішили перевести централізацію самих про себе існуючих товариств. Отже на зїзді 1927 р. сталося так:

Сцентралізовано виховавчі Інститути.

Сцентралізовано Народні Доми в Союз Українських Народних Домів (в скороченню СУНД).

Сцентралізовано жіночі товариства в Союз Українок Канади.

Сцентралізовано товариства молоді в Союз Української Молоді Канади (СУМК).

Всі сцентралізовані орґанізації обєдналися в Союз Українців Самостійників. Від того часу орґанізації, які входять в склад Союзу Українців Самостійників, називаються самостійницькими, а людей, що належать до цего самостійницького угруповання, називають самостійниками. Від того часу щорічні Народні Зїзди скликує Союз Українців Самостійників з союзними орґанізаціями.

Творення Союзу Українських Народних Домів.

Зараз по зїзді 1927 р. вибрана Дирекція СУНД приступила до діла. Перше всього Дирекція поробила заходи до заінкорпорування Союзу Українських Народних Домів в домініяльнім уряді в Оттаві, як домініяльну орґанізацію. 18-го грудня, 1928 р., домініяльний секретар Канади видав домініяльний Чартер, а також затвердив загальний Статут СУНД. Цей чартер і статут були одобрені на зїздах в Едмонтоні, Саскатуні і Вінніпеґу. Важніші точки Чартеру і Статута є оці:

"Розвивати, пропаґувати й плекати здорове й моральне громадське життя серед українців в Канаді.

"Розвивати український народ в Канаді в ділянках: виховавчій, культурній, громадській і фізичній, і давати напрям такому розвоєві.

"Затримувати і розвивати добрі і здорові звичаї й обичаї, як також піднести на високий рівень почуття громадянства між українцями в Канаді.

"Розвивати між членами орґанізації почуття братерства і лучитися або входити у звязки з другими товариствами або добродійними стоваришеннями подібного характеру, як оце товариство.

"Розвивати й плекати між членами ідеали самопошани, самодіяльности й самостійности."

Після того Дирекція СУНД видала і розіслала заклик до всіх існу-

ючих під той час Народних Домів і інших подібних товариств в Канаді. До СУНД приступило кількадесять Народних Домів, розкинених по всій Канаді, які платять вкладки до СУНД. Найдальші товариства, що належать до СУНД, є на сході товариство в Домініон, Нова Скошія, а на заході в Венкувер, Б. К.

Значіння сцентралізованих Народних Домів.

Коли Народний Дім стає членом СУНД, він не тратить самостійного ділання у своїй місцевости, ані не записує свого майна на централю СУНД. Централізацію створено на те, щоби місцеві Народні Доми проявляли ще більшу діяльність ніж тоді, коли вони існували б самі про себе. СУНД є централею місцевих Народних Домів, а місцеві Народні Доми є централею українського життя у своїй місцевости.

Головною цілею Союза Українських Народних Домів є, щоби всі Українські Народні Доми, приналежні до централі, мали один ідеольоґічний напрям у своїй діяльности, під проводом централі, були зеднані, бо в єдности сила.

Коли б українці в Канаді не були зеднані в товариствах, то були б не дійшли до того значіння, яке тепер мають. Є ще багато місцевостей в Канаді, де живуть українці, але про них мало хто знає, або і зовсім не знає, бо там нема українських товариств.

Отже, коли місцеві люди, зеднані в товаристві, мають значіння, то яке велике значіння має Союз Українських Народних Домів, який обеднує місцеві Народні Доми по всій Канаді? Коли б не було центральної орґанізації, яка обеднує місцеві орґанізації і які існували б самі про себе, то не одна з них могла б розминутися з своїми цілями, для яких вона була створена. Не маючи звязків з другими подібними орґанізаціями, не знаючи яке становище заняти у тих чи інших справах, до неї могли б увійти люди з зовсім іншими напрямами і звести її з правильної дороги. Народний Дім, що належить до централі СУНД, має звідки діставати вказівки для своєї діяльности. Через обеднання вся громадська праця в Народних Домах провадиться після одного спільного пляну.

Орґаном СУНД є Український Голос, який постійно на своїх сторінках обговорює українські справи. Дирекція СУНД час від часу, або в разі потреби, розсилає Народним Домом обіжники з вказівками, інформаціями та іншими біжучими справами, а все те дає один напрям Народним Домам.

Від часу свого існування, Союз Українських Народних Домів зробив дуже багато корисної праці місцевої і загальної в ріжних ділянках, яка є на користь українського народу.

На основі чартера СУНД існує доміняльна орґанізація Союзу Української Молоді Канади (СУМК).

Де тільки можливо, при Народних Домах СУНД провадяться Рідні Школи.

При Народних Домах СУНД існують жіночі товариства, які є злучені у доміняльну орґанізацію Союз Українок Канади.

Союз Українських Народних Домів з союзними орґанізаціями безберестанно проповідує, щоби українці Канади були добрими громадянами Канади, але рівночасно щоби були добрими українцями і не забували про своїх поневолених братів в старім краю.

В Канаді є ріжні українські орґанізації, між якими Союз Українських Народних Домів, якого членство складається зо всіх станів, які є між українцями в Канаді, є одною з найповажніших масових орґанізацій.

Централя Союзу Українських Народних Домів є у Вінніпеґу.

РОЗДІЛ ТРЕТИЙ

ПАМЯТНІ ПОДІЇ УКРАЇНСЬКО-КАНАДІЙСЬКОГО ЖИТТЯ

РІК 1914. ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ "РІК ГРОЗИ І НАДІЙ"

АНҐЛІЙСЬКІ часописи, а за ними і українські, при кінці місяця липня 1914 подали алярмуючі вісти про вибух війни в Европі.

В слід за тим появилися статті в крайно ворожім настрою до чужинців, не виключаючи і нас українців. У Вінніпеґ "Фрі Прес" з 29 липня бачимо статтю, повну перестраху перед зростом національної свідомости передовсім серед українців, а там і серед німців та других. У тій статті показано ціле "вірую" анґлійських шовіністів без ніяких скрупулів. Доходить до того, що вибираються виганяти з Канади неанґлійців. "Хто не хоче стати канадійцем, пакуй торби і марш з Канади. Ви тут не потрібні."

Тимчасом воєнні події на фронтах розвивалися і поступали так швидко, що годі нам українцям в Канаді зорієнтуватися. Походимо із двох ворожих собі держав, які загарбали наші рідні землі, а наших братів по обох боках кордону повели на збройну розправу проти себе. Тож і не диво, що наші канадійські співгорожани почали глядіти на нас з підозрінням.

Ще 26 липня появилася оповістка австро-угорського консуляту у Вінніпеґу про зарядження загальної мобілізації, і всі ті, що приналежні до військової служби як резервісти, мають негайно зголоситися до консуляту, де дістануть вільний переїзд до краю. Проголошено також загальну амнестію всім тим, що покинули свій край нелеґально.

У слід за тим прочитано у всіх греко-католицьких церквах в Канаді пастирський лист епископа Н. Будки.

На цей заклик багато зголосилось таких резервістів. Одні з несвідомости, другі зо страху перед насильною депортацією, а ще інші, які мали замір повернутися вскорі до дому, думали скористати з нагоди, а там вже якось буде.

Тим часом Британія, а за нею і Канада, прилучилися до війни, і всі ті, що зголосилися, опинилися в таборах як інтерновані. Це загрожувало також епископові Будкові.

Треба було щось діяти.

За почином Українського Народного Дому у Вінніпеґу скликано на день 9-го серпня 1914 загальне віче всіх українців до найбільшої в той час салі "Індостріял Бюро" при вулицях Мейн і Вотер. На цей поклик зійшлося поверх 3000 людей.

Віче отворив Іван Неґрич і переводив як предсідник. Головним бесідником був Іван Петрушевич. Дальше говорили: Я. В. Арсенич, о. др. Редкевич, Т. Д. Ферлей і Т. Стефаник. Бесідники на вічу пояснили докладно те положення, в якім знайшлася наша нова батьківщина — Канада і Британія, і предложили до ухвалення слідуючу заяву-резолюцію:

"Позаяк добробут Британської Імперії загрожений, ми українці, горожани Канади, ось тут зібрані, заявляємо: що оцим виражуємо

нашу льояльність британському прапорові і готовість стояти в його обороні, коли цього буде потрібно."

Заінтересування присутних було велике, що є доказом, що наш народ живо інтересується справами цего краю, в якім живе.

В додаток до цього наші майбутні комунарі, що вже вчилися використовувати тяжке положення робітництва, почали підготовлювати ґрунт для своїх експеріментів. Скликали по вулицях віча, на яких промовці вказували на зростаюче безробіття, і по якімсь часі почали орґанізувати масовий похід за границю до Злучених Держав, що ще в той час стояли на боці і невмішувалися у війну як невтральні. Користаючи із ситуації, Злучені Держави пустили в повний рух індустрію воєнну так, що там почав відчуватися брак фабричних робітників. Знайшлося велике число збаламучених робітників не лиш у Вінніпеґу, але і по дальших кольоніях, і почали стягатися в сторону полудневої границі. Коли вже та намірена вандрівка дійшла до вершка і пробувала переходити границю в Емерсоні, там їх перестрінула державна кінна поліція і завернула та загнала в концентраційні табори.

Перша війна не була для українців такою захоплюючою як друга. Українці в Канаді були ще майже всі (з винятком хиба дітей-недоростків уроджених вже тут в Канаді) іміґрантами, і то переважно з ворожої держави.

Воєнні власти не звертали багато уваги на їх горожанство а гляділи на них як на ворожий елемент, від якого можна всего сподіватися. Не всім правлячим кругам було відомо, що українці з Галичини та Буковини там на рідній землі були поневолені, що воююча Австрія була для них мачухою. Росія воювала против Австрії по стороні Аліянтів, розмежовувала українців на два воюючі табори. Українські полки по обох сторонах кордону вважалися найкращими воюючими частинами обох ворожих армій. Вони під строгою дисципліною були змушені до безприкладної братовбивчої різні на боєвих фронтах.

В Канаді українці з над Дніпра були приятелями Аліянтів, а галичане ворогами. Багато опинилися в таборах полонених, багато були відправлені з занять, багато навіть визначнійших були змушені зголошуватися у військових властей що місяця, а то і що тижня, без уваги на їх натуралізоване горожанство.

Тож не багато треба дивуватися тому, що власти не довіряли українцям, а ставили їх під одну міру з німцями. Німці були хитрійші і ставали росіянами. Українці не могли в цей спосіб замилити очей, бо вже попередно виробили собі назву "ґаліціянів".

Та не було би що згадувати тут про ті прикрі часи, бо війна має свої охоронні права всюди. Власти кожної держави є відвічальні за внутрішний спокій. Але коли ця наша праця має бути памяткою наших переживань в новому світі, наших ясних і темних днів, то не від річі буде згадати і про приключку, якої тяжко забути. Наше народне прислівя каже: "Добре памятається довго, а зло ще довше."

В році 1918 розійшлася трівожна чутка між мешканцями північної дільниці Вінніпеґу, що воєнні поворотці ідуть походом у північний Вінніпеґ і демолюють громадські установи чужинців.

Чутка здавалася фантастичною. Та ось першою жертвою впало Товариство "Читальня Просвіти", що льокувалася на поверху на розі Доферін і Пар. Вилетіли з бренькотом шиби вікон, посипалися розшарпані книжки з бібліотеки на вулицю, вітер розносить по порожних лотах шматки української літератури, нот, музичні інструменти розбиваються з зойком до вимощеної цементом вулиці, а на вулиці товпа вуличників регоче та приплескує.

Отже не фантастична чутка, а дійсний погром.

Можна сподіватися, що це лише початок. Українських культурних установ у Вінніпеґу є більше. В самім Народнім Домі льокуються три визначніші. Вони мають там досить багате майно, бібліотеки, театральні прибори, справлені великим коштом і трудом, яке може також впасти жертвою розшалілої юрби, якої ніхто не спинить, коли захоче завернути у той бік. Тим більше, що вуличні підростки, які все лакомі на сензацію і мішаються з юрбою, донесли, що на слідуючий вечір плянується ще більший погром, спрямований на вулицю Селкірк і МекҐреґор. Вони також донесли, що будинок німецького товариства при вулиці Мавнтейн може сподіватися напевно гостей, може ще і цеї ночі.

Коли члени деякі пішли туди, то вже були вибиті всі вікна з рамами, вулиця устелена паперами та кавалками меблів, і ще з далека побачили як з поверху полетіло через вікно піяно на вулицю і лише застогнало ріжними голосами, розсипаючись на дрібні кусні.

Очевидці вже не дожидали кінця і чим скорше подалися до Народного Дому. Там на скору руку спакували книжки і всі вартісні річі Товариства Боян в порожні куфри і паки, які лише були під руками, покликали жида з візком і, взявши від него запевнення заховання тайни, повезли темними вулицями, щоби змилити напрям, якби хто хотів дослідити, і так завезли аж на Прічард коло МкФіліпс і зложили в салері в домі голови Товариства Бояна. Другі два товариства також хотіли евакуватися, та розвідка донесла, що вже юрба розійшлася. Евакуацію лишили на завтра, бо і так не було вже в що пакувати.

Так забезпечившися на всякий випадок, члени вернулись до Народного Дому, де застали багато членів, що довідавшися про події, збіглися хоч серед ночі і радяться, що робити?... Чого то ще можна сподіватися завтра?...

Чи не можна би поставити який зорґанізований опір?... Таж це з певністю не діється з дозволу властей, а просто юрба, зложена переважно з ріжного рода вуличників, до того ще заохочена можливостю рабунку під покришкою патріотизму, піддержуваного кличами пяних повернувших з війни вояків, і як на диво, сама міська поліція дивиться на все крізь пальці, бож і не видно її ніде у загроженому місці. Поки зорієнтується яка інтервенція, юрба може наробити багато шкоди. А якби так застосувати засаду англійців: "Мій дім — моя твединя!" От якби так десь в умовленому місці стрінути юрбу та привітати так, якто наші хлопці уміють там, де не треба. Юрба певно пішла би у розсипку.

Слідуючого вечора ще більша юрба пустилася вулицею Селкірк на захід. Вже не минають і жидівських крамниць. Виломлюють двері, і юрба ввалюється в середину і тягне, що їй попаде під руки, а власники замикаються в задній кімнаті, щоби в разі потреби вискочити задними дверми на двір.

Кого з перехожих стрінуть на вулиці, а ще як з вусами, то "клякай і цілуй прапор", не обійдеться при тім і без стусанів, коли нападений отягається.

Тим часом може яка сотня очайдухів скрилася за будинками коло перехрестя вулиці Мекензі з твердою постановою не пустити товпу дальше, щоб там не було. А всі узброєні добрими дубчаками. От буде баталія.

Та не знати чи хто зрадив, чи може було вже в пляні проводирів, юрба дійшла до МекҐреґор і завернула на північ. Там на хвилю зупинилась коло недокінченого ще Робітничого Дому. Та на щастя зявилися там кількох поворотців українців, Гладун, Білинський, і з трудом відвернули лихо. Так само вже і коло Народного Дому.

Опісля вже на інтервенцію горожан перед військовими та міськими властями закінчили погроми. Та виновників не знайдено і не було кого тягнути до відвічальности, а може і не хотіли розголошувати шкандалу. А про заподіяну шкоду не було що і згадувати.

УКРАЇНСЬКА ДЕЛЄҐАЦІЯ З КАНАДИ НА МИРОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ ДО ПАРИЖА.

В осени 1918 року Український Канадійський Горожанський Комітет при спів-участи других народних орґанізацій у Вінніпеґу підніс справу виделеґування на мирову конференцію до Парижа делеґата або делеґатів від українців в Канаді, до помочі делеґації від Української Народної Республики.

Видано відозву до всіх українців в Канаді за збиранням фондів на ту ціль. По всіх західних провінціях поорґанізувалися Комітети і переводили збірки. Ті збірки напливали досить щедро. При кінці листопада було вже в руках Центрального Комітету у Вінніпеґу поверх 3000 долярів. Прийшов час на зреалізування повзятої думки.

Горожанський Комітет скликав репрезентантів від всіх місцевих орґанізацій і преси до Українського Народного Дому на наради. На цій нараді, по довгій дискусії, приступлено до намічення таких делеґатів.

Намічено двох кандидитів: перший Іван Петрушевич, другий Юрій Шкварок, учитель. Обидва вони добре обзнайомлені з мовами та ідеалами анґлійського, французького та українського народу і без сумніву сповнять свої обовязки, як помічники і посередники між Аліянтами а делеґацією Української Народної Републики. Головне питання зайшло: чи українці в Канаді зможуть зібрати досить фондів на висилку двох делеґатів. А що збірка продовжувалася дальше і фонди напливали на

руки Комітету у Вінніпеґу, всі присутні на нараді рішили таку постанову:

Делеґатом на мирову конференцію вислати одного делеґата. А коли до часу виїзду збірка фондів збільшиться так, що вистане на висилку другого, тоді вишлеться двох. Першим і певним делеґатом буде І. Петрушевич, а коли фонди позволять, тоді поїде і Ю. Шкварок. Це рішення дано до проголошення до всіх українських часописів, що виходять у Вінніпеґу, і є заступлені в Горожанськім Комітеті.

Здавалося, що така важна справа є однаково важною для всіх українців без ріжниці їх приналежностей і сторонництва, і що особистість не буде мати тут місця.

Та вже коли появилися оголошення в часописах, то Український Голос, Канадійський Фармер і Ранок подали як було рішено. Канадійський Русин подав навпаки. Перший делеґат буде Ю. Шкварок, а як дозволять фонди, тоді другий І. Петрушевич поїде.

Іван Петрушевич,
делеґат канадійських українців на мировій конференції в Парижі в 1918 році.

Ця ріжниця викликала замішання, бо ж годі було припускати, що це звичайна друкарська помилка. Це вже більше виглядало на інтриґу. Наслідки із того непорозуміння вийшли такі: Комітети на Заході, в Саскачевані і Алберті збирали фонди і не присилали збірок до Центрального Комітету до Вінніпеґу, а задержували в себе до слушного часу. Присилали лише списи жертводавців і рахунки, які рівночасно оголошувано в часописах.

Одначе коли ті Комітети побачили в часописах ту розбіжність, втратили довіря до Центрального Комітету і рішили зарядити висилку делеґата на власну руку. Зібрані фонди не прислали до Вінніпеґу, а натомість повідомили, що висилають другого делеґата в особі Осипа Меґаса, тодішного настоятеля Інститута ім. П. Могили в Саскатуні.

Екзекутива Центрального Горожанського Комітету складалася із цих людей: Я. В. Арсенич, Іван Слюзар, Т. Стефаник, І. Петрушевич, П. Войценко, Дм. Якиміщак і П. Рута.

Канадійський Русин опісля старався направити свою помилку, до якої остаточно причинився тим, що зробив закид про нелеґальність зборів, на яких було назначено делеґатів. Та і це не оправдувало справи, бо на зборах були заступлені всі чотири часописи. Канадійський Русин заступали: управитель часопису І. Слюзар, співредак-

тор Д. Ростоцький і о. М. Оленчук, окрім представників інших католицьких орґанізацій.

Резолюцію відносно евентуального другого делеґата вніс п. Е. Оробко, предсідник Католицького Горожанського Клюбу, попер п. Ростоцький. Резолюцію ухвалено без ніякого спротиву, і апель до загалу подано до часописів після ухвали зборів.

Всі розуміли, що це не є справа особистої репрезентації, але справа загальна, щоби дати як найбільшу можливу поміч свому народові у цю критичну хвилю. Всі розуміли, що хоч і поїхав би другий делеґат, то не як репрезентант католиків, а як делеґат до помочі урядовій делеґації з України, та до помочі британському і другим аліянтським правительствам прийти до порозуміння з Україною і дати їй найліпшу поміч на конференції.

Йосиф Меґас,
делеґат канадійських українців на мировій конференції в 1918 році.

Український Горожанський Комітет рішив вислати делеґацію до канадійського правительства в Оттаві з повідомленням і домаганням, щоби дістати згоду і попертя від уряду в справі української делеґації з Канади.

Дня 24-го січня 1919 року комітет одержав слідуюче повідомлення від канадійського уряду:

"На мирову конференцію не вишлеться українських делеґатів як уповажнених представників канадійського правительства. Домініяльне правительство є того погляду, що воно не може висилати представителів з Канади якої небудь окремої народности. Які небудь репрезентанти, уповажнені вповні правительством Канади, будуть репрезентувати Канаду як цілість.

Одначе правительство не має нічого проти того, щоб українці з Канади вислали своїх специяльних репрезентантів за море, коли вони цього бажають. Одначе такі репрезентанти можуть їхати як приватні горожани, а не як делеґати уповажнені вповні канадійським правительством."

Делеґація від Українсько-Канадійської Горожанської Ліґи у Вінніпеґу прибула до Оттави кілька днів потому з цілею висилки українських представників до Парижа до помочі як дорадників. Делеґація з посла Т. Д. Ферлея з Вінніпеґу і О. Меґаса, голови Українського Інститута в Саскатуні.

ПОЗИЧКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ, ОГОЛОШЕНА В КАНАДІ.

Оповіщення позички дня 22 жовтня 1922.

1) Згідно з рішенням президента Галицької Української Національної Ради з дня 16 серпня 1922, розписується на Канаду позичку Національної Оборони у висоті пядесять тисяч долярів.

2) Позичка Національної Оборони являється десять-літною уморимою і 6 відсотковою.

3) Записи на позичку Національної Оборони відбуватимуться через зложення відповідної квоти в готівці на тимчасові посвідки в бюрах, леґітимованих до цего українських установ а то: кредитових товариствах, банках, союзах і пр. організаціях, оголошених нашим представництвом в Канаді в тамошних українських часописах.

4) На основі тимчасових посвідок видаватимуться дефінітивні довжні записи без ніяких доплат у цих самих інституціях, як видали тимчасові посвідки.

5) Довжні записи, виготовлені на 5, 10, 25, 50 і 100 долярів, будуть підписані Фінансовою Комісією і Контрольною Комісією Галицької Національної Ради.

6) Від довжних записів позички Національної Оборони платитимуться відсотки по 6% від ста на рік, починаючи від шестого місяця після переняття влади правним правительством Галицької Републики в піврічних ратах 1 червня і 1 грудня кожного року.

Проф. І. Боберський,
представник Галицької Національної Ради в 1922 році.

7) Право до довжного запису позички Національної Оборони гасне в наслідок задавнення що до відсотків по трох роках, а що до капіталу довжного по трицять роках, числячи від речинця платности.

8) Позичку сплатиться в протягу десяти років від часу переняття влади правним правительством на території Галицької Републики через вильосування. Льосування відбувається в грудні кожного року, і сплати вильосованих записів переводиться 1 червня, що слідуватиме після вильосування. Вильосовані серії будуть оголошені в урядовій часописі що року.

9) Перше льосування відбудеться до двох літ після переняття влади правним правительством на території Галицької Републики.

10) Кожного часу може бути піднесене число льосувань. Також може бути сплачена остання квота позички без вильосування, при-

держуючися трохмісячного речинця виповідження. Виповідження оповіщуватиметься в урядовій часописі.

11) З днем платности вильосуваних довжних записів кінчиться дальше їх опроцентовання, і тому при відборі вложеного капіталу мається звернути разом з довжними записами також всі приналежні до них купони.

В часі коли рішається доля українського народу, нехай ніхто не оставить на своїм сумлінню гріха, що не причинився до освободження рідного краю.

Віденьь, дня 17 серпня 1922.

Д-р Е. Петрушевич, президент Галицької Національної Ради,
д-р Кость Левицький, Вол. Сінґалевич, д-р Осип Назарук,
Ст. Витвицький, Роман Перфецький, д-р Селезінка.

За Фінансову Комісію: Мирон Гаврисевич. За Контрольну Комісію: О. Сироїчковський.

Дня 22 вересня 1922 представництво уряду Західно-Української Народної Республики в Канаді видало довшу відозву в справі позички в Злучених Державах і в Канаді, яку вислано до всіх українських товариств світських і церковних з поясненнями відносно позички з підписами: д-р Лука Мишуга, за представництво Галицької Республики в Америці, д-р Осип Назарук, за представництво в Канаді.

Представники уряду обїхали всі визначніші місцевости і кольонії в Канаді, уряджуючи віча, орґанізуючи місцеві комітети і збираючи на позичку гроші.

Ще в році 1921 була проголошена Позичка Свободи в Монтреалі представником галицького уряду, д-ром М. Цегельським в Злучених Державах. І на ту позичку зібрано в Канаді: Торонто: 1,025.00, Гамілтон: 325.00, Ошава: 75.00, разом 1,425.00, які в році 1922 передано до позички Національної Оборони.

Канадійські місцевости обїзджали: д-р О. Назарук і проф. Іван Боберський.

СПИС 116 ВІЧ В КАНАДІ.

Рік 1922.

	День і	місце віча	Бесідник	Платників	Готівка
1	24/9	Вінніпеґ, Ман.	О. Назарук	92	934.00
2	27/9	Елмвуд (передм.)	„	16	145.00
3	28/9	Форт Руж (передм.)	„	21	123.00
4	1/10	Саскатун, Саск.	„	53	541.00
5	3/10	Веґревил, Алб.	„	13	100.00
6	4/10	Мондер, Алб.	„	27	345.00
7	7/10	Едмонтон, Алб.	„	112	1,333.84
8	10/10	Йорктон, Саск.	„	56	465.00
9	15/10	Форт Віліям, Онт.	„	45	401.00
10	16/10	Порт Артур, Онт.	„	8	36.00

	День і місце віча		Бесідник	Платників	Готівка
11	19/10	Ошава, Онт.	О. Назарук	38	205.00
12	15/10	В. Форт Віліям, Онт.	„	27	381.00
13	20/10	Гамілтон, Онт.	„	19	185.00
14	21/10	Брендфорд, Онт.	„	8	210.00
15	22/10	Торонто,Онт.	„	71	819.00
16	19/11	Портедж Ла Прері, Ман.	„	24	63.00
17	21/11	Ґонор, Ман.	„	16	59.00
18	24/11	Толстой, Ман.	І. Боберський	50	320.00
19	25/11	Стюартборн, Ман.	„	20	154.50
20	26/11	Вайта, Ман.	„	53	321.07
21	27/11	Арбака, Ман.	„	30	120.75
22	30/11	Попларфілд, Ман.	„	23	61.00
23	1/12	Фішер Бренч, Ман.	„	32	56.00
24	3/12	Лейдивуд, Ман.	„	60	356.00
25	4/12	Брокенгед, Ман.	„	7	28.00
26	6/12	Давфин, Ман.	„	29	292.03
27	7/12	Келд, Ман.	„	39	273.55
28	8/12	Сифтон, Ман.	„	12	42.00
29	10/12	Етелберт, Ман.	„	97	747.50
30	30/12	Пайн Ривер, Ман.	„	16	90.25
31	13/12	Шортдейл, Ман.	„	9	28.20
32	14/12	Роблин, місто, Ман.	„	80	286.00
33	15/12	Роблин, Ман., Нар. Дім	„	65	201.65
34	17/12	Сенді Лейк, Ман.	„	16	32.00
35	18/12	Елфинстон, Ман.	„	13	81.00
36	19/12	Мензі, Ман.	„	69	192.05
37	20/12	Овкборн, Ман.	„	69	289.00
38	21/12	Ольга, Ман.	„	39	101.65
39	22/12	Січ, Ман.	„	15	47.00
40	23/12	Розборн, Ман., місто	„	31	94.50
41	24/12	Розборн, Ман., Могили	„	12	41.50
42	25/12	Енґусвил, Ман.	„	36	94.25
43	25/12	Енґусвил, Ман., Рутенія	„	33	97.75

Рік 1923.

44	13/1	Канора, Саск.	О. Назарук	58	224.00
45	16/1	Арран, Саск.	„	73	381.55
46	17/1	Норквей, Саск.	„	61	550.00
47	18/1	Ґаєс, Саск.	„	9	47.80
48	19/1	Прісвил, Саск.	„	27	91.20
49	20/1	Мікадо, Саск.	„	65	400.00
50	22/1	Рама, Саск.	„	56	372.25
51	23/1	Бюкенен, Саск.	„	57	181.50
52	24/1	Калдер, Саск.	І. Боберський	7	37.25
53	25/1	Донвел, Саск.	„	31	170.00
54	26/1	Врокстон, Саск.	„	39	105.00

	День і місце віча		Бесідник	Платників	Готівка
55	27/1	Гемтон, Саск.	І. Боберський	35	190.25
56	28/1	Райн, Саск.	„	46	94.46
57	28/1	Мюлок, Саск.	„	22	41.25
58	30/1	Тіодор, Саск.	„	15	30.70
59	31/1	Інсінґер, Саск.	„	14	46.00
60	1/2	Шіго, Саск.	О. Назарук	39	276.25
61	3/2	Моделфарм, Саск.	„	40	233.05
62	4/2	Айтуна, Саск.	„	80	270.00
63	6/2	Ґудів, Саск.	„	78	371.78
64	9/2	Фенвуд, Саск.	„	39	150.75
65	10/2	Бірмінґгем, Саск.	„	28	128.75
66	11/2	Мелвил, Саск.	„	61	238.90
67	18/2	Кукскрік, Ман.	„	46	117.75
68	20/2	Вереґін, Саск.	І. Боберський	16	43.00
69	21/2	Мічелвю, Саск.	„	37	101.50
70	22/2	Понас Лейк, Саск.	„	32	117.75
71	23/2	Прудгом, Саск.	„	9	38.00
72	26/2	Мічем, Саск.	„	89	516.00
73	27/2	Вакав, Саск.	„	50	139.25
74	28/2	Кадворт, Саск.	„	76	274.00
75	2/3	Вонда, Саск.	„	69	400.00
76	3/3	Ланівці, Саск.	„	78	209.35
77	4/3	Ростерн, Саск.	о. Филима	72	272.00
78	6/3	Кемсак, Саск.	Боберський	26	93.00
79	7/3	Ст. Филипс, Саск.	„	16	34.00
80	6/3	Алвіна, Саск.	О. Назарук	58	373.93
81	7/3	Ст. Джуліен, Саск.	„	62	180.05
82	8/3	Сокаль, Саск.	„	39	109.75
83	11/3	Принс Алберт, Саск.	„	59	208.00
84	14/3	Мелфорт, Саск.	„	73	541.50
85	17/3	Кридор, Саск.,	„	96	710.45
86	18/3	Гефорд, Саск.	„	157	1,010.45
87	9/4	Чипмен, Алта.	„	37	162.00
88	10/4	Едмонтон, Алта.	„	35	59.00
89	12/4	Верміліон, Алта.	„	12	36.50
90	13/4	Монкмен, Алта.	„	33	75.00
91	15/4	Нордерн Велей, Алта.	„	35	140.25
92	15/4	Мирнам, Алта.	„	23	60.90
93	16/4	Мюсідора, Алта.	„	11	15.00
94	17/4	Блейн Лейк, Алта.	„	28	62.00
95	18/4	Бушленд, Алта.	„	8	30.25
96	20/4	Смокі Лейк, Алта.	„	31	188.31
97	21/4	Елдорена, Алта.	„	42	80.05
98	22/4	Редвей Сентер, Алта.	„	99	215.00
99	17/5	Витків, Саск.,	„	67	250.00

	День і місце віча		Бесідник	Платників	Готівка
100	22/5	Венкувер, Б. К.	Назарук	—	———
101	23/5	Венкувер Б. К.	„	—	———
102	1/6	Принс Руперт, Б. К.	„	9	75.00
103	14/6	Карвел, Алта.	„	26	72.18
104	17/6	Ледук, Алта.	„	35	213.00
105	20/6	Редвотер, Алта.	„	36	154.25
106	24/6	Сучава, Алта.	„	52	207.00
107	24/6	Ендрю, Алта.	„	6	20.00
108	30/6	Равнд Гил, Алта.	„	36	126.25
109	1/7	Копернік, Алта.	„	51	133.70
110	3/7	Келґарі, Алта.	„	41	95.00
111	7/7	Бюфорд, Алта.	Ст. Сувала	28	108.25
112	8/7	Летбридж, Алта.	Назарук	1	20.00
113	12/7	Мондер, Алта.	„	71	155.25
114	15/7	Русь почта, Алта.	„	4	9.00
115	29/7	Мавнтейн Ровд, Ман.	„	47	139.45
116	2/9	Кенора, Онтеріо	„	24	45.80

Окрім цего, віча в справі Національної Позички уряджував п. Ілія Мазуркевич, старшина Української Армії, в слідуючих місцевостях і днях:

1	11/3	Тарнополь, Саск.	23	24.50
2	20/3	Прудгом, Саск.	14	27.00

Разом на 118 вічах зібрано від	4,663 осіб і орґанізацій	$23,855.85
Поза вічами зібрано від	2,078 " "	9,434.53
Разом...	6,078	$33,290.38

У цих рахунках включено довжні записи (бонди) і добровільні жертви поодиноких провінцій:

Провінції	Число місцевостей	Особи закупили бондів	Особи зложили жертв	Число орґанізацій	Бонди	Жертви
Брит. Коломбія	4	13	11	—	$ 125.00	$ 18.50
Алберта	37	537	790	18	4,065.00	1,051.99
Саскачеван	77	1,366	1,611	32	11,975.00	2,134.51
Манітоба	53	855	973	49	7,975.00	1,508.53
Онтеріо	16	337	53	12	3,960.00	107.30
Квебек	1	26	1	2	225.00	1.00
Нова Скошія	1	—	1	—	———	2.00
Зед. Держави	2	15	39	—	85.00	56.55
Разом	191	3,149	3,479	113	$28,410.00	$4,880.38

Віча і платники на вічах.

	Число платників	Квота зложена	Число віч
Бритіш Коломбія	9	75.00	3
Алберта	922	4,207.98	26
Саскачеван	2,242	11,141.92	45
Манітоба	1,249	6,148.15	34
Онтеріо	240	2,282.80	8
Разом . . .	4,662	$23,855.85	116

Імена осіб і орґанізацій, що взяли участь в позичці Національної Оборони, з числами їх посвідок, були оголошені в українських часописах: "Український Голос" і "Канадійський Фармер" в 183 списках, в числах від 1—4 жовтня 1922 до 10 лютого 1924. Порядочні числа бондів і посвідок від 1—6741.

Бонди вислані на адреси місцевих Комітетів Національної Оборони.

Провірення касових книг Представництва.

Підписані відпоручники орґанізацій у Вінніпеґу переглянули посвідки приходів і розходів, предложені в Представництві Західно-Української Народної Республики в Канаді за час від 23 травня 1923 до 30 грудня 1923 і порівнявши їх з текстом касової книги, знайшли їх у повній згоді і порядку.

Вінніпеґ, Ман., дня 30 грудня 1923.

Мирослав Стечишин, від редакції "Українського Голосу".
Василь Угринюк, від Тов. "Взаїмна Поміч".
З. Бичинський, від редакції "Канадійський Ранок".
Іван Жаровський, від "Інститута Просвіти".
Роман Дудар, від "Запомогового Брацтва св. Николая".
Тарас Д. Ферлей, від "Українського Народного Дому".

Послідне провірення касових книг і посвідок:

В днях від 18 січня до 12 лютого 1924 я провірив докладно касову книгу Представництва З.У.Н. Републики в Канаді за час від 15 вересня 1922 до 31 січня 1924 включно.

Всі квоти в доходах і видатках мають свої доказові посвідки. Всі квоти і додавання вписані поправно. Записки і рахунки є в найкращім порядку.

Вінніпеґ, Ман., дня 12 лютого 1924.

Яків Балан,
урядник Державної Щадниці Провінції Манітоби в Канаді.

Касовий звіт з Позички Національної Оборони від 15 вересня 1922 до 31 січня 1924.

ПРИХОДИ:

1) Квоти на Національну Оборону	$32,804.58
2) Премія дописана щадницею	1.42
3) Зворот коштів подорожі в Канаді і Зєд. Державах	292.00
4) Прихід з продажі брошур	45.15
5) Чотири чеки непоправно виписані поодинокими особами	86.15
6) Дописані відсотки по кінець діловодства	115.19
7) Додаткові квоти на Національну Оборону	485.80
Разом	$33,830.29

ДОЗХОДИ:

1) Вислано на адресу Галицького Уряду у Відні до 2-го жовтня 1923	$14,339.35
2) Вислано на адресу Г. Уряду в Берліні	2,303.63
3) Вислано на адресу Гал. Представництва в Вашинґтоні	4,036.48
4) Вислано до краю на вказану Урядом У.Г.Н.Р.	4,567.50
5) Вислано до Рідної Школи, Львів	45.80
6) Документи з політичними звітами з Европи	13.00
7) Домівка, наняті меблі, світло, опал, обслуга, прибори і телефон	1,516.00
8) Друковання бондів, коверт, відозв, посвідок	694.23
9) Марки до посилок листів і пакунків	178.17
10) Телеґрами до Лондону і Парижа	93.06
11) Телеґрами в справі віч в Канаді	111.09
12) Книги, папір, чорнило, пера, олівці, папір до друковання, шпаґат	73.05
13) Часописи з краю і в Канаді, брошури і книжки	37.50
14) Столи, печатки, прапорці	40.95
15) Поміч в роботі канцелярії (замкнення книг, леґальна поміч)	87.55
16) Направа машинок до писання	19.50
17) Датки на добродійні цілі в Канаді	44.00
18) Оплата при зміні чеків	9.65
19) Видатки на транспортацію в службі	22.50
20) Цло за друки і книжки з Европи	2.30
21) Винайм саль на віча. Вінніпеґ, Овкборн, Елфинстон, Розборн, Енґусвил, Тіодор, Інсінґер	115.00
22) Вічева поїздка до Стейтів (Д-р Назарук 5 віч)	393.37
23) Вічеві поїздки в Канаді (Д-р Назарук 70 віч)	1,447.24
24) Вічеві поїздки в Канаді (Проф. І. Боберський 46 віч)	467.85
25) Платня за роботу д-р Назарук	900.00
26) Платня проф. Боберський	920.00
27) Такса в департаменті іміґрації	10.00

28) Відписання 4 чеків виписаних (до порядкового ч. 5)	86.15
29) Скринки до пакування актів	3.90
30) Край і през. Петрушевич, після вказаної адеси	1,251.52
Разом	$33,830.29

УКРАЇНСЬКИЙ ЧЕРВОНИЙ ХРЕСТ В КАНАДІ.

Перший почин до зорґанізування Українського Червоного Хреста в Канаді піднято на Четвертім Народнім Зїзді, що відбувся в днях 26—27 листопада 1919 року в місті Вінніпеґу, скликанім Інститутом ім. Петра Могили, Центральним Горожанським Комітетом і Українським Народним Домом у Вінніпеґу, в салі Квінс театру, при вулиці Селкирк.

На зїзді присутний делеґат зі Зединених Держав Америки від тамошного Головного Комітету Помочі Україні в Шікаґо, д-р Володимир Сіменович (вже покійний), представив справу помочі старому краєві. Він у своїй памятній промові обговорив широко скрутне положення українського народу на рідних землях та завізвав канадійських українців до акції.

На тім зїзді промовляли оці делеґати:

Т. Д. Ферлей, голова Українського Горожанського Комітету, отворив зїзд короткою вступною промовою, вітаючи присутних делеґатів і гостей, представив важність хвилі і висловлюючи надію, що зїзд у цей історичний момент, коли український нарід там на рідних землях переходить "хрестну дорогу", застановиться серйозно над важними справами нашого життя в новій вітчині — Канаді, як також над теперішною рішаючою хвилею будучої долі рідної нам України.

До президії зїзду вибрано: Предсідником — Т. Д. Ферлей. Секретарями: Теодор Гуменюк, адвокат з Торонто і Н. В. Бачинський, учитель з Фішер Бренч, Ман. У зїзді взяли участь коло 500 делеґатів з Манітоби і Онтеріо, як також з західних провінцій.

Першим бесідником був п. Василь Свистун, тодішний ректор Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Бесідник обговорює неоцінену вартість таких народних зїзді для українців в Канаді. Коли українці хочуть бути рівні з рівними, вони всамперед мусять самі себе пізнати і знати, чого і як їм бажати. А таке самопізнання може бути осягнене лише спільною обміною думок на таких зїздах як оцей, де зарепрезентовані всі шари української іміґрації.

Другим бесідником був п. Кулачковський, делеґат з Вайта, Ман. Він у своїй промові вказував на всі ті непорозуміння між українськими поселенцями не лише по містах, але і по кольоніях і закінчив: "Коли ми всі українці не змінимо свого поступовання на краще, то не бути нам вольним народом".

Третій взяв слово п. В. В. Бабієнко з Вінніпеґу, вітаючи зїзд від українців з наддніпрянської України в Канаді, і закінчив: "Коли українці, по всьому світі розпорошені, не забудуть тих меж, які встановляли

між нами чужі, то ми не сміємо жадати, або і думати про одну нероздільну Україну."

Четвертий, Лука Батицький, делеґат від українців в Брендоні, Ман Він між іншими важними справами сказав: "Найуспішніший спосіб боротьби з окружаючими нас темними силами, це орґанізована праця на освітному полі. Рідна Школа це така зброя, якої жадна темна сила не зможе побідити."

Пятим з ряду забрав слово п. Т. Гуменюк (тоді жив ще в Форт Виліям), як делеґат від українців у Форт Виліям, Вест Форт і Порт Артур в Онтеріо. Він між іншим сказав: "Провінція Онтеріо хоч зачислена до східної Канади, то західня частина її, яка віддалена від свого центра, а більше зближена до західних провінцій, то українці замешкалі у західній частині зєднують свої думки і змагання з українцями заходу. Народні зїзди вони дуже цінять. Поки східня Канада не спроможеться на свій власний зїзд, то українці західної частини Онтеріо тримають з заходом. Вони вповні підчиняються проводові заходу, все беруть участь у спільних змаганнях до кращого майбутнього для всіх українців в Канаді і в цілому світі. Нинішному зїздові бажають як найкращих успіхів."

Шестий делеґат з кольонії Янів, Ман., п Лисецький, витає зїзд і також ставить натиск, що нам треба єдности у всіх ділянках народного життя. Східня українська Галичина повинна належати до України. Ми не можемо розєднуватися з уваги на ті межі, якими нас розділюють нашів вороги, а горнутись всі разом, як один.

Семий, Стефан Басістий (вже покійний), забрав слово, як відпоручник Товариства "Боян" у Вінніпеґу, і висказує свою втіху, що може говорити з цілою Манітобою, західним Онтеріо і західними провінціями. "Цей зїзд, це заповідник трівкої обєднаної праці українців у Канаді в змаганнях до своєї національної зрілости." Взиває українців до помочі Україні і вірить, що цей зїзд зробить свою роботу.

Осьмим бесідником був делеґат від українців в Брендоні, один з найбільше знаних і поважаних патріотів між нашою іміґрацією в Канаді, п. Жилич (вже покійний). Бесідник подає коротко історію української іміґрації в Канаді. Взиває до унормування нашої народної праці по демократичних лініях. "Єдність і просвіта це вода і воздух нашого духового життя", закінчує бесідник.

Девятий, відпоручник Українського Народного Дому у Вінніпеґу, Максим Пасічняк, взиває зїзд взяти під серйозну увагу положення українського народу взагалі, а особливо тут в Канаді. Коли ми хочемо боротись за політичні права, то наша робота буде завсіди сходити на ніщо, коли ми не будемо мати спільної підстави під нашими ногами. А цею підставою може бути тільки добре матеріяльне запевнення. В кооперації наша будучність. В кооперації не лише на полі просвітнім і політичнім, але також, і то головно, на полі економічнім.

Десятий, п. Ждан, делеґат від українців в Ґленела, Ман., вітаючи зїзд, радується так численним числом учасників зїзду і сподівається, що від цеї хвилі наступить так давно бажана згода між українцями тут, і всі стануть як один муж до спільної праці над поліпшенням нашої до-

лі всюди, де лише звенить українське слово і чарівна пісня України.

Одинадцятий, представник Української Елеваторної Спілки, у своїм привітанню взиває, щоб у виборі програми зїзд не забув про наших братів в старім краю.

Дванадцятий з ряду, п. Г. Сліпченко, як репрезентант Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, заявляє, що судячи по чисельности присутних делеґатів, не завважує дуже великого заінтересування народними справами українців Манітоби, та звертає увагу присутних на факт, що найбільшим огнищем просвіти між нами в Канаді є Інститут ім. П. Могили, і тому всі канадійські українці повинні найперше всіми силами підперти ту важну інституцію.

Тринадцятий, представник українців в Кенорі, Онт., п. Вірун, зазначує, що коли наша інтеліґенція буде щиро сповняти свої обовязки зглядом української справи, то і онтерійські робітники і фармері не лишуться позаді. А противно, всіми силами робитимуть все, що лише вийшло б на користь нашій старій і новій вітчині.

На дальших сесіях зїзду говорили анґлійські промовці, представники влади.

Перший вітав зїзд представник міського уряду в заступстві мейора, радний Меклін. Він між іншим сказав, що він вірить, що зїзд під зглядом просвітним і економічним є корисним для цілого краю, а тим самим і для українців в Канаді.

Другий вітав зїзд премієр провінції Манітоби, Дост. Т. Норіс. Він сказав, що це перший раз має нагоду говорити до самих українців. Вірить, що присутні на зїзді, це найсвідоміші українці і найкращі горожани краю. Годиться вповні з висказаними словами предсідника, що українці покинули старий край і прийшли до Канад, щоби тут зробити собі дім, перейняти обовязки цего краю і жити чесною працею, обробляти канадійську землю і не відокремюватися від других горожан.

У дальшій промові премієр торкнувся освітної сторони, що він і його правительство все тримаються засади в справах шкільних, щоби кожній дитині дати нагоду учитися нарівні зі всіми.

Замітну промову виголосив слідуючий бесідник, професор Манітобсього Університету, п. Осборн. Він сказав: "Не думайте, що в Канаді ненавидять чужинців, або що про них хтось думає, що вони є тягарем для краю. Викиньте це собі з голови. Це є думки лише невеликого числа "екстремістів". Могучі і сильні нації є ті, які є мішаниною ріжних культур, мов і крови. Ви можете мене не розуміти, та поза словами, які ви чуєте від мене, криється також і тепле серце. Анґлійська раса обіймає власне в собі таку мішанину мов і крови, як французька, скандинавська, словянська і другі. Перешкода в тім, щоби зілляти ріжні народи в Канаді до купи, лежить в тому, що родовиті канадійці замість зробити як найліпше, роблять противно. В цей час, коли мільйони в Европі помирають з голоду, темні сили взяли верх. Мені обридли вже ті ріжниці, ті непорозуміння між поляками, чехо-словаками, югославянами, росіянами та всіми другими. Те саме і тут в Канаді. Темні сили взяли верх. Французи з анґлійцями, анґлійці з другими чужинцями, і так без кінця.

"Чи не краще було б для нас сказати, що вже досить з нас цього?... Клопіт є також і в тім, що світ теперішній замість того, щоб жити правдивим християнським життям, удає лише для того, щоб спасти свої душі, а в дійсності вони повинні бути або меншими християнами, або не чіпати цього зовсім. Все те зводиться до того, що пробуй поставити себе на місце другого, а тоді запанує в світі мир і благословення.

"В Канаді не бракувало би добрих людей і гарних, якими цей край міг би пишатися, як би все робилося як повинно. За двадцять і шість літ мого побуту у Вінніпеґу мав я нагоду пізнати ріжні раси і народи, як жиди, ісляндці, німці, українці. Мав я нагоду пізнати їх в університеті, і я переконався, що вони, особливо українці, не уступають своїми природними здібностями другим народам."

Накінець ще заявив, що українці в Канаді мають у нім доброго приятеля, який вірить у світлу будучність Канади, коли лише запанують кращі відносини між ріжними народами цього краю.

У Вінніпеґу був вже попередно зорґанізований Центральним Комітетом Фонд оборони України і допомоговий фонд на поміч потерпівшим від війни українцям. В перший день зїзду обговорено конечність заснування Українського Червоного Хреста після обширного реферату, виголошеного д-ром В. Сіменовичем.

Слідуючого дня зїзду перед полуднем заряджено збірку жертв на Український Червоний Хрест в Канаді. А по полудні другу збірку на Інститут ім. П. Могили в Саскатуні.

Я уважав би великим гріхом, коли би тут проминути пригоду, яка сталася в часі цих збірок. Ця пригода не записана ніде, та вона записана глибоко в памяті присутних на зїзді, і тому я уважаю своїм обовязком навести її тут як очевидець.

Коли проголошено збірку на Український Червоний Хрест, люди спішать до трибуни із своїми жертвами. В. Свистун на трибуні оголошує жертви, секретарі записують імена, присутні вітають грімкими оплесками. Коло мене сидить пані Йонкерова, дружина д-ра Йонкера (з роду голяндець), і вже держить в руці цілу сотку долярів. Та коли почула, що проголошено вже і по сотці, той чи той громадянин 100 долярів, каже до мене "Я зара прийду", і пішла. Коли повернула до салі після обіду, то вже ішла збірка на Інститут ім. П. Могили; вона іде просто до трибуни і кладе на стіл цілу 1000 долярів. Грімкі оплески не дали навіть часу проголосити і вона, поки перегреміли оплески, сіла на своє місце коло мене. Свистун проголошує: "Пані Йонкер на Інститут Могили 1000 долярів". Буря нових оплесків загреміла, а вона до мене: "То це на Інститут збирають? ... а я думала, що то на Червоний Хрест." Я встаю, щоби повідомити про це непорозуміння, та вона каже: "Не треба, нехай вже так буде, а я зараз прийду." І знову вийшла. За годину вертає і кладе на стіл других 1000 долярів, вже на Червоний Хрест.

Щоби хто не подумав, що вона була багата, що так могла розкидати тисячами, то слід додати, що це бідна вдова з двома малими дітьми,

вийшла заміж за д-ра Йонкера, який був і є досі щирим приятелем українців, який став сиротам за рідного батька. Не був і він так заможним, може тоді не завагався і свої послідні ощадности виняти з банку, та про це вже ніхто не довідається. Одно хіба варт згадати, що він як неукраїнець відчув душею те тяжке положення народу, з якого походить його щира і вірна дружина, і не відмовив її прохання. Чимало самих українців у той час було краще фінансово забезпечених, і для них нехай цей спомин буде коли не докором, то наукою на дальше.

Тим своїм благородним вчинком покійна зєднала собі не лише славу серед українського загалу в Канаді, якої вона не шукала, а зєднала симпатію свого мужа до українського народу так далеко, що він від тої хвилі став дійсним покровителем справи помочі тому народові. Від тоді вже обоє разом не минали жадної нагоди, де треба було більших видатків на ріжні підприємства в злуці з Червоним Хрестом.

Анна Йонкерова,
велика українська патріотка, котра на зїзді у Вінніпеґу 1919 р. жертвувала на Український Червоний Хрест 1,000 долярів і на Інститут ім. П. Могили в Саскатуні 1,000 дол.

У їхній хаті і їх коштом приладжувалися всякі прибори і декорації, як відзнаки для колекторів по домах (жовто-блакитні нарукавники) на новий 1920 рік. На базарі, устроювані Комітетом У. Ч. Х., дарували цінні річи, як народний жіночий костюм, вишитий найкращими вишивальницями міста. Цей стрій був виставлений у виставовому вікні при головній вулиці і оцінений знавцями мистецтва на поверх 200 долярів.

Коли Комітет У.Ч.Х. устроював в 1920 році фестин на дохід Українського Червоного Хреста на виставовій площі у Вінніпеґу, там устроєно велику трибуну для виступу Хору Українського Народного Дому при співучасти других співацьких товариств у Вінніпеґу. Ту трибуну удекоровано чудово прапорами і драперіями, що коштувало сотки долярів. Мало хто знав, що це зроблено виключно коштом пп-ва Йонкерів.

Найбільша демонстрація українців в 1922 році, де в поході взяло участь 10,000 людей, двомилевий похід був майже вкритий від кінця до кінця прапорами українськими і канадійськими, що ми всі бачили, та не всі знали, що це зроблено коштом пані Йонкер.

Дальші орґанізаційні зарядження.

З початком місяця грудня 1919 року скликано репрезентацію всіх українських орґанізацій міста Вінніпеґу на наради. На цих нарадах вибрано екзекутиву тимчасову, в якої склад увійшли: Я. Арсенич, В. Н. Бачинський, Т. Д. Ферлей, пані А. Йонкер, д-р Г. Йонкер, д-р Гр. Новак,

С. Ковбель, Ів. Слюзар, Яр. Кунінський, П. Войценко, О. Боянівський, о. М. Оленчук. Екзекутива мала уконстантуватися тоді, коли зійдуться на збори вибрані формально відпоручники всіх місцевих українських орґанізацій.

Екзекутива видала в часописах заклик в справі орґанізації місцевих комітетів по всій Канаді, де живуть українці. Вже в половині грудня зголосилися до централі зорґанізовані комітети: в Манітобі: Фішер Бренч, Вайта; в Саскечевані: Кридор, Канора, Гефорд, Редбері; в Онтеріо: Форт Виліям, Торонто, Гемилтон; в Квебек: Монтреал.

Дальші нові комітети орґанізувалися.

Центральний Комітет у Вінніпеґу з початком 1922 року складався з відпоручників українських орґанізацій в такім порядку:

Склад Екзекутиви:

Предсідник пані А. Йонкерова, заступники предс. о. П. Олексів, Я. В. Арсенич, писар Н. В. Бачинський, скарбник С. Ковбель.

Члени Екзекутиви: Д-р Генрі Йонкер, д-р Григорій Новак, д-р М. Блейк (анґлієць) і пані Яцик.

Провірна комісія: Тома Ястремський, Орест Бабинець, Стефан Фодчук. Провірники загального звіту: Осип Боянівський, Осип Богонос, Павло Барицький.

Члени ширшого комітету, відпоручники місцевих орґанізацій:

1) Товариство Бандурист: С. Драль і пані Ґошко.

2) Товариство Боян: Стефан Басістий і Юрій Самотілка.

3) Товариство ім. М. Заньковецької: Стефан Ревак і Пилип Олійник.

4) Український Народний Дім: Осип Богонос і Т. Д. Ферлей.

5) Бурса ім. А. Шептицького: Н. Бойчук і А. Мартинюк.

6) Брацтво Запомогове св. Николая: Іван Ґайовський і Ілия Савіцький.

7) Брацтво при церкві св. Володимира і Ольги: Н. Фещин і Д. Тригук.

8) Сестрицтво при церкві св. Володимира і Ольги: пані А. Ксьонжик і пані І. Курик.

9) Католицький політичний Клюб: Еміль Оробко і Теодор Козаченко.

10) Парохія св. Володимира і Ольги: Василь Чорненький і П. Гумніцький.

11) Діточа Громада: пані Залітачева.

12) Греко-католицька парохія на Елмвуд: Д. Шалай і Ю. Бак.

13) Читальня Просвіти на Елмвуд: В. Сиротюк і С. Кисіль.

14) Інститут Просвіти у Вінніпеґу: А. Савчук і М. Гаврилюк.

15) Видавнича спілка Український Голос: Петро Войценко і Аполінарій Новак.

16) Видавнича спілка Канадійський Українець: Павло Барицький і Стефан Рудачик.

17) Редакція Канадійського Фармера: О. Г. Гикавий

18) Редакція Канадійського Ранка: З. Бичинський.

19) Рідна Школа при Українськім Народнім Домі: Василь Казанівський і Дмитро Скрига.

20) Товариство Читальня Просвіти у Вінніпеґу: Орест Бабинець і Д. Химко.

21) Український Студентський Кружок: Никола Білаш.

22) Публична Бібліотека при Укр. Народнім Домі: Маріян Сохацький і Гр. І. Блок.

23) Жіноче Товариство ім. Лесі Українки: пані Пасічникова і пані Гикава.

24) Правління Західної Области України: проф. Іван Боберський.

Всі відпоручники виказалися повновластями від своїх орґанізацій. На зборах 24 грудня 1919 року було 66 осіб членів ширшого комітету і багато гостей.

Орґанізація Український Червоний Хрест в Канаді зістала уповноважнена Правительственним Чартером під назвою: Юкраініен Ред Крос оф Кенада.

Перша новорічна відозва Українського Червоного Хреста 1919 року в грудні.

Українська Громадо!

З Днем Народження Христа, нехай відродиться у нас братня любов. Нехай щезнуть всі ненависти, які нас розбратали. Ми всі разом без виїмку станемо до боротьби з страшними ворогами і оборонимо наш рідний край від них. А ворогами тими є голод та його наслідники-пошести, що нищать нашу безпомічну рідню.

Ми покаємося із наших старих гріхів і з гордістю всі як один станемо плече в плече до лютої боротьби і здивуємо світ. Ми докажемо, що уміємо не лише сваритися але і миритися. Нас доля перекинула через океан, щоб мати готову резерву на найбільше критичну хвилю і поклала на нас рішення: устоятись нам чи впасти?...

Рішаймо ж... Вже розніся розпучливий голос труби... Між нами нема і не сміє бути трусів... На нас прийшла черга. Хто останесь по заді, той буде зрадником... Зрадником всім нам дорогої справи і не сховається перед судом поколінь ні перед своєю совістю. Нехай всім нам буде за взір голос і відозва до духовеньства і вірних Преосвященного Епископа Никити Будки, що перший простягає руку до згоди у цему великому ділі, жертвуючи від себе що може. Теплим словом взиває нас всіх до боротьби як також першого жовніра від себе в особі 100 долярів вислав у перші ряди до боротьби з голодом і попошестями на руки скарбника Укр. Червоного Хреста. Хто з нас останеться по заді?... Нема такого між нами. Хто має більше до прощення обид і зневаг?... Коли хто має, то тим більша буде його посвята для святої справи.

Нехай цей примір Преосвященного Епископа стане для кожного українця законом. Нехай слова попередять великі діла, і ми кинемо велику непобідиму армію там за море під нашу рідну стріху до боротьби з голодом і хоробами та врятуємо наш народ від загибелі. Український Червоний Хрест в Канаді кличе нас всіх до діла...

За Комітет Укр. Червоного Хреста в Канаді, С. Ковбель, скарбник.

Вище згадані збори 24 грудня 1919 одобрили предложений екзекутивою У. Ч. Х. плян збірки по домах у Вінніпеґу в дільницях, де живуть українці.

1) Постаратись про дозвіл на збірку від управи міста в день 1-го січня, 1920, по домах.

2) Приготування збіркових скринок.

3) Приготування відзнак для колекторів (опаски на рукави).

4) Поділено територію на 25 районів. Кожний район обсаджено двома парами колекторів (мужчина і женщина в парі). Колекторів мають виделеґувати від себе всі орґанізації, що вислали своїх відпоручників на наради.

5) На головний офіс призначено велику салю Українського Народного Дому.

6) Вибрано екзекутиву для переведення збірки.

Ранком на Новий Рік явилося в Народнім Домі поверх сотні колекторів — мужчин і жінок. В ніч перед новим роком дівчата і жінки під проводом пані Йонкерової пошили нарукавники з матерії, купленої за її гроші. До полудня скарбник вибрав зі скринок повернувших колекторів і поквітував $1,424.64. До третьої години пополудні зібрана сума доходила до 2,000 долярів. Колектори висловлювали своє вдоволення, бо не лише українці, але і інші народности, як анґлійці, чехи, німці, жиди не відправляли їх з нічим. Одні тільки, що зачиняли перед ними двері, це таки наші рідні брати по крові, прислужники Москви, яких сам вид синьо-жовтої опаски на рукаві колекторів доводив до скаженини, як бика червона плахта, без уваги на таке благородне діло, як поміч братам в їх рідному краю.

Скринки запечатані не отворалися, то ніхто не міг міняти гроші. У скринках паперових грошей не було більше двох соток долярів, то можна собі представити, скілько то срібла прийшлося скарбникові нести вночі до дому в товаристві трох, як прибічних сторожів. Вдома можна було надіятись і гостей, бо ж є на світі ріжні хитруни, що бачили цілоденну збиранину по хатах, знали, на що і хто тим заряджує.

Скарбник прийшовши до дому, сховав гроші в безпечне місце (собі під подушку), а коло ліжка наготовив німецького "штуца". Десь коло третьої години в ночі почув, як хтось відчинив двері. В одній хвилі засвітив світло і вхопив в руки наготованого кріса. Та в тій самій хвилі зачинились двері з надвору. Вхопив на ноги капці і вискочив на двір, та інтруз був вже далеко. Інтруза ще заглянув, як засвітив; та годі було пізнати, бо шапка і ковнір закривали лице. Очевидно, що знайшовся хтось, може і свій, що бачучи колекторів, вже слідив, куди хто обертався і постановив поживитися, та не вдалося. (Про цей випадок ніхто не знає.)

Рік 1921. День 1 січня у Вінніпеґу, а 9 січня в Канаді призначено як День Спасення.

У тих днях проголошено Центральним Комітетом У. Ч. Хреста загальну збірку на цілі У. Ч. Х. У тім часі українські часописи в Канаді помі-

стили статтю-заклик, яку подав скарбник С. Ковбель. Статя під наголовком "Цікавий рахунок".

Цю статтю варт пригадати і тепер, бо положення українського народу подібне, або ще гірше, чим було в той час. За те в теперішний час матеріяльний стан українців в Канаді без порівнання кращий, як був в той час.

Комітет Українського Червоного Хреста в Канаді рішив, що день 1 січня (Новий Рік) 1921, для міста Вінніпеґу, а день 9 січня (третий день Різдва) для цілої Канади поза Вінніпеґом, має бути днем спасення від голодової смерти населення нашого рідного краю.

Що думав Головний Комітет У.Ч.Х., постановляючи ті дні? . . . Комітет думав, що кожний сотий українець в Канаді у той день відложить від себе 10 долярів на руки місцевого комітету або збирача, або сам вишле впрост до головної каси у Вінніпеґу. Це буде лиш один процент 300-тисячного українського населення Канади і зробить суму $ 30,000

Кожний двацятий (2% населення) зложить від себе 5 долярів, що зробить суму 74,250

Кожний пятий пожертвує від себе що найменше 1 доляр, що зробить суму 56,430

Отже разом цей день принесе поважну суму $160.680

Не вчисляючи тих, що схотять пожертвувати 100 чи більше і тих, що лише 5, 10 чи 25 центів. Може комусь покажеться смішним цей "буджет" і обчислення, то я постараюсь тут пояснити.

1) Тому що всі ми знаємо добре про те розпучливе положення наших рідних у старім краю, чуємо їх плач і благання о поміч, а нас тут начислюють вже 300,000 душ.

2) Тому, що між нами нема ані одної душі, яка не хотіла би подати руку помочі свому батькові, матері, братові, сестрі, вдові, сироті або каліці в тяжкому горю, коли вони голі, босі і голодні або хорі і кличуть до нас як до своїх рідних: "Рятуйте нас".

3) Тому, що всі ми самі не багаті, розуміємо добре, що то біда, але нам все таки не дуже аж така біда, бо ніхто не здирає з нас послідної дранки та не бє буком по голому тілі.

4) Тому, що між нами чейже знайдеться одна душа на сотню, що зможе уділити одну десятку із свого зарібку для тих, що все стратили і нічого не мають. Може тим 99% і прикро буде, що я їх так понижую, бож це не є ніякий тягар. Чи ж би вже збіднів?. .

5) Чи ж на кожних двадцять не знайдеться один, що пяткою дасть доказ своєї любові і милосердя до свого рідного краю і народу?... Коли ні, то не звати нам себе по вік вольним народом, коли пожалуємо пятки на поміч тим, що сини і батьки їх не пожалували життя віддати в обороні тої бажаної волі. Коли ні, то краще нам заспівати собі "Надгробноє риданіє"...

Врешті, коли між оставшими девятнадцять із двадцяти душ (батьки родин, жінки і діти) не знайдеться один на пять, що одного доляра хоч би і послідного пожертвує? ... Тоді наші рідні мученики можуть собі спокійно умирати з голоду. Чим скорше тим ліпше для них, менше мук. А для нас буде просторніше на світі. Ми замість сяжня землі на гріб, дістанемо сто або і більше, буде де гнити. А поки живі, то випємо поки є що, щоби заглушити голос совісти нашої, яка буде мучити нас ціле життя, що ми могли спасти народ наш від голоду, та не вичнили цего.

Але дехто спитає мене: Хто будуть ті "чотири з пятьох?" ... Чи вони вже не повинні нічого помочи? ... Отже до тих послідних зачислимо передовсім дітей малих, що ще не мають нічого свого до жертвування. Да них зачислимо також старих і хорих, що самі помочі потребують від когось. Але ті малі ще колись сповнять свій обовязок зглядом родини і народу, як ми покажемо їм добрий примір. А ті старці вже його сповнили.

Але до тих ще зачислені і ті, що засліплені чужими впливами та пропаґандами не хотять розуміти того, що їхні рідні є також між тими нещасними, що до нас кличуть о поміч. Вони ще не знають, що їхні діти тут так звиродніли, що цураються і бридять усім тим, що рідне, забувають, що у клясовій боротьбі також падуть жертви, і що їх треба піддержати, щоби те визволення, яке вони пропаґують, не застало їх рідних у передчасній могилі, в яку їх зажене нужда і голод, та що ту піддержу тілько ми всі разом спільними зусиллями зможемо подати, коли лишимо на боці всякі партійні ненависти бодай на цьому полі. Там голод не клясує людей, як не клясує їх і помічна рука Червоного Хреста. Отже на мою думку досить буде дві-пятих таких, що не хотять, але одна пята таки хоче і може. Тому то я у мойому рахункові не дуже помиляюся.

Коли б я так цей рахунок пристосував на примір до анґлійців, або хоч жидів, то камінням побили би серед вулиці у білий день за таке пониження та зневагу. А від своїх братів сподіюсь, що зрозуміють мене і покажуть, що я таки троха помилився, числячи нас так низько. А тоді я вдарюсь у груди і признаюся до провини. А коли б таки мій рахунок показався правдивим, то що ми всі можемо зробити? ... Ми, зібравши у той день спасення 160,680 долярів та вишлемо їх зараз туди, де їх потрібно, до рідного краю, де вони зроблять на теперішну вартість доляра 120,000,000. Сто двадцять мільйонів марок, а це вже буде поважна сума, хоч би у тих безвартісних марках.

А що удержання одної сироти при життю через зиму кусником хліба і мисочкою юшки, як доносять нам правдоподібні відомости, коштує там 1000 марок на місяць, тож ми все таки зможемо врятувати від голодової смерти 40,000 душ через три місяці. То є одну на 100 загального українського населення Галичини і Буковини і це буде доказом, що ми знаємо про ту нужду і хочемо їй запобігти бодай частинно. Що врешті надія на нас наших рідних — не одурила.

Ми зробимо це. Зробимо всі. Зробимо зараз ... Не відкладаймо на колись, щоби ми часом не опізнилися. Ми вже частину цего зробили в

протязі року 1920. Ми вже подали поміч після повищого рахунку для около 5000 душ. Ми зложили вже досі на У. Ч. Хрест разом $18,526.11 на руки Головного Комітету у Вінніпеґу. Отже і цю суму будемо брати під рахунок.

Позаяк у самім місті Вінніпеґу живе около 15,000 душ українського населення, себто кожний двадцятий українець тут живе. Самий Вінніпеґ зложив досі приблизно 3000 долярів, що виходить на кожну душу по 20 центів. Яка зникаюча сума... Ми більше загубимо через рік на вулицях, і не замічуємо шкоди. Може і певну рацію мають ті, що живуть поза Вінніпеґом, коли кажуть: Вінніпеґ знає лише збирати, а сам не дає нічого.

Однак пригляньмося блище, скілько тут в тім рації.

Виключаючи Вінніпеґ, остається ще поза Вінніпеґом в Канаді 285,000 душ, або 19/20-их. А вони зложили ту оставшу суму 15,526 долярів. А це виходить не цілих 6 центів на душу. Отже видно, яку рацію мають ті, що посуджують українців у Вінніпеґу, які в порівнанні багато нище стоять матеріяльно, чим населення провінцій. Та на будуче треба сподіватися, що та пропорція вирівняється. Я певний, що українці у Вінніпеґу знова докажуть, що вони не лише уміють брати, але і давати, хоча обставини їхні досить прикрі, і біда часто заглядає до них у вікно. Я певний, що і поза Вінніпеґом українці не дадуться, а постараються засоромити вінніпежців і тим оправдають свій закид відносно вінніпежських "панків", як також засоромлять і мене за те, що посмів так низько рахувати їх жертвенність.

На кінець ще прошу всіх Вас, що будуть читати цей рахунок, передати його тим, що не читають. Але під ніяким услівям не показуйте його чужинцям, щоби не прийшлося всім нам червоніти перед ними із сорому.

Коли перечитаєте цей рахунок, то запитайте самі себе і Вашого сусіда і знакомого, до якої ґрупи маємо Вас зачислити?... Чи одним із сотки, чи двацятки, чи одних із тих чотирох пятих?... А може будете одним із тисячів, що цей рахунок буде для Вас за низький, то докажіть цего ділом, а український народ склонить перед Вами голову.

Приготовання кампанії за збіркою на рік 1921.

Засідання ширшого Комітету У. Ч. Х. дня 17 грудня, 1920, в салі У. Н. Дому у Вінніпеґу. Звіт касовий предложив скарбник як слідує:

В році 1919 зібрано загально	$ 3,050.00	
В році 1920 по цей день вплинуло до головної каси	15,476.11	
Разом		$18,526.11

РОЗХОДИ:

До Европи вислано в ріжні місця разом	17,500.00	
На адміністрацію видано за весь час по цей день	924.58	
В касі готівка остала	101.53	
Разом		$18,526.11

В адміністрації включено вже видатки на приготовання кампанії на слідуючий рік 1921, як друк і висилка афішів на 300 адрес до місцевих комітетів і орґанізацій по провінціях. Друк і вислання 30,000 листів з відозвами і збірковими лістами на адреси всіх передплатників трох українських часописів, виключаючи післяплатників. Видатки на перщий базар У.Ч.Х.

Загальний звіт касовий, предложений на зібранні Ширшого Комітету дня 26/2, 1921, за 14 місяців — від 1 січня 1920 до 26 лютого 1921.

ПРИХОДИ:

Готівка, передана попереднім скарбником з 1919 року п. П. Войценком	$ 4,875.59
Збірки в 1920 році:	
В січні	5,981.98
В лютім	4,208.72
В березні	1,921.48
В квітні	1,500.98
В травні	112.85
В червні	84.00
В липні	3.50
В серпні	147.00
Чистий прихід з другого базару	110.30
Відсотки в банку до кінця листопада, 1920	135.45
Збірка в грудні, 1920	273.20
Збірка за січень, 1921	11,292.81
Збірка з лютий, 1921	1,805.59
Разом	$32,343.13

РОЗХОДИ (в подробицях):

Поштова скринка	$ 6.40
Друки обіжників, ліст і оголошень	931.40
Прибори до діловодства	35.28
Почтові оплати	290.75
Телеграми і телефон	65.63
Бондовання урядників	64.70
Оплата недоручених посилок почтових	.68
Оплата грошевих посилок через банки	15.68
Експрес і фрейт	15.25
Змінне за посторонні чеки	8.30
Убрання для трох сиріток прибувших з краю	14.45
Видатки на орґанізаційні подорожі	480.00
Проект на грамоту У.Ч.Х	20.00
Річи на базар	130.00

Звернена збірка (була призначена на іншу ціль)	64.00	
Сторожа на ніч при річах на базарі	3.10	
Разом		$ 2,799.12
Вислано до Европи: до Галичини, Буковини, Праги і Відня ..		29,313.50
Готівка в касі		230.51
Разом		$32,343.13

Найбільша трудність була з висилкою грошей до Галичини. Тому Головний Комітет навязав зносини з Горожанським Комітетом Українців в Празі, бо туди доходила вже в той час почта. Висилано на адресу голови Ст. Смаль-Стоцького в заміні на англійські стерлінги телеграфічною дорогою через Ню Йорк. А почтою висилано припоручення, куди призначені ті гроші. Гроші призначені до Галичини, Пражський Комітет пересилав спеціяльним "курієром" до Львова на руки д-ра Стефана Федака. Він вимінював в Земельнім Банку на краеву валюту (польські марки) і розпреділював, куди було призначено. Ця трансакція була получена з немалим ризиком, бо відомо було, що польська влада конфіскувала всяку заграничну валюту. Коли в 1921 році вислано разом 6 "дрефтів" по 2,000 долярів, замінених на фунти стерлінгів через Прагу до Львова, по якімсь часі появилась вістка у краєвих часописах, що у Львові влада арештувала д-ра Федака і перевела в його канцелярії трус та знайшла більшу суму заграничних грошей. З чого можна було догадатись, що це були ті гроші вислані У. Ч. Хрестом.

Центральний Комітет у Вінніпеку негайно порозумівся телеграфом з банком в Ню Йорку і в Монтреалі, подав телеграфічне застереження до Львова, що гроші вислані дрефтами на імя д-ра С. Федака, будуть виплачені лише за підписом адресата д-ра Степана Федака Роял Банком в Монтреалі не скорше, аж ті дрефти будуть провірені Центральним Комітетом У. Ч. Хреста у Вінніпеґу. Це очевидно запобігло конфіскаті, і дрефти виплачено в Монтреалі після провірення.

Найбільшою проблемою було те, що вартість польської марки валилася з дня на день на заграничних фінансових ринках (біржах). Ось один примір:

Дня 31 березня 1920 року вислано на пробу через банк в Ню Йорку 2,000 долярів американських в заміні на 220,800.00 польських марок. Коли скарбник зайшов до Роял Банку, де були депоновані гроші У.Ч.Х. і де був вироблений той дрефт, слідуючого дня 1-го квітня, там довідався, що за ті вислані вчера 2,000 долярів, нині вони вже вартують 480,500 марок. Банк зараз повідомив Ню Йорк, і там ще в час змінено цифру і вислано вже 480,500 польських марок. Хоч цим за одну ніч збільшено квоту більше чим у двоє; то все таки поки ті гроші там доручено, то вже ринкова вартість 2,000 долярів була 750 тисяч марок. Від тоді вже гроші посилано все в англійських фунтах, і вони вже там одержували тогочасну вартість після заграничного курсу.

ВЕЛИКА ДЕМОНСТРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ВІННІПЕҐУ ДНЯ 22 КВІТНЯ 1922 РОКУ.

Рік 1922 зостанеться на довго в памяті всіх українців, що були в той час у Вінніпеґу. В той час рішалася будуча доля українського народу на світовій арені воєнних переможців у першій світовій війні.

В тім році відбулася памятна демонстрація українців у Вінніпеґу як протест проти прилучення Західної України до Польщі.

Невідрадні вісти з рідних земель, головно західної области, не віщували ніякої надії, щоб бодай та частина вдержала яку небудь самоуправу в наслідок тих понадсильних змагань, які повинні були заговорити до почуття справедливости у тих, що рішали про її будучу долю. Надії наші все ще опиралися на тих памятних 14 точках Вільсона в справі світового мира.

Не знати, чи буде десь записано про той памятний день, окрім тогочасних часописних статей, бо не одна вже важна подія затряслася у людській памяті враз з часописами, які про це описували, коли ніхто не зарекордував цеї події окремо, щоб її зберегти для будучих поколінь на памятку. А шкода була би велика, як що будучий історик української іміґрації в Канаді не спімне про цю подію. Хоч в дійсности вона не принесла ніякої зміни у політичній атмосфері, яка зависла над Україною, бо доля її очевидно була вже припечатана дипльоматичними кругами, що базувалися на волі переможців.

Та поза тим ця памятна подія осягнула до великої міри свою ціль освідомлення ширших кругів громадян не-українського походження про український народ, про його кривди та його слушні домагання жити поміж вільними народами вільним життям після Божого і людського права. Вона розкрила перед тими широкими кругами у повній наготі ті безприкладні звірства польської шляхти над українським народом, в часі коли можновладці готували її на опікунів над західними землями України, не звертаючи уваги на стогін конаючих у невольничих таборах та підземеллях бувших борців за свободу, що ще зостались при життю, яким наперекір всякому міжнародному праву відмовлено навіть того признання, яке належиться противникові побідженому, наділяючи його згідливим словом "бандитом".

Український Народний Дім у Вінніпеґу в порозумінні з екзекутивою Українського Червоного Хреста дав почин до протесту. Скликано представників всіх українських народних і церковних орґанізацій до своєї салі на нараду. На ту нараду явилися представники всіх орґанізацій, з винятком тих, що вже були на вислугах московського інтернаціоналу.

На цім зібранню обговорено цю справу всесторонно і рішено зарядити масову демонстрацію в найближчих днях. Вибрано тісніший комітет і виготовлено відозву до всіх українців в Канаді, із зазивом до співучасти у той самий назначений день по всіх більших центрах Канади, де живуть українці. Виготовлено загальний плян. Виєднано потрібний дозвіл від міської влади Вінніпеґу. Видруковано 30 тисяч летючок в англійській мові до роздавання підчас демонстрацій посторонним гля-

дачам, в яких подано вкоротці, хто ми, хто і як нас кривдить, і чого ми жадаємо. Порядкування і переведення пляну доручено С. Ковблеві однодушно. Він будучи свідомим цього тяжкого завдання, відразу поробив потрібні зарядження, та застеріг собі конечну дисципліну і послух, бо вже наперед можна було сподіватися великого здвигу, який треба буде вдержати у строгому порядку.

Кожна орґанізація має делеґувати від себе по одному або двох сотників, які у передодень мають зголоситися до Народного Дому, де одержать дальші інструкції і прикази. Цим уведено чисто військовий порядок.

Збірковим місцем призначено велику шкільну площу коло школи Страткона, напроти Народного Дому. Там розміряно і позначено місця для сотень числами. Ті самі числа дістали сотники і заняли свої місця, коли почали сходитися учасники. Сотники могли вибирати собі людей із своїх ґруп, це для більшого послуху. Сотні упорядкувалися на військовий лад у дві лаві. Вже годину перед початком походу велика площа була заповнена лавами сотень у мірних відступах до перегляду, а народ дальше напливав і прилучувався до сотень, де ще хто міг знайти місце. Оставші заповнювали вулицю. Кожна сотня призначила ще по чотирох або і більше впорядчиків, яким роздано інструкції і прапорці, якими мали давати сиґнали.

Похід призначено головними вулицями міста, а це вулицею Боровс до Мейн, потім просто на полудне до Портедж і на захід до вулиці Кенеді, де містився польський конзулят, тою вулицею на полудне до вулиці Бродвей і відти на схід до Мейн, далі на північ до вулиці Вотер, де у великій салі Індостріял Бюро має відбутися масове віче учасників походу. А що той "маршрут" перетинають в кількох місцях трамваєві лінії, то міська поліція попередила, що час від часу мусить переривати похід, щоб перепустити трамваї, бо неможливо довгий час здержати їх курс.

Із попереднього досвіду було відомо, як тяжко вдержати порядок у поході, коли його переривається. Частина, що вже перейшла, іде дальше, на перерві спиниться перед, а ті, що дальше з заду ідуть безперестанку і збиваються у густу масу. Потім поки розвинеться дальший похід, то знова на переді буде перерва, і так весь похід буде порозриваний на части.

А щоби цему запобігти, на це призначено тих впорядчиків з прапорами, які у певних відступах ішли при сотнях з боку. Це приготування показалося так доцільним, що навіть самій поліції було дивно. Похід, що простягався на півтора милі, можна було в кількох секундах задержати на місці і рушити. В моменті, як перервано похід, всі прапори здовж цілого походу піднимаються вгору, і похід в обох перерваних частинах стає на місці. Коли лінія отвориться, той самий сиґнал прапорами пускає похід дальше. Не було вже стовплювань ані розходжень. Такі перерви були вже на Мейн і Селкірк, Доферін, Лоґан, Портедж, Кенеді, Бродвей і знова на Мейн. Коли відбуваються військові паради, то на цілий час походу здержується всякий рух на вулицях, та для нас не могли

дати аж такого привілею. А похід наш був великий. Хто знає місто Вінніпеґ, той буде мати повне поняття про розмір походу по цім, що послідні чвірки походу ще виходили із збіркової площі на вулицю, коли передні перейшли вже собвей на Мейн і доходили до Ґіґінс.

Найбільшим доказом важности хвилі було те, що українці перший раз в історії нашого побуту в Канаді показали себе гідними в очах тих, що знали, які то непримиримі розходження не допускали нас до зеднання. Треба було аж загального нещастя на те, щоб українці могли одні других стерпіти побіч себе. На чолі походу ішли рука в руку провідники ріжних ґруп, редактори всіх часописів, священики о. П. Олексів, парох католицької церкви, о. Савчук, православний, З. Бичинський, проповідник презвитеріянів, ігумен Ч.С.В.В. о. Пилипів провадив похід малих дітей і через те не був між священиками. Душа раділа на вид такого небувалого явища. Не обійшлося і без певного страху і очевидної зради, що спонукала поліцію вже в часі походу видати певні заборони.

Хлопці мали приготований польський прапор з білим орлом, який мав бути спалений в часі походу перед польським консулятом. Прапор намалював артист-маляр Катамай. Це було в строгій тайні. Чи хтось зрадив тайну, чи вже сподівалися подібного, бо головний зарядчик походу вже на Портедж дістав повідомлення від поліції, що коли б це сталося, похід буде негайно розвязано. Рівночасно заборонено дальше роздавати летючки. Треба було зараз попередити тих, що мали той прапор, ради спокою, а головно через те, що головною точкою демонстрації було віче, яке поліція могла після цего заборонити. Переходячи перед консулятом, завважено там строге поготівля на всякий випадок. Одначе неможливо вже було спинити згірдливих окликів звернених в сторону того поготівля. Коли б не була застережена заздалегідь строга карність, то хто знає, чи не було б дійшло до зудару, що міг викликати роздраження товпи і довести до небажаних наслідків і нанести велику шкоду самій справі.

Після звідомлень преси, у поході взяло участь приблизно 10,000 осіб, включно з дітьми.

Коло Індостріял Бюро похід розвязано. Дітей старших виправлено під проводом учителів до дому, а малих забрано на авта і трамваї та розвезено по домах.

ЩО ПИСАЛИ АНҐЛІЙСЬКІ ЩОДЕННИКИ І УКРАЇНСЬКІ ТИЖНЕВИКИ ПРО ДЕМОНСТРАЦІЮ?

Український Голос з 26 квітня, 1922:

"Десять тисяч українців домагаються волі для рідного краю і протестують проти польських злочинів!" "Масове віче в Індостріял Бюро!"

Місто Вінніпеґ доказало в суботу 22 квітня своє право вважатися центром української іміґрації в Канаді. В цей день українці у Вінніпеґу влаштували не тілько найбільшу українську демонстрацію, яка коли небудь була в Канаді, але взагалі найбільшу демонстрацію, устроєну людь-

ми, яких принято в Канаді називати чужинцями. Тай не тільки величиною, але і взірцевим порядком відзначалася оця демонстрація як найповажніша із всіх. Десять тисяч людей, мужчин, жінок і дітей брало участь в поході, що перейшов головними вулицями міста аж до найбільшої салі в місті "Індостріял Бюро", де відбувся масовий мітинґ (віче), на якім ухвалено відповідну резолюцію.

Зворушаючий вид представляв похід, що довгим милевим вужем тягнувся головними вулицями міста. На переді походу несли ветерани українці з минувшої світової війни прапори український, канадійський і британський. За ними йшли члени Комітету. Всі відтінки і ґрупи українського громадянства були там зарепрезентовані. Побіч Василіянина о. Теодоровича ішов тоді ще православний протоєрей о. П. Божик. Побіч ішов редактор презвитеріянського часопису "Ранок" З. Бичинський, редактори Українського Голосу, Канадійського Фармера і Канадійського Українця ішли побіч себе як брати. Між ними не було ріжниці, хто з них сприяє більше Народному Домові, хто Інститутові Просвіти, чи Читальні Просвіти, а хто тій чи іншій церкві. Так само не було ріжниць і між прочими учасниками походу. Всі йшли згідно, як пристало дітям одної матері-України.

За комітетовими ішла банда военних ветеранів, що на дутих інструментах грала бадьорі марші, а між ними і наш "Соколи, соколи, ставаймо в ряди". За бандою слідували сотні українських діточок під проводом учителів і священиків. Декотрі були такі маленькі, що треба їх було провадити за руку, але другою рукою вони гордо помахували українськими та канадійськими прапорчиками, оказуючи тим своє привязання до землі своїх родичів та до нової вже для них рідної канадійської землі. А за ними протягався непроглядний милевий вуж чвірок, переплітаний мов цвітом прапорцями, лентами та написами на таблицях поверх 30. У довших відступах приґравали банди до маршу. У всіх було видно на обличчах поважний настрій, немов би промовляв: "Не дамось тобі, ляше-враже! Кісткою в горлі стане тобі наш український хліб". Переходячи перед польським конзулятом, демонстранти співали: "Не пора" і "Ми гайдамаки". Той спів підхоплювали дальші ряди, аж поки не перейшов весь похід.

Похід розвязався перед Індостріял Бюро на розі Мейн і Вотер. Дітей відправлено до дому, а учасники походу увійшли масово чвірками до велико салі, побудованої на місці, де була стація С.Н.Р. і вигоріла. Саля, що містила поверх 6,000 осіб, стала вмить заповнена. Там відбулося протестаційне віче. Головою віча був найбільший канадійський тогочасний письменник, д-р Ч. В. Ґордон, загально відомий під псевдонімом Ралф Коннор. Він насамперед спитав: "Кілько є присутних канадійських горожан, а кілько між ними є уроджених в Канаді?" Обидві відповіди випали імпонуючо. Потім він сказав: "Канада є свобідна країна, де кожний, хто має якусь скаргу, має право бути вислуханим. Оте право прислугує і українцям".

За ним сказав коротку промову д-р Гонтер (перекладчик Кобзаря на анґлійську мову). Він звернув увагу, що українці складають трету

щодо величини національну ґрупу в Канаді, і тому пора, щоб анґлійці з ними познайомилися. Тепер є для цього найбільша нагода, бо українці знаходяться у великім смутку і потребують помочі від анґльо-саксонських сусідів. Коли майже пів мільйона людей канадійських горожан відчуває біль з причини кривд, які переносять їх рідні в Галичині, то це є справою, яка повинна інтересувати цілу Канаду.

Слідуючим бесідником був о. М. Оленчук. Він в українській мові обговорив коротко історію України і порівняв боротьбу українського народу за волю з боротьбою, яку провадили ірляндці. Взявши собі за примір Ірляндію, українці мусять побідити. Не досить нам одного Федака, сказав він. Нам треба тепер 100,000 Федаків. (Федак засуджений польськими властями за виконаний тайною орґанізацією О.У.Н. атентат на міністра Перацького у Львові). І хто з нас поїде тепер до Галичини, не повинен жалувати свого життя, бо солодко є умерти за рідну землю.

Цінні завваги поробив відтак слідуючий бесідник Рев. Дж. Шейвер, промовляючи в анґлійській мові. "Я ґратулюю вам за нинішну демонстрацію, але чому ви давніше чогось подібного не робили? Ваша слабість є в тім, що ви досі не предложили ясно своєї справи перед світом, підчас коли ваші вороги не лишають ніякої нагоди, щоби позискати для себе публичну опінію, яка є найбільшою силою демократії. Нехай вам Бог помагає у витяганні правди перед очі других народів."

Відтак виступив з гарячою промовою професор Іван Боберський, бувший четар української визвольної армії і член Боєвої Управи. Його промова була звернена до сердець зібраних людей і вимірена була як слід. Коли підчас промови спитав, хто приєднується до клича: "Проч з Польщею!", то цілий ліс публики присутної піднісся вгору. Коли оповідав про ті знущання, які терпить в Галичині український нарід від поляків, не було у всій великій авдиторії очей, в яких не закрутилися б сльози. Многі плакали, зовсім не скриваючись. А коли закінчив промову окликом "В нашій землі панувати не дамо нікому!", то нагородою для нього була правдива овація зі сторони слухачів.

Дальше слідував з промовою в анґлійській мові капітан Вилтон, який зачав з того, що його виховання була занедбане, бо він не навчився тої величньої (маґнифісент) української мови. Капітан Вилтон взивав українців, аби не покидали боротьби. "Боріться, виженіть наїздників, а пізніші покоління признають вам, що ви чесно виконали свій обовязок."

Ентузіязм, викликаний промовою проф. Боберського, відживив ще раз своєю промовою п. Арсенич. Його цілею було предложити присутним резолюцію до ухвалення. Узасаднюючи резолюцію, він в анґлійській мові переповів історію польських знущань над невинним населеннам Галичини після повалення Західно-Української Републики, і підчас цього закрутилися сльози не тільки присутним, але і самому бесідникові. Найтвердші серця мусіли розмякнути. Навіть присутні холоднокровні анґлійці призналися опісля, що вид тисячів плачучих очей зробив на них таке потрясаюче враження, якого ніколи не забудуть.

Прочитану п. Арсеничем резолюцію піддержав короткою промовою секретар Злучених Фармерів Манітоби п. В. Р. Вуд. Він пригадав, що знає українців вже довгі літа, і що перше українсько слово, якого він навчився, прислухуючись промовам на мітинґах, було слово "братерство". Він радий був би, щоб почуття братерства опанувало весь канадійський загал, аби він поміг українцям здобути справедливість.

Відтак предсідник д-р Ґордон зробив досить небувалу річ, бо він додатково ще від себе сказав кілька гарячих слів із зазивом до голосування за резолюцією. "Я соромився б свого імени, як би не піддержав ваших домагань." Коли попросив, щоби всі ті, що є за приняттям резолюції встали, зостало на своїх місцях лише троє присутних поляків. Доктор Ґордон висловив їм докір, що вони не хочуть справедливости. Та одначе ті поляки дали знаменитий примір цивільної відваги для тих українців, які в гурті часто не мають відваги постояти за своїм. Тисячі українців і також анґлійці голосують за резолюцією, але три поляки не вагалися серед нас всіх задемонструвати себе поляками.

На зазив п. Ферлея відбулося добровільна збірка, як принесла $171.75 на покриття видатків на демонстрацію.

На віче прислав привітну телеґраму з Торонта епископ Н. Будка. На жаль телеґрама не була доручена на час і не була читана на вічу. Вона звучала: "Нам не вільно ніколи згодитися на кривду, заподіяну нашому народові на його рідній землі. Честь всім, що проти неї протестуєте. Я з вами. Епископ Будка."

Слід ще згадати, що погода того дня була чудова. І це багато причинилося до величавости самої демонстрації. Але і про це також треба згадати, що були людці, що старалися пошкодити демонстрації. Знайшлися завчасу окрім аґентів Польщі около двох сотень таки наших яничарів на збірній площі, які відмовляли людей, щоби не приєднувалися до гурту демонструючих. Та ті старання юдів не мали успіху. Вони вже перед початком походу вилучились з соромом та поспиравшись по противнім боці на огорожу, цинічно посміхалися. Українське громадянство в цілій Канаді повинно про це знати, що ті яничари, що обіцюють нашим людям рай на землі, на ділі стараються перешкодити навіть протестові проти насильств в Галичині.

Зміст резолюції ухваленої на вічу в часі демонстрації 22 квітня 1922 р.

Тому, що Східна Галичина і північна Буковина уконстатувалися дня 9 листопада 1918 року як незалежна держава під назвою Західна Українська Република; тому що правління цеї держави було утворене через правно вибраних представників суспільности цеї держави, а правління її під проводом д-ра Евгена Петрушевича існує до тепер на вигнанні; тому, що Польща перевела заборчу війну проти Західної Української Републики, щоби взяти в посідання її багаті нафтові поля, ліси і землі.

Тому, що дня 25 червня 1919 року на підставі польського звіту, Польща дістала право від найвищої Ради Мирової Конференції заняти Східну Галичину військами з тим, що будучність тої територіі мала

пізніше рішити Мирова Конференція, а Румунія в тім часі окупувала північну Буковину.

Тому, що територія Західної Української Республики була описана як цілковито відрубна одиниця в договорі у Сен-Жермейн 10 вересня 1919 року, в умові у Спа 19 липня 1920 року, в договорі в Севр 10-го серпня 1920 року і в заяві британського правління через Гармсворта, підсекретаря міністра закордонних справ в британській палаті послів 6 липня 1921 року.

Тому, що збори Ліґи Націй ухвалили одноголосно дня 23 вересня 1921 року на внесок канадійського представника Кароля Доґерті слідуючу резолюцію: "Щоби Збори Ліґи Націй звернули увагу Найвищої Ради на потребу означити як найскорше правне положення Східної Галичини".

Тому, що від окупації Західної Української Території аж по нинішний день Польща присвоює собі право суверенности над тою територією і виконує його.

Тому, що це невизначене правне положення Західної Української Републики і польські претенсії витворюють там анормальні відносини, і

Тому, що після вістей з преси і приватних листів та висказів очевидців, які прибувають до Канади, витворилися в Галичині слідуючі відносини:

Польща приневолює українців приймати польську приналежність, зміняти реліґію; Польща здавлює українську мову на українській території; польські власти здавили українські народні публичні школи, вищі школи і найвищі наукові інституції, не позваляє закладати українських приватних шкіл. Тисячі українських дітей є позбавлені можливости образування, українські виклади на університеті у Львові знесено, коли оснований був Український Університет у Львові, увязнено його ректора, кількох професорів і много студентів. Майже всі українські культурні, товариські і добродійні орґанізації обезсилено, підорвано, а вкінці заборонено або знищено. Польське правління розвязало Український Допомоговий Комітет у Львові, який орудував грішми Українського Червоного Хреста, зібраними в Канаді на поміч українцям, і в цей спосіб унеможливило його роботу. Українські економічні орґанізації не допускається до відбудови краю, українських діячів переслідується, увязнюється, убивається або заморюється. Польські власти перевели перепис людности при помочі військової сили і приневолили українців під карою вязниці, знущанням і тяжкими грошевими карами, щоби заявили свою приналежність до Польщі. Східну Галичину кольонізується польськими імігрантами, а тої самої землі не позволяється українцям купувати. Польські власти роблять реквізиції збіжжа і худоби без заплати. Польський сойм у Варшаві наложив на Східну Галичину надзвичайну данину в сумі 20 мільярдів польських марок, щоби там удержати велику окупаційну армію. Населення Східної Галичини, винищене постійною війною через послідних 8 років, дійде через той податок до цілковитої руїни.

Отже на підставі того, ми, канадійські горожани, зібрані на громадських зборах у конвенційній салі міста Вінніпеґу дня 22 квітня 1922 року, постановляємо оцим жадати від домініяльного правління і імперіяльного британського правління:

1) Спричинити основні доходження обставин, які існують у Східній Галичині і доглянути, щоби сталася справедливість;

2) Доглянути, щоби вирішено остаточно домагання українського народу щодо самостійної держави в її етноґрафічних межах і щодо політичного становища східної Галичини.

І щоби вислано примірники цеї резолюції до домініяльного правління з домаганням, щоби воно вислало їх до імперіяльного британського правління і до делеґації британської імперії на економічній конференції в Ґенуї.

Ч. В. Ґордон, предсідник.
Я. В. Арсенич,
В. Р. Вуд, внескодавці.

Короткий витяг з преси про демонстрацію.

("Канадійський Фармер", ч. 18, 1932.)

День 22 квітня у Вінніпеґу був найбільшим днем в життю канадійських українців. Він буде записаний в історії української іміґрації в Канаді як день відродження, день віднесення великої моральної побіди над нашими відвічними ворогами.

Дня 22 квітня ц. р. українці у всіх більших містах Канади відбули величезні демонстрації і масові віча для запротестування проти нелюдських знущань ляхів над українським народом на українських землях.

Оскілько нам до сьогодня відомо, демонстрації відбулися в Брендоні, Саскатуні, Форт Виліям . . . одначе демонстрація у Вінніпеґу належить до найбільших і найвеличавіших.

"Вже тридцять років живу у Вінніпеґу, а ще такої великої демонстрації не бачив," сказав один старий піонір-анґлієць.

І справді близько 10,000 українців мужчин, жінок і дітей взяло участь в демонстрації. Близько 10,00 канадійських горожан українського походження живучих у Вінніпеґу уставились по чотири, рамя в рамя, в один на дві милі довгий ряд, який, дивлячись з гори на него, виглядав неначе величезний вуж, що посувався головними вулицями міста Вінніпеґу.

Хто ж то тих 10,000 українців зібрав в один так довгий ряд, в одну так велику громаду? . . .

Кривди їх батьків, братів, сестер, матерей, заподіяні їм дітьми люципера — себто ляхами.

Одна думка, що ляхо-татари в нашім рідним краю гуляють по трупах і крові, зігнала в одну громаду 10,000 українців в ціли запротестування перед анґлійським світом проти дальшої гульні ляхів на українській землі. Почуття справедливости і свідомість народного обовязку зцементували до купи 10,000 українських сердець в одно тіло, в одну

велику будівлю, яка своєю величчю, своєю потугою звернула на себе увагу англійського загалу, а ляшню так настрашила, що цілковито стратила голову, і тепер неначе та конаюча собака лише вискалила зуби і страшно гарчить та піну точить.

На неї ми мало звертаємо уваги, а анґлійський загал глядить на неї з обридженням і плює їй просто в зуби ... Котюзі по заслузі.

"Вінніпеґ Фрі Прес", 24 квітня 1922.

Тисячі беруть участь в українському поході. Машерують з таблицями по Вінніпеґу, опрокидуючи польське правління.

Промови по англійськи і по українськи в Борд оф Трейд будинку.

Ось такими словами починається у "Фрі Прес" довша стаття про українську демонстрацію.

Десять тисяч українців взяло участь у демонстрації в суботу пополудні у Вінніпеґу, жадаючи від канадійського і британійського правительств, аби вони старалися про незалежність України і увільнення її від польської суверенности.

А дальше лише так:

Ми билися за справедливість і свободу, а наші брати терплять від польської тиранії, голосила перша таблиця, яку несли у першім ряді українці-ветерани. Зараз за цим ішов провідник походу з високо піднесеним канадійським прапором. А за ними була синьо-жовта фана та Юніон Джек. По цім ішла банда.

За бандою ішли сотки дітей ріжного віку і полу, декотрі з них були такі маленькі, що їх старші провадили за руку, підчас коли вони в другій руці повівали фанами. За ними ішли ґрупи жіноцтва, а дальше мужчини.

На дальших плякатах виднілися написи, які говорили про те, що польське правительство замкнуло українські школи для українських дітей, що українські церкви збещещені, жінки знасилувані, українське населення навіть жінок вирізують сотками. Українських провідників арештують, засуджують і убивають.

Сорок мільйонів українців в Европі радше вигинуть, ніж мали б жити у неволі. Бо поляки не мають права накидати українцям свого підданства, бо Східна Галичина це українська, а не польська земля, і що Буковина також не є румунська територія, а українська.

От такий похід тягнувся головними вулицями міста. Дійшовши до Борд оф Трейд будинку, прапори були похилені, всі зайшли до середини, де відбулося віче, на якім ухвалено резолюції, які мається вислати до домініяльного правительства з проханням вислати їх на конференцію в Генуї.

Дальше подає вкоротці зміст промов та зміст написів на таблицях.

Уривок зі статті у "Вінніпеґ Трибюн" з 24 квітня 1922.

"Своїм зорґанізованим походом, в якім взяло участь коло 10,000 канадійських горожан українського походження, та масовим вічем у Борд оф Трейд будинку, де ухвалено резолюцію, вінніпеґські українці

сильно запротестували проти польської аґресії на їхній рідній землі. В ухваленій на вічу резолюції домагаються від британського і канадійського правительства, щоби зарядити слідство у східній Галичині і потаратися про заведення, а дальше, щоби вже раз визначити етнографічні границі Галичини та Буковини."

Дальше наводить імена промовців на вічу і зміст промов вкоротці, як також переповідає зміст резолюції вкоротці.

Що писав орґан епископа Н. Будки про українську маніфестацію?

Після опису демонстрації та віча, як також промов і статтей в анґлійській пресі, "Канадійський Українець" подає ще додаткову статтю під заголовком "Поляки і большевики":

Інакше, як анґлійці, французи, німці та другі культурні люди, задивляються на українську маніфестацію вінніпежські поляки і їх братанки — українські большевики.

"Ґазета Католіцка", що не по християнськи приплескує польські варварства над українським населенням, по маніфестації розжалобилася дуже. Каже вона, що можна би ще вибачити за маніфестацію, як би у ній взяв участь лише "люд неусьвядомйони", але не може простити і докоряє за участь в ній українському гр.-католицькому духовенству, бо воно "пшезто оказало сен вроґо до католіцкей Польскі". При кінці, пуджаючи українців походом Магомета на християнський світ, радить, аби "по християнськи залагоджувати всі спірні справи."

Краще замість читати "патер-ностер" українському духовенству і багато більше по християнськи було би, як би "Ґазета Католіцка" запелювала в той спосіб до духовенства польського, яке на спілку з польським урядом з великою християнською посвятою працює над винищенням українського народу, бо навіть веде перед у закріплюванню польської влади на українських землях. Хіба ж "Ґазета Католіцка" ще й досі не знає про те пекло мук, яке терпить українське населення, не виключаючи й українського духовенства в Галичині? Хіба ж тутешне духовенство, чуючи зойк своїх братів з польського пекла, може спокійно слухати його і не піднести протесту проти кривд свого народа?

"Ґазета Католіцка" шукає порозуміння. Якого ж, коли з польської сторони нема і тіни охоти до згоди? . . . А врешті згода з своїм катом є неможлива. Український народ буде думати про згоду з поляками тоді, коли вони проситимуть тої згоди зза Сяну.

Вже більше по геройськи поставився "Час". Він брехливим способом старається представити своїм читачам українську демонстрацію проти польської окупації в найчорнішім світлі.

Ця маніфестація взагалі поділала дуже пригноблюючо на вінніпежських поляків, що видно по тім, як вони всіми можливими способами стараються замилити очі анґлійців. Вони скликали польський мітинґ, на якім ухвалили резолюцію, опрокидаючи закиди пороблені Польщі на масовім вічу українців, і вислали її до премієра Канади. Рівнож написали до "Фрі Прес" з 26 квітня довгу статтю, в якій намагаються до-

казати, що Галичина це польський край. Одначе так незручно у ній висказалися, що кожний читач легко пізнає безсоромну польську брехню.

Рука в руку пішли з поляками наші доморослі большевики, зглядно їх лідери. Вони разом з поляками в день демонстрації відмовляли людей від участи в поході, що їм, розуміється, не вдалося, бо робітники вже зрозуміли, що ті большевицькі лідери служать полякам і москалям, а не мають зовсім на цілі добра українського народу. За своє хрунівство большевицькі лідери дістали похвалу від поляків і удостоїлися назви "венцей осьвядомйоних поржондних русінуф".

Дальше подає ще уривки з часописів, які помістили на своїх сторінках згадку про маніфестацію у Вінніпеґу, а саме саскатунський "Фінікс", французький "Ля Ліберти", що виходить у Вінніпеґу, та німецький "Норт-Вестерн", що також виходить у Вінніпеґу.

Написи на таблицях несених в демонстраційнім поході у Вінніпеґу.

We mourn our fathers and mothers, sisters and brothers slaughtered by the Poles.

Polish government has closed Ukrainian schools to Ukrainian children.

We fought for justice and freedom. Our brothers still suffer from Polish tyranny.

Our youth is being denied education.

Galicia is Ukrainian not Polish territory.

Bukovina is Ukrainian not Roumanian territory.

British fairplay is for everybody, Ukrainians included.

Polish atrocities in Ukraine call to heaven for vengeance.

At Geneva, Doherty speaking for Canada demanded freedom for Eastern Galicia.

There will be no peace in Europe until Ukraine is free.

Help our kin in Europe to throw off the Polish yoke.

300,000 Ukrainians now Canadian citizens ask the Canadian delegates at Geneva to support the cause of their native country.

Poland slaves of yesterday attempt to enslave Ukrainians today.

The Prussian giant is overthrown and the Polish monkey is fitting on his boots.

We cannot be silent when we hear of Polish atrocities perpetrated upon our kin.

Thousands of Ukrainian students are starving in foreign countries.

Save us from our *"friends"*, the Poles.

Ukrainian Churches are desecrated, our womahood abused, our youth denied education, our leaders slain, imprisoned or banished by the Polish government.

White Polish Imperialism and Red Russian Imperialism are bound to exterminate the Ukraine.

Ukrainians appeal to Anglo-Saxon world for help for Ukraine.

Down with Polish Imperialism. Ukraine will never be part of Poland.

He who does not love the country of his birth, does not love any country.

Forty million of Ukrainians in Europe are determined to die rather than live in slavery.

As British citizens we expect Canadian delegation at Geneva to stand for Ukraine.

ЗАМІТНІШІ ВИСТУПИ УКРАЇНЦІВ У ВІННІПЕҐУ ПЕРЕД ШИРШОЮ ПУБЛИКОЮ.

Час від часу ріжні патріотичні та гуманітарні орґанізації міста Вінніпеґу устроюють публичні обходи, свята, конвенції, получені з виставами звичаїв, традицій та ручних виробів ріжних народів, які заселюють Канаду. На ті обходи запрошують представників ріжних національних орґанізацій до участи в комітетах, які займаються уряджуванням таких обходів. Призначують місце і спосіб, в який мають окремі народности заманіфестувати свої національні звичаї, ношу, вироби та традиції того народу, з якого вони вийшли.

Однак через протяг років українці не уміли звернути на себе увагу, що і вони є також якась певна окрема народність, що і вони мають свої питомі народні звичаї, свою окрему культуру, яка може також дещо додати до будови загально-канадійської культури, як молодої країни, що будується і кристалізується під необмеженою свободою для всіх, до якої кожна народність має змогу докинути і свою цеголку.

А при тім всі окремі народности мають змогу і нагоду пізнавати себе, шанувати звичаї других, вимінюватися поглядами і думками, бо це є тим цементом, який споює найкращі зразки ріжних національних культур в одну нерозривну будівлю канадійської нації.

Аж коли самі українці спромоглися заманіфестувати себе перед широкими масами ріжних народностей своїми демонстраціями в роках 1914 і 1922, чим доказали свою відрубність національну, відтоді вже аранжери ріжних публичних обходів і свят почали вже і українців бачити, як народ, який уміє цінити своє рідне і не дасть себе обминати або іґнорувати. Згадані демонстрації українців показали лише деякі сторони своєї характеристики як народу.

В 1914 році українці показали свою національну пошану до своїх великих людей. А в 1922 році показали вже і своє політичне становище, як окремого народу, свою кривду і свою правду та своє домагання справедливости. Та тих своїх народних цінностей, якими український народ може пишатися і здивувати світ, ще не показали.

Це показала аж славна Українська Републиканська Капеля своїми мистецькими виступами під проводом славної памяті Кошиця в столицях обох континентів і загостила нарешті і до Вінніпеґу, як центра української іміґрації в Канаді.

Були вже і попередно деякі виступи, в яких українці звертали на

себе увагу других народностей, та це були лише поодинокі ґрупи нашої безжурної співучої молоді, яка не оминала нагоди, де би лише зібрався більший гурток, щоби не поспівати. Старші громадяни напевно не забули ще тих ріжних літніх протульок, які поодинокі товариства уряджували, коли ще у Вінніпеґу курсували отворені електричні трамваї до парків літною порою, або пароплави по ріці, як у тих трамваях, наповнених українською молоддю, лунали українські хорові пісні вулицями міста, і як до тих трамваїв товпилися чужинці, де лише могли вчіпитися, щоб наслухатися тих співів. Або як вечорами вертав з прогульки пароплав, а з него на все місто лунала українська пісня немов зпід землі. Населення товпилося на берегах і справляло дійсні овації, хоча не знало кому.

"Чи не є це ті українці, про яких ми недавно так багато чули і читали?" — можна було почути такі запити серед публики на вулиці. — "Коли у них є так високо розвинене народне мистецтво, то треба колись їх запросити, чи не покажуть вони нам своїх здібностей."

"Та треба... Але ж де їх шукати, до кого вдаватися?"...

"Як де?... Таж мають вони вже свої народні орґанізації, свої "Комюниті Сентерс" по всіх місцевостях в Канаді, в яких розвивають свою рідну культуру і мистецтво. Таж і тут у Вінніпеґу існує вже роками їх Народний Дім, і то ще як осередок українського просвітного руху в Канаді. То чому би не вдатися до них і не запросити при найближчій нагоді до участи в якім "фестівалі", де будуть участувати і другі народности?"

Прийшли до Народного Дому і запропонували взяти участь в параді в "Святі Подяки" (Тенксґивінґ Дей). По нашому звичаю це "свято обжинків", яке справляли і в нашім краю від найдавніших часів, коли ще і наш край, Україна, була вільною державою. Коли західні землі загарбала Польща і завела там свій февдальний устрій і закріпостила села панщиною, то і тоді продовжувався цей народний звичай. Живий дух народу своїми традиціями приневолив панів обсервувати цей звичай. По закінченню жнив женці панщизняки зібралися в полі, дівчата убрали на голови вінки з пшеничного колосся, парубки заквітчували полевими квітами капелюхи, вибрали між собою одну всіми люблену дівчину королевою і з музикою ішли до панського двора з дарунками пшеничних вінків, та з музикою і співами пісень, зложених на те свято.

Пан, що ще вчера може і нагайкою шмагав своїх рабів, виходив аж до входової брами і вітав женців, а пані частувала всіх горілкою та медом. Потім запрошували всіх на подвіря, і там при музиці забавлялися до пізної ночі. Це був одинокий день праці, в якім забувалися всі терпіння, ненависть і знущання.

Отже на таке свято, а ще в Канаді, українці з охотою.

Комітет доставив до Народного Дому великого трока з льорою і каже: "Убирайте самі, як знаєте і чим хочете, але щоби був в означений час на збірнім місці, перед парадою."

Метнулись хлопці по городах, нанесли всячини, буряків, моркви, огірків, капустяних голов, кукуруз та соняшників, притаскали навіть

80-фунтовий гарбуз. Дівчата за той час назносили ріжного зілля і плетуть вінки. Старші удалися до іміґраційного уряду і там роздобули кілька снопів пшениці. Жінки позносили килими і всі разом взялись декорувати воза. А віз великий, фора 30 стіп довга. Збудували насамперед на середині воза високий трон із прилавками кругом та обстелили килимами. Боки обложили поруччям, обвили триколіровою матерією, а верхом обложили ріжною яриною та ґірляндами вінків зі всяких городових квітів. На буді, де сидів "драйвер", зробили високу піраміду з ріжної ярини верствами, підібраними до смаку, а на самім верху умістили гарбуз. Робота робилася більше жартами чим поважно. Всі придумували, щоби то ще вистроїти. Перехожі вулицею товпилися кругом, дивуючись, що то з того вийде.

Прийшов час виїзджати. На троні посадили дівчину-красуню в народнім строю з пшеничним вінком на голові, на прилавках коло трону засіли малі діти, а решту підлоги заложили лавками, на яких засіли хористи — хлопці і дівчата, всі в народних строях. Дівчата з серпами на плечах і пшеничними вінками, хлопці з косами, та заквітчані капелюхи.

Такий ориґінальний віз (флот) викликав загальну сензацію. Весь час походу вулицями міста хор співав веселі пісні. Публика на хідниках не могла вдержатись на місці, а плила масою побіч українського "флота" та по кожній пісні зривала бурю оплесків. А камери із всіх боків стріляли в сторону флота.

Місцеві щоденники на слідуючий день заповнили цілі сторони описами та світлинами, та всі однодушно зазначили, що головною атракцією був український флот.

Відтоді вже не було майже загального обходу в місті, в якім би українці не брали участи.

В 1921 році Український Червоний Хрест зарядив загальний публичний "Філд Дей" на виставовій площі у Вінніпеґу з великою програмою, як перегони визначних біґунів, перегони автами (ця точка закінчилася трагедією. Одно авто перекинулося і моторист забився. Хор У. Н. Дому співав на його похороні в церкві Св. Стефана).

Найбільше цікавою була точка перетягання линви, в якій брали участь три ріжні ґрупи: міська поліція, різники і ледівці, що розвозять лід. Поліція перетягла різників, а ледівці, самі українці, перетягли поліцію. Були також виступи злученого хору всіх співацьких товариств, що при Народнім Домі, на великій плятформі, удекорованій триколірами та прапорами.

В 1923 році загостив до Вінніпеґу визначний гість, тодішний прем'єр Британії, Лойд Джордж. Місто і провінція урядили приняття в його честь у великій салі сіпіярського готелю Роял Александра. На це приняття запрошено хор Укр. Нар. Дому. Для нас, українців, була це велика честь нашими рідними піснями витати достойного гостя. Хор зложений з 60 вибраних голосів заняв місце в сусідній великій кімнаті і загремів вишколеними голосами "О, Канадо" (по українськи). Ґості при розставлених столах вислухали стоячи. А були там зібрані всі найвизначніші представники провінції і міста, як також голови всіх патріо-

тичних, церковних та бизнесових орґанізацій. Пішли промови, тости, сам Дост. Лойд Джордж сказав присутним своє захоплення там вдома в Лондоні, коли недавно чув концерт українського хору з української столиці Києва, а ми вже знали, що то був за хор.

В часі бенкету хор відспівав ще кілька українських пісень, кожна пісня зривала бурю оплесків. На закінчення хор відспівав гимн "Боже, щасти" (по українськи). Послугачі в парадних костюмах попросили сісти і обділили всіх багатим "коктейлом", аранжери приняття висловили щирі слова подяки, стиснули руки всім, і хористи вийшли, чуючися щасливими, що мали нагоду зарепрезентувати свій народ перед вибраною "елітою" правлячих кругів Канади і Британської Імперії.

Українці Вінніпеґу не забули тої хвилі і не забудуть, бо від тоді українці в Канаді стали відомі як люди культурні і гідні бути горожанами вільної та багатої нової батьківщини — Канади. Вони заняли місце серед других культурних народів як рівні з рівними.

Виступи українців з рамени У. Н. Дому у Вінніпеґу стали популярними між анґлійцями. Вони часто вимагали багато праці і коштів, бож це робили звичайні робітники, що передовсім мусіли і про себе не забувати та про свої родини, одначе на це ніхто не зважав, коли ходило про загальну справу, здобути для українського загалу в Канаді належне місце і популярність.

Про дальші такі виступи, бодай важніші, постараємось тут розказати. Не тим, хто знає і памятає, а тим, що не знають а хотять знати, коли то і яким способом українці в Канаді стали людьми в очах тих, що знали нас лише як "білих неґрів".

В 1920 році Бюро Інформаційне улаштувало у великій "рутунді" Роял Александра готелю виставу культури та ручних виробів ріжних націй, які прибули з усіх країв Европи. Кожній ґрупі призначено відповідне місце, де кожна мала виставити щось із свого рідного, власного виробу і вподоби.

Зрозуміло, що і тут не моглося обійти без українців. І тут члени Народного Дому постаралися заімпонувати своїм питомим хистом. Насамперед збудували хату, звичайну сільську, з білими стінами, пошиту стріхою, з приспою, з вікнами підмальованими синкою, з ґанком та мурованим димарем. Зовсім подібну до тої, яку змайстрував гр. П. Зварич, що її оглядали на зїздах в 1945—46 рр., а тепер оглядають в музею в Торонто, лише значно більша, бо можна було навіть увійти до середини.

Під хатою на лавці сидить пряха під куделем і пряде. Дальше дівчата сидять і вишивають, а на шнурі порозвішувані вишивані сорочки, ручники та хустки. На боці молодиця-ткач, на ткацькім варстаті плете вовняний пояс. Ще дальше розложився із своїм кружалом гончар і виточує з глини горшки та складає на полицю, щоби сохли, поки буде випалювати. А ще дальше ґазда сидить на стільці і на прикріпленім до хати коливороті суче воловід з клоча. А при тім всі — як звичайно українці — співають народні пісні.

Це була головна атракція, що стягала до себе такий натовп глядачів, що тяжко було протиснутися. Услута мусіла держати порядок і чергу, щоби дати всім нагоду побачити.

Після цього майже кожного року були уряджувані подібні вистави ріжних націй чи то в великих склепах як Ітона та Годсон Бей чи в готелях, всі вони радо давали приміщення на такі вистави і таким способом стягали маси глядачів, і це причинялося до їх бізнесової реклями.

Українці всюди брали чинну участь, виставляли свої мистецькі ручні вироби, вишивки, тканини, гуцульські вироби. Та хатів вже не будували. Не показували також і тих причандалів, на яких домашні механіки виробляють всякі потрібні в господарстві річи. Той один раз вистарчив на все. А забрав він немало праці і клопоту. Десь аж з Ґімлі вишукали краєвого гончаря і привезли до Вінніпеґу враз з його кружалом і глиною. Була приготована і терлиця, та не було вже чим показати, що і як на тій машині робиться.

Та вистава була великим дивом не лише для чужинців але і для українців, вихованих вже в Канаді, бо вони також перший раз мали нагоду бачити, як то їх батьки промишляли. А вже найбільшою дивовижою було для всіх, як гончар кине на кружало вимяту в руких глину, ногою пускає в рух кружало і за кілька хвилин відрізує від кружала ниткою готовий чудовий збанок чи глечик, приліпить ще вухо з глини і кладе на полицю.

Різдвяний Вечір у Форт Ґері готелі в 1928 році.

День Різдва Христового є чи не найбільше популярним міжнародним святом, і не лише народів християнських. Навіть у нашій Україні початки цего свята губляться у сумерку часів передхристіянських.

Кожний народ витворив у себе ріжні традиційні обходи, основані на тлі біблійних записок та на побуті даного народу.

Ми українці знаємо наші різдвяні обряди та звичаї, витворені віками. Та ми знаємо лише для себе. Для нас було дивним, коли ми побачили тут в Канаді навіть у жидівських склепових вікнах виставлену ялинку, освічену ріжно-колíровими лямпочками та написи: "Меррі Крісмес". Що жиди можуть мати спільного з християнським Різдвом?... Хоч місто Вінніпеґ є може найбільшим збірником мішанини ріжних народів, то все таки ми не мали нагоди пізнати різдвяних звичаїв других народів і нагоди показати їм наших. Та така нагода мусіла колись прийти.

Орґанізація "Вестерн Артс Ассосіейшен" устроює Різдвяний Вечір в салі готелю Форт Ґері при вулиці Бродвей у Вінніпеґу. До участи запросили всі народности, які є у Вінніпеґу. Запросили і українців. Всі народности мають заманіфестувати свої народні звичаї так, як самі вони будуть уважати за відповідне.

Час призначено для всіх по 15 мінут. Призначено і чергу. Українці мали закінчити. Про цю чергу українці думали ріжно. Одні думали, що цим нас українців упосліджено. Другі, більше вирозумілі, думали про це з іншого боку. При укладанні програми яких небудь публичних

виступів, зарядчики стараються все найцікавішу точку програми зоставити на кінець. І в цім випадку мали слушність ті другі.

У тій демонстрації брали участь 13 народностей. Англійці, скачмени, ірляндці, шведи, норвежці, ісляндці, греки, французи, сирійці, данці, індияни, поляки і українці.

Українці мали нагоду надивитися та наслухатися всячини, кожна народність старалася показати щось найкращого, хоч і не все, що могло відноситися до різдвяних традицій, бо наприклад греки виставили картину свого Акрополю в мініятурі і трох фільософів живих у своїх історичних туніках з бородами. Та картина хоч німа, викликала загальне враження старинної культури з передхристіянських часів. Хто знав старинну історію грецького народу, той розумів, що означає та картина. Поляки відтанцювали свою "мазурку". Ірляндці тягали по салі деревляну колоду і трубіли в труби. Інші співали колядки по свойому, при чім відзначалися своїми народними строями, обділювалися дарунками.

Призначений час 15 мінут скоро минав і врешті прийшла черга на українців.

Українці прилагодилися наперед як слід до святої вечері. Коли другі дописувалися на підлозі в салі, то на підвищенні за заслоною приладжували українську хату із всіми свято-вечірними традиціями, щоби зискати час, бо 15 мінут навіть на саме приладження хати замало. Треба було ще виторгувати троха більше часу на саму демонстрацію, та це без труду вдалося, бо всі були цікаві, що то українці мають показати. Про українців вже знали, як про добрих співаків, бо нераз вже мали нагоду чути наші хори.

Коли отворили заслону, на сцені світлиця, по стінах образи, позавішувані ручниками. Серед хати стіл з ослонами, застеленими килимами. На столі три колачі, воскова свічка, на покуті сніп жита, під столом постелено сіно, в куті під образом лямпадка і куриться ладан. При столі засіла родина — три ґенерації: батько, мати, син, невістка і старша внучка, дівчина 17-літна, і три хлопці підростки — внуки. На столі миски: кутя, пироги, пампушки і ріжні овочі. Вся відома нам всім церемонія відбуваєсь пантоміною. Батько проводить молитву, мати цілує дітей і внуків, батько обділює всіх просфорою, благословить кутю і обділює родину, при чім також цілує всіх по черзі.

На переді сцени молодий студент короткими словами пояснює все, що діється коло стола.

Батько не забув також кинути ложку куті в стелю (щоби роїлися пчоли).

Споживати страви не було часу, і непотрібно, бо ж це одно, що не потребує демонстрації.

Батько бере із стола колач, а син свічку і виходять. Промовець пояснює: Це вони пішли до стайні поділитися з худібкою хлібом, бо після загального повірря, в цей вечір худоба говорить.

По хвилі вертають і засідають за стіл. Діти на підлозі граються оріхами. Аж нараз за вікном: "Бог предвічний народився". Діти прожогом кидаються до вікна. Молодий господар виходить і просить ко-

лядників в хату. Входить в хату відомий мужеський квартет, який співає на радіо кожного тижня 30 мінут під проводом Я. Самотілки і починає коляду: "Видить Бог, видить Творець, що мир погибає". Глядачі аж на кріслах підносяться, щоби ліпше приглянутися тим колядникам, що таким чудовим квартетом величають хату господаря. Батько просить колядників до стола і частує добрим господарським медом та пампушками, дякує за коляду і обдаровує грішми (це на читальню, пояснює промовець).

Колядники ще на відході втяли жваву колядку: "Розвеселімся всі разом нині..." і виходять. А тут ще одно диво. Дівчина зібрала ложки із стола, звязала сіном з під стола і вийшла. А промовець пояснює: вона буде там на воротях тарахкати ложками так, аби в селі відозвалися собаки. З котрої сторони відозветься перший собака, то звідти вона напевно буде сподіватися свого жениха. На салі легкий сміх. І видно, як кращий пол шепче між собою. Певно думають також у цей спосіб пробувати щастя.

Мати ще виходить до комори, виносить кошик з яблоками і обділює дітей.

Ця демонстрація забрала не 15 а 45 мінут. Але нікому з глядачів не вкучилося. Вони ще слухали би і годину довше, як опісля висказувалися провідні гості.

Вечір закінчено загальним різдвяним співом "Тиха ніч (Сайлент Найт) та загальними побажаннями.

На останку цікаві гості стовпилися коло нашого стола, щоби бодай покоштувати української пампушки чи пиріжка, яких наші жіночки наладили доволі.

Це на перший погляд була звичайна собі придибашка. Та для нас українців це був великий історичний вечір, бо наші співгорожани побачили нас українців не лише як народ, що має свою питому культуру, свої традиції. Вони побачили душу народу, що була для них досі тайною. Що цей народ, коли святкує рокове свято, то не жартами, а вкладає в нього всю свою душу, що в тім святкуванні відзеркалюється його віра, його спосіб життя, його тисячлітня минувшина, перехована в леґендах та в піснях.

Рік 1927. Діямантовий ювілей Конфедерації Канадійських Провінцій 1 липня.

Місто Вінніпеґ святкувало 60-літний ювілей Конфедерації дуже величаво, при участи всіх народностей, які замешкують місто і провінцію Манітобу. Свято відбувалося у великім міськім парку.

Вже від ранку почала напливати безперервна струя народу всіх рас і відтінків. Трамваї що хвиля спиняються при полудневій і східній брамі і виладовують товпи святочно прибраних гостей. З північної сторони мостом через ріку Асинибойн пливе непроглядна струя і розпливається по великих травниках, де на середині збудована велика плятформа. 150,000 людей ріжного віку і стану наплило з міста і околиць.

Українці і тут взяли масову участь і, як все, так і тепер своїми виступами здобули пальму першенства. Другі народи по більшій части відзначувалися спортовими грищами, а українці тим, що у них найкраще. Співами і танцями.

На плятформу виступив хор Українського Народного Дому в силі 120 голосів і своїм співом стягнув кругом плятформи непроглядну масу народу. Вітер віяв із заходу, і дальші слухачі, до яких доходив лише слабий відгомін, переливалися як повінь на східну сторону, щоби хоч дещо чути. А як до того стало 200 танцюристів під проводом свого учителя В. Авраменка, хор до музики приспівував танцюючим.

Це було видовище, яке не забувається ніколи. Місцеві щоденники описували ті святочні виступи широко, а найбільше про українців, про їх цвітисті народні строї, співи і танці та їх орґанізаційний хист. Помістили богато світлин.

Короткі статті про українські виступи на святі, як оцінки визначних музичних знавців і поодиноких визначних гостей появлялися через цілий слідуючий тиждень.

Один із важніших виступів хору Українського Народного Дому був у історичному місці "Ловер Форт Ґері" в році 1929.

Орґанізація лікарів цілої Британської Імперії уряджує що року загальну конвенцію по ріжних містах імперії. На конвенцію зїздяться представники лікарських орґанізацій із всіх країн імперії, Британії, Австралії, Нової Зеляндії, Африки, Індії, Канади і других менших островів в одно наперед призначене місце. Цим разом таким збірним місцем вибрано місто Вінніпеґ в Канаді.

Конвенційні наради відбувалися в місті. На закінчення як спеціяльну сензацію, заряджено відвідини історичного місця, віддаленого 18 миль від міста на західнім березі ріки Ред Ривер, де збережена забудівля історичної твердині під назвою "Ловер Форт Ґері".

До участи в цій прогульці запрошено хор Українського Народного Дому і славну із своїх виступів військову банду "Принсес Патришія". Запрошено також орґанізацію польських Соколів. Банда дістала з Народного Дому кілька партитур української музики і відбула кілька проб з українським хором. Прогульку перевезли туди міські трамваї, що курсували між Вінніпеґом і містом Селкірк, головним гостинцем понад ріку.

Диріґентом хору був тоді відомий професор музики Е. Турула.

Хор відспівав кілька українських і анґлійських пісень, декотрі в супроводі орхестри "Принсес Патришія". Очевидно, що декотрі учасники конвенції мали вже нагоду чути або читати про українців, або навіть чути славну українську капелю під проводом проф. Кошиця в столицях европейських, і це можливо було причиною запрошення українського хору до участи в прогульці.

Цим виступом хор Українського Народного Дому здобув цінну нагороду в виді срібного шільда з українським гербом "Тризубом" і написсю, що говорить про ту подію.

Цей шільд висить на стіні в салі Народного Дому як трофей на память минулого.

Нагорода для Хору У. Н. Дому у Вінніпегу.

Хор Українського Народного Дому під диріґентурою проф. Е. Туруди здобув цей український герб на декоративному металевому картуші, як нагороду за виступ підчас конвенції медиків Британської Імперії в історичному місці Ловер Форт Гері в 1929 році.

Поляки відтанцювали лише мазурку в чотири парі, під музику згаданої банди. У вечір з поворотом розлягався відгомін української пісні по широкім степу понад рікою.

Хор Українського Народного Дому здобуває перемогу в компетиції в році 1930.

В місті Вінніпеґу існував в той час англійський мужеський хор. Цей хор обїзджав із своїми виступами важніші канадійські, американські і европейські центри. Про його виступи розписувалася широко англійська преса в Канаді і в Европі. Ці рецензії читали і українці, та чути його не було нагоди. Аж нарешті прийшла нагода.

Англійський славний мужеський хор дає концерт у найбільшім будинку у Вінніпеґу "Олимпінґ Ринк" при вулиці Бродвей. Має поверх 8,000 сидячих місць.

На цей концерт запрошено також хор Українського Народного Дому під проводом проф. Е. Турули. Коли хор прийшов туди, місця на долині були всі заповнені і заповнювалися горішні ґалерії. Для хору зарезервовано місце на першій ґалерії і там засіли хористи.

А що українці знали, що це концерт славного мужеського хору, то приготовили також свій мужеський хор. Хоча це не була дійсна компетиція як така, то хор добре розумів, що публика буде в тім заціхавлена і може виявити своє враження, порівнюючи обидва хори. Тому треба було добре приготовитися.

Внизу на арені естрада. Світляні рефлектори звернені на естраду. Хор співає свої продукції з малими перервами цілу годину. Публика оплескує. Хор добре вишколений, та чогось йому бракує. Може англійці цього не завважують, але українцям зараз дався завважати брак головної підстави в мужеських хорих. Басів. А без цеї підстави хор не може викликати того ефекту мужеської голосової сили.

І коли українські хористи зразу відчували певні сумніви, чи зможуть чим звернути на себе увагу такої великої ріжнородної публики, сумніви почали розвіюватися, і їх місце почала заступати відвага і певність. Вони своїми глибокими басами не посоромляться.

На естраді внизу заповідає перерву 15 хвилин, а по перерві виступить український хор міста Вінніпеґу під проводом проф. Турули.

Публика розглядається, шукає очима, де той хор, та його не видно. Видно лише на ґалерії два ряди дівчат в цвітистих строях, голови прикрашені вінками та ріжноколіровими биндами. По перерві анонсер оголошує. Український мужеський хор відспіває по українськи "Да Івнінґ Бел" (Вечірний дзвін).

На даний знак диріґента встає на ноги 40 мужчин на ґалерії: по салі глибоке мов з під землі: "Боммм, боммм, боммм...", мов подув несподіваного вітру, всі голови звертаються на ґалерію, звідки пливуть ті звуки, мов далека сирена морського великана-пароплава. А дзвін не вгаває навіть, як тенори пояснюють що це: Вечірний дзвін, багато дум наводить він... Боммм... Бом... Боммм... Слухачі заперли віддих, щоб не перепустити найменшого звука.

Коли прогомоніло послідне Боммм..., на салі тишина довшу хвилю як перед бурею. Нарешті зривається буря оплесків і окликів, як би хотіла стіни розсадити. А на ґалерії підносяться вже і заквітчані головки. Коли врешті затихла буря, по салі загреміло грімке "унізоно": "Це

торжественний день, це святий Божий день". Тут вже самі наші сопілочки злегенька: "А в чистім полі я одинак..." а дальше вже всі хором "Кругом царить спокій, все спокій... я молюсь... я клячу... А небосклін цілий блистить, як би хотів нам небеса втворить. Це торжественний день, це святий Божий день". Нова буря оплесків, здається, що стрясла основами будинку.

Хор проспівав ще дві стрілецькі пісні, закінчив веселим скочним "Чику... чику..." і сів. Перегреміли оплески і на естраду виступив по-

Проф. Е. Турула,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу в роках 1926—1930 і 1934.

передний хор докінчувати програму, та публика заворушилася, вдягає одежу і справляється до виходу. Не має вже охоти дослухувати концерту до кінця.

Хор Народного Дому цим разом здобув перемогу, хоч не офіціяльну, то здобув симпатію загальної публики, що дало йому запевнення його мистецької перемоги над славним англійським мужеським хором. Відтоді не було вже відомостей про виступи того хору.

Хор Українського Народного Дому в протягу зимового сезону 1929—30 рр. дав цілий ряд концертів в Пелес театрі при вулиці Селкирк кожної неділі ввечір. Співав нові композиції проф. Е. Турули, співав стрілецькі пісні Гайворонського і багато нових композицій, які

приходили з України. Більше святочні концерти хор уряджував перед загальною міською публикою в середині міста в театральних салях Плейгавз, Метрополитан і Вокер з великими успіхами.

Літним сезоном хор уряджував прогульки з концертами по дальших місцевостях. Члени хору возили хористів своїми автами. Концерти уряджувано за порозумінням місцевих українських орґанізацій, які мали вже свої Народні Доми: місцевости у віддалі 10 до 30 миль, як Іст Селкирк, Вінніпеґ Біч і Ґренд Біч, Елма, Бозежур, Тиндал, Кукс Крік і другі. Концерти уряджувано на дохід місцевих орґанізацій. Хор сповняв лише свою задачу освідомлювання українців по кольоніях, заразом поширював по кольоніях розголос про освітну діяльність Укр. Нар. Дому у Вінніпеґу.

Коли б ми хотіли переповісти тут про всі ті виступи і враження, які вони викликували, то це забрало би багато місця і могло би надокучити читачем. Навіть та нещаслива депресія в 1929—1933 роках не спинила цеї діяльности, хоч до певної міри ослабила. Згадаємо ще про дальші важніші виступи, які треба зарекордувати хоч би для будучої історії української іміґрації в Канаді.

Маніфестація у Вінніпеґу в день коронації Короля Юрія VI і Королеви Єлисавети 12 травня 1937 р.

В день коронації було велике свято не тілько в Лондоні, а по всіх закутинах широкої Британської Імперії, в якій, як кажуть, "ніколи сонце не заходить". Зокрема було це велике свято для Канади. Скрізь по Канаді відбувалися величаві маніфестації, на яких могли виявити свої почування льояльности та любови до Короля і Королевої всі ті, що їм годі було навіть подумати про подорож до далекого Лондону.

Звичайна річ, що чим більше було яке місто, тим краще можна було устроїти коронаційну маніфестацію. Одною з найвеличавіших була маніфестація у Вінніпеґу, що є не лише столицею провінції Манітоби, але і найбільшим містом західної Канади. Маніфестаційна церемонія відбувалася на великій площі перед будинком манітобської леґіслятури і парадним походом головними вулицями міста.

Одною з точок програми був виступ хору Укр. Нар. Дому під проводом д-ра П. Маценка. Хоч небо було насупилося і сік дощик, десятки тисяч мешканців міста вилягли на вулиці міста оглядати військову параду, а ще численніші тисячі залягли велику площу перед будинком парляменту, де відбувалася головна маніфестаційна церемонія, устроєна спільними заходами уряду провінції, міської управи та передмість.

Головну ролю в маніфестації мали тисячі шкільних дітей з міста і передмість, а на сходах парляменту був уставлений масовий хор студентів вищих шкіл в силі 2,000 голосів. Голосники розносили голос по площі, який долітав досить виразно аж на широку вулицю Бродвей, заповнену людьми, що не вмістилися ближче на площі. Церемонія почалася в годині 11 рано. Насамперед провів молитву протестантський священик Ейкінс, а військова банда відограла гимн "Ґад сейв да

Кінг". Потім прем'єр Манітоби Дост. Джан Брекен виголосив відповідну промову. Дальше провів молитву англіканський архієпископ Гардінґ, а презвитеріянський проповідник прочитав уступ зі Святого Письма. Масовий хор студентів відспівав "Єрусалим", а потім хор Укр. Народного Дому відспівав по англійськи "О, Модерленд" (поему Кіплінґа), а по українськи "Це торжественний день". Дальше Дост. Тапер, ґубернатор Манітоби, відчитав зміст привітної каблеґрами висланої ним до Лондону до Короля. А на кінець привіт Королеві і Королевій в імени леґіслятури Манітоби виголосив заступник предсідника леґіслятури українець посол Н. В. Бачинський. Для зібраних перед парлямен-

Максим Пасічняк,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

Василь Свистун,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу.

том українців було це величезною несподіванкою. Багато з них не хотіли вірити, чи це дійсність, чи привид, що в імени законодавців Манітоби говорить українець.

Тим небувалим, несподіваним виступом, ця маніфестація набрала спеціяльного значіння для канадійських українців. Для них та коронаційна маніфестація була першою в Канаді, в якій українці виступили вже не як принагідні глядачі, а як повні горожани краю на рівні з анґлійцями, французами і другими співгорожанами.

Згальний спів "О, Кенада" закінчив маніфестацію.

В неділю вечером дня 16 травня хор Народного Дому, скінчивши пробу співу, приготовляючись до виступу з концертом у міській авдиторії, влаштував в одній із саль Нар. Дому прийняття, на якім окрім хористів і визначніших українських громадян, були також запрошені чільні

представники місцевих анґлійських музичних орґанізацій. Їх запрошено на те, щоби познакомити їх ближче з працею українців на полі української пісні і музики та навязати ближчий контакт з анґлійськими музичними кругами, що працюють у цій ділянці. Підчас приняття промовляли: голова Нар. Дому п. Ферлей (по анґлійськи), диріґент хору д-р П. Маценко (по українськи). Його промову відтак переповів по анґлійськи адвокат Я. В. Арсенич. Опісля промовляли від анґлійців: Ейкінс, Вотергавз, Метсон, Вікерс, а на кінці посол Бачинський.

Всі анґлійські промовці висловлювалися з одушевленням про красу української пісні, заявляли признання українцям за їх старання в

Д-р Павло Маценко,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1935-36-37 роках.

Петро Юндак,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1931 р.

культивованні рідної пісні і музики та заохочували, щоб держати звязок з іншими музичними орґанізаціями. Між промовами хор співав кілька пісень, як Щедрик, Піють півні, а на закінчення відспівав гимн в українськім перекладі "Боже щасти".

По всіх місцевостях в Канаді відбувалися в день коронації святочні обходи і паради. Кожна місцевість святкувала відповідно до своїх сил і змоги. Головну увагу всюди звернено на те, щоб цей памятний день заманіфестував горожанську вірність, льояльність до Короля і Імперії. Звернено також увагу на те, щоби та льояльність вщепилася глибоко в душі малих шкільних дітей, будучих горожан.

Всі кольонії і місцевости, де живуть українці і мають свої культурні орґанізації, взяли у цих обходах чинну і загальну участь. На увагу заслугує навіть така далека від українського центру закутина, як Ди Па в північній Манітобі, де українці, беручи участь в параді, одержали

нагороду за найкраще удекорований віз (флот), який приготовили члени Українського Народного Дому в Ди Па. Про це писав тамошний анґлійський щоденник "Да Нордерн Мейл" ось як:

Найкращий флот того дня, це флот Українського Народного Дому, який брав участь в параді між другими незвязаними з собою флотами. Цей флот мав всі традиційні декорації і костюми, якими українці славляться в Канаді. Життя додавали три козаки на конях підчас походу. Дівчата в своїх національних костюмах в поході співали патріотичні анґлійські і українські пісні.

Слід зазначити, що це товариство вже другий раз взяло першу нагороду за свій флот.

Михайло Левак,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1932 році.

Юрій Цукорник,
диріґент Українського Народного Дому у Вінніпеґу в 1932-33 роках.

Концерт Хору У. Н. Дому у Міській Авдиторії 22 травня 1937.

(Рецензія поміщена в щоденнику "Фрі Прес" з дня 24 травня, 1937.)

Хор Українського Народного Дому, під проводом д-ра П. Маценка, дав в суботу дня 22 травня свій перший музикальний виступ перед публикою у вінніпеґській Міській Авдиторії. Була це подія незвичайного музичного значіння.

Виступ хору можемо рівняти хіба з виступами хору Кошиця, дарма, що місцеві співаки є лише аматорами, а не професійними, та що приготування до цего виступу забрало лише кілька місяців. Українці в Канаді, а у Вінніпеґу зокрема, нераз вже давали докази, що вони під зглядом співу заслугують на перше місце між другими народами Канади, але цей виступ хору Народного Дому творить новий рекорд їхніх успіхів. Своїм вишколенням під вправною рукою д-ра П. Маценка цей

хор У. Н. Дому заслуговує тепер на те, аби признати йому перше місце між всіми українськими хорами в Канаді.

Саля Міської Авдиторії є найбільша в місті, і це було на місці, аби її вибрати якраз на цей попис української пісні. Як би не те, що ціна вступу була досить висока, віримо, що саля була б заповнилася самою українською публикою, а то було видно декуди порожні крісла, та багато людей не-українців жалують, що не могли бути на концерті. Бо хто був, чувся вповні вдоволений. А були на концерті не лише люди з Вінніпеґу. Були там люди із дальших місцевостей, як з Саскатуну, Давфину, Кенори, не говорячи вже про ближчі до Вінніпеґу місцевости. Одно, що вражало прикро, то те, що проминула майже половина програми, а ще приходили запізнені гості.

Мирослав Лехів, артист танцюрист.

Всі члени хору були убрані в своїх національних строях і творили самі собою гарну мальовничу картину. Коли розсунулася заслона і перед гостями показалася громада співаків і співачок числом сто осіб, виглядала неначе квітник в пору свого повного розквіту.

Повний хор виступав три рази і за кожним разом відспівав три пісні. Найбільше враження зробила щедрівка (Щедрик) може тому, що вона відріжнювалася від інших пісень своєю живучістю. Виглядає, що диріґент має більшу склонність то тужливих мелодій. Жіночі голоси в цім хорі є сильніші, і це не виходить хорові на добре. Використовуючи одначе свою силу в загальному хорі, жіноцтво не занехало виступити окремо з двома піснями, що випали дуже гарно.

Як спеціяльна атракція концерту, був спроваджений умисно з Ню Йорку соліст-барітон бувшого славного хору Кошиця Петро Ордин-

ський. Та на жаль, він приїхав з перестудою і хоч публика вітала його при самій появі на сцені, оплескувала його точки та викликувала його з додатковими піснями, він не міг пописатися так, як він бажав.

Важними точками програми були також виступи двох місцевих солісток, панни Евгенії Кучер і пані Е. Павлюкевичевої. Панна Кучер відспівала композицію Степового "Не співай мені веселих пісень" і веселу арію з опери Лисенка "Тарас Бульба" (роля Марійки). Пані Павлюкевичева відспівала по англійськи "Да Врен", де голос співачки чергується і зливається з голосом скрипки, на якій грав талановитий скрипак Евген Угринюк. Серед хорових пісень співали соля п. Гр. Угринюк, тенор, Іван Дорочинський, барітон, і панни Соня Будниківна і Фодчуківна.

Програму вдачно уріжнороднювали українські народні танці, виведені під проводом пані Ґені Кухтової, та сольові танки "Чумак" (В. Яцина) і "Козак" (М. Лехів). Лехів коли танцює, то не хочеться повірити, що може людина так собою кидати та викручувати, і тому той танець ішов в супроводі оплесків не менше чим в супроводі музики.

Підчас програми акомпаніювали на пяні в ріжних точках панни: М. Макодим, М. Коваль, Н. Гикава, Ґ. Буґарешта і Вилфред Будник.

Добрі співаки і других українських хорів у Вінніпеґу не помиляться, як після цього виступу хору У. Н. Дому прилучаться до нього і зроблять його ще більшим і ліпшим хором, бо він не стоїть на перешкоді своєю роботою поодиноким місцевим орґанізаціям у їхній спеціяльній роботі. Пора українським співакам зеднатися в один великий і сильний хор у Вінніпеґу, лишаючи на боці ті ріжниці, які із самим співом не мають нічого спільного.

Диріґенти хору Укр. Нар. Дому.

Диріґентами хору Українського Народного Дому у Вінніпеґу були в ріжних періодах слідуючі особи:

Максим Пасічняк (від початку як диріґент Товариства Боян).

Василь Свистун (перед злукою товариств як диріґент Бояна).

Петро Юндак (від початку як диріґент Товариства ім. М. Заньковецької, а Укр. Нар. Дому від 1931 р.).

Проф. Евген Турула (в роках 1926, 27, 28 і 29; потім знова в 1933 і 34).

Никола Гуцуляк (в 1925 році).

Михайло Левак (в 1932 р.).

о. Юрій Цукорник (в роках 1932 і 33).

Д-р Павло Маценко (в роках 1935, 36 і 37).

Тарас Губіцький.

Часами місце диріґента займав також С. Ковбель. (Хоч не кваліфікований музик, та як каже українська пословиця: "На безрибю і рак риба".)

Відчити з рамени Українського Народного Дому в сполуці з концертами відбувалися в салі Українського Народного Дому, в театрі Ліленд, в Інституті Просвіти і в Православнім Соборі.

Важніші представлення і концерти відбувалися в таких салях:

В театрі "Метрополитен" в січні, березні і травні 1928. Диріґент Е. Турула.

В Плейгавз: в лютім 1928, при участи соліста Т. Карлаша зо Зединених Держав.

В Інституті Просвіта "Барон Циганів", листопад і грудень, 1929.

В Плейгавз: Концерт Шевченківський, березень 1930. Також концерти в травні, вересні і листопаді 1930.

В Інституті "Просвіта" драма Винниченка "Кол Нідре" (пісня Ізраїля), в березні і квітні 1936. На цій виставі було присутних багато жидів, навіть визначних провідників. По першім представленні вони звернули увагу аматорам на деякі їхні ритуали, і на другім представленні висказували вдоволення, бо ті ритуали були вже виконані.

Хор У. Н. Дому у Вінніпеґу бере участь в ювілейнім святі Ла-Верандре.

В 1738 році перший білий чоловік зявився над рікою Ред, як дослідник території на захід від озера Супіріор, висланий королем Франції, на імя Ла-Верандре. У вересні він зайшов у своїй мандрівці аж до місця, де тепер стоїть місто Вінніпеґ і Сейнт Боніфас.

В 1938 році місто Вінніпеґ і провінція Манітоба святкували його 200-літні роковини. Це свято розложено на більше чим один тиждень. Зачалося дня 3 вересня виставою історичних експонатів, достарчених Годсонбейською Компанією у міській Авдиторії.

Дня 5 вересня в понеділок відбулася парада вулицями міста з декорованими возами-"флотами", які представляли ріжні сцени з минувшини провінції Манітоби, починаючи від прибуття того першого білого чоловіка. Параду орґанізували "Івоніс Клоб" і "Комітет Ла-Верандре". У цім видовищі брали участь чехи, німці, голяндці, мадяри, італійці, ісляндці, жиди, поляки, шведи, індіяни, як родовиті канадійці, і українці. Розуміється, що крім анґлійців і французів.

Природна річ, що українці, де беруть участь, то неодмінно зі співами і танцями. До цього заанґажовано хор У. Н. Дому під проводом П. Маценка. В тім хорі брали участь також співаки з Інститута Просвіти і члени хору Бояна при Православнім Соборі.

Цей хор співав три вечорі — четвер, пятницю і суботу, 8, 9 і 10 вересня. Кожна народність мала щось спеціяльне, призначене для демонстрації. Одні демонстрували свої ручні вироби, свої строї, деякі демонстрували давні способи ткацтва, прядення, гончарства, польовання, риболовства, а при тім свої історичні танки та релігійні і народні обряди. Всі мали приготовано щось доброго, і цікава публика, що заповнювала велику салю кожного вечора (у салі 6000 місць) приймала всі ті демонстрації з великим захопленням і нагороджувала оплесками.

Українців всі ті три вечорі вже при вступі на сцену вітали грімкими оплесками і при відході також. Вінніпеґська публика вже знає, що коли виступають українці, то певно не з чим небудь, а мають добру програму. Найбільше враження на чужинецьку публику викликують українські народні строї, найгарніші між всіми. А було там до чого порівняти.

Хор співав лише три пісні: "Вербо ж моя кудрявая", "Грають Кобзарі" і "Ой, рано, рано кури запіли". Українськими танками під проводом Масняка танцюристи викликували безперервні овації. Хор попisувався знаменито, і кожний присутний українець чувся гордим, як многотисячна мішана публика вітає їх хор грімкими оваціями. Хоч впадало в очі, що коли українці є поневоленим народом, то і пісня їх сумна. Зате танці мов би говорили, що у нас є ще життя, енерґія і що ми остаточно таки свою волю здобудемо.

Коли б українці не мали тих своїх питомих цінностей та не вміли їх самі оцінити, не принесли їх з собою у чужий новий світ, не поставили собі за головну ціль розвивати і плекати їх тут в чужині як не лиш одиноку розраду у тяжких хвилинах боротьби за існування, але як могучу опору проти винародовлення, яка вяже нас мов сильний ланцюг з покинутою рідною батьківщиною, та не мали відваги вийти з ними перед форум чужих культур, то хто знає, чи українці в Канаді і досі були б звернули на себе увагу чужинців та заставили їх глянути і в душу українця.

Коли в початках іміґрації свідомий і щирий українець не міг без сорому признатися перед чужинцем до свого походження, щоб не викликати згірдної усмішки, то нині вже кожний хоч би найменше свідомий українець чується гордим, що може без всякого упередження признати себе членом великої української нації.

Та боротьба не була в початках легкою. Одначе завзяття молодих людей побороло всякі труднощі і перепони, насамперед таки із сторони своїх рідних братів, які у своїй несвідомости набиралися злих та шкідливих звичок від всякого світового шумовиння, з яким їм приходилось стикатися по роботах на ріжних ґенґах та лісових кемпах, де з несвідомости виробили собі згірдливе імя "ґалішенів", що уміють лише піячити та воювати між собою, а перед чужими плазувати, хоч би і темнішими від них, та малпувати за ними в їх поступованні, які нікому чести не приносять.

"Невольник" на сцені театру Орфіюм у Вінніпеґу.

Англійці і другі співгорожани Вінніпеґу так заінтересувалися українськими виступами перед ширшою публикою в місті не лише з концертами. Вони добачили в українців виїмковий хист у сценічних виставах, які що раз більше ставали популярними. На важніші вистави у своїх салях члени все старались, щоб запросити когось з визначніших англійських критиків, призначували їм першорядні місця в салі, давали білети вступу безплатно, та просили їх висловити свої завваги. Коло таких гостей все хтось із українців сідав і пояснював зміст штуки, яка ішла на сцені. Ті гості опісля вміщували свої враження в місцевій англійській

пресі, чим причинювалися у великій мірі до розголосу українського мистецтва серед не-українців.

У Вінніпеґу існує орґанізація під назвою "Литл Тіейтер" (Малий Театр). Ця орґанізація час від часу збирає молодих анґлійців-аматорів і приготовляє та виставляє анґлійські театральні штуки, в ціли відкриття невідомих талановитих молодих людей, щоб опісля заохотити їх до дальших студій та допомогти їм здобути сценічну каріеру. Згодом та орґанізація поширила свою діяльність і на інші народности, коли побачила, що між ними криються таланти, гідні більшої уваги, та не можуть чи не хотять показати себе перед ширшими мистецькими кругами, почуваючи себе чужинцями, обмежують свою працю лише між своїми. І от цей "Малий Театр" запропонував Товариству Інститута Просвіти виставити одну українську драму перед анґлійською публикою, під режісерією Джана Крейґа, що займався підготуванням штук під тою фірмою.

Аматори Інститута Просвіти вибрали "Невольника" і при співучасти співаків і танцюристів з Народного Дому, під режісерією Дж. Крейґа виставляли три вечорі: 26, 27 і 28 листопада 1936 р. в театрі Орфіюм в середмісті. Театр був всі три вечорі наповнений. Місцева анґлійська преса привітала виставу дуже прихильно, висловлювала завваги визначних знатоків. Перед виставою анґлійський щоденник "Фрі Прес" надрукував яскравими красками на першій стороні світлину ґрупи українських акторів і співаків в народних українських строях.

Так українці промощують собі дорогу між другими народностями, чого не в силі зробити ані політика, ані баґацтво, до якого українцям ще далеко. Українцями інтересуються задля їх працьовитости ті, що із тої працьовитости користають. Вони нас бачуть лише з боку як людей, що вміють і в найприкріших обставинах дати собі раду. Та з цього боку вони не добачують того, що нас відріжнює від других народів. Не добачують наших прикмет, які ціхують наші народні цінности на полі рідної культури, яка може внести великий і вартісний вклад у загальну скарбницю молодої канадійської суспільности на полі мистецтва.

Відома річ, що народи, які вважають себе культурно вищими, не уміють заглянути в душу тих, яких вони приняли між себе немов би з ласки, даючи їм притулок і нагоду заробити собі на щоденний хліб.

Вони склонні радше глядіти нам в кишеню і після того оцінювати нашу вартість. Вони часто глядять на нас із завистю, коли кому з українців пощастить невсипучою працею здобути собі вищу освіту, як необхідність до здобуття вищого становища серед суспільности. Або тим безпримірним завзяттям видерти собі від непроходимих пустарів матеріяльне забезпечення, там де культурніші народи чули себе безрадними.

Отже коли вони вже побачили українців і з другого боку, то побачили, що вони своїми здібностями як що не перевищають, то не уступають перед другими своїми висококультурними прикметами, бо вони у них не штучні, а природні.

"Дума про Нечая". Історична драма. (Що про неї говорили критики в пресі?)

Дня 23 січня, 1937, драматична секція У. Н. Дому виставила на сцені Інститута Просвіти у Вінніпеґу історичну драму "Дума про Нечая". (Нова, перший раз в Канаді.)

Сказати можна без пересади, що таких історичних картин нам сьогодні як найбільше потрібно. Коли сьогодні наше свідоме громадянство зактивізоване політично, думає інтензивно про кращу майбутність, цікавиться щораз більше нашим минулим, саме тепер такі картини як живі свідки, ставлять нам перед очі наше минуле, показують нам немов у зеркалі всесторонно хвилини давної слави, змагань, конфліктів, як і зарево тих вогнів, якими горіли душі замітних історичних одиниць. Саме сьогодні такі картини нам потрібні. Вони показують нам, що ми повинні наслідувати, а що обминати.

Саме у цій картині досить майстерним способом і тактом показано нам палке життя та траґічний кінець козацького полковника Нечая, що про нього народ склав думу і леґенду, як то наш народ передає память про замітних одиниць своїм будучим поколінням у формі пісні-думи, бо лише пісня-дума живе вічно в народній словесності.

Уважний глядач без труду доглянув у тих картинах, що предметом траґедії є конфлікт між палкою душею героя, яка боліючи над тим, що бачить, не має хисту і змоги роздумати, хто винен, приписує вину тому, що холодним розумом і спритом державницького будівничого змагає до високої мети і не може зважати на терня по дорозі.

Нечай і Хмельницький бажають одного. Бажають Україні добра.

Та Хмельницький **Скала,** а Нечай **Іскра.** І тому полковник Нечай стає ворогом гетьмана Хмельницького, будучи по ідеї його найкращим союзником. Та похопившись запізно, мусить сам себе покарати. І в тому його траґедія. Подібні траґедії бували і в інших народів, та у нас, на жаль, вони були частіші, і тому то наша доля часто вирішувалася в нашу некористь. Послух авторітетові, ось та таємниця, що лежить в успіху і щастю народів давно і сьогодні, на наших таки очах. Непослух, з яких би він і не виходив причин, завжди мстився і мститься на загальному добрі народів.

І тут у тій картині ми бачили наслідки непошанування авторітету. Та трагічна справедливість, це виховуюча сторінка цеї драми. А та симпатія, яку ми відчували до Нечая, хоч і не можемо хвалити його поведення супроти влади гетьмана, все таки зосталася у нас мов нагорода за його остаточне самопізнання і за ту велику ідею, яку і він мав.

Сама вистава цеї драми без закиду. Історичні костюми, як козацькі так і польські, були прекрасні. Гра аматорів доказувала, що ці люди зрозуміли своє завдання вповні. Представили цю картину як не можна краще такі особи: Нечая — В. Казанівський, Хмельницького — В. Брилинський, ґенерального писаря Виговського — Н. В. Бачинський. Цей останній як би вроджений на ту ролю. Митрополита Косова представив В. Білінський. Він своїми поважними, повними достойности рухами, батьківською усмішкою та вдумливістю представив дійсний тип

високого достойника церкви. Раїну Корецьку, наречену Нечая, представила чудово панна К. Владика, помимо свого першого виступу на сцені. Князя Корецького, деспотичну вдачу молодого польського шляхтича-маґната, представив вірно п. В. Кухта. Гідними своїх завдань представили пп. Р. Дудар, Гр. Угринюк, В. Буґарешта і А. Блонський в ролях козацьких полковників. Хор ченців Печерської Лаври своїм співом за сценою збуджував дійсно урочистий настрій. Пізнати було, що якась чарівна сила замахала понад салею.

Хор Українського Народного Дому. Один сезон 1938—1939. Оцінка.
(Подав д-р П. Маценко.)

Хор Українського Народного Дому у Вінніпеґу закінчив свій сезон і припинив свою діяльність. Сумно тепер виглядає саля, в якій цього сезону майже що день відбувалися проби. Зроблено багато. Та проте здається і не багато. І зрозуміло, муравлиної праці в часі її ведення не видко, її наслідки можуть виявлятися пізніше.

А тепер годиться хоч мені, диріґентові хору, згадати і зазначити згадану працю, коли бракує любителів вести хроніку.

Сезон праці почався дуже рано, ще в серпні 1938 року. В початку вересня місто святкувало 200-ліття появи першого білого чоловіка в цій околиці, Ла Верандре. З тої нагоди хор У. Н. Дому мав честь заступати всіх українців в концертах націй, що заселюють місто Вінніпеґ. Хор співав три вечорі, 9, 10 і 11 вересня. Співав три пісні. Межи піснями ґрупа танцюристів під проводом п. Масняка виконувала українські танки.

Дня 6 листопада хор приймав участь у загальнім Листопадовім Святі. В тому ж місяці канадійська корпорація радіо-передачі С.Б.С. мала серію виступів ріжних націй на радіо, що були подавані в програмі як "Пробування щастя в горожанстві". Цього разу хор Українського Народного Дому заступав немов би весь український народ в Канаді в картині, що звалася "Український дар Канаді". У тій програмі подавався короткий начерк історії України в анґлійській мові. Між діяльоґами співав хор. Було це 23 листопада.

Слідуючий виступ хору відбувся у великім міськім театрі Вокер з нагоди Ювілею Просвіти у Львові (60-ліття). Хор співав у злуці всіх українських товариств співацьких у Вінніпеґу, що брали участь у цім святі, около 300 співаків. Хор Народного Дому співав також і окремо. Було це 11 грудня, 1938.

Дня 21 грудня з нагоди вдалого закінчення програми "Пробування щастя в горожанстві", Канадійська Радіова Корпорація С.Б.С. влаштувала передачу на радіо колядок всіх націй. Кожна нація хором з 16 осіб відспівала по одній або дві колядки, а на закінчення всі хори разом відспівали Генделя "Алилуя". Цілу програму рекордовано.

Завдяки своїм удачним виступам, хор У. Н. Дому дістав від С.Б.С. пів години для свого власного ужитку даром. Цю півгодину хор використав дня 8 січня, 1939, у другий день Різдва. У той день всі українці в цілій північній Америці мали нагоду слухати українських колядок. Підчас пе-

передачі подавано і пояснювано зміст колядок в анґлійській мові. (Текст приготований мною.)

Як про згадані вище виступи хору через радіо, так і за цей раз хор і стація С.Б.С. дістали з цілої Канади (Монтреал, Квебек, Торонто, Венкувер) і від ріжних людей, професорів університетів, фахівців-музик, любителів співу з імям і без нього багато листів з признанням для хору і подякою для С.Б.С. А українці з тої нагоди посилали жертви на поміч Карпатській Україні, які і передавались по призначенні.

Приходить тепер на чергу найбільший в сезоні концерт. Концерт з нагоди 25-літнього ювілею заінкорпорування Українського Народного Дому, який відбувся 26 лютого у великій салі міської Авдиторії.

Концерт випав величаво. Попри добірну програму хору із допроводом смичкової орхестри, яка також виконала і самостійно свою точку, ширша публика за найпопулярнішу можливу ціну вступу мала можливість подивляти спів великого співака-українця Михайла Голинського, котрий своїм співом, як дійсний член Українського Народного Дому, особливо звеличав ювілей культурної орґанізації.

Після цього хор приступив енерґійно до приготування програми на Музичний Фестивал провінції Манітоби. Це був перший виступ хору українців на такім фестивалі, хоч вони відбуваються тут що року вже від 21 років з ряду. І тут хор показався як найкраще. Всі хори виконували по три пісні. З поміж них призначено одну для всіх в компетицію "Ди мерри тайм оф Мейнґ", Дж. Брамса. Хор У. Н. Дому співав дві своїх — "Сонце на обрії", Стеценка, і "Ой рано-рано", Ступницького. Наш хор виграв Трофей Дж. Дж. МекЛейна в формі шільда. На кінцевому змаганні в концерті фестивалу, де співали всі ті хори, які одержали найвищі марки в контесті, співав і хор У. Н. Дому.

Дня 28 березня, 1939, на запрошення "Феловшип Клобу" у їхню річницю, хор виступав у Роял Александра готелі. Танковою ґрупою керував п. Токарик. Виступ хору і танкової ґрупи приймалися широкою публикою надзвичайно гарно, на що виконавці без сумніву заслужили.

Врешті останній виступ хору в сезоні відбувся у власній салі У. Н. Дому у 125-ліття народження Т. Шевченка.

За неповних 6 місяців хор виступав 12 разів. Більше ніж два рази в місяць. Одинадцять разів як не перед ширшою публикою міста Вінніпеґу, то перед цілою Канадою через радіову стацію С.Б.С. Всі ті виступи були відповідальні, вимагали від членів хору великого напруження і витрати часу, інколи проби відбувалися що дня. Співачки і співаки показали себе карними, свідомими свого національного обовязку і замилування до співу членами хору.

При цій нагоді маю особлившу приємність це їм признати і подякувати за вирозумілість до моєї праці як диріґента. Тішусь, що Бог дав мені нагоду бути диріґентом хору, який зложений із свідомих обовязку і дисциплінованих, працьовитих і відданих рідно-співному мистецтву українок і українців. Хору, який має вже за собою славну минувшину, відому широкому ґромадянству міста Вінніпеґу.

Бож відомо, що скількість а навіть якість в хорі ні дочого не доведуть, коли бракує головного — любові до співу, голосу, слуху, умілости підпорядкуватись і працездатності.

Щоби звіт про діяльність хору виглядав більше заокругленим, подам деякі заяви про хор від чужинців.

Про виступи в вересні місяці, завваг критиків у мене не заховалося. Кожний, хто був на концертах, памятає добре, як реаґувала публика. Лише ґрупа зложена з українців співаків і танцюристів викликувала найбільше захоплення, по чім було видно, що публика вдоволена. Перший виступ хору через радіо-стацію С.Б.С. приніс велике вдоволення для самого хору, як також і для керівників стації та для самого її директора.

Другий виступ рекордувався. На рекордах найкраще звучали: мужеський анґлійський хор і наш. Це відразу підкреслив мені головний директор в присутности других слухачів рекорду.

Слабшим виступом рахую, щодо якости виконання, це ювілейний концерт Просвіти 11 грудня, 1938.

Самостійний концерт колядок через С.Б.С. випав дуже гарно. За цей концерт радіо-стація дістала поважну скількість писемних подяк. (Найменше від українців).

Лист з Монтреалу.

"Дозвольте мені подякувати вам і хорові за прекрасне ... Ваш спів був чудесний, і ми його чули добре тут у Монтреалі."

Ці дві фрази з листа скотляндського диріґента хору в Монтреалі. Д. А. Гичліфа. Він є орґаністом і диріґентом хору у МекВікар Меморіял церкві в Монтреалі.

Журналіст Стівен, який був присутний на пробі хору 23 листопада, 1939, перед виступом на С.Б.С. і потім слухав хору підчас його передачі, так написав у Вінніпеґ Фрі Прес під наголовком "Гумінґ віт Лайф":

"Прислухуємося пробі співу хору. Ніщо, лише єдина досконалість може вдоволити д-ра Маценка, цього русявого-стрункого чоловіка з обличчам, що висловлює посвяту. Мішаний хор мущин і жінок, в більшості молодь, видається перенятим його ідеалам. Голоси співців, яких очи слідкують за кожним рухом диріґента, перетворюються в сопілки, зливаються в орґан і вигинаються непомітно за вказівками його спішно переплітаючихся пальців.

Момент — і звуки глибоких басів а за ними тенорів, баритонів, сопранів та контра-альтів зливаються в одну цілість, і слухачеві вчувається музика, що виходить із одного великого інструменту."

Автор цих слів це визначний мандрівець, що обїхав майже цілу земну кулю.

Про виступ на музичному фестивалі 27 березня 1939 подам слова судії д-ра Стейтона, які стенографувала співачка панна Поляк.

Звертаючись до хористів, він сказав: "Ви знаєте, яку то із тих трох пісень співали ви найкраще? ... Третю, першу а потім другу. В першій пісні була деяка тенденція співати повільно. Попри те втримувалося споєння і баланс голосових партій, але ту лінію дещо зрушила дальша

зміна темпа. Баси роскішні. Їм не дорівнювали тенори, а врешті контраст темпів був прекрасний, хоч дещо острий.

У другій пісні мужеські голоси співали чудово і велично. Жіночі голоси в інтонації дещо відхилялися від підставової тонації. Третя пісня вийшла ще значно краще. Баси співали прегарним круглим тоном. Жіночі голоси знову виказалися слабшими. Характеристичними рисами тої пісні були майже автоматичні зміни виконання. Я можу вжити цей хор як ілюстрацію до прикладу, що значить мати духове стремління до збудування чогось гарного.

Хор відважився на деяке ризико (це про другу пісню. П. М.) з прикрим випадком але хор ризикував дальше. Він (хор) мав добре відчуття і ритм. Мав пасажі, які зумів прекрасно віддати."

Це осуд фахівця, поставленого до справедливого осуду досягнень хорів. І треба признати, що д-р Стейтон характеризував досягнення хору підчас компетиції справедливо.

Я, як диріґент, сподівався завше несподіванок і до них приготований. Так трафилося і тоді, бо той, що може помилитися, може і направити хибу.

Всі члени хору Укр. Народного Дому заслужили на велику подяку. Своє вдоволення як диріґент я вже висказав.

Ще деякі додаткові завваги:

Вже не один раз на пробах і через пресу подавалося до відома, що добрий хоровий спів має за собою велику, часом може і нудну одноманітну працю на пробах. І члени хору коли вони свідомі того, хотять поступу і мають у собі той авантурничий гін до збудування, про який згадував д-р Стейтон, зрозуміють, що "тільки праця з неволі нас вирве".

Українці у Вінніпеґу могли би вже дати постійний і великий хор. Та так воно не є. Бачимо це по свойому і по других хорах. Співати люблять всі, та не всі хотять підпорядкуватися одному проводові. Страх до праці в хорі як ніщо друге вказує на нашу відсталість у марші життя в цілому світі. Ми мусимо зрозуміти те, що маса-загал не любить здобувати. Маса ніколи не є героїчною, вона любить спокійно споживати вже готове-здобуте або стихійно збуритися.

Та для хору 12 концертів на сезон, це осторога, це знак, який може віщувати занепад. А ніколи піднесення. Давати один концерт що місяця навіть не спроможеться ніякий хор. (Не маю на увазі хори професіоналістів.) Хори, що так роблять, то напевно чимось примушені до того і призвичаюються мабуть про мистецтво не думати. Двох концертів, добре приготованих і з новою програмою, для одного сезону цілковито досить.

Такими концертами не вважаю тих принагідних з одною чи двома точками при якімсь святі. Добре наспіваний хор може все знайти щось цікавого і між старими репертуарами, які не потребують спеціяльного приготування.

Д-р П. Маценко.

Вінніпеґ, дня 21 червня 1939.

Рік 1938. Українці у Вінніпеґу єднають свої сили.

Недавні події на рідних землях примусили вінніпежських українців до обєднання сил, щоби поставити опір насильству та розкрити перед світом правдиве положення українського народу під займанцями.

За почином Укр. Народного Дому в неділю, дня 4 вересня, у вечір відбулася в салі Народного Дому конференція представників всіх культурно-освітних та церковних українських орґанізацій в справі спільної маніфестації місцевих українців проти Польщі та других гнобителів українського народу. День маніфестації намічено 18 червня 1938 в неділю. До переведення маніфестації назначено комітет з представників орґанізацій, які взяли участь в конференції. А саме:

Укр. Народний Дім, Кан. Укр. Інститут Просвіти, Читальня Просвіти, Рідна Школа ім. М. Шашкевича, Просвітне Товариство ім. Шевченка в Ст. Боніфас, Товариство Кобзар і Брацтво св. Николая на Форт РуДж, Союз Гетьманців-Державників, Союз Українців Самостійників, Укр. Національне Обєднання, Товариство ім. Ю. Федьковича, Церковні Громади: Св. Михаїла, Ім. Сучавського, Собор св. Покрови, Консисторія Укр. Прав. Церкви, Брацтво Українців Католиків, що репрезентує всі греко-католицькі громади у Вінніпеґу і на передмістях; Видавнича Спілка Укр. Голосу і Редакція Кан. Фамера.

Предсідником конференції був Т. Д. Ферлей, а секретарем Андрій Павлик.

Предсідник представив коротко серйозність хвилі та потребу спільної акції всіх українців.

Покликаний до слова п. М. Стечишин подав огляд положення українського народу по світовій війні, а зокрема в Польщі, і подав образ теперішного польського наступу на українську Холмщину та його правдоподібні наслідки.

Забирали також слово поодинокі представники орґанізацій, як о. Сарматюк, пп. Мельничук, Ямнюк, Скобляк і другі, та всі згідно висловлювалися за спільною маніфестацією всіх українців у Вінніпеґу. Навіть декотрі висловлювали думку, щоби конференція дала почин до запропонованого попередно Конґресу Канадійських Українців, одначе цю думку залишено, щоби через неї не затягати справи маніфестації. Остаточно створено комітет та обговорено головні напрямні праці комітету.

Комітет відбув своє перше формальне засідання в Читальні Просвіти 9 вересня, на якім виґотовлено плян демонстрації. Демонстрація має відбутися у виді походу головними вулицями міста, а відтак масового віча в великій салі міської Авдиторії.

Маршалом походу назначено п. О. Тарновецького, бувшого старшину Української Галицької Армії. Касієром назначено п. С. Скобляка. Намічено також помічників і впорядчиків походу.

Вислухано начерк приготованих резолюцій та пороблено до них замітки. Намічено українських і анґлійських промовців на вічу. Те засідання відбулося так гармонійно, як і перша конференція. Між членами комітету замітний ентузіязм, що заповідає успіх демонстрації.

Комітет певний, що всі свідомі українці прихиляться щиро до цього діла і візьмуть в ньому масову участь.

Збірним місцем призначено шкільну площу коло школи Страткона, на якій вже попередні демонстрації українців формувалися.

Маніфестація відбулася величаво. Похід провадив бувший старшина Української Армії п. Байдак, голова місцевої Стрілецької Громади і писар Інститута Просвіти. За провідником несли прапори український і канадійський бувші вояки Української Армії, В. Віра і А. Ямнюк. За ними слідували чвірками члени комітету, а дальше довгий ряд чвірок мужчин, жінок і дітей, числом поверх 3000 осіб.

Замітно, що католицькі громади із своїми священиками віднеслися до справи дуже льояльно, хоч розходилося в першій мірі про православних українців Холмщини.

В поході несено окрім прапорів, також вісім великих написів на полотні з поясненнями в анґлійській мові, про що розходиться.

Похід представлявся величаво, хоч без музики, співів та викликів.

На масовім вічу в Авдиторії промовляли: Я. В. Арсенич по анґлійськи подав загальний огляд положення українців із спеціяльним натиском про положення в Польщі.

Дальше промовляли: протестантський священик МекЛейн, д-р Дацків, редактор Кан. Фармера, і о. В. Кушнір.

При кінці п. Арсенич відчитав і піддав під голосування резолюції, приготовані комітетом. Резолюції віче приняло одноголосно.

Окрім цеї демонстрації у Вінніпеґу, дня 20 вересня явилася делеґація українців перед федеральним урядом в Оттаві із цих осіб: протоєрей о. С. В. Савчук за Українську Православну Церкву в Канаді, адвокат Т. Гуменюк з Торонта від Союза Українців Самостійників, і о. Вол. Слюзар з Монтреалу як представник Союза Бувших Українських Вояків.

Делеґацію приняв в імени премієра Канади керівник департаменту зовнішних справ, д-р Скелтон, дуже чемно і прирік взяти петицію під серйозну розвагу.

При цій нагоді слід пригадати ще дещо, що не було ніде зарекордовано.

В році 1924 приїхала до Канади з Европи румунська королева, мати короля Кароля, з візитою. Вона загостила також і до Вінніпеґу.

Канадійські державні установи вітали її всюди з великою рояльістичною церемонією, як пристало коронованій особі, а ще з походження анґлійської пануючої родини.

Українці знали вже про ті знущання над українцями в Буковині, прилученій рішенням Ради Амбасадорів до румунської держави, і постановили вислати депутацію до уряду Манітоби з цілею повідомити про ті кривди і утиски, яких українці зазнають під Румунією і заявити протест проти принимання королевої ворожої українцям держави.

Депутація із 5 осіб явилася в будинку леґіслятури Манітоби і предложила меморіял і вияснила докладно про все, що там діялося. Міністер

вислухав, подав кілька запитів і як звичайно обіцяв вглянути блище в ту справу.

Хоч цим поступком українці не помогли нічого, то бодай показали, що їм не є обоятно глядіти на всі ті заподіяні кривди їхнім рідним, глядіти на ту несправедливість і заразом приймати участь у почестях, які повинні поділяти як горожани Канади.

Цей протест українців хоч не спинив тих гучних церемоній, то бодай значно їх охолодив. Хоч преса з чемности не подала про це відомостей, то вони таки перекралися на вулицю і звернули на себе увагу анґльо-мовного суспільства, та звернули симпатію їх в нашу сторону.

Концерт Михайла Голинського у Вінніпеґу 19 січня 1939 р.

Ще перед першою світовою війною часописи з Европи не лише українські, але і німецькі, італійські, чеські і інші доносили відомости про виступ славного оперового тенора, що дорівнює найславнішому світовому чемпіонові-тенорові Енрікові Карузові. Само імя говорило виразно, що це українець — Михайло Голинський.

Українські співучі круги в Америці постаралися о його приїзд до Зединених Держав.

В році 1938 українці в Торонто запросили його до себе, і він дав перший концерт в Канаді в Торонто в Месі Гол, на якім були заступлені уряди провінції Онтеріо, міста Торонта і широкі круги музичних орґанізацій і місцеві часописи та представники Музичної Консерваторії.

В році 1939 Український Народний Дім у Вінніпеґу дав нагоду і Вінніпеґові вітати в себе і почути цього славного українського співця-соловія з під Чорногори.

В четвер, дня 19 січня 1939, відбувся перший в західній Канаді концерт п. М. Голинського у найбільшім в місті театрі Вокер.

Про цей концерт місцева преса помістила статті визначних критиків, які однодушно виразили своє захоплення.

"Вінніпеґ Трибюн": Михайло Голинський, героїчний тенор з України, співав у добре заповненім Вокер театрі в четвер у вечір 19 січня. Стрінувся з ентузіязмом, який рідко коли можна бачити у Вінніпеґу. І дійсно, ентузіязм, з яким вінніпежські українці вітали між собою найбільшого українського співака, був небувалий. Точку за точкою його програми нагороджували голосні оплески, і славний гість настілько остаточно зєднався з публикою, що надпрограмово відспівав їй ще кілька пісень.

Салю найбільшого театру в місті заповнила переважно українська публика. Але один із не-українців, премієр Манітоби Дост. Джан Бреккен, зложив признання українському співакові, якого жаден з українців не міг зложити, бо повітав його премієр одної з провінцій Канади.

Премієр зложив також подяку Українському Народному Домові, що взяв на себе завдання спровадити до Вінніпеґу найбільшого укра-

їнського співака і дати спромогу мешканцям Вінніпеґу і Манітоби почути його спів.

Українці від себе зложили йому признання у виді живих цвітів, сплетених у формі арфи. В суботу, 21 січня, відбулося ще приняття в його честь в Укр. Народнім Домі.

Голос Голинського є надзвичайно сильний, але не чути в нім силування навіть тоді, коли він бере найвищі позиції. Враз з тим він є мягкий і незвичайно милий.

Ціла його програма викликала одушевлення. Але в жадній пісні не підійшов він до серця українців так, як у пісні про Довбуша, якою мав закінчити програму. При акомпаніяменті піяна і флету та пісня зробила незатерте враження.

Опісля в неділю всі українські орґанізації Вінніпеґу урядили спільне приняття в салі Інститута Просвіти, як пращальний вечір свого великого гостя-співця.

Велика саля заповнена гостями при столах заставлених перекускою. При головному столі засіли представники всіх українських народних і церковних орґанізацій і преси і між ними на почесному місці пан М. Голинський. Під час перекуски виголошено цілий ряд промов, в яких промовці висказували свої враження з концерту, підносили заслуги дорогого гостя для звеличання української пісні серед других народів.

На закінчення покликано до слова і С. Ковбля, припоручуючи йому доручити гостеві приготований дарунок від присутних гостей.

Покликаний сказав замітну промову, якої зміст тут наводимо:

"Високоповажані громадяни!

Коли вже приходиться і мені взяти слово, то хіба скажу вам мої особисті думки, мої враження, бо нинішний вечір увів мене в країну споминів.

Ми, українці, відзначаємося між іншими народами нашими питомими прикметами одідиченими по наших прадідах, тай і сама природа нас ними наділила. Найважнішою нашою прикметою, якої тяжко знайти між іншими народами, це наша співучість.

Немає другого народу під сонцем, щоби міг так простими та щирими словами оспівати свою минувшину, свої переживання, радощі, терпіння, свої мрії і надії. Українці навіть "як ідуть в бій, то співають і зо співом умирають".

Ми всі співаємо як можемо і вміємо, самі себе піснею розважаємо, тішимо. Час від часу ідемо навіть між чужих, заставляємо їх слухати нас, розуміти нашу душу. Вони нам з чемности і заплещуть, напишуть про нас і в своїх часописах, але що головне, то вони не розуміють української душі. Наша пісня не чарує їх, бо вона тілько стелиться попри землю. Народи, що почувають себе культурно вищими, відросли вже від землі, вони глядять в гору на вершок мистецького досягнення і кого на тім верху побачать, то тілько перед ним клонять голову, без згляду на те, якого він роду.

Коли то і я ще співав, я часто думав над тим, чи зможемо ми українці дождатися колись того щастя, коли то наш поневолений народ зможе видати з поміж себе мистця, що досягне того мистецького вершка. Ми співали і з тугою поглядали на той вершок.

Десь так 25 чи більше років взад принесли нам краєві часописи вістку, що там імя одного молодця-українця вже добивається до того вершка, та не може ще його досягнути, бо на тому вершку стояв тоді покійний італієць Енріко Карузо.

На такі відомости я радів, радів і сумував. Радів тому, що нарешті таки прийде час, що широкий мистецький світ заговорить і про нашу пісню, коли побачить і почує її із самих вершин. А сумував тому, що загнаний лукавою долею у далекий чужий світ, чи зможу і я колись дождати того щастя почути і побачити нашу славу?

Імя цего надійного молодця було Михайло Голинський.

І той час таки прийшов.

В минувшім році пишуть мені мої діти з Торонта, що там сталася небувала подія. "Міська рада міста Торонта в салі міського ратуша вітає українського амбасадора." Сам посадник міста, д-р Ф. Конбой, вручує йому золотого ключа міста Торонта. На доказ ще присилають видання місцевих денників, яких перші сторони переповнені описами цеї події.

Цим "амбасадором" був наш нинішний достойний гість — Михайло Голинський. І та незвичайна подія подала мені надію, що і я дождуся побачити його і почути із його живих грудей нашу славу.

А подія ця була надзвичайна. Ще не було випадку, щоби місто таке як Торонто в подібний спосіб вітало кого у своїх брам. Я відчув враження, що це вітають не самого Голинського, а вітають в його особі цілий український народ, вітають і мене.

Десь у той час гостив там в Торонто Магараджа, король Індії, який має бути найбагатшим у світі чоловіком. Він заняв один цілий поверх найбільшого в Британській Імперії готелю Роял Йорк, за 10,000 долярів в день. Жив там цілий тиждень. Та рада міста не вітала його у своїх воріт. Із цього я розумів, шо за всі скарби світа не купити мистецької слави.

Прийшов нарешті час, що наш дорогий гість завітав і до нас у Вінніпеґ, і я дожив нагоди побачити і почути ту мистецьку славу, перед якою отворяються навіть брами американських столичних центрів.

Слухаючи її, я мав враження, що це не Голинський співає, а співає український буйний степ, співають цвітучі луги, колосисті лани, співає грізний Бескид, співає Чорногора, полонина, бо тільки вони всі разом були в змозі натхнути ту силу, що досягнула вершка мистецької слави.

Нині ми тут між собою вітаємо цю славу. Вітаємо і прощаємо. Та не прощаємо на довго, не прощаємо зо смутком, бо знаємо, що і дальше живуть наші брати, що бажають також тої щасливої хвилі, щоб повітати в себе нашого дорогого гостя.

Тож і ми нині бажаємо Вам, Дорогий наш Гостю, всего того, що може лише побажати щира українська душа. А на спомин не можемо

дати Вам золотого ключа, бо його не маємо. Але натомість вручаємо отцей маленький пакуночок. Не знаю, що в нім є, але думаю, що є там маленький ключик, яким можна отворити браму до такого міста як Ню Йорк (в пакеті був чек).

Від себе я бажаю Вам, щоби вже незадовго наш золотоверхий Київ, як столиця незалежної Української Держави, вручив Вам у своїх брам золотого ключа.

Ґенерал-Ґубернатор Канади між українцями 21 вересня 1936.

(Календар "Українського Голосу" за 1937 р.)

Ґенеральний Ґубернатор Канади, лорд Твідсмюр, був першим з представників Короля, що спеціяльно відвідав українських поселенців, приняв їх привіт в українській мові і в своїй відповіді на привіт ужив також української мови. Та гостина лорда Твідсмюра відбулася в місцевості Фрейзервуд в Манітобі, 12 миль на захід від Ґімлі, в понеділок, дня 21 вересня 1936 року.

Лорд Твідсмюр,
Ґенерал-Ґубернатор Канади.

Про ту візиту згадує вінніпеґський щоденник "Фрі Прес" як слідує:

"Один з найвеличавіших привітів в цілій його канадійській поїздці справлено його Ексцеленції Лордові Твідсмюрові у Фрейзервуд в Манітобі, коли почесна сторожа українських поселенців на конях, убрана в яскраво барвисті костюми рідної України, а коні весело удекоровані жовто-блакитними лентами, стрінула партію Віцекороля при спеціяльно побудованій привітній брамі милю від місточка і ескортувала його до подвіря публичної школи, де виголошено привітні промови. Там була найбільша громада того дня, яка його вітала. Звиж 1500 українців від малих діточок на руках до старенька патріярхів стовпилися коло плятформи і вислухали, як Н. В. Бачинський, посол манітобської леґіслятури з округа Фішер, відчитав привітну промову в українській мові, а посол Йосиф Вавриків з округа Ґімлі переповів її в анґлійській мові.

Промова виписана на перґаміні і вручена Ґенерал-Ґубернаторові на спомин. Ось її зміст:

"Ваша Ексцеленціє!

Ми, канадійці українського походження, що живемо в цім краю, маємо велику честь вітати Вас між собою, як представника Короля Британії.

Прибуваючи до Канади, як чужинці до чужого краю, українці стали скоро його горожанами з такими правами і привілеями, яких вони не мали навіть у своїм рідній краю, бо над Україною панують другі народи. Вони застали тут свободу, волю слова і думки, та великі вигоди для себе і для своїх дітей.

За послідних сорок років, відколи почалася українська іміґрація до Канади, число українців зросло понад 300,000. Залишаючи свій рідний край і прямуючи на захід у невідомий світ, вони вважали, що йдуть на вигнання, та замість вигнання знайшли в Канаді обіцяний край. Направду сповнялися слова Святого Письма: "Господь Бог твій уводить тебе в гарну землю, в землю водяних потоків, криниць і озер, що пробиваються по долинах і по горах, у землю пшениці, ячменю, винограду, смоковниць, ґранатової деревини, в землю оливного дерева, багатого на оливу, в землю багату медом, в землю, де ти не в нужді їстимеш, і де нічого не буде бракувати тобі, в землю, де каміння залізне, де в горах можна тобі викопувати мідь, щоб ти попоївши до сита, прославляв Господа Бога твого за добру землю, що дав тобі." (Пята Книга Мойсея, 8,7,10.)

Посол Н. В. Бачинський
читає від українців привіт ґенерал-ґубернаторові.

Ми знайшли в Канаді не тільки багацтва землі, ми знайшли свободу думки і свободу славити Бога, як нам диктує совість, а також розвивати своє культурне і економічне життя, і тим самим додавати до культурного і матеріяльного збагачення Канади.

Все те українці знайшли під британською короною, якої Ви нині являєтеся визначним представником. Свідомі того, як свобідні і льояльні горожани Канади, вважаємо собі за велике щастя, що можемо вітати між собою представника нашого Короля з нагоди його першої гостини між нами. В доказ наших почувань приймаємо Вас тут традиційним звичаєм, вручуючи Вам оцей хліб і сіль, як символ нашої гостинности. На многі літа!"

Церемонія традиційного приняття хлібом і сіллю зробила велике вражіння на достойного гостя та на його прибічне товариство. Він зворушений відповів (його промову подаємо в українськім перекладі):

"Пане Бачинський, пане Вавриків і громадяни!

Дякую вам найтепліше за спосіб, в який ви мене нині приняли. Я не думаю, що денебуть, де я лише був в Канаді, приймали мене з кращою церемонією, як ваша ескорта, ваша стара традиційна національна церемонія вручення мені хліба і соли, і коли позволите мені сказати, такі гарні і дібрані слова вашої привітної промови. Я здаю собі з того справу, що своє приняття завдячую фактові, що представляю вашого Короля, і це зробить мені приємність, коли передам Королеві щирий привіт від українського народу в Канаді.

Я дуже радий, що я є нині між вами. Я є між людьми, що мають за собою довгу історичну традицію, бо ваш нарід через сотки літ держав полуднево-східну браму Европи перед нападами зі сходу. Я можу добре уявити собі, що ця країна є домом для вас, бо ці широкі степи є так дуже подібні до тих великих рівнин полуднево-східної Европи, з якої ви прибули. Піднас своєї поїздки по преріях я стрічав багато ваших людей, і я рад бачити, що в такім короткім часі ви стали життєвим елементом канадійської нації. Ви відограли свою ролю у великій війні. Нині я знаходжу ваших синів у постійній і непостійній міліції. Де піду, я чую високі похвали вашої промисловости, витревалости та підприємчивости навіть серед найтрудніших обставин. Ви стали добрими канадійцями.

Кожний британець, а головно кожний скотляндець, мусить вірити, що найсильніші народи є ті, що повстали з ріжних расових елементів. Український елемент є дуже цінним причинком до нашої нової Канади. Я бажаю сказати вам одно. Ви приняли обовязки і льояльність з тим, як набули привілеї канадійських громадян, одначе я хотів би, щоб ви також памятали свої старі українські традиції, свої гарні ручні роботи, свої народні пісні, танці, свої народні леґенди. Я не вірю, що якийсь нарід може бути сильним, коли він не памятає і не удержує стичности із всею своєю минувшиною. Ваші традиції є всі вартісними причинками до нашої канадійської культури, що не може бути відбиткою лише якої одної старої річи — вона мусить бути новою річю, створеною працею всіх елементів, що складаються на націю.

Ми, скотляндці, вважаємося за добрих горожан нових країв, а це тому, що хоч ми мішаємось добре з іншими і радо приймаємо нову льояльність, то ніколи не забуваємо своїх старих скотляндських способів і завжди памятаємо про свій маленький край, з котрого походимо. Це є правда про кожний нарід, що має за собою сильну традицію і так мусить бути з народом, що з такою сильною традицією як ваша. Ви всі будете добрими канадійцями, як будете також добрими українцями.

Я бажаю вам всім щастя і здоровля!" (Це закінчення висказано по українськи.)

На знак пошани для Його Ексцеленції дві малі українські дівчині, убрані в українські строї, відтанцювали кілька скотляндських танців. Згромаджені були українські шкільні діти з цілої околиці з 24 шкіл, деякі з віддалі 40 миль. Багато з них було в українських строях, в жовто-блакитних шапочках з канадійськими прапорцями в руках. Під проводом учителя школи Фрейзервуд, п. Неґрича, діти відспівали кілька пісень по англійськи і по українськи.

Побачивши групку старших жінок побіч плятформи, Ґенерал-Губернатор з характеристичною простотою і теплою ласкавістю, яка характеризувала кожну хвилину його гостини, підійшов до них з власної волі, щоби стиснути їм руки. Лиця жінок притінені хустками ясніли з радости ізза цеї несподіваної і безсумнівної почесті.

Ця замітна подія останеться милою згадкою на довгі літа для всіх українців в Канаді та для їхніх будучих нащадків. Знаменні слова, висказані високо поставленою особою заступника короля, показали ясно, що: "щоби бути добрим канадійцем, треба бути також добрим українцем." Українці самі не мали відваги висказати такого погляду публично.

Спомини з гостинної подорожі Короля Юрія Шестого і Королеви Єлисавети в Канаді 1939 року.

Місяць травень 1939 року був тим місяцем для Канади, в якім Канада забула за цілий світ. Не обходив її ні Гітлер, ні Мусоліні, ні Сталін, не обходили її ті навислі над Европою чорні хмари, віщуючі війну, ані питання оборони чи питання міждержавного союза чи союзів на случай вибуху сподіваної катастрофи.

Канада думає тепер лише над тим: Як гідно і достойно приняти королівську пару, що прибула до неї в гості. Для Канади це свято над святами. Все населення Канади заінтересувалось лише тим, якби то лише побачити Їх Величества і повітати на своїй землі. Всі інші справи, хоч би і найважніші в життю краю, не мали місця. Вони завмерли.

До берега Канади в ночі на 16 травня прибув пароплав: "Емпрес оф Австрелія", а на канадійську землю Їх Світлість Король і Королева вступили рано 17 травня, в середу.

Їх Світлости були при перекусці, коли біля Фадер Пойнт прибув човен "Сітадел" до пароплава, з якого висів на пароплав провідник "пілот" і взяв у свої руки керму пароплава аж до міста Квебек. На човні "Сітадел" були портові урядовці, і вони перші привітали Короля і Королеву привітними окликами. Король і Королева покинули перекуску і вийшли на поклад пароплава, щоби відповісти на привітання. Після цього пароплав держався вже полудневого берега ріки Св. Лаврентія. Король і Королева оглядали види побережа Квебеку з покритими снігом горами у віддалі. Фармері французи палили на березі вогні на привітання.

Канадійські контрторпедовці "Скіна" і "Саґвіней", які стрінули першого дня пароплав "Емпрес оф Австрелія" на морі, і кружляки,

що супроводжали цей пароплав з Анґлії "Ґлесґо" і "Савтгемптон", плили гусаком за пароплавом.

Перед північю пароплав спинився на якорі коло острова Орлін, яких 12 миль від міста Квебек, і там ждав аж до ранку. Рано в годині 9-ій пароплав показався вже коло Квебеку. У пристані чекали вже маси народу, та на збочах скали перед "Шато-Фронтенек" і піднесли оклики радости, побачивши великий білий пароплав, що помалу посувався у напрямі міста.

Кілька хвиль перед десятою рано привязано пароплав у пристані, і на палубі показався Король в однострою адмірала і Королева убрана на сиво. Вони проходжувалися на палубі коло 20 мінут, поки на пароплав прибули премієр Канади Мекензі Кінґ з міністром судівництва Ляпойнтом. Гармати на березі віддали салют 21 вистрілами, і тоді зійшли з пароплава по спущенім містку на беріг.

Тут вже чекали на них ґубернатор Квебеку Дост. Патенод із своєю дружиною, члени домініяльного уряду з жінками, предсідник канадійського сенату, предсідник палати послів, премієр провінції Квебеку Дуплесі і мейор міста Квебеку Борн з дружиною. Всіх їх представлено Королівській Парі. Коли Король і Королева подавали їм руку, чоловіки кланялись, а жінки приклякали.

Відтак Король відбув парадний перегляд канадійського 22-го полку, що виконував службу почесної сторожі і по скінченні перегляду всів з Королевою на спеціяльно побудований для них відкритий автомобіль і відїхали на гору до міста.

В будинку леґіслятури повітали їх вже урядово ґубернатор Патенод і премієр Дуплесі французькою мовою. Король відповів також по французьки. Король повітався також із Кардиналом Війневом. Відтак відбувся триумфальний похід вулицями міста до Цитаделі. Звідти по короткім відпочинку вернули на обід до Шато-Фронтенек. Пізніше оглянули історичний парк "побоєвищ", були у ґубернатора на Спенсервуд на чаю і вернули знова на вечерю до Шато-Фонтенек. Вечерю давав уряд провінції, на яку було запрошено стару шляхту Квебеку і другпх визначних гостей з провінції, в числі разом 400 осіб.

Всюди, куди лиш повернулися Король і Королева, вітали їх тисячі і тисячі людей.

Першу ніч в Канаді переночували у літному помешканні ґенерального ґубернатора Канади в Цитаделі і рано 18 травня всіли на спеціяльний потяг, який названо "Палатою на колесах" і відїхали на захід, до Трі Риверс і до Монтреалу. З ними відїхали премієр Мекензі Кінґ і премієр Дуплесі зі своїм секретарем. Цей потяг, на який всіла королівська пара в місті Квебек, буде для них домом майже місяць і повезе їх звиж 6000 миль по Канаді і Злучених Державах Америки.

Монтреал вітав Короля і Королеву ще гучніше, чим Квебек. Він же найбільше місто в Канаді. Потяг прийшов до Монтреалу точно в годині 2.15 пополудні. Королева вийшла перша з вагона, а за нею Король в строю адмірала.

Ніколи ще у своїй 300-літній історії не зедналося ріжнородне населення міста Монтреалу так, як на привітання Королівської Пари. І ніколи ще від дня перемирря в 1918 році не були вулиці міста так заповнені, рух на вулицях не був так поплутаний, ані місто не було так святочно прибране, а населення не було в такім радіснім настрою. Ще від досвіта, майже 10 годин перед приходом потягу до стації Жан-Талона, на вулицях товпилися тисячі народу, куди Королівська Пара мала переїздити. Місто ніколи не бачило ще таких сцен.

Король і Королева всіли на автомобіль і поїхали вперед до міського ратуша (ситі гал), де приняли привітну адресу мейора Гуда, а відтак попроваджено їх до золотої книги, де підписуються визначні гості. Для них започатковано нову книгу і вони там підписалися, так що їх імена будуть перші в тій книзі.

Слідуючий пристанок був коло церкви Нотер Дейм, що є в місті найстаршою.

Найцікавішим видовищем був живий "Юніон Джек", зложений з 35,000 осіб в однім із міських парків для гри у бейз-бол. Найменше 30,000 з цих були шкільні діти.

Не менше як 50,000 дітей із 235 римо-католицьких шкіл в місті, уставлених у величезний шпалір, вимахували Юніон-Джеками, коли повз них переїзджав королівський автомобіль.

Поїздка по місті покрила 24 милі. Яких 2,000,000 людей вилягло на вулиці міста Монтреалу, а поліція обчисляла, що лише на сквері та на вулицях довкола стації було не менше як 100,000 людей.

Король і Королева мали чай на вершку гори "Мавнт Роял", а у вечері були на бенкеті, устроєнім містом в готелі "Віндзор".

Підчас бенкету донеслися до Короля оклики з вулиці що раз голосніші і вперті: "Ми хочемо Короля, ми хочемо Королевої." Відбулася шепотом нарада, і Король з Королевою вийшли на балькон. Тоді із 100-тисячної маси, згромадженої на Домініон Сквері побіч готелю, величньою бурею понеслися звуки: "Ґай Сейв ди Кінґ."

По десяти годинах в Монтреалі, Король з Королевою виїхали в 11 години вночі до столиці Канади — Оттави.

Їх побут в Оттаві був упляннований на чотири дні, одначе через опізнення пароплаву їх побут мусів бути скорочений до двох днів. Чотиродневу програму стиснуто до двох днів. Королівський потяг не доїхав тої ночі до Оттави, а спинився на ніч на стації Каледонія Спринґс, 65 миль від Оттави і рушив в дорогу аж рано.

Коли потяг зближався до стації, сік густий дощ, одначе це не спинило мас народу, що хотіли бачити свого Короля і Королеву. Першими, що привітали їх в Оттаві, були ґенерал-губернатор лорд і лейді Твідсмюр. Відтак представлено їм міністра рільництва Ґардінера і міністра транспортації Ґава, що не були в Квебеку. Король відбув перегляд почесної ґвардії як дощ спинився. Після перегляду Король з Королевою всіли у відкритий державний повіз, запряжений чвіркою коней, і почалася їзда до віддаленого 8 миль "Рідо Ґол". Там Король приняв дипльоматичних представників. Там відбулася приватна перекуска у лорда Твідсмюра.

В годині першій відбулася небувала церемонія одобрення Королем нових законів в салі канадійського сенату. Перший закон відносився до торговельного договору із Злученими Державами, одобрений самим Королем. Так Король одобрив 8 законів і відтак підписав їх в "Рідо Гол".

Церемонія відбулася згідно із старим британським звичаєм. Король увійшовши до салі, зажадав приявности послів. Коли посли увійшли, клерк відчитував заголовки законів, Король виявляв свою згоду кивненням голови, а клерк проголошував: "Король так хоче".

День 19-го травня закінчився величавим бенкетом у "Рідо Гол". Тільки високі достойники церкви і держави були запрошені на цей бенкет. В суботу рано, 20 травня, відбулася церемонія положення Королевою угольного каменя під будинок найвищого суду Канади, а у вечері парляментарний бенкет в Шато-Лоріє. В неділю рано в 11 годині Король відкрив державний (національний) воєнний памятник. В годині 2.30 королівський потяг відїхав до Кінґстон, де спинився на 35 мінут і відїхав до Торонта.

Король і Королева мішаються з народом.

Два і пів дня парад в Оттаві дійшли до вершка в неділю 21 травня, коли Король і Королева, відступаючи зовсім від програми і звичаїв, вийшли без ніякої охорони між юрбу, зложену із 100,000 людей на площі Конфедерації. Розуміється, що їх всі пізнали. Вони стали осередком одушевлених демонстрацій мас народу.

Вони ходили так поміж народом пів години, усміхаючись та відклонюючись на всі боки. Це було їх пращання з Оттавою після відслонення памятника. Невідомо, щоб коли де небудь у світі давніше пануючий монарх виходив між велику юрбу без ніякої прибічної охорони, одначе ніхто не сумнівався, що вони тут зовсім безпечні. Бачучи, як вони серед натовпу прямо губляться, багато осіб плакали зі зворушення.

Це вже зрештою був другий випадок в Оттаві, що королівська пара відступила від програми і звичаю. В суботу 20 травня вони були на обіді в премієра Мекензі Кінґа. Вони сказали, що хотіли би троха оглянути околицю. Всіли на автомобіль і в супроводі 17 поліцаїв на моторциклях поїхали в поле. Переїхали мостом через ріку Оттава в сусідну провінцію Квебек і завернули на фарми. Відтак злізли з автомобіля і пішли піхотою дальше. По дорозі стрінули 7-літного фармерського хлопця, що йшов до свого вуйка, і зачепили його на розмову. Хлопець не памятає, про що була розмова, запамятав тільки, що Королева питала його, як називається, скільки йому літ і як називається його пес.

Ідучи дальше, Королева побачила гарні квітки. Обоє з Королем перескочили невеличкий рів і перелізли через фармерську огорожу. Привіталися з фармером Аленом і його сестрою Айдою, що вийшли їм на зустріч. Поговорили трохи як з сусідами, а відтак стали на дорозі, щоби панна Ален їх відфотоґрафувала. Дальше стрінули ще трох фармерів та зачіпали на розмову, розпитуючи їх про життя на канадійській фармі.

Торонто.

Кажуть, що Торонто перевищило Монтреал горячістю свого принят-тя королівської пари. Королівський потяг прийшов в понеділок рано 22 травня до малої стації Норт Торонто, пять миль від осередку міста. Звідти вже взяли їх на автомобіль. Гук привітів ішов вже луною від вулиці Йонґ до найдальших закутків великого міста. Був хмарний і вогкий день, одначе це не зменшувало одушевлення народу, що виляг на вулиці міста. Населення міста у той день подвоїлося. Квінс-Парк, серед якого стоять будинки леґіслятури провінції та окружений університетськими будинками, був запакований густими масами народу, коли зявився там автомобіль з королівською парою. Там привітав їх промовою премієр Гепборн. Там відбулася може найцікавіша подія своєю ориґінальністю. Там представлено їм славні на весь світ пятеринята Діонне в кімнаті поручника-ґубернатора Онтеріо. Опікун пятеринят д-р Дейфо побоювався, щоби бодай одна з них не схотіла стати "дуба", або не зробила якої небудь дурниці, одначе дівчатка заховувались досить добре. Поклонились, як їх навчено. Та все таки на останку одна з них, Сицилія, набрала відваги і підійшла до Короля і сказала, що любить блакитну барву. Король усміхнувся, і вона стала питати його про медалі на грудях та ґузики. Король відповідав радо, як звичайно говориться до дитини. Відтак діти дали Королеві дарунок для його дітей. І тоді зайшла найбільша несподіванка. Одна з дітей, Аннета, підійшла до Королевої і підняла руки, і коли Королева схилилася, вона її обняла і поцілувала. Другі дівчатка пішли за приміром сестрички. Королева була глибоко зворушена, а Король стояв збоку. Побачила Іванна, що він стояв мов забутий, і рішила ним заопікуватися. Приступила, взяла за руку і усміхнулася до нього. Король схилився і шепнув її щось до вуха. Коли обоє почали з цего сміятися, Марія зміркувала, що і її випадає що небудь цікавого зробити. Підійшла до Короля і дала йому свій букет. Другі дівчатка дали вже Королевій свої букети.

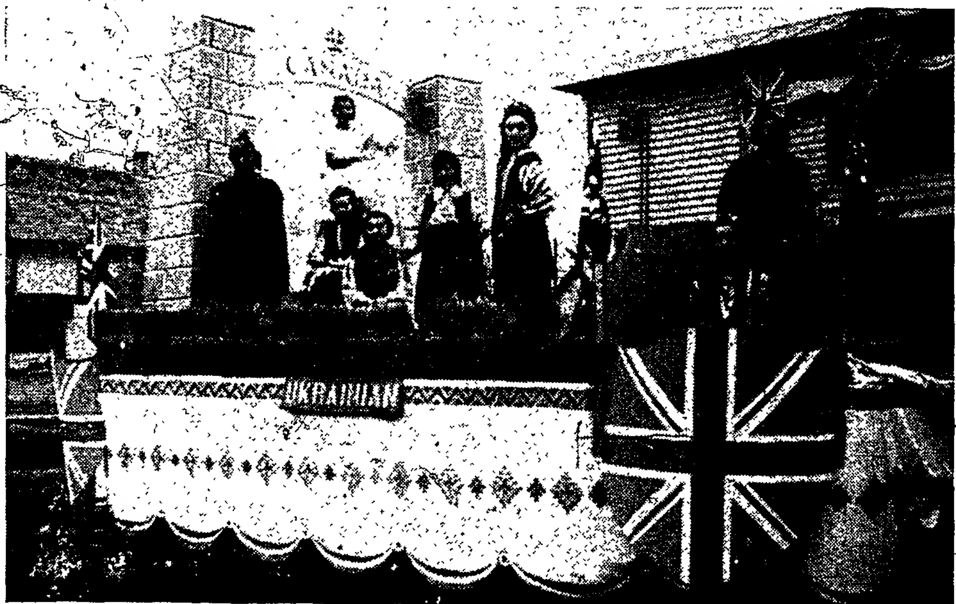
Того самого дня, 22 травня, королівський потяг повіз їх дальше на захід. У вівторок рано потяг спинився на стації Вайт Ривер. Вони не мали там злізати, і місцеві люди не сподівалися нічого більше, як побачити його з плятформи послідного ваґону. Там згромадилися на стації робітники з лісів та індіяни. Коли потяг спинився, щоб змінити паровіз, з ваґону вийшов королівський адютант і сказав, що Король хотів би побачити мейора цего міста. А місто це не є заінкорпороване, і мейора не має. Що ж тут робити? . . . Зійшлися мешканці до купи і за пів мінути, без розголосу, без аґітації, без компетиції, одноголосно вибрали собі мейора в особі молодого суперінтендента стоваришення молоді YMCA і післали його до Короля. Мейор привітався з Королем і Королевою та запропонував їм вийти на стаційну плятформу, що вони радо зробили. Один індіянин подарував Королевій маленький човник, що сам зробив. Король і Королева розмовляли там з людьми і сміялися враз з ними. А потяг через те мусів спізнитися на 20 мінут.

Другий раз того дня потяг спинився на стації Скрайбер для переміни паровоза. Король там обернув всякі наперед уложені пляни внівець,

коли відразу запитав, чи не можна би троха пройтися по плятформі? І так, відкинувши всі формальности, вийшли на плятформу та проходжувалися свобідно. Королева бавилася з двома дітьми, яких там здибала, а Король був заінтересований скавтами. Так вони знова запізнили потяг на 15 мінут.

Порт Артур і Форт Виліям вітали в себе королівську пару всего півтора години. З Порт Артур до Форт Виліям Король і Королева їхали автомобілем. По дорозі вітали їх много тисяч людей. Побіч мешканців обох міст, зїхалися там майнері з півночі, рубачі з лісів, поселенці з околиць, індіяни і тисячі гостей зі Злучених Держав. Із самого міста Дулут приїхало повних 50 автомобілів. А з інших місцевостей поверх тисячі авт.

В ночі потяг переїздив через стацію Драйден. На стації було згрома-

Український віз підчас паради з нагоди гостини Короля і Королевої у Вінніпеґу в 1939 році.

джено тисячі людей, щоб бодай побачити потяг. А що це було вже пізно вніч, наказано було здержатися від окликів, бо напевно Король спить. Та яка заборона в силі здержати від окликів розентузійовану юрбу?... Королева почувши оклики, накинула на себе з поспіхом одяг, і коли потяг минав стацію, побачили її зібрані на плятформі заднього ваґона, як махала до них рукою на привіт. Люди одушевлені бігли за потягом як божевільні. Решту ночі перебув королівський потяг на маленькій стації Бостід в Манітобі, де вже кінчаться онтерійські скали і починаються ті непроглядні плодовиті рівнини заходу.

Вінніпеґ.

Цілу ніч на середу 24 травня сік дрібний дощ, аж перед полуднем перестав, і небо випогодилося. Цей дощ багато попсував пляни міста, що удекорувало свої головні вулиці великими стягами та хоругвами на

високих залізних стовпах. Місто виглядало чарівно, як у казці. А тут ані в хаті всидіти, ані на вулицю вийти. Місто Вінніпеґ, як найбільше в західній Канаді, центр хлібодайного заходу, де збігаються всі головні залізничі лінії, де оконцентрована найбільше ріжнородна маса народностей, де розцвитається побіч других і наша українська народна культура, того ранку як на гріх — розплакалося.

Одначе хоч який був непривітний день, то вже від вчасного ранку були заповнені вулиці і площі коло стації С.П.Р., куди мав їхати потяг. Непроглядні маси залягли здовж вулиць Мейн, Портедж і Мал аж до будинку манітобської леґіслятури. Мокли на дощі, але не вступалися. Багато вільних пляців здовж згаданих вулиць заняли хитрі підприємці, побу-

Український віз в загальному поході підчас гостини Королівської Пари у Вінніпеґу в 1939 р.

дували там підвищення з лавками та продавали місця за добрі гроші — 5—10 і більше долярів. Поверхові вікна камяниць могли забезпечити собі ті, що могли видати кілька десяток долярів за одну лише хвилину.

Королівський потяг прибув на стацію в годині 10.30 рано. Яке ж незвичайне захоплення опанувало зібрані там маси народу, коли нараз побачили королівську пару у відкритому автомобілі без уваги на дощ. Авто в супроводі королівської ґвардії на конях зупинилося перед міським ратушем, де привітали їх батьки міста на чолі з мейором. Відтак до вулиці Портедж і дальше аж до будинку леґіслятури авто доїхало в повнім розгоні перед будинок леґіслятури в супроводі кінної ґвардії. Глядачі з подальшої віддалі тільки ахнули. Вони чули тільки оклики одушевлених мас, вкритих морем розпущених парасолів та лісом “пеpіскопів”, які хто міг наперед де захопити за ціну кількох долярів, які на ніщо не придалися з під маси парасоль. Короля і Королевої не довелось побачити. Автомобіль з початку був закритий, та на домагання Королевої накриття спущено. Мовляв, можуть мокнути люди, то можемо і ми.

В будинку леґіслятури повітали їх 156 найвизначніших громадян міста і провінції, міністри, сенатори і посли провінції, професори та судді.

Опісля Король і Королева пішли до сусідного помешкання поручника-ґубернатора на обід. Це було державне свято Вікторія Дей. З цеї нагоди ще перед обідом Король сказав привітну промову через радіо, яка була передана до всіх закутин Британської Імперії, значить по всему світі.

На обід були запрошені найвизначніші громадяни, міністри федеральні і провінції, сенатори, посли, епископи і судді. Між ними був також українець, Преосвящений Ладика.

Ми умисно спинилися трохи довше на спогаді візити королівської пари у Вінніпеґу, бо тут вже і українці мали нагоду познакомитися з королівською парою, як українці. Між тими, що були представлені їм в салі леґіслятури, були і українки: посол і пані Лісовські, Бачинські, о. прот. і пані Савчук, посол Йосиф Вавриків, панна Оґризло.

Коло полудня дощ перестав, небо повеселіло. По обіді і відпочинку вирушив королівський автомобіль на оглядини міста. Вітер з півночі здорово пробирав, та помимо того вулиці заповнилися знову масами глядачів, що вже тепер таки могли побачити улюблених Високих Гостей. Автомобіль поїхав на захід до міського парку Асинибойн. Звідти вулицями Портедж, Шербрук, Салтер до Мейн, на північ до Кілдонан парку. Звідти повернув на полудне аж до французького катедрального міста Ст. Боніфас, та з поворотом зупинився у брамі історичного Форт Ґери, де ґубернатор Годсон-Бейської компанії зложив Королеві символічну данину: дві голови оленів і дві чорні боброві шкіри.

Скілько то тисяч людей бачило Короля і Королеву у Вінніпеґу, годі сказати. Заледви чи хто брався їх числити. Одно треба лише сказати, що вони проїхали міськими вулицями 26 миль, то всюди їхали поміж безперервні товпи людей, що одні другим на плечі та на голови дерлися, щоб побачити хоч одним оком те вічно усміхнене лице улюбленої всіми Королевої, той симпатичний, поважний образ Короля світової імперії, в якій ніколи сонце не заходить. Того духового батька трох четвертин мільярда вірнопідданих душ, яких зникаюча частина нині має честь і щастя бачити їх і вітати в переїзді попри свої небагаті хатки, та кликати щирим не лукавим окликом в їх честь.

Може найбільше милим видовищем було те, що боки вулиць, куди переїздив автомобіль, були устелені найкращим цвітом будуччини Канади — дрібними шкільними діточками, які своїми срібними голосочками підносили безперервні оклики. Та історична хвиля заховається глибоко у їхній памяті на завжди, бо вона прикрашена тим ніколи незабутнім щирим усміхом любої Королеви Єлисавети, яка ніколи не захмарилася ще, навіть у найбільшім нещасті, коли то старинні палати столиці Лондону валилися від ворожих вибухів. Король і Королева можуть бути певні, що серця канадійського населення є з ними. Королева полонила серця всіх своєю щирістю, приступністю та обсерваційним хистом. Тим вона дала причину до численних оповідань та переказів на тему її спостережень.

Коли вже у вечері вертали до потягу, через залізну огорожу сотки людей приглядалися їм і викрикували, що кому на думку прийшло. Одна дівчина крикнула "ґуд бай", і нараз подумала, що це може не зовсім від-

повідне слово. Одначе Королева вчула його і ласкаво глянувши на дівчину, махнула рукою на "ґуд бай". Дівчина зі зворушення зімліла.

З Вінніпеґу потяг рушив дальше на захід, де вже по стаціях чекали товпи населення степових місцевостей, щоб хоч глянути на переходячий потяг, що ніс до них небувалих великих гостей. Ще того дня вітали їх міста Портедж ля Прері і Брендон, де на довші перестанки не було часу. В Брендоні Король знову відложив на бік всі формальности і ходив поміж людей зібраних на стації свобідно звиж пів години. На стації привітав королівську пару мейор міста Фред Йонґ і представив гурток визначних громадян і на тім окінчилося, бо Король запропонував перейтися по плятформі, де зібралося около 7,000 людей і шкільних дітей. Королева задержувалася кілька разів, щоби перекинутись хоч кількома словами з дітьми і їх учительками.

Ріджайна.

Честь вітати Короля і Королеву припала трохи довше для столиці Саскачевану — Ріджайни. Потяг прийшов туди в год. 1.30 пополудні 25 травня. І та столиця також привітала їх на самім вступі (мабуть зі зворушення) рясним травневим дощиком. На стрічу вийшов поручник-ґубернатор Саскачевану МекНеб з жінкою, і міністер рільництва Ґардінер. Військо дало гарматний королівський салют, а банда відограла "Ґад сейв да Кінґ". Між натовпом людей, що вийшли на стрічу, переважали фармері, в більшій части повбирані святочно, а були також і у звичайних "оверголах".

Там знову проїхались у відкритому автомобілі головними вулицями міста. Вулиці були густо удекоровані прапорами і пшеничними снопами, і зібрані там юрби народу вітали їх з одушевленням. По формальних представленнях у сити гал та в будинку леґіслятури, дальша програма відбулася на виставовій площі, де головною атракцією були індіянські танці, представлені самими індіянами.

Того самого вечора потяг зупинився на стації в місті Мус Джо на 30 мінут, але і тут за той короткий час вони переїхали 8 блоків по вулицях Мейн і Карібу і назад поміж густими рядами одушевленої публики.

В пятницю 26 травня вітало вже їх місто Медисин Гет, де потяг задержався 20 мінут, де ціле населення міста і околиць вилягло на стацію, щоб бодай глянути та кликнути їм на привіт.

В місті Келґарі погода була чудова. Ясно світило сонце, Король і Королева висіли з потягу у найліпшім настрою. Зібрані на вулицях густі товпи народу також були у веселому настрою. Там переїзджаючи містом, Король і Королева оглядали індіянський табор. Там привітав їх великий гурт пастухів (кавбоїв) у десять-ґальонових капелюхах та з арканами при сідлах, демонструючи свої штуки.

Звідти по двох годинах відїхали до славної купелевої місцевости Бенф в горах, де було призначено їм перший дводенний відпочинок в Канаді. Скалисті гори на заході так заінтересували Короля і Королеву, що вони взяли лише один день на відпочинок у Бенф і виїхали дальше з на-

міром більше надпрограмових перестанків в інтересних гірських місцевостях Бритіш Коломбії. Дорогу з Бенф до Філд їхали автомобілем на власне бажання. Ця дорога тягнеться поміж найкращі краєвиди канадійських Скалистих Гір, якими вони бажали налюбуватися, їдучи автом, де на овиді виднїють шпилі покриті вічним снігом і ледівцями.

У Філд всіли вже до потягу і ще того самого дня були в Кемлупс, а на слідуючий день у Венкувері.

Потяг спинювався ще надпрограмово у Ревелсток, де мали нагоду повітати їх не лиш місцеві мешканці, були там згромаджені мешканці з гір і багато гостей прибувших зі Злучених Держав. Ревелсток також вітав королівську пару на "мокро". Король мусів вдягнути дощевий плащ, а Королева вдоволилась парасолем.

В Кемлупс вийшло на привітання звиж 10,000 осіб, включно з гостями з сусідного американського стейту Вашинґтон.

Венкувер.

Громові оклики греміли, коли потяг наближався до стації у Венкувері 29 травня, в годині 10-ій рано. Ті оклики змішувалися з гарматними сальвами з недалекого парку Стенлей, відомого і поза Канадою своїм положенням, величиною і красою.

Король вискочив з потягу, як лише він спинився, і зараз подав руку мейорові міста Лайв Телфордові, якого представив йому премієр Мекензі Кінґ. Король перевів церемоніяльний перегляд почесної ґвардії і тоді враз з панею Телфорд, а Королева з п. Телфордом, всіли до автомобіля і поїхали до новозбудованого ратуша, де відбулося формальне приняття, може найбільше церемонно, як було денебудь в канадійських містах. Місто Венкувер одиноке зі всіх канадійських міст має золотий символ влади, "Мейс", що є точною відбиткою такого символу міста Лондону в Анґлії. Цей символ ніс церемонно і гордо перед Королем і Королевою призначений на це "Мейс-бірер". Король церемонно діткнувся його, через що "Мейс" задержує свою символічну силу.

Мейор складав привіт королівській парі, убраний у формальній урядовій "тозі"; із золотим ланцюхом. Відтак відбувся церемоніяльний бенкет, устроєний містом в готелі Венкувер. Підчас бенкету Королева сиділа по лівій, а Король по правій стороні мейора. (Годиться згадати, що мейор Вінніпеґу Джан Квін і мейор Венкуверу були соціялістами.)

Пополудні відбулася поїздка головними вулицями міста, де вітали їх неумовкаючими окликами непроглядні маси мішаного населення, між якими відзначалися також уроженці країн "сходячого сонця", ніпонці і китайці. В північнім Венкувері вітали їх індіяни з племени Капіліяно в числі 200 осіб з помальованими лицями і головами пристроєними пірям. Переїхали також мостом Голиборн, що взноситься понад пристанею 1,300 стіп довжини. Звідали ще надпрограмово військовий шпиталь Шавнесі. А вже в годині 5.10 всіли на пароплав Принсес Марґарет і відїхали до столиці Бритіш Коломбії — Вікторія.

Вікторія.

Поява пароплава перед містом була сиґналом до королівського салюту 21 гарматних вистрілів з сусідної морської бази Есквімолт. Пароплав прибув туди в годині 9 вечером.

Місто Вікторія лежить на полудневому розі острова Венкувер. Саме місто менше від Венкувера, відзначується від всіх канадійських міст теплим кліматом, вічно зеленими парками і городами, своєю тихістю і спокоєм. Воно є немов би відірваною частиною старої Анґлії. Населення міста становить поверх 60 процент, що походить із старої Анґлії. Українців там майже незамітний процент, бо на загальне населення 45,000 виказує статистика заледви 108 українців.

Місто в часі гостини королівської пари прибрало вигляд карнавалу. При виході з пароплава повітав їх поручник-ґубернатор Ерик В. Гембер, премієр провінції Т. Д. Паттуло і мейор міста МекГейвен з жінками. Звідти поїхали на ніч до дому ґубернатора Гембера. Слідуючого дня 30 травня, в полудне, відбулося вже урядове приняття в міськім ратуші і в будинку леґіслятури, де представлено їм 111 визначних громадян Бритіш Коломбії. Після формальних привітань відбулася перекуска коштом уряду, на якій король виголосив по радіо подяку Канаді за її льояльність. В перекусці взяли участь 259 передових громадян міста Вікторії.

Урядові церемонії і паради тревали 5 годин. Покінчилися тим, що Король підчас історичної церемонії в парку Бікон Гил вручив прапор канадійській маринарці. Решта часу була вже до приватної розпорядимости Короля, і він ужив її на спокійну прогульку автом поміж фармами і садами полудневої частини острова Венкувер.

Переночувавши ще одну ніч, Король і Королева 31 травня в годині 10.25 всіли на пароплав Принс Роберт, що перевіз їх назад до міста Венкувер. Звідти зачалася вже поворотна подорож на схід. З Венкувер переїхали ще автом до сусідного міста Ню Вестмінстер над рікою Фрейзер. Це місто було попередно столицею Бритіш Коломбії. Там знова вітали їх десятки тисяч людей.

В годині 3.30 пополудні всіли вже на свій потяг, який звідтам пішов вже по шинах Канадійської Національної Залізниці (Сі-Ен-Ар). Перший перестанок був вже на стації Чилевек, 50 миль на схід від Венкувера. Потяг там стояв всего 18 мінут, і за той час таки знайшли нагоду зібраних 10,000 людей повітати королівську пару.

Відтак не було вже перестанків для привітань аж до стації Джеспер в Алберті. Туди прибув потяг в полудне 1-го червня. Там чекали вже на Короля багато людей аж з Принс Руперт, що є при березі Тихого океану, 750 миль на захід від Джеспер. Гучних церемоній там не було. Їм там був призначений для королівської пари один день відпочинку. Їм там віддано до ужитку кабіну, де було місце лише для них і їх обслуги.

Едмонтон.

"Соняшна Алберта" задемонструвала ту свою додаткову назву, коли дня 2-го червня королівська пара всідала до свого потягу у дальшу подорож до столиці Едмонтону. День був на причуд соняшний і веселий.

Там вже чекало їх прибуття тисячі горожан, готові до дальших привітних церемоній.

Зараз по приїзді до міста Король і Королева відвідали великий табор індіянів з племени Крі при вулиці Портедж. Індіяни, числом 1,200, відспівали своєю мовою гимн "Боже бережи Короля нашого". Крім цеї інтересної демонстрації індіянів, були там ще інші замітні церемонії, як і всюди. Урядові привітання премієром Алберти Ейбергартом, мейором міста Фраєм, та поручником-ґубернатором Бовеном. Поїздка вулицями міста 12 миль, і бенкет уладжений урядом Алберти.

Гостина королівської пари в Едмонтоні не могла спинити того політичного напруження в Алберті. Коли премієр Ейбергарт (творець політичної партії "Суспільного Кредиту") приїхав на стрічу до стації, при появі юрба зустріла премієра буканням. Одначе те букання припинилося, коли прийшла пора на самий привіт.

Помимо політичного напруження і скрутного фінансового положення провінції, уряд Алберти дав один з найбільше виставних і коштовних бенкетів підчас королівської подорожі в Канаді. Оцінювано, що він мав коштувати около $7.50 на особу, не включаючи напитків, що коштували около 700 долярів. З цеї королівської гостини лишається в Едмонтоні памятка на завше. З цеї нагоди міська рада ухвалила змінити назву головних вулиць: Портедж Евню змінено на Кінґс Бей, а давніша Кінґс Бей дістала назву Портедж. Назву парку Риверсайд змінено на Квін Елизабет Парк.

З Едмонтону потяг відійшов дальше на схід, маючи на черзі двогодинний перестанок в місті Саскатуні на другу годину пополудні.

Саскатун.

Хоча місто Саскатун не мало ані часу, ані потреби на урядження церемоніяльних принять на взір столичних міст, то все таки на привітання зібралось там звиж 100,000 людей з міста і з околичних місточок і фармів. Приїхало туди багато і тих, що збирались їхати до Ріджайни, та дощі спинили. Окрім цего зїхалося до міста около 30,000 шкільних дітей з околичних шкіл українських, німецьких і духоборських. Дво-годинна поїздка головними удекорованими вулицями дала змогу всім присутним побачити свого Короля і Королеву та повітати їх радісним окликом.

В неділю в годині 9.40 рано Король з Королевою спинилися в Портедж ля Прері на коротке Богослуження в церкві і на 12-ту годину були вже у Вінніпеґу. Тут в будинку Юнійної стації мали побачення з покаліченими военними ветеранами з шпиталю Дір Ладж, і по півгодині відіхали дальше на схід та спинилися в Су Лукавт в Онтеріо.

Слідуюче на черзі пригранична місто Віндзор сподієтся великого натовпу, де потяг має прийти на вівторок 6-го червня. Це місто готовиться до привітання, може останнього на канадійській землі. Слідуючого дня потяг переїде через ріку Ніяґара із славним водопадом до Злучених Держав на коротку гостину.

Та візита королівської пари мала дня нас українських поселенців може найбільше із всіх народів небуденне значіння. Над нами панували віками короновані голови, яких нам можна було хіба на образах побачити, як тим підданим мікада, що не сміли глянути в лице Богом помазаної особи монарха. Нам вільно було лише до них і за них молитися, як до святих.

А тут коронована особа подає тобі руку, поважає твої мозолисті руки, твої оверголі полатані, міняється з тобою ласкавим батьківським словом, має тебе за приятеля і брата.

Монарх над четвертиною земного суходолу мішається між многотисячною юрбою без найменшої охорони, бо вірить і знає, що та юрба розкрила для нього свої серця, свої вірновіддані почування і готова віддати життя в його обороні, щоб лише не захмарився той ангельський усміх, що є найбільшою запорукою батьківської опіки та найбезпечнішою охороною. Він своєю маґічною силою розтопить і найбільш закаменіле серце, яке могло би колись плянувати зраду.

Аж тут ми пізнали ту дійсну свободу і волю, якої ми не зазнали на своїх рідних землях на протягу століть від наших коронованих чужих нам покровителів. І ту волю ми зуміємо належно оцінити.

ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.

Про політичне положення українців на рідних землях не будемо оповідати. Події, які розіґрались там, запише будуча історія на вічну памятку поколінням. Ми постараємось навести тут коротко про становище, яке заняла в тій справі українська іміґрація в Канаді, а саме про ті мільйони нещасних жертв, вивезені насильно до невільничої праці в чужі краї. Одні заповнюють своїми кістьми збірні могили без сліду, другі, що ще зостались живими, коротають і досі своє нужденне життя в концентраційних таборах на чужині та виглядають смерти як спасення, без надії побачити колись свою рідну землю, де розсівся і господарить по свойому відвічний ворог.

Українці в Канаді з розпукою приймають ті скупі відомости, які час від часу дістануться сюди з рідних земель, могли би подати деяку поміч своїм рідним, та ворог загородив всяку дорогу. Щоб туди дістатися, або щоб вирвати кого звідти, нема і мови.

Одинока мізерна поміч в роді посилок пакуночків досягає хіба тих вигнанців, що скитаються поза кордонами в таборах, та це є краплею в морі. А скитаються там найкращі вибранці народу, самий провід, хто вспів винести з того пекла цілу ґолову, та не дався зловити на хитрі обіцянки, зазнавши доволі того обіцяного добра на власній шкурі, той волить краще голодову смерть, чим поворот вовкові в зуби.

Українці в Канаді роблять всі можливі заходи і зусилля, щоб добитись бодай моральної помочі для тих нещасних жертв.

На постійні домагання українських парляментарних послів А. Глинки з Веґревил і Ф. Заплітного з Давфин та при помочі сенатора Ровбака

з Торонта, в травні 1946 року канадійський сенат настільки заінтересувався тою справою, що створив комітет, якого задачею було провірити ситуацію і висловити свій погляд в справі допущення в Канаду скитальців з Европи, передовсім українців. Щоби мати змогу розслідити цю справу, сенатський комітет запросив представників українських орґанізацій на день 29 травня, 1946, для переслухання. На тій конференції явилися такі представники:

Від Комітету Українців Канади (КУК): о. д-р В. Кушнір з Вінніпеґу, президент; о. С. В. Савчук, заступник президента; І. Р. Соломон, посол манітобського сойму і голова Союзу Українців Самостійників; летничий офіцер і бувший голова Союза Українських Вояків в Манчестер в Анґлії Б. Панчук; Т. Гуменюк, адвокат з Торонта, та Е. Довгань з Монтреалу.

Другу ґрупу, "Товариство Українських Канадців" (комуністичне), репрезентували: Ст. Мацієвич, редактор часопису "Українське Життя" в Торонто, І. Бойчук з Торонта, П. Прокопчак, секретар орґанізації; Ю. Кренц, секретар Р.З.Т., та І. Навізівський, представник видавничої спілки.

Першу ґрупу представив перед комітетом А. Глинка. Другу представив І. Бойчук. Головним речником першої ґрупи був І. Соломон. Від другої ґрупи говорили Мацієвич і Бойчук. Коротші промови і зізнання зложили також за першу ґрупу о. д-р Кушнір, о. Савчук і п. Панчук.

Повний стеноґрафічний протокол з тої конференції був на доручення сенатського комітету надрукований у 1000 примірниках в анґлійській мові і 200 у французькій і розповсюднений по Канаді безплатно. Та те невелике число примірників могло досягнути лише декого. Для загалу він майже невідомий, тому ми уважаємо за потрібне навести його тут в скороченні у вільнім перекладі.

Присутні сенатори: предсідник комітету Дост. Мордок. Члени комітету: Аселтін, Блейс, Бюкенен, Кемпбел, Крірар, Дейвид, Гейґ, Горнер, МекДоналд (Кардіґен), МекДоналд (Шедіяк), МекІр, Молой, Робертсон, Робінсон, Ровбак і Тейлор. Всіх 17.

Дост. Ровбак: Пане Предсіднику. Тут є п. Антін Глинка, член парляменту з округа Веґревил, Алберта, як голова делеґації від Комітету Українців Канади. Багато з них є з Вінніпеґу, і я знаю, що п. Глинка буде мати охоту сказати слово при представленні делеґатів.

А. Глинка: Пане Предсіднику і Достойні Члени Комітету. Я вважаю за привілей для мене представити перед вами делеґатів від Комітету Українців Канади. Перед представленням поодиноких пятьох делеґатів я повинен сказати слово про орґанізацію, яку вони репрезентують.

Комітет Українців Канади, це координація шістьох українських всекраєвих орґанізацій, котрі обнимають приблизно 80 процент всіх орґанізованих канадійців українського походження. Ті шість орґанізацій є такі: Братство Українців Католиків в Канаді, Союз Українців Самостійників, Українське Національне Обєднання, Союз Гетьманців-Державників, Союз Українських Орґанізацій і Союз Канадійських Українських Ве-

Горішний ряд, зліва на право: Антін Глинка, посол федерального парляменту з округа Вегревил в Алберті; о. прот. С. В. Савчук, заступник голови КУК; І. Р. Соломон, посол манітобської леґіслятури.

По середині: о. д-р В. Кушнір, голова КУК.

Долішний ряд, зліва на право: летнячий офіцир Богдан Панчук, адв. Т. Гуменюк з Торонта, Е. Довгань з Монтреалу.

Делеґація до Оттави в справі допущення скитальців до Канади.

теранів, що складається з бувших українських вояків двох світових воєн. Комітет Українців Канади уформувався на початку другої світової війни, і його творці мали на меті два головні завдання. Перше: поміч Канаді у провадженні війни аж до побідного кінця. Друге: ознайомлювати канадійців з становищем і проблємами українського народу взагалі. Тепер я приступаю до представлення вам поодиноких делеґатів.

Пане предсіднику і члени комітету. Я маю приємність представити вам о. д-ра В. Кушніра, президента Комітету Українців Канади і канцлєра Української Греко-Католицької Церкви в Канаді. О. Кушнір тільки що вернув з чотири-місячної обїздки західної Европи, де відвідав більше число українських скитальців в таборах в Німеччині, Італії і в інших важних центрах в британській і американській зонах.

Слідуючого маю честь представити о. С. В. Савчука, заступника президента Комітету Українців Канади і адміністратора Української Греко-Православної Церкви в Канаді. О. Савчук служив капеляном у минулій війні і був за морем.

А тепер маю приємність представити п. І. Р. Соломона, ліберального посла манітобської леґіслятури і члена Комітету Українців Канади. П. Соломон є по професії адвокатом.

Дост. сенатор Гейґ: “Він походить з доброї провінції.”

А. Глинка: “Слідуючого маю приємність представити п. Е. Довганя, бизнесовця з міста Монтреал. А тепер маю велику честь представити п. Б. Панчука, летничого офіцера, що лише тепер повернув зза моря, з Анґлії. Він служив при Королівській Канадійській Воздушній Силі 5 років, був чотири роки і девять місяців за морем. Він був згаданий в депешах і був відзначений М.Б.Е. Він обїхав Европу, служив у розвідчій службі. Я певний, що п. Панчук дасть нам певні відомости, які будуть важні для комітету.”

Сенатор Ровбак: “П. Глинка переочив найважнішого члена делеґації. Він є за скромний. Я хочу представити паню Глинка, дружину посла.”

А. Глинка: “Це доказ, як то добре мати приятеля в комітеті. Я мушу подякувати дост. сенаторові за представлення пані Глинки. Я вірю, що п. Соломон буде першим, що предложить нам справу докладно, яка є уміщена в меморіялі, якого примірники роздані достойним членам комітету. Я не є певний, як буде переходити ціла процедура, але ми віримо, що п. Панчук скаже нам дещо цікавого, коли п. Соломон скінчить і дасть відповіди на поставлені питання.”

П. Соломон виголошує довшу промову, в якій обговорює теперішне положення українських скитальців в Европі, здобутки українців для Канади і можливости та потребу допущення до Канади більшого числа обездолених українців-скитальців.

Предсідник: “Дуже гарна ваша презентація, пане Соломон. Чи можу спитати, якою мовою говорять загально ті українці, що хотіли би дістатись до Канади: російською чи польською?”

Соломон: “Всі українці говорять українською мовою. Я не можу знати, який процент може бути їх з котрого краю. Великий процент їх, це правдоподібно бувші громадяни Польщі, інші можуть бути з Росії, або

з Румунії. Я не маю статистики. Я дуже сумніваюся, чи можливо тепер дістати яку небудь статистику тих вигнаних людей, з якого краю вони вигнані."

Сенатор Горнер: "Я можу сказати, пане предсіднику, як один з більше ознайомлених з життям українців в західній Канаді, як хто небудь з членів комітету. Я жив близько 40 літ у Блейн Лейк, де половина населення це українці. Кридор є чисто український, там є їх ціла кольонія в Редбері. З цего досвіду я можу потвердити все те, що сказав п. Соломон. Я ніколи в ніякім часі не був проти іміграції. Я все думав, що це вузкоглядність противитися допущенню до Канади потрібних і здібних людей. Я можу сказати, що чоловік, що своєю працею давав собі раду навіть в тих тяжких роках депресії, це українець. В 1930 році вони ніколи не були бездільними. Вони все були охочі до праці і все мали змогу знайти собі заняття. Я знаю багато випадків нині, де ті українці мають досить засобів для спочинку, та що члени їх родин були високо образовані. Багато з них нині є докторами, адвокатами, інші пішли за море. Велика часть тих українців показали себе добрими людьми для цего краю. Я хотів би бачити, що наш уряд порушить негайно і приспішить акцію в напрямі нової іміграції. Як я розумію те, що ми тут чули, ті скитальці не хотять вертатися назад під диктаторський режім, вони бажають свободи. Це є якість людей, яких нам потрібно. Наші хлопці не хотять вертатись на фарму і ми тратимо мільйони акрів з браку рук до оброблення їх. На мій погляд теперішне фармування на більшу скалю мусить уступити місце для менших фармерів і більше докладного оброблювання землі. Помимо цього, що може треба буде декотрим іміґрантом заопікуватися, я є, як я сказав, за тим, щоби приспішити і побільшити справу іміграції, бо ми потребуємо людей, що хотять працювати."

Сенатор Ровбак: "Ми мали нагоду чути знамениту промову пана Соломона. Я можу бути оправданий, коли скажу, що він не потребує доказувати нам про свідомість і інтеліґенцію українців, бо він її задемонстрував собою."

А. Глинка: "Лефтенант Панчук бажає промовити до комітету."

Предсідник: "Перед вислуханням його може хто з достойних членів має які питання поставити п. Соломонові?"

Сенатор Гейг: "Пане предсіднику. Я хотів би довідатись дещо про цих людей, що перед нами. Я хотів би поставити кілька питань п. Соломонові. Де ви уродилися?"

Соломон: "В окрузі Ешвил, в Манітобі."

Сенатор МекДоналд: "Ваші родичі обоє були українці?"

Соломон: "То правда."

Сенатор Гейг: "Де ви дістали своє образовання?"

Соломон: "У вищій школі в Давфин і в Університеті Манітоби."

Сен. Гейг: "Скінчили факультет . . .

Соломон: "Права в 1934 році."

Сен. Гейг: "Коли ви були вибрані послом з Емерсону?"

Соломон: "В 1941 році."

Сен. Гейг: "А перевибрані . . ."

Соломон: "1945. Що лиш недавно."

Сен. Гейґ: "Дякую."

Сенатор Крірар: "Пане предсіднику. Для комітету може було би інтересним, як би п. Соломон сказав нам дещо про історію українського народу. Його корінь сягає далеко взад на більше чим тисячу років."

Соломон: "Це правда. Я можу сказати комітетові, що я був би дуже радий подати історію українського народу, та я не хотів би забрати багато часу на те. Я хочу взяти на себе обовязок, скоро поверну до Вінніпеґу, вислати кожному членові комітету історію українського народу в анґлійській мові професора Дорошенка."

Сен. Гейґ: "Є ще одно питання, яке я хотів би поставити п. Соломонові. Манітобський сойм поза військовою репрезентацією складається з 55 послів?"

Соломон: "Так, правда."

Сен. Гейґ: "Скільки послів є української національности, уроджених в Канаді?"

Соломон: "Шість".

Сен. Гейґ: "І один з них був послом через . . ."

Соломон: "Через 27 чи 28 років, щось таке."

Сен. Крірар: "А я можу додати, що він був заступником предсідника леґіслятури (спікера)."

Соломон: "Так, це правда."

Предсідник: "Дуже дякую вам, пане Соломон. Пане Панчук, прошу."

Панчук: "Пане предсіднику і достойні члени комітету, пані і панове. Я в першій мірі бажав би згадати про тих послідних пять років, як я перебув."

Сен. Гейґ: "Я бажав би, щоб свідок сказав нам вперед щось про себе самого. Бажаю знати дещо про особу, що говорить. Де ви родилися?"

Панчук: "Я уродився в Саскатуні, Саскачеван."

Гейґ: "Коли ви вступили до Королівської Канадійської Повітряної Сили?"

Панчук: "В 1940 році. Я відбув тримісячний вишкіл в Торонто і виїхав за море."

Гейґ: "Де була ваша база?"

Панчук: "В Лондоні, в Анґлії, Скотляндії й Ірляндії аж до інвазії, з додатком одної в "Ді-Дей", коли я осів в Нормандії."

Гейґ: "Яка була ваша повинність?"

Панчук: "Розвідка при Королівській Канадійській Повітряній Силі."

Гейґ: "І ви продовжували її аж доки?"

Панчук: "Закінчив її що лише перед трома тижнями."

Гейґ: "Коли ви вернули до Канади?"

Панчук: "Перед трома тижнями, коли я лишив Німеччину."

Сен. МекДоналд: "Чи ваші батько і мати були українці?"

Панчук: "Так . . . Я бажаю зложити подяку достойним сенаторам Ровбакові і Крірарові за їх знамениту згадку про мене в сенаті, про яку я мав нагоду читати.

"Я не маю на меті широко розводитися над справою іміграції, бо це не було в нашій інтенції напирати в тій справі в часі війни. Ми є готові і раді залишити ці справи людям, що є більше авторітетними це робити. Я хочу тільки представити дійсне положення людей, яких я бачив, говорив з ними і лишив так недавно як три тижні тому. Справа та важна не лише для них, не лише для них пекуча, але і для нас в Канаді."

Предсідник: "Чи можете подати нам число українських вигнанців в таборах?"

Панчук: "Я можу сказати, що їх начисляють від 300.000 до 500,000. Перший раз я бачив їх сім днів після "Ді-Дей". Я мав щастя бути одним з перших офіцерів, включаючи Р.А.Ф. і Р.К.А.Ф. Я був одним із перших двох офіцерів, той другий з Монтреалу, що перші осіли на побережжі. Ми були вислані туди для приготування бази, з якої мали вилітати наші бойовики. Я мав те велике щастя у тім, що служив у канадійському крилі 126, яке мало за собою найвище число знищених ворожих літаків у війні.

"Перші вигнанці, які я стрінув, були французи, бельгійці і всякі інші, яких ви можете собі лише уявити. Я був дуже здивований тим, чого ніколи не сподівався, що між тими людьми будуть і українці. Це були люди, яких насильно вивезли до примусових робіт в німецьких фабриках і в німецьких базах у всіх окупованих ними територіях. Ті люди при першій нагоді втікали і приставали до французьких вільних визвольних сил і при найблищій нагоді дістались у нашу сторону і помагали нам. Вже місяці перед нашою інвазією вони помагали робити приготування до цього. Одною із груп, що найбільше уславилися в тій французькій вільній визвольній силі, була група Тараса Шевченка, яке тепер служить у французькім Чужинецькім Легіоні.

"Вигнанців висилано до ріжних місць. Одних висилано до Англії, де їх уживано при армії і воздушній силі. Це було моїм щастям, що я міг говорити по українськи і трохи по французьки у моїй стичности з тими людьми. Я міг зноситися з ними дуже близько. Те саме було в часі нашого наступу через Бельгію і Голяндію і коли ми перейшли ріку Рен у наш "Р-Дей". Серце рвалося у тих, що бачили довгі струї людей, які тягнули за собою візки та несли свої мізерії на плечах — матері, чоловіки, жінки і діти — прямуючи загально на захід. Коли ми питали їх, чого вони утікають, вони пробували нам пояснити. Одні не могли, другі не хотіли. Вони всі відчували потребу дістатись як найскорше на захід, де могли би дістатися на волю, про яку мріяли і якої їм відмовлено. Вони всі потішались надією стрінутися з британськими і американськими арміями, і я був дуже вдоволений тим, чуючи їх бажання понад все стрінутись з канадійцями. Канада само собою здобула ту незрівняну репутацію в світі. Нема другої держави поза Британією і Злученими Державами, яка би здобула собі той респект і престіж, який осягнула там Канада. Не було ніде кращих відносин населення до вояків інших армій поза канадійцями, ні у Франції, ні в Бельгії, а навіть в Німеччині, якими всюди тішилися канадійські вояки. І я сподіюсь, що

ми канадійські вояки своїм трактуванням тих людей на той респект вповні заслужили. І це є причиною, чому я хочу тут зясувати їх становище.

"Я підкреслюю ту справу не як канадійський офіцер, а як канадійський горожанин, що був пять років поза Канадою і як горожанин, що повернув назад до свого краю. Я тут родився, виростав і сподіваюсь тут умирати в Канаді. Я сподіваюсь, що мої діти будуть жити тут, і я пробую робити все, що можу, щоб цей мій край і моїх дітей зробити найкращим краєм в світі.

"Коли я стрінув тих вигнанців, я бачив товпи людських істот, як вони часто у своїх змаганнях дістатись як найдальше на захід і в своїй вандрівці блькокували дороги наших військових операцій. Ми всі відчули ту саму конечність зробити що небудь доброго для тих людей, коли б ми могли помогти їм дістатися у наші канадійські простори, що могли би стати отвором для них. Вони бажають лише праці, як що вони могли би десь осістися і розвинутися на волі. Це було моїм привілеєм працювати з ними, говорити з ними і що може бути зроблено, те повинно бути зроблено для них.

"Моїм привілеєм було також помогти військовим урядам і У.Н.Н.Р.А. орґанізувати табори. Це я робив поза моїми службовими повинностями, коли був вільний від звичайних обовязків военних. Я завдячую знанню двох мов, що мав змогу говорити з ними. Перший табор був зорґанізований у Венторф, близько Гамбурґу. В таборі Унтерлес було 40 українських дівчат. Я мав нагоду говорити з ними. Майор Годжинсон був військовим командантом табору. Ми сказали, що хочемо іти до Бельґії святкувати Великдень і співати наші українські великодні пісні. Вони були здивовані, що щось такого може бути можливим, і що таке існує в українців. Та сама історія була у всіх таборах в британській і американській зонах.

"Тепер я хочу представити картину тих таборів, як вони тепер виглядають. Табор у Гайденав, коло Гамбурґа, мав багато українців. У шістьох місяцях вони зорґанізували між собою в самім таборі 15 інституцій. Це є комплетна самовистарчальна одиниця. Вони збудували церкву — перемінили шопу в церкву. Збудували дуже гарний театр. Зорґанізували захоронку (кіндер-ґартен) для 120 дітей. Зорґанізували вищу школу і університет для дорослих. Вони стали комплетно незалежними і самовистарчальними, про що всі військові чинники, які були у стичности з ними, знають, що ці люди є дуже підприємчивими і самостійними. Це не є лише опінією, а переконанням інших військових людей, які мали стичність з тими людьми.

"Майор британської армії Шедвел заряджував табором у Кіл. Моєю найбільше цінною памяткою з війни є знимка збудованої церкви в тім таборі. Ці люди не могли знати, як довго вони будуть там — тиждень, два, місяць чи 6 місяців, але першим їх ділом було збудувати церкву. На тій церкві є прекрасний хрест, зроблений зі шкла з електричним світлом для його освітлення."

Сен. МекДоналд: "Чи це є грецька церква?"

Панчук: "Так. Це є Українська Греко-Православна Церква. Ця світлина представля офіціяльне отворення тої церкви. Другою моєю цінною памяткою є маленька відзнака з написом "Ост". Українці в Німеччині були змушені носити цю відзнаку для відріжнення від інших невільничих робітників, бо вони в розумінні німців не є з того самого політичного стану."

Сен. Ровбак: "Що це означає?"

Панчук: "Східняк. Це була одинока відзнака, що ті люди є нищої категорії і не належать до звичайного німецького населення. Вони мусіли ті віднazки носити всюди, куди вони повернуться. Коли де в реставрації був німець, вони мусіли звідти зараз вийти. Коли вони були в реставрації і зайшов туди німець, вони мусіли встати і вийти. Дівчата мали право зняти ті відзнаки, та вони одначе не хотіли тим правом користуватися. Коли я сказав їм при одній оказії, що вони не мусять носити тих відзнак, вони відповіли, що не розуміють.

"Іншу цінну памятку маю з табору в Кіл, це фотографія церкви, збудованої з частин зістрілених ворожих літаків і розбитих підводних човнів. Для церковних риз ужили матерії з підводних човнів, а хрести на ризах поробили з позолочених нашивок офіцерських уніформів. Ліхтарі поробили з бляшанок від масла і сардинків. Всякі металеві прибори в в церкві пороблені з бляшанок, одержаних від У.Н.Н.Р.А. Брітійська графиня Антрим заряджувала рухомим шпиталем коло Гамбургу, в якім було 70 до 90 процент українських пацієнтів. Я хочу згадати ще капітана Блейка з Монтреалу, що затруднював в своїх офісах вісім українських дівчат. Він є готовий заплатити за них подорож до Канади і заопікуватись ними в цім краю, як що буде це можливе. Хочу також згадати п. Фуллера, директора У.Н.Н.Р.А., який готовий перевезти своїм коштом 10 до 15 людей до Канади.

"Я можу прочитати уривки з листа від канадійця при УННРА, що пише як канадієць британського походження і завідував табором з 2,000 людей. Він каже, що дійсно щасливим буде той край, який дістане до себе цих людей.

"Одна з замітних характеристик, що відзначує тих людей, є та, що всі вони західної думки. Не лише думають вони по західному, але вони глядять на західний світ, як на одиноку надію їхньої будучности. Друга характеристика, яка нас найбільше зворушила, це їхня глибока релігійність. Першим їх ділом у кожному таборі, як лише туди прийшли, було організувати церковну службу та свої власні релігійні зібрання. Вони можуть збудувати все з нічого. Коли хто небудь з нас ушкодить авто чи "джіп", що часто трафляється, і мусить чекати якийсь час, поки дістанеться до нашої військової майстерні, ми могли удатись до такого табору, де за дві-три папіроски направлять нашу шкоду в кількох годинах. Вони дійсно можуть зробити все потрібне для себе. За примір згадаю ще про одну церкву в Кіл, яку збудували власними руками з нічого. Вона коштувала їх 1,300 німецьких марок, зібраних між собою, і 300 канадійських папіросів. Вони завели власне шкільництво в кожнім таборі. Коли я заходив туди, майже завжди стрінувся з до-

маганням постаратись для них книжок про виправу шкір, риболовство, лісорубство. Подавали мені списки книжок нераз таких, що я сам як учитель школи перед вступленням до армії, не чув про них. Вони хотять книжок таких писателів, як Паркер і других, про яких я не чув. Вони хотять всего можливого для установи шкіл. Хоч вони не знають, куди їх судьба занесе, їх першим намаганням є вивчити анґлійську мову. Коли б ми так могли дати їм потрібні підручники, ми могли б мати людей плинних в анґлійській мові ще перед їх можливим приходом в Канаду.

"Замітним явищем є, що це в більшости самі молоді люди, і без сумніву самі вибранці з поміж мас. Вони перебули всякі недостачі і терпіння і призвичаєні до життя в найтяжчих обставинах, які лише людина може перебути. Слабші і менше видержливі впали під тягарем тут чи там по дорогах, але ті, що видержали все, і далі видержують без уваги, що з ними може статися, є сильними фізично і морально і є в змозі давати собі самі раду. В додатку до їх працьовитости як в індустрії так і на ріллі, є між ними немало визначних професіоналістів. Навіть професор Д. Дорошенко, автор згаданої попередно п. Соломоном Історії України, що недавно обїздив Канаду, є між ними. Є там професори університетів і інших високих шкіл, що живуть у таборах поміж вигнанцями, як звичайні Ді-Пі (Дісплейсд Персонс). Є там вищі достойники обох українських церков, які вандрують з табору до табору і задовольняють релігійні потреби людей.

"У кожнім таборі люди є вповні самостійні. Мають свої власні робітні шевські, кравецькі, навіть кухонне начиння самі собі виробляють з глини і випалюють. Там є кооператива, що тим займається. Вони стараються самі задоволити всі свої потреби, яких ми ще не були в змозі задоволити через У.Н.Н.Р.А. або військові власти.

"Вони почали друкувати свої власні публікації. Вони вспіли чи то випросити чи позичити або і знайти десь все, що потрібне до заложення преси. Я маю між своїми памятками зразок їхньої часописи, друкованої в таборі. Це є святочне великодне видання "Ехо", друковане в українськім таборі в Гайденав у Німеччині.

"Отже, щоби не забирати більше часу, я на закінчення скажу коротко, що я, як і кожний з нас вояків, що служили за морем, скаже, що Канада потребує більше людей. Бо дійсно наше населення є дуже мале. Одначе при виборі іміґрантів ми мусимо все глядіти на їх якість. Ми потребуємо людей, які уміють респектувати самі себе і других. Людей, що люблять свій дім, свій край, знають свої обовязки і стремлять до них. Я не сумніваюся, що всі згідні з тим типом людей, якого нам потрібно. Коли ми хочемо тих людей, вони є до нашої диспозиції. Коли ми їх не візьмемо, то хтось інший їх візьме. Дякую."

Сен. Ровбак: "Пане предсіднику. Ми чули знамениту промову. Але час скоро минає. А ми маємо ще другу делеґацію до вислухання. Ці люди, що тут промовляли, прийшли з Вінніпеґу. Друга делеґація прийшла з Торонта. Може п. Бойчук виступити вперед і представити нам свого речника."

Бойчук: "Пане предсіднику і достойні сенатори. Перше всего я бажаю подякувати сенаторам за добру волю вислухати нас нині. Ми маємо тут три організації, але ми згодились на те, що один буде говорити за всіх. Я приніс з собою коротке меморандум, на яке всі ми згодилися. П. Ст. Маціевич є редактором "Українського Життя" в Канаді; п. П. Прокоп є секретарем краєвої екзекутиви товариства; п. Кренц є членом екзекутиви з Вінніпеґу, а п. Навіз є репрезентантом видавничої компанії. Я представлю тепер п. Стефана Маціевича."

Сен. Крірар: "Можу я вперед спитати п. Бойчука: ви роджені в Канаді?"

Бойчук: "Ні."

Крірар: "З якої части України ви прийшли?"

Бойчук: "З Західної України."

Крірар: "Коли ви прийшли до Канади?"

Бойчук: "1913 року."

Маціевич: "Пане предсіднику і достойні члени комітету. Наше зведення є дуже коротке. Воно є предложене від Товариства Українських Канадців, Товариства Український Робітничо-Фармерський Дім, Робітничого Запомогового Товариства і часопису "Українське Життя".

Дальше відчитує зміст меморандуму, вміщений у 10 точках, в яких обговорюється відоме становище комуністів відносно скитальців і остерігається Канаду перед тими людьми. Закінчує його так:

"Ми є рішучо тої опінії, що іміґрація є пожадана для Канади для її розбудови і розвитку. І вона повинна бути підпринята без расової чи національної дискримінації і упляннована в цей спосіб, щоби не була завадою в заняттях канадійців і повернувших вояків. Ми дальше віримо, що замір приняти українських скитальців до Канади, як політичних біженців, буде цілковито відмовлено. Що вступ до Канади буде заборонений для воєнних злочинців і націстських співробітників (коляборантів). Та що спеціяльну увагу буде звернено, щоби ніякий непожаданий не дістався сюди під фальшивою претенсією."

Предсідник: "Хто буде їх виполювати, добрих від злих?"

Маціевич: "Вел, там є комітет Обєднаних Націй, що має делеґацію з Канади. Я маю деякі вирізки з часописів, які говорять, що канадійська делеґація каже, що дуже тяжко відріжнити вівці від козлів. Є там також заввага, що комітет, який глядить за цею справою, повинен бути дуже осторожним, щоби воєнні злочинці і коляборанти не були визнані як політичні біженці."

Сен. Дейвид: "Чи ви думаєте, що це буде тяжко для канадійського уряду робити вибір, як сказав предсідник, без співпраці влади тих країв, з яких іміґранти мали би прийти?"

Маціевич: "Я думаю, що буде неможливим для канадійського уряду це означити самому."

Сен. Дейвид: "Тоді ми мусимо мати кооперацію того краю, з якого мав би іміґрант прийти."

Маціевич: "Так. Це правда."

Сен. Ровбак: "Ви сказали, кого ми не повинні приняти. Чи ви дали б нам які інформації, звідки ми повинні дістати іміґрантів і як, і хто вони повинні бути?"

Маціевич: "В Европі є багато людей, що бажають прийти до Канади. Одначе ми гадаємо, що з самої України тепер неможливо є дістати іміґрантів до Канади. Там є досить українців, які полишили своїх жінок і дітей і не бачили їх 15 або більше літ, і котрі повернуть до свого краю. Дещо іміґрантів могли би прийти з України, але я не думаю, що їх було би багато. Але є там французи, югословяни, норвежці і так дальше, що хотіли би дістатись до Канади без перебору національностей, лише на підставі того, хто хоче і може приїхати.

Сен. Ровбак: "Ви не думаєте, що може бути багато надії на іміґрантів з України?"

Маціевич: "Ні. Не якраз тепер."

Сен. Дейвид: "Ви говорили про певні упередження проти іміґрантів, які не є з півночі. Де було показано ті упередження? Я питаю це лише для інформації."

Маціевич: "Були деякі статті в маґазинах і часописах. Була одна у "Фрі Прес", не якраз в напрямі дискримінації проти певних людей, лише сказано, що норвежці, голяндці, шведи, данці і такі другі повинні бути запрошені прийти в Канаду, бо вони є лекші до асиміляції до канадійського життя. Це може бути так, але я як українець думаю, що є дискримінація проти мене. Українці зробили дуже велику роботу в розбудові Канади, головно на заході. І вони працювали і воювали за Канаду."

Сен. Дейвид: "Ви сказали, що іміґрація є потрібна для розвою наших природних багацтв. Чи ви розуміли під тим копальні, ліси і таке друге? З огляду, що населення міст перевищує фармерське населення, чи ви не вірите, що іміґрантами до цего краю повинні бути фармері?"

Маціевич: "Я вірю, що на першім місці іміґрація повинна бути на фарми. Але тут є також північні землі, де можна поставити декого до роботи в розвитку копалень."

Предсідник: "Я розумію, що ви і ті, що з вами, зовсім не годитеся з репрезентацією, представленою нам нині п. Соломоном і лефтенентом Панчуком з рамени Комітету Українців Канади?"

Маціевич: "В питанні щодо іміґрації до Канади взагалі, ми не противимося. Ми маємо той самий погляд, що Канада потребує іміґрантів до розбудови."

Предсідник: "З України?"

Маціевич: "Іміґрація з України є подвійне питання. Із самої України не може бути іміґрації, лише хіба з так званих скитальчих таборів в Німеччині і Італії. Щось три до чотири мільйони людей вивезли німці на невільничі роботи в Німеччину в часі окупації. Частина з них радо повернула додому після визволення британськими, американськими та канадійськими арміями. Тепер їх є ще там у таборах коло 300,000 українців. Я думаю, що між тими людьми є багато таких, що ховаються як коляборанти з німцями в протягу війни. Ми цілком против-

мося якому небудь намірові впущення тих людей до Канади. Ми противимось, маючи на увазі безпечність Канади."

Предсідник: "Воздушний офіцер, що говорив тут перед вами, вернув перед трома тижнями з Німеччини. Він намалював зовсім відмінну картину про тих вигнанців в Німеччині, які були вивезені туди як невільники. Ви не погоджуєтесь з ним?"

Маціевич: "Я не погоджуюсь з тим, що вони є невільниками. Там можуть бути такі, що були вже в Німеччині перед війною, бо в той час могли виїхати туди на роботу. Але вони не є невільними робітниками і в міжчасі вони повернули до свого краю."

Предсідник: "Той летун приїхав з відтам три тижні тому, і не погоджується з тим вашим поглядом. Отже хто є правий?"

Маціевич: "Я скажу, що там було три мільйони людей на примусових роботах, між ними були і політичні вигнанці."

Сен. Дейвид: "Ви робите ріжницю між невільними робітниками і добровільними робітниками?"

Маціевич: "Ясно, що так. Я відріжнюю між примусовими робітниками тих, що вернули і вертають до свого краю від тих, що добровільно іміґрували до Німеччини до роботи, чи співпрацювали в часі війни з німцями. А головно коли є ще там тепер 300,000 українців, то ті люди співпрацювали з німцями."

Сен. Крірар: "Лефтенант Панчук говорив про вандрівку тих людей на захід і думаю, що він представив нам правдивий образ про ті відносини, які він знайшов в Німеччині і в других краях на захід від Німеччини про тих людей, вандруючих на захід, які люблять волю і свободу, будують церкви, змагають до образування самих себе. Чи ви є за тим, щоби тих людей впустити до Канади?"

Маціевич: "Вел, сер. Це є таке: навіть ті співпрацівники з німцями ідуть до церкви і роблять певну роботу.

Сен. Ровбак: "В Німеччині співпрацівники носять напис "Ост" на поясах."

Маціевич: "Ні. Співпрацівники не мають тих відзнак. Це значить, люди зі сходу не мали їх. Лише примусові робітники і в першій мірі ті з України, Росії і Білоруси мали ті відзнаки."

Сен. Крірар: "Чи ви були в Европі після війни?"

Маціевич: "Ні. Я не був в Европі."

Предсідник: "А були ви коли небудь там?"

Маціевич: "Так."

Предсідник: "Ви уродились там?"

Маціевич: "Так. Я роджений в тій части України, що була попередно частиною Румунії."

Предсідник: "Як ви за старі?"

Маціевич: "Я маю 37 років."

Сен. Крірар: "Я зобовязаний сказати вам, як свідкові, що я волію приняти осуд лефт. Панчука, чим ваш власний. Він був там присутний і бачив ті обставини."

Маціевич: "Я не хочу кидати рефлексій на нікого з членів другої делеґації, але я думаю, що у тім їх апелі часом може бути і політична підстава."

Сен. Крірар: "Часом політичні погляди бувають в деяких випадках переборщені."

Маціевич: "Так, правда."

Предсідник: "Я хотів би знати, який то політичний погляд може бути в тім, що ви нам тепер представили. Мені здається, там є також якась політика поза тим."

Маціевич: "Зовсім ні. Я хотів би сказати слідуюче, що Україна є краєм мого батька і матері. Моїм краєм є Канада."

Сен. Ровбак: "Ви уродились тут?"

Маціевич: "Ні. Але Канада є моїм краєм. Моя жінка і мої діти тут роджені."

Сен. Ровбак: "Як довго ви є тут?"

Маціевич: "Від 1928 року. Я хочу ще сказати, що Україна, край моїх батьків, перебула більше знищення війною, чим який небудь другий краю у світі."

Сен. Крірар: "Я годжусь з вами в цім."

Маціевич: "Він є в руїнах. Багато мільйонів людей вивезено в Німеччину. Вони вертають назад і не знаходять ані домів ані шкіл. Я хочу дати вам примір. Тут є фотостат апелю від 73 учителів. Вони є потрібні у своїм ріднім краю, не в Канаді, бо в Канаді нема українських шкіл. Ті учителі замість вертатись до свого рідного краю, ґаласують, що хотять виїхати геть. Особисто я не маю симпатії до тих людей, що не люблять свого краю і свого народу. Це є політика, як що ви хочете так уважати."

Сен. Крірар: "Чи ви вірите в канадійські інституції, у нашу систему уряду?"

Маціевич: "Я вірю".

Предсідник: "Ви репрезентуєте погляд українців в Торонто?"

Маціевич: "Ні. Я репрезентую погляд Товариства Українських Канадців, краєву орґанізацію, що має 14,000 членів. Наше робітничо-фармерське товариство має 7,000 членів."

Сен. Ровбак: "Чи ще які?"

Маціевич: "Робітниче Запомогове Товариство, що має 8,000 членів; "Українське Життя", що має 15,000 передплатників, і "Українське Слово", друковане у Вінніпеґу, що має 12,000 передплатників."

Сен. Аселтін: "Ті орґанізації, які ви репрезентуєте, є комуністичні?"

Маціевич: "Вони не є комуністичні. Вони є робітничо-фармерські орґанізації, що головно симпатизують з Україною, а не ворожі, як декотрі тут в Канаді чи там у невільничих таборах в Европі."

Сен. Дейвид: "Чи вони є проти капіталу?"

Маціевич: "Наші орґанізації не є політичні. Вони є головно культурні. Якщо вони належать до "трейд-юній", я не знаю, який може бути їх погляд."

Сен. Дейвид: "Чи вони признають приватну ініціятиву як противну операції і контролі урядом?"

Мацієвич: "Коли б ви спитали мене особисто, то я сказав би так. Коли ви питаєте, якого погляду є члени тих організацій, то я скажу, що не знаю. До тих організацій належать члени ріжних сортів."

Предсідник: "Як довго ви є редактором "Українського Життя"?"

Мацієвич: "Від 1940 року."

Предсідник: "Який є напрям часопису "Українське Життя"?"

Мацієвич: "Напрям "Українського Життя" є в першій мірі будувати в Канаді культуру між нашими людьми. Подруге, пояснювати нашим людям в Україні про людей в Канаді через їх читачів і т. д. Ви маєте розуміти, що іміґранти в Канаді були з Польщі, Румунії, Чехословакії. Тепер Україна є обєднана. Всі ті краї, що належали до інших держав попередно, є тепер в одній державі, Українській Соціялістичній Републиці."

Предсідник: "Яка є частинно російська і частинно польська."

Мацієвич: "Ні. Українська держава є комплетно українська. Вона має тепер правдоподібно 40 мільйонів людей. Там було около 3,000,000 убитих в часі війни, а багато покалічених, та все ще населення української держави є около 40,000,000. Це є велика нація. Вона є незалежна держава, яка є в союзі з Білорусією."

Сен. МекДоналд: "Я розумію, що в Канаді є поверх 300,000 українців. Який процент того числа ви офіціяльно, приватно або публично репрезентуєте?"

Мацієвич: "Я репрезентую організації, вичислені у меморандумі, Організацію Українських Канадців, яка є культурною організацією."

Сен. МекДоналд: "Приблизно кілько вас є?"

Мацієвич: "Я не можу установити число, але скажу, що около 60,000 дорослих належать до наших організацій, або читають наші часописи."

Предсідник: "Вел, я не знаю, чи я тупий, але я дійсно не можу зрозуміти, про що вам ходить."

Мацієвич: "Мені ходить головно про те, що ніхто з націстських коляборантів чи воєнних злочинців не повинен бути під ніяким услівям допущений до Канади."

Предсідник: "Хто мав би бути суддею?"

Мацієвич: "Я не знаю. Я думаю, що канадійська влада повинна порозумітись з краями, з яких ті іміґранти походять, і встановити, чи вони не є злочинцями і націстськими коляборантами."

Предсідник: "Чи ви вірите у навертання і реформацію?"

Мацієвич: "Так. Я не є нетолерантний і я думаю, що наша організація не є нетолерантна, одначе я гадаю, що воєнні злочинці, які убивали людей, повинні бути покарані."

Сен. Крірар: "Можу я поставити вам це питання, бо робота цього комітету є дуже важна. Чи ви попирали змагання Канади у війні у першім чи другім році?"

Мацієвич: "Так. Я жалую, я був хорий в 1939 і 1940 році на тиф. Я є членом організації, яка брала участь у тих змаганнях."

Сен. Крірар: "Ви є членом робітничо-фармерської організації?

Мацієвич: "Краєвий секретар тої організації, п. Бойчук і п. Прокоп, правдоподібно пояснять вам дійсну роботу організації."

Предсідник: "Але ж ви піднесли справу, як я розумів її, проти дальшого впущення українців до Канади. Чи не так?"

Мацієвич: "Це не зовсім коректно, пане. Моє становище є слідуюче: Коли там де небудь в Европі є українці, які не мають военного кримінального рекорду і хотять прибути до Канади, а не хотять вертати до свого рідного краю, я думаю, що їх справа повинна бути взята під розвагу. Одначе я піддаю думку, що такі повинні бути дуже докладно прослiджені, бо вірте або не вірте, панове, тисячі і тисячі їх робили брудну роботу для німців."

Сен. Аселтін: "А що з тими жінками і дівчатами, про яких ви говорили?"

Мацієвич: "Правдоподібно родини тих людей будуть з ними."

Сен. Ровбак: "А що з тими дітьми безприютними?"

Мацієвич: "Може Канада приняти дітей без родичів? Ми не є проти того."

Сен. Ровбак: "Ви противитесь тому?"

Мацієвич: "Ні, ми не проти того. Ми не є проти імiграції українців, якщо канадійська влада хоче забрати дітей, але ми зовсім противимось впущенню военних злочинців і націстських коляборантів, які вчинили величезну шкоду своєму рідному краєві і можуть під ріжними претенсіями сказати, що вони не є военними злочинцями і так дальше."

Сен. МекДоналд: "Ваш часопис попирав проґресивну партію праці?"

Мацієвич: "Наш часопис попирав трейд-юнію."

Сен. МекДоналд: "Я думаю, що я бачив у якімось виданню чи чув, що ви попирали. Я не кажу, чи це є правда чи ні, але розумію, що ваш часопис попирав проґресивну партію праці.

Мацієвич: "Я жалую. Ми попирали вибір премієра Кінґа. Ми попирали вибір послів МекАйвора, а також Мартина у Виндзор. Ми попирали Сі-Сі-Еф і трейд юнію. Ми не перебираємо щодо партій, а лише щодо послів, які репрезентують округи."

Предсідник: "Іншими словами, ви є як і решта людства, і свого рода йдете за вітром."

Мацієвич: "Я не хочу цего сказати. Ми пробуємо доглянути, щоби найліпший чоловік був вибраний. Ми попирали у цих виборах премієра."

Сен. Аселтін: "Ви не попирали проґресивно-консервативну партію?"

Мацієвич: "Я не знаю. Я не думаю."

Сен. Дейвид: "Як ви самі знаєте, Росія настоює на тім, щоб всі росіяни, які є тепер в окупованих краях, були вислані назад до Росії. Тому Росія настоює, щоби українці були вислані назад до України. Ми знаємо, що Україна не дозволяє на іміґрацію. Тож де ми стоїмо?"

Мацієвич: "У питанні щодо України, ми не стоїмо на чімось позитивному. Чого ж ви хочете на відповідь?"

Предсідник: "Я скажу вам, що ми хотіли як відповідь. Ми хотіли дізнатись, що є сховане за вашою думкою і за думками тих, в яких імени ви говорите."

Маціевич: "Я думаю, що ми досить ясно поставили наше становище у нашім меморандумі. Ми є рішучо проти злочинців і коляборантів, проти допущення людей, які працювали з німцями, проти обєднаних держав у цій війні."

Предсідник: "Ви не годитесь з лефтенантом Панчуком, що покинув Німеччину тому три тижні? Ви не годитесь з його поглядом відносно вигнанців, яких він знайшов в Німеччині?"

Маціевич: "Я не можу сказати, що не годжусь в деяких справах. Я кажу, що ми можемо впустити в Канаду людей, що принесуть пропаґанду і ріжні брехні проти їх власних людей. У цій справі лефтенант Панчук був там і говорив до них. Розуміється, що вони не скажуть, що вони були злочинцями, або що були коляборантами. Це є те, що вони могли йому сказати. Це не могло бути у їх інтенції, як що вони пробують дістатись в Канаду."

Сен. Блейс: "Я хочу поставити вам одно питання. Я бажаю від вас отвертої відповіди. Я скажу отверто, що я не хочу бачити тут людей, які співпрацювали з німцями і брали участь у злочинах націстів, щоби вони були впущені в Канаду. Ми всі годимось з тим. Але не думаєте ви, що там є значне число українців в Европі між тими вигнанцями, які покинули Росію, щоби втекти від тих умовин уряду в Росії, яких вони не любили. Чи ви допустили б тих до Канади?"

Маціевич: "Правда. Ми це поставили у нашім меморандумі. Ми є лише проти впущення воєнних злочинців, які ховаються за політичні погляди, щоби дістатися до Канади?"

Сен. Крірар: "Пане предсіднику. Ми хотіли би ще вислухати о. Кушніра і о. Савчука, поки розійдемося. А то вже 23 мінути до першої."

Сен. МекДоналд: "Я хотів би знати, чи то ваша ненависть до тих людей, чи любов до Канади, що руководить вами? Яка є ваша остаточна відповідь на це питання?"

Маціевич: "Моя любов до Канади."

Сен. Блейс: "Чи ви думаєте, що всі люди, які не хочуть іти на Україну, є коляборантами з націстами?"

Маціевич: "Я цього не сказав."

Сен. Блейс: "Може ні, але ви викликали таке враження."

Маціевич: "Там є три катеґорії тих вигнанців: воєнні злочинці, коляборанти і обманені наказами або залякуванням не вертатись до рідного краю."

Предсідник: "Ви думаєте, що вони всі повинні вернутись в Україну?"

Маціевич: "Я думаю, що всі воєнні злочинці повинні бути завернені і відповісти за свої злочини."

Сен. МекДоналд: "Ви сказали, що репрезентуєте робітників. Чи це є Американська Федерація Праці, чи Канадійський Конґрес Праці?"

Маціевич: "Не орґанізованого аґента праці — робітника і фармера."

Сен. Бюкенен: "Я чув, що ви належите або до Американської Федерації Праці або до Канадійського Конґресу Праці."

Маціевич: "Це не є трейд-юнія."

Предсідник: "Отче Кушнір. Ви щойно чули п. Маціевича. Що ви скажете на те?"

О. Кушнір: "Я лише що вернув з Европи 4-го травня. Я був за морем чотири місяці, об'їзджаючи Европу. Я був в обох зонах — британській і американській. Я був у всіх тих таборах і мав довгі дискусії з тими людьми. Я знаю докладно про тих людей. Я бачився з британськими та американськими властями і там не було ніякого доказу про коляборацію. Я мав змогу довідатись дещо про українських людей в Німеччині. Британські і американські власти і люди з УНРРА, як і ті, що управляють таборами, є готові приняти тих людей. Я бачив тих людей особисто. Я був в Европі чотири місяці. Я був в Італії, Франції, Бельґії і я не бачив там ніякої причини, ніякого доказу на те, щоб можна уважати тих людей коляборантами або назвати їх націстськими воєнними злочинцями, чи чим подібним. Я прослідживав сам ті підозріння в багатьох случаях."

Сен. Ровбак: "Розуміється, ви погоджуєтесь з попереднім бесідником, що ми не хочемо в Канаді воєнних злочинців, але ви не годитесь з тими фактами."

О. Кушнір: "Так. Я не годжуся з фактами. Це є цілком фальшива конклюзія. Це є не лише моя опінія, але всіх тих людей, що є в цей час в контакті з ситуацією в Европі."

Сен. Блейс: "Як ми стоїмо в Канаді відносно домагання Росії, щоб всі українці поза границями вертались назад до Росії і України, а Україна відмовляється висилати іміґрантів з краю? Як ми стоїмо відносно українських іміґрантів? Ви знаєте, що Росія настоює, щоб ті люди вертали на Україну?"

О. Кушнір: "Я це знаю."

Сен. Блейс: "Попередний свідок заявив, що вони не допустили б жадної іміґрації до цего краю. Як ми стоїмо?"

О. Кушнір: "Ми в Канаді?"

Сен. Блейс: "Так, в Канаді."

Сен. Ровбак: "Було запропоновано дістати іміґрацію з переміщених осіб."

Предсідник: "Які є ті переміщені особи на загал?"

О. Кушнір: "По найбільшій части робітники. Там є інтеліґенти, та не більше як два процент у британській зоні і не більше чим 10 процент в американській зоні."

Предсідник: "Ви з певністю не годитесь із тим, що вони є всі професіональні політикери, адвокати, лікарі, учителі, судді, а навіть священики?"

О. Кушнір: "Це рішучо не є правдою. Там нема більше чим два процент інтеліґентів у британській, а не більше чим девять до десять процент в американській зонах. В деяких таборах є чотири тисячі людей, які дійсно потребують інтелектуальних людей. Я цілком не погоджуюся з тою заявою."

Сен. Ровбак: "Ви думаєте, що він є фальшиво поінформований?"

О. Кушнір: "Так. У британській зоні є не більше як 2 процент інтеліґентів, а ми маємо в тій зоні поверх 100,000 переміщених українських осіб."

Предсідник: "Чи буде справедливо запитати вас, отче Кушнір, як голову цього комітету і досвідченого джентелмена, що має до діла з українським питанням: яка є основна причина ріжниці в опініях або цілях, як їх висловили перші делеґати, що ми їх вислухали, і ця заява, зроблена п. Маціевичом?"

О. Кушнір: "На мою думку, основною трудністю є політика офіціяльної Росії, політика совітського уряду."

Предсідник: "Натхнена комуністами."

О. Кушнір: "Така моя опінія."

Сен. Дейвид: "Це буде знеохочувати іміґрацію?"

О. Кушнір: "Так, це правда. Ніхто не натякав людям в таборах в Европі, щоб не іміґрували, але людей силувала совітська військова місія."

Сен Горнер: "Пане предсіднику. Можу я поставити таке питання: Чи ті люди бувші вояки?"

О. Кушнір: "Ні. Вони не є бувші вояки."

Сен. Дейвид: "У більшости робітники?"

О. Кушнір: "Примусові робітники."

Предсідник: "Вони були насильно вивезені з Росії в перших місяцях війни."

О. Кушнір: "Переважно ці люди зазнали совітської інвазії в 1939 р. у Західній Україні, і вони знають, яка то ситуація була в той час. Натурально, маючи попередний досвід, вони лишили думку про поворот до дому після упадку Німеччини."

Сен. МекДоналд: "Чи ваші цифри були правильні, коли ви сказали, що той другий пан репрезентує 60,000, а ви репрезентуєте решту — 240,000?"

О. Кушнір: "Я думаю, що ні. Ми репрезентуємо обидві церкви, а вони не репрезентують жадної."

Сен. МекДоналд: "Отже, які будуть цифри?"

О. Кушнір: "Це тяжко сказати. Вони рахують передплатників ґазет. Я думаю, що той рахунок подвійний."

Сен. МекДоналд: "Я хочу довідатися, як за сильний той другий рух?"

О. Кушнір: "Це дуже тяжко сказати, особливо після 1940 року. Після 1940 року там були нові орґанізації, нові назви."

Сен. Дейвид: "Який процент ви подали би тих, що над ними обидві церкви мають юрисдикцію або нагляд?"

О. Кушнір: "Я думаю, що найменше 90 або 95 процент."

Сен. Дейвид: "Ви скажете 95 процент?"

О. Кушнір: "Так."

Сен. Дейвид: "Тоді та друга ґрупа буде репрезентувати лише 5 процент?"

О. Кушнір: "Не більше, як це."

Предсідник: "Дуже дякую вам, отче Кушнір."

Сен. Крірар: "Тепер ми можемо вислухати о. Савчука."

О. Савчук: "Пане предсіднику і члени комітету."

Сен. Крірар: "Можу я перше запитати вас, чи ви родились в Канаді?"

О. Савчук: "Ні, пане. Я іміґрував до Канади, як мав три роки."

Предсідник: "Ви майже уродженець."

Сен. Крірар: "З котрої частини України ви прибули?"

О. Савчук: "З Західної України, яка перед війною була під Польщею."

Сен. Ровбак: "Яку позицію ви займаєте?"

О. Савчук: "Я є адміністратором Української Греко-Православної Церкви в Канаді."

Сен. Крірар: "Чи ви служили у війні?".

О. Савчук: "Служив, пане. Я служив як капелян чотири роки і був за морем трохи менше як рік. Я не думаю, що маю багато додати до того, що сказали п. Соломон, лефтенант Панчук і о. Кушнір. Я думаю, що вони покрили поле дуже добре. Я слухав завваг другої делеґації з великим заінтересуванням. Я пізнавав голос — хоч під іншим іменем — і мені здавалось часом, що питання є, яку політику вони тут заступали? Я не хотів би робити ніякої заяви, але вірю особисто, що вони заступають офіціяльне становище совітського уряду, що ніяка особа, яка була під владою Совітів в котрім небудь часі, чи перед війною або в протягу 1939 року, не може зоставатись поза границями Совітів. Причина такого становища є очевидна. Багато тих вигнанців не були ніколи совітськими підданими. Більшість їх, як я розумію, вийшли з Західної України і були громадянами Польщі, у політичному розумінні, перед 1939 роком. І вони закоштували совітського правління в 1939 році, коли Польщу поділили совітська република і Німеччина.

"Як доказ, чому ті люди не хотять вертатися назад, я можу подати примір з церковного питання. В Західній Україні провінція Галичина є в подавляючій більшости греко-католицька, віри о. д-ра Кушніра; північна частина Західної України є греко-православна—це є моя віра. Відколи Західна Україна стала частиною Совітської Републики, греко-католицька церква була цілком розвязана совітським декретом, хоч не прямо, але певними добре встановленими методами. Нині греко-католицька церква у Західній Україні не має свободи, людям не дозволено служити Богові, як вони хотять, греко-католицькі епископи були арештовані і вивезені, а натомість установлено там офіціяльну російську греко-православну церкву.

"Я говорю як греко-православний священик, але також як канадієць і як людина, що вірить у свободу релігії, як чоловік, що разом зі всіми канадійцями старався як найліпше боронити принципи свободи і демократії, так дорогі для нас. Я не можу погодитися з обставинами, де люди мають думати і говорити те, що їм сказано, і молитись Богові так, як їм наказано. Я думаю, що люди, як лефтенант Панчук і тисячі канадійських вояків українського походження, вірять і мають ту саму опінію про переміщені особи й українське питання взагалі, як це

представив лефтенант Панчук. В очах деяких навіть наших канадійських горожан вони можливо будуть клясифіковані як коляборанти. Я не думаю, що я повинен заходити в це питання, бо п. Соломон сказав у своїй промові, що ми є проти воєнних злочинців і не маємо на цілі обороняти тих людей, які співпрацювали з націстами. Ми стаємо в обороні людей, що люблять свободу, що з яких небудь причин, чи то відносно релігійного вірування, чи політичного переконання, є безперечно демократичного нахилу. Коли ті люди не хотять вертатись до свого краю, їм треба дати нагоду переселитись туди, де вони могли би знайти собі роботу, взяти туди свої родини і жити демократичним способом."

Предсідник: "Ви не годитесь з заявою, що переміщені особи є майже всі професіональні політикери, адвокати, лікарі, учителі і навіть священики?"

О. Савчук: "Так, між ними є навіть священики."

Предсідник: "Але ви не годитесь з тим, що вони майже всі є таких професій?"

О. Савчук: "Рішучо ні. Там є малий процент інтеліґентів. Це є на загал фармері і робітники."

Предсідник: "Отче Савчук. Ми є дуже вдячні вам і тим, що прийшли з міста Вінніпеґу зізнавати перед нами."

А. Глинка: "Чи міг би комітет уділити хвилину часу для лефтенанта Панчука на вияснення питання так-званих Ес-Ес, що його використано для поширення пропаґанди?"

Предсідник: "Так. Безперечно."

Панчук: "Одного разу наша 126 ескадриля була стаціонована лише шість миль від концентраційного табору в Белсен. Лефтенант Берґер з монтреальської ескадрони, що був офіцером постачання нашої ескадрилі, і я зорґанізували допомогу для Белсен. Ми взяли поживу і медикаменти з пакунків з Канади до Белсен для людей, про яких ми чули і читали. Я знайшов там багато такого, що мене здивувало, чого я не сподівався, що воно існує. Там було що найменше 30 процент українців. Письменник Косаренко-Косаревич був там як воєнно-полонений і в той час він важив 40 фунтів. Він є одним з тих, яких я хочу рекомендувати, щоб прийшов сюди. Він є тепер одним з діпістів в Гамбурґу. Я особисто бачився з ним в Гамбурґу. Я лишив йому всі пакунки, які дістав з Канади, щоб мав що їсти підчас видужування. Є ще один арґумент, часто уживаний відносно "Ес-Ес" дивізії, з яким я не годжуся. Та дивізія не є Ес-Ес, а дивізія Українських Січових Стрільців. Та дивізія є в таборі в Ріміні і там у ній є около 10,000. Про них знає британійська влада, британійське міністерство закордонних справ, британійське міністерство війни і британійська військова поліція. Британійці навіть не уважають їх як "СЕП", що означає ворожих вояків, які піддалися, хоч вони машерували 150 миль, щоби зложити зброю перед нашим теперішним ґенерал-ґубернатором. Це є дивізія, яка ніколи не була в Ес-Ес, ніколи не служила в Ес-Ес, і певним доказом є те, що кожна особа, яка служила в німецькій армії в Ес-Ес, має татуювання під лівим раменем. Наша розвідка і американська "Сі-Ай-Сі" знають про це."

Предсідник: "Ви можете дати нам заяву вояка в цій справі. Чи переміщені особи в Німеччині є майже всі професіональні політикери, адвокати, лікарі, учителі, а навіть священики?"

Панчук: "Там є дуже мало інтеліґентів в Німеччині в цей час. Люди, що подавали нам їду в офіцерській їдальні, мили підлоги і служили нам за денщиків."

Предсідник: "Тоді я бачу, що їх вивезено до Німеччини насильно як невільничих робітників?"

Маціевич: "Пане предсіднику. Тут є ще дві точки: питання були про професіоналістів, політикерів, адвокатів, лікарів, учителів а навіть священиків і дальших бизнесовців. Також студентів, які не покінчили своїх студій. Я маю тут "фотостат" лісти, взятої в однім таборі, який є під американською владою. Із 73 імен на лісті людей є багато учителів — дальше професорів — учителів, бизнесменів, книговодів, студентів, учителів — і так по цілій лісті. Є лише чотири, що клясифікували себе як фармері. Багато тих учителів і професорів сказали, що можуть бути також кравцями.

"Тут є апель щодо питання Ес-Ес дивізії, "Ґаліція", і ми чули, що було 15 тисяч українських членів тої дивізії, зорґанізованої Українським Комітетом під командою німців. Дивізія була розбита в Західній Україні, потім переорґанізована і вислана до Австрії, де її полонено. Нині вони є в Італії. З того, що чуємо, вони є членами дивізії Ес-Ес з українських людей. Це не є сказане нами, а ними самими."

Предсідник: "Я хочу подякувати вам, пане Маціевич, що ставлення перед нами в цім комітеті."

Комітет розійшовся в годині 1.10 пополудні.

ЯК ВІДГУКНУЛАСЬ УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ У ВІННІПЕҐУ В ДНЯХ ТРІВОГИ НА ЗАКЛИК ВІТЧИНИ.

З вибухом другої світової війни, в якій Канада зараз в перших днях зголосила свою участь, хоч не мала ніякої збройної сили, в надії на вірність своїх горожан видала заклик ставати в ряди оборонців загроженої Европи і передовсім Британії, яка також була заскочена неприготованою. На цей поклик зараз у перших днях зголосилися десятки тисяч молоді по всій Канаді охотниками до канадійської армії. Не осталися і українці по заду.

Почетний Спис "Рол оф Гонор" У. Н. Дому у Вінніпеґу.

Імена українців-вояків другої світової війни. Це члени і сини членів Українського Народного Дому.

Армія:	**Воздухоплавство:**	**Маринарка:**
Арсенич Павло	Боянівський Тарас	Арсенич Мирон
Бабинець Богдан	Боянівський Мирослав	Баран Стефан
Білинський Омар	Боянівський Зенон	Баран Антін
Блонський Казимир	Чорноус Валтер	Бензар Н.

Армія:
Буґарешта Тарас
Харамбура Евген
Купер Йосиф
Довганюк Борис
Дудчак Орест
Ферлей Борис
Ферлей Б. І.
Ферлей Зенон
Франчук М.
Гомик Александер
Гуйван Іван
Гуйван Валтер
Гикавий Орест
Коваль Петро
Казанівський Петро
Коваль Йосиф
Коновальчук Яків
Левицький Орест
Мартинюк Яким
Мітенко Петро
Москалик Василь
Новак Нестор
Пастух Р.
Попель Дж.
Пристайко Володимир
Пристайко Михайло
Новак Стефан
Шкреметка Мирон
Строкун Михайло
Строкун Володимир
Сас Петро
Угринюк Евген
Устяник Гаролд
Данько Василь.

Воздухоплавство:
Клауз Іван
Іванчук Р.
Іваніцький Петро
Іваніцький Валтер
Калита Петро
Кіпран Ярослав
Кіпран Михайло
Корній Михайло
Кроль Йосиф
Коваль Іван
Мартинюк Михайло
Молинський Ст.
Новак Василь
Остапович М.
Пасічняк Борис
Семотюк Ілія
Семотюк Іван
Стрільчук Р.
Стрільчук В.
Солтис Ф.
Вах Петро
Вах Григорій
Варен М.
Йонкер Зенон.

Маринарка:
Буґарешта Василь
Ферлей Нестор
Гладій Іван
Косаренко Т.
Лехів Ярослав
Макдоналд Дж.
Макар Никола
Скіба Борис
Скіба Мирон.

Без сумніву, що і другі орґанізації українців у Вінніпеґу не остали по заді. І це число було б значно більше, коли б так усіх почислити разом.

MEMBERS OF

Ukrainian National Home Association

WHO HAVE VOLUNTEERED FOR ACTIVE SERVICE
WITH
CANADA'S FIGHTING FORCES

ARMY

Pte. Arsenych, Paul W.
Pte. Babynec, Bohdan M.
Pte. Billinsky, Omar
Cpl. Blonski, Casey
Pte. Bugeresta, Taras
Pte. Charambura, Eugene
Pte. Cooper, Joe
Sigmn. Doshaniuk, Boris J.
Capt. Dutchak, Orest
Sgt. Ferley, Boris A.
Sgt. Ferley, Jerry J.
Capt. Ferley, Zenon M.
Pte. Franchuk, Mike
Capt. Homik, Alex.
Lieut. Huen, John
Tpr. Huen, Walter T.
L.Cpl. Hykawy, Orest H.
Pte. Kowal, Peter
Sigmn. Kazminski, Peter R.
Pte. Kowal, Joseph
Sgt. Kowalchuk, Jack
Lieut. Lewicki, Ernest A.
Pte. Martiniuk, James
Pte. Mitenko, Peter
Pte. Moshalyk, William J.
Gnr. Nowak, Nestor
Cpl. Pastuch, Rose
Sgt. Popiel, Jerry
Gnr. Prystupko, Walter
Cpl. Prystupko, Michael
Pte. Rewak, Steven
Sgt. Skremetka, Miron
Capt. Strokun, Michael
Pte. Strokun, Walter
Tpr. Sass, Peter
Pte. Uhryniuk, Eugene
Tpr. Ustianyk, Gerald M.
Pte. Danko, William

AIR FORCE

Boyaniwsky, Taras S.
Boyaniwsky, Myron W.
Boyaniwsky, Zenon B.
Sgt. Chornous, Walter R.
L.A.C. Claus, John
Cpl. Ewanchuk, Russel M.
L.A.C. Iwanicki, Peter
L.A.C. Iwanicki, Laddie
Sgt. Kalyta, Peter
F.O. Kepron, Roy
A.C.1 Kepron, Michael
Cpl. Korny, Joe
L.A.C. Krol, Joseph
L.Bdr. Kowal, John
Sgt. Martinuk, John
Sgt. Molinski, Stan
P.O. Nowak, William T.
L.A.C. Ostapowich, M.
P.O. Parichniak, Boris J.
F.Sgt. Semochuk, Elias
F.S. Semochuk, John
F.O. Strelchuk, Alex
P.O. Strelchuk, Roman
Cpl. Soltys, Frank
L.A.C. Strell, Walter
CFN. Wach, Peter
F.O. Warren, Mirsol
P.O. Wach, Harry
+F.O. Yonker, Zenon

NAVY

P.O. Arsenych, Myron A.
O.S. Baran, Stephan H.
Te. Baran, Ted A.
P.O. Benzar, John
W.T.R. Bugeresta, William
S.T.O. Ferley, Nestor
1st.C.S. Madey, John
P.O. Kosarenko, Ted.
L.B. Lechow, Ross
L.S. MacDonald, Jas. R.R.
Ord. Smn. Mahar, Nick
A.B. Moshalyk, Alex J.
O.S. Shiba, Boris
W.B. Shiba, Myron

Почесний спис членів і синів членів Українського Народного Дому у Вінніпеґу, котрі брали участь в армії, воздухоплавстві і маринарці в часі другої світової війни в рр. 1939—1945.

УКРАЇНСЬКИЙ КОНҐРЕС У ВІННІПЕҐУ.

В часі другої світової війни заснувався Комітет Українців Канади (К.У.К.) з представників ґруп, на які ділиться український загал в Канаді. І якраз цей Комітет скликав в 1943 році Український Конґрес, що відбувся у Вінніпеґу 22, 23 і 24 червня.

Досі українці в Канаді славилися зїздами і соборами, кругом яких їхня культурна праця збиралася. Думка про Конґрес в Канаді давніша та вкінці вона таки здійснилася.

Конґрес відбувся дуже успішно і величаво. Були делеґації від орґанізацій з цілої Канади, а крім того велике число гостей, так що в Конґресі брало участь звиж 800 людей. Окремо згадати б, що самих священиків було присутних: православних 29 і ґреко-католицьких 27. Виголошено багато промов. Між промовцями було багато визначних анґлійців, як проф. Симпсон з Саскатуну і проф. Кирконел з Гемилтону.

Конґрес відбувався у великому готелі Роял Александра. Окремі частини конґресової програми були в Плейгавз театрі і в міській Авдиторії.

Яке ж значіння мав згаданий Конрґес?

Можна сказати, що в Конґресі виявилася душа українського народу. Конґрес був несподіванкою для тих (ворогів українського народу), які думали, що український загал не є настільки свідомий і чуткий на поклик важної справи, щоби післав таке велике своє представництво, яке було.

Петро Калита,
який пропав підчас другої світової війни в травні 1944 року.

Зеновій Йонкер,
служив при канадійській королівській воздушній фльоті, пропав 14-го липня 1943 р. в налеті на Ахен, Німеччина.

Конґрес доказав, що праця в напрямі обєднання груп, на які канадійський загал ділиться — конечна. Першим овочем такої праці був Комітет, а дальшим Конґрес, в якім брали участь навіть ті, що ще недавно стояли від себе дуже далеко. Тут українці побачили, що обєднання всіх можливе і потрібне.

Конґрес доказав, що лише спільною силою можна велику працю виконувати. І що лише така праця буде корисною цілому українському загалові, і що лише на таку працю зверне належну увагу дальший світ.

Конґрес доказав, що коли б знову в будуччині виринула важна справа, то український загал стане при ній ще більше однодушно як цим разом. Конґрес був зеркалом, в якім канадійські українці себе так побачили, як не бачили досі. Побачили свою силу і ті можливости, які перед його спільною працею стоять. І це добра запорука будучого.

УКРАЇНЦІ НА АМЕРИКАНСЬКІМ КОНТИНЕНТІ ОБЄДНУЮТЬСЯ.

В днях 18, 19, 20 і 21-го листопада, 1947 року, в місті Ню Йорку відбулася перша Пан-Американська Українська Конференція, на якій були заступлені українські народні установи країв Північної та Південної Америки, в яких живуть українці більшим числом, а саме: Український Конґресовий Комітет Америки, Комітет Українців Канади, Товариство Прихильників Української Культури в Бразилії, Український Національний Конґрес Арґентини, Параґваю та Уруґваю.

Василь Чорноус,
служив при канадійській королівській воздушній фльоті, убитий 29 листопада 1944 р. в Дартмуд, Німеччина.

Конференція обговорила всі найважніші справи українського народу, його становище в теперішню пору, ухвалила ряд резолюцій і вибрала екзекутиву, якій припоручено виготовити відповідний правильник, який мають одобрити всі ті установи, які були заступлені на Конференції, і буде обовязувати всіх українців на континенті Америки. Рішено також в найближчім часі скликати конференцію представників українського народу з усіх країн світу.

Центральним осідком екзекутиви вибрано місто Ню Йорк (аж до майбутньої зміни).

Конференцію переводила президія з слідуючих осіб: предсідник — о. д-р Василь Кушнір з Канади (Вінніпег); місто-предсідники: Олена Лотоцька (Зєд. Держави), Ілия Горачук (Бразилія), Іван Григоращук

Пропамятний Трофей на вічну память Петра Калити

від Спортової Дружини при Українськім Народнім Домі, котрий стоїть в міській вищій школі Айзек Нютон.

(Аргентина). Секретарі: Ева Піддубишин (Зєд. Держави), Василь Гультай (Канада).

На закінчення Конференції дня 21 листопада проголошено слідуючу відозву (наводимо дослівно, як історичну подію):

ВІДОЗВА ПАН-АМЕРИКАНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ.

До Українців, Громадян Північної і Південної Америки, та до вирваних лютим ворогом з рідної землі, розкиданих лихою долею по всьому світі українців!

Ми, представники українців обох американських континентів від північних берегів Канади аж до південних степів Арґентини, зійшлися перший раз в історії на Спільну Раду, щоб як громадяни своїх країн та українці разом, щиро і кріпко, як брат братові подати собі руки та, зединені серцем і думками, зєдинити теж наші сили і всеціло віддати їх на службу нашим країнам та на допомогу і оборону нашої спільної Матері-України.

В ці грізні часи, коли український нарід, вже стільки плюндрований і нищений імперіялістичними ворогами, та який склав найбільші жертви в боротьбі проти націстсько-гітлерівської Німеччини і дав великий вклад в перемогу над нею, і сьогодні знова переживає найстрашніше лихоліття своєї історії в неволі большевицько-сталінської Москви, коли той сам тоталітарний ворог загрожує теж нашим американським країнам, і коли над поділеним на два табори світом знова зависла страшна загроза военного катаклізму, ми, представники українців Зєдинених Держав Америки, Канади, Бразилії, Арґентини, Параґваю і Уруґваю, взиваємо Вас:

Високо держімо прапор нашої американської свободи та згуртуймо всі наші сили і не жаліймо ані труду, ані жертв в змаганню допомогти здобути і закріпити цю свободу теж для нашого многострадального і героїчного українського народу.

Стіймо на сторожі дорогого українського імени, та постійно голосімо світові правду України, що є нашою правдою.

Зберігаймо нашу українську традицію і культуру, збагачуймо ними культурні скарбниці наших американських країн, бо тим допоможемо Україні і українському народові.

Кріпко стіймо при нашій батьківській вірі і наших церковних обрядах, шануючи віру і обряди інших наших співгромадян.

Постійно скріплюймо нашу працю на всіх ділянках нашого громадського життя, поширюймо і поглиблюймо її, бо по наших ділах нас судитимуть.

Єднаймо свої сили, викиньмо з наших сердець та забудьмо всяку злобу і пересуди, усуньмо всякий розбрат і незгоду з поміж нас та поведімо безпощадну боротьбу проти тих, хто їх поширює; станьмо всі як один до праці і боротьби за ідеали свободи наших американських країн та за кращу долю українського народу. В єдности сила, яка допоможе нам дійти до мети на добро і славу України.

Наші брати і сестри, силою вирвані з рідної землі та розкинені по всьому світі; у Вашім горю прийміть вислови глибокого братнього співчуття у Ваших терпіннях та подиву і найбільшого признання за Ваш незломний дух від Ваших рідних братів і сестер в далеких країнах, які радіють радощами та сумують смутком всього великого українського народу. Хай і в майбутньому Ваші терпіння не затемнять Вам ясного зору

та високої мети. Вам, більше, як кому, треба зєднати всі свої сили, бо проти Вас насамперед звернені удари ворогів українського народу. Тільки обєднано і спільними силами ми всі разом зможемо відбити ворожий наступ та здобути волю Україні, для якої Ви готові вмерти, принявши найбільші муки.

Обєднані переможемо, а з Вами і весь український нарід. Ми докладаємо всіх зусиль, щоб Вам у цьому допомогти.

Всі спільно ми заявляємо наш нерозривний духовий звязок з усім українським народом, з яким ми теж завжди готові ділити долю і недолю. Висловлюємо найбільший подив і признання нашим братам і сестрам на рідній українській землі, які в нерівній боротьбі за свою честь і свободу не гнуться, хоч падають. Ми пишаємось, що можемо називати себе українським іменем.

Наш найбільший подив і признання та вдячність належить незрівнаним лицарям з героїчної Української Повстанчої Армії, що є найкращим виявом вікових змагань українського народу до свободи, волі і правди.

Хай живе великий і героїчний український нарід!

Хай живе Українська Повстанча Армія!

Хай живе єдність і братерство українців по всьому світу!

Підписані члени Президії Конференції і члени делеґацій на Пан-Американську Конференцію:

За Український Конґресовий Комітет Америки: Дмитро Галичин, проф. Олександер Ґрановський, доц. Лев Добрянський, Богдан Катамай, Олена Лотоцька, д-р Лука Мишуґа, Ева Піддубишин, Евген Рогач, Стефан Шумейко, д-р Лонгін Цегельський, проф. Микола Чубатий.

За Комітет Українців Канади: д-р Теодор Дацків, інж. Володимир Коссар, о. д-р Василь Кушнір, прот. о. С. В. Савчук.

За Товариство Прихильників Української Культури в Бразилії: Ілия Горачук, о. Микола Іванів.

За Репрезентаційний Комітет Українців Арґентини, Параґваю і Уруґваю: Іван Григоращук, Андрій Білопольський.

Історичне значіння П. А. У. Конференції.

Це перший раз в історії українська іміґрація на американському континенті через своїх представників знайшлася при одному столі, заговорила перед цілим світом одним спільним словом, одною спільною думкою про свої права як народу, про свою правду та про кривду, заподіяну ворогами, а по части і приятелями, які далися звести на блуд пропаґандою ворогів і не хотіли слухати тих повних розпуки домагань справедливости поневоленого, ограбленого українського народу.

Не мало завинили тут і самі українці (нема де правди діти) своїми розбіжними думками, розбиттям на поодинокі уґруповання, які вели між собою всякі суперечки і не могли здобутися на спільне всім слово в загально народній справі, з чого користали вороги.

Члени виділів пятьох жіночих товариств у Вінніпеґу, зібрані в часі побуту редакторки О. Кисілевської в Канаді в 1930 р.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

БІОҐРАФІЇ Й БІОҐРАФІЧНІ ЗГАДКИ

ПОМЯНИК ВИЗНАЧНІШИХ УКРАЇНЦІВ-ПІОНІРІВ В КАНАДІ

Іван Пилипів.

Один з двох, що перші прибули до Канади в 1891 році з Галичини, з села Небилова, повіт Калуш, і поселилися в околиці Една (тепер Стар), в Алберті, де жив аж до смерти.

Помер 10 жовтня, 1936, маючи 84 роки. Його похорон відбувся 14-го жовтня того ж року. В похороні взяли участь сотки народу з блищих і дальших кольоній в Алберті.

Юрко Паніщак.

Прибув до Канади до Вінніпеґу в році 1892 з села Небилова, повіт Калуш, і під зиму вернув до краю, а на весну приїхав в 1893 році з родиною і поселився у Вінніпеґу. Покійний був в той час одним із найвизначніших в місті Вінніпеґу, хоча був неграмотний. Належав до перших основників і провідників громадського і церковного життя серед української іміґрації, як здорово думаючий і впливовий громадянин.

Перед першою війною вибрався до Алберти, взяв гомстед між односельчанами в околиці Стар. Після війни перебрався до Манітоби, набув фарму в околиці Тиндал в Манітобі, де перебував в час управи землі і збору, а решту часу мешкав з родиною у Вінніпеґу у власній хаті при вулиці Каледж і Пар ч. 733.

Помер 11 квітня 1936 року, маючи 73 роки. Похорон відбувся 16 квітня 1936 при великім здвигу народу. В похороні взяли участь представники міської управи та інших громадських установ ріжних національностей, яким був знаний покійний із своєї діяльности.

Пращальну промову між іншими виголосив перед домом покійного п. Я. В. Арсенич в анґлійській мові для кращого зрозуміння учасників не-українців, а Т. Д. Ферлей по українськи, вичислюючи заслуги покійного в часах, коли тільки що починалося життя українських поселенців в Канаді.

Ізидор Новосад

До Канади прибув 1903 року з села Бобятина, повіт Сокаль в Галичині, і поселився на фармі в околиці Ростерн в Саскачевані, де жив з родиною три роки, відтак переселився в околицю Мічем.

Був досить освічений, працьовитий, ощадний і доробившись значного майна, умів цим майном розпоряджувати в користь не лише своєї родини, але і в користь українського загалу, жертвуючи "княжі" дари на українські освітні та релігійні цілі. Був фундатором і першим жертводавцем Інститута П. Могили в Саскатуні, жертвуючи на початок поважну суму (поверх 700 долярів).

Помер 10 грудня 1935 року в містечку Мічем в Саскачевані, проживши 78 років.

Петро Олійник.

До Канади приїхав в 1897 році з села Міхалькова, повіт Борщів, і поселився на фармі в околиці Канора, в Саскачевані, де жив 11 років. Опісля перебрався в околицю Гаєс в Саскачевані, де жив до смерти.

Помер 1936 року, проживши 71 років. Все життя був примірним працівником-громадянином, маючи здоровий погляд на конечність освіти та орґанізованого життя серед українців в Канаді, на що не жалував праці і жертв, чим служив приміром для других.

Павло Рудик.

Приїхав до Канади в році 1898 з Галичини з повіту Броди. Перші два роки був на фармі в околиці Мондер в Алберті, опісля перенісся до міста Едмонтону.

Хоча не мав вищої освіти, то за те мав уроджений хист підприємчивости, що дало йому змогу добитися значного майна, бо в перших піонірських часах уважався за одного з найбагатших українців в Канаді. В історії міста Едмонтону його підприємчивість відзначилася тим, що збудував там перший український готель, який має тепер назву "Інтернаціональний готель". В році 1912 вибудував при головній вулиці в Едмонтоні великий будинок "Рудик Блок".

Був майже постійним урядником Інститута ім. Грушевського в Едмонтоні, на який жертвував великі жертви. Був також одним з передових уділовців Українського Голосу.

Хоча з молодих літ попав під вплив презвітеріянської церкви і визнавав її до кінця життя, то враз з тим був щирим українцем.

Пробував щастя і в політиці, бо в році 1913 кандидував в окрузі Гвитфорд як ліберал, одначе не був вибраний.

Помер в Едмонтоні 1 липня 1936 року. Похорон відбувся 6 липня при участи великої маси людей ріжних народностей.

Петро Танчак.

До Канади приїхав з родичами 19-літним хлопцем з села Сенькова, повіт Заліщики в Галичині, в 1899 році і поселився в околиці Сеньків в Полудневій Манітобі (околиця Сеньків названа після його родинного села). Тут зорґанізував першу церковну громаду і цвинтар.

В році 1910 перебрався в околицю Роза в Манітобі і там був основателем і фундатором Українського Народного Дому і церковної громади. Орґанізував школу, держав почту, будував дороги, при почті держав крамницю 27 років. Заложив також у своїй крамниці і почті перший в околиці телефон.

Помер в нещасливім випадку, їдучи з Вінніпеґу троком, 13 грудня 1935 року. Похований на заложенім ним цвинтарі коло церкви в околиці Сеньків.

Анна Йонкер.

Одна з найбільше відомих українок у Вінніпеґу як також в Канаді взагалі, не тілько з того, що цікавилася дуже всяким проявом українського громадського життя на чужині, але і з того, що складала щедрі,

прямо "княжі жертви" на цілі народні, будучи сама не богатою. Як приміром в часі першого Українського Просвітно-Економічного Конґресу в Вінніпеґу в році 1923 жертвувала на Інститут П. Могили в Саскатуні $1,000 і других $1,000 на Український Червоний Хрест в Канаді. (Обширніше про це описано в іншім місці цеї книги). Щиро жертвувала на ріжні українські інституції і справи, як українські інваліди, політичні вязні, видавництва в Канаді і в старім краю. Коли тільки була потреба, вона ніколи не лишалася позаду, всюди була першою. Була також відома на полі орґанізаційного життя. За її почином зорґанізувалося Товариство Українсько-Канадійського Жіноцтва у Вінніпеґу, якого була головою ряд років. Вона була відома і в Европі, куди їздила делеґаткою на міжнародний жіночий зїзд у Відні і при тій нагоді гостила в Галичині.

Анна Йонкер,
визначна діячка.

Д-р Г. Йонкер,
великий приятель українців.

До Канади приїхала молодою дівчиною з роду Гумінілович з Калуша в Галичині. Зразу, як і інші дівчата іміґрантки, тяжко бідувала. Опісля вийшла заміж і в році 1915 осталась вдовою з двома малими діточками. Потім вийшла заміж за доктора Г. Йонкера (голяндця), лікаря. Доктор Йонкер став сиротам за рідного батька. А через це подружжа так зжився з українцями, що українці всі призвичаїлися вважати його українцем. Сиротам дав своє імя, дав вищу освіту (син її, Зенон, вступив до армії у другій війні і віддав своє життя у війні з ворогом). Дочка з другого подружжа замужна за відомим В. Богоносом, диріґентом відомого хору при Українськім Народнім Домі.

Померла 6 травня 1936 року у Вінніпеґу проживши 45 років.

Василь Стецюк.

В році 1934 згинув геройською смертю. Вирятував 12 осіб з горіючого будинку в Вінніпеґу, при чім сам згинув.

Міський уряд занявся похороном. В похороні взяли участь представники міста і провінції Манітоби, огнева сторожа і поліція. У міськім ратуші на стіні між портретами всіх посадників висить і його портрет із написом про його геройський вчинок.

На цвинтарі Всіх Святих зараз коло фронтової брами стоїть його памятник, збудований коштом міста, до чого причинилися також ті вирятувані люди. Був самітний, молодий.

Роман Залітач.

Учитель Рідної Школи у Вінніпеґу при церкві св. Володимира і Ольги. Шкільні діти вибрались на прогульку (пікнік) в році 1913. Там купалися в річці і одна дівчина, дочка покійного Михайла Демчука, попала на глибшу воду і почала потопати. Учитель, як був одягнений, кинувся рятувати. Дівчину вирятував а сам утонув.

Юрій Гассан.

Приїхав до Канади із славною Українською Републиканською Капелею Кошиця в році 1923, як помічник-диріґент.

По розвязанні капелі зостався жити в Торонто і вступив на університетські студії. По закінченні студій управляв якийсь час хором Українського Народного Дому в Торонто, де по короткій недузі помер в році 1927.

Похований на цвинтарі "Проспект", де стоїть його памятник.

Його імя прибрав собі відділ Союза Української Молоді Канади (СУМК) в Торонто число 134.

Дмитро Олекшій.

Уродився в Канаді в місточку Калмер в Алберті. Скінчив з добрим успіхом інжинірські студії на університеті в Едмонтоні в році 1931.

В році 1933 занятий при будові моста на ріці Ред Дір в Алберті, застудився і помер на запалення легенів.

ТАРАС ДМИТРО ФЕРЛЕЙ
1882—1947.

Вже в неділю ранком 27 липня, 1947, розійшлася по Вінніпеґу сумна вістка і телєграми по всіх більших українських центрах в Канаді, що того ранку помер у своїм домі перший і найвизначніший піонір-провідник українського культурного і громадського життя в Канаді, Тарас Д. Ферлей.

Т. Д. Ферлей,
родився 1882 р., помер 1947 р.

Вістка була несподівана, бо не було чути, щоби Ферлей був поважно хорий. Причиною смерти був серцевий удар. Помер у 65-му році життя.

Нема, здається, в Канаді українця, якому не було би відоме імя, а навіть особа цього невтомного працівника-піонїра та овочі його праці серед української іміґрації.

Перед кількома роками він був поважно хорий, перебув довший час в шпиталі, і це очевидно підорвало його колись сильне здоровля. По виході з шпиталю він вже не виглядав таким здоровим, як попередно, та помимо цього він і дальше інтересувався загальними громадськими справами, якими лише міг інтересуватися.

Та вже яких 5 тижнів перед смертю почав знов занепадати. І хоч та слабість не виглядала на поважну, він її не пережив.

Покійний уродився в селі Балинцях, Коломийського повіту, 1882 року. Прибув до Канади в році 1903 маючи 21 рік.

Вінніпеґ — осередок української іміґрації в Канаді, і тут почалася поважніша громадська праця серед української іміґрації, і покійний Ферлей, молодий студент, повний молодечої енерґії і запалу, від разу кинувся до праці, як визначніший промовець-орґанізатор із вродженим таланом провідника. Симпатичний, зрівноважений, він умів впливати на розвій праці, яка в той час почала вже проявлятися на освітно-культурному полі.

Найвизначніше зазначилася його громадська діяльність в роках 1909—1910, коли почала орґанізуватись Українська Видавнича Спілка, і коли почав виходити часопис Український Голос. Ферлей був між передовими основниками Українського Голосу і в перших часах був його управителем.

Коли уряд Манітоби отворив Учительський Семинар в місті Брендоні, Ферлей був там учителем української літератури.

Належав він до перших основників Українського Народного Дому у Вінніпеґу, і був його головою 25 років з малими перервами. На цьому пості і смерть його заскочила.

Належав він і до передових основників Українського Товариства "Взаїмна Поміч" в році 1921. Займав там ріжні відповідальні місця в урядах відділу першого як і в уряді головному. Коли товариство змінило свою систему на асекураційну, Перша Конвенція вибрала його президентом товариства в році 1944. Друга Конвенція, що відбулася в Форт Виліям в червні 1947, вибрала покійного Ферлея поновно своїм президентом. Та люта смерть несподівано перервала нитку його життя і осиротила орґанізації, яких він був дійсним творцем і батьком.

Покійний належав перед смертю також до Дирекції Колеґії св. Андрея у Вінніпеґу, щиро інтересувався новозаснованою українською православною церковною громадою у Вінніпеґу.

Та його праця виходила і далеко поза Вінніпеґ. Він бував широко по українських громадських центрах в Канаді, бував на зїздах, конференціях, конґресах, як член центрального Комітету Українців Канади, отже був особисто знаний українському загалові в Канаді на заході і сході.

В році 1915 був вибраний послом до леґіслятури Манітоби з округа Ґімлі. В році 1933 був членом міської ради Вінніпеґу, вибраний у третій варді, де переважно живуть українці.

Покійний, маючи вже з природи талан провідника, у всіх важніших справах культурних і громадських брав живу участь, його голос вважався всюди за високо авторітетний.

Так відійшов від нас один із найвизначніших піонірів української народної праці, і то праці в тих часах, коли та праця була дуже тяжка. Та він не зражувався ніякими труднощами, тягарами та перешкодами, яких нераз треба було натерпітися, не покидав громадської праці, а віддавав для неї всю свою силу, скільки лише міг, аж до кінця свого життя.

Такою щирою невтомною працею покійний заслужив собі чесно на вічний спомин і вдячність всіх українців в Канаді живучих і їхніх будучих поколінь, бо праця його лишає нам у спадщині великі здобутки, як незатерті памятники про великого українця-піоніра.

Величавий похорон.

В суботу, дня 2 серпня, відбувся похорон бл. памяті Т. Д. Ферлея.

В годині 10 рано привезено тіло до салі Українського Народного Дому. Від того часу безперервні громади народу переходили попри домовину, віддаючи послідню пошану найкращому громадянинові, який віддав все своє життя для праці, щоби тому народові, з якого він вийшов, придбати повагу і пошану серед інших народів на канадійській землі.

Та не лише громадяни Вінніпеґу, але зі всіх кінців широкої Канади на доказ пошани до покійного провідника надіслали свої співчуття, висилали делеґатів, щоб попращати його у вічну дорогу, надіслали кондоленційні телеґрами, листи та цвіти.

У другій годині по полудні почалось похоронне богослуження при співучасті священиків Української Православної Церкви Всеч. о.о. С. В. Савчука, В. Кудрика й І. Дмитрова та хору Українського Народного Дому під управою В. Богоноса.

Похоронні пісні розходилися голосниками по широкій вулиці Боровс перед Народним Домом, заповненій непроглядними масами народу, які не могли вміститися в салі.

Похоронну промову виголосив о. прот. С. В. Савчук.

Після того домовину винесено з будинку, і тут вже виступили з пращальними промовами слідуючі промовці:

Перший говорив адвокат Я. В. Арсенич, пращаючи від Українського Народного Дому. Він сказав, що коли лише згадати про яку важнішу українську справу і працю в Канаді, то при кожній тій праці і справі був покійний Ферлей. Коли ще українська культурна нива лежала облогом, він вже починав на ній працю і закликав та заохочував других. Він і опісля тай і до останнього дня свого життя стояв при тій громадській праці, як щирий-невтомний її робітник.

Дальше промовляли: посол І. Р. Соломон від дирекції Взаїмної Помочі, Др. Т. Дацків від Комітету Українців Канади, П. Кіпран від відділу 1 Взаїмної Помочі, В. Брилинський від відділів Взаїмної Помочі в Форт Виліям, Вест Форт і Порт Артур в Онтеріо.

Перед винесенням домовини почалася довга процесія з вінцями і цвітами, яких було всіх 80. Домовину несли: В. Казанівський, П. Семотюк, Д. Ґіджак, М. Кузів, М. Барилюк і К. Масцюх. Хвиля була незвичайна, коли промов слухало поверх 2000 зібраних. Треба було говорити через мікрофон і голосники, які розносили голос далеко, щоб усі могли

чути. Вінців було багато надісланих з далеких околиць від орґанізацій, як і від поодиноких осіб і родин. А дехто окремо замість вінка передав гроші на невянучий вінок на важну громадську справу.

Похід похоронний був такий величавий, якого у Вінніпеґу ще не бачили. Він був на три чверти милі довгий. Тіло завезено і похоронено на цвинтарі Всіх Святих, куди відпроваджала його численна громада на около 80 автомобілях.

На кладовищі прищав покійного ще посол Н. В. Бачинський, шкільний товариш покійного. Додати ще треба, що попереднього вечора о. Дмитрів відслужив панахиду в каплиці похоронного заведення.

Це був мабуть найвеличавіший і найповажніший похорон маніфестаційний, який дотепер бачив Вінніпеґ. Він був таким, який належиться великому громадянинові-працівникові, що багато літ свого життя віддав для добра других. Тому і память по нім повинна бути вічною.

Тут принагідно згадати треба, що Вінніпеґ бачив вже і попередно величаві похорони, в яких брали участь всі українські орґанізації міста Вінніпеґу і околиці.

От як похорон бл. памяті Анни Йонкерової, що ішов маніфестаційним походом всіх учасників з дому жалоби аж до самого гробу на цвинтарі Елмвуд 9 травня 1936.

Другий подібний, а може і більше величавий, це маніфестаційний похорон бл. памяті Александра Кошиця, в якім взяла участь ціла українська кольонія північно-американського суходолу. Український народ прощав свого великого висланця з рідних земель України, який в памятній хвилі, коли рішалась будуча доля України і її народу, розніс по всему світі її славу, її імя невмиручим чаром української пісні.

Український народ знає своїх великих людей і уміє віддати честь їхній памяті.

Та памятати треба, що такі похорони лише що починаються.

Не минуло ще і пів століття нашого громадського культурного життя в новій прибраній батьківщині. Є ще немало високо заслужених в загально громадських ділах одиниць, які дальше продовжують працю для піднесення рідного народу. Та вони також не вічні. Прийде пора забиратися на спочинок. По них прийдуть другі, що підуть за їх приміром.

І вони заховають глибоко в памяті своїх перших великих провідників-учителів та підуть їх слідами.

Самий похорон, хоч і як він величавий, є дуже малою заплатою за заслуги, це є лише хвилевий вияв пошани і жалю, якого не бачить і не чує покійник. Він сподівався від нас живучих іншої заплати. Він сподівався, що його праця і посвята не піде на марно. Він, як той розумний садівник, що садив і плекав шляхотне деревце, хоч знав, що може і не прийдеться йому їсти із того деревця овочів.

Для нього більшою заплатою буде, коли те деревце будуть дальше плекати і доглядати будучі покоління, бо воно буде їм пригадувати

того, що його посадив. Це дерево видаватиме овочі і насіння для дальшого розвою, коли будучі покоління про це подбають.

І це буде найбільшою заплатою тим, що посвятили своє життя без заплати на те, щоб другим було лекше жити.

Одну з тих статей, що була поміщена у трох часописах: Український Голос, Канадійський Фармер і Новий Шлях, яку написав др. М. Мандрика, подаємо тут нище.

Памяті Т. Д. Ферлея.

Покійний Т. Д. Ферлей залишив по собі велике поле виконаної суспільно-національної праці. Він безумовно був одним із найчільніших провідників українського суспільства в Канаді, будівничим його культури і становища в новому світі. При тім був він одним з ліпших його провідників.

Не менше як 35 літ сталої, послідовної громадської праці, направленої до єдиної ціли — скріплення і культурно-політичного розвитку українців в Канаді і взагалі в новому світі. Скільки за цей час ріжних більше і менше видатних, а часом і прославлених українських лідерів в Канаді і Америці, змінювали свої "віхи", перебігали в тяжкі часи українського народу на лекшу сторону! Покійний Т. Д. Ферлей стояв вірно і непохитно на правдивій українській дорозі. В цьому його велика цінність і велика заслуга. Бо лише такими плечима підтримувалась українська велика кольонія в новому світі. Лише такою послідовною і непохитною працею не тільки зберігалася, але і зростала українська культурна і політична сила в новій землі.

Тарас Д. Ферлей був безумовним патріотом України, його національна свідомість була криштально чиста і ясна. Його любов до України горіла ясним світлом в його серці і виявлялася завжди на ділі. Все своє життя він працював над розвитком українських організацій і працював він жертвенно. Це тяжка, часто дрібна праця, як складання цеглини за цеглиною. Мало хто бере її на себе довгі роки. Але це є основа більшої праці. Коло більшої праці покійний так само працював як коло меншої.

Поміж іншими заслугами покійного Ферлея — дві великі особливо виріжняються. Це — провінціяльний Українсько-Англійський Учительський Семинар в Брендоні. Це була провінціяльна англійсько-українська школа для виховання учителів для двомовних англійсько-українських шкіл, і безумовно праця Ферлея мала велике значіння в здобуттю і розвитку цеї школи.

Українське парляментарне представництво в Канаді бере свій початок від Т. Д. Ферлея, який був вибраний першим послом-українцем до сойму в Манітобі в 1915 році.

Тяжкий шлях піонірства а особливо піонірства в українській політиці і культурі в новому світі. Без вироблених напрямків, без твердих, а може і без всяких традицій, прокладали напрямні стежки і дороги такі нечисленні провідники як Т. Д. Ферлей. І найбільша заслуга тих з

них, що твердо йшли за своїм напрямком, маючи на обрії ідею великої суверенної України, ідею великого вільного українського народу.

До останніх днів свого життя, хоч був вже хорий, залишився вірним своїй любові до свого народу. Працював до останнього і не відмовлявся від праці.

За те — Вічна Память щирому працівникові і синові українського народу. Др. М. І. Мандрика.

Найвиразніше зазначилася праця Т. Д. Ферлея в році 1909—1910, коли орґанізувалася Українська Видавнича Спілка і почала видавати часопис Український Голос. Покійний Ферлей був першим з основників Українського Голосу, був його першим управителем, а навіть одним з перших його співредакторів.

Коли був український семинар в Брендоні, покійний Ферлей був там учителем української літератури.

Був одним з перших основників Товариства Взаїмна Поміч, в якім займав важні позиції в центральній управі, а в році 1944 був вибраний президентом на протяг трох років, відтак вибраний поновно лише місяць перед смертю.

Був членом Комітету Українців Канади (КУК). Належав також до дирекції Колеґії св. Андрея у Вінніпеґу.

Його праця відома широко в Канаді, всім виднішим українцям був особисто знаний, бо був на ріжних зїздах в Канаді.

Український народ втратив в ньому одного з найкращих народних робітників.

Покійний зоставив дружину Наталію, пятьох синів: Ярослава, Бориса, Нестора, Федора і Зенона, та трох дочок: Евгенію, замужну Кухта, Лесю, замужну Нютон, і Ірину.

Уривок зі статті Михайла Стечишина з Йорктон.

"Покійний Т. Д. Ферлей перший відважився вжити слова "український" в Канаді. Перед тим ми були "русини" (рутініенс). Ще десятки літ потім деякі наші орґанізації в Канаді були звичайними "рутініенс". Покійний Ферлей від першого року свого життя в Канаді був українцем. Так і назвав перший український часопис виданий власними силами українців в Канаді. Назвав його: **Український Голос.**

Мабуть ніхто, включаючи і мене, не вірив, що ми ґалішени, рутени-іміґранти зможемо вдержати власними силами власний тижневик. До появи Українського Голосу ми калікували, ми шукали милостині то в консерватів, то в лібералів, то в протестантських та католицьких церков, ми ходили до 1910 року на кулях, а нашими кулями були власне ті чужі орґанізації, які бачили в нас будучу користь та давали нам пособія в ріжних формах.

По моїй думці, щоби Тарас Ферлей в цілому своєму життю в Канаді поза своєю діяльністю при Українськім Голосі, ані пальцем був не кивнув, то імя його заслугує собі на записання великими буквами в історії українського народу в Канаді, бо він був першим "самостійником і першим українцем".

Покійний Тарас не ограничився на однім Українськім Голосі. Він не був ґенієм на всіх полях життя. Він мав і недостачі як і всі люди мають. Не все він був у проводі гуртка однодумців. Були часи, коли і я не був з ним. Одначе Тарас навіть тоді, коли потерпів людську невдячність, не діставши людського вирозуміння — уступав на бік і не носив у своїм серцю ненависти чи помсти. Ніколи він не мстився навіть словом на тих, що йому робили кривду. Коли говорив до кривдника, то говорив з жалем. Я тепер чую його мову.

Особисто ще скажу про ту хвилю, коли я в останнє бачився і говорив з покійним Ферлеєм таки в його хаті тиждень перед смертю. Я тоді завважив, що Тарас на свій 65-літний вік був занадто активним. Колись давно тому, 40 літ, 35, Тарас був повільний, поважний, не напирав на себе. Тепер у старшому віці він показався мені занадто активним. Я не знав ще в січні цего року; коли я бачився з ним у Вінніпеґу 10 січня на конференції української делеґації з міністром іміґрації в справі допущення українських скитальців до Канади, що покійний має познаки слабого серця.

Покійний Ферлей приступає де мене і каже: "Як справа вимагає, щоб помогти у виборі іміґрантів, то я готов їхати до Европи." Це показало на молодечу вдачу Тараса на старість. Він знав, що хорий, але готов був справді помогти і був би їхав за море.

Тиждень по моїм пращанню в його домі у Вінніпеґу пішла по світу вістка, що Тарас Ферлей помер. Я довідався про його смерть з "Нового Шляху". Український Голос того тижня не вийшов."

Коли в передпослідних кількох роках, знеможений довшою грудною слабістю, покійний Т. Д. Ферлей і дальше не відказувався від наложених на нього обовязків, як добрий господар, бачучи обильні плоди своєї довголітної праці на народній ниві, бачив потребу лишити якусь трівалу памятку для будучих поколінь, поки ще ті перші початки культурної праці не затерлись в памяті живучих, та не зійшли остаточно враз із що раз ріддшими рядами перших піонірів в могилу. Докладає всіх можливих старань, щоб зібрати хоч частину тих минулих переживань і осягів в одну цілість. Це було його послідною мрією.

Та коли та мрія так вже близька до зреалізування, бо більшу часть її покійний ще мав змогу переглянути, неумолима доля не дозволила йому побачити її довершеною і видати свій остаточний осуд.

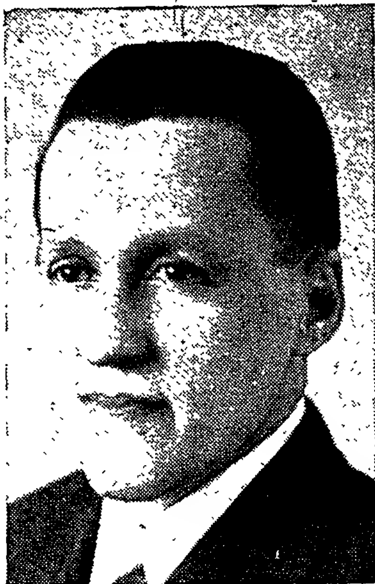
Одначе зійшов з надією, що його бажана мрія буде сповнена.

С. Ковбель.

Орест Жеребко.

Перший українець, що скінчив університетські студії в Канаді із титулом "Бі-Ей". Один з перших орґанізаторів Української Видавничої Спілки "Український Голос". Один з перших членів-основників Українського Народного Дому у Вінніпеґу. Перший українець, вихований в найвищих школах в Канаді, що доповнював свої студії в Европі у Відні. Перший посол провінціяльного сойму в Саскачевані.

Помер в році 1941.

Стефан Кравчик.

Вибраний послом до манітобської леґіслятури в Вінніпеґу. Бувший учитель і принципал публичної школи в Брукслендс, на передмістю Вінніпеґу.

Помер в часі свого послування в 1942 році.

Др. Г. Ґ. Скеґар.

ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ В АМЕРИЦІ.

Кожна нація пробує історично довести, хто і коли з її громадян перший прибув до Америки. В американській історії знайдете, що майже всі народи знайшли свого такого героя — крім українців. Чому?... Причина дуже проста.

Не маючих своєї держави, українців записували по приналежности до тих держав, з яких вони приїздили. Ще гірше було — не записували нас українцями, а просто: малоросами, малополяками, австріяками, ґаліціянами, буковинцями, лемками, бойками, гуцулами, всім лише не українцями. В виду цього нам трудно тепер "історично" довести, що такий то а такий українець прибув до Америки тоді а тоді. Лишається нам одинока дорога, а то довести якусь певну дату — одної певної особи, яка виразно називала себе українцем.

Здається мені, що таким першим піоніром є особа козака-священика Агапія Гончаренка, якого цікаву історію тут наведу.

Андрій Гончаренко (в ченцях дістав імя Агапій, яке задержав до смерти) родився в селі Кривиці на Київщині 19 серпня 1832 року. Батько його був священиком і зачислювався до богатих людей.

Бувши ще молодим хлопцем, завважав Андрій (Агапій), що польські дідичі обходилися з православними людьми по варварськи. Це переслідування пригнічених виробило в нього симпатію до цього бідного народу.

На восьмім році пішов Андрій до школи. А коли скінчив нижчу школу, послано його до духовної семинарії на Богословіє, яке він за-

кінчив в 1853 році. Зараз по тім вступив до Печерської Лаври в Київі в ченці, під імям Агапій.

На його щастя Митрополит Філярет потребував доброго секретаря і взяв Агапія до своєї канцелярії. Тут Агапій мав добру нагоду приглянутись управі російської церкви з нутра. Було і таке, що Митрополит посилав Агапія в ріжних справах по селах, які належали до монастиря, і тут він побачив, що бідний народ мусів відробляти панщину як і в панів. Найгірше боліло його, що селяни страшно бідували тоді, коли монахи жили в роскошах і розпусті. (Спомини Гончаренка видані в Коломиї М. Павликом 1894 року).

В той час, коли Гончаренко був у митрополичій канцелярії, велася кримська війна. Цар Николай I. потребував грошей на війну, тому приїхав до Митрополита Філярета і позичив у нього 5 мільйонів рублів сріблом і золотом.

Пізніше цар Николай I-ий отруївся, а на трон вступив його син, Александер. По війні Александер відвідав Лавру, і Філярет пригадав йому про той довг. Александер відповів, що гроші взяв його батько, а не він, та що він не думає віддавати батькових довгів. По відїзді Александра Митрополит Філярет отримав з царського двора брилянтовий орден св. Андрея, а Печерська Лавра отримала нову мітру для свого настоятеля.

Після оповідань Гончаренка, то він будучи в Київі, бачив нераз Драгоманова. Твори Шевченка він виучив на память і ще в Каліфорнії цитував їх у своїх писаннях.

В році 1857 св. Синод написав до Філярета листа та просив його знайти поміж своїми монахами відповідного ченця-кандидата на представника при посольській церкві в Атенах у Греції. Митрополит назначив на такого представника Гончаренка, і тому Агапій виїхав до Греції 12 листопада, 1857, а місяць пізніше Філярет помер.

У Греції Гончаренко почав учитися не тільки грецької але і всіх мов східних народів, які приїздили до Греції. Будучи природним лінґвістом, він легко опанував ті мови в короткім часі.

Поза тим Гончаренко увійшов у звязок з російськими революціонерами, які видавали дві ґазети в Лондоні (Колокол і Полярна Звізда) проти російського уряду.

Одного дня стрінув Гончаренко на дорозі чоловіка, який привітав його російською мовою. Гончаренко запросив його до себе на вечерю і довідався, що його новий знайомий є Давидов з Одеси. Давидов їхав до Лондону купувати вугля для Одеси. В хаті на столі побачив Давидов названі вгорі часописи і сказав, що він знає видавців тих ґазет і може навязати знакомство Гончаренкові, щоб і він дописував. Гончаренко не підозріваючи нічого злого, почав і справді дописувати до тих ґазет. Царські шпіони в Греції піймали один такий лист Гончаренка, як він вкинув його в почтову скринку до лондонської ґазети. Того самого дня приїхав до Гончаренка російський амбасадор в Атенах, Александер Петрович Озеров, каритою і запросив його на обід на російський корабель "Русалка".

Гончаренко, нічого не підозріваючи, приїхав на цей корабель і коли лиш опинився на палубі корабля, Озеров вручив йому в руки документ, що Гончаренко є під арештом і мусить негайно їхати до Росії. Гончаренка вислали вперед до Царгороду, а звідти кораблем "Олег" мав він їхати в Росію. Але сталося так, що "Русалці" взяло 12 днів часу заїхати до Царгороду, тоді коли почта йде лише 36 годин. Приятелі Гончаренка написали листа до своїх знайомих російських революціонерів в Царгороді, і ці зробивши вдалий плян — викрали Гончаренка з тюрми, поки він був висланий в Росію. Це сталося 16 лютня 1860 року, а на 4-го березня Гончаренко був вже в Лондоні як вільний козак.

В Лондоні побачив Гончаренко багато російських утікачів, а між ними знаходились також італійські патріоти Мацціні і Ґарібальді. Щоб заробити на життя, Гончаренко почав давати лекції російської мови грекам. При тім працював в друкарні Чернецького, а також в Британськім Музею, де клясифікував нумізматику (старинні гроші).

По півтора-річнім побуті в Лондоні, Гончаренко повернув знову до Греції. Звідти виїхав на короткий час до Туреччини, а пізніше дістався на Атонську гору з її численними монастирями. В одному з тих монастирів Гончаренко знайшов свого дядька Дмитра Богуна. Тому, що мав укінчене Богословіє, Гончаренко дався висвятити на священика. Рукоположення доконав епископ Мелетій Ловцу на Кореї (25 січня 1862 р.). Потім поїхав Гончаренко до Єрусалиму, а звідти переїхав в Ливанські гори. Побувши тут короткий час і боячись, щоб знову не попастись в руки російських шпіонів, Гончаренко поїхав до Каїро в Єгипті. Тут виконано на нього замах, але не вдалий. Атентатчика зловлено, і він признався, що російський конзуль наняв його, щоби Гончаренка зарізати. Гончаренко, маючи при собі лист від сер Самчель Бейкера, дістається знову до Атен.

Гончаренко дальше утримував звязок з російськими революціонерами і через них завів переписку з Бакуніном. Переконавшись, що в Америці можна б заложити друкарню для утікачів з Росії, виплив зі Смирни в Малій Азії кораблем "Ярінґтон" 18 жовтня, 1864, і причалив до Бостону в Америці на самий новий рік 1865 року. Звідси переїхав до Ню Йорку.

В Ню Йорку занявся ним грецький конзуль Димитрій Ботассі. За такою протекцією Гончаренко почав служити по грецьких церквах, а то навіть виїздив на місії до Ню Орлінс та Філаделфії. У вільних часах давав лекції грецької мови. Довідавшись про це, російський конзуль, барон Остен-Сакен, записався на ті лекції. Гончаренко був знаний тоді як "Фадер Аґапіюс", а не як Гончаренко, і тому конзуль взяв його за грека. Коли показалося, що Фадер Аґапіюс це Гончаренко, барон Остен-Сакен покинув конзульство, повернув до Росії і застрілився.

Пізніше Біблійне Товариство в Ню Йорку задумало видати друком біблію в арабській мові. Тому що Гончаренко знав добре арабську мову, його приняли в редакційний склад. Як скінчилась та робота, Гончаренко виконував роботи ґравіювання, щоб заробити на життя. В березні

запросила його церква Триниті при 26-ій вулиці в Ню Йорку, за що Гончаренко не брав ніякої заплати.

Чуючись самітним і опущеним на чужині, Гончаренко постановив одружитися. За жінку взяв собі американку з італійської родини на імя Албіна Цітті. Шлюб брали в Ню Йорк Сити Гол 28 вересня, 1865 року. Маючи трохи зложених грошей, Гончаренко купив російський "шрифт" (черенки) і виїхав на захід до Сан Франціско в Каліфорнії заснувати там російську друкарню, щоб сибіряки могли читати вільну пресу (українців тоді ще не було в Америці).

В той час Зединені Держави відкупили від Росії Аляску, тому урядові було потрібно когось із словян, щоб пояснив словянам в Алясці американську конституцію та американський спосіб вільного життя. Гончаренко прибув до Сан Франціско саме в той час, і уряд увійшов з ним у порозуміння, що дасть йому грошеву підтримку, як що він у своїй ґазеті буде прихильно ставитись до уряду. Гончаренко дістав 50 долярів місячної допомоги і почав видавати тижневик "Аляска Гералд" (половина по російськи і половина по анґлійськи). Перше число цеї публікації побачило світ 1 березня 1868 року. В цьому числі зацитовано дещо з Шевченкових поезій. Від липня 1868 р. появився в цім журналі підзаголовок "Свобода". По чотирох роках видавання "Аляска Гералд" Гончаренко продав анґлійську частину американцеві Генрі Джордж, а пізніше занехав і російську частину "Свободи", де поміщував також статті в українській мові.

Переді мною одно таке число "Свободи" з дати 14-го грудня 1873 року. Це число подарувала мені пані Тетяна Данис, коли я писав цю статтю. На четвертій сторінці цеї ґазети знаходжу таку статтю:

"Літа мої линуть, серце моє завше воркує, як голубка по своєму люду, бо мені чується, що в жилах його (люду) така сама кров, як і в мене, що ми діти того ж батька, і мені здається, що і мова наша вся трошки похожа одна на другу. Ой ні!... Я кажу: це ячмінь, бо я його сіяв, косив і в клуню привіз — а вони, як та навіжена жінка, що в запічку все літо сиділа, нічого в полі не бачила й не зна, — кажуть: це тречка. Нема ж мені ні словечка, нехай буде гречка.

"Земляки мої, родаки мої на чужині... Кохайтеся, братайтеся, — подивіться, в якому благу і добрі живуть другі люде — Волохи, Французи, Німці — чому би й нам в братерстві не жити? Ми втікли із своеї рідної землі, щоб буть собі самому панами, господарями — чоловіком, а не скотом, так нам думалося, як ми втікали з дому. Й будемо так творити, як думалося, розумом жити, не тим, якому нас навчали у дома, а людським."

(Повище є вірна копія без поправок. — Г. Ґ. Ск.)

Гончаренко почав підупадати на здоровлю. Щоб рятувати себе, купив він собі малий хутір від Йосифа Крушевського, всего 25 миль від Сан Франціско і 5 миль від місточка Гейвардс і перейшов жити в горах на чистому воздусі.

Заки виїхав Гончаренко з Сан Франціска, то розділив свою російську друкарню на три рівні частини та віддав їх на памятку: Смітсоніян

Інститутові в Вашингтоні, Конґресовій Бібліотеці в Вашингтоні і друкарні Бенкрофта в Сан Франціско.

З українцями, які жили вже тоді в Сан Франціско, Гончаренко стрічався часто і жив з ними дружно. При такій одній стрічі, Гончаренко попросив д-ра Гр. Даниса, щоб він пішов з ним до редакції "Овкленд Трибюн" та передав їм історію про Гончаренка. Д-р Данис це зробив і часопис надрукував цю історію вповні.

Спомини пані Теклі Данис про Гончаренка.

Як вже сказано вище, Гончаренка знали перші українці поселенці в Сан Франціско. При живих є ще пані Данис, яка оповіла мені свої спомини про Гончаренка і яка була на його похороні. Спомини її дуже важні, бо з нею пішло б до могили багато цікавих памяток.

Вона оповідала:

"Моя перша стріча з Гончаренком була ще в 1910 році, коли я перший раз стріла його на хуторі в Гейвард, Кал. Ми зібралися гуртком, який складався з 5 осіб, і разом вибралися на відвідини нашого земляка. Він мав свій хутір коло містечка Гейвард, яких 25 миль від Сан Франціско. День був неділя, весняної пори. Весна тут дуже гарна. Перед нами постелився живий килим зелених піль, вкритих молоденькою травою, з якої визирало безліч ріжнокольорових квіток, зелено розвитих дерев та цвитучих садів, які в мить ока пропадали з виду а другі, свіжі, забирали місце.

З Гейвард треба було ще йти пішки зо 6 миль невеличкими горами, поки дістатися до нього. По вік не забуду вражінь, які я пережила в мент цеї стрічі. Коли ми вже доходили до хатини, хтось з наших замітив, що коли в нього є гості, то нам прийдеться зачекати, бо він мав звичай не приймати других гостей, аж поки ті перші не підуть. Гончаренко ніколи не був без гостей святочними днями.

Я в душі просила Бога, аби ми були перші. Так гуртом доходили ми до хутора. Але треба було ще перейти малий потічок. У паркані фіртка, а на ній видніє напис великими буквами червоною фарбою: "Україна."

У мене серце так і забилося. "Україна в Каліфорнії", хтось із наших замітив, "а на Україні Московщина." Входимо через фіртку і тут бачимо домик. Над самими дверима напис синьо-жовтими буквами: "Свобода." Від зворушення мені стали в очах сльози, хоч я як старалася здержати їх.

Нас привітав вперше пес "Бриско", а потім вийшов з хати старець середнього росту з ціпком в руці, в козацькій шапці на голові. На його похилені плечі спадало сріблисте волося, неначе пелюстки відцвилого дерева. Це був той священик Гончаренко, про якого мій муж так багато говорив, і якого я так хотіла побачити і поговорити.

Він приняв нас дуже ввічливо. На моє щастя, гостей ніяких в нього ми не застали. Його поява зробила на нас дуже миле вражіння. Глибоко в голову його запалі очи виявляли велику доброту. З під сивої бороди і вусів добродушно усміхалися в розмові його зморщені уста. Тут мимоволі майнула думка: Чому така правда на світі?... Чому най-

кращі сини України розпорошені по світі, по закутинах чужих земель, а на своїй рідній годуються зайди? . . .

Гончаренко попросив нас відпочити тай чути себе як вдома. Ми не вспіли з ним розговоритися, як з хати вийшла старенька бабуся, малого росту, змученого вигляду. "Це моя дружина", представив нам Гончаренко. Вона не говорила по українськи, сама була італійка, одначе українську мову розуміла добре, бо коли Гончаренко в розмові яке слово або дату чи імя змилив, то вона його сейчас поправляла по англійськи.

Він виніс нам меду, що був з його власної пасіки, а Альвіна (пані Гончаренко) пішла варити чай. Потім виніс велику візитову книгу і попросив кожного з нас у ній підписатися. В цій книзі були підписані відвідувачі мабуть за всі часи його життя в цих горах. (В той час було вже 18,000 підписів.) Між звичайними підписами були там імена професорів з університетів, артистів, письменників американських і европейських. Ми розмовляли на дворі під деревом. Альвіна ставила чай на столик, а Гончаренко наливав в шклянки і клав перед нами. Коли вже все було готове, він сказав, що треба помолитися, але по нашому, по українськи. Ми глянули одно на одного. — "Грицю, Ще не вмерла Україна", — звернулась я до свого мужа. Ми встали і заспівали цю нашу молитву. Піднявся і наш старенький Гончаренко, зняв свою козацьку шапку з голови, на якій вітер розвіяв сиве волосся, коли він стояв підпершись на ціпку — по його обличчі покотились великі перли-сльози, які він пообтирав полою своєї сукмани.

"Земляки мої," промовив Гончаренко. "Я був з вами один мент в Україні." Потім попросив нас пити чай. Ми їли з медом хліб і пили чай а він розказував нам свої пригоди з минувшини, а при тім розпитував про нові події зі Старого Краю. По цім показав нам українську грамоту а також старі числа часописів, які він сам колись видавав.

Після чаю повів нас до городу показати нам своє господарство. Перед хатою росла велика сосна, яку він сам тут посадив. Потім повів нас під вишню і сказав, що це українська вишня. "Тут таких нема. Вишня і сосна — це іміґранти."

Відтак прийшли ми до потока. "Тут моя святиня", каже він, показуючи палицею на камінну печеру, на якій виднів образ Матері Божої і хрест. "Тут я вінчаю молодих, хрещу діточок і хвалю Всевишнього," докінчив Гончаренко.

На скалі було декілька вирізблених імен, між ними Верещаґіна, славного російського артиста-маляра, який перебуваючи у Сан Франціско, часто його відвідував.

Криницею його було мале джерело, яке випливало з його власного города. "Це є моя сцілююща вода", сказав.

Дальше повів нас під невеличкий горбок і почав там відвалювати великий камінь. Наші помогли йому. Він тоді підняв велику дошку, і ми побачили там викопану яму. "Ось тут я і Альвіна будемо колись вічно спочивати, а дух наш буде взноситися понад цими горами а може й полетить на Україну . . ."

Могилу цю викопав для нього Верещагін в товаристві одного грецького ученого, якого названа не памятаю.

Після цеї візити я відвідувала їх частіше. З Альвіною і Агапієм ми стали друзями. Кожна прогулька до них була для мене дуже приємною. В його розмовах я переживала і свою минувшину та історичні події. Він знав особисто Драгоманова та інших наших велитнів духа.

В останніх роках він вже тільки з трудністю міг писати листи. Коли почалася світова війна в 1914 році, покійний Гончаренко мав великі надії на сповнення свого бажання: "Тепер вже не умру, поки не буде мій народ вільний. Може моє тіло старе, одначе мій дух молодий. В нашім краю будемо хазяйнувати по свойому, тай в церкві будемо співати по українськи. Московський прапор скинемо, а на його місці поставимо наш жовто-блакитний. Я ще не старий їхати на кораблі, хоч моїй Альвіні прийдеться тяжко подорожувати, але якось то буде. Наш край джерело козацтва, як фенікс воскресне на добро людям та вічну правду і волю."

Одначе не сповнилось його бажання. Дня 7 травня 1916 року, поки ще Українська Центральна Рада проголосила Україну незалежною, він пішов на вічний спокій у приготовану заздалегідь могилу.

Гурток українців з Сан Франціско поховав його коло Альвіни, яка на недовгий час попередила свого улюбленого мужа."

Вічная память першому українцеві в Америці.

ПРОФЕСОР ОЛЕКСАНДЕР КОШИЦЬ.

Короткий життепис і огляд праці.

Олександер Антонович Кошиць уродився в селі Тарасівка Звенигородського повіту, Київської губернії, дня 30 серпня 1875 року.

Початкову школу відбув в парохіяльній школі в Богуславі, дальше вступив до Семинарії в Київі. Опісля відбув студії в Могилянській Академії в Київі і осягнув ступінь "кандидата", тобто доктора фільозофії. Студіював музику під проводом професора Любомирського, що був учителем композиції в школі музики Лисенка.

Після укінчення студій Кошиць був учителем історії в кількох вищих школах, доки не опинився учителем Педагогічного Інститута на Кавказі. В році 1904 його перенесли до Київа, і там він працював до 1919 року на полі педагогічнім і музичнім.

Між іншим був професором в музичній школі Лисенка, директором новозаложеного київського музичного товариства "Боян", а опісля його запросили як професра хоральної музики до Імператорської Музичної школи. Водночас він дістав катедру в київській музичній консерваторії. Тоді став теж диріґентом хору при університеті св. Володимира, який складався з студентів цього ж університету. За його диріґентури хор одержав першу нагороду на хоровім контесті в Городській Опері в 1910 році.

Опісля він обняв управу церковного хору при університеті.

Славний директор Українського Народного Театру, Микола К. Садовський, запросив Кошиця стати директором театральної орхестри,

і при співпраці Кошиця театр виставив такі опери: Лисенка "Різдвяна Ніч", Козаченка "Пан Сотник", Крижановського "Янек", Січинського "Роксоляна", Аркаса "Катерина", Лисенка "Енеїда", Монюшки "Галька", Масканія "Сільська Честь", Лисенка "Утоплена", Артемовського "Запорожець за Дунаєм", і багато оперет.

Міська Київська Опера запросила опісля Кошиця як диріґента свого хору і орхестри. Серед тієї праці вибухла революція. Тоді проголошено Українську Народну Републику, а Кошиця іменовано головою музичного відділу при українськім міністерстві виховання. Тут Кошиць орґанізував Етноґрафічний Кабінет України.

Проф. Олександер Кошиць,
ґеній української пісні
1875—1944.

Саме тоді зорґанізовано Українську Републиканську Капелю, котра перемінилась опісля на Український Національний Хор, і Кошицеві припала роля вести ці установи та виїхати в подорож по цілому світі. Поїздка перемінилася в правдивий тріюмф національного хору і самого Кошиця (1919—1924).

Після покінчення обїздки по Америці, проф. Кошиць поселився на постійний побут в Злучених Державах і став горожанином того краю. Тут він не спочивав, а час до часу уладжував великі концерти в Ню Йорку при помочі "сімки" українських хорів з околиці Ню Йорку, які разом творили хор в силі 300 української молоді.

З цим хором уладив Кошиць між іншим концерт у честь Тараса Шевченка у Тавн Гол в 1935 р. Концерт в честь Митрополита А. Шептицького в 1936 р. в Карнеґі Гол, 1939 р. в Тавн Гол. В році 1932 переїхав по головних містах Злучених Держав з нагоди 200-ліття Юрія Вашинґтона з окремим українським хором, разом з балетом В. Авраменка. Славний теж був виступ Кошиця з хором на світовій виставі в Ню Йорку 1939 р. І на Українськім Конґресі у Вашинґтоні в 1940 р.

Дня 27 грудня 1936 святкували українські товариства ювілей 40-літньої діяльности Ол. Кошиця в Круґерс Авдиторіум в Нюарку, Ню Дж. А саме того року Вільний Український Університет у Празі наділив ювілята титулом почесного доктора фільозофії. Окремо відсвятковано ювілей вечерою в готелю Бреворт в Ню Йорку, і тоді вручено йому скромний народний грошевий дар. Були теж святочні обходи і в других громадах в Америці.

Проживаючи останніми часами в місцевости Бічгорст над морем коло Ню Йорку, виїздив Кошиць пятьма наворотами до Вінніпеґу, як інструктор музики і диріґентури на вищі освітні курси в Канаді, і по закінченню пяти таких курсів постигла його смерть дня 21 вересня 1944 року. Покійний хорував вже довші літа на серцеву недуґу.

Вид частини похорону пок. О. Кошиця коло Українського Народного Дому в Вінніпеґу.

Професор Олександер Кошиць посвятив усе своє життя українській музиці. Він без упину студіював українські народні пісні та релігійну музичну творчість. Він не вдовольнявся самими збірками, але порядкував їх, аранжував до них музику і продукував при помочі хорів. Тому всі програми, з якими виступав проф. Кошиць, мали ціху Кошиця не лише як диріґента, але як аранжера-композитора.

Він був співробітником славного українського композитора Миколи Лисенка аж до його смерти (в 1912 р.). За порученням Лисенка запросила Кошиця головна кватира кубанської козацької армії (яка походила із запорожських козаків), щоб він зарекордував козацькі пісні в роках 1903—1905, і за цю працю він дістав золоту медалю на кубанській національній етноґрафічній виставі. Пісні, упорядковані Кошицем, були видані Ідзіковським в Київі і Оренштайном в Липску.

Перед смертю працював Кошиць над популяризацією української пісні серед американців. Його пісні, перекладені Максом Кроне, видала музична накладня Витмарка в Ню Йорку.

Як композитор проф. Кошиць компонував орхестральну музику для українського театру М. Садовського, та безконечне число ріжних пісень. Багато з них, це його ориґінальні композиції, а деякі перероблені із старовинних українських наспівів, котрих він був авторитетним знавцем. Із чотирох його останніх літурґій дві є призначені для вжитку українських церковних хорів в Америці. Останніми часами посвятив Кошиць багато часу на згармонізування церковних мельодій карпатських українців на три голоси, і деякі з них увійшли в збірники української хорової системи, складені Кошицем для вжитку українських хорів в Америці.

Проф. Кошиць взяв також участь в продукції української звукової фільми "Маруся" в 1938 році. Там він виступив з чудовими піснями, які є зарекордовані у фільмі.

Останньою його працею були пісні, наспівані хором на фоноґрафічні рекорди, які щойно появилися в серпні 1944 року в Альбумі Івана Марсича в Ню Йорку: "Сонґс енд Мелодіс оф Юкраїн".

Критичний огляд музичної праці покійного мусить ще діждатися фахового працівника.

Заповіт Ол. Кошиця.

Др. П. Маценко, Вінніпеґ.

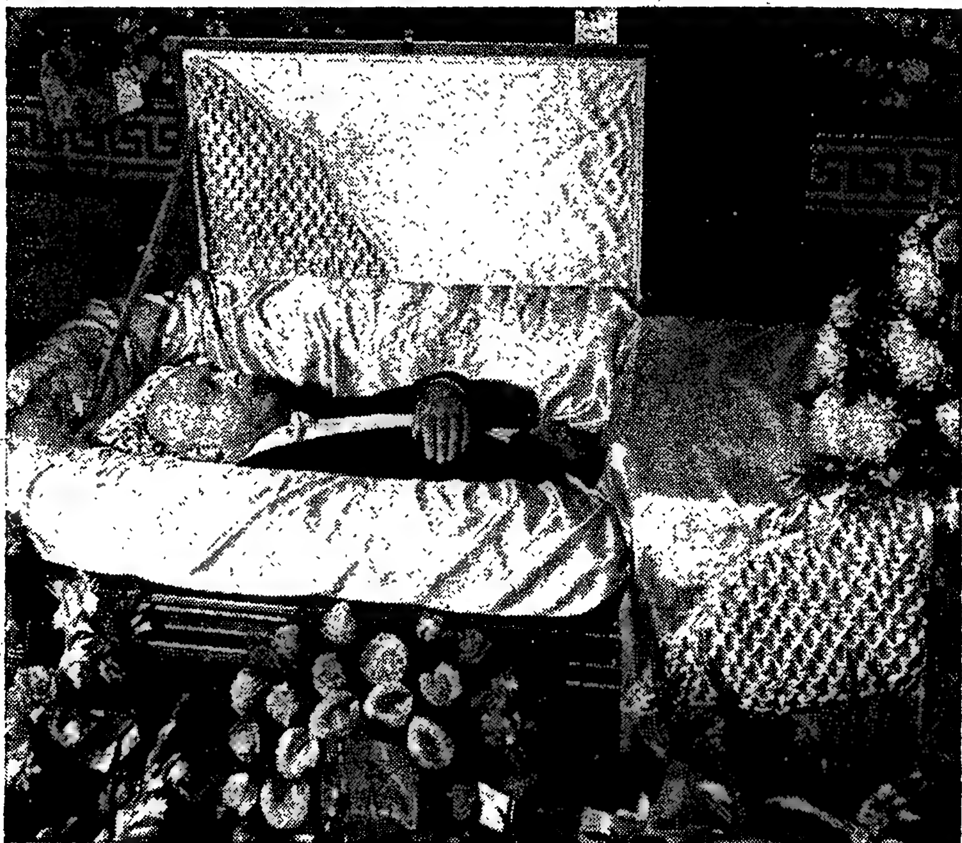
"Пісня є невідємна частина душі українця. Вияв його натури, найкращий вислів його душевних переживань...

"Українська пісня є джерелом духового і національного здоровля українського народу, мов біблія минулого і заповіт будучого." (Ол. Кошиць.)

Покійний проф. Ол. Кошиць приїхавши цього літа (1944) до Вінніпеґу, Манітоба, на Вищі Освітні Курси, привіз надзвичайний дарунок. Вручаючи тяжкий пакунок — заявив: "Оце вам те, що відібрало мені рештку сил. Пісні на них зовсім так не звучать, як були співані, і як я їх розумію. А шкода, сили хорові не були злі. Війна пошкодила. Визначні техніки запису співу на рекорд забрані на війну. Не має кому

досконало перейняти на плиту хорового виконання. Через те багато затерто або і не прийнято виконуваних нюансів... Та що багато говорити, послухаєте і самі побачите..."

Я вже з практики на тому полі з проф. Кошицем знав, що йому дуже тяжко догодити співом. Можна було б часто подумати, що він

Світлої памяти покійний проф. Олександер Кошиць на катафальку.

дуже вибагливий, зманірований. Але це не те. Це просто уразливе для його памяти! Покійний Велитень так досконало відчував оригінальну красу пісні і можливости її освітлення виконанням масою людських голосів, що кожний ухил з того шляху тяжко порушував його ніжну нервову систему і виводив з рівноваги. Одначе працюючи з хором над піснею, денервуючись якимось частковим неуспіхом, він нараз, несподівано, при влучному виконанні певної пісневої фрази — видозмінювався. Хор бачив тоді перед собою переображену людину, що чимось неімовірно захоплена, що те "чимось" витисло в нього сльози радости, і він вимовляв тепло і віддано: "Так дітки. Оце добре. Ану ще раз, ану ще раз!"

І хористи як зачаровані, піддаючись його неймовірному впливові, немов якісь "сомнамбули" йшли за тими покликами, виконували його

вимоги, які креслила маґічна рука, та за тим, що випромінювала з себе його імпонуюча та наказуюча особистість.

Це епізод. Він вказує, як тяжко було йому догодити. Як ніжно відчував він голос народу в пісні. Ол. Кошиць ніколи не думав про дешеві ефекти. Вони були йому незнані. Він, сказавши простіше, ними гидував. Він в пісні бачив живу істоту. Ту істоту вивчав, а відчувши і пізнавши її красу, виводив її такою у світ. Чистою, непорочною, ориґінальною. В тому найбільший чар бувшого чудодія. Зо сцени до слухачів промовляла одягнута в своєрідні визерунки побічних голосів українська мельодія — українська правда. Вона голосила про українську лагідність, здоровля народу, його мораль, любов до природи, до Бога, про звичай . . . Перед слухачами у весь зріст ставала вся Україна з її великим естетичним культурним надбанням.

Люди, що звикли сподіватись від хорів якихось несподіванок і часто неможливих технічних досягнень, що в практиці виявляються невиправданими "штучками", які не мають нічого спільного з природою виконуваного твору, почувши спів бувшої капелі Ол. Кошиця, не могли від разу второпати . . . "Що то є?" питали. А потім вслухавшись у спів — писали, що "через хор промовляє непорочна і чиста краса високого українського мистецтва, що то маґічна краса, яку викликав до повного життя чародій-диріґент Ол. Кошиць."

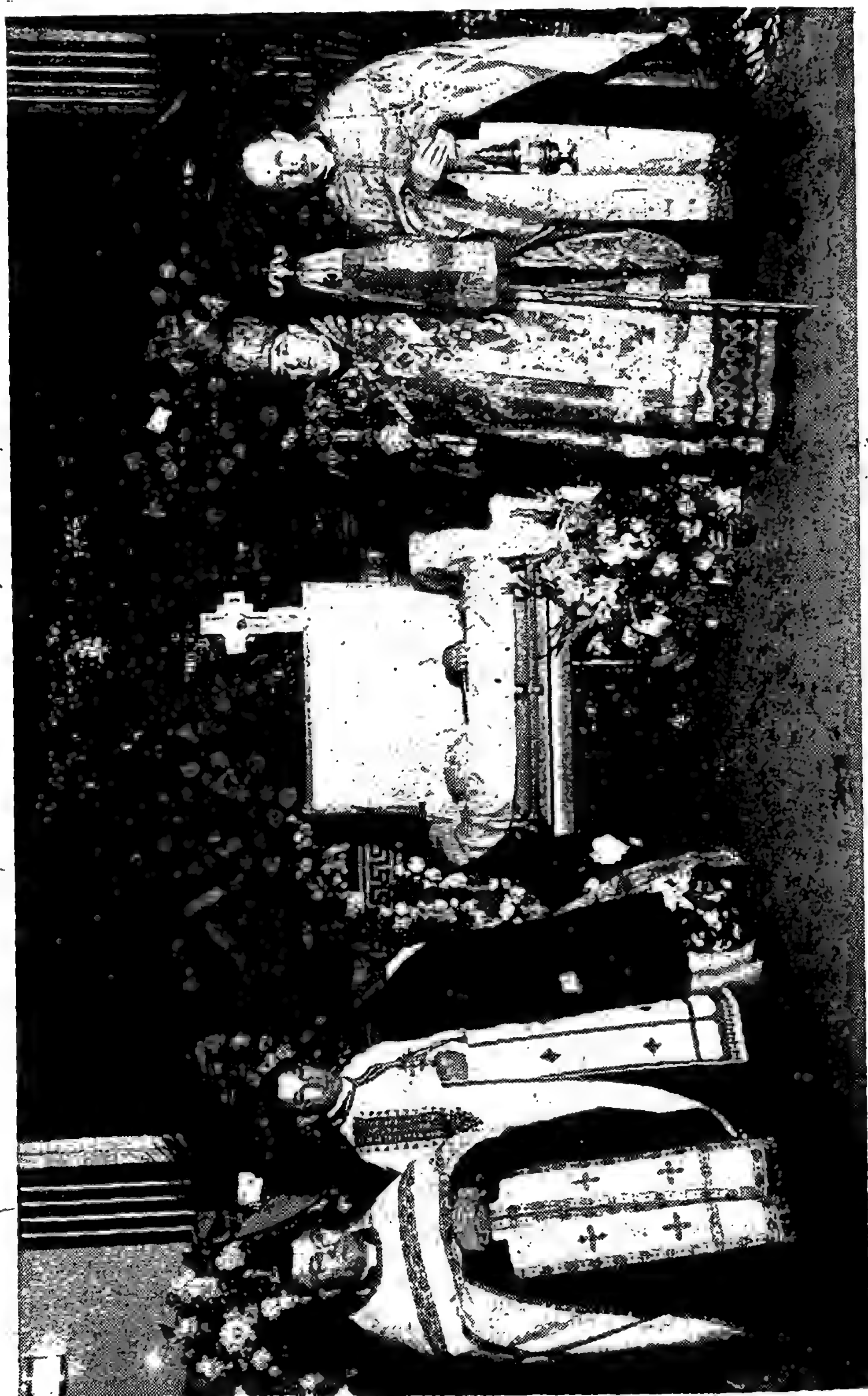
Великий чародій відійшов від нас. Перед нами його остання праця — рекорди, приклад і наука для грядучих поколінь про виконання української пісні. І тепер ті, що придбають рекорди, наспівані хором покійного Кошиця і видані компанією "Сонарт" в Ню Йорку, напевно сподіватимуться від них чогось особливого. В їхніх вухах звучать ріжні радіові передачі сучасних хорів, які, як всім відомо, дбають більше про зовнішний одяг їх (виконання), ніж про їх внутрішний зміст. Тай само спішливе життя не дає нагоди диріґентам і хорам подумати про сутність виконуваних творів, бо радіовий ринок не може чекати на мистецьке і суттєве опрацювання.

Перед нами десять рекордових плит: це зразки ріжних родів української народної пісні. Вони не всі, але вибрані такі з них, що змальовують характерні риси наших пісень.

Ось просте і у своїй простоті величне "Бог Предвічний", що звучить як стихійний вияв почування народу з приводу народження Христа.

Далі образок незрівняної краси про Пречисту, яка воду брала з річки Ордану і купала Божого сина. Там і янголи присутні, там і духовна щирість українського народу, треба тілько вслухатись. Зрозуміти текст і музичне його освітлення. А із щедрівок щиро промовляє до наших душ сива українська давнина з поганських часів і з блищих до наших часів. Це: "Ходив, походив місяць по небу, ой в ліску-в-ліску, ой на горонці, де грають кобзарі на золотії цимбали."

Історичні пісні блищої до нас доби, як "Бондарівна", "Іде Харко з Туреччини", "Шумить гуде дібровонька", що хвилюють, підносять

Панахида над пок. О. Кошицем в Читальні Просвіти в Вінніпегу.

і дають дороговкази, як треба виконювати народню пісню, і якими нам треба бути.

В піснях "побутових" чуємо, як чарівне плетиво — мрійливу колисанку матері-гуцулки, тугу за повним щастям вдови в "Ой сама я, сама", спомини про минулу молодість і науку в "Ой по горах..."

Потім переходимо до найглибших переживань народу, які він так майстерно передав піснею. Вслухаймось тільки в пісню "Бодай тая степовая могила запала!" скільки в ній величної і здавалось би звичайної простоти. В тексті і виконанні. А там далі: "Чабан", "Молодий козаче, чого зажурився". В них повно руху і бажання до життя і глибокого як те море — суму.

Після того, як невмиручий спомин про вічну тугу українського народу — пісня стрілецтва "Ой у лузі червона калина похилилася", що студить і бадьорить нашу душу — ні, хоч калина похилилася, але ми тую калину — Україну підіймемо!

Щоб розважити по всіх тих переживаннях, зручно подані в програму рекордів пісні гумористичні. Вони як те нагле зявлення яскравих лучів сонця із за грізних хмар української дійсности. Це: "Біда", "Опеньки" і другі.

Концерт з рекордових плит закінчений. Лишилась солодка туга і якесь неозначене хотіння. Це мабуть хотіння співати і співати так, як вчив нас великий Ол. Кошиць. В тому співі немає ніяких "триків", з того співу промовляє до нас чиста і незіпсована українська натура, що шукає досі, бється за неї, подивляє красу Божого світу, вглядає в тайники української душі... Рекорди, наспівані хором проф. Ол. Кошиця, щира наука для всіх про те, як треба співати свої пісні і як їх розуміти.

Через те треба думати, що вони є заповітом великого борця за красу української душі і за право народу до вільного і незалежного існування на своїх рідних землях.

Враження з похорону бл. пам. Олександра Кошиця.

Роман Сурмач, Ню Йорк.

Середа 27 вересня 1944 буде записана в історії вінніпеґської української громади як один з найбільш памятних днів. Тільки квітів, а з ними тільки заплаканих лиць Вінніпеґ ще не бачив.

День був лагідний, хмари перелітали. Коло дому Просвіти при Флора Евню вже від ранку довкруги стояли — мущини по більшій часті в чорних краватках, жінки убрані на темно. Канадійський прапор на пів машту, а під ним український жовто-блакитний в чорній обвідці. Обидва спільно маяли, один одному не перешкаджаючи.

Як я прийшов коло Просвіти, то став між людьми, щоби почути, що вони говорять. Між старшими (по українськи) чути було: "Великий чоловік... професор помер..." Діти по анґлійськи: "Професор дайд. Гі воз е найс мен" і т. ін..Всі ті прості, ясні слова могли відноситися до

нього, але ніхто з приявних не міг його словом описати. Це ж наш ґеній — Кошиць помер. Він лише один в світі такий був.

Як з ним бути, говорити, або лише на нього дивитися, то таке враження, якби чоловік в іншім світі жив. Забуваєш цілком за себе, а за кожним рухом на Кошиця глядиш. Навіть тепер, коли він вже мертвий на катафальку лежить, то й тепер він сили не тратить а притягає, щоб на нього дивитися. Ніби щось ще хоче доповісти, ніби привітати, ніби всміхнутися гарненько і сказати: "Так, голубчику, ми ще щось зробимо для утревалення української пісні". І стояв би так живий чоловік коло великого небіщика годинами вижидаючи, що ось-ось він поруxається. Як може таке усміхнене лице, такі гарні чарівні руки так нерухомо лежати?... Вони ж колись таку силу мали, що королі перед ними чоло схиляли.

Мирон Сурмач,
власник книгозбірні в Ню Йорку.

В годині 2-ій сполудня священики похорон відправили. Місцеві і позамісцеві громадяни попращали небіщика, з під Просвіти до Православного Собору процесія рушила. Дорога на вісім міських кварталів (бльоків) забита людьми. В Соборі вже не було порожного місця. Та услугу з домовиною мусіли пропустити перед престіл.

Найменше 5 тисяч людей брало участь в похороні. Вінців понад 70 із всіх сторін Канади і Америки.

На цвинтар треба було їхати 7 миль. Частину людей перевезли автобуси і 96 автомобілів. Поховали батька-отамана нашої пісні у великім ґранітовім мавзолею (гробівці) у мідяній домовині. Кошти похорону покрив Комітет Українців Канади. Там може лежати Кошиць аж до того часу, поки не повстане вільна незалежна Україна і поки — як вірить удова Тетяна — не перевезуть тлінні його останки туди, де він зріс, де набрався любови до української пісні, якою здивував світ увесь.

Тимчасом: Вічна Йому Память.

На славну память О. Кошиця.

Написав М. Шарик, Торолд Савт, Онт.

(Поема відчитана підчас похорону 27 вересня 1944 д-ром П. Маценком.)

Чого ж замовк Ти, славетний Батьку,
Королю пісні зо степів,
Найбільший Майстре України!
Чого ж замовк Твій чарівний спів?

Невже-ж порвалась в арфі струна,
Яку Твій Ґеній сотворив,
Що нею гордиться Україна,
І світ цілий її славив?
Чому ж не там — на Україні,
А тут в Канаді очі Ти закрив?
Навіщо сиротою лишив Дружину
І пісню недоспівану лишив?
Твого народу пісню єдину,
Що нею світ Ти чарував,
Ти нею прославив Україну,
Й столиці світу Ти нею отвирав.
О . . . Тямимо, Батьку, як по днях Слави
Займанці кайдани почали кувать,
Як армії наші у крові конали,
І сонце Волі зайшло спочивать.
Як ти узброївшись піснею народу,
З капелею своєю понісся світами,
Всім народам світу піснею сказати Ти,
Що Україна воскресне—встане.
Сумління сильних зрушив Твій ґеній,
Під чарами пісні Европа німіла,
Лиш оклики грімко неслися світами:
"Віва О. Кошец . . . Віва Україна".
Сьогодні на віки закрилися очі,
Не бється вже в грудях серце козаче,
Чи чуєш. Батьку, як тужить нарід,
Як Україна по Тобі плаче? . . .
Сердешна, бо втрату велику має,
Чого ж то вже доля її така,
Що не підніметься їй більше на славу
Твоя ґеніяльна, мистецька рука?
Великої слави зазнав єси в світі,
Для народу справи друзів там знайшов,
Крізь терня колючі до крови болючі,
Ти чесно-велично дорогу пройшов.

На вічну память проф. Олександра Кошиця.

Др. М. Мандрика, Вінніпеґ.

Сказав Господь: "Вернися в Рідний Край,
Де кров і смерть, темніють слізми очі, —
І духом віщим темряву осяй,
І в ніжний дзвін удар зловіщі ночі.
Лети як Дух Мій, скинь заліза з ніг
Турбот щоденних! . . . Голосом Месії
Стань у пущах нив, в румовищах доріг,
На кладовищах віри і надії."
Сказав Господь: "На згарищах осель,
У попелі руїн народ твій гине;
Не стало сили вже в серцях людей,
І впала пісня на кріваві ниви.
Будь моїм вітром в темряві степів,
Дихни в струни вічности шовкові,
Щоб новий ранок з пітьми зазорів,
Прокинулись степи, ліси, діброви.

Бо час вже близький! Праведній землі
Я сонце дам на гори і долини...
Устане пісня радости зі тлі
І сповнить душі й храми України."

Сказав Господь: "Вернися в Рідний Край,
Де кров і смерть, темніють слізми очі, —
І духом віщим темряву осяй,
І в ніжний дзвін удар зловіщі ночі.

О, стань Моїм ти голосом надій,
Введи народ свій в храм мій із руїни!
Вітай над ним в одвічності Моїй!
Співай мені устами України!!!"

МИРОСЛАВ СТЕЧИШИН.

По довгій недузі упокоївся 18 листопада 1947 року, в вівторок зраня довголітний редактор Українського Голосу у Вінніпеґу бл. памяті Мирослав Стечишин, проживши 64 роки.

Захорувавши, пішов він до шпиталю 22 листопада 1946 року, в пятницю, де піддався операції, яка могла лише продовжити на якийсь час його життя. Побув він в шпиталі довший час, а потім перейшов до дому, де перебував вже до кінця життя.

Покійний родився 1883 року в селі Глещава, повіт Теребовля в Галичині. До Канади прибув 1902 року, та невдовзі виїхав до Каліфорнії, звідки 1905 року вернувся до Канади.

Ціле життя покійного було одною безперервною діяльністю серед українського громадського життя. Він був редактором "Робочого Народа", був редактором "Новин" в Едмонтоні, "Народної Волі" в Скрентоні, Па., а вкінці редактором "Українського Голосу" у Вінніпеґу від 1921 року — через 25 років.

Між тим, коли творилась Українська Держава, був він 1920 року секретарем Дипльоматичної Місії Української Народної Републики у Вашинґтоні і як відпоручник місії їздив до Европи до Головного Отамана С. Петлюри.

Вже як редактор Українського Голосу, покійний клопотався дуже збизька багатьома іншими справами. Він був одним з перших основників товариства Взаїмна Поміч, і був її президентом повних 10 років. Належав до основників Союзу Українців Самостійників (СУС), був членом Консисторії Української Греко-Православної Автокефальної Церкви в Канаді через 17 років, був членом Комітету Українців Канади (КУК), був одним з директорів Колеґії св. Андрея у Вінніпеґу. В усі ті справи вкладав він багато свого часу, уваги і праці.

Та діяльність його була поширена майже на всі важніші справи українські в Канаді. Бував він майже на всіх зїздах, на конференціях, на окремих випадкових важніших нарадах, відбув багато подорожей по всій Канаді та виголосив багато відчитів по містах, місточках й околицях Канади, де живуть українці.

І тому з покійним відійшов з української культурної ниви один з передових працівників, який в усе, що на протязі десятків років робилося, вложив дуже багато своєї щирої і розумної праці.

З рідні покійного зосталися: дружина Анна, з роду Будник, та два сини і дочка. Також два брати: Михайло в Йорктоні і Юліян в Саскатуні.

Мирослав Стечишин,
редактор Українського Голосу та великий громадський діяч.
Родився 1883 р., помер 1947 р.

Похорон покійного відбувся дня 22 листопада, отже в той самий день, коли перед роком він пішов до шпиталю.

Ще в передодень похорону на Архієрейській Службі Божій Архіепископ Мстислав присвятив обширну промову памяті покійного та відправив панахиду при участі оо. Дмитрова і Юрківського.

В день похорону зраня була Служба Божа за упокій душі в церкві св. Михаїла при вулиці Дізраелі, в якій брали участь: о. протоєрей С. В. Савчук, о. Дмитрів, о. Юрківський і о. Кудрик.

Властивий похорон почався в тій же церкві після обіду, зараз по другій годині, при участи вище згаданих чотирох священиків.

Народу зібралося так богато, що в церкві не поміщалися. І це вже показує велике поважання загалу до покійного. Було багато вінків від місцевих осіб і гуртів, були вінки з дальших і далеких сторін Канади. З деяких сторін поприсилано суми грошеві на "невянучий вінок" для Колеґії св. Андрея, чи на інші українські громадські справи. Прибули на похорон також учасники з дальших сторін.

В церкві після св. Євангелія виголосив промову о. прот. Савчук, перечислюючи щиру-невтомну працю цілих довгих літ життя покійного. Для порівнання він пригадав евангельські "таланти" і тих, що ними добре орудували, та слова їх Пана: "Гаразд, слуго добрий і вірний, ти в малім був вірний, а я над великим тебе поставлю..."

Дві промови пращальні були виголошені на дворі. Першу виголосив адвокат Я. В. Арсенич, зазначивши, що покійний був розумом для нашої громадської справи, був серцем і був совістю цілі довгі літа.

Другу промову від Взаїмної Помочи виголосив Іван Трач, який заняв місце президента Взаїмної Помочи після смерти бувшого президента Ферлея. Він пригадав, що не було випадку, щоби покійний відмовлявся від якоїсь праці, яку йому давали, хоч нераз вона могла переходити границі його сили.

Беручи з кожної сторони, то похорон був величавий.

Похоронено покійного на цвинтарі Всіх Святих, куди відпроваджало покійного чисельне громадянство, хоч цвинтар досить далеко поза містом. Похоронено Мирослава Стечишина поруч з його близьким довголітним приятелем Тарасом Ферлеєм, що помер 27 липня 1947. Вони обидва в перших літах після приїзду з Европи перебували в Каліфорнії, де бачилися з першим українцем іміґрантом на американській землі, покійним монахом Агапіем Гончаренком, що свою невеличку садибу в каліфорнійських горах назначив великим плякатом на воротах: "Україна". Від того часу вони обидва залишилися близькими приятелями як в особистому відношенню, так і співпрацівниками в загально громадських українських справах.

І доля призначила обом їм в однім році спочити в холодній канадійській землі поруч себе на віки.

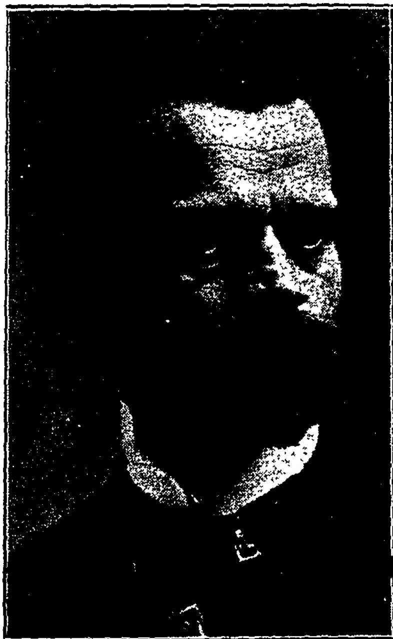
З Мирославом Стечишином відійшов один з великих і довголітних українських громадських працівників-піонірів. Одначе вся та щира праця, яку він полишив, буде пригадувати його імя. Своєю невтомною довголітною працею він заслужив собі між українцями в Канаді і по всему світі сущими на Вічну Память.

ІВАН БОБЕРСЬКИЙ.

Дня 17 серпня 1947 року помер добре всім в Канаді відомий професор Іван Боберський, що прибув до Канади після першої війни в Европі в році 1920 і жив в Вінніпеґу 12 років. В році 1932 виїхав до Югославії, де осівся в місті Тржіч і жив до смерти.

Покійний народився 1870 року в Галичині. Був професором Української Академічної Гімназії у Львові. В році 1910 за його почином орґанізація "Сокіл-Батько" закупила у Львові велику площу на власність, яку названо "Город Сокола-Батька", де згодом відбувалися руханкові вправи, і той ґород став осередком краєвого спортового руху.

З вибухом війни в 1914 році орґанізував у Львові Леґіон Українських Січових Стрільців і на протягу війни був членом Боєвої Управи Українських Січових Стрільців. Приїхавши до Канади, орґанізував матеріяльну поміч для ведення дальшої визвольної боротьби, в тій цілі обїхав всі місцевости в Канаді з відчитами при помочі світляних образців, які сам зібрав в краю як очевидець. Брав все живу участь в Комітеті Українського Червоного Хреста в Канаді як дорадник у важних справах. В році 1922 в часі великої демонстрації у Вінніпеґу проти Польщі, ми бачили його в перших рядах в сокільськім однострою. На масовім вічу в Індостріял Бюро виголосив промову, якою так зворушив многотисячну публику, що мало хто був в салі, щоб не плакав.

Проф. Іван Боберський,
представник Західної Української Републики.

В році 1923 враз з відпоручником уряду Західної України, д-ром О. Назаруком, обїхав кольонії в західній і східній Канаді в справі національної державної позички, яку проголосив уряд Західної Української Републики. Його особа без сумніву відома всім українцям в Канаді. На життя заробляв собі в корабельній компанії.

Покійний лишив по собі також багату літературну спадщину не лише в краю, але і в Канаді. Так інтересувався всякими народними справами, що не було майже ні одного зібрання, на якім він не був присутним, щоби не занотував собі всего, що чув і бачив. Його помічення, завваги і статті ще і досі час від часу появляються в українській пресі в Канаді, та найбільше улюбленою його темою була справа спорту серед українців в Канаді. На ту тему свого часу видав книжку під назвою "Впоряд" з ілюстраціями і рисунками спортових вправ. Треба сподіватись, що таки знайдеться хтось, що упорядкує і видасть колись його без сумніву велику збірку, яку він невтомно збирав в Канаді при всякій нагоді, як що вона ще збереглася десь у ворожій Югославії.

ФИЛИП КОНОВАЛ, ГЕРОЙ БРИТІЙСЬКОЇ АРМІЇ.

(Зібрав М. Петрівський.)

Українцям в Канаді, як британським громадянам, прийдеться колись відограти поважну ролю в життю Канади — цего великого жемчуга в короні Імперії — з уваги на факт, що ми обсіли солідними лавами плодючі степи західної Канади, цей "шпіхлір Імперії"; як сини землі, держимося матері землі, числом зростаємо з кожним роком і на всіх галузях життя робимо поступ, а з ним записуємо свою історію на сторінках загальної історії Канади і великої Британської Імперії.

Український народ вже здавен-давна мав взаємини з англійським народом. Наш народ дав Англії королеву, як також дав і Франції. Останній король саксонців Гаролд Другий одружився з українською княгинею Ґетою, і ми ждемо на свого історика, який розкриє нам подробиці життя українки на престолі Анґлії та її траґічний кінець по смерти її мужа, що поляг у битві під Гейстінґс у 1066 році в обороні своєї династії перед наїздниками норманами, котрі завоювали саксонців і започаткували новий режім і нову династію під своїм королем Вил'ямом Завойовником. Наш теперішний монарх Юрій VI виводить свій рід з цеї династії.

За гетьманщини українці вдержували звязки з анґлійським народом, бо гетьман Хмельницький переписувався із Кромвелом. А серед козацтва і старшин знаходився не один бритієць, як пишуть наші історики.

Тепер пів мільйона українців зі всіх частин України обсіли великі простори британської землі. Тим самим продовжуємо золоту нитку звязків з британським народом, який в історії не заподіяв Україні кривди. Може ще прийти час, що Анґлія відограє дружну ролю в історії України, а канадійські українці в історії Британії.

Хрест Вікторії — найвища відзнака хоробрости в Британській Імперії.

У минулій першій великій війні українці в Канаді вислали в ряди канадійської армії тисячі своїх синів на фронт до Франції, де кожний з них боровся хоробро, як випадає нащадкам геройських козаків.

Один з них вернувся з поля боїв відзначений орденом геройства — Хрестом Вікторії, як найвищою відзнакою за хоробрість.

Тим нащадком козаків, що здобув те найвище відзначення є Филип Коновал, перший і одинокий в історії українець, як рівнож перший з "нових канадійців", що удостоївся Хреста Вікторії. Бо фактом є, що багато других народностей "нових канадійців" боролись на фронтах в канадійській армії, і одинокий лише Ф. Коновал, українець, був удекорований Королем Юрієм Пятим цею найвищою відзнакою за геройський подвиг.

Цей факт має для нас українців своє значіння, і тому кожний з нас рад би дещо більше довідатись про життя цего героя та про його подвиги на війні. Про Коновала багато писалося в той час в анґлійських щоденниках і журналах, і тілько з тих жерел можемо дещо довідатися про нього. За повною історією треба шукати хіба в рекордах британського міністерства війни та від самого Коновала.

В часі візити Короля і Королевої в Канаді в травні 1939 року, канадійська преса присвятила багато місця Коновалові і тим відсвіжила память своїх читачів про подвиги його та його напів трагічний досвід після війни.

При тій нагоді часописи писали про "малого героя" одного банку на мочарищах Фляндрії (Коновал є малого росту). А була це велика несподівана нагода. Король Юрій-Шестий офіціяльно вітав Коновала разом з двома іншими канадійськими героями, а це віцемаршалом воздушної фльоти Бішопом і капітаном Тирнером. Відбулось це перед парляментом Канади, після церемонії посвячення мільйонового памятника в память канадійців, що загинули у війні. Презентація відбулася при участі Короля, премієра Канади і міністрів, послів, сенаторів і соток найвищих достойників та десяток тисяч народу і війська.

Це був великий момент в життю нашого земляка, як також і велике признання для нас українців взагалі. Бо оце та рука українця стискала руку нащадка Вил'яма Завойовника, того самого, що поконав під Гейстінґс Гаролда Другого і тим самим усунув з престола Англії королеву українку. Ті дві руки символізували безперервність звязків двох народів.

Як писала анґлійська преса про Коновала.

Филип Коновал родився в російській Україні (місця уродження не згадано), є сином бідного українського селянина, що посідав 5 десятин землі. Він виеміґрував до Канади, відбувши свою службу в російськім війську, де дослужився ступня десятника і де здобув славу знаменитого борця на баґнети.

До Канади приїхав в році 1913 і подався на працю в лісах північного Онтеріо. З вибухом війни в 1914 році Коновал зголосився до армії, і його приділено до 77 оттавського полку піходи з ранґою другого десятника. На фронті у Франції зістав піднесений до повної ранґи десятника і перенесений до 47 полку. З тим полком Коновал пописався геройськими подвиґами. Подробиці того епізоду записані в воєнних рекордах, і про них писалося в пресі слідуюче:

Був мрачний, слотливий ранок. 47 полк займав позиції серед руїн Чіті Сен Пер на передмісті Ленс у Франції. Німці із всіх сторін пражили канадійців градом куль із скорострілів, які були скриті у бетонових гніздах. Канадійці були в наступі, але ізза сильного вогню годі було Коноваловій частині піти дальше в наступ.

Коновалові стало вже досадно слухати того безнастанного торохтіння. Сплюнув, закляв по козацьки на адресу німців, та без найменшого упередження вискочив на звалища і пігнав прямо під град куль на найблище вороже гніздо. Старшини і рядовики його полку на хвильку задеревіли. Кожний подумав, що Коновал нагло збожеволів.

І дійсно так виглядало. Коновал кинувся з криком на залогу першого ґнізда, і його справний баґнет, насаджений на крісі, пішов в рух. Шіснадцять счудованих німців в кількох хвилинах впало трупом від того баґнета.

На тім відтинку замовкли скорострілии. З криком подиву і запалу частина канадійців заняла прочищений боєвий відтинок. Тоді ворог з других найблищих гнізд звернув вогонь на той відтинок. Коновал пігнав під град куль, і за часинку і в другім гнізді запанувала тишина. Полк 47 пішов далі в наступ. Коновал ще навіть не задрапнений ворожою кулею чи багнетом кинувся очайдушно на третє слідуюче гніздо і там знищив залогу, лише два живих стрільців піддалися, і їх він приставив до своєї лінії серед вогню з дальших ворожих позицій. Так та частина фронту була прочищена, і її заняли канадійці завдяки відвазі і хоробрости українця Коновала. Від його зачарованого багнету лягло трупом того ранку 56 німців.

Але той стрілець, якого не чіплялася ворожа куля, якого тяжко було в наступах вбити (як про нього пішла легенда), зістав припадком ранений в окопах. Коновала відставили зразу до полевого шпиталю, а потім до військового шпиталю в Англії. Післали звіти до воєнного міністерства, до начального вожда канадійської армії і до команданта 47 полку. У тих звітах всі звеличували прямо фантастичний подвиг "малого капраля", героя одного ранку на мочарищах Фляндрії. Наслідком того міністерство війни призначило Коновала до найвищого відзначення, яке надає Британська Імперія за хоробрість.

Церемонія відзначення відбулася в Лондоні 1917 року на парадній площі Бокінгемської палати, коли ранений Коновал видужав. Пришпилюючи на грудь Коновала малий бронзовий хрестик на пурпуровій стяжці (Хрест Вікторії), Король Юрій Пятий сказав:

"Ваш чин являється одним із найбільше гідних індивідуальних подвигів в історії моєї армії."

Коновала вже не відставляли на фронт, а приділили його до ґенеральної кватири міністерства війни в Лондоні. Звідтіля в році 1918 вислано його до Владивостока з британською експедицією проти російських большевиків, як офіційного перекладчика. У виправі на Омск Коновал ескортував американські посилки з амуніцією. До Канади вернув в 1919 році.

Від тоді наш земляк-герой почав переживати тяжкі хвилі свого життя.

В місті Гол, що зараз коло Оттави, зачепив Коновала один "австріяк" і почав його особисто зневажати, як також і особу самого Короля, Канаду і його "дурноту", з якою він боровся в рядах канадійської армії. Почалась бійка, і в наслідок її обидва опинились в шпиталі. Австріяк помер там, а Коновала арештовано. Та з уваги на його стан здоровля, залишено його в шпитали. Там він перебув на лікуванні цілих 10 років. Коли нарешті вийшов із шпиталю, знайшовся на вулиці на самім низу кризи і безробіття, без праці, без грошей, у повній безнадійній розпуці. Став одним з тисячів бездомних бурлак, тиняючися по вулицях як тінь без надії на вихід.

Одного дня стрінув нашого героя припадком один із старшин 47 полку, який був свідком його подвигів. Він завів Коновала до майора Милтон-Брега, що також був відзначений Хрестом Вікторії і в той час займав становище сторожа булави ("Сарджент оф Армс") в парляменті

в Оттаві. У висліді Коновал дістав заняття в будинку парляменту — мити підлоти.

Скромне то заняття для героя з Хрестом Вікторії, та Коновал був і за те вдячний і виконував свою службу совісно. Мив підлоги і чистив стіни "Салі Слави".

Все ж таки Коновал довго не мив підлоги. Одного разу премієр Мекензі Кінґ, переходячи коритарем, зайшов з ним в розмову. В наслідок тої розмови премієр назначив його сторожем кімнати ч. 16 в будинку парляменту, з правом носити уніформу обслуги парляментарного будинку Канади. Ту службу Коновал виконує до нинішного дня. На грудях знову блищить Хрест Вікторії, який був пропав підчас його побуту в шпиталі. Він спокійно і певно проходжується перед кімнатою ч. 16. Переходячи коритарем, ґенерал-ґубернатор, премієр, міністри, дипльомати задержуються біля нього, щоб розпитати про маленький брондзовий хрестик на пурпуровій стяжці на його грудях. Він всім заявляє, що є українцем, та що рад був віддати своє життя в обороні своєї прибраної вітчини — Канади.

Не диво, що гостюючий в Канаді Король не забув віддати честь Коновалові, а тим самим і всему українському народові, що видав з поміж себе людину-героя, яких в цілій Британській Імперії начислюється заледво кілька десятків.

ПРОМОВА І. ТРАЧА ПІДЧАС ПОСВЯЧЕННЯ ПАМЯТНИКА НА МОГИЛІ Т. Д. ФЕРЛЕЯ.

Промова виголошена президентом Українського Народного Дому в Вінніпеґу, І. Трачем, на посвяченні памятника над покійним Т. Д. Ферлеєм 19-го вересня 1948, на знак памяти і пошани одного з основателів і через довгі роки президента Українського Народного Дому. Посвячення довершив Адміністратор Української Православної Церкви в Канаді, Всеч. о. С. Савчук, при участи хору під управою В. Богоноса і при великій участи українського громадянства.

ПРОМОВА.

Кожний нарід на світі, чи то великий чи малий, чи державний чи не державний, має своїх великих і заслужених людей в ріжних галузях його життя. Провідники народу, то є очі народу, то є слух народу, то є розум народу. Без провідників нарід не може бути народом в повнім значінню того слова. Без провідників нарід не може осягнути самостійности, а тим більше державности.

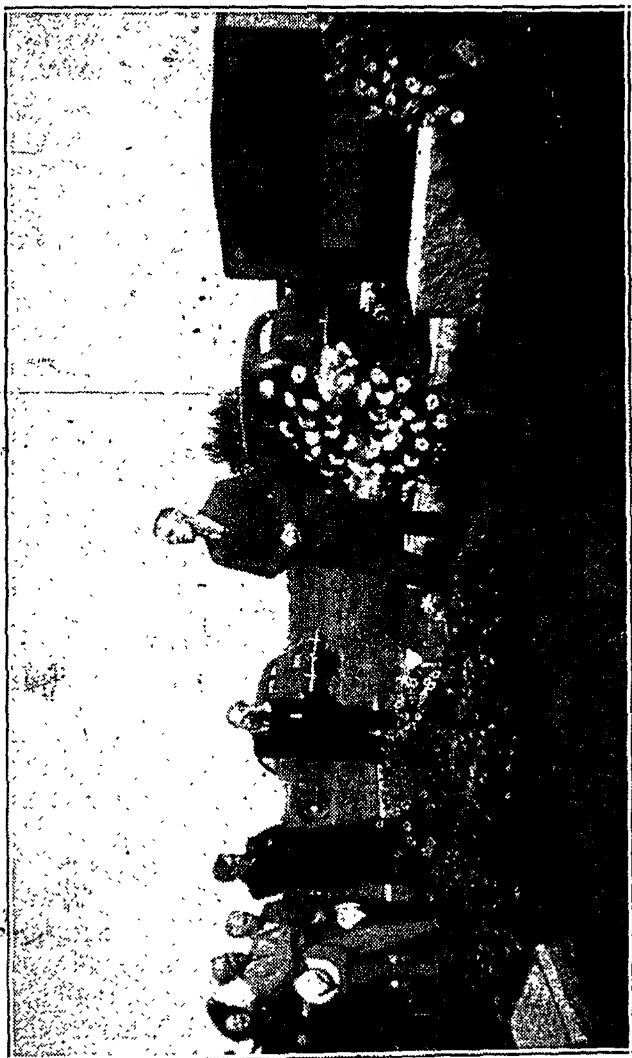
Так само і ми, канадійські українці, котрі приїхали до Канади 40 до 50 літ тому і пізніше, видали зпоміж себе і своїх дітей провідників, громадських діячів, та десятки тисяч інтеліґенції обох полів, котра покриває собою всі фахи, знання науки та професії. Здобуток, який українці осягнули в Канаді на полі просвітнім, культурнім, орґанізаційнім, церковнім, виховавчім та політичнім, маємо завдячувати нашим про-

Посвячення памятника на могилі Т. Д. Ферлея.

відникам, громадським діячам. Вони перші клопотались долею українського народу, вони перші заложили основи, підвалини під наше українське життя в Канаді.

Вони тратили час, тратили свої молоді літа, ночей не досипляли, терпіли фізично через великий навал праці, а нераз і свої родинні обовязки занедбували до певної міри. Признання належиться українському

І. Трач виголошує промову підчас посвячення памятника.

громадянству, що зрозуміло і пішло за покликом своїх провідників. А понад все, подяка нашій державі Канаді, котра своєю широкою свободою, своїм демократичним устроєм, дала нам українцям змогу розвинути наше життя до того степеня, в якім ми нині знаходимось.

Щоби увіковічнити память такого великого українського громадського діяча, провідника і патріота, яким був покійний Т. Д. Ферлей, Український Народний Дім у Вінніпегу збудував оцей памятник. Збу-

дував за його працю на просвітно-культурному і орґанізаційному полі. За його відданість громадській справі. З осібна ж за працю в Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу, в котрім покійний був членом через 34 роки, почавши як член основатель, а відійшов від нас минувшого року 1947 як почесний член і президент.

Покійний Ферлей належав до перших піонірів, котрі почали орати цей канадійський степ, корчувати ліси, підготовляти ґрунт для кращого завтра, для засіву. І за кількадесять літ їхньої праці ми бачимо прекрасні плоди. Бачимо Народні Доми, Читальні Просвіти, драматичні гуртки, співацькі дружини, хори. Бачимо виховавчі інститути, бачимо церкви і видавництва. Бачимо запомогові асекураційні установи, бачимо українське товариство Взаїмна Поміч, котра своїм віттям покрила цілу Канаду. А для товариства Взаїмної Помочі покійний Ферлей не мало напрацювався, щоби вона, та Взаїмна Поміч, була такою як сьогодня є. А Взаїмна Поміч є гордощами всіх українців в Канаді.

Ми бачимо покійного Ферлея послом в провінціональнім парляменті тому 30 літ, де він немов той корабель-криголом перший проломив леди, щоби зробити плян і дорогу для других. Бачимо його радним в вінніпеґській міській раді, де він своїм поведенням і працею зумів позискати симпатію не тільки між своїми, але і між чужими. Його засада була: бути добрим українцем і добрим канадійцем.

І не диво, що на памятнику, на бронзовій плиті, виписано ось які слова:

> "Памятник цей здвигнув Український Народний Дім в Вінніпеґу на вічну память і пошану свого основателя і президента, котрий через все своє життя працював на просвітнім, культурнім та орґанізаційнім полі, щоби ми були свідомими українцями і добрими канадійцями."

Бо що ж може бути кращого в життю людини? Бути свідомим, добрим та вірним, працювати для своєї родини, своєї громади. Працювати для своєї громади, для своєї церкви, товариства. Служити свойому народови і своїй державі.

От і через це саме покійний Ферлей був в нас українців великим громадським діячем, провідником, великим політиком, учителем. А понад все, був великим українцем й канадійським патріотом.

Ми, присутні тут, в день посвячення цего памятника, клонимо голови перед могилою покійного. А цей памятник буде нам пригадувати шлях, ціли, ідеали й працю в наших орґанізаціях, щоби ми й далі продовжали, та старались бути свідомими, зорґанізованими, добрими українцями та добрими канадійцями.

РОЗДІЛ ПЯТИЙ

СПОМИНИ Й БІОҐРАФІЧНИЙ МАТЕРІЯЛ

ОКОЛИЦЯ КСІТУАН (ПІС РИВЕР), АЛБЕРТА.

Написав Никола Олійник.

Я УРОДИВСЯ в селі Іванівка, повіт Теребовля, 1902 року. До Канади приїхав на весні в марті 1926. Висів з потягу в Едмонтоні в Алберті, було нас кількох.

На самім вступі привітали нас наші "товариші" словами: "Ви чого сюда приїхали? . . . Тут вас воши зїдять. Ви іміґранти під таким канадійським капіталістичним урядом виздихаєте як в осени мухи", і тим подібними потішаючими надіями. Одиноку дали нам потіху: а це поучення триматися робітничих організацій, читати і пренумерувати одиноку українську ґазету "Фармерське Життя".

Після такого привітання виглядало нам, по правді сказати, досить ніяково. Виглядало, що ціла Канада подібна до того комуністичного раю, якого ми мали нагоду покуштувати таки там вдома. Та Бог допоміг нам здибати і добрих людей.

Я з Едмонтону поїхав до Мондеру а звідтам ішов піхотою по "тайзах" аж до Саскатуну. В Саскатуні взяв мене до роботи наш фармер Петро і його брат Михайло Гнатюк.

Люди були чесні і добрі. Я у них робив аж до жнив по 25 долярів на місяць. В жнива вже я мав платню таку, як і всі робітники в той час. Косив жниваркою, по 4 доляри на день а коло молочення по 6 долярів. За той перший рік я заробив чистих 340 долярів. Не було вже страху, що мене "зїдять воши".

В зимі робив в лісі в Ди Пасс ломбер компанії до весни 1927. Відтак ціле літо робив на треці. В зимі 1927/28 ходив до школи, днями до Гемфіл Трейд Скул, а вечорами до українсько-англійської. Це було вже у Вінніпеґу. На весні робив на "Водер-лайн дистрікт", 85 миль на схід від Вінніпеґу, цілий квітень і потім виїхав на захід до Саскачевану і робив у фармера коло Туброс ціле літо. В осени вислав свому батькові до краю 400 долярів. В кишені лишилось 5.50 і з тим я задумав їхати знов десь в ліс на зиму, але десь в Онтеріо. Прийшов на стацію в Милдон, Саск., і жду на потяг, що мав іти з Едмонтону на схід до Вінніпеґу. Та 5 мінут перед тим прийшов потяг з Мус Джо, що йшов до Едмонтону.

З потягу вийшов чоловік, убраний звичайно по фармерськи в оверголах і питає мене: як задалеко до штору, бо хоче купити тютюну на дорогу. Я мав одну пачку в запасі і відпродав йому тай питаю, що він за один і куди їде? . . . Він себе представив, що він француз. Мав коло Ріджайни фарму, а їде в околицю Піс Ривер на зиму будувати стайню для худоби. На весну вертає і забирає худобу і машинерію і їде туди на Піс Ривер, бо там є гомштати.

Мені нараз шибнула в голові думка: Поїду і я туди. А потяг вже рушає. Кинув свою валізку на східці і сам вскочив до потягу і вже їду. Так я в товаристві того француза заїхав до стації Спіріт Ривер. Дальше треба вже їхати саньми або троком 60 миль.

Тут я знайшовся зовсім чужий. Француз має їхати на другий день туди до місцевости, що називається Поскупе, мав і я їхати з ним. Та я побачив, як два шведи розглядають земельну мапку і радяться між собою. Я прислухався, що вони нині оплатили гомштати і шукають в мапі, як за далеко від Спіріт Ривер. Їдуть зараз трочком в околицю Блу Бері і вже завтра стають до будови хатів. Я рішився їхати з ними. Розглянуся, а як що не сподобається, то верну назад і завтра поїду з французом.

Заплатив $5.00 за трох і поїхав з шведами до якогось фармера на імя Скат, де тепер почта Гвайт Борн. Там дали нам вечеру і ми спали на підлозі. Рано дали нам сніданок, і мене коштував той цілий "спас" лише 4 доляри.

Я лишив там свої річи і пішов розглядати околицю. Куди я лазив, то сам не знаю. Не одно звірятко втікало від мене перестрашене. Над вечір я зайшов до якоїсь шанди, де мешкав якийсь мисливець. Він мене вгостив печеним мясом з муса. Я був голодний, смачно наївся, та на другий день був такий слабий, що думав, що не видержу. Прийдеться пропадати в безвістях, де і собака за мною не гавкне. Так я полежав в тім шеку три дні. Нічого не їв і нарешті звівся на ноги. Мій господар (трепер) приходив лише на ніч до дому. Четвертого дня прошу його, щоби вивів мене на дорогу, бо я хочу йти до Спіріт Ривер. Він засміявся і каже: "Маєш мапу?" — "Маю", кажу, — "Добре. Ходи зі мною."

Відійшли ми від шеку яких 200 кроків, він надибав копець, а в кінці залізний палик з вибитими нумерами. Він покаав мені на мапі те місце, де ми є і як далеко до Спіріт Ривер і в котру сторону. Коли йти дорогою через Блу Бері, то буде 27 миль. А через ліс навпростець, то буде 19 миль. Я рішився іти коротшою дорогою лісом. Ішов три милі лісом зеленим, держучися прозірки, вирубаної інжинірами, коли міряли землю. Далі вийшов на згорений ліс і моя прозірка згубилася. Зайшов у глибоку яругу, видрапався на другий берег і зайшов в ліс. Зайшов в другу ще глибшу яругу, з якої насилу видрапався. Стало вже і лячно, мабуть зблудив. Та сонце показує, що йду добре. Далі знов ліс, знов яр, вже і не змагаю драпатися по глибоких яругах, стало ніяково але тримаюсь сонця.

Нарешті побачив фармерські будинки і втішився. Доходжу до тих будинків, там фармер француз запрягає коні, має їхати на почту. Я зрадів, присів з ним і їдемо. Дорогою я довідався, що є тут один українець дві милі від нього.

Той фармер називався Петро Мацина чи Матина. Кортіло мене таки зараз піти і дещо довідатися, та не мав вже сили. Треба що зїсти та відпочати.

Приїхав до Спіріт Риверу і пішов просто до готелю їсти. Та не міг нічого їсти. Купив лише дві помаранчі і від них вже захотілось їсти.

Слідуючого дня рішив таки вернутись до тої дороги, якою я лісами йшов до Блу Бері. Мене зацікавила та околиця, і я сподобав собі гарний пляц. Пішов вже трохи дальше через ліс. Ішов іншою прозіркою, де вже не було тих ярів. Спинююся коло тих паликів і читаю, де я є, слідкуючи за мапкою, як я за далеко від міста. В лісі тихо, часом вискочить з під ніг зайчик, часом фуркне пташок, що то звуть його "Госкі-джек". Він нічого не боїться. Сяду на копець віддихнути, а він прилетить близько. Я кидаю йому окрушки з хліба, і він їсть, за часок прилетить їх більше, і я вже іду дальше з тим веселим товариством. Земля замерзла, але снігу ще не було. Ліс сподом вигорів, добре йти.

Десь недалеко в лісі прочулось мені, що хтось рубає сокирою. Я зразу собі не вірив. Бо ж хто би тут міг знаходитися в такім глухім гли-

Перший будинок в Ксітуан, де ночувало по 10—18 людей. Мали схоронище від зимна. Бачимо також управителя цеї кемпи/ Н. Олійника.

бокім лісі за такими ярами. Та чим блище зближаюся, тим виразніше чую, що таки хтось рубає. І зараз невеличким рівчаком побачив двох хлопів, щось будують. Приступаю, здоровкаюся і зараз бачу, що свої. Зачинаю по українськи. Вони втішилися, що почули свою мову. Не менше зрадів і я. Оповідають, що прийшли з Ройкрофт на кілька днів і будують хату. А з весною прийдуть сюди вже на свою землю на стало. Називаються: Михайло Гуцул і Павло Масик.

Я вже не йшов дальше. Приніс з тих "Блюбер" своє майно в валізках і помагаю тягати та висаджувати льоґи на стіни. Скінчили за кілька днів, давали і їсти, і я договорився з ними, що перебираю в посідання їх хату, тут замешкаю до весни, поки вони прийдуть. Вони забрались, а я остався там зимувати. Знайшов і собі квόдер в сусідстві та оплатив в грудні 1928 року.

Зимою люди ходять лісом, приходять до мене, ночують, розпитують, та я не багато ще і сам знав. Поки мої господарі відїхали, ми

врадили назвати цю околицю "Шевченко". Прибили таблицю на дереві з написом.

Та не довго вона там висіла. Здерли її таки "наші земляки", яким те голосне імя чогось не могло вміститися на язик. Вони були вже підкурені московським чадом. Здерли і спалили. Коли вже назбиралося нас більше, довший час велася боротьба за назву. Нас було 8, а проти нас 18. Ми не мали сили оборонити.

Недалеко був осідок індіянського племени, який називали "Поскупе". Ми їздили до Спіріт Ривер через ту оселю, ночували в тих індіянів і платили по долярові. І ми назвали після того ту оселю по свойому "Кеш-Вон".

Коли ми вже осілися і думали всамперед про школу, між нами йшла ще гоaряча дебата про назву місця, бо і школу треба якось назвати. Один наш секретар, Никола Бадюк, зліпив якесь слово "Кситуан". Не знаю звідки він те слово взяв, але опісля навіть він сам і ми всі не могли вимовити, коли хтось нас запитав звідки ми. І так наша школа заінкорпорована. Ніхто тої назви не розумів, ні німці, ні анґлійці. Ми стидалися вимовляти і на запити звідки, відповідали, що зза "Кріків".

З часом заїхав до нас російський батюшка, і ми під його проводом збудували церкву. Він будучи певний, що ми той сліпий матеріял, на якім можна їхати куди захоче, почав нас зневажати, бештати за те, що ми звали себе українцями. Це найгірше його пекло. Вбереться в ризи і кричить: "Українське то є чортівське слово" і т. п. Я був членом тої церкви, і мені вже було того за багато. Одного разу підчас служби і шлюбу Михайла Сидора з Розалією Король в церкві він почав нас українців машкарити, я не зважав, що він в ризах, але запер йому писок. І помогло, бо від того часу він вже більше не говорив образливо.

Та від того часу ми українці збурилися. Одні почали орґанізувати церкву незалежну, а мала горстка свідоміших зорґанізували церкву греко-католицьку, яка і до нині стоїть, хоч громада не численна і не багата, але під проводом своїх священиків, що приїздять з часта, має свою церкву гарну, освічену електрикою і свій Народний Дім.

Як ми мали будувати школу, то скликали перші збори, вибрали шкільний заряд і будівельний комітет. До заряду увійшли: Михайло Гуцул, Федько Гаврилюк, Юрко Малайний і Никола Бадюк, секретар. До комітету будови школи увійшли: Михайло Гуцул і Никола Олійник. Комітетові скликали всіх жителів на один день, і вони нарубали в лісі логів досить на матеріял і звезли до недалекої трачки. Там щирі люди перерізали за два дні весь наш матеріял на дошки так, щоби просихав.

На весні 1932 року, коли потепліло, зійшлась громада на поклик комітету і взялись до будови. До пять днів школа була готова. Грошей в касі не було, то мусіли взяти на кредит цвяхи і що було потрібне і чого самі не могли зробити.

Коли скінчили школу, зараз Н. Олійник взявся до роботи, щоби роздобути грошей. Розписував ролі і підготовляв представлення. Знав чим привабити людей, які нашої мови не розуміють. Виставляли лише

смішні комедії, які чужинці очима читали і сміялися. Це заохочувало всіх, і всі горнулися щиро, бо це була одинока розривка. Тим способом ми внедовзі виплатили довг, школу вивінували новими модерними лавками. Податковці не страхалися податком, бо платили лише 5 долярів від фарми на рік.

Тепер школу перебрав уряд і пришпаровану готівку 400 долярів в банку. Відтоді ми платимо по 12 долярів на рік податку від фарми, то наша школа ще нічого нового не дістала. І ми мусимо бути задоволені.

Кситуан, Алберта, 10 серпня, 1947.

ПІОНІРСЬКІ ГАРАЗДИ В КАНАДІ.

Написала Марія Адамовська.

Вже 40 літ минає, як опустила я з своїми батьками своє родинне село Михальків, повіт Борщів, свою рідну стріху, садочок гарний, лишила всі мені любі місця, де я провела свої безжурні діточі літа. Невимовний жаль і туга охопили моє діточе серце, коли побачила, що на нашім подвірю зійшлася вся родина, все село, щоб попращати нас в далекий незнаний світ. Серце з болю рвалося на вид того плачу і зойку, що піднявся мов на похороні. Плакали старі і молоді пращаючи батьків моїх може вже в послідне. Плакали за мною і маленькі школярочки, мої товаришки.

Марія Адамовська.

На саму згадку про школу моє бідне серце рвалося на шматочки. Душа моя мовби відчувала, що я трачу найдорощий скарб в життю, котрого ніколи вже не спіймаю. Я любила школу і науку мов матінку рідну, та лиха доля інакше судила.

Серед плачу і розпуки посідали ми на фіру і рушили просто до Черновець. Як виїхали за село на гору, окинули оком ще раз рідне село, що в вишневих садочках пишалося мов у віночках. Ніхто з нас з розпуки не був в силі слова вимовити, тільки серце щеміло:

"Прощай село, рідна стріхо, мій родимий краю,
Бо Бог знає, чи я колись ще вас привітаю."

В Чернівцях посідали ми на потяг і далі в дорогу.

Батько мій був твердої постанови. Він радий був, що вже раз вирвався з під ляцької кормиги. Тому переболівши хвилево розлуку з рідною землею, цікавився дальше прекрасними краєвидами, що так і ми-

готіли у вікнах потягу, снуючи золоті мрії про цю — до тих часів казочну Канаду.

Мама навпаки — були жіночої вдачі. Їм чи не найтяжче в життю приходилось переносити той тяжкий удар. Як почали плакати ще лиш як батько висловили свою думку про виїзд до Канади, так цілу дорогу за плачем і світа Божого не бачили.

Приїхали ми до Гамбурга. Там мусіли чекати пару день на корабель. Там найбільше, як на мій дитячий вік, мене цікавило, коли побачила величезних собак запряжених у візки. На візках було повно великих баньок з молоком. Молочарі галайкаючи розвозили те молоко, де було потрібно. Врешті надійшов корабель. Він став далеко від берега, а до нього перевозили нас малим судном.

На кораблі ми побачили, що їхало більше наших людей з Галичини і Буковини до Канади. Людей порозміщувано по кімнатах, де були ліжка одні поверх других. Їзда кораблем декому далась добре в знаки. Багато людей слабувало. Не один, що зїв, мусів вертати.

Особливо вечером було що бачити. Як котрий на спідному ліжку забувшися вихилив голову, то той верхний так його обшляхтив, що хоч сідай тай плач. Та були люди, яких та морська хороба не чіпалася. Їм, як то кажуть, було море по коліна. Не зважаючи на те, що їзда водою була не дуже безпечна, вони строїли ріжні неприличні жарти. Особливо пару людей з Буковини часто запивалися до безтями. Тоді один з них вбирався в якісь лахи мов піп і правив, а решта мов дикуни і собі вили за ним. Другий знов дав своїй жінці наказ тримати його сподні коло ліжка, а сам вилазив на ліжко і скакав у ті сподні. Люди від цих жартів відверталися з обридженням.

Та були між ними люди гідні пошани. Один чоловік мав сопілку. Як заграє на тій сопілці або заспіває, то самі сльози лилися з очей. Як гра так і пісня були наскрізь переняті безмежною тугою за зеленою Буковиною:

Буковино буйна, буйна, чому в тобі добра нема?
Не мало я тебе заходив, нігде добра не знаходив,
Лиш на однім заріночку три листочки барвіночку.
Один урву тай заграю: десь далеко дедю маю
(і так про маму, брата і. т. д.).
Ой соколе соколоньку, не суши ми головоньку,
Бо вона вже ізсушена, тай від роду віддалена,
Тай від роду, від родини, нема мене й половини.

Врешті причалили ми до берега в Галіфаксі. На березі маси анґлійців, оглядають нас не то з цікавости, не то з погордою. Чоловіки з Галичини повбиралисъ на дорогу нібито з "панська", а жінки і діти їхали в селянських одягах. Також старші віком чоловіки з Буковини були з довгим до пояса волоссям на голові, намащеним вонючим смальцем, а до того ще і в засмальцованих від волосся на плечах кожухах. Тому мабуть анґлійці затикаючи носи зглядалися як на дивовижу.

В Галіфаксі сіли ми на потяг і рушили далі. Та коли переїздили онтерійські гори і тунелі, то думали, що це вже буде кінець світа. Не од-

ному була душа в пятах, а жінки та діти такий плач і вереск піднімали, що годі описати.

На кінець приїхали ми до Вінніпеґу. Вінніпеґ в той час був ще маленьким, так би сказати, фармерським місточком. Там нас завели до іміґранту. Тут великою розрадою став нам покійний Кирило Ґеник. До кожного заговорив, щиро порадив. Декотрих мабуть з його села розпитував про свого шкільного товариша Михайла Дорундяка.

З Вінніпеґу ми поїхали до Йорктон в Саскачевані. Там в Йорктоні наняли фіру і поїхали поверх 30 миль дальше на північ. Вкінці з гіркою бідою, бо комарі мало що нас живцем не зїли, добилися на призначене місце до нашого знакомого. Наш знакомий, поїхавши рік чи два скорше до Канади, писав до нас до краю, як то він у так короткому часі значно доробився. Хату має як двір, поля багато виробленого, жінка ходить по панському вбрана. Одним словом, змалював Канаду з плотом, городженим з ковбас, в роді казочного краю дармоїдів.

Та яке було наше розчарування, коли доїзджаючи до тої його палати, ми побачили зовсім відмінний вид. Хатинка маленька, ще навіть не обліплена зовсім під дернюками. Коло хати скопаний рискалем маленький кусник города. Він сам обмурзаний як не Боже сотворіння, корчуючи пеньки коло хати, а його жінка шпортаючи щось в городі, нагадувала собою "Робінзона Крузо" на безлюдному острові. На голові широко-крисий капелюх, одягнена в дрантиві оверголі, а сама обгоріла на сонці як циганка.

Мама побачивши те страховище, ще дужче в плач. Батько опісля йому дорікали, пощо він писав такі нісенітниці. Та він оправдувався, мовляв, хай ще хтось другий закушає цих гараздів. Ну і зазнали ми тих гараздів, лиш один Бог свідок.

Насамперед наїлись ми такого страху, що мало душа з нас не вискочила без часу. Одної ночі пару днів після нашого приїзду, коли ми на розстеленім на землі сіні мов поросята в барлозі першим твердим сном позасипляли, роздався такий страшний тук, немов би цілий світ завалився. Все що спало — зірвалося на рівні ноги. В першій хвилі кожному мигнула думка в голові, що то певно індіяни, а їх тоді було на кожному кроці повно, обстрілюють нашу фортецю. Та не було коли гаяти часу. Батько вхопили з клинка стрільбу, що привезли з собою, господар з під припічка сокиру, жінки коцюбу, макогін, а ми дітиска в руки патики і з криком "ріж-бий, стріляй" кинулись на двір штурмом на ворога. Та яке було наше здивування, коли оббігли навкола хату і не побачили ніде нічого. Рада в раду ми прийшли до заключення, що певно ворог зачувши наш крик, скрився десь в поблизьких корчах, щоби опісля заскочити нас з подвійною силою. Тому рішили вертати в хату і з наїженим оружжам ждати другого наскоку, а тоді без найменшого галасу вдарити на ворога та дати йому добру відправу. Та коли ми увійшли в хату, на нас така неприємна вонь вдарила, що хоч затикай ніс та втікай.

Почали всі обережно шукати кожний куток, бо ану ж може то бомба? . . . На превелике диво знайшли під ліжком велику фляшку розтрі-

скану на кусники, а з неї потоками розлився якийсь вонючий плин. Опісля виявилося, що то наша хазяйка назбирала ягід, насипала у фляшку і додавши до того цукру, закоркувала тісно і поставила під ліжко. Що на її думку з того мало вийти, не знаю. Досить, що той проклятий квас розсадив фляшку і нагнав нам такого страху, котрого я не забуду ніколи.

Коло нашого хазяїна мешкав ще один наш чоловік, Йосиф Яківчук. Я згадую про нього тому, що пізніше звязаний був з ним дуже смішний інцідент.

Ми від самого початку взялися до тяжкої праці. Батько за позісталі від подорожі гроші задумали з часом купити яку коровину. Почали косити на зиму сіно. Водночас вишукали місце над рікою в березі, де на зиму мали копати для нас чудовий палац-землянку. Туди носили ми веретами сіно і складали в стирту. Тягали на плечах дрова та робили інші приготування. Наші харчі почали день за днем вичерпуватися. Старі то могли ще і перетерпіти якийсь час голод, але діти, то заводили вовчими голосами їсти.

Одного разу я забігла непомітно в город нашої хазяйки і вимкнула одну ріпку. Потім висмикнувшись з города, почала що сили бігти в напрямі недалекої долини, а там сховавшись у траву, думала хоч раз смачно попоїсти. Та як на нещастя хазяйка заглянула, вхопила якийсь дручок і мов злий дух, що сили за мною. Я як бігла так і впала в траву, думала, що вона мене не знайде. Та вона без серця людини шукала за мною, поки не знайшла. Стала мов той кат наді мною і піднявши дручок, засичала: "Ти, заволоко мерзенна, зараз лиш раз тобі, тай здохнеш як собака."

Я зо страху і за ріпку забула, хоч яка була голодна, то чомусь життя все таки було миле, а вона така люта, що здавалось, лиш раз свисне мене тим дручком, тай буде мені амінь. Я з сльозами в очах почала проситись: "Тітусю, голубочку, простіть мені. Поки життя мого, я вже в ваш город не поступлю." Вона плюнувши на мене з відразою, додала: "Памятай. Запиши собі на чолі."

Отак я через пусту ріпку мало життям не переплатила.

Зиму ми вже сяк так перебули. Було вже молоко, батько полювали дичину, і вже бодай голод так не дошкулював. Весною батько знайшли фарму, і ми вже перебрались на свою власну землю. Поставили хату і взялися до ліплення. Розкопали яких 5 метрів в промірі круглу яму, чорну землю з верху викинули, з жовтої глини розробили заміс, ляли воду, кидали сіна, а ми лізли і місили босими ногами. Опісля ліпили.

Маючи свій кусень землі і стріху над головою, здавалось, що вже проминула перша кріза. Та навпаки, наше горе, злидні тільки що почалися. Були часи, що ані куска хліба в хаті, ані цента в кишені не було. Не було іншої ради, мусіли йти дальше на північ вісімдесять миль копати корінці. Та хоч і накопали, та продати нема де. Міста не було близько. Один вихід з того положення був, брати ті корінці в мішок на плечі, і гайда з ними поверх 28 миль пішки до Йорктону. Там купили пів міха муки і назад додому. Гіркий був той кусень хліба, поки його прийшлося зїсти. Як старе так і мале мусіло в той час гірко працювати та біду-

вати. І та тяжка праця нераз в голоді і холоді, котру ми на початках у цій Канаді поклали, дається нині в кожній кісточці болючо відчувати. Нераз з наболілих грудей наших линула сумна пісня за рідною батьківщиною:

"Під горою, над рікою в нашім милім краю" . . . і т. д.

Ціле літо треба було тяжко робити, тай і зимою не було спочинку

Те місце, де ми осіли, була низина. Як настане літо, скрізь вода, тільки жаби квакають. Тай дощі колись падали. Нераз як зачне лляти, то і два-три тижні без перестанку. А прийде зима, вода в озерах повимерзає, керниці, хоч їх було кілька на фармі, повисихають, тай роби що хочеш. Та про себе ми не дбали, топили сніг, але як було вже кілька штук худоби, нема чим напоїти хоч гинь. Та мусіли якось радити.

Батько знайшли десь кавалок бляхи, підмурували з каміння стінки, вигнули ту бляху в роді корита і поклали на той підмурок. Під бляхою палили вогонь, накидали на бляху зверха снігу, під кінець підставляли відро чи цебер, і туди стікала вода. Але ж-то напоїти ту худібку було тяжко. Нераз корова випе два цебри води і ще облизуєсь та реве, мов нічого і не бачила. Так ми цілу зиму бовтаємося в снігах, нераз аж шпік в костях перемерзне. Тай сніги в той час були. Понадуває цілі гори. Худоба в стайні реве і добутись до неї годі. З тяжкою бідою продовбаємо до стайні тунель і дамо худобі їсти.

Гірко ми бідували. Аж тоді стало нам лекше, коли ми вже дочекалися бичків до плуга і давай орати. Тільки плуг зачепив землю, а бички наші як на команду бух, тай полягали. Що ми їх просили, і запрутою мастили, а вони що лише повстають тай знов лягають. Але мали ми якогось придуркуватого лошака, що нераз з буйности наробив нам збитків. Нема ради. Кажуть батько до мене: "Давай но того проклятника сюди". Запрягли лошака вперед биків і "вйо, цуґовий". Цуґовий як не шарпне з цілої сили, а бички стоять мов зачаровані. Плуг посунувся наперед і підтяв бичкові борозному цілий запяток. Лошак шарпнув вдруге, посторонки обірвалися, він раптом обернувся до бичків і став над ними дуба. Як став, так гепнув собою бичкам на роги, аж один ріг йому під передною лопаткою наскрізь переліз. Це все сталося так скоро, як батогом траснув. Ми всі в плач, батько кленуть. Повитягали то каліцтво від плуга, а самі далі рискалями святу землю копати, поки та худібка не повилизувалася та не набрала більше сили тай розуму.

Наша худоба і сусіда Павла Дениса все паслася разом. У вечір треба було шукати і приганяти додому. Одного вечора пішла я за худобою. Шукала до пізної ночі та дарма. Там ми всі шукали два дні і не знайшли. Мов під землю провалилася.

— Чекайте, —кажу до батька. — Я сяду на того кониська, бо ж на ньому я вже нераз їздила і десь таки відшукаю. — Сіла і їду.

Від Павлової фарми на північ тягнулося велике озеро. Те озеро зовсім не припирало до фарми. Між озером і огорожою хоч було вогко, худоба все таки переходила і втоптала сяку-таку з вибоїнами стежку. Щоби обїзджаючи велике озеро не тратити багато часу, я рішилася їхати просто стежкою. Може віхала до половини, а він проклятий застряг

в болото, як не скочить з стежки і давай тиснутися попри саму огорожу. Огорожа дротяна лупить з нього живцем шкуру. Острі колючки рвуть на моїй нозі мясо до кости. Я що сили, мало йому мязи не скручу, навертаю на стежку, а він він ще дужче тиснесь попри фенс.

Не було ради. Йому облуплений цілий бік, мені з ноги телепаються клапті. Мусіла злізти і вернути назад додому. А тут ані лікаря, ані медицини ніякої. Не мало часу взяло, поки моя нога загоїлася. Та зазнав і він окаянний, поки йому загоївся бік.

А худоба? . . . Шукали мало не тиждень і дарма. А що наша перша корова походила з Йорктону, батько з Павлом рішили піти ще туди. І дійсно. Та корова не забула за три роки свого давного властителя, попровадила всю худобу 28 миль аж до Йорктону. Корови за так довгий нас не доєні, геть потратили молоко, та добре що хоч знайшли.

Наші бідні поселенці з кожним днем тяжкої праці все бачили якийсь успіх. Мешкали вже хоч не в таких вигідних, на борзі побудованих хатах, бо землянка вогкістю і смородом кожному досолила та змушувала будувати будь яку хатину на свіжім воздусі. Мали вже скопаний кавалок землі, по кілька штук худоби і інше конечне.

Та мешкав коло нас в сусідстві українець з Буковини, Танаско Дорош. Його поза сірою буденщиною нічо в світі більше не інтересувало. Мешкав дальше в землянці і ніколи й думати не хотів, щоб йому коли прийшлось розлучитись з його улюбленою печерою. Літом бездільно вигрівався на сонці, а зимою в норі на печі. Часом заходив між нас чи то за ділом, чи так посидіти та поговорити. Правда, не любив він слухати, як другі говорили, та за те мав велике вдоволення, як його слухали. А говорив він переважно на біблійну тему. "Христос казав голодного накормити, подорожного в дім приняти" і т. д. Та його балаканина кожному вже була остогидла, тим більше, що з його поведінки можна було завважити, як його слова далекі від діл.

Одного зимового вечора приходить до нас сусід Павло і каже: "Слухай, Дмитре, вже нам досить той Танаско зо своїми поученнями, як то треба по сусідськи жити, вївся в печінки. Варто б вже раз ту його щирість випробувати."

Батько кажуть: "Я вже нераз думав про те, та якось не було нагоди переконатися. А нині якраз пора. От на дворі заметіль, що світа Божого не видно. Будемо в Танаска на ніч проситися. Як нас прийме, то буде велике чудо. Його вже за життя можна буде зачислити до святих угодників Божих. Та щоби він нас не пізнав, мусимо змінити голос і бесіду. Будемо калічити по духоборськи."

Щоб штука виглядала більше правдоподібно, мама накинули на себе якийсь кавалок верети і собі пристали до компанії.

Коли наші мнимі подорожні наблизилися до Танаскового жилища, завважали, що в віконці блимав каганець. Та як тільки роздався під дверми скрипіт снігу, світло в підземеллі згасло. Павло перший почав стукати до дверей: "Гей, хазяїн. Христа ради, ми люди подорожні, пусти нас немножко пагріться, бо замерзаемо."

Та замість Танаска вийшла Танасиха з вилами і, штуркаючи ними на схід, залепетала:

"Йдіть в село, там де пси гавкають. Я не годна пустити вас до хати, бо мого чоловіка нема вдома. Там вас переночують."

Тут мама як не заревуть: "Ой-йой-йой, їй Богу вже замерзаю." А батько басом: "Цить, хахлуша. Ми його завтра в суд, в поліцію."

А Павло: "Да-да, в поліцію, там його разстреляють." І з тим пустилися дальше в напрямі Федора Стратійчука. Коли чують, а позаду за ними хтось сопе. А то Танаско летить що сили та: "Гей, верніться. Вважаєте, мене не було вдома, з села прийшов. Верніться, я вас переночую."

Мама сміючись під носом ще дужче плачуть, що замерзають.

"Нєт!" кажуть батько грізно. "Як наша хахлуша стара замерзне, так ти завтра на суде будіш отвечать." А самі дають ногам знати. Зайшли до Федора, а він: "А за вами чи не сто вовків гналося, що так задихалися?"

"Сто не сто, але один двоногий таки здорово гнався."

"Та як, хто?" спитала здивовано Федориха.

"Та хто," кажуть мама, "Танаско. Сніг глибокий, я залишилась по заді, а Танаско туй-туй здоганяє. Ну, думаю, як мене зловить, затягне до свого барлогу, і оправдуйся тоді, як хочеш." І давай всі троє на переміну розказувати свою історію з Танаском. Сміху було до розпуки. Та по короткій надумі покійний Федір каже поважно: "Бачите? І старший вже чоловік, других наводить на розум, а як далеко його слова минаються з правдою. Він з християнського обовязку не хотів вас приняти, сховався перед нами. А зі страху перед карою, то гнав за вами близько милю. Таких людей треба нам стерегтися."

Іншим разом в неділю мама з Павлихою зібралися по святочному, задумали піти трохи до Федорихи. Доходячи до Танаскового жилища, побачили, що Танаско щось майструє бардою і гадки не має, а побачивши їх, вибалушив очи і питає: "А ви куди вважиете так по святочному?"

"Та йдемо до куми Федорихи, таж нині неділя," відозвалась Павлиха. "Неділя?" простогнав Танаско. "А я вважиете бігме не знав і коцюбу майстрував. Та нехай Бог простить. Коцюбу я зараз на тріски порубаю, гріх нею орудувати. Але хліб святий, що моя жінка пече сигодне, то вже мус зїсти."

Йдучи дальше, кажуть мама до Павлихи: "Здається, що чоловік між людьми жиє і як дикун не знає нічого."

Після тих двох пригод наш Танаско стратив в людей пошану. Ніхто не хотів приставати з ним до бесіди. Брали його на посмішки. "Гей, Танаску. А як то Христос навчав?" А бідний Танаско зігнеться в дві погибелі тай утікає в свояси.

Мука в ті часи, памятаю, була двояка. Одну називали "фор-екс". Мабуть тому, що на мішку було чотири великі римські знаки — XXXX. Наші люди казали "форекс". Та мука була нездала, але дешева, коштувала 80 центів мішок. Чорна, та до того гірка як полин. Друга була "медора", коштувала, здається, $1.50. Та ми мусіли вдоволятися тим форексом,

бо часом і такої не було за що купити. А тої ліпшої то часом купували пару фунтів, хіба раз на рік на Великдень.

Троха дальше від нас мешкав один чоловік, Луць Квичак. Діточок у нього була гарна купка, тож і не дивниця, що про ліпшу муку в його хаті не могло бути і мови. А Луциха так бажала бодай хоч раз за кілька літ в Канаді зїсти кусник ліпшого хліба, і тому бідна давай протестувати: "Слухай, Луцю. Що ти мені все "форвирц та форвирц". Купивбис ми вже хоч раз тої "нидори". Довгий час по тім тільки й мови було, що про той "форвирц".

Раз, а було це пізною осінню, ми дерли лича з конопель. Батько сукали те лича на коливороті, щоб опісля зробити з того мотузків на худобу на зиму. Коли приходить до нас сусід Павло і каже: "Ви чули, що Йосиф Яківчук вже небощик?" Ми з дива лиш роти порозявляли. Не чути було, щоби слабував, або що, а тут вже небощик. "Га," кажуть батько, "добрий чоловік був, царство йому небесне. Треба піти та віддати покійному послідну прислугу, як наш християнський звичай велить."

Сонце вже клонилось до заходу. Мама з Павлихою на борзі всукали дві свічечки з воску, що привезли з краю, бож до мерця не годиться йти голіруч. Випровадивши їх обох в дорогу, ми поклякали побожно і з наших уст понеслась тиха та щира молитва перед престіл Всевишнього за упокій душі покійника.

Тимчасом дорога була не близька, здається, около 15 миль. Поки наші паломники зайшли на місце, то було вже геть поза північ. Та яке було їх здивування, коли доходячи до хати небіщика, не завважали на подвірю ніякого руху. А що найважніше, то в хаті зовсім не світилося. Все одно, треба стукати до дверей.

В хаті блиснуло світло. Йосифиха попросила до середини. Та ще більше здивувались, коли побачили Йосифа живого та здорового.

"А вас що за нещастя принесло до мене в таку пізну пору?" — запитав.

"Як то що?" каже Павло. "Та от зі свічкою в руках прийшли ми за твою душу Богу помолитися." І почали розказувати.

"Ну," каже Йосиф, "якийсь "гунцвот" здорово пожартував собі з мене. Та коли вже так склалося, то будете моїми гостями, бо через віддаль мало коли і здибаємося. Переночуєте і завтра підете собі з Богом."

На другий день вернулись наші богомольці додому і розказали свою пригоду. Сміху було до розпуки.

Коло нас осідали люди і з інших народностей, переважно румуни. Трафилося, що один румун справляв весілля. Дочку віддавав замуж. Запросив на весілля і нас. Пішли ми, одно зза того, що за кілька літ в Канаді подібної оказії ще не було, а по друге з цікавости, як то румуни справляють весілля. Ну, і надивились ми там на ріжні комедії. Досить і у нас є тих церемоній, а в них то без кінця і міри. За те танець у них все лише один. Почіпляються по парі і так ходять довкола, скінчать і знов те саме зачинають. Ніякого співу не було чути. Цілий час лише одно і те саме: "Гоп-соп-соп, гоп-соп-соп", а жінки пискливими голосами до-

дають: "Дзьоб-дзьоб-дзьоб", а українці з Буковини і собі: "Гопайзоб, зоб-зоб-зоб". Те "дзьобання" особливо нам, дітискам, так було вбилося в голови, що потім не лише куди ходили, але і вночі через сон "дзьобали".

У нас була досить ґарна бібліотека. Батько привезли з краю повчаючих книжок ріжного змісту. А пізніше, коли наші часописи почали виходити, жадна не уйшла їх рук. Хоч би і тиждень мали голодувати лиш на самій воді, а ґазету мусіли заплатити. А що між нами було ще пару більше свідомих одиниць, то довгими вечорами сходились у нас, читали та дискутували на ріжні теми. Нераз і сходяче сонечко заставало наших тогочасних каменярів, виснажених тяжкою цілоденною працею, не виспаних, при куванні кращої долі для себе і своїх дітей. Не одна недоспана нічка не пішла на марне.

В 1904-5 роках заходом наших батьків-піонірів будується невеличка, гарна школа, в якій першим учителем стає свідомий і щирий патріот-українець, покійний Йосиф Бачинський.

Водночас появляються і українські священики, т. зв. серафимці. Ось перший раз зачуваємо, що десять миль від нас український священик, Юліян Богонько, буде святити паски в хаті Церковняка.

Що за радість. Мама печуть паску, пишуть писанки, а сльози радости так і ринуть по їх вимарнілому обличчі. Прийшла Великодна субота. Великдень того року мабуть був дуже вчасно. Сніги лиш де-не-де починали по трохи таяти. А ще день перед тим була страшна завірюха, позадувало, що і сліду ніде не видно. Та не було в світі сили, щоб спинила нас від нашого заміру. Мама завязали все те добро в біленьку скатерть, і по полудні ми обоє з батьком рушили пішки в дорогу. Зразу здавалось, що нічого. Та де-далі — Господи, засаджуся в сніг до пояса і вилізти нема сили. Батько витягають, сварять. З тяжким трудом добилися на місце. Хоч як ми були помучені, за те як мило було на душі, коли в неділю раненько почули радісну воскресну пісню "Христос воскрес із мертвих". Потім вже рушили назад додому. Поки зайшли, то вже добре смерклося. Так як ми обоє, так і всі домашні не ївши цілий день нічого; з найбільшою урочистістю очікували свяченого дару Божого.

В тім часі починається будування церкви, що мов старенька похила бабуся стоїть і до нині. Вона багато могла би дечого розказати з нашої та своєї бувальщини.

Та як би воно і не було пізніше, але на початках вище згадані священики дуже багато причинилися до розвою освітно-культурного нашого народу тут на чужині. За свій труд і працю не жадали від людей майже нічого. Переживали ті самі злидні, що і перший ліпший з нас. Одним словом, показали себе гідними синами українського народу. А декотрі з них за ту святу ідею, для котрої так щиро працювали, і життя своє положили (покійний Йосиф Чернявський).

Опісля чотири милі від нас починає будуватись місточко Канора. Тут знова пригадалась мені одна смішна історія. Раз мав надійти потяг. Люди, котрі були в той час в місті, поспішили мабуть з цікавости на залізничий двірець. Десь ні звідси, ні звідти появився між людьми

Іван Кобилка з Буковини. Кожух на нім новий, біленький, портяниці, як звичайно до міста, рясовані, в постолах, на голові довгий волос помащений здорово смальцем, так і блищить до сонця. Тимчасом надійшов потяг і став. Якийсь кондуктор чи що зліз з потягу і відразу впяли свій зір в Кобилку. Приступивши до нього, почав поплескувати по плечах і щось приговорювати. Врешті стягнувши рукав з одної руки, підсунувся поза плечі і кожух вже на ньому. Це все робилося так скоро, мов в театрі на сцені. В тій хвилі потяг рушив, кондуктор скочив з заду на потяг. Бідний Кобилка біжить за потягом, кричить: "Чуєш, мой, паршику, віддай кожух! Бог би ті скарав!" Та той махнув рукою, крикнув: "Ґуд бай, містер". Може чверть милі біг бідачисько, та побачивши, що не здогонить, проклинав той час і годину, в котрій без найменшої потреби скортіло його піти на двірець. І так з доброго дива пропав кожух по нинішний день.

Дальше щодо тодішної молоді, то вона хоч була мало освічена, або і зовсім ні, то під зглядом моральним була вихована далека краще чим теперішна. Батьків мала за батьків. Як батько сказав слово, то те слово було законом, було святе. Старшим завше віддавала належну пошану. Була працьовита, ощадна, бо знала, що кожна річ чи гріш дуже тяжко приходить.

1907 року я вийшла замуж. В 1908 році батько, з вище згаданих причин, промінюють фарму коло Канори і вибираються дальше на північ до Гаєс. Назва Гаєс пішла з того, коли ще люди волами їздили, то все казали "гейс" та "гейс". Анґлійцям так подобалося те "гейс", що і згадану околицю назвали Гейс-ом. Передше звалася Улрік.

Перебравшись туди, знов стрінули такі самі початки. Та надія на краще кріпила їх на дусі, та додавала сили до праці. Роки минали. Батьки мої тяжкою невсипучою працею доробилися значного майна, всіх дітей вивінували, і старість їх була забезпечена.

В 1936 році батько задумали в осени їхати до старого краю відвідати рідне село, свою родину, а передовсім стареньку сестру Христину. "Тоді можу вже спокійно умирати", казали.

Та люта неумолима смерть не дала здійснитися їх золотим мріям. 29 серпня 1936 року забрались мій добрий батько, та не до рідного краю в гостину, лиш в холодну темну могилу.

Щодо поступу на народній чи церковній ниві в вище згаданій околиці не описую тому, бо мої дороги там розходяться. Отже не знаючи добре справи, могла б комусь зробити кривду.

ГАРАЗДИ УКРАЇНСЬКИХ ПІОНІРІВ У КАНАДІ.

Написав Михайло Сташин.

Описую те, що видів, і що мені оповідали другі. У мене бували всякі подорожні і від них я багато наслухався про їх добрі і злі переживання. Були між ними такі, що зразу доробилися гарного майна, тішилися щастям, відтак фортуна від них обернулася, і вони знов опинилися в тяжкім положенні. Були гарні часи, збіжжа гарно родило, жадного року не схибило, в елеваторах не було де помістити, пшеницю зсипали в полі на купи, грошей не бракувало нікому, коні тримали найкращі, платили по 1000 долярів за пару, фармерська машинерія була в кожного найновіша. В довги фармер не залазив, бо як взяв фарму на десятьлітну сплату, то за одні жнива міг заплатити за цілу фарму.

Хіба що були такі випадки, що кількох фармерів до спілки куплять велику парову молотілку, відтак посваряться, і один або два візьмуть на себе сплату довгів, дадуть на морґедж фарму, худобу, а підчас молочення наймають машиніста і палюха, щоб гонили машиною, бо самі не вміли. Бувало, що платили машиністові по 15 долярів на день, а палюхові по 8. А були навіть такі часи, що людям коло снопів платили і по 9 долярів на день. Молотілка псувалася, треба було направляти. Затягнув фармер дві рати, і компанія забирає машину, худобу і фарму, все те, що було заморґеджоване, і продає другим фармерам, щоби відтак з ними те саме зробити.

Зліцитований фармер починає нову господарку вже на сіпіярській фармі. За пару років доробиться і знов дістає слабість на "авто", бо ним вигідно і скоро їхати. Купить, а на другий рік вийшла нова мода, треба міняти. При кожній заміні тратить на старім авті 4—5 сот долярів, а до нового додає також 4—5 сот долярів.

Інші фармері купували фарми один наперед другого і так ціну на фарми були піднесли, що платили і по 100 долярів за акер з лісом і корчами та камінями. В банку тоді можна було позичити кілько хто хотів.

Відтак пішли в рух трактори. Ними орють, сіють, жнуть а навіть зерно до елеваторів возять, чіпаючи до купи по кілька возів. Коней перестали уживати до роботи. Вони собі весело підстрибують на пасовисках, тішуться, що трактор їх визволив від тяжкої панщини. Увійшли в моду троки. Кожний фармер може возити свої продукти сотки миль. Тридцять років тому вони возили фармера, а тепер фармер везе волів до різні, де треба, навіть сотки миль.

Багато помилок робили колись фармері, але ми не дуже повинні тому дивуватись, бо перші піоніри здебільша не уміли навіть читати, писати ні рахувати. До того ж кожний з них приїхав без торговельного досвіду, тож не диво, що при набуванні досвіду вони робили багато фатальних помилок.

Пригадую собі одного фармера, що як приїхав з краю, мав 30 років. Взяв фарму за десять долярів і за других 30 років ту фарму викорчував, гарні будинки поклав, гроші в банку мав, бо кожного року збіж-

жа гарно родило. Правда, що дітей не мав, але жив собі дід з бабою в достатках, як кажуть, як в Бога за дверима.

Маючи 60 літ, загадав нове життя. Не подумав, що він вже старий чоловік. Продав він фарму за 10 тисяч долярів, хоч самі будинку більше вартували, натомість купив чотири фарми, себто цілу секцію землі з лісом, побудував хату за 4,000 долярів і другі будинки. Купив трактора, щоб виорати ті фарми, наняв робітників, щоб ліс вирубати. Не так то було легко орати, як вироблену землю кіньми обробляти. З робітниками посварився, трактор поломався, рату за фарму не було чим заплатити, ціна на збіжжа впала. Фарми пропали, він з розпуки заслаб, компанія машини забрала. Думав, що буде великим багачем, а тут стратив все те, що придбав за молодих літ і на старости літ мусів тяжко бідувати.

Одного дня прийшов старенький чоловік до місточка Чіпмен. Ходить і питає, чи не їде хто до Едмонтону. Він хоче поїхати, та не має цента при душі. Прийшов з фармів 25 миль пішки і ночував в соломі на полі близько міста. З плачем оповідає свою пригоду.

"Я зі своєю жінкою працював 35 років на фармі. Вона вже небіжка. За той час ми доробилися гарного майна, вигодували двох синів і одну дочку. Дітей посилали до школи. Що вони там училися, не знаю. Мені на фармі не помагали. Я наймав чужих людей до роботи. Робили від досвітку до пізної ночі. Одягалися як будь, від уст собі відривали, дріб, набіл, яйця на продаж складали. Худібку плекали, щоб на старість більше майна дітям придбати. Бувало так, що і в неділю не було часу піти до церкви Богу помолитись. Сусіди часто запрошували зайти до Народного Дому, щоб дещо нового послухати та прочитати, та я відмовлявся, що не маю часу, та ще й думав, що як піду, то Народний Дім ще і деякий гріш з кишені вирве, тож ліпше мені сидіти вдома. Самий не йшов і дітей не посилав. А тепер вже бачу, що зле зробив. Як би в мене сьогодні був той маєток, що я мав, то побудував би своїм коштом великий Народний Дім для своєї околиці, бож було звідки. Мав чотири фарми без цента довгу, гарні будинки, 16 коней, 30 штук худоби, завше годував кількадесятеро поросят на гроші, була вся машинерія, що треба. Діти як підросли, не хотіли мене слухати, покинули мене. Чи то вже була така кара Божа, чи що?"

Дальше не міг оповідати. Здавило за горло, сльози капали з очей. По деякім часі почав знова розказувати.

"Я мучився. Робота мене не бралася, совість гризла, що може і я самий завинив в тому, що лишився без дітей. Я ж думав, що придбане майно оставлю дітям, а їх нема. Пішов я шукати за ними по містах. Думаю, знайду, проситиму, щоб вертали додому. Прийшов до одного сина, він вже оженився з полькою. Вона сміялася з мене, називала всіляко, а син навіть не хотів признатися, що я його батько. З хати вигнав. Дочка прийшла на місяць додому, хотіла довідатися, скілько віна від мене дістане. Я дав її кілька коров і ще дещо. Вона то все зараз продала, і я її вже більше не бачив. Молодший син вернувся господарити, але я мусів йому зараз записати всі фарми, худобу і все, що було. Я згодився це зробити тому, бо був радий, що буде з нього гарний господар. Уміє

читати, писати по анґлійськи, молодий, здоровий, тож і я вже лекше дожию при нім свій вік. Віддав я синові дворічне збіжжа в шпіхлірі, готівку в банку, бо він казав, що робить бизнес, щоби збільшити майно. Тимчасом син не пильнував господарки, тільки бизнесу. Купував і продавав на біржі пшеницю тай продавав фарму за фармою. Продав три фармі, на четверту затягнув позичку в трост компанії, а відтак дав її другим людям в рент. Для себе збудував в місті маленьку хатину на дві кімнаті, і там для мене не було місця навіть переночувати. Я ходив по сусідах. В одного переночую, в другого пообідаю, в третього повечеряю і т. д. Та це вже навкучило мені. Тепер іду до сина або до дочки, може котре змилуєтсья і перетримає мене до часу, коли зможу дістати старечу пенсію."

Нас кількох слухало його оповідання і в нас повставали думки в голові: яке буде і наше життя на старі літа, чи і нам прийдеться колись переживати гіркі хвилі, як він переживає? Цей чоловік не бачив нічого, жив як той хробак у хріні, дбав про худобу, кури тай свині, а дітей лишив, нехай собі роблять, що хочуть. Чого вони вчилися в школі, що робили поза школою, з ким приставали, це його не обходило. Самий дітей вдома не навчав, не картав, на добре не наводив, до церкви не посилав, де були б чули науку священика: "Шануй отця і матір, буде тобі добре і будеш довго жити на землі." Тому на старі літа от таку заплату від дітей дістав.

А його сусід Андрій був бідний, не умів читати ні писати, мав шестеро дітей. Двоє старшеньких: хлопця і дівчину післав до Інституту в Едмонтоні, платив за науку і удержання в Інституті, діти набули освіту, пізнали свій народ, покінчили вищі школи і стали учителями. Батько мусів задовжитися, бо наука багато коштувала, але діти набувши гарне виховання, потім із своїх зарібків помагали батькові сплачувати довги і ще молодшим братам помогли скінчити вищу школу.

Батько мав лише одну фарму, але добре її обробляв, то і добре родила. Великого господарства не мав, то мав час піти і до церкви і до Народного Дому, де і діти брали участь в концертах, представленнях. Хоч їздив кіньми, авта не мав, однак на жадне зібрання не спізнився.

Тепер на старости літ діти батькам помагають, шанують їх, то і добре їм живеться. Двоє дітей роблять на фармі, двоє пішло на торговельне поле, а двоє учителюють.

Не завадить згадати, які то купці були, що скуповували худобу і свині в фармерів 35 років тому.

Знав я одного, що з бідного фармера став славним купцем на велику околицю, бо мав контролю над такими місточками, як Чіпмен, Гілярд, Мондер, Смокі Лейк та Восток в Алберті. Це була велика територія — около 70 миль довга і 60 широка. Як в його околицю заїхали які інші купці, то він їх так всякими способами натягне, що зайшлий купець стратить великі гроші. Всі чужі купці знали і обминали його територію.

Самий він доробився великого майна з перших поселенців, бо вони були здебільша неграмотні, охоронити себе від визиску не вміли, ціни худоби і свиней не знали, тож купець заробляв, кілько сам хотів. Бувало так, що дасть фармерові за вола 20 долярів, а продасть за 100. Денно ладував і відсилав по 5—6 ваґонів худоби. А вже як фармерські сини підросли, то вже син слідив за ціною, так що купцям приходи почали корчитися. Цей головний купець самий казав, що має маєтку поверх 100 тисяч долярів.

Та в 1926 році появилися великі троки-грузовики і почали купців скубати. З тими троками не могли вже купці вести конкуренцію в ніякий спосіб. Для фармерів це була і є велика вигода. Післанець заїздив грузовиком аж на фарму, забирав худобу чи свині просто до різні, де фармер діставав повну ціну, а шоферові заплатив менше як мав взяти Сіпіяр, щей фармер присів з ним за дармо туди і назад. В місті зорудував, що треба, бачив сам, яка ціна його праці тай кілько він заробив.

Прийшло до того, що ніхто на фармі не хотів нічого продати місцевому купцеві, хіба знав, що купець на тім стратить. Потім той самий купець взявся до фармерования. Наскуповував щось 15 фармів, засіяв пшеницею. А тут як на біду ціна збіжжа упала в долину. Він пшеницю тримав довгий час на "сторедж" в елеваторах, чекаючи на вищу ціну. Елевейторники відчислили собі за перетримання пшениці, а йому осталося по 5 центів за бушель. Це була велика втрата за один рік фармерування.

На слідуючий рік взявся на інший спосіб. Ціна на свині стояла досить висока. Він накупив багато поросят і льох. Засіяв досить ячменю та вівса, щоб було чим прогодувати кілька тисяч свиней. Та поки збіжжа зародило, він мусів від весни до осені купувати збіжжа на годівлю, а ячмінь був дорогий, тож дорого його коштувало вигодувати свині до різні. В осени свині впали з 13 центів на 3 центи фунт. То вже не оплачувалося і ходити коло них. І так фортуна закпила собі з нього, бо стратив великі гроші. В 1934 році лишив все і перенісся туди, де вже ніхто не спекулює і не ризикує. Кажуть, що лишив за собою около 50 тисяч долярів довгу.

Я їхав троком головним гостинцем до Едмонтону. Зустрічаю пару людей, чоловіка і жінку, що йшли піхотою з клунками на плечах. Я маю такий звичай, що завше як тільки стріну когось, що йде пішки, зупиняю трока і прошу сідати. Бо і я нераз ходив пішки, то знаю, як ноги болять. Тому я собі від давна постановив, що як буду мати чим їхати, то пішого подорожного не промину на дорозі. Бувало так, що я віз повний трок людей ріжних національностей.

Цих двоє людей йшли пішки з полудневого Саскачевану на Піс Ривер в північній Алберті. Сиділи побіч мене і оповідали про свої гаразди.

"Було у нас дві фарми. Пшениця гарно родила, була своя худібка, машинерія. Ми мали гарний маєток. Що року наймали на жнива робітників, платили по 6—7 або і 8 долярів за день. Відтак часи змінилися.

Прийшла немилосердна посуха, що тягнулася цілих 6 років. Першого року посухи я спроваджував сіно для худоби, купував насіння і все, що було потрібно. Мав я тоді 8 тисяч готівки в банку. За три роки вичерпалася та вся готівка на удержання господарства. Відтак вигинула худоба, бо продати не було де, а по друге ніхто не хотів, бо худе, лише шкіра тай кости аж жалко було дивитися. На фармі ані стебельця не осталося з давніших років. Вітри порохами гонили день в день, що не мож було очима на світ Божий глянути. Багато моїх сусідів забрали все, що мали, тай поїхали в північну Алберту, а я ще очікував, може колись зміниться на краще. І дочекався до того, що мусів покинути цілковиту пустиню, подібну до Сагари в Африці. Ми вже за останні три роки навіть курки коло хати не мали. Гроші всі стратив, навіть не лишилося на подорож, ще й задовжився, бо брав трохи урядової допомоги на фарми. Врешті не стало вже нам терпцю ждати, тай пустилися на Божу волю шукати щастя.

От такі то гаразди переживали наші перші поселенці в Канаді.

ЯК Я З ДОМУ ВИБИРАВСЯ.

Написав Михайло Пахолко.

Я, один з піонірів, хоч не перший, однак вже пята десятка літ суне. Тому хочу дещо описати про свої гаразди, може буде кому цікаво прочитати про те все, що я пережив. Не думаю, чи я годен все описати так, як дійсно було, тай моя рука вже не до писання, бо перепрацьована.

Я походжу з села Ветліна, повіт Ярослав. Було нас пять братів і одна сестра. Я був третій з братів. Як мені було 18 років, я і мої брати зачули про Канаду, бо вже декотрі відважніші з нашого села почали були виїздити до тої Канади. Ми почали умовляти батька, щоб продав той маєток, який у нас був і щоб ми також їхали до Канади. У нас було пять морґів поля, обійстя, один кінь, одна корова і кілька курок.

Батько зразу про це ані чутки не хотів, казав: "Тут умер мій дід, мій батько, і я тут умирати буду". Та ми на це не зважали, майже що дня починали з батьком те саме. Так він нарешті і зробив. Це було 1896 р.

Але як довідалися спадкоємці, то ніяк не можна було зробити контракту. Тож батько мусів дати щось мазурові відступного, що взяв назад завдаток. Після того батька хоч і за чуба бери, а про Канаду ані споминай.

Що ж ми тоді робимо?... Старший брат оженився, а молодший і я гайда до Прус на роботу. Заробимо грошей, тоді поїдемо до Канади. Так ми їздили через 5 літ. Але що через літо заробили, то через зиму розійшлося. Ніяк не могли тільки зложити, щоб було на дорогу.

Врешті і другий брат оженився, і я самий лишився. А тут як на збитки і Пруси попсувалися. Щож мені робити?... Відбув я військову службу, прийшов додому і почав ходити по вечерницях. Зійдеться нас кількох хлопців і радимося, як будемо жити? До Канади їхати — не-

ма грошей. Женитися нема де. Бо хоч і є дівчата, як ягоди, але що ж, коли бідні, немає жадна стільки майна, щоб хлопця взяти на свій кошт. Думаю, може би до якої вдови пристати, а тут як на біду і вдовиць молодих нема, а зо старою якось не виходить женитися.

Почав я розглядатися кругом себе. Впала мені в око одна дівчина. Радимося обоє, як би то ми могли дістатися до Канади. Там би ми вже якось розжилися. Вона каже: "Знаєш що? Тобі належиться від батька якась частка. Кажи, може би тобі дали хоч на дорогу. А я буду свому батькови сушити голову. Як дістанемо гроші, то поїдемо до Канади, а я в Канаді маю діда, бабку, два вуйки, дві тітки, то вони нам дещо поможуть, і якось будемо жити."

Я дуже втішився тою радою. Іду скоро додому і кажу батькові: "Тату, як самі бачите, нема де так оженитися, може маєте яку частку для мене, продайте, щоб я мав лише на дорогу до Канади. Я молодий, здоровий, поїду в світ шукати хліба." Батько як це вчув, гримнув дверима і по всім. А мама як почнуть плакати, кажуть: "То ти ще не вибив собі з голови тої Канади? . . . Я ж чула, що та Канада щойно недавно вийшла з моря, тож може знова запастися."

"Говоріть, що хочете," кажу я до мами, "а я таки хочу їхати. Дасьте мені грошей на дорогу, то добре, а як ні, то я і так нині-завтра з села виїзджаю."

Якось та мова трохи помогла, бо і батько щось подумав тай каже: "Коли вже так наперся, то їдь, але навіть не признавайся до мене."

Думаю собі, менше з тим, коби лише вистарали гроші. Так вони позичили 170 ринських і дали мені. Я мало не заплакав з радости. Ах, Боже! думаю, вже Канада моя. Біжу я просто до своєї дівчини і кажу: "Вже Канаду маю в кишені . . . А як там з тобою?"

"Біда," каже дівчина. "Я сказала батькові, щоб дав мені грошей на дорогу, бо хочу їхати до Канади, а йому хтось вже сказав, що з тобою, то навіть говорити не хотів."

От маєш, подумав я собі. Не досить того, що дівчину втрачу, та ще і ту поміч, що ми надіялися від її свояків. Відтак ми собі обоє троха поплакали тай розійшлися.

Але відомо всім, що у всіх важних справах треба "адвокатів". Тож і я взявся на цю штуку. Пішов я до її тітки і розказав їй про свою справу. Розуміється, що не за дармо, мусів обіцяти, що буду любити її сестрінку. Прийшло до того, що я мусів з нею оженитися, бо дехто говорив, що в Канаді нема священиків, а жити так без шлюбу то гріх. То з тих грошей, що я дістав від батька, дві десятки пішло на весілля, а 150 лишилося. Мій тесть зо злости, що я замало маю, то і він дав нам лише 150 ринських. Тепер є вже нас двоє, маємо три сотні. Троха за мало грошей, кажу до жінки.

"Будь тихо," відповідає жінка, "бо батько і так лихий, що я з тобою їду. А зрештою не журися. Ми обоє молоді, там я маю свояків, то якось воно буде." Так і на тім стало.

Було це в 1904 році, в місяці червні. А місяць пізніше, в липні, ми виїхали в дорогу до Канади.

Ми лише заїхали до Ярослава, то вже треба було купити хліба, ніхто не здогадався, що нам на дорогу треба хліба. Але ми якось заїхали до Гамбурґа, де взяв нас під опіку якийсь пан. Насамперед запровадив нас до якогось бараку. Там зїли обід, потім завів нас до аґента, і там ми заплатили за шифкарти по 131 ринських. Та в Гамбурґу ми мусіли чекати цілий тиждень на шифу, то за той тиждень, який тільки був у нас гріш, то видали, і ще було за мало. Разом з нами їхав один чоловік з жінкою, то дав нам хліба і 35 центів, а один хлопець їхав з нашого села, то я позичив в нього пятку. Тих грошей вистарчило нам аж до Квебеку, бо на шифі було що їсти.

В Квебеку кажуть нам постаратися хліба на дві доби, а де взяти грошей, то на це нема голови. А тут ще і кличуть до візити. От думаю собі, хліб байка, але де взяти грошей на показ, то вже біда. Але при візиті якось нам добре пішло. Очи нам повилуплював і сказав, що здорові. Питався, кілько маємо грошей, я сказав, що маємо 7 долярів. Ще щастя, що не казав показати. Каже, що добре, і ми перейшли. Тепер треба думати про хліб.

Мав я молитовник. Побачив один чоловік, що з нами їхав і каже: "Продай мені цей молитовник, я дам тобі грошей на хліб." Він дав мені за него півтора доляра, то ми вже за ті гроші харчувалися аж до Вінніпеґу. Я хотів лишитися у Вінніпеґу на роботу, але мене відмовили якісь люди, казали, що в великім місті чоловік ніяк не годен вижити, бо що в літі заробить, то в зимі піде, нічого не годен зложити. Мені ще лишилося 40 центів, тай думаю, треба купити хліба та їхати до Йорктону, там є жіночі свояки, вони не дадуть вже нам пропасти. Купив я за 25 центів хліба а за 10 ковбаси тай кличу жінку: "Ходи, поснідаємо тай поїдемо далі."

Щойно почали снідати, підходить один чоловік і каже: "Ви куди?" Я кажу: "Їдемо далі на захід." А він каже: "Чоловіче добрий, вертай назад, бо згинеш у тій проклятій Канаді." От маєш, думаю. Ми з великою бідою виїхали з краю в голоді, переїхали онтерійські гори, обсмалені ліси, цента в кишені нема, а тут цей канадіян каже "завертай". Жінка в плач, а я кажу до неї: "Чого ти плачеш? Ми ж маємо свояків, і вони живуть якось, то чому маємо журитися? . . . Маєтків в краю не лишили, то й нема за чим жалувати."

Якось жінка заспокоїлася, тай їдемо далі, бо незадовго має надійти потяг. А цей чоловік каже: "Будьте такі добрі, дайте мені кавалок хліба, бо бігме ще від вчера не їв нічого." От думаю, таки видно, що біда, як він мені казав, що вже четвертий рік в Канаді, а це було при кінці липня, і не має грошей ні що їсти, мешкає у "маніґрант гавзі", то це вже справді не жарти. Я кажу: "Прошу, кусайте, хоч я самий не маю ні грошей, ні хліба не маю за що купити, осталося мені всего 5 центів." Ми вже разом спожили все те, що я купив, і не осталося ні дрібки. Мав я кілька недокурків, закурили тай говоримо про Канаду.

Аж тут приходить до нас якась пані, немов яка ґрафиня, тай питає по польськи: "Може котрий з вас хоче заробити собі пару долярів?" Приступило до неї яких 20 чоловіків, між ними і той, що з

нами снідав, тай почали питати її, яка то робота? А вона каже, що має мастити стайню, то як хто хоче або на гурт або півтора доляра на день. Цей знайомий чоловік підходить до мене і каже: "Бачите, як тут платять? А шляк би її трафив. Вона хоче за півтора доляра робітника на цілий день."

Як він мені це сказав, я нишком шепнув жінці: "Не журись жінко, буде нам добре. Коли тут платять півтора доляра за день і ще не хочуть іти, то тут не так дуже зле."

І мені немов хто камінь з грудей зняв. "Рухаймо, жінко, в дорогу без страху, аби лише дістатися до твоїх свояків, а за решту не журися."

Ми всіли на потяг і заїхали до Йорктону. Це було в суботу. Тут стрінув нас один чоловік з нашого села. Питаємо, де живуть свояки моєї жінки, а він відповідає: "Не журися, тут не пропадеш. Завтра в нашій церкві буде Богослуження, має приїхати о. Заяць, то я думаю, що хтось приїде з вашої рідні."

Цей чоловік взяв нас до себе на ніч, а в неділю ми пішли до тої церкви.

Приходимо блище, ніби церква. Заходимо до середини, а там вже править о. Заяць. Не міг я багато розуміти, бо дуже хрипким голосом правив, але що ж, думаю, це в Канаді. Трудно сподіватися щось ліпшого.

В церкві пізнав я кількох односельчан. Уважаю, щоб не згубитися між людьми, бо що правда — народу було "багато". Як би так порахував чоловіків, жінок і дітей, то нарахував би до 15 осіб. Та я вже на цвинтарі приступаю до одного, поцілував в обі руки, хоч він їх виривав (щож, так мене батьки навчили; навіть в місті як я перечитав напис "Руский ресторант", заходив до середини і цілував всіх по руках) і питаю, чи не знає, де мешкають свояки моєї жінки, а він відповідає: Одна тітка живе півтора милі від нього, друга десять миль, один вуйко около 40 миль, а другий в Алберті, то не знає, як за далеко. Думаю собі: коби лиш до тітки, а там я вже пан.

Приходимо до тітки вже під вечір. Тітка наварила баняк яєць, поклала на стіл білого пшеничного хліба, масла, чаю. От думаю, хтось мусів її сказати, що приїдемо, коли так приготовилася.

Ми наїлися, троха наговорилися і пішли спати, бо були дуже струджені. Слідуючого дня мій дідо каже до мене: "Чи ти не згодився робити у мене цілий рік?" А я кажу: "Та ви ж самі знаєте, що я хочу заробити, бо не маю ані одного цента при душі."

"То добре," каже, "Як будеш робити, то дам тобі 100 долярів на рік." Я кажу: "А може то замало?" А він: "Тут так платять, а я даю тобі і так більше, як мав би дати чужому." І так я став до роботи за ту сотку на рік. Робив як віл. Не мав дня ні ночі, бо і він був на дорібку. Тут треба викорчувати дерево, там викопати камінь, роби коло дому і на полі — всюди. Нераз я собі думав: За такі малі гроші так тяжко робити і багато, але жінка каже: "Бійся Бога, нічого не кажи, бо як би нас дідо вигнав, то де ми тоді підемо? А як перебудемо цей рік, то

тітка казала, що дасть мені корову. А може і тобі щось трохи надоложуть." Так я робив далі.

Аж одного дня приходить жінчин дядько і каже до мене: "Бери фарму, бо там коло мого Андрія на Вівергил видали цілий тавншип до брання." Я кажу: "Нащож мені фарми? Ні грошей, ні коней, ні плуга, нічого не маю. Чим буду на фармі робити?"

Дядько каже: "Не журись. Не від разу Київ збудували."

Я роздумавши пішов таки до Йорктону, і таки взяв той нещасний гомстед. Докінчив рік у діда, думаю перебиратись блище до мого гомстеду. Попросив діда, щоби завіз нас до вуйка. З тих грошей, що я заробив, лишилося 40 долярів. Вуйко добрий чоловік, втішився мною і каже: "Добре, що ти приїхав. Поможеш мені до зими, за те тобі корову перезимую, дам пару мішків бараболь і будеш мешкати в хаті."

Я кажу: "Бараболь мені не треба, бо тітка обіцяли викопати кілька рядків, корова то байка, а в хаті у вас не мушу мешкати, бо я маю свій гомстед."

Вуйко щось подумав і пішов, а я кажу до жінки: "Ти хотіла до вуйка, то будь, а як ні, то вертайся до тітки назад, а я йду на роботу." І так зробив. Пішов на роботу і ще до зими заробив 47 долярів. Жінка лишилася у вуйка і за той час вимастила його стайню з льоґів, і так ми перебули зиму.

Аж на третий рік ми пішли вже на свій гомстед. Поглянули ми на той гомстед і аж за голову взялися. Мабуть гіршого нема нігде в Канаді. Стали ми обоє і думаємо, що робити маємо. А той чоловік, що привіз нас на той ґомстед — бо вуйко не хотів — каже до мене: "Чоловіче, втікай звідси поки ще молодий." Я відповідаю: "Що ти говориш, я ж дав 10 долярів, на які я більше як місяць тяжко працював."

"Е, що то 10 долярів, як фарма нездала." І цей чоловік говорив правду.

Каміння на тій фармі було таке, що вже більше не могло бути. Ліса не було грубого, але тут, де я мав ставити хату, то кілька днів мусів чистити. Але я собі помалу. Насамперед поставив таку буду, як в Старім Краю конюхи ставили. Відтак поклав хату, а потім стайню. Наймив одного фармера, що вже мав воли, і ми за два дні покрили дах ґонтами. А як скінчив це все, лишив на жінчину голову, а самий пішов на роботу. Я далеко не йшов, лиш 13 миль, і трафилася робота у фармера на жнивах коло молочення. За два місяці заплатив мені фармер 65 долярів. Я думав, що він дурний. Хто ж бачив стільки платити, коли я робив би і за половину дешевше. Але за те я робив як віл, бо я хотів, щоб і йому щось лишилося.

Сховав я гроші, подякував фармерові, хочу його на відході в руку поцілувати, а він руку до себе і каже: "Сей, ю крейзі? Я даю тобі гроші, а ти хочеш мене вкусити?" Я кажу: "Но, но байт, мі кіс." Він питає: "Ват фор?" Я кажу: "Ю ґів мі лацо моні, мі ю кіс." Він засміявся і каже: "Як ти будеш так завше робити, то я дам тобі 5 долярів більше, як другі платять." І справді, я в того фармера англійця робив через 5 жнив.

Приходжу до дому, а моя жінка хату і стайню вимастила, вибілила попелом, то як я те все побачив, а ще на своїй власній фармі, то бігме аж заплакав з радости. От, думаю собі, кажуть, що Канада проклята, а я вже можу рівнятися з согорівським дідичем.

Сідаю я до стола, беру перо і пишу до краю: Тату, мамо, братя, продавайте за що можете і приїзджайте, бо Канада медом і молоком текуча. Вони повірили, і за короткий час вся моя родина приїхала до Канади.

Родичі вже повмирали. Один брат умер, а нас чотирох братів ще в живих осталися. Один брат є ковалем.

За других не пишу, хай вони самі за себе пишуть. Вони приїхали до Канади 5 років пізніше від мене. Привезли були з собою по чотири сотки і більше, а я не привіз ані цента і тут за тих перших пять років не багато приробив. Мав вже воли і плуг, як вони приїхали. Аж на шестий рік я зачав фармерувати.

На тій фармі я мучився 13 років. Дивлюсь, ті "маніґранти", що приїхали зо мною, стоять краще від мене. А тут чоловіка зависть бере, чому другий може мати, а я ні. Або ж то я від "мачухи?" Що ж я роблю? Продаю цю фарму і купую в другім місці. Продав свою за 23 сотки долярів і купив пів секції. За одну чвертку дав 34 сотки а за другу 24. Розумієсь, купив на виплат. Відтак при тих фармах купив ще одну, то на тій ще маю трохи довгу. Решту все маю виплачене.

Маю 16 коней, 24 штуки худоби, дві жниварки, сіварку, молотілку, авто, трок, і на Виловбрук маю пул-рум. Те все ми обоє з жінкою собі придбали своїми пальцями. А тепер вже наші діти роблять.

Виловбрук, Саск.

МОЇ МРІЇ СПОВНИЛИСЯ.

Написав Гриць Громляк.

То було в році 1907. Ми дістали лист від брата, щоб їхати до Канади. Брат вже був в Канаді 3 роки. Батьки послухали поради свого сина, і давай збиратися до Канади. Про наш виїзд зараз рознеслася вістка по цілому селі. До нас почали сходитися купці. Були дні, що в хаті було і по кілька купців нараз. Навіть і без жида не обійшлось.

Продали ми, що було, і очікували того дня, коли прийде вістка, щоб рушати в незнаний світ. Час минав повільно. До дня нашого відїзду ще було сяк-так, бо не було ще часу добре обдумати, що це така далека дорога, незнані сторони, а що найважніше, то покидати рідний край і рідню може на все. Та чим блище було до того дня, тим більше я тратив охоту їхати в незнаний світ. Це тому, що брат писав, яка то велика Канада і які то великі фарми, як то фармері живуть далеко один від другого, і тому я втратив охоту їхати в такі пустині. Я як підросток зрозумів, яке то сумне життя мене в Канаді чекає. Тай і справді, хто мав би охоту покидати таке веселе рідне село, як наше українське, і йти на непевне?

Врешті прийшов той день. Посходилися свояки і сусіди, щоб попращатись з нами, при чім, як всі знають, і плачу не бракувало. А що зо мною тоді діялося, то не до описання. Мене прийшли пращати ті мої товариші, з якими я разом гонив худобу пасти. Бо лише пригадайте собі на хвилинку ви, дорогі піоніри, хто з вас не памятає ті молодечі літа, коли то ви пасли худібку на луці, де так гарно цвіти пахнуть, бджілки бренять, птички співають... Ми пастушки після всяких іграшок також заведемо гуртом свою рідну пісеньку, а до нас доходить звук з могутніх грудей парубків і дівчат, що працюють кілька гін дальше від нас на ниві, засіяній кукурузою, засадженій бараболями та всякою яриною. А понад нами зноситься жайворонок і теж виводить свою милу мельодію. І те все я маю тепер покинути?... Це ж розпука для молодої душі.

З великим жалем на серці і сльозами в очах покинув я свою рідну хатину, рідне село і пішов разом з батьками до стації в Городенці, де ми мали сідати на потяг. Надійшов небаром потяг і ми ще попращались в останнє зо свояками і рушили в дорогу.

Приїхали ми до Антверпен в Бельгії, там нас завів аґент до не дуже гарного готелю, де ми чекали десять днів на пароплав. Це було в місяці квітні.

Погода була тепла і гарна. Посидів я може пів дня, і в голові все крутилося від потягу, але захотілося вже вийти на прохід по довгій подорожі. Тож зібралось нас кількох хлопців і йдемо на прохід. Мої батьки не хочуть мене пустити в таке велике місто, щоб де не заблудив. Запевняю їх, що не заблуджу і відходимо.

Увійшли ми в місто, і там я перший раз в життю побачив всякі дива, трамвай, собаки запряжені в маленькі візки, а на тих візках всякий крам: городина, овочі, хліб, молоко і інше. Побачив теж великі коні з кудлатими копитами, великими як макітра, що перевозили всякі тягарі. Так ми походили і вернулись до нашого готелю.

Слідуючого дня ми знова пішли в місто, нас кортіло піти дальше, побачити дещо ще більше цікавого. Там побачив я дуже гарну картину. На другім боці морського заливу паслася череда коров тирольської раси. І це так гарно мені виглядало, бо до цеї пори я чогось подібного не бачив. Тоді я подумав, що як вже буду в Канаді, то мушу знайти собі фарму над великою рікою і буду плекати такі гарні корови.

Аж врешті прийшов той день, що ми мали сідати на пароплав. Ми зайшли пішки до пристані, сіли і відплили від берега. Подорож пароплавом тревала 10 днів. Висіли в Квебеку, і тут я побачив правдиву Канаду. Там ми довго не стояли. Купили на дорогу харчів і рушили дальше потягом на захід.

Чим дальше ми їхали, тим сумніше мені ставало. А було чого сумувати. Погляну крізь вікно і не бачу тих гарних нив, обсаджених соняшниками, лише гори, каміння, попалені ліси, безлисті осики. Аж як переїхали онтерійські гори та озера і доїздили до Вінніпеґу, то вже ставало відраднише, бо тут вже було видно рівнину та гарні поля.

З Вінніпеґу ми заїхали аж до Ростерн в Саскачевані. То було в місяці травні. Злізли з потягу коло години семої вечір і стоїмо. Ми спо-

дівалися, що тут має нас на стації стрінути брат, а його не видно. Що ж тепер почати? Чужа сторона, чужа мова, ніяк кого запитати, а тут вже і ніч зближається. До нас підходить чоловік і каже: "Слава Ісусу Христу." Як я вчув ті слова, то на душі стало лекше. Він почав питати, хто ми, з котрого села? І коли батько згадав село, то показалося, що і він з того ж села і називається Никола Качковський.

Він розказав нам, що брат чекав на нас три дні, та не міг дочекатися, і того самого дня відїхав перед полуднем до Радісон. Той чоловік забрав нас до себе на ніч.

Слідуючого дня трафився чоловік, що йшов в ту сторону, де мій брат мав фарму, і батьки випровадили мене з тим чоловіком до брата з повідомленням, щоб приїхав і забрав нас.

Взяли ми в торбину хліба та дещо до хліба і пустилися в дорогу. А дорога не така близька; бо було 42 милі. Пройшли ми зо 5 миль, а я вже втомився, що годі йти далі. Найгірше ноги почали боліти. То ж не диво. Бути 6 тижнів в дорозі, то знаєте, чоловік розпанощиться, розледачіє. А тут не жарт, треба йти. Ідемо, та вже пора і обідати. Посідали, перекусили, троха відпочили, та не довго. Мій сопутник каже рушати, бо ще далеко. Я встав, а ноги відмовляють послуху, ледво рушив з місця.

Ідучи чую, що мої ноги зо споду печуть. Я сів, скинув черевики (нові, ще незаходжені), а там міхурі. Пробую затягнути черевики, та немож доторкнутись до міхурів. Сопутник мій радить іти босими ногами. Я так зробив. Та довго не йшов. Міхурі потріскали, і чую, що ніяк не можу іти далі. Звільняю хід, остаюсь по заді, та мій сопутник на ніщо не зважає, ще й грозить, що як не буду йти скоро, то лишить мене, і сам піде дальше. Збираю всі сили і терплю та йду дальше. З тяжким трудом дійшли до якоїсь порожної хати. Я прошу його, щоб тут заночувати, бо вже дальше мені не сила йти. Він не похочує мене слухати, каже, що до вечора ще досить далеко, але я таки застрайкував, сів і ані руш з місця. Він побачив, що не вдіє нічого, нарешті рад не рад згодився.

В тій хаті ми переночували. Рано повставали, а тут починає падати дрібний дощ. Я зрадів, бо чейже не підемо в дощ, і я більше відпічну. А він дає розказ, дальше в дорогу. Я прошуся, як же мені йти з пораненими ногами, та ще в таке болото, а він: "Як не хочеш іти, то лишайся, а я піду сам."

Що ж я бідний мав робити? Лишуся самий тут між німцями, дороги не знаю, пропаду. Збираю остатні сили і йдемо дальше. Я втомлений, болото, ледво тягну ноги за собою, але йду. Так з тяжким трудом ми аж під вечір добилися до брата. Привітався з братом, з братовою, розпитали про що важніше, повечеряли, і я пішов спати.

Рано брат запряг воли до воза і каже: "Ідемо по батьків." Заїхали за добу там, де вони лишилися. Брат зараз поїхав з батьком до Ростерн, там оплатили фарму, про яку вже брат знав і їх поінформував. Купили пару волів, віз, кухню та ще деякі прибори до хати, і на слідуючий день їдемо на нове господарство.

Приїхали в духоборське село Петровка і там під селом стали табором, повечеряли, і приходить до нас кілька тих духоборів і питають де їдемо? Ми мало розуміємо їх, та вже брат за нас говорить. Питають вони брата, чи не лишивбися я у них пасти худобу? Брат мені каже. Я не дуже маю охоту йти між чужих людей, що їх мови не розумію, але батько каже лишитися, то я лишаюсь.

На другий день я і ще один хлопець, що вже був там у них пастухом минулого року, пігнали худобу на пасовиско. Худібка пасеться, ми полягали тай лежимо, пасовиско не так, як було вдома в селі. Тут куди глянь, то широкий степ, лиш де-не-де латка пшениці. Хоч і легка робота, та я невдоволений. Пригадав собі, як я минулого року пас. То була велика ріжниця. Там був гурт хлопців, веселі жарти, байки, співи, а тут лиш нас двох. Хоча він також краян з сокальського повіту, але я ще до нього не привик. Так пасли ми разом два тижні.

Одного дня приходять мої тато і кажуть мені йти до дому, бо вони не годні собі самі дати раду на тій фармі. Я кажу, що малий, ще і тілько не дам собі ради, однак тато стали на своїм, і я пішов до дому, а вони пішли на роботу.

Вдома я застав навезене дерево на будівлю. Хати ще і не зачинали. Замість хати перевернули з воза баксу до гори дном, і вона служила за хату. Приходиться мені будувати хату. Я ще малий, сили нема, практики в майстерстві нема. Радимось з мамою, може би здибати якого майстра, щоб бодай звів нам хату на стовпи, а решту вже самі будемо кінчити. Та тут біда. Де піди, то лиш сама жінка з дітьми вдома, а чоловік пішов на роботу. А хоч де і є, то каже, що не має часу, або що він не майстер. Прийшлося мені самому бути майстром.

Так ми якось склітили ту хату, обліпили глиною і радіємо, що вже незабаром лишимо баксу і підемо до хати. Та на нещастя в ночі упав великий дощ, глина розмокла, хата взяла на один бік вагу і перевернулася.

Кілько то жалю було за хатою. Та на щастя наш сусід прийшов з роботи, мама пішли до нього і розказали, і він настільки був добрий, що поміг нам здебільшого змайструвати хату, а решту я вже кінчив сам. За те я ходив йому орати. Зорав і собі зо 5 арків землі.

Їду з мамою до Ростерн, де моя сестра служила в німця. Їдучи через Петровку, повернули побачитися з батьком. Тут я лишаюсь знов пасти худобу, а батько їде до дому. Побув я там з місяць, підовчився духоборської мови, і вже мені троха ліпше, бо можу розмовитися з ними. Каже мені один духобор, щоб я лишився в нього на зиму і від нього буду ходити до школи на науку. Я на те згодився. Школа була таки в селі.

Скінчив я свою роботу, заробив 80 долярів і з тим вернувся до дому та розказую, що маю намір іти до школи. Мене почали відраджувати, бо я був їм потрібний вдома, та я вперся на своїм, бо хотів навчитися анґлійського.

На слідуючий день збираюся до школи. Попращався, вийшов на двір, мама і сестра ідуть за мною плачучи і кажуть, щоб я вернувся,

бо вони без мене не дадуть собі ради. Я пожалував їх, послухав і вернувся, за чим і до сьогодня жалую.

Десь по Різдвяних святах пішов я відвідати сестру в Ростерн. Прийшов до міста, там здибає мене один чоловік і питає, чи я вмію читати по українськи? Я сказав, що вмію, а він питає, чи не пішов би я до нього вчити його дітей по українськи? Я відповів, що я не учитель, учити не можу, та він на це не зважав.

Ми погодилися, і я поїхав з ним на Альвену і там був учителем три місяці. Учив не тільки його дітей, але ще і других, за що мені платили по 10 долярів на місяць.

На весні вернув до дому і знов почав господарити. Аж десь на третий рік, хоч я не мав ще тих літ, щоб можна мені брати фарму, мені припала до вподоби якраз така фарма, про яку я мріяв, над великим озером, що називається Ред Бері Лейк. Я ще не міг її на себе взяти, але боявся, щоб не взяв хто другий, почав на ній робити. Зорав кілька акрів, поставив малу хатину, і так та фарма зосталася мені до сьогодня. Я зчасом доробився настільки, що мав вже свої дві і пів фарми.

В році 1927 відвідав Рідний Край. Коли вернувся з краю, купив собі ще дві фарми, на яких і до нині господарюю.

А коли лиш вийду на двір і погляну на озеро, то згадую той день, коли я був в Антверпен і бачив расові корови над морським заливом і мріяв про фарму над рікою в Канаді. Мої мрії сповнилися.

Гефорд, Саск.

ТЕПЕР І КОЛИСЬ.

(Спомини Гриця Булавки. Записав І. А. П.)

Ми часто тепер нарікаємо на недостатки та на лихі часи. Правда, що не всім тепер "з медом" живеться, а все ж таки не голодуємо. А це ще не є біда, як нема голода, однак є ще в живих деякі з наших перших поселенців в Канаді, що в початках переживали дійсну біду і злидні.

Розкажу вам коротенько те, що мені оповідав старий фармер Гриць Булавка.

Колись, як ми приїхали в ту нещасливу Канаду, около 50 літ тому, завезли нас в пусті степи та яруги з мочарами та корчами 35 миль від найблищого місточка. Я привіз з собою величеньку родину, шестеро нас було, а в мене кишені порожні.

Повстало від разу багато питань, на які треба було шукати негайної відповіді. Як дати собі тут раду, щоб не згинути? Як і чим удержати родину? Де її примістити? Що робити, звідки починати? Як і чим будувати захист для родини? Де і за що роздобути яку домашну худобину для праці і для поживи? Відповісти на ці питання було неможливо тому, що в кишені не було ані цента.

Наші теперішні молодики з того сміються, але якби їм довелося в таких обставинах жити, то погинули б як руді миши.

Ставити хоч би яку тимчасову буду нема чим, бо ні сокири, ні пилки, ні рискаля не було. А комарі роями налітають і кусають.

Розбіглись ми по корчах, натягали сушнику, розложили вогонь, прикрили бурянами, щоб наробити диму та охоронити себе від влізливих комарів, бо лише від окуру вони втікали. Мешкати в пущі без хати дуже неприємно. Тягаємо ломаки, спираємо їх до більшої деревини, будуємо щось ніби шатро. Скубаємо траву, носимо до цеї буди, стелемо на землі, щоб було бодай на чім ніч переспати, а день то і під корчем пересидимо.

Збудував я буду, примістив у ній родину, лишаю їй пів мішка муки, а сам іду до найблищого сусіди Михайла Погідного, що так само як я розбудовувався пів милі від мене. Йдемо оба до Стефана Грабчука і умовляємось йти разом до місточка на торг, купити по мішкові муки, а крім того я маю купити пилку, Михайло сокиру, а Стефан рискаль, щоб все те уживати на спілку. Грошей на купно позичив в Михайла.

Ми вийшли з дому раненько, ще на світ не благословилося. До місточка далеко. На степах ні дороги, ні стежки, ні сліду людського не було. Свій слід ми значили у важніших місцях тичками з навязаним клаптиком сіна або трави. Ми йшли на південь, а провідником було нам сходяче сонце. Харчів взяв з дому Стефан, і ми несли їх по черзі в мішку на плечах. Втомившись, ми сідали над потоком, розкладали вогонь, витягали з мішка бляшку від помідорів, гріли чай, витягали хліб і полуднували. Відпочивши, ідемо дальше вперед.

Вже сонце клонилося до заходу, як ми побачили перед собою невеличку буду і дві маленькі кучки зложені з кругляків. Підійшовши блище, ми стрінули чоловіка, що орав чотирма волами цілину. Поблизу пасся на припоні невеличкого росту коник, що його тут називають "поні". Поздоровкались і починаю говорити до нього по свойому, бо іншої мови не знаю. Він глядить на нас, пакає люльочку, ніби слухає. А як ми скінчили, він почав відповідати. Тепер вже ми слухаємо, але що він там говорить, то Бог його знає, ані слова не розуміємо, мабуть що і він нас так само розумів. Ми сказали йому містер і назвали місточко, до якого йдемо. Він видно зрозумів, чого ми хочемо, бо почав показувати рукою, щось пояснював, а все лише "дис вей". Ми подякували йому, попращалися на міґи, вийшли на стежку вдоптану коровами і пішли, куди він показував рукою.

Тримаючись стежки, війшли ми може з милю, оглядаємось, а той чоловік махає до нас рукою і щось кричить. Нарешті лишив воли, сів на того лошака і їде до нас. Ми стали і чекаємо. Як що до чого, кажемо, то нас є трох, не дамося.

Дігнав він нас, щось накричав, обернув кониною назад і махнувши рукою, каже: "Коман." Ну, що ж робити? Нічим ми не провинилися, то і боятись нема чого. Вертаємось вслід за ним. Провів нас троха, зліз з коня, показав нам у траві слід від коліс і показує рукою тай каже: "Ґо дис вей." Ми скинули шапки, поклонились, сказали разом дякую і пішли вперед.

За півгодини ходу ми вийшли на горбок і побачили місточко, до якого ми йшли. Однак до місточка ми не йшли, бо вже смеркало, лише

зайшли в лісок, розложили вогонь, повечеряли і там перекуняли до ранку. На другий день прийшли ми в місточко, розглянулись, відтак зайшли до крамниці і питаємо за тим, чого нам треба. Говоримо до крамаря, та він нас не розуміє. Говорить і він щось, тай і сам бачить, що ми не розуміємо. Стоїмо і розглядаємось. В той час увійшов ще якийсь чоловік, щось сказав, крамар пішов з ним до комірки і виніс мішок муки. Ми зраділи. Підбігли всі три разом, тичемо пальцями в мішок і показуємо на себе. "От цего нам дай, містер."

Крамар виніс три міхи муки і поклав коло дверей. Ми взяли сокиру, пилку і рискаль, бо ці річи стояли на виднім місці, поклали на муку, показали на пальцях, що маємо 6 кавалків, поклали на стіл всі гроші, які мали при собі. Він відчислив, кілько йому належалось, а решту відсунув до нас. Ми вклонились капелюхами, забрали річи на плечі і пішли.

До дому ми вертались тою самою дорогою, тримаючись тичок. Куплений крам несемо на плечах. Йдемо помалу, відпочиваємо часто, бо міхи щораз тяжчі стають. Ночували в корчах та просили Бога, щоб хоч дощ нас не захопив, бо не буде де сховати муку. На наше щастя не було дощу.

За три доби добилися ми врешті до дому. Перетомлені були до краю, але раділи всі, що вже будемо мати хліб і начиння до будови захисту на зиму.

Поклали спілкою халабуди, лишаємо вже решту жінкам докінчувати, а самі на жнива до дальших фармерів, що вже були попередно і троха загосподаровані.

Заробивши по пару десяток, ми вертали до родини і за ті гроші вже розживалися аж до весни.

Хоч як тяжко було вязати кінці до купи, та чоловік молодий, дужий, всяке лихо витерпить. Та все ж таки чувся щасливим, жив надією і вірою у краще завтра.

НАШІ ПОЧАТКИ В АЛБЕРТІ.

(Спомини Василя Сидора. Записав Іван Микитюк.)

Я, Василь Сидор, з жінкою і трома дітьми приїхали до Канади в році 1907. Юльці було 15 років, Марійці 7, а Юркові 3 роки.

Памятаю як нині, що до Іннісфрі в Алберті ми приїхали і злізли з потягу в годині 10 рано. Я зараз найми фіру, на яку зложили пакунки і самі сіли тай поїхали на північ 45 миль. Віхали 20 миль і почало вечоріти. На щастя здибали жінку з нашого села, заїхали до неї і там переночували. На другий день заїхали до другого фармера.

Від того фармера чотири милі на схід я вибрав собі фарму-гомстед за 10 долярів. Доріг не було ніяких. Я ходив на фарму, рубав дерево, клав буду, покрив її дерням а по середині стелі зробив діру, щоб мав куди дим виходити, бо кухні не було. За кілька днів була вже своя палата, було вже де на ніч голову приклонити.

Та показалася друга біда. В ночі налізе вужів на верх буди і гріються коло діри над вогнем. Понаставляють голови і бувало так, що кілька їх впаде на вогонь, а з вогню зараз втікають на бік. Часом та погань лізла на голову та за пазуху підчас спання, та мені було байдуже. Жінка тим часом мешкала з дітьми у згаданого фармера. За кілька днів жінка вислала дівчатами мені їсти. Ходили вони бідні аж одинадцять миль, бо мусіли обминати довкола озера. Бувало вийдуть рано і принесуть мені аж у вечір тай мусять ночувати. А в ночі самі не сплять і мені не дають, бо бояться гадюк. Звісно — діти, та ще й дівчата боягузи (ті вужі не були їдовиті).

Одного разу звідкись зявився в лісі вогонь. Хтось запалив. А тоді в лісах було повно поломаного сухого дерева, що чоловікові тяжко було перейти. Дим почав нас дусити. Біда. Що тут робити?... Я чим скорше викопав яму, закопав подушку, бленкети, сокиру, рискаль, біґу і хліб, що діти принесли, обкопав кругом буду і кажу до дітей: "Ходім, діти, скоро до того найближчого фармера півтора милі звідси і в нього схоронимось, може туди не зайде вогонь."

Забігли ми до фармера, застали лише саму жінку, бо чоловік пішов до Едмонтону шукати роботи. Як вогонь зближався, то було чути, як пищало всяке гадя, аж сумно було слухати. А всяка дичина, муси, каюти, зайчики всі втікали наперед вогню.

На щастя вогонь не підсунувся до хати, бо кругом було вже вирубано гарний кавалок ліса. Там я з дітьми мусів переночувати.

На другий день відослав дітей до мами, а сам вернув до своєї буди і почав рубати дерево, тесати і будувати хату.

Пізно в осени хата була вже сяк-так готова, і на зиму я забрав жінку з дітьми до своєї власної хати.

На фармі накосив сіна косою 6 фір, купив корову, муки, бараболь і при тім вже цілу зиму сиділи, їли а трохи і терпіли, як самі знаєте, зима довга і докучлива.

От такі то були мої початки в Канаді.

Тепер мені до міста Мирнам три милі. Тут лісів вже нема, лише вітри віють і гонять порохами. Та тепер вже слава Богу ліпше, як було в початках.

РОДИННА ТРАҐЕДІЯ В ОКОЛИЦІ ФОРТ ФРЕНСЕС, ОНТ.

(Переказав М. Стойко. Записав М. Косович.)

Ніхто не пережив такого як я.

Мені було 6 років, коли умерли мої тато. Я уродився в малім селі на Україні. Мої тато називалися Никола Стойко. Вони мали там своє поле і хоч не були багаті та їсти мали що. По татовій смерти почалися у нас злидні. Хоч я був ще дитиною, однак памятаю, як тяжко нам тоді було жити.

В рік по смерти батька мама вийшли заміж за Николу Усціцького. Відтоді я памятаю жорстокість вітчима, котрий бив мою маму за пер-

шу ліпшу марницю і мене враз з нею. Навіть в школі не було краще, бо вітчим говорив учителеві, аби мене бив, коли лише вважає, що мене належиться вибити. По школі мене заставляли вдома до тяжкої праці, і я не мав коли вчитися. Одною з ріжних тяжких робіт, до яких мене заставляли, було ходити з вітчимом красти дрова з недалекого ліса, бо він не мав грошей на дрова. Мене заставляли орати і до всякої роботи коло хати, а на другий день в школі учитель бив мене, що я не навчився або не написав завданого.

Чим далі ставало все гірше. Вітчим був лінивий, хліба вдома бракувало. Коли я голодний упімнувся їсти, він мене бив і посилав спати голодного. Для тих, що памятають свій дім інакше, це може виглядати на байку, однак я пережив пекло і знаю, скільки можна витерпіти від лихого вітчима.

Тут я повинен згадати, що вродився у мого вітчима і матері синок. Коли він вродився, я став нянькою для того чорта, що пізніше зруйнував моє життя. Він називався Антін.

Одного разу, коли мама і вітчим поїхали до недалекого міста, мене лишили з дитиною. Мені тоді було заледви 7 літ. Я носив дитину сюди то туди, аби не плакало і мені закрутилося в голові і я, поки дійшов до постелі, щоби покласти дитину, впав, і він зі мною, і дитина набила собі на чолі ґулю. Коли вітчим побачив в дитини ґулю, спитав мене, як то сталося. Я сказав. А він мене так вибив, що я стратив притомність. Коли прийшов до себе, я був покритий синяками, цілий закровавлений, і все тіло боліло як попечене. Я почав вставати на ноги, і на те вітчим вийшов з хати і сказав мені пасти корову. Я боявся і пішов. Тоді я надумав втікати з дому.

Недалеко від нашого дому були гори, де я був певний, що можу сховатися від мого ката. Замість до корови, я пішов все дальше, аж зайшов в гори. Там я знайшов печеру, яких є в горах багато, і як був ослаблений, заліз туди і заснув, аж на другий день пробудився. Я вже чувся трохи дужчий, але дуже голодний. Я постановив собі піти через поле, де бачив садок і нарвати овочів. Я це зробив, і ніхто не бачив мене, вернувся до своєї криївки і наївся яблук. Так перейшов день і ще одна ніч. Я знов закрався до саду, та цим разом не пощастило мені. Селянин мене зловив, але не бив, як я сподівався. Побачивши синяки на моїм тілі, зачав мене випитувати, і я йому все розказав. Він взяв мене до свого дому, а сам повідомив поліцію, і мого вітчима арештували. Я вернув додому, а мій вітчим дістав 5 діб арешту.

Я був в страху тих 5 днів, бо я знав, що мене чекає, коли він прийде. І він вернувши додому, хоч мама мене з плачем боронили, страшно мене побив. Я, прийшовши до памяти, знов утік і цим разом сховався на цвинтарі, бо знав, що там ніхто не буде за мною шукати. Я там перебув два дні і дві ночі, спав коло батькового гробу, бо памятав, що вони все були для мене добрі. Я не маючи що їсти, весь час з голоду плакав, аж вже не міг плакати. В такім стані мене третого дня знайшли, коли принесли когось ховати. Моя тітка, що була на похороні, знайшла мене і взяла до себе. В тої тітки я перебув вісім років аж до 16-го року

життя. Вона обходилася зо мною, як з рідною дитиною. Хоч до вітчима було недалеко, то він ані разу не спитав за мною і не пробував дістати мене додому.

Коли я вже мав 16 років, добрий старий коваль взяв мене до себе, і я там навчився ковальства. Він трохи і платив мені, і за чотири роки я вже мав стільки, як треба було на дорогу до Канади. Я попращав свою дорогу тітку і поїхав до Канади.

В Канаді перед війною було добре жити. Всюди потребували людей до роботи. Будувалися залізниці, і через своє ковальське ремесло я дістав добру роботу при Ґренд Тронк. Перших кілька місяців в Канаді мені було дуже сумно. Я не розумів по анґлійськи, все було тут інакше як в Старім Краю. Але я працював щиро, анґлійської мови вчився ночами і навчився скоро.

Попрацювавши при залізниці кілька літ, я покинув роботу і задумав купити фарму та зачав фармерувати. Заїхав до Рейні Ривер в Онтеріо і там стрінув Анну Щербун. Полюбив її і по кількох місяцях ми подружилися. Ми були такою щасливою молодою парою, яку тільки можна де знайти, бо ми любилися. Я знов взявся до свого ремесла як коваль і заробляв добрі гроші. Ми жили досить достатно. Наша перша донечка вродилася в 1912 році. Ми назвали її Ольга. Час минав, і в році 1914 прийшов синок. До того часу ми поселились на фармі близько місточка Рейні Ривер.

В 1921 році на велике здивування я дістав листа від свого брата по мамі зо старого краю, Антона Усціцького, сина мого жорстокого вітчима, того самого, якого я няньчив, коли ще сам був майже дитиною. Тепер він був вже парубок. Він просив мене, щоб я післав йому трошей аби він міг приїхати до Канади, бо в краю дуже біда. Я написав йому, що зараз пороблю старання, аби він приїхав. Він приїхав до мене в літі 1921 року. Я був рад його бачити, хоч з ним вернулися спогади про його жорстокого батька, що так знущався наді мною в моїх діточих літах. Я і в своїм братові добачував жорстокість його батька, але про це ніколи не говорив. В 1922 році вродилась у нас третя дитина, дівчинка Гелена. Ми були щасливі і Антін жив з нами.

Відтак відносини погіршилися, і на фармі годі було вижити. Я знов дістав роботу за коваля на сіенарській дорозі між Джеспер і Кемлупс в Бритіш Коломбії. Більшість свого часу я був далеко від дому, одначе листи від моєї дорогої дружини і дочки тримали мене як вдома. Антін взяв собі гомстед дві милі від моєї фарми. Приїздив я до дому на день-два, дорога мене не коштувала. Пригадую собі як одного разу сказала мені жінка, що Антін якийсь дуже-дуже дивний, і що вона трохи боїться його. Кожного разу, коли приходить до нас, він сміється не знати чого, а кожного разу, як дивиться на неї, то видно йому щось злого з очей. Це мене трохи непокоїло, бо я памятав його батька, а мого вітчима, що коли він був лихий, то сміявся і тоді був найбільше небезпечний. Та не думаючи про це більше, я відїхав до роботи.

Час минав. В 1929 році захорувала моя жінка на подвійне запалення легенів, і мене покликали до дому. Вона боролася зі смертю кілька днів

і якось перебула крізу. Виздоровіла, але захорувала на сухоти. Її вислано до санаторії, і по році вернула додому як здорова. Дочка Ольга мала вже 19 років і ходила до школа в місті, а ті двоє менші ходили до сільської школи в Арбор Вейтей. Коли жінка вернула додому, я відїхав знов до роботи до Годсон Бей пост в Лаґоф, в Алберті.

22 березня 1931 року дістаю телеґраму з дому, якої я ніколи до смерти не забуду. "Приїзджай зараз додому. Твоя жінка і дві дочки не живють." Ця вістка вразила мене неначе громом. Я не міг повірити, бо ж я лишив їх вдома всіх здорових і веселих. Подорож додому була для мене марою. Я божеволів. Я не міг їсти ні спати. Я не міг собі уявити моєї любої дружини і двох дорогих дочок мертвими. "О, Боже! це ж не може бути," говорив цілий час.

Коли я приїхав, добрі люди зняли мене з потягу і завели до того, що було моїм щасливим домом. Так... Моя жінка не жила, ні мої дві дочки. Мій брат Антін Усціцький по звірськи порізав їх, а до мого сина, 15-літнього Теодора, стрілив в голову з 22-калібрового кріса. Мені тяжко описати ту сцену вдома. Моя родина порізана ножем, який я сам зробив, бо це була зброя, якої душогуб ужив, аби виконати свій чортівський злочин. Ніхто не міг мені сказати, як це сталося, бо ніхто не знав. Ті, що знали, вже не жили. Вони лежали в холодних обіймах смерти.

Мій син, що ходив до сусіда того дня, вертав додому коло 10.30 рано, коли стрінув Антона, що ніс закровавленими руками 22-калібрового кріса. Він щойно порізав моїх найдорожчих. Коли мій син спинився, душогуб підійшов близько і без слова перестороги вимірив йому в голову і стрілив. В цім моменті мій син підняв руку і потрутив кріса в бік. Наслідок був той, що його не скалічено поважно. Він втікав, а душогуб стрілив ще два рази і оба рази хибив. Закровавлений мій хлопчина забіг до сусідової хати, і там дали йому першу поміч. До смерти буде мій син носити близну з боку голови.

Усціцький сам віддав себе в руки поліції. Говорив, що він хотів ще, аби і я був вдома.

Я божеволів з жалю. Ніхто не знає, як я хотів дістати в руки того чоловіка-ката, що так по звірськи порізав моїх найдорожчих. Я думаю, що одиноке, що здержало мене від самогубства, то була ласкавість сусідів і приятелів. Вони мені помогли перенести муки. Доктори застрикували мені щось в рамя, щоби я не збожеволів.

Відтак слідство. Я відповів на мільйони питань поліції та урядовців. Ніхто не знає, чому душогуб допустився такого звірства. Він сам не хотів говорити. Процес за душогубство відбувся у Форт Френсес, і Усціцького засудили на повішення. Та пізніше за гроші його багатої сестри його екзамінували лікарі і вирішили, що він частинно божевільний, і вислали до заведення кримінально божевільних в Ґвелф, Онт., де він і вмер 30 березня 1935 року.

Я ще не старий, тільки поверх 50 літ. Однакож думками і тілом я так постарівся в послідних кількох роках, що чуюся старим. Моя голова посивіла, при життю держить мене мій одинокий син. В іншім разі

я не мав би чого жити. Я не розумію і до смерти не зрозумію, чому той варят мав зробити мені таку кривду.

Дім той, де стався злочин, ще стоїть на моїй фармі, одначе я в нім не мешкаю. Я не можу там мешкати, бо мені все ввижався б образ моїх найдорожчих, як вони лежать холодні в калюжі крови кругом них.

Я ніколи не міг цього нікому оповісти, бо сама згадка про те давить за горло та витискає сльози. Я ніколи не говорив нікому, як я це відчуваю і не можу навіть точно сказати сам собі. Я вірю, що ніхто не пережив такого, як я, щоби не збожеволів.

(Новинка про цю подію була вміщена в Українськім Голосі з 1-го квітня 1931 р.)

ДЕЩО З ЖИТТЯ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСЕЛІ В КАНАДІ.

Написав Ів. Романюк, Мирнам, Алта.

Мене привезли до Канади батьки маленьким 5-літним хлопцем. До Канади їхало нас разом 6 родин і один, Йосиф Пайш, їхав самий, бо не хотів відразу брати свою жінку до Канади.

Це був перший гурток українських іміґрантів з родинами, що приїхали до Канади в 1892 році. Їхали на Божу волю, бо не знали ні цего краю, ні життевих умовин в ньому. Є ще люди з тої першої еміґрації, що дожили до наших днів. Як би їм був хтось тоді сказав про ті здобутки, що їх наш нарід осягнув за тих 55 літ життя в Канаді, то ніяк не були б повірили. Можливо, що нашому поколінню, що росте нам на зміну, буде дивно, як то перші наші поселенці мусіли їздити волами від 50 до 75 миль до міста. Не було ще тоді телефону, не було ґрамофону, а декуди то і почту возили волами. А від комарів мусіли носити сітки днями і ночами, так їх було багато.

Найстарша українська оселя в Канаді.

Перша і найстарша околиця, де українці осіли, є Една, або нинішна Стар в Алберті. Околиця Една має свої початки зараз по скінченню індіянських повстань, що закінчилися в Алберті в 1884 році. На землях, де ми нині живемо, першими мешканцями були мішанці, анґльо-саксонці і скандинавці. Деякі з тих мішанців помагали поліції приборкувати індіянів. Вони осідали на землях, на яких тоді було подостатком водної звірини, як бобрів, видрів та щурів, а з лісів вибігали стадами дикі буйволи та інші дрібніші звірята. Так описує один французький місіонар, що вів свою місію від 1866 року на землях, на яких ми сьогодні живемо.

Перші українські поселенці, що осіли в околиці Една, були Іван Пилипівський, Михайло Пулишій, Федор Мельник, Василь Феняк, Андрій Пайш, Петро Мельник і два брати Федора — Михайло і Никола Мельники.

Приїхали вони разом до Канади з села Небилова, повіт Калуш, в Галичині, в 1893 році, тобто рік пізніше по нас. Всі вони осіли на фар-

мах недалеко Бобрової ріки в Една, що лежить около 50 миль на південний схід від Едмонтону. Разом з ними їхав ще і девятий наш односельчанин, Юрко Паніщак, та він остався тоді на роботі у Вінніпеґу.

З цими восьми родинами перенісся був Никола Тичковський, що разом з Антоном Пайшом осіли були на фармі 1892 року між німцями на Брудерґайм. А перенісся цей Тичковський тому, щоб бути в сусідстві свого зятя Петра Мельника, який не осідав коло Брудергайм тому, що ліпші землі були вже в руках німців.

Так повстала перша і найстарша українська кольонія в Алберті, заселена девятьма небилівцями. Це перші українські фармері-піоніри, що почали перевертати канадійську цілину та перемінювати її в родючі пшеничні лани.

Перший український цвинтар і французька обіцянка в Една.

Ці девять перших небилівських родин після свого осідку внесли прохання до уряду за цвинтарем, під який канадійський уряд дарував їм 40-акрову площу. Подання на той цвинтар робилося тоді за посередництвом земельного уряду в Едмонтоні. В той час до Едмонтону зчаста навідувався французький епископ, що мешкав 15 миль за Едмонтоном у Сейнт Алберт і заходив часто до Ленд Офісу, щоб розвідати, де і які люди осідають на землях. Підчас одної стрічі з небилівцями в Едмонтоні зайшла була мова про будову церкви в Една. Епископ знав, що еднанці вже мають цвинтар, тож почав питати, чи і церкву будуть будувати? Еднанці відповіли, що вони ще за бідні, щоби братись до будови церкви. Тоді епископ радив їм таке: "Ви дерева маєте подостатком, а як забракне вам грошей на дах та на решту потрібного матеріялу, то я зі своєї сторони вам допоможу тими статками, на які вам бракне готівки, а ви церкву таки будуйте."

Наші небилівці не знали, що почати — брати чи не брати ту допомогу. Порадитися тоді не було кого, а самі вагалися брати ту французьку даровизну, щоб не була лапкою на спілку до їхньої церкви. Та ще і придержувалися того наказу, що чули від свого пароха, коли виїзджали з Небилова. Парох говорив: "Вас там будуть з віри зводити, там в Канаді не будете мати своїх священиків, та ви держіться тої віри, в якій я вас хрестив і вінчав."

Перший греко-католицький священик в Една.

Михайло Пулишій мав сина Василя. Василь передплачував американську "Свободу", до якої найбільше дописував тоді один з греко-католицьких священиків, о. Нестор Дмитрів. Знаючи через "Свободу", що в Америці є наші священики, еднанці написали прохання до редакції "Свободи", щоби вона постаралася для них священика, який мав би приїхати до них та полагодити їхні духовні потреби, з якими вони від кількох літ чекали на свого душпастиря.

І так весною 1897 року приїхав до них о. Дмитрів. Небилівці вітали його з душевною насолодою. Радости не було кінця. Дякували Богу,

що дочекалися бодай одного Великодня їсти свячену паску. Особливо жінки дуже тішилися і робили всякі старання, щоб той Великдень випав для них найкраще. Священика всі радо приймали та гостили, чим хата багата.

Яким духом почали еднанці дихати по відїзді о. Дмитрова?

В рік пізніше о. Дмитрів написав книжочку про свою подорож до Канади. В тій книжочці не забув він згадати і про небилівців на Една. Писав про їхнє життя та дорібки, а навіть написав, як то одна дівчина втікала від матері. А втікала та дівчина для того, щоб анґлійці не довідалися, що то була її мама, що прийшла її відвідати, як дочку, що служила в Едмонтоні в той час. Дівчина стидалася тим, що її мама одягнена була в краєвім сіраку, а на ногах мала постоли, і так ходила від хати до хати відпитуючи свою дочку. Треба вірити, що о. Дмитрів писав те, що бачив, бо між іншим писав він про бруд та нехарність декотрих наших жінок, а одночасно хвалив англійських жінок, ставлячи нашим за примір. А вже найбільше обидилися небилівці тим, немов би то о. Дмитрів назвав їх жебраками, про що йому оповідали німці, як то першого року еднанці мусіли їздити поміж німців та просити збіжжа на перші засіви.

Нема сумніву, що як о. Дмитрів щось подібне написав, то не на те, щоби когось незаслужено осудити або обидити, а радше для науки не лише еднанцям, але і тим, що їх о. Дмитрів тоді відвідував і в Манітобі. Та цего еднанці не брали собі за науку, навпаки, це їх дуже обурило, бо від тоді почали нарікати на о. Дмитрова: "А ми ж його возили, а ми ж його гостили, неба були б йому прихилили, а він ось що пише про нас. Наші жінки називає індіянками, а нас жебраками."

Другий греко-католицький священик в Една.

Весною 1898 року у Страстний тиждень прибув до Една нововисвячений у Львові о. Павло Тимкевич. Молодий, 23-літний, середного росту, на голові мав русявий волос, гарної вроди, веселої вдачі. Дуже був приятельський чоловік. Перше Богослуження правив в школі коло Івана Пилипівського. Цего о. Тимкевича не вітали вже еднанці з такою щирістю, як о. Дмитрова. "Приїхав, то приїхав, ми за ним не писали." Взяли і примістили його в хаті одного самітного анґлійця, що сам мало коли бував вдома, бо у своїх хатах не мали місця, тому що тої весни приїхало було наших три родини з Манітоби: наша родина М. Романюка стала коморувати в М. Пулишія, Дмитро Візнович коморував у Василя Феняка, а Михайло Елиняк дістав комірне в Н. Тичковського.

Отець Тимкевич ходив часто до нас, тобто до М. Пулишія, випитував моїх батьків про Манітобу і подарував мені і мому братові дві книжочки. Одна "Бразилійський Гаразд", написана І. Наумовичем про першого еміґранта Петра Рубаху і його жінку Настю, що виїхали були до Бразилії як перші еміґранти з села Іванівки. А друга книжечка називалася "Гайдамаки".

Священик Тимкевич обслугував околицю, поки йому стало фінансів. Тоді не було того звичаю оплачувати священиків, як це тепер прак-

тикується. Тепер приїде о. Василіянин в околицю, має безплатне мешкання, чисте ліжко, безплатний харч, від одної Служби Божої платять йому 15—20 долярів, а за хрест, шлюб, чи похорон то окремо. Тоді була звичка, що кожний приходив до священика з потребами, а заплатити — як Бог дасть. "Я, отче, пізніше заплачу, тепер не маю." Так говорили ті, що приїздили 1898 року з Галичини. До того ж наші небилівці почали доїздити до Восток. Там перебував тоді російський священик у братів Костя і Федора Немирських — Яків Корчинський. Його кликали "батюшкою". От і ті Немирські говорили, що греко-католики є поляки, і цему деякі еднанці повірили. До того ж батюшка Корчинський був не аби який промовець. Ті, що його чули, казали, що як почне було говорити про віру православну, то ціла церква починала плакати. Тому декотрі еднанці радше їздили на відправу до Немирських, а мало дбали про о. Тимкевича, який мусів їхати нераз волами до убогих іміґрантів та правити їм Богослуження.

Та як вже випорожнилися Тимкевичові кишені до чиста, тоді він покинув Едну в осени 1898 року і заставив свій плащ та деякі книжки за гроші, що йому позичив один чоловік на подорож до Америки.

Бували часи, що мій батько напоминав еднанців, щоби краще відносилися до свого священика, то відповідь була: "Хіба ж ти, Михайле, не знаєш, що Нестор писав про нас? Він же назвав нас жебраками, а наших жінок індіянками. Як приїхав, так нехай і їде. Ми за ним не писали." Лякалися, щоб і о. Тимкевич не написав про них книжочки.

Третий греко-католицький священик в Една.

Рік пізніше по відїзді о. Тимкевича прибув до Едни третий з черги священик зо Зєдинених Держав, о. І. Заклинський. Цего священика примістили еднанці на станції в Федора Мельника, бо він на разі був їм краще подобався. А подобався головно тому, що різко виступав проти католиків французів та ірляндців, які вже тоді починали в Америці робити заходи, щоб папа видав буллю на заборону треко-католицького обряду між угро-русинами в Америці. Тимчасом з якихось причин Ф. Мельник виповів мешкання о. Заклинському, і вже від того часу декотрі небилівці почали на добре бокувати від свого рідного, а приставати до батюшки. О. Заклинський побачивши, що еднанці липнуть до батюшки, почав заприсягати на Євангелію тих людей, що були в церковнім комітеті. Заприсягав на те, щоб комітети встоялись у тій вірі, в якій вони були хрещені та що в ній обіцюють і умирати. Це робилося тому, що ті церкви, які тоді будувалися, були записані на трох людей, статута церковного ніхто не знав, все майно церковне спочивало в руках тростів, до яких найбільше приплещувалися російські батюшки, що були плачені російськими рублями. А пізніше то вже швендялися поміж нашими поселенцями методисти та серафимці.

Перші заходи в Америці скасувати греко-католицький обряд.

Ірляндські католики в Зєдинених Державах так, як французькі в Канаді, вже від першого прибуття українських іміґрантів з Закарпаття та з Галичини робили заходи, щоб папа римський скасував в Америці їх

обряд та підчинив греко-католицьких духовників під латинську зверхність. По відїзді о. Заклинського з околиці Една боротьба нашого духовенства з його римськими зверхниками вже на добре розгорілася на на тлі зміни обряду. Американські латинники відкрито домагалися, щоб папа Лев XIII заборонив східний візантійський обряд в Америці. Нарешті папа видав буллю, проти якої греко-католицьке духовенство виступило рішучо з протестами, поміщуючи їх в "Свободі". Еднанці, читаючи в той час "Свободу", доказували тим людям, що стояли при своїй греко-католицькій вірі: "От, дивіться, що з нашими русинами починають в Америці айриші. То добре, що наші русини мають в Америці своїх священиків, є кому їх там боронити. А що ми тут в Канаді зробимо, де священик до нас приїде раз на рік? Нам треба буде сталого священика, як збудуємо церкву."

Такі то розмови провадилися неділями, як посходяться до одної хати еднанці. До того ж ще американські духовники видали книжечку під назвою: "Унія в Америці". В тій книжочці описали були, як то вони робили свої зїзди по тих місцевостях, де вже були греко-католицькі парохії. В ній писали також, як то вони просили помочі у львівського митрополита Шептицького, та той їм відписав у своїх письмах, що він є безрадний на таку папську волю, бо його юрисдикція не сягає так далеко, як Америка. На таку відповідь американські священики дуже обурились. Зійшлися на збори, не пригадую вже, чи це було в Питсбургу, чи в Джерзі Ситі, й ухвалили таку резолюцію: "Радше нам висвятити одного з нас на епископа, ніж стратити одну точку із свого обряду." І післали ту резолюцію делеґацією аж до Риму, і папа мусів свою буллю відтягнути.

Митрополит Шептицький на таку грізну поставу американських духовників післав до Америки свого секретаря о. Василя Жолдака, щоб він провірив те, що там робилося. Священик Жолдак відвідав також і Канаду в 1901 році. Приїхав до Едни у великий піст. У Великодну суботу сповідав людей у дзвінниці на подвірю Павла Пасемка, а на Великдень святив паски в його хаті. О. Жолдака просили зостатись в Едні, що тоді була вже густо заселена, та він відповів, що мусить вертати назад до краю, бо митрополит вислав його лише до Америки, а він вже з власної волі хотів за одним заходом подивитись, кілько руського народу знаходиться в Канаді. При відїзді сказав: "Ви будете мати незабаром своїх священиків і тут в Канаді." Його обіцянка здійснилася, бо по його відїзді прибули до Канади з Галичини два оо. Василіяни, Платонід Філяс і Антін Строцький.

Перша греко-католицька церква в Една та її процес.

Дерево на церкву з грубшого було вже звезене зимою 1898 року на цвинтарі. На весну прибуло до Едни двох мазурів, Іван Мацей, жонатий і Петро Хамулка, ще парубок. Ці два майстри поставили того літа нову хату М. Пулишієві, а що їх робота подобалась нашим еднанцям, то згодили цих майстрів будувати з того дерева церкву. Ще того літа майстри потесали дерево на церкву і на тім здержано роботу до слідую-

чого року, бо літом через мочарі годі було доставити дерево, якого ще бракувало. Аж зимою 1899 року звезли решту дерева. Того літа побудовано і покрито дахом. Лишилася лише нескінчена вежа і баня, яка чекала на бляху з надвору та матеріял з середини. У тій церкві першу Службу відправив о. Заклинський в 1899 році, коли другий раз відвідав околицю. В церкві стояло ще руштовання для викінчення з середини.

На Великдень 1900 року небилівці намагалися запровадити до тої церкви батюшку Корчинського. На поміч покликали собі поліцію з Форт Саскачеван. По їхній стороні було около 30 душ, а по греко-католицькій стороні стануло коло церкви около 200 душ.

Раненько на самий Великдень счинився коло церкви великий неспокій. Як одна, так і друга сторона хотіла увійти до церкви. На містку перед дверима відпихали одні других. Одні кричали: "То наша церква". Другі відповідали: "Ні, то наша." Поліція дивилась на ту галабурду, відтак взяла і запечатала двері наліпкою, поки суд в Едмонтоні не вирішить, хто в ній матиме право правити. Тоді батюшка Корчинський сказав своїй стороні співати "Христос Воскрес" і паски зложити під церквою на полудневій стороні.

Противна греко-католицька сторона почала також співати "Христос Воскрес". А знов для переміни співали "Зельмане, Зельмане, відчини церкву". Співи не втихали і заглушували відправу батюшки. Батюшка бачучи, що його противна сторона заглушує, наказав, щоби жінки забирали свої паски та йшли до Федора Мельника, що мешкав недалеко церкви. Його послідовники, бачучи, що їх сила за мала проти противної сторони, почали забирати свої паски зпід церкви. Одна жінка умисно чи нехотячи почала топтати по пасках греко-католиків. Отець Заклинський, дивлячись на роботу тої жінки, як держав в руці свій священичий хрест, так підняв його вгору і сказав: "Заклинаю тебе Богом святим і цим хрестом, щоб ти не дочекала більше топтати по дару Божому." Два тижні бракувало тій жінці дожити другого Великодня, і не дожила; вмерла. Греко-католицька сторона святила свої паски під церквою.

Відтак почався затяжний процес за церкву. Церковного статута ніхто не мав. Церква належала до того, хто її будував. По стороні греко-католиків стояли трости: Петро Мельник і Н. Тичковський. По стороні Корчинського стояли три брати Мельники; Пилипівський, Феняк і Пулишій. На протоколи мусіли їздити еднанці до Едмонтону що два тижні. Провадився рекурс за рекурсом, аж нарешті опинився той процес в Лондоні, де Приві Кавнсил вирішив, що сторона Пулишія виграла процес.

Коштував той процес 18,000 долярів. Церква була мала, ледви вміщувала 250 душ. На другому році процесу адвокат, що боронив греко-католиків, збожеволів, а Шорткрос, що боронив православну сторону, опісля постягав ті тисячі від людей, що давали якусь поміч на утримання церкви, чи на коляду. Хто не платив, з того стягав судовою дорогою подвійно. Деякі ще й до нині згадують той процес.

НЕЗАБУТНИЙ СКОК.

Написав Лука Іванчук, Витків, Саск.

Я приїхав до Канади 1909 року. Мені було тоді 17 літ. Приїхав з батьками. Подорож кораблем не буду описувати, бо кожний, що їхав до Канади, знає, яка то невигідна та страшна в той час була подорож. Треба було 15 або і 20 днів дивитися на ті бурливі филі океану. Зразу я не мав нагоди бачити тих морських борунів, бо мій молодший брат тяжко занедужав, і я мусів іти з ним до корабельного шпиталю, щоби йому було веселіше. Шпитальна каюта була в нижчій частині корабля. Вікно було майже рівно з водою. Лише час від часу було видно світ Божий, як вода відбивалася від стін корабля.

Перебуваючи в тій каюті, я не бачив родини і знайомих. Брат лежав слабий, не було до кого заговорити, і мені було дуже сумно. Став я коло вікна, оглядаю, чи можливо його отворити. Потиснув за замок, і вікно на щастя отворилося. Я перехилив голову через вікно і побачив вгорі свого батька, як сперся на поручча, і сльози з очей капали на филі океану. Я обізвався: “Тату, чого сумуєте?” Батькові стало веселіше. Спитав мене про хорого брата, я відповів, що йому вже троха ліпше. Відтак ми могли вже частіше з собою говорити. Але як то каже наша пословиця: “Не все в середу Петра”. Так і мені сталася з тим вікном пригода.

Одного бурливого дня, коли ми вже були на середині океану, я відчинив вікно, і филя вдарила на мене, і вікном полилася до середини вода. Я зачинив вікно і почав черпати воду, вибираючи хвилю, коли корабель відхилиться в другий бік, і вода відбіжить від вікна. Та я цего черпання не скінчив, бо прийшла доглядачка хорих і побачивши на підлозі воду, побігла і закликала службу. За нею увійшов і сам капітан. Почали розглядати по стінах, чи нема де діри, щось до себе говорили по німецьки, відтак глянули на вікно і побачили, що воно не було зачинене так як треба. Питали мене, чи я відчинив вікно, я признався. Капітан видно був добрий чоловік, бо не сварив мене, а навпаки, дав мені цигара і похвалив за те, що я не злякався і зачинив вікно.

Тимчасом братові стало лекше, і нас випустили на верх корабля. Так за кілька днів ми приплили до пристані в Квебеку.

Дня 9 травня 1909 року ми прибули до місточка Редісон в Саскачевані. По нас виїхали волами до стації. Моя мама (її вже нема між живими) мала надію, що ще того дня зможе привітатися із своєю сестрою, що вже була рік в Канаді і в листах до нас писала, що її до міста недалеко, бо лише дві милі краєвих. Їхали ми тих дві милі днями і ночами, в дорозі ми ночували, пасли воли і аж на третій день заїхали на місце 47 миль на північ від Редісон. Було багато радости при стрічі, та не на довго, бо за тиждень я мусів їхати шукати роботи, не знаючи, як за нею питати, бо не знав ані слова по англійськи.

Поїхав я до Ростерн 70 миль від не свого дому на роботу. Перша моя робота була таки в українського фармера Михайла Залещука на

Фиш Крік, 15 миль на схід від Ростерн. Моя платня була 14 долярів на місяць. Залещук був добрий і свідомий чоловік. Були в нього українські книжки, між якими я знайшов книжку, друковану в Канаді "Пісні про Канаду і Австрію". В тій книжці я читав, що "в Канаді від комарів аж шия спухла, але за те від долярів аж кишеня пукла". Та хоч моя шия від комарів спухла, то кишеня від долярів ще не зараз пукне. Пан Залещук заплатив мені совісно за один місяць 14 долярів, ми розпращались і я ще того самого дня прийшов до Ростерн. Я постановив шукати такої роботи, де міг би заробити більше грошей. Думаючи про те, що моя родина осталась там десь в корчах без хліба, я вислав їм 12 долярів, собі лишив два, які скоро розійшлися, і я зостався як голий на леду. Ходив голодний поміж німцями-менонітами, питаючи роботи. Думав про більшу плату, однак не міг і того дістати, що платив мені Залещук.

Одного вечора, коли я вернув до Ростерн, стрінув мене незнакомий чоловік, але говорив по нашому. Віком був около 30 років, був добре одягнений. Він спитав мене, чи нема тут якої роботи? Я сказав, що вже обходив довкола і не можу знайти з відповідною платнею. Цей чоловік, якого імя я забув, мав добре серце. Спитав, чи я голоден, купив хліба, ковбаси, ми наїлися і стали немов братами. Він радив мені їхати з ним до Саскатуну. Я сказав, що не маю грошей, а він каже: "Не треба. Будемо бетувати трена". Слідуючого ранку ми вже сиділи на дровах наладованих на однім вагоні.

Їдемо. Він навчає мене, як нам треба буде скакати перед Саскатуном, бо як віїдемо на стацію, то можуть нас зловити і будемо карані. Мною почало трясти зо страху, і я навіть не завважав, як він поскидав на землю свою валізу і мій мішок. Звідтам спустився на поріг вагона, розмахнувся і скочив на насип. Я в повнім страху спустився також на той поріг, але не маючи відваги скакати, зближився недалеко стації і вискочив, тай покотився як бараболя по насипі 20 фітів в долину. Коли я прийшов до памяти, мій товариш підійшов до мене, дав мені мій мішок, обтріпав мене і я зайшов з ним до міста на "емплоймент офіс". Він знав вже троха говорити, спитав за роботу, і ми оба записалися на залізну дорогу на секцію в місточку Крейґ, 80 миль на полудне від Саскатуну. Дали нам безплатні білети і ми поїхали вже пасажировим потягом. Там ми застали кількох наших робітників українців з Галичини і Буковини.

Робив я там два місяці, заробив 90 долярів, купив українсько-анґлійський словник і почав у вільний час вчитися анґлійської мови. Подякував я тому чоловікові, що поміг мені знайти роботу, попращався з ним і пішов на жнива. Того року був добрий врожай. Я робив у фармера при молоченню 40 днів, заробив 120 долярів і вже пізно восени пішов шукати своєї родини. Мені було ще може 20 миль до дому, як почав падати сніг. Позасипав дороги і я, не знаючи дороги, мусів задержатися в фармера Григорія Гараха в теперішній околиці Кридор.

Добившись до дому, ми купили воли, корову, тай стали фармерувати. Щоб здобути на прожиток дещо, ми копали корінці "сенека" і во-

зили їх до Редісон продавати. Платили нам за них 40 центів за фунт. Перебувши на тій фармі чотири роки, ми переконалися, що земля на пшеницю невідповідна, і ми перенеслися 1913 року в теперішню околицю Витків. Тут ми застали великі стада коней, що випасалися на степах бувших французьких ренчарів, тому треба було робити загороди, щоб коні не робили шкоди у збіжжі. З часом обставини в тій околиці змінилися, і вона тепер заселена переважно українцями. В 1916 році заложено тут читальню, а рік пізніше збудовано Народний Дім.

З моєї родини, що 1909 року приїхали малими, я був найстарший. Нині я маю чотирох дорослих братів, одну сестру. Маю свою власну родину, фармерую на пятьох кводрах землі і часом нарікаючи на недостатки, забуваю, як колись ходив голодний шукати роботи.

А про цей "скок" з тягарового потягу коло Саскатуну не забуду ніколи.

ДЕЩО ПРО ПІОНІРСЬКІ ЧАСИ.

Подав Андрій Амброз з Рембрент, Ман.

В імени наших старенькиx піонірів скажу вам дещо з життя наших піонірських часів.

Як ми прибули до цеї нової вітчини Канади в 1905 році, то ми розійшлися в ріжні сторони. Одні діставали працю на залізниці, другі по містах, а найбільше тому, що були ми хліборобами, шукали за землями. Землі давав уряд по 160 акрів за 10 долярів. Були то тяжкі часи. Нераз ми втирали сльози з очей, нагадуючи свій Рідний Край. Поселились ми тут в густих лісах. Доріг не було ніяких, лише стежки. Нераз ми блудили, ходили по кілька днів, заки вийшли з тої гущавини. Мені самому таке притрафлялося нераз, що мусів ночувати на широкій смереці. На землі було страшно, бо зі всіх боків було чути скавуління лісових вовків. Мимо недостатків, у нас панувала тверда віра, що то не все так буде. Праці ми не боїмось, а коли є охота до праці, то є і надія, що колись буде лекше. В таких обставинах люди зближаються, робляться братами, спільно собі помагають, пізнають, що то значить любов до ближнього.

Пригадую собі, як раз прийшов мій сусід Семенишин, що мешкав від мене 6 миль і просив мене, щоб я зорав йому кусник землі, що він викорчував. Я мав вже плуг і пару биків. Дороги до нього не було, і ми почали радитися, якби то до нього дістатися з плугом. Щоби прорубати якусь дорогу, то взяло б цілий тиждень. Нарешті ми надумалися. Мій плуг був малий і ми розібрали на дві части. Одну частину взяв мій сусід на плечі і одного бика за воловід, другу половину взяв я і другого бика. І так взяло нам цілий день, поки пробилися на його фарму. Там я виорав трьом сусідам по одному акрові, і це забавило мені цілий тиждень.

Найближче місто Ґімлі було віддалене від нас 25 миль. Не одна жінка йшла тих 25 миль з кілька дозенами яєць, щоби дещо купити для

своїх діточок. Найблища залізнича стація була в Вінніпеґ Біч, 35 миль від нас. Аж в 1909 році прийшла залізниця до Ґімлі, тоді ми раділи. Я вставав в першій годині по півночі, набирав на сани корд темраку, та їхав биками до Ґімлі. Там взяв я за той темрак 2 доляри, і це було для мене велике добро, бо не всі мали ще чим везти, то я привозив їм що найконечніше.

Хоч ми переживали всякі невигоди, ми не падали духом. Все споминали Господа Бога, на Него уповали і не завелися. Господь допоміг нам витерпіти та діждатися ліпших часів і дещо доробитися.

Ми часто сходилися і радилися, що нам треба дальше робити. Насамперед врадили, що треба нам одної спільної фарми, де ми могли би

Андрій Амброз,
один з перших українських піонірів в Канаді. Приїхав до Канади 1905 р., в 1909 р. був вибраний радним муніципалу в Ґімлі, Ман.

Пані М. Амброз,
приїхала до Канади 1905 р.

всі колись замешкати спільно і спокійно спочивати по тяжких трудах, коли вже нарешті вони скінчаться на цім Божім світі. Ніхто не знає, коли кому прийде така пора, а прийде та пора для всіх, хоч не разом. Та рада відбувалася в домі пана Андрія Скоциляса. Вибрали комітет і постановили купити місце на цвинтар. Мене вибрали секретарем.

Того року ми пішли колядувати. Люди були бідні, не могли багато дати. Пятдесять центів, то вже була велика жертва. І так до кого ми прийшли, то той прилучувався до нас, і так наша партія ставала більша. У першій хаті було нас двох, а коли ми прийшли до останньої хати, то було нас вже тридцять. Це діялося в 1907 році. В кожній хаті гостили колядників, хто чим мав. Та вже та крайня господиня мала кого гостити. Це звичайно припадало на Маґду Симбилерус, жінку Івана. Вона ні-

кого не залишила, хоч би і ще тридцять людей прийшло. Мусіла закладати і три столи. Так ми збирали дрібними жертвами на громадську справу. Купили цвинтар і почали думати про церкву, хоч би яку маленьку.

В 1909 році вибрали мене до муніципальної ради в Ґімлі. Там я урядував два роки як перший українець в муніципальній раді. Передо мною був радним чех Слізінґер. В часі мого урядування зорґанізувався шкільний дистрікт, в якім я був шкільним секретарем. Дистрікт ми назвали Рембрендт. Він і до нині так називається.

Наші поселенці дальше сходилися і радили про будову церкви. Аж в 1915 році побудували. Парохіяни звезли дерево, по 8 соснових лоґів кожний. Будував її Ананій Ґельмах, а помагав йому Іван Григорків. (Ґельмах пізніше вернув до Галичини.) Коли скінчено будову церкви, запросили на перше Богослуження покійного о. Делярія, що мав осідок в Комарно. В тих роках всі наші громадяни думали одною думкою, жили по братньому, не був ніхто противний церкві, ані священикам. Але це не тревало довго. По російській революції прийшла большевицька зараза, прийшли і байбелники, і від тоді почалися такі роздори між нашими людьми, що тяжко було дійти до якогось ладу. Ще поки були старші піоніри, то можна було втримати якийсь лад, а прийшли молодші, що понабирали розуму від чужих, то і церква стала їм байдужа. Вони раді, щоб її і не було.

От так то ми рік за роком помалу загосподарювалися та дороблялися. Ті первісні багна та ліси перемінилися в красні лани збіжжа. Шутровані дороги дають нам тепер змогу виїхати до других місцевостей, і не биками, а добрими кіньми, а то і авто-машинами.

Не багато нас вже осталося в живих. Старші піоніри повмирали, лишилося ще кілька одиниць, і ті вже не змагають. Ті всі прибутки лишаємо для вас молодих. Ви наша надія. Не забувайте за Бога, не гордіть і нами старими, коли вже і нами треба опікуватися.

УКРАЇНСЬКА КОЛЬОНІЯ ЕТЕЛБЕРТ, МАН.

Написав Н. Григорчук.

Початки кольонії.

В 1896 році приїхав перший піонір в цю околицю Юрко Сиротюк, з коломийського повіту, на оглядини і спинився в місточку Давфин, в Манітобі, де тоді кінчилася залізниця. З Давфину він пішов дальше на північ 35 миль і там вибрав собі і оплатив гомстед і написав до села, щоб рідня приїзджала, бо Канада подає великі надії для поселення малоземельних українців-хліборобів.

Слідуючого 1897 року весною приїхало поважне число селян з коломийського повіту до Давфин і звідти розійшлися в ріжні сторони шукати відповідних земель на поселення. Одні виїхали нанятими кіньми на

північний захід коло 35 миль і осіли на фармах 12 миль на північ від теперішного місточка Ґилберт Плейнс, другі, з Василем Сиротюком (братом Юрка), виїхали і осіли в околиці Етелберт. Того року осіло там около 10 родин українців з Галичини.

В 1896 році іміґрація почалась вже на добре. Приїзджали в ті околиці ріжні народности, поселювались на гомстедах і почалось помалу розвивати громадське життя. Один поселенець МекЛін, за порадою Юрка Сиротюка, побудував і пустив в рух млин, де два камені почали молоти фармерам разову муку на хліб.

Після перших тяжких початків поселенці, відчуваючи конечність релігійного життя, першим громадським ділом рішили збудувати церковцю. Взялись до праці спільними силами і в 1900 році побудували невеличку греко-католицьку церковцю, в якій першу обслугу виконував о. Жолдак, потім о. Крижановський. Та вже вкоротці показалась потреба більшої церкви. І вже в 1906 році скінчили другу, просторнішу, в якій вже частіше відправляв Богослуження о. Крижановський. Один раз приїхав о. Сабурин (француз по народности), який говорив проповідь ломаною українською мовою так, що нераз замість молитви, не один мимоволі розсміявся, слухаючи проповіди.

В 1907 році зорґанізовано перший муніципал Етелберт і вибрано першим рівом зукраїнщеного німця з Галичини, Ульмана. Першим секретарем був анґлієць Ґилл. В 1906 році першу крамничку розпочав Онуфрій Миська. Другі підприємства поотвирали анґлійці (деякі пізніше перейшли в жидівські руки). Громадсько-культурне життя в околиці підготовили в кольонії учителі українці, Іван Бодрук, Онуфрій Гикавий (покійний) та Іван Неґрич (покійний). Вони ходили по фармах і давали відчити на ріжні освітні теми і підготовляли ґрунт під будучий поступ на ріжних громадських ділянках, якими під цей час околиця Етелберт має честь гордитися.

В 1907 році Василь Деделюк, бачучи потребу українців мати свою торговлю, зорґанізував склеп мішаних товарів, під назвою "Рутініен Трейдінґ Ко.", на систему кооперативну, яка проіснувала кілька років, поки врешті не перейшла в приватні руки.

Частина іміґрантів виїхала і осіла на північний захід від Давфину, в теперішній околиці Венлав. Цей гурток (з коломийського повіту), між ними Іван Григорчук, Никола Слижук, Іван Підлісецький (усі покійні), маючи поважне число дітей у шкільному віку, для яких бачили конечну потребу школи, щоб не виростали безграмотними, ще в 1900 році знайшли анґлійця фармера на імя Чарлі Гіт, який згодився учити дітей в хаті Николи Слижука, по 30 долярів на місяць. Слідуючого 1901 року фармері навозили дерева, побудували новий шкільний будинок і зорґанізували шкільний дистрікт під назвою Коломия.

З часом іміґрація збільшилась і показалась потреба освітної діяльности. І так в 1907 році зорґанізовано товариство "Січ". Товариство тимчасом примістилось в приватній хаті. Члени вечорами і неділями сходились, читали привезені з краю книжки, підготовляли аматорські вистави і виставляли в невеликім шкільнім будинку. Никола Григорчук,

що був членом товариства Січ у Венлав, дістав заняття в "Інтернешинал Гарвестер Ко." подорожуючого аґента фармерської машинерії. Він в 1911 році, будучи в Етелберт, бачив можливість відограти там представлення, порозумівся з членами товариства і з шкільними тростами в Етелберт про дозвіл школи на представлення. (Одним тростом в той час був жид.) Аматори приїхали з Венлав кіньми 18 миль, і дали перше представлення "Убійники".

Теперішному поколінню тяжко представити собі ту подорож. В той час не було ще доріг, їзда кіньми лісами, корчами та багнами не належала до приємностей. В теперішний час навіть 200 миль є блище, чим тоді було 18.

Сцену споряджено з коців та простирал, сидження з дощок на деревляних ковбках. Що потрібне на сцену, фармері поприносили з дому, як також крісла для визначніших чужих гостей. Це перше представлення, хоч як воно примітивне, випало бездоганно і кинуло ту іскру між людей, з якої розжеврілась будуча освітно-культурна праця в місточку Етелберт.

Н. Григорчук,

в Етелберт, Ман., через довгі роки посол до манітобського сойму. Громадський діяч та один з перших піонірів в Канаді.

Никола Григорчук в тім 1911 році перенісся з родиною до Етелберт, за ним перенеслись і інші, які були співучасниками ételбертського освітного розвою.

В 1913 році зорґанізовано Просвітне Товариство ім. Т. Шевченка. Від тоді почалась вже на добре освітна праця. При помочі українців учителів, І. Грицюка, І. Рудачека, П. Мельника, І. Войціхівського і інших, які брали в народній праці живу участь, побудовано Народний Дім, в якім (хоч не скінченім, оббитім лише по одній дошці знадвору) підготовлялися і виставлялися представлення, уряджувано відчити, дебати на ріжні освітно-господарські та політичні теми.

Жінки, що брали участь в представленнях, брали з собою на проби малих дітей, бо не було з ким лишити вдома, бо чоловіки також брали участь. Деякі учителі ходили і по 10 миль на проби корчами та болотами і учили співу та проводили представленнями. Вони то найбільше причинились до розвою української громадської праці в Етелберт. В товаристві була охота і завзяття членів, яких здалося б поіменно згадати, та боюсь, щоб кого не поминути.

В Народнім Домі не було місця на ніякі релігійні чи політичні ріжниці. Народний Дім служив для всяких потреб місцевости. Усі при товаристві працювали безплатно, усі потреби виконувалися без фінансового винагородження, включаючи навіть мальовання декорацій на сцену, та всяких потрібних додатків. В цей спосіб товариство мало спро-

могу в протягу недовгого часу призбирати трохи трощей, викінчити будинок Народного Дому, справити потрібне знаряддя, добудувати відповідну сцену, заложити огрівач (форнес) і всякі інші вигоди.

Вже в 1914 році цілий уряд муніципалу був заповнений українськими урядниками включно з секретарем. В 1919 році створено новий провінціяльний політичний округ, а в 1920 році українці цего округа спробували своїх політичних сил.

Через скасовання двомовної шкільної системи, а також через назначення в більшому числі шкіл в окрузі офіціяльного троста, повстало огірчення до тодішнього ліберального уряду провінції Манітоби, українці рішили поставити свого кандидата з незалежної фармерської партії. Кандидатом назначено Николу Григорчука. Анґлійці поставили свого кандидата з тої самої партії. Русскі поставили і свого Ґняздовського з Сифтон, незалежного лібера́ла. Цей послідний дістав около 100 голосів і втратив свій депозит. Григорчук вийшов великою більшістю голосів, помимо того, що молодий, без ніякого політичного досвіду. Побіду в першій мірі треба завдячити енерґійній та безплатній праці свідоміших членів Народного Дому та щирих, повних посвяти учителів, які не жалували ані труду, ані грошей, де було потрібно. Політичний ентузіязм був дуже розпалений.

Про цей політичний рух анґлійська преса висловилась неприхильно, а навіть ворожо. Коли ще округ Емерсон вибрав українця Дм. Якиміщака послом, вінніпеґський "Фрі Прес" добачував в цім виборі небезпеку для шкільної системи. Два посли українці на всіх 50 загрожували шкільній системі.

Вороже настроєння проти українців почалось з вибухом першої війни в Европі. Українських хлопців не якісь військові чи політичні власти, а тимчасові шовіністичні посіпаки лапали і брали перед суддів, а ті засуджували на грошеву кару (нелеґально). Судили під претекстом непевних, підозрілих "австріяків", і навіть охотників не хотіли приймати до війська. В 1922 році ліберальний уряд провінції Манітоби, маючи меншість в леґіслятурі, тримався при владі при помочі українських послів. Українці назагал в той час були дуже огірчені до тодішнього уряду за кривди, заподіяні наставленням офіційних шкільних тростів, що вже добре поширилося в Манітобі, та уряд не звертав найменшої уваги на домагання наших послів, а всю вину звертав на податковців дотичних шкільних округів.

В виборах 1922 року вийшли в більшости послами кандидати фармерські незалежні. До них належав і наново вибраний Н. Григорчук. По виборах запросили до себе тодішнього професора університету, Джана Брекена. Він став премієром. Тоді уряд під його проводом добачив ті кривди, заподіяні офіційним тростом, і почав віддавати школи в руки податковців.

За той час в Етелберт побудовано нові школи, зорґанізовано нові шкільні округи, в цілім муніципалі Етелберт школи були обсаджені майже виключно українцями-учителями. Анґлійська преса висловлювала

опінію англійців, що школи між українцями повинні бути обсаджені англійськими учителями, щоби дати дітям добру англійську мову. Цей арґумент не відносився до Етелберт. Він там не мав оправдання. В школах, де учать українці, всі студенти, а навіть діти володіють знаменито англійською мовою. Хто з англійців мав нагоду говорити з ними, годиться з фактом, що говорити з етелбертською молоддю, по їх мові не пізнає, що вони не англійського походження.

Околиця Етелберт дала вже поважне число професіоналістів, які тепер розсіяні по Канаді, забрали місця в ріжних професіях, підприємствах промислових та торговельних. Інші поближчі околиці завидують етелбертській околиці, де спільна праця всіх витворила прихильне товариське життя, участь українців в ріжних державних маніфестаціях-святах, своїми виступами на сцені українці імпонують другим народностям.

Українці в релігійному життю.

Існувала там вже від довшого часу "царославна" церква з невеличким числом членів. В 1937 році члени тої церкви погодилися з думкою Української Православної Автокефальної Церкви і створили більшу церковну громаду, яка постепенно розвивається. Це витворило тертя між українцями. Хоч Народний Дім був отвореним для потреб всіх українців, ще і до тепер остається незалежний від ніяких релігійних та ґрупових впливів, греко-католицький священик з декотрими одиницями уважали за потрібне мати свій окремий парохіяльний дім, який і збудовано ще більше просторий чим Український Народний Дім. Ця акція розділила сили, які і так були вже ослаблені через виїзд молодших шукати собі занять підчас економічної кризи. І хоч члени обох цих домів час від часу устроюють прилюдні виступи на сцені, то ті виступи вже далеко не дорівнюють попередним, що дається завважати як в одних так і в других. Однак під цей час завважується, що те вороже настроєння помалу зникає і українці, роздвоєні нерозвагою одиниць, вертають до нормального співжиття. Заборона членами парохії учащати на відчити до Українського Народного Дому існує ще і тепер, та на це мало хто вже звертає увагу. В малих місцевостях, де здібні сили є ограничені, такий поділ нікому добра не приносить, а терплять від того всі.

Коли в початках нашої іміґрації ріжні народности осідали в околиці, всі підприємства находились в руках чужих, то нині вони в руках українців, з малими виїмками. Є ще кілька римо-католиків, які рахують себе за поляків, хоч їх мова і звичаї українські. Є кілька мішанців також. Хлопці в часі другої війни поженились з англічанками і повернули в околицю, жиють і кооперують з громадою досить вдоволяючо. Працюють разом як канадійці для добра своїх родин, місцевости і Канади, яку вже уважають своєю рідною батьківщиною.

НАЙМОЛОДША ОСЕЛЯ УКРАЇНЦІВ В ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ОНТЕРІО — ДЖЕРАЛДТОН.

Коли згадуємо про найстарші оселі в Канаді, то слід згадати і про наймолодшу, де українці осідали та розвивали своє життя орґанізаційне на освітно-культурному, економічному та політичному полі. Коли відома економічна кріза в 1933—34 роках заставила наших робітників кидатись на всі сторони просторої Канади, шукаючи заробітку, в тих роках у північно-західному Онтеріо почався рух за відкриттям золотих копалень. Сюди почали зїздитися багато ріжних людей, а між ними і українці.

Вже в 1934 році, коли тут повстало маленьке село, вже був тут і малий гурток українських робітників, котрі мешкали на так званім тоді "джонбал" в лісових пущах. Перші три родини українські, які тут замешкали, були гр. Ст. Литковський, Н. Руснак і Д. Рудяк. Ці три родини замешкали тут в 1934 році, як перші українські поселенці. З них ще живуть тут і досі дві, а це Н. Руснак і Д. Рудяк.

Від 1934 до 1937 року наїхало сюди багато більше робітників з родинами. Анґлійці почали орґанізуватися у громадське життя, не лишалися і українці позаду. Почалися сходини, на яких обговорювано ріжні справи, а між ними і справу орґанізації. Початки до орґанізованого життя дали слідуючі громадяни: Дмитро Рудяк, Петро Дуфанець, Василь Дутка, Василь Вовк, Гриць Вовк, Остап Черепаха і інші.

Вже в 1936 році зговорилися, щоби зорґанізувати Товариство Взаїмна Поміч, як черговий відділ ч. 47. Тоді вписалося до товариства 30 членів. Між тими членами Взаїмної Помочі повстала думка зорґанізувати культурно-освітне товариство. Знов сходини, наради, проєкти та дискусії. Найбільше цею справою клопотався і доложив праці покійний Василь Левицький. При кінці 1936 року скликано орґанізаційні збори. На цих зборах вибрано комітет, який поклав перші підвалини під Товариство Народний Дім. З початком 1937 року комітет скликав загальні основуючі збори, на яких принято статут товариства і вибрано перший заряд з цих осіб: голова — Петро Дуфанець, а другі члени заряду: Дм. Рудяк, В. Левицький, Гринь Гоголь, В. Дутка, Дм. Павич, Мих. Вовк, Йосиф Липицький, Н. Стодольний і Ів. Стельмащук.

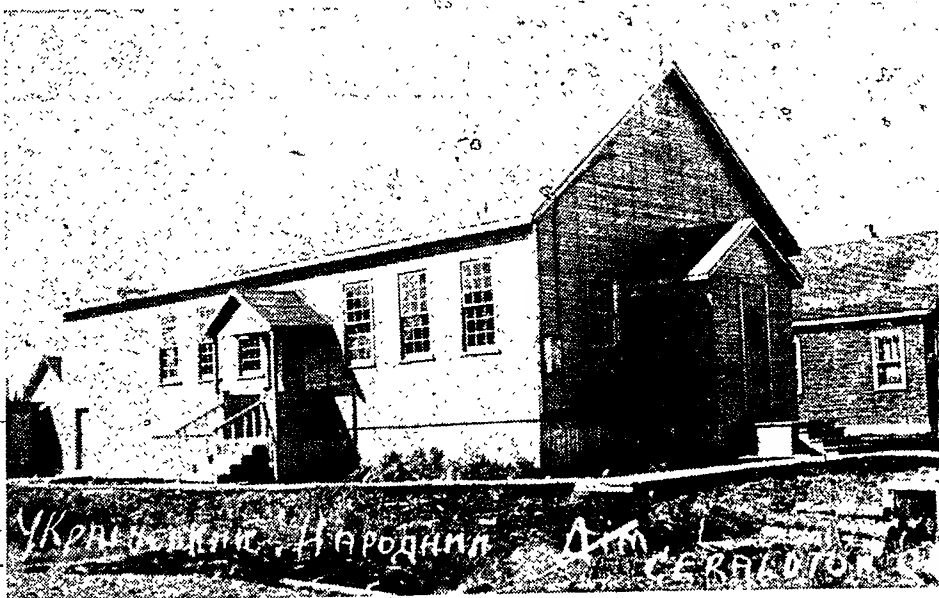
Заряд Українського Народного Дому в Джералдтон рішив відсвяткувати 10-літний ювілей Народного Дому враз з 10-літнім ювілеєм місточка, який припадав на день 1-го вересня 1947 року. Треба згадати, що У. Н. Дім став першою просвітною інституцією українців в цих кущах недоступного ліса. За 10 років існування товариства зроблено багато доброї роботи в громаді, помимо того, що як в початках так і сьогодня тут перевищає більшість населення, що громадськими справами не інтересується. Та все таки той невеликий гурток свідомих людей, що гуртується в Народнім Домі, робить кращу загальну роботу міста як і українську народню. Сьогодня поступові громадські установи міста звертають свою увагу на українську громаду з більшим заінтересуванням, як перед 10 роками. Українці від початку заснування товариства

стараються піднести культурне життя так, як лише позволяють місцеві сили та обставини.

Святкуючи 10-літний ювілей товариства, члени і всі українські громадяни горді своїм власним будинком, який міститься в осередку культурних установ, як публична школа, вища школа, та в сусідстві дому Масонів.

Перед війною члени працювали і помагали старому краєві, як Рідна Школа, українські інваліди і т. п. В часі війни помагали у воєнних змаганнях Канади.

Товариство, як і всі члени і сьогодня піддержують ті українські інституції в Канаді, що дають поступовий політичний напрям українського національного життя, що опирається на демократичних засадах цеї

Український Народний Дім в Джералдтон, Онт., 1937 року.

держави і дає провід до визволення українського народу на рідних землях України.

В додатку слід згадати дещо про членів заряду Народного Дому в Джералдтон.

Тома Продан, теперішний голова, молодий, уроджений в Канаді. Приїхав сюди з західної Канади в 1938 році і зараз став членом товариства. Тут одружився, і дружина вписалася в члени. Обоє працюють на добро нашої української громади щиро і жертвенно.

Петро Костельник, заступник голови, заїхав сюди ще в початку заснування цеї місцевости. Як вихованець Товариства Просвіти у Вест Форт Виліям, вступив в члени Народного Дому разом з дружиною і віддають по своїй змозі працю в користь нашої громади.

Дмитро Рудяк, секретар і член товариства від його заснування і найстарший піонір цеї місцевости. Заїхав разом з своєю дружиною з Форт Виліям. Як вихованок фортвиліямських Просвіт, став одним з тих, що дали почин до українського громадського життя в самих початках. Поза працю в Народнім Домі, як секретар, Д. Рудяк бере активну участь в загальних громадських справах міста. Через чотири роки є членом шкільної ради, є головою місцевого відділу КУК, є в екзекутиві Канадійського Червоного Хреста і в інших установах в місті. Пані Рудяк також

Заряд Товариства Народного Дому в Джералдтон, Онт., 1937 р.

бере активну участь у всіх ділянках громадського життя. Мають трьох синів і три доньки. Гр. Рудяк є власником шевської робітні.

Михайло Криса, фінансовий секретар. Приїхав сюди з Содборі, Онт., і є членом Народного Дому з своєю дружиною від початків, і працюють щиро для добра громади. Гр. М. Криса бере активну участь у відділі КУК, був делегатом на Другім Конгресі Українців Канади в Торонто. Мають доньку і сина.

Остап Черепаха, касієр, також один з піонірів нашого міста, член Народного Дому від початків заснування. Завше дорожить розвоєм нашої громади.

Кузьма Непит, господар Народного Дому, хоч мешкає трохи дальше від міста, та це не є на перешкоді його дбалости про добро організації. Походить з Буковини. Його рідня в Старім Краю. Є щирим і жертвенним українцем.

Тома Кроп і пані Кроп, обоє роджені в Саскачевані. Ніколи не відмовляються від громадської праці і жертв.

Поза тими виміненими членами заряду, в товаристві було багато щирих працівників, які виїхали до інших місцевостей, як п-во Сишельницькі, Й. Липинський, п-во Ганчарики, Тарнавські, Федорові, Сарчуки і інші.

Головами Народного Дому були за 10 років: П. Дуфанець в 1937 р., Д. Рудяк в 1938-39 р., Р. Ґалат в 1940 р., Н. Ганчарик в 1941 р., Д. Рудяк в 1942 р., Т. Продан в 1943-47 рр.

Учителями Рідної Школи були: Олекса Ґерило, Роман Ґалат, Марія Тацюк (тепер пані Кульматицька), Іван Байдак, пані К. Сушельницька. Вони були також учителями хору і музики.

Провідні українці, які відвідали нашу громаду в тих 10 роках: В. Брилинський, Іван Данильчук, о. С. В. Савчук, полк. В. Кедровський, Стефан Котик, Василь Авраменко (2 рази), проф. Н. Григоріїв (3 рази), Василь Кузик, о. І. Кусий, пані А. Рурик, о. Киселюк (2 рази), Мирослав Січинський, панна Г. Романчич, пані Н. Когуська, Тома Томашівський, Т. Д. Ферлей, о. І. Гикавий (3 рази).

ОЙ, ГІРКА БУЛА МОЯ ДОРІЖЕНЬКА.

Написав Матвій Романів, Келґарі, Алта.

Що нас заставило покидати рідну Галичину, Поділля медом і молоком текуче і їхати в чужі незнані краї, Америку, Канаду, Бразилію, Арґентину? Перше те, що земля Галицька була в руках польських маґнатів і жидів-посесорів, ворогів українських селян. Наші селяни робили майже за дурно в ляха чи жида, чоловіки по 20, жінки по 15 центів на день від сходу до заходу сонця, як зиму так і літо. А як прийшли машини, то не стало і того заробітку, і люди, по більшій части молодь, почали еміґрувати, насамперед до Арґентини і Бразилії, а відтак до Америки і Канади. Декотрі були щасливі, а інші не мали щастя. До тих нещасливих і я належав.

Вибираючись до Канади в 1908 році, пішов я до лікаря в Копичинцях, щоб оглянув мої очи. Лікар по візиті дав мені картку, що можу їхати, хоч сказав, що за одно око не ручить. Нічого робити, треба їхати, бо біда виганяє з села. Батько позичив на дорогу 200 ринських, заставивши поле, якого було у нас три морґи а четверо дітей. Корабельну карту купив в Хоросткові, в умовлений день вибрався я з дому і їду.

В Мисловицях перейшов візиту на очи і добре. В Гамбурґу також добре. Приїздимо до Антверпен. Тут знов візита. Два лікарі оглядають очи, один цивільний, другий урядовий. Я пішов перед урядового ліка-

ря. Він поглянув мені в одно око, відтак у друге і — затримав. На слідуючий тиждень післав мене аґент до цивільного лікаря, і цей сказав, що можу їхати.

Зайшов я на корабель, де мене примістили в ямі коло волів. Їду я і сумую. Лячно мені стає на гадку, що маю переходити ще одну візиту. Ану ж завернуть, що тоді буде?

За 18 днів приплили ми до Квебеку. Злазимо з корабля. Йдуть люди до візити, йду і я. Стоїть двох урядових лікарів, один низький, другий високий. Той низький хапне за око, погляне і пустить. А той високий погляне на обоє, тай декого до клітки. Вже багато людей до клітки запер. Підійшов і я зо страхом Божим, а той високий лише поглянув і запер і мене до клітки. Я опинився в неволі.

На слідуючий день зібрали нас около 150 осіб і завели на корабель. За добу наш корабель спинився вже в Монтреалі. Тут дали двох поліцаїв, які стояли на містку і стерегли, щоби хто не вийшов. Мій односельчанин, як на біду, взяв мою валізку зо шматтям, мене розпука бере. На кораблі воші їдять, а перебратись нема в що.

В Монтреалі заладували на більший корабель і назад на море. Горе нам. Декотрі з дітьми, плач, завід. В краю попродали хати, поле, що хто мав. Що нам тепер робити? Хоч у воду скачи. Я просив Бога, щоб той корабель втопився зі мною. Як була велика филя, я виходив на поклад, щоб мене втрунула в море.

Приплили ми назад до Антверпен. Аґент дав нам білети до Освенціма. Приїздимо туди. Всі ми люди молоді, до 25 років, а виглядаємо як жебраки. Що тут робити? Маю ще одного доляра, купую білет до Кракова. В Кракові продаю канадійський ножик, купую бохонець хліба. Нас 15 хлопців. Їмо той хліб і проклинаємо свою долю. Йдуть хлопці піхотою з Кракова аж на Поділля і Буковину. Я самий лишаюсь. Іду до маґістрату. Там мені дають білет до Ряшева і бохонець хліба на дорогу. Приїхав до Ряшева і надаю телеграму до дому. З дому присилають мені кілька корон, що стало на білет до Тернополя. З Тернополя іду шість миль босий додому, бо черевики давно вже подерлися, а воші їдять, не дають спокою. Я ж близько три місяці сорочки чистої не мав.

Приходжу до села. В стодолі скидаю сорочку з вошами і беру чисту батькову, бо своєї не мав. Покійний батько був вирозумілий і нічого не казав, за те мама дорікає, воркоче, що я стратив дві сотки позичених. Народу зійшлося повне подвіря, я сховався в стодолі і не показуюся, а вони таки пхаються, щоб на мене поглянути, немов би я з Марса упав. Дивляться всі на мене, як на якого розбійника. Перебув я решту літа вдома. Працював коло мулярів. Одначе надії не трачу. Постановив собі в думці, що таки мушу бути в Канаді. На другу весну беру десятку в кишеню і їду до Німеччини. Там роблю на полі, а в зимі на залізничій дорозі по 5 марок на день. Це не в дворі по 25 ґрейцарів, а в Німеччині цивілізація. Я вже і трохи розуму набрався. Кінчу роботу на Новий Рік і хоч жалко, мушу їхати додому. Маю поверх 100 ринських і виглядаю як шляхтич, бо така там в Німеччині ноша. Приїзджаю до села. Тепер вже трохи інакше відносяться до мене. Та що ж мені дальше робити? Ка-

жуть мені свояки: "Женися, бо батько тобі нічого з ґрунту не дасть, тому що ти світовий." Загнали мені нову думку до голови. А в селі кажуть, що хто має поверх 26 років і не жонатий, то йому щось бракує. І я оженився.

Побув два роки в селі і далі їду до Гамбурґа. Купую шифкарту і їду знов до Канади. Приїзджаю в зимі 28 лютого до Ст. Джан, злажу з корабля і знова до візити. Лікар, вже цивільний, знова задержує мене і ще двох моїх знайомих, відставив нас до "касельґарди", і два поліцаї вартують. Біда. Що мені робити, втікати?... Йду до виходка на першім поверху, скачу на землю через вікно, вибігаю на залізничу дорогу. Піду, думаю, піхотою до Монтреалу. Проти мене надійшла якась жінка. Питаю по німецьки, кілько миль до Монтреалу? Вона каже, що 800 миль. Я настрашився. Дійшов до стації, питаю по німецьки, кілько коштує білет до Монтреалу? Стаційник урядник до телефона і "галов". А я в ноги, на двір. Дивлюсь, ідуть і мої партнери. Прилучуюсь до них і йдемо всі три. Питаю їх: "Де ви були?" Кажуть, що заплатили по 50 центів і переночували, а я ходив цілу ніч як дурний. Йдемо до стації, а проти нас той з жовтими ґузиками. Наставив руку і каже "сит давн". Я зрозумів трошки, що то по українськи значить "сідай". Ми не хочемо, а він ланцюжки з кишені, тай мене з другим докупи за руки скував і посадив на "боґу", а третого примістив коло мене. Ми знов в руках. Їдемо. Той, що був незакований, витягнув хліб і їсть. А поліцай хап, видер у нього хліб, розломив і дав нам всім по рівній пайці. Завіз нас до міста, перевів закованих містом пару блоків, показав те місце, де я скочив. Відтак завів нас до якогось будинку, взяв капелюх з голови і крайові чоботи, показав на вікно і каже "втікай". Там потримав нас два дні. Відтак завіз на стацію і сказав, що можемо їхати.

Приїхав я до Монтреалу. Зліз з потягу. Підходить до мене той з ґузиками і каже: "Ти був в Ст. Джан там і там?" "Був," кажу. "Маєш гроші?" "Маю." "Кілько?" "Маю золоту десятку американську." "Давай сюди." Дав я йому ту десятку. Він взяв собі 5 долярів, а 5 віддав мені. Відтак завів мене ще до якогось офісу і я підписав, що маю заплатити ще 12 долярів. І він відійшов від мене.

Я мав адрес від аґента, і якийсь чоловік завів мене в Монтреалі до наших людей. Люди добрі. Дали мені наїстися, відтак завели мене до жидівського склепу, купили мені спідне шмаття. На слідуючий день, як я вже не мав ані цента в кишени, завезли мене до якогось тунелю в однім місточку в провінції Квебек, де я робив два місяці. При роботі називали мене поляком. Звідти я вернувся знов до Монтреалу і записався на секцію в Алберті. На секції я робив до зими. Пізніше робив на ґенках, то в фармерів. Мав я спромогу читати всякі повчаючі книжки і часописи. А в Галичині не було спромоги одного часопису передплатити, бо там ляшня панує над нашим народом, дусить його, не дає спромоги свобідно дихати, а не читати та вчитися.

Мені тепер 57 років (це в 1938 р.). Як згадаю про свою молодість, про Рідний Край, про своїх земляків, то нераз гірко заплачу. На закінчення апелюю до всіх братів-українців: Єднайтесь, браття! Бо ми всі

пережили і ще тепер переживаємо горе. Хоч декому усміхнулася краща доля, то не довіряйте, бо доля зрадлива, може мачухою стати. Тай і вороги наші не сплять, а лютують. Тут маємо нагоду вчитися, тож учімся і єднаймося, бо в науці і єдности — сила.

ЦВІТКА ПРЕРІЇ.

Написав Іван Шелестинський.

Трох нас ішло вузенькою фармерською дорогою. Василь Бривка з Поділля, молодий, чорнявий, ні великий ні малий, Павло Довжук з Волині, яку хтось тихою назвав, з грудьми як двері, я з Підгіря, довгий як платва, як ще в краю дражнили мене. Нас трох мали ми обережно захованих дуже безпечно у Василя 25 центів. Сам Василь мав ще малу торбу з біллям, чи чимось другим, Павло і я не мали нічого в руках, ні в кишенях. Правда — мали ми ще порожні животи, що не терплять порожнечі. Розложистий, більший за кілька держав Саскачеван тремтів у соняшному світлі початкового червня. Було під полудень, і рілля свіжа й змережана вже саскачеванським золотом, пшеницею, легко парувала. Немов якісь незнані індіянські божки палили свої вогники до сонця, як наші Свароги колись. Далеко і широко необнята зором простелилась рівнина, і не видно було жадної садиби фармерської. Значить, нам постити ще хто знає як довго. "Прийдеться хоч довбати зерно з землі і їсти," каже Павло поглянувши на скільчену і підростаючу пшеницю. "Десь до лиха й заяця, бодай здохлого, немає", — нарікає Василь. Оба вони згадкою про поживу нагадували мені, що це вже другий повний день, як ми нічого в губах не мали, і що наше двадцять-кількалітне тіло настирливо домагається підкріплення.

"Ось, подержіться, хлопці. Десь зайдемо до фармера, їсти дасть. Ще може і дівчата будуть."

"О, ти до дівчат вродився як раз," засміявся Василь. "Скорше вже я, або Павло. А ти так, як індіянин до фармерства."

"Як я не до дівчат, то вже до молодиць," не подаюсь, відгризаюсь.

"Не чужолож!" наказує Павло.

Ступаємо слабше. Ноги таки направду вянуть від порожних животів. Сонце пригріває, воно тут не потребує розсівати проміні по лісах, горбах та заглибинах, а прямо ллє повінню світла по рівних преріях. Як упре, то прямо хоч воском топися. Я налоговий мрійник та романтик, і мені тепер мимо голоду, наївною зявою ввижаються воєвничі Крі та Асинибоя, як їдуть на плохих та скорих конях, затикані пірям, в цяцькованих строях, в кожушках з френзлями, з луками та списами і з "томагавк" топірцями та ножами, що до скальпування голов служили. А в декого коло пояса скальпи з голов з чорним, сивим чи рудим волосом розвіває вітер.

Це ж лінія Саскатун-Бетлфорд, де ще так недавно, бо перед 50 роками повстанці Ріл та Мидлон з канадійською міліцією мірялися. Була

велика загроза загального повстання індіян та мішанців, і хто знає, чи після їх перемоги Канада втішалася б такою волею, як тепер? . . . Індіяни справді ще так недавно тут гуляли, аж поки білий чоловік їм зброю з рук не вирвав, та самих не розпорошив, випер. Тепер вони тільки ловецтвом та риболовством займаються. Замріявшись у канадійську минувшину, ставлю питання друзям:

"Що би ви, хлопці, робили, як би от так зараз індіянин зявився на коні?"

"А що робили б?" озвався Павло. "Індіянина розброїли б та нагнали б на державну допомогу, а коня спекли б та зїли, а тобі копито дали б."

"А як би так багато індіянів? . . ."

"То вони нас зїли б, якщо були б такі голодні, як ми."

Повівав вітрець, пролітали повітрям якісь ранні мухи, високо перелітало кілька круків чи ворон, не розібрав здалека. Перелетіла також подальше заблукана канадійська ластівка. Їх не багато стрічається. Збоку дороги видніли заржавілі фармерські борони, видно, фармареві далеко їх до дому везти. Аж десь після полудня ми побачили фармерські забудування. Стайня з червоним верхом, хата з гарними вікнами та немов вапном біленими стінами. Ще кілька менших будівель, а все кругом в такій формі, як старо-канадійський форт піонірів, що так забезпечувалися перед нападами індіянів. Тільки що це був частокіл.

"Якийсь небідненький фармер мешкає. Не знати, чи перекусити що дасть?" завважав Павло.

"Перекусити?" перепитую я. "Я б направду коня стеребив, а він "перекусити."

"Диви-диви. Наш поет у вовка перемінюється," підсміхається Павло.

Підходимо ближче. Гарна дротяна огорожа, добра брама.

"Закладаюсь о свої черевики старі, що тут є дівчина. Дивіться, скілько там цвітів та вазонків у вікнах," звертаю увагу.

"Поетові часто дурне в голові," переслідує мене Павло. "Дивись, щоб направду дали що їсти. А прийдеш в хату, то не мовчи, як пеньок, а говори щось, проси. А то все за тебе треба говорити."

"Фармер, як буде свинею і нічого не дасть, то почекаємо до вечора і зробимо на його курник рейд," постановляє Василь. "Чейже не будемо умирати з голоду в цій хлібодайній Канаді."

Вступаємо на подвіря. Пси не шарпаються, як це звичайно пси роблять, а по дружньому погавкують та махають хвостами. Мирно вимиваємо їх і підходимо до хати. З вікон чути хрипливий голос ґрамофона, приспівує "скалатську коломийку". На душі і серці лекше стало. Свій таки не відмовить, тай і випросити лекше на рідній мові, бо анґлійщини ми ще багато не вловили, всего по два роки в Канаді, і зрештою не мову студіювати ми сюди прийшли, а за працею, якої не часто можна знайти. Найстарший споміж нас, Павло, ковтає в двері. Запираємо віддих. Хто знає, як привітає нас власник. Виходить поважна господиня в фартусі, закочені рукави, лагідні зморщки коло уст, риси українські.

"Слава Ісусу Христу," озивається догадливий Павло.

"На віки слава," відказує вона. "А що скажете, хлопці?"

"Та от, пані-матко, роботи шукаємо, зголодніли, помучились, другий день ідемо і нічого не знайшли."

Вона нічого не каже, тільки рухом руки запрошує в хату. Входимо. А в ній як у квітнику.

"Ось вам вода, помийтеся."

Миємося. Василь порскає водою голосно, тай і я не кращий. Діставмо від Павла по стусанові. "Не будьте свиньми, хлопці. Ви не в рідної мами." Сідаємо, і я розглядаюсь по кімнаті. На стінах кілька образів святих. Від разу жаль за горло тисне. Згадалася мати, що більше двох десятків таких закосичених образів в хаті на стінах має. Господиня являється людяною жінкою. Відразу накроює свіжого пахучого фармерського хліба і говорить:

"Я вам дещо перекусити дам, а там зачекаєте на вечерю. Тепер погані часи настають в Канаді. Ось я сама по кілька робітників держала, а тепер і одному не багато роботи. Пшениця не платиться, не сіємо так багато, як колись, не виходить. Катре, а принеси зимного молока."

"Зараз, мамо," почувся кришталевий голос з другої кімнати, і від нього нам, парубкам, стало моторошно. Ми запорошені, неголені, тільки що лице та руки помили дещо водою. Особливо мені моторошно стало. Мимохіть витягаю Бог зна коли прану хустину і потайки витираю ще раз очі та лице. А злодій Павло завважує, штовхає ліктем Василя підбік.

"Дивись, як чепуриться. Думає, що дівка зараз у нього втріскається. Не шпортуйсь. Тут я маю першенство, хоч ти більший і поет."

Та ось за дверима почулися кроки, і мені як на злість, молотом почало товктися серце. Двері отворилися, і в них енергійним ходом увійшла дівчина з горнятками в руках.

"О, галов!"

Молода, струнка, темне волосся. Румяне лице, на білому чолі хмарки-брови, усміхнені очі. Обкинула всіх зором і спинилася на мені. Я чую, що таю, як сніг в гарячій кімнаті. Зроду був соромливий, особливо під дівочим поглядом. Я навіть не бачив, коли дівчина налляла молока, хліб з маслом подала. Цілком не їлося мені, хоч голоден був, аж кишки злипалися, як то кажуть. З мене очевидячки кпили собі товариші і випивали може вже по десятому горняти молока та теребили може третій бохонець немаленького фармерського хліба. Я їв як на шпитальному ліжку після операції, бо дівчина, пишна як пава, стояла близько і здавалося на нікого більше не дивилася, тільки на мене, хоч це мені тільки здавалося. А все ж таки, як показуватись перед нею голодним вовком? . . . Я був сердитий на товаришів, що так по свинськи не соромляться жерти. Виручив з тої ситуації знов таки Павло. Витягнув засмальцований капшучок від тютюну.

"Всьо маю, крім тютюну, сірників і паперців," пожартував.

Стара мовчки вийшла, та злодій Павло лише того ждав.

"Видиш, Катре, наш товариш Іван навіть не їв через тебе, хоч голоден як ваш пацючок в неділю, коли заспиться."

"О . . . А то чому?"

"Сти-да-ється."

За таке представлення мене дівчині я в іншому місці змалював би йому пику на синьо, але тут обмежився до сильно погрозливого погляду в його сторону. Дівчина хотіла щось сказати, та увійшла мати з бляшанкою тютюну, паперцями і сірниками.

"Наш наймит все це держить в запасі, на чорні часи пришпаровує," пояснювала. "Куріть, хлопці."

"О, Господи, та це ж благодать," хвалив Павло і ліпив такого папіроса, скільки міг натолочити. Василь брав з нього примір.

"Кури, Іване."

"Дякую," відказую.

"Ви не курите?" стиха питає дівчина.

"Ні . . ."

"Він за те багато читає," встромлює своє Павло. "Думає фільозофом бути, навчиться, як з вівса риж робили, а з полови шнури плести."

Але на ті Павлові шпильки видно домашні не звертали уваги, і дівчина поважно завважила:

"Я також люблю читати."

Це була немов печатка на Павлові дошкулювання мені. Він замовчав. Я осмілююсь. Ані пожива, забава, ані навіть горілка, ніщо так не додавало мені сміливости, як тема літератури.

"Маєте яку бібліотеку?"

"Цього не маю. Маю всього кілька журналів, пару книжок. Хочете, покажу."

Щоб не хотіти подивитись на дівочі книжки, то треба бути зовсім назадником. Паленіючи в цілому тілі, встаю і хитким кроком іду за дівчиною. Позаду чую насмішливий, а може задрісний шепіт товаришів. Але я тепер герой перед ними, дівчина прихильніша до мене. У її кімнатці як у правдивому цвітнику, що міг вирости на незахистних саскачеванських преріях. Гвоздики, квітневі дощівки, горошки, олеандри, мірти, навіть барвінок у синьому вазоночку. Коло нього вічно-зеленого спиняюсь.

"Моя мати цілий цвітник цего держить. У нас в Україні ним віночки до шлюбу вбірають, і також домовини дівчатам, парубкам та дітям. Дівчата вінки на могили упавшим стрільцям ставлять."

"Як гарно мабуть," шепоче Катруся.

Дивлюсь у її сині, подібні до барвінкового цвіту очі. Забуваю, що я неможливо несміливий, що я в робочих запорошених, немов шрапнелями побитих штанах, переслідуваний безробіттям і голодом скиталець, а вона — ластівка прегарна, правдивий цвіт прерії. Вона в гарній літній синій суконці і в темній спідничці (мій смак), чиста людська цвітка між цвітами природи. Повільно і несвідомо обіймаю її пещений саскачеванським сонцем стан і краду неборонений поцілуй. Стоїмо хвилю безворушно, а тоді вона перша озивається:

"Якось так несподівано . . ."

“Несподівано, ще й як,” впадаю в тон і сміливість в мене тепер може більша, як у Павла, що чванився, як то йому підмовити дівчат так легко. “Де ж твої книжки?”

“О, правда.” Отвирає гарну помальовану шафку. В ній справді дещо книжок та журналів. Переглядаю кілька. В читанні вже дещо розбирав анґлійське.

“Маєш дещо і українського?”

“Ні. Я навіть читати не знаю по українськи. Зросла отут на фармах, української школи тут не було, товариства також ніякого нема. Навіть приватно ніде не могла навчитися. А я так хотіла би.”

“То ти нічого не чула про Україну, козаків, стрільців?...”

“О, то вже чула. Була раз в Саскатуні на концерті, чула там дещо, та не все розуміла. Знаєте, щоби зрозуміти, то треба підготовитись.”

“То ти мала б охоту читати по українськи?”

“Ще й питаєте.”

Тоді в мене повстає велике бажання навчити її по українськи. Немає ні підручника, ні взагалі ніякого куска друкованого слова українського. Але раджу собі тим, що попросивши у неї паперу, виписую українську азбуку в письмі і друку. До українських букв додаю латинські, значить анґлійські, а там де це латинкою не мож заступити, стараюсь по кілька разів пояснювати це звуково. Дівчина жадібно все ловить, зразу виявляється пильною ученицею.

“Катре!... Та ж роботи ціла купа, а ти розчиталася, чи щось?... Гони вареники ліпити.”

Дівчина, зітхнувши, схопилась і пурхнула, а я винувато промовив:

“Вибачайте, пані, це я її українську граматику показував.”

“Та воно добре, тільки не час сьогодні.”

Того вечора я вже їв як вовкулака. Не тому, що це були українські вареники зо сметаною, яких вже два роки в Канаді не бачив, і не тому, що справді голоден був, а тому, що вже не мав причини дівчини аж надто стидатися. Вона тепер звивалася, як кожна наша дівчина, скоро, щоб не посоромитись за повільність між парубками. А подаючи мені свіжу тарілку якихось ще канадійських ласощів, які я ще тоді не годен був назвати, вишептала: “А, бе, ву, га, ґе, де” і відпурхнула.

“Вже знаються,” вирішив Павло, накидаючи вже може півкоповий вареник. Я був мов на чотирох конях.

Слухали історію життя господині.

Приїхала з чоловіком перед війною. Зайшли на фарми в Саскачевані. Та де то були фарми. То був по части вигорілий ліс з тисячами тяжких до корчування пеньків, а по части прерія, яка на вигляд здавалась, що навіть добру лозу не вродить. Хмари комарів. Туга за рідним краєм. А перед дванадцяти роками нещастя стрінуло, чоловік помер з нічого іншого, лише з перепрацьовання. Сама раду собі давала з малою дитиною-дівчиною. Горя не мало зазнала. А от тепер і добре б жити, тільки та криза. А за рідним краєм така туга, більша, здається, як була на початках.

"А скажіть, хлопці, ви світом бродите, як там тепер, чи по нашому, чи по чужому?"

"По чужому, пані-матко," пояснює Павло. "Гірше, як було за вас."

"Ніби та Україна таки не буде, чи як?"

"Україна була, є і буде, тільки що тепер невільна. Та вона волю матиме, хоч би небо і землю порушити прийшлось."

"Видите, неписьменна я. Дуже мало чула про Україну. Тоді, як я ще там була, то всьо "русини" були. Але те слово "Україна", видите, чогось мені таке любе, таке, як ось згадка про своє весілля."

Того вечора ми з Катрусею продовжали науку. Спав з товаришами в стодолі в сіні. Долучився до них геть пізніше.

"А коли на весілля запросиш?" закинув Павло.

"Тоді, як ти сам поважним батьком станеш," відгризався я.

"Звів дівчину з ума чисто. Ніби букви показує..."

Хотілось відпекти чимось Павлові, та лишив на пізніше. Василь вже хропів не гірше фармерського воза. Мені не спалося. Цвіти, дівочі чорні брови і букви — маса букв так мінялися перед очима безплатним фільмом. Вранці ми відходили. У старої роботи тілько й було, що для одного наймита.

"Прийдемо до вас на жнива, пані-матко," упевняв Павло.

"Коли б лише вродило. Коли б град не вибив," не без жури говорила вдова.

В клунках мали ми приготованих провіянтів може і на три дні. А в мене під серцем легкою рукою Катрусі була написана її адреса. Вона стояла тепер на веранді між двома великими олеандрами, без усмішки. Чорні брови хмаринками нависли на білому чолі. Мене ссала пявкажаль коло серця. Хто знає, чи побачимось ще. Канада велика, як ціла Европа, а мене скитальча доля жене світами як звіря якого. Обіцяв вислати книжок українських, гарних, цікавих. Оглянувся здалека. Стояла дальше на веранді вона . . . цвітка прерії . . . мій канадійський ідеал. Відійшовши цілком подальше, заспокоюю жаль по дівчині тим, що штовхою Павла і Василя під боки:

"А що, аманти? . . . Хто здобув дівоче серце, ви чи я?"

"Ти виграв тим разом, бо трафив на таку, що книжки любить. А як я стріну таку, що любить танці, то ти і не приступай."

Той рік був дуже нещасливий для мене в пошукуванню роботи. Всюди, де шукав її, робітників лежало купами. Розїзджали ми довгими сотнями миль у всі сторони червоними тяговими поїздами і все "зайцем". Кого б стало оплачувати довгу подорож? Подорож "зайцем" звичайно ризиковна, особливо, коли хочеться схватити поїзд в русі. Не одному обірвало ноги (це гірше), не одному голову (це краще). Але нікого воно не відстрашує. Пігнав я того року червоними звірюками в Алберту, дістався на лінію Атабаски. Там залізнодорожний відділ працював. Сподівався і я дістати роботу. Товариші були вже інші, та обставини подібні. Скитались ми по залізничих лініях більше місяця, їли раз на день, раз на два дні, а часто і три дні, жебрали поміж мішанцями поживи, варили в заржавілих бляшанках каву на відлюдних перестанках. Бу-

ло гарячо днями, та березневе зимно ночами. Спали в покинутих вагонах на перестанках. Вітри справляли нам чудесну музику туги лісів та індіянів. Стрінули якесь болотнисте озеро в лісах. Над ним стояли індіяни табором. Жінки подібні до наших циганок, а чоловіки якісь немов безобличні. Були, здається, із племени Покогонтас. Не розпитував. Дали нам їсти якогось мяса, з чого я мав враження, що це людське. Але товариші і я були вдячні і за це, голод не пан.

Заманулося товаришам прати білля. Деякі вже і по два місяці не прали. Щастя, що Канада не плідна на воші, а то була б чиста язва. Скільки зашмірованим тут не ходив, воші не видати. На своє нещастя прав я ту сорочку, де в застібнутій кишені носив адресу Катрусі. В погоні за невловимою роботою я і забув про адресу. Зрештою вона була в певному місці, так я зразу вирішив. І виправ же я. Як висохла та нещасна сорочка на верболозовому корчі, я нагадав про адресу. Скочив, роздер кишеню, там остав пожмяканий папірець. Я ж добре мняв сорочку, стараючись витиснути бруд з мила. З адреси і слова не остало. Я був близький плачу. Хотілося жбурнути сорочкою в нечисте озеро, та нагадав, що останусь з голими плечима, а комарі тут немилосерні. А той маленький кусок паперу я тримав в пальцях довго, як побожний католик, що до причастя збирається. І голова як на лихо в ті часи не конче варила, не міг адреси запамятати. Не було змоги по дорозі тепер вертати в ті сторони. Занесла мене доля, та й завезли поїзди далеко на схід Канади. Про мою цвітку прерії мусів забути. Погодився з долею, що не була ласкава для мене.

Минули роки. Щось чотири їх перейшло від моєї прогульки саскачеванськими преріями. Від нічого робити пішов я раз на Юніон стацію в Торонто. Треба признатися, що і тепер був без праці. Виглядало, що буду вже вічним безробітним. На величезне моє здивовання там я на великій стації стрінув Катрусю. Їхала до Монтреалу, та вже з дволітним синком. Там працює її чоловік. Дивилися ми на себе з самозрозумілим жалем . . . Почала перша говорити.

"Чекала справді. Ти сполохав моє серце там далеко на преріях, думала — вернешся, подружимося. Ти не вертав, не писав. Я повірила, що ти другу знайшов. Хіба це тяжко? . . . Мати померла рік після того, як ти був. Ох, як сумувала я . . . Коли б ти був приїхав тоді! . . . Ніяково було жити самій. Трапився чоловік старший та добрий. Подружилися. Жили там трохи, та на фармах якось чим раз тяжче, отже він поїхав до Монтреалу, бо там передше працював. Мене лишив був на час, а тепер їду. А по українськи навчилася так, як ти показував. Я вже і дописувала, — хвалилася вона. — Кілька віршиків написала. Були друковані. Яка ж та Україна мусить бути гарна!"

А я ось бурлакою, парубком і досі. І такий же безробітний, як колись. Наближилася година відїзду. Катруся подала своє імя по чоловікові, попращалася і побігла, држучи за руку чорнобривого як сама . . . синка. Я довго стояв на стації і забувшись, думав.

Знова минули роки. Я врешті знайшов працю. Далі стрінув інші брови, і вони стали мені рідними. В нас донечка і синок ростуть. А за "цвітку

прерії" все таки згадую. Недавно от довідався через нашу пресу, що вона, моя кількагодинна учениця, бере діяльну участь в жіночих організаціях. Значить, колись невідома цвітка приносить овочі. Я гордий і вдоволений з того. Тепер не тільки самі працюватимемо для нашої справи, а й дітей наших — я вповні переконаний — виховаємо на славу і честь України і Канади.

УКРАЇНСЬКІ КОЛЬОНІЇ В ОКРУЗІ ДАВФИН, МАН.

Спомини Дмитра Романчича з Келд, Ман. Списав Іван Бодруґ.

Хто я? Я вийшов з давного березівського роду дрібної шляхти. Мої предки не робили панщини, тож наш рід не був привиклий наслїпо слухати чужих. Ми вміли думати і діяти самостійно.

Коли Олекса Довбуш з Печеніжина у 18-тім столітті старався робити справедливий суспільний лад в Карпатах, то на нашім Покуттю один з моїх предків, Михайло Романчич, був правою рукою Довбуша. Як загинув Довбуш від Дзвінкової кулі в Космачі, то австрійські "ляндс-драґони" попали скоро на сліди Довбушевої ватаги, що зосталася без проводу, мойому предкові наступали "на пяти", тоді він за одну ніч уґнався конем з Березова аж до Кімполюнґу на Буковині. Там він поселився в полонинах, розбагатів, та дожив 110 років віку. Мій прадід, Іван Романчич, часто їздив до нього в гості і привозив від нього цінні подарунки.

В Канаді я гідно пережив пів століття іміґрантських гараздів і злиднів. У кожній громадській справі на нашій кольонії я, як не перший, то між першими своїм трудом і грошем. Любив я багато читати і тут в Канаді вже я довідався, "хто ми, та чиї ми діти." Сам старався і другим радив шанувати все добре, історично нам дороге, рідне, мову, віру, народні традиції і звичаї, та приймати від чужих що краще. На трох лісистих фармах, міркую, що я за пятьдесять років мого побуту в Канаді викорчував своїми руками тисячі пеньків дубових, осикових, березових та інших, доки виробив землю під урожайні лани. Через те і моя рука не надається до путнього писання.

Тож все це, що тут написано уміло, завдячую мойому доброму другові-товаришеві з хлопячих літ, з яким ми у двох товар та вівці пасли попід Карпатами в Березові Вижнім. Хочеться переказати будучим поколінням, що заховалося ще в памяти небагатьох, бо за тим вони шукатимуть колись.

Хоч перші іміґранти українці прибували в Канаду ще від 1891 року малими ґрупами, то масова іміґрація почалась аж 1896 на 1897 рік. Памятаю, що першу вістку про Канаду принесла маленька книжочка д-ра Олеськова зі Львова, яка появилася в Галичині та на Буковині. У тій книжочці він описав свої враження і спостереження з своєї подорожі по Канаді. Він описав середущу Канаду, як безмежну просторінь у північній Америці, що заселена тільки де-не-де людьми, а решта її стоїть відвічним облогом та жде безземельних хліборобів з других країв ши-

рокого світу. Щоби заселити той канадійський простір хліборобами, канадійська влада ухвалила поділити південні простори степів та лісів, що простягаються в тисячу миль довжини, на квадрати по шість миль в квадрат. Це "тавншипи". Кожний такий тавншип розміряний на 36 квадратових миль, це "секції". А кожну секцію поділено на чотири квадрати навхрест, кожна така четвертина в розмірі 160 акрів (113 морґів), це "гомстеди" для поселенців-хліборобів. Кожний іміґрант, що скінчив 18 літ життя, має право взяти такий один гомстед за невеликою оплатою 10 долярів. В кожнім тавншипі дві секції зарезервовано на майбутній шкільний фонд і дві секції віддано Годсонбейській Компанії за її піонірську працю в торговлі з індіянами. Шість миль по обох боках залізниці віддано на власність компанії Сіпіар, що побудувала залізницю через цілу Канаду від моря до моря. Цей простір не поділено на гомстеди.

Оттаку новинку переказав д-р Олеськів у своїй книжочці нашим малоземельним господарям в Галичині і Буковині.

Кирило Ґеник.

В селі Березові Нижнім під Карпатами жив собі Кирило Ґеник, один з трьох синів багатого селянина. Кирило покінчив середні школи у Львові і видержав іспит на почтового урядника денебудь в австрійській імперії. Але що Кирило належав до радикальної партії, тай переховував у своїм домі в Березові молодого поета-письменника Івана Франка перед гончою жандармерією за його радикальні промови та писання, австрійсько-польська влада не спішилася дати державну посаду нашому радикалові Ґеникові. Стративши надію на державну посаду, молодий Кирило зразу отворив свою власну крамницю в Яблонові, а далі, огірчений польською опікою над нашим народом, постановив виїхати куди небудь поза границі рідного краю. За порадою д-ра Олеськова Ґеник листувався з департаментом іміґраційним в Оттаві в Канаді. З Оттави одержав він літературу з ілюстраціями та картами (мапами) про Канаду в німецькій мові. Він мав великі знайомства по селах в Галичині та Буковині, бо був рухливим чоловіком, він радо ділився своїми відомостями про Канаду з тими, що хотіли знати. Між малоземельними та політично кривдженими селянами по наших селах Ґеникова аґітація про Канаду створила великий еміґраційний рух. На всяких зборах по селах залунали кличі "До Канади!" Сам Ґеник спродав своє добро в Березові свому багатому братові Стефанові, забравши свою дружину та малі діти, виеміґрував до Канади літом 1896 року. До нього прилучились ще кільканадцять родин з усіх трьох Березовів, та ще родина Поповичів Майковських з Гвіздця і по родині, дві з других сіл нашого Покуття.

Вірогідні відомости з Канади.

Ще до Різдва того року наспіли листи з Канади від Ґеника та від других еміґрантів, що в канадійській іміґраційній пропаґанді нема нічого підступного, що все те правда, як в Канаді влада дарує кожному дорослому іміґрантові 113 морґів урожайної землі, де він сам собі сподобає, та що по трьох роках прожитку на тій землі він дістає на ту зем-

лю "патент" і рівночасно стає громадянином, з усіми правами і привілеями на рівні з усіми родовитими канадійцями.

В Березовах було багато малоземельних селян, тож всі вони нараз заворушилися, готові виїхати. Але що всі вони нараз не могли знайти купців на свої мізерні господарства, то під весну 1897 року зібралося нас зразу 36 родин та три нежонаті юнаки, між якими і я опинився. Австрійська влада не давала пашпортів тим юнакам, що належали або мали належати до військової бранки. Наші учителі Іван Бодруґ і Іван Неґрич, трохи старші за мене, хоч не мали пашпортів, то вони, як освічені люди, виїхали з Березова на два тижні скорше без пашпортів і як туристи опинилися в Гамбурґу. Звідти дали нам листовно знати, коли там виїзджати в дорогу, аби захопити пароплав. В Канаді влада не вимагала від іміґрантів пашпортів.

Іван Бодруґ,
уродженний 7-го квітня 1874 р. в Березові Вижнім, Коломийського повіту, в Галичині. Приїхав до Канади 1-го травня 1897 р.

Дмитро Романчич,
один з перших українців піонірів, приїхав до Канади 1897 року.

Коли ми покидали Рідний Край.

В Березові так сумно стало, неначе б нас 36 родин (між ними мій батько Йосиф і я) не до Канади вибирались, а туди, звідки вже немає вороття. В березні наші рідні та приятелі забирали нас на вози з клунками і повезли зразу на "Згарище" серед села, аби звідти разом виправити в незнаний світ. Годі описати ті плачі та ридання, бо це прощались на віки рідні з рідними, немічні батьки з своїми молодими синами, дочками та внуками, розходились залюблені пари. Ніхто не думав, чи доведеться вже кому з них ще стрінутись знова, бо Канада за морями, а подорож така дорога, що убогим селянам і не снилося поїхати коли в гостину до рідних в Канаду. Всі ми мов заніміли рушили із Згарища через

Березів середний шляхом на послідну гору Обочі. За нами товпою йшли наші рідні та сусіди, що за сльозами світу не бачили. Батьки та жінки тихо шептали молитви за щасливу путь у далекий нерідний край. Пять річок, що перепливають Березів вижний та середний, тепер розбовхані сніговими водами з Карпат, стали ріками, клекотіли за нами навздогін, немов сердились, що ми покидаємо рідний край. Смерекові ліси від Чорногори та Мікуличина під весняним вітром стогнали за нами так сумно, неначе гомоніли нам похоронну пісню.

Вийшли ми на Обочі і коло камяного хреста стали віддихати. А за нами на долах хтось ударив у всі дзвони в обох церквах. Виправляли нас добрі люди з парадою з села. А ми обернувшись лицем до рідних сіл, вдивлялися уважно на кожну хату, на кожний садок, на ріки, на горбочки . . . А дальше піднявши зір на верхи рідних Карпат, ми схоплювали в нашу память увесь той чарівний образ наших рідних гір, щоб заховати його в памяті в чужім краю до кінця нашого життя. Пятьдесять літ минуло, а я їх бачу заплющивши очи і любуюсь ними, ніби чую той шум смерек, те щебетання соловіїв, чую з далеких полонин тужний звук трембіти і дякую Богові, що дав мені добру память.

Моя пригода в дорозі.

В дорозі з Коломиї до Гамбурґу ми, березівські еміґранти, їхали мовчки сумні, тугою прибиті. До нас по дорозі прилучувались все нові гурти еміґрантів на кожній стації. Поки переїхали ми ріку Сян, то назбиралося нас еміґрантів на тім потягу кілька соток. Бачимо, що ми не перші і не послідні покидаємо свій рідний край. Перед нами і за нами дудніли потяги, навантажені українськими селянами-еміґрантами до Канади, Бразилії та Зєдинених Держав Америки. Хоч мій покійний батько з моїми сестрами мали пашпорти на виїзд, то я, як один з майбутніх австрійських рекрутів, не дістав пашпорту. В дорозі до німецької границі я журився тим, чи не завернуть мене жандарми від німецького кордону, та чи не доведеться мені одинокому лишитися в Галичині без хати і без рідних.

Приїхали ми до німецької границі, а там сотні наших людей з клунками та дітворою метушаться у великій прикордонній стації. Жандарми та залізнича служба стоять коло брами, переглядають пашпорти і тих, що з пашпортами, перепускають на той бік, а таких як я, без пашпорту, завертають та відводять назад до австрійських ваґонів. От тут мені амінь, думав я. Крутився між людьми як оголомшений. Нема ради. Я пропав! . . . Аж тут на клунку під стіною сиділа наша березівська ґаздиня та косьќала коло себе крикливі діти. Поглянула вона на мене тай каже: "Дмитре! А ти, небоже, чого так посоловів, як би тебе мали, не дай Боже, на страчення брати? То не такі пани, щоб їх не мож було здурити. Хапай на руки оцього крикливого, а оцю замурзану бери за руку, тай пустять з дітьми і без пашпору." Не дав я себе більше припрошувати. Вхопив від неї двоє дітей, які почали ще дуще кричати. Я ніби зацитькую і підщипую, аби не перестали кричати, і з батьком та сестрами пхаємося в ворота. Батько лає мене, що не заспокоюю дітей, жандарми

оглядають батьків пашпорт, а мене і не питаючи, витручують в ворота з дітьми на той бік.

Слава Тобі, Господи, подумав я, тай віддихнув так легко, якби хтось мені зняв з плечей повні бесаги каміння. За моїми рідними вийшла за ворота і та розумна жінка з своїм чоловіком і з рештою дітьми. Я віддав її крикливі діти і хотів її з вдячности поцілувати в руку, та вона мене геть відтрутила тай шепнула: "Тікай до вагону, можуть догадатися тай тебе і звідси завернуть." І так ми гуртками засіли в німецькі вагони.

В Гамбурґу.

В цім великім портовім місті тисячами роїлись еміґранти з цілої Европи. А найбільше було таки наших українських селян. Були з Польщі та з Балканів. Пароплави відходили щодня навантажені еміґрантами до всіх країв західної півкулі. Після недовгого чекання в Гамбурґу, півтора тисячі нас українців попали на дуже старий, невеликий пароплав "Аркадія". То був такий корабель, що гнаний і парою і вітрилами, коли був принагідний вітер. Під верхною палубою було кільканадцять кімнат, в яких їхали "сурдутові люди", себто пани. Під другим вниз були кухні і їдальня. Нище уровеня води у третім та четвертім підложу корабля не було кімнат, а були рядами побудовані залізні прічі у три та чотири поверхи. В долішних прічах примістилися жінки з дітьми, а у вищих рядах розмістилася молодь та мужва. До своїх ліжок лізли по залізних драбинах.

Ми відчалили від берега. По дорозі спинилися в Антверпені в Бельґії, де набирали до корабля сотки бочок цементу для "балясту". В Антверпені постояли ми аж 5 днів. Однак нікого з нас не випустили, щоб трохи пройтися по місті, лише Бодруґ і Неґрич мали щастя оглянути за той час місто Антверпен. На кораблі духота, сморід та нудота добре дались нам у знаки.

На океані.

Мабуть нікому з наших еміґрантів не довелося так погано відбути подорож морем, як оце нам на нашій "Аркадії". Як виплили ми в канал Ля Манш та на широке море, то погода сприяла дуже перших кілька днів. Було соняшно, тихо, прекрасно. Вгорі кружляли стадами крикливі меви, а в воді за нами вганяли стада дельфінів, немов би перший раз бачили пливучий корабель. Так ми доплили блище середини Атлянтику. Та одного дня під вечір счинилася страшна буря. Зірвався гураґан, полились струями дощі. Море перемінилось в живі чубаті гори. Нашим кораблем кидало мов іграшкою. То виносило на верх запінених водяних гір, то кидало у морські проваллля немов у безодні. Хвилі з грохотом переливались через палубу корабля і поломили вітрильні приладдя. Верхи щоглів та коминів купалися в морі. Баляст у кораблі пересунувся в один бік і корабель плив похило. Люди в середині придержуючись залізних поруч на своїх лежанках, зразу молилися, поки всі не розхворілися на морську дурійку. Моряки наперед сподівалися тої бурі, бо зіґнали всіх в середину і позакривали виходи на гору.

Люди, що вже знали з оповідань про морську недугу, та що добрим ліком від неї буде часник, цибуля, горілка, та краплі Гофмана, то і не жалували собі спожити того добра, хто кілько міг вмістити. Тепер підчас бурі на кораблі так запахло від тих ліків, що корабельні службовці і самі розхворілися та проклинали нас від щирого серця, але що ті проклони падали на нас у незрозумілій німецькій мові, то вони нам нічого і не пошкодили. Буря шаліла три дні без перестанку, та ми її перебули без великої втрати. Тілько двоє померло, один старець і одна дитина. Десь четвертого дня коло півночі буря нагло утихла. Народ віддихнув і всі задрімали твердим сном. Але нараз щось так гримнуло в корабель, що аж людей порушило в лежанках. Всі прокинулися в страху. "Що за Божа воля?" Дужчі повибігали на гору на палубу і звідти завважили, що наш корабель загнався між ледяні криги. Матрози в споді латають пробиту ледом діру в стіні, випомповують воду, а корабель дальше борикається з ледами, пливучи то взад, то вперед. А гуде що хвилини, щоби не стрінутися в пітьмі з другим кораблем, бо мрака така густа окутала, що не можна було бачити нічого перед самим носєм корабля.

Так було до ранку. Рано наш корабель так з усіх боків окружений кригами леду, що не міг і з місця рушитися. Капітан дав приказ всім пасажирам вийти на верх на палубу. Ми вийшли. Бодруґ був нам за перекладчика. Приказали нам на команду свиставки перебігати скоро поперек від одного поруччя до другого і назад. І так ми перебігали гурмою кільканадцять разів, розгойдали корабель, щоб він обтрясся від брил леду і почав проламуватися вперед. Наші клунки на споді помокли, з чого ми мали багато шкоди. Так боролися з ледами три дні, аж на четвертий день на розсвітку виплили на чисту, тиху мов зеркало воду. Сонце сходило рожево, крізь мряковиння, а у віддаленні як далеко сягав зір, світилися блеском від сонця ледяні гори як величезні діяманти. Наш корабель виминаючи їх уважно, прямував на північний захід. Над головами зявилися знову морські меви та перелітали крилаті рибки 12 цалів завдовшки. Під вечір тої днини ми побачили темні як громові хмари береги Нової Фунляндії. На північ ми заплили у вузький пролив Бел Айл.

Півтретя доби взяло, поки ми добилися проти вітру рікою св. Лаврентія до пристані в Квебеку, в Канаді. Двадцять і одну добу перебули ми на морі. З того наші еміґранти, жартуючи, казали: "Не жаль нам, що заплатили по 40 долярів за корабель, бо ми їх відїхали, тай не забудемо, поки жити будемо".

Перші наші враження на новій землі.

Дня 1-го травня ми причалили до порту в Квебеку. Сонце лиш тільки піднялося "в обіди". День був чудовий, тихий та ясний. За нами ріка св. Лаврентія широко розляглася тихими водами, а береги понад рікою вкриті мізерними корчами та обсмаленими лісами. Поміж горбами в ярах сіріли смугами рештки снігів по довгій канадійській зимі. Цілий краєвид дикий, сумний, непризітний, зразу засвідчив нам, що Канада рідко заселений та непривітний край. Бо ще перед трома тижнями ми бачили в Ев-

ропі зелені левади, верби та кущі, а тут застали ще тільки перші ознаки весни. Образ такого краєвиду зробив на нас пригноблююче враження.

У порті в Квебеку стрінув нас наш Кирило Ґеник, одягнений в урядовий уніформ, з жовтими ґузиками на грудях та в шапці з дашком з написом на причілку: "Іміґрейшен Інтерпретер". Він привітав нас весело, одначе не міг зайти в розмову, бо зараз треба було забирати свої клунки та йти до ваґонів, що ждали на нас коло причалу. Іміґранти з нашого корабля заповнили 12 потягів, по 12 ваґонів кожний. Одні потяги були призначені везти нас до Вінніпеґу, другі до Йорктону, Принс Алберт, Едмонтону. Місто Монтреал ми переїхали в ночі, то і не бачили того міста. А рано побачили вже столицю Канади Оттаву. Оттава, мале ще тоді містечко, розкинене понад широкою рікою тої ж назви. Краєвид та верхи будівель вкриті були білим морозом. Понад рікою були в руху трачки зі стосами дощок, бревен та купами трачиння. А ріку вкривали великі сплави корованого дерева, готового до трачок та папірень. Миле враження зробили на нас великі камінні палати канадійського парляменту, виставлені на високім горбі над берегом ріки. Поза рікою дальше на захід краєвид наскрізь дикий. Невисокі полупані скалисті береги, миршаві ліси зробили на нас неприємне враження. Їдучи дальше на захід, ми вперше побачили онтерійських господарів, що заходилися при роботі коло своїх обор та на полі. Фарми обгороджені оринням в зиґзак, без кілля в уґлах, декуди в вали позвожуване каміння-кругляки становило огорожу. На чистих фармерських полях пишалися одинцем вязи, клени, дуби, що своїми розложистими галузями нагадували парасолі. Чорні гайворони та другі незнані птиці показали нам, що це не Европа з її чудовою природою.

Дмитро Романчич з дочкою Ганкою,
визначнішою діячкою серед українського жіноцтва в Канаді.

А потяг наш гнав все далі на захід. По кількох годинах ми проминули оброблені онтерійські фарми і угналися в той непривітний край ґранітових гір, скал, попалених лісів та озер, де окрім диких качок на озерах ми не бачили нічого живого. Тільки де-не-де ми добачили шпилясті чорні від диму шатра правдивих канадійців, індіянів, в долині над озером. Коло шатер стояли гуртами індіяни, позакутувані в плахти та зором випровадили нас у дальші безвісти онтерійських пустель. Залізничі стації були дуже рідка. Що двіста або і більше миль потяг приставав на більших стаціях, де міняли паровоз, або набирали вугля та води. Нам тоді здавалося, що ніколи не виїдемо з тих заклятих скал у край пригожий для люд-

ського життя. За півтора доби тої пригноблюючої їзди залізницею ми приїхали до Форт Виліям. Там вже нам трохи провиднілося в очах. Гори ставали щораз менші, рідші, а Ґеник упевняв нас, що за ніч виїдемо з гір у рівнини Манітоби, а там вже дальше побачимо непроглядні степові рівнини чорнозему. А туди ми їдемо.

В Манітобі.

Нарешті наш потяг спинився у Вінніпеґу, і казали нам злізати. Другі потяги, відпочивши, пігнали дальше на захід в Північно-Західні Території. (Тоді ще не були зорґанізовані дальші за Манітобою провінції Саскачеван і Алберта.) Місто Вінніпеґ, столиця Манітоби, начисляло тоді всего 36 тисяч мешканців, майже заледви одну десяту теперішного населення. А розкинене було широко і далеко по рівнинах. Невелика стація з дощок, а коло неї великий, також з дощок, Іміґраційний Дім. Коло того дому був малий будинок, іміґраційна канцелярія. В іміґраційнім домі стрінув нас українець-священик, о. Нестор Дмитрів, що приїхав був з Америки, запрошений іміґраційними властями нам на поміч, як душпастир і перекладчик. Стрінули нас також наші краяни, що приїхали сюди минувшої осени з Ґеником і поселилися на полудневий схід від Вінніпеґу в околиці Стюартборн. (Вони називали “Штомбур”.) Хоч ті люди стрінули нас на позір радо, то на лицях їх було видно велику зміну. Вони за одну зиму почорніли як індіяни від канадійської лютої зими.

По двох днях відпочинку у Вінніпеґу ми зібралися гуртами і під проводом аґентів виїхали потягами на порожні землі кругом Вінніпеґу. Коло Стюартборн були землі дуже урожайні; але надто каменисті. Коло Тюлону, на північ від Вінніпеґу, землі дуже лісисті та мокрі. Околиці на схід від Вінніпеґу багнисті та пісковаті. Дехто з наших березовян поселився в тих околицях, але більшість з нас постановили виїхати дальше на північний захід від Вінніпеґу пошукати собі кращих земель коло послідної тоді стації Давфин в Манітобі.

Як повстала в Канаді “Україна”.

Тільки 200 миль від Вінніпеґу до Давфину, але нам, першим іміґрантам українцям, взяло майже добу часу заїхати потягом до Давфину. Нова, невирівняна ще залізна дорога не надавалася до скорої їзди. Часто мусіли ставати на дорозі та відганяти стада худоби з дороги, що лежала та вигрівалася до сонця між рейками на шляху. (Худоба тоді була дешева в Манітобі. Пять до десять долярів коштувала найкраща корова, добрі бики до ярма 30 до 40 долярів пара. Коней люди не купували, бо коням треба оброку і стайні, а бики літом паслися, а зиму зимували денебудь під стиртою соломи на полі.)

Дня 6 травня 1897 р. ми приїхали до Давфину. Місточко Давфин тільки тоді почало розбудовуватися. Ми розтаборились під шатрами коло стації. Рано полишали жінок з дітьми в шатрах, а самі вибралися піхотою в широкі пустелі оглядати землі на північ і захід. Коло самого Давфину анґлійські та скотляндські іміґранти забрали вже фарми скорше від нас. Провідником нашим був Павло Вуд, іміґраційний аґент, що вже добре знав ті околиці. А ми маючи з собою Бодруґа та Юрка Сиротюка з Балинець, як перекладчиків, могли багато довідатись від Вуда про речі,

котрі нас цікавили на місці. Павло Вуд, швайцарець, говорив добре по німецьки. Мені, як молодому двадцятьлітньому парубкові, доручено носити повні бесаги харчів за тою ватагою піонірів. Вони з лопатами та сокирами в руках ішли вперед, пробуючи тут то там якість землі. Першого дня зробили ми десь коло 30 миль дороги піхотою на північний захід, оглянувши околицю зарослу хащами, а декуди густими лісами. Ми минули місце, де кінчилась лінія проектованої залізної дороги, що його звали Сифтон, на честь Клифорда Сифтона, тодішнього міністра іміграційного в Оттаві. Яких 10 миль далі на захід за Сифтоном ми заночували серед ліса. На тім нічлігу при ватрі та окурі від комарів пішла гутірка про те, що ми через той день бачили на наших оглядинах. Подобалась нам та околиця і ми знали, що незабаром українці-іміґранти посядуть ті землі.

Зайшла мова про те, як би назвати ту околицю, ту майбутню кольонію. Серед ріжних проектованих назв Бодруґ подав думку назвати ту кольонію "Україна". Юрко Сиротюк постояв за тою Бодруґовою думкою, і ми всі згодилися охрестити ту околицю "Україна". Павло Вуд записав собі до нотатки нашу "ухвалу" та обіцяв повідомити про неї бюро іміґраційних справ в Оттаві. Пізніше наші поселенці в тій околиці, Василь Стандрик і Дмитро Рівняк вислали петицію куди треба. Як перейшла туди залізниця в 1898 році, то і залізничу стацію назвали там "Україна". Вони також просили, аби теперішню стацію Фишінґ Ривер назвати "Дніпро", але їх повідомлено, що вже таку назву надано почті в Саскачевані.

На другий день наша валка подалась дальше на північний захід оглянути землі понад Форк Ривер, але що землі там були дуже каменисті і пісковаті, то ми пішли ще далі так, що на нічліг зупинилися в ліску, недалеко від місця, де стоїть тепер українське місточко Етелберт. Там надибали ми гарний чорнозем і кілька днів вандрували по тій околиці. В околиці, де тепер Етелберт, вибрали собі фарми перші наші люди: Данило Сиротюк з двома синами і зятем, а далі В. Вецал і Ґапко, а з березівців поселились там Гаврило Симчич, Іван Малкович та Никола Сулятицький. Всі три молоді люди з родинами. Сім миль на південь від Етелберт поселилися старші господарі Семен Неґрич та Василь Мільовський, теж з Березова. Ті, що вибрали собі фарми, остали на місці кілька днів довше і поставили собі сякі-такі буди, аби було куди привезти свою рідню з Давфину. А нас гурток, що не вибрали собі ще гомстедів, пішли далі на південь "індіянським шляхом", аж опинилися на Дрифтінґ Ривер, недалеко від Венла. Там вибрали собі фарми Іван Неґрич (свояк учителя Івана Неґрича), брат його Василь, що в обох їх було разом 15 дрібних дітей, Яків Ґеник з двома синами, Никола Підлясецький, велика родина Григорчуків та ще дехто.

Дня 22 травня 1897 р. приїхав транспорт іміґрантів, переважно з повіту борщівського, і поселилися на землі в околиці Сифтону, а між ними Яків Стандрик і його син Василь (тепер вже 76-літний старець). Василь Стандрик був дуже активний. Він перший постарався про горожанські папери в Давфині. Дальше поселилися там Яків Герман, Кость Бойко, Юрко Івасюк, брати Прокіп і Панько Грушовий і Петро Іванчи-

шин. З повіту заліщицького приїхав тоді Федір Меренчук, Лев Шиманський та Іван Заяць. З повіту Перемишль Павло Потоцький (живе ще в Давфині), що має одного сина відомим в Канаді фармером та двох синів, Михайла і Петра, лікарями. Разом з Потоцьким приїхали Качур, Ференц, Кощак, Заруцький, Наконечний, Ґарлінський, Ковалик, Довгунь, Бращук, Літович і ще дехто. Всі вони поселилися кругом Сифтону.

А нас 13 родин з Березова, що до цеї пори не знайшли ще собі гомстедів, постановили собі оглянути околиці прямо на полудневий захід від Давфину, бо нас таки кортіли гори, які нагадували б нам наші Карпати. Хоч П. Вуд не казав нам туди вдаватися, бо землі попід ровами призначені на лісову резерву, і що там не дають гомстедів, та ми таки поставили на своїм. Ми пішли на підгіря оглянути землі. Заставши там першої якости чорнозем з погорілими лісами довкруги аж по ріку Верміліон, ми вибрали собі там фарми і при помочі Ґеника дарували нам ті землі на гомстеди. За рікою Верміліон були ліси та скелі, невідповідна земля до управи. Зразу обіцювали дати нам лише по пів фарми, але пізніше за стараням Ґеника дозволили нам взяти по цілій фармі. З нас березовян поселилися тоді під горами: Антін Ґеник, Іван Ґеник, Никола Ґеник, Стефан Урбанович, Василь Симчич, Теодор Склепович, Йосиф Романчич, Дмитро Романчич, Антін Мільовський, Семен Фіцич, Іван Слижук, Михайло Ільницький, Дмитро Малкович і Василь Шмильський. Всі ті імігранти, крім мене самітного, поселилися там з своїми родинами так, що ми заповнили тавншип 23 і 24, ренч 20 і 21, бо в половині травня того року приїхало споре число імігрантів з Глещави, повіт Теребовля, і поселилися побіч нас березовян, а саме: Петро Підодворний, Василь Підодворний, Михайло Леськів, Матвій Кумка, Петро Матлашевський, Михайло Кошовський, Михайло Чорний, Семен Магаляс, Томко Табака, Іван Босяк, Федько Шкварок, Адам Урбанський, Пухальський, Трач та ще дехто.

Оце історія заснування перших українських кольоній в давфинськім окрузі в Манітобі, які за кілька слідуючих років зросли в широкі простори, бо аж недалеко Сван Ривер, до границі провінції Саскачевану, яких 100 миль від Давфину на північний захід.

Школи.

У перших роках нашого імігрантського життя одно нас дуже непокоїло, а саме, що наші діти виростають неграмотні. Провінція не могла від разу настарчити ані шкіл, ані учителів для всіх нових кольоній, які заселювали ріжні народи з Европи, що скоро заповнювали великі простори цеї нової провінції Манітоби. Хоч ми і спромоглися були поставити в себе на фармах хоч сякі-такі школи, то хто з англійських учителів схотів би жити між нами і ділитися нашими чорними злиднями? Та тут став нам в пригоді таки наш Іван Бодруґ. Він після богословського курсу в Манітоба Каледж, як студент, приїхав у нашу кольонію в осени 1900 року, скликав збори фармерів з нашої кольонії і промовив до нас розумно та щиро:

"Ви," мовляв, "скоро доробитесь на цих добрих землях і згодом забагатієте, але ваші діти виростуть у цих лісах неграмотними, та будуть

жити в погорді та пониженні серед культурного канадійського населення. Ніхто з вами числитися не стане ні в громадських справах, ані в політичних взагалі. Вам конче треба зараз поставити школу для вашої дітвори. Правда, що ви всі дуже бідні і наразі не маєте грошей ні на школу, ні на вдержання учителів, але у мене є на це рада. Послухаете, добре. Не послухаете — Бог з вами."

Ми зацікавлені його думками, запитали його, яку він має раду на це.

"Ось яку," каже Бодруґ. "Нарубайте добірного дерева в лісі, звезіть його на купу на те місце, де думаєте, що було би найвигідніше на школу для ваших дітей, а я вже зі своєї сторони постараюся добути для вас позичку в грошах на кошти покрівлі і шкільного приладдя. Голови домашньої місії презвитеріянської церкви запевнили мене, що вони зі своїх місійних фондів позичать нашим іміґрантам потрібну суму грошей на викінчення шкіл між ними і заплатять учителів до тої пори, поки провінція не перемінить ті школи на публичні і не поможе їм оплачувати учителів. Як би ви негайно взялися до роботи і поставили школу в зруб з льоґів, то я доставив би вам грошей на ґонти, підлогу, вікна, двері і на всі прибори в школі. Доки захопить зима, ви мали би готову школу, а я, як фаховий учитель, учив би ваші діти."

Громада радо приняла цю пропозицію Бодруґа, і по двох місяцях ми вже отворили нашу школу, мабуть першу між українцями в Канаді. Подібну школу поставлено сім миль на полудне від Етелберт, де учителем став Іван Неґрич (помер 1946 р. у Вінніпеґу), Бодруґів товариш шкільний. На нашій кольонії під горами набралося аж 70 дітей в шкільному віці. Бодруґ учив наших дітей грамоти, а сам через зиму мешкав недалеко від школи в домі Петра Підодворного, що і своїх четверо дітей посилав до школи. Зимою ще встигли ми прибудувати до школи причепу, ніби помешкання для учителя. Вапном з піском позамащували шпари в тій причепі. Але вапно в шпарах відразу замерзло. Бодруґ спровадив до себе свою молоду дружину з Етелберт з маленьким синком, і пішли вони до тої причепи мешкати. Зима була дуже остра. Як тілько розпалили вони в печі, то вапно зараз розмерзлося і повипадало із шпар, а в хаті засвистали люті вітри, і курява снігом укрила підлогу. Вони позатикали шпари шматами і якось дозимували в тій палаті.

Слідуючої осени по вакаціях Бодруґ пішов учителювати в новій публичній школі коло стації в Сифтон, а на своє місце до нашої школи порекомендував студента з Манітоба Каледж — Івана Данильчука. Іван Данильчук учителював у нас до літа 1902 року а потім учителював МекЛейн, скачмен по народності, і за його учителювання перемінено нашу школу з місійної на публичну. Ми звернули нашим добродіям презвитеріянам частину грошей, позичених на школу, а решти вони ніколи не упоминалися, і ми їм не віддавали. Пізніше після МекЛейна були у нас учителями: Василь Смук, Я. В. Арсенич, Семен Колтик і Володимир Ґривнак. Першими тростісами нашої школи були: Дмитро Романчич, Матвій Кумка і Ілько Скакун.

На мій внесок нашому шкільному округові дано назву Косів, а число 1245.

За учителювання І. Данильчука ми почали передплачувати "Свободу" з Америки, а прийшов учитель Смук, то ми започаткували в себе читальню "Просвіти". До читальні крім мене та Смука вписалося ще сім членів: Біґун, Леськів, Підодворний, Чорний, Кошовський, Склепович і Фіцич. До читальні ми спровадили дещо книжок.

Так випало, що в той час велася горяча виборча кампанія, і мене питали кандидати на послів — що мають привезти нам на почесне? Тоді було в моді привозити між виборців ґальони горілок та скринки сиґарів. Я сказав їм, що наші люди цього не хочуть, бо вони зі старого краю втікли від таких хабарницьких виборів. Отож ліберальний кандидат зараз дав нам $25.00 на нашу читальню. Та по правді сказати, наша читальня розвинулася добре аж з приходом до нас учителя Я. Арсенича, студента прав у Вінніпеґу.

В році 1910 наша бібліотека в читальні в Косові вартувала може 1,000 долярів, як друга по бібліотеці у Вінніпеґу. Треба признати щирі заслуги нашим пізнішим учителям за їх великі труди між нами в народній роботі: Я. С. Колтикові, В. Гривнакові, А. Микитюкові та Михайлові Ситникові. З більше діяльних дітей нашої школи вийшли: моя дочка Ганна, Михайло Слижук, д-р Петро Кошовський, д-р Петро Шмильський, священик православної церкви Стефан Симчич, брати — Василь і Стефан Склеповичі, Леськові сини та Михайло Токар.

Злиденні початки нашої кольонії Косів.

Та коби тільки нашої... А то таке саме діялося по всіх наших кольоніях коло Давфину. Ми іміґранти, що поселилися попід Райдінґ Мавнтейнс коло Давфину, були певні того, що тут згодом дасться витворити одна з найкращих кольоній українських в Канаді. Бо хоч ціла наша околиця була занечищена погорілими лісами та поросла молодими хащами, то всюди ми мали тут першої кляси чорнозем. Нас чекала тут тяжка праця на довгі роки, але ми знали, що зчасом наші труди перетворять ті простори на урожайні чисті лани.

Довгі роки ми горювали на цих фармах, нім дочекалися великих жнив на своїх фармах. А до того ми мали великі трудноці. Більшість з нас приїхала сюди з голими майже руками а дехто ще і з довгами. Треба було багатьом з нас таки першого року іти далеко на зарібки, аби придбати гроша хоч на мізерний прожиток для родини, та на першу коровину, бо діти молока плакали. А тоді тяжко було заробити по чотири доляри за тиждень. От приміром я сам за свою роботу за цілі жнива у фармера заробив 15 долярів. Але що той фармер, у котрого я робив, не мав грошей, то в заплату дав мені ґвера (кріс) і два відра молока. А той "ґвер" був такий, що Іван Бодруґ стріляв з него на 200 кроків, відтак на 100 а далі на 50 і не міг поцілити двері в стайні, бо куля з того ґвера падала на 10 кроків перед ним. Ми пережили мукою та зайчиками, що їх ловили в сільця. Добру стрільбу мав тілько Дмитро Малкович на цілу нашу околицю. Тютюн виробляли собі хрещені люди з індіянської кори, тай запевняли один другого, що той тютюн був "смачний".

Жінки з дітьми в перших днях як ми поселилися, взялися копати грядки, і хоч літо тут коротке, то таки того першого літа ми мали свої городці а з них собі на зиму напрятали бараболь та другої ярини. В кого не було ще свого "тягла", то таких жінки і діти носили на плечах до міста лісові ягоди, малини та саскатуни, а в осени калину, вимінювали там те добро за муку, сіль чи цукор. На другий день вертали жінки з того ярмарку з повними торбами на плечах. Далечина була як кому, від 15 до 20 миль дороги. Чоловіки їх були тоді далеко на роботах. Хатинки, поставлені на борзі з льоґів, жінки літом поліпили глиною знадвору і в середині, повибілювали вапном і там вже раювали з дітьми, вичікуючи чоловіків з роботи.

Надії іміґрантів очевидно сповнилися. Вони не мріяли зразу стати багатими, але надія на краще завтра додавала їм охоти, сили і витревалости. Наші жінки були героїнями в боротьбі з мухвою їдкою та влізливою, в крайній нужді та страху перед медведями, які в тих часах часто навідувалися до людських садиб в гості. В разі якого нещастя годі було сподіватись якої помочі, бо сусід від сусіда жили далеко.

Кирило Ґеник,
один з перших піонірів, приїхав до Канади 1896 р. Був урядником в іміґраційнім уряді, як також дорадником наших перших переселенців.
(Світлина з молодих літ.)

Так минали перші роки нашого побуту в Канаді. Аж згодом коло наших хаток появилися вже стаєнки, а в них що раз більше товару та дробу. На скромних наших оборах появилися здоровенні коні. Наш страх перед голодом минувся, бо наші скопані городці поширилися в просторі лани, і ми стали повними господарями десь аж по десяти роках нашого господарства в Канаді. На шестий рік я в спілці побудував на ріці Верміліон млин, а на десятий рік в спілці купив парову молотільню.

Згодом ми дістали в нашу околицю почту "Косів". Але підчас шукання місця на почту, вже за третим разом, почтар Ілько Скакун (кажуть що за порадою бельґійського католицького місіонаря о. Сабурена) чомусь перемінив назву почти на "Келд". Одначе назва, дана нашій кольонії, мабуть ніколи не згине в устах наших людей, бо ту назву носить школа і Народний Дім.

Загально господарський поступ

Від тих часів наш Косів змінився до непізнання. Тепер у нас чисті, рівні поля, що літом пишаються прекрасними ланами збіжжа. На фармах справжні хуторі, ослонені від північних вітрів густими кругляками

гаїв, фарми вироблені дбайливо. Поміж фармами широкі перехрестні шляхи, перед кожним домом почтова скринька при дорозі, майже в кожній хаті телефон. Сини та внуки наших поселенців стали багатими людьми. За нашими стараннями повстали тут добрі школи, хороші церкви та Народні Доми. Всюди у нас гомонить українська мова і пісня.

Кругом Давфину наші люди відкуповують фарми від англійців і бизнеси в місті так, що саме місто Давфин стало тепер на половину українським. Тридцять миль на північний захід від Давфину місточко Етелберт має лише дві англійські родини, решта всі українці. Сумно мені тільки, що з кожним роком рідшають ряди наших піонірів. Лишилось нас лише кількох між живими. А це: найстарший віком Никола Ґеник — 94 роки, Дмитро Малкович, Антін Мільовський з дружиною по 80 років обоє, та я наймолодший між ними. На великій кольонії Етелберт з перших поселенців лишилось ще тільки троє між живими: Григорій Євусяк з дружиною і Анна Малкович, вдова по Іванові. А в околиці Сифтон тільки Василь Стандрик і Павло Потоцький.

Минається все. Треба доживати віку в Канаді і тут свої кости зложити. За те дітям та внукам нашим тут краще жити у цій рідній їм батьківщині, любій свобідній Канаді.

У нас в Косові цвинтар високо на березі ріки Верміліон, а за цвинтарем гори вкриті лісами, що кишать від дикого звіря і птацтва. В тих горах буйні дуби, березии, шпилясті сосни та кедри шумлять вітрами, та приколисують наших піонірів до вічного спочинку по тяжких життєвих трудах — у Господі. Між ними спочиває і мій батько Осип Романчич. Тут в рядах могил спочивають мої товариші імігранти, а на камяних хрестах викованї їх імена довго свідчитимуть, хто були ті перші піоніри українці в нашій кольонії.

Моя хата при битім шляху, що іде через гори з Давфину до Брендону. В моїй хаті буває пристанівок і відпочинок кожному вандрівникові, будь він робітник, інтеліґент, священик, учитель, турист, чи який інший скиталець. Кожному я рад в своїй хаті і кожному добра бажаю.

Коли ж нема у мене гостей, то сиджу собі в хаті або літом в холодку коло хати і як не читаю дещо, то переспівую давні українські пісні-думи, часом передумую важкі думи, згадуючи давне минуле, сумую за рідними Карпатами, бо я їх молодим покинув, та так ніби їх по нинішній день очима бачу і чую шум смерек, джурчання рідних потоків, тьохкання соловейків та щебетання жайворонків.

Наше церковно-народне іміґрантське життя.

Ми, українці, були одиноким народом, що приїхали до Канади без духовного і освіченого проводу. З нами не приїхали сюди зразу ані священики, ані наша провідна інтеліґенція. Одні і другі вважала нас за навіки пропащий елемент для України і церкви, але ми, прості іміґранти з українського роду, хотіли і тут між чужими жити українським життям. Наше релігійне життя в Канаді зразу було дуже розхрістане. Зразу вештались між нами польські та бельгійські місіонарі римо-католицькі. З протестантських духовників їздив та ходив по наших кольоніях 1900 р.

баптиський проповідник Іван Бурґдорф. Був це російський німець, що проповідував і співав псальми по російськи. В декотрих наших кольоніях появлялися хвилево і російські православні священики від російського "Святейшого Синоду", вислані до Америки і Канади. Наші українці рішуче не хотіли ставати православними російського покрою, ані не хотіли римокатоличитися, не хотіли і перехрещуватися на баптистів, бо навчені вірувати в одно хрещення.

Свої церковні потреби ми заспокоювали так як могли. Декотрі наші люди то і по кілька рокіз тримали нехрещених дітей, дожидаючи своїх душпастирів. Наші молодята вінчалися то в римо-католицьких місіонарів, а дехто в анґліканських та презвитеріянських церквах. Кінець тій недостачі прийшов з приїздом до Канади з монастиря святої гори Афон в Греції православного епископа Серафима під весну 1903 р. Він того року обїхав всі українські кольонії в Канаді, рукоположив багато дяків та деяких більше освічених українців в священики. Між ними і нашого бувшого учителя, богослова презвитеріянської церкви, Івана Бодруґа. Серафим був дуже впертий москвин і признавав тільки "єдіну неделімую Рассєю". Бодруґ з Серафимом не могли ніяк погодитися, бо Бодруґ був щирим свідомим українцем.

Весною 1904 року Серафим виїхав до Росії за грошевими "пособіями" на свою місію в Канаді. Тимчасом Бодруґ, знаючи, що українцям з Серафимом не подорозі, скликав до Вінніпеґу на церковний собор всіх кращих Серафимових священиків і по делеґатові з кожної громади, де була православна місія або церква. На тім соборі засновано українську (тоді руську) незалежну православну церкву. Установлено конституцію тої церкви на демократичних основах. Управляючим тілом тої церкви була вибрана консисторія, по рівному числі священиків і світських делеґатів. Собор надумався перемінити наушну сповідь на загальну і цю зміну форми сповіди наші люди радо приняли. Орґанізатором тої церкви вибрано священика Івана Бодруґа. По кількох місяцях Серафим вернувся з Росії, не діставши "пособія", бо часописи вже розтрубіли в Росії про Бодруґову "ересь". Вернувши до Канади, Серафим публично в пресі викляв Бодруґа і його однодумців-священиків, поверх 20 душ. Бодруґ і його спів-місіонарі не зважали на Серафимову "анатему", а працювали далі завзято між нашими поселенцями по всій Канаді під директивою своєї консисторії. Почали видавати свій часопис "Ранок", в якім боролися проти цареславія і римо-католицизму.

Ми на нашій кольонії Косів поставили собі церкву з льоґів ще в 1902 році. Ми вважали її за греко-католицьку церкву св. Михаїла. Але як повстала руська незалежна православна церква під проводом Бодруґа, то ми переіменували її на незалежну. Першим душпастирем від незалежної церкви був у нас старенький священик Григорій Пригродський. Опісля довший час доїзджав до нас священик Семен Качковський та Довгунь з Сифтону. Я і досі тримаю посвідки хрещення мого сина Петра і сина Кошовського Петра, що їх разом хрестив о. Качковський 1904 р. Той син Кошовського є тепер лікарем в Алберті. Мимоходом кажучи, греко-католицький священик о. П. Божик у своїй книжці написав, ніби

то священик С. Качковський з "жалю", що покинув католицьку віру, поповнив самогубство, кинувшись під колеса скорого потягу. А це неправда, видумка нещирими людьми, бо покійний священик Семен Качковський умер природною смертю на запалення олегочної болонки, про що добре знає його чесна родина та його близькі приятелі.

Ті незалежні православні священики обслугували нас девять років. Їм тяжко приходилось провадити місію по всій західній Канаді, бо наші люди були ще тоді дуже бідні і не могли їх по людськи удержати. Хоч справді презвитеріянська місія помагала їм по трохи, як "кольпортерам", але та поміч не вистарчала навіть для них самих, не то на удержання їх родин. Отож весною 1913 р. рішилися здати богословські іспити в Манітоба Каледж і прилучитися до духовників презвитеріянської церкви в Канаді, та дістати собі удержання з місійних фондів тої церкви. Це зробили вони тої весни, а в червні того ж року Загальний Собор Презвитеріянської Церкви в Торонто приняв їх за своїх священиків. Як протестантські проповідники, вони не могли вже триматися православних обрядів, а приняли просту форму презвитеріянської Богослужби. Та українські іміґранти не могли погодитися на таку зміну обряду і поволі з огірченням відреклися цих душпастирів. Остало лише де-не-де по кілька родин реформованих українців. Більшість тих проповідників покинули місію зовсім. Два з них перейшли до російського православія, а кілька остало на завше при презвитеріянах. Бодруґ виступив з презвитерії 1914 року і подався на приватне життя, до цього часу живе в Торонто, як визначний між українцями провідник в справах народно-освітних, та тішиться загальною пошаною між українцями і другими канадійцями.

Одначе думка про свою рідну українську церкву між нашим народом в Канаді не завмерла. Прийшла пора першої світової війни, коли наші фармері в Канаді раптом забагатіли і наші провідники, що займаються пресою та політикою, згодом заснували Українську Греко-Православну Автокефальну (незалежну від чужих) Церкву в Канаді, до котрої пристали всі кращі українці в цілій Канаді. Ця церква має свою славетну історію вже до наших днів. Та про цю річ не мені тут розповідати. Після зліквідування Руської Незалежної Церкви в Канаді, до нас загостив був російський православний священик о. П. Божик, котрий сказав нам, що "нема ніякої України". І ми його виправили від себе без "будьте здорові".

Коли формувалася наша Українська Православна Автокефальна Церква в Канаді, до нас приїхав раз на відправу о. Кусий, відтак о.о. Копачук і Кучер. А як ми збудували гарну нову церкву в 1921 році, то першим священиком у нас був ревний душпастир о. Петро Самець.

На Сифтон наші люди були більше греко-католицького наставлення, хоч і там російські православні мали свій добрий осідок. Там під проводом Василя Стандрика наші люди поставили ще в 1900 році греко-католицьку незалежну церкву. Туди доїздив о. Крохмальний, а православних обслугував о. Арсеній. З оо. Василіян доїздили туди оо. Гура та Крижановський, а часом бельґієць о. Делярій і другі. Релігійним спорам не було кінця, бо і російські православні і католики хотіли бути панами

церковних маєтків, а народ тому противився і хотів незалежности. З церковними потребами люди вдавалися більше до презвитеріянів, як до своїх душпастирів. Люди були дуже противні бельгійським та французьким священикам, які і говорити поправно по українськи не могли. Презвитеріяни в той час засновували школи для українських студентів, шпиталі по кольоніях для хорих, а бідних іміґрантів спомагали дарованою одежою. В Сифтоні від презвитеріянів дістали початки науки брати Потоцькі, Оґризло, Грушовий, Галінський і другі. Бельгієць о. Делярій намагався конче вдержати в Сифтоні "косцюлок", але Оґризло та другі наші українці не допустили до його розвою. Старий Яків Стандрик в Сифтоні знав від свого священика в Старім Краю, що в Канаді нема місця на греко-католицьку церкву, бо тут панами римо-католики, і вони не приймуть там греко-католицьких священиків. Отже нехай знають українські іміґранти, що в Канаді мусять поневолі стати римо-католиками і втратити свою національність в користь поляків або французів. О. Крохмальний був жонатий греко-католицький священик, то як приїхав до Сифтон, люди ним дуже зраділи. Одного разу після відправи, він попросив, щоби люди не розходилися, бо він має дати їм доказ, чому він від них має негайно забратися і вертатися до Европи. У своїй промові до народу о. Крохмальний сказав, що його відкликує церковна влада назад до Галичини тому, що він жонатий. І радив людям, аби, як хотять задержати в Канаді свою народність, то мусять відцуратися римської опіки та стати православними. Але і православні московського типу не могли полонити наших людей у Сифтоні і по довгих змаганнях таки нарешті мусіли вступитися з поміж українців.

Українські оо. Василіяни згодом взяли верх у Сифтоні, хоч декілька поважних людей остали протестантами, яких обслугував проповідник Г. Тимчук, або другі українські протестантські проповідники. Наші фармері самі рвалися до освіти. Орґанізували всюди читальні, в чім допомагали їм зразу Серафимові та Бодруґові священики, а опісля учителі та українські православні автокефальні душпастирі. Оповідає Павло Потоцький (тепер 84-літний старець) в Давфині, що презвитеріяни через своїх кольпортерів ширили між нашими іміґрантами біблію від самого початку приїзду до Канади, тай накликали людей до читання св. Письма. На це католицькі місіонарі вдарили в трівогу, заказували нашим людям читати щонебудь без їх благословення. Страшили людей пеклом, а "винуватих" виклинали з церкви. Ці погрози ще більше зацікавили наших людей до читання Біблії, і від того часу багато українців більше вірять Слову Божому, як ріжним церковним місіям. Були великі церковні процеси між українцями по всій Канаді. Багато процесовичів потратили свої фарми в тих процесах, були і вбивства ізза віри, от як вбивство Серафимового священика Осипа Чернявського в Ґудів в Саскачевані. Убив його католик-фанатик, котрий часто сповідався у бельґійських душпастирів. Були сварки, ворогування та ненависть між нашими людьми задля їх віри по всій Канаді. Аж по двох десятках років нашого побуту в Канаді, люди навчилися толерувати релігійні переконання один другого. Українська Православна Церква полонила посту-

повий елемент. При католиках остався елемент більше консервативний. Між одними і другими бувають добрі і лихі люди, бо не всі вони однаково освічені і не всі однаково патріотичні.

Оце я тут здебільшого розказав історію нашого церковного розвою в Канаді. А дальше розкажу ще і про нашу політику в новій батьківщині.

Політика.

Мабуть ніщо інше так не здивувало нас імігрантів в Канаді, як канадійська політика. В нас, в Галичині, вибори до краєвого сойму і державного парляменту відбувалися зовсім в інший спосіб. Кожний селянин, що платив який небудь податок, був "правиборцем". Ті правиборці в кожнім селі вибирали "виборців", відносно до населення села. Приблизно на кожних 500 правиборців вибирали одного виборця, а ті виборці їхали до повітового міста з виборчими картами і там голосували на кандидатів. Тих кількох виборців легко було перемовити чи підкупити, хоч село стояло за своїм кандидатом, то на виборців не мало впливу. І так майже все виходили кандидати проти волі села. Звичайно дідичі та їх пахолки. Селянин виборець, як був неграмотний, клав хрестик там, де йому показали, або і цілком не голосував.

Тут в Канаді ми не так застали. Тут кожний горожанин голосує прямо на кандидата, на котрого йому подобається, ніхто його не силує, не перемовляє. Кандидати ідуть між народ, представляють свої плятформи і просять попертя. Ніхто не накидається на свого противника-кандидата. Тут ми побачили правдиву демократію. Ми, в давфинськім окрузі, перший раз голосували на посла до домінії 1906 року. З ліберальної партії кандидував тоді пан Борровс, великий багатій, властитель трачок і складів будівельного матеріялу. З консервативної партії кандидував Ґлен Кемпбел, фармер, що сам був скотляндцем, а жінку мав чистокровну індіянку. Ми всі поперли ліберала. Одні тому, що думали, що консервативна партія це самі пани-багачі, що обстоюють лише справи панів, другі тому, що ліберальна партія іде більше по лінії радикальної партії в Галичині. А головною причиною було те, що якраз ліберальна партія отворила нам ворота в Канаду і дарувала нам вільні землі.

Слідуючі вибори були 1908 року до провінційного сойму Манітоби. У цих виборах ми вже голосували за консервативною партією. А це тому, що консервативне правління Манітоби заснувало двомовні школи і учительський семинар в Брендоні для виховання українських учителів. Всі ті учителі і студенти агітували між нашим народом, аби українці відплатилися консерватам добром за добро.

Оттак бувало в нас з виборами десятки років. І за ті довгі роки ані одна, ні друга партія не визначилася добрим признанням для нас, українців, за наше взірцеве фармерування. Ні одні ні другі не спромоглися ані разу приняти когось з українців до якоїсь урядової служби чи посади. А в політиці так маневрували, аби ми ніколи не могли вибрати послом нашого чоловіка-українця, хоч ми мали між собою людей відповідних на посольське становище. Аж в 1915 році українці в окрузі Ґімлі поста-

вили кандидатом українця Т. Д. Ферлея з Вінніпеґу і вибрали. Це був перший посол-українець в провінціяльнім соймі Манітоби.

Українцям було прикро, що не могли добитися свого заступника в законодатних тілах, хоч були вже округи, в яких українці були в більшости. Це завдячувано малій політичній свідомости наших поселенців, а по части і партійним аґентам українцям, що перетягали голосуючих на сторону партій, котрим вислугувалися за протекцію. Та коли згодом прийшли до голосу молодші, то ситуація змінилася. Тепер є вже у соймі Манітоби аж шістьох українців послами.

В 1916 році українці в Алберті здобули вже одно місце і в домініяльнім парляменті, бо вибрали свого посла Михайла Лучковича. Те місце заступив пізніше посол Антін Глинка, а в давфинськім окрузі був вибраний 1945 року до федерального парляменту посол Федір Заплітний. В 1949 році вибрано послом федерального парляменту у веґревилськім окрузі адвоката Івана Дікура.

Округи Етелберт, Емерсон, Спринґфілд, Фишер Бренч, Ґімлі мають своїх послів в соймі Манітоби вже від ряду літ. Н. В. Бачинський з округа Фишер Бранч послує вже поверх 25 років і є тепер заступником спікера (голови) сойму.

З МОЇХ СПОМИНІВ.

Написав С. Ковбель.

Що я завдячую полякам?

Ще від 1914 року я почав думати, чим би мені відплатитися полякам за так велике добродійство, яке вони зробили для мене в 1906 році, як я ще в краю був. Це не є ніякий жарт, а дійсна правда. Не вірите?... От послухайте, коли охота, а я розкажу. Коли б не вони, то я певно вже давно був би гнив десь під руїнами перемишльської твердині, або на дні Адріятику. А так і досі живу і тішуся канадійською свободою та згадую моїх добрих приятелів, встаючи і лягаючи, бо я винен їм великий довг. А ще тепер, як згадаю теперішне положення там на рідній землі, те щасливе життя, якого дожили мої рідні, то моя вдячність не має границь. Оповідання може буде трохи за довге, воно може буде виглядати і на байку, але будьте терпеливі.

Рік 1900. Я вернув до дому з військової служби. В моїм місті Борщеві будують великий державний маґазин на тютюн. Та ціла закутина між Дністром від полудня, а Збручем та Серетом плекає тютюн і пізною осінню звозять до тих державних маґазинів, і там державні урядники закуповують, і в маґазинах він приготовляється до експорту. Я став там до роботи при будові. Там моє щастя хотіло собі закпити з мене. На верх я ліз по драбинах, а на долину полетів таки навправці і то коміть головою, з пятого поверха поміж бальками, та якось так щасливо, що лише декуди шкіру позсував. На кожнім поверху бальок спинював розгін, а на послідні таки завис, не долетівши до землі. Хлопці приставили

драбину, і я зліз. Хоч і не було великого ушкодження, то таки треба було поковиряти кілька місяців. Головний інжинір зарапортував мій випадок до Відня, і звідти прийшов наказ, що коли я виздоровію, то маю запевнене місце в канцелярії того маґазину на все.

Коли вже будова скінчилася і почали вербувати робітників, я зголосився до служби. На директора фабрики прислали з Кракова вшехполяка Яклінського. Він завів таку систему принимання робітників чи робітниць, що треба було дістати рекомендацію від польського пробоща Волошинського. А що мої вибрики попередні були вже добре відомі ще з 1897 року в часі виборів, то рекомендації від пробоща я не дістав. Не помогла і обіцянка з Відня. Це був початок моєї карієри, яка мене загнала аж в Канаду. Я постановив відплатитися і відплатився. Збирав докази самовільної господарки пана директора цілих 5 років при помочі Антона Синовицького, що заняв призначене для мене місце в канцелярії. А було тих доказів немало. Не думаю їх тут вичислювати, згадаю хіба один з них.

Фабрика побудована на пять-морґовій площі, колишня власність Василя Романюка, яку міський уряд виміняв за десять морґів громадського поля троха дальше. Фабрика заняла половину тої площі, а на другій половині пан директор завів плянтацію тютюну, яку обробляли фабричні робітники і робітниці на державній платні, а на користь пана директора. Це одно могло бути вистарчаючим доказом самоволі. Це тяжко було доказами свідками, бо свідкові грозила утрата роботи набутої з тяжкою бідою. Одначе знайшлися відважні і не побоялись, коли я запевнив їх, що виєднаю для них охорону головного уряду у Відні. Поляки, як звичайно, люблять обходити ріжні патріотичні свої свята. Головним місцем на такі свята був "Ґмах Сокола". В передодень кожного такого свята пан директор виряджав кільканадцять робітниць з фабрики приготовляти та декорувати салю. Таких ріжних доказів я назбирав цілу копицю, списав на папері в німецькій мові і в 1905 році я поїхав до Відня, там допитався до головної дирекції державного монополю і дістав авдієнцію у головного секретаря того уряду. Я предложив йому свій "меморандум", він переглянув і каже: "Ти можеш їхати додому, а ми зарядимо слідство". З поворотом я не спішився. Кортіло оглянути ті ріжні чуда-дива наддунайської столиці Габсбурґів, про які немало начитався. По дорозі додому вступив я ще до міста Ґедінґ, де був мій знайомий урядник у фабриці, в якій виробляли для цісарського двора тютюн. Він опровадив мене по фабриці, показав машини, завинув мені в папір два кільоґрами тютюну того, що сам Франц Йосиф курить, і випровадив мене аж за браму, щоби не спинили в брамі. Поки я приїхав додому, то вже там велося слідство. І коли комісія слідча запевнила робітників, щоб не боялись свідчити, бо їм нічого не може ніхто заподіяти злого, то знайшлося багато більше свідків, чим ті, що я подав. Це було в пору, коли тютюн на полі вже зацвив. Не можна було його сховати.

Через тиждень чую, що мій пан директор забирається назад до Кракова. Завтра вранці сідає на потяг. В Ґмаху Сокола готовиться

банда, хор із самих видніших голов з міста і повіту, готуються промовці. Готуюся і я. Пишу листа до пана Яклінського: "Вибираєшся, пане директоре? Тебе рано будуть на стації пращати твої найміліші друзі, буду і я мати приємність попращати тебе там." І підписався. Рано на стації зібралась сама сметанка повіту, а пан Яклінський зробив їм збитка. Взяв вночі фіякра і поїхав на слідуючу стацію Тересін, і поїхав непращавшись. Відтоді почались вже і для мене солені паляниці. Панська верхівка не забула мені того. Новий директор, як добрий службовець, держався від політики здалека. Скасував систему рекомендації пробоща, а натомість завів лікарську. Відкинув заведену попередником звичку держати обидві руки поперед себе, переходячи поміж робітницями, які пхалися зі всіх сторін цілувати руки. Тим він гидився, глядячи на таке невільниче пониження. Мабуть з наказу згори завів строгу контролю всякого підлизництва. Він також викопав з поміж актів і мій випадок, та я тоді вже не потребував нічиєї ласки. Оженився, отворив крамницю у власному новозбудованому будинку, щоб і жінці не нудилося, а сам взявся до будови на більшу скалю по сусідних панських фільварках.

С. Ковбель
у військовім уніформі 1899 р.

А тимчасом домашна та міська аристократія гуляла дальше по свойому, не було кому загальмувати. Міська рада складалася з 12 осіб вибираних через компроміс. Чотири пани, які мали або більші земельні посілости, або бизнеси. Чотири жиди, з дідичем включно. Два міщани поляки і два українці господарі малограмотні. В 1906 році міська рада рішила продати громадські пасовиска і толоки, які були великим добром для передмість на переднівку, а за ті гроші купити від дідича десять морґів за містом на міську торговицю. Я довідався про той крок, коли вже була проголошена ліцитація на пасовиска, і наробив галабурди на самий Великдень коло церкви. Обступив мене народ, і я тільки вспів заповісти віче таки на моїм подвірю, бо поліція розігнала натовп. В понеділок народ з передмість заповнив хату і подвіря. Обговорено справу коротко і однозгідно рішено протестувати. Я виготовив письмо до міської ради з жаданням скликати спеціяльне засідання ради до 10 днів в ціли уневажнення тої ухвали. Зібрав около трох соток підписів і вручив секретареві міського уряду до зареґістровання. Присутні і ті два українці радні мусіли підписати петицію. Один з них хрестиком. Присутні дістали наказ явитися всім громадно, коли буде скликано засідан-

ня ради, а наші радні взяли на себе обовязок повідомити громаду про день засідання.

Раду скликано після нашого бажання, і поки зійшлася рада, то народ включно з жінками і дітьми заповнили не лише будинок, але і вулицю так, що жандармерія мусіла розпихати прохід поміж натовпом. Посадник міста, місцевий аптекар, поляк Німчевський, отворив наради і показав у вікно. В протягу пів години без дискусії уневажнено попередну ухвалу. Одначе і це не забули записати у мій рекорд, як добрий комплімент. Та не взяли справу за програну ті, що мали оскому купити ті пасовиска. Один з них при першій стрічі зі мною сказав: "Не треба так дуже тішитись тим, бо я таки куплю ті пасовиска." "А що то ви з ними будете робити?" питаю. "Буду орати." "Не багато ви там наорете," кажу я. "Як то, чому?" "А тому, що у першій скибі приоремо тебе з бебехами . . ." Він замовк, поблід, вже не договорював більше.

За якийсь час приходить до мене секретар виділу повітового, Едвард Міхалевський, і починає сипати в мою сторону похвали та компліменти і нарешті розкриває ціль своєї візити. "Пощо тобі задиратись з громадою? Ти маєш всякі вигоди. Перед вікном світить міська ліхтарня, камінний хідник при головнім гостинці, за воротами міська помпа на воду, маєш склеп, маєш позволення на гуртову і подрібну продаж вина, що і в місті мало хто має, чого тобі ріпатися, чого бунтувати?" А я кажу: "Дякую вам, пане, за все те добро, що справлене також і за мої гроші. Засвітіть лямпу та вишутруйте вулицю і перед воротами мого брата і других подібних жителів передмість, нехай не гублять чоботи в болоті, то і бунтуватися не буде потреби". А він: "Ми бачимо твою здібність і вплив на народ, але ти ще молодий, недосвідчений. Ми не хочемо пропонувати тобі, щоб ти працював з нами, ми хочемо лише, щоб ти не мішався до справ громадських, а ми тебе озолотимо." "Дякую, пане," кажу я, "але прошу памятати, що син мого батька не є на продаж." З тим він пішов.

Від тої пори почали вже мене справді "озолочувати". Я борикався так довго, поки міг. Пробки моїх звичайних товарів в крамниці ішли аж до Кракова до аналізи. Майже щоденна візита у моїй пивниці. Десять бочок ріжнородного вина мию що днини гарячою водою, щоби не заплісніли зверху, бо сконфіскують. Так я видержав цілих три роки, при чім не залишив "бунтувати" дальше. На весну вигнали сотню людей на шарварок з передмість чистити вулиці в місті. Пішов і я туди. "Ану," кажу, "берім лопати і ходім в поле, там дороги вода повимулювала, нема куди навіть насіння вивезти в поле. А місто нехай собі чистять жиди, вони також повинні мати громадські обовязки". Люди послухали. Приставлений поліцай лише усміхнувся і пішов рапортувати. За дві години прийшов у поле жандарм і каже вертатись в місто. Люди поставились так рішучо, що він врешті залишив напирати, бо і сам бачив, як виглядає полева дорога, а мене таки взяв до міста. Там мене взяли на допит. Та присутні там два господарі асесори виправдали мене і відпустили під упімненням, що на другий раз покарають за вмішування до громадських справ.

Та як мої приятелі не старались позбутися мене, не могли знайти способу, бо у громаді вже виробився певний опір, який не легко вже було підчинити самоволі правлячих кругів. Аж нарешті мусіли вже зважитись на рішаючий крок. З весною 1909 року в лютім прийшов до мене знайомий писар зі староства і каже: "Для тебе прийшла карта з полку, при котрім ти служив. Покликують тебе до служби до военної маринарки в порті Тріест. Завтра тобі доручать. До двадцять чотири години маєш ставитись у Перемишлі, де дістанеш мундур і транспорт до Тріесту". Я приняв ту відомість без великого здивування на позір. Подякував йому за відомість, обіцяв готовитися, і він пішов. А тут крамниця отворена, жінка два тижні по полозі, я підписав контракт відбудовувати фільварок у Маріямполі, що грім спалив минулого літа. Та розпорядження військових властей не жартує.

С. Ковбель

читає перше число Українського Голосу 17 березня 1910 року. Коло нього стоїть його дружина і син Антін, тепер інжинір.

Мій первий брат готовився на виїзд в Канаду і мав вже вдома оплачену шифкарту. В півночі я пішов до нього, звернув гроші, взяв шифкарту, розпращався з родиною, і брат своїми кіньми завіз мене на другу стацію. І таким чином я без покликуючої карти ставився до двадцять чотири години в Гамбурґу. Одначе і це не пішло мені так гладко, як здається. В тім часі вже заносило запахом пороху на Балкані. Військові власти строго контролювали потяги на головних стаціях. А в мене в кишені лише робітнича книжочка і до того шифкарта на чуже імя. У Львові я сказав, що їду до Відня з інтересом. Та в Кракові вже не викручуся тим. Треба перескочити границю до Мисловиць, де напевно буде перегляд документів. Там жив мій знайомий інжинір від телеґрафів, що був попередно в Борщеві, і я у нього працював по повіті при направі телеґрафу ще перед військом. Я мав його адресу. Я зайшов до нього, розказав свій клопіт. Це був вислужений військовик, на імя Іван Танич (лемко), і він каже: "Смійся з того свого клопоту. Ось бери торбу з річами, дротами та "раки", що ними лізеться на телеґрафні стовпи. На тобі мою картку, з якою тебе у Бялій перепустять, бо я маю свою лінію аж до Мисловиць. Там лишиш річи на стації, я собі завтра візьму. А там вже дальше поїдеш без перешкоди." І я так перейшов границю. Навіть білета вже не платив до Мисловиць.

В Гамбурґу розказав аґентові правду і він обіцяв мені поміч. Там

чекав тиждень на пароплав "Принс Оскар" (затонув в 1915 році на Атлянтику). Він привіз з Канади до Німеччини чотироногих пасажирів, а назад вже віз двоногих. Нарешті спакували наші клунки на вози і повезли до пристані, а нас повели коротшими вулицями. Переходимо в будинку довгим коритарем, там лікар вилуплює очі кожному. Відтак беремо свої клунки і стаємо в ряд перед перекиненим з корабля містком. Мене аґент попередив, щоби вважати на його знак. Ряд довгий аж поза рогом будинку. Коли я вийшов вже із-за рога, побачив між тими, що переглядають пашпорти і австрійську офіцерську шапку. Ну, думаю собі, аж тут я вже не викручуся. Виступаю з ряду і відходжу. Мене спинили і питають, куди йду. Я показую валізку і кажу "це не моя". Відійшов аж на кінець ряду, і там вже пристав до мене аґент і каже: "Не бійся, тримайся мене". Коли вже скінчився ряд і провірники пішли в будинок, матрози ладяться піднімати місток, а він мене штовх: "Тепер біжи скоро, поки не підняли моста". Я скочив на місток, кинув шифкарту в мішок, де всі кидали, а свою робітничу книжку в воду. Місток піднявся таки мені з ніг. Аґент лише махнув головою на знак, що я вже безпечний.

Про подорож морем не треба оповідати, бо всі ми її перебули, хоч не однаково. Корабель наш 22 дні колисався на хвилях океану. Годували нас селедцями та печеною бараболею. На сніданок давали каву і булочки як курячі яйця. Дали нам на десять осіб один чайник на каву. Прийшлося і тут мені відограти ролю бунтаря. Коли мені припала черга йти по каву, мені налили якоїсь закрашеної на чорно води. На палубі я спинив цілий ряд з чайниками з тою самою кавою. Офіцер корабля побачив, що ряд зупинився, приступив і питає мене, в чому діло? "Подивись," кажу, "яку нам дають каву, що і свині не будуть пити." Він глянув, понюхав і каже: "Ходи за мною." А я кажу: "Ні, ми всі йдемо, ми хочимо бачити капітана". В дорозі до кухні стрінули капітана і офіцер розказав йому коротко, що за справа. Капітан не говорячи нічого, пішов просто до кухні, і ми за ним. Там покликав кухаря і каже: "Яку ти каву даєш людям?" Кухар звертівся як опарений, набрав з кітла черпаком кави у шклянку і подав капітанові. Той поглянув на шклянку до світла і каже: "Чого ж ви хочете? Це кава першої кляси." Тоді я приступаю до капітана і кажу: "Вилий ту зі шклянки, а я тобі влию із свого чайника." Він послухав. І коли глянув у шклянку, тріснув нею до підлоги і каже: "За пів години має бути цим людям кава. Виливайте всі в канал і за пів години приходіть по свіжу." Відтоді вже покращали харчі, хоч скупо, та бодай більше людяні. За те на мене німці гляділи скоса, а пасажири шанували.

Були між нами вже і кількох "старих канадіянів", що вертали з краю. Вони все насміхувалися з мене, що я не приставав до їх партнерки грати в карти, а сідав на боці з книжкою в руках. Оцей буде бідив в Канаді. Там таких уміють фіксувати.

Підчас подорожі на морі зірвалася буря. Коли матрози зігнали всіх із палуби, позабивали отвори полотнами. Всі миски та шклянки перемінились в купу черепя в куті. Приходить такий "вуйко" до мене і каже:

"Ходіть, будемо співати побожні пісні, бо хто знає, чи доплинемо до берега." А я кажу: "Чого ж, грайте в карти, це більше помічне, як побожні пісні. Як підемо під воду, то вже не треба буде боятись, аби хто не вшахрував."

Із вісім соток пасажирів вдержалися на ногах лише я один і одна дівчина. Жалую до нині, що не догадався взяти її імя. Вона була тим дійсним ангелом хоронителем. Днем і нічю вешталася між хорими, чи то з чайником з гарячим чаєм, чи з мокрими рушниками. Вона і в потягу з Сейнт Джан ходила постійно поміж пасажирами у вагонах з гарячим чаєм. Я тоді думав, що щасливий буде хтось, кому вона судилась за дружину. Десь аж коло Содборі вона вже перестала появлятись з чаєм. Коли вона живе десь і ці мої спомини попадуть її в руки, то сама вона догадається, про кого мова і може відозветься та дасть нагоду в імени всіх тодішних подорожних зложити їй щиру подяку. Добре діло не забувається ніколи. На кораблі мене хоронила від слабости моя щоденна руханка ґімнастична по щоглах та линвах, аж матрози нераз відганяли. А хто її хоронив, то лише Бог знає.

Я побачив, як один з пасажирів не їсть фасовані булочки, а ховає в торбину. Я запитав його з цікавости, чому то він так робить. А він каже: "Тут дають хоч що небудь, щоб не згинути з голоду, а мені ще три доби з половиною до Саскатуну, а я не маю і цента." Тоді я кажу йому: "Ти тим не журися, їж, що дають, а там якось буде, між своїми не пропадеш". Потім я продав свій добрий годинник "Валтам" за три доляри і дав йому на дорогу. Я мав при собі одну золоту десятку, та жалко було з тою памяткою розставатися. Що було ще готівки вдома, то треба було лишити про чорну годину.

На першого квітня наш корабель доїздив до порту. Тоді я устроїв хоч невинний, то для багатьох досить неприємний жарт. Проходжуючись по палубі, я бачив, як матрози малювали на фронті поручча червоною фарбою. Коли вони скінчили і пішли, я пішов між гурт пасажирів і кажу: "От якби ви побачили, який там висить зачеплений на якорі морський рак." Все, що було, рушило у той бік. Поспирались на поруччя, а рака нема. За те кожний вернув з червоним поясом на грудях. Були б мені всипали доволі перцю за такий жарт, як би це було сталося не першого апріля, а в інший котрий день. А так лють скоро перемінилася у загальний регіт.

Висіли на беріг. Тут ще раз пролупили нам всім очи, ми всі показали по 25 долярів, передаваних з рук до рук. Накупили харчів, сіли на потяг і пігнали на захід. В Монтреалі бачили, як витягали льокомотиву, що заїхала крізь стіну до почекальні. Переїхали в ночі через Торонто. Їхав з нами один "вуйко", що їхав вже другий раз, і розказував, де ми минали яке більше місто. Їхав з нами також може 18-літний парубчак з Буковини, що все плакав та приповідав "Що я бідний буду робити в цій Канаді?" А наш вуйко його успокоював: "Чого журишся, дурний? Збиратимеш каміння тай шпуряти он туди в яр. А на обід накидають тобі такого мяса, що певно твій неньо не мав і на Великдень. А він дурний плаче."

От і бачите, за що то я тим ляхам такий вдячний? . . . Як би не вони, то я певно був би і не бачив Канади. Мені її не було потрібно. Я ще картав нераз тих молодих хлопців, що їхали та лишали рідне село. Це вони нераз пригадували мені вже тут і то при першій стрічі.

В 1915 році я будував дім коло стації Спрейґ в полудневo-східній Манітобі для начальника стації. Коли будувалася віднога залізниці Сіенар з Емерсон на схід до головної лінії, то за стацією Спрейґ брали на ту дорогу шутер. І ту слідуючу стацію назвали Ґравел Пит. По тім, коли вже там перестали брати шутер, назва стації зосталась та сама аж до 1915 року. В тім році змінили назву.

Начальник стації Спрейґ одного разу каже мені: "Я маю доручення від компанії винайти нову назву для стації Ґравел Пит. Є багато стацій в Канаді названих іменами поселенців в тих околицях. Отже що ти думаєш про те, коли б та стація називалася твоїм іменем? Я можу це зробити легко. Треба лише подати аплікацію, і це буде коштувати тебе 75 долярів." А я кажу: "Це мені ніяк не оплатиться, бо що мені з того прийде?" "Як то?" каже він. "Твоє імя не має для тебе вартости тих 75 долярів?" Я кажу: "Моє імя має для мене вартість не таку, та воно не буде тим зазначене як слід. Бо що я таке? . . . Перший поселенець? . . . Перші поселенці тут є шведи, норвежці, є ще і сторник Блок (жид), йому це більше може імпонувати. Тай хоч би і саме моє імя. Я називаюсь Ковбел. Ану, напиши мені, як ти назвеш ту стацію на моє імя?" Він взяв олівець і на дошці написав латинськими буквами СОВБЕЛ. Я засміяєся і кажу: "От бачиш. Яка тут буде важна ріжниця між теперішною назвою а новою? Хто буде розуміти тут моє імя як поселенця? Стара назва означує яму, де вибрали шутер, а нова буде означувати "коровячий дзвінок". Отже краще буде, як вона зостанеться під старою назвою. Нова назва нічим замітним не буде ріжнитися від старої." Він засміявся і каже: "Правда твоя".

І стацію Ґравел Пит назвали "Мідл-бров". Не знаю, на чім вони оперли ту назву, чи був там хтось, що так називався і заплатив за це, чи може тим, що та стація є між Канадою і Зединеними Державами послідна по канадійськім боці.

ШКОЛА СВ. НИКОЛАЯ У ВІННІПЕҐУ.

(Витяг із споминів Сестри Атаназії з ювілейного Альманаху, виданого в 1936 році.)

Перші дві Сестри, Атаназія і Алексія, приїхали до Вінніпеґу 16-го червня 1905 року. У Вінніпеґу було найбільше наших людей, котрі вже давніше прибули до Канади. Була тут вже новопобудована церква св. о. Николая за старанням о. Гури Ч.С.В.В. Цей отець вже від двох років тут працював. При церкві о. Гура зорґанізував Рідну Школу, де вчили світські учителі, а переважно сам о. Гура. Приїхавши, застали ми тут кандидатку до нашого згромадження, Агафію Петрушевич. Вона ще малою

приїхала з родичами до Канади. З часом вступила до французьких сестер і була там три роки. Коли довідалась, що до Вінніпеґу приїхали українські сестри, звірилася перед тутешним французьким епископом Лянджевіном, що будучи українкою, мала б намір перейти до своїх сестер. Епископ з охотою на це згодився, бо бачив, що вона має добрий намір та хоче працювати для свого народу. Вона була вже перед нашим приїздом і мешкала в домі, в котрім сестри мали замешкати, та там приготовила дещо на наш приїзд. Ми замешкали в малій хатині при вулиці Стела близько церкви св. Николая.

В неділю, дня 18-го червня, наша кандидатка дістала законну одіж і законне імя — Сестра Николая. Так наше число збільшилося до трох. Другого дня відбулося перше св. Причастя дітей цеї парохії. Сестри поубирали їх у вельоники і віночки. Всіх дітей було 25.

Сестра Атаназія,
настоятелька школи св. о. Николая у Вінніпеґу.

“Буду вам батьком”.

Зараз по святах ми зложили візиту вище згаданому епископові Лянджевінові в Ст. Боніфас. Епископ приняв нас дуже симпатично, можу сказати, по батьківськи. Заохочував нас до ревної праці над нашим опущеним народом в Канаді, уділив нам свого благословення та сказав нам ці памятні слова: “Дорогі сестри, я буду вам батьком у цій для вас чужій землі”. Того, що ми тоді відчули по тих словах, годі описати. Вчути це від чужого епископа на вступі в чужому краю, знайти в нім такого опікуна-батька, чи не видно тут наглядно чудесного Провидіння Божого над нашим згромадженням та нашим народом? Він був справді Батьком від початку. А відтак побачимо більше.

Ми відтак зложили візити тутешним анґлійським і французьким сестрам, що вже тут мали школи, академії, шпиталі, щоб з ними запізнатися. Відтак ми часто бували в них, щоб придивитися тутешній системі шкільної науки.

Сестри від першої неділі почали вчити дітей катехизму в церкві, як рівнож церковного співу. Діти дуже до нас горнулися, так що не хотіли від нас відлучитися. Це було підчас вакацій. Також ми шили церковні ризи. Тоді всего було потрібно, як звичайно на початку місійної праці. Священик, як їхав на кольонії, то мусів всі прибори до Служби Божої брати до валізки, бо люди нічого не мали.

Наша перша школа.

Дня 28 серпня на жадання о. Ґури ми розпочали науку, то є цілоденну школу. Школа ця під назвою Св. О. Николая містилася у малім будинку на розі вулиць Селкирк і МекҐреґор. Був це малий будинок, але досить високий. Було в нім підвищення (сцена) для представлень і ґалерія. Служив він за Народний Дім для наших перших поселенців. Тут ми вчили дітей давати концерти і представлення. Люди були дуже вдоволені і радо приходили бачити попис своїх дітей. Одного разу, як ми давали представлення "Запродання Йосифа до Єгипту", ми запросили Преосвящ. Епископа Лянджевіна. Він прибув радо ще з двома священиками. Слідив уважно, як наші діти грали. По скінченні пішов між діти та з ними розмовляв і сам роздавав їм цукорки. А сестрі настоятельці вручив в коверті кільканадцять долярів на потреби дому. Дітвора щораз збільшалася, а дім цей не був так відповідний, бо був досить опущений, замків не було ніяких. В дверах, де колись був замок, була лише діра. В ту діру ми запхали хустину, а з обох боків повязали ґудзики, і так отвиралося двері. Вночі хто хотів то зайшов, нераз ще і пакости нам нароблено. Діти не могли нічого лишити в тій школі. Лавки також були такі, лише тимчасові. А вже що найгірше, що діти були в небезпеці, бо там зараз ішла стріткара, а діти як діти, неосторожні. Місця до забави було дуже мало. В осінні дні палилося у малій бляшаній кухні. В ночі все хтось валив пайпи. Часто о. Ґура сам рано складав пайпи, щоб можна було запалити перед наукою. Тож ми вже передумували, якби то перенестись з того місця, бо дітей вже в першім році було около 50. Вони любили ходити до своєї школи так, що вже місця було за мале.

Школа під церквою.

Наша школа значно зросла так, що вже поминувши і невигоди, треба було перенестися. Іншої ради не було, треба було поміститися під церквою. То ми, наскільки собі пригадую, ще на зиму перенеслися до сутерин під церквою Св. Николая. Тут місце вже просторе, але ще не цілком викінчене. У темні похмурі дні треба було світити електрику. Як падав уливний дощ, то вода через вікна напливала до середини. Треба було з дітьми ще перед наукою вичерпати воду та повитирати. Навкола церкви ще свіжа земля, викинена ще при будові і вся глинка, хідників не було. По дощі ми з дітьми так стрягли в болото, що тратили багато часу, поки обчистили черевики. Одначе всі ми вже тут чулися як вдома.

Наука відбувалася в українській мові і також по анґлійськи. А деякі родичі бажали, щоб дітей і по польськи вчити. (Думали, що це їм поможе до анґлійського). Пару тижнів по нашім приїзді ми відшукали кваліфіковану учительку панну Нелі Петрик, котра кожного дня по четвертій годині уділяла нам лекції анґлійської мови та шкільних анґлійських пісень. Зпочатку учили дітей лиш нас дві. Коли ж дітей все збільшалося, та було більше праці в школі, вдома та в церкві, тоді ми дістали кілька сестер з Мондер в Алберті. Ми також тримали двоє малих дівчат; ми давали їм ціле виховання і науку, за те вони трохи помагали нам

в праці. Одна з них, Анастазія Стойко з Портедж ля Прері, була в нас щось вісім чи девять літ. Наші діти вертали з публичних шкіл до нас, як також з польської школи, яка вже тут була, і наші люди помагали її будувати, поки ми приїхали. Відтак польські діти нераз з наших насмівалися та докучали, кажучи: "Наша школа гарна, а ви ходите до такої в салері." Наші діти їм відповідали: "Це правда, що наша школа бідна, але за те наша рідна." Не далися відмовити.

В той час до нашої школи учащали теперішний Всеч. о. Пелех, адвокат Йосиф Дик, учитель А. Ґузь, учитель Пунак, д-р М. Канчір і д-р П. Канчір, учительки панна Корецька, Білинська, дві наші сестри — сестра Евзебія (М. Матковська), сестра Єлисавета (З. Касіян), теперішна провінціялка, та много і много більше, бо їх число в 1906 році було 160. Архиепископ Лянджевін часто звиджував нашу школу, часто і несподівано приїзджав. Дуже радів, що так багато є дітвори, та так гарно учаться, просив, щоб йому діти по українськи співали. Діти і тут в салері давали концерти і представлення. Закінчення школи також відбувалися торжественно, звичайно в присутности родичів. Рицарі Колюмба давали дарунки і медалі в нагороду для нашої школи. О. Гура звичайно роздавав свідоцтва і нагороди. Той звичай продовжався і за Всеч. о. Филипова. Таке закінчення звичайно відбувалося в неділю, щоби родичі могли взяти участь.

Погіршення ситуації.

Весна в 1911 році була дуже мокра. Дуже часто падали уливні дощі. Вода підходила звільна під підлогу в салері, де ми вчили. Вогкість щораз більше давалася чути. Та діти цего не відчували, а були веселі. Лише ми це болючо відчували і о. парох, а ради на те не було. Тоді ми, не кажучи нікому нічого, пішли до (тоді вже) архиепископа Лянджевіна та як свому батькові розказали нашу біду. Він вислухав зі співчуттям, але сказав рішучо: "Діти мої, цего року неможливо мені помочи вам тому, що всі гроші, які я дістав на місії в Канаді, вичерпалися, то про будову нема що і говорити." Ми ще відважились сказати: "А як би так Ваше Преосвященство дістали від кого які гроші?" "Цего не сподіюсь". Сказав нам також, що вкоротці їде до Риму. З тим ми пішли домів.

Дня 25 травня вода вийшла через підлогу і залила її. Це сталося через зіпсуття водопроводів. Одного дня вода залила підлогу довкола стін, лише середина остала суха. Діти пересувалися з лавками і так вчилися. Прийшов о. Филипів до школи і як побачив, як ми вчимо, сказав: "Сестри, прошу розпустити діти домів, так вчити неможливо." Ми ніяк не могли погодитися з тим, щоби діти тільки часу марнували перед закінченням школи. Ми сказали дітям іти до дому, а як лиш вода уступить, то ми дальше будемо продовжати науку.

Несподівана поміч.

Вдома почали ми придумувати, як би тому лиху зарадити. Впр. о. Шеріє, парох французької церкви при вулиці Сотерленд і Австін, дуже прихильно відносився до наших людей, ще нім прибули наші священики. Сам це оповідав. Там сестри французькі і анґлійські провадили па-

рохіяльну школу. Ми часто до них заходили, і там ми пізнали того доброго та достойного священика, котрий помагав нам часто і матеріяльно. Тож ми так порадились, щоби піти до него і розповісти наш клопіт. Як задумали, так негайно і зробили. Пішли і розповіли все як слід. Отець вислухав нас як батько. (Був то вже старший, поважний священик). Спитав нас, чи ми з тим були вже в архиепископа. Ми сказали, шо були. Ми сказали, що ми не в силі описати нашого прикрого положення. Можливо, що і архиепископ, якби бачив, то пожалів би нас і дітей. Тоді о. Шеріє сказав: "Ідіть домів, а я сам зараз прийду та подивлюсь на вашу школу." Коли о. Шеріє прийшов і побачив все, сказав до нас: "Нині вечером я напишу до архиепископа, щоб дістав листа, поки виїде до Риму. Ви не можете дальше в такій школі вчити." Ми аж відтак довідались, що о. Шеріє був совітником архиепископа.

Коли дощі перестали, о. Филипів, парох, казав воду вичерпати, водопроводи направити, і ми за пару днів знова розпочали науку, та провадили аж до кінця червня. А який буде вислід з нашої просьби, та чи буде, ми нічого не знали. Ми зробили, що могли, а решту лишили Богу. Ми почали молитися та з упованням вичікувати Божої помочі. Тоді ми зачали "Десятницю" до Найсолодшого Серця Христового в тім намиренні. Тими днями приїхав о. Дидик ЧСВВ з Едмонтону, як раз того дня, як ми кінчили нашу девятницю, о. Дидик пішов до архиепископської палати. Коли ми всі були в хатині, як звичайно нічого не сподіючись, хтось задзвонив до дверей. Ми отворили і о. Дидик каже: "Сестри, приношу вам велику радість." І розвинув папір та показав нам плян нашої школи. В першій хвилі нам здавалося, що це сон, а відтак ми подякували Богу за Його доброту, що як добрий отець вміє засмутити, але і потішить так обильно. Які то чувства наповняли наші серця, то вже годі описати. Ми зразу змішалися і не хотіли вірити, та опісля переконалися, що це дійсна правда. Ми незвичайно зраділи такою новиною і просили о. Дидика, щоб нам розповів, як то воно сталося. Хто, як і звідки буде нам будувати школу?

Всеч. о. Дидик подав нам до відома, що школу побудує нам архіепископ Лянджевін з Ст. Боніфес. Він довідавшись про наші обставини перед своїм виїздом до Риму, мав свому адміністраторові о. Беліво (теперішному архиепископові) сказати таке: "Я їду в дорогу, а вас лишаю на своїм місці. Перегляньте наші фінанси і конечно старайтесь побудувати українським сестрам школу." І так побудовано школу Св. о. Николая у Вінніпеґу ще того самого літа. Школа коштувала 25 тисяч долярів. В той сам час ми отримали лист від Всеч. о. Делярого з Йорктону, Саск., в котрім він доніс нам вістку, що о. Шеріє від себе дарує нам на нашу школу 2.000 долярів. Це також була приємна вістка, бо нам треба було грошей не лише на будову, але і на всі інші потрібні річи до школи.

В новім будинку.

Отак за Божою помічю ми дочекалися власного великого будинку. На поміч нам прибуло кілька Сестер з Мондеру і при їх помочі ми після вакацій отворили школу і почали науку. Ми були невимовно вдячні на-

шому добродієві архиепископові за цей так щедрий дар для нас, бо хоч будинок треба було оплачувати нам, то все таки ми вже мали школу і не потребували тиснутись в сутеринах під церквою. Будинок мурований, величина 50х60 стіп на два поверхи. До науки є пять великих кімнат, каплиця, маленьке помешкання для Сестер, розмовниця, робітня, спальня, їдальня, кухня, пральня і велика кімната для забави. Від початку до 1914 року дітей було поверх 400 і учило 6 Сестер. Так є і до нині. За те наука тепер є до десятої кляси. Наука подається та сама, що і в публичних школах. Діти що року пишуть державні іспити. Департамент просвіти посилає до нашої школи інспектора, лише не дає грошевої помочі. Всі наші учительки є кваліфіковані і подають дітям ту саму науку, що в публичних школах. А кромі того учать їх і по українськи. Школу посвятив Всеч. о. Филипів при асисті других священиків. Коли архиепископ Лянджевін вернув з Риму і прийшов перший раз оглянути школу, то сказав: "Перше українські діти вчилися в салєрі, де було темно, тепер тішуся, що мають ясну та вигідну школу." Він часто приходив до нас і все просив, щоби діти співали українські пісні. Він також заохочував дітей до науки свого рідного, і діти дуже були до нього привязані. Він також дуже любив наш обряд і часто приходив до церкви Св. Николая.

Перший концерт.

На закінчення шкільного року 1912 Сестри приготовили перший великий концерт, який відбувся в шкільній салі. Між присутними гостями ми мали честь вітати українського епископа, Преосвященного Н. Будку і французького архиепископа Лянджевіна. Підчас концерту архиепископ мав коротеньку промову (по англійськи), в якій між іншим сказав таке: "Я, сестри, довший час приходив до вас, опікувався вами, а тепер вже перестану, бо ви вже маєте тепер свого батька, свого епископа, котрий буде вами краще опікуватися, як я. На моїм відході від вас, я хочу зложити вам маленький дарунок. А цим дарунком для вас буде оця школа. Вона є ваша. Ви вже нічого за неї мені не винні. В заплату одначе я бажаю, щоб ви кожного Різдва, доки я буду жити, принесли мені ваш різдвяний торт (кейк)."

Аж тепер сповнилися його памятні слова "Буду вам батьком". Такого то батька дав нам Бог на чужині. Не треба описувати, як Сестри і всі присутні приняли повищі слова. То був дійсно великий-святий чоловік. У наших молитвах ми його ніколи не забудемо. У дальших словах своєї промови заявив, що він будував нам школу зі своїх власних фондів, а не з тих грошей, що він збирав на поміч українцям від других. Бо деякі наші люди закидали, що він зібрав гроші на українські ціли, а відтак побудував школу і сказав, що за свої власні.

Школа тепер.

В школі Св. о. Николая є тепер 14 Сестер, вісім з них є кваліфікованими учительками і учать, а інші Сестри шиють церковні ризи, прапори, хоругви, роблять цвіти і в той спосіб причиняються до утримання школи, бо від дітей невеликий прихід. Деякі платять і по 10 центів

на місяць, а деякі і того ні, бо не можуть. Для того Сестри мусять доробляти концертами, представленнями, базарами, тощо, бо видатки є великі. Самий податок виносить понад 500 долярів, а колись був 900 долярів. Коли б так Сестри не мешкали в школі, то податок був би багато менший. Для того Сестри стараються мати осібний дім на помешкання і приют для дівчат, бо його конче треба в місті. В той час було би в школі більше місця для дітей, і тоді наша школа була би дійсною школою, а не школою і помешканням, як тепер. Треба також грошей на опал, на світло, на нові шкільні прибори, на поправу будинку, мальовання, тощо.

Кромі науки і праці в школі, Сестри учать вечірні школи на Елмвуд, при парохії Св. Покрови на Бойд вулиці, в Рідній Щколі ім. М. Шашкевича на Юклид вулиці і на передмісті Брукленлс. У кожній з тих шкіл Сестри учать вечорами по дві години три рази на тиждень. Винагородження за ту науку дуже мале, звичайно так, щоби не задармо. Неділями пополудні Сестри учать катехизму в церквах Св. Володимира і Ольги, Св. о. Николая, Пресв. Евхаристії на Елмвуд і Св. Покрови на Бойд вулиці.

КАНАДА ВІЛЬНИЙ КРАЙ ("ФРІ КОНТРІ").

Написав С. Ковбель.

Українська іміґрація, прибувши в Канаду, знайшлася відразу у відмінних обставинах від тих, в яких вони в ріднім краю виростали. Свобода, про яку вони не могли навіть мріяти там на рідній землі, що віками корилася під чужими заборами, де упривілейовані верстви суспільности, розпаношені февдалізмом, держали українські маси в карбах рабського пониження та гляділи на них з погордою, як на свою худобу, з якої тільки тоді можна витягнути користь, коли та маса буде покірна і слухняна. Державні конституційні закони (на папері) залежали у великій мірі від волі їх виконавців, на що державні уряди гляділи "крізь пальці". З чого повстала відома приказка, принята загально серед селянських мас: "Бог високо, цар далеко, а святі що хотять, то роблять". Перед таким "святим" скидай вже здалека шапку, при стрічі згинай спину "в три погибелі", коли хочеш людського погляду чи якої поради в клопотах, або поскаржитись, коли тобі заподіяно кривду. І то чим нижче гнешся, тим менше сподійся симпатії. Коли твоя кривда заподіяна таким "святим", то і не думай шукати справедливости. На це також народ зложив приказку: "Крук крукові не виклює ока". А за нею ще вийшла і третя приказка: "Покірне теля дві корові ссе".

Село корилося, не маючи іншого виходу. Хто пробував ставити опір, того все знайшли спосіб приборкати, переслідуванням, репресіями, часто навіть при помочі таки своїх громадських зверхників, які вислугувалися панові за охлапи. А таких по селах не бракувало. Молодше покоління, що виростало вже в часах пробудження свідомости села, зво-

дило вже боротьбу на політичному полі під проводом свідоміших одиниць, вийшовших зпід селянської стріхи, здобували собі з тяжкою бідою вищу освіту і весь свій вільний час посвячували на освідомлення селян, не зважаючи на переслідування зі сторони правлячих політичних кругів. Та боротьба розгорілася до найвищого степеня в часі реформи виборчої системи австрійської держави, до якої галицька шляхта старалась всякими способами не допустити, бо та реформа вкорочувала їм руки в політиці краю. Текла мужицька кров, падали трупи, та це ще більше розпалювало завзяття.

Кому не звісні ті славні "Баденівські вибори" в Галичині? Кому не звісні ті аґрарні страйки, коли то голодні мазури жали панські подільські лани, а державне військо стерегло панських фільварків та наповнювало тюрми невинними селянами, що посміли упімнутись своїх прав та кращого заробітку і не хотіли скоритись панській самоволі. Це врешті довело до поважніших наслідків, як атентат на намісника краю ґрафа Потоцького у Львові. В боротьбі за університет у Львові згинув студент українець Адам Коцко. Сотні українського студентства увязнено, засуджено на тюрму, а то і прогнано. (Відомий процес 101).

Український свідоміший провід, священики, вчителі чи які інші урядники, що насмілювалися отворити народові очи на належні йому права, зазнавали тяжких переслідувань від своїх зверхників. Одних переганяли з місця на місце в найглухіші закутини краю, других позбавляли місця, відбираючи їм спосіб до життя, інших вязнили. Молодих пакували у військові касарні, і там їх відомою системою приборкували і загнуздували. Студіюючу молодь спалювали при іспитах, хто не мав якоїсь протекції, хіба що мав батька, якого уважали за "пожондного русіна", що не вмішувався у політичні справи або вислугувався панам та хрунив. Ласку у панів треба було собі заробити. Це не багато їм помагало, бо син, побувши між другими, пізнавав правду, бачив кривду, заподіяному свому народові, набирав свідомости і завзяття, ставав у ряди борців на перекір свому батькові. Так на ділі виглядала та свобода, якою зволив наймилостивіше наділити своїх вірних підданих австрійський монарх, і то аж під напором крівавої революції в 1848 році в наддунайській столиці — Відні, коли ті вірні піддані вішали на міських ліхтарнях цісарських дорадників.

На зорґанізування читальні чи якої іншої освітної установи, треба було дістати дозвіл політичної влади за підписом кількох відповідальних членів. Жандарми переводили інвестиґацію і, як що особи підписані на поданню показалися нелюбими, відмовляли дозволу. Одиноким засобом для заінтересування ширшого загалу освітною працею, при читальнях засновувались аматорські гуртки. Та і тут політичні опікуни мали сказати послідне слово. Треба було внести подання до староства та залучити примірник штуки, яку малося виставити. А в додатку призначити вільне місце у першому ряді для комісаря староства чи якого другого представника влади з правом заборонити продовжувати представлення коли небудь, коли йому що не подобається. Це діялось головно по містах під боком властей. В селах заступав владу звичайно пред-

ставник старшини громадської або делеґований властями жандарм, коли староство мало причину недовіряти зверхності громадській.

Українська драматична література вже в ті часи була досить багата завдяки таким велитням сцени як Тобілевич, Старицький, Кропивницький та другі наддніпрянці, що творили ще під тяжчим режімом рідне мистецтво, як одинокий спосіб нести рідну культуру між народ. Та література ограничувалася до звичайного побуту народу чи гумору для забави. Поважних політичних історичних пєс, які могли неподобатись властям, зовсім не було. Пізніші драматичні твори, що мають історичний підклад, як Маруся-Богуславка, Ясні Зорі, Гетьман Дорошенко і другі переходили строгу цензуру. Їх не важилися виставляти аматорські гурти по селах та містах. Навіть заводовий театр з рамени Товариства "Руська Бесіда" у Львові, коли обїзджав з виставами по галицьких містах в 1895 році, на своїх виставах мусів мати вільне місце для комісаря, що заступав владу. Спортові орґанізації як Січі по селах, Соколи по містах, були все під наглядом влади, коли натомість польські Соколи могли орґанізуватись і розвиватись зовсім свобідно, без ніяких перешкод чи обмежень зі сторони уряду. Згодом ті спортові орґанізації прибирали собі назву "Луг" і ставили у програму своєї діяльности обовязки вогневої сторожі, і уряд не міг вже відмовляти їм дозволу. І так з тих Січей, Лугів та Соколів витворився зародок Української Армії, яка вже в 1914 році доказувала чудес підчас московського наїзду на Галичину та у визвольній боротьбі в 1918—21 роках.

Українські поселенці бачили ту свободу у конституційній державі. Інакшої свободи вони не уявляли собі, аж поки не побачили наочно, як то виглядає дійсна свобода. Для ілюстрації подамо тут кілька порівнань.

Вінніпеґ. На широкім майдані коло Кінґ Едвард Школи на перерві школярі висипались роєм погратись пів години. Легенький свіжий сніжок покрив площу. Для дітей довго ожидана несподіванка і утіха. Вмить створилися два противні фронти і літали в повітрі сніжані кулі. Напроти через вулицю мешкає українець іміґрант. Він глядить через вікно на ту діточу баталію і пригадує собі свої діточі літа, як то він ще там вдома радуючись подібною сніговою баталією, нехотячи поцілив переходячого вулицею жандарма сніговою кулею в спину. Жандарм ображений такою зневагою, завертає на площу. Діти розбіглися як воробці перед шулікою, хто куди міг, та жандарм записав собі імя хлопчини. На другий день покликали батька до маґістрату тай засудили пятку гривни, або дві доби холодної. Батько заплатив кару, а хлопчину випоров за зневагу власти так, що дитині відбаглася та весела забава раз на все.

А тут?... Ось іде хідником міський поліцай у високій бобровій шапці та приглядається діточій забаві. (Мабуть також пригадує собі свої діточі літа.) Нараз як на команду всі снігові кулі звернулись в його сторону, видно що у всіх була одна думка, збити ту високу шапку з голови. Обліпили снігом усміхненого великана. Нарешті одна куля таки влучила в ціль, і шапка покотилась додолу. Залунав діточий гуртовий оклик тріюмфу. А великан спокійно підняв шапку, обтряс сніг, за-

ложив на голову, погрозив пальцем в сторону дітей і пішов собі повагом дальше.

От скільки би то пяток сколектував той галицький маґістрат за такий жарт, подумав собі той, що приглядався крізь вікно.

Озвався дзвінок, і діти вмить уставилися двійками і поплили в отворені двері, радіючи забавою, а того стрільця то таки понесли на руках.

Або ось такий примір. На площі коло вінніпеґського ратуша (Маркет Сквер) робітниче свято, першого травня. Площа обширна, заповнена народом ріжного покрою. Одні, як учасники свята, другі, це звичайні глядачі, лакомі на сензації, переходячи вулицею, побачили натовп і собі вмішалися в товпу. Посеред натовпу на возах і наскоро приладжених підвищеннях бесідники аж позахрипали, проповідуючи на всіх язиках майбутній рай на землі, як що маса зрозуміє свою клясову силу і поведе боротьбу та скине всяких буржуїв-галапасів з їх вигідних тронів та захопить у свої руки владу. У запалі не щадять приємних епітетів і в сторону законної влади держави. Викорініть зпоміж себе той релігійний блахман, що задурманює здорову думку, щоби лекше вдержати працюючі маси в покорі. Час від часу чути оклики та оплески серед натовпу. Міські сторожі порядку удержують лише свобідний перехід на хідниках і то з немалим трудом, бо що хвилина прогалини заповнюються перехожими. Натовп цікавих глядачів розбирає по свойому занесені вітром фрази на всі лади.

На боці гурток українців робітників обступив старшого вже дядька, що оповідає свою пригоду в краю.

“За дурне і за пусте відсидів шість місяців в Тернополі. І то ще не багато. Якби був “адукат” не вперся і не зробив мене пяним та невідповідальним за свої слова, то був би зафасував найменше два роки. Взяв у мене, що правда, пів сотки, але я не жалую, бо варт. То не жарт. То була “образа маєстату” Знаєте, що як чоловік розгарячиться, а ще як має на серці незагоєну болячку, то не вдержить язика в зарбах.

“Було це перед виборами посла до Відня. Приїхав з бецирку панок в село і війт скликав ґаздів на віче до коршми на підсіння. Панок взявся на всі заставки вихвалювати ґрабйого, як то він з найяснішим паном у Відні за пан-брат. Як то він обстає за бідним хлопом, як то він у своїм лісі позволяє збирати губи, кілько хто хоче, лише побережник перегляне в торбі, чи нема грибів. Як знайде, то забере для пана. Ґазди слухають, головами потакують, а мене, знаєте, аж по кишках поре, так кортить щось сказати. Думаю собі, коли як коли, але тепер пора і хлопові упімнутись за собою. Коли пан ґрабя має таку силу, то нехай знає, що хлопові долягає, тай і цісареві скаже. Панок скінчив свою промову, ґазди заляпали в долоні як свахи на весіллю. Так знаєте годиться, бо щоби панок не подумав, що хлоп такий дурний і не знає як поводитися на вічу. Панок поклонився і каже: “Коли хто має щось сказати, або запитати, то прошу.”

Я підніс руку. Всі голови звернулись в мій бік, а мені серце гуп-гуп, як собака фостом до підлоги. “Прошу,” каже панок. “Що маєте сказати,

ґаздо?" "Я не ґазда, а наймит," кажу я. "Я в ґазди служив пять років і не маю що нарікати. Кожного року я мав чоботи і одежину тай ще і грошей дещо. Маю стару немічну маму, то треба і її дещо помочи. Потім мусів покинути службу в ґазди та йти до найяснішого пана на службу. Взяв на себе стару сердачину, що коні накривав, бо доброї шкода, щоби гнила десь в маґазині три роки. Найясніший пан убирає своїх слуг гарно, добре годує та ще і грошей шість ґрейцарів на день дає. Моя мама раділа тим, що і її син враз з багачами буде "різати пана", байдуже, що не буде мати що їсти. Скінчилося три роки. Мене розібрали з пантальонів та кабата, а мені принесли мою драну сердачину і постоли тай відправили додому. Я вже мусів вночі закрадатися до села, щоби ніхто не бачив, як то я дослужився у найяснішого за три роки.

"Панок весь час вертівся на стільці так, якби там хто шило встромив. Нарешті схопився на ноги і питає: "Що ви хочете тим сказати?" "А то," кажу, "що як пан грабя з найяснішим за "пан-брат", то нехай перекаже йому то, що я говорив. Щоб він знав, що ми також люди, не худоба. А за тих три роки вірної служби повинен дати бодай той мундір, що я весь час прав та латав, коли він добрий ґазда." "Ви ображуєте цісаря," крикнув панок. Між громадою счинився шум. "Правду каже," вихопилась якась молодиця, Люди зацитькують. Присутний там жандарм прискочив до мене, взяв за плече і вивів на двір, там записав моє імя тай казав йти додому. На другий день прийшов ще з другим і з війтом, заложив на руки ланцюжки, і таки війтовими кіньми завезли мене до бецирку і замкнули в арешті. Там я сидів аж до виборів. По виборах завезли мене до Тернополя до вищого суду і засудили на шість місяців за образу маєстату. Грабю таки вибрали послом, і він мав переказати цісареві те, що я казав, і цісар казав мене за то замкнути."

Переходячий поліцай казав розійтися, бо заступили хідник, і дядько не докінчив розказувати, а шкода, бо гарно розказував так, що хотілося слухати.

А там дальше на боці друга ґрупа людей обступила якогось невідомого оратора і слухає його. А він розкричався як на ярмарку. "Бачите ті камяниці, ті мури? . . . Все те зроблене нашими руками, то наше! А що ми маємо за те? . . . Хіба горб на плечах та мозолі на руках." Якийсь з гурту: "Ану, покажи руки, де ті мозолі?" А він дальше: "Невер майн. Або ті маґазини повні всякого добра, на яке ми, робітники, можемо лише крізь вікно глянути, бо купити нема за що. А ми то все зробили своїми руками." Тут якийсь молодик з гурту: "Як ти все те зробив, то пощо віддав до того маґазину, чому собі не зробиш?" Оратор скочив як опарений. "Бачите, товариші, онтого мудрагеля? . . . Це прислужник капіталістів." В юрбі почулись оклики. "На гак з ним." Всі очі слухачів звернулись до молодика, та він не злякався, до трибуни преться. Однодумці його попихають вперед.

Недалеко стояв поліцай і бачучи заворушення, підступає блище і питає, в чім річ. Та наш молодик, що пропхався блище, зняв капелюха і чистою анґлійщиною пояснює, що за справа. "Я робітник і домагаюся права взяти слово, бо нині на це час, щоби робітник кожний мав право

висказати свої думки публично, та дещо спростувати, що чує з трибуни. В Канаді є вільне слово всім." Слухачі зразу притихли. Промовець стиснув плечима. "Ол райт, ґо еґед," каже і зліз.

Молодик вискочив на трибуну, зняв капелюх і почав: "Лейдіс енд джентелмен, фелов воркерс." А з гурту голос: "Говори по нашому, не всі розуміють, що кажеш." Молодик: "Товариші робітники. Нема ще на світі тої мови, щоби всі її розуміли, як нема ідеї, щоби всі з нею годилися. Кожна народність має свою мову, кожна верства людської суспільности має свою ідею, охороняє її, проповідує і за неї бореться. Але є одна загальна ідея, яку всі громадяни вільного краю повинні розуміти, її охороняти та за неї боротися. Канада є вільний край, "фрі контрі", що всі ми знаємо та не всі її однаково розуміємо, кожний накручує ту вольність на своє копито. Сьогодня перший май. Одиноке в році свято робітників, де робітник має нагоду заманіфестувати свою силу, поділитись з другими своїми думками, скріпити свою братню солідарність у боротьбі за кращу долю, обдумати і обговорити певну програму орґанізованої співпраці з другими шарами громадянства краю, в якім живе. І я запитаю вас, товариші робітники, чи бесіда, яку ми тут перед хвилею чули, поведе нас дійсно до тої співпраці? . . . Чи не завважуєте ви тут іншого напряму? . . . Безперечно, що всі ті величні будівлі, ті вимощені вулиці, ті маґазини повні всякого добра, все те зроблене руками робітника. Але чи маємо ми право сказати, що те добро є наше, бо ми його зробили? . . . Чи не має до цього і ще хтось права, що руками його не робив? . . . Між натовпом вириваються оклики: "Злізай, не плети дурниць . . . Добре говорить . . . Слухайте, слухайте . . . Гір, гір."

Промовець спокійно переждав бурю і почав дальше: "Товариші громадяни. Мені однаково, як ви мене зрозумієте. Всяка мова в загальних справах повинна мати якусь ціль, якесь заключення. Отже яку ціль, яке заключення може мати мова, яку ми тут попередно чули? . . . Бо я розумів її так: "Все те, що ми зробили — берім, бо то наше. А дальше, робім лише собі, для себе, або не робім нічого, що має бути комусь. Чи не так? . . . А я вам скажу ось що. Робітник робить, але нічого сам не зробить. Ми навіть ями не викопаємо, поки нам хтось не покаже, де, яку і як . . . І хоч сам він не копає, то за неї відповідає він, а не той, що копав . . . Чи ж і він не має таксамо права до тої роботи, що ми зробили? . . . Дальше, ми робили і взяли заплату за свою роботу. Чи маємо звертати те, що ми взяли, як все те, що ми зробили, є наше? . . . Ми вимостили вулиці, закопали водопроводи, ми побудували залізниці, ми витягнули зпід землі золото та всякі другі мінерали, необхідні для життя, чи ж не є це все і в нашу користь? . . . Скаже хтось, що ми за ту користь платимо. Так, але і нам хтось заплатив, ми не робили даром . . . Фармер запрягає коня до плуга, але і годує його. Скаже хтось, що це кінь, а не людина. Людина має розум. А що було би тоді, коли б той кінь мав ваш розум і сказав, що те засіяне поле, то його, бо він тягав плуга, а фармерові зась? . . . Фармер буде фармером, буде сам шукати способу тягати плуга, а кінь зимою здохне з голоду.

"Дальше, чи може думаюча людина ту незбагнену людським розумом велич всесвіту назвати "релігійним блахманом?" Найбільші фільозофи світа не в силі збагнути того всесвітного порядку в природі, який бачуть. Не збагнуть навіть такої марниці, в який спосіб у маленькому зерняткові з яблука криється те величнє дерево з своїм листям, квітом та овочем? За поміччю придуманих приборів вони бачать у тому зернятку те майбутнє дерево, та не бачать тої захованої в нім тайни. Нарешті пізнають, що людство з своїм даром розуму ще не зловило "комету за хвіст" і не зловить ... Релігія своєю наукою подає приступним способом розвязку тої незбагненої тайни, і цеї розвязки ніхто не в силі заперечити, поки не знайшов ще дійсної розвязки, щоби доказати, що вона вже не є блахманом. Накінець я ще хіба звернуся до мого передбесідника, в якій цілі він зачепив тут і релігію, як головну причину нужди робітника? Я лише запитав би його, чому то він ішов на судний день до божниці при вулиці Меґнус з книжкою під пахою. Чи також шукати там того блахману? ... Я бачив його на свої очи."

Слухачі звернули погляд в ту сторону, де стояв той оратор, та він вже зник.

ДЕЩО ПРО ОРҐАНІЗАЦІЙНЕ ЖИТТЯ В СПЕДЕН, АЛТА.

Написав Йосиф Стельмащук, Вернон, Б. К.

Одним з найкращих наших бажань є подати спомини з життя і праці на культурно-освітнім полі, як причинок до історії українців в Канаді. Хай буде благословенна ця хвилина, коли появилась та думка, щоб кільканадцять, а то й кількадесятьлітня праця многих наших одиниць з низів не пішла в забуття, а зостанеться на вічний спомин нашим грядучим поколінням. Зародки освітного товариства в Спеден сягають десь до початку 1914 року. Але що обставини нових поселенців були дуже незавидні і майже кожний гомстедовець мусів виходити в подальші, а то й далекі сторони на довший чи коротший час, щоб заробити на удержання фамілії і купити на розпочаття господарки на фармі дещо, як з живого скота та з машинерії, то як сказано, ці обставини спричинили певний застій в розвою товариства. Після записок, які схоронилися у мене, скликані були збори в Кеш Лейк школі 8-го червня 1919 року в в цілі відновлення Освітного Товариства ім. Івана Франка. Зібрані вписалися в члени, всіх 20, між ними одна жінка, і зараз вибрано заряд. До заряду були вибрані слідуючі особи: Стефан Леськів — голова, Грицько Федечко — заступник голови, Йосафат Стельмащук — секретар, Дмитро Левицький — касієр, Дмитро Габик — господар і бібліотекар, Василь Чесний — почесний голова товариства. Членська вкладка була для чоловіків 50 ц., а для жінок 25 ц.

На слідуючих зборах, що відбулися 27 липня 1919 року, членство більше як подвоїлося, бо вже було нас около пятдесять. Замітним було це, що на цих зборах записалося в члени 16 жінок. Вже можна бу-

ло розпочинати працю на сценічно-драматичнім полі. Від того часу товариство почало працювати з повним розмахом. Ще попереднього року, 1918, було відіграно першу комедійку “Кум Мірошник”, опісля ще одну чи дві маленьких штуки виставлено на сцені в Кеш Лейк. Це притягнуло більше членства до товариства.

В тім часі робились заходи до збудовання Народного Дому. Десь за рік, або трохи більше, призбиралось трохи готівки грішми і збудовано перший Народний Дім. Але, як каже народна приповідка, “господар сіє пшеницю, а за ним чорт кукіль”. Таке сталось і в Спеден. Було гарне товариство, люди горнулися до орґанізації, що неділі були сходини, дехто читає ґазету, всі слухають його; співали пісень, або відбувалися проби до представлення. Тоді ще не було церкви в Спеден. Саме тоді почали налізати між фармерів всякі платні або й добровільні аґенти московського большевизму і почали напихати в голови несвідомих людей всякі благодати большевицького раю. На нещастя, підписаний теж був заразився цею комуністичною хоробою і навіть до певної міри був одним зі стовпів місцевих комунізуючих фармерів. Та не всі ті члени, що були в Товаристві ім. Ів. Франка, пішли за наукою большевицьких аґентів. Честь їм за те! Більша однак частина збаламучених членів названого товариства вписалися і пристали до ТУРФДому разом з усім майном, себто з Народним Домом, площею й усім майном, що в ньому було.

Менша частина членів, з учителем В. Лесиком, не пішла на большевицький обман, а згуртувалась в Товариство Просвіти, купили маленький будиночок, який пізніше трохи розбудували і тут стали продовжати дальше культурно-освітну працю. Через большевизм ширилася й ворожнеча між поселенцями в Спеден.

Так тягнулося до 1926 р. Тоді обставини так склалися, що пишучий ці рядки, зрозумівши свою велику помилку, що бути в спілці з большевиками, то бути ворогом свого народу, виступив з ТУРФДім і вступив до Товариства Просвіти, де віддав себе всеціло для праці. Товариство Просвіти почало гарно розвиватися. Членства прибуло поверх 80 осіб. На всякі підприємства приходило стільки людей, що не вміщувалися в Українськім Народнім Домі. Показалося, що треба побільшити Народний Дім. Рішено розібрати до основ, а на цім місці збудувати новий, більший. Спільними силами членів, під доглядом п. Стефана Павлюка, що тепер є склепарем у Вільна, Алта., повстав гарний великий Український Народний Дім.

Хоч і приходилося мені вести в товаристві передну ролю, а звичайно передний повинен найбільше тягнути і тільки такі одиниці, що були, чи є передними, вповні мене зрозуміють, а попри те, не один камінчик був кинений в наш бік. Хоч як пильним і щирим я старався бути в виконуванню товариських обовязків, треба було слухати лекцій вдома про занедбання господарки.

Слава Богу, а добрим людям честь, що подбали про українські інститути в Канаді, з яких вийшли народні провідники і працівники. Вони прийшли нам на зміну в громадській роботі і попровадили працю краще

від нас, самоуків. З українських активних учителів були в Спеден такі: В. Чесний, В. Лесик, Д. Прокопюк, М. Д. Шемелюк, Ілля Киріяк, А. Гоменюк, пані Сиротюк. Були й такі, що продовжували науку і стали професіоналістами, як д-р В. Чесний (тепер в Вінніпеґу), д-р Іван Вацик (тепер в Форт Виліям), Ів. Гнатишин, В. Масцюх, інжинір Іван Зварич в Келгарі, Ів. Дікур, адвокат в Веґревил. Тепер працює п. В. Страшок з дружиною. Всім їм належиться признання за працю на народній ниві.

В початках нашого побуту на гомстедах місцевість Спеден відзначалась односельчанами з села Яструбичі, повіт Сокаль, Галичина. Інші були з сусідних сіл, як Радванці, Гоголів, Волсвин, Поздимир, Завишень, Городище, Василіянське; були родини з інших повітів, як Тернопіль, Борщів, дехто з Буковини. З Яструбич були оці родини: Д. Гапчин, три родини Леськових, 2 родини Стельмащуків, Курилів, Івашків, Панас, Кузьма, дві родини Левицьких, чотири Тхорів, З. Крук, М. Буй, А. Іванкевич, Йос. Кваcниця. Багато з тих перших поселенців нема вже між живими, декотрі постарілися, дочекавшись внуків.

Десь около 1930 року виринуло питання про потребу церкви. В цій справі скликано збори в Народнім Домі і рішено зорганізувати церковну громаду. Вписалося мабуть 17 членів і вибрано заряд. Тоді вже були недалеко нас українські православні громади, які обслугував о. Т. Горбай. Його запрошено до Спеден. Тут він відправив Службу Божу в рідній мові, чим всі присутні, які заповнили Народний Дім, раділи й були піднесені на дусі. Дяком був Йос. Стельмащук, який від того часу сповняв ту службу понад 15 років. Зразу Служби Божі відправлялися в Народнім Домі, а десь коло 1934 року люди почали старатися про матеріял на будову церкви. Зразу це йшло поволи. Остаточно церкву збудовано, остало лише викінчити в середині. Члени Товариства Просвіти, котре тепер належить до Союзу Українських Народних Домів, членкині відділу Союзу Українок Канади і члени відділу СУМК є членами церкви і помагали будувати церкву. Згадаю також, що церковну громаду обслуговували оці православні священики: оо. Т. Горбай, Ів. Майба, Гр. Василів, В. Сенишин, П. Самець (приїздив кілька разів з Едмонтону), короткий час пок. о. **Войтишин.**

Відвідали Спеден такі визначні люди: В. Кедровський, Н. Григоріїв, ґен. В. Сікевич, бандурист В. Ємець.

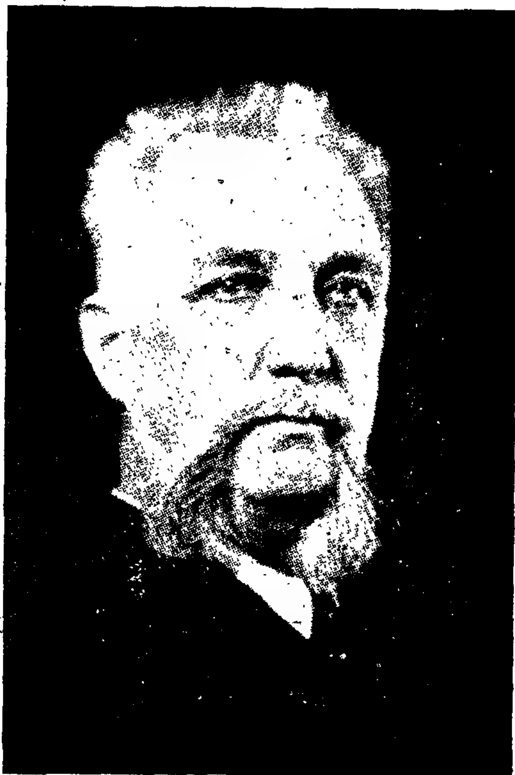
На честь спеденцям треба сказати, що помимо тяжких фармерських обставин, понад чотири десятки спеденської молоді покінчило вищу освіту. Більшість з них учителюють; деякі з них є муніципальними секретарями, інші є професіоналістами. Є в Спеден кілька родин таких, що не мають достатків, одначе з тих родин кілька дітей покінчили вищу школу.

Вправна в писанню людина могла би написати обширну розвідку про життя поселенців в Спеден. Автор цих рядків прожив в Спеден від осени 1913 р. до весни 1947 р. і міг би ліпше написати, коли б був жив в кращих обставинах. Тепер вже 64-літний дід переїхав доживати віку в теплішім підсонню в Вернон, Б. К. Але і тут не остає позаду в громадській праці. Кажуть, що чим горщок накипить, тим його чути, а я такий змалу

вдався. Лиха доля закпила з мене й лишила на самому споді в суспільнім життю. А тягарів, як фізичних так і духових, перенеслось стільки, що тільки одному Богові відомо.

МИЛА ЗГАДКА ПРО МИНУЛЕ.

Цими днями я прочитав в часописах, що Український Народний Дім у Вінніпеґу з нагоди свого ювілею постановив велике діло, а це зібрати спомини своєї довголітної праці, як також і спомини других подібних орґанізацій та поодиноких людей про життя і розвій української іміґрації в Канаді на полі освіти та других досягнень на господарському та політичному полі, в одну цілість і видати друком на памятку будучим поколінням.

Ґенерал В. Сікевич.

Мені пригадався той час, як в літі 1924 року я з родиною приїхав до Вінніпеґу, вирвавшись з пекла европейської завірюхи. Приїхали ми вночі на сіпіарську стацію потягом, що віз іміґрантів з Монтреалу. На стації стрінув наш потяг п. Павло Ґіґейчук, якась жінка з якогось опікунчого уряду і ще пару урядників. Зараз поділили нас на три ґрупи. Тих, що мусять їхати дальше, відвели на стації в почекальні і нас з ними. Решту повели до іміґраційного дому на спочинок. Прийшли ми на стацію, розглядаємось кругом, нема з ким душу відвести, все чуже. Не дуже нас то тішило Не знаємо наразі, що робити дальше. В той момент нашого заклопотання підійшов до нас якийсь чоловік і почав говорити мішаною німецько-російською мовою і запропонував піти з ним десь недалеко, два-три блоки і там переночувати та повечеряти, за одного доляра від людини. За це ми радо вхопились. Зложили свої річи на стації, заплатили за кожний пакунок по десять центів і пішли. Ідемо, оглядаємось на всі боки, як іміґрантам належиться. Вулиця темна, падає дрібний дощик, повіває холодний вітрець, не дуже весело на душі. В кінці кінців пройшли ми свою дорогу і на кутку якоїсь вулички зупинився наш провідник і каже: "От ми вже прийшли. Прошу до хати."

Хата, як хата, як десь там у нас в повітовім місті, двоповерхова, брудна, холодна. Господар показав на дві кімнаті, де ми можемо спати і запросив до вечері. Як би не голод, то ми подякували б та пішли спати, а тут голод потягнув нас до стола і ми повечеряли ковбасою, капустою, хлібом тай ніби кавою. Нехай Господь вибачить йому за ту вечерю, але я від неї цілу ніч не спав.

На другий день ми пішли шукати офіс адвоката Арсенича, адрес його я мав, бо переписувався з ним, як головою Українського Червоного Хреста. Вийшли ми на головну вулицю, поліціянт показав нам, куди йти і ми без труду надибали МекІнтайр будинок. Зайшли в середину, і там віндою завезли нас аж на самий горішний поверх, де офіс пана Арсенича. Зайшли в офіс. Якась панночка нашою рідною мовою питає нас, чого хочемо? Це була Ганка Романчич. Я оповів її, хто ми і чого хочемо. Слава Богові, вже здибали одну особу, з якою можемо розмовитися. Вона показала нам двері до офісу п. Арсенича. Ми зайшли, і там познайомилися з Арсеничом, Свистуном і Ферлеєм. Пан Арсенич дуже сердечно нас привітав і запросив до себе мене, мою дружину і дочку, а п. Свистун мого сина і п. Лялькова. Хвалити Бога, бодай на час нерви заспокоїлись, і ми пірнули в нове життя.

Живемо, розглядаємось, знайомимось з людьми і обставинами. Ніякого просвіту, треба кинути мрії і братись за реальне. Так ми познайомились з доктором Новаком, Димою, Йонкером та їхніми родинами, з редактором М. Стечишином, Войценком, о. Савчуком, о. Кудриком, а вечером пішли до Народного Дому на розі вулиць Боровс і МекҐреґор. Великий дім, де наші люди знаходять собі відпочинок, до якого спішать, як до маяка на морі, який спасає кораблі від небезпеки, а цей дім спасає наш народ від винародовлення-асиміляції. Заходимо до середини. Під стінами великі шафи з бібліотекою. На столах багато часописів і наших і европейських, своїх і чужих. За столами читають часописи Казанівський, Гунькевич, Ковбель, Коваль, на стінах висять великі оголошення, що приїзджає до Вінніпеґу наш новий владика архиепископ Іван Теодорович, та що йому буде приняття в цім домі після Служби Божої. Ідемо дальше. Зайшли у велику салю, а там вже більше людей. Знайомимось з Пасічняком, Боянівським, Бачинським, Бабинцем, Угринюками Василем і Григорієм, п. Яндою, який прийшов з роботи в редакції Українського Голосу. Оглянули все, поговорили і зайшли до штору на розі дому, де продають ріжні товари та смачну правдиво-українську ковбасу, яку виробляють Цірка і Струс. Вернулись до читальні. Там сіли, а тимчасом насходилось більше людей і вже обійшла відомість, хто ми. Знайомимось блище. Розпитують про всячину, цікавляться новинами з рідної України, журяться тими невдачами, які стрінули наш народ, висловлюють тверду надію, що це все лише тимчасове, що Україна остаточно мусить здобути собі серед других народів належне місце. Питають мене, чого я приїхав до Канади? Відповідаю, що не хотів умирати передчасно. Що буду тут робити в Канаді? Кажу, що робитиму все, до чого буду здібний.

Тут я довідався, що Народний Дім у Вінніпеґу гуртує коло себе всіх українців без ріжниці релігійних та політичних поглядів, бо в той час не було ще так як тепер багато політичних партій. Православні не мали ще своїх церковних будинків ані саль, окрім на Дізраелі, де був о. Божик. Тепер там маємо свою галю. Католики гуртувались при своїх церквах при МекҐреґор і в Читальні на Флора. Інститут Просвіти в той час перероблявся. Теперішня саля Православного Собору була вже тоді в мріях. Тоді, як було якесь загальне приняття, то саля Народного Дому була переповнена. Та він не міг широко розвинутися, бувши сам в довґах по вуха.

Дуже ґарне враження зробило на мене приняття в честь нашого Владики Теодоровича та приняття Кошиця з його хором, коли він загостив другий раз до Вінніпеґу за старанням Народного Дому. Саля переповнена гостями, страви добірні українські. Жаль, що тоді була проґібіція і не було що пити, крім кави. Слухаю промов, придивляюсь до всього і весело на душі стає, дивлячись туди далеко, далеко за широкою водою, де українці, викинуті із своєї рідної землі, коротають своє нужденне життя в злиднях. А тут на чужині зібрались, як колись збирались на Січі втікачі від тяжкого життя. Тут вони гуртуються коло свого огнища, свого культурного осередка і тут хоч на хвилину забувають, що вони вигнанці, що вони покинули свій рідний край.

Для мене з Великої України такий Народний Дім зробив особливе враження, бо в той час, коли галичани мали можливість мати свої просвітні осередки по цілій Галичині, ми на Великій Україні цього щастя не мали, і тому я придивляючись до життя нашого народу на чужині, радів цілою душею. Як радісно було прислухуватись до промов, до промови Владики, що говорив про свою "одисею", про свою радість, що він тут між своїми. Цікаво було дивитись, як з промовами виступали не лише професійні промовці, але і звичайні робітники-іміґранти, члени Народного Дому і гості. Сьогодня, коли я пишу спогади, я вже далеко від Вінніпеґу, півтора тисячі канадійських миль. Але я ніколи не забуваю загостити до свого першого Народного Дому, який я пізнав у перших днях мого прибуття до Канади, де кожний раз маю нагоду побачитись з моїми першими приятелями, що перші привітали мене на чужині і пригорнули як рідного. Коли лише маю нагоду бути у Вінніпеґу, не забуваю вступити туди між своїх щирих приятелів та поділитись своїми думками з ними.

А поза тим, де б я не був, все згадую ті перші хвилини мого іміґрантського життя і той промінь сонця, який і мені дав охоту до народної праці тут в Канаді. Це ті перші відвідини Народного Дому.

Вітаю Вас всіх з Ювілеєм і радію, що ви вже поставили Народний Дім на ту висоту, що він вже може вести свою культурну працю, почату у таких тяжких обставинах, скинули нарешті той тягар, який довгі роки стояв на перешкоді до виконання повзятих на початках плянів. Скинувши той тягар з плечей, могли вже взятися за це благородне і конечне діло, видання памятника, який буде довгі часи пригадувати будучим поколінням про ті тяжкі часи, коли іміґранти з рідних земель ставили пер-

Сидять зліва на право: Міністер Української Народної Републики барон М. Василько, Голова Директорії Симон В. Петлюра, Голова Дипльоматичної Місії Укр. Нар. Републики ґенерал Вол. Сікевич. (Світлина знята в Будапешті 23 лютого 1924.)

ші кроки і підвалини під теперішні здобутки і осяги на полі рідної культури і освіти та економічного і політичного розвою в новій прибраній батьківщині — Канаді. На вас звернені очі всего українського населення Канади, що йде по витиченій вами лінії в будуччину.

На стінах Народного Дому красуються поважні портрети заслужених людей, великі картини-світлини театральних дружин з сотнями молодих лиць, які вже у цей час похилені старістю, а багатьох з них вже нема між живими. Та ті світлини будуть довгий час пригадувати тим, що прийдуть в будуччині, хто були ті молоді лиця, коли їх не буде вже між живими..

Слава всім бувшим і теперішним працівникам Народного Дому на многі-многі літа.

Ґенерал Української Армії в перші часи її відродження і бувший голова дипльоматичної місії на Угорщині **Володимир Сікевич.**

З МОЇХ СПОГАДІВ ПРО ПОДОРОЖ ДО КАНАДИ В 1937-1938 РОКАХ.

Десь на початку 1937 р. я дістав листа з Едмонтону від п. П. І. Лазаровича з запросинами приїхати до Інституту ім. Петра Могили й прочитати там курс історії України. Я перебував тоді у Варшаві й викладав історію Церкви на Теольоґічному Православному Відділі Університету Йосифа Пілсудського. До Варшави я переїхав з Праґи весною 1936 р., де викладав в Українському Вільному Університеті й у Чеському Карловому Університеті. П. І. Лазарович в 1933 чи в 1934 році приїздив до Праґи, слухав два семестри в Укр. Вільному Університеті, познайомився зі мною, і мабуть він піддав думку запросити мене для викладів до Канади. Почав я робити заходи, щоб добути дозвіл для приїзду до Канади. Я жив тоді у Варшаві на литовський паспорт. Польща з Литвою не мали в той час між собою дипльоматичних зносин, але польська влада не ставила мені жадних труднощів для побуту у Варшаві, хоч на моїм паспорті й стояло, що він "дійсний для всіх країв за виїмком Польщі". Наскільки собі пригадую, справу дозволу на вїзд до Канади полагоджувала якась корабельна аґенція у Варшаві, яка виставила мені залізничий тикет до пристані Шербург, через Берлін і Париж, і шифкарту на місце в каюті в туристичній клясі. А дозвіл на побут в Ка-

Проф. Дмитро Дорошенко.

наді вистарався для мене п. Я. В. Арсенич. Десь на початку липня, чи може ще в кінці червня, всі формальности було полагоджено, і я сів у поїзд. Сполучення тоді було знамените: з Варшави до Парижа їхалося поспішним поїздом усього одну добу. В Парижі я зупинився на пару днів, щоб побачитися зі знайомими, та щоб дістати білет на спеціяльний поїзд, що належав корабельній компанії і віз пасажирів, які просто сідали на корабель.

Їзди тим поїздом було щось три години, і ось підїздячи до одної стації, я побачив напис "Шербург", а за кілька хвилин поїзд вже був на пристані. Шербург був військовою пристанню, кругом було видно форти, муровані "моли", якісь вежі, все було таке чистеньке, немов тільки що вибудоване. Пасажирська пристань теж, здавалося, була нова, обширна, чистенька. Хто б міг тоді подумати, що за яких десять років ця місцевість стане тереном завзятих боїв, що все навкруги буде розбите, поруйноване.... Мені принаймні такі думки не приходили до голови. Пароплав, яким я мав переплисти океан, називався "Empress of Britain" і мав 42,500 тон. Він відпливав з Southampton, заїздив до Шербургу, забирав пасажирів і плив далі. Він стояв у відкритому морі, і мені показали його стрункий білий сілюет, що здалеку не здавався таким величезним, аж поки маленький пароплав, т. зв. тендер, на який ми сіли у пристані, не підвіз нас зовсім близько, і тоді я лиш побачив, що це за величезна махина. Коли наш пароплав притулився до цього кольоса, то здавалося, що ми опинилися поруч із величезним будинком у кілька поверхів, і люди дивляться на нас десь високо з гори. Саме коли ми висідали з нашого тендера, якийсь чоловік викликав чиїсь прізвища і доручав листи пасажирам. Я догадався, що це остання почта, яка прибула на адресу пасажирів ще на континенті, і раптом був немало здивований, почувши і моє імя: то мій приятель (тепер уже небіжчик) Євген Вировий прислав мені листа й бажав щасливої дороги. Це було мені дуже мило і якось підбадьорило. Вировий, який сам пару років перед тим їздив до Америки, оповідав мені про свою подорож і казав, як це приємно, як він добре себе почував і як відпочив на океані. Оповідав, як на океанських пароплавах гарно годують. Але він не сказав мені одного: що багато людей слабують на морську хворобу, певно — тому, що він на ту хворобу сам не слабував. Я на океані ще не плавав, а по морю, наприклад Чорному та Балтійському, доводилось мені їздити, і не скажу, щоб у мене з морською хворобою все було гладко. Та тепер здавалось мені: пароплав такий величезний, море таке спокійне, лагідне, та й час літній, коли бурі бувають дуже рідко... Отже я про морську хворобу просто не думав.

Ось я вже на самому пароплаві. Мене ведуть до призначеної мені каюти, дають мені так, як я і просив, окрему каюту, велику, аж на чотири ліжка. Мабуть їхало не дуже багато пасажирів. Я розглянувся, розклав свої річи, побачив, що моя каюта лежить досить глибоко, і на гору треба їздити віндою, аж на пятий поверх. Виїхав я на гору, побачив, що сонце вже зайшло, і небо захмарилось. Але вже дзвонять, кличуть вечеряти. Вже хочеться їсти. Спускаюся до їдальні, займаю місце, розгляда-

юсь навкруги і почуваю, що вже мій апетит минає, вже не думаю про їжу, і скоро помічаю, що мені краще покинути салю, спуститись до своєї каюти і — лягти. Так я і роблю. Це не була ніяка буря, але пароплав почало гойдати. Як би каюта містилася в середині пароплава, то не так би хитало, але туристична кляса містилася на кермі, і через те хитання доволі ясно помічалося. Одним словом, не так сама морська хвороба, як страх перед нею загнав мене в ліжко, і тільки лежучи, в горизонтальному стані, я почував, що не піддамся. Як тільки я підводився з місця, то зараз починало мене нудити. Коротко кажучи, я так пролежав цілих три чи чотири доби, нічого не їв, тільки оранжі, та пив содову воду. Оттак минав мені час, аж поки одного ранку я підвівся й виглянув у мале кругле віконце і побачив, що на обрію вузенька смужка землі. Це була Anticosta. Мені зразу повеселішало на серці. Пароплав уже не гойдався, а тихо посувався вперед. А ще веселіше стало мені, коли steward подав мені листа: це до "Empress of Britain" підплив був малий пароплав і передавав нам почту. Серед тої почти був лист мені від п. Лазаровича: він вітав мене "на вільній землі канадійській".

Коли ми плили вже спокійно річкою св. Лаврентія, нас покликали до одної більшої салі, де мала відбутись перевірка документів. Передо мною в черзі стояв якийсь німець. Урядовець почав його дуже докладно допитувати, розглядати документи; хоч я не розумів по англійськи, але догадався, що німця допитують, чого він їде, що має в Канаді робити і т. ін. "Ну, подумав я собі, коли й мене будуть так довго й строго допитувати, то становище моє буде незавидне. Адже чим я можу довести, що я їду для мирної викладової праці серед земляків?" Але я був приємно розчарований, коли дійшла до мене черга: урядовець дуже чемно запитав мене, чи довго я думаю пробути в Канаді? Я сказав, що не більше як два місяці, бо мушу вертати до своїх обовязків у Европі. "То беріть шість місяців, два місяці дуже мало." Видав мені блакитну картку, де на кількох мовах було надруковано, що цю картку завжди треба мати при собі і показувати, як-що представники влади будуть питати. На третьому чи на четвертому місці напис був українською мовою. Оттоді я побачив, що Канада є справді вільний край, і що моя рідна мова тут в пошані. Де це я міг побачити в тодішній Европі? Наприклад, одинокі українські написи українською мовою у Варшаві я бачив лиш в канцелярії пароплавної аґенції.

"Empress of Britain" спізнився на кілька годин і замість прийти у вечорі, прибув до Квебеку опівночі. Мені треба було дістати білет на залізницю. Ще у Варшаві дали мені адресу залізничої аґенції в Квебеку. Від п. Лазаровича я мав також адресу о. Слюзаря в Монтреалі. Здається, о. Слюзар був повідомлений і про день мого приїзду. Я вийшов з моєю валізкою на пристань, де у великій салі було повно народу, зустрічали приїзжих, віталися. Я сновигав по салі, роздумуючи, що мені робити. Коли бачу, по салі похожає якийсь пан у сірому циліндрі, з роздвоеною цапиною борідкою, — точнісінько як у нас на сході малювали тип американця — "янкі"; ходить і розглядає приїзжих; побачив мене, видивився і питає: "Are you Mister Doroshenko?" Я, якось машинально

відповів: "Yes, I am Doroshenko". Тоді той пан виймає з кишені білет на залізницю до самого Едмонтону і подає мені; поки я прийшов з дива до себе, він вклонився і пішов собі геть. Тоді тільки я зрозумів, що то був представник залізничої компанії, який доручував білети пасажирам. Але яка чесність? Без усякої розписки віддав білет, що коштував 80 долярів. І головне: як він пізнав мене, як він догадався? Мабуть мав дуже вправне око. А вже було пізно, за північ. Мені й на думку не спало, що по другому боці пристані стояв і чекав поїзд до Монтреалу, і мені було треба просто сісти й їхати. Я рішив, що пізно вже дожидати поїзда, і хоч поїду десь скоро, то буду в Монтреалі дуже рано, вдосвіта — я не знав, коли ходять поїзди. Отже я рішив заночувати у Квебеку — і зробив дуже немудро: в Монтреалі земляки виходили до поїзда і даремне чекали на мене. Я вийшов на подвірря, побачив вільне авто і казав везти мене до міста. Я знав, що в Квебеку живуть французи, і вживав французької мови, бо англійської, кажу, майже не знав. Дивне почуття обхопило мене, коли я після довгої мандрівки морем опинився знову на суходолі. Це ж другий континент — Канада! Авто пірнуло в темряву, світла наче позникали, і ми їдемо все вгору та вгору, ніби якоюсь серпантиною. Куди це мене везуть? — майнула думка. Аж ось показалися світла ліхтарів, і ми приїхали до якогось отелю. Тільки вранці, коли я виглянув у вікно і передо мною простелився широченний краєвид з величавою рікою внизу, я зрозумів, що Квебек стоїть на високій горі, що це була колись неприступна фортеця. Я допитався телєфону, і мене сполучено з помешканням о. Слюзара. Не памятаю, якою мовою я запитав, але мені відповів жіночий голос — і по українськи! Боже, як було приємно почути вперше свою мову на американськім континенті. Це говорила зі мною служниця о. Слюзара і повідомила, що мені виходили на зустріч, та мене не було... Я просив переказати о. Слюзару, що приїду в день і прошу його, коли можна, вийти до мене на двірець. Ясно мені стало, що я зробив велику дурницю, заночувавши в Квебеку.

Приїхав я до Монтреалу. Почому, думаю, пізнаю о. Слюзара? Я ж його ніколи не бачив. Але о. Слюзар вийшов з національною українською відзнакою, і я відразу догадався, що це він, а ніхто інший. Ми вийшли перейтись по місту, — мій поїзд до Вінніпеґу мав відійти ще за три години, і я мав іще час. Зайшли до каварні, і в живій розмові час проминув непомітно. Але ще я мав один сумнів. Я знав, що о. Слюзар — православний священик, але тут передо мною був священик, убраний так, як убирались священики греко-католицькі, голений, без бороди. Я не знав, що православні священики в Канаді нічим не відріжняються від греко-католицьких назовні. Я довго вагався, але нарешті запитав о. Слюзара, в чім річ, і тоді лиш я довідався, що звичайно в Канаді духовенство обох обрядів носить однакову одежу.

Ще перед виїздом з Варшави я довідався від п. Лазаровича, що мої виклади відбуватимуться не в Саскатуні, а в Едмонтоні, — тому, що через посуху того року для слухачів курсів легче зїхатись до Едмонтону. Для мене це не робило ріжниці, я ще мало знав обставини українського життя в Канаді, і тільки допіру по своїм

приїзді почав знайомитись з відносинами на полі громадського і церковного життя. Я їхав насамперед до Вінніпеґу, а звідти мав заїхати до Саскатуну, щоб побувати на зїзді, що там мав відбутися. У Вінніпеґу мене зустрів цілий гурт земляків: покійний М. Стечишин, д-р Бойкович, п. Войценко, п. Павлик та ще кілька, — я вже не можу пригадати, хто саме. Взагалі перші часи в Канаді передо мною пересувався людський калейдоскоп, і я не зразу освоївся з великою силою нових знайомих. З двірця у Вінніпеґу мене завезли до панства Войценків, і в їх гостиннім домі я пробув чотири доби, аж поки ми всі великим гуртом виїхали до Саскатуну. По дорозі М. Стечишин знайомив мене з початком та орґанізацією Української Православної Автокефальної Церкви в Канаді. Трохи пізніше додатково й докладніше інформував мене про це саме п. Ілля Киріяк, коли ми їздили з ним по фармах в околиці Едмонтону. Багато нового й цікавого для мене почув я на самім зїзді в Саскатуні, де мені, між іншим, дуже заімпонував виступ мейора м. Саскатуну, де він з великою похвалою та признанням говорив про українців в Канаді.

З Саскатуну я виїхав разом з п. Лазаровичем до Едмонтону. Там мене умістили в домі панства Верхоминих, я прожив у їх більше як місяць, і так звик до них, що почував себе зовсім як вдома. Взагалі гостинність канадійських українців і їх сердечне до мене відношення зробили на мене велике враження, і я від самого Вінніпеґу почував себе справді як серед близьких та рідних. Я мав викладати курс історії України по 2 години щодня, так що разом це давало яких 60 годин. Крім того по умові з п. Лазаровичем, як головою Союзу Українців Самостійників, який мене і спровадив до Канади, я мав іще виступати в ріжних місцях з викладами на ріжні теми. Свої виклади на курсах в Едмонтоні я заінавгурував лекцією в Інституті Грушевського, присвяченою недавно перед тим помершому М. Грушевському, як найвиднішому представникові української історичної науки. По місцевому звичаю в кінці мого викладу мені ставлено деякі запити. Один з присутніх поставив мені запитання: як же тепер у радянській Україні оцінюється праця Грушевського, як історика? Я відповів, що ця оцінка найкраще, на мою думку, виявляється в тому, що всі праці Грушевського, як мені недавно розповів один молодий німецький учений, що спеціяльно їздив до Києва студіювати там українську історію, — зараховані до катеґорії абсолютно заборонених, і з них не можна користуватись навіть членам Української Академії Наук у бібліотеці Академії. Мені вже після мого викладу було пояснено, що запит мені ставив один з місцевих лідерів українських комуністів.

На мої виклади записалося понад 60 слухачів, переважно студентів і студенток університету. Мені здавалося, що зпочатку мої слухачі наче б то не зовсім ясно мене розуміли. Але це тільки на початках, поки вони звикли до моєї інтонації й деяких відмін моєї мови, наприклад моїх наголосів, де в чому відмінних, як у кожного наддніпрянця, від тих, які вони звикли чути. Потім ніяких труднощів не відчувалося, чи може мені так здавалося. — ніхто сам собі не суддя. Як я тільки що вище сказав, довелося мені їздити й по ближчих околицях Едмонтону для викла-

дів. Я вже не можу пригадати всіх місцевостей, де я тоді побував, але одна подорож з п. Киріяком мені дуже памятна. Ми мали побувати в місточку Мирнам. Коли ми виїхали з Едмонтону, погода, що була перед тим зовсім добра, раптом зіпсулася, пішов дощ, дороги розмокли, і їхати стало тяжко. В одному місці наше авто загрузло в болоті. Була неділя, і людей рідко де можна було на дорозі стрінути. Але п. Киріяк десь знайшов наших хлопців з близших фарм, і вони витягли авто. Їдемо далі — не стає води в радіяторі, треба десь набрати. Звертаємо по дорозі в бік, до одної фарми, зовсім подібної до нашого українського хутора. Нас атакує ціла купа собак, та таких лютих, що не можна вилізти з авта — розірвуть. Гукаємо з вікна, щоб хтось порятував. Виходить дівчина, відганяє собак, питає, чого нам треба. Ми кажемо, що треба цебер води. Дівчина приносить. Трохи розбалакуємось. Питаємо, чого вона сама на фармі, а де ж усі? Каже, що поїхали на виклад якогось професора Дорошенка, а її лишили саму на господарстві: треба ж комусь бути в хаті. А я би, додає, хотіла хоч побачити, як той професор виглядає. Ну, коли так, каже п. Киріяк, то дивіться, ось він перед вами, — відчиняє двері в авті, і я мушу показатись. Трохи далі переїздимо через річку поромом; на поромі на стовпчику наліплена афіша про концерт бандуриста В. Ємця. Хлопець-поромщик — українець. Я кажу до п. Киріяка, що ось тут скрізь бачу своїх людей. — Не диво, відповідає п. Киріяк, та це ж тут кругом українська земля, ми весь час по ній їдемо, на право і на ліво на десятки кільометрів самі українські фарми. І справді: ось під самим лісом українська церковця, біленька, з зеленим дахом, немов яким чудом перенесена, наче на хмарі, десь з-під мого Глухова чи з-під Конотопа. Коло церкви, біля фарми, прекрасне авто, а біля авта наша молодиця, в хусточці, боса — бо на дорозі грязюка. Я почуваю себе ніби десь в рідному краю...

Але через усякі пригоди в дорозі ми спізняємось. Замість бути на місці на третю годину пополудні (на цю годину призначено мою лекцію), от уже скоро десята, вже темно. Думаємо, що вже ніякої лекції не буде. От уже і м. Мирнам. Нас перепиняють якісь наші земляки на дорозі. Пізнають п. Киріяка. Ми питаємо, що ж люди — вже порозїздились? — Ні, всі чекають в Народному Домі, ідіть, скоренько перекусіть, а ми скажемо, що професор уже прибув. Ми з п. Киріяком, правду сказати, були дуже потомлені, особливо п. Киріяк, якому довелося поратись біля авта в дорозі. Але треба швидше до Народного Дому. Перекусити можна і пізніше. Ведуть мене до Народного Дому. Повно людей. Все старші люди, чоловіки й жінки. Я глибоко зворушений. Мав говорити про Котляревського чи про Шевченка, але імпровізую щось про Рідний Край, про його недолю. Люди від зворушення плачуть, і я сам готовий заплакати з ними. Кінчу. Голова Народного Дому каже, що люди хочуть стиснути мені руку. Я сходжу зі сцени, і всі, кожен з присутних стискає мені, отому гостеві "з краю", руку. Хіба не варто було для такої авдиторії їхати цілий день під дощем по грязюці, потомитись?

Пізно вночі вертаюсь до отелю, — це український отель. На другий день радо іду пити каву, чую в радіо українську пісню, дівчата співають

"Ой, у полі озеречко". Справжня ілюзія рідного краю! Та такого не побачиш і не почуєш тепер і в рідному краю, це тільки в благословенній Канаді живе ще наша Україна, живуть її вільні сини та доньки . . .

Приїхавши до Канади по запрошенню і як гість Союзу Українців Самостійників, я одначе вважав, що являюся гостем взагалі всіх національно думаючих українців, без ріжниці релігійної чи партійної приналежности, і тому сходячись найбільше з самостійниками й перебуваючи в їх гурті, я дуже охоче зустрічався й піддержував відносини з земляками інших політичних, як тепер кажуть, "орієнтацій", а тим більше інших обрядів. Отже зробив в Едмонтоні візиту греко-католицькому епископові о. В. Ладиці й радо приняв запросини покійного протоігумена чина св. Василія Великого — о. Навкратія Крижанівського в Мондері. О. протоігумен сам приїхав своїм автом по мене до Едмонтону й завіз до свого монастира в Мондері, де я провів цілу добу, познайомився з братією й студентами новіціяту, оглянув усі інституції при монастирі, особливо прекрасний, взірцево улаштований український хірурґічний шпиталь в окремім будинку, друкарню, ріжні майстерні і т. ін. Було якесь свято, відпуст, на який зібралося людей понад тисячу, і мені здавалося, що я десь у Галичині, бачу наших селян. Я обідав разом з приїзжими за довжелезним столом, за яким засіло щонайменше 600 людей, на монастирській леваді, і це нагадало мені далекі часи дитинства, коли нераз доводилось з ріднею оттак трапезувати по монастирях моєї глухівської околиці, в Петро-Павловському монастирі під Глуховом, або в Гамаліевському . . . Але тих монастирів давно вже нема на світі, як що можна так висловитись . . .

Пообідавши — і навіть двічи (раз з братією, а другий з народом на леваді) я поїхав за яких 20 кільометрів до близького місточка, де був призначений якийсь мій виклад, і де вже на мене чекали. Сам о. Навкратій знову відвіз мене своїм автом аж до церкви, де на мене вже чекав натовп людей. Церква була православна, і о. Навкратій чемно привітався з пан-отцем, передав йому мене так би мовити "з рук на руки", попрощався зі мною та й поїхав до свого монастиря. Я не міг укрити в своїй душі сумного почуття, що ось двоє представників українського духовенства, один греко-католик, а другий православний, обидва — українці, зустрічаються між собою так сухо-холодно, немов чужі. Але роздумувати довго не прийшлося, бо треба було зачинати свій виклад, далі — спільна фотографія з публикою, і нарешті обильний канадійський обід у місцевого пароха (вже третій того самого дня!), де пані-матка блиснула своїм мистецтвом, але я прийшов уже до такого стану, що не міг фізично взяти участь в бенкеті в Едмонтоні, куди мене запрошено з нагоди весілля одного громадянина, попросив відвезти мене до Едмонтону до хати, і мою просьбу вволили. Але мені довелося таки в скорому часі побути на другому весіллі, там же таки в Едмонтоні, сказати промову й побажати щастя.

Я вже згадав, що на своїх відчитах доводилося мені говорити на ріжні теми з обсягу української літератури й взагалі українського літературного відродження. Я бачив, що моїм слухачам цікавіше було б по-

слухати про щось з обсягу політичного життя і особливо про той "старий край", з якого я приїхав. Але я думаю, що більшість моєї авдиторії розуміла, що я до того "старого краю" мушу вертати назад, що я перебуваю на службі в польському державному університеті, і це зобовязує мене бути льояльним і не виступати публично з відчитами на політичні теми, де я не міг би сказати все, що я думаю, а фальшивити, кривити душею, я не хотів. Взагалі я мушу сказати, що за весь час моєї еміґрації, скрізь, де мені доводилося перебувати довший час — у Чехії, Німеччині, Польщі, — я ніде не почував себе вільним настільки, щоб мати змогу виступати отверто без огляду на політичний режім даної країни або її успособлення до української справи, я скрізь мусів бути "нейтральним". І всетаки я не уникнув нападів на себе з боку місцевої преси. Особливо це було зі мною в Польщі. Коли я став викладати у Варшаві, то аж у двох польських часописах появилися статті, де просто писалося: яким таким способом запрошено до столичного університету "відомого українського аґітатора", який має на свойому конто такі а такі гріхи проти Польщі? І далі наводилися мої "гріхи", — справжні і вигадані. Коли я запитав одного з високих урядовців польського міністерства закордонних справ, чи маю я на ті статті якось відповідати, він сказав, що я того зовсім не потребую робити, бо кожен розсудливий чоловік розуміє, що я приїхав до Польщі не задля політики, а для наукової праці. Одначе коли в 1939 році вибухла війна, і на українців почалася нагінка, в однім часопису (здається, то була "Myśl Narodowa") появляється стаття, де просто запитується, як це в Польщі толерується людина, яка підписала Берестейську умову (а я в Берესті ані не був), яка хотіла відірвати від Польщі "нашу Холмщину" і т. д. і т. д. Тепер в атмосфері польської самоволі поява такої статті могла мати далеко прикріші для мене наслідки. Та на щастя в умовах бомбардування Варшави і загального хаосу польській владі було не до мене.

Літом 1937 року я викладав і в більших осередках, напр. в Ріджайні, Канорі, само собою розуміється, у Вінніпеґу, в Торонто, в Монтреалі. Мої виклади для студентів в Едмонтоні, здається, мали успіх, бо мене запрошено приїхати ще й на слідуючий рік, туди ж до Едмонтону, прочитати курс історії української літератури.

Цілий мій побут у Канаді літом 1937 р. тривав рівно 51 день. Вертався я тим самим пароплавом "Empress of Britain" і тим самим шляхом через Квебек-Шербурґ-Париж-Берлін-Варшава. Повернувшися до Варшави, я застав листи від кількох українських редакцій зі Львова з просьбою написати про свою подорож і про враження з Канади. Я написав до "Діла", до "Нового Часу" і ще до якоїсь газети, вислав фотоґрафічні знимки, і скоро потому появилися мої статті в формі інтервю, ілюстровані знимками. В одній ґазеті редакція дала від себе заголовок "Українська Канада живе!" (чи щось в тім роді, тепер не можу точно пригадати). Таку ж статтю попросила в мене редакція "Bilutyna Polsko-Ukrainskiego" у Варшаві, яка теж умістила при статті мій портрет. Хоч я того й не висловлював, але кожному читачеві мимоволі впадало в око

порівнання стану, в якому перебували українці під Польщею, і того, в якому жилося їм у вільній Канаді. А це й було метою моїх статей.

На другий рік я поїхав літом до Канади знову. Мені довелося їхати тим самим "Empress of Britain", що й торік, і подорож моя тривала також само 51 день. На пароплаві обслуга починаючи від steward'а, що обслуговував мою каюту, пізнала мене й віталася за руку як із старим знайомим. Цим разом я вже їхав сміливо, і з Квебеку поїхав просто до Оттави, щоб зробити візиту польському ґенеральному консулу, про що просили мене знайомі з Варшави: його жінка була українка з Київщини і велика любителька українського мистецтва, а консул був поляк з під Кракова, і ставився дуже симпатично до українців. Я мав до пані консулової листа з Варшави від одної української родини і думав, що складу візиту і передам листа та тим і обмежуся. Але мене затримали як гостя, я мусів пообідати й заночувати. Господар був того дня імянинком, і я мусів їсти імянинний пиріг. Але фактично я не їв нічого: мене й цим разом мучила морська хвороба, і я був дуже стомлений, відпочити ж мені було дуже до речі. Переночувавши і відпочивши, я вже почував себе зовсім добре і продовжував подорож по торішньому маршруту через Вінніпеґ, Саскатун до Едмонтону. Знов задержався я кілька день в хаті у гостинних панства Войценків. Цим разом я застав у Вінніпеґу архієпископа Івана Теодоровича і сходився з ним у хаті о. Адміністратора Савчука; ми разом з ним і з о. Савчуком фотоґрафувалися. Архієпископ побував на моїм викладі, здається, то було в будинку "Просвіти".

Події й зустрічи обох моїх приїздів до Канади так перемішалися в моїй памяти, що я вже не можу пригадати, коли саме й де я побував, з ким бачився. А бачився я здебільшого з тими самими людьми, що і в минулому році і з цілим рядом нових знайомих. На мої виклади записалося знову як і торік щось 60 слухачів, серед них було кілька тих самих, що слухали мене і в минулому році. З Едмонтону панство Верхомини возили мене аж до Келґарі, а звідти в гори на Бенф, і я побачив усю красу канадійських гір. Між іншим бачився я там у горах з одним дідом-буковинцем: справжній тип козака запорожця, з довгими сивими вусами. Старий приїхав ще перед 40 роками до Канади а говорив тільки українською мовою, — зберігав традиції своєї Зеленої Буковини! Ми з ним сфотоґрафувалися разом на памятку. Їздив я разом з панством Фербеями і Лазаровичами на пікнік до заповіднику (здається) Deer Island. Була неділя, і цілий беріг озера був укритий українцями з Едмонтону, і я чув скрізь лиш українську мову. На жаль не міг я довго залишитися в милому для мене в товаристві, в той вечір мав я якийсь публичний виклад в Едмонтоні, і треба було вертатись до дому.

З моїх подорожей на виклади по околиці Едмонтону особливо залишилось у мене в памяті перебування в Редвей, де зійшлося дуже багато людей, і між іншим ціла ґрупа молоді, це були сумківці під проводом свого голови Гриця Тижука. Я з ними окремо й фотоґрафувався, опріч того що знимався в загальному товаристві. Пригадую, мій виклад уряджав і потім приймав мене у своїй хаті п. Семенюк зі своєю дружиною. Там же познайомився я з Юрком Стефаником, сином письменника.

До Едмонтону спеціяльно приїздив, щоб побачитись зі мною, покійний Орест Жеребко, з яким я вже кілька років перед тим листувався. Він приїхав десь здалека, аж за 400 миль, але не міг довго залишитись і на другий день відїхав. Щоб спокійно про все поговорити, ми з ним поїхали до парку, що під Едмонтоном по той бік ріки, і там провели удвох кілька годин. Дуже мене вразила вістка про смерть Жеребка, цього великого і щирого українського патріота, — я почув про неї аж тепер, коли довелося втретє приїхати до Канади.

Скінчивши свої виклади в Едмонтоні, я поїхав на схід, відвідуючи по наперед уложеному маршруту Саскатун, Вінніпеґ, Торонто і Монтреал, де я скрізь виступав з викладами. Коли я був у Торонто, мені місцева громада зробила бенкет, на який явилися представники трьох обрядів: православного, греко-католицького і протестантського; на це звернув мою увагу голова того бенкету. На це я відповів, що для мене у високій мірі приємно, що побіч моєї скромної особи обєдналися за одним столом представники трьох обрядів, до яких признаються українці в Канаді, та що я вважав би себе щасливим, коли б мій побут серед канадійських земляків причинився б також до міцнішого їх обєднання, бо ми ж усі, не вважаючи на всякі ріжниці релігійного і політичного характеру, є діти одної матері України. Дуже приємно було мені стрінутися з моїм старим знайомим з еміґрації в Европі ґенералом В. Сікевичем. Пан Т. Гуменюк повіз мене по моїй просьбі подивитись на Ніяґару. По дорозі ми заїздили до пана Кокора й обідали в нього. У п. Кокора я вперше в житті бачив такий величезний сад, де росли прекрасні морелі й бросквини, які він транспортував водою просто до Торонто.

Коли я покидав у Шербургу в серпні 1938 р. "Empress of Britain", мені й на думку не спадало, що не пройде й десяти років, як цей прекрасний корабель буде спочивати на дні океану, потоплений німецькими підводними човнами! По дорозі з Парижу я заїхав до Праги, де відвідав хорого проф. О. Бочковського, який ще передо мною побував у Канаді, обїхав цілий ряд міст і мав там багато відчитів. Він дуже цікавився моїми враженнями і розпитував про знайомих. Це він до певної міри проторував і мені шлях до Канади. Хвороба Бочковського була смертельною, і він уже не встав з ліжка.

Нема де правди діти, подорож по Канаді таки мене втомила, та й не диво, я цілий час перебував у роботі, в напруженні, в руху. Але я вертався до Варшави, маючи свідомість, що ця подорож не тільки збаґатила мене враженнями, дала мені змогу пізнати життя українців у Канаді, але також вона принесла деяку користь і самим канадійським землякам, — вони від мене почули дещо таке, що мусіло бути цікаве і для них. Я згадував по повороті Канаду і любих канадійських земляків, і ці спомини залишилися у моїй душі як світлий промінь у невеселому житті на чужині, в еміґрації. Я був щасливий, що в ці грізні роки війни і повоєнних турбот мої канадійські друзі мене не забули, та в тяжку для мене годину нової еміґрації дали змогу мені й моїй дружині приїхати до вільної Канади, де я можу знову працювати для добра української культури.

Д. Дорошенко.

ЗДОБУТКИ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ.

Народившись і вирісши на Великій Україні, побуваючи в Галичині перед першою світовою війною, за війни і по війні, одвідавши і перемандрувавши кілька раз Карпатщину, переїхавши чотири рази українські кольонії Зєдинених Держав і Канаду, я з чистим сумлінням можу ствердити, що ніде українці не мають такого повного культурно-громадського й політичного життя та не здобули такого рівня матеріяльного й духовного добробуту, як в Канаді. Перший раз побачив я українське життя в Канаді в зимі 1928-9. Лежали сніги, тріщали морози, мало хто показував носа з хати, а по Народних Домах не лише в містах, а й на фармах, навіть серед голих прерій товпилися виходці з України, уряджали представлення, концерти, свята, слухали лекцій і т. п.

Проф. Н. Григоріїв.

З великою приємністю і вдячністю згадую, як тоді тепло і гостинно приняв мене Народний Дім у Вінніпеґу, головою якого був С. Ковбель. Його доброму прикладу наслідувало багато інших Народних Домів ріжного віровання. Православні з Шіго, Кридор, Едмонтону, Веґревил, ґреко-католики з Попларфілд, Силвер, Мондер і т. д. З одного боку Т. Д. Ферлей, С. Ковбель, В. Казанівський, М. Коваль і другі. З другого проф. Біберович, редактор О. Гикавий, Курдидик, Якиміщак та інші.

Не обійшлося і без "дебат". Перш за все "зчепилися" ми в трохгодиннім бою з В. Свистуном, у його помешканні при бурсі ім. П. Могили у Вінніпеґу, потім з п. Лазаровичем в Саскатуні, перед тим значно гарячіший "герць" відбувся з о. В. Кудриком в помешканні ректора Інституту ім. Петра Могили Юліяна Стечишина. Все те вело до глибшого зрозуміння ситуації, до вирівнювання европейського та канадійського світоглядів. Пригадую, як по саскатунській дебаті другого дня Ю. Стечишин відпроваджуючи мене разом з Т. Павличенком на залізничу стацію, сказав: "Так чого ж ми власне дебатуємо? Хіба може які дрібниці нас розділяють?" Так воно в дійсности й було. Ділили "дрібниці". Ріжниця умов життя, виховання та інформацій. Дебатували ми тому, що в такий час переживали пробудження української нації, шукали кращих шляхів, кругом клекотіло життя. Тому люди заповнювали залі, приїздили здалека, не боялися ні снігу ні морозу. Пригадую, як десь коло Іннісфрі в Алберті, прямуючи на відчит до школи "Мирославна", що стояла серед голих прерій, загрузли ми з автом у снігу. Думали, що нікого вже не застанемо в школі. А там повно людей. Таксамо на якомусь "Завалю"! Мороз трі-

щить, а Народний Дім серед поля оточений десятками автомобілів, саней, а в середині не протовпитися. То був час духового розмаху українського громадського життя в Канаді.

Коли я повернувшись в Европу, подав свої враження з подорожі по Канаді до чехословацького часопису "Слованcки Пршеглед" і вони були там надруковані, редактор Ян Славик сказав мені: "Ні одна стаття не зробила нам такої послуги, як ваша. До цеї пори "Народні Політика" (впливовий часопис Крамаржа) не друкувала про наш часопис ні слова. А тепер широко переказала зміст вашої статті і закликала брати приклад з українців."

Другий раз я переїхав Канаду в гарячу спеку літа 1939. Пекло сонце, пекла й ситуація в Европі. Канада стояла під впливом господарської кризи й недородів. Я віщував неминучість війни й закликав до консолідації на демократичному ґрунті. Поважні часописи висміювали можливість консолідації при такій ріжниці ідеольоґій. Тоді Народний Дім знов охоче дав мені місце для "еретичних" викладів. Він був одним з островів, що не піддавався ані паніці з приводу війни, ані захопленню "вуйками".

Третій раз переїздив я Канаду з відчитами 1943 р. Гітлер забравши Україну й половину Кавказу, підступав під Сталінград. Навіть серед американців та стародавніх канадійців наростало зневіря в перемогу демократії. Я доводив, що Гітлер не зважаючи на великі успіхи, буде розбитий, бо війна затягається, а він оточений кільцем, в якому не вистарчить на довгий час сировини. Противники його мають свободу рухів, запаси сировини й золота, високо кваліфіковану обслугу й довіря мас у демократичних державах.

Народний Дім на цей раз особливо уважно поставився до моїх відчитів, крім того, що дав своє помешкання. Голова Ферлей та редактор Українського Голосу, Мирослав Стечишин, виробили маршрут по західній Канаді й допомогли своїми цінними порадами та рекомендаціями.

Четвертий раз поїхав я по Канаді по війні, 1947 р. Треба було розвіяти серед українців той туман, в якому опинився світ після угод в Тегерані, Ялті та Потсдамі, та виразно окреслити траґічне положення української справи, затоптаної й дискредитованої екстремами, що орієнтувалися на чужі протилежні сили. І на цей раз Народний Дім поміг мені не менше, ніж раніш, а навіть більше. Оці поїздки по Канаді, успішність яких я у великій мірі завдячую Народному Домові у Вінніпеґу, бо на нього орієнтувалося багато інших Народніх Домів, помогли мені пізнати Канаду, придивитися до українського життя в ній. Воно росло на моїх очах. Українці з убогих, безземельних нуждарів, ставали заможними господарями, з темних людей — культурними, з еміґрантів — горожанами, що самі керують своєю державою. Ставали сто-процентовими канадійцями, рівними з іншими культурою, господарством і громадсько-політичною участю в керуванні Канадою. Це такий великий здобуток, якого ніде інде українці не досягли.

Чому це так? Чому українське життя в Канаді досягло такого високого рівня? На це склалося кілька причини обективних і суб'ективних.

Обективні. Демократичні свободи, величезні вільні простори, на яких можна прикласти руки до праці, досконала американська техніка, знаменита комунікація, високий культурний рівень життя, компактні поселення українців, праця на фармах, яка привчає до самостійности, плянування, міркування, самокритика, чого нема у робітника, який щодня чує з ріжних сторін ріжні "новини", які не в силі ані перевірити, ані продумати.

Субєктивні. 1) Індивідуальні: працьовитість, господарність, витревалість, ініціятивність, потяг до освіти й культурного піднесення. 2) Колективні: родинний побут, земляцтво, орґанізованість, своя самостійна інтеліґенція у проводі, своя опінія.

Велика кількість українських родин дала їм змогу конкурувати з господарствами анґлійських, шведських, німецьких та інших малочисельних родин, які мусіли наймати робітників до помочі. Земляцтво скріплювало солідарність та самопоміч поміж гусятинцями, борщівянами, рогатинцями, збаражчанами, буковинцями, чи наддніпрянцями і іншими. Орґанізованість дала велику скількість Народних Домів, церков та всіх ріжних освітно-культурних установ.

Своя канадійська інтеліґенція — учителі, адвокати, лікарі, аґрономи, священики, що виросли із самої гущі народу, жили власною фаховою працею і працювали для громади безкорисно, висловлюючи свої погляди самостійно, а не як в інших краях, де інтеліґенція живе з громадської праці і тому пристосовує свої погляди до тих ґруп, які дають працю, визначилась конструктивністю.

Компактне розселення та наявність великої скількости громадських орґанізацій, Народних Домів, парохій, бизнесменів, професіоналістів, та живий контакт їх поміж собою витворили "громадську опінію", до якої мусить прислухатися кожний громадянин. Все це піднесло громадське життя на такий моральний рівень, якого не існує в тих краях, де українці будучи розпорошені по фабриках, мають змогу ховати свої злі вчинки, проживаючи по своїх кутках, не показуючись на світ Божий. Розуміється, не обійшлось й без перешкод. Найбільші з них — релігійний поділ, низький стан освіти перших поселенців, захоплення (подекуди) екстремами: комунізмом а згодом некритичним націоналізмом. Одначе помимо перешкод українці в Канаді йшли вперед.

В господарстві: Фармері закріпилися на землі й поширили стан посідання, збагатилися господарським знаряддям, господарськими будівлями, поповнили в банках рахунки. На залізницях і фабриках поставали "форманами", багато заняли службу в елеваторах. В містах й місточках зросла кількість українських крамниць, ресторанів, готелів і т. п.

В культурі: Нові покоління пройшли вишкіл у гай скул, нормал та університеті і витворили нову високу верству власної інтеліґенції.

В політиці: Призвичаїлися до демократичних умов життя, налагодили тісну кооперацію з співгромадянами іншого походження, скоорди-

нували свою зовнішну поведінку в Комітеті Українців Канади, який виразно відмежовувався від обох екстрем.

Все це привело до того, що українці глибоко увійшли в канадійське державно-громадське життя і нарівні з іншими стали брати активну участь в його керуванні. Українці — учителі, інспектори, аґрономи, шкільні трости, голови адвокатських, лікарських та інших професійних орґанізацій разом з іншими керують культурними справами. Українці — крамарі, власники ресторанів, готельники, кооператори та члени закупочних товариств, як члени фахових орґанізацій і зїздів, беруть участь в керуванні господарством Канади. Українці — муніципальні секретарі, ріви (вйти), судді, провінціяльні та домініяльні посли, беруть участь в адміністративній, законодавчій та судовій владі Канади. Українці — вояки визначилися в останній війні як рівнорядні захистники Канади. Многі дослужились вищих ранґ, до майорів включно.

З огляду на таку широку участь в державно-громадському житті Канади, українці здобули можливість краще помогти українському народові в Европі не тільки приватними пожертвами, чи громадськими збірками, а й іншими значно важнішими способами.

Відомий приятель українців в Канаді, професор Симпсон, на святі з нагоди уділення йому почесного докторату Українським Вільним Університетом заявив, що симпатиком українців зробили його українці-студенти в Саскатуні, особливо Ю. Стечишин та О. Івах, які після лекцій засипали його такими цікавими питаннями з історії України та сходу Европи, що він мусів шукати за відповідями значно глибше, а в наслідку досконаліше пізнав і полюбив український народ з такою цікавою, хоч і траґічною але блискучою історією та з такими високо-людяними культурними властивостями, якими допоматає удосконаленню культури всякого краю, де живе, в тім числі й Канади.

Українські культурні товариства й установи в Канаді не лише задовольняють потреби тутешніх українців, а й помагають затримувати та удосконалювати українську культуру по всьому світу, бо їхня праця стає взірцем для інших, а їх видання розходяться по світу. Союз Українців Вояків Канади не тільки поміг канадійським українцям лекше перебути на чужині обставини війни, а й широко спопуляризував українське імя в Анґлії.

Промови українців-послів у провінціяльних, а особливо у домініяльному парляменті в обороні українського народу чує весь світ. Допомоговий Комітет при Комітеті Українців Канади дав скитальцям таку поміч, якої не дали орґанізації інших країн.

Слово українця-канадійця в обороні українського народу має більшу вагу, ніж чиє інше, бо воно спирається на фактах української працьовитости, здібности, любови до Канади, захисту демократії в найтяжчі часи її боротьби з диктатурами.

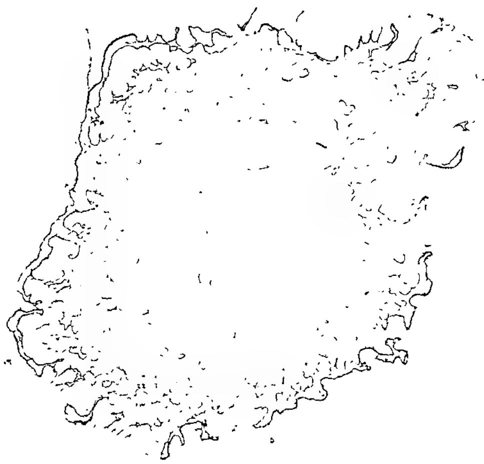
Розуміється, не всі українці в Канаді належать до орґанізованого суспільства. Є й серед них, як і серед інших, чимало доробкевичів, індивідуалістів, які до жадних громадських орґанізацій не належать. Є й орґанізації, що блукають "поміж двома соснами". Та суспільна вага не в них.

Більшість українців Канади зрослися з канадійським демократичним життям і творять його конструктивну силу. Це ті, що люблять Канаду, бо власним досвідом переконалися, що ні в якій іншій країні українці не мають такого матеріяльного й духового добробуту. Це ті, які разом з канадійцями іншого походження шанують Велику Британію за спілку, яка забезпечує спокій і добробут. Це ті, що щиро й віддано працюють для розвитку власних продукційних та торгових сил і можливостей Канади, щоб забезпечити їй самостійне місце в світі в союзі з іншими народами.

До витвору цього конструктивного типу канадійців українського походження у великій мірі спричинився Український Народний Дім у Вінніпеґу. Протягом десятиліть він як маяк серед бурхливого моря суспільного процесу показував шлях, кудою йти. Побудований на українській демократичній традиції Шевченка, Драгоманова й Франка, він показував як обминати підводні каміння релігійних ріжниць, національних пристрастей та політичних авантюр. Яскраво висвітлював блудливі шляхи диктатур комунізму й націзму, та направляв на шлях демократії. Його світло світило не лише у Вінніпеґу, а по всій Канаді. Він був взірцем для багатьох, в цім його заслуга. Здобутки українців в Канаді — це у великій мірі здобутки Українського Народного Дому у Вінніпеґу, а сам він (як організація) один з кращих здобутків українських.

Щиро бажаємо, щоб він таким завше залишився.

Н. Григориїв.

РОЗДІЛ ШЕСТИЙ

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ, ШКОЛИ, ПРОСВІТА

АСИМІЛЯЦІЯ

УКРАЇНСЬКІ двомовні школи на кольоніях у західних провінціях причинились дуже багато до скорого навчання анґлійської мови, де учителі були українці, як це вже сказано попередно. Одначе деякі анґлійці шовіністи не хотіли чи не уміли цього зрозуміти і почали впливати на вищі шкільні власти та ставити домагання на підставі таки наших доморідних кацапів, щоби такі школи взяти під стислу контролю урядів провінцій, бо не лише українська дітвора не знає анґлійської мови, але і самі учителі. Відома боротьба українських шкільних округів в Алберті в 1913 році є ясним доказом, як уряд ставився до тої справи. В тім часі велася також завзята часописна полеміка в анґлійській пресі, як едмонтонський "Булетин", веґревилський "Обзервер", методистський "Анвард" в Торонто, "Вестерн Гом Монтлі" і багато других. Промови визначних анґлійців при ріжних нагодах, конвенціях, бенкетах, а навіть на церковних синодах анґлійських церков. Були голоси тверезо думаючих одиниць в обороні становища, яке заняли в тій справі українці в Алберті. Відзивалися голоси і в других провінціях. Результат був той, що міністер просвіти провінції Алберти Бойл самовільно повівся так, що назначив шкільного іспектора Флечера окружним тростом на всі шкільні округи, в яких були учителями-українці виховані в двомовних семинарах в Манітобі і Саскачевані, у так званих Рутінієн Трейнінґ Скул. Флечер понаставляв учителів анґлійців, а українцям заборонив учити в школах. Ті нові учителі сиділи в школах самотою, бо українці не післали ані одної дитини до школи. Декотрі будували навіть окремі школи, а своїх учителів таки задержали. Та накиненим насильно учителям були змушені платити із своїх шкільних фондів. Пробував Флечер повиганяти і шкільних тростів, та українці поставились так рішучо, що остаточно справа опинилася в суді і суддя видав рішення в користь українців.

Всі українські часописи стали рішучо в обороні правди, а найбільше часопис "Новини" в Едмонтоні демаскував без ніяких скрупулів самовільний поступок міністра Бойла та його лейтенанта Флечера. Був навіть випадок, що в шкільнім окрузі Буковина справу взяли жінки у свої руки і потурбували накиненого учителя, за що провідниця відсиділа два місяці в тюрмі, ще й з маленкою дитиною. Українці не заломалися. Скликали масові віча в Едмонтоні, Ріджайні, Вінніпеґу, ухвалювали протести, резолюції, якими засипали уряди. Хоч здорово думаючі анґлійці бачили по стороні українців слушність, то все таки ставились до тої справи з резервою, це була політична гра одиниць, які мали у своїх руках власть, і симпатики українців не хотіли наражувати себе на неприємности. За те шовіністи ще більше лютилися. Тут наведемо деякі уривки зі статтей в часописах як голоси "за" і "проти".

Місячник "Вестерн Гом Монтлі" писав: "Відносини, які запанували в західній Канаді у чужосторонських кольоніях, є ганьбою і небезпекою

для будучности заходу. Канадійські ідеали і правила національного життя загрожені. Потомки чужинців зростають і множаться з неімовірною скорістю, як ізраїльтяни в Єгипті. Чужинці вже мають більшість у деяких виборчих округах і вже відважуються застановлятись, чи канадійці мають право атакувати їх твердині? Чи канадійці мають бути в неволі чужосторонних зайдів?"

В той сам час у "Бостон Транскрипт" в Зєдинених Державах появилася стаття Е. В. Томсона в обороні українців учителів в Алберті:

"Бойл напав на їх школи, які мудро провадили двомовні українські учителі, що вчились по три роки в анґлійських нормальних школах. Учителі, які без сумніву могли скорше навчити українських дітей по анґлійськи, чим одномовні анґлійські учителі. Це відомо по цілому заході Канади, що українці дуже раді цему, щоб їх діти вчилися по анґлійськи. Вони самі завели і досі бажають держати в школах двомовних учителів. В дійсности ці самі педаґоґи, коли б їх не переслідувано, природно бажали б навчити дітей по анґлійськи якнайскорше. На заході я мав наґоду говорити з багатьома українцями ріжного віку і стану. Нема другого народу в тім незмірнім просторі, котрий був би так дбалий про виховання своїх дітей, нема другого народу, якого діти були б виховані з такими ґарними прикметами." — Так писав Томсон в жовтні 1913 року в американській пресі.

Що говорив міністер просвіти Манітоби Калдвел на зборах синоду анґліканської церкви 1913 року в справі українських двомовних шкіл:

"Я позволю собі відкликатися до синоду, аби ми поступили після принципу британського і шанували, наскільки можливо, почування і змагання тих людей та відносилися до них з тою вирозумілістю, якої ми бажали б для себе, коли б були у їх ріднім краю. Ви не можете їздити цими людьми, таксамо як не можете їздити британцями. Мусите насамперед здобути довірря, а тоді можете зробити з ними все добре, що хочете. Тут була метода, що називалася -- копати цих людей, а це є послідна річ, якої не повинноси робити, як хочете, щоби вони стали добрими канадійцями чи британцями. Зближайтеся до них, як належиться, а вони оцінять британські порядки і звичаї та переконаються, що для них є добре. Вони поступають вперед в незвичайно замітний спосіб, і прийде час, що ми будемо змушені тяжко працювати, аби вдержати з ними крок. Я протестую проти того, аби ми їх насильно асимілювали. Противно, ми повинні поступати після британського звичаю і лишити їм стільки волі, скільки можливо, аби вони придержувалися бодай морального закона."

Ці знамениті слова міністра доказують наглядно, що релігійні місії і церкви вели перед в напорі асиміляції чужих їм іміґрантів. Можливо і тому, що вони старались прищіпити чужим народностям свій протестантизм, а вони, маючи свою віру, ставили опір. Та це є лише припущення, бо ніхто з них в той спосіб не висловлювався, а підходили до справи обережно, наче б то причиною того опору була школа.

Як самі українці розуміли асиміляцію та яке становище займала українська преса?

"Багато говорилося і говориться про винародовлення, про школи, про видвигнення українського народу з його окремішности та щоб довести як найскорше до злиття в одну нероздільну цілість канадійської нації. Не дуже помиляються і ті, що не хотять вірити у нашу окремішність під цим зглядом тут, в Канаді. Безперечно, що виховання будучих поколінь, на яких покладаємо наші надії на будуче, повинно відповідати природним потребам і стремлінням народу. Щоб наші покоління не були змарновані, не скарловатіли душею, учительство мусить бути відповідно приготоване, самостійне і характерне. Не раби, підніжки, партійні форналі. Бо що вони вщеплять у мякеньку душу дитини, це вже вросте в неї глибоким корінням. Учитель — це проміння сонця на маленьку рослинку. Учительство грає найважнішу ролю у народнім відродженню, у вихованню. Дає напрямок у дальшому життю дитини, з якої має вирости правдивий горожанин, чесний член нації. Учитель повинен розбудити в дитини почуття краси, любови до свого рідного народу, як також знищити зародки всякого фанатизму. Дитина повинна бридитись всяким примусом; учитель натомість повинен виплекати в дітей почуття до слабших та поборювати всяке насильство. Дитина повинна бути вихована так, щоб зрозуміла зло всякого насильства, самолюбства, примусу церковного, клясового чи державного.

"Виховання наших дітей в Канаді на дійсних горожан-патріотів, має полягати на знанні, черпанім від науки доброго учителя. А до цього конечна для учителів самостійність, сила волі, глибокої самосвідомости, самопошани для себе і пошани до всего того доброго, до якого зобовязує його важне звання як виховника. А ми, родичі, мусимо також подбати як слід, щоби наші діти не скарловатіли морально, не вийшли із наших шкіл національно звихнені. Від того, якими наші діти вийдуть зі шкіл, залежить, як довго нам тут в Канаді прийдеться ще дихати нашим національним духом. Як ми поведемо нашу роботу, від того буде залежати якість будучих оборонців нашого українського імени. При життю не задержать нас партійні роздори, ні сектанська нетерпимість. Підставою правдивого поступу є добре і розумне виховання дітей."

Так українські піоніри журилися самі своєю будучою долею, бо ніхто другий ними не журився, хіба ті, що намагалися всіми способами натягнути їх на своє партійне чи релігійне копито і то як найскорше.

Що тоді писалося в анґлійській пресі про наших піонірів і їх дітей в школі? "Ґалішен чилдрен" приходять до школи в брудним полатанім шматтю, латка на латці. Позащіплювані цвяхами замість ґузиків, подерте обувя позвязуване шнурками від жниварки. Мізерні, старі на вигляд, спрацьовані лиця, без найменшої охоти до забави." Так писала учителька анґлійка, що вчила на кольонії, замешкалій українцями.

Ніхто тоді не застановлявся над причинами того, чому ті діти такі бідні. Чому то їх батьки так про них не дбають? А того ніхто не брав під увагу, що ті батьки, полишені на свою власну долю без ніякої помочі, перемінювали дикі степи, ліси і багна під теперішний "шпіхлір" західної Европи та східної Канади. Ніхто ними не журився, чого доказом є слова згаданої учительки в пресі.

Не всіми іміґрантами Канада так журилася, як тими "ґалішенами". В книжці В. Ґ. Смита "Кенедіен Іміґрейшин" з 1920 року читаємо: "В 1821 році прибули кольоністи іміґранти зі Скотляндії і поселилися у східній Канаді в околиці Лейк Юрон в Онтеріо. Кольонія складалась з 167 мужчин, 134 жінок і 532 дітей. На удержання тої кольонії в першому році вислав британський уряд всі запаси, потрібні на цілий рік. Крім того на кожну дорослу особу по 40 долярів грішми і всі річі, потрібні до господарки, як вози і сани, плуги, борони. А за тим ще 40 ручних млинків (жорен), 40 поперечних пил до різання дерева, 12 пил до різання лоґів на дошки, 167 сокир і всего прочого стільки ж на кожну пару рук, як топори, молотки, сверлики, джаґани, лопати, граблі, сапи та коси."

От як дбав уряд про своїх кольоністів, що їхали до Канади на поселення. А як про тих "ґалішенів"? Ними ніхто не опікувався і не журився, що з ними станеться. Урядово вони уважалися за "непожаданих" і тому уряд не журився ними. Держава, з якої вони вийшли, була для них мачухою, а та, до якої вони прийшли, була для них чужою, навіть не мачухою. Старші канадійці дивились на них, як на непрошених зайдів, а як дехто з розумніших, бачучи їх оплаканий стан, пробував звернути увагу уряду, то це було письмом вилами на воді писаним. Переважаюча більшість тих бідолахів лишалася на долю своїх власних рук і розуму. Видержать — добре, а не видержать — тільки й шкоди.

Цікаве порівнання, як в Канаді кольоністи доroблялися. Посол Ниіколсон з округа Мекензі в Саскачевані підчас дебати в парляменті в Оттаві в 1940 р. старався представити фармерів з ріжних народностей, з українцями включно. Він сказав: "Недавно надіслано мені 44 листи, в яких говориться про ріжного рода умовини з віддалених від себе місць у моїм окрузі. Мій округ дуже великий. Від сходу на захід 104 милі, а з півночі на полудне 621 миля. Принагідно хочу поділитися відомостями з чотирох листів. Два з них я одержав з Саскачевану з місцевостей, що досі не зазнали неврожаю, з околиць добрих на врожай. Два з околиць з густим лісом з північної частини від тих поселенців, що пробують свого щастя вдруге. Один написаний ісляндцем, другий американцем, що поселився в Канаді, третий написаний родженим канадійцем з родини льоялістів, а четвертий українцем. Ці люди, що своєю працею причиняються до зросту Канади, репрезентують чотири національні ґрупи. Ісляндець, судячи по листі, нічого собі фармер. Його фарма ще тепер вартує 8,000 долярів. Він живе на ній ще від 1904 року. В протягу того часу він за неї заплатив 50,000 долярів, а тепер винен ще 4,200 долярів. Нема найменшого страху, щоби він її перед смертю виплатив, хіба що буде жити 900 літ, як той біблійний Метусалем. Американець має кращу фарму, яка вартує ще тепер 11,000 долярів. Але з него гірший фармер, бо має довгу 12,000 долярів. Так він доробився за 37 років, то є від 1903 року. Канадієць також не вибився далеко наперед, все ще і досі "задних пасе". Найкраще з них стоїть українець. Він 21 років тому почав з десяткою, а сьогодня відчисливши довг, має ще чистого майна на су-

му $165.25. Він взяв гомстед. Довгу за всякі прибори до господарки 880 долярів, а сплатив 150 долярів. Фарма варта 900 долярів.

"Що найзамітніше в тім листі, то його хата, отаксована на 50 долярів, а хатні меблі на 25 долярів. А цілорічні видатки мав такі: дентистові 1 доляр, на книжки 1 доляр, на ґазети $2.50, на ґросері для двоїх 50 долярів. Подорожі не коштували нічого, бо ходив пішки. Забави також нічого, бо там ще не знають про "сурпрайз парті". До лікаря йому 25 миль, а до найблищого шпиталю 50 миль."

Він представив цей образець не на те, щоб понижити українця перед другими, а на те, щоб доказати, що в таких обставинах може вижити хіба українець. І він сказав правду, бо лише на таких поселенців може числити уряд, бо вони не заломляться під ніяким тягарем та недостачами. Він не втікає перед морозами чи перед комарами до міста. Не видає нічого понад силу, бо уміє вдоволятися тим, що має. А те, що він затугий до асиміляції, то нема з того ніякої шкоди нікому.

А коли би так ще хтось хотів задати собі труду і вишукав та представив порівнання українських поселенців таких, що мають нині по цілій секції землі або і більше, мають гарні модерні будинки, виховали дітей у вищих або і найвищих школах, з анґлійцями, які мають такі самі фарми, будинки і виховані діти, одні і другі без довгів. З яким капіталом починали одні і другі дороблятися, яку мали поміч, та кілько котрі видавали на свої всякі домашні потреби, так як це сказано у тім листі від фармера українця. Це було би дуже цікаве порівнання. Воно виявило б багато такого, про що хіба лише Бог знає, яким то способом той "непожаданий" колись українець став вже пожаданим.

Другий важний закид проти українського іміґранта був зі сторони орґанізацій робітничих під зглядом асиміляції, як робітника, що буде робити за що будь, аби лише на прожиток заробити. А що і робітник з нього не лінивий, не вибагливий, то роботодавці вже з досвіду знали, і тому тяжко було боротись за ліпшу платню, бо роботодавець все мав робітників досить про запас. Українець іміґрант не винен в тім, а винні ті його обставини, що заставили його працювати без уваги на те, яку заплату він дістане. За це він не мав змоги боротись в початках, а був змушений брати те, що дають. Який небудь спротив міг його позбавити зарібку, спричинити страту часу, заставити голодувати, коли ним ніхто інший на журився. Це було тим товчком, яким робітники других національностей підштовхували те загальне поняття про українського робітника, як "непожаданого", що він не дається асимілювати, чим впливали на опінію загалу на своїх зібраннях і в пресі. А вже міродайні чинники добирали способів, як його можна би скорше засимілювати.

І тому вони бачили головний корінь лиха в школі, та взялися до прочищування її навіть неконституційними способами.

ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ.

Написав Іван Данильчук.

Коли в будуччині який історик буде досліджувати і записувати працю української імігрaції в Канаді, то мусітиме не переочити праці українських виховавчих Інститутів, а передовсім роботи Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні. Бо з роботою цего Інститута вяжеться так багато, що без неї не можна уявити собі всего того зросту громадського життя в Канаді, що впадає в очі всюди, де лише українське життя проявляється. Тому позволю собі коротко розказати про орґанізування і працю Інститута ім. П. Могили в Саскатуні.

Літом 1916 року відбувся перший зїзд, скликаний передовими фармерами, учителями, робітниками та професіоналістами, який поставив основи під заснування цеї поважної української інституції. Учасники цего зїзду представили собі велику потребу свідомих учителів, потребу рідного знання і обовязок супроти доростаючої молоді, котра до тої пори не мала місця для українського виховання. Інкорпорація Інституту перейшла 5 березня 1917 року, в якій було зазначено в загальних рисах напрям цеї орґанізації. Враз з тим почався рух між свідомішим громадянством. Воно купувало уділи (шери), складало жертви навіть в більших сумах, щоб уможливити отворення місця на науку і виховання доростаючих молодих студентів. Того самого року був винайммлений досить просторий на той час будинок під числом 716 Ленсдавн вулиці в Саскатуні, де під наглядом настоятеля п. В. Свистуна примістилося значне число молодих хлопців і дівчат, які туди прийшли, щоб набути більше знання і виховання. Робота першого року була дуже успішна, так що на слідуючий рік потрібно було винаймити ще два будинки для поміщення зростаючого числа питомців Інститута. На третій рік дирекція побачила, що треба робити старання, щоби знайти і дістати в посідання власний будинок.

Після довшого пошукування рішено купити великий триповерховий будинок на розі вулиць Вікторія і Мейн за ціну 32,000 долярів. Будинок треба було переробляти і відновляти в часі, коли ціни за матеріяли і роботу були вже досить високі. Таким способом кошт будинку з направою виніс поверх 63,000 долярів. На руках не було під ту пору великої суми грошей, і треба було багато зусиль зо сторони тодішної управи та широкого загалу людей, щоб бодай частинно сплачувати той великий довг, що затяжів на орґанізації. За пару років підчас управи п. Ю. Стечишина, жертволюбиві громадяни позичили або пожертвували таку суму, що нею сплачено морґедж, який висів над Інститутом як "меч Демокля".

Багато вже пережилося від тої пори. Були роки трудні і прикрі як на гроші так і на студентів, що не могли прибути через неврожай, або низькі ціни на фармерські продукти. Але Інститут не упадав. Він невпинно розвивався і ріс. Його впливи і робота поширювалися на великі розміри. Може хтось спитає про причину названня Інституту іменем релі-

ґійно-наукового патрона. Треба замітити, що основники Інституту назвали його іменем славного київського митрополита Петра Могили, котрий жив в роках 1596—1647, тому, що цей муж дбав про школи, друкарні, літературу і просвіту. Він посилав здібних хлопців на науку в дальші сторони світа. Ці самі люди вертались пізніше на Україну та ставали щирими працівниками і вели перед у кожнім ділі.

Коли тепер зайдете до Інституту, побачите будинок просторий і вигідний. На долині міститься канцелярія, велика бібліотека, кляси для науки, їдальня, кухня і саля для вправ. На стінах розвішані великі фотоґрафії бувших питомців Інституту. На другім і третім поверсі містяться кімнати, в яких мешкають питомці. Треба ще зазначити, що будинок є розділений на дві части, так що в однім крилі будинку мешкають лише дівчата-студентки. У клясах Інституту відбуваються виклади української мови, історії, літератури, горожанства та музики і співу. Тут є також місце для вправ студентів у шкільній праці. В бібліотеці є великий засіб книжок з кожної галузі українського знання. Є там також багато дуже цінних і рідких на книжковім ринку видань. Міститься там також окрема шафа з важними підручниками для шкільної науки, так що студент чи студентка не потребує йти до міста чи до школи позичати книжку-підручник до науки, але можуть використовувати знання, згромаджене у власній бібліотеці Інституту. Салю для вправ вживає велика частина молодих хлопців. Тут також під наглядом вчаться ріжних фізичних вправ та сценічних рухів.

Студенти мають свою орґанізацію, кружок “Каменярі”. Цей кружок має свої активности і працює інтензивно. Він відбуває тижневі сходини, на яких дає нагоду своїм членам пробувати сил в дебатуванні, промовах, концертових та других виступах. Цей кружок уряджує рік-річно змагання в дебатах з іншими кружками. Він також видає студентський журнал “Каменярі”, в якім все є місце на літературні спроби.

Кінчаючи ці скромні нотатки про Інститут, треба признати, що Інститут ім. П. Могили, як і Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні, являються найбільшою виховною силою в розвою канадійських українців після війни. З цих інститутів у першій мірі вийшли учителі, які були свідомі свого покликання. Вони у кожному закутку провінції або і дальше показувалися багато свідомішими та активнішими, чим ті, що виховувалися під чужим впливом і мали лише науку, а не мали виховання та свого національного характеру. З цего Інституту вийшло поверх 1500 питомців. Багато з них є тепер визначними професіоналістами, котрі мають багато значіння у даванню напряму українському громадянству у нашім горожанськім життю Канади. Багато з них є учителями, торговцями. Певна частина, що має інші заняття, визначується добрим розумінням наших справ. Колишні вихованці Інституту є тепер порозкидані по закутинах Канади і Зєдинених Держав. Всі вони чуються членами одної великої родини, які себе розуміють і спільно відчувають громадські потреби.

Нехай цих кілька заміток йде в рекорд історії канадійських українців, щоб “несонним снилось”, що Інститути зробили і дальше ро-

блять свою велику частину виховної праці для будови здорового громадянського життя в новій прибраній країні. А та праця спрямована так, щоб ми були також помічними справам рідної землі.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ.

(Витяг з Ювілейної Книги, виданої в 25-ліття Інституту 1943 р.)

Батьком ідеї заснування Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні був Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, що був орґанізований в літі 1916 року. Інститут ім. П Могили за один рік праці збудив до себе зацікавлення нашого ідейнішого загалу (в той час дуже невеликого числом) до тої міри, що на Народний Зїзд, скликаний ним до Саскатуну в грудні 1917 року, приїхало поверх 700 делеґатів зо всіх трох західних провінцій. Ентузіязм був такий великий, що присутні громадяни зложили готівкою около 14,000 долярів на поширення його праці.

На цім незабутнім зїзді були і делеґати з Алберти. Між ними були: А. Т. Кібзей та Іван Рурик, тодішні студенти вищих шкіл, Петро Зварич з Веґревил та Тимко Ґошко, фармер з околиці Борщів. Всі ті делеґати брали видну участь в нарадах і наглядно бачили те велике культурне значіння саскатунського Інституту, то постановили зробити спробу заснувати подібний Інститут в Алберті.

Практичну працю в тому напрямі взяв на себе студентський гурток ім. А. Коцка, що зорґанізувався того ж 1917 року в Едмонтоні. Між членами того гуртка були: Василь Грицюк, Іван Гринчишин, С. Б. Микитюк, Ілія Киріяк, Ілія Шклянка, В. Масцюх, Петро Василишин, Гриць Косташ, Мих. Лучкович, П. Міськів, В. Дорош, Мих. Радик, Дм. Прокопюк, А. Т. Кібзей, Емілія Скора, Н. Будинський, Софія Сенюк, В. Сікора та інші. Цей гурток постановив спонукати свідоміші одиниці в Алберті негайно зорґанізувати в Едмонтоні культурно-освітну інституцію на взірець саскатунської. Їхня завзята плянова праця скоро дала практичні наслідки. Заходом згаданого гуртка відбулися дня 10-го березня 1918 року збори в справі заснування студентського інститута, або як тоді говорилося — бурси в місті Едмонтоні. Самі студенти не могучи брати на свої молоді плечі такого великого обовязку, як провадження бурси, постановили віддати це діло в руки старших громадян. Того ж дня покликано до життя тимчасовий уряд майбутньої бурси, до якого увійшли: Дмитро Фербей — голова, А. Т Кібзей — заступник, С. Б. Микитюк — секретар, І. П. Гринчишин — касіер. До ширшої дирекції увійшли: Ілія Боднарук, Юрко Лазарук, І. Клибановський, Д. Данилович — всі з Едмонтону; Н. Ґавінчук з Чіпмен, В. Гумен з Ланук, Прокіп Маґера з Федора, Г. Павлюк з Еґрімснт і І. Мельник зі Стар. До контрольної комісії увійшли: Дм. Пронюк, Анна Мельник, Й. Ясінчук і Максим Томин.

Цей заряд мав існувати до Українського Народного Зїзду, який він мав скликати до Едмонтону або до Веґревил, на якім мав бути вибра-

ний новий заряд. Обовязком існуючого заряду було зібрати відповідний фонд, щоб в осени того року заложити бурсу. В тій цілі заряд оголосив в часописи Український Голос відозву до українського народу в Канаді, в якій вказував на пекучу потребу такої інституції. Заряд накреслив широкі пляни діяльности, та рік 1918 показався таким несприятливим, що заряд був змушений перекреслити найважніші з них, як збирання фондів для набуття власного будинку на приміщення бурси. В місяці липні північну Алберту навістив мороз і знищив більшу частину збору збіжжа. А головна підпора інституції, це фармері, які при найщирішій волі не могли звести до купи свої власні трудні кінці. В осени вибухла відома пошесть інфлюенца і забрала багато молодих надійних людей та викликала загальний переполох і справа освіти мусіла відійти на дальший плян. Заряд Інститута мусів поступати дуже обережно зі своїми смілими кроками, щоби вдержати при життю новозапочатковане діло, поборювати ріжні труднощі і перешкоди, які виринули у звязку зі спробами заснування Інститута, особливо ідеольоґічного характеру.

П. І. Лазарович,
громадський діяч.

До того часу вже існували деякі бурси, чи приюти, в яких удержувалася і наша молодь. Такі приюти основувалися фондами протестантських церков, як приміром в Тюлон в Манітобі, в Принс Алберт в Саскачевані, в Вастао, Веґревил, Смокі Лейк в Алберті, та ще в деяких осередках. Також греко-католицька церква почала була ту працю орґанізуючи бурсу ім. Митрополита А. Шептицького в Ст. Боніфас в Манітобі. Одначе не зробимо нікому кривди, коли скажемо, що в тодішний час такі суто релігійні бурси не мали широких симпатій серед провідної молодої верстви нашого загалу в Канаді, тому заряд Інститута мусів ясно означити характер інституції як всенародний національно-культурний, та її цілковиту незалежність від церкви як протестантської, так і католицької.

У відозві, виданій зарядом, говориться виразно, що коли ходить про освіту і виховання молоді, то одна у нас всіх українців мета. Ми не маємо на цілі будувати тут в Канаді якусь відрубну Україну, чи підтримувати ідеольоґію котроїсь одної чи другої церкви, на це є священики і церкви. Коли нам ходить про освіту, то чому нам не йти всім разом? Чи маємо лишити всіх православних українців на поталу кацапам? Чи не лучше буде, коли ми всі будемо йти разом, створимо одну сильну інституцію, де б ми всі чулися рівними і робили те, до чого всі стремимо? Народна інституція мусить бути незалежна від впливів церковних і

партійних провідників. Головною засадою заряду і членів Інституту, висловлюваною у промовах на ріжних зборах і у відозвах до ширшого українського загалу, було:

"Ми, закладаючи Інститут (бурсу), мусимо бути незалежні від всяких сект і партій задля добра нашого народу. Нашим обовязком є не залишити православних, бо ми знаємо, що для них ніхто не постарається про бурсу, а вони таксамо наші брати. Ми бажаємо добра для кожного, без огляду на його переконання, так довго, як він є українцем. Ми віримо, що роздор може загнати нас в пропасть. Тому ми всякими силами стараємося усунути всякі кордони між нашим народом, злучитися в єдність і спільно стреміти до кращого життя." (Уривок з промови секретаря С. Б. Микитюка 23 червня 1918 р. в Народнім Домі в Едмонтоні, на зборах членів Інституту.)

Щоб не допустити до загибелі таку важну справу, заряд вислав колекторів до добрих людей; і до осені вдалось зібрати готівкою 1,200 долярів. Першим жертводавцем-фундатором був Іван Мельник, колишній фармер, замешкалий в Едмонтоні. Він жертвував велику, як на той скрутний час, суму 200 долярів. Решту зібрано меншими жертвами і записано 100 членів. Заряд, не зважаючи на такі невеликі засоби, винайми готель Каледонія на 9 місяців по 40 долярів на місяць і вже 1-го жовтня 1918 року відкрито Інститут, принято питомців. Настоятелем став тодішний студент медицини А. Т. Кібзей, талановитий, енерґічний та ідейний робітник. Заступником його став Михайло Лучкович, Б.А. (пізніше перший посол українець до домініяльного парляменту в Оттаві). В першому році Інститут дав приміщення 35 студентам. З них 10 учащали до університету, 14 до середних шкіл, 2 до публичної школи, 6 до технічної і 3 до Алберта Каледж. Поза приписану шкільну працю студенти розвинули живу активність на полі українознавства. Улаштовували дебати, відчити, концерти. Читано курси з української історії, літератури, ґраматики, був також курс хорального співу і вечірня школа англійської мови. Студенти поширили освітну працю і поза Інститутом. Відкрито Рідну Школу на передмістю Беверлей, і там вчили студенти з Інституту.

Загальні обставини не поправлялися, йшло до гіршого. Очевидна річ, що в таких обставинах мусів охолонути той перший ентузіязм. Засоби скоро вичерпалися і вже слідуючий 1919 рік почався для Інституту не дуже надійно. Скликано загальні збори членів на день 15 і 16 лютого в Едмонтоні, в яких брало участь поважне число свідоміших людей і зпоза Едмонтону, головно фармерів. Збори скликано в ціли вибору нової дирекції, а головно вияснення фінансового стану і зібрання жертв на допомогу для Інститута. На зборах був присутний тодішний ректор Інститута ім. П. Могили в Саскатуні — В. Свистун. Одначе ті збори не відзначилися великим захопленням, бо помимо представлення скрутного положення і гарячого зазиву до жертв, зібрано заледви $75.50 готівки і 200 долярів деклараціями. Це вказувало на те, що навіть передовіші одиниці почали вже ставитися повздержливо до справ Інститута, очевидно маючи на увазі свою власну скруту. На цих зборах вибрано

новий заряд Інституту, до якого увійшли: Д. С. Фербей — голова, Ф. Винничук — заступник, М. Лучкович — секретар, Ю. Лазарук — касієр. Директори: А. Т. Кібзей і Н. Будинський. Контрольорами вибрано: С. Ґуру, І. М. Ґлову і Івана Гринчишина.

Зараз таки по зїзді заряд Інституту знайшовся у фінансових клопотах. Почало йти до гіршого. Дехто з членів заряду згодився позичити дещо грошей на короткий речинець, Інститут ім. П. Могили дав також поміч в сумі 100 долярів, та це не багато помогло, бо вже в травні заряд був примушений перестати харчувати студентів. Кілька студентів залишилося на помешканні в Інституті, а харчувалися де могли. В таких клопотах закінчився перший шкільний рік. Винайм будинку скінчився і заряд став перед питанням — де примістити будучих питомців на слідуючий шкільний рік? Вихід з цього трудного положення дав Інститут ім. Т. Шевченка, що існував вже попередно в місточку Веґревил, а в літі 1918 року обидва ці Інститути, в Едмонтоні і Веґревил, навязали між собою близщі духові зносини. Від того часу хоч на ділі вони вели свою працю самостійно, то співпраця між ними була тісна і дружня. Це були немов би рідні сестри, дочки Могилянського Інституту в Саскатуні. А вже в 1919 році бурса у Веґревил зустрілася з непередвидженою і непоборимою перешкодою. Шкільна рада місточка Веґревил вирішила, що з огляду на брак відповідного приміщення для учнів, вона не буде приймати на далі до своєї школи дітей родичів, що мешкають поза містом. Ця постанова перекреслила всяку можливість праці згаданої бурси, бо всі її питомці були діти дооколичних фармерів.

Почалися наради обох зарядів, які по довших переговорах нарешті прийшли до заключення на надзвичайнім засіданні обох зарядів дня 10 червня 1919 р., яке відбулося в хаті Гриця Винничука на фармі недалеко Веґревил, і на нім вирішено, щоб бурсу ім. Шевченка перенести до Едмонтону і злучити з Інститутом ім. М. Грушевського. Так довершено ліквідацію веґревилської бурси і її матеріяльну злуку з Інститутом в Едмонтоні. Від того часу починається самостійна праця Інституту в Едмонтоні, з повною піддержкою ширшого громадянства цілої провінції Алберти. Члени веґревилської бурси стали повноправними членами Інституту ім. М. Грушевського, що від того часу почав нову добу своєї культурної, національно-освітної праці, свого розвою в Алберті.

Зараз таки там постановлено шукати в Едмонтоні відповідного будинку на винайм або і на купно. Це взяли на себе Кібзей і Лучкович. І видно, що щастя їм сприяло, бо якраз в початку вересня вступили припадково до Товариства Едмонтон Байбел Інститют, що мало гарний двоповерховий будинок на розі 98-ої вулиці і 106 евню. Саме того дня це товариство рішило себе розвязати і майно продати. Це була знаменита нагода. Скликано негайно збори і дня 7-го вересня підписано угоду купна того будинка і окремого сусідного, що був церквою того товариства і з малими змінами знаменито надавався на Український Народний Дім. Ті два будинки зі всім умебльованням і трома великими лотами землі куплено за 15,500 долярів. Готівкою треба було дати 2,000 долярів, а решту на легкі сплати. Одначе тут виринуло питання — де

взяти тих 2,000 долярів? Заряд мав готівки в банку $5.30. Та при добрій волі щирих одиниць і цему лихові зараджено. Пп. П. Зварич, А. Зварич, В. Кирилюк, Н. Кирилюк і В. Чумер негайно визичили зарядові 1,000 долярів. Другу тисячу визичили пп. Ю. Лазарук з Едмонтону і О. Кузик з Чипмен, обидва по 500 долярів. П. Зварич при тім запевнив, що він збере таку саму суму як жертви на ціль Інституту в околиці Веґревил і тим сплатить собі довг. Цю обіцянку виконав в короткому часі. Ю. Лазарук пізніше і свою позичку подарував, так що Інститутові лишилося довгу лише 500 долярів для Кузика.

Куплений будинок відкрито 23-го вересня 1919 року, а формальне врочисте відкриття відложено до слідуючого загального народного зїзду, що відбувся 2 і 3 грудня того року. Купно власного будинку відразу поставило Інститут на сильні моральні і матеріяльні основи та запевнило йому розвій і силу на будуче. Воно мало також важне психольоґічне значіння і вплив серед українського громадянства в Алберті. Воно від разу розвіяло сумніви в його будучність серед слабших духом і заглушило критику противників Інституту. Становище ректора-управителя припоручено І. М. Ґлові, тодішному протестантському проповідникові, який приняв цей уряд з застереженням від заряду, що він зробить прилюдну заяву в пресі, що він залишає всяку активну роботу в презбитеріянській церкві. І так зробив.

Праця в Інституті пішла жвавіше вперед. Число питомців збільшилось до 60, з котрих 49 були діти фармерів. Між ними було 8 студентів університету. Жертви напливали краще і заряд, використовуючи кращий фінансовий стан, вже в квітні наступного року заплатив на конто довгу на будинках 2,500 долярів. Загальний Народний Зїзд відбувся в днях 2 і 3 грудня 1919 року в злуці з двома зїздами в Саскатуні і Вінніпеґу, як Четвертий Народний Зїзд. Зїзд відбувався під свіжим враженням визвольних змагань наших братів на рідних землях і тому всі бесідники у своїх промовах зверталися до тих подій. Зпоза Канади був д-р В. Сіменович з Шікаґо і виголосив реферат на тему "Велика Україна і Велика Росія". З Манітоби був п. Т. Д. Ферлей, тодішний посол до манітобського сойму. З Саскатуну був п. В. Свистун, ректор Інституту ім. П. Могили. З місцевих бесідників були проф. Кар, проф. Александер, міністер освіти Смит. Промовляли також з місцевих: М. Лучкович, О. Григорович, П. Зварич, І. М. Ґлова, А. Т. Кібзей та інші. Делеґатом з Бритіш Коломбії був п. В. Мельничук. На підмогу Інститутові зібрано від жертводавців готівкою 2,430 долярів, крім деклярацій. Два фармері деклярували по 1,000 долярів і зложили поважні суми як завдаток. Поважніші жертви зложили слідуючі громадяни: Юрко Лазарук з Едмонтону 700 долярів, Прокіп Маґера з Федора 350 долярів, П. Зварич з Веґревил 200 долярів, В. Никифорук з Заваля 100 долярів, І. М. Ґлова 100 долярів, Ів. Никифорук з Едмонтону 100 долярів, Дм. Пронюк з Едмонтону 100 долярів, В. Федун з Краків 100 долярів, Дм. Фербей з Едмонтону 100 долярів. Всіх жертводавців було 52.

Зимою заряд, використовуючи той запал, провадив збірку дальше, щоби зменшити довг на будинках. Хоч матеріяльні обставини, головно

серед фармерів стало погіршувалися, то все таки зібрано в протягу кількох місяців понад 3,000 долярів.

В днях 23 і 24 листопада 1920 р. відбувся в Едмонтоні Пятий Народний Зїзд, на якім був присутний гість з рідного краю, проф. Іван Боберський, який своїм привітом від української армії і наших заморських братів та відчитом зворушив навіть такі серця, до яких досі рідна справа не мала доступу. Хоч було надзвичайне захоплення серед учасників, то замітне було пригноблення з причини тяжкої повоєнної крізи. Ціни на фармерські продукти впали до мінімума, так що фармерові не оплачувалось відвезти трохи збіжжа до елєватора. Ціна худоби впала до пів цента живої ваги. І хоч кожний присутний і душу дав би на народну справу, то грошей не мав. І коли прийшлося збирати жертви, то зібрано лише понад 200 долярів. Обставини не поліпшувалися. Йшло до гіршого.

Роки від 1921 до 1924 були для Інститута такі тяжкі, що люди, які вложили стільки праці і гроша, мусіли рішити, чи їхня праця має продовжуватися, чи закінчитися сумним фіналом. Збірка пожертв стала неможливою. Фармері, попавши в тяжкі фінансові клопоти, не посилали своїх дітей до шкіл до міста. Інститут терпів подвійно. Довг на будинках, податок, процент забирали поважні суми, які прийшлося заспокоювати приватними позичками від членів, як хто міг. В 1921 році було записаних в Інституті лише 20 студентів, яких місячні оплати не вистарчали на біжучі видатки. Головна кріза Інституту наступила аж в 1924 році. Незаплачений морґедж грозив упадком. Щоб підтримати Інститут при життю, заряд (дирекція) скликав збори членів, на яких предложено фінансовий стан. Збори вирішили оподаткувати всіх членів по 3 доляри на рік, на найконечніші потреби, поки ситуація не поправиться. А що до довгу, то знайшовся одинокий спосіб рятунку, щоби самі члени купили морґедж, який ще тяжів на реальностях в сумі 6,500 долярів. Знайшлися два високо ідейні члени, а це Дмитро Пронюк і Юрко Лазарук в Едмонтоні, які сплатили, себто купили той морґедж, і тим способом Інститут був врятований для українського загалу в Алберті. Цим двом добродіям Інститут завдячує своє дальше існування, бо свої вже не виженуть, хоч довг зостався довгом, та у своїх.

Ця трівога розійшлася по провінції і на неї відкликнулись щирі свідомі люди і поспішили на поміч. Околиця Січ-Коломия заслугує на особлившу увагу. Вона з власної ініціятиви зібрала на Інститут 2,045 долярів і прислала делеґатом Д. Фодчуком на збори членів. Більші жертви зложили: Григорій Винничук з дружиною 550 долярів, брати Василь і Дмитро Саламандики 150 долярів, Михайло Чернявський 150 долярів, Никола Харук 125 долярів, Петро Шевчук 110 долярів, Йосиф Щур 100 долярів, Семен Ґеорґій 100 долярів. Окрім цього прибуло нових повних членів 278 і 170 таких, що зложили завдатки на членство. Вибрано окремий комітет для збірки жертв на сплату довгу. Цей комітет взяв до помочі п. Іл. Мазуркевича як колектора, який посвятив весь свій час на це діло. Кампанія велася аж до слідуючого зимового зїзду і увінча-

лася несподіваним успіхом, бо принесла загальну суму 6,463 долярів. Інститут віддихнув з полекшою.

Період від 1925 до 1930 року належить до найкращих часів в історії Інституту. В тім періоді західна Канада почала помалу освободжуватися з повоєнної економічної депресії, і це мало безпосередний вплив на матеріяльний і моральний стан Інституту. Фармері і робітники могли вже післати своїх дітей до вищих шкіл в місті. Стало лекше стягати залеглі довги і Інститут зміг вже вдержатися на власних ногах. Підчас зимового зїзду в Едмонтоні в 1928 році було ще 2,000 долярів несплаченого морґеджу. На цім зїзді п. В. Свистун зробив відповідний заклик до учасників і за пів години присутні скинули готівкою 2,000 долярів і цим сплатили морґедж цілковито. По збірці відбулася церемонія "палення морґеджу". Коли заплачений морґедж горів, ціла саля ґреміла оплесками. По цім відспівано "Многая літа" всім тим, що причинилися до сплачення цего тягару, а окремо вірителям Пронюкові і Лазарукові, що терпеливо чекали. На цім зїзді був також ґенерал Сікевич. Це була хвиля високого підйому. Та не на довго.

Вже в 1930 р. наступила загальна економічна кріза в Канаді, яка не оминула й Інституту ім. Грушевського в Едмонтоні. З кінцем 1934 р. фінансовий звіт Інституту показав вже невідрадні підрахунки. Студенти завинили старих довгів Інститутові на суму 10,790 долярів. Залеглого податку було 1,783 долярів. Інших довгів поверх 2,800 долярів. Це все принесла за собою загальна економічна кріза в світі. Одначе Інститут завдяки невтомній праці своїх зарядів продовжував невпинно свою культурну виховавчу працю і при допомозі свідоміших одиниць не допустив до упадку. Тепер Інститут став вже на твердім ґрунті і є гордістю едмонтонців і взагалі албертійських українців, як і всіх українців в Канаді.

На закінчення слід згадати про користи для народу з тої невтомної праці і змагань та жертв свідоміших одиниць за 25 років (1917—1943). Виховані питомці Інституту:

Абсольвенти ріжних університетських факультетів (лікарі, адвокати, дентисти, аґрономи і т. п.)	76
Учителі (бувші і теперішні)	120
Курси стенографії	79
Торговці (бизнесмени) в ріжних галузях торговлі	64
Фармері в ріжних галузях	85
Інші заняття	200
Невідомо	94
Разом	718

З того числа відомі в загальнім канадійськім життю такі:

Михайло Лучкович, В.А., перший посол українець у федеральнім парляменті в Оттаві.

Петро Міськів, М.А., бувший посол до албертійського сойму.

Дмитро Попіль, посол до албертійського сойму.

Василь Томин, посол до албертійського сойму.

Григорій Косташ, В.А., інспектор державних шкіл в Алберті.

Олекса Чарнецький, В.С.А., провінціяльний аґроном в Алберті.

Іван Гуцуляк, В.А.В.Е., директор вищої школи.

Іван П. Зварич, Б.С.Е., інжинір-будівничий.

Іван Дікур, В.А., Л.Л.Б., правник (тепер посол федерального парляменту з округа Веґревил).

Дмитро Кобильник, Б.С.Е., електро-технік.

М. Д. Шемелюк, Б.С.А., провінціяльний аґроном в Алберті.

Павло Закус, Д.Д.С., дентист у Вінніпеґу, Ман.

Павло Гуцуляк, Д.Д.С., дентист в Торонто, Онт.

Іван Вацик, М.Д., лікар у Форт Виліям, Онт.

Іван Пилипюк, М.Д., лікар в Гемилтон, Онт.

Михайло Бойкович, Д.Д.С., дентист в Саскатуні, Саск.

Никола Д. Голубіцький, М.Д., лікар в Редвей, Алта.

Юрій Драґан, М.Д., лікар в Саскатуні, Саск., перший посол українець до саскачеванського сойму.

Іван Верхомин, М.Д., лікар в Едмонтоні, Алта.

Михайло Сиротюк, М.С., домініяльний аґроном.

Микола Стринатка, В.СчА., провінціяльний інспектор з обсягу молочарства в Алберті.

Василь Мойсей, В.С.А., провінціяльний інспектор публичної санітарности в Алберті.

Микола Николайчук, В.С.А., М.А., професор помічник в МекДоналд університеті в Монтреалі.

Федір Маґера, Б.С.А., провінціяльний аґроном в Алберті.

Іванна Маґера, В.С., інструкторка в Албертійському університеті домашного господарства.

Цей виказ показує, що нема ні одної важнішої життєвої ділянки в нашім канадійськім життю, в якім питомці Інституту не занимали б визначного місця. Це поважний здобуток за тих недовгих 25 років. Переважна більшість перших основників Інституту ще живе і може радіти наслідками свого великого народного діла. Не було б тих виховавчих Інститутів в Канаді, українські поселенці були б може і до нині забуті, як маса, якою треба чужим опікуватися і її всюди репрезентувати. Ті вихованці Інститутів несуть сміло і гордо імя народу, з якого вийшли, і як провідники несуть в народ набуту освіту.

Фінансовий огляд Інституту ім. М. Грушевського за 25 років.

Забрало б багато місця подати тут подрібно фінансовий зріст Інституту майже за 25 років. Одначе, щоби читачі цеї книги мали хоч загальний огляд приходів і були познайомлені з розходами цего Інституту, подаємо тут лише круглі цифри всіх приходів і розходів від часу заснування в 1918 р. до кінця серпня 1942 р.

1) Членські вкладки (уділи) .... $ 36,000.00
2) Добровільні датки, приходи з підприємств, концертів, базарів, винайм салі Інституту, з коляди, радіо-програм і других 28,000.00

3) Заплачені рахунки студентів за харч, помешкання, уживання меблів і за книжки 166,000.00

Разом $230,000.00

В протягу тих самих років Інститут ім. М. Грушевського мав такі розходи (також в круглих сумах):

1) Купно і направа будинків, меблів та ріжної обстанови, книжки, прибори до діловодства, автомобілі, оплата податків, асекурації, процентів від довгів .... $ 40,000.00
2) Кошти адміністрації Інституту: ректор, обслуга, опал, світло, вода; кошти зїздів, представлень, концертів, базарів; стягання довгів від студентів; видатки на Рідну Школу та жертви на ріжні народні ціли 107,000.00
3) Кошт провізій для студентів і персоналу Інституту 81,300.00
До цього додати фонди в банку і на руках, бонди і депозити 1,700,00

Разом $230,000.00

Майно Інституту.

З днем 1-го вересня 1942 р. майно Інституту ім. М. Грушевського представляло вартість около 30,000 долярів, беручи під увагу теперішну вартість будинків, меблів та іншої обстанови і вигляди на стягнення студентських довгів, які змінюються враз зо змінами економічних обставин. Цю вартість можна поділити так:

1) Відновлені будинки і площа $15,000.00
2) Меблі, пяно, авто, ґардероба і сценерія 6,000.00
3) Бібліотека 800.00
4) Довги студентів Інститутові (не всі вдасться стягнути) .. 6,000.00
5) Готівка в банку і на руках, зворотні депозити за воду, світло і ґаз 1,200.00
6) Гроші вложені в воєнні бонди Канади 500.00

Разом $30,000.00

Спис членів Інституту ім. М. Грушевського і їх вкладки та жертви по кінець 1942 року.

Всіх членів, які вплатили уділи від 25 долярів вгору, було разом 579

Тих, що вплатили по 25 долярів	237
Від 26 до 50 долярів	191
Від 51 до 100 долярів	74
Від 101 до 150 долярів	46
Від 151 до 200 долярів	13
Від 201 до 250 долярів	6
Від 251 до 300 долярів	4
Від 301 до 350 долярів	3
М. Чернявський 438 долярів	1

Марія Лазарук 473 долярів	1
П. Зварич 459 долярів	1
Григорій Винничук 585 долярів	1
Юрко Лазарук 588 долярів	1
	Разом 579

Члени і питомці Інституту ім. М. Грушевського в арміях Канади 1943 р.

У всіх трох збройних силах Канади було в 1943 році членів і питомців Інституту у ріжних ранґах, почавши від тих, що були у вишколі, аж до майора — 89 осіб. З них при воздушній фльоті 51 особа (мужчин 49, дівчат 2), при армії (Р.К.А.) 33 мужчин, при маринарці (Р.К.Н) 5 мужчин.

Померші члени Інституту.

В протягу 25 років померло 86 членів Інституту ім. М. Грушевського, а саме: Андрусів Володимир, Варшавський Іван, Веренька Василь, Винничук Дмитро, Винничук Григорій, Гнідан Марія, Гнідан Доця, Головач Петро, Ґонталюк Петро, Ґошко Тимко, Данильчук Іван, Дзоба Сильвестер, Дікур Дмитро, Долинський Федір Д., Драпака Парафтей, Завадський Іван, Запаринюк Андрій, Засійбіда Настя, Зварич Іван, Зварич Марія, Зварич Едвард, Іванчук Остафій, Іськів Михайло, Кожушко Антін, Колісник Михайло, Кордиба Стефанія, Костащук Федір, Костенюк Самуїл, Котик Іван, Кузик Никола, Кузів Никола, Лазарук Ґеорґій, Ласківський Стефан, Леськів Іван, Лупул Михайло, Луцяк Ґеорґій, Маґера Прокіп, Маріянич Катерина, Маріянич Марія, Маріянич Василь, Марушечко Іван, Мельник Анна, Мельник Іван, Міськів Василь, Міськів Пелагія, д-р Назарук Осип, Никифорук Марія, Олекшій Дмитро, Олекшій Олекса, Павлюк Кость, Павлюк Стефан, Павлюк Василь, Павук Стефан, Пилипів Іван, Порайко Илия, Порайко Стефан, Пронюк Дмитро, Радомський Іван, Радомський Василь, Ропчан Іван, Рудик Павло, Савка Віктор, Сакалюк Софрон, Середяк Іван, Сироїд Василь, Скорий Іван, Солован Катерина, Сорохан Іван, Сиротюк Григорій, Терлецький Іван, Ткачук Олекса, Томашевський Йосиф, Томащевський Іван, Томин Максим, Трефяк Василь, Федорків Павло, Федорків Розалія, Федун Григорій, Федун Пилип, Фрунчак Василь, Хлібецький Василь, Чапельська Д., Чернявський Василь, Чернявський Никола, Цимбалюк Максим, Шевчишин Григорій.

***

Самозрозуміла річ, що всі тут наведені виказі ріжних галузей праці Інституту ім. М. Грушевського, це лише за період його 25-літнього існування, і коли це пишеться, то доходить пять років дальшої його праці, про яку можемо сміло замітити, що за той час вона розвинулася до більших розмірів та кращих результатів. Молоді люди, колишні його вихованці, продовжують її, і це є запорукою дальшого розвою цеї важної інституції на користь і гордість українського загалу не лише в Алберті, але й цілій Канаді.

КОЛЄҐІЯ СВ. АНДРЕЯ У ВІННІПЕҐУ.

Думка про заснування української православної колеґії повстала в 1932 році. Як перший крок в тім напрямі був тоді зорґанізований Духовний Семинар, який істнував до кінця 1944 р., та з якого вийщло одинадцять українських священиків. Першого шкільного року 1932-33 питомці Семинара жили в Інституті ім. Петра Могили, який тоді був у Вінніпеґу; другого шкільного року 1933-34 у приватнім будинку, а від осени 1934 р. в будинку Консисторії під ч. 7 Ст. Джанс Евеню. Плян заснування Колеґії св. Андрея був уперше предложений на Конференції Духовенства 29 червня 1943 і був нею схвалений. Почалася кампанія за збіркою фондів, яка пішла дуже успішно. Цілий ряд жертводавців приспів із своїми жертвами. Згадати треба серед них на першому місці подружжа Павла і Пелагію Мельників з Едмонтону, які пожертвували на Колєґію 1,614 долярів, далі Петра і Гафію Мелещаків (550 долярів), Івана Федана з Арнолд, Па. (1,100 долярів), д-ра Івана Верхомина з Едмонтону (500 долярів), Вас. Ґаука з Принс Алберт, Саск. (500 долярів), а оце недавно Народний Дім у Вінніпеґу пожертвував на Колеґію 500 долярів.

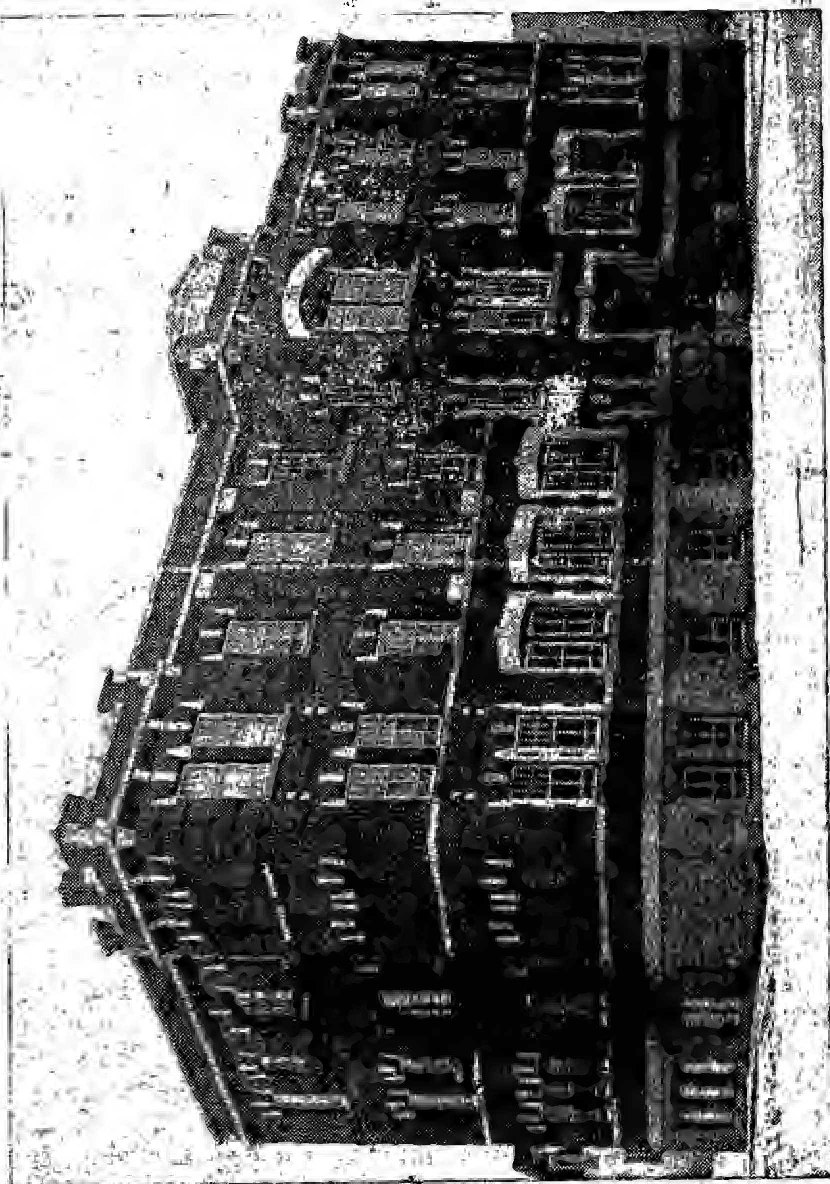
В 1945 р. було закуплено для Колеґії св. Андрея власний будинок при вулиці Чорч, ч. 259. У цім будинку містилася перед тим анґлійська Колєґія св. Івана. В 1946 році будинок відновлено в середині, а в осени того ж року почалося навчання. В будинку Колеґії замешкали студенти хлопці, а студенток-дівчат приміщено тимчасово в будинку Консисторії, а оце недавно закуплено поруч з будинком Колеґії окремий Дівочий Дім.

26 листопада 1946 відбулося урочисте отворення Колеґії. Свято розпочалося архієрейською Службою Божою в церкві св. Михаїла, яку відправив архієпископ Іван Теодорович при участи оо. Петра Мельничука з Едмонтону і Костя Желішкевича з Принс Алберт. Того ж дня відбулася святочна Академія, в якій взяли участь з гостей помічник суперінтендента вінніпеґських шкіл А. Пиґґот, голова інспекторів провінції Манітоба С. К. Роджерс і декан факультету прикладних наук "Саєнс" в університеті Манітоби д-р Г. Савндерсон, який зложив Колеґії привіт від Манітобського університету в імени президента д-ра Трумена. З поміж українських гостей був присутний на академії проф. Сергій Тимошенко, колишній ректор Української Господарської Академії в Подебрадах (Чехословаччина), який недавно перед тим прибув з Европи до Америки. На другий день 27 листопада відбулося продовження академії, на якій виступили з привітальним словом премієр Манітоби Стюарт Ґарсон та алдермен Горзон Ґарвей, який промовляв у заступстві мейора Колтера в імени міста Вінніпеґу.

Колеґія св. Андрея відкрила такі курси: 1. Ґрейд Одинадцятий (Junior Matriculation) і Ґрейд Дванадцятий (перший рік університету). 2. Курс українознавства. 3. Курс Теольоґічний та степені "Цертифікат Теольоґії" та "Бечелор оф Дівиниті" (B.D.). Літом 1947 р. Колеґія зорґанізувала Українські Літні Курси, які прослухало 80 слухачів і слухачок.

Такі самі курси відбулися і влітку 1948 р., яких слухало 94 хлопців та дівчат з Канади і зі Зєдинених Держав Америки.

На чолі Колеґії св. Андрея стоїть її ініціятор і організатор о. прот. С. В. Савчук. Принципалом Колеґії є Ф. Т. Гаврилюк, B.A.,B.Ed. Деканом Теольоґічного Факультету є маґістр Теольоґії Варшавського уні-

Українська Православна Колеґія св. Андрея у Вінніпеґу.

верситету і B.L. Оксфордського університету Дмитро Мартиновський. Викладають в Колеґії крім цих трьох: Юрій Волошиновський, B.A., Василь Сарчук, B.A., пані Етель Тілленіус, проф. д-р Дмитро Дорошенко, о. М. Юрківський, Йосиф Богонос, Володимир Богонос, пані А. Сирник, пані А. Сарчук й пані А. Павлик.

Викладаються в Колеґії такі предмети: а) Ґрейд XI: анґлійська мова і література, історія, альґебра, ґеометрія, хемія, фізика, французька мова, латинська. в) Ґрейд XII.: нормальний вступний курс, анґлійська література (новеля, поезія, драма), історія, математика, фізика, хемія, французька мова, латинська. с) Теольоґія: анґлійська мова, українська мова і література, грецька мова, церковно-словянська мова, історія України, історія християнської церкви, Старий Заповіт, Доґма і канони Східної Православної Церкви, Загальна психольоґія, Літурґія, Гомілетика, Новий Заповіт, пасторальна теольоґія, християнська етика, канонічне право, психольоґія релігії, соціольоґія, економіка і сучасні проблеми. Курс на Теольоґічному Факультеті продовжується чотири роки.

Платня за навчання на XI і XII ґрейдах виносить 85 долярів; для студентів, які відбувають практичні вправи з фізики і з хемії, додатково ще 5 дол. На Теольоґічному Факультеті платня виносить 140 долярів.

При Колеґії є бібліотека, яка нараховує кілька тисячів томів; бібліотека склалася головно з пожертвованих книжок; особливо цінні колекції подарували о. прот. С. В. Савчук і о. прот. В. Кудрик.

КАНАДІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПРОСВІТИ У ВІННІПЕҐУ.

В 1919 році зорґанізовано у Вінніпеґу культурно-освітне товариство під назвою Канадійсько-Український Інститут Просвіти з членів і прихильників греко-католицьких парохій і других орґанізацій при церквах. Духовним батьком Інституту був Преосвящений епископ канадійських українців Никита Будка. Товариство одержало домініяльний чартер з правом орґанізувати відділи по всій Канаді.

Товариство закупило велику площу на розі вулиць Прічард і Арлінґтон і приступило в 1921 році до будови власного будинку, в якім мали б міститися ріжні народні і релігійні орґанізації, як редакція часопису "Канадійський Українець", бурса ім. А. Шептицького, Товариство Бандурист і інші, а при тім велика театральна саля, якої в місті так українцям бракувало. Будинок упляновано на велику скалю, викопано пивницю на цілій площі під будинок. Та вскорі показалося, що тяжко буде довершити так широко закроеної будови, рішено залишити половину площі на якийсь час, а будувати лише половину будинку, поки що долішну частину, в якій має міститися найбільше потрібна в той час театральна саля. Літом 1921 року збудовано ту підбудову. В той час гостив в Канаді митрополит Андрій Шептицький. Він перевів церемонію посвячення і заложення угольного каменя під будинок. Будинок закінчено під зиму, і вже там почався зимовий сезон драматичних вистав. Саля велика, з усіми модерними урядженнями, містить 1,000 крісел. Велика сцена з добірними декораціями. На фронті є кімнати для засідань ріжних комітетів і на приміщення буфету. Туди перенесли свою діяльність існуючі попередно драматичні товариства і уряджували свої вистави за уміркованим в пропорції до прибутків винагородженням.

В 1923 році на запрошення епископа Будки прибув з Европи всім добре відомий диріґент-композитор проф. Евген Турула, який після першої війни на вигнанні в Німеччині зорґанізував був відомий хор з визначних українських та німецьких співучих сил, що виступав з концертами в Берліні, Відні і в ріжних місцевостях Чехословаччини. Прибувши до Вінніпеґу, проф. Турула зорґанізував при Інституті Просвіти великий мішаний хор з найдобірніших співаків місцевих товариств, під назвою Хор Канада. У тім сезоні почали появлятися на сцені Інституту концерти під його проводом, які переважно складалися з ориґінальних композицій проф. Е. Турули, як "Пісня старого мельника", барітонове сольо в супроводі хору; вязанка пісень "Вечір на Україні" (хори мішані, чоловічі і жіночі); лемківські пісні, "Колискова пісня" (дует сопрана і тенора в супроводі хору) і багато других ориґінальних композицій.

В слідуючих сезонах виставлено силами Хору Канада дві сценічні ораторії, ориґінальні композиції проф. Турули, "Українська Вефлиємська Зоря" і "Страсти та Воскресення Христа". Ці ораторії були пізніше сфільмовані і виставлялися на екрані. Хор Канада, під умілою рукою проф. Турули, був так зіспіваний і вишколений, що співав навіть концерти композитора Бортнянського, такі трудні до виконання, як "Блажен Муж", "Возведох очі мої", "Вскую прискорбна єси, душе моя", "Єгда на хресті пригвоздиша" та інші церковні композиції, яких рідко хто не лише в Канаді, але і в старім краю мав нагоду чути. Ті композиції співали лише катедральні заводові хори.

Хор Канада визначився на ювілейнім святі міста Вінніпеґу, співаючи перед многотисячною ріжнородною публикою композиції проф. Турули, а саме по українськи кантату "Від літ як в Канаду ми прийшли" і по анґлійськи "Канада Овер Олл". У ювілейнім поході українці виставили два походові троки (флоти) "Просвіта" і "Україна", багато прибрані, удекоровані українськими і канадійськими барвами після пляну проф. Турули. Декорацію тих флотів виконав п. Павло Барицький, сценар Інституту Просвіти. Ті флоти здобули пальму першенства. З цего хору вийшли спосібні диріґенти, як К. Андрусишин (теперішний професор університету в Саскатуні), Борисик, Левак, Левицький, Мороз.

В 1929 році Український Народний Дім у Вінніпеґу запросив проф. Турулу на диріґента свого хору. Цей хор був вже від літ відомий зі своїх мистецьких виступів, зложений з вибраних талановитих співаків бувших трох драматично-співацьких товариств після їх злуки в 1922 році з Народним Домом (виступи того хору описані попередно у цій книзі). Треба замітити ще, що на одному весняному концерті в театрі Палас хор відспівав майстерно, з великим признанням публики, перший раз вязанку веснянок (гаїлок), які проф. Турула зааранжував на мішаний хор з ориґіналу, написаного ще в 1918 році С. Ковблем. Гаїлки на старий подільський мотив в перерібці змісту слів на тогочасні післявоєнні обставини. В тім часі головою драматичної секції У. Н. Дому був відомий спосібний режісер Василь Казанівський. Обом їм з проф. Турулою належиться признання за виставлення на сцені Інститута славної оперети Штравса "Барон Циганів". Проф. Турула з фортепянового укладу

зладив орхестрально-хорову партитуру на інструменти, хор і сольоспіви. Успіх вистави був так великий, що мусілося її ще раз повторити. Сольові партії виконали знаменито слідуючі особи: сопранові — пані Вергунова і панна Анна Бойчук. Альтові — пані М. Рута і пані М. Гомик. Тенорові — пп. Я Самотілка і В. Казанівський. Барітонові — пп. В. Балешта, Печенюк і С. Ковбель. Виставлено також оперети під музику проф. Турули "Сон під судний день" і "Дівочі мрії". Музику до цих оперет скомпонував проф. Турула. В тім часі відбулися відомі виступи хору У. Н. Дому в великих міських театрах в різдвяному сезоні, в Метрополитен, Вокер, Плейгавз та на конвенції лікарів в Ловер Форт-Ґері. Від 1930 до 1933 року проф. Турула перебував у Виндзор, Онт., де побіч ведення музичної школи, управляв українськими хорами у Виндзор і в Дітройт, де виставив на сцені великої авдиторії свою ораторію "Вефлеємська Зоря". В 1933 році повернув до Вінніпеґу і знов обняв місце диріґента в Народнім Домі. В той час хор Народного Дому літом відбув багато поїздок з концертами по дальших околицях, про які попередно вже згадано.

Український Народний Дім почав заходи спровадити з Европи д-ра П. Маценка, що був диріґентом хору української церкви св. Варвари у Відні. Проф. Турула не хотів бути на перешкоді в цій справі і уступив з посади диріґента хору і обняв управу хору при Рідній Школі ім. М. Шашкевича при вулиці Юклид. Не довго треба було чекати, щоб і той хор став одним з кращих у Вінніпеґу. Хор співав також нові композиції Турули, як "Для України живем", "Сповнилась міра", "Похорон стрільця", "Україна понад все", "Ми в таборах і по тюрмах", "Пращай, дівчино" і інші. Виставлено також між іншими оперету "Запорожський Клад", до якої проф. Турула скомпонував музику на хор і орхестру та поодинокі сольові партії.

В той час відбувалися ювілейні Шевченківські свята спільними силами всіх орґанізацій міста Вінніпеґу рівночасно в двох найбільших українських салях, то є в Інституті Просвіти і в Православнім Соборі. Концерти відбувалися в слідуючий спосіб: Перша частина програми була другою частиною в Соборі, а друга частина програми була першою в Інституті. Учасники свята в котрій небудь салі мали нагоду чути і бачити ту саму програму, лиш з переміною частин. Відчити виголошували рівночасно в обох салях, переходили лише хори. Хор, що відспівав свою програму в Інституті першим, переходив до Собору і там ту саму програму співав, як першу точку в частині другій і навпаки. Щоб уникнути яких небудь непорозумінь чи підозрінь з приводу двох противних собі таборів, кожна з двох сторін назначувала зпоміж себе промовців, що мали виголосити відчити в обох салях, і ті прелеґенти мінялися. Так було два роки.

В 1938 році проф. Турула обняв під свою оруду два хори — хор Українського Національного Обєднання (УНО) і хор Читальні Просвіти. Ті хори влаштовували концерти на переміну що другу неділю. В аматорськім кружку УНО режісером був п. А. Левицький, а в Читальні Просвіти п. Е. Возьний. Окрім цего зорґанізовано при Читальні Про-

світи під проводом проф. Турули Артистичний Хор з тридцять вибраних співаків, переважно солістів, зорґанізовано і вишколено малу симфонічну орхестру з кращих музикантів, учеників проф. Турули. Хор складався з 30 співаків. При помочі цього хору і орхестри була знята перша українська і взагалі перша в Канаді фільма в салі Читальні Просвіти. До цеї фільми проф. Турула приготовив свою композицію "Вефлеємська Зоря". Зміст цеї фільми, помимо свого наскрізь релігійного підкладу, є також високо патріотичного характеру.

У виробі цеї фільми заінтересувалися не лиш українці, але і в великій мірі анґлійці. Доказом цього може послужити це, що мейор міста Вінніпеґу Джан Квін приходив кожного вечора до салі, де знималася фільма. З ним приходили також визначні знавці драматичної штуки і музики. Вони висказувались з захопленням про чудові мельодії, які співав хор і поодинокі солісти. Головно подобались їм увертюри орхестри перед кожною дією. Хвалили також взірцевий порядок і дисципліну. Фільмуванням управляв п. Дмитро Пилюк, артист-маляр. Він також приготовляв сценічні декорації і костюми. Технічними директорами були Петро Злотий і Анджело Ассетті, члени Лавра Фільм Корпорації.

По закінченні і виробленні фільми, висвітлено її перший раз в салі Інститута Просвіти у Вінніпеґу в грудні 1939 року. З цеї нагоди мейор Квін прислав на руки Пилюка лист слідуючого змісту:

"20-го грудня, 1939. — Одною з визначних характеристик наших українських горожан є їх замилування до аматорських драматичних вистав, як доказують їх численні сценічні продукції. Тепер вони стають ще більше амбітними, бо хочуть поширити те своє замилування дальше, а саме створити першу звукову драматичну фільму у Вінніпеґу. Я мав нагоду бачити їх роботу при фільмуванню "Ди Стар оф Бетлегем" і був здивований тим ентузіязмом всіх, що в тій продукції брали участь, помимо того, що це робилося у дуже тяжких обставинах. Однакож помимо всяких перешкод вони випродукували річ, яка збагачує культурне життя нашого міста і краю, в якім вони живуть. Я бажаю їм і їхній фільмі якнайкращих успіхів. Дж. Квін, мейор."

В часі другої світової війни всі співацькі орґанізації мусіли припинити свою роботу. Молодь кинулася у воєнний вир. Мужчини пішли до армії, дівчата одні пішли до армії, а другі пішли до праці при виробі воєнного знаряддя. Зосталися старші і діти. Праця в освітних товариствах ограничилася на шкільних дітях, щоб при їх помочі продовжувати сяк-так бідну мистецьку працю, щоб вдержати орґанізації при життю.

Проф. Турула звернув свою працю на музичне виховання українських дітей, щоб підготовлювати доріст на місце тих, що кинулись до боротьби в обороні справедливости. З його музичної школи в протягу 22 років вийшло вже поверх сотні учнів і учениць, вишколених в музиці на ріжних інструментах, пяністів, скрипаків, ґітаристів, між ними теперішних учителів музики і диріґентів. Всі вони здали іспити перед Торонтонською Музичною Консерваторією, переважно з гонорами першої кляси, або відзначені срібними медалями. Не мало з них є вже відо-

мі нині як фахові визначні музиканти. Проф. Турула і до нині продовжує свою музичну школу у Вінніпеґу під ч. 419 Бойд евню.

Багато цінних композицій в його теці чекають слушного часу, коли вони зможуть побачити світ. От хоч би ті "Гаїлки", про які знають лиш ті, що чули їх на однім веснянім концерті У. Н. Дому в театрі Палас. Ніхто поза тим більше їх не чув. Ніхто не знає ще і про ту чудово скомпоновану музику до оперети "Скарб в жебрачій торбі", яку написав С. Ковбель ще перед війною. Сама песа спочиває в рукописі і досі, і також не знати, чи хто нею зацікавиться і пустить її в світ. Старші носії драми вже знеможені спочивають, вдоволені, що свою мозольну працю сповнили. Молодь вдовольняється зірками з Голивуд і так рідне мистецтво помалу сходить до історичного музею в памяті тих, що ще живуть до якогось часу.

УКРАЇНСЬКА БУРСА ІМ. АДАМА КОЦКА У ВІННІПЕҐУ.

Ще від 1910 року почали підноситися на ріжних більших зібраннях українців у Вінніпеґу думки про заснування бурси, яка дала б приміщення для студентів вищих шкіл з кольоній. Ті думки помалу поширювалися і назрівали. Одначе тяжко було прийти до зреалізування їх з ріжних причин, як брак фондів, приміщення, а що найважніше, брак загального порозуміння між українцями ріжних поглядів і ґруп, які хоч розуміли потребу такої бурси, та кожна ґрупа розуміла її по свойому.

В 1914 році за почином Українського Народного Дому скликано віче в тій справі в льокалі Товариства Боян при вулиці Прічард і МекҐреґор. Вибрано тимчасовий комітет, який мав занятися виготовленням начерку статута і започатковано збірку фондів. Головою комітету вибрано Івана Марцінова, касієром Дмитра Жеребка. Започатковано також впис членів. Принято назву орґанізації Українська Бурса ім. Адама Коцка. З початком 1915 року відбулися вже загальні збори членів і перевибрано заряд. Рішено також заінкорпорувати орґанізацію. Збірку фондів перебрав нововибраний касієр п. Е. Оробко.

Другі загальні збори відбулися 3 липня, 1915. Збори почалися в галі при малій церкві при Стела і МекҐреґор вулиці. Збори відкрив предсідник І. Марцінів. До переведення зборів вибрано предсідником п. Михайла Пришляка, секретарями пп. В. Казанівського і Т. Марцінова. Касовий звіт дав касієр Е. Оробко. Він сказав, що бурса числить вже 226 членів, які заплатили вкладки на його руки $225.50. Щодо зібраних грошей попереднім касієром, то п. Жеребко не згодився передати їх нововибраному зарядові, поки бурса не буде зачартерована. Він є відвічальний за ті гроші, зібрані добровільними жертвами і не знає ще, що може статися з бурсою. На цих зборах вписалося ще 27 нових членів.

Найважнішою справою на цих зборах було доповнення статута. Зараз при першій точці, назва бурси, вивязалася широка і бурлива дискусія. Т. Ястремський поставив внесок, щоби бурса називалася Укра-

їнська Католицька Бурса, мотивуючи тим, що слово "католик" має більше значіння, чим "греко-католик". Григорій Боднар вніс, щоби бурса називалася греко-католицька, тому, що між українцями нема чистих католиків, а є лише греко-католики. Я. В. Арсенич вніс, щоби назва остала та, що є, Українська Бурса ім. А. Коцка. Свій внесок він мотивував тим, що між українцями в Канаді є люди ріжних релігійних поглядів, і ми не можемо заборонити жадному українцеві бути членом бурси, ані студентові українцеві користати з тих добродійств, які може йому бурса дати. Ці три внески дано під голосування і вислід був такий: за внеском Ястремського було 2 голоси, за внеском Г. Боднара було 68 голосів, за внеском Арсенича було 82 голоси.

Зараз після ухвалення назви члени, які не були вдоволені з висліду голосування, счинили гамір, так що предсідник М. Пришляк не чувся в силі вдержати порядок і зрезиґнував. На його місце вибраний новий предсідник п. Арсенич старався привернути спокій. Коли і йому це не вдалося, тоді С. Басістий вніс, щоби збори перервати і перенести в інше місце, а саме до галі В. Хлопана при вулиці Боровс. Внесок перейшов великою більшістю голосів, і збори перейшли до згадної салі, та вже у меншім числі. Там продовжувалася дальша дискусія над зміною деяких точок статута. По тім вибрано новий заряд, до якого увійшли: Я. В. Арсенич, С. О. Харамбура, П. Попель, Ґ. Скегар, М. Пасічняк, Т. Д. Ферлей, В. Хлопан, Д. Мандзюк, І. Неґрич, О. Г. Гикавий, В. Білинський, М. Шкреметка, Клим Паньків і Т. Боднар. Заряд уконституувався так: предсідник Я. В. Арсенич, заступник О. Харамбура, секретарі Ґ. Скегар і М. Пасічняк, касієр П. Попель. Так отже справа бурси, яка наробила стільки галасу, покінчилася і приступлено до вироблення пляну, щоби отворити бурсу ще в цім році. На засіданню заряду вибрано зпоміж членів вибраних зборами три окремі комісії, а саме комісію фінансову, конкурсову і господарську, яка мала занятися вишуканням і винайменням будинку для бурси.

Бурсу отворено з початком шкільного року 1915 в спокійній частині міста Вінніпеґу при вулиці Джуно, ч. 117, в центрі шкільних заведень і близько публичної бібліотеки Карнеґі при вулиці Виліям. Приміщення на разі дістали 16 питомців середних і вищих шкіл. Заряд, на жаль, був змушений відмовити більшу половину аплікацій з браку фондів, одначе з надією, що в протягу року при допомозі українського громадянства і при спільній праці заряду, число питомців подвоїться. Заряд приймав питомців на слідуючих услівях:

1) До бурси приймається тільки здібних учеників української народности від 12 року життя, і від 7 до 12 кляси публичних шкіл.

2) Першенство мають ученики з Манітоби. Інші провінції на заході мають свої бурси, а саме в Саскачевані Бурса ім. П. Могили в Саскатуні і бурса в Канорі; в Алберті бурси в Едмонтоні і Веґревил.

3) Кожний принятий ученик від кляси 9 до 12 має обовязок брати "комбайн курс", то є учительський в сполуці з матрикуляцією.

4) Кожний принятий питомець має обовязково брати українські предмети в бурсі.

5) Батько або опікун ученика має обовязково стати членом Бурси ім. А. Коцка.

6) Оплата за мешкання, харч і домашну науку виносить на місяць від 16 долярів вгору. Для бідних оплата може бути відповідно знижена.

7) За уживання інвентаря треба заплатити згори за цілий рік $5.00.

8) Кожний ученик повинен зложити при вступі на бібліотеку бурси 2 доляри.

9) Кожний ученик має мати 4 пари верхного і спідного білля, 6 пар скарпеток, 12 хустинок, 8 ковнірців, 2 пари черевиків, 2 убрання, 1 зимовий плащ, капелюх, шапку, 4 рушники, мило, щітку до зубів, щітку до одягу і щітку до черевиків.

10) Шкільні книжки і прибори, прання і більші видатки на лічення в разі потреби, має оплачувати сам ученик.

11) Кожний ученик має долучити до аплікації поручення від місцевого учителя, що він чи вона заслуговує своєю пильністю та здібністю на приняття до бурси.

На слідуючий 1916 рік Бурса ім. А. Коцка перенеслася до Українського Народного Дому. Всіх питомців було 27, з них 4 студенти учащали на університет, 23 до середніх шкіл в місті. Після віроісповідання було 24 греко-католиків, 2 православних і 1 презвитеріянин. Вісім з них учителювали по кольоніях, 12 працювали підчас вакацій, а сімох удержували родичі. Всі з провінції Манітоби, крім одного з Саскачевану. На 1917 рік вибрано новий заряд з цих осіб: Я. В. Арсенич, О. Боянівський, П. Войценко, В. Ґуйван, М. Демчук, В. Дідуник, Е. Липінський, І. Неґрич, П. Павлюкевич, В. Скіба, Т. Д. Ферлей, Д. Якиміщак, С. Ковбель, Д. Янда і П. Кіпран. Заряд уконституувався так: предсідник Я. В. Арсенич, секретарі Д. Янда і О. Боянівський, касієр І. Неґрич. Всі інші вибрані члени становили дві ділові комісії — фінансову і дорадчу. Всі вибрані були членами Народного Дому. Контрольна комісія: Ст. Басістий, М. Левицький і П. Лотоцький. На зборах членів бурси в серпні 1917 р. касієр І. Неґрич предложив такий касовий звіт за перший квартал:

ПРИХОДИ:

Перебрано від бувшого касієра Дм. Жеребка	$ 441.08
Членських вкладок зібрано	14.00
Від питомців зібрано оплат	410.00
Добродійними жертвами зібрано	1,194.80
Разом	$2,060.78

РОЗХОДИ:

На інвентар видано	$ 450.00
Чартер, льокаль на сходини, друки, почта, подорожі	172.45
Рент, услуга, віктуали і опал	771.99
Готівка в касі	666.34
Разом	$2,060.78

Коли бурса перенеслася до Українського Народного Дому, орган греко-католиків, "Канадійський Русин", помістив в послідні́м числі за місяць жовтень 1916 р. запит до редакції "Українського Голосу" про бурси, який зводиться до слідуючого речення: "Ми хочемо знати, чи бурса є в згоді з світоглядом греко-католиків українців... Чи бурса ім. Адама Коцка і другі є основані на католицьких засадах?..."

На це питання редактор Українського Голосу, О. Жеребко, подав таку відповідь:

"У відповідь можу сказати, як член заряду Бурси Адама Коцка, що ми не заводимо ніякої церкви, а навіть не думаємо давати комусь релігійного образування. Ми не є релігійна секта. До релігійних справ не мішаємося. Вже є досить партачів, що причіпилися до релігії і реформують, колотять та баламутять. За релігійне виховання дбає батько, посилає свою дитину до такої церкви, яку собі вибере. А в бурсі нема дітей. Бурса приймає вже учеників старших і лишає їм повну свободу що до релігійних переконань. В якій церкві їх виховали родичі, до такої церкви вони можуть собі йти кожної неділі і свята. Заряд бурси нічого їм у тім згляді не забороняє. А вчити їх релігії не береться, бо нема між нами священиків. Більшість членів заряду бурси є греко-католики, але заряд не береться до того, що до него не належить, а іменно, давати релігійне виховання. Ми на теольоґію не ходили. Бурса кладе собі за мету: дати бодай мале підпертя кожному ученикові українцеві, який є пильний і хоче вчитися. Вишукувати здібних учеників і помагати їм до вступлення до вищих шкіл. Стягати їх в один гурт, щоби вони разом пізнавалися, щоб у них витворювалося товариське життя. Освідомлювати національно тих, що ще не є свідомі, при помочі книжок, викладів і лекцій.

"Заряд бурси постарався для учеників про доброго диріґента для науки співу і музики, учителя української мови, учителя української історії, поезії і літератури та письменства. Поза тим більше нічого, хіба про ліжко та щоденний хліб. Священика не наняли. Священики є в церквах, де ученики можуть іти і йдуть. Заряд бурси не просить нікого поради, а рядить самий. Люди вибрали заряд і він має рядити. А як цей не до ладу, не добрий, то люди виберуть інший. Часописам заряд дякує за те, що вони радо поміщують оголошення бурси, відозви і жертви. Розуміється, що "Канадійський Русин" не промовив ще ані одного слова за Бурсою А. Коцка, і нема за що казати спасибіг. Помочі не дає, а цькувати зачинає. До таких інституцій, як бурси, не треба нам ставитися ворожо згори і питати вперед, чи вони є католицькі, чи які. А питати вперед, чи вони є українські, бо тут в Канаді маємо українців з ріжних сторін. Нам треба ставити вперед своє а не чуже, свій Київ а не чужий Рим. Головно тут на чужині серед чужого моря.

"На закінчення ще скажу, що то найлекше критикувати чи кусати другого, що щось робить, а трудніше робити самому. Де ж то, аби така велика релігійна орґанізація, як греко-католицька церква, та не мала досі в Канаді хоч кілька українських бурс під своїм зарядом, а не під французьким? То сором людям казати. А коли світські люди бачать, що

церква не робить нічого на культурному полі, і орґанізують бурсу, ходять, роблять що можуть, то вже на них треба вигукувати? Робіть, то будете менше критикувати. Лише скоро, закладайте бурсу, збирайте наш молодий цвіт, що прагне школи, а не може через матеріяльні недомагання. Ніхто вам не буде шкодити, а ще може помочи досвідом. Світської бурси треба і вона є. А як би не було її ще, то треба її створити таки зараз, нині."

ЧУЖИНЕЦЬКІ ЧАСОПИСИ У ДВОХ МОВАХ.

Рік 1918. На підставі найвищого розпорядження міністерства внутрішних справ в Канаді з дня 30 вересня всі чужинецькі, а між ними і українські часописи в Канаді, були змушені припинити видавання. Послідні видання часописів вийшли ще з початком жовтня того року. Підчас цеї перерви уформувався комітет, репрезентуючий українські видавництва у Вінніпеґу: Український Голос, Канадійський Фармер, Канадійський Русин і Ранок. Цей комітет взяв справу видавання цих публікацій в свої руки. І наслідком його старань було те, що уряд Канади через свого державного секретаря дав дозвіл на видавання цих публікацій під умовою, що вони будуть видаватися у двох мовах — українській і анґлійській. Вже з початком листопада 1918 р. вийшли чергові числа цих чотирох часописів у двох мовах і мали так виходити аж до часу, поки уряд не звільнить їх від цього. З цим розпорядженням українські видавництва, які і так боролися з матеріяльними недостатками, знайшлися ще у більшій матеріяльній скруті. Вони були змушені удатися до своїх читачів і прихильників за допомогою.

Одначе це державне розпорядження до великої міри причинилося до того, що часописи мали змогу послужити кращим жерелом інформації для наших співгорожан анґлійців про українські справи. Це дало знамениту нагоду до студійовання психольоґії і вимог нашого народу, що досі було занедбане. Таке студійовання усуне пересуди, расові нетерпимости, антаґонізм та роздвоєння між народами Канади і витворить довірря, порозуміння та кооперацію, так потрібну для розвязки всяких проблєм цего краю. Порозуміння і довірря є будуючою силою, підчас коли примінювання сили дискримінує, а насильні діла та кроки спричинюють роздвоєння і хаос та спинюють всякий поступ. Особливо в цей тяжкий час, коли український народ проголосив перед світом відновлення своєї історичної незалежности та зірвався до боротьби в її обороні. На руїнах упавших великодержав, що панували над вільними колись землями України, повстала Україна як незалежна держава.

Перші числа згаданих українських часописів появилися вже у двох мовах 6 листопада 1918 р. і продовжувались аж до квітня 1919 року. Перші числа вже одною українською мовою вийшли 16 квітня. Всі ті часописи були тижневиками.

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА В КАНАДІ.

Від початку українські іміґранти в Канаді через 12 слідуючих по собі років не мали змоги думати про яке небудь друковане слово, що могло б їх інформувати про які небудь політичні та економічні справи нового краю, та про їхні звязки з рідним краєм. Перші поселенці на загал мало інтересувалися тим, бувши переважно мало або і зовсім неграмотними. Свідоміші старалися діставати часописи зі Старого Краю, або “Свободу” зі Зєдинених Держав. Та таких не було багато.

Аж в 1903 році канадійська ліберальна партія почала видавати український тижневик **“Канадійський Фармер”.** Цей часопис подавав передовсім політичні інформації ліберального напрямку, бо фінансувала його партія. Окрім цього містив статті на ріжні теми, які більше могли інтересувати читаючий загал. Редакція мала свобідну руку поза справами партії, бо анґлійці не вмішувалися в загальний напрям часопису, що друкувався незрозумілою для них мовою. Часопис виходив на чотири сторінки чотири роки. В 1907 році почав виходити на 8 сторін. Редаґували його: Іван Неґрич, Осип Меґас, Зиґмунт Бичинський, Аполінарій Новак, Онуфрій Гикавий (найдовше), д-р Т. Дацків, д-р К. Андрусишин, М. Гикавий (тепер).

В 1914 році часопис купив від перших власників чех Ф. Доячек. Після першої війни часопис закупила консервативна партія. Видавництво поширено на більшу скалю. Закуплено модерні друкарські машини і будинок при вулиці Принцес. Управителем поставлено Гр. Курдидика, начальним редактором став проф. В. Біберович. Тоді почав виходити також журнал в анґлійській мові “Новий Канадієць” (“Ню Канедіен”). Це видавництво в часі відомої депресії відкупив його попередний власник Ф. Доячек.

“Ранок”.

В 1905 році почав виходити часопис “Ранок”, як орґан презвитеріянської церкви в Канаді. Зразу виходив також на 8 сторін під редакцією Івана Бодруґа. Дальше редаґували його Володимир Пендиковський, Михайло Ґлова, Зиґмунд Бичинський і другі. Часопис релігійного напрямку, в дусі протестантизму. Поза тим містив також статті на ріжні теми, як освітні, політичні та економічні. В 1920 році перемінив назву на “Канадійський Ранок”. Виходить і досі у тім самім напрямі як орґан презвитеріянської церкви (тепер Злучена Церква — Юнайтед Чорч). Редактором його є проповідник Іван Ковалевич.

“Український Голос”.

В 1909 році оснувалася Українська Видавнича Спілка, яка почала в березні 1910 року видавати часопис “Український Голос”. Це перший в Канаді часопис, що прибрав дійсне імя народу і розповсюдив його в Канаді. Досі в Канаді були лише русини, австріяки, буковинці та росіяни. Українців не було. Першим управителем і орґанізатором спілки був Т. Д. Ферлей. Від 1913 року управителем став П. Г. Войценко. Першим редактором був Василь Кудрик. Від 1921 року редактором був

Мир. Стечишин. Тепер редактором є І. Г. Сирник. Спілка мусіла пережити і перебороти всякі початкові недостачі і тягарі, опираючись тільки на свідоміших одиницях, без ніякої фінансової допомоги з боку якоїнебудь політичної партії або релігійної секти, як ті попередні видавництва. І тому мала змогу ширити свідомість серед української іміґрації без ніяких чужих впливів збоку. Під цим впливом почали вже і другі орґанізації, які мали назву "руський", змінювати на "український".

"Канадійський Русин".

В 1912 році весною почав виходити "Канадійський Русин", як орґан Греко-Католицької Церкви. Часопис заложений старанням римо-католицького архиепископа Аделарда Ланджевіна (француза), якому підлягали в той час греко-католики в Канаді. Його редакторами були: Никола Сироїдів, Олександер Сушко, Іван Петрушевич, о. Мирон Залітач, Роман Крамар, Іван Рудачек, проф. В. Біберович, о. Петро Олексів, Андрій Загарійчук, Володимир Босий. В 1918 році часопис змінив назву на "Канадійський Українець". Виходив в друкарні Католицької Видавничої Спілки Норт Вестерн. Тепер не виходить. Натомість виходять в Едмонтоні "Українські Вісти".

Ті чотири часописи ріжних напрямків, які противорічили собі, зводили між собою постійну боротьбу за свої засадничі ідеали, яка спричинювала ту ріжницю поглядів, та поза тим всі вони мали на ціли освіту і культуру свого народу, хоч у своїм ідеольоґічнім розумінню. З тої постійної полєміки кристалізувалася щораз більше свідомість ідеї, яку пропаґував від самого початку "Український Голос".

"Новий Шлях".

В 1929 році зорґанізувалася Видавнича Спілка в Едмонтоні, яка почала видавати часопис "Новий Шлях". Це видавництво зорґанізували прибувші до Канади нові іміґранти, учасники першої війни і української боротьби, бувші старшини і вояки української армії, які згуртувались в орґанізацію "Українське Національне Обєднання" (УНО). Часопис зразу виходив в Едмонтоні, відтак перенісся до Саскатуну, де виходив аж до 1942 року. Відтак перенесено видавництво до Вінніпеґу, де виходить і до тепер. Управителями у Вінніпеґу були: д-р Іван Ґуляй, потім П. Божок, Стефан Кутний, а далі В. Гладун. Часопис виходив раз на тиждень до 1944 року. Відтоді почав виходити два рази на тиждень. Головним редактором від самого початку дотепер є М. Погорецький.

Це всі українські часописи, хоч ріжного напрямку, знайшли своїх послідовників більше чи менше, і вдержалися по нинішний день такими, як собі на початках постановили. Хоч і вели між собою часту полєміку і навіть в деяких загальних справах себе взаїмно поборювали, то всі вони мали і мають одну загальну ціль, а саме освідомлювати національно українське суспільство в Канаді, та держать один фронт в боротьбі проти комуністичної зарази. Під їх впливами багато збаламучених прозріли і стали знову по стороні національного фронту, навіть багато з перших завзятіших пропаґаторів комунізму покаялися і стали ревними поборниками комунізму.

В 1921 році зорганізовано при У. Н. Домі у Вінніпеґу видавництво на уділах, яке почало видавати тижневик під назвою **"Правда і Воля"**. Часопис виходив близько два роки. (Про нього написано окремо в цій книзі.)

"Правда" і "Вперед".

Від 15 лютого 1936 р. почала виходити у Вінніпеґу тижнева робітнича ґазета **"Правда"**. Видавали її ті українські робітники, що раніше були членами Товариства Український Робітничо-Фармерський Дім і комуністичної партії. Одні з них самі виступили з тієї орґанізації і партії, бо не погоджувалися з їх політичною лінією і роботою, що була на шкоду українському народові й Канаді, інших виключено. Ці робітники у Вінніпеґу і Трансконі, Ман., заснували своє окреме Українське Робітничо-Фармерське Освітне Товариство (УРФОТ), яке потім поширилося на інші місцевости в Канаді. В днях 30 й 31 липня та 1-го серпня 1936 р. відбулася в Торонто Перша Українська Робітнича Конференція, на якій були заступлені відділи УРФОТ та інші робітничі товариства в Канаді й Америці, що не були під контролею комуністичної партії. Всі вони обєдналися в одну Федерацію Українських Робітничо-Фармерських Орґанізацій (ФУРФО). На другій подібній конференції, що відбулася в Торонто 27—28 грудня 1937 р., перемінено назву орґанізації з ФУРФО на Союз Українських Орґанізацій. Ґазета "Правда" виходила тижнево один рік і пять місяців, а після 14 липня 1937 р. почала виходити раз на два тижні (що другої середи). На другій конференції в Торонто рішено також змінити назву ґазети на **"Вперед"** і перенести її до Торонто, що й було зроблено в 1938 р. В українських справах ґазета стояла на національних позиціях, була послідовно протикомуністична, а в канадійському політичному житті підтримувала робітничо-фармерську партію Сісіеф. Редактором "Правди" у Вінніпеґу і "Вперед" в Торонто був Данило Лобай. З браку фондів ґазета перестала виходити в червні 1940 р., проіснувавши чотири роки і чотири місяці.

СОЦІЯЛІСТИЧНА І КОМУНІСТИЧНА ПРЕСА В КАНАДІ.

Крім українських національних часописів ріжних напрямків, у Канаді виходили також соціялістичні ґазети, а після них комуністичні. Ці останні під іншими назвами виходять і досі. Першою соціялістичною ґазетою був **"Червоний Прапор"**. Він почав виходити у Вінніпеґу в 1907 році і на 18 числі закінчив своє існування. Як його редактора подають В. Головацького. В травні 1909 року почав виходити у Вінніпеґу **"Робочий Народ"**, який був тижневиком. В 1915 році він опинився в одній друкарні з презбитеріянською ґазетою "Ранок" і зійшов на місячник. Так він виходив цілий 1916 рік. Але його останнє число з 14 грудня, 1916, вийшло вже у власній друкарні, що була на Мейн стріті коло вулиці Юклид. Від тоді ґазета набиралася на лайнотайпі в друкарні тодішного "Канадійського Русина" на розі вулиць Причард і МекҐреґор. Від 5-го січня 1917 року "Робочий Народ" почав знову виходити тижневиком, а на власному лайнотайпі почав набиратися від 6-го квітня 1917

року. Від 5-го грудня того ж року він почав виходити два рази на тиждень. Так виходив до 28 вересня 1918 року, коли його заборонив уряд разом з іншими соціялістичними і чужомовними ґазетами. Треба тут зазначити, що після большевицького перевороту в Росії в листопаді 1917 року "Робочий Народ", як соціялістична ґазета, перейшов на большевицькі позиції. Його редакторами в ріжні часи були Мир. Стечишин, П. Крат, М. Попович та інші.

Від 22 березня 1919 року почали виходити у власній друкарні в Українськім Робітничім Домі **"Українські Робітничі Вісти"** як тижневик. По році існування (від 3-го квітня 1920 р.) вони почали виходити два рази на тиждень, а від 1-го березня 1924 р. до кінця 1934 р. — три рази на тиждень. Від 1-го січня 1935 р. "УРВісти" стали щоденником. Від 1-го вересня 1937 р. вони змінили назву на **"Народна Газета"**. "УРВісти" були головною комуністичною ґазетою в українській мові, а попри неї повставали інші. В квітні 1922 р. почав виходити місячник **"Голос Праці"**, а в березні 1923 р. — **"Голос Робітниці"**, також місячник, якого назву змінено пізніше на **"Робітниця"**. Віміжчасі "Голос Праці" зліквідовано. Від 1-го квітня 1925 р. почав виходити тижневик **"Фармерське Життя"**, а в березні 1927 р. появився місячник **"Світ Молоді"**, якого назву змінено пізніше на **"Бойова Молодь"**. Підчас скорочення всієї комуністичної преси в українській мові з початком серпня 1932 р. видавання "Бойової Молоді" цілком припинено. Пізніше припинено також видавання "Робітниці". Підчас другої світової війни в 1940 р. канадійський уряд заборонив "Народну Газету" і "Фармерське Життя", що були неофіціяльними органами комуністичної партії, яка активно виступала проти участи Канади у війні.

В числі "Українських Робітничих Вістей" з 22 березня 1934 р., що вийшло в 15 роковини тієї ґазети, є коротка історія "УРВ", а в ній інформації про редакційних робітників комуністичної преси. Говориться там про "УРВісти", на видавання яких в українській і анґлійській мові прийшов дозвіл від канадійського уряду в березні 1919 році, а далі сказано:

> "Негайно приступлено до роботи. На редактора покликано т. Д. Лобая, який перед тим був редактором "Робочого Народа" в часі його заборони. Адміністратором зроблено тов. І. Навізівського, лайнотайпщиком т. І. Зелеза, експедитором т. М. Бобовського, композитором т. Люлика".

В тій самій історії є ще такі інформації:

> "В редакції "Українських Робітничих Вістей" від самого початку до сьогодні працює тов. Д. Лобай, а від 1920 року до сьогодні працює тов. М. Шатульський. Тов. М. Попович працював як редактор "Голосу Праці" від 1922 року, а потім і "Голосу Робітниці". Коли в 1924 році "Голос Праці" перестав виходити, а "Укр. Роб. Вісти" почали виходити три рази на тиждень, т. Попович почав працювати в "Укр. Роб. Вістях" і працював до 1926 року, поки не виїхав до Торонто до праці в Головному Українському Аґітпропкомі Комуністичної Партії Канади. Після виїзду т. Поповича до Торонта, в "Укр. Роб. Вістях" працював т. І. Карач до 1 лютого 1928 р.
>
> В "Робітниці" працював тов. М. Ірчан від 1924 року до свого виїзду на Радянську Україну в травні 1929 року. Від того часу в "Робіт-

ниці" працював тов. М. Ленартович до вересня 1933 року, коли він виїхав на організаційну обїздку на захід. Після його виїзду в "Робітниці" працює до сьогодні тов. П. Прокопчак. В "Фармерськім Житті" працював тов. Д. Присташ від початку його існування до серпня 1932 року, коли після наших з'їздів часопис зменшено з 8 на 6 сторін. Від тоді до сьогодні в редакції "Фармерського Життя" працює тов. М. Савяк, який працював від 1929 року разом з тов. Присташем.

Крім редакторів і співробітників, що працювали й працюють в наших часописах і журналах як платні робітники видавництва, треба на цім місці згадати про товариша, що постійно дописував і дописує до нашої преси — головно до "Українських Робітничих Вістей" і "Робітниці" — зовсім безплатно. Є ним тов. М. Смит з Транскони, Ман."

10 березня 1935 р., коли "Українські Робітничі Вісти" виходили вже щоденником, Д. Лобай покинув роботу в редакції, де працював постійно 16 років, і цілком зірвав з комуністичною партією і тими організаціями, що були під її контролею. Це був свого рода його припізнений протест проти поневолення і винищування українського народу большевицькою Москвою та проти підривної роботи комуністичної партії в Канаді, що наносила шкоду й неславу українським робітникам і фармерам та їхнім організаціям. Своє становище до Москви і до компартії він з'ясував того дня у виступі перед партійними делеґатами на з'їзди ТУРФДому та інших подібних орґанізацій.

В червні 1941 р. тодішний союзник Сталіна — німецький диктатор Гітлер, пішов війною на совітську державу, напавши на Україну і Білорусь. І канадійські комуністи, які виступали проти війни з гітлерівською Німеччиною як війни "імперіялістичної", нагло поставали канадійськими "патріотами" і заявилися за війною з Німеччиною. Вони почали закликати до "оборони" Радянського Союзу, хоч передтим були проти оборони Канади і західних демократичних держав перед Гітлером. І ось в той час — 7-го серпня 1941 р. — вийшло в Торонто перше число нової комуністичної ґазети п. н. **"Українське Життя"**, яка виходить тижнево і досі. Редактором її є С. Маціевич. З початком 1943 р. почала виходити у Вінніпеґу друга комуністична ґазета п. н. **"Українське Слово"**, якої редактором є М. Шатульський. Вона також виходить тижнево до цього часу. У всіх справах, що відносяться до боротьби України проти московського окупанта і до стосунків між Канадою та совітською тоталітарною державою, обидві комуністичні ґазети займають різко протиукраїнське і протиканадійське становище. Мається враження, що вони виходять не в Канаді, але в СССР. Н.Н.

ЖУРНАЛИ.

Час від часу в Канаді появлялися спроби видавання журналів-місячників, ріжних напрямів, які однак не могли вдержатися довго з браку фондів. Ті журнали починали видавати поодинокі особи. Відомо, що видавання журнала не може вдержатися з самого кольпортажу, коли загал ними не інтересується. Хоч знайдеться певне число щирих одиниць, що пожертвують навіть більшу грошеву поміч, і вийде кілька чи-

сел у невеликій скількости, то скупі засоби скоро вичерпаються, і на тім кінчиться.

Перший журнал появився десь в 1910 році у Вінніпеґу під назвою "Українська Хата", який почав видавати Яків Крет, а співредактором був П. Демянчук. Вийшло кілька чисел і на тім стало.

В 1918 році д-р Олександер Сушко почав видавати місячник-журнал під назвою "Україна". Вийшло два числа. Також намічено було цілу серію наукових творів під назвою "Наукова Бібліотека", під редакцією д-ра Ол. Сушка. Перший випуск вийшов в 1918 р. під заголовком "Сотворення світа в світлі науки, після Івана Франка". Книжка на 118 сторін на гарнім книжковім папері з ілюстраціями, видана коштом Івана Ковалюка. Зміст книжки: Передне слово, 1) Боротьба віри з наукою. 2) Мойсей і його книги. 3) Перше біблійне оповідання про сотворення світа. 4) Те саме оповідання в світлі науки. 5) Друге біблійне оповідання про сотворення світа. 6) Інума Іліш, або старо-вавилонське оповідання про сотворення світа. 7) Жиди переняли свої казки від вавилонян і інших сусідних народів. 8) Закінчення. Після того вийшло ще чотири книжки, на видання яких д-р Сушко все знаходив видавців між щирими та легковірними українськими робітниками. І коли таких не міг вже більше знайти, переконався, що така лектура не є для українців в Канаді пожаданою, і залишив видавництво.

В 1940 році Товариство ім. Д. Вітовського почало видавати журнал під назвою "Боротьба за Волю". Видано 1 число за січень, і на тім стало.

В 1941 році зорґанізувалося у Вінніпеґу "Товариство Української Культури", яке почало видавати журнал під назвою "Наше Життя". Журнал під редакцією д-ра М. Мандрики містив статті на ріжні теми українських письменників в Канаді та поезії. Вийшло чотири випуски. Вийшов також перший том "Антольоґії Українського Письменства в Канаді," і на тім закінчено.

В 1935 році почав виходити у Вінніпеґу журнал в анґлійській мові під назвою "Канедіен Юкраїніен Ревю", місячник. Журнал представлявся гарно, був на взір великих американських і канадійських журналів, містив праці і біоґрафії визначніших українців, знимки, мапи, бібліоґрафію української літератури, поезії і прозу, короткі політичні огляди та бизнесові оголошення. Виходив випусками 24 до 30 сторін величини 10x14 цалів на добрім папері. Річна передплата була $1.00, поодиноке число 10 центів. Тепер не виходить.

Десь в тридцятих роках Михайло Петрівський почав в Торонто видавати місячний журнал під назвою "Український Базар". Вийшло перші три випуски, друкованих на міміоґрафі. Четвертий випуск вийшов вже друкований. Так закінчив і той журнал своє життя.

Десь ще у двадцятих роках С. Дорощук заложив своє власне видавництво під назвою "Промінь" у Вінніпеґу. Він почав видавати діточий журнал "Світ Дитини", який з часом став досить популярним серед дітей, головно тих, що вчилися в Рідній Школі. Журнал виходив поверх 10 років.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КАНАДІ.

Від самих початків іміґрації аж до першої війни, українці в Канаді вдоволялися літературою, привезеною з краю, з чого почалися творити при товариствах бібліотеки та доповнювалися передруками цікавіших літературних творів рідного письменства. Сама творчість народної поезії, яка так характеризує українця всюди, де б він і не обернувся, це його пісня, якою він висказує свій душевний настрій. Чи то радість, чи смуток, чи тугу, він все зуміє знайти влучне слово і мотив, щоб свої почування виспівати. Він краще його вискаже відповідною піснею, чим мав би оповісти словами.

Перше душевне почування, яке пригноблювало чутливу душу іміґранта, це та безгранична туга за рідним краєм, коли він знайшовся у відмінних життєвих обставинах на чужині, він виспівав в своїх ориґінальних піснях простими та щирими словами, як от наприклад:

"По Канаді ходжу, тай тайзи рахую,
І де мене ніч захопить, там і заночую."

У кожній галузі праці все знайшлася відповідна пісня. Хлібороб, лісоруб, майнер, залізничник, пастух, кожний знайшов відповідні слова, щоб виспівати свою тугу. Ті пісні передавалися з уст до уст, ніхто їх не писав, ані друкував, одначе вони кожному були відомі. Вони передавалися до краю в листах до рідних, і там вони не поширювалися, бо не були для всіх зрозумілими. Ті пісні збирав і записував Теодор Федик, а властитель "Руської Книгарні", Ф. Доячек (чех), видав окремою книжкою в 1908 році під заголовком "Пісні про Канаду і Австрію", і це було перше видання української народної словесности в Канаді. Книжка розходилася так скоро, що в недовгім часі була видана дальшими накладами. Розійшлася що найменше у 50 тисячах примірників.

Появлялися час від часу в тодішних часописах поодинокі пісні і, скорше, та вони так і пропадали незамітно. Хоч їх не зачислювано до високопоетичних творів, бо не складали їх відомі поети, та в них віддзеркалювалася душа народу, і це являлося дійсною поезією, бо воно вийшло з уст народу. Народ, що свої душевні почування висловлює римованими фразами, свою фільозофію висловлює римованими приповідками, простими всім зрозумілими словами, є вже з природи високо поетичним народом.

Вже в пізніших роках почали появлятися брошурки з поезіями поодиноких авторів. Ними зацікавився відомий мовознавець, професор Ватсон Кирконнел. Він збирав зразки поезій ріжних народностей неанґлійського походження в Канаді, визначніші переклав на анґлійську мову і в 1935 році видав власним накладом збірку під назвою "Канедіен Овертонс". У тій книжці вичислені слідуючі народности: 1) Ісляндці, вичислено 15 авторів, і їх вибрані зразки поезій в анґлійськім перекладі. 2) Шведи — 5 авторів. 3) Норвежці — 1 автор. 4) Мадяри — 3 авто-

ри. 5) Італійці — 1 автор. 6) Греки — 1 автор. 7) Українці — 21 автор, яких там вміщені твори. Поза тим є більше імен поданих.

З цього видно, що найбільше зацікавили його українці своєю поезією, бо вибрав найбільше число зразків, і видно, що розумів вповні їх високо поетичний зміст, бо переклав їх дуже влучно, хоч вільним переводом, задержуючи оригінальний співучий ритм. При цім подані також короткі біографії кожного автора, час його прибуття до Канади і його освіта та заняття. Окрім цього містить багато описів і зразків в Квартальнику, видаванім Торонтонським Університетом, якого він є співредактором. Зразки вибрані з друкованих попередно творів, які міг знайти. Українські автори поділені на три головні категорії: 1) Поети-піоніри, передвоєнного періоду, які дістали освіту в Україні і друкували свої твори в Канаді в роках між 1900 і 1918. 2) Поети післявоєнного періоду, з освітою з України. 3) Поети післявоєнного періоду, які здобули освіту в Канаді і писали в англійській мові, задержуючи у своїх творах українсько-народний дух. До першої передвоєнної категорії зачислені слідуючі (число вміщених поезій в скобках): Теодор Федик (1), Василь Кудрик (1), Йосиф Ясенчук (2), Семен Ковбель (1), Дмитро Рараговський, Василь Головацький, Павло Крат (2). Всіх 7. До другої категорії зачислені: Петро Карманський (1), Іван Ефимович-Кмета (3), Володимир Купченко, Михайло Кумка (3), Катерина Новосад (1), Йосиф Саік, Василь Тулевітрів (1), Тарас Волохатюк (1). До третьої наймолодшої категорії зачислені автори з вищою освітою канадійської школи: Іван Данильчук (2), Онуфрій Івах (3), Семен В. Савчук (2), Петро В. Чайківський (1), Ілия Киріяк (1), Тетяна Кройтор (2). Всіх осіб згаданих в книжці 21. Всіх поезій поміщених 29.

Одначе це ще далеко не всі. Є ще більше імен, яких проф. В. Кирконнел не міг викрити у своїх дослідах. Досліди не є легкою справою навіть для українця, що хотів би подати повний перегляд поетичних спроб та імен осіб, що писали і друкували свої твори. Він лише подає свої завваги, що українці не мають в Канаді окремого видавництва, яке би займалося виключно друкованням книжок. Ті принагідні збірки, що час від часу появляються друком, це лише "бай-продукт" друкарень, що видають часописи. І коли б хто хотів почислити ті ріжнородні поезії, вміщувані в часописах, то начислив би їх що найменше 10,000 самих тих, що ніде більше не були друковані. Само собою зрозуміло, що не все те можна назвати поезією у поетичному розумінні. У всіх тих побажаннях у ріжних випадках і нагодах, жалібних споминах, скаргах, приповідках, усмішках і жартах, а навіть у довших римованих оповіданнях, годі дошукатися якоїсь взнеслої, захоплюючої духа поезії, якоїсь надприродної думки, натхненої "Божою іскрою". Одначе у всім тім виразно відзеркалюється прикмета співучости народу. Він кожну свою думку, яка лише його самого захоплює, вискаже в такий спосіб, щоби міг її виспівати. Коли б так хто хотів зібрати на папір лише всі ті коломийки, які сам народ складає і сам співає, то і життя було би за мало. Вони в народі творилися віками і творяться у безконечність. Не треба бути і

грамотним; їх складають і неграмотні. Грамотні можуть лише записати та переховати, поправляти нема що. От хоч би ті весільні та всякі інші обрядові пісні. Не складали їх Богом натхнені поети. Багато з них передані нам ще з тих часів, коли письмо було доступне лише щасливим одиницям. Сам народ їх склав, сам записав і передав з роду в рід своїм поколінням. І нема, здається, другого народу під сонцем, який би під цим зглядом дорівнював українцям.

Та це не належить до історії літератури. Майбутній історик аж колись зробить вибір, призначить кожному належне місце, коли буде досліджувати, що зробили українці в Канаді на полі рідної літератури. В землі і піску добуваються діяманти. А розріжнить їх від піску лише знавець. Той знавець колись прийде, як не свій, то чужий, а наше діло подбати, щоби він мав з чого вибирати. А поки що, як видно, ніхто ще з наших не завдав собі труду, щоби виробити оцінку знавця. Чужий перший поцікавився і дальше цікавиться. За його приміром підуть другі чужі, коли будуть досліджувати загально канадійську культуру, її походження як злиття ріжно-національних культур, та яку участь взяли у тій ріжнобарвній мозаїці поодинокі народи, що творять одноцільну канадійську націю.

ПОЕЗІЯ І ЇЇ ТВОРЦІ.

(Імена подані після віку самих авторів.)

Теодор Федик. Уроджений 1873 року в селі Угринів Горішний, повіт Станиславів, Західна Україна. По скінченню сільської школи вступив до ґімназії в Станиславові. По двох роках мусів покинути з браку засобів. Батько селянин не мав змоги дальше фінансувати науку в місті, вибрав хлопця з ґімназії і віддав до Г. Полотнюка в Станиславові учитися дяківства і платив за науку провіянтами. До Канади приїхав в 1905 році і працював, де лише міг знайти працю. В 1908 р. вийшов друком у Вінніпеґу його збірник пісень під назвою "Пісні про Канаду і Австрію", накладом властителя книгарні Ф. Доячека. Пісні збирав між робітниками іміґрантами і писав сам. Ці пісні з бігом часу доповнював, і вони видержали 6 накладів і розійшлися в 50,000 примірників. Пісні переважно в коломийськім стилю.

Теодор Федик,
що зібрав і написав пісні про Канаду і Австрію в 1908 році.

о. В. Кудрик,
автор збірки поезій "Весна", виданої в 1911 році.

Василь Кудрик — приїхав до Канади 1903 року. Містив свої статті в американській "Свободі" за часів редактора Ардана, також в "Канадійськім Фармері". В 1910 році став редактором "Українського Голосу". В 1923 році став священиком Української Греко-Православної Церкви. Кілька його поезій було в "Терновім Вінку" і "Розвазі". В Канаді вийшла його збірка поезій, "Весна", 1911 року. Принагідно появлялись його вірші в "Українськім Голосі" з ріжними псевдонімами. Було багато його літературних матеріялів без його підпису в "Українськім Голосі" і "Вістнику".

Семен Ковбель. Уродився 25 січня 1877 р. в повітовім місті Борщів, Зах. Україна. Батько Федір умер 1879 р. Залишив вдову з трома дітьми: сестра Магдалина 12, брат Михайло 6 і Семен 2 роки. Мати і дочка мусіли заробляти на життя, бо крім хати з невеличким городом та півтора моргами поля, не було нічого до життя. Вже в пятому році навчився читати від старшого брата, що ходив до місцевої 2-клясової школи. В девятім році скінчив і він ту школу разом з братом, і дальше не було змоги вчитися, хоч дуже кортіло. Знання доповнював читанням книжок, які лише міг де допасти. Від 12 року життя пішов між місцевих будівничих-майстрів учитися. Ще від шестого року почав виявляти замилування до різьбарства. Вироблені річі приносив до школи. Директор школи К. Добровольський (поляк) звернув увагу і радив віддати хлопця до різьбарської школи в Закопанім. Радив також місцевий парох, покійний о. Михайло Ґулла. Обіцювали поміч, та опікун не згодився. Відбув військову службу при кріпостній артилерії в Перемишлі. В 1902 році одружився. До Канади приїхав в 1909 році на весні, а під зиму приїхала і дружина з 5-літним синком Антоном (тепер інжинір, працює в Торонто). Писати поезії почав від 15 року життя, як пісні, що передавалися з уст до уст. Ніхто їх не записував і не друкував, і так вони помалу затрачувалися. Жарти-поезії писав у військовій службі, яких назбиралася поважна збірка і ходила з рук до рук, аж поки не попала до рук вищих зверхників, за що мало що не попав під військовий суд. У них добачили виявлені деякі тайні твердині, хоч в спосіб гумористичний, які військові власти берегли в строгій тайні. Поезії, писані в Канаді, почали появлятися друком в часописах "Канадійський Фармер", "Український Голос" від 1912 року. Їх залюбки виучували і деклямували діти на шкіль-

них концертах. Декотрі з них поміщені у великім декляматорі "Сніп", виданому "Українським Голосом". Декотрі поважніші були друковані в календарях, як "Краса", "Чти отця і матір", "Ялинка", "Сон", "Гаївки", "Не сумуй народе", і багато других. Вони можливо колись будуть видруковані окремою збіркою п. з. "Цвітки і Колючки". Вийде колись друком велика поема-сатира п. з. "Птича Революція", коли прийде на це відповідний час і змога. Твори драматичні виказані в осібному розділі, а в осібному белетристика-проза.

Павло Крат. Уродився 1882 року у Східній Україні. Студіював на університеті у Львові в часі відомої боротьби за український університет, в якій брав живу участь і був одним з провідників, яких краєва влада арештувала (відомий процес 101 студентів). Після чого приїхав до Канади, де від разу почав брати живу участь в робітничому рухові у Вінніпеґу в 1907 році. Пізніше студіював теольоґію в Саскатуні в презвитеріянській колеґії і став проповідником тої церкви між українцями. Тепер живе в Торонто на недалекій фармі від 1934 року. В 1924 році виїхав був до Галичини, де був орґанізатором церковної реформи протягом 10 років. В 1911 році вийшла друком збірка поезій п. з. "Робітничі пісні". У збірці були також включені поезії других авторів, Василя Головацького та Дмитра Рараговського. В 1916 році вийшов друком збірник українських народних пісень в анґлійській мові, п. з. "Сонґс оф Юкраїна". Пісні старинні, весільні, козацькі, історичні, опришківські, чумацькі, дівочі і загально народні. На кінці: "Ще не вмерла Україна" під нотами. Переложені також деякі поезії Шевченка, Воробкевича, Руданського і Федьковича. Переклади зробила Флоренс Рандал Лайвсей при співучасти П. Крата, Івана Петрушевича і А. Малофія. На початку коротка історія України, яку написав Павло Крат.

Іван Павчук. Родився в 1884 році в селі Вільхівчик, повіт Гусятин. До Канади приїхав з родичами і оселився в околиці Овкборн, в Манітобі, в 1900 р. Працював на залізницях, у фармерів, був ковалем, робив і в майні, тепер є торговцем. Писав поезії від 1908 року, які були друковані в "Народній Волі" в Скрентоні, Злуч. Держави, і в "Українськім Голосі". Писав багато менших оповідань, які друкувалися в часописах в Канаді, як "Булька з мила", "Плаксиві діти", "Програв десятку", "Робітники", "Викрутасом", "Дібрав способу" і інші, переважно гумористичні.

Іван Новосад. Родився в селі Ілавче, повіт Теребовля, 1886 року. До Канади приїхав в 1910 році. Писав поезії про канадійське життя, почавши від 1918 року, які були друковані в часописах "Український Голос", "Канадійський Українець" і "Ранок". Були також свого часу поміщувані гумористичні вірші в американськім журналі "Оса". Працює при сіенарській залізниці форманом.

Катерина Новосад, що приїхала з родичами до Канади в 1921 році. Уроджена в селі Давидківці, повіт Чортків, в 1900 році. Писала багато поезій під впливом туги за рідним краєм, чим пояснюється сумний на-

стрій її поезій, друкованих в українських часописах в Канаді. Поезії писала в 1926 році в санаторії в Найнет в Манітобі, де курувалася близько два роки.

Василь Тулевітрів. Уроджений 1886 року в місті Нікополь над Дніпровими порогами. Ґімназію скінчив в Одесі з золотою відзнакою. Вищу освіту дістав в Новоросійському університеті в Одесі. У світовій війні відбув військову школу і брав участь у війні офіцером, півтора року, одержав кілька відзнак за геройство. Нарешті в ранзі сотника був ранений і дістався до німецького полону, звідки удалося йому втікти до Данії, де дістав від російського амбасадора грошеву піддержку, після того виїхав на фронт в ряди французької армії. По війні хотів їхати на Україну, та французькі офіцери відрадили і вмовили їхати в Америку. Він приїхав до Ню Йорку, а відтак до Канади і осів в місті Гемилтоні, де довгі роки працював в залізній фабриці. В 1945 році взявся до бизнесу і мусів залишити письменницьку працю з браку свобідного часу. А письменницькою працею займався ще з молодих студентських років. Перед війною писав вірші, гуморески, фейлетони під ріжними псевдонімами і містив їх в російських часописах та журналах, як "Одеські Новості", "Одеський Листок", "Южное Обозреніє"; журнали "Огоньок", "Сатірікон" і "Нива". По прибуттю до Канади вміщував постійно свої поезії в часописах "Український Голос", "Канадійський Фармер", "Правда і Воля" у Вінніпеґу; "Новий Шлях" в Саскатуні, "Свобода" в Америці, "Український Робітник" в Торонто, "Жіноча Доля" у Львові. В 1939 році видав своїм коштом збірник поезій п. з. "Думи і пісні", 100 сторін.

Д-р М. Мандрика. Уроджений 1886 р. на Київщині в родині, що походила з запорожських козаків Калниболотського куріня. Шкільну освіту здобував в Києві, Софії і Празі. Доктор прав і професор міжнародного права. Був послом до Установчих Зборів, членом Української Центральної Ради, радником посольства України на Кубані і Туреччині, представником кубанського уряду в Японії і на Далекому Сході. До Канади приїхав 1928 року. Письменницьку працю почав в 1901 році, а друкувати 1905 р. Поезії вийшли друком окремими виданнями: 1) "Пісні", перша книга, Радомисль 1916. (Псевдонім Гамалія). 2) "Книга Гніву", Київ 1917. 3) "Пісні про Анемону", Київ 1917, сторін 176. В періодичних европейських виданнях (1906—1928), "Рада", "Рідний Край", "Українська Хата", "Вільне Слово", "Кубанська Зоря", "Нова Україна", "Український Робітник", "Земля і Воля", "Українська Літопись" та інші. Наукові твори друковані в Европі і деякі з них в Канаді: "Національні меншости в міжнародному праві", "Міжнародне право і його сурроґати", "Суспільні антаґонізми" (літоґраф.), "Історія консульських інституцій", "Теорія господарської демократії". Менші праці "Історія української кооперації", "Українське питання" (в анґлійській мові) та інші. Статті в журналах: "Огні", "Літ.-Науковий Вістник", "Суспільство", "Нова Україна", "Комашня", "Союз", "Записки Академії Укр. Наук" (Впливи Т. Шевченка на болгарську поезію) 1925 року й інші. З поезій друкованих в канадійських виданнях замітна в українськім перекладі з

англійського поема Лонґфелло "Гайавата". Був головним орґанізатором і редактором часопису "Правда і Воля" в роках 1929—1930. В 1940 році зорґанізував у Вінніпеґу Товариство Української Культури, яке почало видавати журнал "Наше життя". Під його редакцією вийшов перший том "Антольоґії Українського Письменства в Канаді" в 1941 році.

Аполінарій Новак. Уродився 1885 року в селі Серафинцях, повіт Городенка. До Канади приїхав молодим студентом в 1901 році з родичами і поселилися в околиці Плезент Гом в північній Манітобі. Працював при будові залізниці до Форт Френсес, дальше при ладованні залізничих ваґонів. Батько Василь працював при будові домів у Вінніпеґу, і Аполінарій зчасом став з батьком до роботи. В 1909 році став редактором "Канадійського Фармера" і редаґував його до 1914 року. Потім виїхав з родиною на гомстед до Ст. Мартин в Манітобі, де фармерував до 1922 року. В 1922 році став співробітником видавництва "Український Голос", де працює до нині. Від самого приїзду до Канади постійно поповнював освіту і не переставав працювати пером. Був одним з основників першого Товариства ім. Шевченка, яке містилося в домі Кирила Ґеника. Там були згуртовані тодішні українські студенти-іміґранти міста Вінніпеґу. Там зродилась перша праця над освідомленням і культурним піднесенням українського народу на іміґрації. Перші оповідання появилися в американській "Свободі" в 1907 році: "Перевертень", "Перший заробіток" і багато інших. Опісля його оповідання поміщував "Канадійський Фармер", "Літ.-Науковий Вістник" у Львові, "Український Голос" у Вінніпеґу, а також вони були друковані в календарях, в журналі "Хата" (Вінніпеґ) і в збірці "Канадійські оповідання", виданій 1910 року у Вінніпеґу.

Петро Чайківський. Уроджений 1888 року в Галичині, в селі Грицівка. До Канади приїхав з родичами 9-літним хлопцем. В 1907 році здобув учительський цертифікат 3 кляси і учителював в публичних школах в Манітобі. Був кілька років учителем Рідної Школи при У. Н. Домі у Вінніпеґу. Пізніше, скалічений в нещасливім випадку, був кілька років на лікуванні в санаторії в Ст. Вітал в Манітобі, і там помер в 1938 р. Писав багато поезій, які були поміщувані в часописах у Вінніпеґу. В 1932 р. вийшла окремою книжкою театральна одноактівка п. з. "Горнятко кави".

Дмитро Гунькевич. Уроджений 1893 року в селі Лисовичах, повіт Долина, в Західній Україна. Вчився в сільській школі. Учитель Терлецький звернув увагу на його видатну память і здібности, і просив батька Николу віддати Дмитра до ґімназії. Батько не погодився, бо думав так як і всі тодішні селяни-батьки, що "з Дмитра пана не буде". Одначе пізніше таки дав його до виділової школи в Стрию. Та вже у віці 16 років Дмитро виїхав до Зєдинених Держав шукати щастя. Звідти опісля переїхав до Канади на стало і замешкав у Вінніпеґу. Працював у фабриці відливарні заліза як молдер аж до 1934 року. Потім виїхав до східної Канади, зразу до Виндзор, а потім перенісся до Торонта, де живе і дотепер. Від самого прибуття до Канади брав визначну участь в орґаніза-

ційному, культурному та політичному життю серед української громади міста Вінніпеґу. Був передовим членом Українського Народного Дому, Читальні Просвіти, Інституту Просвіти, Драматичного Товариства ім. І. Котляревського, Брацтва св. Николая, Товариства Взаїмна Поміч, в яких займав провідне місце у зарядах. Був одним з орґанізаторів часопису "Правда і Воля". Всюди визначався першорядним промовцем на зїздах, вічах і дебатах. Писав постійно статті в українських часописах під власним іменем або під псевдонімом (Дмитревич, Гурцак). Головний рід його літературної раці, це драматичні твори (виказані в драматичнім розділі).

Марія Адамовська. Родилася 1890 року в селі Михалькові, повіт Борщів. До Канади приїхала з батьком в 1899 році. Поселилися в окоці Канора в Саскачевані. Шкіл тоді в Канаді не було майже ніяких. Та Марійка мала вже початки шкільної науки з краю і велике замилування до читання, здобула собі освіту в Канаді самотужки читанням добрих книжок і часописів. Зчасом, коли почався орґанізаційний рух українського життя в Канаді, стає до участи, не жаліючи часу ані грошей. Найбільше працювала вона 20 років в місточку Мелвил в Саскачевані. Її поезії почали появлятися в "Українськім Голосі в 1923 році. Своє глибоке почуття національної свідомости висловлює у своїх поезіях: "Книжка", "На Україну", "За Волю України" і багато інших.

Семен Дорощук. Уродився на саме Різдво 1894 року, в селі Боришківці, повіт Борщів, в Галичині, над Збручем. До Канади приїхав з родичами 1897 р. трилітною дитиною. До публичної школи почав ходити в 1902 році до Фишінґ Ривер Скул. Зимою часто був одиноким учеником в школі. Маючи 12 років, писав всім сусідам-фармерам листи по анґлійськи і українськи по шкільних годинах. Обїздив дальші околиці, де помагав закладати читальні при помочі відчитів. Опісля замешкав у Вінніпеґу, де отворив видавництво і власну друкарню "Промінь", в якій видавав діточий журнал "Промінь", якого більшу частину заповнював своїми поезіями та передруками з краєвого журналу "Світ Дитини" в часі 1927 до 1930 року. Поезії писав по українськи і анґлійськи. Власним коштом видав около 200 книжок більших і менших. Велика скількість написаних поезій пропала в час повені у Вінніпеґу, що затопила була пивниці в місті (в пивниці держав свій склад). В 1930 році перестав видавати "Промінь" і почав видавати гумористичний місячник п. з. "Точило", що показалося більше поплатним.

Йосиф Ясенчук. Уроджений в Західній Україні в селянській родині 1893 року. До Канади приїхав молодим студентом в 1911 році. Скінчив трирічний курс в технічній школі в Едмонтоні. Одружився в 1920 році, має двох синів і дві дочки. Був власником мішаної торговлі в Беліс, Алберта. В 1935 р. був рівом і нотарем в Беліс. В 1918 р. видав збірку поезій п. з. "Канадійський Кобзар". Здобув також нагороди за різьбарські вироби, які робить лише для розривки. Крім того писав багато поезій, які містили українські часописи в Канаді. Тепер живе у Венкувер, Б. К.

Анна Пруска (Подолянка). Уроджена 1895 р. в селі Міхальків, повіт Борщів, на Поділлю, від чого прибрала собі псевдонім "Подолянка". До Канади приїхала з родичами в 1902 році. Під напором матері вийшла замуж молодою 14-літною. В подружжі не була щасливою. Дрібні діточки, кількалітня недуга. Лікарі радили йти в санаторію, та вона радше виїхала на кілька літ на фарму і так в части перемогла недугу. Одужавши починає писати поезії і статті, в яких відзеркалює своє мучене життя. Перші праці почала вміщувати в часописах "Український Голос", "Канадійський Фармер", а пізніше в "Правді і Волі". Перед другою війною перебралася до Ванкувер і там померла в липні 1947 р.

Михайло Кумка. Уроджений 1893 р. в селі Говилів Великий, повіт Гусятин. Там скінчив сільську школу з доповняючою наукою. До Канади приїхав в 1908 році під осінь. Зразу працював на залізних дорогах, в лісах, копальнях і в міській індустрії у Вінніпеґу. Відтак учив Рідну Школу при ріжних орґанізаціях, найдовше при У. Н. Домі, влаштовував часті прилюдні виступи зі шкільною дітворою. Потім став співробітником "Українського Голосу" як коректор і редактор календарів цего видавництва. Писав багато поезій, головно діточих, гумористичних. Був також визначним декляматором. На останку під впливом комуністичної пропаґанди, чи з яких інших причин, в 1945 році перебрався до Торонта і прилучився до "найдемократичніших", та віддає їм свою колись так щиру і пожиточну працю. А для свого поневоленого народу — пропав. Його друковані твори (видані ще за розумних часів): "Початки руханки серед українців у Вінніпеґу", 1925. "Шкільний співанник під нотами, з додатком руханкових вправ", 1926, стор. 157. "Найкращі загадки і забавки для старих і малих", 1931. "Українські школи в Канаді". Був друкований також у першім томі праць Укр. Педаґоґічного Товариства, під редакцією Сірополка в Празі 1932 року. "Монольоґи і діяльоґи для дітей і молоді", Вінніпеґ, 1934. "Сніп", збірка поезій найвизначніших українських поетів в Україні і в Канаді, у чотирох томах, декляматор на всякі народні обходи і свята, Вінніпеґ, 1939. Поезії і статті, друковані в часописах і календарях у Вінніпеґу, у львівськім "Ділі" і в журналі "Світ Дитини" у Львові.

Михайло Кумка.

Тарас Д. Волохатюк. Уроджений 1898 р. в селі Цигани коло Борщева. До Канади приїхав 1923 р., відбув Богословський курс і був висвячений на священика Української Православної Автокефальної Церкви. Писав

поезії і містив в "Новім Шляху". Видав свій переклад "О, Канадо", збірку оповідань і комедію одноактівку.

Семен В. Савчук. Родився в Волківцях над Дністром, пов. Борщів. До Канади приїхав дитиною. Був на університеті в Саскатуні. Належить до перших священиків Української Греко-Православної Церкви і довгі літа був її Адміністратором. Був довгий час редактором "Вістника". За студентських часів писав інтересні вірші, що містив головно в студентськім виданню "Каменярі".

Онуфрій Івах. Уроджений 1900 року в селі Підфилипє, над Збручем, повіт Борщів. До Канади прибув в 1908 році до свого батька, що виїхав до Канади рік скорше. Приїхав до батька з рештою родини. Ціла родина осілася на фармі, 40 миль від Давфину в Манітобі. Не було від разу нагоди піти до школи через віддаль, тож коли вже міг піти до школи, то постарався добре використати той час. читанням відповідних книжок. В тім часі почав вже писати поезії, почавши від 1917 року. В 1919 році в осени вступив питомцем до Інституту ім. П. Могили в Саскатуні і почав науку в середній школі від 8-ої кляси. В 1925 році записався на університет в Саскатуні, звідки вийшов в 1929 р. абсольвентом фільософічного факультету. Був лектором української історії і літератури в Інституті ім. П. Могили в Саскатуні і філії того ж Інституту у Вінніпеґу. В міжчасі учителював. Від 1932 року став співредактором "Українського Голосу" у Вінніпеґу, а від 1942 року працює в "Новім Шляху" та в "Товаристві Української Культури і Освіти" у Вінніпеґу. Від 1938 р. до 1942 р. стало писав по анґлійськи розвідки й статті до анґлійського відділу "Народного Слова", а від 1941 р. до американської "Свободи". Твори: поезії друковані в "Українськім Голосі" почавши від 1917 року, а в "Канадійськім Фармері" від 1922 р. Збірка поезій вийшла друком "У. Голосу" в 1931 р. п. з. "Бойова Сурма України". "Той, кого світ ловив та не спіймав", поема про життя і науку українського фільософа Сковороди, друком "У. Голосу" в 1933 році. Друге видання вийшло в 1945 р. "Українська пісня і лірика", в перекладі на анґлійську мову ("Ukrainian Songs and Lyrics"), друком "У. Голосу" в 1933 р. (Драматичні твори виказані в драматичнім розділі). Як співредактор "У. Голосу" редаґував постійно сторінку "З царини знання і науки" від 1932 р. та "Історію людства" (Всесвітня історія) від 1933 до 1936 року, 150 розділів. Поза тим друкувалися його слідуючі наукові і історичні праці: "Нарис історії Великої Британії" ("У. Голос", 1939—40); "Коротка історія Канади" ("У. Голос", 1940). "Ukraine's Call to America", 1947 р., 173 сторінки. Цілий ряд популярних книжечок ("Цікаві оповідання з історії Канади" та інші). "Голос Землі", повість з канадійського життя, вийшла друком "У. Голосу" в 1937 році і була тоді ж переложена на анґлійську мову. Критика визнала Іваха найбільшим українським письменником Канади.

Андрій Господин. Уроджений в Західній Україні 1900 р. До Канади приїхав 1923 р. і займався учителюванням в Рідній Школі. В українських

часописах в Канаді містив поезії, статті і спомини з часів визвольної боротьби, про українських письменників під Совітами, короткі оповідання, як "Буревійні дні", "Місто в трівозі", "Як Остап став стрільцем" і "Боротьба за волю".

Іван Данильчук. Уроджений 1901 року в Канорі, в Саскачевані, в фармерській родині. Вчащаючи до школи був питомцем Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Довший час учителював. В 1929 році вийшла друком замітна збірка поезій п. з. "Світає День". У тих поезіях пробивається виразно його високо-поетична душа, що оспівує ту недосягнену звичайним оком велич нової вітчини Канади, яку лише взнеслий дух поета може висловити. Поза тим появлялись постійно його поеми в "Українськім Голосі" і в студентському журналі "Каменярі". В 1941 році обняв редакцію журнала, що виходив у Вінніпеґу в анґлійській мові п. з. "Юкраїніен Канедіен Ревю", і перенісся до Вінніпеґу з родиною. Перед тим обїхав з відчитами східну Канаду. В 1944 році по короткій недузі закінчив своє коротке і таке многонадійне життя, зоставив дружину і чотиролітню донечку Лесю сиротами.

Мирослав Ічнянський (Іван А. Єфимович-Кмета). Уроджений у Східній Україні в селянській родині на Полтавщині. Шкільну освіту здобув в місті Полтаві, де укінчив теольоґію в полтавському семінарі. В 1929 р. прибув до Канади з дружиною і замешкав зразу в Вінніпеґу, потім в Саскатуні. Став проповідником і предсідником конференції російських українців баптистів. М. Ічнянський являється найбільш продуктивним українським поетом в Канаді. Окрім друкованих в Канаді його творів, вийшли окремими виданнями в Европі слідуючі: "Арфа", 176 сторін, Київ, 1924. "Народні Мельодії" (Харків, 1927, сторін 102). "Фраґменти" (Вінніпеґ, 1929, 48 сторін). Дві новелі "Ніч" і "Гураґан", які були друковані в 1930 році в Польщі, і опісля переложені на російську, дотишську і анґлійську мову. В 1936 році вийшла накладом Української Книгарні у Вінніпеґу обширна збірка поезій ліричних п. з. "Ліра Еміґранта", на 138 сторін. Поезії поділені на такі розділи: 1) Еміґраційні мотиви. 2) На концерті вічних симфоній. 3) Варвара і син в надій намисті. 4) Учителю вінок лавровий. 5) Сонети, псальми роджені і Переспіви. Друковані ще: "Записки розстріляного", "Тарасова тінь" (баляди). В 1945 р. перенісся до Зединених Держав. Переспіви з творів чужих поетів Р. Кіплінґа, Чарлса Робертсона, Ватсона Кирконнела, Генрі Лонґфело, Ізабели Кравфорд, Лора Лі Берд, Алфред Лорд Теннісон.

Тетяна Кройтор. Уроджена 1904 року в селі Сушно, повіт Радехів. До Канади приїхала з родичами 1905 року, замешкали на фармі коло Канори в Саскачевані. Покінчивши вищу школу і нормал в Саскатуні, після чого учителювала в публичних школах в Саскачевані 12 років. В часі учителювання студіювала три роки (через кореспонденцію) з Квінс університету в Кінґстон, Онтеріо. За діточих часів виявила велике замилування до читання і читала все, що могла дістати в українській та польській мові, а пізніше в анґлійській. Під впливом так ріжнородної літера-

тури зявився у неї поетичний та музикальний хист, на що вказують її численні поезії-пісні, друковані почавши від 1922 року в "Українськім Голосі", "Канадійськім Фармері", "Канадійському Українцеві", "Жіночій Долі" (Коломия, 1926) та у "Вістнику" (Львів, 1929). Поезії в анґлійській мові писала і поміщувала у "Фрі Прес Прері Фармер", "Амерікан Форінер", "Ют оф Тудей" та у "Мекфейден Поблікейшон".

Мирослава Лазечко,
визначна талановита поетка українського роду; пише в анґлійській мові.

Мирослава Лазечко, дочка відомого аптикаря у Вінніпеґу Михайла Лазечка. Уродилась у Вінніпеґу 1920 року. Тут перейшла науку в школах. В 1938 році укінчила курс журналістики при Каліфорнійськім університеті. Студіювала техніку анґлійських поетів, композиції анґлійського стилю та психольоґію. Українську науку дістала вдома та в Рідній Школі при церкві св. Покрови у Вінніпеґу. Пише покищо виключно анґлійською мовою. Перші її поезії були поміщені у "Вінніпеґ Фрі Прес" в 1934 році. До цего часу появились її поезії в ріжних канадійських і американських виданянх. І тут доперва завважується та велика ріжниця, як то анґлійський народ уміє оцінювати і заохочувати молодих талановитих аспірантів на літературному полі. В 1935 році Мирослава одержала першу нагороду на конкурсі шкіл Манітоби за нарис "Льоялісти обєднаної Імперії". В 1936 році одержала другу нагороду від того самого шкільного конкурсу за нарис "Канадійський Арктик". Кожного року діставала перші нагороди за різдвяні поезії від Вінніпеґ Фрі Прес. Її поезія "Крісмес Вижен" була читана на радіо С.Б.С. в лекції "Нові канадійські поети". Її поезія "Осінь" була вибрана до американських антольоґій, як "Пебар" та "Імпортант Амерікан Поетс". Її поезія "Вечір" була вибрана для представництва Вінніпеґу у лондонській "Спринґ Антолоджі", що репрезентує живучих поетів світа.

ПОВІСТИ Й ОПОВІДАННЯ ТА ЇХ АВТОРИ.

(Життеписи подані після віку.)

Дмитро Солянич. Уроджений 1876 року в селі Устя над Прутом, повіт Снятин, в селянській родині. Вже в ранній молодости почав проявляти живу діяльність на народному полі. Орґанізував читальні по селах Покуття. Пізніше під проводом д-ра Кирила Трильовського і Івана

Сандуляка орґанізував цілу сітку "Січей", якими відтак славилася ціла східна Галичина і Буковина. Цею працею займався аж до виїзду до Канади в 1903 році. В Канаді продовжував свою культурну працю і дальше, в місті Едмонтон, в Алберті. Тут проявив більшу свою діяльність на літературному полі. Писав те, що сам переживав в рідному краю. В цікавий спосіб описував життя селян на Покутті, якого був наочним свідком з дитинства. Оповідання писав по части мовою селян Покуття, замітною у творах В. Стефаника. Крім того писав немало оповідань з життя канадійських та американських робітників. Ті оповідання були друковані в українських часописах в Канаді і Америці. В 1932 році вийшла друком в друкарні Івана Солянича в Едмонтоні збірка оповідань п. з. "Хто винуватий?" У цій збірці крім першого, що в заголовку, є ще слідуючі: "Покута", "Конокради", "Громадський Суд", "Варвара", "На смертній постелі", "Максим Чабан", "Мамця". Помер в Едмонтоні 1941 року.

Михайло Петрівський. Уроджений біля Перемишля в Галичині в 1897 році, з кращої верстви селянства. До Канади прибув з родичами з початком 1912 року і осілись у Вінніпеґу, а опісля на фармі в східній Манітобі. В 1917 році виїхав на схід до Ошави в Онтеріо. Шкільну освіту почав в Старім Краю, а в Канаді за молодших літ працював. В 1921 р. виїхав до Зєдинених Держав коло Ню Йорку, де вступив до середної школи (каледж), яку покінчив за чотири роки і записався на університет в Дубюк, Айова, де покінчив свої академічні студії. Свою літературну працю почав вже в 1917 році. Писав короткі оповідання поважні і дітočі, які друкувалися в часописах "Канадійський Фармер", "Український Голос". 1918 року була друкована в "Українськім Голосі" комедія "Канадійський Женних". В 1927 році видав новелю п. з. "Маґічне Місто". Це про місто Маямі у Флориді, Зєдинені Держави. Писав багато в анґлійській мові і друкував в анґлійських часописах, як "Торонто Стар", "Канедієн Форум", "Ню Канедієн" та "Юкраїнієн Віклі" (додаток до "Свободи"). Першу новелю в анґлійській мові п. з. "Ди Флеймс оф Гейт" видрукував серіями "Ошава Дейлі Таймс". Новеля п. з. "Тайна срібного острова" друкувалася серіями в часописі "Український Робітник" в Торонто в 1935 році.

Олександер Луговий (Ол. В. Овруцький-Швабе). Окрім драматичних творів, вийшли в Канаді і Америці друком поважніші повісти цього автора, які мають історичний підклад з недавно минулих подій в Україні. В 1939 році вийшла з друкарні "Українського Голосу" накладом автора при матеріяльній допомозі других осіб і орґанізацій повість "За волю України" (Віра Бабенко), 212 сторін. Ця повість була друкована також в американській "Свободі", червень-вересень, 1938. В 1942 році вийшла друком в Торонто накладом самого автора "Визначне жіноцтво України", історичні життєписи у чотирох частинах, на 252 сторін. В 1945 році вийшла друком історична повість п. з. "Чорні хмари зза Припяті", з козацьких часів після смерти Богдана Хмельницького. В 1946 р. вийшла друком повість того ж автора п. з. "Безхатний", з життя україн-

ців в Канаді. Повість була нагороджена конкурсом Українського Народного Союза і друкувалася попередно в щоденнику "Свобода", відтак вийшла друком в Едмонтоні, Алта. Окрім згаданих, готуються до друку слідуючі історичні повісти: "В мряці тисячліття", історична повість з княжого періоду, у трох частинах. "У світі за долею", повість з канадійського життя у трох частинах. "Огнем і кровю", трильоґія з часів першої світової війни. Перша частина була друкована на сторінках часопису "Новий Шлях" під заголовком "В кігтях двоголового орла", жовтень 1933 — квітень 1934. Дальше готовляться до друку історичні повісти "Іван Богун", "Павло Полуботок", "Світло Руїни", "Історія Української Православної Церкви" від початків християнства до наших часів і "Моя Україна" (якою автор бачить майбутню Україну і якої він бажає).

С. Курилів. В 1936 р. вийшла друком і накладом Видавничої Спілки "Українського Голосу" повість з визвольної війни п. з. "Проклін Матері", сторін 82.

В. Кудрик. В 1936 році вийшла з друку накладом "Українського Голосу" книжка п. з. "Чужа рука". Написав відомий письменник, священик Української Православної Церкви о. В. Кудрик. Книжка має 208 сторін, широко обговорює, як на протягу століть "чужа рука" розєднувала український народ для чужих цілей.

Ілия Киріяк. В роках 1939—1945 вийшла друком велика повість у трох томах, під назвою "Сини Землі" (разом понад 1000 сторін друку). Оповідання з життя перших поселенців в Канаді, про їх початки та дальші здобутки. Дуже докладний образ життя перших українських поселенців у Канаді.

Осип Меґас. Бувши в Европі, як представник канадійських українців на Мирову Конференцію у Франції після першої війни, відвідав Західну Україну і зібрав там багато матеріялів про переслідування українців поляками і, вернувши до Канади, подав до друку. І так в 1924 році вийшла книжка під назвою "Траґедія Галицької України". В книжці подано багато заприсяжених свідками подій, що відбувалися в час окупації Галичини поляками.

Максим Пасічняк. В 1919 році почав перекладати велику повість з польської мови на українську під назвою "Пірване Дитя", про життя і подвиги молодого циганського ватажка, Роберта Блюма, поодинокими зшитками по 32 сторони. Зшитки виходили коло трох років і так вийшла цілість коло 2,000 сторін друку у 62 зшитках, з чого вийшло два великі томи.

Григорій Скегар (доктор дентистики). В 1940 році написав і видав розвідку під назвою "По Америці". В ній описані найцікавіші місця північної Америки в приступний спосіб. Окрім цього писав і пише спостереження в українській та анґлійській пресі в Канаді і Зєдинених Державах. В 1935 році видав книжку "Українські професіоналісти в Канаді і

Америці"; кошти видання покрив з власної кишені. Д-р Скегар одинокий з наших діячів дістався до великого журналу "Букс Аброд", де від 1938 року лише рецензії з української історії і літератури.

Д-р Скегар уродився 19 січня 1891 року в селі Погорилівка в Буковині. В Погорилівці скінчив народну школу, а початки ґімназії в Чернівцях. Прибув до Канади молодим хлопцем в 1908 році і поїхав до Бритіш Коломбії, де працював в копальнях золота, а згодом перейшов до Нелсон і там отворив свій офіс з реальностями. В 1913 році приїхав до Вінніпеґу і став членом Українського Народного Дому та членом Товариства ім. М. Заньковецької. В той час був секретарем комітету, який мав на цілі будувати будинок Народного Дому. Був першим секретарем комітету, що заснував Бурсу ім. Адама Коцка у Вінніпеґу. В 1920 році поїхав до Шікаґо на університет Норт-Вестерн, де укінчив дентистику і почав практику в Шікаґо. Від 1925 р. дописував до "Українського Голосу" на наукові теми. Там була друкована його оригінальна праця про піорію. З Шікаґо перенісся до Каліфорнії. Там за ініціятивою його й Івана Петрушевича зорґанізувався в 1945 році комітет, який заснував "Українське Бібліотечне Товариство в Каліфорнії". Товариство поставило собі за ціль зібрати добірну українську бібліотеку при Ліленд Стенфорд університеті в Пало-Алто в Каліфорнії. В 1946 р. д-р Скегар дістався до фільмової студії в Голівуді, як технік при виробі кольорових фільмів.

о. Пантелеймон Божик. В 1927 році вийшла його книжка накладом видавництва "Канадійський Українець" під назвою "Церков Українців в Канаді". Книжка на 336 сторін, за дозволом Преосвященного епископа канадійських українців Н. Будки. В книжці обговорена історія церковного руху за час від 1890 до 1927 року в Канаді. Помер у Вінніпеґу в 1943 році.

Василь А. Чумер. В 1942 р. зібрав і видав друком "Спомини" про переживання перших українських поселенців в Канаді, з нагоди 50-ої річниці появи перших українських кольоністів в Канаді. Книжка обнимає 190 сторін, великого формату, друкована в Едмонтоні. У споминах обговорено всі важніші події і дати, які переважно відносяться до шкіл і учителів. Сам автор є одним з перших учителів публичних шкіл в Канаді.

Проф. Н. Григоріїв. В 1945 році вийшла друком його праця книжкою в анґлійській мові під назвою "Війна і українська демократія". Книжка вийшла старанням і коштом Комітету Українців Горожан Канади, зорґанізованого в тій цілі при Українськім Народнім Домі в Торонто. Зміст книжки, це збірка документів про Україну в минувший і теперішний час, про політичне та соціяльне становище України, та змагання українського народу до політичної незалежности.

Іван Бодруґ. В 1910 році вийшла друком в Ню Йорку поважна книга, переложена з анґлійської на українську мову, яку написав в 17 сто-

літті Джан Боніян п. з. "Путь паломника з цего світа в будучий світ". Цю повість переклав І. Бодруґ, довголітний працівник пера, будучи редактором у той час часопису "Ранок".

Зиґмунд Бичинський. В 1916 році написав і видав друком в Питсбурґу, Пенсилвенія, Зєд. Держави, історію життя чеського реформатора і мученика п. з. "Іван Гус". Переклав також велику повість з перших часів християнської ери, яку написав Луї Велес під назвою "Бен Гур". Ця повість була сфільмована. Книжку в українськім перекладі видано у Вінніпеґу. Був проповідником презвитеріянської церкви і писав статті в орґані тої церкви "Канадійський Ранок". Був також його редактором. Був активним членом українських орґанізацій у Вінніпеґу, як Народний Дім, Український Червоний Хрест, одним з перших основників Товариства Взаїмна Поміч. Помер в Питсбурґу в 1947 році.

Орест Жеребко. До діячів української культури — канадійців з повним правом можемо зарахувати Ореста Жеребка (див. про його вище в розділі IV, в "Помянику визначніших українців-піонірів в Канаді"). Не багато мабуть людей знає, що коштом покійного Жеребка виходив у 1920—1926 роках у Відні неперіодичний збірник "Хліборобська Україна". В 1926 році у Відні вийшли коштом Жеребка відомі "Листи до братів-хліборобів" покійного В. Липинського, що вважаються за один з визначніших творів української історично-фільософічної думки. Ще перед тим у Відні в 1925 році видано, також коштом Жеребка, книжку М. Забаревського (Д. Дорошенка) "Вячеслав Липинський і його думки про українську націю та державу".

Твори українських поетів і письменників, перекладені на анґлійську мову в Канаді.

Кобзар Шевченка. А. Гонтер, 1922.

Маруся, Квітки-Основяненка, переклад на анґлійську мову. Рандал Лайвсей, Ню Йорк, 1940.

Захар Беркут, І. Франка, переклад на анґлійську мову.

Українські народні пісні. Переклад — Рандал Лайвсей і П. Крат. Торонто, 1915.

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ ТА ЇХ АВТОРИ.

Вже в часі першої війни в Европі почали драматичні орґанізації в Канаді відчувати потребу нових драматичних творів з причини припинення напливу літературних видань зі Старого Краю. Відчувалося брак чогось нового. Драматичний рух розвивався в Канаді щораз ширше, публика ставала більше вибагливою, старі репертуари, повторювані часто, ставали вже монотонними самим аматорам. Назрівали нові події, які надавалися на сцену. Отже треба було щось творити, пробувати власних сил. Вже від 1918 року почали появлятись на сцені в Канаді нові штуки. Спершу інсценізовані з повістей, деякі переклади з інших мов,

а згодом вже і оригінальні. Зразу ті штуки виставлялися такі з рукописів, і багато з них так і зосталися в рукописах досі. Деякі і пропали. Котрі мали щастя попасти в друк, поширювалися.

Українські видавництва, знаючи з досвіду про застій на книгарському ринку, не відважувалися друкувати на свій кошт, і тому ті, які появ-

Просвітно-Драматичне Товариство Боян в 1913 р.

Горішний ряд, зліва на право: Е. Кракалія, Марія Бояніська, С. Басістий, І. Горіненко, С. Фодчук, І. *Луговий*, *Доця* Проскурняк, К. Слюзар, Н. Вагнер. Середний ряд, зліва на право: О. Боянівський, А. Киряюк, І. Слюзар, Н. Ферлей, С. Ковбель, І. Грибик, А. Паньків, К. Паньків. Долішний ряд, сидять зліва на право: Г. Блок, В. Купченко, В. *Бабій*, *Боднар*, Білинський, А. Ковбель.

лялися друком, то коштом самих авторів. Автори також скоро переконалися, що видання, хоч би і в найменшій скількості, не розходяться навіть настільки, щоби покрити кошт друку, перестали видавати гроші, а за тим і писати. Враз з тим застоєм згодом почав занепадати і самий драматичний розмах на сценах. Зі старих репертуарів ще час від часу

появляються на сценах самі першорядні оперети. Багата старокраєва драматична література помало уступала зі сцени, а її місце почала що раз більше займати домашня, канадійська. На місце колишніх голосних сценічних вистав першорядних творів, докладно підготованих, розголошених, відповідно оцінених відносно їх драматичної вартости і виконання, прийшли щонедільні вечірки з колектою при дверях, яких програма заповнювалася переважно одноактівками як додатковими точками до програми "концертів", що складалася з кількох вокальних та інструментальних точок з додатком танків, виконаних дітьми. Таких одноактівок скоро забракло, і треба було їх творити, застосовуючись до обставин і вимог. Писали їх самі члени драматичних кружків, пристосовуючи їх зміст до принагідних обставин і вимог часу. Переважно ґумористичного, сатиричного характеру. Деякі і поважнішого характеру, пристосовані до певних святочних ювілейних обходів, які виставлювано як одну з точок таких святочних обходів, як сценічні образки. Багато їх було друкованих в часописах або окремими випусками. Друкувалося у невеликій скількости в 500 або 1,000 примірниках, і вони розходилися досить скоро, майже в протягу одного сезону, вичерпувалися і так помалу переходили в забуття, бо ніхто не передруковував. Самі автори друкували їх своїм коштом і заледви успіли заховати собі примірник на памятку.

Тут подаємо список драматичних творів, написаних в Канаді, надрукованих і ненадрукованих, та їх авторів.

Василь Казанівський. Написав: "Пімста за кривду". Інсценізована з повісти Нечуя-Левицького, на 5 дій. Друкована у Вінніпеґу і виставлювана на сценах в Канаді, Зединених Державах та в Европі 1916 р. "В неділю рано зілля копала". Інсценізована з повісти Ольги Кобилянської під тим самим заголовком. Друкована і виставлювана в Канаді почавши від Вінніпеґу в 1918 р. Виставило її Товариство ім. І. Котляревського як премієру Українського Народного Дому у Вінніпеґу. Написав також кілька одноактівок, які виставлено у Вінніпеґу. Надруковані.

Семен Ковбель. Написав: "Дівочі Мрії". Траґі-комедія, ориґінальна на 6 відслон зі співами. Виставлена з рукопису в 1919 році. Вийшла друком в 1920 році, в друкарні "Українського Голосу", накладом пок. А. Йонкерової, з ілюстраціями поодиноких сцен, знятих підчас вистави. Виставлювана в Канаді, в Зединених Державах і в Західній Україні, де вандрівний театр ім. Тобілевича взяв її до свого репертуару. Музику до співів скомпонував пізніше проф. Е. Турула. "Ляхо-Татари" (Конфіденти). Ориґінальна драма на 5 дій. Написана і виставлена перший раз у Вінніпеґу з рукопису в 1920 році. Виставлювана в Канаді на визначніших сценах також з рукопису, що автор висилав на замовлення. Досі ще недрукована. "Скарб в жебрачій торбі". Драма на 5 дій. Ще недрукована і не була виставлена на сцені. Рукопис чекає свого видавця. Зладжена як оперета, під музику зготовану проф. Е. Турулою. Написана в 1934 р. 1) "Недоспівана пісня". Драма на 5 дій, інсценізована з другого тому трильоґії Б. Лепкого "Мотря". Виставлена у Вінніпеґу і в Торонто

в Українськім Народнім Домі, також з рукопису. Ще не надрукована. Написана і готова до вистави дальша серія інсценізованих з тої самої трильоґії (чотири драми) по 5 дій, ще не виставлювані, а це: 2) "На царському суді", 3) "Батурин", 4) "На руїнах Батурина", 5) "На жертвенник слави". Всі ці драми мають кожна окрему цілість. Одначе тяжкі до вистави в теперішний час, а то з браку відповідних сил. В декотрих виступає до 100 осіб.

В 1938 році написав і видав своїм коштом чотири одноактівки-комедії, які скоро стали популярними в Канаді. Друковані лише по 500 примірників і вже розійшлися. А це: 1) "Вірна сестра то золото", 2) "Українізація", 3) "Делеґація до раю", 4) "Повісився". Також поважнішу в трох відслонах "Святий Николай в Канаді". Написав також слідуючі сценічні картини: 1) "Новий Вертеп". Виставлений в році 1918 на Різдво в У. Н. Домі, а в 1939 в Прав. Соборі у Вінніпеґу. (Алеґорія Різдвяної ночі.) 2) "Там, де червоні маки цвили". (Фантазія на тлі стрілецьких могил.) Виставлена дітьми Рідної Школи при Прав. Соборі в 1940 році. (Обидві з рукописів.) "Парубочі мрії". Драма-фантазія на 4 дії, написав і видав власним коштом в 1,000 примірниках в 1942 році. Розійшлася вже половина, одначе не була ще виставлена на сцені, з причини війни, коли сценічний рух мусів назагал припинитися. Це драма з канадійського та американського життя.

Дмитро Гунькевич. Вже від 1921 року почали появлятися його драматичні твори ріжної величини і змісту. І так: 1) "В галицькій неволі". Драма на 5 дій. Друкована накладом Української Книгарні у Вінніпеґу в 1921 році. 2) "Жертви темноти". Драма на 5 дій, вийшла накладом видавництва "Русалка" у Львові в 1924 році. Другий наклад в 1926 році. 3) "Клюб суфражисток". Комедія на 5 дій. Накладом Театральної Бібліотеки у Львові 1925 року. Другий наклад в 1931 р., третий в 1936 році. 4) Кроваві перли". Драма на 5 дій, накладом Театральної Бібліотеки у Львові 1926 р. 5) "Рождественська Ніч". Діточа оперета на 2 дії, накладом видавництва "Марс" у Вінніпеґу 1924 р. 6) "Манівцями". Траґі-комедія в трох діях, накладом Т. Бібліотеки у Львові, 1931. 7) "На хвилях любови". Драматична поема, друкована в "Канадійськім Фармері" 1928 р. 8) "Панські примхи". Жарт на одну дію, накладом видавництва "Русалка", Львів, 1928. 9) Комедія "Ліґа Націй", на 4 дії. 10) "Рай і пекло на землі". Драма на 6 відслон, з часів панщини (в рукописі).

Окрім вище згаданих, вийшли накладом видавництва "Промінь" у Вінніпеґу діточі картини: 11) "Потомки героїв". Картина на 2 дії. 12) "Славко в тарапатах". Водевіль на 2 дії. 13) "Витай, весно". Віршована картина на 1 дію. 14) "Не забули", картина на 2 дії. 15) "Навчить біда ворожити, як нема що в рот вложити". Комедія на 2 дії, друкована в календарі "Українського Голосу" на 1926 рік.

Олександер Луговий (Ол. В. Овруцький-Швабе). Десь від 1933 року почали появлятися друком драматичні твори цего відомого письменника-повістяра, що прибув до Канади після першої світової війни з Наддніпрянщини. Драми мають високо патріотичний зміст, написані на тлі

української визвольної боротьби в роках 1918—1922. Їх назви такі: 1) "Дала дівчина хустину", 2) "Брат на брата", 3) "За нарід свій", 4) "Сирітські сльози", 5) "Пани і раби", 6) "Без вини карані", 7) "В Листопадову Ніч", 8) "В днях слави". Одні друковані накладом "Українського Голосу", інші накладом "Нового Шляху", а більше таки накладом самого автора, бо і сам черенки складав і друкував де міг. Головна частина його письменницької праці, це історичні повісти, про які говориться окремо.

Мирослав Ірчан (Андрій Бабюк). Поважніші драми цего автора були друковані накладом "Українських Робітничих Вістей" у Вінніпеґу і виставлені на сценах в Українських Робітничих Домах в Канаді. Вони мали комуністичну пропаґандивну закраску, і тому вони були популярні лише серед українських комуністів. Ці драми такі: "Дванадцять", сюжет взятий з траґедії засуджених на смерть в Чорткові Мельничука і Шеремети та попередно вбитого випадково Цепка; "Родина Щіткарів" та інші. Сам Ірчан виїхав на Україну і там мабуть зліквідований.

Василь Тулевітрів. В 1940 році написав і видав власним накладом драму на 4 дії на тлі подій в Карпатській Україні в 1938 році п. з. "Така її доля". Драма була виставлена в Гемилтоні і в других містах на сході з добрим успіхом. Хоч книжка досить поширилася, то не могла знайти ширшого розголосу на сценах в Канаді з тої причини, що вийшла в тяжкому военному часі. "Веселе і щасливе життя", комедія того ж автора, вийшла друком в 1944 році. Комедія висвітлює дійсність життя українців за "залізною куртиною" в СССР.

В 1937 році вийшла друком "Українського Голосу" реліґійна драма, написана о. Д. Кирстюком п. з. "До віри батьків". Була виставлювана на сценах при українських православних церквах в Канаді.

Крім цих вичислених, були час від часу виставлювані ріжні комедійки і жарти, написані місцевими аматорами, які не були друковані, хіба в часописах принагідно. Перша така одноактівка, написана Я. Майдаником у Вінніпеґу, була друкована в "Канадійськім Фармері" ще в 1911 році, п. з. "Маніґрула".

Писали також А. Буряник, Казанівський, Остапчук, А. Левицький, С. Дорощук, всі у Вінніпеґу.

Онуфрій Івах. Написав: "Відлет журавля", драма друкована в часописі "Канадійський Фармер" в зимі 1923 р. "Голгофта України", феєродрама, друкована там же в 1924 році. Писати почав ще в 1917 році, як студент середної школи в Саскатуні. Писав поезії та короткі оповідання, які були друковані в "Українськім Голосі". Більшість творів, це поезії, оповідання та наукові праці в українській і англійській мові. Безперечно визначніший український письменник Канади.

Михайло Крипякевич. З драматичних творів вийшли друком слідуючі праці: "На вакаціях", діточа сценка на 3 дії. "Чародійна сопілка", історична картина на 2 дії. "Троє заручин", сценка на 1 дію. "Герой в мішку", одна дія. "Як кум кума лічив", 1 дія. Крім цего вийшли друком кілька збірників діяльоґів, монольоґів, сміховинок.

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО.

Написала Доця Павлюкевич.

При приїзді перших українських іміґрантів до Канади, українці звичайно привозили з собою багато річей, котрі були для них дороґі, тому дороґі, що були продуктами власноручного виробу. А друге, що з тих річей складалось багато одежі. Це не була звичайна одежа фабричного виробу, куплена на ринку, але це була одіж власноручно вишита, на власноручнім тканімліннім полотні, як сорочки, запаски, також дуже часто свій власний взірець. Або кожухи зроблені зі шкір своїх вихованих овець, обшиті волічкою крашеною яркими красками домашного виробу. Привезено багато вишиваних сорочок і інших вишиваних та тканих річей, котрі і по цей час є задержані.

Доця Павлюкевич,
голова Українського Народного Мистецтва у Вінніпеґу.

Після 1910 року, коли почалися орґанізувати драматичні кружки і хорові товариства, при виставах штук і концертів показалась велика потреба українських народних строїв. Отже драматичні і хорові товариства почали збирати всі українські строї, де лишень можна було дістати для своїх ґардероб, і сьогодня в Українськім Народнім Домі, здається, є найбагатша ґардероба цілої Канади. Ця ґардероба була передана з Т-ва Боян, з Т-ва ім. М. Заньковецької і з Т-ва ім. Ів. Котляревського. Але це все не вистарчало для запотребовання нашої тодішної молоді, котра так завзято інтересувалася життям і рухом на українській сцені, наша молодь хотіла вбиратись в українські яскраві строї при кожнім українськім виступі, а не вистарчало для всіх з бувшої ґардероби, то мусіли братися до роботи і вишивати для себе свої власні строї, отже треба було взірців на вишивки та крою корсетки або жупана українського стилю, всіляких красок волічки і т. д. В такий спосіб відроджувалася українська культура на канадійській землі, бо шукаючи за оригіналами строю, треба було перечитувати українську літературу і часто заглядати в українську історію, щоби бути поінформованим про потрібні річи, і так наша молодь освідомлювалася в українознавстві і стала більше патріотичною, бо з тим надхненням українці збудували наші українські інституції, котрі ми сьогодня маємо, щоби задержати українську молодь від асиміляції.

Український національний провід завзято піддержав працю драматичних і співацьких кружків, що сіяло любов в молодечих україн-

ських серцях до свого рідного, до своєї пісні, до поезії і нашої траґічної але славетної історії українського народу.

В 1928 році заряджено міжнародну виставу мистецтва в Royal Alexandra Готелю в Вінніпеґу, де українське жіноцтво спільно взяло участь на виставі. Ми збудували українську хату з соломяним дахом, а до хати знесли всі свої гарні річи, як строї, вишивані фіранки, ручники, настільники, також кілька родів різбяних річей. Тут переходили і оглядали ті гарні річи тисячі чужих людей через один тиждень. Тут була вибрана судова комісія зі знавців цих штук, де брали участь анґлійці, французи, німці, мадяри, чехи і багато інших. Це були державні народи, котрі ставлять свою культуру наперед, — то першу нагороду віддали з цілої вистави українцям за вишиту сорочку, котра є вишита волічкою, цю сорочку вишивала вже покійна Василина Будник, мати пані Д. Павлюкевич. Та подія зворушила серця в українських передових кругах, котрі може недоцінювали красу і вартість нашого домашного мистецтва, як також нашої частинної культури, аж нам показали чужі люди наш скарб. Бачучи конечність не лише зберегти, але поширювати поміж нашою молоддю народне мистецтво, то в листопаді 1932 року в ініціятиви пані докторової Марії Дими зорґанізовано Товариство Українське Народне Мистецтво, де пані М. Дима була головою кілька років. Завданням товариства було і є, зібрання гарних річей до музею, старатись про літературу, як підручники для вишивок, та учити способу ручних робіт і обзнайомитися з історією нашої народної культури; дальше співпрацювати з канадійсько-анґлійськими кругами, щоби зближитися з їх проводом і познайомити їх з нашою культурою, про котру в той час вони дуже мало знали і дуже часто трактовано український нарід як підрядний, недержавний і некультурний. На цім місці Товариство Народного Мистецтва зробило велику роботу.

Тяжка праця була для наших початкових провідниць, багато часу і труду треба було посвятити, щоби зібрати гарні українські вишивки, писанки, різбяні та інші гарні річи на будь яку виставу. Сьогодні, завдяки Товариству Українського Народного Мистецтва, ця проблема вже значно улекшена і ми повинні бути раді з нашого розвитку і здобутків нашого мистецтва, котре відсвіжилось і поширилось не лише між українським громадянством, але також між анґлійцями, котрі навчилися любити українську красу, і це нас значно піднесло культурно в їх очах. Сьогодні ми можемо зайти до пересічної української хати і там побачимо прекрасні вишивки або писанки, розложені тут і там.

Товариство Українського Народного Мистецтва стало філією загальної канадійської орґанізації, Canadian Handicraft Guild, до котрої належить вища верства анґлійського суспільства. Наші пані Марія Дима і Доця Гуцуляк були запрошені давати відчити на тему українського мистецтва. Також пані Якимішак і пані А. Павлик мали заряджені лекції на навчення українських вишивок і завдяки цим паням це все було дуже великим успіхом. І так при спільній праці, на зібраннях і виставах, наші пані стрічалися з верхами канадійського суспільства і запрошували їх до себе на вистави і чайні приняття, учащали на їх підприєм-

Марія Дима,
перша голова і орґанізаторка Українського Народного Мистецтва у Вінніпеґу.

Ольга Арсенич,
бувша голова Українського Народного Мистецтва у Вінніпеґу.

Доця Гуцуляк,
бувша голова Українського Народного Мистецтва у Вінніпеґу.

Юлія Бачинська,
бувша голова Українського Народного Мистецтва у Вінніпеґу.

ства і тим способом ставали рівні з рівними. При помочі таких сходин часом обговорювалося загальні українські питання, і наскільки наші пані писувалися в украінознавстві, то це мало добрі наслідки для української справи і з тих причин анґлійські круги зачали трактувати українських поселенців більше привітно.

Підчас минувших пятнадцять років розвою товариства провідницями були слідуючі пані: Марія Дима, Юлія Бачинська, Якиміщак, Доця Гуцуляк, Ольга Арсенич. Через минувших чотири роки перебрала головування пані Д. Павлюкевич, котра працювала в товаристві з великим заінтересуванням в його розвитку, маючи талан в мистецтві переданий від її матері, і маючи організаційний хист, виправлений довголітною працею в драматично-співацькім Товаристві Боян і в Народнім

Анна Мандрика,
бувша голова Української Жіночої Ради у Вінніпеґу.

Павліна Ґеник,
бувша голова Української Жіночої Ради у Вінніпеґу.

Домі, вона взялась до праці з великою завзятістю і при помочі всіх членок вона зробила успішну роботу, беручи участь в міжнародних виставах, де українські вишивки брали похвали, а відтак вибрані українські річи висилано на вистави до Торонта, Монтреалу і інших великих центрів, котрі принесли багато слави для українців.

На домагання анґлійських кругів заряджено лекції, котрі відбувались на університеті і в інших установах, на вишивки і писання писанок, і на цю тему Доця Павлюкевич приготовила підручник в анґлійській мові, як писати писанки, ту книжочку можна набути в Canadian Handicraft Guild. Підчас війни поза звичайним діловодством, товариство брало живу участь в Червоному Хресті. Товариство Мистецтва також брало участь в українській патріотичній праці, висилало пакунки з поживою

для скитальців і гроші та прибори до вишиття для скитальців через КУК. Дальше Товариство має на меті організувати архів для збереження українських гарних річей і зібрати всю літературу зі всіх частин України і видати збірник, котрий має служити як документ для будучого покоління, щоби ніхто не ставив собі претенсій, що це здобутки його народу. Наші гарні строї, наші вишивки, наші писанки, наше різбярство, то є наша народна культура і ми не можемо позволити, щоби хтось собі їх присвоював. Кожна свідома родина повинна поінформувати своїх дітей, котрі тут роджені. Також наші учителі Рідних Шкіл повинні це брати як один предмет науки, щоб познайомити їх, що наші предки за-

Донна Ґресько, ґеніяльна скрипачка.

взято працювали, не спускалися на виріб фабричної одежі, але плекали свої вівці, красили свою вовну, прели, ткали, виробляли свої кожухи, своє лінне полотно, виробляли всі свої потрібні посудини. Наш нарід є підприємчивий, здібний і завзятий, і ми не повинні стидатися наших предків, але гордитись, що ми походимо з українського народу.

Українське Народне Мистецтво щиро вдячне, що має приміщення при Українськім Народнім Домі, де товариство відбуває свої сходини і має спромогу дальше провадити свою завдану працю.

РОБІТНИЦТВО І ЗМАГАННЯ ЗА ІСНУВАННЯ.

Написав Д. М. Гунькевич.

В теперішних часах найбільш пекучою темою є справа робітництва, яке стало веде боротьбу за поліпшення своєї долі. Та не всі робітники є тепер наємними робітниками. Є робітники ремісники, які працюють у своїх майстернях багато тяжче і довші години, ніж наймані робітники, і мають менші зиски, як наймані робітники дістають платні. Одначе такий робітник майстер має те вдоволення, що працює сам для себе і є, як то кажуть, своїм паном. Він не має над собою надзирателя і ніхто йому не розказує, він від нікого не залежний. Але він не перестав бути робітником, хоч його інтереси є відмінні від інтересів найманого робітника.

Фармер також працює для себе від ранку до ночі і не має означених годин праці, як фабричний робітник. Праця фармера безконечна. Він працює в день і в ночі, в буддень і свято, в погоду і слоту, не маючи ніякого забезпечення. Але хто може сказати, що він не є робітником? Він робітник у повному значінню того слова, лише з тою ріжницею, що не шукає праці, не боїться відправлення з роботи, не страйкує, не вимагає від нікого вакацій. Не має також ніякої ґарантії, що продукт його праці буде мати вдоволяючу ціну, бо це залежить від незалежних від нього обставин. Але він має те вдоволення, що є власником господарства, почуває себе самостійним, від нікого незалежним господарем. Він бачить перед собою кращу будучність на старші літа, і це є для нього нагородою за всі ті невигоди, які приходиться переносити.

Найліпшими провідниками індустріяльного робітництва є робітники, вибрані зпоміж самого робітництва, які знають з життевого досвіду потреби робітництва і можуть гідно заступати їхні інтереси як перед роботодавцями, так і перед урядовими чинниками.

Яка є будучність індустріяльного робітництва? Дійсного забезпечення таке робітництво в ніякій державі не мало і не має. Хоч є ріжні форми асекурації, приватні і державні, однак вони не покривають усіх робітників і на всі часи. В Канаді є тепер державна асекурація від безробіття. По рівній частині вкладають робітник, роботодавець і держава на забезпечення робітника від безробіття. Та коли робітник опиниться без праці, він має право до вложених на його конто грошей. Але вибравши ті гроші, він тратить право до асекурації. Це відноситься лише до тих робітників, що охоплені асекураційним законом. Робітники, не охоплені тим законом, не мають і тої мізерної допомоги на випадок безробіття.

Чи кожний, що потребує праці, може дістати її в кожний час? В теперішні часи все нових винаходів на полі техніки збільшується продуктивність машин, а запотребування людської робочої сили постійно зменшується. Чим більше нові машини будуть заступати людську робочу силу, тим більше буде безробітних на вулиці.

Яка ж рада на те, щоб індустріяльному робітникові не опинитися в безвихідному становищі? Як індустрія, так фармерство при постійнім розвитку техніки все будуть потребувати досвідчених фахівців. Їх ніколи не буде за багато. Отже ті, що мають змогу, повинні посилати свої діти до вищих шкіл, до університетів здобувати фахове знання, щоб вони стали добрими фахівцями, професіоналістами. Менше спроможні і менше спосібні хай закладають ремісничі варстати і торговельні підприємства, щоб мати заняття для себе та для інших. Коли один не може такого підприємства заложити, треба лучитися в спілки, товариства, компанії. Треба вчитися вести діло гуртом. Не забуваймо, що в єдности сила.

Неспроможні чи неспосібні до одного чи другого підприємства можуть осідати на землі і братися до господарства. Там їх не заскочить безробіття. Сіяння збіжжа ніколи не вийде з моди, на городину все є збут. Також можна плекати пчільництво, займатися випасом худоби. Кожне незалежне заняття дає вдоволення, дає нагоду до успіху.

РОЗДІЛ СЕМИЙ

МІСТА І ПРОВІНЦІЯ

УКРАЇНЦІ В МІСТАХ.

У ПЕРШОМУ десятилітті української іміґрації всі їхали просто до Вінніпеґу, не спинюючись навіть у таких вже в той час розвинених індустріяльних центрах, як Монтреал, Торонто та другі менші осередки. У другому десятилітті почавши від 1900 року, коли українська іміґрація була найбільше чисельна, українці почали вже осідатись і у східних містах, і то не просто з краю, а переважно ті, що були вже у Вінніпеґу, або і дальше на заході. Для українців ті міста були чужі і неприступні головно через незнання мови. З Вінніпеґу все була нагода виїхати не лише на захід, але і на схід, де вже окрім сезонових робіт були і сталі, працювали тартаки, папірні, цегольні, копальні, до яких Вінніпеґ постачав робітників через свої посередничі бюра. Де собі хто сподобав, там осідав на стало. А як вже де осілися одиниці, то зваблювали туди других, чи то свояків, чи знайомих односельчан, а згодом то вже і з краю їхали просто на їх адреси. Одначе Вінніпеґ все таки зостався тим головним осередком для українців, що своїм пропорційним до загального населення числом перевищує всі другі більші від себе міста.

У Вінніпеґу вже від самих початків можна було все когось знайти, щоб розмовитись рідною мовою. Жиди з Галичини чи з Росії попередили українців на цілі десятиліття, виїзджаючи до Зєдинених Держав. Коли почалась іміґрація українців, вони переносились до Канади, головно до Вінніпеґу. Вони своєю питомою проворністю скоро зорієнтувалися, що селянин не обійдеться в чужині без свого добре знайомого "ганделеса". Вони вже нюхом зачули наживу. Розсідались поблизько залізничої стації із своїми крамницями з одежею та обувою. Іміґрант українець не потребував за ними багато шукати, вони вже самі його допильнували. Крамар вже здалека пізнавав землячка по одежі як переходив поперед крамниці, заглядаючи у виставові вікна. Спинив на пішоході і: "Що купуєш?" Тай тягне вже за рукав до крамниці. А там вже не легко було вирватися. Сам бачить, що тобі бракує. Одягне тебе насильно, обкрутить, заведе перед зеркало, і подає ціну, присягаючись на чім світ, що це половина звичайної ціни у других. Як що ти на подану ціну, наприклір, пять долярів подаси два щоб відчіпитись, то вже тебе не випустить з рук, буде тебе роздягати, одягати в друге, накидає коло тебе купу всячини, та все по троха спускає з ціни, і як ти ще докинеш якого кводра відчіпного, то ти вже і купуй. "Бери тай носи здоров, знай моє добре серце". Бо як не купиш, то можеш ще штовханця дістати. А віддати і не пробуй, бо збіжиться їх більше, намнуть боки і пропало, куди підеш жалітися? . . . Тримай руки при собі, хоч сверблять. Та поза тим всім, все таки "крамар-браток" в пригоді став.

Є у других крамницях у вікнах всячина, є і виставлена ціна, та якже зайти туди і купувати навіть не поторгувавшись? . . . До цього наш селянин не привик. Як би хоч "довший язик", то може і виторговував би. Таки у свого лекше. Вилаєш його, а він тебе, а все таки розійдетеся до-

брими приятелями. А ще як грошей не стане, то він звіриться на слово і зачекає, запише тільки імя і адресу. Він вже знає з переконання, що ти ще таки прийдеш і заплатиш.

У других більших містах на сході не могло бути такої вигоди. Хто попав туди згодом, то мусів вже давати сам собі раду як міг. Це було мабуть причиною того, що такі метрополії як Монтреал і Торонто мають і досі такий зникаючий відсоток українців в порівнанні з Вінніпеґом у пропорції до загального населення. Друга важна причина цему була та, що українська іміґрація почала осідатись там досить пізно, коли ті міста були вже вповні розбудовані, і українці не мали вже нагоди осідати в котрійсь окремій дільниці громадно як у Вінніпеґу, де північно-західне передмістя Норт Енд в той час була майже пусткою. Перша українська греко-католицька церква при вулиці МекҐреґор (тепер св. Володимира і Ольги) побудована в 1899 році за містом "на прерах" (так тоді говорили). Хто знає нинішне місто Вінніпеґ, то певно не повірить. На тих "прерах" розмірювали вулиці, і українці помалу осідались, де кому подобалось, а рівночасно за ними вслід на рогах вулиць розсідались із крамницями жиди. З часом почали вже подекуди прокидатись і українські торговці. Зразу несміліі, незасібні. Спробує, і як покажесь, що не заробив того, що міг заробити десь на роботі, щоби міг удержатись з родиною, покидав, а його місце заняв таки жид. Жиди-крамарі мали між собою звязки, мали свої гуртівні (які викуплювали банкротуючі склепи за безцін). Вони продавали ті товари тільки своїм одновірцям, а ті вже мали змогу продавати своїм покупцям за меншу ціну, чим українець міг дістати в гуртівні, і певна річ, що українець не міг у таких обставинах довго вдержатись між своїми.

Перші спроби торговельного підприємства між українцями у Вінніпеґу були так звані "бордінґ-гавзи" поблизько головної стації Сіпіар, при вулицях Гіґінс і Генрі, де українські іміґранти все крутилися коло "Емплоймент Офісів". В тих "бордінґ гавзах" можна було в кожній порі дістати українські страви: борщ, капусту, вареники, голубці, шницлі за невелику ціну, 10—15 центів, і перекинути голод. Збиралося двох-трох хлопців до спілки. Вечером умовились, що і скілько варити, складали гроші по рівній части і купували що треба. Рано варили і у день продавали гостям, а увечері ділилися прибутками. Та такі спілки не могли жити довго. Кожний спільник клав в кишені вторговані гроші, і при обрахунках все виходив недобір. Спілка розліталася, і один з них хитріший перебирав бизнес на свою руку. Декотрі з них держать вже тепер першорядні ресторани в місті. Повставали також другі робітні, шевські, кравецькі, столярські,голярські, які задоволяли запотребування між своїми. Ті вже могли вдержатись, бо не мали на перешкоді компетиції чужих ремісників, бо ніхто з них не міг і не хотів робити за таку ціну.

Здається, що одинокою в Канаді є північна дільниця міста Вінніпеґу, де українці живуть збитою масою, серед якої той відомий клич "Свій до свого" розвинувся до того степеня, що нині вже жидівської крамниці нема там і на лік. На кожнім розі вулиць першорядна крамниця з україн-

ською вивіскою. Українці виперли зпоміж себе жидів дальше в місто чи на кольонії не компетицією, а бойкотом.

Головну часть занять дають українцям залізничі варстати, дороги та ярди. Значну частину дає будівельний промисл, і то переважно між своїми. Окрім тих двох головних занять, українці в кожній ділянці розбудови міста займають чи не головне місце серед інших народностей, як звичайні робітники, бо вони показались на стільки працьовитими та вірогідними, що всюди вони побажані. Український робітник не боїться ніякої роботи без ріжниці, яка вона, тяжка чи леґка, чиста чи брудна, він її все виконає з вдоволенням як для роботодавця, так і для себе. На дурниці він не лакомий. Він хоче чесно заробити на свій щоденний хліб. Коли ходить про здобуття власної хати, він не лякається того, що у нього не досить готівки, не боїться затягнути довг. Не бояться його і ті, що дають потрібний матеріял чи гроші, вони знають вже з переконання, що він і свою родину скривдить, а борг таки збуде на час. Для других мешканців міста це виглядає дивним, що українці на загал не багаті, а майже кожна родина мешкає у своїй хаті, і то по більшій части без боргу, хоч він заробляє менше в порівнанні з другими. Українців в комірнім в чужих хатах майже нема, хіба самітні або молоді родини, поки набудуть свої власні мешкання.

МІСТО ФОРТ ВИЛІЯМ В ОНТЕРІО.

Першим слідуючим після Вінніпеґу у перших декадах стало на сході місто Форт Виліям, де українці скупчені більшим числом. Місто положене на західному кінці Великих Озер з своїми портами для експорту збіжжа на заграничні ринки, і порту вугілля зі східних і полудневих копалень. Через тамошні термінальні елеватори переходить все випродуковане і призначене на експорт збіжжа із степових провінцій. Українці становлять там замітний відсоток загального населення. Там вже від початків 1900-их років повстав досить визначний орґанізаційний просвітний рух завдяки свідомішим одиницям. Місто Форт Виліям відоме в новіших часах, де українці у всяких важніших народних справах ведуть перед своєю жертвенністю в порівнанні до других центрів в пропорції чисельности українського населення. Там повстала перша юсвітна орґанізація українців в провінції Онтеріо.

Понище подаємо короткий витяг з протоколів Освітного Товариства у Форт Виліям, які збереглися до тепер. Перша думка про орґанізацію читальні повстала в 1906 році, коли на перших зборах ухвалено і списано перший статут, як "Услівя для членів", зложений з 6 точок:

1) Членів приймається з Галичини (русинів) без ріжниці релігійної і партійної приналежности, греко- і римо-католиків (українофілів і русофілів).

2) Книжки і часописи мається пренумерувати етимольоґічні і фонетичні.

Український Народний Дім. ім. Т. Шевченка у Вест Форт Виліям, Онт.

3) Застереження: Кожний член не сміє бути в читальні, коли він під напитком.

4) Вступного платять члени по 50 центів, а дальше вкладка по 25 центів місячно.

5) В читальні не дозволяється на жадні забави, крім театральних представлень, концертів, вечерків та довірочних зборів.

6) Не мається спроваджувати до читальні жадних книжок "єретицьких", котрі противилися б святій вірі Христовій.

Із тих наведених точок можемо собі виробити поняття, що були вже там ріжні погляди і що самий провід був з ріжних "шкіл", одначе всі вони розуміли потребу організації просвітної і мали добрий намір спільно працювати в тім напрямі, не звертаючи уваги на будучі наслідки тої розбіжної ідеольогії. Головними спільними для всіх застереженнями були охорона християнської віри і добрих обичаїв. В той час записалося 49 членів, які заплатили вписове по 50 центів. Нічого не сказано у тім першім протоколі про заряд, який має управляти товариством далі. В 1909 році, дня 12 червня, на загальних зборах переорґанізовано читальню під офіційною назвою "Просвіта", вибрано заряд і поширено статут (усліввя) до 13 точок, як слідує:

Ми русини Форт Виліяму отворили читальню під назвою "Просвіта" в канадійській пустині.

1) Читальня має називатися "Просвіта". Має бути спільна: руська і польська.

2) Вкладки членів: Вписове 50 ц., а місячні по 25 центів.

3) Старшина має бути вибрана більшістю голосів присутних членів.

4) Розпоряджувати скарбом мають право загальні збори.

5) Члени мають бути тверезі, коли хочуть бути присутними в читальні.

6) Член коли виступає, не має права жадати звороту грошей.

7) Коли член нарушить спокій, товариство має право його виключити.

8) Старшину, коли не буде виконувати своїх повинностей, члени можуть усунути і вибрати другу.

9) Старшина має право рядити за позволенням більшости членів, а не сама. Членів мусить бути присутних дві третини.

10) Книжки мають бути пренумеровані історичного та повчаючого змісту.

11) Коли би читальня впала, то члени мають рішати, де їх скарб і книжки мається поділити.

12) Кожний член має право забирати голос за позволенням предсідателя.

13) На отворення зборів мають всі члени явитися. Котрі не являться, не сміють опісля вносити скарги.

Перший заряд вибраний 1909 року: предсідник — Кирило Чеховий, заступник — Іван Татарнюк, секретар — Ілия Бунт, заступник секретаря — Григорій Реваковський, касієр — Гнат Ферлевич, заступник касієра —

Николай Данкович. Контрольна комісія — Михайло Саґаль, Іван Бачинський, Антон Ваврун. Бібліотекар — Михайло Новальковський.

Члени Читальні від 1906 до 1909 року: Бачинський Іван, Ферлевич Гнат, Бунт Ілия, Бабій Никола, Данкович Никола, Татарнюк Іван, Мартин Іван, Шурґот Адам, Дубінович Михайло, Ґерлан Адольф, Турчинюк Михайло, Сас Семен, Саґаль Михайло, Кривичка Дмитро, Царик Петро, Чайківський Іван, Дзвивер Франко, Травчинський М., Зіґнерман Франц, Яворський Ілия, Реваковський Григор, Гричаковський Михайло, Ваврів Михайло, Шопяк Гнат, Соколівський Михайло, Клюкал Антон, Башуцький Іван, Гринчук Іван, Стойко Михайло, Тимінський Антін, Новальковський Михайло, Данкович Василь, Соколівський Гринь, Задорожний Іван, Зєльський Адольф, Ґрос Григорій, Лукасевич Володимир, Процик Василь, Ґромніцький Стефан, Ленків Ілия, Ярема Андрій, Ковальчук Яків, Лехкий Яків, Повшок Стах, Бенбен Петро, Морозюк Андрій, Генрик Тома, Вуйчак Лука, Кухарчук Василь, Боднар Юрій, Костів Константин, Кришталович Никола, Зрайчик Михайло, Бабин Никола, Вілсон Семен, Волощук Павло, Драбик Василь, Мандзяк Йосиф, Вілсон Григорій, Ковальський Григорій, Школьний Михайло, Українець Стефан, Ґнязловський Петро, Зусман Григорій, Чехсвий Кирило, Сатій Михайло, Найда Петро, Бунт Іван, Куцулима Павло, Богонко Юліян, Лісович Тома, Стемкович Ілия, Мединський Роман, Ладубець Никола, Адамчук Василь, Монастирський Йосиф, Репа Стефан, Ратушняк Еміль, Князський Михайло, Кульчицький Антін, Ружило Никола, Меленчук Василь, Репа Емануїл, Костельний Мартин, Калиновський Антін, Дзивер Никола, Дрозда Григорій, Липовий Василь, Саганський Теодор, Гаврисишин Матвій, Герчук Антін, Болчак Сергій, Сафіян Ілия, Медицький Дмитро, Ноґа Петро, Тішинський Петро, Бобінський Стах, Слонціцький Петро, Барилюк Павло, Василенко Василь, Матійчук Ілия, Юрик Стефан, Савчук Никифор, Садовий Василь, Смик Никола, Дирбавка Дмитро, Лисак Михайло, Кашуба Яків, Бриґадир Василь, Балейчук Никифор, Бачинський Василь, Лисий Андрій, Лисий Йосиф, Веселий Вавро, Нагуляк Іван, Ваврун Антін, Сороцький Іван, Лозинський Михайло, Костирський Антін, Кулиба Павло, Наконечний Володислав, Пальчишин Людвик, Паланюк Никола, Рижак Дмитро, Шостак Петро, Ґніт Ілия, Пальків Іван, Поліщук Петро.

Між тими іменами бачимо і чужі, польські, німецькі та інші неукраїнські. Замітно також, що нема ані одної жінки членкині. Очевидно, що просвіта була виключною справою мущин, жінки до просвіти не мішались. А можливо, що їх і не було в той час.

В 1921 році заведено в товаристві дневник з увагою: "В оцім дневнику вільно всякому членові Товариства Просвіти записувати всякі завваги у звязку з товариством, занотовувати важніші дії в політиці, економії, астрономії, які би вирину.ли на часі. Не вільно вписувати ніяких дурниць, полєміки особистої, навіть в товаристві. Коли би хто з не-членів хотів що вписати, повинен удатися до заряду за дозволом. Дневник повинен час від часу контролювати один з заряду і записки, які би заслугували на увагу, представити зборам членів. Кожний пишучий у днев-

нику повинен підписатись повним іменем і подати день, місяць і рік." (Записок є там кілька, одначе нема таких, що мали б загально народне значіння, тому їх не наводимо тут.)

В 1913 році куплено будинок на вулиці МекЛефлин, де тимчасово містилася також місцева греко-католицька церковна громада і названо Народний Дім. Товариство відновлено після статута, виданого Українським Народним Домом у Вінніпеґу і вибрано новий заряд: предсідник — Маковський Лев, заступник — Лисий Йосиф, секретар — Сохацький Єронім, касієр — Венґер Михайло, бібліотекар — Чорнобай Никола. Контрольори: Гендрикс Том, Бабин Никола, Марак Михайло.

Будинок заінтабульовано на тростів: Лисак Михайло, Козак Іван, Нагуляк Іван, Риваковський Григорій, Кашуба Яків.

В 1915 році зорґанізовано Товариство "Запорозька Січ", яке в січні 1916 року зєдналося з Товариством Просвіта.

Дня 5-го березня 1916 р. вибрано комітет Рідної Школи при Просвіті. Науку почато аж в місяці липні 1919 року. Першим учителем Рідної Школи був П. Остапович. Тоді виґотовлено і ухвалено правила відносно учителя, учеників і їх родичів.

Товариство Просвіта перебувало ріжні фази на протягу свого існування. Головна причина була та, що як сказано у перших "услівях для членів", не звернено уваги на те, що з часом може зайти непорозуміння між членами з браку ясно поставленого напрямку, і тому всякі противні ідеали знайшли нагоду внести між членство шкідливі впливи і розбрат. Ці впливи спричинили тертя між церквою і Просвітою у спільнім будинку, який потім погорів. Дальше впливи Робітничого Дому, якого симпатики старались затвердити свій вплив, і це врешті довело до розколу. Після розколу Товариство Просвіта набуло на власність другий будинок при вулиці МекІнтош, який вже довго служив як осередок і приміщення всіх народних місцевих орґанізацій, аж поки в 1937 році згорів і товариства зостались без приміщення.

Коли канадійський уряд з початком другої світової війни визнав Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім поза законом і сконфіскував всі будинки тої орґанізації, в 1942 році Товариство "Просвіта" примістилось у винайменім від уряду Робітничім Домі при вулиці Оґден тимчасово і в міжчасі купило великий двоповерховий будинок при вулиці Симпсон, в якім попередно містилась різня. Цей будинок перебудовано після найновіших плянів на театр і передано до ужитку кіновій компанії, яка оперує тепер кіно під назвою Лейк Театр. Будинок вирентовано на час, поки компанія не відбере свій кошт, вложений у перебудову і урядження. Товариство зарезервувало собі право уживати салю на свої потреби у кожну неділю в тижні. Коли товариство мусіло залишити тимчасовий дім на Оґден, взялось до будови власного будинку на площі поза театром і вже в 1945 році викінчило будинок та почало дальше вести свою рацю у власному будинку.

Учителями Рідної Школи при "Просвіті" були слідуючі: Остапчук, Ситник, Вол. Купченко, Іван Пігуляк, о. Гребенюк; пані Кошлай, Стоколос, Василь Кузь, Марія Тацюк і Володимир Лах.

На сцені Товариства "Просвіти" виставлено в протягу років багато драматичних вистав, з яких декотрі тут згадаємо. 1914 р.: Відсвятковано 100-ліття уродин Т. Шевченка концертом і виставлено драму "Назар Стодоля". 1915 р.: "Мартин Боруля", "Тато на заручинах", "Зоря нового життя", "На св. Андрея", "Капраль Тимко", "Арендар". 1916 р.: "За батьків гріх", "Блудний син", "В неволі темноти", "Мати наймичка", "Лікар-штукар", "Настоящі", "Підгіряни". 1917 р.: "Нахмарило", "Назар Стодоля" і інші. 1918 р.: "На громадській роботі", "Кара совісти", "Свекруха", "Бурлака", "Хазяїн". 1919 р.: "Кандидат", "Розладдя", "Пімста за кривду", "Бунтівник", "Страйк", "Між бурливими филями", "Майстер Черняк". 1920 р.: "Мазепа". 1921 р.: "Хмара", "Невольник", "Євреї". 1933 року: "Трійка гільтаїв" і інші. У дальших роках виставлено цілий ряд дібраних нових драм і комедій патріотичного, історичного та побутового змісту.

Від початку другої світової війни запанував застій з відомих причин аж до сьогодні. Товариство "Просвіта" як і всі другі в Канаді, мусіло припинити свою працю на сцені. Та за той час при товаристві підросли і виховалися нові молоді сили, і при їх помочі відновиться ця загально корисна для всіх праця на сцені.

МІСТОЧКО ВЕҐРЕВИЛ В АЛБЕРТІ.

Місточко Веґревил буде записане в будучій історії української іміґрації в Канаді як "осередок округа", в якім заблисли перші лучі сходячого сонця над широкими просторами нової заморської країни Канади, яка стала прибраною вітчиною для українців, яким доля судила покинути рідні благодатні землі і пуститися у далекий незнаний світ шукати кращої долі для себе та для своїх будучих нащадків.

Канада як мати (хоч не рідна) приняла їх під свою захистну стріху, наділила своєю необмеженою свободою, якої вони на своїх рідних землях з ласки хижих непрошених опікунів не зазнали. Наділила їх землею, чого їм найбільше не доставало до життя. Одначе як добра мати мусіла запитати їх: "Що ви маєте такого, щоби могло бути цінним дарунком для вашої прибраної вітчини, щоби вона могла колись повеличатися перед широким світом своїми прибраними дітьми?" А вони відповідають: "Принесли ми свої здорові мозолисті руки, що не злякаються і найтяжчої праці. Принесли свою відвагу, посвяту і терпеливість, що не угнеться перед незавидною долею іміґранта, що не впаде під тягарем початкових недостач. Принесли нашу непохитну надію на краще завтра." "Цього ще не досить", відповідає мати-Канада. "Це все є потрібним і конечним, та це є вашою особистою справою, потрібною для здобуття щоденного хліба. Це ще не дасть вам змоги стати на рівні з рівними. Ви ще ходите в темряві, ще хмари, що з ласки ваших опікунів заслонюють перед вами ясні проміння благодатного сонця, не дозволяють вам бачити дійсне щастя людини поза щоденним хлібом. Лише освіта, на-

ука, зможе розігнати ті хмари і дати змогу промінням сонця освітити ті розлогі та дикі степи, призначені вам перетворити у цвітучий рай, мені на втіху, а вам на користь. Моєю найбільшою втіхою буде бачити вас на рівні зі старшими моїми дітьми не лише в умілій розбудові краю, не лише як добрих господарів, розумних ковалів своєї будучої долі, але як зрілих співкерманичів своєї нової вітчини, оборонців її свободи, її законів і для всіх рівних прав. Щоби сонце правди і справедливости ніколи не заходило за хмари невіжости і пониження, що є наслідками і ознаками рабського упокорення, якого всі мої діти повинні соромитися".

Треба було чарівника з магічною паличкою, що зумів би розігнати ті хмари, що зависли на небозводі початкових українських кольоній на заході, щоби вони могли поза своїми щоденними клопотами добачити і ті вимоги, яких сподівалася від них нова вітчина. Щоби бути тим чарівником, треба людини повної енергії і посвяти та витревалости, яка вповні розуміла б душу іміґранта-українця, його неволею приспані здібности, його недостачі, його невідрадне положення на чужині серед чужих і зуміла б знайти спосіб повести його настрічу майбутності, та своєю посвятою і завзятістю побороти всі перешкоди, які стрінуться на раз витиченій дорозі до осягнення тих ідеалів, якими важиться у світі вартість душі народу.

Таким чарівником був і є знаний всім невтомний працівник на народній ниві і досі поважний добродій **Петро Зварич,** якого особисті спомини з минулих піонірських часів подаємо нище.

Петро Зварич,
один з перших піонірів в Канаді.

Уривки зі споминів П. Зварича з Веґревил, Алта.

Провінція Алберта дістала автономні права в 1905 році, а в осени 1906 року прибув перший сіенарський потяг з Саскатуну через Норт Бетлфорд, Лойдмінстер, Верміліон і Веґревил до Едмонтону. Первісний Верґевил був три милі на полудне від нової залізниці і мусів переноситися близше. Його заснував французький священик Вебре, який обслугував кільканадцять родин римо-католиків в перших роках. Було там з 10 будинків. Судячи по віддалі від Едмонтону і беручи під увагу урожайність землі дооколичного степового простору, можна було сміло ворожити світлу будучність цего міста, як центра перехресних залізниць, осередку збуту фармерських продуктів, промислу і торговлі. Тому ж і не дивно, що до року після приходу залізниці, земельні спекулянти розміряли цілих дві секції землі на лоти і розпродували їх по 100

до 500 долярів по ріжних центрах Канади, а навіть в Анґлії. Це був час так званого "буму" реальностей в Едмонтоні, Атабасці, Веґревил, Сотерленд і де хочете.

Та мало було таких українців, що лакомились на веґревилські лоти. Їх тоді притягав мов маґнесом до себе Едмонтон, де в протягу одного тижня можна було заробити пару соток на купні і перепродажі лотів. Я був одним з перших мешканців Веґревил, бо коли отворено продажу, я до двох годин набув пять лотів за 100 долярів у двох частях майбутнього міста в надії, що як не в одній то у другій части припаде середина міста і не помилився у виборі. На другий день я перетягнув ще недокінчений на фармі курник з дерева, зложив його як слід, накрив ґонтами, виліпив глиною та вибілив і до тижня мав вже де замешкати тимчасово, поки не вибудував з дерева вигідну на 8 кімнат хату. Це діялось 1907 року.

Місто росло як на дріжджах. Будували будинки з дерева, а дещо з цегли. На очах виростали доми, склепи, школи, церкви, банки, шпиталі і склади на всячину. Наскільки моя память сягає 40 літ тому, то пригадую собі імена слідуючих українців, перших мешканців у Веґревил. Почну від тих, що вже перенеслися у вічну кольонію недалеко міста: Параска Нагорняк, Бурдунка Степчук, Стефан Руснак, Григорій Дікур, Іван Воєвідка, Григорій Білон, Кость Прідій, Іван Ступарик, Іван і Фр. Лемішка. Ті, що забралися з міста: М. Козак, Іван Кудрик, М. Костащук. Пізнішими роками сотки українців переходили мешкати до цего міста протягом 40 літ, деякі з них перенеслися згодом до інших місцевостей, деякі у вічність, а деякі живуть тут і до нині. Я один зостався в живих з тих перших піонірів цего міста, а крім мене є ще трох анґлійців, а то славний через 40 літ редактор "Обзервера" А. Л. Гортон, многозаслужений і дуже поважаний всіми Я. Б. Ґолден, що був інспектором, послом і 25 років мейором міста; третій власититель і продавець реальностей. Всі ми ровесники з сімдесяткою за плечима.

Ще поки зорґанізовано, збудовано і отворено в місті публичну школу, прибув сюди зі сходу учитель-місіонар, висланий місією презвитеріянської церкви А. Бродфут, започаткувати центр для місійної праці серед українців цеї велитенської кольонії, що мала яких 80 миль довжини а до 50 миль ширини. Цей висланник звернувся до мене за порадою, як зачати і повести діло для бажаного успіху. Знаючи, що на фармах по цілій Канаді є десятки здібних молодих хлопців з початками вищих шкіл, а які з браку анґлійської мови є безрадні тепер, як і я колись був, що крадьком виучував мову від "Салвейшенів" на роздоріжжах в Едмонтоні, я уважав, що прибуття цього місіонара у цю місцевість, це ласка Божа для наших поселенців. Ми відтак обговорили справу в подробицях, і я приняв в комірне його місію до своеї малої хатини, а сам перенісся з родиною до піддаша при стайні. Так заложилася перша українська "колеґія" в Канаді в місточку Веґревил в Алберті. За свідка, що так сталося, покликуюсь на Всеч. о. Дм. Кирстюка, теперішного пароха Української Православної Церкви у Венкувер, який був першим студентом і учителем цеї колеґії.

Саля до науки була 14 через 18 стіп, з довгим столом з дощок по середині, довкола котрого засідало 20 студентів до науки анґлійської мови і інших предметів. Студенти в віку від 15 до 25 літ з фармів з ріжних сторін заповнили клясу до тижня. Принципал Бродфут учив по анґлійськи, а я і Кирстюк по українськи. З початкових студентів, що ще і до нині остають в місті, є: мій брат Андрій Зварич, торговець і Ст. Никифорук, коваль; Ст. Гриник (на відпочинку в Венкувер), Іван Кіць (помер), Григорій Войценко (фотоґрафіст), Никола Чернявський (помер); фармують: П. Тересів, М. Салдан, Іван Харук. Прочих імена призабув.

З наукою була легка справа, та не так з харчуванням та приміщенням тих бурсаків. Я розпихав їх де міг по тісних станціях у наших людей, та таки майже половину мусів примістити в себе, на вишках у стайні, в науковій салі та в невикінченій ще новій хаті. Не було для мене більшої втіхи, як приготовити сніданок для всіх нас учителів та студентів, а то баняк вівсяної каші і копу пляцків, розміром на цілу ринку ("пен кейкс"), які я навчився спритно перевертати, підкидаючи ринкою в гору як смажив. А вже обід і вечеря то була жіноча справа. Наука була безплатна, а за харчування платила місія по 14 долярів місячно за особу. Наука в школі велася безперервно ціло літо, а коли я докінчив велику хату, перенесено її до двох просторих кімнат і продовжувано цілу зиму. Крім того я зорґанізував також і вечірну школу анґлійської і української мови, до котрої вечорами учащали хлопці і дівчата, що мали ріжні заняття в місті. Було їх не менше 40 майже кожного вечора. Училися пильно і поводилися дуже примірно.

На другий рік, коли вже місто вигідно розбудувалося, мої комірники презвитеріяни винаймили два доми для хлопців і один для дівчат, та передали провід цих бурс під нагляд д-ра Артура, який дуже щиро і печаливо опікувався дітворою, бо первісні студенти парубки покинули школу по однім році науки. Рівночасно місія взялася до будови шпиталю званого Роланд М. Басвел в память мецената, що на ту ціль жертвував 40,000 долярів. Як бурса була прибіжищем для молоді, так шпиталь був для немічних терплячих наших іміґрантів, що майже безплатно діставали догляд, лікування, а при відході теплу одежину чи коц до накривання. Мав і я з тими пацієнтами чимало клопоту. Їх привозили з фармів до мене, а я мусів їх представляти, бути посередником між хорими, шпиталем і родинами. Нераз хорий помер, і не можна було відпитати його родини, або такої і не було, отже треба було справити похорон при помочі добрих і щирих людей. Так воно велося кілька років, поки обставини не наладналися на ліпше.

Не буду тут описувати та наводити, скільки то добра, вигоди, науки зазнали наші іміґранти від цеї місії. Вона своїм коштом утримувала шпиталь і бурси 27 років, де кормили, учили і часто зодягали нашу дітвору безплатно, або за малою оплатою, а в перших роках роздавали одежу і накриття біднішим іміґрантам. Не помилюсь, коли скажу, що за той час видано не менше як 100,000 долярів на поміч нашим поселенцям, на виховання їх дітей, на платню учителям, норсам і проповідникам. Свого часу чимало наших голословних "патріотів" кричали на ті місії,

Питомці учительського семинара у Вегревил, Алта., 1915 року.

що "старими лахами перетягають наших малосвідомих людей до своєї церкви і асимілюють та деморалізують загал". Але дарма, бо як то кажуть: "У страха великі очи". Я переконався із мого власного досвіду, що наші приятелі презвитеріяни хоч не скористали майже нічого для своєї справи від нас, то зробили для нашої української справи дуже багато добра, і за це їм і до нині ніхто не дав признання і не подякував публично. Такої заслуги і такої невдячности годі переочити в історії нашого початкового життя на новій землі.

При кінці депресії а з початком другої світової війни, коли місійні фонди вичерпалися до дна, а український загал освідомився і збагатів та перестав користати з добродійств цих приятелів, тоді спродано шпиталь і вигідні модерні бурси майже за безцін, бо заледви за одну десяту частину їх коштів, і все те розкупили самі українці. Сотки наших хлопців і дівчат перебули довший чи коротший час у тих бурсах, а тисячі недужих лічилися у тім шпиталі, і за той довгий час лише двох питомців далося засимілювати. Один з них на 100 процент, що з Никифорука зробився Нікол, а на 95 процент другий, що таки затримав своє батьківське імя Ступарик. Обидва вони поженились з англійськими дівчатами, є членами Злученої Церкви (Юнайтед Чорч) і не хотять говорити по українськи, хоч добре все розуміють. За те можу навести десятки наших визначних діячів-професіоналістів, як д-р Іван Верхомин, адвокат і посол до албертійського сойму М. Понич і багато інших, які роками виховувались в бурсах і не переродились у яничарів, а противно, будучи між свідомими українцями серед примірного загалу, вони не мали причини ані потреби відпекуватись своїх рідних та приставати до чужих. Хоч не випадає мені при цім згадувати те, що виглядає на самохвальбу, та таки треба згадати, що мій сталий контакт з питомцями цих бурс і мій вплив на них та на їх настоятелів мав не мале значіння для задержання рівноваги, щоб усувати упередження і осягати бажані результати для обох сторін.

Та прихильність презвитеріянської місії до наших бідних імігрантів, їх поміч, опіка і доброчинність заохотила мене у перших початках і при помочі кількох наших родин зорганізувати українську незалежну громаду, яка побудувала гарну, як на ті часи церковцю за 1,000 долярів, і 2—3 роки мали ми відправи після нашого грецького обряду. Одначе коли уведено реформу, члени покинули і церковцю відпродали греко-католикам, аби заплатити довг, що на ній тяжів у презвитеріян. Це все була доба, коли ми вже освідомились настільки, що бачили і розуміли, що нам українцям як народові не лицює бути довше жебраками в очах англійців, що ми вже є в стані самі про себе дбати і старатись також про корм духовний ~~і тілесний~~, бо ж ми така загартована маса чорноробів, що у двоє більше і тяжче працюємо, то ж не годні ми самі собі дати раду. Отже застидались і схаменулись в самий добрий час, та взялись до організування своїх просвітних інституцій і своєї рідної церкви, і то так рішучо і енергійно, що навіть забули подякувати своїм добродіям на Веґревил, Смокі Лейк, Вакав, Тюлон за хліб-сіль і за ласку та поміч дочасну.

Презвитеріянська школа у Вегревил, Алта., 1928 р.

Коли вже з моєї хати забралася бурса до сталих помешкань, я заскучав за молодими студентами, котрих я все любив і не перестану любити. Тоді я отворив приватний курс до навчання механіки та оперування парових котлів та молотілень, це ремесло необхідне для фармера. Коли прийде час молочення паровими машинами, а машиністів нема. Я навчився тої штуки в Алясці і поки перебрався до міста, то вже оперував дві осени найбільшим на фармах паровиком, якого ми у спілці з другими фармерами набули від німців, бо вони не могли ту машину уживати у своїй мочаруватій околиці, де вона все застрягала. Коли я її притягнув до міста до направи, тоді спросив около 15 хлопців фармерів, щоб прийшли до мене учитись на "інжинірів" до парових машин. Мали заплатити по 50 долярів за два місяці науки і за харчування. Коли б котрий не здав іспиту, то платить лише половину, 25 долярів за харч. Іспит зложили всі перед інспектором. Я був їм за перекладчика. Але коли інспектор слідуючого року довідався, що я сам є інжиніром і інструктором, то мене відкинув, і багато моїх студентів перепали, бо посторонні тлумачі не знали відповідних технічних виразів і самі не розуміли, про що йде річ. Та щоб цему зарадити, я мусів отворити відповідний курс для самих тлумачів, що мали устно і писемно помагати кандидатам на інжинірів при складанню іспитів. Прийшло вкінці до того, що ті тлумачі часто підбичовували студентів де треба, але казали собі платити по 25 або 50 долярів за дві годині тлумачення. Кандидати не жалували грошей, бо мали надію заробити в часі молочення хоч по 200 долярів. Яких 30 іспитованих інжинірів вийшло з моєї школи і оперували паровими молотільнями, аж поки не заведено ґазолінові. А багато з них і до нині оперують паровиками по тартаках та копальнях.

Головним моїм заняттям літною порою було орґанізувати шкільні округи і бути їх секретарем. За три роки зорґанізовано слідуючі шкільні округи: Коломия, Олеськів, Січ, Броди, Станіслав, Мирослав, Київ, Красне, Побіда, і одну лише Спринґ Крік з неукраїнським іменем. Мав я немало клопоту з несвідомими тростісами, а ще більше з учителями, яких мусілося спроваджувати аж з Онтеріо, а ті не могли освоїтися з нашими обставинами. Аж пізніше далося звабити декого з перших учителів, вихованих вже у семинарах в Брендоні та в Ріджайні, але і тим не повелося як слід з пермітами на Алберту, головно з причини хаотичної політики в тих роках.

Нарешті прийшла черґа на виховання питомців таки у своїй семинарії на Веґревил, званій English School for Foreigners. Школу цю отворив міністер просвіти Іван Бойл на настирливі домагання українців, що довгі роки домагалися від уряду такої школи без успіху. Аж коли в 1912 році адвокат Іван Бойл кандидував як міністер просвіти у Сторджен Ривер окрузі і мав сильного прстивника, запросив мене, щоб я поміг йому у виборах. На це я радо зголився, але лиш під умовою, що я буду два тижні обїзджати округ за його кандидатурою і то своїм коштом, а коли він буде вибраний міністром, то він мусить безумовно отворити учительський семинар у Веґревил, дати мені нагоду перевести шкільний закон на українську мову, і поможе мені своїм впливом стати кандида-

том ліберальної партії у слідуючих виборах. На це він згодився і дотримав слова у перших двох вимогах. А що до третої, то його впливи не мали жадної ваги.

Зараз по виборах, коли Бойл став вибраний, він безпроволочно поробив зарядження щодо будинків на мешкання і науки, назначив принципалом Стикла, а мені дав задачу розшукати відповідних кандидатів, але тільки з Алберти. Тоді я дав оголошення до "Українського Голосу", щоби всі гімназисти і семинаристи зі старого краю їхали на роботу до Алберти. А коли їм робота не подобається, щоби зголошувались на мою адресу до науки в учительськім семинарі, і за пару літ будуть учителями. До місяця я вже мав більше аплікацій, як було місця на студентів, і мав в чім вибирати. Вибрав, розуміється, таких, що найкраще писали, найстараннїше вистилювали лист і найбільше просили про приняття. Не можу я тепер всіх їх пригадати поіменно, але наведу хоч тих, що памятаю і тих, що ще до нині остають у Вегревил, а саме: П. Далаврак, Дм. Щербанюк і П. Несторук, бизнесовці у Вегревил, Іван

Кружок українських студентів у Вегревил, Алта., 1914 р.

Кузь, адвокат в Дітройт і Никола Бачинський, почтар в Сан Франциско, Василь Гуцал, Никола Нагорняк в Шікаґо, Стадник і Топущак в Саскачевані, О. Григорович в Венкувері, Іван Гринчишин в Едмонтоні, В. Дорош, електро-технік в Едмонтоні, М. Ґошко, учитель, Василь Вавринюк, Д. Мойсюк, Ілия Шклянка, Ілия Киріяк (письменник), Ст. Пилип, С. Юськів. Всіх питомців було около 30 і майже половина з них перейшли за два роки предмети з Гай Скул і набули достаточне знання анґлійської мови, що мали право йти учити за пермітами на один рік, а потім кінчити 6-місячний курс в Нормал і дістати свідоцтва 3-ої кляси учителя. Перед відходом питомці підписали ноти, зобовязуючі звернути державі кошти удержання за два роки. Та ті ноти мабуть так настрашили хлопців, що жаден з них окрім Ґошка не пішов учителювати, аби не обтягали довгу з платні і розвіялись по всій Канаді, а навіть по Зединених Державах. Бачинський вступив до армії в 1916 р., а по скінченні війни став директором почти у Сан Франциско. Я його відвідав там в 1944 році і не міг пізнати.

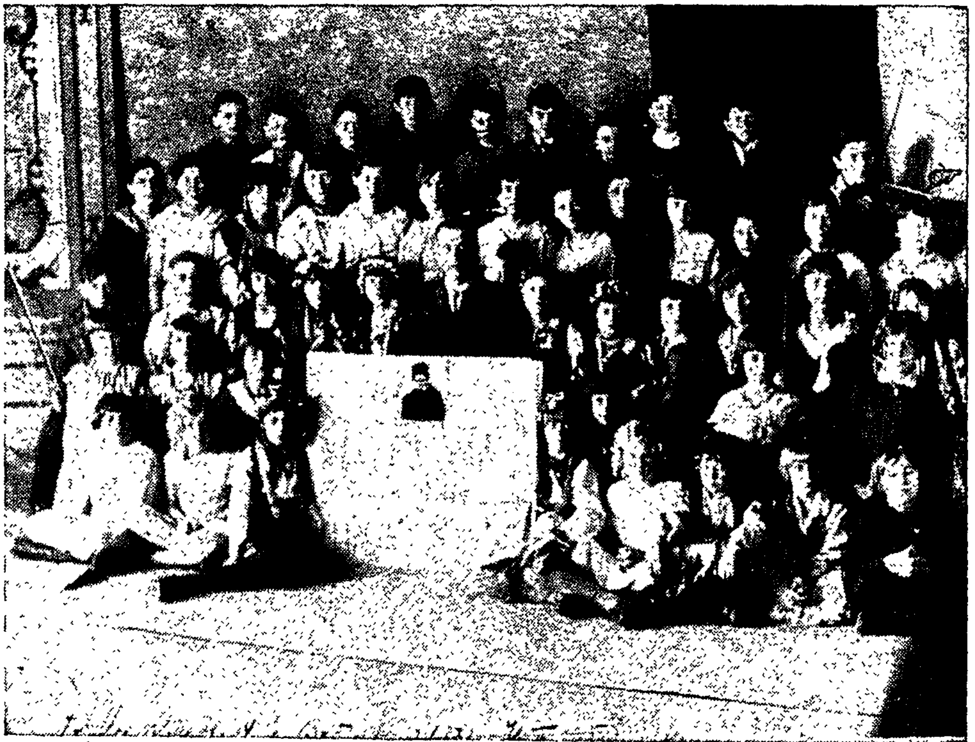
Коли через першу світову війну іміґрація була стримана, і не було напливу нових вихованих у вищих школах студентів, та школа для чужинців показалася непотрібною, і її в 1918 році зліквідовано. Школа існувала 5 літ, а учили в ній Стикл і Гавард. Хоч вона не принесла користи наміченим цілям, бо не виховала побажаних учителів, але з неї вийшли ріжні фахівці, які порозшукували собі відповідні заняття і становища самостійного життя.

Щодо переводу шкільного закону на українську мову, то я при помочі п. Якова Крета скоро покінчив роботу і радів, що уряд так скоро йде на стрічу нашим домаганням. Та яке було моє здивування і розчарування, коли я побачив цей закон, виданий два роки пізніше у казансько-російськім жарґоні етимольоґічним правописом — не до пізнання. Це сталося в часі нашої політичної боротьби в 1913—1914 роках, коли то шандрівська кацапня Черняків та Островських взяла верх і по своєму повела справу. Мій і Кретів переклад, що коштував 500 долярів, пішов до коша, а Черняків за 2,000 долярів пішов у світ і опинився на смітнику.

Веґревил, як центро розляглої української кольонії, дуже часто був свідком ріжних політичних та церковних сходин, свят, маніфестацій, літних вандруючих театрів та цирків. Українці привикали до таких підприємств, брали в них участь. Часто-густо уряджували загальні віча; запрошували сторонних бесідників. Орґанізувались під кожним зглядом. Ухвалювали статути, резолюції і т. д. Ніде правди діти, я все був тим запальником ("спарк-плоґом") в кожному ділі. Будучи в сталому контакті з едмонтонськими провідниками, як Рудиком, Томашівським, Белеґаєм, Кремарем і іншими, ми все щось плянували, пописувались своїми ораторськими здібностями та орґанізаційним хистом у підході до загалу. В тих часах панував великий політичний та релігійний хаос. Москвофіли, православні, католики, серафимці заїло ворогували між собою. Лiберали з консерватами передирались, робітники-соціялісти настроювані ворожо провідниками, готові були викликати революцію кожної хви-

лі, та не було з чим, з ким, ні проти кого. А все всюди варилося-кипіло. Було багато галасу ізза нічого без причини і без потреби, бо така була тоді мода самоволі на свободі, бо то Канада — "фрі контрі".

Серед такого розгардіяшу знайшлося кілька реально і тверезо думаючих одиниць, і вони при напружених стараннях успіли зорґанізувати спілку Народну Торґовлю на членських уділах, думаючи, що бодай одно звено торговельне буде спільне для всіх розсварених ґруп, при якім вони будуть почуватись рівними і згідливими членами торговельної орґанізації. Орґанізацію переведено як слід, зареєстровано як спілку з ограниченою порукою і в зимі 1910 року створено першу філію на Веґревил, закупивши існуючий вже тут склеп від анґлійців. По році перенесено його до більшого будинку і побільшено склад товарів, а в кінці

Рідна Школа при Українськім Народнім Домі у Веґревил, Алта., 1931 р.

набуто на власність спілки великий готель, а в нім на долині отворено відділи департаментового склепу, який за 10 років існування мав сім філій і гуртовий склад в Едмонтоні.

Між першими директорами, управителями і клерками були: П. Рудик, П. Зварич, В. Чумер, Ф. Лемішка, П. Кульматицький, В. Грицюк, І. Рурик, Ст. Порайко, Іл. Порайко, Ів. Шовкопляс, В. Саламандик, В. Стешин, Ів. Кудрик, Ів. Кінасевич, Ів. Ґринчишин, Л. Маґус, Ф. Пиняк і багато інших. Спілка дуже гарно розвивалася і приносила членам добрі дивіденди, давала щедро і обильно на всякі народні цілі і була дуже

практичною торговельною школою для молодих, які попрацювавши кілька літ, покидали роботу і переходили на поплатніші заняття або отвирали свої власні бизнеси. Розуміється, дирекція добирала найздібніших і найвідповідніших робітників до роботи в централі і крім їх торговельних кваліфікацій, зверталося також увагу на їх прикмети соціяльні, товариські і організаційні. Майже всі клерки і персонал Народної Торговлі після загального звичаю мали бути діяльними членами в драматичних чи співацьких гуртках і активними членами Народного Дому. Зпершу заложено Просвітне Товариство ім. М. Січинського. Організатором і головою був Іван Кінасевич, клерк при Народній Торговлі. Членів було до 30 і сходилися у ріжних винайманих салях на наради, спів, відчити і на проби представлень. Представлення і концерти давали у міській салі ратуша. Англійці зразу дивились згори на нашу культурну роботу, а зчасом освоїлися, приглядалися, студіювали нас, давали признання а навіть подивляли. Та це забрало не мало часу, труду і посвяти зі сторони провідників і членів, особливо аматорів.

Тут треба рішучо висловитись і підчеркнути, що наш Веґревил за час свого 40-літного існування, і українці живучі в нім, ніколи під жадним зглядом не скомпромітувалися в очах наших сусідів, а є їх тут 6 чи 7 народностей у більшім чи меншім числі так в місті як і в окрузі, де українці становлять 85 процент. Не було тут табачнюків ані джекомахії, не було незвичайних траґедій ані шкандалів між суперниками. А що були часом горлорізи, яких тут судили, то це були зайди з інших околиць чи провінцій, що їх лиха доля занесла сюди на нашу неславу.

Перше представлення "Вефлеємська Ніч" відограло наше товариство у міській салі перед Різдвом 1912 року з надзвичайним успіхом. Саля була битком набита з половиною анґлійської публики, що дуже цікаво слідкувала за цим "шовом". При вході був розданий короткий зміст штуки в анґлійській мові. Я грав ролю Ірода і присвітлював утечу Йосифа з Марією і Ісусом дитятком до Єгипту бенґальськими барвистими вогнями з порошку. Порошок занявся мені в руках, счинив малу експльозію, обсмалив бороду і брови та попік руки. Не знаю, чи дійсний Ірод був лютіший за мене тоді, коли я, мов той звір в небезпеці, кинувся на сцену на своїх воїнів Крета і Рурика і грімким громовим криком наказав знищити всі немовлята, а сам вибіг мов скажений за сцену, щоби занурити в воду попечені руки, що була у ведрі на випадок вогню, який я мало що сам не спричинив. Нікому і не впало в очи, що могла наступити катастрофа, думали, що то все виконано пляново, а я боявся доручити кому іншому таку небезпечну піротехніку.

Коли я не помиляюся, то мені здається, що наше Просвітне Товариство є найстаршим в Алберті. Ми два роки тинялися в комірнім, аж в 1914 році, якраз в часі вибуху світової війни, ми постановили збудувати Народний Дім і заінкорпорувати наше товариство під назвою "Наукове Товариство ім. Т. Шевченка". Назву жиючого патрона М. Січинського ми відкинули, боячись, що він може спроневіритись і нанести неславу не лише своїм рідним і поклонникам, але і нашому товариству. Коли ми взялись до будови Народного Дому, то був це найсприятливі-

ший час. Матеріял був такий. Я перший ваґон матеріялу, що прийшов до мого складу, призначив на Народний Дім і продав його за гуртову ціну. До того я на площу під будову подарував лот на розі у відповіднім положенні і обіцяв безплатно доглядати будову від початку до кінця. Було тоді подостатком дешевих робітників, бо війна спричинила застій у всім. Але і таких робітників не було потрібно, бо в товаристві були членами всі студенти "форінерки", персонал Народної Торговлі і багато міщан, що мали свої заняття і підприємства. За два місяці Народний Дім був викінчений і коштував всего 1,460 долярів без жадного довгу до сплачення.

"В своїй хаті своя правда і сила і воля", сказав Т. Шевченко. І ці золоті слова стали нашим кличем у народній роботі. Ми щиро і завзято з подвійною енерґією взялися до роботи освідомлювати наш заґал та заохочувати до освіти і поступу. Маючи добірні сили і талани між нашими членами, ми поділилися на ріжні гуртки, як драматично-співацький, спортовий, забавовий, дебатний, музичний та освітно-господарський. Найвизначнішим діячем при Народнім Домі був покійний Ілия Порайко, який 14 років стало провадив хор, учив Рідну Школу, часто режісерував. Покійний родився в Тулові, повіт Снятин, 1896 року. Дістав гарне виховання вріднім селі, скінчив низшу ґімназію в Коломиї (бувший шкільний товариш славного тенора оперового п. Михайла Голинського). Приїхав до Канади перед першою війною і скінчивши нашу веґревилську "форінерку", став до роботи при Народній Торговлі. Коли спілка заломилася, він у спілці з братом і шваґром заложили свій склеп, який в часі депресії не міг устоятися і звинувся. Потім став до роботи у складі дощок як продавець у Веґревил. Опісля був управителем у Гиліярд, а вкінці в Ендрю, і там заскочила його передчасна смерть в 45-ім році життя. Була це дуже гарна, щира і працьовита людина, здібний та витревалий учитель, терпеливий і тактовний диріґент та співак. Його подруга Евстахія з Мельників, бувша учителька, була добірною товаришкою життя і співпрацівницею у його народній роботі. Їх дуетами на сцені насолоджувалися тисячі слухачів на ріжних концертах. Як довго він мешкав на Веґревил, він все був занятий диріґентурою хору світського і церковного при Українській Православній Церкві. Він грав на ріжних інструментах у міській банді і заохочував українців-аматорів до гри на інструментах при банді. А коли став управителем складу будівельного матеріялу у Гиліярд, зорґанізував там гарну орхестру з міщанських і дооколичних фармерських хлопців, яка уславилася опісля на цілу околицю. А коли зістав перенесений до Ендрю, то і там зорґанізував світський і церковний хор і провадив його аж до смерти, що заскочила його несподівано на удар серця.

Після покійного Порайка найбільше заслужився при орґанізаціях мій брат Андрій Зварич, що також 14 літ був секретарем, касієром, а 4 роки займав інші становища в товаристві. Він точно і радо виконував відвічальні завдання при товаристві. Семен Сисак був 6 років головою Народного Дому. Я був 5 років головою, 6 років заступником, 3 роки секретарем-касієром, 4 бібліотекарем, 2 ґардеробщиком, 2 господарем,

а решту часу контрольором. Крім нас братів Зваричів, були ще головами товариства по два роки: В. Кирилюк, В. Підручний, Н. Кирилюк, І. Шовкопляс, М. Івасюк і М. Засійбіда. По рокові: І. Кінасевич, Я. Н. Крет, І. Кузь, Т. Перепелиця, П. Кульматицький, Ф. Лемішка, Гр. Ворощук. Секретарями були: П. Несторук 6 років, П. Далаврак 2 роки, Гр. Сакалюк 2 роки. По рокові: І. Кінасевич, Д. Мойсюк, Ів. Гринчишин, Ів. Кузь, Ів. Рурик і А. Бабюк. Окрім пок. Порайка диріґентами хору та режісерами були: Я. Н. Крет 4 роки, Ів. Соколов 2 роки, Вол. Демянчук і Мельник по рокові.

Переглянувши всі протоколи і книги товариства і записки, бачу наглядно, що найбільш активним товариство було у перших 20-ти роках свого існування, коли то ще той оригінальний елемент краєвого вишколення і виховання гуртувався в товаристві. За тих 20 літ відограно около 60 представлень, устроєно близько 40 концертів, більше загальних відчитів було поверх 100. Членів було від 50 до 115. Рідна Школа відбувалася реґулярно, а часом і вечірна школа. Ми мали аматорів першої кляси, які не багато уступали фаховим акторам. Вони викликували своїми пописами на сцені захоплення та замилування до представлень і концертів серед загалу. Свого часу загостила до Веґревил вишколена директором Дорошом (Квасняком) трупа з найдобірніших аматорок і аматорів і відограла три представлення в однім тижні. Здається, грали: "Не ходи Грицю", "Наталку" і "Безталанну". Цими штуками так захопили нашу численну публику, що гойно і щедро гостили їх цілий тиждень і довгий час тішилися, хвалили аматорів та подивляли їхнього директора. На жаль через ріжні клопоти, недостачі і нетакт, трупа розсипалася в дорозі до Вінніпеґу.

Після першої світової війни і слідуючого по ній загального занепаду і банкроцтва, активність у нашім товаристві продовжувалася дальше, але вже не з таким темпом і розмахом як перед тим. Ще перед війною і підчас війни ми мали на цілі не тільки наші місцеві потреби і задачі, але рівнож клопоталися ріжними старокраєвими справами. Від самого початку існування нашого товариства ми рік-річно збирали між собою і серед українського загалу збірки на поміч ріжним народним установам в старому краю, як Українське Педаґоґічне Товариство, Рідна Школа, Просвіта та Український Город у Львові. Ми радо вітали відпоручника Рідної Школи з Галичини д-ра С. Демидчука в 1913 р., а пізніше в 1923 р. Йосифа Ясенчука і складали обильні жертви на поміч нашим братам у їх боротьбі за існування і розвій та поступ української нації. Перед війною в 1914 році, коли покійний Θ. Жеребко перший з українців укінчив університетські студії в Манітобі і забажав поїхати до Львова і до Відня, щоб поглибити там наукові студії, наше товариство дало на його кошти 100 долярів, а на поворот до Канади в 1916 році ми вислали йому 150 долярів.

Коли в 1918 році ветерани першої війни в пресі і резолюціями на своїх зборах домагались від уряду, щоб той відобрав землі від австрійських (себто українських) фармерів і вивінував ними заслужених ветеранів, то ми скликали масове віче до Веґревил і рішучо запротестували

проти такого домагання, ухвалили резолюцію в тій справі, вибрали мене і Шандра делеґатами до Оттави та зложили готівкою на кошти делеґації 750 даолярів. Крім нас двох рішено покликати ще двох делеґатів, а саме Г. Сліпченка з Саскатуну і М. Стечишина з Вінніпеґу, а з Торонта Т. Гуменюка. Авдієнція відбулася у премієра Бордена і Лоріє з добрим успіхом в часі, коли Україна і Росія підписали договір з центральними державами Австрією і Німеччиною, за що нам делеґатам приходилось радше червоніти і мліти зі страху і сорому, замість ставити ще наші домагання до канадійського уряду.

На кошти української делеґації з Канади на мирову конференцію у Версалі в особах І. Петрушевича і О. Меґаса ми радо поспішили з поміччю і зібрали около 1,600 долярів. З того вислали впрост на руки Меґаса до Парижа 1,000 долярів, а решту вислали до Львова на руки голови Допомогового Комітету д-ра Ст. Федака. Крім цього вислано велику скількість пакунків з поживою для українських студентів у Відні, на що видано около 300 долярів. В 1921 році зимою загостив до нас покійний д-р В. Сіменович з Шікаґо і дав нам дуже займаючий і зворушаючий відчит, при чім зібрано поважну суму на Український Червоний Хрест. При тім він дав почин до зорганізування жіночого товариства Самопоміч, до якого вписалось тоді поверх 20 жінок.

В 1922 році на весні, коли я збирався на відвідини рідного краю, виринула думка в нашім товаристві, що добре було би вислати делеґацію від українців Канади до канадійського уряду в Оттаві з домаганням, щоби аліянти признали Галичині як не самостійність, то бодай становище автономної країни під Польщею. (Тоді не була ще вирішена доля Галичини). А також, щоби нас українців в Канаді не зачислювано до поляків, як перед тим мали нас за австрійців. У тій делеґації було нас 5 осіб. Результат вийшов некорисний, премієр Меґензі Кінґ не був нам прихильний.

В 1921 році загостив до нас проф. Іван Боберський з Н. Бачинським і на своїм відчиті висвітлював образки, що представляли страхіття війни і її наслідки, та переводив збірку на Український Червоний Хрест в Канаді.

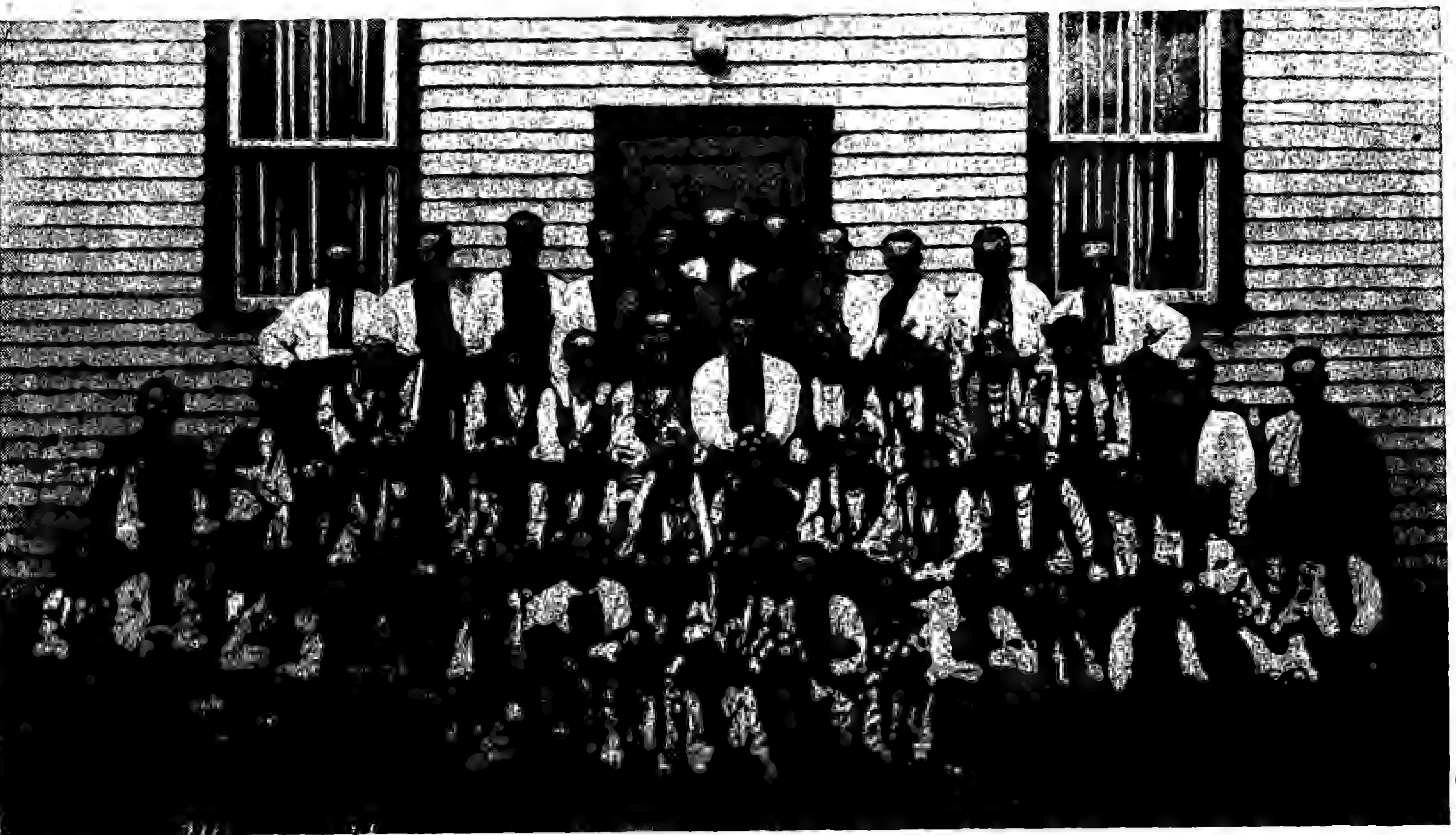
Часто-густо загощували до нас на Веґревил з відчитами визначні лектори, як Т. Д. Ферлей, В. Свистун, П. Лазарович, М. Січинський (якого ми перший раз зіґнорували, а другий раз з цікавости таки вислухали), проф. Григоріїв, проф. Дорошенко, проф. Бочковський, В. Кедровський, сенаторка Кисілевська, д-р Гуляй, Роман Сушко, А. Мельник (який признався, що аж на Веґревил відкрили його дійсне імя. Забув сердега, що я бачився з ним перед кількома роками в Берліні). А про відчити місцевих лекторів, як Вол. Купченко, П. Ґетьман, пок. Ів. Данильчук, В. Плавюк, А. Глинка і багато більше едмонтонців, то їх і не треба згадувати, бо вони були для нас, веґревилців, хлібом насущним.

Орґанізатори УНО також кидали на наш Веґревил жадним оком з заміром зорґанізувати тут свій відділ, та я старався всіми силами не допустити до цього, бачучи, що наші сили слабнуть і як ще роздвояться, то прийде до передчасного занепаду.

Наші сили почали упадати зараз по війні, коли почалася економічна кріза. Тоді ширився буревій "большевизму" як вогонь степовий, що лиш опирає на нужді свій розвій, і нас не оминув. Колишні гарні діяльні члени нашого товариства дістали нараз ту заразу большевизму, чи заворот голови і давай протестувати і плювати на все те, що колись цінили. Ми опамятували їх як могли, мучились з ними чотири роки і вкінці пустили їх самопас. До двох літ вони побудували свою комуністичну галю, в якій по наказу з Кремлю пописувались як могли і вміли, а галя їх була сіллю в очах англійців і вони одного догідного вечора гуртом повибивали в ній всі вікна та понищили всі внутрішні уряджения. По відході большевиків з Народного Дому, остались православні і католики, які до цеї пори спільно, щиро, згідно працювали в Народнім Домі безперервно 30 років. Існувала тут спільна приязнь, толеранція і згода до тої міри, що можна було наше товариство ставити за взір другим. Аж згодом, коли православні члени зорганізували церковну громаду та побудували церкву, аж тоді нашим братам католикам щось сіло на ніс і почали від Товариства Народного Дому відпадати. Зразу непомітно, а вкінці всі покинули і побудували свою парафіяльну галю побіч своеї церкви для ужитку Б.У.К., У.К.Ю і на Рідну Школу. Однак наша довголітня приязнь і взаємини не дадуться так скоро стерти, і наші приятелі католики уживають салю Народного Дому, коли їм потрібно на більші підприємства, помимо того, що вона є нині в посіданню православних.

Коли з початком другої світової війни полишили нас і католики і доросла молодь, вступаючи до армії, зостались лише старики і дітваки — сумківці. Робота не йшла, бо сили не рівні. Тоді старші вирішили передати управу і заряд в руки сумківців, "нехай ґаздують як знають і хотять, ми вже своє відбули, досить з нас". Молоді з охотою взялись до праці і плянували як знали найліпше, але перечислилися, бо плянувати легко, але виконувати пляни тяжко, а вони до того не вправлені, не загартовані, не вироблені і скоро знеохотилися, охололи і заломились. Першого року мали 26 уплачених членів, а вже другого року жадних вкладок не було. Хоч давні члени зостались в товаристві, то про вкладки не думали, не дбали. Прийшло до того, що Народний Дім передармував рік бездільно, назбиралось залеглого податку на 600 долярів, і місто взяло його за податок. Щоби рятувати ситуацію і щоби наша колишня слава не пропала, тоді українська православна громада рішила відкупити будинок Народного Дому за залеглий податок від міста, і тепер уживає його як парафіяльну салю для своїх членів (яких стале число досягає 80 родин) на науку рідної і недільної школи та на загальні представлення і концерти для старших і для сумківців.

Не пereочено у нас і Авраменкові танки, які він започаткував у нас в 1928 році виступом з едмонтонськими танцюристами, а потім на наше бажання прислав свого інструктора І. Пігуляка, котрий до двох місяців вивчив около 50 хлопців і дівчат. Того рода танки дуже заімпонували молоді і старшим. Їх і нині часто повторюється в пописах на сцені, а

Школа українських танків Василя Авраменка у Вегревил, Алта., 1928 р.

давніше наші танцюристи пописувалися на публичних виступах підчас вистави рільничої в місті.

Коли мало прийти до голосовання в часі першої світової війни щодо заведення прогібіції (заборони продажі алькоголю), я написав драму з життя пяниці, що через надмірне піячення і зле товариство змарнував своє майно і зруйнував свою родину. Цю драму виставили наші аматори по ріжних дооколичних школах, чим спонукало багато людей голосувати за прогібіцією проти алькоголю.

Майже цілий час при Народнім Домі існувало жіноче товариство ім. О. Кобилянської, що мало все пересічно 40 членок і дбало про всякі справи дотично жіночих обовязків, як опіка над Рідною Школою, поміч Червоному Хрестові, вишивки, писанки, хатні обстанови, плекання квітів, кущів, прикраса мешкань, уряджування базарів, бенкетів і т. д. Наше жіноцтво пописувалось взірцево під кожним зглядом, за що здобувало заслужені нагороди і признання на публичних виставах та фестивалах, з чого мало все гарний прихід на ріжні національні ціли.

Найкращим культурним осягом і піднесенням веґревилських українців до вищого степеня освіти, це вихованки молодого покоління, з котрого майже половина покінчила середні школи, рільничі та промислові колеґії, а не менше як 10—15 процент університети і здобули собі незалежні професійні становища. Я готов іти о великий заклад, що Веґревил з Січ-Коломиєю випродукували більше українських професіоналістів чим українці в котрім будь столичнім місті Канади, де їх у десятеро більше щодо числа мешканців. Вся інтеліґенція нашого виховання є національно свідома і не соромиться свого походження.

Одначе приходить час, коли нам треба серйозно призадуматися над проблемою, яка буде слідуюча верства нашого покоління, які будуть наші внуки і правнуки? . . . Ми раділи, коли наші діти набирали в школах і серед анґлійського окруження канадійської модерної культури і мови тоді, коли ми зо своєї сторони передали їм заледви половину нашої національної свідомости і ідеольоґії. А тепер бачимо, як вони все те легковажать і не зберігають, щоби мали чим своїх дітей вивінувати. На жаль, вони не дуже то і до анґлійських товариств горнуться і не переймаються їхньою культурою і в короткім часі опиняться на леду, ні тут, ні там, немов у пустині. Коли ми не подбаємо і не зможемо звязати їх з життям церковним при парафіях, що є тим одиноким заборолом, що віками охороняло наш рід від загибелі, і тепер являється одинокою радою і надією дати їм катеґоричний напрям, то пропала наша надія і український рід загубиться, пропаде, утопиться в чужому морі, у цій високо культурній і свобідній країні — Канаді. Вороги нашого народу, як на рідних землях так і тут в Канаді, добре зрозуміли, що найпевнішим способом до знищення нашого народу і його національної свідомости, є відобрати йому те заборало і кинути його на поталу хижаків без опору, без захисту як велитня без голови.

Барометром, що показує наш національний занепад в Канаді, це Рідна Школа. Я візьму за примір наш Веґревил, де Рідну Школу проваджено рік-річно 30 літ. В початках було повно дітвори, яка реґулярно

учащала по 4 до 6 років, говорила прекрасно рідною мовою, читала виразно, писала, деклямувала з чуттям і свідомо, кінчила чотири і більше кляс, любила читати українську літературу, знала історію та ґеоґрафію рідного краю, діставала свідоцтва і нагороди. Та минали роки і через недбальство родичів прийшло до того, що діти вдома не навчилися від родичів достаточно української мови або і зовсім не мали нагоди навчитися, бо родичі (це вже молодшого покоління) самі себе занедбують, вдома між собою послугуються англійщиною, дітей до Рідної Школи не пішлють, бо це для них злишнє. А коли такі діти і прийшли до Рідної Школи, то їх треба було учити не лише письма, але і мови. Навіть ті старші, що знають добре читати і говорити, не користають з того знання, бо не читають ані книжок, ані часописів українських і не мають жадного світогляду українського (хіба большевицький). То чого можна в будуччині сподіватись від їхніх дітей а наших внуків?

До повної історії нашого товариства я повинен також подати імена учителів Рідної Школи на Веґревил. Найдовше учив покійний Ілия Порайко, з перервами 8 років. Потім я 6 років, пані П. Зваричева (моя братова) 2 роки, пані А. Підручна 2, а по рокові учили: Іван Теребенець, о. Стратійчук, М. Гладиш, П. Пауш, о. Л. Березіцький, пані К. Засійбіда, о. А. Хруставка. Дітей учащало 25 до 50. Наука тревала пересічно 6 місяців на рік, два рази тижнево. До війни були діти від 3 до 4 кляси, а від 1940 року вже тільки від 1 до 2 кляси і це майже не має вартости, шкода часу і труду, бо що дитина навчиться в Рідній Школі за рік чи два, що під примусом нетерпеливо висиділа 60 до 100 годин часу, а вдома не мала нагоди ані охоти читати чи говорити рідною мовою?

Та коли вже приходить до цього, то тішмося бодай надією, що заходом Комітету Українців Канади (КУК) будуть видані українські підручники, словарі і граматика, з яких наші внуки (як не діти) будуть разом з французами, англійцями і жидами учитися української мови у вищих школах, так як ми училися грецької та латинської мови, і колись українська мова в Канаді поміж урядовими здобуде собі право горожанства, як мова жива, поки ми живі, бо судячи після постепенного занепаду, зчасом може опинитися у ряді мертвих. Та такою майбутністю годі нам одушевлятися, бо ми таки не пропадемо, бо "Ще не вмерла Україна".

Коли я вже згадав за КУК, то я повинен і на цю тему записати деякі дані зі своєї теки. Відділ КУК у Веґревил основано формально в 1940 році, 22 листопада, коли д-р Трейсі Филипс в товаристві д-ра Кисілевського і посла О. Жеребка відвідав наше місто і дав відчит в Народнім Домі в присутности звиж 50 осіб. Предсідником вибрано адвоката Івана Дікура, а мене секретарем на три роки. В роках 1940-5-6 я був головою, а С. Сенсак секретарем. Збірка пожертв на цілі КУК виносила: в 1941 р. — $169.76, в 1942 р. — $192.95, в 1943 р. — $210.95, в 1944 році — $626.75, в 1945 році — $568.90, а в 1946 році — $103.00. Крім того відділ вислав на Допомоговий Фонд $643.37. Рівнож члени особисто висилали впрост до централі у Вінніпеґу.

А щоби вкінці показати в числах фінансовий оборот нашого товариства за 35 років існування, то подам загально, що за той період часу вплинуло до каси $13,753.10 з членських вкладок, жертв, ренту і підприємств. Видатки були такі: на бібліотеку 150 долярів (багато книжок дарували члени), на ґардеробу 325 долярів, на інвентар 920 долярів, на будинок 2,000 долярів. Решта на загальні потреби, як податки, Рідна Школа, опал, світло, асекурація, сторож.

Крім того можна напевно твердити, що найменше 18,000 долярів зібрано на ріжні народні цілі до краю, як жертвам війни, повені, студентам, інвалідам, музеям в Празі і Парижі; а в Канаді: на бурсу у Веґревил, на Інститут ім. П. Могили, на Інститут ім. М. Грушевського, на Колеґію св. Андрея, на цілі КУК, Фонд Допомоги, на виставу в Шікаґо і взагалі коли де треба було помочі, то ми ніколи не жалували своїх жертв. Наш загал все був жертвенний і при кожній нагоді все давав на добрі цілі. Директний вплив нашого товариства засягав не більше як 10-милевий округ і мав найбільше попертя у шкільних округах Січ і Коломия, які все кооперували з нами.

Я повинен рівнож згадати, що за старанням нашого товариства засновано в 1917 році бурсу ім. Т. Шевченка, яка існувала 2 роки і була перенесена до Едмонтону і сконсолідувалася в 1920 році з бурсою Адама Коцка під новою назвою Інститут ім. М. Грушевського. Головою дирекції був В. Кірієць, секретарем П. Зварич, касієром В. Чумер. Настоятелем першого року був В. Кірієць, а другого В. Грицюк. Питомців було около 20 хлопців і дівчат. Жертв на цю бурсу зібрано около 2,000 долярів, за що закуплено інвентар та відновлено будинок для ужитку. Оплатою від питомців за удержання бурса могла вдержатись довго, але через брак місця для питомців у вищій міській школі мусіли її зліквідувати.

На закінчення гідно і на місці буде навести загально відомий в Канаді факт, що свідомість нашого громадянства пішла так далеко, що наш виборчий округ вибрав першого українського посла до парляменту в Оттаві п. Михайла Лучковича, а по нім п. Антона Глинку. А тепер маємо п. М. Понича у провінціяльнім соймі, і що недавно ми влаштували величавий бенкет з нагоди 20-літного ювілею нашої перемоги на політичному полі. (Після написання цієї статті у веґревилськім виборчім окрузі вибрано послом федерального парляменту адвоката Івана Дікура. — Ред.)

Панна Надія Зварич, дочка мого брата, уславилася в цілій Британській Імперії як одинока диріґентка дівочої військової банди в минувшій війні. Аґроном п. В. Підручний, який щиро працює в цім окрузі 20 років, потрафив так вишколити многонадійних молодих фармерських хлопців, що вони здобувають найвищі нагороди у всяких змаганнях за найкращі окази збіжжа на світовій виставі в Шікаґо. Перші збіжеві королі-чемпіони, це його вихованці. Число українських бизнесовців, професіоналістів, ремісників, механіків, аґентів, клерків, урядників та учителів так велике, що годі їх всіх поодиноко вичислити. Українські фар-

мері з північної части випихають анґлійців в полудневі сторони і кольонія українців згущується і поширюється з року на рік щораз то дальше.

ОКОЛИЦІ МІСТА ВІННІПЕҐУ.

Сейнт Норберт, Ман.

В 1896 році приїхало до Вінніпеґу кільканадцять родин з Теребовельського повіту. Вони не хотіли брати гомстеди, а постановили купити менші фарми поблизько міста, де могли би продукувати городину, набіл, розводити кури і другий домашний дріб на продаж у місті. Тоді Вінніпеґ виглядав зовсім інакше, як нині. Понад Ред ривер, що йде із Зєд. Держав на північ до озера Вінніпеґ, були порозмірювані по обох сторонах ріки т. зв. "Ривер Латс", вузькі смуги землі, довгі на дві до чотири милі. Велика частина тих лотів на полудне від Вінніпеґу аж до американської границі в Емерсон належала до французької архидієцезії та до французьких монастирів. На них осідали кольоністи французи від самих початків кольонізації заходу, яку започаткував перед двіста роками французький подорожник і відкривець Ля Верандрі.

Коли приїхали ті українські поселенці, то французька дієцезія мала на продаж багато з тих лотів від Вінніпеґу на полудне, де є тепер дільниці міста Форт Рудж, Сейнт Вітал, Ривер Гайтс, аж поза місточко Ст. Норберт. Де є тепер ярди і шапи Сіенара, лоти були тоді по 3 долярри за акер. Та ті поселенці, як добрі і осторожні господарі, не хотіли там купувати, бо на тих лотах росли густі лози на мочарах. Вони пішли 12 миль на полудне і там купили землю, платячи по 6 долярів за акер. А там, де росли лози, тепер є найновіша дільниця міста і лоти під будову платяться від 30 до 100 долярів за одну стопу фронту.

Ті лоти, довгі чотири милі від ріки на захід, ділили між собою так, що кожному припала частина ліса понад рікою до дороги, від дороги дальше на захід кожному уділено частину на будову і город, а дальше вже на поле. Побудувалися попри дорогу Ла Сел, що ішла від сходу на захід. Землю ділили відповідно до того, скільки хто акрів купив. Так повстало мале українське село поміж французами, Сейнт Норберт. Там живуть Мельник, Батенчук, Чайківський, брати Островські, Панаси і багато других. Це вже діти тих перших поселенців.

Транскона, Ман.

Місто Транскона, віддалене 8 миль на схід від Вінніпеґу, лежить при двох головних залізничих лініях. Місто започатковане як невеличка оселя кольоністів ще в часі, коли приїхали з Европи перші іміґранти, французи і анґлійці новопобудованою Тихоокеанською Залізницею (Сіпіар). Ця залізниця переходить коло дві милі на північ від теперішного міста. Там побудовано також перший великий збіжевий елеватор, куди Сіпіар

спрямував окрему залізницю з заходу на північ від Вінніпеґу, якою переходять всі потяги зі збіжжам на схід, щоби вони не переходили головною лінією через місто. Після статистики з 1941 року, Транскона мала тоді 5,495 мешканців. Щодо числа населення вона стоїть в Манітобі на пятому місці: її перевищують Вінніпеґ, Сейнт Боніфас, Брендон і Портедж ля Прері. Щодо українськото населення, Транскона стоїть на третьому місці в пропорції до загального населення. Перевищують її лиш Вінніпеґ і Брендон. А коли взяти ту пропорцію до загального населення у відсотках, то Транскона буде на першому місці. Українців, що так себе записали, було 1,210, приблизно 22.2%, а коли би взяти ще під увагу австріяків (56), поляків (436), румунів (28), росіян (73) і вибрати зпоміж них дійсних українців, то той відсоток значно побільшився би. А таких там знайдеться немало.

Місто почало розбудовуватися вже тоді, коли друга залізниця, Ґренд Тронк Пасифік, побудувала там в 1911 році свої фабрики (шапи) для направи ваґонів і льокомотив. В 1912 році компанія набирала потрібних робітників, фахових і звичайних, переважно замешкалих у Вінніпеґу, яких було около три тисячі. Робітників перевозили рано і у вечір спеціяльним потягом з Вінніпеґу і назад. Та багато з тих робітників купували собі там площі і будували доми. За пару років місто розбудувалося. Пущено з Вінніпеґу водопроводи, канали і електрику, вимощено з Вінніпеґу дорогу і заведено постійну комунікацію автобусами. З часом розвинулись там торговля, банки, готелі, гостинниці, а вслід за тим і культурно-освітний рух між українцями.

На початку другої світової війни домініяльний уряд побудував фабрику вибухових матеріялів три милі на схід від міста. Фабрика затруднювала около 6,000 людей, а по закінченні війни її замкнено і розібрано будинки на матеріял до будови. Коли залізниці Ґренд Тронк і Канедієн Нордерн злилися в одну і перейшли під заряд держави, то й залізничі шапи перейшли під той заряд. Нині ця залізниця називається Канедієн Нешонал Рейлвей (Сіенар). Місто розбудувалось і на північ до Сіпіара, де також побудовано фабрику, в якій виварюються залізничі пороги (тайзи), і там працює якась частина робітників.

Початок і розвій культурно-освітної праці українців.

Живучи під боком центра українського життя, українці в Трансконі також взялись до орґанізаційної праці під проводом свідоміших одиниць, як Адам Касіянчук, Вавро Лісовий і другі. Рекорди цих початків, як вони переховалися в памяти цих людей, є такі:

Дня 15 вересня 1913 року, за старанням В. Лісового, що перший заінтересувався культурно-освітним життям в Трансконі, бувши вже попередно живим учасником цього руху, започаткованого Українським Народним Домом у Вінніпеґу, запрошено двох загально відомих провідників Т. Д. Ферлея і Я. В. Арсенича з Вінніпеґу. Не було ще налагодженої комунікації і вони прийшли пішки. Скликано загальне віче, на якім явилося поверх сотні людей. Згадані промовці гарячими словами

представили конечність культурних орґанізацій на чужині, коли вони хочуть додержати кроку в цім напрямі з іншими народностями.

Відповідний дім вже заздалегідь був приготований при вулиці Ріджент. На початок вписалося 20 членів. Відбулися перші збори членів, на яких першим головою вибрано Вавра Лісового. Ухвалено назву товариства Українське Товариство Читальня Січ. Намічено також перші головні права і обовязки членів, в яких найбільший натиск поставлено на тверезість, карність і взагалі на моральне та примірне життя в товаристві. Зараз знайшлися охочі жертводавці, і отворено збірку на будову власного дому для товариства. Один з торговців лотами, Петро Вус з Вінніпеґу, подарував для товариства один лот. А що він не був у підхожому на будову місці, товариство виробило тикети на розіґравку і розпродало, що принесло близько 300 долярів. За ті гроші і за зібрані жертви товариство приступило до купна відповідного будинку на власність і там почало свою освітну працю. Отворено Рідну Школу для дітей і старших. Зорґанізовано хор, аматорський гурток і школу музики на дутих інструментах. Та музика в короткім часі зробила гарний поступ і брала участь в публичних обходах в місті. Вся намічена праця провадилась місцевими силами. Учителів до школи і музики наймали.

Товариство, зложене з самих робітників-чорноробів, розвивалося і своїми виступами заохочувало щораз більше людей вступати в члени, а на других співжителів міста впливало своїм взірцевим товариським поведенням і служило за примір до наслідування. Про орґанізацію українців виробилася як найкраща опінія серед загального населення міста. Це було головною темою розмов між робітниками у залізничій фабриці, що багато причинилося до того, що інші народности почали глядіти на українців більше приязним оком, як на людей, що власними силами прямують до піднесення культурного рівня. Той поступ став декому і сіллю в оці. В 1918 році хтось доніс до властей, що товариство має військову назву і веде свою роботу в тім напрямі. Треба було багато праці і заходів, щоби доказати властям, що товариство не має нічого спільного з ніяким військом, що це є лише традиційна назва, яка тільки символізує давну славну минувшину народу. Очевидно, що такого стільця підставили таки свої доморослі яничари, що вже незадовго показалося. Щоби позбутись на дальше подібних наклепів і підозрінь, товариство змінило свою назву на Наукове Товариство ім. Т. Шевченка.

Коли розсипалася соціял-демократична партія і появилася комуністична, наші товариші (було їх і тут трохи) почали поодинці вписуватися до товариства. Коли їх призбирався більший гурток, почали вертіти з середини, вишукувати ріжні приключки і при помочі проводу з Вінніпеґу підбунтовувати добрих членів товариства, щоби захопити в товаристві владу в свої руки. Врешті добрі члени товариства знайшлися в меншости. Більшість, задурманена обіцянками тих благ, які винесла революція в Росії, на зборах переголосувала за зміною назви товариства на Український Робітничий Дім ім. Т. Шевченка. Меншість під проводом тодішного голови Адама Касіянчука почала протинаступ. Вона скликала надзвичайні збори в іншім нанятім будинку. На ті збори вер-

хівка з Вінніпеґу прислала свої найтяжчі гармати. Вивязалась гаряча дебата. Сили були нерівні, але щоби промовити до розуму людей, не треба армії, а холодних річевих арґументів. До боротьби виступив голова А. Касіянчук і остаточну перемогу відніс так, що на допомогу горстці оборонців українського імени на тих зборах вписалося 61 нових членів і знову відновлено культурну працю в товаристві. Тоді противники пустились на судовий процес, однак товариство продало той старий дім і ще з більшим завзяттям взялися члени до будови нового. В 1927 році товариство збудувало при помочі будівничого С. Ковбля з Вінніпеґу гарний новий Дім ім. Т. Шевченка на трівких підвалинах, так що вже ніяка темна сила не могла його підкопати і членів розеднати. Дім тепер без довгу.

Товариство продовжувало свою культурну працю аж до минулої світової війни, яка так само, як і всюди, спричинила застій. Молодь пішла в ряди оборонців країни, інші до военних фабрик, зостались самі старші і діти. При товаристві існує Жіноче Товариство і відділ СУМК, який піддержує добру славу товариства своїми прилюдними виступами на сцені. Час від часу приїздять аматорські дружини з Вінніпеґу зі своїми гостинними виступами на сцені. При товаристві міститься також відділ Товариства Взаїмна Поміч, що зорґанізувався в 1926 році, як відділ ч. 2. Відділ досить сильний, має поверх сотні членів. Товариство веде безперервно Рідну Школу для дітей своїх членів і не членів.

В Трансконі від ряду років існує також освітне Товариство ім. І. Франка, яке є шановане за свою активність греко-католицькими кругами та взагалі українським громадянством Транскони. Приязні відносини між обома товариствами ще більше усталені від часу, коли всі українці в Канаді, окрім червоних, зедналися в Комітет Українців Канади, який взяв на себе такий обовязок, як оборона прав українського народу перед світом та несення допомоги скитальцям.

Ґонор, Ман.

На північ від Вінніпеґу попри Ред ривер простягається найбільше українське село в Манітобі, Ґонор, довге на 16 миль. Донедавна це було дійсне українське село, забудоване густо по обох боках дороги білими хатами, покритими соломяними стріхами. Церкви ріжного стилю. Стайні, шопи, обороги та школи. Керниці з журавлями. Ниви вузькі — два-три ланци, а довгі чотири милі. Тепер вже багато той первісний вигляд села змінився. Перші поселенці по більшій части минулися. Ниви поділені на коротші, бо діти підросли. Хати старі помало уступають місця модерним будівлям, видно вже і дальші від дороги хати. Село розбудовується, модернізується, і так з часом затреться слід колишнього села. Навіть у шкільнім підручнику історії Канади можна побачити світлину того села і одну з його 6 церков, православну. Можна його побачити і в фільмі "Різдвяні Картини", як на Йордан святять воду. Земля там першорядний глибокий чорнозем, і це мабуть так привязало українських поселенців, що вдоволилися тими невеличкими нивами, на яких годі розмахнутись.

Сейнт Боніфес, Ман.

На східному березі Ред ривер розложилося гарне місто Сейнт Боніфес, осідок французької архидієцезії римо-католицької церкви в західній Канаді, зі своєю величавою катедрою, духовним семинарем,

Рідна Школа при Товаристві ім. Тараса Шевченка в Сейнт Боніфес, Ман., 1945 року, з учителькою Вірою Ціркa.

французькими вищими школами та великим шпиталем над берегом ріки. На кладовищі катедри похований Луї Ріель, відомий провідник повстання з 1885 року. Це місто стоїть на другому місці щодо числа населення в Манітобі. Після статистики з 1941 року воно мало 18,157 меш-

канців, між якими було 671 українців, 516 поляків, 135 росіян, 76 австріяків і 19 румунів. Очевидно, що коли б так пересіяти тих других, то з певністю число українців було б значно більше. Українці переважно замешкують у східній частині міста, де є "стак ярди", великі різні, млин та цегольні, де українці мають заняття. До 1927 року українці горнулись до товариств у Вінніпеґу, а в тім році постановили зорґанізувати свою власну орґанізацію, де могли би осібно працювати на культурно-освітному полі.

В 1927 році член Українського Народного Дому у Вінніпеґу, пок. Осип Боянівський, дав там відчит в справі орґанізації і подав інформації, як орґанізувати і вести просвітну працю. На відчиті були слідуючі: Стах Карпишин, Іван Юзвишин, Михайло Антонюк, Андрій Горбатюк, Михайло Федишин, Кирило Наливайко, Стефан Буцій, Петро Дума, Григорій Петрів, Федір Дума, Федір Дах, Петро Карпишин, Никола Федишин, Стефан Карпишин, Василь Семенчук. Всі вони вписались до товариства і почали орґанізаційну працю. Першим ділом молодої орґанізації було заложення і ведення Рідної Школи. Школу започатковано у приватній хаті. Другим важним ділом було постаратись про власний будинок, на що відразу започатковано збірку фондів. І цю постанову переведено так, що вже під зиму того самого року — в протягу 8 місяців від січня до жовтня — був збудований Український Народний Дім, і товариство перенесло туди свою культурну працю, яка могла вже піти повним ходом вперед. Зорґанізовано драматичний гурток, який взявся щиро до праці, щоби при помочі драматичних вистав і концертів познайомити ширший український загал з рідною культурою. Товариство запросило д-ра М. Мандрику з Вінніпеґу, і він з охотою чотири тижні приїзджав і давав лекції з української історії, що для багатьох молодих людей було новиною. Після цього молодь почала вже більше горнутись до товариства.

Товариство названо іменем Тараса Шевченка і воно стало членом Товариства "Просвіти" у Львові. Спроваджено багато книжок, виданих "Просвітою", як також дальші видання і старокраєві та місцеві часописи приходили реґулярно. Товариство було активне при всяких збірках на народні цілі, які переводилися в Канаді, як поміч українським інвалідам, політичним вязням та Рідній Школі в краю. Рідна Школа при товаристві ведеться реґулярно вже 20 років. Учителями були: Галас, Довбенко, пані Е. Ситник, Господин, Сторожинська, Гайовський, Борисик, Сторожук, Віра Цірка, Галя Хам. При товаристві зорґанізувалось Жіноче Товариство ім. Лесі Українки, яке своєю працею і запопадливістю багато помагає в справах фінансових. При товаристві зорґанізовано гурток молоді ім. Богдана Хмельницького. Також існує відділ Взаїмної Помочі ч. 43, який гарно розвинувся. Освітна праця в товаристві була час від часу підпомагана подібними товариствами з Вінніпеґу. Запрошені лектори давали відчити, аматорські кружки давали представлення на дохід загально народних цілей. При товаристві зорґанізувалася кооператива для торговлі вугіллям, дровами і кормом для худоби.

Перший заряд товариства, вибраний 1927 року, був такий: голова С. Карпишин, заступник голови А. Горбатюк, секретар рекордовий С. Буцій, секретар фінансовий Н. Федишин; контрольори: К. Наливайко, П. Дума, П. Карпишин, Ф. Дума. На 20-их річних зборах 16 грудня 1946 року вибрано заряд на половину з молодих канадійських уродженців, а саме: голова Василь Петрів, заступник голови Іван Ставничка, секретар рекордовий Максим Мелещук, секретар фінансовий Василь Семенчук, скарбник Мирослав Любий; контрольори: Павло Пальчук, Василь Скіба, Мартин Мединський; бібліотекар Антін Журба. На тих зборах рішено побільшити Народний Дім, побудувати великий модерний будинок при головній вулиці, щоби наша молодь могла мати там свої спортові вправи і забави.

МІСТОЧКО МЕЛВИЛ В САСКАЧЕВАНІ.

Містечко Мелвил є тепер найбільшим місточком в Саскачевані. В 1941 році загальне населення виносило 4,011 душ. Між тим українців 375, поляків 303, австрійців 9, росіян 13, румунів 26. Це дивізійне місточко є положене при залізниці Сіенар. Є там залізничий "равнд тавз", шапа для направи ваґонів і секційна ярда. Також є фабрика деревляних скринок і фабрика виробу порошку з яєць. Культурно-освітне життя українців веде свій початок від 1912 року. Тоді було там около 300 українців, які були заняті у ріжних роботах, переважно при залізниці. В тім році приїхав з краю Гриць Лисечко і привіз з собою багато українських книжок і почав їх розжичати між цікавішими. Це було першим підготуванням ґрунту до зорґанізування Читальні Просвіти. З початком 1913 року скликано перші орґанізаційні збори, на яких вписалося 89

Український Народний Дім в Мелвил, Саск., 1925 р.

членів. Вибрано перший заряд з слідуючих осіб: голова Лисечко Гриць, заступник голови К. Шандрук, секретар Г. Гладій, скарбник Ю. Гудима; бібліотекар Василь Сеник; контрольори: Н. Андрушин і Н. Гудій; господар Ф. Куць; виділові Н. Іванусь і Н. Мігайчук. На тих зборах зі-

Гриць Лисечко,
предсідник Т-ва Укр. Нар. Дім в Мелвил, Саск., 1948 р.

Василь Сеник,
секретар Т-ва Укр. Нар. Дім в Мелвил, Саск., 1948 р.

П. Третяк,
касієр Т-ва Укр. Нар. Дім в Мелвил, Саск., 1948 р.

Іван Кобильчук,
заступник предсідника Т-ва У.Н.Д. в Мелвил, Саск., 1948.

А. Софронюк,
господиня Т-ва У. Н. Дім в Мелвил, Саск., 1948 р.

Н. Квас,
контрольор Т-ва У. Н. Дім в Мелвил, Саск., 1948 р.

бранок вкладок і добровільних датків $146.05. Збірку продовжувано. Частину грошей вислано до Львова на книжки, а решту обернено на доставу опалового дерева і вугілля для членів. Дрова і вугілля спроваджувано ваґонами, і члени розбирали по ціні кошту.

Читальня містилась спершу в хаті Г. Лисечка. При читальні отворено школу для старших неграмотних і Рідну Школу для дітей. Учителями були М. Лозинський, М. Сеник і Г. Лисечко. Зорганізовано гурток

Товариство СУМК при Українськім Народнім Домі в Мелвил, Саск., 1948 р.

аматорів, які відіграли кілька представлень у міській галі, за яку платилося 25 долярів за вечір. На тих представленнях не могла велика галя помістити всіх тих, що прийшли. В 1914 році відсвятковано 100-літній ювілей уродження Т. Шевченка концертом і промовами. В 1924 році за-

вязалось Товариство Український Народний Дім, і за згодою членів Читальні перебрало на себе всю освітну роботу і майно читальні. В наступнім 1925 році побудовано власний будинок, і там освітна праця пішла на ширшу скалю. Перший заряд Народного Дому вибрано з цих людей: голова Г. Лисечко, заступник голови Ст. Вівчар, писар В. Сеник, касієр Н. Юзик; директори В. Паньків і О. Козубський; контрольори П. Козак і О. Колодій.

В 1926 році зорґанізувалось при Народнім Домі перше в Канаді діточе Товариство "Зірка". Це товариство вибирало зпоміж себе заряд; з чого діти мали багато утіхи; між ними не було старших від 12—13 років. Вибрані: С. Козубський—голова, А. Козубська—заступниця голови, Ф. Третяк — писар, Анна Гудій — касієр, Анна Юзик — бібліотекарка, Катерина Колодій — господиня, Стефка Колодій — контрольорка. Г. Лисечко помагав їм перепроваджувати збори, вести Рідну Школу, приготовляти виступи на сцені, які вони уряджували власними силами, а також завели школу українських танків укладу Авраменка. Товариство Зірка існувало до 1934 року, коли воно стало відділом СУМК. У той час було всіх 32 членів. До першого заряду увійшли: сотник — Василь Квас, провідниця — Анна Козубська, заступниця — Анна Третяк, писар — Іван Копчук, осавул — Василь Софронюк, касієр — Мирослав Квас, інструкторка — Дора Козубська; господиня — Аделя Тимрак, контрольори — Н. Квас, І. Копчук і Г. Лисечко.

Відділ СУМК вишколював українські танки і мав мандолінову орхестру, яка обїзджала часто по дооколичних місцевостях з концертами і всюди приймали її українці з щирим серцем та отвертими руками. Відділ СУМК при Народнім Домі існує до нині та продовжує свою культурну працю.

Теперішний заряд Українського Народного Дому такий: голова Гр. Лисечко, заступник голови Іван Кобивчук, писар Василь Сеник, касієр П. Третяк, контрольор Н. Квас, господиня пані А. Софронюк.

Подав В. Сеник, секретар У. Н. Дому в Мелвил, Саск.

МЕНЗІ, МАН.

Кольонія Мензі в західній Манітобі, на північ від головної сіпіарської лінії, була перед 1898 роком заселена анґлійськими кольоністами. Українські кольоністи в тім році почали осідати в лісистих околицях дальше на північ. Від 1902 року українці помалу почали посуватись на полудне і осідати на отвертих степах і випирати перших кольоністів так, що тепер кольонія заселена українцями на 95 процент, а в північних лісистих околицях майже на 100 процент. З ходом часу, коли в Канаді почалося культурно-освітне життя серед українців, очи всіх були звернені на Вінніпеґ, як на осередок, де дійсно кувалася будуча доля народної свідомости серед української іміґрації в новому світі. А тою кузнею був Український Народний Дім у Вінніпеґу при вулиці Боровс і МекҐреґор. Та орґанізація своїм статутом, виданим в 1913 році, витичила дорогу і

поставила підвалини під будучу сітку освітних орґанізацій, яка з часом охопила всі місцевости в Канаді, де живуть українці.

В 1919 році започатковано ту освітно-орґанізаційну роботу в околиці Мензі. Відбулись перші збори самих молодих людей (20—26 літніх). Ті збори зробили добрий початок, бо зложили 250 долярів на будову власного просвітного будинку, одначе дальший рух застряг на мертвій точці, бо не було кому повести справу вперед. Зібрані гроші передано до комітету Українського Народного Дому в сусіднім місточку Овкборн, де була вже освітна орґанізація попередно. Та сталося інакше. Тяжко було прийти до згоди між двома поглядами відносно головного напряму освітної праці між народовцями і греко-католиками. Ці останні готові були віддати народне майно під епископську корпорацію, на що народовці не годилися. В 1921 році прибув до Мензі громадянин Михайло Вонітовий, як купець збіжжа, і завдяки його старанням приступлено до будови свого Народного Дому пізною осінню, а в літі поставлено будинок на фундаменті. Будинок збудовано на деревляних підставках. Отворення Українського Народного Дому відбулося 19 січня (на Йордан) 1922 року. Будинок досить обширний, як на околицю Мензі, саля 30х30 і сцена 20х30 були заповнені місцевими і околичними поселенцями. Гр. М. Вонітовий дав гарний початок і примір до дальшого ведення освітної праці, як вибраний голова орґанізації. Він все уплянував наперед і не було для заряду ніяких труднощів для ведення дальшої праці. Статут принято з Українського Народного Дому у Вінніпеґу. На підставі цего статута праця в Народнім Домі опирається по нинішний день.

Робота провадилась під умілим проводом М. Вонітового до кінця 1924 року, коли він виїхав з родиною в інше місце. Одначе дальшу працю в товаристві вели підготовані ним люди. На сцені часто відбувались представлення, концерти, відчити, а в салі забави. Після його виїзду прийшли другі працівники в особах священиків Української Греко-Православної Церкви: оо. Д. Д. Лещишин, А. Берик, П. Запаринюк, С. Симчич, які продовжували освітну працю, за що їм належиться щире признання. При Народнім Домі льокується Жіноче Товариство ім. Лесі Українки, яке бере участь в загально-народних і канадійських справах. Найбільше активним було в часі минулої війни. На Червоний Хрест дало коло 800 долярів, на кантину Укр. Вояків в Лондоні 86 долярів, на українських скитальців 46 долярів. Протягом війни жінки вшили поверх 2,000 штук ріжного убрання для вояків. В 1922 році було 73 членів і членкинь. А тепер членство змаліло до 28. На це зложились ріжні причини. Одні поумирали, другі переселились в інші околиці, ще інші перейшли до других Народних Домів в околиці, які побудувалися пізніше.

При Укр. Народнім Домі в Мензі провадилась кілька років Рідна Школа. Члени Народного Дому по своїй змозі все старались виконувати завдання, що стояли перед ними.

Від заряду У. Н. Дому в Мензі висловлюємо велике признання Українському Народному Домові у Вінніпеґу за його ширення національної

свідомости серед українців в Канаді, як також за підприняту працю передання памятки будучим поколінням у формі книги.

За Заряд У. Н. Дому в Мензі:
Михайло Туткалюк, голова. Іван Пелешок, секретар.

РОРКЕТОН, МАН.

Околиця Роркетон в Манітобі положена між озерами Манітоба і Давфин. В початках була заселена ріжними народами, як анґлійці, французи, німці, ісляндці, фінляндці, поляки, українці і кілька родин мадярських. І хоч українці становлять найбільший процент, то освітно-культурний рух серед них почався досить недавно, бо щойно 1938 року. До того часу не було там Українського Народного Дому, ані жадного іншого приміщення, де можна було б зійтися в якійсь загальній потребі. Було там вже давніше дві церкви: українська греко-православна в місточку Роркетон і греко-католицька 7 миль на північний схід від місточка. Українці звичайно йшли на Богослуження туди, де хто належав, коли приїздив священик, і на тім кінчилося. По Богослуженнях кожний ішов у свояси. В 1938 році почались робити заходи збудувати в місточку Комюніті Гал, до якої мали б належати всі народности в околиці. А що українці є в більшости, то тим самим мали би вложити найбільше грошей у будову галі. Багато українців були прихильні започаткованій роботі, навіть кількох українських бизнесовців-склепарів обіцяли дати на будову галі по 100 долярів.

Заряд У. Н. Дому в Роркетон, Ман.

Перший ряд зліва на право: Петро Кендзерський, секретар фінансовий; пані Стефанія Білецька, секретарка рекордова; Антін Білецький, заступник голови. *Другий ряд* зліва на право: Володимир Тур, касієр; Йосиф Талпаш, голова; Василь Перепелюк, бувший голова.

Дня 25 жовтня 1938 року за ініціятивою Петра Кендзерського скликано довірочні збори православних українців до склепу п. Николи Гуцуляка. У зборах взяли участь: П. Кендзерський, Йосиф Талпаш, Антін Білецький, Василь Процюк, Мартин Білецький, Бен. Талпаш, Вол. Тур, Михайло Білецький, Петро Гуцуляк, Іван Карплюк і Никола Гуцуляк. П. Кендзерський пояснив потребу власного дому, і що краще буде для нас побудувати свій Український Народний Дім, в якім зможемо робити

українську освітну роботу. Бо коли побудуємо дім у спілці з другими народностями, то не будемо мати там свободи ані змоги, а зчасом можуть нас навіть поволи відсунути на бік. Хоча ми і більше причинимось до будови, то галя перейде в другі руки, а ми можемо зостатись без нічого. Всі присутні згодились на ту пропозицію і зараз започаткували працю. Зложили на початок 69 долярів. Слідуючого дня П. Кендзерський, Петро і Никола Гуцуляки поїхали до місточка Вінніпеґосіс по матеріял. Привезли дошки, цемент, ґонти, двері, вікна. А що дощок було замало, то члени, які мали в себе готовий матеріял, а саме Іван Карплюк, Василь Бочко і брати Антін, Мартин і Михайло Білецькі, подарували матеріял до будови, скільки було потрібно.

І так під проводом Антона Білецького, як головного будівничого, почато будову Народного Дому. Число членів збільшилося до 22, і всі вони помагали при будові без ніякого винагородження. Побудовано дім на 26x60 стіп. З браку достатних фондів будинок не викінчено відразу, але вже було де вести народну освітну працю під власним дахом. Будинок прекрасно викінчено в 1946 році і він коштував поверх 5,000 долярів. Коли ми мали вже де зійтися, то почалась і в нас народна праця, як концерти, представлення, культурні вечірки, відчити, святкування роковин Шевченка, Свята Державности, Злуки Українських Земель, Листопадового Свята, Дня Матері. Поза тим провадилася постійно Рідна Школа літною порою в часі вакацій, а в 1946 році від початку шкільного року по два дні в тижні. Учать учительки Ольга Галадрійчук і Наталя Карліцька, учительки публичної школи. Був у нас курс українських танків під управою інструктора Гр. Тижука. У нашім Народнім Домі виступав з концертом славний наш оперовий тенор М. Голинський в місяці липні 1946 року. Так у нас провадиться народня робота. Помагають нам наші священики, попередно о. Д. Стратійчук, а тепер о. С. Гребенюк.

Першим головою У. Н. Дому був Петро Кендзерський, а від 1941 року до кінця 1946 — Василь Перепелюк. На 1947 рік вибрано такий заряд: голова Йосиф Талпаш, заступник голови Антін Білецький, секретарка рекордова Стефанія Білецька, секретар фінансовий Петро Кендзерський, касієр Володимир Тур.

Подав Петро Кендзерський.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СМОКІ ЛЕЙК, АЛТА.

Зимою 1920 р. приїхав до Смокі Лейк Йосиф Ясенчук з Едмонтону, тодішний питомець Інституту ім. М. Грушевського, щоб дати відчит на просвітну тему, як тодішні питомці Інституту їздили з відчитами та поширювали ідеольоґію, на якій є основані Інститути ім. П. Могили в Саскатуні та ім. М. Грушевського в Едмонтоні. В той час у Смокі Лейк не було ще більшої салі, лише маленька при "пул румі", де відбувались танці і час від часу висвітлювано фільми. Там відбувся перший відчит

про українські культурні орґанізації. В тих часах в околиці Смокі Лейк все українське уважалося за щось "трафне", а натомість було розповсюднене москвофільство, бо так учили і поширювали російські батюшки. На відчиті Ясенчука зорґанізовано перше українське товариство під назвою Українське Просвітне Товариство ім. Т. Шевченка. Товариство поставило собі за ціль вести культурно-освітну працю. Головою товариства вибрано Йосифа Даниловича, заступником Семена Поповича, секретарем В. Ґавінчука, а режісером Н. Войценка. На початок вписалося поверх 30 членів. До року виставлено цілий ряд представлень і концертів і дано кілька відчитів. Першими аматорами були В. Николаєвич, Н. Войценко, Н. Бойчук, С. Попович, П. Загарійчук, пані Данилович, пані Бойчук та кілька молодших дівчат, яких театральна штука дуже захоплювала. Відчити і дебати на ріжні теми провадили Н. Романюк, Н. В. Ґавінчук, С. Попович, Г. Косташ, О. Григорович.

Літом 1921 року приступлено до будови своєї домівки, бо тягання по комірнім було дуже невигідне і коштовне, а до того стрічалося з ріжними перешкодами. А ті перешкоди ставили московські наймити, що звали себе "русскими", а опісля опинилися у червоних яничарів. Будинок збудовано досить великий на 30x80 стіп. Коли будинок викінчено, зараз створено Рідну Школу для дітей, і вся інша освітна праця пішла кращим ходом вперед. Вже в наступнім 1922 році передбачувалося загрозу від противних уґруповань, які поставили собі за ціль забрати під свою контролю товариство, користаючи з демократичного устрою нашого статута. Тоді вибрано спеціяльний комітет, щоб товариство заінкорпорувати на певних засадах. До комітету вибрано Н. Романюка, Г. Косташа, Н. В. Ґавінчука, Й. Даниловича, С. Поповича, В. Чаглея і В. Лазарука, які перевели корпорацію. В ній виразно застережено, що первісних основ статута не можна змінити. А коли б хто і пробував змінити, то така зміна не буде важна і не може нікого зобовязувати. Завдяким цим застереженням товариство задержалося в його основних засадах дотепер. Опісля було роблено ріжні заходи большевицьким елементом, щоб загарбати будинок і перемінити його на ТУРФДім, та цего їм не вдалося доконати, хоч у товаристві вони мали переважаючу більшість. На всіх 174 членів було коло 120 червоних. В той час неможлива була якась культурна праця в товаристві задля сварні і роздорів, та корпорації зломити не могли. Це так збентежило червоних, що до двох років вони покинули товариство.

Тепер Народний Дім має велику бібліотеку вартости около 500 долярів. Самий будинок вартує 7,000 долярів, коло будинку є гарна велика площа. При Народнім Домі міститься молодеча орґанізація СУМК, Рідна Школа, Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської. Тепер Народний Дім має 32 членів і належить до Союза Українських Народних Домів, звідки приходять всякі вказівки, як провадити дальшу працю на народній ниві. В Народнім Домі є принята здорова засада: не кількість, а якість членів. Цеї засади навчила нас пережита історія, як то нерозважна кількість може паралїжувати роботу і спричинити в орґанізації розклад.

Цей Народний Дім є дуже тісно звязаний з Українською Православною Церквою, і ці дві інституції працюють паралельно на спільній народній ниві.

Подав Никола В. Ґавінчук.

ПОЧАТКИ ОРҐАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДОМІВ В АЛБЕРТІ.

Спомин Йосифа Ясенчука з Венкувер, Б. К.

Я приїхав з краю до місцевости Каперклиф в Онтеріо 18-літним хлопцем. Я вже не міг забути ані наших гаївок на Великдень коло церкви, ані нашого товариства "Січ", ані нашої читальні, яка у нас була прибіжищем для молоді вечерами. В Каперклиф, Онт., я зачав збирати коло себе молодих хлопців і зорґанізував Січ в 1912 році. Вже навіть навчилися були маширувати походом. Та того самого 1912 року я відїхав на захід до Алберти і, як я опісля довідався, то після мого виїзду все втихло. В Алберті я продовжував свою роботу між молоддю. Орґанізував Січ між старшими в читальні, яка звичайно містилась у когось в хаті. В околицях Волга, Федора, Ледук, де я колись маширував зі своїми січовиками, були вже у фармерів читальні: на Волга у п. Стрільчука, коло Ледук у п. Середи, на Федора у п. Кузика і т. д. Сьогодні в тих околицях пишаються гарні Народні Доми.

На початку першої світової війни я мав трохи неприємностей ізза Січи. Кацапи зробили мене австріяком і прискаржували, що я орґанізую армію і нібы хочу їхати з тою армією до Австрії. По скінченні війни я зорґанізував в околиці Веґревил і в самім Веґревил товариство "Молодий Цвіт", яке пізніше зіллялося з Союзом Української Молоді Канади (СУМК). В 1930 році на зїзді Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні я підніс думку сцентралізувати Українські Народні Доми в Канаді на взір Товариства "Просвіти" в старім краю, одначе тої думки чомусь ніхто не піддержував. В 1931 році я знову підніс цю справу і домагався, щоби вибрати комітет такої центральної орґанізації. Чомусь це підхопили старенькі бабусі, іменно пані Зварич, мати Петра Зварича, і пані Федорків, мати пані Зваричевої, і вони внесли мене на голову того, як вони тоді назвали, Союза Народних Домів. А щоби вже виглядало на справжній комітет, то я сам запропонував вибрати секретаря. І вибрано Сильвестра Леськова. Я тоді перебував на Беліс, а п. Леськів на Спеден, тож ми могли час від часу здибатися і вкладати пляни.

На зїзді у Вінніпеґу також вибрано такий комітет, до якого увійшли Я. В. Арсенич, як голова, а В. Батицький, як секретар. Перший зїзд відбувся в 1932 році в салі Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні 23 і 24 липня. На тім зїзді вибрано вже ширший комітет. Мене далі вибрано головою, Н. Войценка заступником голови, П. Василишина секретарем, а С. Леськова, Ів. Ґнідана й Ів. Многолітного директорами. Другий зїзд Союза Українських Народних Домів в Алберті відбувся в днях 15 і 16 липня знову в Едмонтоні. Цим разом на зїзді дещо змінено в складі

дирекції. Я був надалі вибраний головою, П. Рипка заступником, П. Василишин секретарем, а директорами С. Леськів, В. Чумер і М. Білак. На тім зїзді рішено на будуче скликати зїзди по кольоніях, а не в Едмонтоні. Слідуючі два зїзди відбулися досить успішно в Смокі Лейк і в Вилинґдон. Перший Народний Дім, що вписався в члени Союза, був у Беліс, Алта. Відколи я виїхав з Алберти, менше знаю, як іде робота Союза Українських Народних Домів в Алберті.

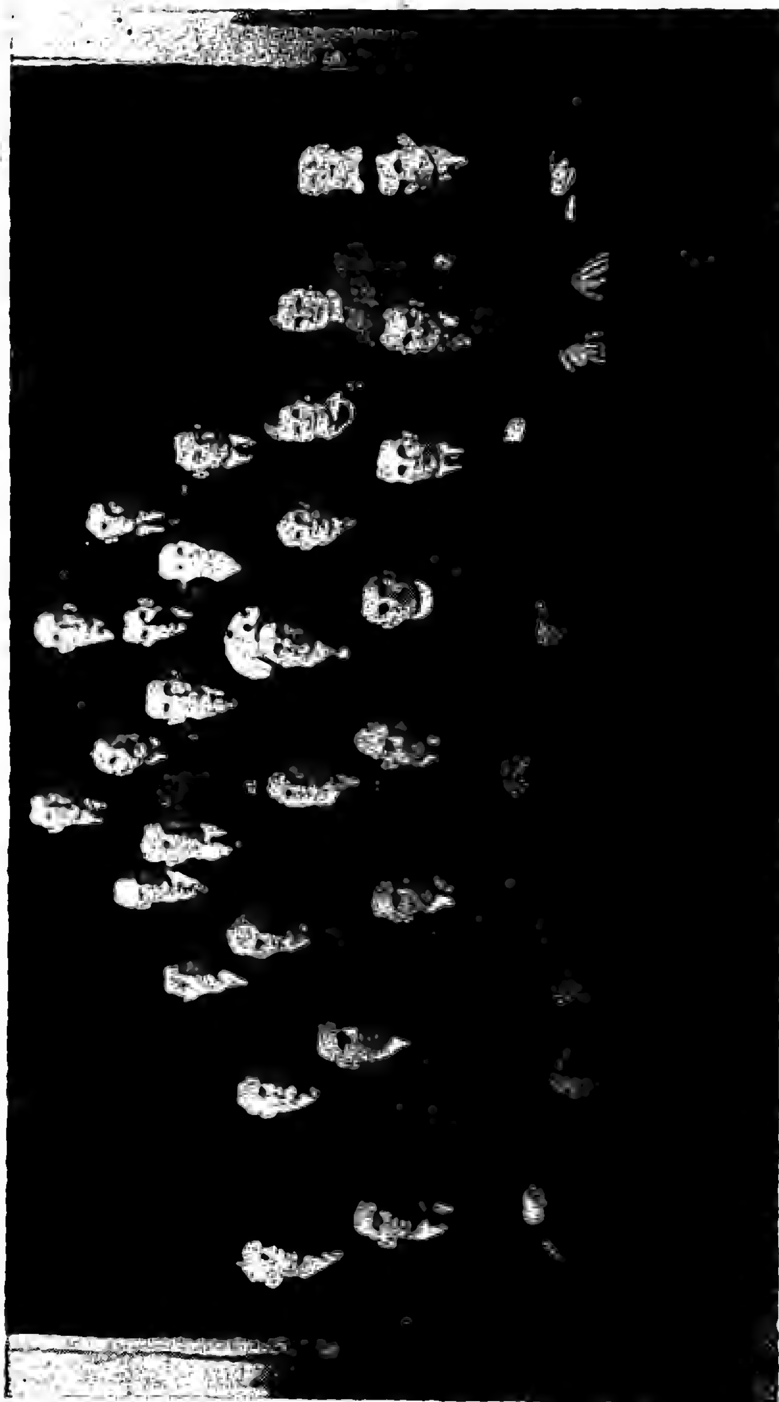
МІСТО ВЕНКУВЕР, Б. К.

Місто Венкувер, на західнім кінці Канади, над берегом Тихого Океану, є тепер на третьому місці між містами в Канаді щодо числа населення. Після послідного перепису в 1941 році було там 275,353 мешканців, а серед них лише 1913 українців. Тому не треба дуже дивуватися, що там український просвітний рух досить припізнений, а такі народности, як поляки (2,659), росіяни (2,596), австріяки (1,328) і навіть румуни (451) криють у собі певний процент українців. Донедавна про них мало хто чув. Як оповідають старі піоніри, у Венкувері була рідкість здибати українця. Аж в 1925 році невеликий гурток свідоміших одиниць винаняв будинок, переробив відповідно, і засновано Читальню Просвіти, члени якої відіграли кілька представлень. Але як показують касові записки, то була тяжка боротьба з браку потрібних фінансів. В 1932 р. змінено назву товариства на Український Народний Дім.

До українців в місті "сваталися" ріжні прічери, що бачили в них глибоко релігійний елемент. Щоби не допустити до роздроблення на церковному полі, українці рішили в 1937 р. зорґанізувати Українську Православну Церкву. На самий Великдень того року приїхав до Венкуверу з Едмонтону о. П. Самець і відправив Воскресне Богослуження та посвятив перший раз в історії міста паску. Про цю небувалу подію писала широко місцева анґлійська преса і помістила кілька світлин з того першого українського Великодня. Хоч Український Народний Дім не мав ще власного будинку і винаймав салю, то церковні Богослуження відбувались у тій винанятій салі без окремого винагородження. Коли прийшли ліпші часи, церква дістала сталого священика і мала кращу нагоду розвиватися. Сьогодні Товариство Український Народний Дім міститься у спільній салі з церквою.

В 1927 році при Товаристві Просвіта зорґанізовано відділ Товаства Взаїмна Поміч ч. 20 головно старанням Ф. Богдана, Н. Остафійчука і других. А що в той час не було в місті інших орґанізацій, той невеликий гурток взяв на себе завдання повести освідомлюючу роботу серед місцевих українців. Він став членом Товариства Просвіти у Львові, займався збірками на народні ціли, придбав бібліотеку з около 500 томів. Відділ найбільше причинився до зросту національної свідомости серед місцевих українців, що спричинило його розвиток, бо вже в слідуючих кількох роках мав поверх 100 членів. Завдяки тим кільком одиницям українці в Венкувері, помимо свого розмірно невеликого

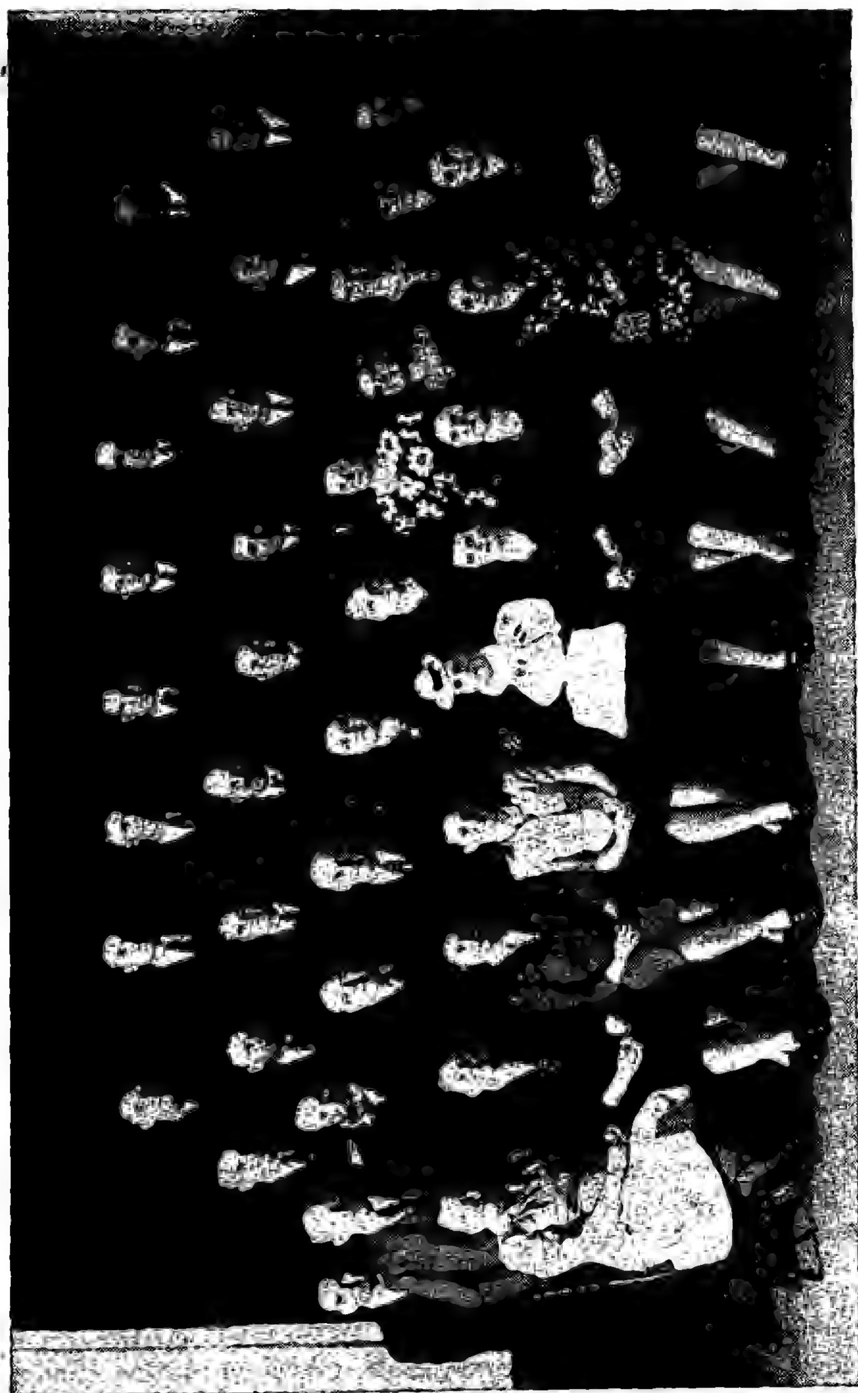
числа, додержують нині кроку з більшими центрами українців на культурно-освітному полі. В новіших часах місто Венкувер стягає до себе

Заряд і члени Українського Народного Дому у Венкувер, Б. К., в 1947 р.

Долішний ряд зліва на право: П. Макар, касієр; В. Новосад, фінансовий секретар; Йосиф Ясенчук, писар; К. Лаховецький, голова; о. П. С. Симчич, парох У.Н.Ц. і член У.Н.Д.; Іван Горудко, містоголова; В. Княгиницький, гардеробщик; Ф. Богдан, бібліотекар. *Другий ряд* зліва на право: П. Равак, Т. Стечишин, Джордж Кузик, контрольори; пані Р. Лаховецька, Анна Ферлей, Марія Горудко, Гуцуляк, С. Ясенчук, Т. Гарасимчук. *Третий ряд* зліва на право: пані А. Равак, Йосиф Заяцьоцький, В. Ільчук, диригент; Текля Вовк, Семен Вовк. *Четвертий ряд* зліва на право: Іван Колодій, Василь Москаль, Іван Рабчак. *Пятий ряд* зліва на право: Петро Гарасимчук, В. Гуцуляк, Іван Лукач. (Нема всіх членів на знимці.)

багато українців із степових провінцій, переважно людей старших, які вже утомилися боротьбою з гострим кліматом і бажають на схилку свого життя відпочити у лагіднім кліматі канадійської "Каліфорнії".

Товариство Український Народний Дім у Венкувер, Б. К.

ДЕЩО ПРО ВЕРНОН, Б. К.

Містечко Вернон є одним з головних осередків садівництва. Плекають тут яблука, сливки, грушки, черешні, морелі й інші овочеві дерева. Околицю наводнює річка Океней'ан. Краєвиди в долині Оке̒неґан є надзвичайно гарні, а гори, які окружають містечко Вернон, пригадують нам наші рідні Карпати. Подальші скалисті гори, що тягнуться через усю довжину, надають певного чару провінції. Мимоходом треба згадати, що Бритиш Коломбію називають провінцією рож і квітів, бо в жадній канадійській провінції нема їх стільки, що тут.

Є тут багато лісів, дерева переважно шпилькові і є багато трачок. Навкола міста Вернон земля дуже плодовита. В добрих роках видасть з одного акра 15 до 17 тон помідорів, 14 до 17 тон бараболь, 10 до 12 тон моркви, 25 до 27 тон цибулі і т. д. Недалеко від Вернон, бо лише 4 милі, є славне озеро Океґан, а також дві милі від міста є друге озеро Каламалка. Навкруг озер є багато сталих помешкань, літніх помешкань та "кабінів", які звичайно переповнені кожного літа людьми з дальших сторін, а головно туристами зі Зєдинених Держав. Є тут також човна з веслами і моторові до винайму. Тай риби в озерах не бракує.

Населення в Вернон і околиці складається з ріжних народностей: анґлійці, німці, бельґійці, німпонці, французи, росіяни, поляки і українці. До 1917 року у Вернон українців зовсім не було. Аж в 1918 році прибуло пару українських родин, які на стало осіли в цих околицях. Від того часу число українців збільшувалось кожного року. Яке число українців є тепер в Вернон і околиці, тяжко сказати, бо з кожним днем прибувають все свіжі люди з Манітоби, Саскачевану та Алберти, які на стало осідають в цих околицях. Ми тут маємо два Українські Народні Доми. Перший побудували на Сван Лейк 5 миль від Вернон. Цей Народний Дім був побудований в 1928 році, та в короткім часі згорів. Пізніше побудували другий. В місті Вернон заснувалось просвітне Товариство ім. Т. Шевченка. Головним його завданням було збудувати Народний Дім. Його побудовано і 8-го січня 1933 р. відбулося отворення Народного Дому. Жіноче товариство "Доньки України" зорґанізовано в 1935 році.

Дня 26-го січня 1936 р. започаткувалась українська греко-православна громада. В 1941 році громада мала приготований матеріял на будову церкви, але що підчас війни тяжко було дістати майстрів, то будову церкви почали аж з весною 1946 року. При церкві є зорґанізоване Сестрицтво Успіння Пресв. Діви Богородиці, яке щиро працює для добра церкви. Церква вже тепер являється прикрасою міста Вернон. В Народних Домах відбуваються представлення, концерти та всякі інші підприємства. Час від часу провадиться Рідна Школа. Жіноче товариство працює в користь Народного Дому і церкви. Дня 14-го квітня 1947 року відновився 107 відділ СУМК ім. С. Петлюри, який також працює спільно з іншими союзними орґанізаціями. В початках українські піоніри перебували в тяжких обставинах, та з кожним роком іде до кращого.

Подав І. Чижевський.

ОВКБОРН, МАН.

Перша думка про організацію Українського Народного Дому в Овкборн виринула по заснуванню драматичного гуртка в 1920 році. Цей гурток піонірів відбував збори і проби в "руськім шторі" в місточку, а драматичні вистави мав в англійській галі. Ініціятором був Я. Майданик, котрий був головою, режісером, суфлером і взагалі очолював всяку організаційну працю. Петро Мельник, А. Т. Савіцький, Подедворний, Михайло Зюбрак, Цюпак, М. Майданик, о. Драгомірецький були членами і працювали в товаристві в початках. В 1921 році переорганізовано згаданий гурток на Український Народний Дім в Овкборн. Через адвоката Я. В. Арсенича у Вінніпеґу одержано чартер провінції Манітоби. Цілі подані в чартері: гуртувати українців у просвітно-культурній праці, без ріжниці їх релігійного та політичного переконання. На тій головній засаді Український Народний Дім остається до нині. По одержанні чартеру почато кампанію за збіркою фондів на будову Народного Дому. Куплено площу і роблено приготовання до будови. Справа протяглася до 1926 року. Дня 3-го квітня відбулися перші збори в справі будови. Присутних було 32 члени. На тих зборах не всі годилися на те, що приписував чартер. Меншість домагалася, щоби Український Народний Дім мав релігійні звязки з церквою. Коли більшість не годилася з тим домаганням, 14 членів покинули збори і вийшли. Оставші 18 членів рішили приступати до будови. Вибрано будівельний комітет з таких людей: Чижика (голови), Стаха Курчаби, Василя Новіцького, Петра Івашка й Івана Панчука. Дня 7-го липня 1926 р. почато перші кроки відносно будови. Будову закінчено того самого року, і вже у власнім домі кипіла освітна праця аж до 1933 року. Товариство придбало ґарну бібліотеку, сценічні декорації, ґардеробу. Виставлено цілий ряд драматичних вистав і концертів і ведено Рідну Школу. Представленнями займалися Михайло Новосад і Михайло Волохатюк, а Іван Новосад був сталим диріґентом хору.

Народний Дім в Овкборн, Ман.

1933 року будинок згорів, і в нім всі прибори до сцени, урядження і багата бібліотека. Та члени не падали на дусі. До року побудовано ще кращий, більший і на вигіднішій площі Народний Дім, який і досі є гордістю українців не лише місцевих, але й околиці. Праця в новім Домі пішла ліпше. Виставлено багато першорядних штук на сцені. Обходжено ріжні народні свята. В салі Народного Дому відбувалися ріжні приняття, наукові відчити та зїзди. Гостили там Преосвященний епископ Ладика, бандурист Василь Ємець, артисти Марія Сокіл і Михайло Голинський. Там відбувалися і відбуваються ріжні політичні збори. Загально взявши, всі важніші події в цій околиці відбуваються лише в

Народнім Домі. Дім викінчений гарно, помальований знадвору і в середині, з вигідними кріслами, з великою сценою, з гарною сценерією, та має добру бібліотеку, хоч меншу, як була попередно. Майно Народного Дому виносить поверх 10,000 долярів. В цей час має 116 повноправних членів обох полів. Від початку заснування Народного Дому були головами: Ю. Карасевич 7 разів, І. Н. Мандзюк 5 разів, Василь Новіцький 3 рази, а по одному разові: С. Т. Ґерелюс, М. Новосад, Д. Голубіцький, П. Чижик. Місцевий учитель і принципал публичної школи в місточку, Володимир Вахна, працює при Народнім Домі як режісер і суфлер поверх шість років. На 1947 рік вибрано заряд в такому складі: голова Стефан Матієшин, заступник голови Михайло Новосад, секретар рекордовий Михайло Бородій, секретар фінансовий Іван Грицак, касієр Михайло Матієшин. Учитель і диріґент Іван Пасерб. Режісер Володимир Вахна.

ВАЙТА, МАН.

Околиця Вайта в полудневo-східній Манітобі належить до перших околиць в Канаді, де поселилися українські кольоністи. Ще в 1896 році почали прибувати туди українці з Західної України з повітів Гусятинського, Борщівського, Заліщицького і Стрийського. Початки були дуже тяжкі. Приїздили в пущі, ліси, води і каміння, де не було нічого окрім дикої звірини. Кожна родина насамперед старалася побудувати якебудь помешкання та виробити хоч кусник землі на городину і придбати хоч одну коровину, щоб було для дітей молоко. Відтак жінки з дітьми лишались на господарстві, а батьки ішли з мішком на плечах по роботах і заробляли на прожиток.

По кількох роках тяжкої праці і недостач почали думати про просвітну роботу. В 1905 році орґанізують Читальню ім. М. Павлика в хаті старого поселенця Д. Шмира. Початковими членами читальні були: Йосиф Кулачковський, Іван і Семен Колісники, М. Я. і Назар Боднарчуки, Матвій Подольський, Н. Гаврилюк, Д. Шмир, Гр. Подольський, В. Фодчак, Я. Микитяк, К. Федірчик, М. Вербенюк. Відтак перенесено читальню до новозбудованої школи ім. Шевченка. Доповнили первісний статут, зложили вкладки, передплатили "Діло" зі Львова, "Український Голос" з Перемишля і "Свободу" з Америки та спровадили книжки до читання. Сходились кожного вечора і читали, як також неділями і святами. Було це великою розрадою і зацікавленням для всіх старших і молодших.

Пізніше, коли прибуло більше поселенців з вище згаданих повітів і люди трохи підробилися, зорганізували при читальні аматорський кружок в році 1911, який відограв перше представлення "Бунтівник" в муніципальнім будинку. Представлення грали до 1918 року, хоч досить слабо з браку відповідної салі і приборів, та люди були вдоволені. Хоч не було тоді ознайомлених з музикою і співом, всетаки муніципальна саля була переповнена, і люди просили, щоби знов щось нового виста-

вити. Саля була невелика і невигідна, але і її нераз тяжко було дістати. Вона не належала лише до Вайти, а до муніципалу, який займав округ 24 милі довжини і ширини, а не всі трости розуміли потребу освітньої праці. Муніципальним секретарем був тоді Й. Кулачковський, і вже за його впливом діставалося салю, коли треба. А пізніше секретарем був Я. Мисик. Тоді члени Читальні ім. Павлика переорґанізували Аматорський Кружок ім. М. Драгоманова, вписалось більше нових членів, і робота поширилася.

В 1915 році прийшов до Вайта молодий учитель В. Жеровський. Не треба було його просити до народної роботи. Він сам і його дружина, жваві і цікаві, скликають молодь до хати Матвія Подольського, а також старших, учать співу народного і церковного, роздають ролі до представлень, заряджують концерти; люди заповняють салю, а решта вертають домів з браку місця. Під їх проводом виставлялися і поважніші штуки зі співами, як Шевченка "Назар Стодоля" і другі. І так показалося, що без свого Народного Дому тяжко обійтися, і в 1918 році почали думати про будову власного Дому. В тім році приїхав до Вайти Д. Угринюк, як управитель молочарні, вступив в члени обох товариств і, як чоловік музикальний і добрий диріґент, учить хор, а молодь грати на інструментах, товариства стають сильніші і ще більше показується потреба мати власний будинок.

1918 року зимою скликано в тій справі збори і вирішено з весною взятись до будови. Вибрано заряд, до якого увійшли: В. Мігайчук, Д. Угринюк, П. Подольський, М. Мачула, В. Жеровський, М. Подольський, Назар Боднарчук, Яр. Мисак, С. Шміґельський, К. Федірчук, Ст. Олійник, М. Фещук. Як також члени: І. Колісник, Н. Гаврилюк, Ф. Фурґаль, Д. Ґонта, Й. Тесарський, Д. Подольський, Я. Микитяк, М. Боднарчук, Л. Боднарчук, М. Подольський, Ів. Бачинський, Й. Кулачковський, М. Боднар, Я. Процюк. Вибрано місце на будову Народного Дому, яку тодішний управитель кооперативи Назар Боднарчук подарував величиною одного акра. Члени сходяться вечорами, укладають пляни, укладають статут і заохочують других мешканців ставати членами Народного Дому. Далі беруться до роботи і складають жертви на будову. Члени їдуть в ліси, звозять дерево. Василь Мігайчук мав трачку і попилив дерево на дошки майже за дармо. Було трохи грошей, придбаних товариствами, члени від себе зложили від 5 до 25 долярів кожний, так що на початок було 1,300 долярів готівки. З весною 1919 р. почато будову. Будинок на 30x74 стіп. Будували майже ціле літо. Народний Дім у Вайті і досі стоїть як найбільший і найкращий в околиці. Будова коштувала около 6,000 долярів. В Народнім Домі всі товариства злучились в одне товариство під одним зарядом.

В Народнім Домі є велика бібліотека, около 800 томів, є також діточа бібліотека. Все вартує поверх 1,500 долярів. Є добірна ґардероба. Ведеться Рідна Школа. Є молодече товариство СУМК, Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської, відділ Союзу Українців Самостійників, відділ Взаїмної Помочі. При Народнім Домі льокуються також обидві церковні громади, українська греко-православна і греко-католицька.

Статут У. Н. Дому той самий, що У. Н. Дому у Вінніпеґу, лише з малою ріжницею. Околиця Вайта є досить поступовою, все інтересується народними справами, збирає на них досить поважні жертви. Є багато жертводавців на українські народні інституції в Канаді, як У. Н. Дім у Вінніпеґу, Укр. Православний Собор у Вінніпеґу, Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні, Колеґія св. Андрея в Вінніпеґу. Околиця має також відділ Комітету Українців Канади і платить точно свої вкладки до централі. Дає велику поміч українським скитальцям на вигнанні в Европі. Околиця Вайта не зостається позаду і на політичнім полі. У своїм окрузі Емерсон ще 1922 року помогла вибрати послом до манітобського сойму Д. Якиміщака, який послував через дві каденції, а потім два рази допомогла вибрати Івана Соломона. Український Народний Дім у Вайта веде свою культурну працю згідно з волею всіх членів і нема найменшого непорозуміння чи роздору.

На 1947 рік вибрано слідуючих людей до заряду: голова П. Подольський, заступник голови М. Мачула, секретар рекордовий В. Колісник, секретар фінансовий Ів. Цесмиструк, касієр Іван Неґрич, режісер Д. Подольський, бібліотекар М. Фещук, ґардеробщик Ст. Олійник, дверник Василь Онисько; директори: М. Сторожук, Н. Подольський, М. Кадинюк, Ст. Тимчук. Під цим зарядом є всі товариства, що льокуються в Народнім Домі.

Подав Петро П. Подольський.

МІСТО ОТТАВА, СТОЛИЦЯ КАНАДИ.

Написав О. Г. Гикавий.

Люди, що ніколи в Оттаві не були, думають про неї лише, як про політичну столицю Канади, про осідок домініяльного уряду з його ріжними департаментами, і як про місто, в якому находиться домініяльний парлямент, до якого зїзджаються посли і сенатори на наради зі всіх частин просторої домінії. Про Оттаву і я так думав, нім приїхав до неї в 1941 році. Аж після короткого там перебування я набрав про Оттаву іншого поняття. Тепер знаю, що Оттава, як столиця Канади, це найкраще в Канаді місто і це говорю без найменшої пересади. Жадне місто в Канаді не має такого величавого і авторітетного вигляду, таких природно чаруючих місць, як має Оттава. Найперше треба звернути увагу читача на природні догідности, які має наша столиця. Ними у першій мірі є ріки, які дуже причинилися до розвою і слави міста Оттави.

Першою, що впадає в очи, є славетна в канадійській історії ріка Оттава, що обпливає місто з північної сторони. Другою є ріка Рідо, що окружує більшу часть міста від півдня і остаточно на сході вливається дуже спокійно до ріки Оттава. Третя ріка, що пливе бистро з гір на північ від міста і також вливається до ріки Оттава у східній части міста, це ріка Ґатіно. В західній части міста є славний водопад Шодіє, а в віддалі на півночі можна бачити гори Лаврентія вкриті постійно мряковиною синьо-червонавої краски. Ці гори приковують ваш зір при заході

сонця. Сидячи в той час в Мейджор Гил Парку над рікою Оттава, ви бачите перед собою чарівний образ, якого навіть найбільший артист не в силі змалювати. Ви хотіли б, щоб сонце ніколи не ховалося за ті гори, бо з хвилею, як воно зникне, зникає з перед ваших очей той чудовий Божою рукою створений образ. Ріки, водопади, окружаючі ліси, узгіря і гори творять собою таку милу для ока і веселу на души панораму, якої ніде інде побачити не можна, а побачивши її раз, ви її ніколи не можете забути.

Загально сказавши — Оттава з парляментарного горба є найкращим містом на цілім американськім континенті. На цім горбі, що знімається на яких 200 стіп вгору понад плесом ріки Оттави, находиться ґрупа парляментарних надзвичайно гарних будинків. Будинок парляменту, в якім відбуваються наради послів і сенаторів, знаходиться близько краю гори над рікою. Департаментальні будинки, які тут називають східним і західним блоками і які замикають собою простору, зеленою травою вкриту площу перед парляментом, творять незвичайно ефектовний образ. Мало є будинків так незвичайно милих для людського ока, що могли б так сильно апелювати до почуття поваги і краси, як власне ці парляментарні будинки на високім зеленню вкритім горбі. Мені не доводилось навіть на образках бачити ґрупи будинків, щоби так чарували своєю красою і величавістю, як ці будинки. Домініяльний парлямент, збудований в 1916—1922 роках коштом 12 мільйонів долярів, представляє собою образ повної гармонії, поваги і артистичної досконалости.

Щоби бачити ці будинки в їх правдивій красі, ви мусите оглядати їх літним вечером з Мейджор Гил Парку (якого західний беріг тягнеться попри Рідо Канал і виходить далеко на ріку Оттава), коли скоро заходяче сонце обсипує його своїми жовто-огненними лучами. А хто був в середині парляменту, той ніколи не забуде чудово вирізьблених камінних філярів і аркад, численних декорацій в Рідінґ Рум та прекрасної книгозбірні, що находяться в спеціяльно збудованім позаді парляменту великім круглім будинку з круглою вежою в ґотицькім стилю, що взноситься 140 стіп від підлоги. На переді парляменту стоїть 290 стіп висока Вежа Побіди для увіковічнення памяті, що Канада брала чинну участь в першій світовій війні. У цій вежі знаходиться ґрупа 53 дзвонів, в які спеціяльний музикант видзвонює в день і в ночі ріжні пісні, а навіть танці. Найбільший дзвін важить 10 тон, тобто 20,000 фунтів. А всі разом важать 60 тон. Подібної другої дзвінниці нема в цілій Британській Імперії. Щодо самої Вежі Побіди в ґотицькім стилю, то знавці штуки заявляють, що тій вежі не дорівнюють красою і величавістю ніякі другі вежі в Европі і Азії. Хоч Оттава не має за собою великої минувшини, міжнародних інтриґ, середновічної атмосфери та широкої архітектурної величности европейських столиць, все ж вона має те, чого жадне місто в Канаді не має, а це красу і принадність, що є її вродженими прикметами.

Галифакс, Ст. Джан, Венкувер, Вікторія славляться кораблями та пристанями, Квебек дише романтизмом і містицизмом Нової Франції,

Монтреал посідає космополітанізм Ню Йорку, Торонто, це індустріяльний кольос, а прибувши до Оттави, ви зараз чуєте себе в зовсім іншій атмосфері помимо того, що і Оттава є також великим індустріяльним осередком. Вже від Конфедерації її індустріяльний проґрес виступає неначе роман, одначе він є щойно тепер на початку розвитку. Оттава є нині індустріяльною і комерційною столицею східного Онтеріо, найкраще зрівноваженим містом в Канаді, і жадне друге місто в світі не має перед собою більш надійної і певної будуччини як Оттава. В Оттаві є в цю пору понад 200 ріжних заведень, в яких працює біля 8,500 осіб.

Оттава в минувшині.

Перед 116 літами ту землю, де розложилась нинішна Оттава, вкривали густі ліси та непроходимі багна. Парляментарний горб, Мейджор Гил Парк, Непін Пойнт Парк були вкриті грубим лісом. Де нині долішне місто, були мочарі, зарослі грубою кедриною. Де тепер Сенді Гил, там вганяли олені. Де нині найкраща частина міста від Алберт Стріт на північ аж до ріки Рідо, були перед 100 літами багна, гніздо пропасниці. Через ті багна перепливали до ріки Рідо чотири потоки.

Першим білим чоловіком, що оглянув ті пустарі в 1610 році, був Етен Брул. Другим в 1613 р. був самий відкривець Шамплейн. Першим поселенцем в околиці Оттави був уроженець американського стейту Масечусетс Филимон Врайт. Він приплив човном по річці Оттава в 1797 році до місця, де є тепер місто Гул, там поселився та заложив тартак і торговлю деревом. Три роки пізніше прибуло більше кольоністів і побудували місточко, що в 1823 році мало 100 осіб. Був склеп, готель і школа, Врайтів тартак а пізніше костел. Між поселенцями був робітник Врайта — Николас Спаркс. Він зложив троха грошей і захотів мати свій великий город. Отже переплив ріку Оттаву і купив від Джова Боровса всю землю, на якій тепер стоять парляментарні будинки і бизнесова дільниця міста. В 1825 році на площі теперішної Оттави було вже кільканадцять сталих мешкальних домів. Горб, на якім побудований парлямент, називали тоді Ридж Ленд. Тут росли тверді дерева. Ріки і потоки були для тих поселенців одинокою і головною комунікацією. В тім часі прибув з Анґлії до Гул славний в той час військовий інженір підполковник Джан Бай з припорученням від британського уряду збудувати Рідо Канал для мілітарних цілей. Той канал, що лучиться з Кінґстоном і довгий 126 миль, збудували в 5 роках коштом чотирох мільйонів долярів. Його скінчили на весні 1832 р. Нині він велика догідність і окраса міста. З будовою цего каналу населення в кольонії значно зросло. В 1827 році на бенкеті в честь Бая хтось піддав думку, щоби нову місцевість назвати Байтавн. На це згодилися всі, і місточко носило цю назву до кінця 1854 року, коли його населення числило вже 7,500 душ. В січні 1855 року цю назву змінили на місто Оттава.

Три роки пізніше батьки Конфедерації вибрали Оттаву на осідок федерального уряду, а 16 березня 1858 рішенням королевої Вікторії Оттава стала столицею Домінії Канади. Будову парляментарних будинків почато 20 грудня 1859, а в серпні слідуючого року князь Валії Алберт

Едвард, що пізніше був королем Едвардом Семим, заложив угольний камінь під парлямент. Головний парляментарний будинок був знищений вогнем 3 лютого 1916 року. Вдалося врятувати лише книгозбірню, яка стоїть до нині. Теперішній парляментарний будинок збудовано в 1916—1922 роках і угольний камінь під нього заложив тодішній ґенерал-ґубернатор Канади князь Конат 1 вересня 1916 року. Оттава славиться великим числом церков та культурних установ, тож я перекажу про них коротко.

Церкви. Першу презвитеріянську церкву св. Андрея збудовано з каміння 1828 року. Землю під ту церкву подарував Спаркс. Вона стоїть там до нині. Її збудували безплатно робітники, що працювали коло Рідо Каналу. Перший римо-католицький костел збудовано в 1831 році у східній части вулиці Соссекс, де нині бачимо найвеличавішу катедру в Оттаві. В 1832 р. Спаркс подарував анґліканам землю під церкву Христа, яка стоїть до нині.

Школи. Першу школу отворив тут американець Флечер 1837 року, а в 1838 році отворено другу. Першу збудував Перкінс в 1832 р., а другу Ґоґан в 1833 році. В 1840 році Вебстер заложив школу, де вчили вже грецької та латинської мови і фільософію. Сепаратні школи в Оттаві започатковано в 1856 р. Колеґію Далґузі Ґрамар Скул отворено в 1843 р.

Університет. Початок Університету Оттави сягає 1848 року. В 1859 році бувший будинок побільшили і в 1861 році назвали Колеґією Оттави. В 1863 році будинок знов побільшено, а в 1866 році надано інституції університетські права. Опісля побудовано, а в 1889 р. перемінено назву Колеґії на Оттавський Університет. Його дипльоми признаються в цілій Британській Імперії.

Шпиталі. В 1832 році панувала страшна епідемія азійська холера. Тоді побудували у Байтавн перший шпиталь. Другий по нім шпиталь повстав в 1845 році, як Загальний Шпиталь, а в 1847 році побудовано великий деревляний шпиталь, бо тоді панував тиф. Хорі заповнили всі шпиталі, а деякі лежали в шатрах коло шпиталів. В 1851 році повстав ще Протестантський Шпиталь, а відтак ще інші. Аж в 1920 році почалась будова міського шпиталю на 23-і-пів акровій площі, яку скінчили в 1924 році коштом 8,500,000 долярів. В нім є місце на 600 ліжок. Про лікарів відомо вже в 1826 році в першім військовім шпиталі, а в 1860 році було їх 14 для 10,000 населення.

Часописи. Першим малим часописом був "Байтавн Адвокейт". Його внедовзі купив власник "Монтреал Ґазет" і назвав "Байтавн Ґазет енд Рідо Адвертайзер". В 1844 році появився "Пекет", який в 1851 році змінено на "Ситизен", а в 1887 р. на "Оттава Ситизен", що виходить до нині. 10 грудня 1885 року появився "Оттава Джорнал", а його першим редактором був Джан Веслей Дейфо, пізніше довголітній редактор, а потім президент "Вінніпеґ Фрі Прес". Видавництво має тепер 7-поверховий будинок і найдобірнішу друкарню в Канаді.

Публичні бібліотеки. Кореспондент "Байтавн Ґазет" підніс в 1837 році справу заложення публичної бібліотеки, але без успіху. Аж 1847 року знов справу піднято, а слідуючого року вже була бібліотека. До

1854 року люди в бібліотеці читали при свічках, опісля при нафтових лямпах, а 1856 року було вже ґазове світло. Коли в 1895 і 1897 роках місто відмовилось від заложення вільної публичної бібліотеки, бібліотечна рада звернулась до Ендрю Карнеґі за допомогою. І він згодився дати 100,000 долярів на будову будинку, коли місто дасть відповідну площу і кожного року 7,500 долярів на удержання будинку. Місто згодилося, і в 1906 році будинок був готовий. На формальнім отворенні був і Карнеґі. Нині та бібліотека має в Оттаві кілька галузей і понад 50,000 книжок англійських і французьких.

Почта. Коштом 235,000 долярів повстав камінний будинок, що зветься міською почтою. Другий будинок на 8 поверхів близько залізничої стації є головний почтовий уряд Канади.

Перші склепи (крамниці). При кінці 1828 року було в Байтавн кілька склепів, три пекарі, 1 різник і 8 шевців. Перший великий камінний готель на розі Соссекс і Йорк вулиць стоїть і нині, але там міститься тепер тарифова комісія і другі урядові бюра.

Цвинтарі. Коли в 1828 році був великий помір, призначено пів акра землі на цвинтар, з поділом на три части, для презбитеріян, анґліканів і католиків. Дальше Джан Боровс заложив цвинтар для методистів. Ці цвинтарі займали два блоки поверхні, що тепер знаходяться в осередку бизнесової части міста.

Поліція і музей. Платну поліцію зорґанізовано в Оттаві 1863 року. Того ж року збудовано Байтавн Історичний Музей з каміння при нинішній бічній вулиці. Його відчиняють для публики лише в суботу від полудня. Бачив я там найменше 500 історичних річей, як портрети визначних британських і канадійських державних мужів, дальше мапи і ріжні документи та книжки.

Нинішна Оттава.

Оттава з 12 передмістями занимає простір 10 квадратових миль. Парляментарний горб є найвищим пунктом в осередку міста. Тут знаходяться і інші державні будинки вартости 60,000,000 долярів. Крім того уряд послідними роками побудував в других частях міста понад 10 будинків. Всіх урядових будинків в місті є понад 100. Перед війною було в Оттаві на урядовій службі коло 10,000 осіб. А в часі послідної війни було вже около 35,000. (Подібно збільшилося число урядовців і по других містах.) В полудне, коли більшість службовців виходять на перекуску, на хідниках в осередку міста можна лише з трудом перепхатися. Подібно і вечером. А то і не всі службовці в один час приходять і виходять, та не всі разом ідуть на перекуску, щоб обминути натовп в трамваях та ресторанах. Службовці живуть в ріжних частях міста, тож в один час тяжко було б дістатися додому. До того ж праця в военний час в бюрах (офісах) йшла днями і ночами, бо военний час того вимагав. Між службовцями дві третині становлять жінки і дівчата. На вулицях міста в военний час роїлося від чоловіків і жінок у військових уніформах, а коли додати службовців в цивільних одягах, а знаєте, що це також працівники для военної перемоги, то мимоволі відчуваєте залізну певність, що це

та рішуча сила перед вами, якої ціллю є в імя демократичних принципів довести цю війну до переможного кінця.

Населення Оттави є около 200,000 душ, яке живе в 34,000 мешкальних домах та у 800 апартаментах (блоках). Та поза тим дуже відчувається брак помешкань. І уряд в часі війни збудував будинок на приміщення 350 дівчат.

Заграничні посольства. Донедавна мала Оттава посольства французьке,ніпонське, американське і бельгійське. Нині крім тих має норвежське, бразилійське, китайське, арґентинське, чілійське, голяндське, югославське і совітське. Все те надає канадійській столиці поваги і значіння великих державних столиць.

Домініяльний архів. Домініяльний архів в Оттаві, це найбільший історичний скарб не тільки Канади, але цілої Британійської Імперії. В нім находиться 75,000 книжок і 10,000 памфлетів, які відносяться до історії Канади. В рукописному відділі архіву є понад 100,000 томів рукописів і 38,000 друків і друкарських оригіналів-клішів, які відносяться до історії Канади від початків Конфедерації, отже творять головне джерело канадійської історії. В одній кімнаті є 30,000 мап і плянів Канади. Дуже інтересна річ, то модель міста Квебеку з 1800 року. Він показує точний вигляд міста Квебеку зперед 150 років.

Є ще в Оттаві Музей Вікторії. Це велика камінна будівля, і в ній неоцінений збір річей, що показують багацтво, штуку та ріжнородність природних багацтв Канади. Ще одно є в Оттаві цікаве, а це урядовий будинок, в якім чеканять металеві гроші. Будинок обведений парканом на 15 стіп високим. Зараз в сусідстві є 5-поверховий будинок урядової друкарні. За ним недалеко починається найдовший міст в Канаді (довгий 1,500 стіп), що лучить Оттаву з містом Гул. Цей міст коштував 1,250,000 долярів.

З церков найвеличавіша римо-католицька катедра. Має дві вежі з дзвонами. Вежі високі 300 стіп. Всіх інших церков має Оттава 123. Анґліканських 18, баптиських 10, презвитеріянських 5, римо-католицьких 29, злучених 22, інших 37. Українці, яких є до 700, мають дві малі церкви: галичани греко-католицьку, буковинці греко-православну Св. Тройці.

Шкіл є 135, а то публичних 33, сепаратних 50, колеґій і академій 50, одна технічна школа і університет. Шпиталів, лічничих і приютних інституцій є 16. Перший найкращий, це Оттава Сивік Госпітал, а другий французький Оттава Дженерал Госпітал. Банків в Оттаві є 34. Кінотеатрів 15. Готелів 47, з них найкращі Шато Лоріє і Лорд Елґін. Конвентів є 14. Добродійних інституцій 18. Клюбів 84. Всяких підприємств около 200. Аптик 77. Ресторанів 238. Склепів 415. Шевських робітень 87. Прален 68, з того 53 китайських. Парків має Оттава 27. Найбільший з них це Роклиф Парк, що покриває 168 акрів попри ріку Оттава. В околиці цего парку є резиденція ґенерал-ґубернатора.

Населення Оттави ріжнородне, як і всіх канадійських міст. Крім анґльо-саксонців є багато французів в північно-східній части міста, в найбіднішій дільниці з найбагатшими костелами.

Українці розкинені в полудневo-східній части. Це переважно робітники. Вони працюють в Шато Лоріє, при двох залізницях та в інших місцях. Українці є власниками ресторанів, а один з них має чотири ресторани під назвою Дейтонс. Є один фотограф. А шевців найбільше, бо майже половина з них це українці. Багато українців і українок працюють в урядових департаментах.

ОНТЕРІО — ПРОВІНЦІЯ РІЖНОМАНІТНОСТЕЙ.

Написав М. Петрівський.

Українцям в Канаді провінція Онтеріо представляється цікавою хоч би тому, що заселює її приблизно 50,000 нашого народу. Як найважніший промисловий і гірничий осередок Канади, Онтеріо те заціkавлення з кожним роком ще збільшує. Особливо серед української молоді західної Канади, для якої Онтеріо представляється як вихід з її безробітного стану і злиднів. Молодь з заходу сподівається знайти тут сяку-таку працю, а поруч з тим пережити непередвиджені пригоди, романс і щастя. Через те наша провінція стала для тисячів молодих українців на степах казочною оазою в канадійській пустині безробіття. Немов та "фата морґана", Онтеріо манить до себе уяву та стягає сотки і тисячі українських дівчат і хлопців зі всіх трьох степових провінцій, і тільки один Бог знає, скільки тисяч їх сюди переселилося.

Притягає до себе Онтеріо і старших наших фармерів та бизнесовців. Фармері з заходу шукають лекшого клімату на фармах південного Онтеріо. Вони тужать за запахом вишневого цвіту, шукають лекшої праці на городах і садах, і багато соток таких фармерів поселилося на соняшних фармах Онтеріо. Бизнесовці, знищені кредитами на заході через безробіття і застій на збіжевому ринку, переносилися в Онтеріо з постановою попробувати тут нового щастя. Робітників з заходу рівнож манить Онтеріо кращими роботами, кращими нагодами і винагородами. Шкільну молодь притягають величаві університети Онтеріо. Цивільна молодь має рожеві надії по скінченні студій розвести ріжні професії в українських осередках в промислових і гірничих містах, в яких відчувається брак своїх лікарів, дентистів, адвокатів тощо. Одним словом, Онтеріо всім верствам нашого народу в Канаді настільки імпонує, що з тої нагоди варто зібрати важніші факти з історії провінції, як рівнож згадати дещо про українське населення, яке здобуло собі добре імя в опінії онтерійців британського походження.

Своїм простором Онтеріо обіймає 412,582 квадратових миль. З ґеоґрафічного боку провінція ділиться на дві відмінні полоси краю: південне Онтеріо, або Старе Онтеріо, що тягнеться на південь від озера Нипісінґ і ріки Оттава до границь Зєдинених Держав. Протилежна частина провінції, це північне Онтеріо, або Гинтерленд Онтеріо, що сягає на захід до Манітоби, а на півночі до самого Арктику. В південнім Онтеріо земля подекуди глинкувата і піскувата. Не бракує також плодю-

чого чорнозему, що дуже добре надається на загальне і на мішане господарство. Цілий Ніяґарський півостров славиться кліматом і землею пригожою до плекання овочів і городини. Це є та частина Канади, що з весною притягає тисячі туристів своїм чаром нескінченого моря розцвілих садів. Земля тут дорога, але плодюча. Будинки власників виставні і дорогі. Родиться тут сотки ріжнородних овочів і дрібнішої садовини, як вишні, черешні, бросквини, сливки, виноград, яблука, грушки, горіхи тощо. В околицях, що сусідують з озером Ірі, знаходяться багаті плянтації тютюну. Є там також плянтації китайської рослини "ґінґсенґ", вона управляється переважно на експорт до Китаю. Багато поля ріжнородного садівництва і ярини на домашний збут і на вивіз. На збіччах горбків зарослих лісом видніють загороди для срібних лисів, яких плекають тут тисячами. Клімат ідеальний, ріки і озера творять прекрасну панораму і є їх тут всюди подостатком.

Старе Онтеріо славиться як промисловий осередок Канади. Серед тих багатих садків і піль мішаного господарства стоять чистенькі та гарні міста і місточка, в яких порозміщувана всяка канадійська індустрія. Торонто з майже мільйоном населення, Гемилтон, Ошава, Брентфорд, Лондон, Кіченер, Виндзор, Веланд та два десятки інших міст і місточок, відомих українцям лише тим, що там є фабрики. А де є фабрики, там є і українці.

Північне Онтеріо славиться копальнями, з яких видобувають золото, срібло та нікель. Кругом тих копалень повстали нові, рухливі та багаті міста. Північне Онтеріо само собою становить багату імперію природних багацтв, що достарчує Канаді сотки мільйонів долярів річного доходу з мінералів, з лісового промислу, мисливства та туристичного руху. Тут знайдете на сотки миль дівичих лісів, яких ще не торкнула сокира ні пила. Лісова індустрія достарчає будівельний матеріял на потреби Канади і на експорт. Більшість канадійських і американських щоденників і журналів друкуються на папері з онтерійських дерев. Дика краса онтерійської природи притягає до себе кожного літа десятки тисяч туристів зі всіх сторін. Чудовий клімат літом, міріяди затишних озер з рибою, ліси повні дичини є відомі цілому континентові.

З історичного боку.

Історія Онтеріо, можна сказати, починається з приходом в провінцію Обєднаних Льоялістів Імперії. Були це переважно анґлійські патріоти, що переселилися сюди в 1784 році, або 20 літ по відступленні Канади Великій Британії французьким урядом та після проголошення самостійности американських кольоній, які творять нині Зєдинені Держави Америки. Десять тисяч тих патріотів переселилося в пущі нинішного Онтеріо, щоб радше жити під британським стягом, ніж під американським. Були це переважно люди заможні, купці, ремісники, урядники, фармері і інші, котрі позаймали великі простори землі, щоб їх замінити з пущі у цвітучі поля і міста. Це були піонірі, які започаткували життя провінції Онтеріо. На їхніх фармах сьогодні стоять хмародери Торонта і других міст, а нащадки їхні належать до найвизначніших ро-

дин краю. Наприклад, українці в Ошаві знають, що був. ґенеральний прокуратор Онтеріо Ґордон Конант, це нащадок Обєднаних Льоялістів Імперії, котрого дід Данило дістав від тодішного короля патент на цілий тавншип землі, на якій опісля розвинулось рухливо місто Ошава, осередок моторової індустрії Дженерал Моторс.

Але Онтеріо не відкрили ті льоялісти. Вони Онтеріо заселили і розробили. Провінцію відкрили в дійсности французи Шамплейн, Лясаль та Фронтенак, які ще попередного століття пробили тут шляхи, закладаючи основи під новітну цивілізацію. Слідом за французькими завойовниками прибули сюди римо-католицькі місіонарі, які пробували навертати диких індіян-тубильців на христіянську віру. Жили тут індіяни, головно племя Гуронів в числі 16,000 душ, яких шатра стояли кругом озер Симко, Джорджіян Бей і Онтеріо. В місті Мидленд стоїть нині національний памятник в память мучеників місіонарів, які згинули від індіянських топірців на тому місці. Мидленд є нині сценою річного паломництва вірних католиків, які оцінюють ті заслуги місіонарів для церкви і цивілізації. Та святиня мучеників носить славу чудесних оздоровлень і стягає до себе сотки недужих і калік що року.

Розвиток і економічний поступ Онтеріо до приходу льоялістів був незначний. Щойно прихід випробуваних у піонірській праці анґлійців зі Зєдинених Держав і капіталу дав почин до тих кольосальних змін в розбудові провінції. Льоялісти створили в 1791 році з тої території так звану провінцію Вищої Канади, перезвану пізніше на Онтеріо, з першим столичним містом Наяґара ан Лейк. В 1797 році столицю перенесено до Торонто, що в той час звалося Йорк. В 1812 році населення Йорку зросло до 77,000 душ і було свідком початку війни того ж року зо Зєдиненими Державами, яка тревала до 1815 року. Памятники тої війни слідно ще до нині в Торонто, як і в других місцевостях понад озером Онтеріо. По тій війні наступив період лихоліття і анархії, який завершився славним повстанням в 1831 році, яке підняв Виліям Лайон Мекензі, що був посадником Торонта і прадідом був. премієра Канади Мекензі Кінґа. Повстання не повелося, і сотки ворохобників повішено. Після невдалого повстання британський уряд поусував з адміністрації краю диктаторських ґубернаторів і урядників, та довів до бажаних реформ і загальних пільг для населення. Торонто було осередком повстання. Ватаги повстанців були навіть його заняли, але їх розбито, а провідник Мекензі був змушений шукати захисту в Америці.

В 1867 році, коли окремі провінції, формуючи Домінію Канади, обєдналися в Конфедерацію за ініціятивою сер Джана МекДоналда, Онтеріо вже начисляло 1,300,000 населення. Сьогодні Онтеріо начисляє 3,500,000 душ, з того біля 600,000 чужого походження. Торонто, яке в 1788 році анґлійський управитель індіянських справ сер Джан Джансон набув від індіян племени Місісаґів за ціну 149 барилок ріжних товарів і 96 ґальонів руму, начисляє вже звиш 100,000 осіб чужого походження. Все ж таки як колись так і тепер Онтеріо є найбільш британською провінцією Канади, найбільш патріотичною і консервативною. Британці в Онтеріо одначе відріжняються від своїх братів анґльо-сак-

сонців у західних провінціях під оглядом расової і релігійної толеранції і на людей чужого походження дивляться терпимо та не прозивають їх "ґалішенами" ні "богонками", хіба в крайних випадках певної кляси людей, що наплили сюди з заходу. Людям чужого походження онтерійці дають признання за їхню частину вкладу в розбудову провінції, а поза те шукають інших шляхів гарного співжиття з ними, в єдности та вирозумілій співпраці на добро цілої Канади.

Українці в Онтеріо.

Як ми вже згадали, українців в Онтеріо буде около 50,000 душ. Коли б до цього числа дорахувати ще тих, що позаписували себе в рекордах перепису населення лемками, карпаторосами та румунами, тоді те число зросло би до яких 60 тисяч. Це є числа, на які українці можуть скорше опиратися, ніж на урядову переписку в 1941 році. Урядова статистика з того року подає число українців в Онтеріо на 48,158 душ. А в Торонто, не включаючи Йорку, є 667,457 загального поселення, а в тім українців 10,423 душ. В дійсности ми знаємо, що в Торонто і околицях сьогодні є від 15 до 16 тисяч українців. Ми знаємо, що впродовж останніх 10 років це число дуже зросло через всякий наплив українців з заходу, головно в часі другої війни. Подібне можемо сказати про цілу провінцію і про населення в окремих містах і місточках, яких перед 25 роками навіть на мапі не було, а сьогодні є там сотки українців. Маємо на думці менші і більші нові центри копальняної індустрії у північно-західнім Онтеріо. Такі майнерські околиці, як Содборі, зросли під оглядом українського населення. В самім місті Содборі статистика подає 1,617 українців, а в дійсності є там коло 6,000 українських душ.

В південнім Онтеріо українці мешкають в слідуючих містах і місточках більшими чи меншими кольоніями: Виндзор, Ваєндот, Лимінґтон, Амгерсберґ, Тилбурі, Четам, Сарнія, Блейнгайм, Лондон, Ст. Томас, Тилсберґ, Вудстак, Стретфорд, Інґерсол, Симко, Ватерфорд, Киченер, Ватерлю, Престон, Ґалт, Ґвелф, Геспелер, Гемилтон, Ґримсбі, Бімсвил, Вайнленд, Джордан, Меритон, Торолд, Ст. Кетеринс, Наяґара Фалс, Делгай, Веланд, Чіпава, Порт Колборн, Форт Ірі і багато других. З тих околиць замітні є Симко, Ватерфорд, Ґримсбі, Бімсвил, Делгай, де українці розвели мішане фармерування, садівництво, огородництво, плянтації тютюну та винограду, при чім плекають стада домашнього дробу на мясо і яйця, як також молочні корови на набіл.

В других центрах тої частини Онтеріо українці працюють в індустрії та в бизнесі. В центральнім Онтеріо в Торонто й околиці, як Мімико, Ню Торонто, Лонґ Бренч, Порт Кредит, Вестон, Скарборо, Вест Гил, Рудж Гил, українці заняті в фабриках, будові, бизнесі або займаються фармерством. Далі в Ошаві, Гвитбі, Кортис, Нюкесл, Бовменвил, Порт Говп, Пітерборо, Кінґстон, Бері і других. Мають там також свої фарми.

Північно-західне Онтеріо: Оттава, Норт Бей, Содборі і околиці Коністон, Коперклиф, Крейтон Майн, Ванапітей, Ґарсон, Фалконбридж, Левак та інші. В околицях Содборі українці заняті переважно в копальнях, але працюють також у фабриках, приватних бизнесах,

в лісах, управляють власні фарми, а значний відсоток їх ведуть власний бизнес, головно споживчі склепи, ресторани і т. п. Еспанола, Кобалт, Киркленд Лейк, Свастіка, Метісон, Тимінс, Шумейкер, Савт Поркюпайн, Ірокwой Фалс, Кокрейн, Капускейсінґ, Гирст, Чаплю, Су Сейнт Мері, Брус Майнс, Лонґ Лак, Джералдтон, Скрайбер, Порт Артур, Форт Виліям, Вест Форт Виліям, Рейні Ривер, Форт Френсес, Су Лукавт, Драйден, Кенора, Кевейтін і такі осередки нових золотих піль, як Ред Лейк, Вумен Лейк, Пикл Кров та інші.

Такі осередки, як Содборі, Киркленд Лейк, Тимінс, є відомі як центри золотих та ніклевих копалень. В тих місцевостях українці заняті переважно в шахтах. Рухливіші одиниці займаються проспектуванням за золотом, і багато з них мають поважні інтереси в нововідкритих золотих майнах. В лісистих осередках українці працюють в тартаках та в фабриках паперу. Є також значний відсоток українців при залізничих шляхах і гостинцях. В Форт Виліям, Порт Артур і Вест Форт Виліям українці працюють у великих збіжевих елеваторах, на озерних кораблях і у пристанях. В Су Сейнт Мері багато українців працюють у великих сталевих фабриках.

Заключення.

Загально сказавши, Онтеріо — це провінція ріжнородностей під оглядом клімату, природної краси та багацтва економічних можливостей і нагод. Поминувши кілька більших центрів, українці в Онтеріо розсіяні в морі чужого їм населення. Матеріяльний стан в індустріяльних містах для наших працюючих робітників можливо на загал кращий, ніж українців у Вінніпеґу, Саскатуні та в Едмонтоні. І може онтерійським старшим фармерам краще поводиться, ніж їхнім братам у степових провінціях, одначе з соціяльного боку не мають вони того, що мають українці на заході. В порівнанні з промисловими робітниками південного і середущого Онтеріо, українським майнерам у північнім Онтеріо краще поводиться, хоч що правда, вони тяжче працюють в більше небезпечних умовинах та жиють у дикіших, зимніших околицях. І тому більшість з них думають перенестись на південь, як тільки зароблять більше грошей.

З культурного боку онтерійські українці поступають скорим темпом вперед. Сьогодні маємо в Онтеріо зорґанізоване українське культурне та політичне життя. Колись попередно комуністи розпустили були свої орґанізаційні сіти на ціле північне Онтеріо, і їм вдалося затягнути в них тисячі наших робітників, особливо в роках безробіття і фінансової кризи, що було сприяючим підложем для їхньої підривної пропаґанди, але від кількох літ політична свідомість серед українців зросла, а наслідком того комунізм почав занепадати.

В південнім Онтеріо українці в цю пору під культурним оглядом стоять високо, особливо в Торонто, Ошаві, Гемилтоні, Виндзорі, як і в західнім Онтеріо у Форт Виліям, Порт Артур і Кенорі. Торонто сьогодні відіграє ролю столиці українців східної Канади, як Вінніпеґ є столицею західної. Один тільки Вінніпеґ може суперничати з Торонтом щодо свідомости й орґанізованости українського життя. Все ж таки То-

ронто оглядається на захід до Вінніпеґу, признаючи йому належне місце столиці канадійських українців.

Символом провінції Онтеріо є квітка триліон, а гаслом на провінціяльній печатці є: "Вірною вона почалась, вірною зостанеться".

ОКОЛИЦЯ ДУФРОСТ В МАНІТОБІ.

Подав Василь Волошин.

Околиця Дуфрост, на південь від Вінніпеґу, на схід від ріки Ред — це гарна, урожайна рівнина, заселена від початків кольонізації долини ріки французами. Українці почали осідати в тій околиці від 1909 року. Вчасніші поселенці осідали дальше на південний схід, як Стюартборн, Толстой, Ґардентон, де було більше лісів, сіножатей та пасовиск, де незасібний українець іміґрант міг скорше дати собі раду, чим на голих безлісних степах.

Українська невеличка кольонія, що осіла на стало, складалася з 5 родин, а це Григорій Буґера, Никола Дирбавка і три брати Олекса, Іван і Никола Ткачики. До них час від часу заїзджали православні священики російської місії, або серафимці, відправляли Богослужби по хатах, одначе не було змоги започаткувати якесь громадське життя. Чужі місії не мали на них жадного впливу. Аж в 1914 році, з приїздом о. Пригродського до своєї дочки і зятя, започатковано українську православну громаду з тих пять родин. Сталих поселенців не прибувало, хоча приїздили, розглядали і розїздились дальше. Церковна громада животіла тим, що неділями і святами сходились до одного в хату, співали як уміли, і це їх тримало разом в надії, що колись таких збільшиться громада, і тоді вони почнуть жити по свойому.

Коли в Канаді відродилась Українська Православна Церква і громада збільшилася новими поселенцями, її почали відвідувати українські священики оо. П. Самець, П. Запаринюк, Д. Д. Лещишин і другі; відтоді завдяки їм та тим першим піонірам стала українська православна громада на твердший ґрунт і так живе до теперішного часу. В 1925 році учитель публичної школи в Дуфрост, Андрій Микитюк, запросив громадян до школи і там зорґанізовано Просвітне Товариство в Дуфрост, якого першими членами стали Іван Ткачик, Гриць Буґера, Никола Дирбавка, Олекса Ткачик, Никола Ткачик, Володимир Каковчик, Андрій Микитюк, Іван Шимко. Самі уложили статут, як програму до дальшої освітної праці. Тоді повстала перша думка про старання за власний будинок, де могла би та праця розвиватися, та це покищо була лише мрія, бо невеличка громада, хоч і щирих людей, не мала сили здобутись на який небудь громадський будинок. Але справи не засипляли.

В 1927 році змінено назву на Просвітно-Релігійне Товариство і хотіли його зачартерувати, одначе це показалося неможливим. В 1931 році на запрошення громади приїхав з Вінніпеґу п. Мирослав Стечишин, редактор "Українського Голосу", і дав відчит про освітні товариства та

Український Народний Дім ім. Ів. Франка в Дуфрост, Ман.

їх розвій в Канаді, а також про Союз Українських Народних Домів як централю освітного руху серед українців в Канаді. В 1933 році змінено назву на Товариство ім. І. Франка, і під цею назвою принято грамоту Союзу Українських Народних Домів і товариство стало членом СУНД.

В 1935 році товариство мало вже в касі $715.00 і тоді повстало питання, що з тими грішми зробити. Одні були за тим, щоби будувати церкву, а другі щоб Народний Дім. Цих других була більшість, і рішено будувати Народний Дім та вибрано будівельний комітет, до якого увійшли: В. Волошин — голова, І. Ткачик — секретар, Н. Паньків — касієр; комітетові: Н. Дирбавка і О. Ткачик. Місце під будову, один акер, уділив зі своєї фарми Н. Дирбавка.

Комітет удався до С. Ковбля у Вінніпеґу. Він виготовив плян, який комітет одобрив і передав провід будови в його руки. Будинок досить великий, 30x66 стіп на вид українського герба, з трома банями на фронті. Будову почато 4-го липня. Члени взялися щиро до праці під добрим проводом так, що викінчено знадвору і трохи з середини, а дня 15-го вересня дуфростська маленька громада святкувала велике свято — отворення власної домівки, своєї рідної громадської хати на чужині. На свято запрошено хор з православної церкви св. Михаїла у Вінніпеґу з о. Савчуком, який відправив Службу Божу в новім домі. Це свято вдоволило всіх тих, що радили будувати перше церкву. Члени не дуже стрaхалися тим, що з будовою зайшли в довг на 900 долярів, і вже слідуючого 1936 року викінчено дім з середини і помальовано знадвору, що прибільшило довгу на три сотки. Праця в Народнім Домі пішла жваво вперед, так що вже в 1939 році довг сплачено.

При товаристві зорґанізовано відділ СУМК, який зразу став великою помічю, та не довго. Члени одні подружилися, другі повиїздили і відділ перестав жити. Були заходи зорґанізувати і жіночий відділ. Громада не велика, то і не було кого ділити. Кошт будови з мальованням виносив 2,165 долярів. В 1945 році запроваджено електричне освітлення коштом 255 долярів. Бібліотека, сцена і прибори до сцени коштували разом коло 600 долярів. Загальне майно виносило в 1946 році поверх 3,000 долярів (не вчисляючи праці, відданої членами до кошту будови). Товариство числить 30 членів, то пересічний доробок по 100 долярів може свідчити про їх дбалість. В 1945 році товариство відсвяткувало 10-літний ювілей Народного Дому. В околиці начисляється поверх 20 українських родин і є надія на більше членів.

Варто згадати, що майже всі члени товариств працюють і на церковному полі. Вони вже зробили великий поступ в напрямі будови своєї церкви в Дуфрост. Мають вже зложених 10 тисяч стіп матеріялу на церкву. І як буде охота і добра воля у серцях членів, то внедовзі виросте і храм Божий та прикрасить, як і Народний Дім, ціле місточко. Посіяне піонірами зерно поволі достигає, а кукілю стає щораз менше. Наша околиця щаслива, бо не зачепила її червона зараза. Старі піоніри були досить відпорними, а молодші вже унаслідили ту відпорність. А до того тепер мають нагоду почути від наочного свідка, що прибув недавно зі скитальського табору і оповідає, як то ті визволителі визволяють

український нарід від всего, навіть душу від грішного тіла, що буде доброю лекцією для всіх, хто хитається.

Ще дещо треба сказати про дальші від нас околиці південно-східної Манітоби. Наскільки мені відомо, то перший з Буковини поселенець в Стюартборн Василь Загара прибув 1899 року. Першим ділом нових поселенців в Канаді була церква, як перша спроба громадського життя. Перша церковця (Онуцька) побудована між Ґардентон і Толстой в 1902 році. Друга (Луківська) три милі на південь від Ґардентон 1903 року. Третя за рікою коло Максимчука 1905 року. Це перші церкви, які збудували українці з Буковини, як уміли і могли. Вже пізніше побудовані у кращому стилю церкви в Толстой 1927 року, у Вайті 1930 року, в Ґардентон 1936 року. У всіх тих околицях є також гарні Народні Доми, в яких розвивається культурне життя.

МІСТО ТОРОНТО, ОНТ.

Торонто, це друге місто в Канаді щодо числа населення. Коли величину міста міряти населенням, то треба поробити деякі порівнання. Торонто має тепер близько один мільйон населення враз з передмістями, які мають свої окремі муніципальні управи. Щоби заповнити Торонто, то треба переселити всіх мешканців провінції Саскачевану і Принс Едвард Айленд, то ще буде місце для приблизно 9,000 душ. Щоб ознайомитись з розположенням міста та пізнати його подробиці, то на першім місці будуть його вулиці, яких начисляється 3,393 ріжних назв. Довжина вулиць ріжна: від найкоротших (один блок) переулків аж до головних артерій (до 10 миль і більше). Головна артерія, що розділює місто на східне і західне, це вулиця Йонґ. Вона перетинає 160 поперечних вулиць, які ідуть зі сходу на захід. Найдовша артерія це вулиця Квін, що іде зі сходу на захід і перетинає 205 вулиць, що ідуть від полудня на північ. Це менше більше дає поняття про сітку вулиць міста Торонта.

Церкви. Всіх церков в Торонто і на передмістях є 559. Вони діляться на такі головні церкви: анґліканська — 70, баптиська — 76, презбитеріянська — 45, римо-католицька — 49, Злучена Церква — 114, лютеранська — 6, жидівська (синаґоги) — 39, ріжні деномінації і місії — 160. Греко-католицькі і українські православні церкви включені в ріжних. Там включені також методиські, епископальні, адвентистські, апостольські, евангелистські, спіритуалістичні, менонітські, християнського знання та інші. Церкви є ріжної величини і якости. Переважають величаві будинки з своїми школами, галями та площами. Найстарша з них, це анґліканська Сейнт Джеймс Катідрал при збігу вулиць Кінґ і Чорч. Це перша парохіяльна церква в Торонто, побудована на місці першої деревляної церкви, збудованої в році 1807, коли ще Торонто було знане як "болотнистий Йорк". Кілька блоків дальше на північ, на розі вулиць Квін і Чорч, є митрополитальна катедра Злученої Церкви

в Торонто. Її величава вежа відзначається своїм зовнішним орнаментом, найгарнішим в Канаді. При збігу вулиць Бонд і Шотер стоїть величава римо-католицька Катедра св. Михаїла. Це є один з найкращих оказів готицької архітектури на американськім континенті. Її велике вікно над головним престолом є зразком найкращої мозаїки кольорового шкла в Канаді. Всі вони у недалекій віддалі від себе, лише кілька мінут ходу. Біля них переходять головні трамваєві лінії з кожної сторони великого міста. Між іншим заслуговує на увагу "Тимоті Ітон Меморіял Чорч" при вулиці Сейнт Клейр, знаменита своїм виглядом і положенням серед обширних квітників, травників та вічно зелених орнаментових кущів.

Та для українця, коли він загостить до Торонта, буде необхідним побачити нову українську православну церкву Св. Володимира при вулиці Бетгорст, збудовану коштом близько чверть мільйона долярів. Є це Український Православний Собор Східної Канади. Будівля огнетревала, з цементу, сталі і цегли. Під будинком є велика ґімнастична саля височини 20 стіп, в землі 12, понад землею 8 стіп. Три церковні вежі в українському стилю є прикрасою міста і гордістю українців. У західнім Торонто при вулиці Френклин стоїть греко-католицька церква св. Йосафата, якої висока вежа видніє здалека серед будинків.

Інші будівлі. Переїзджаючи від осередку міста на північ вулицею Спадайна, очі кожного спиняться на узгірю, на якім пишається дивна будівля "Каса Лома". Є це точна репліка середновічних замків старої Шкотії. Стоїть на високому узгірю, окружена парком, на великім просторі, обмурованім гарним муром з кругляків. Будинок славний своїм зовнішним виглядом, з вежами, портиками та ґалеріями. Щоб оглянути в середині, треба зайти з північної сторони на широке подвіря, заплатити вступ і там осібні провідники поведуть вас на оглядини та пояснять кожну кімнату. Самі спальні великого розміру на 20 стіп високі. З будинку іде тунель попід вулицю і виходить до стайні, де власник держав коні. Там є також повози, якими він їздив. Про власника оповідають, що видав великі суми на ту будівлю, якої не мав спромоги задержати. Місто забрало її за залеглі податки, а сам власник скінчив життя в приюті для старців.

Хто з посторонних завітає до Торонта і не загляне до Онтерійського Історичного Музею, той як би не бачив нічого. Є це величава будівля на три поверхи при Квінс Парку і Блур вулиці. При самім вході по обох боках великої салі є два індіянські "Тотем Полс", великі деревляні стовпи; вирізьблені дивними візерунками від долини до верху. Один високий на 60 стіп, другий на 87; вони осаджені глибоко в сутеринах і виходять вгору поверх даху у спеціяльних надбудовах. Їх спроваджено цілими з Бритиш Коломбії і так осаджено. Є це величній вид старинної культури і віри доісторичних мешканців американського континенту — індіянських племен. Що найбільше впадає в очі в музею, так це кістяки передпотопових звірюк та ящурів, які колись бродили по американських диких пустарях, коли ще не було і сліду людини. Там зібрані ріжні окази, які говорять про історію нашої матері-землі та про розвиток живого життя на ній протягом довгих мільйонів років.

Гай Парк. Зпоміж усіх численних більших і менших парків найбільше заслуговує на увагу Гай Парк в південно-західній частині міста. Він покриває простір 335 акрів, є поперерізуваний битими дорогами та хідниками, освітленими електрикою. Є це оказ дикої первісної природи з горбами, ярами, джерелами та ставками, пообгороджуваними дротяними сітками, на яких плавають качки, гуси та лебеді. Парк простягається від озера Онтеріо на північ до вулиці Блур. Простір вкритий нетиканим лісом ріжнородних дерев та полянами, на яких побудовані павільони, площі гри і навіть літні школи по краях, де діти сусідних вулиць вчаться літом. Є там звіринець, обведений високою дротяною огорожею, де літом на вільному просторі ходять і пасуться ріжні світові звірі, від австралійської кози, індійських коров і волів до пустинного корабля — верблюда. В Гай Парку є старанно удержувана містом резиденція фармера Джана Говарда, що був власником того простору і подарував містові на парк 125 акрів. Коло резиденції є чудові городи-квітники, удержувані містом, на дворі віз і сани Говарда, а в резиденції старинна хатна обстанова. Недалеко від того місця над глибоким яром є гробовець, де поховані обоє Говарди. На гробі монумент з написом, хто і коли там похований. Площа, де стоїть гробовець, окружена залізною огорожею, яка служила за огорожу коло катедри св. Павла в Лондоні через 160 років. В південній частині парку є довгий, вузький залив від озера.

В Торонто є велика виставова площа, на якій що року відбувається канадійська краєва вистава. Виставові будівлі побудовано коштом поверх 12 мільйонів долярів. Підчас другої світової війни будинки були віддані для канадійської армії на касарні. Перша повоєнна вистава відбулася в 1946 році. За два тижні відвідали виставу мільйони людей зі всіх сторін Канади і Зєдинених Держав. В часі вистави виступає щорічно загально відомий в Торонто хор Українського Народного Дому.

Транспортація є власністю міста, а завідує нею осібна транспортова комісія. Вона заряджує також прогульковими пароплавами, що перевозять літом людей на недалекий остров на озері за трамваєвий тикет. Місто має 12 поліційних стацій з головною кватирою при вулиці Каледж; 15 почтових стацій, включно з головним почтовим терміналом, та менші почтові офіси по аптеках і сторах; 10 залізничих стацій, включно з головною Юнійною Стацією, спільною для Сіпіара і Сіенара. В місті є 121 кінотеатрів, театр Александра, Ітон Авдиторія і Мессі Гол. Є великий будинок "Мейпл Ліф Ґарденс", де відбуваються всякі спортові гри і змагання силачів-борців та кулачників. У дужанню силачів через кілька попередних років тримав чемпіонат українець з Буковини Іван Катан. Місто має 53 готелів, з яких Роял Йорк є найбільший в цілій британській імперії. Місто має 8 головних шпиталів, 18 публичних бібліотек, 19 кладовищ, між ними 5 жидівських, та 5 музеїв. У західній частині міста над берегом озера Онтеріо є розривкові атракції та купелевий павільон, де літною порою вечорами, а в неділю днями є десятки тисяч людей. Це місце знане як "Сонні Сайд". Понад берегом озера є деревляний широкий хідник, де в неділю чи свято проходжуються великі юрби пішоходів.

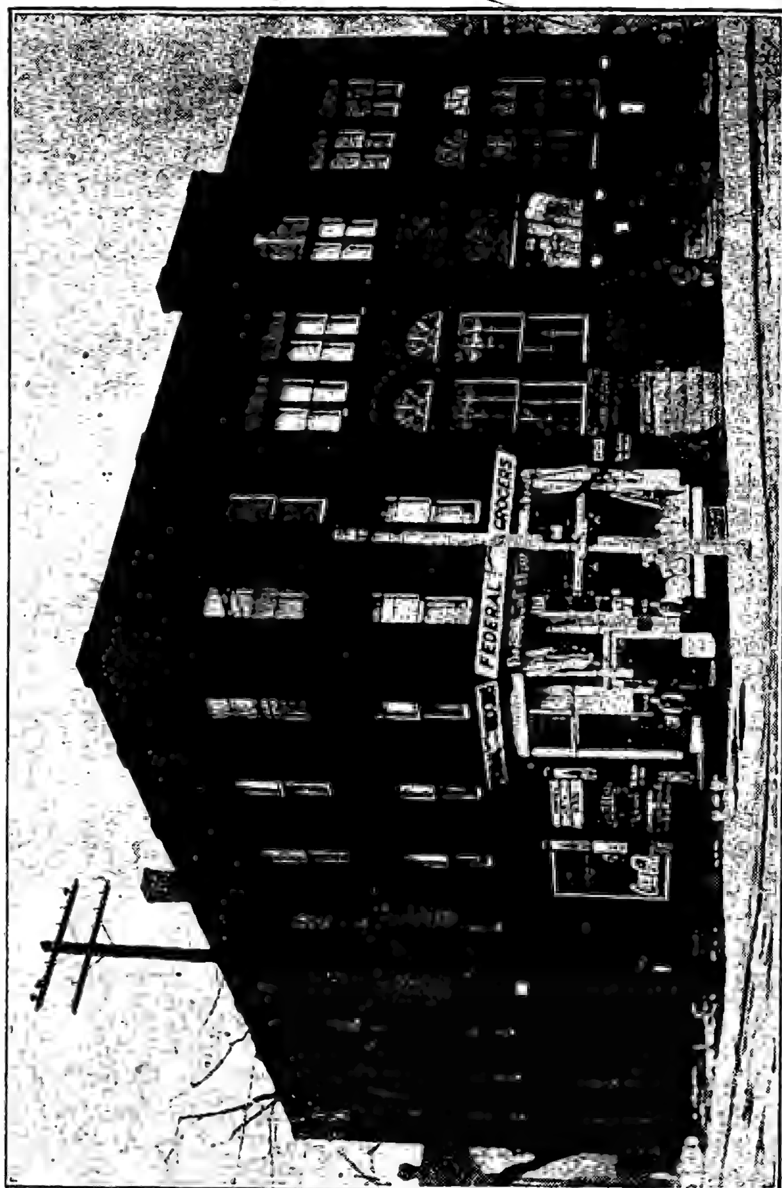
ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ В ТОРОНТО.

Заснування запомогового товариства. Перед нами невибаглива книжечка на 13 сторінок друку в темно-зелених лубкових окладинках, формату малої вісімки, в якій є 5 сторінок на записування членських місячних вкладок а при самому кінці на три сторінки — статут товариства. На окладинці надруковано чітким друком, що це платнича книжечка і статут "Русько-Українського Товариства св. Михаїла в Торонто". І як приписано чартером по анґлійськи: "The Ruthenian National Benefit Society in Toronto". В дійсности назва в анґлійській мові, подана в чартері, найбільше відповідала характерові орґанізації. За ціль товариство кладе: 1) Зеднати братню любов всіх Русинів замешкалих в Канаді, котрі суть при доброму здоровлю, ведуть чесне і моральне життя і не переступили 40 літ життя. 2) Нести по можності моральну і матеріяльну поміч членам в случаю слабости або каліцтва. 3) Ширити між членами просвіту в руській і анґлійській мові і старатися о їх суспільний і духовий добробут. Подаючи в дальших точках статута права та обовязки членів та урядників, кінчиться цей статут ось таким "желанням всім членам Р. У. Товариства": "Щасть Боже вам, Братя Русини, сини Руси-України, котрі любите Матір Україну і слідите за її поступами, на що вам допомогла Воля Всевишнього і тут на чужій землі взрости і піддержати нашу так славну орґанізацію, котра так гарно процвитає і той наш прапор може другим народностям показати, що і ми не зовсім сиротами і що ми можемо під него скритися. Най слава наша взростає! Єднаймось як найчисленніше, бо в єдности сила. Уникайте злого, а всього доброго держіться."

Місцеві життєві обставини заставили наших перших іміґрантів заснувати для своїх потреб товариство відмінне від цілей старокраєвих товариств, але глибокий патріотизм та любов до свого краю і народу, як вони висказувалися після тодішного загально принятого терміну "Руси-України", була велика. І нам не важне, що розуміли та чого бажали перші члени основателі цеї установи: церковного брацтва св. Михаїла, чи світського товариства; важним є тільки те, що на ділі створилася орґанізація і стала доконаним фактом. Членство цего товариства пізніше приняло назву "Українське Запомогове Товариство ім. Тараса Шевченка" і як таке проіснувало до червня 1926 року, коли Взаїмна Поміч, дставши домініяльний чартер в 1925 році, почала орґанізувати свої відділи в Канаді. Тоді члени запомогового товариства пішли цему рухові на стрічу, місцевий чартер зліквідували і стали членами Взаїмної Помочі, відділу ч. 8, а грошеве майно в сумі $319.88 поділили на двоє, висилаючи половину до головної каси у Вінніпеґу.

Товариство було зорґанізоване 10 жовтня 1910 року. Чартер отримало 27 листопада 1911 року. Крім згаданого статута не заховалося жадних записок, осталась тільки однісенька книжка зі списом членів від 1914 року. В тому році товариство мало 43 членів, якими були: Евген Тимофій, Михайло Ґужда, Александер Левицький, Гнат Ґужда, Іван Ковальчук, Михайло Богатчук, Мих. Яворський, Павло Якубовський,

Осип Снігур, Осип Яворський, Михайло Василюк, Никола Василюк, Петро Стефанюк, Павло Кравчук, Василь Марків, Дмитро Якубовський, Олекса Сталевий, Петро Якубовський, Петро Яворський, Гнат Танка, Семен Кухарський, Михайло Шміт, Теодор Гуменюк, Григорій Макух,

Український Народний Дім в Торонто, Онт., набутий 1927 року.

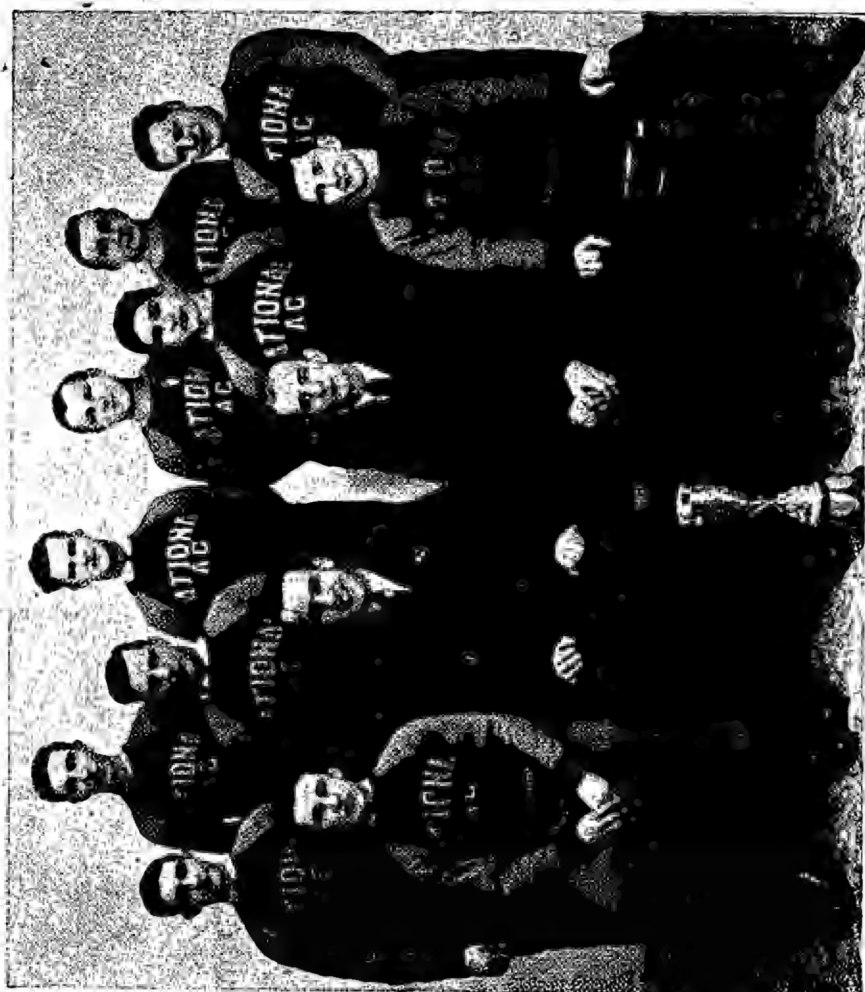
Володимир Беньовський, Василь Бачинський, Михайло Гуменюк, Іван Сойка, Михайло Сеньків, Никола Мудрак, Теодор Мартинів, Теодор Хапес, Никола Паславський, Никола Гарматюк, Михайло Олексів, Стефан Пижук, Никола Музичишин, Яків Волинчук, Михайло Стефанюк, Стефан Кичмик, Антін Яніцький, Федір Бульковський, Михайло Горачук.

Протягом 1910—1914 рр. видно було в товаристві внутрішне змагання, бо змінено патронат св. Михаїла на Тараса Шевченка, отже серед членів товариства кристалізувалася національна свідомість, вироблявся світогляд та брав перевагу народницький напрямок. Здається, що товариство було цілком світського характеру і церковними справами не займалося. Товариство ограничувалося збиранням членських вкладок по 40 центів, потім по 35, а пізніше по 50 центів на місяць, та виплатою запомог хорим і потребуючим членам. Поза тим устроювало постійно забави з танцями, які в той час притягали широку публику і з фінансового боку були досить поплатні. Були також спроби відіграти деколи театральну штуку, виїзджаючи з нею навіть на провінцію. В перших рядах цієї ділянки і душею цього руху був тоді молодий ще юнак Михайло Ґуждa з села Покропивна, повіт Тернопіль. Але видно, що в товаристві зайшла свого рода кріза чи невдоволення, бо 1915 р. остало тільки 25 членів. За те в 1916 р. рух в товаристві оживився. Нових членів записалося 73, а слідуючого 1917 р. прибуло ще 97 нових членів, і товариство мало 195 членів. Це був час найбільшого його розвитку і поступу.

Зорґанізування Аматорського Кружка. Нові молоді члени не вдоволялися одною тільки запомогою. Вони бажали поширити працю товариства на другі ділянки народної ниви. Це дало почин до заснования Аматорського Кружка під проводом рухливого члена Василя Буртника, родом з Хотимира, Товмацького повіту. За сезон 1916—17 рр. відограно тоді з добрим успіхом 8 представлень, уряджено 19 забав і устроєно одну товариську прогульку до поблизького парку за містом.

Заснования Читальні Просвіти. Але і ця праця членів Аматорського Кружка не була задоволяюча. Дня 10 червня 1917 року зійшлися члени на збори до свого льокалю і заснували нове освітно-культурне товариство під назвою "Читальня Просвіти ім. Тараса Шевченка в Торонто". Членів основателів було 41, а саме: Василь Буртник, Василь Бойко, Михайло Ґуждa, Гриць Ґош, Дмитро Матуляк, Роман Карман, Іван Ґураль, Тома Стира, Дмитро А. Николяк, Михайло Подлужевич, Василь Доміно, Іван Костиник, Микита Харків, Семен Горбатюк, Іван Горбатюк, Маріян Кунікевич, Никола Хабаль, Василь Свергун, Іван Хома, Михайло Гуменюк, Іван Гиндра, Никола Данилейчук, Стефан Сенів, Теодор Мимрик, Олекса Левицький, Іван Олексів, Михайло Дмитрів, Микита Крисак, Антін Сендзюк, Йосиф Карман, Юрко Гуць, Никола Скрипник, Іван Яськевич, Іван Лахманець, Володимир Фарина, Теодор Харків, Федір Хорт, Василь Івасів, Іван Дідич, Гриць Липа і Іван Тимочко. Зараз по зборах члени Вол. Фарина і Дм. А. Николяк дарували свої збірки книжок, разом 134, і цим започаткували товариську бібліотеку. Того ж року в осени приїхав з заходу Канади учитель музики на дуті інструменти Михайло Зьомбра, і за його старанням зорґанізовано Музичне Товариство ім. Миколи Лисенка, до котрого вписалося 43 учнів. Закупили потрібні інструменти і підучившись грати, виступали принагідно на товариських імпрезах. Товариство проіснувало при читальні на автономних засадах до початку 1921 року.

Того самого року зимою обїздив східну Канаду з рамени Українського Народного Дому у Вінніпеґу Осип Боянівський, який мав в читальні два виклади і зібрав тоді для У. Н. Дому понад 200 долярів. Літом 1919 року написано листа до Вінніпеґу (до котроїсь установи чи редакції), щоб порекомендували людину, яка перебрала би в читальні учителювання та помагала в освітній праці. З Вінніпеґу прийшла відповідь, що можуть поручити чоловіка, який був тоді без заняття і готовий

Спортова Дружина Українського Народного Дому в Торонто, Онт.

перебрати посаду учителя, коли читальня заручить йому 120 долярів платні на місяць. Про подібне не можна було й думати, тому зголосилося за учителів чотири члени — М. Кунікевич, Гр. Гош, Дм. Матуляк і Дм. А. Николяк — і так започатковано Рідну Школу при читальні. Записалося 86 дітей. Читальня закупила букварі, зошити, олівці та інші шкільні прилади і почалася наука, яка продовжується без перерви до сьогодні. Згодом остався тільки один учитель, а пізніше з року на рік вибирано учителів більш кваліфікованих.

Із закінченням першої світової війни в осени 1918 року знято заборони, які були наложені на чужинецькі товариства в Канаді, головно преса почала виходити правильно і подавати відомости про важні події на українських землях, про Центральну Раду в Києві та утворення уряду на Західних Українських Землях. Зацікавлення всіх українців в Канаді було велике. В місяці червні 1919 року відбулося в тодішнім Стар Театрі велике протестаційне віче проти московського та польського наїздів на українські землі. Велика саля театру була битком набита. Ухвалено відповідні резолюції і рішено вислати телеґрами до Ради Амбасадорів та голов урядів. Але при кінці віча московські прислужники вчинили велику бучу. Про те віче тільки один щоденник в англійській мові, "Івнінґ Телеґрам", подав новинку, і від тоді на його сторінках все появлялися вісти про українські справи. В 1918 році започатковано збірку "Фонд Помочі Україні", який складався з добровільних датків членів, добровільного оподаткування і 10 відсотків від прибутків читальні з підприємств. Коли в 1922 році загостив до Торонта в обїздці по Канаді відпоручник Зах. Укр. Народної Републики д-р Осип Назарук, закуплено за цей фонд бонди перемоги. На вічу Назарука московські прислужники також старалися викликати замішання, але мали велику і болючу невдачу.

Польська влада, опанувавши західно-українські землі, придушила всякими можливими способами український визвольний рух. У Львові закрито українську пресу. Виходив тільки орґан соціял-демократів "Земля і Воля". Члени читальні поспішили з фінансовою допомогою цій ґазеті. З кожного підприємства висилано дохід до Львова так, що в сезоні 1920 р. вислано понад 200 долярів. Помимо того, що читальня була аполітичною, а "Земля і Воля" орґаном Української Соціял-Демократичної Партії, це не було перешкодою давати грошеву допомогу з тим розумінням, що в критичну хвилю підтримується одиноку українську ґазету. Це не значить, що читальня була добре вивінувана фінансово. Навпаки, були часи, що в касі не було настільки покладного гроша, щоби заплатити місячний чинш за льокаль. Не раз і не два члени на зборах складали свої дрібні датки, щоб вирівняти довжок за льокаль, але коли приходила народна справа, то способи роздобути фондів все знаходилися. В 1921 р. вислано телеґраму, а в 1922 р. дві телеґрами до Найвищої Ради Амбасадорів в справі Східної Галичини. В лютім 1923 р. знову відбулося велике протестаційне віче в Мессі Гол, на якому московські прислужники також ганебно написувалися.

В 1920 році засновано при читальні в Торонто нову установу — Український Червоний Хрест. Цим заінтересувалися українські провідні круги у Вінніпеґу і почалася переписка з наміром перенесення централі до Вінніпеґу. Переговори в тій справі велися в Оттаві два дні. Від читальні виїхали Василь Буртник і Михайло Ґужда. З Вінніпеґу приїхали посол Н. В. Бачинський і адвокат Я. В. Арсенич. Там одобрено пропозицію з Вінніпеґу. 1921 року Павло Крат роздобув дещо з українських мистецьких виробів і помістив їх у невеликій шафі на Канадійській Краєвій Виставі в Торонто, яка відбувалася кожного року через

два тижні. На слідуючі роки українське жіноцтво при читальні взяло на себе цей обовязок і від тоді постійно аж до 1940 року пишалися українські мистецькі вироби, спеціяльно вишивки, та притягали до себе сотні

Хор Українського Народного Дому з дириґентом Петром Юндаком на Канадійській Національній Виставі в Торонто в 1940 р.

тисяч глядачів, які любувалися красою і подивляли українські скарби культури. В 1922 році члени читальні зорганізували мішаний хор і виступили в "день пісні" на краєвій виставі з хоровими піснями. Хором проводив член читальні Данило Метельський. Слідуючого року хо-

ром проводив дяко-учитель греко-католицької парохії на Вест Трронто, Никола Юречків. А від 1924 року хор виступав під диріґентурою Юрія Гассана, співака славної Републиканської Капелі Кошиця, в гарних мальовничих народних строях і 20 років збирав гучні оплески, а в пресі щорічно появлялися звідомлення, прихильна оцінка та заслужене признання.

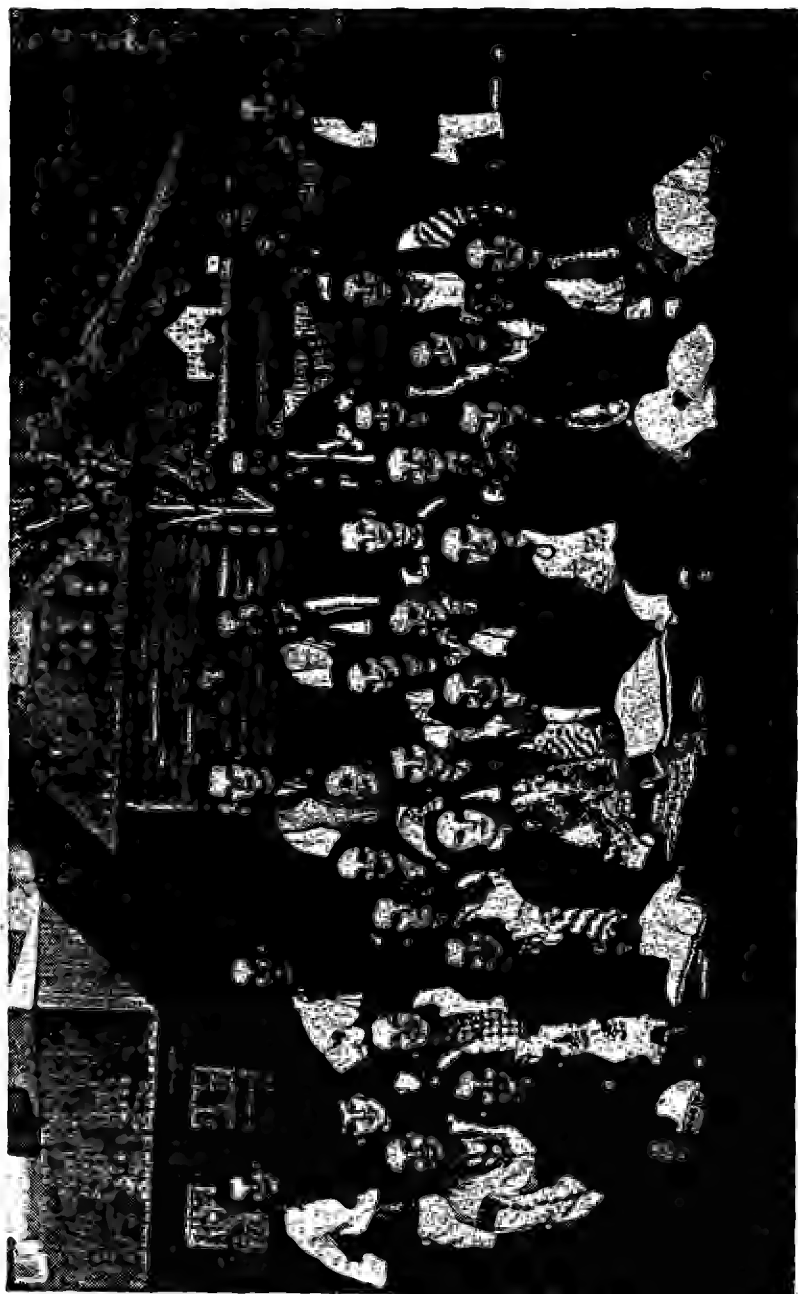
В 1923 році на Різдво Юліян Кунікевич зібрав біля себе кількох юнаків і пішли перший раз з колядою по хатах в дільниці, замешкалій українцями, як Квін, Кінг, Спедейна, Бетгорст. Колядники були дуже вдоволені, бо їх всюди радо вітали, і від тоді принявся звичай щорічно ходити колядувати, а що більше, другі товариства і парохії почали і собі старокраєвим звичаєм ходити з колядою на ріжні добрі цілі. За десять літ існування цего товариства під назвою читальні відограно 57 представлень, устроєно 11 концертів, 46 забав, 9 наукових викладів, 4 політичних віч та 6 прогульок (пікніків). Від 1921 до половини 1926 року читальня кооперувала з товариством при греко-католицькій парохії на Вест Торонто. Кожне представлення грано два рази, одної суботи в місті, другої в салі парохіяльній на Вест Торонто.

Товариство Український Народний Дім в Торонто.

Від самого початку орґанізаційної праці давався відчувати дуже дошкульно брак своєї власної хати-домівки. Чи то були члени запомогового товариства, чи драматичного кружка, чи читальні, все можна було почути: Нам конче треба власного Народного Дому. При кожній нагоді порушувано і обговорювано справу, як би до цеї цілі дійти, бо потреба власної домівки була велика і пекуча. Винаймити відповідний льокаль на запотребування товариства ставало чим раз труднiше. Час від часу члени Роман Карман, Петро і Марія Боґуцькі і Яків Липка відпускали свої кімнати на проби представлень безплатно. Ґардеробу, сценерію та другі прибори також перевожувано до приватних примiщень членів. Вибирано з року на рік осібний комітет, котрого завданням було вишукати відповідний будинок і виробити плян набуття дому. Від тоді устроювано постійно віча, на яких промовці пояснювали значіння і потребу такої установи як Народний Дім. Фонд з кожним днем збільшався, бо комітет не засипляв справи. Найбільше причинилися своєю невсипущою працею Теодор Гуменюк і Маріян Кунікевич, які крім збірок на вічах, ходили по хатах за декляраціями, вишукували, де живуть українці, так що в короткому часі закуплено площу (три лоти) на 711-15 Бетгорст вулиці під будову будинку. Тоді ще з більшим завзяттям працювали в тому напрямі всі члени товариства.

В 1927 році трафилася нагода купити старий будинок, який виставила на продаж Армія Спасення під числом 191-3 Липінкат вулиця. Члени рішили спродати площу. Тоді 28 членів зложили по 100 долярів і куплено будинок за 15,000 долярів. І з днем нового року 1928 Товариство Український Народний Дім стало власником будинку. В тім часі, коли осібний комітет Народного Дому збирав фонди, читальня мала свій уряд, який не занедбував своєї праці на повзятих раз ділянках. Сво-

їм порядком відбувалися ріжні товариські імпрези. Тимчасом вибраний статутовий комітет опрацював статут. При кінці 1925 року отримано чартер Народного Дому на провінцію Онтеріо, і з днем 19 січня 1926 ро-

„Вечір в Полонині". Танцюристи Українського Народного Дому в Торонто з інструктором І. Левком.

ку Читальню Просвіти урядово зліквідовано, а на її місце стало нове Товариство Український Народний Дім. Куплений будинок був частинно ушкоджений вогнем, але і без того треба було його в середині перебу-

дувати, щоби пристособити до потреб і ужитку товариства. Перше всего треба було на це свіжих фондів. Але й з цим завданням уряд і члени товариства справилися. Українське громадянство міста Торонта і околиць поспішило з допомогою, а навіть українці з західної Канади на заклик проводу Союзу Українців Самостійників відгукнулися і надіслали понад 700 долярів. Перебудова коштувала 28,000 долярів і день 15 грудня 1928 року став великим святом для всіх українців міста Торонта. Раділи члени, що осягнули давно бажану ціль, що їхні мрії і бажання здійснилися. Раділи з ними і українці не-члени, що їхні жертви-датки причинилися до благородного, взнеслого діла. До свіжо вимальованого будинку, з невисохлою, пахучою ще фарбою зійшлася маса цікавого народу. Приїхали цілими товариствами гості з дооколичних місцестей, Ошави, Гемилтону, відпоручники товариств. З Вінніпеґу приїхав посол Никола Бачинський. Свято відбувалося два дні, величаво і торжественно. Воно стало для товариства традиційним, бо кожного року в день 15 грудня відбувається свято-концерт, на котрому уряд здає касове і ділове справоздання перед присутною публикою та згадує ту радісну хвилю, коли товариство стало господарем у своїй власній хаті.

Хор. З набуттям власної домівки праця товариства пішла живішим темпом майже на всіх ділянках. Перше і найвидніше місце в цій роботі місце займає мішаний хор товариства. З приходом диріґента Юрія Гассана хор став на своїй мистецькій висоті. Репертуар був багатий і ріжнородний, самих кращих наших композиторів. Юрій Гассан піклувався ним як дбайливий господар своєю добре родючою нивою. Своїм примірним господарством вкладав у нього своє знання, здібність, досвід, силу, енерґію і душу. На своє місце підготовив свого учня члена хору Дм. Буртника, який в часі його відсутности його заступав. Пізніше продовжував його працю диріґента хору 9 літ. Недаром сумувало ціле Товариство Народний Дім, тому так жалібно співали хористи свойому улюбленому і шанованому учителеві "Вічную Память", коли 30 червня 1934 року відпроваджували його зболіле, вимучене тяжкою недугою тіло на вічний спочинок.

Хор товариства не тільки виступав на кожному концерті у своїй домівці, але й виступав на запрошення других товариств на спільних зарядженнях. Та найбільшою його заслугою були виступи перед анґлійською публикою, бо тут він являвся знаменитим пропаґатором українського імени і справи. Він сповняв ту місійну-дипльоматичну працю, яку започаткував незабутної слави хор Олександра Кошиця в Европі. Виступи хору на щорічній Краєвій Виставі в Торонто перед многотисячною ріжнородною публикою вітали всі щиро і прихильно. Виступав хор по анґлійських установах, клюбах, льожах, церквах, концертах, прогульках, приняттях, де були гостями визначні державні мужі, премієри провінцій, міністри, професори та впливові члени анґлійського правлячого світа. Такі виступи мали своє велике значіння для української справи взагалі. Часто-густо хор виступав перед анґлійцями два рази на тиждень. В 1930 році виступав два рази на радіо під управою Ю. Гассана. В 1931 році хор

співав на радіо три місяці за порядком кожного четверга вечером по 15 і 30 мінут і за той час переспівав 55 пісень, не повторяючи вдруге ані

Хористи Українського Народного Дому в Торонто на сцені і частина публики на концерті в честь українських вояків в 1943 році.

одної відспіваної пісні. Програму проголошував адвокат Т. Гуменюк. Крім того хор виїзджав з концертами на провінцію. Посписувався також у виставах театральних штук, опер та опереток.

В 1944 році Товариство Народний Дім відсвяткувало 20-ті роковини безперервного існування хору. Свято відбувалося три дні в такім порядку: В суботу 1 вересня відкриття свята і вистава "Запорожець за Дунаєм". В неділю 2-го вересня пополудні спільний обід і привіти гостей. У вечері концерт і привіти делеґатів від товариств. В понеділок спільна забава і закриття свята. Свято відкрив короткою промовою довголітний діяч товариства Маріян Кунікевич. Маленька білявка Любка Москалюк у гарному народному строю відслонила з-під жовто-блакитного прапора образ покійного бувшого диріґента хору Юрія Гассана. Хор виступав під диріґентурою обох диріґентів: бувшого Петра Юндака і тодішного Дмитра Буртника. В сольових точках виступали артисти Лідія Бодруґ-Березовська і її чоловік В. Бидл. Відчитано звіт з діяльности хору. На протязі 20-літнього існування членами хору було 199 мужчин і 151 жінка, разом 330 осіб. Репертуар хору складався з 270 пісень 32-ох композиторів. Хор виступав на Канадійській Національній Виставі в Торонто 20 разів, на концертах в товариській домівці 166 разів, перед англійською публикою 75 разів, в оперетах 56 разів, на запрошення других товариств 33 разів, на радіо 13 разів. В других місцевостях: у Ґвелф (в рільничій школі) 3 рази, в Наяґара Фалс 2 рази, в Гемилтоні 2 рази; по одному разові в Ошаві, Киченер, Пітерборо, Брентфорд, Ст. Кетерінс; в Мессі Гол та Ітон Авдиторії в Торонто 5 разів. Всіх виступів разом 378. Диріґентами хору були: Юрій Гассан в роках 1924-1927, Дм. Буртник — 1928-1935 і 1942-44, Петро Юндак — 1936-41, 1945 і дальших роках. Хор виступав у 18 театральних виставах-оперетах, в 1947 р. в опері "Катерина" 3 рази і один раз в 1950 р.

Такі історичні обходи, як Листопадовий Зрив, Соборність Українських Земель, роковини Шевченка, Франка і Лесі Українки, отворення Народного Дому стали щорічними традиційними святами, на яких хор був учасником. За диріґента Дм. Буртника започатковано вистави оперетоκ "Запорожець за Дунаєм", "Запорожський Клад", "Чорноморці", "Назар Стодоля" з "Вечерницями" Ніщинського, "Не ходи Грицю", "Сорочинський Ярмарок" та другі співучі пєси. За диріґента П. Юндака: "Вій", "Барон Циганів", "Ніч під Івана Купала", "Бабський бунт", "За двома зайцями", "Підгіряни" та опера "Катерина".

Драматичний гурток. Другою важною ділянкою в товаристві була вистава театральних штук. Любителів сцени, які з замилуванням та посвятою віддавалися в цілости театральному мистецтву, гуртувалося біля товариства стільки, що можна було грати кращі і трудніші до виконання штуки. З набуттям власної домівки дано в одному сезоні 48 представлень. Грано по дві штуки в тижні: одну в суботу, другу в неділю. Виставлено майже всі штуки відомих українських драматургів. Потім грано що лише вдалося дістати на книжному ринку, і нарешті, як не стало і тих, треба було повторювати ті самі. Та не в тому річ, щоби лише грати на те, щоб гралося. В Торонто загальна опінія була, що драматичний гурток при Українськім Народнім Домі стояв на першому місці щодо мистецького виконання. Від 1926 року по кінець сезону в 1946 році відіграно 457 представлень. З опереток виставлено "Запоро-

жець за Дунаєм" — 8 разів, "Запорожський Клад" — 4 рази, "Чорноморці" — 5, "Вій" — 6, "Барон Циганів" — 3, "Не ходи Грицю" — 4, "Циганка Аза" — 4, "Назар Стодоля" з "Вечерницями" — 2 рази. Режісерами драматичного гуртка були: С. Курилів, Юліян Кунікевич, Володимир Кухта, Н. Ясенівський, І. Михайлунів, І. Івасечко, О. Цукорник і М. Яримович. Здібними суфлерами були В. Мошук, І. Савка і М. Яримович. Характеризаторами були І. Івасечко, І. Михайлунів, Н. Бутковський і М. Бужда. Для сцени найбільше потрудився Іван Михайлунів. Він підчас кращої штуки завсіди уладжував сцену по мистецьки з ефектом, на-

Танцюристи Українського Народного Дому в Торонто під проводом інструктора В. Мошука в танку "Аркан".

скільки це могло при технічній обстановці сцени вдатися і чого дана штука вимагала. Крім того він намалював більшу частину сценічних декорацій, чудові картини степу для "Запорожця", зимові декорації до "Гриця", гарний вид Руської вулиці у Львові.

Український танок. Побіч української пісні здобув собі популярність на канадійській сцені також український танок. В 1925 році прибув з Европи учитель українського танку Василь Авраменко, який зорґанізував в Українськім Народнім Домі в Торонто першу школу українського танку на американському континенті. Тут давав перші танкові концерти. Найбільшим тріюмфом був його виступ на виставовій арені Канадійської Краєвої Вистави в 1926 році. Кожного вечора через повних два тижні вистави понад 200 танцюристів брали участь в популярних, здобуваючи собі признання та добру славу українському імені. Після того були отворені кількаразові школи українських танків при У. Н. Домі. Велике число української молоді мало нагоду вивчити і виступати в українському танкові не тільки перед українською публикою, але дуже часто і перед анґлійцями. Дальшими інструкторами танку були Віктор Мошук, Іван Левко і Петро Кріль.

Жіноцтво. Як без доброї господині не буде ладу, порядку і чистоти в господарстві, так і в товаристві з широко накресленою програмою праця без жінок, здається, була б просто немислимою, була б половинчатою. Жіноцтво сповняє ті обовязки в товаристві, до яких мужчини бувають незручні. Праця жінок доповнює працю мужчин і виходить взірцево у своїй повноті. Жінки мають свій обовязок і завдання в товаристві, наложені на них життєвими потребами та вимогами. Всяка вистава ручних робіт мистецьких, ручного вишиття, ткання, всякі базарі, як також гостинні приняття, обрядові обіди Великодні, вечері Різдвяні, вечірки, чайні приняття і т. п. були все під старанням і доглядом жінок, чи це було тоді, як були звичайними членкинями товариства, чи як жіноча секція або автономне товариство імени Олени Пчілки. Уладжування мистецьких вистав на Краєвій Виставі 22 рази вимагало багато праці і старань. Але жінки все вивязувалися із свого завдання задоволяючо. Яку сотню вистав довелось їм упорядкувати, чи то на запрошення анґлійських установ та товариств, чи у своїй власній домівці з нагоди базару або і без нього. І такі вистави були все величаві і гідні подиву. Загально треба ствердити, що всяка праця в товаристві, в хорі, на сцені, підчас базару, в кухні та у других ділянках не обійшлася без жінок. Тому більшу частину праці в товаристві треба завдячити доброму жіноцтву, і їм належиться за це заслужене признання.

Молодь. Товариство молоді було зорґанізоване при Укр. Народнім Домі 1926 року і мало поверх 60 членів. Мало свій заряд, відбувало сходини, але такий зрив був стихійним. Пізніше у своїй домівці зорґанізувалося нове товариство "Луг", яке кілька років було одним з кращих згуртовань молоді. Відбували збори реґулярно, на сходинах слухали наукових викладів, вправлялися в січових руханках, устроювали концерти, давали представлення, а найбільше розповсюднювали пресу, яка приходила тоді з Европи, "Сурму" і другі в сотнях примірників. Одначе мо-

лодість не є довготревалою. Молодь роджена в Канаді не була вже спосібною вести розпочату луговиками працю. Вона завязала свої спортові дружини і змагалася з дружинами других товариств за перемогу. У тих змаганнях здобула для себе і для товариства першенство і в нагороду дві чаші. Тепер існує товариство молоді шкільного віку і відбуває свої чергові сходини щонеділі.

Сцена з драми "Дорошенко", що була виставлена в Українськім Народнім Домі в Торонто 16 вересня 1933 р. Режісер Вол. Кухта.

Рідна Школа. Товариство Укр. Нар. Дім взяло за свій святий обовязок піклуватися Рідною Школою від самих початків свого існування. Не все і не всі родичі розуміли значіння навчання своєї рідної мови і письма, але товариство стояло на раз повзятому становищі підтримувати Рідну Школу, хоч прийшлося б увесь фінансовий тягар самому поносити, бо було того переконання, що діти не повинні терпіти через байдужність батьків. Хоч батьки платили за навчання в Рідній Школі, то все таки товариство мусіло доплатити до удержання Рідної Школи

за весь час (як показують фінансові рекорди) $2,212.14. Учителювали в Рідній Школі: С. Оробець, Вол. Кухта, П. Мощукова, панна Угринівна, Н. Кіт, М. Яримович, Дм. Малиш, Гр. Мазурик, Ю. Гайовська, П. Гайовський, М. Сенишин, О. Цукорник.

Вистава книжки і преси. Святкування української книжки і преси Товариство Український Народний Дім обходило 6 літ під ряд від 1930 до 1936 року виставою, кожного року 4 дні. Бувало так, що вистава відбувалася в горішній концертовій салі, а в тім самім часі жінки мали свою мистецьку виставу в долішній салі. На виставі книжки було по 2,200 експонатів. Крім того одного року приміщено було десяток малюнків зпід кисти молодого ще тоді артиста-маляра Романа Мараза та пару Івана Михайлуніва. Також було розміщено великі цінні мапи великого формату, числом 10, з ріжних історичних періодів української державности, які виготовив спеціяльно для вистави Володимир Кухта. Вистави звиджували українці громадно, де мали нагоду вислухати відповідні реферати, оглянути літературні твори українського письменства, картографію, яка в подробицях давала всі можливі пояснення в розвитку української літератури від самих її початків.

Народні цілі. Помимо того, що Український Народний Дім мав свої фінансові потреби, як сплата довгу, закупно необхідних річей, ремонт будинку і т. п., однак товариство не забувало і про потреби загальнонародні. При кожній нагоді занималося збірками або і впрост з своєї небаґатої каси виплачувало на ріжні добродійні цілі. Щоби не бути голословним, наведемо тут деякі цифри.

1919.	На народні цілі	$ 37.86
	Бонд Української Західної Републики	275.00
1920-1.	Часопис "Земля і Воля" у Львові	222.00
	Українським інвалідам у Львові	673.78
	Українським політичним вязням у Львові	253.00
	Рідна Школа у Львові	435.83
1926.	Фонд на памятник Івана Франка	150.00
	Товариство Просвіта у Львові, Нар. Дім в селі Цінева, Укр. Гімназія в Городенці, Нар. Доми в Хотимирі і Сяноку, разом	42.50
1927.	Повінь на Гуцульщині	103.00
1932.	Голодуючим в Яворівщині	70.93
	Фонд Василя Стефаника	75.00
1938.	Фонд Карпатської України	618.69
У ріжних роках для Европи:		
Українським інвалідам в Парижі (Франція)		$10.00
На процес Гол. Отамана С. Петлюри в Парижі		21.95
Бібліотека С. Петлюри в Парижі		10.00
Дар вдові бл. п. С. Петлюри в Парижі		25.00
На українські цілі в Канаді:		
Часопис "Український Голос" у Вінніпеґу		$123.85
Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні		50.00

Фонд Союзу Українців Самостійників (1921) 25.00
Фонд Комітету Українців Канади (КУК) 80.00
Памятник Маркіяна Шашкевича у Вінніпеґу 26.50
Фонд Допомоги Комітету Українців Канади 499.76
Український Червоний Хрест у Вінніпеґу 41.00
Українським спортовим дружинам в Торонто 106.00
Канадійський Червоний Хрест 97.18
Для потерпівших від війни в Анґлії (збирав щоденник "Торонто Івнінґ Телеґрам") 409.50
Дари: Поміч безробітним (1936), Т-во Просвіта на Вест Торонто, Т-во Просвіта в Гемилтоні, Народний Дім у Брентфорд, Прав. громада в Торонто, Греко-кат. парохія на Вест Торонто, Народний Дім у Престон, Укр. Студентський Кружок в Торонто, Прав. громада в Гемилтоні, Нар. Дім в Ню Торонто. Разом 156.56

Загальна сума $4,754.16

Політичні питання. Товариство Український Народний Дім в Торонто було і є установою культурно-освітною, однак у питаннях політичного характеру, коли вони відносилися до української справи, ніколи не відмежовувалося "китайським муром". Навпаки, завсіди було як не першим, то між першими, чи то була потреба скликати самому, чи разом з іншими товариствами масові віча, винести протест проти знущань ворогів над українським народом, вислати телеґрами з жаданням справедливого вирішення української справи, перевести збірку на якусь добру ціль, чи то була Східна Галичина, чи Буковина, чи Велика Україна, чи Карпатська Україна, взагалі товариство не було байдужним, а часто і других спонукувало до акції. Можна навести багато фактів на ствердження сказаного, та обмежимося до наведення тільки двох.

Літом 1926 року румунська королева Марія обїзджала Америку з політичних мотивів і при тій нагоді вступила також до Канади і дня 26 жовтня, переїзджаючи через місто Торонто, задержалася на кілька годин на залізничому двірці. Члени Товариства У. Н. Дім винесли постанову використати цю нагоду і вручити королевій меморіял з протестом проти знищань румунської влади над братами українцями в Буковині і виконання цего акту припоручили адвокатові Т. Гуменюкові і Маріянові Кунікевичові. Треба була знайти спосіб дістатися близько до особи королевої, щоби вручити її меморіял. Та це вдалося. І коли про ту небувалу подію появилася новинка в місцевій анґлійській пресі, і розголос блискавично розійшовся всюди, в почоті королевої і в румунських кругах повстала нервова констернація.

Друга подія мала місце в січні 1934 року. Старанням жидівських орґанізацій приїхав до Торонто убійник Головного Отамана С. Петлюри в Парижі Шварцбарт. Він мав виступити тут на публичних вічах. Коли появилася вістка про його приїзд і його заповіджене інтервю в місцевім щоденнику "Торонто Дейлі Стар", члени Товариства У. Н. Дім внесли рішучий протест і заявили, що ужиють сили, коли зайде на це по-

треба, щоби не допустити до публичного виступу убійника. Коли в пресі появилася новинка про таку постанову У. Н. Дому, жидівський комітет не відважився на публичні виступи, а приняли Шварцбарта між собою при замкнених дверах, і він незамітно виїхав з Торонта.

Спільна праця. Товариство У. Н. Дім старалося все співпрацювати з другими українськими установами, які стояли на українському національному ґрунті, без ріжниці їхніх політичних переконань та релігійних вірувань, коли дана хвиля вимагала такої спільної акції. Відсвяткування важної історичної події, вшанування памяти Шевченка, Франка, Стефаника, вшанування ґен. В. Сікевича і других, виступ в 60-ліття Канадійської Конфедерації, концерти для Канадійського Червоного Хреста і багато других спільних виступів свідчать про толерантність, вирозумілість і бажання співпрацювати для добра українського народу.

Трибуна товариства. Трибуна Українського Народного Дому завсіди була отворена для українських діячів, лекторів та визначніших гостей з Европи і українських земель, коли вони не йшли в розріз з повзятими засадами товариства і не противорічили загальним визвольним змаганям українського народу. Заряд і члени У. Н. Дому радо допускали говорити в своїй домівці лекторам на своє запрошення, як також на запрошення других українських установ. В мурах У. Н. Дому мали нагоду промовляти: Лев Ясенчук з рамени Рідної Школи в Галичині, проф. Н. Григоріїв, ґен. В. Сікевич, сен. Олена Кисілевська, В. Свистун, М. Січинський (два останні в давніших роках), проф. Русов з дружиною, А. Рудницький, М. Сокіл, прот. С. Савчук, прот. В. Кудрик, о. д-р В. Кушнір, о. М. Оленчук, Мир. Стечишин, В. Авраменко, Т. Д. Ферлей, Ю. Стечишин, Д. Лобай, М. Гетьман, Г. Мазурик та другі. Також виступали з лекціями запрошені місцеві професіоналісти українці з науковими викладами по свойому фаху. Відбувалися дебати старших і студентів, як також курси англійської мови, українознавства та інші.

Майно. Будинок Укр. Нар. Дому куплено за 15,000 долярів. Перебудова коштувала 28,000 долярів. Інвентар в будинку і другі обстановки коло 3,500 долярів. Сценерія 1,500 долярів. Ґардероба мужеська і жіноча понад 2,500 долярів. Обстанова в кухні понад 500 долярів. Бібліотека загальна 1,020 томів понад 2,000 долярів; театральна 1684 примірників, 368 ріжних штук; музична 1,157 чисел, 2,670 пісень — поверх 3,500 долярів. В 1943 році куплено 7-акрову фарму (прогулькова площа) за містом в околиці передмістя Скарборо за 2,030 долярів. Разом майно товариства виносить поверх 48,530 долярів.

Почесні члени. Члени Тов. Укр. Нар. Дім уважали за відповідне іменувати почесними членами на своїх загальних зборах визначніших людей, які причинилися добрим ділом для української справи та для товариства зокрема, а саме двох анґлійців, великих приятелів українців. Перший В. С. Снайдер, редактор щоденника "Івнінґ Телеґрам" (в доказ пошани членки У. Н. Дому дарували йому вишиту чудовими взорами сорочку, яку він з гордістю убирає з нагоди всяких урочистих обходів в Народнім Домі). Другий бувший посадник міста Торонта, Фред Конбой. Почесні члени українці: Маріян Кунікевич, ґен. В. Сікевич, Іван

Ґрупа танцюристів під проводом В. Авраменка в Українськім Народнім Домі в Торонто.

Бодруґ, Б. Паславський, адвокат Т. Гуменюк, Михайло Ґужда і Дм. А. Николяк.

Члени померші і члени в армії. Годилося б згадати добрим словом про всіх членів та урядників, що працювали і працюють для товариства, але тут обмежимося згадкою про тих, які відійшли від нас у вічність: Вол. Фарина, Марія Липкова, Петро Боґуцький, Гр. Ґош, Микита Харків, Микола Моргулець, Г. Ґуждова, Юрій Гассан, Дмитро Дирів, Анна Маничева, Стефанія Запалова, Михаліна Котівна, А. Яніцький, Данило Манич, Антін Бошкевич, Никола Ясенівський, Юліян Кунікевич, Йосиф Боґуцький, Семен Воробець. В канадійських збройних силах служили підчас другої світової війни і щасливо повернули домів: П. Яловий, В. Буртник, Г. Вовчук, П. Кріль, Теодор Мартин, Р. Федорович, Вол. Смит, В. Крисак, Мир. Бойко і три сини Петра Голика. Згинув траґічно підчас розбиття літака Володимир Кабин.

Анґлійська преса. Невідомо нам, чи є де другий часопис в анґлійській мові на цілому американському континенті, щоби так багато подавав вістей, так інтересувався і відносився прихильно до української справи, як це робив на протязі 29 літ торонтонський щоденник "Івнінґ Телеґрам". І це треба завдячити головно одному з його бувших редакторів, В. С. Снайдерові, який зацікавився українцями, простудіював історію України і став великим приятелем українців, а його часопис став вільною трибуною українського питання в анґлійському світі. За це належиться йому від всіх українців, а зокрема від Українського Народного Дому щира дяка і велике признання.

Зміна поглядів. Під впливом російської революції 1917 р. один відламок бувших українських соціялістів почав навязувати 1920 р. звязок з народовцями, видвигаючи проєкт створення нового товариства під невинною назвою "Злука". Та коли члени спільного комітету, укладаючи статут для нового товариства, доглянули підступ почавших щойно червоніти товаришів, які тягнули під знамя серпа і молота, народовці відкликали своїх делеґатів з комітету, однак це вже мало на декотрих членів товариства той вплив, що залишилися при "злуці". В 1922 р. виринула була думка злучити оба національні товариства з міста і з Вест Торонто при греко-католицькій парохії і створити одно товариство "Січ". Почалася підготовка до такої злуки. Навіть почали видавати орґан "Пробій", якого вийшло 7 чисел, але коли прибувший перед кількома місяцями до Канади редактор Вол. Босий в послідному числі "Пробою" помістив статтю, що орґан прибирає ідеольоґію гетьманців за свою, яку щойно почав голосити д-р Осип Назарук в часописі "Україна" в Шікаґо, це поставило край переговорам. Тільки дехто з членів остався при Січовиках. Літом 1927 року Мир. Січинський обїздив Канаду і орґанізував відділи новозаснованого в Америці товариства "Оборона України". По його викладі в Торонто тодішний голова У. Н. Дому М. Сенюта і секретар І. Кулієвич та декотрі члени У. Н. Дому допомогли створити відділ Оборони України ч. 20. Кілька літ пізніше відійшла частина стрільців та молоді з "Луга" до УНО. Знов за кілька літ частина членів почула в себе покликання до праці на реліґійному полі і пере-

йшла до новоствореної української православної громади, де поза церковними справами працює дальше для української народної справи. Товариство Український Народний Дім надалі остало вірним засадам і ціллям, які виписали його перші основателі.

Становище товариства. Як кожне товариство, так і Український Народний Дім має свій статут, після котрого реґулює своє поступовання, однак життєві обставини вимагали додатково означити ясніше своє становище до ріжних питань. На річних зборах 1935 року принято постанови, які зобовязують і досі. Ось вони:

"Товариство Український Народний Дім в Торонто являється установою культурно-освітною, однак уважає за конечне означити своє становище в життєвих питаннях українського народу — політичного, орґанізаційного, культурного та релігійного характеру.

1) **Відносно України.** Товариство ставить державу вище від якої небудь партії і вважає за найвищу ціль українського народу здобуття державної незалежности України в її етноґрафічних межах. Товариство виключає всякий постійний союз або федерацію України з безпосередніми сусідами і ставить за свій найвищий ідеал самостійність і соборність України.

Товариство є проти ворожої окупації української території сусідними народами і вважає своїм святим обовязком працювати в ціли поваління всіх тих кордонів і обєднання всего українського народу у самостійній українській державі.

2) **Відносно партій.** Товариство не звязує себе з жадною існуючою партією, орґанізацією або уґрупованням як в Европі, так і в Канаді й інших краях, і своє відношення узалежнює від того, наскільки становище партій, орґанізацій і уґруповань є згідне з ідеалом і змаганням до самостійної української держави і наскільки є згідне з цілями і принципами товариства.

3) **Відносно Канади.** Товариство вважає Канаду за прибрану вітчину і ставить собі за завдання виховувати своїх членів на добрих і гідних горожан цего краю, щоби як горожани брали як найбільшу участь у всіх справах цего краю, користали зі всіх горожанських прав і привілеїв, та сповняли свої горожанські обовязки. Однак товариство не звязує себе з жадною існуючою політичною партією Канади і дає повну свободу своїм членам належати до тих канадійських політичних партій, які відповідають їхнім політичним переконанням, але які не відносяться ворожо до українців і українського життя в Канаді і до української справи взагалі.

4) **Відносно других установ.** Товариство вважає своїм святим обовязком підтримувати українські культурні, освітні та допомогові установи в старому краю та поза його межами, які відповідають змаганням українського народу і в міру потреби та змоги давати їм можливу матеріяльну піддержку.

5) **Відносно релігії.** Товариство признає, що релігія є важним чинником в життю народів і кожної людини зокрема і відноситься до релігій всіх відтінків, які є між українцями, толерантно, шанує кожного члена релігійні переконання і рівночасно уважає, що для релігій є покликані церковні установи, і тому у світській установі не місце їх порушувати або пропаґувати.

6) **Відносно других товариств.** Товариство признає право на існування таким українським товариствам і установам в Торонто і околицях, які відповідають ціллям і змаганням українського народу до повної політичної самостійности, як і економічної та культурної, і буде занимати приязне становище та солідаризуватися в праці, наскільки такі товариства та установи будуть іти на стрічу цілям і завданню товариства, не будуть вести скрито або явно неприязної та шкідливої у своїх наслідках агітації проти товариства, а будуть стреміти до повного порозуміння і співпраці та координації сил для успішнішого ділання."

Це становище кожного року на річних зборах в місяці січні обовязково відчитується і затверджується.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЖЕСЬКОГО ХОРУ.

Хор зорґанізовано в осени 1944 року як "Український Мужеський Хор" під управою Володимира Богоноса, який є його постійним диріґентом. Хор складається з ґрупи молодих бизнесових і професіональних людей — докторів, учителів, клерків і студентів університету; всі вони уроджені в Канаді і співають з любови до співу. Метою хору є плекати краще передання української пісні загальній публиці. Хоч члени хору належать до православного й католицького віроісповідань, самий хор не є приналежний до ніякої одної орґанізації, але є незалежною ґрупою людей, що заступають всіх українців в Канаді. Оріґінальний хор становили оці члени: Василь Петруґа, Михайло Гладій, Нестор Гарах, Фред Палюк, Стефан Саранчук, Іван Гаврилюк, Іван Стасюк, Стефан Петровський, Іван Паяк, Василь Богоніс, Іван Маріян, Володимир Мудрий, Йосиф Попіль, Петро Колач, Іван Кирелюк і Михайло Завісляк.

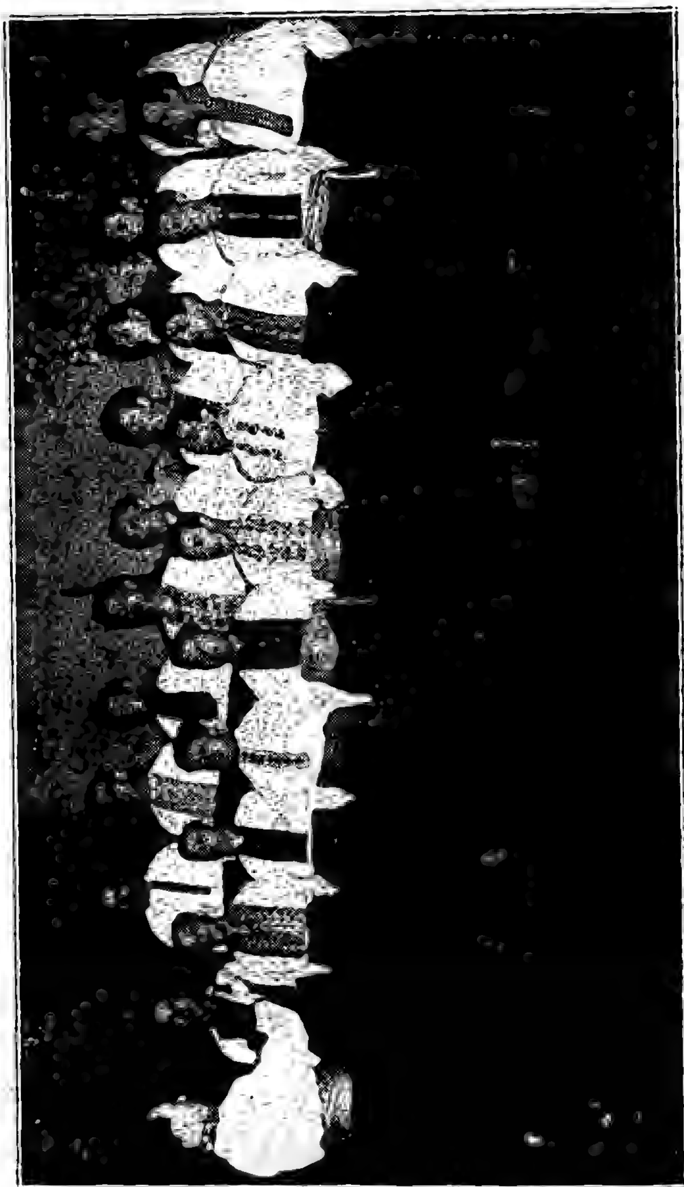

Володимир Богоніс,
диріґент Мужеського Хору у Вінніпеґу.

Інші, що були членами хору і вийшли з нього з огляду на зміну заняття, перенесення і т. п., є оці: Стефан Гуцуляк, Теодор Пиріг, стар., Микола Бойчук, Василь Гоменюк, Володимир Пилипчук, Михайло Циганевич, Ернест Левицький, Митро Мудрий, Фред Шпитковський, Тарас Боянівський, Іван Байдак, Франк Сирота, Григорій Угринюк, Михайло Чорний і Омелян Монастирський. Теперішні члени Екзекутиви і Хору є оці:

Директор — Володимир Богоніс; почесний президент — Іван Юрків; президент — Іван Гаврилюк; віцепрезидент і бизнесовий управитель — Йосиф Попіль; секретар-скарбник — Стефан Саранчук.

Тенори: Іван Маріян, Стефан Саранчук, Михайло Гладій, Еміль Будник, Іван Паяк. Другі тенори: Іван Гаврилюк, Володимир Карман, Андрій Мельничук, Петро Савчук, Теодор Пиріг, мол., Юрій Цукорник. Барітони: Йосиф Попель, Василь Богоніс, Нестор Богоніс, Василь Соломон,

Мужеський Хор під проводом диріґента Володимира Богоноса у Вінніпеґу в 1950 р.

Володимир Ґривінський. Баси: Володимир Мудрий, Михайло Завісляк, Сісил Семчишин, Володимир Курик, Василь Матвій.

1. В 1945 році хор співав для Їх Королівської Високости, княгині Елис і ирла (графа) Етлона, які тепло його привітали.

2. Хор вийшов переможцем в компетиції народної пісні на Манітобськім Музичнім Фестивалі в 1946, 1947 і 1948 роках.

3. Арнолд Ґолдсборо, суддя на Манітобськім Музичнім Фестивалі в 1946 р., сказав про виступ хору: "Це було свого рода розвагою почути якість тону, якого ми не чули передтим".

4. Хор взяв участь в Різдвяній радіо-передачі британської імперії 1947 року, що слідувала після Різдвяного послання Його Величности Короля; її було чути на С.В.С. і переслано до всіх частин британської імперії.

5. На спеціяльне запрошення В.В.С. в Лондоні, в Анґлії, на весні 1949 року зроблено рекорди і вислано до Лондону для радіо-передачі до всіх частин европейського континенту.

6. За останніх три роки хор зробив кілька поїздок в східній частині провінції Манітоби і в західній Канаді, а також в північній частині Зединених Держав, що було великим успіхом і хор дістав високе признання всюди, де лише виступав.

7. "Давфин Гералд" з 30 січня 1947 р. писав про хор: "Давфинській публиці дано змогу почути винятковий музичний виступ . . . Подібно як їх славні двійники Донські Козаки . . . диріґент формував незабутній ліричний зразок з їх досвідчено виданих тонів . . . достаточний доказ цього було слідно у звучних тонах басів . . . була прегарна рівновага серед 20 голосів і точність інтонації, що особливо подобалося."

8. "Вінніпеґ Фрі Прес" з 8 травня 1947 року: "Виконання святих пісень виказало художність і глибоке релігійне почуття".

9. Лист до "Канадійського Фармера", висланий д-ром Г. Ґ. Скегаром з Голивуду в Каліфорнії 20 серпня 1947 р. після радіо-передачі С.В.С. в липні того року: "Голоси добре зіспівані, дикція добра (а майже й перфектна), пісні підібрані майстерно, високі позиції тенорів приємні й не силувані."

10. "Вінніпеґ Трибюн" з 19 травня 1948 р.: "Вони співали Ені Лорі так переконливо, що майже чути було рвучість "беґ-пайпс".

11. "Вінніпеґ Фрі Прес" з 11 червня, 1949, після концерту в 75-річчя міста Вінніпеґу: "Український Мужеський Хор під управою Володимира Богоноса є звучною, чудово дисциплінованою ґрупою співаків."

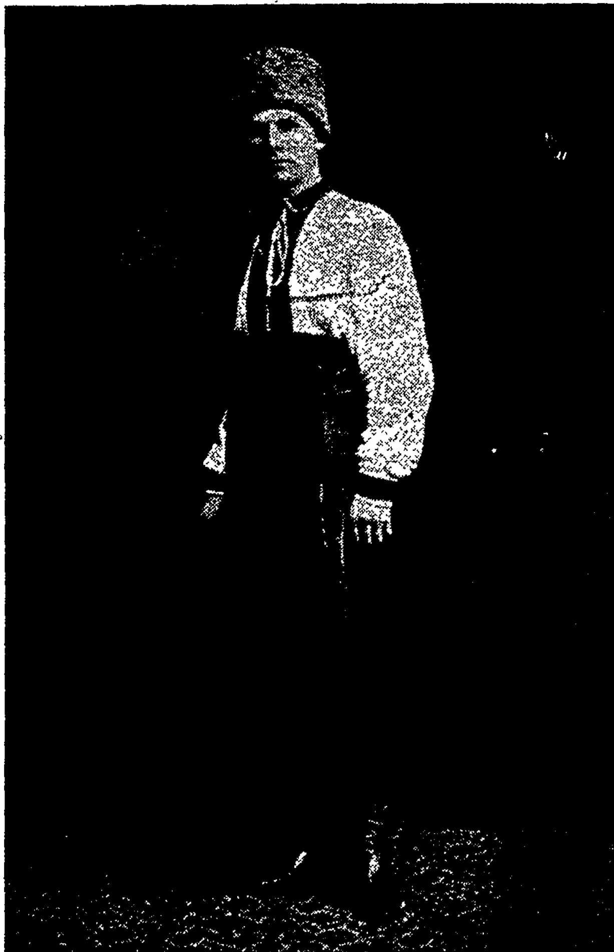
Тепер хор виконує контракт з канадійською фірмою Метро-Ґолдвин-Меер щодо вироблення рекордів, які мали би піти на продаж для публики в половині лютого 1950 р., а крім нього готується також окремий контракт з Голивудом. За порученням Метро-Ґолдвин-Меер відбудеться наступного року широке турне хору по східній і західній Канаді.

С. Саранчук,
секретар Українського Мужеського Хору.

29 грудня 1949.

В. АВРАМЕНКО Й УКРАЇНСЬКІ ТАНКИ.

Після закінчення другої школи танків в Вінніпеґу, балетмайстер В. Авраменко вибрався 1927 р. в поїздку на Захід, щоб познайомити українців з танками, які в Торонто, Вінніпеґу, Форт Виліям викликали сензацію своїми масовими виступами в великих салях. В обїздці взяли участь слідуючі молоді танцюристи: Іван Пігуляк, Павло Трач, Володимир Пилипчук, Іван Пасічняк, Семен Кість, Е. Павлюкевичева, Ольга Ковбель, Анна Хариш, Павлина Ґарболінська, Ґеня Ферлей і Галя Тиховецька. Ґрупа виступала в Манітобі в таких місцевостях: Портедж ля Прері, Шол Лейк, Россел, Розборн, Роблин, Сифтон, Етелберт, Пайн Ривер, Вінніпеґ. В Саскачевані: у Витков, Верміліон, Мус Джо, Мелвил, Йорктон, Канора, Донвел, Калдер, Кемсак, Сван Ривер, Норквей, Ґудів, Айтуна, Тіодор, Фом Лейк, Саскатун, Вонда, Мічем, Тарнополь, Кадворт, Ст. Джуліен, Принс Алберт, Кридор, Геворд, Редісон, Норт Бетлфорд. В Алберті: в Лойдминстер, Іннісфрі, Веґревил, Ламонт, Завалє, Брудергайм, Едмонтон, Редвотер, Еґрімонт, Беліс, Редвей Сентер, Смокі Лейк, Ледук, Келґарі, Мондер.

Василь Авраменко,
інструктор українських танків в Канаді.

Найбільшою сензацією на тих масових виступах були малі діти, які чудово додержували кроку старшим танцюристам. Були ними Павло Трач і Галя Тиховецька. Музичні точки виконували: С. Кість на бандурі, В. Пилипчук на ґітарі, Галя Тиховецька на піяні, І. Пасічняк на мандоліні. Вокальними виступами написувався добірний жіночий квартет під проводом пані Е. Павлюкевичевої як визначної солістки (сопран). Всі другі дівчата були під її опікою, бо вона, як одинока за-

мужна жінка, була їм за матір у тій вандрівці. Бизнесовою стороною займався І. Пігуляк.

Відтоді українська молодь і старші так захопились красою українських танків, що спонукали отворити окрему школу інструкторів, які опісля вчучували молодь майже по всіх згаданих місцевостях при освітних організаціях, і в скорому часі танки заняли на концертових виступах необхідну частину програми. Професор Е. Турула зладив і видав друком музику до танків, яка багато причинилася до розповсюдження і управильнення дальшого розвитку.

Про школу танків Авраменка було сказано в дописові з Форт Виліям, поміщеному в Українськім Голосі в січні 1927 р.: "Приглянувшись праці Авраменка, його школі й всьому тому, що він виводить на сцену перед культурний світ з українського життя в українському танкові та балеті, треба признати, що Авраменко є безперечно одною з найбільших артистичних сил. Його школа щодо мистецької техніки стоїть дуже високо. Опирається вона на народних рухах, ушляхетнених до тонкости, плястичних поставах, на природній українцям міміці у виконанні кожного кроку, кожного танку, що дає для себе цілий образець повного естетичного смаку, життевого змислу. До свого питомого твору нового українського балету, Авраменко старається внести новий дух, правдивість життя українського народу, дати йому душу, старається відкинути все українському народові не питоме, чужими накинене, тому то він такий великий противник всякого грубого тупання та грюкання. Сам являється добрим учителем-педагогом, скоро виучує найтрудніші кроки, чого доказом нехай послужить те, що його учні в скорім часі зуміли вивчити трудні кроки, яких є понад 60, присвоїли собі і дещо з Авраменкової ніжности та плавкости, хоч, розуміється, нехай учні не думають, що він кожного зробить артистом. Артистом треба вродитись, однак при добрій тренірівці можна кожному стати добрим танцюристом."

Авраменко для більшого захоплення присутних на виставах умів все пристосувати відповідну картину з життя. Першою такою популярною картиною була сцена, взята з картини "Запорожці пишуть лист до султана". Коли вже в Канаді поширився танок-балет, Авраменко переніс свою працю за границю до Зединених Держав. Зразу заангажував виступ танцюристів з Канади, поки там успів підготовити місцевих. Найважніший виступ танцюристів відбувся в Білому Домі у Вашингтоні в день уродин Юрія Вашингтона. Та на цім Авраменко не спинився. Він організує в Зединених Державах фільмову студію і продукує українські фільми "Маруся", "Наталка Полтавка" і "Запорожець за Дунаєм" при помочі зібраних в Канаді фондів і при участи дієвих осіб переважно з Торонта і Вінніпегу. Там зі своїми вишколеними танцюристами бере участь у світовій виставі в Шікаго і Ню Йорку. Виступи українців з балетом належали до найбільш захоплюючих атракцій на виставі.

В часі другої світової війни Авраменко приготовив патріотичну сценічну картину під назвою "Глорі ту Кенада", яку виставив у всіх головніших центрах Канади. Картина представляє в живих особах Кана-

ду, Британію, Америку і Україну з відповідними емблемами, ритуалами, піснями, танцями і промовами. Цю картину виставив перший раз в Оттаві при участи мистецьких сил з Торонта.

Товариство Боян при Соборі у Вінніпегу в 1930 році.

Перший ряд з долини, зліва на право: Софія Блок, Гарболінська, Мар'я Пилипчук, Анна Дикович. *Другий ряд* зліва на право: Анна Стамбурська, пані Анна Стечишин, Оля Угрипюк, Г. Блок, голова; М. Пасічняк, дірігент; Маруся Угрипюк, Ольга Готовська, пані Марія Бояніаська. *Третій* ряд зліва на право: пані Дар'я Гунчдяк, Дорош, Оля Пасічняк, Маруся Момотюк, Стефанія Скобляк, Стефанія Музичук, Анна Рекрут, пані П. Батицька, Ант. Шпаків. *Четвертий ряд* зліва на право: П. Стратанюк, пані Стефанія Угринюк, Маруся Голубівна, Стефанія Івасюк, Анна Сокульська, Я. Готовська, Ольга Міхоцька, Оля Міхоцька, В. Батицький, секретар; І. Сорохтей. *Пятий* ряд зліва на право: Адам Музичук, П. Мазепа, П. Сокульський, М. Завісляк, Вишньовський, Гр. Угринюк, П. Войціховський, Гиндра, Івась Пасічняк. *Шестий ряд* зліва на право: В. Стечишин, Ст. Останович, Вол. Богоніс, Ф. Рекрут, П. Богоніс, Ів. Кирилюк, М. Марцинюк, В. Пилипчук, Ю. Волошиновський.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ІСТОРІЇ ТОВАРИСТВА ПРОСВІТИ У ВЕСТ ФОРТ ВИЛІЯМ, ОНТ.

Зимою 1909 року зібралося кількох молодих людей в західній частині міста Форт Виліям, Онт., і постановили почати тут органiзаційно-просвітний рух серед наших людей. Перше всего зорганізували театральний гурток та відограли двоє представлень: “Знімчений Юрко” і “Страйк”, в просторім, як на той час, будинку п. В. Бужака. Передовими одиницями в тому русі були: Т. Пащук, К. Когут, П. Бучовськиї, Осип Довганюк, пізніше довголітний член Українського Народного Дому у Вінніпеґу, О. Луговий, також член того ж Народного Дому, і Тео. Гуменюк, тепер адвокат в Торонто, та інші. Дохід з вистав призначено як перший основний фонд на купівлю площі під греко-католицьку церкву у Вест Форті. Приблизно в тім часі Н. В. Бачинський, теперішний посол до манітобської леґіслятури, зібрав був 50 долярів як дар для І. Франка, а вневдовзі В. Рихлівський таку саму суму зібрав тут для М. Павлика. Зазначую, що існування аматорського гуртка і збірки для великих українських людей, як І. Франко і М. Павлик, у великій мірі довели до того, що у Вест Форті так скоро почався український просвітно-церковний рух.

Василь Брилинський,
громадський діяч у Вест Форт Виліям, Онт.

26 грудня 1909 року, заходом згаданого гуртка враз з іншими громадянами, відбулися перші орґанізаційні збори Товариства Просвіти в хаті І. Мошенки при Мавнтейн вулиці, де вибрано перший заряд товариства із слідуючих громадян: Григорій Ємчук — голова, Петро Кузик — заступник голови, Прокіп Клепей — касієр, Стефан Кузик — писар, Михайло Костельнюк — бібліотекар, Д. Фаринчук і Іван Гуменюк — члени заряду. Всіх членів на початок вписалося 27, самі чоловіки. Вслід за цим відбулося перше засідання заряду 1-го січня 1910 року, на якому рішено передплатити такі часописи: з Галичини “Діло” і “Письмо Просвіти”, а з Канади — “Канадійський Фармер”. (Український Голос вийшов щойно в березні).

Близько дворічна діяльність Товариства заставила членів постаратися про власну домівку. При кінці місяця листопада 1911 року зібрано вже відповідну суму грошей і почато будову власного дому “Просвіти”,

який вже в місяці лютім 1912 р. товариство уживало для своєї освітно-культурної праці. Маючи вже свою домівку, товариство почало свою ширшу діяльність, а саме: відбувало часті сходини для спільного читання, заряджувало відчити на ріжні теми, приготовляло театральні вистави та концерти. При кінці 1917 року товариство було примушене приступити знову до будови, але вже більшого дому, бо перший дім показався за малий і не вистарчав для діяльности товариства. В 1940 році знову побудовано дім Просвіти, а конечність власного дому для задоволення українських громадських справ була така, що без відповідного дому годі було обійтися.

Від початку свого існування товариство майже кожного року відзначувало день 8-го грудня як "День Просвіти" і при тій нагоді збирало жертви для матірного Т-ва "Просвіти" у Львові. Багато членів нашого місцевого товариства були далі членами Т-ва "Просвіти" у Львові і діставали звідти ґрамоти, якими стверджувалося дійсність їх членства.

В 1912 році Товариство витало в себе враз з Товариством "Запорожська Січ" представника Рідної Школи з рідної землі С. Демидчука. Тоді разом з Товариством "Запорожська Січ" було зібрано у Вест Форт Виліям 182 доляри на "Рідну Школу" в Галичині. Товариство "Просвіта" у Форт Виліям збирало окремо фонди на ту ціль. Вслід за цим 1913 року в зимі було основано в нашій околиці кружок Рідної Школи, який мав подбати про постійні фонди для Рідної Школи в старім краю. Цей кружок був зорґанізований з членів Т-ва "Просвіти" і "Запорожської Січи" з Вест Форту і членів Т-ва Просвіти у Форт Виліям.

Заряд кружка, що його очолювали М. Венґер, як голова; І. Гуменюк, як касієр; О. Задурович, як писар; О. Лисий і П. Чепесюк, як контрольори, постарався про скринки і розмістив по українських склепах в околиці. В ці скринки наші громадяни принагідно скидали свої дрібні жертви для Рідної Школи. Всіх скринок було розміщено 12, з яких що місячно вибиралося від 30 до 70 долярів. І так ті скринки проіснували аж до першої світової війни, тобто до серпня 1914 року.

Впродовж свого існування кружок зібрав около 650 долярів, з чого коло дві третини були вислані на Рідну Школу в старім краю. Решти з причини війни неможливо було вислати і оставшу суму призначено на тутешні українські справи. Дбаючи про Рідну Школу в старім краю, Т-во "Просвіта" вже в 1915 році основує Рідну Школу для місцевих українських дітей.

Першими учителями тої школи були оці громадяни: В. Парчевський і М. Костельнюк (оба з села Поточиська, повіт Городенка, Галичина). А що майже рівночасно була основана Рідна Школа і при Товаристві "Запорожська Січ", в якій учителював В. С. Ковбуз, то члени обох товариств, порозумілися, злучили обі школи в одну і заснували Т-во Рідної Школи, якого члени були зобовязані платити щомісячно вкладки на потреби місцевої Рідної Школи без огляду на те, чи хто з них посилав дітей до школи, чи ні. І так від 1915 р. аж до цих часів при товаристві майже безперестанно існує Рідна Школа.

Перший святочний виступ Тов. "Просвіти" спільно з Тов. "Запорожська Січ" відбувся літом 1912 року в честь нашого поета Маркіяна Шашкевича. Підчас концерту виголосив відповідну промову В. Брилинський.

В 1914 році товариство взяло участь враз з іншими українськими орґанізаціями у святкуванню сотих роковин народження Т. Г. Шевченка. В 1915 р. в листопаді Т-во "Просвіти" і Т-во "Запорожська Січ" вшанували концертом память українського студента-героя А. Коцка. На концерті було зібрано поважну суму гроша на підтримання бурси ім. А. Коцка у Вінніпеґу. Після того товариство стало членом Українського Народного Дому у Вінніпеґу, а в 1918 р. стало членом-уділовцем Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. На другім українськім народнім зїзді в Саскатуні від Т-ва "Просвіти" і Т-ва "Запорожська Січ" В. Брилинський був делеґатом і зокрема вітав зїзд від обох цих товариств та брав активну участь в нарадах.

Михайло Олійник,
громадський діяч у Форт Виліям, Онт.

Семен Пуляк,
громадський діяч у Форт Виліям, Онт.

До 1924 року товариство не було інкорпороване, а в тому році одержано провінціяльний чартер, в якому попри інці цілі товариства зазначено, що воно може вести українську школу. 1935 рік був для товариства виїмково значучим, бо в тім році в днях 26, 27 і 28 травня товариство святкувало 25-літній ювілей свого існування. Багато привітів наспіло з нагоди ювілею від поодиноких людей, а також від ріжних орґанізацій.

Поза плекання свого мистецтва, як співу, музики, а також свого часу дутої орхестри, що в свою чергу вимаґало від товариства фінан-

сування учителів і диріґентів, Т-во "Просвіта" зібрало тисячі долярів на такі цілі, як Український Червоний Хрест, Позичка Національної Оборони, Рідна Школа в старім краю, українські інваліди, Український Город у Львові. Товариство помагало багатьом іншим українським установам і приходило їм в поміч щедрими грошевими жертвами.

Було б несправедливо не згадати про поміч Т-ва "Просвіти" для інших українських орґанізацій в нашій місцевости, а саме: початок греко-католицькій церкві у Вест Форті дало Т-во "Просвіта", а 18 відділ Т-ва Взаїмна Поміч заледви чи був би так добре розвинувся, коли б його ядро в перших початках не були творили члени тої самої "Просвіти", де також засіялися перші початки місцевої української православної церкви.

Для повнішого образу з діяльности Т-ва "Просвіти" треба ще згадати про Жіноче Товариство ім. Маркович, яке було зорґанізоване в 1925 році. Це товариство попри свою місцеву діяльність враз з Т-вом "Просвіти" чимало прислужилося поширенню українських жіночих видавництв, як "Жіноча Доля" і "Жіночий Голос".

Думаю, що на місці буде тут згадати бодай імена тих учителів, що довший час працювали в Рідній Школі та безінтересовно віддавали багато труду для місцевих громадських справ і для загальних. Такими учителями були в нас слідуючі: М. Каралаш, Ю. Ситник, Вол. Купченко, І. Пігуляк, Д. Сапливий і пані М. Саплива. З усіх їх найдовше і найбільше працювала як учителька Рідної Школи, диріґентка хору старших і струнної орхестри молоді та була помічницею свому мужеві Дмитрові у ріжних театральних виставах — пані Марія Саплива. Кільканадцятилітня спільна праця п-ва Сапливих в Т-ві "Просвіти" у Вест Форт Вилім остане в памяти багатьох.

При товаристві дальше існує Рідна Школа, в якій учителює С. Босий, який є рівночасно диріґентом хору при Товаристві "Просвіти".

В. Б.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

MISCELLANEA

УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНА ПОМІЧ

В 1921 році, в місяці листопаді, заснувалося в місті Вінніпеґу, провінція Манітоба, Канада, запомогове товариство Взаїмна Поміч. До 1925 року Взаїмна Поміч існувала тільки у Вінніпеґу. 15 січня 1925 року Українське Товариство Взаїмна Поміч одержало домініяльний чартер, на основі котрого почалося орґанізування відділів Взаїмної Помочі по цілій Канаді. Тому 1925 рік датується як рік, від котрого почалося поширювання Взаїмної Помочі серед українців по цілій Канаді.

Як повстало Українське Товариство Взаїмна Поміч.

Заходи заснувати загальну запомогову орґанізацію робились ще перед 1921 р. майже рівночасно у всіх трьох співацько-драматичних товариствах, які льокувалися тоді в Українськім Народнім Домі в Вінніпеґу, а іменно Товариство ім. Марії Заньковецької, Товариство ім. Ів. Котляревського і Товариство Боян. На зборах Т-ва ім. М. Заньковецької дня 11 листопада 1914 р. проєкт заснования запомогової орґанізації предложив Павло Попель, попертий Василем Музикою, в ціли зміцнення згаданого товариства. Збори віднеслись до цего проєкту прихильно. Але вслід за тим Т. Д. Ферлей (тодішний голова Українського Народного Дому) зробив внесок, попертий Я. В. Арсеничом, щоби товариство ім. М. Заньковецької здержалось на якийсь час з переведенням цего проєкту в життя, тому що уряд Українського Народного Дому робить заходи заснувати запомогову орґанізацію при Українськім Народнім Домі, отже нема потреби робити щось подібне поодиноким товариствам. Збори з цим погодились. Подібний проєкт робив В. Казанівський в товаристві ім. Ів. Котляревського і через ту саму причину також проєкт відложено на пізніше.

Вже тоді поодинокі члени згаданих товариств належали до існуючого запомогового товариства, а саме до Брацтва св. о. Николая. З бігом часу почала ширитися думка, щоби занехати заходи заснования запомогової орґанізації при поодиноких товариствах, а вступати в ряди членів запомогового Брацтва св. о. Николая і збудувати одну велику запомогову орґанізацію на цілу Канаду. Та не так сталось, як думалось. Коли члени товариств, які льокувались при У. Н. Домі у Вінніпеґу, почали громадно вписуватись до згаданого Брацтва, в два тижні по вписі скликано збори аплікантів і заряд Брацтва св. о. Николая відкинув аплікації багатьох аплікантів, мотивуючи тим, що апліканти не є греко-католиками. Виринуло питання, що робити дальше, бо чейже не всі українці є греко-католики; є багато українців з Великої України, з Буковини, котрі є в більшости православні, як також є українці римо-католики і багато з іншими релігійними переконаннями. Отже для всіх тих українців є вступ заборонений до Брацтва св. о. Николая.

Тому з цих та інших причин знову відновлено справу заснування окремої запомогової орґанізації. В тій цілі Ів. Трач (тодішний голова

Дирекція Українського Товариства Взаїмної Помочі в Канаді в 1949 р.

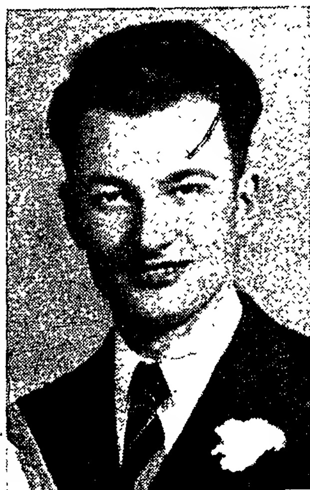
1. Михайло Чипчар, директор на Квебек; 2. Василь Григоряк, директор на Онтеріо; 3. Лука Грабовецький, директор на Манітобу; 4. І. Р. Соломон, заступник президента; 5. А Павлик, фінансовий секретар; 6) В. Казанівський, рекордовий секретар; 7. Іван Трач, президент; 8. О. Бабинець, касієр; 9. Ф. Титенич, директор на Саскачеван; 10. В. Пуцентело, директор на Алберту; 11. Ф. Богдан, директор на Бритиш Коломбію.

Товариства ім. М. Заньковецької) попросив Т. Д. Ферлея і П. Попеля зійтися, обговорити цю справу і приступити до діла. Т. Д. Ферлей дав пропозицію, щоби запросити ще кількох членів з Товариства ім. І. Котляревського і Товариства Боян. Отже запросили В. Казанівського, С. Басістого і Ю. Самотілку. Вони зійшлись дня 19 вересня 1921 року в льокалі Українського Народного Дому, обговорили основно заснования запомогової орґанізації і рішили, щоб така орґанізація не була звязана з другим товариством, а була цілком самостійна орґанізація. Доручено П. Попелеві, Ів. Трачеві і Т. Д. Ферлееві зробити начерк статута, а С. Басістому приготовити реферат про потребу запомогової орґанізації, В. Казанівському приготовити вступне слово та назначено день перших орґанізаційних зборів на 16-го жовтня 1921 р. в льокалі Українсько-

Члени Контрольної Комісії Взаїмної Помочі в 1949 р.

Павло Кіпран.

Дмитро Німчук.

С. Кутний.

го Народного Дому у Вінніпеґу. Перші орґанізаційні збори відбулися 16 жовтня 1921 р. До президії для переправадження зборів тимчасово покликано Мирослава Стечишина на предсідника, а Й. Богоноса на рекордового писаря. Реферат виголосив Ст. Басістий. В своїй промові сказав, що така орґанізація, як запомогова, в будуччині буде мати велике значіння, а головно підчеркував це, що всі українці будуть мати нагоду вступати в її ряди. Начерк статута перечитав П. Попель. Опісля наступила дискусія над тим, щоби ця орґанізація не ограничувалася тільки на місто Вінніпеґ, але поширювалась на цілу Канаду і закладала свої відділи. Українці повинні належати до цеї орґанізації без ріжниці поглядів релігійних чи політичних. Рішено, щоби вписове для всіх членів оснувателів виносило один доляр, як рівнож і для тих, що впишуться до річних загальних зборів. На зборах вписалось 30 членів і вибрано комітет (заряд) в такому складі: Мир. Стечишин — голова, Йос. Богоніс — рекордовий секретар, П. Попель — касієр. Рішено, щоби другі

збори скликати на день 24 жовтня 1921 р. в тій цілі, щоби приняти назву товариства.

На цих зборах статутова комісія дала проект, щоби товариство мало назву "Взаїмна Поміч". Другі внески були, щоби назвати товариство "Україна", треті, щоби назвати запомогове товариство "Самопоміч". Дано внески під голосовання і більшістю голосів перейшло, щоби назва була запомогове товариство "Самопоміч". Збори відложено до слідуючого дня для ухвалення статута. Слідуючого дня, 24 жовтня, читано статут точка за точкою і ухвалювано, але що вже була пізна пора, постановлено докінчити збори дня 31 жовтня. На зборах 31 жовтня 1921 р. докінчено статут і рішено, щоби загальні збори скликати на день 9-го листопада, 1921. На цих зборах вивязалася ширша дискусія над назвою товариства, ця справа знову пішла під голосовання і більшістю голосів перейшло, щоби змінити назву "Самопоміч" на "Українське Товариство Взаїмна Поміч". Від дня 9 листопада 1921 року молода орґанізація Взаїмна Поміч увійшла в життя. На цих зборах вибрано перший заряд Взаїмної Помочі, до котрого увійшли: Ів. Трач — голова, Ст. Басістий — заст. голови, Г. І. Блок — рекордовий секретар, В. Біленький — фінансовий секретар, П. Попель — касієр. Директори: Ів. Цірка і Н. Атаманюк. Опікуни хорих: М. Шкреметка, Ю. Самотілка і М. Король. Контрольна комісія: В. Казанівський, Ф. Катамай і П. Боґуш. По цих зборах і по виборі заряду почалась у Взаїмній Помочі обширніша праця. Приступали нові члени і в місті Вінніпеґу почалася виробляти гарна опінія про Взаїмну Поміч. У всіх членів було бажання придбати як найбільше нових членів.

Як розвивалася Взаїмна Поміч.

Перші річні збори відбулися 21 грудня 1921 р. На цих зборах вже був даний фінансовий звіт за два місяці існування товариства. Приходу було $93.00, розходу $29.65. На 1922 рік лишилося $63.35. На зборах потверджено той самий заряд, крім Г. І. Блока, на місце якого вибрано В. Музику. На цих зборах одноголосно рішено зробити аплікацію за домініяльним чартером. Цю справу доручено Я. В. Арсеничові, першому українському адвокатові в Канаді.

1922 рік був для Взаїмної Помочі щасливий. Робота пішла повним ходом. Роботу у Взаїмній Помочі повели: П. Попель, С. Басістий, Ів. Трач, Т. Д. Ферлей, Ю. Самотілка, Мир. Стечишин, З. Бичинський, В. Довганик, С. Ковбель, В. Казанівський, П. Боґуш, В. Парасюк, Й. Довганюк, В. Музика, В. Біленький, Н. Атаманюк, О. Боянівський. Ці люди вважали Взаїмну Поміч понад все. В них був один напрям, одна думка — отримати домініяльний чартер і орґанізувати відділи по цілій Канаді. 10 і 11 листопада 1922 року святкувало товариство перші роковини. Цей рік дійсно був пророчим роком для Взаїмної Помочі. На роковини заряд запросив д-ра Осипа Назарука, тодішнього представника Західної України, що якраз тоді перебував у Вінніпеґу. Д-р Назарук дав гарний виклад про запомогову орґанізацію. По тім викладі вписалося поважне число нових членів до Взаїмної Помочі.

Другі збори відбулися 31 грудня, 1922. Звіти виявили, що вже було поверх 130 членів, а каса зросла до $425.00. До виконавчого комітету вибрано: З. Бичинський — голова, В. Довганик — заступник голови, В. Вівсяник — рекордовий секретар, Н. Лисий — заступник рекордового секретаря, П. Павлюкевич — фінансовий секретар, В. Угринюк— касієр. Директори: Н. Атаманюк і Ів. Цірка. Опікуни хорих: пані М. Рута, пані А. Стечишин, Є. Левицький, П. Шкраба, К. Стрільчук. Контрольна комісія: П. Попель, С. Ковбель і Й. Богоніс.

В 1923 р. праця вже йшла в повнім ході. До річних зборів число членів перейшло поверх 200. Каса товариства дійшла до суми одної тисячі долярів. 31 грудня, 1923, вибрано третій з ряду заряд на 1924 рік, до котрого увійшли: В. Довганик — голова, Й. Богоніс — заст. голови, В. Купченко — рекордовий секретар, Д. Скрига — фінансовий секретар, В. Угринюк — касієр. Опікуни хорих: П. Шкраба, Ів. Мудрий, П. Скорохід, пані С. Парастюк і пані А. Стечишин. Контрольна комісія: Мир. Стечишин, Т. Д. Ферлей і З. Бичинський.

В 1924 році приєднувано більше нових членів. На перших зборах того року вибрано статутову комісію, щоби прилагодила новий статут до загальних річних зборів і щоби після нового статута можна було організувати нові відділи. До статутової комісії були вибрані: З. Бичинський, В. Довганик, П. Попель, Т. Д. Ферлей, Мир. Стечишин. Комісія прилагодила статут і чекала на чартер, але його не одержано. Одначе 1924 рік був добрим роком для Взаїмної Помочі, бо число членів подвоїлося і каса майже подвоїлася. На річних зборах 31 грудня 1924 року було 468 членів, а грошей в касі $1,767.93. До заряду на 1925 рік увійшли: Й. Богоніс — голова, П. Олійник — заступник голови, В. Кулченко — рекордовий секретар, С. Ревак — фінансовий секретар, М. Коваль — касієр. Опікуни хорих: пані А. Стечишин, пані Е. Гошовська, пані Ю. Шкраба, Е. Гошовський і П. Скорохід. Контрольна комісія: В. Мандрик, Мир. Стечишин і Д. Скрига. Дверники: Іван Мудрий і В. Баран.

Товариство під домініяльним чартером.

В 1925 р. одержано домініяльний чартер. Скликано надзвичайні загальні збори на 19 лютого 1925 р. На цих зборах голова статутової комісії, З. Бичинський, повідомив членів, що Взаїмна Поміч одержала чартер від домініяльного секретаря, який дає дозвіл поширювати нашу організацію по цілій Канаді. Прочитав текст чартеру і пояснив його присутним. Відтак вибрано президію до перепровадження зборів, до якої увійшли: Т. Д. Ферлей, П. Попель, З. Бичинський, Мир. Стечишин і М. Левицький. Головою президії на цей вечер був Т. Д. Ферлей. На цих зборах перейшли слідуючі постанови:

1) Рішено одноголосно, щоби чартер приняти в цілости, як був читаний.

2) Рішено одноголосно, щоби приняти новий статут, як був читаний статутовою комісією.

3) Рішено одноголосно, щоби дотеперішні члени Товариства Взаїмна Поміч уконституувались як відділ число 1.

Основателі і перші члени Українського Т-ва Взаїмної Помочі в 1921 році

Сидять зліва на право: І. Трач, Марія Трач, М. Стечишин, А. Стечишин. Т. Д. Ферлей, Е. Павлюкевич, П. Павлюкевич, М. Король. *Стоять* зліва на право: В. Біленький, П. Богоніс, І. Цірка, В. Казанівський, В. Парасюк, Т. І. Блок.

4) Рішено, щоби 1 відділ передав до головного уряду, який нині має бути вибраний, по 25 центів від кожного члена, як половину вкладки.

5) Рішено, щоби головний уряд, який буде вибраний, приступив негайно до орґанізовання нових відділів по Канаді.

7) Вибір першого головного уряду і контрольної комісії.

До головного уряду зістали вибрані: Мирослав Стечишин — голова, Василь Довганик — заступник голови, Віктор Купченко — рекордовий секретар, Павло Павлюкевич — фінансовий секретар, Семен Ковбель — касієр. Директори: Т. Д. Ферлей і Єронім Левицький. Контрольна комісія: З. Бичинський, В. Угринюк і В. Свистун. По одержанню чартеру і виборі головного уряду Українське Товариство Взаїмна Поміч прибрала характер першої загальної української орґанізації на цілу Канаду. Головний уряд при щирій співпраці і кооперації 1 відділу починає орґанізувати нові відділи в Канаді. В тому 1925 році 1 відділ передав до каси головного уряду готівку в сумі $1,200.50.

Орґанізування відділів Взаїмної Помочі.

Від 1925 р. почали орґанізуватися нові відділи Взаїмної Помочі в інших містах Канади. Після відділу у Вінніпеґу, що мав число 1, в місяці липні 1925 р. засновано другий відділ у Трансконі, Ман., недалеко Вінніпеґу. В листопаді того самого року зорґанізовано третій відділ у Брукленде, на передмістю Вінніпеґу. Перший відділ у провінції Онтеріо, що був четвертим з ряду, засновано 13 грудня 1925 р. на зборах Товариства Просвіти у Форт Виліям. Справу реферував учитель Рідної Школи Іван Пігуляк.

З початком 1926 р. Головний Уряд вислав на схід з метою орґанізувати нові відділи Взаїмної Помочі В. Довганика, голову першого відділу. Його старанням Товариство Просвіти в Кенорі, Онт., основувало 28 лютого відділ ч. 5. На Великдень 1926 р. заповіджено у Виндзор, Онт., загальне віче, на якім мав промовляти В. Довганик. Але віче не відбулося через обструкцію тамошних большевиків. Дня 9 травня скликано віче у Виндзор до приватної хати і там основано відділ ч. 6. Дня 18 квітня 1926 р. зорґанізовано в Порт Артур, Онт., відділ ч. 7. Після того В. Довганик приїхав до Торонта, де Український Народний Дім скликав 25-го квітня збори, на яких основано відділ ч. 8. З часом цей відділ став на другому місці щодо числа членів і вів завзяту компетицію з першим відділом у Вінніпеґу. Ця компетиція спричинила зріст членства в обидвох відділах.

При допомозі орґанізатора В. Довганика і місцевих громадян основано ще відділ Взаїмної Помочі ч. 11 в Ошаві, Онт., відділ ч. 13 в Монтреалі, відділ ч. 18 у Вест Форт Виліям, Онт., відділ ч. 22 в Гемилтон, Онт., і відділ ч. 23 в Торолд, Онт.

В 1926 р. Головний Уряд Взаїмної Помочі вислав також на захід орґанізатора Володимира Купченка, який 26 квітня допоміг зорґанізувати відділ ч. 9 в Брендон, Ман. Літом того року В. Купченко започаткував орґанізацію відділу ч. 10 у Смокі Лейк, Алта., але його орґанізацію довершив пізніше Осип Боянівський. Дня 9 травня В. Купченко ви-

голосив відчит в Українськім Народнім Домі в Келґарі, Алта., і там основано відділ Взаїмної Помочі ч. 12.

Дирекція Українського Товариства Взаїмної Помочі в Канаді в 1944 р.

Сидять зліва на право: Г. І. Блок, М. Стечишин, Т. Д. Ферлей, О. Бабинець, В. Казанівський, Л. Б. Грабовецький. *Стоять* зліва на право: К. Редкевич, Р. Т. Савич, Ф. Богдан, В. Топольницький, О. Василишин, П. Думанський, Н. Спачинський, І. Трач.

За почином о. Є. Грицини основано 16 лютого 1927 р. в Шіго, Саск., відділ Взаїмної Помочі ч. 14. Дня 26 листопада того ж року зорґанізо-

вано в Едмонтоні, Алта., відділ ч. 15. Його започатковано було ще в 1926 р., але з ріжних причин формально засновано рік пізніше. Вміжчасі, 1-го травня 1927 р., зорґанізовано в Тіодор, Саск., відділ ч. 16. Дня 13 липня того року основано у Венкувер, Б. К., відділ ч. 20. До його зорґанізування найбільше причинився Ф. Богдан.

В місяцю лютім 1928 року основано при Українськім Православнім Соборі у Вінніпеґу ще один відділ, до якого вписалося на перших орґанізаційних зборах 40 членів. Опісля до того відділу перейшло поважне число членів з першого відділу, між ними головні урядники. Туди перенесено також з Українського Народного Дому головну канцелярію. В липні 1928 р. за почином о. Д. Д. Лещишина засновано у Вайта, Ман., відділ ч. 24. У вересні 1928 р. Український Народний Дім в Престон, Онт., запросив Т. Гуменюка з Торонта і В. Тулевітрова з Гемилтону, а окрім них приїхали ще з Торонта М. Кунікевич та В. Мошук, і при їх допомозі зорґанізовано там відділ ч. 25.

В 1929 р. старанням о. Є. Грицини основано в Толстой, Ман., відділ ч. 27. В Давфин, Ман., існувало при греко-католицькій церкві "Товариство Поміч". Дня 20 листопада 1929 р. це товариство приняло статут Взаїмної Помочі і стало його відділом ч. 28. Дня 11-го серпня 1929 р. при помочі членів з Торонта повстав відділ у Ст. Кетеринс, Онт., і дістав чергове число 29.

В льокалі Т-ва ім. М. Драгоманова в Монтреалі основано 1 червня 1930 р. другий відділ Взаїмної Помочі, якому дано ч. 19. Дня 12 листопада 1930 року при Товаристві Просвіта у Вест Торонто, Онт., зорґанізовано відділ ч. 26. Дня 16 листопада того ж року основано в Йорк Тавншип, на передмістю Торонта, відділ ч. 32. Старанням о. І. Хруставки, Н. І. Меха та інших зорґанізовано 14 грудня 1930 р. при Українській Православній Церкві в Ошаві, Онт., відділ ч. 33.

Дня 11-го червня 1931 р. засновано відділ Взаїмної Помочі ч. 30 в майнерськім місті Тиммінс в північнім Онтеріо. В серпні того року зорґанізовано відділ ч. 17 при Товаристві Просвіта у Форт Френсес, Онт.

В червні 1932 р. основано відділ ч. 34 при Українськім Народнім Домі в Ріджайні, Саск. В осени того самого року зорґанізовано відділ ч. 35 в майнерськім місточку Бінфейт, Саск., за почином В. Підлісецького.

Дня 16 червня 1933 р. засновано відділ ч. 36 в майнерськім місті Киркленд Лейк у північнім Онтеріо. 25 листопада того року засновано відділ ч. 37 у Геффорд, Саск.

Дня 20 жовтня 1934 р. засновано відділ ч. 38 в Роза, Ман. Того самого року члени першого відділу Взаїмної Помочі у Вінніпеґу (М. Маланчук, П. Кіпран, Л. Ґрабовецький, Р. Дудар, М. Король) поїхали на річницю Українського Народного Дому в Мелеб, Ман., і допомогли зорґанізувати там відділ ч. 39. В 1934 р. засновано відділ ч. 40 в Летбридж, Алта. Того ж року засновано відділ ч. 41 в Тарнополь, Саск., старанням Т. Адамовича й В. А. Войціховського.

В червні 1935 р. зорґанізовано відділ ч. 42 в майнерськім місті Норанда в Квебеку. В тому ж місяці того року засновано відділ Взаїмної

Помочі ч. 43 при Товаристві Просвіта ім. Т. Шевченка в Ст. Боніфес, Ман., коло Вінніпеґу.

Дирекція Українського Товариства Взаїмної Помочі в 1926 році.

Сидять зліва на право: С Болцівський, С. Колбель, М. Стечишин, Д. Гунькевич, П. Павлюкевич. *Стоять* зліва на право: Е. Левицький, В. Свистун, В. Купченко, Ілія Мітенко.

Взагалі в першому десятиліттю 1925—35 зорганізовано всіх 50 відділів Взаїмної Помочі. Але з них сім перестали існувати, а 43 відділи залишилися. Числа відділів, що розпалися, передано іншим.

В роках 1936—49 зорганізовано нові відділи Товариства Взаїмна Поміч в таких місцевостях: у Бімсвил, Онт., відділ ч. 27; у Ватерфорд, Онт., відділ ч. 8; в Монтреалі, Кве., відділ ч. 42; в Сенді Лейк, Ман., відділ ч. 46; в Пайн Ривер, Ман., відділ ч. 51; в Оттаві, Онт., відділ ч. 52.

Перехід на асекураційну систему.

Вміжчасі в Українськім Товаристві Взаїмна Поміч зайшли зміни. В 1925 році товариство дістало домініяльний чартер на основі добродійного акту. Між іншим, згідно з тим чартером, всякі додатки або зміни до статуту, які були ухвалені на річних зборах товариства, поки могли увійти в силу, мали бути наперед одобрені державним секретарем в Оттаві. Так було до 1935 року. Коли в 1935 році вислано до державного секретаря для одобрення додатки до статута, ухвалені на останніх зборах, державний секретар відповів, що не може їх одобрити, бо проти Взаїмної Помочі зробив закид департамент асекурації, що Взаїмна Поміч провадить не добродійну, але асекураційну діяльність, на що не має права. Асекураційний департамент заявив, що Взаїмна Поміч мусить заперестати асекураційну діяльність, або приняти асекураційну систему. Члени товариства опинилися перед непредвидженою проблемою. Одні були за тим, щоби товариство приняло асекураційну систему, другі, щоби товариство остало добродійним. Остаточно перемогли ті, що були за асекураційною системою. В 1943 році товариство одержало новий чартер, на основі якого перейшло на асекураційну систему. Перед одержанням нового чартеру товариство відбувало кожного року річні загальні збори членів. На основі нового чартеру тепер товариство має що три роки конвенцію. Перша конвенція товариства відбулася в 1944 році у Вінніпеґу.

Члени Дирекції Взаїмної Помочі від 1925 р.

В 1925 році: Мир. Стечишин — голова, В. Довганик — заст. голови, Віктор Купченко — рекордовий секретар, Павло Павлюкевич — фінансовий секретар, С. Ковбель — касієр. Директори: Т. Д. Ферлей і Є. Левицький. Контрольори: З. Бичинський, В. Угринюк і В. Свистун.

В 1926 р.: Мир. Стечишин — голова, Д. Гунькевич — заст. голови, О. Боянівський — рекордовий секретар, Ст. Ревак з початку, опісля П. Павлюкевич — фінансовий секретар, С. Ковбель— касієр. Директори: К. Стрільчук і Є. Левицький. Контрольори: В. Свистун, І. Мітенко і Віктор Купченко.

В 1927 р.: Мир. Стечишин — голова, о. С. В. Савчук — заст. голови, О. Боянівський — рекордовий секретар, П. Павлюкевич — фінансовий секретар, С. Ковбель — касієр. Директори: В. Довганик і К. Стрільчук. Контрольори: І. Мітенко, В. Свистун і І. Трач.

В 1928 р.: Мир. Стечишин — голова, о. С. В. Савчук — заст. голови, О. Боянівський — рекордовий секретар, П. Павлюкевич — фінансовий секретар, С. Ковбель — касієр. Директори: В. Довганик і Є. Левицький. Контрольори: С. М. Дорощук, І. Мітенко і В. Свистун.

Виконавчий Комітет Українського Товариства Взаїмної Помочі, Відділ 1, 1948 року.

В 1929 р.: Мир. Стечишин — голова, о. С. В. Савчук — заст. голови, О. Боянівський — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Й. Богоніс — касієр. Директори: Віктор Купченко і Гр. Угринюк. Контрольори: О. Климків, І. Фреюк і В. Свистун.

В 1930 р.: Мир. Стечишин — голова, Віктор Купченко — заст. голови, О. Боянівський — рекордовий секретар, М. Пасічняк — заст. рекордового секретаря, Г. І. Блок — фінансовий секретар, В. Батицький — заст. фін. секретаря, Й. Богоніс — касієр, Н. Кінаш — заст. касієра. Контрольори: В. Свистун, О. Климків і І. Фреюк.

В 1931 р.: Мир. Стечишин — президент, Віктор Купченко — заст. президента, В. Батицький — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Йос. Богоніс — касієр. Директори: К. Чеховий, П. Кокор, Н. Сакалюк і А. Касіянчук. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, К. Сліпець і Ю. Ожийовський.

В 1932 р.: Мир. Стечишин — президент, А. Касіянчук — заст. президента, В. Батицький — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Й. Богоніс — касієр. Директори: П. Кіпран, К. Чеховий, Тео. Гуменюк, д-р І. Верхомин. Контрольори: К. Сліпець, О. Боянівський і Ю. Ожийовський.

В 1933 р.: Мир. Стечишин — президент, А. Касіянчук — заст. президента, В. Батицький — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Йос. Богоніс — касієр. Директори: П. Кіпран, К. Чеховий, Тео. Гуменюк, д-р І. Верхомин. Контрольори: К. Сліпець, Ю. Ожийовський і А. Ковбель.

В 1934 р.: Мир. Стечишин — президент, А. Касіянчук — заст. президента, В. Батицький — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Йос. Богоніс — касієр. Директори: М. Юрійчук, Тео. Гуменюк, П. Кіпран, Ф. Титенич, д-р І. Верхомин, В. Рурак. Контрольори: О. Боянівський, А. Ковбель і Ю. Ожийовський.

В 1935 р.: Мир. Стечишин — президент, П. Кіпран — заст. президента, В. Батицький — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, Йос. Богоніс — касієр. Директори: М. Юрійчук, Тео. Гуменюк, І. Фреюк, Ф. Титенич, д-р І. Верхомин, В. Рурак. Контрольори: А. Ковбель, Л. Б. Ґрабовецький і Ю. Ожийовський.

В 1936 р.: В. Довганик — президент, Т. Д. Ферлей — заст. президента, С. Ковбель — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: М. Юрійчук, Т. Гуменюк, В. Бельбас, Ф. Титенич, д-р І. Верхомин, М. Москалик. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, Ю. Ожийовський, П. Поливка.

В 1937 р.: В. Довганик — президент, Т. Д. Ферлей — заступник президента, С. Ковбель — рекордовий секретар, Г. І. Блок, фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, В. Брилинський, Іл. Мітенко, Н. Буковський, Г. Шевчишин, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, П. Понель, П. Поливка.

В 1938 р.: В. Довганик — президент, І. Рій — заст. президента, С. Ковбель — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П.

Делегати й учасники Третої Конвенції Українського Товариства Взаїмної Помочі, що відбулася в днях 29—30 червня 1950 р. в Торонто, Онт.

Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, В. Брилинський, М. Мелещук, В. Буковський, В. Гривнак, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, Е. Василишин, П. Поливка.

В 1939 р.: В. Довганик — президент, П. Яцина — заст. президента, С. Ковбель — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, В. Григоряк, М. Пастир, Н. Буковський, В. Бояновський, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, Е. Василишин, С. Скобляк.

В 1940 р.: В. Довганик — президент, П. Яцина — заст. президента, С. Ковбель — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секкретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, В. Григоряк, Е. Василишин, М. Бабій, С. Василевський, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, П. Поливка, П. Шевчук.

В 1941 р.: В. Довганик — президент, П. Яцина — заст. президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: О. Чайківський, В. Григоряк, Е. Василишин, М. Бабій, Д. Фербей, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, П. Поливка, П. Шевчук.

В 1942 р.: В. Довганик — президент, П. Яцина — заст. президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, М. Олійник, І. Трач, Н. Буковський, А. Батюк, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, П. Поливка, П. Шевчук.

В 1943 р.: В. Довганик — президент, П. Яцина — заст. президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, П. Кіпран — скарбник. Директори: С. Костирський, М. Олійник, І. Трач, Н. Буковський, А. Батюк, Ф. Богдан. Контрольори: Л. Б. Ґрабовецький, Т. Д. Ферлей, В. Топольницький.

Дирекції вибрані на конвенціях.

На першій конвенції Товариства Взаїмна Поміч, що відбулася на підставі нового чартеру в 1944 році, вибрано таку Дирекцію на три роки: Т. Д. Ферлей — президент, М. Стечишин — заст. президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, Г. Блок — фінансовий секретар, О. Бабинець — скарбник. Директори: К. Редкевич, Р. Т. Савич, І. Трач, П. Думанський, Н. Спачинський, Ф. Богдан. Контрольори: В. Топольницький, Л. Б. Ґрабовецький, Е. Василишин.

На другій конвенції в 1947 році вибрано Дирекцію на три роки в такому складі: Т. Д. Ферлей — президент, М. Стечишин — заст. президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, Г. І. Блок — фінансовий секретар, О. Бабинець — скарбник. Директори: М. Чипчар, В. Григоряк, І. Трач, Ф. Титенич, В. Пуцентело, Ф. Богдан. Контрольори: П. Кіпран, А. Павлик, С. Кутний.

На третій конвенції в 1950 році вибрано Дирекцію в такому складі: Іван Трач — президент, І. Г. Сирник — заступник президента, В. Казанівський — рекордовий секретар, А. Павлик — фінансовий секретар, О.

Бабинець — скарбник. Директори: В. Довганик, М. Чипчар, Н. Грабовський, Ф. Титенич, В. Бойцун, В. Новосад. Контрольори: П. Кіпран, Л. Ґрабовецький, А. Скоробогач.

Зріст майна Взаїмної Помочі.

Головна каса Дирекції почалася від 1925 року, коли отримано доміняльний чартер. 15-го травня того року перший відділ у Вінніпеґу передав до каси Дирекції 900 долярів. До кінця року каса Дирекції мала готівки $992.15. Дальший зріст Товариства Взаїмної Помочі був такий:

Рік	Сума	Рік	Сума
1926	$ 3,126.13	1938	$ 89,678.83
1927	4,974.93	1939	101,307.71
1928	10,723.31	1940	109,859.04
1929	15,666.07	1941	120,625.54
1930	20,344.72	1942	134,568.79
1931	26,250.80	1943	141,713.15
1932	31,391.08	1944	182,589.29
1933	38,091.45	1945	218,669.08
1934	46,279.92	1946	256,684.75
1935	55,770.01	1947	295,869.13
1936	65,926.44	1948	364,816.66
1937	79,384.07		

Фінансовий стан Товариства Взаїмної Помочі за 1949 рік подаємо повніший. Він представляється так:

Білянс 31-го грудня 1949 року.

Стан чинний

Готівка		$ 37,788.54	
Морґеджі		194,691.04	
Бонди		176,887.50	
Приріст відсотків на бондах		1,372.00	
Приріст відсотків на морґеджах		1,849.79	
Залеглі вкладки		2,415.25	
Передплата за лайсенс і комісове		220.25	
			$415,224.37

Стан довжний

Фонди посмертні	$320,237.00		
Резерва на втрачені члени	7,804.00		
Резерва на евентуальности	7,000.00		
Резерва на інвестиції	5,000.00	$340,041.00	
Фонд хорих		13,341.00	
Сиротинський фонд		4,452.32	
Молодечий відділ		8,822.00	
Сплатні зобовязання		2,725.00	
Вкладки на 1950 р.		1,385.82	
Знижка на закупні морґеджу		193.23	$370,960.37
Надвишка			44,264.00
			$415,224.37

Виплати посмертного, запомог хорим членам та на народні цілі до кінця 1949 р.

Головна каса виплатила посмертне родинам по померших членах	$124,484.59
Відділи виплатили допомоги хорим членам до кінця 1944 р.	$83,192.00
Головна каса виплатила допомоги хорим членам від 1944 до кінця 1949 р.	$41,411.30
На народні цілі головна каса виплатила	$17,572.55
На народні цілі відділи жертвували	$15,552.52

Оце наведено в цифрах, яку велику допомогу дало Українське Товариство Взаїмна Поміч своїм членам, яку суму виплатило воно родинам своїх померших членів та скільки жертвувало на ріжні народні цілі. Цим рекордом може гордитися кожний член товариства. Та не лише гордитися, але й кожний член товариства повинен працювати для його дальшого розвитку. Бо Взаїмна Поміч є такою загально українською організацією, в якій можуть і повинні обєднатися всі канадійські українці.

КОНТЕСТ.

Щоби заохотити українську молодь до вписування в члени Товариства Взаїмна Поміч, Дирекція при кінці 1936 року проголосила контест на впис молодих членів від 16 років вгору на протяг трьох місяців. Для члена, який покажеться наймолодшим при кінці кампанії, призначено в нагороду Великий Кобзар Шевченка. В протягу контесту вписалося багато молоді в ріжних відділах. Коли наспіли аплікації нових членів, показалося, що наймолодший член вписався у 8-ім відділі в Торонто. Відділ про це повідомлено і тоді В. Григоряк, член відділу, подав до часописів такий допис:

"На підставі звідомлення головного секретаря Взаїмної Помочі довідуємося, що наймолодшим членом нашої організації є молодий хлопчина на імя Петро Криськів, роджений 29 листопада 1920 року. Вписаний в члени Взаїмної Помочі 30 листопада 1936 року, маючи 16 років і один день. Ми чуємось горді з того, що цей наймолодший член є членом нашого 8-го відділу в Торонто. Щоб відзначити цего свідомого юнака, що зрозумів ціль такої організації, як Взаїмна Поміч, Дирекція відзначила його цінною нагородою. На руки виконавчого комітету відділу прислано для нього цінну книгу, Великий Кобзар, як премію, призначену Дирекцією для наймолодшого члена організації, який покажеться при кінці 1936 року наймолодшим.

"Рівночасно довідуємося, хто є в нашій організації найстаршим членом, бо і від себе він прислав на наші руки для наймолодшого члена цінний дарунок книжками і свою світлину та щирі побажання як батько синові. На зборах відділу 12 квітня 1937 р. предсідник д. Гнат Гуж-

да виголосив відповідну промову і вручив ті дарунки молодому членові П. Криському, що справило милу несподіванку як йому, так і всім старшим присутним членам відділу. Предсідник підніс значіння орґанізації Взаїмної Помочі для наших молодих дітей тут в Канаді і закликав нашу молодь в Торонті іти за прикладом цего молодого хлопця Криськова, та взивав родичів, щоб старалися про це подбати. П. Криськів подякував за такий щирий привіт предсідникові та Дирекції за таке гарне відзначення і також секретареві п. С. Ковблеві, що є якраз тим найстаршим членом нашої орґанізації, який не тільки не є для орґанізації тягарем, а щиро відданий нашій орґанізації на такій відповідальній праці, як головний секретар.

"Хай ці два члени, що держать обидва кінці нашої орґанізації, будуть взірцем для других молодших і старших, на яких орґанізація має жити і розвиватися, а це буде запорукою на існування нашої орґанізації в новій вітчині.

"Наймолодшому членові бажаємо доброго здоровля і витревалости до праці, яка для нього тільки що починається. Віримо, що українська молодь в цім році, ідучи за його приміром, відсуне його першенство далеко взад. А найстаршому віком бажаємо, щоб ще довгі десятки літ міг віддавати свою корисну працю для нашої орґанізації. А поки він живий, то ніхто вже його в нашій орґанізації із найстаршого місця в зад не відсуне.

В. Григоряк, член 8-го віділу в Торонто."

В цей спосіб Товариство Взаїмна Поміч старалося постійно відмолоджувати свої відділи, бо на тім залежить розвиток товариства і його будучність взагалі. В 1944 році, коли товариство змінило свою систему на асекураційну, під цим зглядом настала зміна. Створено молодечий відділ, в якім приймається членів від першого року життя.

Данило Лобай.

КОМУНІСТИЧНИЙ РУХ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Як довго забирає західному демократичному світові пізнати дійсний характер московської совітської імперії, ми мали найкращий приклад в самій Канаді в 1946 р. В лютому того року вийшла на яв совітська шпигунська афера — і що ми почули тоді з уст самого тодішного

Данило Лобай,
редактор і коректор "Пропамятної Книги".

премієра В. Л. Мекензі Кінга? Цей досвідчений політик заявив був у парляменті, що він не вірить, щоб премієр Сталін знав щонебудь про це совітське шпигунство. Кінг мав навіть намір полетіти до Москви й особисто залагодити цю справу зі Сталіном. Західні демократичні дер-

жавні мужі не могли уявити собі, щоб країна, яка була союзником у війні й діставала від західних держав таку велику допомогу, могла відплачуватися шпигунством ще таки в тому році, коли провадилася війна проти спільного ворога.

Та не лише це. Коли в літі того самого 1946 року совітський уряд вислав до Канади т. зв. "культурну делеґацію" з України після викриття шпигунства, то канадійський уряд устами міністра рільництва Дж. Ґардинера витав ту делеґацію в Едмонтоні. Канадійський уряд не міг, чи не хотів ще тоді зрозуміти, що все в Совітськім Союзі вирішує комуністична партія, а на її чолі стоїть Сталін, який рівночасно є головою уряду. Треба було аж два роки часу, щоб погляд канадійського уряду на Совітський Союз основно змінився. І в 1948 році в канадійському парляменті виголошували вже промови проти комуністичної загрози, яку очолює Совітський Союз, премієр Мекензі Кінґ, Сан Лоран та інші члени уряду. Нині офіціяльна Канада говорить іншою мовою про комунізм і про СССР, як говорила в 1946 році.

ТУРФДім і ТОУК одна орґанізація.

Коли хочемо говорити про комунізм серед українців в Канаді, мусимо говорити про Українські Робітничі Доми та про орґанізації, що в тих домах приміщуються. Мусимо також згадати про роботу членів і симпатиків тих орґанізацій поза домами. Найстаршою і найбільшою з цих орґанізацій є Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім (ТУРФДім), яке мало вже ріжні назви і тепер називає себе Товариством Обєднаних Українських Канадців (ТОУК), та яке є власником всіх УРДомів в Канаді. Що ТУРФДім і ТОУК є одне і те саме товариство, про це написав самий "Крайовий Виконавчий Комітет" ТОУК у своїм поклику святкувати 30-ліття тої орґанізації, що був надрукований в комуністичній пресі 1948 року. Про це писала та преса і пізніше. Але в поклику сказано, що ТУРФДім був "культурно-освітною" орґанізацією і що такою самою орґанізацією є ТОУК. Комуністичні ґазети накидаються на кожного, хто поважиться сказати, що ТУРФДім-ТОУК є комуністичною орґанізацією, або що є під контролею комуністичної партії. Вони зараз покликаються на мистецьку роботу товариства, що, мовляв, воно є неполітичне і дбає лише про плекання "української культури" в Канаді. Але чи так воно є в дійсности?

В інтересі правди треба сказати, що Стоваришення Український Робітничий Дім (СУРД — така була перша назва ТУРФДому) засновано тоді, коли комуністичної партії в Канаді ще не було. Отже ця партія і не могла його контролювати. Але як засновано партію і вона почала розвиватися, її рука стала посягати на ТУРФДім, а потім і на інші орґанізації, що заіснували в УРДомах. Робила це при помочі партійних членів, що були в проводі ТУРФДому, та безпосередно при помочі своїх орґанізаторів і відповідних партійних комітетів у центрі (у Вінніпеґу) і всюди на місцях. Що року відбувалися з'їзди ТУРФДому, а потім і інших орґанізацій, як Робітниче Запомогове Товариство (РЗТ) і Тодовир-

назу (Т-во допомоги визвольному рухові на Зах. Україні), та річні збори Робітничо-Фармерського Видавничого Товариства. І ось пару днів перед тими з'їздами завжди відбувалися тайні комуністичні наради делеґатів. Це були немов всекраєві конвенції української секції комуністичної партії, на яких вирішувано всі справи, що були на програмі з'їздів, включно до назначування центральних комітетів усіх орґанізацій. А що майже всі делеґати на з'їзді були членами комуністичної партії і брали участь в тайних нарадах, то потім вони автоматично переводили в життя всі рішення комуністичної конференції на з'їздах ТУРФДому та інших орґанізацій.

Лідери компартії керують з'їздами.

Але в тайних комуністичних конференціях брали участь не лише українські партійні члени — делеґати на з'їзди, члени центральних комітетів і редактори ґазет. В тих конференціях брали також **провідну** участь — або правильніше сказати: **керівну** участь — представники Комуністичної Партії та Ліґи Комуністичної Молоді. Завжди був представник від Полкому (Політичного Комітету) компартії з Торонта, а попри нього були ще інші представники й орґанізатори партії і Комсомолу як з Торонта, так і з Вінніпеґу. Часом таких представників назбиралося до 10 осіб. Вони не були українці, але їх голос був важніший, як делеґатів українців. Найбільшим авторитетом, з якого голосом мусіли всі рахуватися, був представник Полкому.

Представниками Полкому на тайних комуністичних конференціях в часі з'їздів ТУРФДому були в ріжних роках: **Джек МекДоналд,** основник комуністичної партії в Канаді, її довголітній секретар і провідник, потім виключений з партії як "правоухильник", пізніше троцькіст (вже помер); **Майк Бюгей,** виключений пізніше з партії як "правоухильник" разом з Джеком МекДоналдом, потім був принятий назад і навіть вибраний членом міської ради в Монтреалі (також помер); **Стюарт Смит,** що був вишколений в Ленінськім інституті в Москві, бувший алдермен і контрольор в Торонто; **Сем Кар,** також вишколений в московськім Ленінськім інституті, що був замішаний в совітську шпигунську аферу і втік перед арештуванням, але пізніше його зловлено в Ню Йорку й засуджено в Канаді на вязницю за шпигунство; **Тим Бак,** теперішний секретар і лідер проґресивної партії праці, та інші.

Крім них провідну участь в тайних комуністичних конференціях брали також: **Леслі Моріс,** тодішний дистріктовий орґанізатор комуністичної партії у Вінніпеґу, тепер редактор комуністичного тижневика в Торонто; **Норман Фрід,** тодішний представник екзекутиви Ліґи Комуністичної Молоді з Торонта, тепер комуністичний алдермен в Торонті, та інші менше відомі.

Бюгей, Кар і Фрід були жидівського походження, інші були анґльосаксонці. Але це зовсім не перешкаджало їм мати **вирішальний** голос в справах орґанізації, що називала себе українською і культурноосвітною. Тим Бак, Сем Кар, Майк Бюгей, Стюарт Смит і Леслі Моріс

виступали також явно на з'їздах ТУРФДому і це є зарекордоване у звітах з'їздів. Інші комуністичні головачі обмежували свою діяльність в рямцях тайних партійних конференцій.

Компартія контролює орґанізації.

При помочі тайних конференцій канадійська комуністична партія контролювала з'їзди ТУРФДому і подібних йому орґанізацій, а через вибрані на з'їздах центральні комітети постепенно захоплювала контролю над самими орґанізаціями. У Вінніпеґу та в інших місцевостях, де були відділи ТУРФДому, існували ще фракції комуністичної партії, відомі як "партфракції", і через них партія керувала роботою в УРДомах. У Вінніпеґу було головне, всекраєве бюро партфракції на цілу Канаду, а також місцеве партфракційне бюро. А крім цього були ще всюди загально партійні комітети, яким мусіли підчинятися всі українські члени партії. Та сама система комуністичного керівництва в т. зв. мовних масових орґанізаціях існує й досі.

Та це не значить, що комуністична партія відразу захопила повну контролю над ТУРФДомом і подібними орґанізаціями. Довгі роки український комуністичний провід у Вінніпеґу не хотів цілком підчинитися проводові комуністичної партії в Торонто, хоч і виконував його інструкції. Він хотів затримати для себе свого рода "автономію" так далеко, як це відносилося до роботи в ТУРФДомі й інших орґанізаціях. А партійний провід в Торонто постійно нападав на Вінніпеґ за те, що українські орґанізації, мовляв, не є досить революційні, що не беруть активної участи в клясовій боротьбі, а лише займаються концертами і представленнями в чотирьох стінах своїх будинків.

В дійсности було навпаки. Все те, що комуністичний провід в Торонто називав "революційною клясовою боротьбою", виконували якраз члени ТУРФДому, РЗТ і Тодовирназу, але попри них майже не було робітників інших національностей, а головно анґльо-саксонців. Через те вся та "революційна" робота в очах канадійців виглядала цілком чужинецька і кидала погане світло на всіх канадійських українців. Підчас ріжних демонстрацій, що відбувалися на поклик комуністичної партії, поліція била по головах переважно українських робітників, вони були найбільше дискриміновані в роботі, а провід компартії в Торонті ще й нападав на українців, що вони не досить "революційні". Українці майже одинокі виконували роботу комуністичної партії — і за це партія ще їх била.

Досить було побачити першотравневий похід у Вінніпеґу, або яку іншу демонстрацію на Маркет Сквер, чи коло будинку парляменту, а її учасниками були переважно українці. Не лише чоловіки йшли в такім поході, але й жінки і діти зі школи в Робітничім Домі. Навіть жінки з візками, в яких були немовлята, "маширували" на чолі походу. Ніяких інших жінок і дітей не було там, тільки українські! І тими демонстрантами, що завжди виходили на вулиці на поклик комуністичної партії, були члени й симпатики ТУРФДому і подібних орґанізацій.

Ті члени й симпатики з наказу комуністичної партії орґанізували по містах т. зв. Воркерс Юниті Ліґ (Ліґу Робітничої Єдности), а на фармах — Фармерс Юниті Ліґ (Ліґу Фармерської Єдности). Творення першої орґанізації було в дійсности розбиванням трейд-юнійного руху в Канаді. Але комуністична партія робила це на приказ Комінтерну. Фармерс Юниті Ліґ орґанізували лише українці, члени й симпатики ТУРФДому. Але з тої муки не було хліба. Ніхто інший не хотів приставати до тих штучних орґанізацій. І хоч на з'їздах ТУРФДому ухвалювано формальні резолюції, щоб члени орґанізували всюди Воркерс Юниті Ліґ і Фармерс Юниті Ліґ, то з тої роботи вийшов цілий пшик. Хто чує нині про ці орґанізації?

Українські члени партії проти проводу.

Провід комуністичної партії не мав впливу серед робітників інших національностей і свою головну увагу звертав на "українські масові орґанізації". Але тих його безпідставних нападів на ці орґанізації було вже таки за багато — і нарешті українські провідні члени партії сказали: досить! На тайну комуністичну конференцію в часі з'їзду ТУРФДому в січні 1930 року приїхав Стюарт Смит, який недовго передтим повернув з Москви, де закінчив курс в Ленінськім комуністичнім університеті. Він всюди почав проводити свою лівацьку політику і так само поступив на конференції у Вінніпеґу. Привіз з собою лист від Полкому партії до української з'їздової партфракції, в якім були ще гірші безпідставні напади на українців, як колибудь передтим. В подібнім тоні Смит виголосив також свою промову.

І тут перший раз українські члени партії — делеґати на з'їзди — відважилися поставити спротив партійному проводові. Після дискусії над листом і промовою Смита, в якій делеґати заперечували закиди партії, — лист Полкому відкинено! З партійної точки погляду це була нечувана річ, бо всі рішення й постанови партійного проводу мається приймати безапеляційно навіть тоді, як рядові члени і нижчі орґани партії з ними не погоджуються.

Спір полагоджено в Комінтерні.

Цей спір між Вінніпеґом і Торонтом опинився аж в Комінтерні в Москві. Полком партії вислав туди обвинувачення проти Бюра української партфракції, а Бюро вислало зажалення проти Полкому, що він неправильно провадить партійну політику. Були й представники Полкому і Бюра на місці, які обороняли свої позиції. Але тоді в Комінтерні мав ще досить сильний голос старий український комуніст Микола Скрипник, тодішний народний комісар освіти на Україні, і завдяки йому справу полагоджено компромісово. Комінтерн признав дещо рації одній і другій стороні, але не казав нікого викидати з партії, ані усувати з відповідальних позицій. Однак між проводом партії і проводом українських орґанізацій мала наступити повна кооперація і, розуміється, українські члени партії мали вповні підчинитися партійному проводові..

І ось на слідуючім з'їзді ТУРФДому в 1931 році почався "зворот на шлях клясової революційної боротьби". Той "зворот" був накинений ТУРФДомові та іншим орґанізаціям. Його не хотіло рядове членство орґанізацій, ані навіть їх провід. Кілька лідерів плянували формально ухвалити "зворот" і після того виїхати до Совітського Союза. Мовляв, хай інші переводять його в життя. Вони мали на думці молодих українців комуністів, яких комуністична партія вислала була на вишкіл до Москви і Харкова і які уважалися цілком надійними і льояльними до партії. Вони мали без найменшого спротиву виконути все те, що прикаже їм партійний провід. Та плян кількох лідерів виїхати до СССР не здійснився, бо над ними була вища рука, що їх туди не допустила. Крім того в Канаді створилася ситуація, що не дозволяла на виїзд партійних членів з країни. Було це арештування провідників комуністичної партії, між ними одного і з тих українців, що плянували з Канади виїхати. І "зворот" почали переводити в життя.

"Зворот" привів до скорочення преси.

Це значить, що члени ТУРФДому й подібних орґанізацій мали безапеляційно виконувати ту роботу, що була призначена для членів комуністичної партії. Розуміється, не всі члени "масових орґанізацій" виконували партійну роботу. А ті, що виконували, в більшости робили це примусово, щоб збутися клопоту. І "зворот" довів до того, що на слідуючім з'їзді рішено скоротити всю пресу (тоді виходили "Українські Робітничі Вісти", "Фармерське Життя", "Робітниця" і "Бойова Молодь"), а також зменшилося членство у всіх орґанізаціях. Після такого гіркого досвіду на "зворот" почали менше натискати — і з часом положення поліпшилося. Прийшов знову з'їзд і на ньому рішено привернути пресу на давні позиції, що й зроблено в наступних пресових кампаніях.

Тут треба для пояснення додати, що на з'їзді в 1931 році, коли рішено зробити "зворот", з наказу партійного проводу не вибрано до центральних комітетів тих членів, що ставили на перше місце свої орґанізації і не хотіли цілком скапітулювати перед комуністичною партією. А на слідуючім з'їзді — після року "звороту" на практиці — коли треба було рятувати пресу й орґанізації, тих самих членів знову покликано до центральних зарядів.

Розуміється, лідери капітулянти, що хотіли втікати від "звороту" до СССР, пояснювали скорочення преси економічною кризою і безробіттям. Та це не цілком відповідало правді. Бо криза й безробіття були вже в 1930 і 1931 роках, а преси не скорочувано, і криза й безробіття були ще в 1933 році, коли рішено привернути пресу на давні позиції. Той "арґумент" про кризу і безробіття уживано лише для замилення очей рядовим членам. Дійсною причиною занепаду преси й самих орґанізацій була "лівацька політика" в цих орґанізаціях, подиктована комуністичною партією.

На з'їзді хочуть "Радянської Канади".

Розмір короткої статті не дозволяє мені навести обширніше цитати зі звітів з'їздів, а читач побачив би, що ці з'їзди виглядали більше на

конвенції комуністичної партії, ніж на зібрання "культурно-освітної", неполітичної орґанізації.

Наприклад, на 12 з'їзді ТУРФДому в 1931 році Сем Кар виразно сказав: **"Вже недалеко той день, коли під проводом КПК (Комуністичної Партії Канади) ... ми візьмемо владу в свої руки".** Він заявив також: **"Всі наші робітничі орґанізації приймають заклик до світової революції і стають під провід компартії, щоб знищити цей капіталістичний лад".**

Леслі Моріс заявив на тому самому з'їзді: **"Фармері разом з робітниками мусять орґанізуватися в революційні орґанізації й боротися за повалення капіталістичного ладу, а за встановлення ладу радянського".**

А в "тезах" того з'їзду ТУРФДому між іншим читаємо: **"Ми повинні докласти усіх наших старань, щоб ... зробити ТУРФДім могутньою зброєю в політичній й економічній боротьбі трудящих мас Канади під проводом Комуністичної Партії Канади й Воркерс Юніті Ліґ".**

В резолюції п. н. **"Економічна і політична клясова боротьба та участь в ній масових орґанізацій"** (така була партійна назва для ТУРФДому, РЗТ і подібних орґанізацій) є підтвердження, що в минулому культурно-освітну діяльність ТУРФДому уважано "помилково" за самоціль, а тепер це "виправляється" аж на інструкції самої Москви. Ось що там читаємо:

"За проводом Комуністичного Інтернаціоналу та Комуністичної Партії цю помилку наша орґанізація стала вже виправляти і робити зворот на шлях загальної революційної боротьби робітничої кляси Канади. В цьому звороті вже має наша орґанізація чималі успіхи".

Подібної "революції" є у звіті багато більше, а кінчиться звіт резолюцією четвертої конференції Жіночої Секції ТУРФДому, якої останні слова запевняють, що Жіноча Секція **"боротиметься під проводом комуністичної партії за встановлення радянської влади в Канаді".** Такими словами кінчиться звіт з'їзду "культурно-освітної" орґанізації ТУРФДому — в 1931 році. Про результати цієї гура-революційної політики була вже згадка попередно.

Жахливий 1933 рік на Україні

Так прийшов 1933 рік, один з найжахливіших в історії України новітніх часів. Був це рік страшного голоду, створеного московською комуністичною владою, який скосив мільйони українських селян. Був це рік нечуваного терору, коли напів божевільний Постишев, присланий особисто Сталіном на Україну, з доручення "вождя" громив українські культурні кадри, даючи наказ арештувати тисячами цілком невинних людей, комуністів і безпартійних. Був це рік, коли поповнили самогубство славний письменник Микола Хвильовий і старий партійний та державний діяч Микола Скрипник, бувший народний комісар освіти. Дійсний українець, член комуністичної партії, не міг вже тоді сказати, що все на Україні робиться по справедливости, він не міг більше виправдувати того, що Москва чинила на нашій землі.

І ось в осени 1933 року, коли вже не було ніякого сумніву, що вісти про жахливі події на Україні є правдиві, я запропонував членам центральних комітетів "робітничих орґанізацій", які не годилися з гурареволюційною політикою партії в тих орґанізаціях, щоб ми виступили публично із заявою-протестом проти московського комуністичного терору на Україні. Та мене ніхто не підтримав і нічого з того не вийшло. Самому одному виступати я уважав за недоцільне, бо мої "приятелі" були б в один голос заверещали, що я запродався націоналістам, буржуазії і т. п. Отже довелося мені мовчати. Це значить — про ці справи я не говорив публично. Але в приватних розмовах і навіть на засіданнях певних комітетів я не скривав своїх поглядів на події на Україні, ані на політику комуністичної партії в Канаді.

В 1934 році наспіла вістка про арештування Мирослава Ірчана, якого знали всі в Канаді, а далі про страчення Івана Сембая, який також був тут відомий і якого депортовано з Канади за комунізм, але "Радянська Україна" довший час не хотіла його приняти і він сидів близько рік у Галіфаксі. Та комуністична преса в українській мові вперто мовчала про Ірчана і Сембая. Це непокоїло читачів і членів орґанізацій, і вони почали засипувати центральні комітети запитами, що сталося з Ірчаном і Сембаєм. Особливо велике невдоволення і негодування повстало серед членів в самому Вінніпеґу. Вони побачили, що щось тут не так робиться, як треба, що тут є якась крутня, що не все є гаразд на Україні і в самих орґанізаціях в Канаді. А деяким з них ставало вже цілком ясно, що це московська комуністична диктатура розправляється так жорстоко з українськими провідними людьми на Україні. У відповідь на ці запити почали появлятися пізніше в "Українських Робітничих Вістях" брудні напади на Ірчана, якого називали контрреволюціонером і тим подібними епітетами, але ніяких доказів проти нього не наводили, ані навіть не сказали, що властиво з ним сталося.

Представник Політбюра у Вінніпеґу.

В літі 1934 року приїхав до Вінніпеґу залагоджувати це невдоволення серед членства представник Політбюра комуністичної партії з Торонта, Стюарт Смит, і в його присутности головне партфракційне бюро відбуло два засідання, на яких я висловив свій критичний погляд на московську політику на Україні. В подібнім дусі, тільки з іншого боку, говорив Михайло Смит з Транскони, який входив тоді до центральних комітетів орґанізацій. Знов же Стюарт Смит гостро виступив проти всякої критики совітської влади на Україні. Він якнайрішучіше заявив, що ця політика цілком правильна і що її ніколи не можна квестіонувати. Партійний член не може навіть подумати, щоб на Україні могло щось неправильно робитися. Він домагався від мене і від Михайла Смита, щоб ми зложили відповідні заяви на письмі, що відкликаємо те, що сказали. Розуміється, ніяких заяв ми не писали.

Та щоб зацитькати невдоволене членство і заткати рота мені, на друге засідання Стюарт Смит приніс пропозиції, які він протягом тижня виробив разом з тими, що цілком скапітулювали перед партійним

проводом. (Перше засідання відбулося в суботу вечером, а друге тиждень пізніше, також в суботу вечером, і був час на тайні наради.) Пропозиції були такі: 1) Зробити "УРВісти" щоденником і негайно почати кампанію за фондами. 2) Вислати І. Навізівського на Україну, щоб докладно розвідав, що сталося з Ірчаном і Сембаєм. Передтим завжди були домагання на з'їздах, щоб зробити "УРВ" щоденником, але їх кожного разу відкидали як непрактичні. А ще недавно, 1932 року, на з'їзді рішено було скоротити всю пресу з браку фондів, бо тяжко було видавати "УРВ" навіть три рази на тиждень. А ось два роки пізніше — серед літа і без ухвали з'їздів — давай видавати "УРВ" щоденником! Все те придумано для того, щоб члени втішилися таким рішенням і почали кампанію за фондами, а тоді забудуть за Ірчана і Сембая. А як Навізівський поїде на Україну і розвідає докладно, що сталося з Ірчаном і Сембаєм, то до його повороту я, як дисциплінований член партії, повинен мовчати.

Навізівський повернув з України в другій половині грудня 1934 року, але не привіз ніяких інформацій про Ірчана і Сембая. Він не виконав інших обіцянок, які сам поробив перед своїм виїздом. Взагалі його звіт не вдоволив навіть членів головного партфракційного бюра, які знали про його "місію" на Україні.

Як було на тайній комуністичній конференції.

Так справа затягнулася до березня 1935 року, коли знову відбулися з'їзди ТУРФДому й інших організацій. В той час вони вже придбали одну спільну назву (хоч далі існували кожна окремо), якої вживано в слові і в письмі. Ця назва: УРФМО — Українські Робітничо-Фармерські Масові Організації. Але перед самими з'їздами, згідно з принятим звичаєм, відбувалася перше тайна комуністична конференція партійних делегатів, яка обговорювала й вирішувала справи, що мали бути опісля автоматично ухвалені на з'їздах. І ось на останній сесії конференції — в неділю вечером, 10 березня 1935 року — мене покликано нарешті до слова в дискусії. Я зголосився був до слова раніше, ще пополудні, але моє імя все відсували далі, а покликали інших. Нарешті так сфіксували лісту промовців, що після мене мали ще говорити І. Навізівський, М. Попович, П. Лисець і М. Шатульський. Отже, що я не сказав би, то ці чотири "тузи" мали після мене розбити моє слово в пух і прах. А головою був І. Бойчук, також один з "тузів". Ще додам, що від Полкому комуністичної партії з Торонта на тайній конференції був цілий час Тим Бак, ґенеральний секретар і лідер партії. Окрім нього були ще інші представники партії і Ліґи Комуністичної Молоді як з Торонта, так і з Вінніпеґу.

Тайні наради відбувалися в старій друкарні, в пивниці під сценою, в Укр. Роб. Домі. Я мав у кишені брошуру з промовою Постишева, в якій він хвалився, кілько тисяч українців арештовано на Україні за його правління без ніякої вини, лише тому, щоб "забезпечитися" перед "контрреволюцією" на всякий випадок. Думав я дещо навести з неї в разі потреби. Але як почав говорити, побачив, що всі слухають з ве-

ликою увагою. Коли слухають, треба говорити далі і нічим промови не перивати. В салі було більше як 100 партійних делеґатів і членів центральних зарядів.

В цій промові я піддав гострій критиці всю русотяпську політику на Україні, заявивши відкрито, що провідних людей на Україні арештують і винищують за те, що вони українці. Згадав про самогубство Хвильового, Скрипника, Гірняка, про арештування й заслання чи страчення Ірчана, Сембая та багатьох українських вчених і письменників. Навів число арештованих, яке подав у своїй промові Постишев, а яке привіз Навізівський з України, і ці числа не годилися з собою. (Навізівський подавав менше число, як Постишев.) Виступив я проти того, що преса УРФМО безпідставно нападає й очорнює Ірчана, але не вияснює цієї справи річево, як цього домагаються члени й читачі. Виступив також проти того, що в орґанізаціях не дозволена свобода слова і члени мусять лише потакувати за тим, що скаже партійний провід. Якщо так далі буде йти і не зайде зміна на ліпше, я виразно заявив, що готовий негайно покинути роботу в редакції "УРВістей", бо абсолютно не погоджуюся з такою політикою партії.

Після мене говорили ще чотири згадані "тузи". Але ні один з них і не пробував заперечити щось з того, що я сказав. Усі вони говорили коротко і мляво. Попович і Навізівський зовсім не торкалися справ, які я порушив. Лисець сказав, що такий самий "клопіт" мали зі мною на засіданнях краєвого партфракційного бюра, чим підтвердив, що про події на Україні я вже говорив попередно, а Шатульський сказав так: "Я нотував все, що говорили делеґати, щоб зробити підсумок дебати, але після того, що сказав тут Лобай, те все не має тепер ніякої вартости". І він не робив ніяких підсумків, ані не опрокинув нічого з того, що я сказав. Голова Бойчук, який також забрав слово, без ніякого звязку з тим, про що говорилося, заявив, що Сталін ніколи не втікав з Росії за границю, як це робили інші. Але проти моїх арґументів не мав нічого сказати.

Як є в теорії, а як у практиці.

В теорії в комуністичній партії було приняте таке правило. В партії можна висловити свої погляди на всі справи, але раз є приняте рішення, його треба дотримуватися і проти нього не можна виступити навіть тоді, як би член особисто з ним не годився. Далі, все це можна говорити лише в партії, як ось на такій тайній конференції з'їздової партфракції, але не можна того самого сказати на зборах відділу ТУРФДому, ані на краєвім з'їзді ТУРФДому чи якої іншої орґанізації. Іншими словами, партія була найвищим тілом для всіх т. зв. "масових орґанізацій", в цьому випадку для УРФМО. В партії можеш говорити, але в УРФМО мусиш лише повторяти те, що сказала партія. Та це було лише в теорії, а в практиці вийшло зовсім що інше.

Я був членом партії від самого її заснування. І не лише це. М. Попович і я були делеґатами від Стоваришення Український Робітничий Дім на конвенції в Торонто, де засновано партію, яку названо тоді Робітничою Партією Канади, хоч вона була комуністичною партією. Отже я

уважав, що навіть в партії можу обстоювати своє становище відносно подій на Україні, бо я був настільки певний, що те становище є правильне. Тому якраз на партійнім зібранні з'їздових делеґатів я порушив українське питання. Але що дальше вийшло? Хоч пять найсильніших людей серед українських комуністів (усі на платних орґанізаційних посадах) залишено по мені говорити і вони мали "розбити" мене в пух і прах, то ні один з них і не пробував щось подібне робити. Але й не можна було залишити справи так, як є, бо тоді це було б підтвердженням з боку лідерів, що я говорив правду і мав рацію. До цього не можна було допустити. І тому рішено, що того самого вечера, зглядно пізно в ночі, відбудеться засідання краєвого партфракційного бюра, на якому будеться вирішувати "мою справу". В засіданні, зовсім зрозуміло, взяли також участь представники партії і Ліґи Комуністичної Молоді з Тимом Баком на чолі.

Нема місця в цій статті розказати докладніше про те засідання, але треба сказати одне: Ніхто не заперечував того, що я говорив на тайній партійній конференції з'їздових делеґатів, ніхто не домагався від мене відкликання того, що я сказав, а за те при самім кінці засідання **рішено не впустити мене** більше на сесію тайної партійної конференції, що мала знову зібратися в понеділок вечером.

Я побачив тоді, що про події на Україні бояться говорити навіть в партії, я побачив, що лідери будуть відважні говорити байки про Україну перед з'їздовими делеґатами лише в моїй неприсутності. І тоді я рішив раз на все зірвати як з комуністичною партією, так з тим всім рухом, що був під контролею партії. Це означало також покинути роботу в редакції "Українських Робітничих Вістей", яких я був першим редактором. Це я і зробив, не прийшовши на другий день до роботи в редакції "УРВ".

"Викрито й розбито" націоналістичний ухил.

Власне на другий день, в понеділок, 11-го березня 1935 року, відбулися **"Наради Українських Робітничо-Фармерських Масових Орґанізацій"**, що були започаткуванням з'їзду ТУРФДому, конвенції РЗТ, конференції Тодовирназу і т. д. І хоч я не виступав на тих нарадах, бо зовсім не був там на програмі, то наради ухвалили резолюцію п. н. **"УРФМО в боротьбі з націоналістичним, правим та "лівацьким" ухилами"**, якої перша частина звучить:

"Як наслідок недостатнього ідеологічного проводу і притуплення пролетарської чуйності, в центрі УРФМО укривався в замаскованій формі націоналістичний ухил, який остаточно виявився в ширенні недовіря щодо правильності проведення національної політики на Радянській Україні, в обороні націоналістичних контрреволюційних елементів, яких радянська влада покарала за ведення підривної роботи на користь німецького і польського імперіялізму. Цей контрреволюційно-націоналістичний ухил, виявлений в різькій формі **Д. Лобаем,** одним з редакторів "УРВ" — **викрито й розбито. З'їзд звертає особливу увагу** на націоналістичну небезпеку в рядах УРФМО та на необхідність нещадної боротьби з нею". (Підкреслення в резолюції. — Д.Л.)

Ця резолюція, вироблена українськими провідними комуністами в порозумінні і за одобренням Тима Бака, була результатом того, що я говорив на тайній комуністичній конференції з'їздових делеґатів попередного дня. Вона підтвердила, що існує прямий звязок між комуністичною партією і ТУРФДомом, РЗТ та іншими орґанізаціями, вона підтвердила також, що провід комуністичної партії безпосередно контролює ці орґанізації, а в першу чергу ТУРФДім і Робітниче Запомогове Товариство.

Резолюція сама по собі не відповідала правді, але була написана так, як вимагала "партійна лінія". А вже найкомічніше звучало в ній те, що той "страшний" ухил, виявлений мною "в різькій формі", — "викрито й розбито". "Викрито" так, що всі про нього мовчали і я самий мусів його "викрити". "Розкрито" так, що й слова проти нього ніхто не сказав в моїй присутности, і набрали відваги говорити про нього аж тоді, як мене не впустили більше на зібрання. "Розбили" самі між собою — без участи "ухильника". "Розбили" ворога, коли він навіть не був на "полі бою".

Знову хочуть "Радянської Канади".

На тих нарадах знову підтверджено, що ТУРФДім і РЗТ є лише оруддям в руках комуністичної партії для ведення підривної роботи в Канаді. Виступаючи з привітами на нарадах УРФМО, комуністичні лідери і їх попихачі заявили:

І. Бойчук: "З наших з'їздів ми вийдемо з одною думкою . . . **спільно боротись за Радянську Канаду".**

Тим Бак: "Я знаю, що українське робітництво і робітничі орґанізації **будуть піддержувати комуністичну партію в її боротьбі . . . за Радянську Канаду".** "Бо сьогодні робітничий клас організується до **рішучої боротьби під проводом Комуністичної Партії за Радянську Канаду".**

М. Попович: "Наші організації сильні тим, **що йшли під проводом Комуністичної Партії і вони будуть надалі йти під тим самим проводом".**

А. Е. Смит, секретар Канадійської Робітничої Оборончої Ліґи, на закінчення привіту: "Вперед до клясової боротьби — **за Радянську Канаду!"**

Все те є надруковане в офіціяльному звіті нарад УРФМО, все те було надруковане в "Українських Робітничих Вістях" в березні 1935 року.

Як гарно це звучить на з'їзді орґанізацій, що називали і називають себе "культурно-освітними" і "запомоговими". Як гарно це звучить на з'їзді ТУРФДому (тепер ТОУК) і РЗТ, які завжди заявляють, що вони неполітичні і некомуністичні орґанізації. А знаємо, що ця "Радянська Канада" означає комуністичну диктатуру в Канаді — таку диктатуру, в якій були б скасовані всі партії, за винятком комуністичної, і ця одинока комуністична партія правила б у країні при помочі брутальної фізичної сили і терору.

На нарадах УРФМО попісувався також М. Шатульський. Його мудрощі надруковані у звіті п. н. **"Звітна доповідь М. Шатульського про загальний економічний і політичний стан і про участь УРФМО в класовій боротьбі"** і займають більше як половину цілого звіту. Є це "революційна" саламаха, якою Шатульський хотів заманіфестувати безумовну льояльність до комуністичної партії і Москви. Не можна проминути мовчки бодай деяких його фраз, хоч тої саламахи є дуже а дуже багато. Ось деякі уривки з його балаканини:

"Одинокий вихід з кризи — **це шлях революції, шлях всесвітнього Жовтня".**

"Вперед же до боротьби за повалення капіталізму, на оборону Радянського Союзу і за революційний вихід з кризи". (Підкреслення в звіті. — Д. Л.)

"Ми почали активно допомагати в організуванні робітників інших національностей — руських, польських, угорських, німецьких і ін."

"Памятайте, товариші й товаришки, ми цей зворот зробили тільки завдяки ідеологічному проводу комуністичної партії".

"У цій нашій роботі ми стрінулися із завзятим опором певної частини членства, яка ніяк не хотіла поривати із старими способами праці, не хотіла вийти з робітничих домів, яка казала, що наші організації неполітичні, не трейд-юнійні, не безробітні — то їх така робота не зобовязує".

"Навіть коли ми організаційно не зросли — це наш мінус — ми маємо контакт з трудящими масами та їхніми організаціями". (Підкреслення моє. — Д.Л.)

А ось говорить Шатульський про "національну політику" "радянської влади" на Україні, при чому без ніяких доказів обкидає грязюкою своїх давних товаришів Ірчана й Сембая. Він каже:

"Членство наших організацій, йдучи за ідеологічним проводом комуністичної партії, в національній і у всіх політиці радянської влади було й залишається повністю на ленінському становищі".

Беззастережне довіря лише до "радянської влади" в СССР.

А ще далі Шатульський говорить виразніше: **"національна політика партії й радвлади на Україні правильна; ми маємо повне й беззастережне довіря й до партії й до влади, рідної нам по класу . . ."**

"Коли радянська влада когось карає й не подає повних чи й ніяких про це звідомлень — то вона знає чому вона це робить і ми її за це квестіонувати не будемо. Ми, як комуністи, як члени робітничого класу, **висловлювали, висловлюємо й будемо висловлювати її повне й беззастережне довіря".** (Підкреслення у звіті. — Д.Л.)

Оце говорить чоловік, що називає себе українцем, це говорить чоловік, що жиє в Канаді і є лідером організації, від імени якої виступає. Він має повне й беззастережне довіря не до канадійської влади, бо він її на кожному кроці підкопує, але має таке довіря до московської комуністичної влади, яка винищувала й винищує український нарід.

А кінчить Шатульський свою балаканину такою заявою: **"Наші організації визнають і йдуть за ідеологічним проводом комуністичної партії й надалі ми повинні й будемо визнавати тільки цей провід, бо це одинокий провід, що веде трудящих до визволення з капіталістичного гнету".** (Під "нашими організаціями" Шатульський розумів ТУРФДім і Робітниче Запомогове Товариство.)

Такою була цілий час політика комуністичного проводу в ТУРФДомі й РЗТ, який слухняно виконував прикази комуністичної партії і був льояльний лише до "радянської влади", який своєю столицею уважав не Оттаву, але Москву. Отже не було нічого дивного в тім, що в часі війни, коли Сталін і Гітлер стали союзниками, канадійський уряд проголосив ТУРФДім нелеґальною орґанізацією нарівні з комуністичною партією. Бо ця партія, яка активно виступала проти війни, що було рівнозначне зі зрадою Канади, вповні контролювала ТУРФДім і провід ТУРФДому ніколи не відрікся її контролі.

Але той самий провід — знову таки на інструкції комуністичної партії — пізніше заявляв перед цілою Канадою, що ТУРФДім є невинною культурно-освітною орґанізацією, що він займався лише мистецтвом і спортом, що він ніколи не мав нічого спільного з політикою або з комуністичною партією. І багато визначних канадійців далися зловити на цей блахман і повірили в комуністичну байку про аполітичність ТУРФДому. Вони домагалися від уряду в Оттаві, щоб привернув орґанізації леґальність і сконфісковані будинки, бо, мовляв, ця орґанізація цілком невинна і її вчинено велику кривду. Вони уважали, що дійсно обороняють добру справу. Вони не знали, що комуністичні махери змалювали перед ними комуністичну пяту колюмну як невинну демократичну українську орґанізацію.

Пізніше, коли Гітлер пішов війною на Совітський Союз і Москва проти своєї волі стала союзником західних демократичних держав, в тому числі й Канади, канадійський уряд привернув леґальність ТУРФДомові і передав йому сконфісковані будинки. І лише тому, що Гітлер воював проти СССР, комуністи нагло змінили фронт і стали підтримувати війну, а також почали збирати допомогу для Совітської Росії. (Після заборони комуністична партія існувала нелеґально, а потім проголосила себе як "проґресивна партія праці", під якою фірмою існує досі.)

Викриття шпигунської афери в Канаді.

Але таки ще в тому самому 1945 році, коли провадилася війна проти гітлерівської Німеччини, "союзна" Росія розпочала шпигунство в Канаді. Ця шпигунська афера вийшла на яв в лютому 1946 року. Показалося, що деякі лідери канадійської комуністичної партії грали в шпіонажі головну ролю. Фред Ровз, одинокий комуністичний посол федерального парляменту, був засуджений на пять років вязниці. Сем Кар, краєвий орґанізатор партії, втік перед арештом з Канади. Королівська комісія, що розсліджувала шпигунську аферу, навела досить фактів про участь Сема Кара у шпигунстві. (Пізніше Сема Кара арештовано в Ню Йорку і засуджено в Канаді на вязницю за шпигунство.)

Але ТУРФДім, ТУК чи ТОУК ніколи не відмежувався від того Сема Кара і не засудив його, хоч він на з'їзді ТУРФДому в 1931 році перехвалювався, що "недалеко той день, коли під проводом КПК... ми візьмемо владу в свої руки", хоч він заявляв, що "наші робітничі орґанізації приймають заклик до світової революції". ТУРФДім-ТОУК ніколи не виступив і проти Фреда Ровза. Навпаки, преса цієї орґанізації — "Укр. Життя" й "Укр. Слово" — представляла Фреда Ровза як великого "мученика", що, мовляв, потерпів за "робітничу справу", і закликала збирати фонд на його оборону. Вона ніколи не виступила проти шпигунства, але нападала за її викриття на канадійський уряд. Суд над шпигунами називала "полюванням за відьмами". Винувала за шпигунство не Совітську Росію, але Канаду, яка була примушена боронитися перед шпигунами. Таке було становище ґазет, що є орґанами ТУРФДому-ТОУК і Робітничого Запомогового Товариства і їх утримують члени цих товариств.

А в теперішній "холодній війні" між західними демократіями і Совітським Союзом ці дві ґазети в українській мові в дійсности виступають немов орґани совітського уряду. Вони кожну справу обговорюють зі становища російської совітської імперії і завжди признають рацію Москві, а в той сам час гостро нападають на Канаду, Зєдинені Держави і Велику Британію. Ще ніколи не сказали вони доброго слова про прем'єра Канади, або якого іншого члена канадійського уряду. Навпаки, завжди пятнують їх як найбільших реакціонерів і "паліїв війни". А в той сам час при кожній нагоді і без нагоди підносять попід небеса Сталіна, Молотова, Вишинського, Хрущова, Кагановича, Мануїльського. Мається враження, що ці ґазети виходять не в Канаді, але в СССР.

В такім самім дусі виголошуються промови і лекції в Українських Робітничих Домах, в подібнім дусі ухвалюються резолюції на з'їздах ТУРФДому-ТОУК. Одним словом, вся "культурна-освітна" робота цієї орґанізації та її преси має на меті підкопувати демократичний лад Канади і підготовляти ґрунт для заведення комуністичної терористичної диктатури, яку вони на глум називають "народною демократією".

ДУМКИ ПО ДОРОЗІ В КАНАДУ

(Стаття з ґазети "На хвилях океану", що була видана на кораблі "Дженерал Стюарт", який прибув до Галифаксу 15 листопада 1947 р.)

Кожний з нас збагнути рад, що перед нами, яка доля чекає нас там в новому світі — в Канаді. Але далекі обрії на безкраєму морі вперто мовчать, окутані мрякою. Ми знаємо тільки, що залишилось за нами. Ми залишили за собою згарища і руїни Европи, по яких блукає сьогодні обідніле людське серце і від болю та мук застигла людська душа.

Ми покинули старий континент, що довгі віки запліднював своїми думками та ідеалами своєї творчости і християнською культурою майже весь світ. Оцей наш старий континент лежить сьогодні поранений, розтерзаний, ожебрачений, схаотизований в матеріяльних, але передусім моральних злиднях і болях, а в додатку ще і розтятий залізною куртиною на двоє, остався там справжнім кримінальним домом божевільних. За тією залізною куртиною в кліщах тоталістичного режіму і в розумінні комуністичної дурійки та маніяцтва ще й досі карається в неволі наша многострадальна Батьківщина — Україна, теж в нечуваних руїнах і згарищах, бо витерпіла й винесла на своїх плечах найбільший тягар другої світової війни.

Ми її вірні діти, що оціліли в останній світовій заверюсі й опинилися по цей бік залізної куртини, замість спішити їй на рятунок, пливемо тепер до вільної Канади — на працю, бо ми любимо волю і ненавидимо деспотизми та тоталізми, що шаліють ще досі на наших землях. Ми є сини свободолюбивого українського народу, що вже цілих тридцять років змагається в нерівній боротьбі з цією хворобою людства без всякої зовнішньої допомоги. Хоч біль мов гадина край серця нашого вється за втраченою батьківщиною, ми духом не падаємо. Зі всього багацтва, що нам ще залишилося, несемо в новий світ найдорощий і найцінніший клейнод, вічно живий спогад про нашу многострадальну Україну. Прагнемо, щоб її доля була перестorогою і мементом для людей доброї волі в світі і для всіх християнських народів. Ми не перестанемо будити і перестерігати світ перед забріханістю і облудою комунізму.

В новому світі не мріємо про мякі перини вигод, бо життя нас гартувало і навчило, що тільки "мамина любов є на цьому світі за дармо", і що джерелом усіх і всяких вартостей і моралі на світі є — праця. Маємо молодечий запал і сили, добру волю й охоту до праці для звеличання Канади — тієї держави, що перша дала нам помічну руку, змогу і шанси творити нове життя.

Ми невимовно вдячні канадійському урядові і суспільности за їхню моральну допомогу і ніколи не заведемо їхніх сподівань бути корисним, пожиточним і творчим чинником канадійського суспільного життя.

Проф. Ярослав Б. Рудницький.

КАНАДІЙСЬКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Стан дослідів над канадійськими місцевими назвами

МОЗАЇКА географічних назв Канади незвичайно різнобарвна, повчальна й цікава для всіх: і для науковця-географа, історика, етнографа чи (зокрема для) мовознавця,— і для кожної людини, що має інтерес до минулого цієї мальовничої й великої країни. Нічого дивного, що канадійська топономастика (географічне назовництво) притягає вже здавна увагу наукового світу, як теж і офіційних урядових чинників. Є цілий ряд праць, присвячених канадійським назвам, як напр. окремі урядові публікації "Географічного Бюра Канади" (Geographic Board of Canada[1]), є перша синтетична спроба пояснялього географічного словника п. н.: "The Origin and Meaning of Place Names in Canada by G. H. Armstrong, M.A., Toronto, The MacMillan Company of Canada Ltd. 1930, є врешті дуже цінний бібліографічний показник дослідів над географічними назвами Канади (до 1948 року) в формі книжки: Richard B. Sealock & Pauline A. Seely: Bibliography of Place Name Literature. United States, Canada, Alaska and Newfoundland. Chicago. American Library Association, 1948.

За вийнятком незвичайно вартісних публікацій "Географічного Бюра Канади," а зокрема двох брошур: Place-Names of Alberta. Published for the Geographic Board by the Department of the Interior, Ottawa 1928 і Place-Names of Manitoba. Published for the Geographic Board by the Departament of the Interior, Ottawa 1933, ніякі інші праці не згадують про канадійські місцеві назви слов'янського походження. Такі назви, як напр. **Новий Київ, Галич, Москва, Краків** і ін., зовсім промовчані в праці Армстронґа, — як сказано, синтетичній праці про канадійське місцеве назовництво. Перший, хто присвятив окрему увагу українським назвам у Канаді

[1]) Geographic Board of Canada: Eighteenth Report... containing all decisions to 31 March 1924; Nineteenth Report... containing all decisions from April 1, 1924 to July 31, 1927 і ін. Geographic Board of Canada тепер називається "Canadian Board on Geographical Names" і має свій осідок в Оттаві, а представництва в майже усіх провінціях Канади.

Професор Ярослав Б. Рудницький,

перший професор слов'янських мов Манітобського Університету в Вінніпеґу, дійсний член Української Вільної Академії Наук, Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка, віцепрезидент Американської Асоціяції Славістів Канади, член Манітобського Історично-Наукового Товариства й Лінґвістичного Об'єднання Америки, перед приїздом до Канади (1949 р.) викладав українську й слов'янську філологію в Українському Вільному Університеті в Празі (ЧСР), від 1945 в Мюнхені (Баварія). Автор багатьох праць із українського й слов'янського мовознавства присвячував у своїх дослідах окрему увагуназовництву (ономастиці) й дав першу в українському мовознавстві синтетичну працю про "Географічні назви Бойківщини (Середніх Карпат)" (Львів 1939), перший показник назв України п. н. "Українські місцеві назви" (Прага 1942), крім монографій про походження й значення багатьох українських назв, як "Самбір", "Теребовля", "Стрий", "Дорогобич", "Львів" і ін., українських особових назв і назви "Україна".

Департамент Слов'янських Студій (Department of Slavic Studies) Манітобського Університету під кермою проф. Рудницького засновано в 1949 році й уведено тут вперше українську мову, як предмет студій. Т-во Український Народний Дім у Вінніпеґу пожертвувало на розбудову україністики в цьому Департаменті частину дублетів із своєї книгозбірні, а крім цього 250 долярів на купівлю українських книжок для новоствореного Департаменту.

був (за нашим відомом) Мих. Кумка[2]), принагідно згадував про них П. Юзик[3]), та й врешті автор цих рядків вказував у багатьох статтях на це цікаве явище загально-слов'янської й спеціяльно української географічної номенклятури в Канаді[4]), та ін., але якоїсь окремої наукової студії на цю тему досі в американському назвознавстві немає й тому ми хочемо на цьому місці зайнятися цією справою ближче, використовуючи матеріял із мап, географічно-статистичних показників українських пропам'ятних книг, календарів, часописів та з інформацій, поданих нам окремими громадянами Канади усно, або на письмі.

Поділ назв Армстронґа за історичним принципом.

Згаданий вище Армстронґ розрізняє з історичного становища такі періоди в розвитку канадійського місцевого назовництва[1]):

1) "Індіянський період" — найстарша верства назв таких, як: **Вінніпеґ, Ніяґара** і ін.

2) "Період дослідження" Канади португальськими, еспанськими та фанцузькими мореплавцями з номенклятурою такою як: **Фунді, Бра д'Ор, Шалер** і ін.

3) "Французький період", в якому повстали такі назви, як: **Ст. Лоран, Ст. Марі, Луїсбурґ, Фронтенак** і ін.

---

[2]) Пор. Мих. Кумка: Околиці і школи названі українськими іменами в Канаді, Ілюстрований Календар "Українського Голосу", Річник XX, Вінніпеґ, 1937, стор. 103-9.

[3]) P. Yuzyk: Community founders: Peter Krysak — Founder of Krydor, Saskatchewan Bulletin. Journal of the Saskatchevan Teacher's Federation. 1947 Council Issue. January 1948, Vol. XIV, No 1, p. 57—8 і: The contributions of the Ukrainians to Manitoba. Opinion No. 4, April 1949, Winnipeg, Man., pp. 3—4 and 8 і те саме в річнику Ukrainians in Canada. Business Year Book 1949-50, Вінніпеґ, Ман., стор. 87—9.

[4]) Напр.: "Переміщені назви" в журналі "Пу-Гу", Авґсбурґ, ч. 31/1947, стор. 12; "Культ Шевченка й місцеві назви (Дещо про назву "Шевченко", тепер "Вайта" в Манітобі)" Новий Шлях ч 19/1949; "Петлюра" в Манітобі. (До місцевого назовництва Канади)" Новий Шлях ч. 43/1949; "За майбутнє української культури в Канаді", Новий Шлях ч. 22/1949; "Нова українська географічна назва в Канаді". Новий Шлях ч. 94/1949; "З дослідів над канадійсько-українським місцевим назовництвом. Культові назви в Канаді", Календар-Альманах НШ на 1950 рік, Вінніпеґ (1949), стор. 46—7. та ін. Пор. теж авторове звідомлення про лінґвістичний атляс Канади де окремо говориться про географічні назви слов'янського походження: "Slavic Linguistic Atlas of Canada" (First Report, May 1949), Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages, No. 1, Vol. VII, Philadelphia 1949, p. 13—4.

---

[1]) G. H. Armstrong, op. cit. XI.

4) "Період Британських Льоялістів", що відзначений в канадійському назовництві такими географічними назвами, як: **Йорк, Веллінґдон, Лондон** і ін., та врешті:

5) "Модерний, або національний період" розвитку місцевого назовництва, коли то родженці Канади вибирали назву з матеріялу їхнього довкілля, часто в пам'ять червоношкірих, частіш на згадку державних мужів, правників, добродіїв і ін.; сюди належать такі назви, як **Саскачеван, Оканаґан, Ферні, Тіммінс, Кіченер** і ін.

Цей поділ зроблений із чисто історичного становища. Він дуже цінний, витриманий і опертий на історичних даних Канади. При всіх його додатніх сторонах, він промовчує в місцевому назвотворенні ролю деяких етнічних груп канадійського суспільства, напр. слов'янського елементу. Коли взяти до уваги факт, що в Канаді є около 180 назв українського походження, до 20 польських і російських та ін. назв, треба оглянутися за іншим поділом (клясифікацією) канадійського топономастичного матеріялу, щоб дати вичерпний образ канадійської географічної номенклятури.

На нашу думку географічні назви Канади, як узагалі назви американського суходолу, можна упорядкувати за лінґвістичною (мовознавчою) схемою в такому порядку:

Поділ за мовознавчим принципом

1) Назви індіянського субстрату — найдавніш засвідчені в Канаді географічні назви типу: **Вінніпеґ,** Ман., **Торонто,** Онт., **Саскатун,** Саск., **Атабаска,** Алта. і ін.

2) Назви романського походження, а саме:
   а) португальського, напр. **Фонді,** Н. Ш. (з порт. Rio Fonde глибока ріка).
   б) еспанського, напр. **Квадра,** Алта. й Бр. К. (з есп. Quadra — особова назва),
   в) французького, напр. **Монтреал,** Кве. (з фр. Mont Royal), **Ст. Боніфас,** Ман., **Портаж ля Прері,** Ман. і ін.
   г) італійського, напр. **Палермо,** Онт. (від: Palermo на Сицилії); **Беніто,** Ман.; **Карузо,** Алта.

3) Назви германського походження, а саме:
   а) назви англо-саксонського походження, напр. **Лондон,** Онт., **Кембрідж,** Онт., **Ванкувер,** Б. К. і ін.
   б) назви німецького походження, напр. **Лютер,** Онт., **Оснабрук,** Онт., **Штайнбах,** Ман., і ін.
   в) назви ісляндського походження, напр. **Рейкявік,** Ман., **Ґімлі,** Ман., **Гусавік,** Ман., і ін.
   г) назви скандинавського походження, напр. **Стокголм,** Саск., **Берґен,** Ман., **Норквей Гавз,** Ман.
   ґ) назви голяндського походження, напр. **Барнеґат,** Алта.

4) Назви кельтського походження, а саме:
   а) ірляндського, напр. **Белфаст,** Н. Ш., **Карлов,** Онт., і ін;
   б) шкотського, напр. **Скоч Бей,** Ман., **Скотленд Фарм,** Ман., **Арґил,** Ман.
5) Назви слов'янського походження, а саме:
   а) українського, напр. **Україна,** Ман., **Січ,** Ман., **Галич,** Ман.;
   б) російського, напр. **Москов,** Онт., **Волга,** Ман., **Толстой,** Ман.;
   в) польського, напр. **Варсав,** Онт., **Вісла,** Ман.;
   г) з інших слов'янських мов, напр. **Гамрлік,** Ман. (чеського пох.), **Шути,** Б.К. (словацького пох.) і ін.
6) Інші назви:
   а) латинізовані назви, напр. **Реджайна,** Саск., **Нова Скошія** і ін.
   б) грецизовані, напр. **Одесса,** Онт., **Алфа,** Ман., **Делта,** Ман., і ін.;
   в) еврейського походження, напр. **Ісус** (Jesus Isl.), Кве., **Марія,** Онт., **Бабел,** Алта., **Барака,** Алта.
   г) штучні назви: **Транскона,** Ман., **Флін-Флон,** Ман. і ін.
   ґ) іншомовні назви: **Балаклава,** Онт.

Клясифікація канадійських місцевих назв

Як бачимо, клясифікація канадійського місцевого назовництва за мовознавчим принципом не тільки, що вичерпує індивідуально всі можливі випадки топономастичного матеріялу, але теж має деякі прикмети історичної клясифікації: вона дозволяє групувати назви за історичною перспективою, не вилишаючи з поля зору мовознавчого принципу. Індіянські назви напр. можемо за мовознавчою системою ставити однаково добре на початку, як і за історичною системою. Назви романського походження теж даються узгіднити з історичною схемою. Так само й назви германського походження.

В загальному слов'янські й українські географічні назви в Канаді займають скромне місце в порівнянні з назвами індіянського походження **(Вінніпеґ, Саскатун, Атабаска),** анґлійського походження **(Мідл Чирч, Форт Ґаррі),** французького походження **(Ст. Боніфас, Портаж ля Прері),** ісляндського **(Ґімлі, Гусавік),** чи інших.

Як у цьому назовництві так і в українському можна відрізнити такі основні категорії назв:

I. Переміщені назви, зн. назви перенесені переселенцями з т. зв. Старого Краю, напр. **Україна,** Ман., **Дніпро,** Саск., **Галич,** Ман., **Новий Київ,** Алта., і ін.

II. Перенесені з назв осіб, а саме:
1) з назв святих, напр. **Ольга,** Ман., **Ст. Майкел,** Алта. й інш.
2) з назв визначних діячів, поетів, героїв, і інш., напр. **Куліш,** Ман., **Шевченко** (тепер **Вайта),** Ман., **Богдан,** Ман., **Мазепа,** Алта., **Петлюра,** Ман., **Біґорай,** Алта., і ін.
3) з назв перших поселенців, поштарів, і взагалі визначніших громадян даної оселі, напр. **Василь,** Алта., **Клечковський,** Саск., **Шандро,** Алта., і ін.

III. Новотвори — назви, що їх створено на канадійському терені,
1) на зразок відповідних у Старому Краю, напр. **Зелена,** Ман., **Долини,** Ман., **Гори,** Саск. і ін.
2) без відповідників у старокраєвому назовництві, напр. **Згода,** Ман., **Восток,** Алта., **Вільна,** Алта. і ін.
3) назви штучні, комбіновані з частин слів, напр. **Кридор,** Саск., **Мелеб,** Ман., **Мирнам, Алта.**

В цілому є коло 180 канадійсько-українських назв, пошт, станцій, місцевостей, церковних площ, цвинтарів. Половина з них вживається неофіційно в приватному вжитку; це останнє відноситься до церковних площ, цвинтарів, фарм, тощо.

Не вважаючи на свою культурно-історичну, географічну, етнологічну й мовознавчу вартість, канадійсько-українські географічні назви не дочекалися досі гідного наукового дослідження. Праця автора, це перша того рода синтетична розвідка. Вона є частиною т. зв. "Слов'янського Лінґвістичного Атлясу Канади", що опрацьовується як продовження "Лінґвістичного Атлясу Америки й Канади" при American Council of Learned Societies.

ANTONIVKA,* Sask.[1])

АНТОНІВКА,* Саск. — Назва площі серед смерек, шість миль на північ від Канори, три милі від станції Амстердам, при дорозі ч. 9, на якій стоїть гр.-кат. церква Успення Пречистої Діви Марії. Згідно з інформаціями о. Н. Дрогомирецького (Калґарі) назва перенесена з Галичини: "люди приходили з **Антонівки,** Товмацького повіту (Ст. Шевчук і ін.) починаючи з 1904 року."

Щодо походження назви **Антонівки,** то це типова під-

[1]) Назви, після яких поставлено зірку, це назви незасвідчені в офіційних списках, чи (більших) мапах; їх узято з літератури в українській мові зокрема з "Пропам'ятної Книги Поселення Українців в Канаді", чи теж із усних інформацій. Це зазначено кожночасно в "Літературі" при кінці розділу про дану назву.

особова назва (зн. від назви особової **"Антін"**) із наростком **-івка,** прикметним для південно-західних теренів України.

Література: Пропам. Книга, стор. 233.

BABYNA DOLYNA,* Sask.

БАБИНА ДОЛИНА,* Саск. — Назва долини в місцевості Рокстон, Саск. "Коло "бабиної долини" мешкав вже Михальчук, що приїхав 1887 року, і старша віком вдова, від якої пішла назва цеї долини."

Література: Ів. А. Павчук: Історія української громади в Рокстон, Саск, Календар УГ 1940, стор. 32.

BAVILLA, Alta.

БАНИЛІВ, Алта. — Назва школи й забудовань в Алберті, недалеко оселі Шандро. Назва перенесена з Буковини, де Банилів — село над Черемошем, звідтіля приїхало декілька переселенців до Канади, м. ін. три брати Шандри з родинами. Пор. **Шандро.**

Література: Письмо О. Григоровича з квітня 1949, п. П. Зварича з 25 квітня 1950.

BIGORAY RIVER, Alta.

БІҐОРАЙ, Алта. — Назва ріки, допливу Атабаски в північній Алберті, до 1949 року знаної як **Москеґ Рівер** (Moskeg River). В літі 1949 року перейменовано **Москеґ Рівер** на **Біґорай Рівер** в честь летуна-старшини українського роду, Володимира Біґорая, сина фармерської родини з містечка **Редвотер** в Алберті, що, бувши вчителем, вписався на початку другої світової війни до канадійської летунської армії, як доброволець, служив при летунах на терені британських островів, опісля в Індії, в Північній Африці, та знову в Великій Британії, звідки брав участь в боях з німецькими літаками й згинув геройською смертю в однім із налетів на Німеччину. Офіційне перейменування подано в The Alberta Gazette, Vol. 45, No. 30, Edmonton 1949, page 1139: *"Bigoray River* not Muskeg River (In honor of the late P/OW W. Bigoray DFM of Redwater, Alberta).

Назва **Біґорай** — це родинна назва того самого типу, що **Долинай, Лучкай, Ревай** і ін., відомого в Галичині й на Закарпатті. Назва має за основу слово "біґар, биґар, беґар" — 'палиця, кийок, палка', пор. Грінченків Словник I, 78, 97 і 103.

Література: Крім вістки в офіційній The Alberta Gazette (пор. угорі), про цю назву були згадки майже у всій українській пресі в Канаді в 1949 році (напр. Українські Вісті, Едмонтон ч. 40 і 50/1949; Канадійський Ранок, Вінніпеґ, ч. 691/1949 і ін.) та окремі статті, напр. Д-р Я. Р-ий: "Нова географічна назва в Канаді", Новий Шлях, Вінніпеґ, ч. 94/1949; Я. Р.: "З дослідів над канадійсько-українським місцевим на-

зовництвом. "Культові назви в Канаді", Календар-Алманах Нового Шляху на рік 1950, стор. 46-7. Докладний життєпис із світлиною В. В. Бігорая подали Едмонтонські Українські Вісті в ч. 50 з дня 27 грудня 1949.

BILYA VELYCHKA,* Sask.

БІЛЯ ВЕЛИЧКА,* Саск. — Назва триакрової церковної площі, на якій стоїть гр.-кат. церква Введення Пречистої Діви Марії, збудована 1911. Площу подарував фармер Іван Величко й звідси пішла назва.

Прізвище **Величко** — типове й часте українське прізвище, зв'язане з прикметником **великий,** як напр. **Малишко** від **малий.**

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 188.

BILYA PARKHOMY,* Sask.

БІЛЯ ПАРХОМИ,* Саск. — Назва чотироакрової площі коло Кридора, Саск., на якій стоїть гр.-кат. церква св. о. Миколая. Назва пішла від одного з основників парохії Семена Пархоми.

Прізвища **Пархома** з імення власного, а це з грецької мови.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, 190.

BOBULYNCI,* Sask.

БОБУЛИНЦІ,* Саск. — 1) Назва рівної, чистої площі, шість миль на схід від Понас Лейк, Саск., на якій збудовано гр.-кат. церкву Преображення Г.Н. Ісуса Христа. 2) Назва школи в Манітобі. За інформаціями о. Н. Дрогомирецького (Калґарі) це назва перенесена з Галичини: поселенці приїхали сюди головно з села **Бобулинець,** Бучацького повіту.

Походження назви галицьких **Бобулинець** не зовсім ясне. Найправдоподібніш це відособова назва ("Бобула") із наростком **-инці,** типовим для південно-західних теренів України.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 237-8.

BOHDAN, Man.

БОГДАН, Ман. — Оселя й назва пошти (1915) в південній Манітобі в окрузі Етелберт. Назва зв'язана з хресним іменем ("Christian Name of Ukraine statesman", PN Man. 17) Богдана Зіновія Хмельницького, славного українського козацького гетьмана (1648—1657), властивого творця другої української "Козацької Держави" в половині XVII. сторіччя. Після успішних воєн із поляками (Жовті Води, Корсунь, Пилявці, Зборів), переможений під Берестечком (1651) заключив договір у Переяславі з московським царем (1654), що ним забезпечувалася самостійність української держави під одним володарем (царем), а в союзі з московською державою. Замість союзу ви-

йшла окупація й обернення України в московську колонію. Огірчений "союзом" помер у своїй столиці Чигирині 6-го серпня 1657.

Назва **Богдан** (теж: **Богодан**), це стара українсько-слов'янська назва, відповідник грецького **Теодор**. Як місцева назва в Старому Краю вживається звичайно з наростком **-івка**, отже: **Богданівка**, хоч на Закарпатті є (під румунським впливом) місцева назва: **Богдан-Богдан**, без ніякого наростка. Подібні назви в Україні: **Дора, (Піп) Іван**, і ін., в Канаді: **Василь**, Алта., **Іван**, Онт., **Ольга**, Ман., і ін.

Література: Пропам. Книга, 174; Календар УГ 1937, стор. 160; Place-Names of Manitoba, стор. 17.

BODNARI,* Sask.

БОДНАРІ,* теж: **Коло БОДНАРІВ,*** Саск. — Назва площі й гр.-кат. церкви св. Ай. Петра й Павла, посередині між Вондою, Прудгомом і Алвеною, Саск. Площа рівна, очищена, 2 акри землі, до залізниці в Алвені півсьома милі, до Сматс сім миль, дороги добрі, доступні, церква посередині українських поселенців. Стара церква стояла в північнім кінці фарми, нова стоїть у південнім. Тому що фарма належала до П. Боднара, названо площу й парохію його й його родини прізвищем.

Назва **Боднар**, теж: (сх.-укр.) **Бондар** від слова "боднар", дуже часта в Старому Краю. Широко-відома пісня про **Бондарівну** (дочку **(Бондара)** й пана Каньовського в українському фолькльорі. Як місцеві назви зустрічаємо в Старому Краю: **Бондарі, Боднарів, Бондарів, Боднарівка** й **Бондарівка** в різних повітах на заході й сході.

Література: Пропам. Книга, стор. 194-5.

BOROWCH (BOROWEC), Alta.

БОРІВЦІ, Алта. — Назва школи в окрузі Ту Гілс в Алберті, три й пів милі на північний схід від Віллінгдону. Це назва переміщена з Старого Краю, де **Борівці** — село на Буковині. З Боровець приїхали переселенці до Канади в цю околицю.

Назва зв'язана з словом **бір**; наросток **-івці** вказує на людей що жили первісно в борі.

Література: Письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

BORSHCHIV,* Sask., Alta.

БОРЩІВ.* — 1) Назва площі й церкви св. Ап. Петра й Павла вісім і пів милі на південь від станції Прудгом, Саск.; 2) Оселя й площа 40 акрів в Алберті, три й пів милі від залізничої станції Гайт, Алта. "Сама назва показує, що люди тут з Борщівщини" з Галичини. Старокраєвий **Борщів** — повітове місто на Галицькому Поділлі, 5,000 мешканців (перед II світ. війною); у повіті два міста й 73 села, як Бабинці, Більче, Худіївці, Глибочок, Королівка, Кривче, Мушкатівка, Мишків, Олексинці, Піщатинці, Пожарища, Шершенівці, Шунарка, Шишківці,

Сков'ятин, Сапогів, Стрільківці, Верхняківці, Вовківці й ін. На спогад повітового осередку перші поселенці з Борщівщини в Канаді назвали місцевості за назвою повітового міста.

Старокраєвий **Борщів** — дуже давня оселя. Він стояв первісно там, де ще й до сьогодні є т. зв. "Старий Борщів". Навіть колишній борщівський замок був побудований на старому городищі ще з передхристиянських часів. Як давня назва, сказати годі. Вперше виступає, як здається, в XV ст. в історичних документах.

Походження назви в'яжеться з рослиною "борщ", подібно як у таких самих назвах, як: **Борщовичі** (Перемищина), **Борщівка** (Кам'янець-Подільщина, Рівенщина й ін.), **Борщівці** (Вінниччина) й ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 197, 276; Ілюстр. Календар "Канад. Українця" на р. 1928, Вінніпеґ 1928, стор. 50; В. К. З минувшини галицьких міст. Борщів. "Свобода" Львів, ч. 16/1918.

BOIAN, Alta.

БОЯН, Алта. — Назва оселі й пошти (1913) в Алберті, перенесена з Старого Краю з Буковини (Черновеччина): "after a village in Bukovina; settlers in this district came from Boian", PN Alta., стор. 22.

Буковинський **Боян** — це стара українська назва, найправдоподібніше, первісна назва особи, першого поселенця **"Бояна"**. Аналогічна назва мітичного **Бояна** з "Слово о полку Ігореві" не має, мабуть, ніякого зв'язку з цією місцевою назвою.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 22.

BRODY,* Alta.

БРОДИ,* Алта. — Назва колонії та школи (1908), 4 милі від Мондеру, в Веґревілській окрузі в Алберті. Назва показує, що люди прийшли сюди з Брідського повіту, з Галичини. Старокраєві **Броди** — містечко у теперішній Львівській області, столиця району, в якому знаходяться такі села, як: Білавці, Берлин, Бордуляки, Дітківці, Конюшків, Коршів, Піски, Заболотці, Руда й ін. В місті було багато жидів, яких за Австрії стягнуло туди торговельне значення **Бродів,** званих східнім Трієстом Австрії, задля живих тоді торговельних зносин з Росією й Німеччиною. В самих початках Броди були заселені виключно українцями. Містом стали щойно в 1580 році. Що була це старовинна українська оселя, доказують археологічні розкопки в її околиці, зокрема в селі Чехах та Висоцьку.

Броди — стара українська назва від слова "брід". Видно, що в цьому місці був догідний перехід через річку вже з найдавніших часів. Коли місто було власністю Станислава

Жолкевського (1584) він назвав його "Любич" від свого гербу. Одначе ця назва не прийнялася й населення дальше називало місто його старою українською назвою **Броди**, що остаточно перемогли й закріпилися в офіційному вжитку.

Л і т е р а т у р а : Ілюстр. Календар "Канад. Українця" на р. 1928, Вінніпеґ 1928, стор. 195; лист П. Зварича з 25 квітня 1950; про старокраєві **Броди** див. В. К.: З минувшини галицьких міст. Броди. "Свобода". Львів, ч. 6/1918.

BUKOWINA, Sask.

БУКОВИНА, Саск. — Назва оселі в Саскачевані й кількох шкіл у Саск., Алта. й Ман. Назва перенесена з частини України — Буковини, звідкіля прийшли перші поселенці в дану околицю. За переселенцями дехто називає **Буковину** в Алберті просто: **"Буковинці"** (пор. П. Божик: Церков українців в Канаді, Вінніпеґ 1927, стор. 205).

Буковина в Старому Краю — карпатська та підкарпатська країна в околиці Пруту та Серету. Після ослаблення Галицько-Волинської Держави вона перейшла до Молдави, а 1527 до Туреччини, 1775 до Австрії. По розпаді Австрії північна частина Буковини приєдналася на короткий час до України, але румуни зайняли її, розділивши між інші частини Румунії. Тепер належить до України.

Назва **Буковини** зв'язана з словом "бук", пішла, найправдоподібніше, від букових лісів, що їх багато на цій території. В Карпатах багато назв гір "Буковина", в Галичині є село **Буковина** (Дрогобицька область), побіч таких, як: **Букова, Буків, Буківець.**

Л і т е р а т у р а : Календар УГ 1937, стор. 108; "Провідник" на 1931 рік, Вінніпеґ 1931, стор. 40.

BUCHACH,* Sask., BUCZACZ, Alta.

БУЧАЧ,* Саск. — Назва рівної очищеної двоакрової площі, три милі від містечка Гейзел Дел, Саск., на якій стоїть гр.-кат. церква Св. Покрови. Наші люди почали заселювати околицю від 1906 року, приїжджаючи сюди з різних сторін бучацького повіту з Галичини. Церкву почали будувати в 1913 році. Площу назвали за містом Бучачем у Галичині.

Крім саскачеванського є ще **Бучач** в Алберті. Є це "назва школи зорґанізованої в 1910 р. поселенцями бучацького повіту. Першими учителями були Настя й Іван Рурики, пізніш Іван Зварич. Недалеко гарна гр.-кат. церква "Коло Глусів" (див. туди). Місцевість 10 миль на північ від міста Іннісфрі при сіенарській залізниці." (З листа П. Зварича з 25-го квітня 1950). Як і **Галич** (див. туди) так і **Бучач** в англійській мові прийнято за польською транслітерацією: *Buczacz* замість *Buchach* і "тому жаден англієць не годен цієї ориґінальної назви відчитати з таблиці на школі" — як інформує П. Зварич у своєму листі.

Старокраєвий **Бучач** — повітове місто над Стрипою на Галицькому Поділлі. Понад 7,500 мешканців перед II. світовою війною. В повіті 4 міста й 82 села, як напр.: Бариш, Білявинці, Бобулинці (див. вище), Доброполе, Городок, Григорів (див. туди), Грушка, Курдибанівка, Матушівка, Медведівці, Озеряни, Переволока, Пилява, Жизномир, Сороки, Вербятин, Трибухів й ін. Місто **Бучач** виступає в історії досить скоро як власність родини Бучацьких, що в часах іще перших татарських нападів побудували тут укріплений замок. До ряду міст піднесено Бучач у 1558 році. Султан Магомет IV здобув місто в 1672 й заключив тут із Польщею відомий договір, яким Польща зобов'язувалася платити Туреччині данину, залишити туркам Кам'янець Подільський, а Україну козакам під проводом султана. В чотири роки пізніш турки здобули знову Бучач, зруйнували його з мурами й замком. В 1732 відновив його Степан Потоцький і заселив його новими мешканцями. З 1612 Бучач був важливим осередком оо. Василіян.

Назва **Бучач** в'яжеться з словом "бук", пішла, найправдоподібніше, від букових лісів, що тягнулися звідси аж по Буковину.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 246; лист П. Зварича з 25 квітня 1950; про старокраєвий **Бучач** див. В. К.: З минувшини галицьких міст. Бучач. "Свобода", Львів, ч. 7/1918.

VASYLIV,* Sask.

ВАСИЛІВ,* теж: **Коло ВАСИЛЕВА,*** Саск. — Назва двоакрової рівної площі при перехрестю доріг, шість миль на південь від Бюкенен, в окрузі Канора, на якій стоїть гр.-кат. церква св. Констянтина й Олени. Пропам. Книга (стор. 234) подає: "Церква св. Константина і Олени **Коло Василіва,** Саск." Назва походить від одного з основників парохії (1906) Н. Василева.

Назва **Василів** — типова українська родинна назва, від імення **Василь,** див. нижче.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 234.

WASEL, Alta.

ВАСИЛЬ, Алта. — Назва поштового уряду й оселі в Алберті в окрузі Веґревіл, заснованого в 1911 році. Як це подає офіційний список назв Алберти, назва походить від Василя Гавриляка, першого поштового урядовця: "after Wasel Hawreliak, postmaster", PN Alta, стор. 131.

Назва **Василь** — старе особове імення грецького походження **(Васілевс),** що прийшло в нашу мову з прийнят-

тям християнства. Слово, з якого пішла назва, означає "король".

Література: Календар УГ 137, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 131.

VESELA, Alta.

ВЕСЕЛА, Алта. — Назва поштового уряду й оселі в Алберті з 1936 року. Належить до того самого типу випадкових географічних назв, що напр. **Весела, Весела Долина, Весела Гора, Весела Могила, Весела Свобода** й ін., в Україні, хоч це не перенесена назва, а витворена місцевими людьми. Офіційний показник подає таке пояснення: "Russian for "cheerful", PN Alta., стор. 129.

Література: Place-Names of Alberta, стор. 129.

WHITKOW, Sask.

ВИТКІВ, Саск. — Назва пошти й оселі в окрузі Геффорд, в Саскачевані. Перші поселенці прийшли сюди з містечка **Витків** або з його околиці (з с. Соболова, Вербова й ін.) в Радехівщині. Старокраєвий **Витків** — це властиво **Новий Витків,** крім нього є ще **Старий Витків,** тепер тільки присілок, але — як на це вказує назва — він був початком оселі.

Назва **Витків** — це відособова місцева назва від якогось **Витка,** чи краще **Витька** — скорочення старої українсько-слов'янської назви **Вито-слав, Вито-мир, Семо-(Сімо)-вит** (пор. прізвище **Сімович**); побіч **Витько** були й інші скорочення цих імен, напр. **Витош** (пор. прізвище **Витошинський**) і ін. Сьогодні імен **Витослав** і под. уже не вживається в українському особову назовництві, але тим менше вони вживалися в старовину, чого доказом можуть бути старі українські прізвища, та й місцеві назви типу **Витків.**

Література: Пропам. Книга, стор. 191; Календар УГ 1937, стор. 108.

VIDEN',* Man.

ВІДЕНЬ,* Ман. — "Місцевість **ВІДЕНЬ** лежить 9 миль на захід від Роркгону. На двоакровій, чистій площі стоїть церква Пр. Богородиці. Положення площі: північно-західна частина С. 23, Т. 28, Р. 17." (Пропам. Книга, стор. 171). Назва **Відень** перенесена — як про це свідчить її форма — нашими переселенцями з Галичини, що тоді була окупована Австрією з столицею **Віднем.** На спогад **Відня** названо оселю.

Назва **Відень** — це українізована назва німецького **Він** (Wien), старого латинського Vindobona, теперішнє англ. Vienna.

Література: Пропам. Книга, стор. 171.

VILNA, Alta.

ВІЛЬНА, теж: **ВИЛЬНА,** Алта. — Оселя в окрузі Редвей в Алберті. Як вияснює офіційний список: "named after Vilna, Galicia, by settlers from there", PN Alta., стор. 129. В Старому Краю є кілька осель із прикметником **Вільний,** напр. **Вільна Свобода, Вільне, Вільні Хутори, Вільнепілля** й ін. До котрої з цих осель відноситься Вільна в Алберті — не відомо. Можливо, що ця назва є канадійсько-український новотвір, а не перенесена з України. Як інформує о. Я. Федуник, парох Вільни, листом з дня 9 лютого 1950, назва дійсно походить від слова 'вільна околиця'; назва повстала десь 1920 року, до того часу було тут тільки пару хат і пошта звалась "Валет" від одного шкота, що її мав у себе. Перші українці в цій околиці були два брати Ганущаки з села Тетевчиці, пов. Радехів. Тепер уся околиця вже майже чисто наша. Хто вніс зміну назви на **Вильна,** не можна ніяк дошукатись, хоч я про се докладно розпитував. Як подає П. Зварич, цю зміну перевели інженери, будуючи залізницю.

Прикметник **Вільний** у українському назовництві відноситься до осель звільнених на якийсь час від податків. В західній Україні їх називали здавна **Волями,** або **Вільками,** в східній — **Слободами, Слобідками** (звідки теж і назва "Слобідська Україна", де такі слободи були дуже часті).

Література: Пропам. Книга, стор. 307; Place-Names of Alberta, стор. 129; письмо від о. Я. Федуника з 9 лютого 1950 й від П. Зварича з 25 квітня 1950.

VOROBCEVE,* Sask.

ВОРОБЦЕВЕ,* теж: **НА ВОРОБЦЕВІМ,* Саск.** — Назва двоакрової площі на високому горбі в Кридорі, Саск., на якій стоїть греко-кат. церква св. Димитрія (1910). Назва пішла від Олександра Воробця, одного з основників парохії, що подарував ґрунт під церкву. (Назву записано з уст Петра Крисака в Кридорі з весною 1949).

Воробцеве — назва відособова, утворена від родинної назви **Воробец(ь).** Родинні назви — прізвища від птахів в українському назовництві — явище не рідке, пор. "Захар **Беркут**" Ів. Франка, Ол. **Орел** (автор правописного словника з 1948), Ів. **Курка** (автор словника львівського говору), Ростислав **Єндик** (український учений-антрополог) й такі, як **Сокіл, Лебідь, Сорока, Когут, Деркач,** та ін. Родина Воробці у Кридорі походить із Сокальського повіту з Галичини.

Література: Пропам. Книга, стор. 189.

VOSTOK (WOSTOK), Alta.

ВОСТОК, Алта. — Назва пошти й оселі в окрузі Мондері в Алберті. **Як** подає офіційний список назв, це "Russian word meaning

"east"; Russians from eastern Galicia were first settlers in 1898", PN Alta., стор. 137. Насправді назва **Восток** пішла від українського церковно-слов'янського слова **востокъ** 'схід' і походить від українських поселенців із Галичини. Основник першої пошти (1898) був Теодор Немирський, москвофіл із Галичини.

Слово **восток, восточний** в українському назовництві рідке. Можна вказати всього на всього одну назву в Запорізькій області в Україні з назвою **Восточний** (Куйбишевський район). Теж і слово **східній** не вживається в українському географічному назовництві. Тимто назву **Восток** в Алберті треба вважати за канадійсько-український новотвір на церковно-слов'янському підкладі.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 279; Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 137. Крім цього лист п. І. Хехнила з Ст. Майкела, Алта., з 3 грудня 1949 та письмо п. П. Зварича з 25 квітня 1950.

HAVRYLYUKY,* Sask.

ГАВРИЛЮКИ*, теж: **КОЛО ГАВРИЛЮКІВ,*** Саск. — Назва одноакрової площі, при загибі дороги ч. 5, п'ять миль на північ від міста Дани в Саскачевані, на якій стоїть гр.-кат. церква Пр. Серця Христового. Назва **Гаврилюки** пішла від родинного прізвища Н. **Гаврилюка,** що був одним із основоположників парохії.

Гаврилюки — українська назва множинного типу, як **Івасюки** (див. нижче), **Москалики** (див. нижче) й ін. Наросток **-юк** у цій назві відповідає наросткам **-ович** (напр. **Гаврилович**), чи **-енко** (напр. **Гавриленко**) й розпоширений на західніх та північних землях України.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 182.

GALICIAN LAKE, Sask.

ГАЛИЦЬКЕ (ОЗЕРО), Саск. — Назва озера на північ від Французького Озера (French Lake), коло Мітінґ Лейк у Саскачевані. Назва зв'язана з назвою Галичини, див. **Галич.**

Л і т е р а т у р а : Мапа Sectional Sheet No 268 (з року 1948), а теж інформації О. Григоровича з весни 1949.

HALICZ, Man., Sask., Alta., HALACH, Alta.

ГАЛИЧ, — 1) пошта й оселя в Манітобі; 2) назва площі й церкви св. Івана Хрестителя на захід від Таватіно в Алберті; 3) назва цвинтаря на північ від Стінен, Саск.; 4) назва школи в Саскачевані. Назва переселена з Старого Краю, з **Галичини,** що виводить теж походження свого імени від **Галича** — містечка в Станиславівщині при впаді ріки Лукви до Дністра з населенням 3 й пів тисячі мешканців (перед II. світовою війною). **Галич** згадується в літописі вперше в 1113; від 1141 він був столицею Галицько-Волинської Держави; від 1250 осідком

православного митрополита. Після оснування кн. Данилом Холму стратив своє значення. В новіших часах став Галич важним джерелом знань про культуру старої України, завдяки археологічним розкопкам проф. Я. Пастернака.

Щодо походження назви **Галич** є багато думок. Одні виводять цю назву від **галок,** інші від ґалійців, чи ґалатів, старовинних племен, інші знову від слова **галя** — 'гора', ще інші від **соли.** Тому що в Галичині стрічаємо назву **Галич** не тільки в віднесенні до княжого Галича, але теж і до інших місцевин, а то й гір (де годі дошукуватися соли), треба цю назву виводити від українського слова **галич** 'вороння'. Промовляє за тим теж і герб старокраєвого Галича: чорна коронована галка з розпростертими крилами на білому тлі.

Література: Пропам. Книга, стор. 245, 255; Календар УГ 1937, стор. 106; П. Юзик **Opinion, No. 4/1949,** стор. 4 й **Ukrainians in Canada. Business Year Book, 1949-50, Winnipeg,** стор. 88; **Place-Names of Manitoba,** стор. 41 "(after a village in Galicia on the Dniester"). Спеціяльна розвідка про походження старокраєвої назви **Галич** належить Яр. Пастернакові: Звідкіля назва Галич? "Студентський Прапор", Львів, ч. 1/1944, стор. 9—15; пор. теж цього ж автора: Старий Галич, Українське В-во, Краків-Львів 1944, стор. 10—12.

HORY,* Sask.

ГОРИ,* Саск. — Назва площі (12 і пів акрів) чотири милі від містечка Карпентер при одній тільки дорозі серед горбів, на якій стоїть гр.-кат. церква Вознесення Г.Н.І.Х. Назва — канадійсько-український новотвір, типова топографічна назва від властивостей терену. В Старому Краю теж велика кількість місцевостей із назвою зв'язаною з словом **гора,** пор. напр. **Гора** (на Київщині й Полтавщині), **Гірка** (в Дрогобиччині), **Гориця** (на Кам'янець-Подільщині) й ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 181.

GORLITZ, Sask.

ҐОРЛИЦІ, Саск. — Назва оселі й школи в окрузі Йорктон в Саскачевані. Перенесена з Старого Краю, з Галичини, від повітового міста на Лемківщині над річкою Ропою, званого лемками теж **Ґорлиці** (під польським впливом).

Назва **Горлиці** — стара українська назва, зв'язана з словом **горлиця** (рід птаха). Спольонізоване **г** перемінено на **ґ,** хоч польська правильна форма була б "Ґардліце". І **Горлиці** і (пізніші) **Ґорлиці** свідчать про первісну українськість назви.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

HOROD, Man.

ГОРОД, Ман. — Назва поштового уряду й оселі, дев'ять миль на північний схід від Елфінстону в окрузі Сенди Лейк в Манітобі.

Як подає офіційний список, це: "Galician settlement; Russian word for "city", PN Man., стор. 44. Назва **Город** безперечно перенесена з Галичини, де напр. у Косівщині на Гуцульщині існує **Город.** На всякий випадок походження українське, не російське, бо по-російськи було б **"Ґород"** (отже: Gorod), а не "Город".

Город, як стара українська назва, визначав оборонне місце, "огороджене" валами, ровами й палісадою. Інші означення: **Городок, Городище, Городисько** й т. п. стали теж за основу багатьох назв місцевостей у Старому Краю.

Література: Пропам. Книга, стор. 160; Календар УГ 1937; стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 44.

HRYHORIV,* Sask.

ГРИГОРІВ,* Саск. — Назва площі десять миль на південь від Прісвіл, серед гарного смерекового лісу на горбі, в окрузі Прісвіл в Саскачевані, на якій стоїть гр. кат. церква св. Димитрія та цвинтар. Назва **Григорів** перенесена з Старого Краю, з Бучаччини, бо з села **Григорів** приїхали сюди перші поселенці (Кирило Дмитрів із дружиною перший у 1902 році).

Старокраєвий **Григорів,** це оселя із відособовою назвою, від імення **Григір** грецького походження (первісне значення: чуйний, сторожкий). Назв місцевостей від цього ймення в Україні досить багато: **Григорів, Григорівка** (коло 25 назв), **Григоровичі, Григоро-Іванівка** та ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 245; Календар УГ 1937, стор. 108; крім цього цінні інформації подав усно о. Н. Дрогомирецький із Калґарі.

GOODEVE, Sask.

ҐУДІВ, Саск. — Назва оселі в окрузі Айтуна в Саскачевані. "Коли через околицю збудували залізницю й повстало містечко Ґудів, від імени купця жида **Ґуд,** що приїхав з Росії" (Пропам. Книга, стор. 229). Своєю основою (коренем) назва Ґудів неукраїнська, а англійська, але вона створена за принципами українського назвотворення наростком **-ів,** що дуже частий в українських назвах, пор. **Львів, Харків, Київ** і ін. Тимто цю назву ми вличуємо за її формально-творчим характером в українське назовництво Канади, бо ж і назва **Антонівка,** й назва **Григорів** і ін. мають у корені чужомовні слова.

Література: Пропам. Книга, стор. 229.

DIBROVA,* Man.

ДІБРОВА,* Ман. — Назва фарми, 75 миль на північ від Вінніпеґу, пошта: Silver, Man. Власність п. І. Ф. Паламарчука з Вінніпеґу. Канадійсько-український твір, тому що лісиста околиця.

Діброва — українське слово, зв'язане з словом дуб, старе "дуброва".

Література: Запис автора з весни 1950 від п. І. Ф. Паламарчука з Вінніпеґу.

DILO, Alta.

ДІЛО, Алта. — Назва школи й забудовань 13 миль на північ від оселі Чіпман в Алберті. Є це українсько-канадійський новотвір, зв'язаний із словом "діло". Подібні назви абстрактного значення в Канаді, це **Згода** (див. туди), **Правда** (див. туди), **Слава** (див. туди) й інші.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108, а крім цього інформації п. О. Григоровича з весни 1950.

DNIEPER, Sask.

ДНІПРО, Саск. — Назва оселі, школи й площі під гр.-кат. церквою Преображення Г.Н.І.Х. дев'ять і пів милі від містечка Райн в окрузі Йорктон в Саскачевані. Назва перенесена з України: найбільша ріка України — **Дніпро,** відома в старовину як **Данапер,** в "Слові о Полку Ігореві" названа **Славутицем** — **Славутою.** Як судноплавна ріка Дніпро служив із найдавніших часів за засіб комунікації, був частиною старовинного шляху "із Варяг у Греки", в часах Козаччини відігравав велику ролю не тільки як комунікаційний засіб, але як стратегічна лінія (зокрема в околиці Хортиці, де була Запорозька Січ).

Щодо походження старокраєвої назви **Дніпро,** то вона старого індоевропейського походження, споріднена з такими назвами, як **Дін, Дністер** і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 224. Про назву **Дніпро** пор. F. Solmsen: Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte, Heidelberg 1922, стор. 44; J. Rozwadowski: Nazwy Wisły i jej dorzecza, Kraków 1922, стор. 13—4.

DOBROWODY, Sask.

ДОБРОВОДИ, Саск. — Назва оселі в окрузі Канора в Саскачевані. "На південь граничить з сієнарською залізною дорогою і станцією Рама, на схід з Олешою, на північ лежать колонії Григорів, Чехів і Бучач. Населення українське, більшість походить із Добровід, підгаєцького повіту, тому і колонію свою так назвали . . ." Ілюстр. Календар "Канад. Українця" на р. 1928, Вінніпег 1928, стор. 52.

Назва старокраєвих **Добровід** — типова топографічна назва, в основі якої лежать слова "добра" й "вода" на визначення здорової, може й цілющої, води. **Добровід** і подібних назв **(Добровідка, Добривода** й ін.) є кілька в Старому Краю.

Література: Пропам. Книга, стор. 235; Календар УГ 1937, стор. 108; Ілюстр. Календар "Канад. Українця" на рік 1928, стор. 52; деякі інформації усно дав о. Н. Дрогомирецький із Калгарі.

DOLYNY,* Man.

ДОЛИНИ,* Ман. — Назва площі під гр.-кат. церквою св. Івана Христителя й оселі сім миль від залізничої станції Мензі, вісім миль від Овкбурн в окрузі Ольга в Манітобі. Назва — найправдоподібніш канадійсько-український новотвір, а не перенесена з Старого Краю, де — до речі — маємо теж подібні назви, пор. **Долина, Долинка, Долинська** й ін.

Назва **Долини** пішла від топографічних прикмет терену; вона в'яжеться з словом **діл, долина** на визначення низько положеного місця. Протилежна назва: **Гори** (див. вище).

Література: Пропам. Книга, стор. 162.

DROBOT,* Sask.

ДРОБОТ,* Саск. — Назва "станції або пошти" в Саскачевані. Найправдоподібніш назва родинна одного з поселенців. Як прізвище **Дробот** можна зустрінути в українському особовому називництві.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

ZAWALE, Alta.

ЗАВАЛЄ, Алта. — Назва пошти, школи й оселі в окрузі Веґревіл в Алберті. Переміщено її з Снятинщини, з Галичини, звідкіля походять місцеві переселенці: "a Galician settlement; after a town in Galicia", PN Alta., стор. 138.

Назва старокраєвої оселі **Завалє** зв'язана з словом **вал,** оборонний насип землі, за яким містилася людська оселя. Назв цього типу в Україні є кілька, пор. **Заваля** в Вінниччині й Харківщині, **Завалів** в Галичині й ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 286; Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 138.

ZAPOROZHA,* Man.

ЗАПОРОЖЖЯ,* Ман. — Назва школи й забудовань коло Росборн у Манітобі, заснованої у 1909—10 р.

Назва переміщена з Старого Краю, де **Запорожжя,** Запорозькі козаки, відіграли визначну ролю в історії України. Пор. назви: **Січ, Хортиця.**

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; лист І. Паславського з 30 квітня 1950.

ZALICIA, Man.

ЗАЛІССЯ, Ман. — Назва пошти, школи й оселі в Манітобі, 6 миль від Гарланд. Як подає офіційний список, це: "the postmaster came from a village of the name in Eastern Galicia", PN Man., стор. 95. Старокраєве **Залісся** лежить у Тернопільщині, в Галичині.

Щодо назви, то це теж типова топографічна назва від положення оселі "за лісом" (не — як подає П. Юзик —

"meaning forested land"). Подібних назв у Старому Краю досить поважна кількість; пор. напр. **Залісище, Залісці** й ін.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; П. Юзик, Opinion 4/1949, стор. 4 і Ukrainians in Canada. Business Year Book, Winnipeg 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 95.

ZBARAZ, Man.

ЗБАРАЖ, Ман. — Назва пошти, школи й оселі в окрузі Фішер Бренч. Як читаємо в офіційному списку, оселю названо: (1913) "after Zbaraz in Poland", PN Man., стор. 95. Старокраєвий **Збараж** лежить у Тернопільщині в Західній Україні. Зі **Збаражу** й збаразького повіту походила більшість поселенців у цій околиці Манітоби, тому й вона була "named after the village... in Ukraine from which settlers hade come" (П. Юзик).

Назва старокраєвого **Збаражу** в науці досі не вияснена.

Література: Пропам. Книга, стор. 148; Календар УГ 1937, стор. 106; (Ів. Німчук:) "Християнський Голос", Міттенвальд, ч. 10/1947; П. Юзик Opinion No. 4/1949, стор. 4 і Ukrainians in Canada. Business Year Book, Winnipeg 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 95.

ZBRUCH,* Man.

ЗБРУЧ,* Ман. — Назва школи й оселі на північний захід від Комарна в Манітобі, основана 1912 р. Є це назва переміщена з Старого Краю, де **Збруч** — річка, лівий доплив Дністра, після І. світ. війни границя між Польщею й Сов. Україною.

Походження назви **Збруч** у науці досі остаточно не вияснено.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; крім цього усні інформації від В. Костюка з Вінніпегу з весни 1950.

ZHODA, Man.

ЗГОДА, Ман. — Назва пошти й оселі в окрузі Вайта в південній Манітобі. Ця назва — це канадійсько-український новотвір, в Старому Краю таких назв немає.

Література: Пропам. Книга, стор. 152; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 95.

ZELENA, Man.

ЗЕЛЕНА, Ман. — Назва школи й оселі 8 миль на схід від Етелберт. Як подає офіційний список, назва ця: "(1928) Russian for "green"; after a green hill on Shell river", PN Man., стор. 95. Тому що переселенці-українці, треба думати, що ця назва пішла від українського, не від російського, слова "зелена". Сама в собі ця назва — канадійсько-український новотвір, хоч у Старому Краю теж велика кількість **Зелених** місцевин.

Можливо, що спогад про одну з них став притокою до названня згаданої оселі в Манітобі.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; П. Юзик Opinion No. 4/1949 i Ukrainians in Canada. Business Year Book, Winnipeg 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 95.

ZELENYJ KLYN,* Alta.

ЗЕЛЕНИЙ КЛИН,* Алта. — Неофіційна, жартівлива, назва північної частини міста Летбрідж в Алберті, де поселилося більшість новоприбулих українців (на праці в копальнях і при буряках).

Назва повстала на зразок **Зеленого Клина** — української колонії на далекому Сході в Азії.

Література: Запис автора в терені з весни 1949.

ZORIA, Man.

ЗОРЯ, Ман. — Назва пошти й оселі в окрузі Сифтон в Манітобі. Як подає офіційний показник, це: "(1912) Russian for "reveille" or "tattoo", PN Man., стор 95. Тому що поселенці-українці треба думати, що це слово українське, а не російське. Назву треба визнати за канадійсько-український новотвір, бо аналогічні назви в Старому Краю не стрічаються ("Зоря" на Запоріжчині — це нова штучна назва).

Література: Пропам. Книга, стор. 172; Календар УГ 1937, стор. 106.

IVASYUKY,* Alta.

ІВАСЮКИ,* Алта. — Назва чотироакрової площі в північному кінці оселі Восток в окрузі Веґревіл в Алберті. Назва пішла від українського прізвища родини **Івасюків,** що були одними з піонерів у цій околиці й спричинилися до побудови церкви.

Назва **Івасюки** — типове українське прізвище патронімічного (зн. "по-батькові") типу, подібно, як **Гаврилюки** (див. вище) і ін., походить від особового ймення **Іван,** згл. **Івась.**

Література: Пропам. Книга, стор. 279.

IVAN,* Man.

ІВАН,* Ман. — Давніша назва для теперішньої залізничої станції **Гомстед** у Манітобі, пор. "Homstead C.P.R. station, 10-26-1 (1914); earlier Ivan." PN Man., стор. 44.

Назва **Іван** пішла від українського особового ймення Іван. Ближчих даних про цю особу авторові не пощастило роздобути.

Література: Place-Names of Manitoba, стор. 44.

ISPAS, Alta.

ІСПАС, Алта. — Назва пошти й оселі в окрузі Веґревіл у Алберті. Як це подає офіційний список, назва пішла: "(1911) after the birthplace in Bukowina of N. Pawlink, postmaster", PN Alta., 68. Отже це назва перенесена з Старого Краю з Вижницького повіту на Буковині. Як подає П. Зварич із Веґревілу, цей поштар називався Н. **Павлюк** (не "Павлінк").

В Старому Краю є дві місцевості з назвою **Іспас** (крім буковинської ще й коломийська), а теж є села **Спас** у Самбірщині. Всі ці назви зв'язані з святкування празника Св. Спаса в даних оселях і з патроном їхніх церков. Це типова "культова" назва, подібна до таких назв як **Ст. Боніфас, Ст. Кетерінс,** і под.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Яр. Рудницький, Календар-Альманах Н.Ш. на 1950 рік, Вінніпеґ 1949, стор. 46—7; Place-Names of Alberta, стор. 68; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

KALYNA, Sask.

КАЛИНА, Саск. — Назва школи й оселі в окрузі Прінс Алберт у Саскачевані. Ближчих інформацій про цю назву немає. Найправдоподібніщ канадійсько-український новотвір, хоч могла піти теж від прізвища "Калина" нерідкого в українському особовому назовництві.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

KASHA, Alta.

КАША, Алта. — Назва залізничої станції в Алберті. Як подає офіційний список назв, ця назва пішла: "(1924) after J. Kasha, owner of land on which the station is situated", PN Alta., стор. 70. Прізвище **Каша** досить рідке в українському особовому назовництві, в'яжеться з первісною прозвою.

Література: Place-Names of Alberta, стор. 70.

KINASHCHUK,* Sask.

КІНАЩУК,* Саск. — Назва пошти й оселі в Саскачевані. "Пошта **Кінащук** і школа **Кінащук**... названі так тому, що в околиці жиє кілька українських родин Кінащуків, а один з них тримав пошту", Календар УГ 1937, стор. 105. Прізвище **Кінащук** — типове українське патронімічне прізвище ("по-батькові") від особового ймення **Конаш, Кінаш, Конах, Кінах,** так як **Гаврилюки** від **Гаврила,** й ін.

Література: Календар УГ 1937, стор. 105 і 108.

KYZIV,* Sask.

КИЗІВ,* Саск. — Назва двоакрової площі вісім миль на південь від Рами, в окрузі Рама в Саскачевані, на якій стоїть гр.-кат. церква Св. Димитрія й цвинтар. "Перші поселенці приїхали сюди з

села Олексинці, повіт Борщів. Від 1907 р. стали приїздити люди з села Кизів, повіту Станиславів", Пропам. Книга, стор. 236. Є це переміщена назва з Старого Краю, як багато інших (**Галич, Київ, Збараж,** тощо).

Назва **Кизів** у Станиславівщині належить до типу відособових присвійних назв, як напр. **Львів, Харків, Київ** і ін. Основа цієї назви "Кизь" — не досить ясна; найправдоподібніш це скорочення **Кизима,** чи подібної.

Література: Пропам. Книга, стор. 236.

KLECZKOWSKI, Sask.

КЛЕЧКОВСЬКИЙ, Саск. — Назва оселі в Саскачевані. В основі її лежить прізвище **Клечковський,** одного з перших поселенців у цій околиці. Ближче про цю назву не можна нічого сказати без окремих дослідів на місці, або в архівах. Не виключене, що це польська назва.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

KOWALIWKA,* Sask.

КОВАЛІВКА,* Саск. — Назва двоакрової площі три милі від станції Тайні десять миль на захід від Канори, при добрій дорозі, в окрузі Канора в Саскачевані, на якій стоїть гр.-кат. церква Преображення Г.Н.І.Х. Назва найправдоподібніше перенесена з Старого Краю, де є кілька **Ковалівок,** як напр. у Станиславівщині, у Тернопільщині й ін.

Походження назви старокраєвої **Ковалівки** зв'язане з словом (а то й назвою) **коваль;** наросток -івка прикметний для південно-західніх теренів України, пор. **Антонівка** (вище) і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 233.

KOSSACK, Sask.

КОЗАК, Алта. — Назва пошти й оселі коло Норт Смокі Лейк в окрузі Редвей в Алберті. Ближчих даних про цю назву немає. Найправдоподібніш від прізвища **Козак** — частого в українського особовому назовництві.

Література: Пропам. Книга, стор. 310.

KOLO BLOKHIV,* Sask.

КОЛО БЛОХІВ,* Саск. — Назва площі під церквою Св. Богородиці в Ростерн в Саскатунській окрузі в Саскачевані. "Церква ... збудована на фармі Олекси Танаска, але тому, що там є вісім родин Блохів а більше ще недружених синів і дочок тої численної родини, церкву називають "Коло Блохів", Пропам. Книга, стор. 201.

Назва від прізвища **Блоха** — не рідкого в українському особовому назовництві.

Література: Пропам. Книга, стор. 233.

KOLO BODNARIV,* Sask.

КОЛО БОДНАРІВ,* Саск. — пор. Боднарі, вище.

KOLO VASYLEVA,* Sask.

КОЛО ВАСИЛЕВА,* Саск. — пор. **Василів,** вище.

KOLO HAVRYLYUKIV,* Sask.

КОЛО ГАВРИЛЮКІВ,* Саск. — пор. **Гаврилюки,** вище.

KOLO HAVRYSHKA,* Man.

КОЛО ГАВРИШКА,* Ман. — Назва півакрової очищеної площі, віддаленої від залізниці п'ять і пів миль, на якій стоїть гр.-кат, церква Св. О. Николая в Фолей, округ Комарно в Манітобі. "Церкву засновано за старанням Михаїла Гавришка, Василя Гавришка, Стефана Войчишина і кількох інших в 1908 році", Пропам. Книга, стор. 151. Назва від прізвища **Гавришко —** типового українського прізвища від особового ймення **Гаврило.**

Література: Пропам. Книга, стор. 151.

KOLO HAVRYSHCHUKIV,* KOLO HAVRYSHCHUKA,* Sask.

КОЛО ГАВРИЩУКІВ,* теж: **Коло Гаврищука,*** Саск. — Назва рівної видної площі, чотири милі від Алвени, Саск., на якій стоїть гр.-кат. церква Успення Матері Божої. Як на це вказує назва, її початок в'яжеться з родинним прізвищем А. **Гаврищука,** одного з основників парохії; церква находиться в сусідстві фарми Гаврищуків.

Прізвище **Гаврищук,** як **Гаврилюк, Івасюк** і т. под., типове українське прізвище патронімічного типу ("по-батькові").

Література: Пропам. Книга, стор. 192—3.

KOLO HLUSIV,* Alta.

КОЛО ГЛУСІВ,* Алта. — Назва горбоватої площі, очищеної від ліса, два акри землі, положена на південний схід (квор. Т. 52, С. 34, Р. 11), віддалена від міста Іннісфрі десять і пів милі; на площі стоїть гр.-кат. церква Матері Божої. "Довгі роки правили богослуження в хаті Гриця Глуся. Він був дуже ревний і найбільше старався о будову нової церкви. Також Петро Глусь много спричинився до будови нової церкви". Назву площі взято від прізвища родини **Глусів.**

Походженням прізвище **Глусь** в'яжеться з прикметником "глухий", що став за основу багатьох українських прізвищ, пор. **Глушко, Глухан** і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 285—5.

KOLO HUPALA,* Man.

КОЛО ГУПАЛА,* Ман. — Назва площі під церквою в околиці Ешвіл в окрузі Давфін у Манітобі. "Поселенці, які заїхали тут ще 1897 року, на початку ходили до церкви "коло Гупала", віддаленої від них шість миль дороги на північ. Коли однак більше поселились в тій околиці, зорганізувались в громаду 1905 року і побудували свою церкву", Пропам. Книга, стор. 167.

Назва від прізвища **Гупало** — нерідкого в українському особовому назовництві.

Література: Пропам. Книга, стор. 167.

KOLO HUCULIV,* Alta.

КОЛО ГУЦУЛІВ,* Алта. — Стара назва парафії Стар (Пено) в Алберті. "Назви **Пено** не було від початку. Перша назва тої парафії була "Церков коло Гуцулів". Найбільше людей тут поселилось з Калуського повіту", Пропам. Книга, стор. 297.

Назва від племінної української назви **гуцул**, що має декілька пояснень. Найбільш переконливе пояснення вченого Кайндля, мовляв, це назва румунського походження, означала первісно "вільних добичників, гірських опришків", а щойно з часом перенесено її на українське плем'я гуцулів.

Література: Пропам. Книга, стор. 297; Яр. Рудницький: Етимологічний словник української мови (рукопис) під гаслом "гуцул".

KOLO GLOVY,* Man.

КОЛО ҐЛОВИ,* Ман. — Назва одноакрової площі на західньому березі Манітобського Озера ("Лейк Манітоба"), 60 миль на північ від Вінніпеґу, чотири милі від ісляндського містечка Ґімлі; на цій площі стоїть гр.-кат. церква Рождества Матері Божої.

Назва від прізвища **Ґлова** — польського походження. Прізвищ українських родин польською формою не багато в українському назовництві, напр. **Пшеп'юрський, Свенціцький, Ржепецький** і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 144.

KOLO KAMINS'KYKH,* Sask.

КОЛО КАМІНСЬКИХ,* Саск. — Назва церковної площі в Ростерн Саскатунської округи в Саскачевані. "Церква Зіслання св. Духа лежить недалеко замешкання родини Камінських, тому й називають її коло "Камінських", Пропам. Книга, стор. 200.

Прізвище **Камінський** (від місцевої назви **Камінь, Камінка,** й т. п.) нерідке в українському особовому назовництві.

Література: Пропам. Книга, стор. 200.

KOLO KONOVALCHUKA,* Man.

КОЛО КОНОВАЛЬЧУКА,* *Ман.* — Назва цвинтаря шість миль на північний схід від Сифтону, Ман., "коло фарми Коновальчука".

Прізвище **Коновальчук** — типове українське патронімічне прізвище, як **Гаврилюк, Гаврищук, Івасюк** і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 170.

KOLOMEA, Sask., Alta.

КОЛОМИЯ, Саск., Алта. — Назва колоній і шкіл в Саскачевані й Алберті, перенесена з Галичини, де **Коломия** — повітове місто на Покуті над рікою Прутом; 35 тисяч населення перед II. світ. війною. Як подає П. Зварич, наза **Коломия** в Алберті, це первісна назва пошти й крамниці, яку він оснував у 1904 р. й назвав на спомин галицької **Коломиї,** де вчився в українській гімназії перед приїздом до Канади. Рік пізніше він зорганізував шкільний дистрикт (ч. 1507) тієї самої назви; перший учителював тут Жигмонт Бичинський. З півночі сусідує школа **Січ.** Назва — **Січ-Коломия** відноситься теж до української православної громади й церкви Пресв. Богородиці, збудованої на С. 5-54-15-4 в Алберті.

Щодо походження назви **Коломия,** то історики висунули фантастичне пояснення, мовляв це назва румунського походження (Кордуба). Насправді це назва українського походження: від слова **коломия** — на визначення рівчака, вибоїни в дорозі (пор. Словник Е. Желеховського, т. I., стор. 359). Форма *Kolomea* — німецька, взята з австрійської урядової номенклятури, що (часом немилосердно) перекручувала українські назви (пор. Czernowitz, Stanislau і ін.).

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

KOLO MONASTYRS'KOHO,* Man.

КОЛО МОНАСТИРСЬКОГО,* Ман. — Назва церковної площі, чотири милі на північ, а милю на захід від Комарна, Ман., на якій стоїть гр.-кат. церква Успення Матері Божої. Назва від сусідства з громадянином **Монастирським** на цьому місці.

Прізвище **Монастирський, Манастирський** — часте в українському особовому назовництві, зв'язане з словом "монастир", "манастир".

Література: Пропам. Книга, стор. 151.

KOLO MOSKALYKIV,* Alta.

КОЛО МОСКАЛИКІВ,* Алта. — пор. **НА МОСКАЛИКАХ.**

KOLO P. OLIYARNYKA,* Man.

КОЛО П. ОЛІЯРНИКА,* Ман. — Назва церковної площі в Норт Фолей, Ман., на якій є цвинтар і церква Св. Михаїла. Назва пішла від сусідства з громадянином П. Оліярником у цьому місці.

Прізвище **Оліярник** — часте в українському місцевому назовництві, зв'язане з словом "олій".

Література: Пропам. Книга, стор. 151.

KOLO PIDSKAL'NOHO,* BILYA PIDSKAL'NOHO, Sask.

КОЛО ПІДСКАЛЬНОГО,* теж: **БІЛЯ ПІДСКАЛЬНОГО,*** Саск. — Назва триакрової площі серед горбів і лісків п'ять миль на схід від міста Алвени, в окрузі Кадворд у Саскачевані, на якій стоїть церква св. Димитрія. Назва пішла від сусідства з громадянином Підскальним Іваном у цьому місці.

Прізвище **Підскальний** — типове українське прізвище зв'язане з словом "скала" (від місця замешкання).

Література: Пропам. Книга, стор. 181.

KOLO SENYUKA,* Alta.

КОЛО СЕНЮКА,* Алта. — Назва церковної площі в Гиллліярд місті в окрузі Мондері в Алберті. Назва від сусідства з **Сенюком,** одним із мешканців оселі.

Прізвище **Сенюк** того самого типу, що **Гаврилюк, Івасюк,** і ін., в'яжеться з хресним іменням **Семен-Симеон; Сенюк** від скорочення **-Сень.**

Література: Пропам. Книга, стор. 282.

KOLO SOLOMYANOHO,* Sask.

КОЛО СОЛОМ'ЯНОГО,* Саск. — Назва п'ятиакрової, чистої й рівної площі півп'ята милі від міста й залізниці Кадворт у Саскачевані. Назва пішла від сусідства з фармою **Солом'яного в** цьому місці.

Прізвище **Солом'яний** — нерідке в українському назовництві, в'яжеться з словом "солома".

Література: Проп. Книга, стор. 182.

KOLO SOPIVNYKIV,* Man.

КОЛО СОПІВНИКІВ,* теж: **СОПІВНИКИ,*** Ман. — Назва півакрової рівної площі, чотири й пів милі до залізниці в Калієнто, округ Вайта в Манітобі, на якій стоїть гр.-кат. церква Різдва Пречистої Діви Марії. Назва пішла від прізвища родини **Сопівників,** що мають фарму в сусідстві.

Прізвище **Сопівник** — українське прізвище в'яжеться з словом "сопіти".

Література: Пропам. Книга, стор. 153.

KOLO STASYUKA,* Man.

КОЛО СТАСЮКА,* Ман. — Назва цвинтаря дві і пів милі на північ від церкви св. Йосафата в Сифтоні, Ман., повстала від сусідства з **Стасюком,** одним із мешканців оселі.

Прізвище **Стасюк** того самого типу, що **Сенюк, Гаврилюк, Івасюк** і ін., в'яжеться з хресним іменням **Евстахій-Остап. Стасюк** від скорочення цієї назви — **Стасьо.**

Література: Пропам. Книга, стор. 170.

KOLO TYCHKOVS'KOHO,* Alta.

КОЛО ТИЧКОВСЬКОГО,* Алта. — Назва церковної площі в Стар (Пено) в Алберті. "Перша назва тої парафії була "Церков Коло Гуцулів". Найбільше людей тут поселилось з Калуського повіту. Називають її також "Церква коло Тичковського", бо побудована на його фармі", Пропам. Книга, стор. 297.

Прізвище **Тичковський** — українське, зв'язане з словом "тичка".

Література: Пропам. Книга, стор. 297.

KOMARNO, Man.

КОМАРНО, Ман. — Назва пошти й оселі коло Вінніпеґу в Манітобі. Як подає офіційний показник назв, це переміщена назва: "(C.P.R. 1906) ; named settlers from Komarno, Ukraine", PN Man., стор. 48. Старокраєве **Комарно** — містечко в рудецькому повіті в Галичині, 5 тисяч мешканців перед II. світовою війно. Перші поселенці приїхали звідтам і назвали цим іменням нову оселю в Канаді. Ініціятором назви був Йосиф Лєщук у 1906 році.

Щодо походження назви **Комарно,** то вона зв'язана з великою кількістю комарів у цій околиці.

Література: Пропам. Книга, стор. 148; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 48; крім цього усні інформації від М. Слободяна з Вінніпеґу з весни 1950.

COSSAR, Man.

КОСАР, Ман. — Назва залізничої станції та оселі. Зв'язана з українською назвою **Косар-Коссар.** Ближче невідомо про повстання цієї назви.

Література: Name-Places of Manitoba, стор. 25.

KOSTASH, Alta.

КОСТАШ, Алта. — Назва школи в Смокі Лейк в Алберті. Перенесена з назви шк. інспектора Григорія, сина Федора й Ганни Костащуків, що прибули в 1900 р. до Канади. Назва **Косташ** — скорочена з прізвища Костащук, в основі якого лежить ім'я **Кость** (=Костянтин).

Література: Письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

KRASNE, Sask., Alta.

КРАСНЕ, Саск. — Назва оселі в окрузі Йорктон у Саскачевані. Назва переміщена з Старого Краю, звідкіля прийшли перші поселенці. Осель із назвою **Красне** в Галичині є кілька. Найважливіша між ними містечко у Львівському повіті.

Крім саскачеванського є ще **Красне** в Алберті. Є це назва школи в місцевості Плен Лейк, Алта., збудованої Й. Янішевським в 1923 р. Школа знаходиться на фармі К. Адамовського (С. 19, Т 52 — Р 12 — М 4).

Назва **Красне** — від топографічних прикмет оселі.

Література: Пропам. Книга, стор. 214; Календар УГ 1937, стор. 108; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

KRASNOHORA,* Alta.

КРАСНОГОРА,* Алта. — Назва оселі в Алберті. Ближчих даних про неї немає. Так як **Красне** названа від прикмет оселі.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

KRYDOR, Sask.

КРИДОР, Саск. — Назва оселі в окрузі Геффорд у Саскачевані. Є це канадійсько-український новотвір. Як подає П. Юзик "It is a combination of the first letters of *Krysak* and the last name of letters of *Teodor* (Ukrainian spelling), the Christian name of Theodor *Lucyk*, another prominent pioneer of this community", Peter Krysak — founder of Krydor, Sask., The Saskatchewan Bulletin. Journal of the Saskatchewan Teachers' Federation, Vol. XIV, No 1, January 1948, стор. 57—8. Подібне пояснення подає Кумка, вважаючи, що друга частина назви взята з прізвища **Сидор** (Календар УГ 1937, стор. 106). Пояснення П. Юзика, як ми мали змогу ствердити в Кридорі в 1949 році, більш відповідає дійсності.

Література: Крім цитованих угорі пояснень у Календарі УГ 1937 та П. Юзика (1948) пор. іще: Пропам. Книга, стор. 189—190, Winnipeg Free Press No. 98/1950, Канадійський Фармер ч. 6/1950. Лист п. Гр. Гораха з Кридора з дня 2. березня 1950.

KULYKIV,* Sask.

КУЛИКІВ,* Саск. — "Сім і пів милі на північ від містечка Інвермей, серед лісів і болот, лежить наше недавнє поселення Куликів... Перші наші поселенці приїхали сюди з міста Куликова в 1928 році", Пропам. Книга, стор. 237. Старокраєвий **Куликів** — містечко в Жовківщині біля Львова, 2,900 мешканців перед II. світовою війною.

Назва старокраєвого **Куликова** зв'язана з назвою **Кулик** від слова "кулик".

Література: Пропам. Книга, стор. 237.

KULISH, Man.

КУЛІШ, Ман. — Назва пошти й оселі в окрузі Ételберт в Манітобі. Як подає офіційний показник назв, це оселя: "(1917); after Panteleimon Kulish, Ukrainian poet, writer and translator of the Bible", PN Man., 49. Пантелеймон Куліш (1819—1897) разом із М. Костомаровим, Миколою Гулаком, Василем Білозерським, Опанасом Марковичем та ін. в половині 40-их років увійшов до братства Кирила й Методія. Після розгрому цього братства перебував на засланні в Тулі. Повернувши з заслання, Куліш осів у Петербурзі й тут видавав "Хату" та інші публікації, брав участь у "Основі". Разом з Пулюєм і Левицьким переклав "Святе Письмо" на українську мову.

Назва **Куліш** у Манітобі належить до т. зв. культових назв, що вшановують собою великих людей, національних героїв, тощо.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 175; Календар УГ 1937, стор. 106; Яр. Рудницький, Календар-Алманах НШ на 1950 рік, стор. 47; Place-Names of Manitoba, стор. 49.

LANIVCI,* Sask.

ЛАНІВЦІ,* Саск. — Назва площі під гр.-кат. церквою Вознесення Г.Н.І.Х. й парохії в окрузі Алвена, в Саскачевані. "Ланівці боком опираються на захід о ріку Саскачеван — до міста Алвени вісім миль, до станції Сматс сім миль. Від Саскатуну 50 миль". Пропам. Книга, стор. 193. Назва переміщена з Старого Краю з Тернопільщини, звідкіля прибули перші поселенці.

Назва старокраєвих **Лановець** в'яжеться з **ланами,** на яких її засновано.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 193; Календар УГ 1947, стор. 108.

LANUKE (LANYUK), Alta.

ЛАНЮК,* Алта. — Назва пошти й школи в Алберті. Походить від прізвища **Ланюк.** Ближче про цю назву нічого не відомо.

Л і т е р а т у р а : Календар УГ 1937, стор. 108; письмо від П. Зварича з дня 25 квітня 1950.

LEMBERG, Sask.

ЛЕМБЕРҐ, Саск. — Ця назва в'яжеться, подібно, як **Відень,** тільки посередньо з українським назовництвом Канади, тому що вона в чужомовній (німецькій) формі. Коли одначе зважити, що в основу цієї назви лягла українська назва **Львів город,** первісно **Леонбурґ-Лембурґ,** то треба її визнати за посередньо українську. Українські поселенці з Галичини принесли з собою назву столиці Галичини в формі, в якій вона за часів австрійської окупації офіційно вживалася.

Л і т е р а т у р а: Яр. Рудницький, Zeitschrift fuer Namenforschung, Vol. XVII, 1940, стор. 63—7.

LEESHORE, Alta.

ЛІШОР, Алта. — Назва околиці 50 миль на півн.-захід від Едмонтону в Алберті. Перед набуттям пошти цю околицю називали Бівер Крік, від потока Бівер, що пливе яких десять миль на південь від цієї околиці й вливається до ріки Саскачеван. За старанням і просьбою тамошнього фармера Івана Косюра, уряд назначив його 1 травня 1908 року першим поштарем. Він відвозив і привозив раз на тиждень пошту до **Скаро.** Заряд пошти хотів назвати пошту іменем Косюра, але він на це не погодився. Тоді вони дещо змінили його назву й замість "Косюр" дали пошті назву "Лішор". Таким чином ця назва — канадійський новотвір, що в основі має українське прізвище "Косюр".

Література: Гр. Козяк: Історія околиці Лішор в Алберті, Календар Української Родини на 1940, Мондер 1940, стор. 70—9. Крім цього усні інформації Гр. Глинки з Едмонтону з весни 1949 року.

LUZHANY,* Alta.

ЛУЖАНИ,* Алта. — Назва оселі коло Ст. Майкел в окрузі Мондер в Алберті. Перенесена з Старого Краю з Буковини, де маємо село того самого ймення в Кіцманщині.

Назва **Лужани** зв'язана з словом **луг** визначає 'мешканців у лугах'; подібні назви: **Дубров'яни** ("Добрівляни"), **Озеряни, Ставчани** й ін. в Старому Краю.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; крім цього усні інформації від п. Гр. Глинки з Едмонтону.

MAZEPPA, Alta., Sask.

МАЗЕПА, — 1) Назва пошти, школи й оселі в Алберті; 2) назва школи в Саскачевані. Як подає офіційний показник назв, це "(CPR 1912); after Cossak hetman, the hero of Byron's poem Mazeppa", PN Alta., стор. 85. Іван Мазепа (1640—1709) — визначний український козацький гетьман, культурний діяч і патріот, намагався з'єдинити Україну й звільнити її від московської окупації. В союзі з Карлом XII із Швеції виступив проти Петра I й був переможений разом із ним під Полтавою в 1709 р. В білій царській Росії та в червоній советській його ім'я проклиналося в православних церквах і клеймилося в історії. Тим не менше він став для українців символом боротьби з московським окупантом ("мазепинці") і праобразом політичного розуму. На заході його ймення прославив Байрон.

Прізвище українського гетьмана досі невияснене. Найправдоподібніш воно старе українське прізвище з коренем

"маз-ати" й наростком на **-епа,** дуже рідким на українському ґрунті.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Яр. Рудницький, Календар-Алманах НШ на 1950 рік, стор. 46—7; Place-Names of Alberta, стор. 85.

MAKOVS'KA,* Man.

МАКОВСЬКА,* Ман.— Назва площі, цвинтаря й церкви Перенесення Св. Мощей Св. О. Николая в Сондавн в Манітобі. Площа пішла від одного з основоположників парохії Михайла Маковського.

Прізвище **Маковський** — українське, можливо від оселі **Маковисько** чи їй подібній в Галичині.

Література: Пропам. Книга, стор. 153.

MAMCHURIV CVYNTAR,* Sask.

МАМЧУРІВ ЦВИНТАР,* Саск. — Назва цвинтаря в Сокалі в окрузі Алвена в Саскачевані. Назва походить від українця П. Мамчура, що на його фармі міститься цвинтар.

Мамчур — українське прізвище того самого типу, що **Савчур, Вовчур** і ін.

Література: Пропам. Книга, стор. 196.

MARCO, Man.

МАРКО, Ман. — Пошта й оселя коло Січі й Ольґи в Манітобі. Назва зв'язана з іменням **Марко,** певно одного з поселенців. Ближчих інформацій немає.

Література: Нове Поле, Канадійський Альманах, Вінніпеґ, 1947, стор. 46; Place-Names of Manitoba, 55.

MEDIKA, Man.

МЕДИКА, Ман. — Назва пошти й оселі в Манітобі. Як подає офіційний показник назв Манітоби: "(1928); after Medica, Russia, home of the first postmaster", PN Man., стор. 56. Більш переконливе пояснення дає П. Юзик: "named after the village ... in *Ukraine* from which the settlers had come", Opinion, No. 4/1949, стор. 4.

Медика — галицьке містечко в мостиському повіті з 2,700 мешканцями перед II. світовою війною; тепер крайнє місто між УСРР і Польщею.

Медика — як назва досі остаточно не вияснена. Корінь **мед** — вказує на зв'язок із бджільництвом в старовину в цій околиці.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; П. Юзик у цитованій статті і в Ukrainians in Canada, Business Year Book, Winnipeg, 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 88.

MELEB, Man.

МЕЛЕБ, Ман. — Назва пошти, станції й оселі в Манітобі. Канадійсько-український новотвір від двох прізвищ: **Мельник** і **Ляйбман.** "Two men: one the Jewish storekeeper, the other a Ukrainian farmer, donated portions of their land to the Canadian Pacific Railway Company, where the railway station is now located, called *Meleb*. The name of the first man was *Leibman,* of the second — *Melnik*. Hence the CPR Company formed the name *Meleb* from both these names: *Mel-* from *Melnik,* leb from Leibman, together — *Meleb*", W. S. Hooley.

Література: Усні інформації від М. Слободяна й відповідь на квестіонар п. В. С. Гулія (письмо з дня 15 грудня 1949). Пор. іще: Winnipeg Free Press No. 98/1950; Канадійський Фармер ч. 6/1950.

MELNICE, Man.

МЕЛЬНИЦЯ, Ман. — Пошта й оселя в Манітобі коло Вінніпеґу. Названа тому так, що перші поселенці прийшли з **Мельниці** з борщівського повіту в Галичині. Містечко Мельниця мало 3,800 мешканців перед II. світовою війною.

Щодо назви **Мельниця** — то це первісно найправдоподібніш назва річки, або потока, що вливався до Дністра, над яким лежить саме містечко.

Література: немає; на основі усних інформацій.

MYROSLAW, Alta.

МИРОСЛАВ, Алта. — Назва школи в окрузі Веґревіл в Алберті. Перенесена з імення Мирослава Січинського, що 12 квітня 1908 р. вбив галицького намісника Андрія Потоцького у Львові на знак протесту проти його ворожої політики супроти українського національного руху в Галичині.

Назва **Мирослав** — стара слов'янська назва, як **Святослав, Ярослав** і ін.

Література: Письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

MYRNAM, Alta.

МИРНАМ, Алта. — Назва пошти, школи й оселі в Алберті. Як подає офіційний список, це "Russian for 'peace to us'; it is a Ukrainian settlement", PN Alta., 91. Коли зважити, що **Мирнам** — українська, а не російська оселя, а ще й те що назву створив українець Павло Мельник, один із наших піонерів, то треба визнати слова "мир" і "нам" за українські, а не російські. Є це штучна, викомбінована назва, канадійсько-український новотвір, без відповідників у Старому Краю. В основі назви лежить, можливо, старий галицький гімн "Мир вам, браття,

всім приносим...", а теж і уривок із відправ в церкві, де священик звертається до вірних із зазивом "Мир вам!".

Література: Пропам. Книга, стор. 288—9; Календар УГ 1937, стор. 108.

MIS'KE, Alta.

МІСЬКЕ,* Алта. — Так звали старші люди околицю на північ від осель Снятина й Шандра в Алберті, бо створили були леґенду, що десь на місці Пакану, чи в його околиці мало повстати "велике місто". Це було, здається, під впливом Вікторія-Сетлемент.

Література: Письмо О. Григоровича з квітня 1949.

MOHYLY,* Man.

МОГИЛИ,* Ман. — "Так прозвали наші поселенці свою околицю, де поселились в 1900 році, околицю, що вкрита горбами та тяжка до управи. Від Ольги віддалена 18 миль дороги. Ходили наші поселенці на початках до поблизьких церков в Росборн і Енґусвил. Року 1908 згуртовались в парохію та поставили свою церкву", Пропам. Книга, стор. 164.

Як інформує І. Паславський, назва **Могила** в'яжеться з назвою митр. Петра Могили, визначного українського культурного діяча († 11. I. 1647).

Назва **Могила** — українська. В Україні, зокрема в степовій Україні, багато могил, що були не тільки місцями похоронень з найдавніших часів, але теж служили — головно за козацьких часів — за стратеґічні пункти. Могили частинно природні вивищення терену, частинно як вислід праці людських рук.

Література: Пропам. Книга, стор. 164; лист І. Паславського з 30 квітня 1950.

NA VOROBCEVIM,* Sask.

НА ВОРОБЦЕВІМ,* Саск. — Пор. **Воробцеве,** вище.

NA HORYNYAH,* Man.

НА ГОРИНЯХ,* Ман. — Назва церковної площі, віддаленої вісім миль від Рорктону, Ман., на якій стоїть гр.-кат. церква св. Івана Христителя. Назва пішла від прізвища Андрія **Гориня** й його родини, що належала до основоположників парохії.

Прізвище **Горинь** — українське; можливо від річки **Горинь** на Волині.

Література: Пропам. Книга, стор. 170—1.

NA HUCULAKH,* Alta.

НА ГУЦУЛАХ,* Алта. — пор. **Коло Гуцулів.**

Література: Ювілейний Календар Української Родини на рік 1941, Мондер, стор. 99.

NA MOSKALYKAKH,* Alta.

НА МОСКАЛИКАХ,* Алта. — Назва церковної площі сім миль на північний схід від Мондеру, С. 36, Р. 16 захід, 4 мерідіян, 40 акрів. "Люди звичайно кажуть "церква на Москалику", або "на Москаликах". Назви взялись звідси, що на тому місці, де тепер стоїть церква, мешкав перед тим Григорій Москалик. Він родився в селі Волчківці, пов. Снятин. До Канади приїхав 1899 року. Тепер мешкає на Мирнам, Алта.", Пропам. Книга, стор. 289. Як інформує П. Зварич із Веґревілу, Гр. **Москалик** був без родини, отже правильніша назва була б "коло Москалика" (одного).

Прізвище **Москалик** — українська здрібніла форма від **москаль.**

Література: Пропам. Книга, стор. 289; письмо п. П. Зварича з 25 квітня 1950.

NA PRYYMOVIM,* Sask.

НА ПРИЙМОВІМ,* Саск. — Назва площі й цвинтаря, 16 акрів, вісім миль від міста Вонди в окрузі Алвена в Саскачевані, на якій стоїть гр.-кат. церква св. Івана Христителя. "Всю землю, 16 акрів подарував для парохії ґазда Іван Прийма. Звідси парохія приняла своє ім'я: **"На Приймовім"** і це вічна пам'ятка для його імени і нерукотворний пам'ятник для жертводавця", Пропам. Книга, стор. 194.

Прізвище **Прийма** досить часте в українському особовому назовництві. Ґенеза його зв'язана з установою "прийнятих" (адоптованих) дітей, звичайно сиріт.

Література: Пропам. Книга, стор. 194.

NA PROCINS'KYKH,* Alta.

НА ПРОЦІНСЬКИХ,* Алта. — Стара назва околиці **Восток,** див. туди, а тепер площі, на якій стоїть церква св. о. Николая в Ст. Майкел, Алберта. "Люди звичайно кликали цю околицю **"На Процінських"** тому що на Процінського фармі стояла церква", Пропам. Книга, стор. 299.

Прізвище **Процінський** — українське прізвище від особового ймення **Прокіп — Проць.**

Література: Пропам. Книга, стор. 299.

NEW KIEW, Alta.

НОВИЙ КИЇВ, Алта. — Назва оселі в окрузі Веґревіл в Алберті. Основа цієї назви — (старий) **Київ,** столиця України, "мати українських городів". Історія Києва тісно зв'язана з історією України. Як столиця Київської Руси-України він пережив велич княжої України, татарські напади, Козацьку Державу (в'їзд Хмельницького 1649), революцію 1917 року, універсали 1918

і 1919 років та большевицьку й німецьку окупацію України. Золотоверхий Київ — справжнє "серце України".

Щодо назви **Києва,** то популярна леґенда з Літопису виводить її від найстаршого з трьох братів — **Кия,** що був мітичним засновником міста; за другим братом — **Щеком** прозвано гору, а за сестрою **Либедь** — річку. На це пояснення треба дивитися, як на т. зв. народню етимологію, що її доробляють до назви пізніш, коли вже забуто первісний початок назви. Назва Києва — столиці України не зовсім ясна. Можливо, що це відособова назва від назви **Кий,** що перший поселився в цьому місті, отже **Київ брід, Київ двір, Київ город.** Беручи одначе до уваги інші назви від того самого кореня, напр. **Києвець** у Галичині, **Києв дол** у Ґерцеґовині, **Кіє** в Чехії, **Кій** на Лужицях, треба цій назві надати первісний зв'язок із словом **кий** у розумінні 'палиця'. Вона могла відноситися спершу до **київ** — палісади, яким був обгороджений старий город. На всякий випадок, назва **Києва** українського, слов'янського походження.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 292; Календар УГ 1937, стор. 108; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

NOVYJ SOKAL',* Alta.

НОВИЙ СОКАЛЬ,* Алта. — "Церква, давніше під назвою **Копернік,** тепер **Новий Сокаль.** Положена на північно-східнім розі секції 16-47-15, на захід від 4 меридіяну. Пошта: Голден, Алта. Площа не є рівна. Є ще трохи ліса. Церква від залізниці 11 миль. Побудована в осередку оселі", Пропам. Книга, стор. 259. Церква гр.-католицька Вознесення Г.Н.І.Х. Назва **Новий Сокаль** надана переселенцями з старокраєвого **Сокаля** та з сокальського повіту на спогад цього повітового міста.

Назви старокраєвого **Сокаля** досі в науці остаточно не пояснили. Приросток **-ь** вказував би на відособову назву від якогось **Сокала,** можливо, прозви, пор. такі прізвища як **Сьокало, Штокало, Чокало** й ін., що в їх основі лежать первісні прозви.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 259.

ODESSA, Ont.

ОДЕСА, Онт., Саск. — Назва оселі в околиці Леннокс, в Онтеріо і в околиці Вейнбурн в Саскачевані. Перша оселя називалася первісно Міл Крік, а прозвано її **Одеса** в 1854 році на спогад Кримської війни (1854-56) між Росією й Туреччиною, коли Англія й Франція стояли по стороні цієї останньої. Назву надано на спомин однієї атаки англо-французького ескадрону на Одесу. В обох назвах у Канаді очевидний зв'язок із найбільшим українським чорноморським портом, важним комунікаційним, економічним і культурно-історичним пунктом на

північному узбережжі Чорного моря. Перед II. світ. війною Одеса мала пів мільйона мешканців.

Назва **Одеси** — вислід штучного найменування за клясичним героєм **Одіссеєм** з часів т. зв. грекоманії в російських царських колах.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; G. H. Armstrong: The Origin and Meaning of Place Names in Canada. Toronto, 1940, стор. 211.

OZERO,* Sask.

ОЗЕРО,* Саск. — Назва частини фарми П. Крисака в Кридорі, Саск. Назва від озера, що лежить у цьому місці.

Література: Запис автора з весни 1949.

OZERNA, Man.

ОЗЕРНА, Ман. — Назва пошти й оселі в окрузі Сенді Лейк у Манітобі. Озерна лежить вісім миль на південь від Сенді Лейк. Українські переселенці почали сюди переселюватися на початку 20-го століття. Як подає офіційний показник назв Манітоби, назва пішла: "(1914) from the Russian "ozero" meaning 'lake'; there are many lakes in the locality", PN Man., стор. 66. Виходить, що це назва топографічного типу від прикмет терену, а саме від багатства озер у цій околиці. В Старому Краю маємо теж багато назв цього типу, пор. **Озерна** на Київщині, **Озірна** в Тернопільщині, **Озірно** на Волині й т. п. Всі ці назви зв'язані з словом **озеро.**

Література: Пропам. Книга, стор. 106; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 66.

OLES'KIW,* Man., Alta.

ОЛЕСЬКІВ,* Ман. — Первісна назва оселі **Толстой** у Манітобі. Коли йшло про вибір назви, то "учитель Теодор Кохан піддав гадку, щоб назвати пошту **Олеськів** в честь д-ра Олеськова, котий відвідав Канаду в 1885 р. Ся пошта була в хаті Олекси Яремія. Сю пошту перенесли до станції і назвали **Толстой** після назви залізничої станції з 1905 р.", Провідник, 1931, стор. 40.

Крім манітобського **Олеськова** є ще **Олеськів** в Алберті, коло Мондеру. Є це колонія, школа й Народний Дім, названі йменням д-ра Олеськова. Як повідомляє Тимофій Федечко, він "приїхав до Канади 1900 року, був вибраний яко тростіз школи і коли прийшло до того, щоб дати назву, він нагадав добродія д-ра Олеськова і дав назву." (Лист з 20-го квітня 1950).

Д-р Осип Олеськів був делегатом галицьких українців у Канаді в р. 1895, висланий туди Т-вом "Просвітою" з метою обзнайомлення з умовинами колонізації степових провінцій українськими поселенцями з Зах. України. Відвідавши май-

же всі українські оселі в Канаді, він повернувся до Галичини й видав у Львові книжку про Канаду п. н. "О еміґрації", де подав інформації про цю країну.

Література: Провідник за 1931 р., стор. 40; Place-Names of Manitoba, стор. 88. Про д-ра О. Олеськова див. Ювілейний Календар Української Родини на рік 1941, Мондер 1941, стор. 51 (там же й світлина).

OLESHA,* Sask.

ОЛЕША,* Саск. — Назва оселі, що "лежить на північ від сіпіярської станції Бюкенен, канорського округа, в провінції Саскачевані. Є заселена майже самими українцями. Назва її пішла від родинного села в бучацькім повіті одного фармера, що мешкає коло церкви. З Олешою сусідують інші українські колонії зі старокраєвими назвами, чотири милі на захід **Доброводи,** три милі на північ **Григорів,** і дев'ять миль на північний захід — **Чехів",** Нове Поле, стор. 52. Старокраєва назва **Олеша** — село коло Товмача.

Назва **Олеша** — відособова місцева назва від імення **Олех, Олехно,** скороченої форми від Олександер. Старокраєві **Олеші** названі так найправдоподібніш від перших поселенців у цих місцях.

Література: Пропам. Книга, стор. 234; Календар УГ 1937; о. Д. Попович: Олеша, Саск., Нове Поле — Канад. Альманах, Вінніпеґ 1927, стор. 52.

OLHA, Man.

ОЛЬГА, Ман. — Назва пошти й оселі в Манітобі. Як подає офіційний список назв, вона пішла: "(1908) after Olga, Russian princess of the 10th century; one of the saints of the Russian church", PN Man., стор. 65. **Ольга** — одна з рідких у Канаді культових назв, наданих у честь святих. Св. Ольга — одна з перших християнок в Україні (945—957) княжила після смерти чоловіка князя Ігоря в імені малолітнього сина Святослава. Визначалася великим розумом і політичним змислом так у внутрішньо- як і зовнішньо-політичному житті.

Сама назва **Ольга** — неслов'янська, походить із скандинавських мов **Helga,** як і Олег із **Helgi.**

Література: Пропам. Книга, стор. 161—2; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 65; P. Yuzyk, Opinion No. 4/1949, стор. 4; і Ukrainians in Canada. Business Year-Book, 1949-50, Winnipeg, Man., стор. 41.

OR(O)LOW, Sask.

ОРЛІВ, Саск. — Назва церковної площі й цвинтаря серед лісів, 12 миль від станції Кридор, Саск. В 1910 році збудовано тут церкву св. Духа. Назва українська. Мабуть канадійський новотвір. В Старому Краю є подібні назви, напр. **Орлово, Орлівка, Ор-**

ловське, Орлянка й ін., зв'язані з словом **орел,** що могло служити теж за назву родинну **Орел.**

Література: Пропам. Книга, стор. 188—9.

PARKY,* Man.

ПАРКИ,* Ман. — Назва одноакрової рівної площі, на якій стоїть церква св. Покрови Матері Божої, коло Росдейл, 18 миль на північ від Вінніпеґу. При церкві знаходиться дзвінниця з двома дзвонами та цвинтар заснований іще в 1909 році. Церква побудована в 1914 році.

Назва **Парки** в'яжеться з словом парк англійського походження, що так у назві, як теж і в живій українській мові вдомашнився на визначення саду, городу, як теж і заповідника.

Література: Пропам. Книга, стор. 143.

PENO, Alta.

ПЕНО, Алта. — Назва пошти коло Ст. Майкел в Алберті. Ця назва пішла від імени Панька Михальчука, поштаря, що приїхав до Канади з Брідського повіту з Галичини. Назва **Панько** — українізована грецька назва **Пантелеймон.** В Україні маємо назву **Пантелеймонівка,** утворену від повної форми ймення Пантелеймон.

Література: на основі інформацій Гр. Глинки з Едмонтону з весни 1949 року.

PETLURA, Man.

ПЕТЛЮРА, Ман. — Назва пошти й оселі в Манітобі. Як подає офіційний показник назв, це "(1930) after General Simon Petlura, Ukrainian nationalist leader, who was assassinated in Paris in 1929" (sic!) PN Man. 68. Як відомо, головний отаман Симон Петлюра згинув з руки скритовбивника Шварцбарта в Парижі дня 25 травня 1926 року. Його ім'я стало на довгі роки символом упертої й безкомпромісової боротьби українців за державну незалежність. В Україні воно було заборонене й стало символом "контрреволюції", тимто назв осель із цим іменням у Старому Краю немає.

Пор. іще назву **Мазепа.**

Література: Place-Names of Manitoba, стор. 68; Календар УГ 1937; стор. 106.

PESHKIV,* Sask.

ПЕШКІВ,* Саск. — Назва площі під церквою Пресв. Евхаристії й цвинтаря за нею в Куликові, Саск. (див. туди). Назва пішла від родинного прізвища фармера **Пешко,** на якого фармі знаходиться церква й цвинтар. В Україні таких місцевих назв немає, тимто цю назву треба визнати за канадійсько-український новотвір.

Прізвище **Пешко** — це скорочена, пестлива форма від імення **Петро,** як **Пашко** від **Павла, Мишко** від **Михайла, Яшко** від **Якова,** або **Ярослава** й т. под. Як відомо, ім'я **Петро** грецького походження, визначає "скелю".

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 237.

PLOSHCHI,* Alta.

ПЛОЩІ,* Алта. — Назва чистої поземої рівнини, розстеленої на південь від містечка Чіпмен при сіенарській залізниці.

Назва — канадійсько-український новотвір, в основі має топографічне означення **площа** — 'рівнина'.

Л і т е р а т у р а : Письмо П. Зварича з Веґревіл з 25-го квітня 1950.

PODOLYA,* Sask., Alta.

ПОДОЛЯ,* Саск. — Назва школи й забудовань у Саскачевані та в Алберті (коло Мондеру). Перенесене з назви **Поділля** — частини України, що визначається своєю урожайністю.

Назва **Поділля** — топографічне означення, зв'язане з словом **діл** (долу), пор. теж **Поділ,** частина Києва.

Л і т е р а т у р а : Календар УГ 1937, стор. 108; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

POLTAVA,* Ont.

ПОЛТАВА,* Онт. — Назва літньої оселі українських професіоналістів і бизнесменів коло 37 миль на південний захід від Торонта, Онт. Повстала після війни в 1946/47 роках. Назва перенесена з України. Піддав її голова клюбу Лев Коваль із Торонта.

Походження назви **Полтава,** як на це вказує наросток, відомий іще в таких назвах річок і потоків, як **Синява, Пилява, Жижава, Ослава** й ін., в'яжеться з первісною назвою водною. **Полтава,** як і львівська Полтва, це стара слов'янська назва водна, споріднена із словом "плисти, плавати".

Л і т е р а т у р а: На основі авторових записок із 1949 і 1950 р. в Канаді.

POLETICA, B. C.

ПОЛЕТИКА, Б. К. — Назва гори, високої на 7620 стіп на границі Аляски й Бритійської Коломбії. Як подає офіційний показник назв, це "after M. Pierre de Poletica, former Russian Minister to the U.S. and plenipotentiary in Russian negotiations with the U.S. in 1824 regarding the Alaskan boundary", 18th Report of G. B., стор. 226.

Родина Полетиків відограла визначну ролю в історії України. Василь Полетика (1765—1845), український історик, був маршалком роменського повіту (1792-1812); збирав матеріяли до української історії, був автором "Записок про українське дворянство" й вступу до "Історії Русов". Його батько

Григорій (1725—1784) був палким оборонцем автономних прав України й (здогадним) автором "Історії Русов". Брат Григорія — Іван, визначний український лікар (1722—1783) був одним із перших українських професорів на університетах на еміґрації, викладаючи в університеті в Кілю в Німеччині.

Література: Eighteenth Report of the Geographic Board of Canada containing all decisions to 31 March, 1924.

PRAVDA, Man.

ПРАВДА, Ман. — Назва школи й оселі в окрузі Спрінґфілд у Манітобі. Хоч в Україні існують такі самі три назви осель, цю назву треба визнати за канадійсько-український новотвір.

В основі назви лежить слово "правда", один із людських ідеалів.

Пор. іще такі назви, як **Згода** (див. туди) **Слава** (див. туди) й ін.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106.

PRUT,* Alta.

ПРУТ,* Алта. — Назва школи й забудовань в Алберті. Перейнята з назви річки — **Прут** на Буковині, допливу Дунаю. Населення околиці з Буковини, оселилось тут в р. 1900—1904.

Назва річки **Прут** в науці ще остаточно не вияснена.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

PRYYMOVE,* Sask.

ПРИЙМОВЕ,* Саск. див. **На Приймовім.**

RADYMNO,* Sask., Alta.

РАДИМНО.* — Назва шкіл і забудовань в Саскачевані й в Алберті, переміщена з Галичини, де **Радимно** — містечко в Ярославському повіті над річкою Сяном. Перед II. світовою війною 2 тисячі мешканців. Тепер це містечко лежить на терені Польщі по цьому боці т. зв. "Керзонової лінії".

Походження старокраєвої назви **Радимно** зв'язане з особовим іменем **Радомир, Радослав, Милорад** і ін., а саме з відповідним скороченням: **Радим.** Подібні назви в Україні: **Радомка, Радомль, Радомишль** й ін., а теж літописні **Радомичі.**

Назва **Радимно** дуже стара, з княжих часів.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; крім цього усні інформації від п. В. Батицького з Вінніпеґу з весни 1950; пор. теж його спогади в "Українському Голосі", Вінніпеґ, ч. 13/1950; про **Радимно** в Алберті лист одного з тростів школи п. Гр. Козяка з 24-го лютого 1950 з Едмонтону, Алта.

RAK,* Sask.

РАК,* Саск. Назва школи й оселі в окрузі Ростерн, Саск. Від прізвища **Рак,** нерідкого в українському назовництві.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

RAWA RUS'KA, Man.

РАВА РУСЬКА, Ман. — Назва парохії гр.-кат. церкви й школи в окрузі Росборн у Манітобі. Назва переміщена з Старого Краю, де **Рава Руська** містечко в півн.-зах. Галичині.

Походження назви не зовсім ясне. Це мабуть первісна назва ріки.

Література: Календар УГ 1937 р., стор. 106; лист І. Паславського з 12 травня 1950.

RODEF, Alta.

РОДЕФ, Алта. — Назва оселі коло Ст. Майкел в Алберті. Це штучна назва, канадійсько-український новотвір, що повстав на основі особового йменя **Федор,** читаного з кінця до переду

Йменя **Федор** — українізована форма грецького **Теодор/Феодор** в значенні "Божий дар", пор. назву **Богдан** у Манітобі.

Література: На основі інформацій д-ра Ізидора Глинки з Вінніпеґу.

ROSA, Man.

РОЗА, побіч **РОСА,** Ман. — Назва оселі коло Стюартборну в Манітобі. Канадійсько-український новотвір від слова "роса". В Україні маємо річку **Рось,** правдоподібно такого самого походження.

Література: Place-Names of Manitoba, стор. 74 (без пояснення). На основі інформацій від п. І. Крип'якевича з Вінніпеґу, крім цього лист від о. Золотого з 18 травня 1950.

RUS',* Sask.

РУСЬ,* Саск. — Назва 2 шкіл і оселі в Саскачевані. Назви перенесені з племінної назви **Русь.**

Як відомо, **Русь** стара назва землі полян, трикутника між Дніпром, Ірпенем та Россю, вже від IX. ст. прив'язується до Київщини, хоч з розростом Київської Держави в XI і XII. ст. поширилася на все східне слов'янство. Саму назву пояснюють різно, комбінаціями з германських мов, фінської, угорської, іранської й ін. Найновіша гіпотеза Р. Смаль-Стоцького, посередня, виводить **Русь** із змішання старого українського слова **русь** (протилежного значенням до **чернь**) із фінською назвою для варягів: **Руотсі.**

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; про походження назви Русь, пор. Ю. Шерех в Енциклопедії Українознавства (НТШ, Мюнхен 1949, стор. 13—14), R. Smal-Stocky: The Origin of the Word Rus', Winnipeg 1949, Slavistica VI.

RUTHENIA, Man.

РУТЕНІЯ, Ман. — Назва оселі в Манітобі. Як подає офіційний показник, назва пішла "(1924) after Ruthenia or Little Russia", PN Man., стор. 75. Канадійський новотвір, в основі якого лежить латинська назва українців — рутенці, Rutheni, вживана передусім у Галичині з часів Австрії. Зчасом вона набрала відтінку призирливости й насмішливости, подібно як назва "малороси". Їдкі сатири на рутенців писав Іван Франко й це остаточно спричинило переміну значення назви в Галичині.

Література: Пропам. Книга, стор. 165; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 75.

SADLOW, Man.

САДЛОВ, Ман. — Назва оселі, положеної 56 миль на схід від Вінніпеґу, при малій залізничій станції Спрус. Як подає офіційний показник, назва пішла "(1924) after Max Sadlowski, postmaster", стор. 75. Оселя "взяла свою назву від родини Садловських, котрі тут вперше поселились... Коли не було церкви, богослуження правилось в хаті М. Садловського. Перша відправа тут була 7-го квітня 1916 року... Перші збори парохії були в хаті М. Садловського 1919 року. Церкву (Рождества Пр. Діви Марії) скінчено будувати 1922 року", пор. Пропам. Книга, стор. 139—40.

Назва **Садлов** із прізвища **Садловський** — це типове для американсько-канадійського назовництва скорочування довгих українських, чи слов'янських узагалі, прізвищ початком назви, пор. **Вол** із Волохатюк, **Крип** із Крип'якевич, **Сайк** із Сайкевич. Назва **Садловський** — українська, перейнята з польської мови.

Література: Пропам. Книга, стор. 139—40; Place-Names of Manitoba, стор. 75.

SADOK, Man.

САДОК, Ман. — Назва шкілки овочевих дерев 5 миль на північ від Вінніпеґу ("lot 4, St. Paul"), власности п. Семена й Софії Юськових. Назва, зареєстрована в Оттаві в 1933 році, повстала в висліді довгої застанови панства Юськових, що хотіли назвою символізувати характер свого господарства — овочевої культури й вибрали для цього українське слово "садок". Канадійсько-український новотвір.

Література: Усні інформації від п. С. Юськів з весни 1950.

SENKIW, Man.

СЕНЬКІВ, Ман. — Назва оселі в Манітобі. "Були там люди з Сенькова, залісецького повіту коло Іваня Пустого", Провідник 1931, стор. 38. Це переміщена місцева назва.

Старокраєвий **Сеньків** виводить свою назву від особового імени **Сенько**, скороченої форми імени Симеон.

Література: "Провідник" — Календар Українців Канади 1931, стор. 38; Календар УГ 1937, стор. 106; П. Юзик, Opinion No 4/1949, стор. 4 і Ukrainians in Canada. Business Year Book, Winnipeg, 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 80.

SIRKO, Man.

СІРКО, Ман. — Назва оселі в південній Манітобі. Перенесена з особової назви козацького отамана кошового Івана Сірка (†1680), що вславився очайдушними походами на татар і турків (напр. нападом на Очаків 1673).

Назва **Сірко** часта в українському особовому назовництві, зв'язана з словом "сірий".

Література: Place-Names of Manitoba, стор. 82.

SICH (SEECH), Man., Sask., Alta.

СІЧ — назва осель і шкіл в Манітобі, Саскачевані й Алберті. Офіційний показник назв пояснює: "(1911) originally name of the dwelling places of Ukrainian Cossacks found on the banks of the Don, Dnieper and other European rivers", PN Man., стор. 80.

Назва **Січ** взята з історії Козаччини. Січчю називали козаки оборонні фортеці на Дніпрових островах. Перша **Січ** була на острові Хортиці (див. нижче); опісля на Томаківці, на Базавлуці, на Чортомлику й на інших островах. З розвитком козацтва Січ стала осередком лицарського вишколу й козацьких чеснот і столицею Запорозького (Низового) Козацтва. Традиції Січі, зруйнованої в 1775 році Катериною II, відживали на Кубані, Доні, Дунаю, а в XX. ст. в Галичині ("Січові Стрільці") та на Закарпатті ("Карпатська Січ").

Література: Пропам. Книга, стор. 162; Календар УГ 1937, стор. 106; "Проф. Я. Рудницький про назви", Канадійський Фармер ч. 6/1950; П. Юзик, Opinion No. 4/1949, стор. 4 і Ukrainians in Canada. Business Year Book, Winnipeg 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 80.

SLAWA, Alta.

СЛАВА, Алта. — Назва місцевости в Алберті й школи в Саскачевані. Як подає офіційний показник, ця назва мала б походити: "(1912) from the Russian for "praise", PN Alta., 116. Беручи до уваги українське населення околиці, треба визнати цю назву за українську. Є це канадійсько-український новотвір; він зв'язаний із словом "слава". Подібні назви абстрактного значення в Канаді, це **Згода** (див. туди), **Правда** (див. туди), й ін.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 116.

SLAVNA,* Man.

СЛАВНА,* Ман. — Назва школи й забудовань у Манітобі. Це канадійсько-український новотвір, зв'язаний із прикметником "славний".

Література: Календар УГ 1937, стор. 106.

SNIATYN, Alta.

СНЯТИН, Алта. — Назва місцевости в Алберті й школи в Саскачевані. Як подає офіційний список назв, місцевість названа "after a town in Galicia from which settlers came; changed 1907 from Hunka, which name given 1902", PN., стор. 117.

Снятин — повітове місто на рікою Прутом в Галичині, в Станиславівській області, на границі Галичини й Буковини. Перед II. світовою війною мало 10,600 мешканців. В снятинському повіті такі важливіші села: Будилів, Драгосимів, Карлів, Княже, Красноставці, Микулинці, Русів, Устя, Видинів і ін.

Назва **Снятин** пішла з старшого **Коснятин,** що подібно як назви **Рогатин, Делятин, Бортятин, Слав'ятин** і ін., походить від особової назви **(Коснята).**

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 117.

SOBOR, Alta.

СОБОР, Алта. — Назва місцевости й муніципального дистрикту на північний захід від Лойдмінстеру. Як подає офіційний список, назва пішла з "російської мови": (1918) Russian for "council", PN Alta., стор. 117. Слово "собор", від якого пішла назва, старо-церковно-слов'янського походження, вдержалося до сьогодні в українській, білоруській і російській мовах для визначення зборів представників церкви даної округи. В українській мові уживається теж і здрібніла форма "соборчик", що свідчить про вкорінення цього слова. В Галичині вживали слова "собор" у XIX столітті теж і для світських з'їздів, пор. напр. "Собор Руських Учених" у Львові в 1848 р. Крім цього "собор" визначає будинок-святиню "катедру".

Література: Place-Names of Alberta, стор. 117.

SOKAL, Sask.

СОКАЛЬ, Саск. — Назва оселі в Саскачевані й площі під каплицею. Назва переміщена з Галичини, де **Сокаль** — повітове місто над Бугом у Львівщині, на границі з Волинню. Перед II. світовою війною воно мало 10,200 мешканців. В сокальському повіті такі важливіші оселі: Кристинопіль, Варяж, Тартаків, Угринів, Хоробрів, Ульвівок, Скоромохи, Стенятин і ін.

Назва **Сокаль** стара, зв'язана з словом "сік".

Література: Пропам. Книга, стор. 195 і 311; Календар УГ 1937, стор. 108; лист о. Я. Федуника, пароха Вільни, з 9 лютого 1950.

SOMYK,* Man.

СОМИК,* Ман. — Назва гр.-кат. парохії, місійної станиці, в окрузі Сенді Лейк у Манітобі. "Коло самого національного парку, десять миль на північ від Сенді Лейк, живе коло тридцять українських родин. Задалеко їм до дооколичних церков, тому зорганізувались в 1940 році в парохію, купили цвинтар, назвали його іменем Вознесення Христового й задумують будувати церкву. Наразі богослуження відбуваються в хаті П. Сомика", Пропам. Книга, стор. 161.

Назва **Сомик** українського походження, здрібніла форма від слова "сом".

Література: Пропам. Книга, стор. 161.

SOPIVNYKY,* Man.

СОПІВНИКИ,* Ман. — диви **Коло Сопівників.**

STAVCHANY,* Sask.

СТАВЧАНИ,* Саск. — Назва школи й забудовань у Саскачевані. Переміщена з Галичини, де **Ставчани** — село на Буковині.

Назва **Ставчан** — від людей, що жили над "ставком", чи "ставом".

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

STANYSLAVIV,* Alta.

СТАНИСЛАВІВ,* Алта. — Назва школи й забудовань в Алберті. Переміщена з Галичини, де **Станиславів** — місто над Бистрицею на Підкарпатті з 61,000 мешканців перед II. світовою війною. В 1919 році — столиця Західньої Української Народньої Республіки.

Назва **Станиславова** походить від особової назви **Станислав** (так м. ін. називає довкільне населення саме місто).

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

STRY, Alta.

СТРИЙ, Алта. — Назва місцевости в Алберті й школи в Саскачевані. "Назву цю надав 1910 року Зиновій Микитка син священика з Купчинець, Тернопільського повіту. До Канади він приїхав 1906 року, а в році 1910 він дістав пошту на своїй околиці. До реєстру він подав три назви: **Галич, Стрий і Микитка.** Уряд прийняв назву **Стрий,** яку тут з англійська вимовляють **Страй".** (о. Я. Федуник). Офіційний список назв подає таке пояснення: "(1910) after a town in Poland, former home of early settlers", PN Alta., стор. 121. Містечко **Стрий** над рікою **Стрий** у Галичині, це повітовий осередок на Підгір'ї, що перед II. світовою війною числив 30 тисяч населення. Важливий комунікаційний пункт із 5 залізничними лініями. В повіті такі важливі села: Бережниця, Більче, Братківці, Верча-

ни, Грабовець, Добряни, Добрівляни, Дуліби, Конюхів, Моршин, Завадів, і ін. В Стрию почалося кооперативне молочарство Галичини.

Назва **Стрий** — первісно назва ріки, споріднена з такими водними назвами як **Стрипа, Стриговір, Дністер** і ін., а теж із такими словами, як **струм, струя,** й т. п. на визначення "пливучої води".

Література: Пропам. Книга, стор. 312; Календар УГ 1937, стор. 108; лист о. Яр. Федуника, пароха Вільни, з дня 9 лютого 1950; Place-Names of Alberta, стор. 121; про назву Стрий у Галичині є окрема розвідка Яр. Рудницького п. н. "Про місцеву назву Стрий", Науковий Збірник Ів. Огієнка, 1937, стор. 125-8 (там же й подрібна література); вона вийшла й окремою відбиткою: Львів 1937.

STUBNO, Alta.

СТУБНО, Алта. — Назва місцевости в Алберті. Переміщена назва з Галичини, де **Стубно** — село в Перемищині. Як подає офіційний показник, це: "(1921) after Stubno, Poland, former home of M. Stepanick, postmaster," PN Alta., стор. 121.

Назва **Стубно** неясна.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 121.

TARAS,* Sask., Man.

ТАРАС,* Саск. — Назва школи й забудовань у Саскачевані. Також школа 8 миль від Етелберт, Ман. Так як **Богдан** (див. туди) перенесена з назви визначної особи. Це ймення українського національного ґенія Тараса Шевченка. Пор. Назву **Шевченко.**

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

TEREBOVLYA,* Man.

ТЕРЕБОВЛЯ,* Ман. — Назва школи й забудовань у Манітобі. Переміщена з Старого Краю, де **Теребовля** — повітове місто над річкою Ґнізною на Поділлі. Перед II. світовою війною 12,000 мешканців. За Ростиславовичів (XI—XII) столиця удільного князівства; останки старих укріплень, руїни замку з XVII ст.

Назва **Теребовля** — відособова (**"Тереб"** + ов + ль).

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; про назву Теребовля окрема студія Яр. Рудницького: O nazwie miejscowej Trembowla, Język Polski, том XXII, Краків 1937, стор. 134—40 і окрема відбитка.

TARNOPOL, Sask.

ТЕРНОПІЛЬ, Саск. — Назва оселі в Саскачевані. Переміщена з Галичини, де місто Тернопіль над рікою Серетом — один з більших осередків на галицькому Поділлі. Перед II. світовою війною Тернопіль числив 35 тисяч мешканців. В повіті були такі важливіші села: Березовиця, Глубочок, Острів, Бірки й ін.

Назва **Тернополя** в'яжеться з прізвищем власника — польського маґната Я. Тарнавського, що назвав штучно-створеним іменням оселю, засновану 1540 року.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108 і (Ів. Німчук:) "Християнський Голос", Міттенвальд, ч. 10/1947.

TOPOROUTZ, (TOPORIVCI),* Alta.

ТОПОРІВЦІ,* Алта. — Назва оселі й школи в Алберті. Переміщена з Галичини, де **Топорівці** — село в Городенщині на Покутті.

Назва **Топорівців** — найправдоподібніш відособового походження, від прізвища **Топір,** пор. теж назву місцеву **Топорів** у Галичині. Наросток — **-івці** прикметний для південно-західніх теренів України, пор. **Ланівці** й ін.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108; П. Божик: Церков українців в Канаді. Вінніпеґ 1927, стор. 205.

UKALTA, Alta.

УКАЛТА, Алта. — Назва пошти коло школи Гайвей 3928 в Алберті коло Снятина. Це комбінація двох скорочень: "Ук" — **Україна** й "Алта" — **Алберта,** створена фармером Григорієм Топольницьким. Пор. іще такі назви, як **Кридор, Мелеб** і ін.

Література: Письмо О. Григоровича з квітня 1949.

UKRAINA (OUKRAINA), Man., Sask., Alta.

УКРАЇНА. — Назва місцевости й школи в Манітобі й Алберті; назва школи в Саскачевані. Як подає офіційний список, назва пішла "after Ukraine (Russ. Ukraina) a province of Russia", PN Alta., стор. 128. Так як **Русь** (див. туди), це переміщена назва з Старого Краю. Це загальна назва для країни, звідкіля прийшли до Канади поселенці-українці. В історії України були часи, коли вона була під чужою владою (російською, польсько-литовською), але були теж і часи, коли вона була самостійною державою (Київська Русь, Козацька Держава, Українська Народня Республіка), тимто подавати її виключно, як "a province of Russia" — необ'єктивно, зн. ненауково.

Назва **Україна** (в чужих мовах: Ukraina, Ukrainia, Ukraine) слов'янського походження. Вона належить щодо свого виникнення до того самого типу географічно-етнічних назв, що напр. назва балтійського племени **ґаліндів** (= "пограничників", пор. лит. ґалас — "кінець, край, межа"), чи германських **маркоманнів** (= "люди з пограниччя", пор. нім. Марк—"кордон прикордоння"). Назва **Україна** мала первісно теж значіння "крайної, пограничної землі". Вказують на це: 1) іранська назва **анти** (з VI—VII ст.) із значенням "пограничне плем'я, крайняни", що з історичних, географічних, ономастично-філологічних і всяких інших міркувань тотожна з назвою українців — останнім, крайнім плем'ям тогочас-

ної слов'янщини на південному Сході від сторони іранців; 2) згадки про цю назву в літописах і інших джерелах XII—XIII ст.; так напр. під р. 1187 Київський літопис (за Іпатським списком) оповідаючи про смерть переяславського князя Володимира Глібовича під час походу на половців, говорить, що "плакашеся по нем вси переяславци", бо він був князем "всякими добродѣтельми наполнен — о нем же Україна много постона" (журилася); під р. 1189 в тому самому літописі в оповіданні про кн. Ростислава Берладника згадується, що він поїхав "ко Украйні Галичькой" (на означення наддністрянської Руси); в Галицько-Волинському Літописі є теж згадки про **Україну**, як про пограничну землю супроти державного центру в Києві. Перед XVI. століттям не вживалося ніколи назви Україна як синоніму для цілої Київської Держави, чи її центральних частин.

Починаючи з XVI. століття назви **Україна** й слова **україна** вживається вже в поширеному значенні: не крайної частини, а цілости, не "крайної землі", а "країни взагалі". Свідчать про це: 1) переклади грецького слова "хора" й латинського "regio" словом "україна"; 2) наголос, що з первісного на корені ("Укра́їна") пересувається на наросток ("Украї́на) аналогічно до слова "країна"; 3) мапи (з XVII. ст.), на яких зазначено **Україна** для центральних українських земель, тоді як для межівних, крайних провінцій уведено нове слово "окраїна" (на місце дотеперішнього "україна"). Назва **Україна** в новому значенні "країна взагалі, держава" — єдина тепер назва території, заселеної українським народом.

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 177; Календар УГ 1937, стор. 106, 108; "Проф. Я. Рудницький про назви", Канадійський Фармер ч. 6/1950; П. Юзик, Opinion No 4/1949, стор. 4 і Ukrainians in Canada, Business Year Book, Winnipeg 1949-50, стор. 88; Place-Names of Manitoba, стор. 89; Place-Names of Alberta, стор. 128; про назву **Україна** пор. Яр. Рудницький в "Енциклопедії Українознавства" (Мюнхен 1949, стор. 14—15 до слів "по обох боках Дніпра"); там же й відповідна література на стор. 16; крім цього див. цього ж автора: Der Name "Ukrajina"—Ukraine, "Handbuch der Ukraine" herausgegeben von I. Mirtschuk, Leipzig 1941, стор. 57—62 й те саме по-англійськи в "Ukraine and its people", Мюнхен 1949, стор. 1—2.

FEDORAH, Alta.

ФЕДОРА, Алта. — Назва пошти й місцевости в Алберті. Це відособова жіноча назва з **Теодора,** див. **Родеф.**

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 264; Календар УГ 1937, стор. 108.

FERLEY,* Man.

ФЕРЛЕЙ,* Ман. — Назва школи й забудовань у містечку Україна (див. туди) в Манітобі. Перенесена з прізвища Т. Д. Ферлея, українсько-канадійського громадського діяча.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; "Проф. Я. Рудницький про назви", Канадійський Фармер, ч. 6/1950.

FRANKO,* Man., Sask., Alta.

ФРАНКО,* Ман. — Назва школи й забудовань в околиці Росборну і в околиці Стюарборну в Манітобі (пошта **Згода**), 12 миль від Вайти, а теж назви шкіл в Саскачевані й Алберті. Назва перенесена з прізвища найвизначнішого західньо-українського письменника, ученого й громадського діяча Івана Франка (1856—1916). Це типова "культова" географічна назва, як **Куліш** (див. туди), **Шевченко** (див. туди) й ін.

Література: Календар УГ, стор. 106 і 108; Провідник 1931, стор. 40.

KHARKIV,* Sask.

ХАРКІВ,* Саск. — Назва школи й забудовань у Саскачевані, переміщена з України, де **Харків** — місто над рікою Лопанню, заснований у II. половині XVII. століття виселення з Правобережжа. **Харків** був у 20-их роках XX ст. столицею Радянської України. Перед II. світовою війною мав пів мільйона мешканців.

Назва **Харків** — відособова, від імення **Харко,** скороченого **Харитон,** грецького походження. Назва міста перенесена — найправдоподібніш — із назви потока.

Література: Календар УГ 1937, стор. 108.

KHMEL'NYC'KYJ,* Man.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ,* Ман. — Назва школи й забудовань недалеко Росборн у Манітобі. Про повстання назви читаємо в спогадах М. Кавки таке: "Приїхав з Вінніпегу Теодор Стефаник, шкільний організатор. Він дав раду, як школу збудувати і уладити. Школа дістала назву **"Школи Хмельницького".** Я порадив сю назву. Т. Стефаник зорганізував також потім школу **Могили",** див. туди. Як інформує І. Паславський, "школа ім. Хмельницького заложена около 1906 року" (лист з 30 квітня 1950).

Назва перенесена з прізвища Богдана Зиновія Хмельницького, так як назва **Богдан** — перенесена з його ймення. Див. **Богдан.**

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; Микита Кавка: Фармером з залізничника, "Нове Поле", Канад. Альманах, Вінніпег 1927, стор. 61—5; "Проф. Я. Рудницький про назви", Канадійський Фармер, ч. 6/1950; лист п. І. Паславського з 30 квітня 1950.

CHORTITZ (CHORTITZA), Man.

ХОРТИЦЯ, Ман. — Найстарша українська місцева назва в Манітобі. Як подає офіційний список назв, це: "Mennonite village...; a "new settlement" in 1875; after Chortitza, the Russian pennisula, on which, more than 150 years ago, the first Mennonite village in Russia was founded and which became the headquarters of the Mennonites of that period", PN Man., стор. 23. Назва принесена з України німецькими колоністами. **Хортиця** — острів на Дніпрі на Запоріжжі. В 1552 році Дмитро Вишневецький-Байда побудував тут укріплення для боротьби з татарами. Осідок Запорізької Січі з XVII ст. до р. 1738 (див. назва **Січ,** Ман.). В р. 1789 російський уряд Катерини II (німкині) поселив на Хортиці німецьких колоністів, що дістали окремі привілеї. До цих колоністів відносяться слова Т. Шевченка з "Посланія": "А на Січі мудрий німець картопельку садить".

Назва **Хортиця** зв'язана з словом **хортиця,** мабуть, за подібністю топографічного вигляду самого острова до цього роду собаки.

Л і т е р а т у р а : Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 23.

KHUTIR,* Man.

ХУТІР,* Ман. — Назва фарми о. д-ра В. Кушніра, президента КУК, 6 миль на південь від Вінніпеґу. Англійська назва: Priest Farm. Повстання назви пояснював о. д-р Кушнір влітку 1949 в привітальній промові до курсантів англійської мови Манітобського Університету, що разом із президентом A. H. Gillson-ом, членами професорського збору й представниками громадянства Вінніпеґу, гостювали на фармі о. д-ра Кушніра: "З давен-давна український хутір став символом української любови до землі. Наші хутори зберегли наші традиції, і мені — говорив о. д-р Кушнір — справляє велику приємність вітати вас усіх на свому хуторі. Хай ця зустріч на хуторі буде вістуном нової доби, кращих днів" (ґл. "Український Голос" Вінніпеґ ч. 33/1949).

Згідно з його виясненням назва **Хутір** введена ним у 1940 р., взята з українського означення більших господарств в Старому Краю: "хутір". Хоч назв **Хутір, Хутори, Хутірське** й ін. є значна кількість в Україні, канадійський **Хутір** — це українсько-канадійський новотвір, створений у Канаді о. д-ром Кушніром.

Л і т е р а т у р а : На основі записок автора з 1949 і усних інформацій о. д-ра В. Кушніра з Вінніпеґу з 1950. Пор. теж "Український Голос" ч. 32, з 10 серпня 1949.

CHEKHIV,* Sask.

ЧЕХІВ,* Саск. — Назва місцевої площі під церквою Св. Духа пів п'ята милі від містечка Кечен, Саск. За інформаціями о. Н. Дрогомирецького з Калґарі це назва переміщена з Галичини, де **Чехів** — село в Бучацькому повіті; люди приїхали сюди з цього села.

Назва старокраєвого **Чехова** в'яжеться з особовим іменням **Чех,** найправдоподібніш від племінної назви **чех.**

Л і т е р а т у р а : Пропам. Книга, стор. 235; крім цього: інформації о. Н. Дрогомирецького.

CHORNOHORA,* Alta.

ЧОРНОГОРА,* Алта. — Назва школи й забудовань 5 і пів милі на захід від залізничої станції Таватіно в Алберті. Назва переміщена з Галичини, де **Чорногора** — пасмо гірське на Гуцульщині.

В основі назви — зорові враження від "чорної гори".

Л і т е р а т у р а : З записів автора в 1950 році й на основі інформацій п. О. Григоровича з весни 1950.

SHANDRO, Alta.

ШАНДРО, Алта. — Назва оселі в Алберті перенесена з особи Андрія **Шандра,** що прибув до Канади в 1900 році й що в рр. 1913 — 1922 був послом до провінційного парляменту в Алберті, пор. "(1905) after Andrew Shandro, postmaster", PN Alta., стор. 1914. Андрій Шандро, що прибув до Канади разом із своїми двома братами, походив із с. Банилова на Буковині.

Прізвище **Шандро** — західньо-українське зв'язане з особовим іменням **Олександер.**

Л і т е р а т у р а : "Нове Поле", Канад. Альманах, Вінніпеґ 128, стор. 58; Календар УГ 1937, стор. 108; Place-Names of Alberta, стор. 114.

SHASHKEVYCH,* Man.

ШАШКЕВИЧ,* Ман. — Назва школи й забудовань в Манітобі. Назва перенесена з прізвища західньо-українського пробудника Маркіяна Шашкевича, що в 1837 році наспілку з Ів. Вагилевичем і Яковом Головацьким ("Руська Трійця") видали збірник "Русалка Дністровая" й цим дали початок галицько-літературно-національному відродженню.

Л і т е р а т у р а : Запис автора в 1949 році.

SHEVCHENKO, Man.

ШЕВЧЕНКО, Ман. — Давня назва місцевости Вайта (Vita) в околиці Стюартборн в Манітобі (до року 1908), пор. "Vita . . . Szewczenko P.O. till 1908", PN Man., стор. 89. Тепер залишилася тільки назва школи *Szewczenko School.* Перенесена з прізвища українського національного ґенія Тараса Григоровича **Шевченка** (1814—1861), що своїм віднхненним словом ожи-

вив українську націю й лишив їй до здійснення свої заповіти щодо національного визволення й суспільного ладу. Шевченків "Кобзар" (1840, 1844 й 1860) це настільна книга всього українського народу.

Культ Шевченка виявився м. ін. у багатьох географічних назвах в Україні, напр. **Шевченкова, Шевченка, Шевченківська, Шевченківський, Шевченкове, Шевченково** й ін. У багатьох назвах вулиць в Україні (м. ін. і в Канаді були намагання назвати вулицю **Борровс** у Вінніпеґу — вулицею Тараса Шевченка); а далі безліч українських культурно-освітніх товариств, установ, організацій, "Просвіт" і т. д. є "імени Тараса Шевченка" так у Старому Краю (пор. напр. "Наукове Т-во ім. Шевченка" давніш у Львові, тепер на чужині), як теж і на еміґрації (напр. в Канаді, в Америці й у ін. країнах). Культ Шевченка пішов так далеко, що українців почато називати "Шевченковою нацією". Пор. іще назву **Тарас**, Саск.

Література: Яр. Рудницький: Культ Шевченка й місцеві назви (Дещо про назву Шевченко, тепер Вайта в Манітобі), Новий Шлях, ч. 19/1949; Ілюстрований Календар Канадійського Українця на рік 1927, Вінніпеґ 1927, стор. 6; Провідник 1931, стор. 40; Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 89.

SHEPTYC'KYJ,* Alta.

ШЕПТИЦЬКИЙ,* Алта. — Назва школи й забудовань в Делф, в Алберті. Перенесена з прізвища митрополита, графа Андрея Шептицького (1865—1944), визначного гр.-кат. церковного й громадського діяча, мецената мистецтва й науки, засновника "Національного Музею", "Богословської Академії", "Народньої Лічниці" у Львові й б. ін. установ. В 1910 і опісля в 1921 році митрополит Шептицький відвідав Канаду. В рр. 1914-17 на засланні в Росії. Виступив мужньо в обороні православної церкви в Польщі в 1938 р.

Родинна назва графів **Шептицьких** зв'язана з їхнім родинним маєтком Шептичі.

Література: На основі інформацій Гр. Глинки і Ь. Каменецького з Едмонтону з весни 1949 р. — Про митр. Шептицького література в багатьох енциклопедіях, та й окремих виданнях, українською й чужими мовами. Про відвідини в Канаді, див. П. Божик: Церков українців в Канаді, Вінніпеґ 1927, стор. 90—3.

SHILO, Man.

ШИЛО, Ман. — Назва місцевости коло Ніпави в Манітобі. Назва українська, зв'язана з словом **шило,** хоч, як каже офіційний показник, цю назву носив жид, пор.: "(1905) Shilo and the adjoining station Leon were named after Jewish pedlars", PN Man., стор. 81.

Література: Place-Names of Manitoba, стор. 81.

SHYPHENITZ (SHEPENGE), Alta.

ШИПИНЦІ, Алта. — Назва української оселі коло Смокі Лейк в Алберті; перші переселенці приїхали сюди з села **Шипинець** з Буковини.

Назва **Шипинці** найправдоподібніш відособова назва, як і інші на **-инці,** пор. **Бобулинці,** й ін. Наросток на **-инці** прикметний для південно-західніх теренів України.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; П. Божик: Церков українців в Канаді, Вінніпег 1927, стор. 203—5; крім цього: інформації від Гр. Глинки з весни 1949 в Едмонтоні та від П. Зварича (письмо з 25 квітня 1950).

JANOW, Man., Sask.

ЯНІВ. — Назва оселі в Манітобі й школи й забудовань у Саскачевані. Від особової назви, як це подає офіційний показник назв: "(1906) after Janow Gilewicz, postmaster; Elma CNR station is here", PN Man., стор. 46.

Назва **Янів** від особової назви **Ян-Іван** зустрічається теж і в Старому Краю, пор. містечко **Янів** у Галичині близько Львова.

Література: Календар УГ 1937, стор. 106; Place-Names of Manitoba, стор. 46.

YARMOLYNCI,* Sask.

ЯРМОЛИНЦІ,* Саск. — Українська неофіційна назва місцевости Бетфордвіл у Саскачевані. Назва перенесена з Старого Краю, з Поділля, з містечка біля Проскурова, славного з боїв військ УНР і УГА з большевиками (1919).

Так як **Шипинці, Бобулинці** (див. туди) назва відособова ("Ярмол"-инці), пор. **Ярмоленко,** й ін. прізвища.

Література: На основі інформацій д-ра Павла Маценка з Вінніпегу з весни 1950 р.

JAROSLAW, Man., Sask., Alta.

ЯРОСЛАВ, Ман. — Назва осель в Манітобі й у Саскачевані, й школи в Алберті. Переміщена з Галичини, де **Ярослав** — повітове місто над Сяном із 20,000 мешканцями перед II. світовою війною. Старе українське місто, закладене **Ярославом** Мудрим, сином Володимира Великого й Ольги (978—1054), звідкіля й назва. Тепер це місто лежить на терені Польщі по цьому боці "Керзонової лінії". "Settlers came from the city of the same name in Poland", PN Man., стор. 46.

Назва **Ярослав** — старе особове ймення слов'янського походження, означає "славного з ярости, мужньости".

Література: Пропам. Книга, стор. 150, 22; Календар УГ 1937, стор. 106 і 108: Place-Names of Manitoba, стор. 46. Крім цього інформації п. О. Григоровича з весни 1949.

YASNA POLANA,* Alta.

ЯСНА ПОЛЯНА,* Алта. — Назва фарми П. Зварича (17-52-13-4), що лежить при гостинці ч. 16, 7 миль на схід від Веґревіл. "Названа так, щоб вшанувати графа Лева Толстого, славного філянтропа й писателя і його посілість **Ясну Поляну"**. Петро Зварич мав спільника Івана Семенюка й вони оба на віру, без писаної догоди, згідливо й без найменшої суперечки через 30 літ спільно господарили й ділилися доходом по молочінню. В 1948 р. П. Зварич продав цю фарму І. Семенюкові.

Література: Письмо П. Зварича з 25 квітня 1950.

BOSKO'S CORNER, Ont.

БУЗЬКОВА ФАРМА, Онт. — Назва фарми й забудовань 9 миль на півн.-схід від Кенори, Онт. Власність першого поселенця з Волині в цих сторонах Василя Бузька, від якого пішла назва. Родинні назви — прізвища від птахів в українському назовництві — явище не рідке, пор. приклади під: **Воробцеве,** Саск.

Література: Запис автора в терені з 28 травня 1950, коли ця праця вже була в друку.

***

Кінцева увага:

Автор прохає всіх, хто читатиме цю працю, подати йому доповняльні відомості, поправки чи взагалі нові інформації про назви українського походження в Канаді на адресу: J. B. Rudnyckyj, Department of Slavic Studies, University of Manitoba, Winnipeg, Man.

В. Казанівський.

75-ЛІТНИЙ ЮВІЛЕЙ МІСТА ВІННІПЕҐУ

ЦІЛИЙ тиждень, почавши від 5-го до 11-го червня 1949 року, місто Вінніпеґ святкувало 75-літний ювілей свого існування як місто. Хоча правду сказавши, трохи більше як сто літ ґрупа з 70 шкотляндців, вислана лордом Селкирком, прибула до форту Ґері, де сьогодні місто Вінніпеґ. Тих новоприбулих привитало який тузін людей, котрі раніше сюди заїхали. Новоприбулі, кромі своїх звичайних конечних речей, привезли з собою один бушель пшениці на посів. Коли вони побачили країну майже дику, лише з кількома білими людьми, їм жалко стало за покинутим рідним краєм, котрого, вони думали, ніколи не побачуть. Першим їх змаганням було побудувати сякі-такі буди, щоби було де жити, щоби було тепло в зимі та щоби дощі не докучали їм. Почали старатись про поживу та інші конечні до життя речі.

Найбільшим пострахом прибулих були тутешні поселенці індіяни, котрі 1816 року змасакрували 22 білих людей, включаючи ґовернора Семпла, на місці, де тепер є вулиця Севен Овкс (сім дубів). Однак з часом ті всі негоди та нещастя поволі минали і 1873 року, коли вже було в місті 215 мешканців, заінкорпоровано Вінніпеґ як місто. До того часу то було тільки мале село. Не хочу твердити, але так говорять, що назва міста Вінніпеґ походить від індіянського слова й означає болотяне місто.

Перша управа міста.

1835 року сформовано першу управу поселенців над Ред Ривер (Червоною Рікою) і цивілізація почала чимраз більше кріпшати. Почали класти деревляні хідники, щоби жінки не замочували свої довгі спідниці в болоті, та вставляти по домах шкляні вікна. Появились невеликі городчики коло кожної хати. Комунікація з дальшим світом, що прийшла пізніше, була тільки по ріці Ред паровими корабликами, що приїздили з Америки з міста Ст. Пол та привозили конечні речі до життя. Привозили також палену цеглу до будови, що коштувала по 45 центів одна. Коли 1869 р. між поселенцями вибухло повстання і страчено Томаса Ската, то наступного року вислано військо зі східної Канади для його усмирення й від тоді заведено порядок. Того ж 1870 р. видано почтовий значок провінції Манітоби. Поселенці над Ред Ривер, теперішного Вінніпеґу, занимали всього трохи більше як вісім блоків здовж і вшир.

1876 року побудовано новий міський ратуш, котрий стоїть до сьогодні, а також побудовано перший театр. Того ж року вислано першу посилку пшениці 857 бушлів до східної Канади, що викликало зразу здивування, а потім, коли показалось, що та пшениця є найкращою в світі, посипались замовлення на неї. Перший залізничий потяг прибув до Вінніпеґу з Ст. Пол, із Зєдинених Держав, що викликало велику радість серед мешканців Вінніпеґу, бо від тоді вже можна було дістати

всі річи, що були в Ню Йорку й Бостоні, як шовк, сатина та інші матеріяли. Між іншим, привожено книжки, нафту, вугілля, овочі та інші конечні речі. Коли ж 1885 року приїхав перший Сіпіарський потяг прямо з Монтреалу, тоді відразу почався зріст населення, так що між 1884 і 1894 рр. воно більше як подвоїлось, хоча точного рекорду про це нема. Пізніше між 1904 і 1914 роками населення збільшилось з 67,262 до 203,255.

Плян міста Вінніпеґу.

На початках місто Вінніпеґ розбудовувалось без пляну. Вулиці Портедж і Мейн були тільки для того, щоби волами возити воду для мешканців, а волами тільки тому, бо для коней болото було таке грузьке, що ними ніяк їхати було неможливо. Так відразу вулиці стали покручені, бо будувалися майже без ніякого пляну. Аж пізніше почали вимірювати вулиці після пляну, і сьогодні Вінніпеґ є одним з найкращих міст західної Канади. За тих 75 літ в місті побудовано сотки публичних шкіл, сотки церков та інших величавих публичних будинків. Сьогодні місто Вінніпеґ має 58 парків, кілька публичних купалень. Вінніпеґ є найкраще освітленим електрикою містом, а електрична сила є найдешевша на цілому американському континенті. Вінніпеґ має три центральні огрівальні, з котрих одна є власністю міста, а дві належать до приватних компаній, і є одиноким містом в світі з таким центральним огріванням. Додати хіба ще це, що перший плян будови такого центрального огрівання подав українець — покійний Тома Ястремський.

Проф. Лев Туркевич,
диріґент спільного українського хору підчас святкування 75-літнього ювілею міста Вінніпеґу в 1949 році.

Вінніпеґ місто багатьох національностей.

Вінніпеґ можна отверто назвати містом космополітичним. Коли в початках перші поселенці були анґлійці, скачмени й французи, то з напливом іміґрації до західних провінцій Канади з Европи й інших частин світа, з кожної країни була принесена культура як вклад певної раси чи нації в культуру канадійську. Були часи, що 57 ріжних національностей видавали свої тижневі часописи в Вінніпеґу. Коли 75 літ тому у Вінніпеґу було 270 душ, то нині число населення перейшло триста тисяч і місто Вінніпеґ дальше росте й буде рости, бо має до цего найкращі дані. Лежить в такому ґеоґрафічному положенні, що лучить східну Канаду з західною залізними дорогами Сіпіара й Сіенара. Залізні

дороги розходяться з Вінніпеґу на полудне до Зєдинених Держав і на північ в найдальші закутини.

Декоративний віз українців міста Вінніпеґу підчас паради 5 червня, 1949, з нагоди святкування 75-літнього ювілею міста Вінніпеґу. Віз спорядив Відділ Комітету Українців Канади.

Вінніпеґ столиця українців.

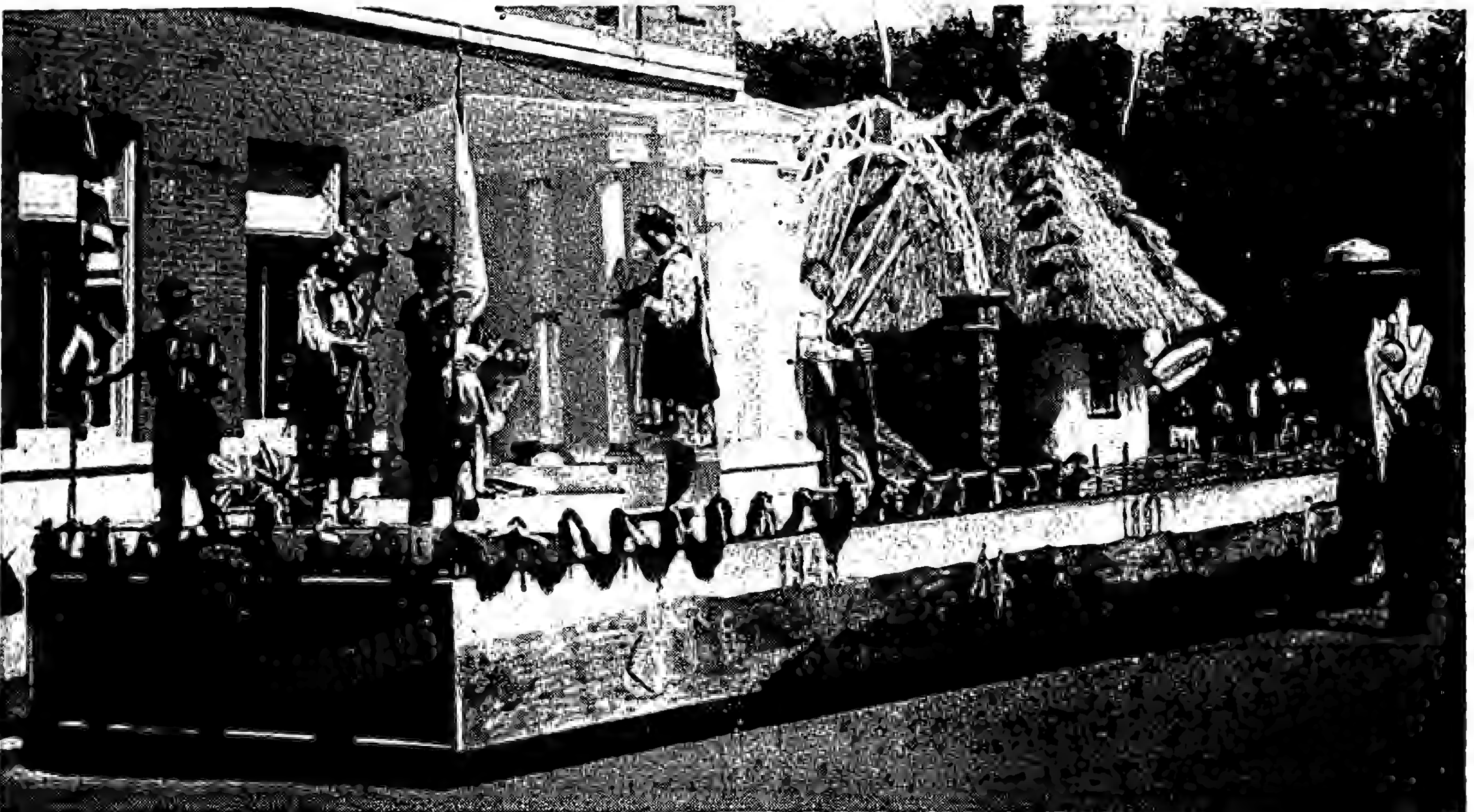
Місто Вінніпеґ можна сміло назвати столицею українців в Канаді. Ні одне місто в Канаді, а навіть в Америці, не є стільки українським, що Вінніпеґ. Тут живе понад 35 тисяч українського населення. Місто Вінніпеґ є українською Меккою, бо куди б хто не їхав, чи з сходу на захід,

чи з заходу на схід, все поступає до Вінніпеґу як до своєї столиці. Ніде не почуєте на вулиці в інших містах публично української мови так, як у Вінніпеґу. В Вінніпеґу виходить пять українських часописів, з котрих два мають власні приміщення, а це Український Голос і Новий Шлях. Українці в Вінніпеґу мають дотепер 14 українських католицьких і православних церков. Більше як десять Народних Домів під ріжними назвами, при котрих є досить поважні бібліотеки та Рідні Школи. Є вища українська школа, а це Колеґія св. Андрея. У Вінніпеґу мають резиденції два українські архиєпископи, а саме Преосв. Василій Ладика — католицький, і Преосв. Мстислав Скрипник — православний. В Вінніпеґу є централя найбільшого українського допомогового товариства, ВЗАЇМНОЇ ПОМОЧІ В КАНАДІ. Тут є централя Комітету Українців Канади. Українці Вінніпеґу мають одного посла в провінціяльному парляменті, одного алдермена в міській раді й одного члена шкільної ради. Около 40 українців є учителями в публичних школах, а кількох є принципалами-директорами шкіл. Під зглядом торговлі українці також не на останньому місці. Є тут поверх 150 склепів зі споживчими товарами, є склепи з черевиками, залізні склепи та склепи з убранням мужеським і жіночим. Є кілька українських фабрик меблів, є фабрика троків та автобусів, що затруднює около 150 робітників, майже українців. Власником тої фабрики є Іван Коваль. Є також кілька українських пекарень хліба та інших печив, є склади будівельного матеріялу, дров та вугілля. Є також кілька фабрик содової води.

Український Вінніпеґ видав першого українця адвоката в Канаді, Я. В. Арсенича, першого суддю українця, того ж Я. В. Арсенича, першого дентиста українця, М. Міґайчука, першого члена міської ради, Т. Стефаника. В Вінніпеґу є тепер найбільше число українських лікарів, дентистів і окулістів, котрі переважно обслуговують тільки українців. Оце дуже коротко сказано про життя та буття українців міста Вінніпеґу. Для українців місто Вінніпеґ існує вже 58 літ, бо в 1891 р. перші іміґранти українці приїхали до Вінніпеґу з Галичини, коли місто мало всего 17 літ. Першими тими іміґрантами були Василь Єлиняк і Іван Пилипів.

Участь українців у святкуванню 75-літнього Ювілею Вінніпеґу.

Святкування 75-літного ювілею міста Вінніпеґу відбулось дуже врочисто. В першій мірі погода цілий тидень випала чудова. Українці гідно зарепрезентувались підчас цолого тижневого свята. Всі українські національні орґанізації, що входять до місцевого відділу КУК, взялись спільно до праці, щоби імя українців гідно було зарепрезентоване на тому святі. Ще кілька тижнів перед святом зорґанізовано великий хор з поверх 200 сіпваків, а на диріґента хору спроваджено з Едмонтону проф. Льва Туркевича, котрий прямо чудом за так короткий час потрапив підготовити і вишколити такий масивний зібраний хор. Український хор виступав зі своєю програмою перед більше як 50-тисячною масою людей в міському парку і здобув перше признання. Побіч хору виступали українські танцюристи, котрих нагороджувано бурею оплесків за їх прекрасні танці. Першого дня свята відбулась велика парада

Інший вид українського декоративного воза підчас паради у Вінніпегу в 1949 році.

головними вулицями міста, в котрій їхали удекоровані вози багатьох національностей.

Український віз масивної величини представляв з одної сторони українську хату, пошиту соломою, побіч неї керницю з журавлем, з котрої українська дівчина черпає воду; це хата першого поселенця в Канаді. З другої сторони модерна будівля найновішого стилю. На возі їхали українські дівчата в народних строях і українські пластуни з прапорами канадійськими та українськими. Український віз був визнаний між першими і знимка з нього стояла цілий тиждень у виставовім вікні в Годсон Бей склепі. Цілий тиждень по всіх українських установах повівали українські синьо-жовті та канадійські прапори. Кромі загально публичних виступів на параді і в міському парку, український хор дав концерт в Інституті Просвіти, де виступали й танцюристи тільки для української публики. Майже по всіх салях відбувались бенкети з промовами на ріжні актуальні теми.

Словом сказати, 75-літний ювілей міста Вінніпеґу загально випав величаво. Українці Вінніпеґу зарепрезентували себе гідно разом з іншими народностями в цім святі, як пристало горожанам нашої нової вітчини. А цих кілька слів тут сказаних хай лишається будучому поколінню як спомин минулого.

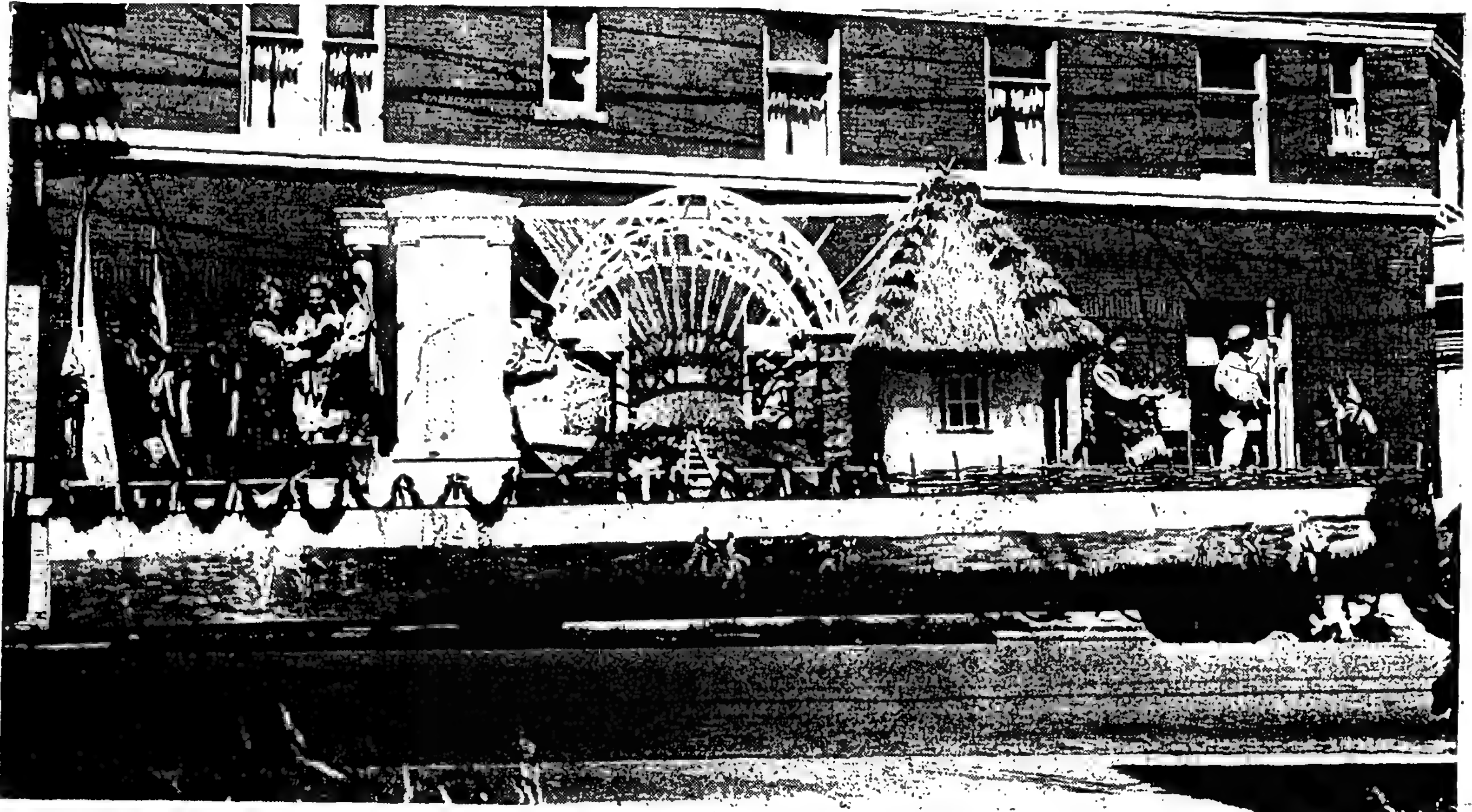
УКРАЇНЦІ В БИЗНЕСІ

ПЕРШИМИ українськими іміґрантами в Канаді переважно були рільники і звичайні робітники. Фахових ремісників було мало. В більшости українці приїздили, щоб заробити гроші і вернути домів. Лише ті, що приїхали з ріднею, залишались в Канаді на стало і звичайно йшли на землю (на фарми). Ті, що залишались у містах, ішли до роботи при будові залізниць, в лісах або при будовах і копанню каналів у місті. Роботи були тяжкі й низько плачені. В той час, около 1910 року, одяг і харчові продукти постачали переважно жидівські склепи; українських склепів було дуже мало. Одиноку українську книгарню мав чех.

Павло Павлюкевич,
один з українських торговців в місті Вінніпеґу.

Коли українські іміґранти почали напливати в більшім числі, виявилась потреба своїх склепів і всякого рода ремісників. В той час передові українці почали орґанізу-

Декоративний віз представляє українську хату перших поселенців в Канаді з керницею і журавлем.

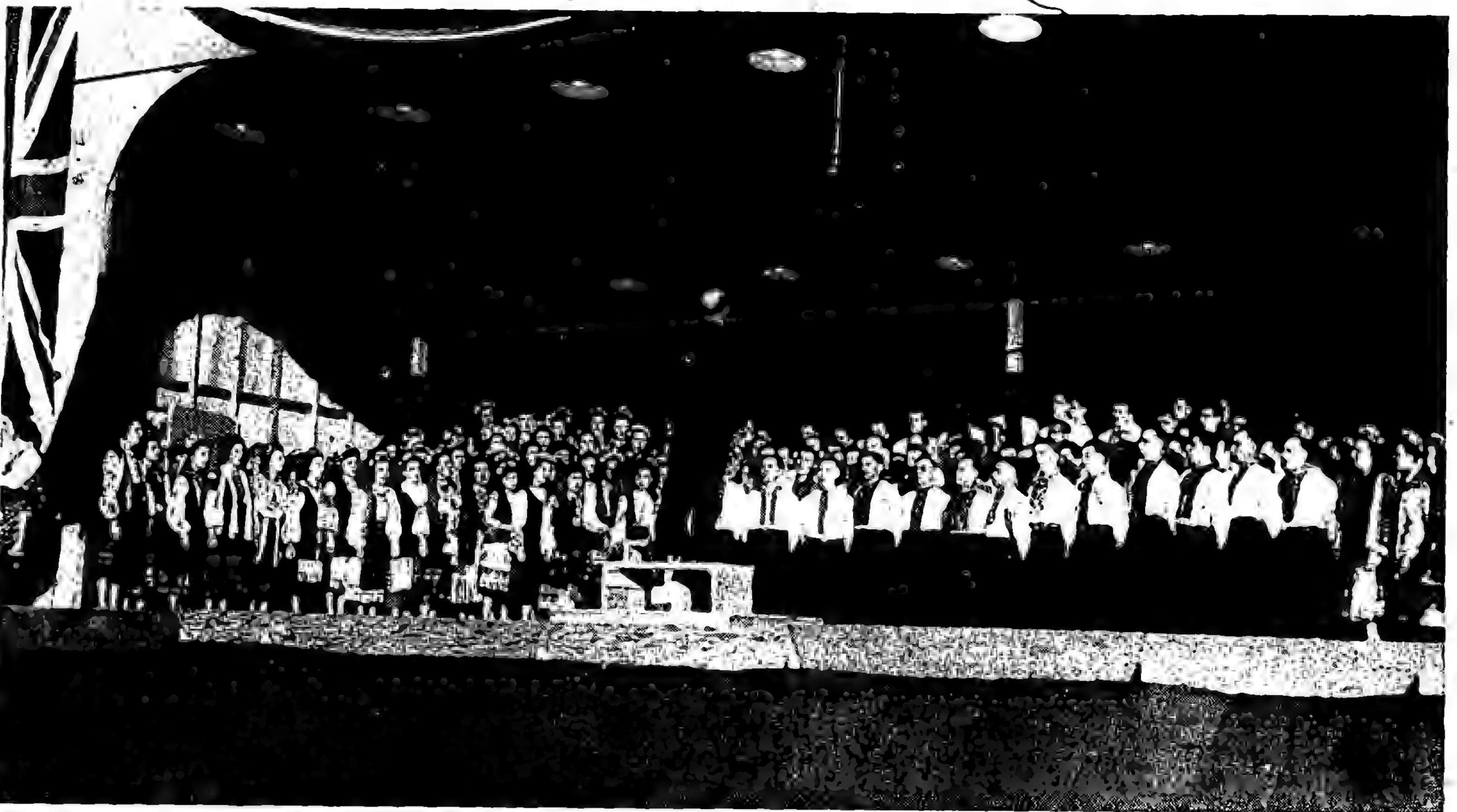
вати торговельні спілки. Вперше зорганізовано таку спілку, торговлю мішаних товарів, при Українськім Народнім Домі у Вінніпеґу. Потім зорганізовано торговельну спілку на більшу скалю у Веґревил, Алта. Опісля зорганізовано фармерську елеваторну збіжеву спілку. Ті три спілки були широко розголошені і довший час українці користувалися їх услугами. Але через брак фахового досвіду і проводу всі три спілки втрачено. Та це не вбило духа.

Около 1920 року почали появлятись серед українців у більшій кількости склепи мішаних товарів. Також появились кравецькі і шевські робітні та значна кількість будівельних майстрів. Відтак минуло ще десять років і вже виросло нове покоління, навчене по анґлійськи. Набувши практики в анґлійських склепах, ці молоді люди почали серйозно братися до бизнесу. За останніх 15 років українці зробили на цім полі такий поступ, що сьогодні мають фабрики моторових автобусів, фабрики меблів, столярні, робітню рукавиць, молочарні, механічні заводи, кравецькі і шевські робітні. Мають також туртівні (голсейли ґросерії), гуртівні овочів і городини, кооперативні склади опалу (вугілля і дров), книгарні, склепи залізних товарів, склепи з одягом, ломбер ярди, аптики, готелі, ресторани, масарні, млини та сотні всякого рода склепів по містах і на кольонії.

Таким чином українські торговці склепарі поставили торговлю на вищий ступінь, даючи чесну обслугу не лише українським громадянам, але й іншим канадійцям. Також можна сказати, що тепер мало є торговельних і фінансових інституцій, де не працював би хтось з українців. До них треба ще включити купців торговельних (сейлсменів). На місці буде згадати про українську фінансову кредитівку, яка зорганізована на малих членських уділах і депозитах загалу. Вона дає фінансову обслугу соткам членів, визичаючи сотки тисяч долярів за малий відсоток на сплату в легких ратах. Це є перший крок до банкового бизнесу.

Поширення української торговлі дало два добрі наслідки. Моральний, бо при помочі торговлі українці зближилися до анґлійських осередків, набираючи поваги як культурний нарід. А друге — здобутки фінансові, бо при заробітках не можна того осягнути, що при торговлі. Я вірю, що при помочі промислу і торговлі український нарід зможе здобути собі перше місце в суспільнім життю цеї країни. Але словом ми цего не осягнемо, ми мусимо робити це ділом. Ми повинні купувати в своїх склепах. Чим більше будемо підтримувати свої підприємства, тим кращі і сильніші вони стануть і тим більше зможуть жертвувати на наші виховавчі і просвітні інституції. Також буде більше праці для нашої молоді в наших підприємствах.

Чим нарід багатший, тим більше він незалежний. Коли всі наші запотребування були б куплені в українських склепах, то треба було б заставити велику частину українців до обслуги в своїх склепах і ми могли б створити великий добробут, а тоді можна було б фінансувати ті пекучі справи, яких без грошей не здвигнемо. Отже зрозуміймо, що велика сила в торговлі. Плекаймо і піддержуймо її. Будьмо практичні і йдім свій до свого. **П. Павлюкевич,** Вінніпеґ.

Спільний український хор на концерті в Міськім Парку підчас святкування 75-літнього ювілею міста Вінніпеґу 6 червня 1949 року. Диригент хору — проф. Л. Туркевич.

ДЕРЕВА КРУГОМ ХАТИ

ПЛЕКАННЯМ цвітів і дерев я перенявся від 1922 р., то є від часу, коли я подорожуючи по ріжних краях західної Европи, приглянувся доволі, як культурні народи уміють використовувати дари природи і прикрашують свої доми, віллі і публичні будівлі ароматичними цвітами, кущами, деревами, тинами, садами і травниками та парками. Мені аж жаль робилося на серці, коли я мимоволі мусів порівнювати ці артистичні картини, які я бачив, з монотонністю і наготою наших фармерських хуторів в західній Канаді або міст і місточок, де хіба кілька осик або смерек можна на самоті побачити. Або знов в нашій нещасливій Галичині, де то по більшій части повно кривих верб, бузини, лопухів, репяхів, кропиви, і то на подвірях, на толоці, на цвинтарях коло церков, а навіть коло ґімназій, коло староств і в парках.

Мене справді взяла досада, і я торжественно прирік посвятити решту свого життя для плекання і розмножування цвітів, кущів і дерев для прикраси домів і міст в новій вітчині. Моє бажання скоро сповнилося, бо кріза виперла мене з бизнесу, і тепер огородництво стало моїм улюбленим заняттям. За 10 літ я набрав стільки досвіду, що можу писати, говорити та наводити приміри інших досвідчених огородників, що і в західній Канаді в степових провінціях можна мати майже половину тих цвітів, дерев та овочів, що ростуть у східній Канаді, або в Брітіш Коломбії. За тих 10 років я заповнив свій дво-акровий город сотками родів цвітів, ріжних цвітучих корчів, дерев і всячини, що тільки можна подибати в ріжних катальоґах насіння. За той час цей городець видав на кілька тисяч долярів вартости (беручи ціну після катальоґів) безнастанно ростучих (перенніелс) цвітів, корчів і дерев для членів огородничого товариства, яке я зорґанізував в 1927 році і яке мало звиш 110 членів. Нині наше місточко Веґревил пишається мов в килимі, бо майже всі мешканці в перегони прикрашують зовні свої помешкання і публичні інституції. А за їх приміром ідуть фармері. Цвітів, кущів і листових та шпилькових дерев є всюди подостатком. А тепер черга на овочеві дерева іде дуже скорими скоками. Суниць, малин, веприн (порічки), аґресту і вишень є вже подостатком, і хто хоче, може їх легко і дешево дістати від сусіда, або за пів ціни з моєї шкілки. Останніми роками йдуть перегони на сади яблінок, слив, грушок і горіхів.

Щоб не виглядало на самохвальбу, я себе і свій город лишу тепер на боці, а перейду по черзі головніші городи українських фармерів в околиці Веґревил.

Найстаршим (12-літним) є город Василя Саламандика (С-16, Т-53, Р-15, 3-4-М), про котрий свого часу писалося багато в анґлійських журналах, і який останніми роками відвідали тисячі цікавих гостей з близьких і далеких сторін. Около 15 літ тому стояла тут над балкою-багном самітна хатинка з піддашем, окружена ланами золотої пшениці. За яких 5 літ балка висохла, а її серединою проведено і висипано про-

стісеньку дорогу, розділяючи величезний чотирокутник на дві части. Північна часть, це фармерське обійстя і город для ярини, а полудневу часть занимає помешкання, травники, цвітки, сад, шкілка і пасіка. Чотирокутник цей займає коло 16 акрів і поділений на 6 секцій, розмежованих від себе немов китайським муром високими на 25 стіп російськими тополями, що збитими фалянґами стримують північні і західні вітри і дають захист зимою і літом. Звертаючи з дороги на захід через залізні ворота, очам нашим представляється величавий вигляд майдану, порослого зеленою коротенькою травою, рівна, гладка доріжка до мурованої хати, з півночі тин з караґани попри лісок, а з полудня ряди ялиць. Дальше яблінок, груш, слив, порічок, аґресту, малин і всякого добра, що аж очі зриває.

Військовим людям виглядало б, немов би це була площа для військових вправ, і ціла бриґада війська зібралась на ній на параду і го-

Українські танцюристи на концерті в Міськім Парку підчас святкування 75-літного ювілею міста Вінніпеґу. Танок-сольо виконує артист М. Лехів, інші приглядаються.

това до дефіляди перед своїм командантом. Нічого надзвичайного побачити тут кожної неділі серед літа яких 10—15 авт і кількадесять гостей з ріжних сторін, що прибули оглядати красу і налюбуватися нею, а сердега Саламандик стрічає їх, водить всюди, показує, пояснює, дає дещо покушати, а дещо беруть і самі, як він не бачить, і так день минає як година. Багато приїздять, щоб побачити все те, дещо довідатися, навчитися і скористати тай собі зачинати таке ж діло. Але більшість глядачів то тільки так собі з цікавости подивитися, мати "ґуд тайм" тай тільки всего. Шкода лише, що господареві час гаять.

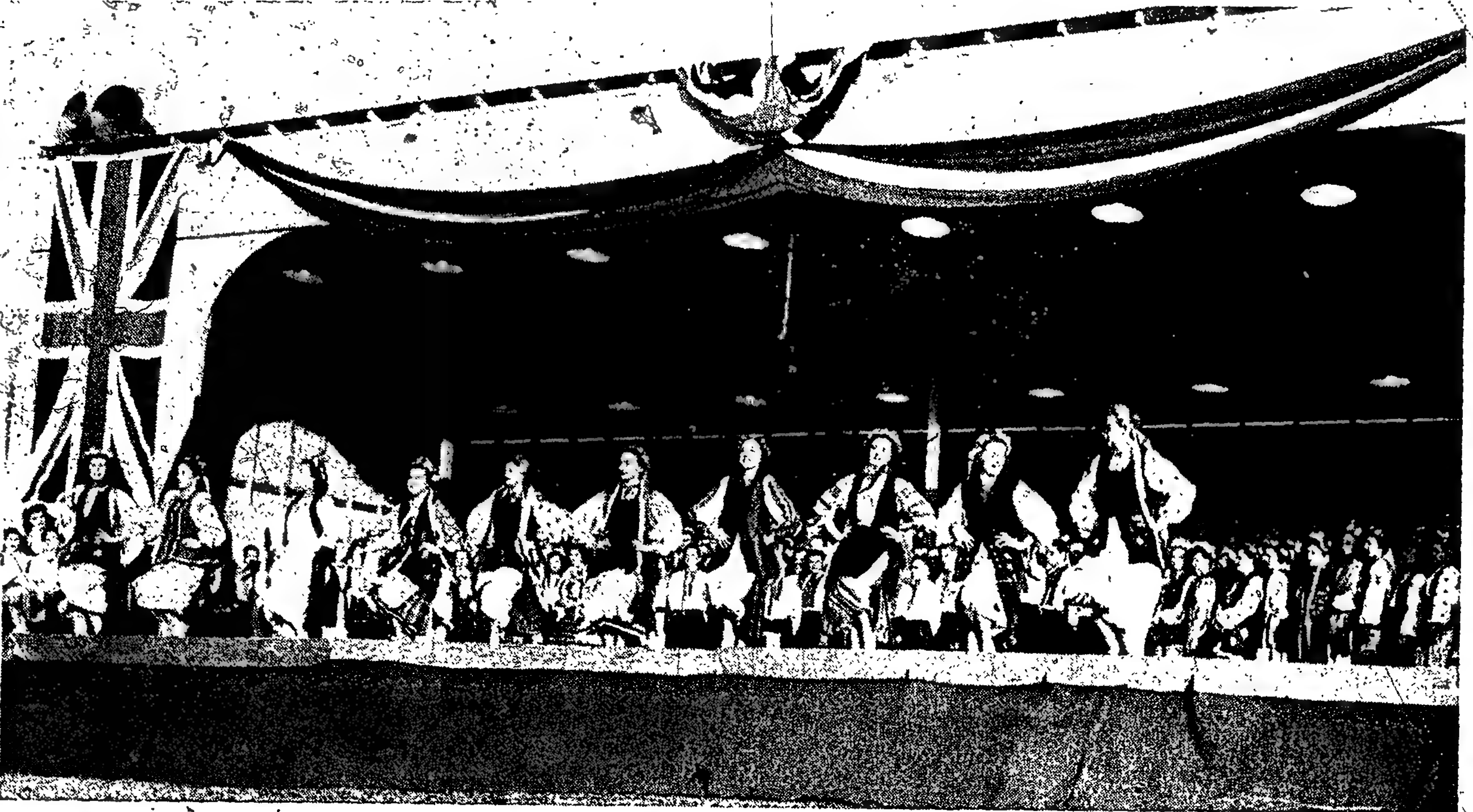
Модерну муровану хату не беруся описувати в детайлях, бо це не є предметом заголовка, хіба тільки скажу, що вона дуже підхожа до окруження, а окруження до неї. Обширний ґанок, від сходу оброслий диким листатим виноградом, незвичайно імпонує глядачеві. Пнучийся по стінах виноград (Вірджінія кріпер) не тільки прикрашує будинок, але також стримує гарячі проміння сонця зі сходу і від полудня, і тому в кімнатах дуже холодно і приємно літом.

Щодо овочевих дерев, то найбільше має так званих райських яблук (креп-еплс). Є їх кілька родів, величини кводра і великого мідяка (капер). Є також звичайні яблінки середної величини, то ті ще молоді і не родять так обильно, як райські. Попит на ці яблука великий, бо з них кращий і смачніший джелі, як з купованих яблук. Слив є також кількадесять родів і назв. Є білі, червоні, чорні, малої і середної величини і смачні до їжі сировими, а ще смачніші варені на презерви або повила. Щодо дрібніших кущевих овочів, то вже і воробці добре знають, що вони найсмачніші, і їх найбільше в кожнім порядним саді.

Честь і слава і щира дяка панству Саламандикам за їх трудолюбивість, тяжку працю і гарний примір до наслідування дбайливих, поступових українців-фармерів.

Другим з черги є город Касіяна Скакуна в околиці Прут коло Вилінґдон. Своїм розміром є він на половину менший, а віком два роки молодший від Саламандикового. Щодо порядку, розкладу і чистоти, то майже нема між ними ріжниці. У п. Скакуна також город пляново поділений на три секції великими, широкими та густими тинами з караґани і дерев. Першорядний захист для ярини, овочевих дерев, цвітів і пасіки, яка видала для нього цього року досить поважний дохід з меду. Він більше спеціялізується в плеканню молоднику та ще й доброї якости ярини. Сливи його цего року дуже гарно зародили, бо в його околиці було досить дощу. Користаючи з частих відвідин гостей, він придумав спосіб гідний правдивого, щирого і жертвенного патріота. Найперше веде вас до маленької, може 6—7-літної сливи, яка має яких 20 галячок на ярд довгих і більшість з них лежать на землі на сіні, обладовані тягарем сливок, званих Том-Том-Чері, і так каже:

— Даю 15 долярів щепів з моєї шкілки тому, хто найблище вгадає, кілько на цій деревині є сливок. Я їх точно порахував і в запечатаній коверті доручив касієрові нашої української православної церкви. Вгадуйте не менше 1,000, а не більше, як 3,000. Один вгад коштує 10 центів, а дохід на церкву.

Українські танцюристки виконують танок "Катерина" в Міськім Парку підчас святкування 75-літнього ювілею міста Вінніпегу в 1949 році.

Зміркувавши, що є 20 галузок, а на кожній є около 100 сливок, я подав свій здогад на 2,550, а мій син на 2,350. І він сказав, що один з нас вгадав дуже близько до дійсного числа.

На жаль треба згадати, що між його сливами появилася якась зараза, плісніcть, чого я в інших садах не бачив, і що є новиною для мене. Та це мабуть з причини надміру вогкости в землі і в повітрі, і він радий, що з університету стараються йому знайти на це якусь пораду. Щирість, прихильність і порада з власного досвіду зі сторони п. Касіяна є дуже великим чинником в тій околиці, і є надія, що його початки в найближчих роках поширяться в найдальші сторони української кольонії і поза ріку Саскачеван, де є подостатком відповідної землі для всякого рода овочевих дерев.

На третю нагороду заслугує "вишневий садок коло хати" бувшого українського посла п. Василя Федуна в околиці Кракова в Алберті, який свого часу так ентузіястично писав про "сенд черіс" в Українськім Голосі. Під цю пору його сад-шкілка не є аж надто претенсійний, хоч має кількасот черешень, кількадесять слив і з десять яблінок, та будучність покаже, чи він випередить своїх контестантів під деякими зглядами, бо він взявся до розмножування і щеплення на велику скалю для збуту серед загалу. Цих 10 яблінок він викохав з насіння старокраєвих яблук. Мав зпочатку коло 100 деревець, і вони так мучилися і вимерзали протягом 10 років, що зосталось тільки десять, які так загартувалися, що минулорічна зима, хоч як була остра, цілком їх не ушкодила. А цего року так гарно зародили, що аж мило дивитися на них. Яблука величини срібного пів доляра, а деякі доходять і до срібного доляра. Одні з них білі як папір, другі червоні, інші жовті або зелені, а всі тверді, зимові. Плекає також і морелі, та ці покищо не родять.

На четверте місце ставлю город своєї тітки Анни Порайко, яка так як і я, залюбилась в цвітах і спроваджує їх з ріжних сторін Канади та пильно насаджує і плекає їх для прикраси хати та подвіря і обширного городу. Вона любить також всякого рода листові дерева, цвитучі корчі та всякі новости, які тільки оголошують фахові огородники і склади насіння.

Плекання дерев не є надзвичайно трудне, бодай не більше, як плекання ярини. Деякі дерева ростуть з насіння, а деякі з однолітних прутиків-садјжениць. Насіння має висохнути, його садиться в осени. На весні зійде і треба його старанно обсапувати від бурянів, а в часі посухи поливати. Коли деревина чи корч росте, і деякі з них випускають літоpости з коріння, то ці треба стинати, щоб головний пень міг ліпше розвиватися і скорше дозрівав та цвів. Для доброго успіху головні вимоги є такі: 1) Добра урожайна земля, то є піскуватий чорнозем, а жовта глина під ним. 2) Відповідний захист від вітрів, скотини і зайців, близько вода і відповідні огородничі знаряди до управи землі, до викопування дерев, обтинання галузок і щеплення.

Хто хоче близько хати посадити пнучийся на стіни виноград, без, ясьмін, гонейсокл, або устроїти цвітник і засіяти траву, то не є дуже

тяжка і коштовна робота. Зорати довкола хати тверду глину, що викинена з пивниці (як нема доброї землі), забрати її возом на подвіря десь в долинку, а на її місце навезти доброї управної землі з іншого місця фарми і насипати на одну стопу і зо старим гноєм добре вимішати. На захист можна спровадити за дармо садженці російських тополь, клени, ясені, шпилькові дерева з домініяльних шкілок в Індіян Гед, або можна їх самому виплекати з насіння, яке можна легко дістати на фармах. Клені, ясені, берези, берести і грабина ростуть досить скоро, є довголітні і дають твердий матеріял для всяких виробів на фармі. Чатинні або шпилькові дерева дають добрий захист зимою і літом від вітрів і своєю зеленню надають окруженню і обійстю живий мальовничий образець і свідчать про дбайливість властителя. Добре було би понасаджувати дерева кругом фарми попри огорожу, а коли виростуть, уживати їх замість стовпців і до них прибивати дріт, а окрім того вони стримували б вітри, що здувають урожайний чорнозем і пустошать землю.

Коротко скажу, що шкільні трости повинні домагатися від своїх учителів, щоб вони закладали шкілки на шкільних площах і практично демонстрували дітям і старшим про все, що можна плекати в городі. На це є відповідна література, книжки, маґазини, цінники насінь, і хто як не учитель чи священик повинні першими взятися до цеї благородної праці? Також заряди Народних Домів, церковні брацтва повинні подбати, щоб площі коло цих інституцій були обсаджені деревами, кущами, цвітами, бо це ознака вищої культури. Я студіював і переконався, що люди, які люблять це заняття, плекають цвіти і дерева, є дуже лагідної та щирої вдачі, твердого характеру, жичливі, балакучі і благородні.

Петро Зварич, Веґревил.

(Повища розвідка була написана перед 10 роками, але вона і тепер не тратить на вартости.)

ОВОЧЕВІ ДЕРЕВА НА КАНАДІЙСЬКИХ СТЕПАХ

Характерною рисою степового клімату в Канаді можна вважати його сувору зиму та сухе, гаряче літо. В такім підсонні можуть рости тільки дійсно витревалі рослини, що здібні перенести велике пониження температури в зимі і великі спеки та посухи в літі. До цего ще треба додати часте раптове пониження або підвищення температури, пізні весняні приморозки, які приносять в садках ще більше шкоди, чим навіть суворі зими. Та хоч на степах і панує така сувора природа, всеж велика скількість сонячних днів, значна довжина самих днів, сприяють буйному ростові в літних місяцях. Якість продуктів степового господарства вважається найкращою. Ми добре знаємо, що пшениця з канадійських степів здобула собі славу найліпшої в світі.

Тепер довідуємось, що і овочі, вирощені на канадійських степах, мають специфічну високу якість, яку тяжко осягнути в околицях лагіднішого підсоння. Наприклад, яблука МекІнтош, які родяться на експериментальній фармі в Морден, Ман., мають особливий аромат і смак, чого ми не можемо сподіватися від тих самих яблук, привезених з тепліших околиць. Витреваліcть проти зимна не є одинокою вимогою, яку ставлять до овочевих дерев на степах. Тому що дерева тут не є довговічними, бо в віці 30—40 літ уважаються вже віджившими свій вік родючости, від них вимагається властивости скоро зачинати родити, десь в 4—5 році їх життя. Поруч цеї властивости, дуже важливою є скоре дозрівання овочів, поки ще не наступлять осінні більші морози.

Дерева, що мають нахил рости кущем, ліпше зносять степовий гострий клімат і вважаються більш надійними. Практика показала, що всякі овочеві дерева варто зрізувати десь на 8 до 12 цалів від поверхні землі першого або другого року їх життя, щоб надати їм кущеву форму. Постійні та сильні степові вітри не так дуже шкодять деревам, що ростуть кущем. Крім того значно лекше буде і овочі збирати з такого дерева та підпирати галузки в разі потреби. Одною з додатніших рис кущевої форми дерев є те, що галузки більше затінюють одна другу і тим зменшують шкоди від обмерзання кори.

Примерзання вершків і кори.

Успішне плекання овочевих дерев вимагає хоч деякого розуміння життя тих дерев, та як вони реагують на зовнішні зміни. Примерзання вершків та примерзання кори на деревах у багатьох випадках можна як що і не цілком уникнути, то бодай до значної міри зменшити. Розуміється, що ми маємо на увазі витревалі дерева, виплекані в західній степовій Канаді. Одною з причин, чому дерева примерзають, є надмір вогкости в ґрунті під осінь. Молоденькі гони і кора потребують завчасу дозріти, ще поки прийдуть сильні морози. Коли ж літо і осінь були мокрі, ростинність буйно росла і не мала часу належно дозріти перед наступленням зими. Такий стан завжди звязаний з небезпекою вимерз-

нення. Буйний ріст може також спричинити надмірне погноєння, що може принести такі самі наслідки як і надмірна вогкість. При певній дбайливости господар може контролювати як надмір вогкости в ґрунті, так і не давати забагато угноєння, чим побільшується відпорність проти несприятливих зовнішних обставин.

В західній Канаді мало коли трапляється надмір вогкости в ґрунті, а все таки буває. Бувають пізні осінні слоти. В таких випадках треба насівати поміж деревами якесь збіжжа, овес чи що, у другій половині літа, лишаючи його не скошеним, і воно вибирає надмір води з ґрунту. Дуже добре до цього насівання надається ріпак, що швидко росте і бере багато вогкости з ґрунту. Рівночасно як помічено надмірний ріст дерев через вогкість, треба припинити сапання ґрунту між деревами і взагалі всяку обробку, щоби скорше земля висихала. Не менше шкідливою є також надмірна сухість. За сухого літа дерева слабше ростуть, а як ще і осінь суха, то повстає небезпека зменшення їх витревалости і вони можуть загинути в зимі. Звичайно кажуть, що дерева вимерзли. В дійсности дуже сухий ґрунт уявляє собою настільки невідповідний осередок для коріння дерев, що мало чим відріжняється від того, як би ми викопали деревце і кинули його просто на землю. Мороз і сухість зроблять тоді своє діло. Отже за дуже сухої осени деревця багато скористають, коли їх буде підлито добре водою. Особливою варто підливати деревця молоді, бо їх коріння ще не зайшли глибоко і не може користати з підґрунтової вогкости.

Тепер скажемо дещо про обмерзання кори. Між правдивою корою і деревиною знаходиться т. зв. підкора (камбій), яка відіграє дуже важну ролю в життю деревини. З одної сторони камбій є тим шляхом, по якому кружляють соки дерева. А з другого боку він є також тим шаром, де почитає розростатися кора назовні, а деревина до середини. Це найважніша частина дерева і легко підпадає ушкодженню. Та найбільша шкода повстає не від великого зимна, як це багато людей припускають, лише від раптових змін температури. Тому що камбій є шляхом круження соків, він оживає в першу чергу. В зимі круження соків не відбувається, але як тільки пригріє сонце, соки зрушуються і починається активність, з початку часткова, а згодом в цілім дереві. Так довго, як дерево перебуває в стані повного спокою, небезпеки від примерзнення майже нема. Та відомо, що часом під весну, або і в зимі, сонце таки добре припече на південний бік дерев і внаслідок того декотрі починають частинну активність з пригрітого боку. Потім приходить знова мороз і пробуджені соки цілком певно замерзнуть. А разом з тим порозриваються клітини, в яких находяться соки. Майже ніколи не можна певно сказати, чи дерево було ушкоджене в зимі чи ні, аж поки не наступить тепла весняна погода. З наступленням весни, як соки почнуть кружляти, порозривані в зимі клітини зачинають відмирати і гнити, кора репається або і відстає. Тому, що цю шкоду можна помітити тільки на весні, коли дерево оживає, люди схильні думати, що вона була спричинена весняними приморозками, що може і так бути, але може мати також і зимове ушкодження. Практика доказує, що коли підчас

суворої зими не було ніякої відлиги, а як ще до того було багато снігу, то овочеві дерева майже ніколи не потерпіли ушкодження від морозу і добре родили. Це можна пояснити лише тим фактом, що за сталої зими соки дерев знаходяться у безперервнім спокою і не виставлені на раптову зміну температури та її наслідки.

З обмерзанням кори також можна боротись успішно. Знаючи причини цего явища, можна зрозуміти і засоби боротьби. Найголовніше не допустити до того, щоб якась частина стовбура була виставлена під безпосередний цілоденний вплив теплого сонця. Це по части осягається забарвленням кори дерев вапном, або овиттям білим папером, бо біла барва найліпше відбиває проміння, отже охоронює від нагріття. Темною барвою замість охоронити, можна ще цілком зіпсути дерево. Декотрі господарі вживають ще простішого способу. Вони ставлять з південного боку дошку і це має таке саме значіння, як обвивання папером. Папір лише тим ліпший, що може охоронити деревце від мишей і кріликів, що люблять обгризати зимою кору, чим роблять поважні шкоди в садку.

Обмерзнення цвіту і як його уникнути.

Не тільки на степах, але і в околицях з лагіднішим кліматом, весняні приморозки є сталою загрозою для цвіту овочевих дерев. Досить часто чуємо, що в Онтеріо і Бритіш Коломбії та в інших місцевостях, де сади насаджується з промисловою метою, весняні приморозки спричиняють поважні шкоди. Навіть у Каліфорнії (країні вічного сонця), де садівництво розвите до найвищого степеня можливости, садівники змушені бути на осторозі перед приморозками. Вони навіть ставлять під деревами в садах спеціяльні огрівачі, які розпалюють в разі небезпеки на ніч. Чи ж маємо дивуватися, що у нас на степах бувають шкоди від приморозків, та чи маємо цим відстрашуватися? Ні. Люди все знаходять способи боротьби. Маємо їх і ми тут на заході. Ця боротьба не є дуже тяжкою. Перше всего треба садити дерева на північних схилах, наскільки це можливо, щоб вони спізнювалися на весні і тим уникали весняних приморозків. Друге, коло дерев треба накидати зимою більше снігу та удоптувати, щоб на весні довше земля лежала замерзлою. Це може стримати квітнення на тижнень, або і два, і за той час можуть минути приморозки.

Є ще один спосіб, якого часто уживають садівники і огородники. Зі всіх боків саду кладуть купки вогкого гною і як що сподіються приморозку, запалюють ті купки з того боку, звідки дме вітер. Дим стелиться над садом і небезпеку морозу сильно зменшує. Вночі виходять і доглядають, чи не погас гній, та чи вітер не змінив напряму.

Де росте пшениця, там можна мати овочі.

Хтось може мати враження, що насаджувати овочеві дерева на степовій фармі рівнозначне зі збільшуванням клопотів та непевности якоїнебудь користи. Та так воно не є. Клопоти в господарстві завжди є, хто їх не має? Чи продукція пшениці не має своїх ворогів? Приморозки,

Аматори Укр. Нар. Дому у Вінніпеґу в драмі “Воскресення”, що була виставлена 17 квітня 1922 року.

посуха, ржа, сарана і другі. Це все ті клопоти, з якими добре обізнаний кожний фармер, а про те не боїться рік-річно сіяти збіжжа. В порівнанні з цим, клопоти з садом подібні до забавки, бо домашні садки ніколи не є великими, і доглянути за ними можуть навіть діти, як що батько призвичаїть їх до того. Наших господарів не треба багато заохочувати садівництвом, бо вони ще від малку мають до цього замилування. Треба лише вказати на можливости та на межі можливостей, а також вказати на деякі особливші способи догляду за овочевими деревами, щоби вони не підходили до цього діла зі старокраєвим поняттям. Вказати вже випробувані способи, щоби не мусів їх випробовувати осібно кожний для себе. Тут на степах маємо відмінний клімат від старокраєвого і таксамо відмінні сорти дерев, і це не треба забувати. Правда, багато старокраєвого досвіду може бути і тут використано в садівництві, але є кардинальні ріжниці, які вирішують успіх чи неуспіх саду.

Повище вже сказано про деякі небезпеки, та як з ними боротися. А тепер ще раз треба підкреслити важливість купування деревець тільки дійсно витревалих, виплеканих таки тут на заході. Як що купуєте овочеві деревця з овочевої шкілки, яка вирощує їх на степах, будете мати кращу нагоду виплекати садок, ніж коли купуєте з далекої місцевости, від невідомих людей, де кліматичні умовини можуть бути цілком відмінні від ваших. Степові фармері вже мають змогу вибирати бажані яблінки та сливки для свого саду як щодо витревалости, так і до якости овочів. Не десятки а сотки ріжних сортів вже можна знайти на ринку і певно, що між ними знайдуться і такі, що будуть придатні до всякої місцевости на степах.

Не місце тут описувати всі ті сорти овочевих дерев, але для інформації подамо тут кілька прикладів, які можуть стати в пригоді кожному, що хоче насаджувати садок. Ці досвіди подаємо головно з прикладу українських садівників західної Канади, бо це одна з галузей господарства, в якій наші люди не відстають, а навіть вибиваються вперед.

В Саскачевані, головно в північних околицях, наші господарі вже довший час плекають овочеві дерева. Аж так далеко на північ, як Ростерн, Іван Дмитрунець має добрий садок і плекає яблінки та сливки. Особливо він вдоволений яблуками сорту Джювел, Рідо, бо вони і розміром добрі, і приємні на смак та привабливі на вигляд. Зі сливок він плекає Опата, Сапа, Ока і Асинибоя та другі. В тім самім місточку має садок і овочеву шкілку Я. Реґер, що вже від десяток літ плекає овочеві дерева і навіть сам виплекав нові сорти. Тому, що про це ніде ще не писалося, хочу сказати дещо про його працю. Він виплекав дуже витревалу яблінку, що родить яблука півтора цаля в промірі, дуже смачні, та назвав їх Ростерн Бюті. Таксамо виплекав доброї якости сливку (сенд чері) і назвав її Карнейшон. Реґер походить з Великої України, де від давна був огородником і садівником, а приїхавши до Канади, далі продовжує ту працю.

Там же в Саскачевані біля місточка Бюкенен вже довші літа має садок та овочеву шкілку І. Денис, котрий зробив гарні успіхи не тільки у виплеканні відомих вже сортів, але і сам виплекав кілька незнаних по-

Хор Українського Народного Дому у Вінніпеґу. Дириґент проф. Е. Турула.

передно сортів. Я мав нагоду в 1939 році спробувати деякі його овочі, про які тут згадаю, бо це подасть хоч сяку-таку уяву про можливости садівництва на півночі.

Із сливок його власного плекання одна вже дістала назву "Денис". Друга тепер находиться ще на експериментальних фармах, де над нею переводять остаточні досліди. Великі яблука з його саду я мав нагоду спробувати такі: Паттен, Ґрінінґ, Гибернал і Мелба. Найцікавіше було спробувати дійсно добре яблуко Мелба. Розміром воно майже 3 цалі, жовтавого забарвлення, а на смак цілком дорівнює риночним яблукам. Треба особливого хисту, щоб виплекати таке яблуко на півночі.

Тепер перейдемо ще до Манітоби.

Тут ми вже маємо кілька овочевих шкілок і поважне число менших садків. Українські садівники в Манітобі виявляють велику активність, бо навіть беруть участь у провінціяльних виставах овочів, виплеканих у Манітобі, уряджуваних кожного року у Вінніпеґу, і дістають нагороди за свої овочі.

В 1939 році Г. Неґрич з Венло, Ман., дістав свідоцтво признання за виставлені овочі з його саду. Того ж самого року властитель овочевої шкілки коло Вінніпеґу, Семен Юськів дістав нагороду за свої яблука сорту Ґералсон. С. Юськів назвав свою чотири-акрову шкілку "Садок-Норсері". Кілька літ в його садку родять яблука навіть такі великі, як згадані Ґералсон, що доходять до трьох цалів в промірі. Особливо добрі наслідки має він з сливками. Одну навіть буде вже скоро випущено на ринок під новою назвою.

Аполінарій Новак від давна цікавиться садівництвом і розвів власний садок на передмісті Вінніпеґу Ст. Вітел. Він плекає ріжні сорти яблук, сливок і грушок. Деякі яблінки потерпіли від обмерзання кори, інші перемерзали на вершках. Одна яблінка ще ніколи не потерпіла від зимна, а саме "Неґрич". На його думку, не так велике зимно шкодить овочевим деревам, як зимове та весняне сонце, що викликує попарення. Інші овочеві дерева, а навіть виноград, у нього родять добре, бо він дбає про це. Родить у нього також яблінка "Трейл". Він радить: щоб дерева не розвивались завчасно на весні, треба накидати довкола них перегнилого гною, мерви, чи моху, а навіть паперу, аби земля не розмерзалася скоро.

Яка ж користь із садка?

Маючи на увазі подати читачам дещо і про матеріяльні користи зі садка, я звернувся до С. Юськова, щоб він подав свої обрахунки з прибутків. Я дістав слідуючі рахунки:

Перше садження, сіяння і щеплення ріжних родів дерев я зробив на двох акрах землі 1933 року. Працював я в надії на добробут в будуччині як для своєї родини, так і для загалу. Не відпочивав і в слідуючі роки. Радісно було мені бачити на весні 1937 року цвіт на деяких деревах. А наступного літа було вже на них дещо і овочів, що додавало мені дальшої охоти до праці. 1938 року мій садок зародив обильно. Головно

сливки Сапа, Опата, Ока та деякі сіянці, зпоміж яких є надія на добрі роди. З кисличок зародили тоді Трансендент та Осман, а з великих яблук Репка Кісляка і Гералсон. З того подостатком було презервовано для себе на зиму, та ще трохи було і продано. Весна 1939 року мала сильні вітри в часі, як дерева цвили, так що багато цвіту було обірвано, однак багато деревець літом треба було підпирати або привязувати до коликів, а інші то таки обломилися від ваги овочів. Сталих рядів в моїм саді є 17. В тих рядах знаходиться 542 дерев. З того числа четвертина припадає на яблінки та грушки, а решта на правдиві сливки та сливки гебріди, як Сапа, Опата, Ока і інші. Найстарші дерева у мене — це шестирічні. Їх не багато, але вже добре родять. Більшість зачинали родити на 4—5-тім році, а на третім мало котрі зачали.

Тепер подаю, в котрий час і який прибуток був в літі 1939 р. з моїх сливок та за яку ціну були продані на маркет:

	фунти
Від 10 до 19 серпня	192
Від 21 серпня до 2 вересня	367
Від 4 до 16 вересня	894
Від 18 до 25 вересня	525
Разом	1,978

Найкращі сливки продавано по 7 центів за фунт. Другі по 6 і 5 центів, а також і по 4 центи. Кілька шість-річних сливкових деревець дали пересічно по півтора бушля овочів з дерева. Між іншим я завважав, що сливки-сіянці, виплекані з одного і того самого роду, дозрівають у ріжний час, і це велика полекша при продажі овочів. Всі вони родять багато і що року.

М. Карабут.

КАНАДІЙСЬКА СИСТЕМА ҐРЕЙДОВАННЯ ЗБІЖЖА

ҐРЕЙДОВАННЯ збіжжа в Канаді є авторизоване актом домініяльного уряду, який називається Кенада Ґрейн Ект. Цей акт подає клясифікацію і дефініцію всіх законно усталених ґрейдів. Він також дозволяє на усталення торговельних ґрейдів, коли цего потрібно. Галузь інспекції Ради Збіжевих Комішенерів ґрейдує всю пшеницю, овес, ячмінь, жито, горох, кукурудзу і гречку згідно з постановами і вимогами ради. Ґрейн Ект і правила Ради предвиджують 7 ґрейдів: усталений законом (статюторі), торговельний, вогкий (тоф), мокрий (демп), відкинений (реджектед), заснічений (смоті) і семпл. Усталені законом ґрейди, які є включені в Ґрейн Ект, не змінюються з року на рік відповідно до врожаю. Торговельні ґрейди є вложені комісією Ґрейн Стендардс на те, щоби ґрейдувати збіжжа, котре через якусь перешкоду не можна включити до усталених законом ґрейдів. Вогкі ґрейди включають все збіжжа, котре має в собі більше, як природну вогкість, однак не більше, як 17 проц. Мокрий ґрейд включає збіжжа, що має в собі більше як 17 проц. вогкости і не є відповідне до передержування в маґазинах.

Стефан Білінський,
інспектор ґрейдовання збіжжа
у Вінніпеґу, Ман.

Відкинені ґрейди включають збіжжа, що є занечищене, квасне, покільчене, зігріте, спалене, або перемішане з жужелем, чи піском, має неприємний запах, забагато домішки іншого зерна, або чогось іншого, що трудно відділити, або з якої іншої причини є невідповідне, щоби зачислити його до звичайних ґрейдів. Заснічені ґрейди включають все збіжжа, що має запах або сліди снітію. "Семпл" ґрейди включають все збіжжа, яке є більше як 10 проц. зігріте, або поверх 8 проц. спалене, або має надмірний процент домішок. Ґрейдується збіжжа на те, щоб означити його якість, а за тим і вартість. Це помагає при купні і продажі збіжжа, при перевоженню та при зсипуванню. Система ґрейдовання основується на науковім знанню якости відповідно до вигляду, ваги, домішок, дозрілости, ушкодження, запаху і вогкости.

Для вигоди в ґрейдуванню збіжжа Канада є поділена на західну і східну частину. Східна частина починається на схід від Порт Артур з такими місцями інспекції збіжжа: Торонто, Монтреал, Сорел, Квебек, Ст. Джан і Галифакс. В західній Канаді інспекцію збіжжа переводять в

Основателі і члени Товариства Просвіти в Гемилтон, Онт., 1932 року.

Порт Артур, Форт Виліям, Супіріор, Вінніпеґу, Чорчил, Мус Джо, Саскатуні, Медисин Гет, Летбридж, Едмонтоні, Принс Руперт, Венкувері, Ню Вестминстер і Вікторії. Все збіжжа, яке переходить через місця інспекції, має бути інспектоване і ґрейдоване. Галузь Ради, яка є відповідальна за ґрейдовання збіжжа, включає головного інспектора, помічника головного інспектора, інспекторів, помічників інспекторів, мірячів вогкости, збирачів взірців і канцелярійних робітників. В Канаді є дві комісії Ґрейн Стендардс, одна для кожної части Канади. Комісія включає раду збіжевих комішенерів, головного інспектора, головного хеміка, домініяльного цереаліста, предсідника апеляційних трибуналів, представників від мельників, купців і продуцентів. Ці комісії усталюють взірці ґрейдів, після яких збіжжа купується і експортується.

Як саме переводиться ґрейдовання? Як тільки прийде потяг зі збіжжам, клерк інспекційної галузи збирає "шипінґ били" і списує їх за порядком, записуючи число ваґона, ініціяли, рід збіжжа, імя висилаючого, звідки вислано і до котрого місця збіжжа висилається, та імя, до кого збіжжа вислане. Ці інформації потрібні для виставлення цертифікатів. Приготовляється також дві картки. Одна велика, на якій подані всі подробиці для канцелярії, а друга мала, на якій є лише число ваґона і місце для записання ґрейду. Її дістає інспектор. Таким способом інспектор не має змоги довідатись, до кого збіжжа належить. Він знає лише число ваґона. Всі печатки зривається з ваґонів і накладається їх знову по скінченню ґрейдовання. Чоловік, що бере пробки, влазить до ваґона дверми по драбині, бере з собою торбинку на збіжжа і картку, на якій записує число ваґона, дату, як високо збіжжа насипане та інші завваги, і ставить свій підпис. В цей спосіб відповідальність за роботу можна все дослідити.

З кожного ваґона береться що найменше сім пробок в ріжних місцях. Пробки висипається на полотно, оглядається їх та порівнується. По скінченню оглядин все зсипається до торбинки, до котрої вкидається виповнену картку. Торбинку зашнуровується і відставляється до місцевої канцелярії. Там знову дістають спис ваґонів та інспекційну картку, і цю картку враз з пробкою відставляється в скринці до головної інспекційної канцелярії. Там інспектор дістає лише меншу картку з числом ваґона. Він віднаходить пробки на підставі чисел ваґонів. Тоді починається ґрейдовання. Перша річ є довідатися, скільки важить бушель. Відтак відділюється порох і всі домішки при помочі ситка, або й руками. Відділене важиться і це зараховується як "докедж". Чисте збіжжа тоді оглядається і приділюється його до того роду або кляси, до якої воно належить. Поки вирішиться ґрейд, оглядають пробки щодо повноти, якости і круглости зерна, степеня доспілости, чи не ушкоджене воно морозом, спекою, заразою, або чим іншим, скільки є там домішки інших родів того самого або іншого збіжжа і скільки в ньому є вогкости. Вогкість стверджується відповідними машинами. По вирішенню ґрейду виписують посвідку і висилають до властителя збіжжа.

Всі пробки знову кладеться до скринок і відкладається до маґазину. Пробки кожний продавець може дістати, коли цего забажає. Коли продавець не є вдоволений, він може вносити відклик. Пробку оглядає тоді старший інспектор і дає свій осуд. А коли і це не вдоволяє продавця, він має право відкликатися до апеляційного трибуналу, який дає остаточний вирок.

Важне є, щоби всі місцевости інспекції уживали тої самої мірки ґрейдовання. Це осягається тим, що по всіх місцях інспектування є інспектори, що мають однакову вправу і довголітну практику, розуміють добре постанови збіжевого закона щодо інспекції збіжжа і мають досвід в порівнуванню якости одної пробки з другою.

Весь "докедж" відділюється в термінальних елеваторах, поки збіжжа вишлеться ваґонами або кораблями. Кожний ваґон або корабель оглядає інспектор, чи він чистий. Тоді виписується число ваґона або назву корабля і подається ґрейд та кількість збіжжа. Цей цертифікат висилається разом зі збіжжам [illegible] віт і приймається закордонними купцями як до[illegible] аки пробки тримається 12 місяців [illegible] вимога їх провірити. Та [illegible]

БАНДУРИСТ ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Написав Микола Калинівський.

ВАСИЛЬ Ємець народився в селі Шарівці, Богодухівського повіту, на Харківщині. Батько його любив музику і сам грав трохи на скрипці. Вже з дитячих років Василь мав замилування до музики. Тужна сопілка кривого Микити Скочила, його сусіда, співи хлопців та дівчат, троїста музика, що вигравала на весіллях, співи прощаючих село рекрутів — все те ділало на музичну уяву малого хлопця. Але його цілком полонила музика сліпих кобзарів, що все були дорогими гостями в його батьків. Ними були головно Павло Гащенко з села Константинівки і Іван Кучеренко з слободи Мурафи, обидва з того повіту, що і Ємець. Пізніше він переслухав і інших, а між ними кобзаря Михайла Кравченка з Великих Сорочинець на Полтавщині.

Вперше Ємець виступив на сцені 6 грудня 1911 року (ст. ст.) в місті Охтирці, на Харківщині. За це мало що не був викинений з ґімназії. З того часу він вже не розлучувався з бандурою. Вчився і удосконалювався сам та вчив других. Перших учнів мав ще в ґімназії. Після ґімназії вступає до харківського університету.

В літі 1913 року заходами Миколи Богуславського, великого українського патріота, що за власні гроші купував бандури для козаків, їде до нащадків Запорожців на Кубань і там в Катеринодарі закладає першу Кобзарську Школу. Разом з тим провадить українську пропаґанду, освідомлює козаків. Наслідки тої праці були такі, що кобзарство надзвичайно поширилось на Кубані, і повстали цілі орхестри кобзарів. А з українського боку — багато козаків почали передплачувати українські часописи. По двох роках у харківському університеті, після участи в підготовці і переведенню української демонстрації проти заборони святкувати память Шевченка, примушений був перейти до московського університету.

По університеті в осени 1917 року учителює в дівочій ґімназії в місті Сосниці на Чернигівщині. Та розпочалася війна між Москвою і Україною, і Ємець добровольцем вступає до Української Армії. В 1918 році, за гетьманщини, орґанізує в Києві першу кобзарську капелю "Хор Кобзарів" і виступає з нею в театрі "Берґоніє". 1919 року безплатно концертує для війська по обох боках Збруча, одночасно даючи виступи для цивільного населення. Цю працю на фронті Ємець якийсь час виконував з директором львівського театру Йосипом Стадником. За це був нагороджений урядом Орденом Залізного Стрільця.

Грав Ємець і перед головами нашої відродженої державности. В літі 1919 р. в Могилеві Подільському (в цім місті 1933 р. помер з голоду його батько) він мав честь вітати на своїм концерті бл. п. Головного Отамана Симона Петлюру, а в 1922 р. на студентськім концерті в Берліні гетьмана Павла Скоропадського, що привітав артиста такими сло-

вами: “Я захоплений вашим мистецтвом і радий вам поґратулювати. Ви робите для України велику роботу. Тож щасти, Боже.”

Працює він для поширення кобзарської справи і літературно. Його перша стаття “Відродження бандури” була надрукована в тижневику “Сніп” в 1912 р. Не покинув він писати про кобзарське мистецтво і на чужині. 1910 року вийшла в Берліні його книжка “Кобза та Кобзарі”. Писав він про наше мистецтво і в чеській та французькій мовах. На еміґрації, починаючи з 1920 року, Ємець починає виступати перед чужинцями. Він захоплює їх своєю грою, підносячи перед ними на велику височінь українську культуру.

Для побільшення своєї музичної освіти, Ємець якийсь час студіює в празькій і берлінській консерваторіях, а диріґентуру проходить у великого музичного педаґоґа, помічника славного диріґента Ол. Кошиця — Платоніди Росіневич-Щуровської. І на еміґрації вчить гри на бандурі на курсах в Празі і в Подєбрадах, де має до 60 учнів. Виступаючи в Чехії, не забуває і за рідне Закарпаття. Обїздить його від Ясіня до Пряшева, даючи 40 концертів. Своїми виступами вносить цілу ре
люцію в московські осередки. Немає майже країни в Европі,
завітала б Ємцева кобза. Крім українців, він грав для францу
бельгійців (валонів і флямандців), італійців, еспанців, бо
хорватів, чорноморців, чехів, литовців, словаків, америка
ців, вірменів, азербейджанців, грузинів, донських коза
сіян. Виступав також перед египтянами і марокканськ

В 1934 році з великим успіхом взяв участь в конк
рижі. Жюрі, на чолі котрого стояв Брен, складало
професорів музики, як от Давід, Ріера, Лєві, диріг
фонічної орхестри Полє та багато інших. Ємець б
артистів, якого принято до участи у виключно ф
музичного товариства “Ла мюзік пур тус”, як пр
музична ґазета “Лє Нувель Мюзікаль” 1934 року.

Сезон 1936—1937 року Ємець почав по Кана
чужих його виступи мають широкий розголос.
тей присвячених його концертам. Скрізь репо
в якім наш артист завдяки знанню чужих мов в
не тільки про українське мистецтво, але і про Укр
тоґрафії, разом з похвальною оцінкою мистецтва
рінки найбільших канадійських щоденників, як Ві
ніпеґ Трибюн, Содбері Стар, Едмонтон Булетин, Л
тун Стар-Фінікс, Л-Ілустрешен Наувеле, Ла Пресе
Телеґрам (Торонто), Ґловб Енд Мейл (Торонто), Д
Ди Лідер Пост, Давфин Гералд.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

ПЕРЕД появою Українського Голосу в Канаді вже виходили часописи в українській мові. Виходили, наприклад, такі часописи, як "Канадійський Фармер", "Канадійський Ранок", "Слово", "Червоний Прапор", "Робучий Народ", "Свідок Правди", "Нива" та інші. Деякі з них перестали виходити ще перед появою Українського Голосу, інші виходили ще деякий час після його появи, а деякі, як "Канадійський Фармер" та "Канадійський Ранок" виходять по нинішний день.

Та часописи, що виходили перед Українським Голосом, не могли своїм змістом задоволити національно-культурних потреб наших пере-
...нців в Канаді. Вони, ті часописи, служили вузьким політично-пар-
... або були органами церков
...творів, які були чужі
...тому не могли дати
...ального й духо-
... виникла по-
...на широкім
...ресував-
...засту-
... осві-
...тану
...уло
...ла
...ю,
...о-
...н-
...і-
...ія
...ь-
...ле
...ду в новій землі. Як в перших
...ня усвідомити наших переселенців,
...й матеріяльно та переродити їх не
...витворити з них чесних і повноварт-

...іграція в Канаді складалася майже в ці-
...ства в Старім Краю. Та не тільки мате-
...би мовити, загальною характеристикою на-
...теріяльну вбогість наші переселенці в Канаді
...ї вини, вбогі духово. Вони були національно не-
...ональне означення подавали по назві територій, з
... так до Канади приїхали австріяки, ґаліціяни, буковинці,

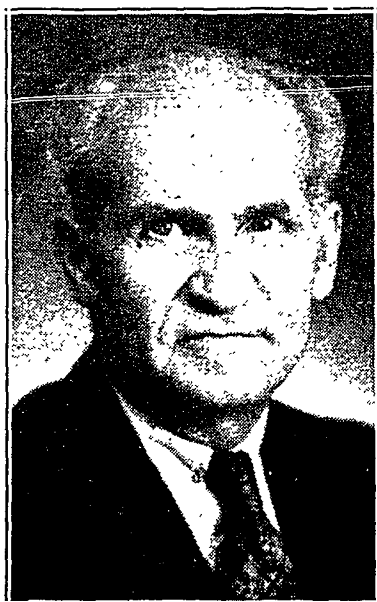
І. Г. Сирник,
редактор Українського Голосу.

Т. Д. Ферлей,
перший управитель Українського Голосу.

Василь Кудрик,
перший редактор Українського Голосу.

Я. В. Арсенич,
довголітній голова Української Видавничої Спілки.

П. Г. Войценко,
довголітній управитель Українського Голосу.

румуни, руські та русини. Русинами називали їх і часописи, які виходили до часу появи Українського Голосу. Очевидно, що поле на освідомлюючу працю було широке і до праці на тому полі взялася мала горстка нашої інтеліґенції й невеличке число свідомих одиниць, які не були ані учителями, ані студентами.

В 1907 році сталася у Вінніпеґу знаменна подія, яка мала далекосяглі наслідки та далекойдучі впливи на життя наших переселенців в Канаді. Того року відбулася перша учительська конвенція, на якій були також і не-учителі, і найважнішою справою нарад тієї конвенції була справа видавання самостійного народного часопису, який всеціло віддав би себе на услуги свого народу. На конвенції було коло сорок учасників і між ними подибуємо такі відомі постаті в нашім громадсько-культурнім життю, як Т. Д. Ферлей, Я. В. Арсенич, В. Кудрик, Ф. Т. Гаврилюк, П. Г. Войценко, О. Гикавий, А. Новак, В. Чумер та інші.

Думка про заснування нового часопису стала ділом, к... 16-го березня, 1910 року, вийшло перше число Українського Г... Вінніпе...
воно на вісім сторін і було набране руками, бо про м...
було в той час думати. Поза кілька ...
цього діла, іншого капіталу не було ...
полягати на посвяту і відданість ...
близько стояли та його існуван...

Про початки Українсько...
і довголітній редактор В...
літ назад", що була пом...
року. В тій статті він м...

"Гурток, що заснов...
1910 почав видавати ...
дих людей. Старшим...
гли мати понад 30 ...
— мрійники, готові...
ред. Це такий вік, ...
досягати.

"Найбільшим...
була щира його ...
пробувати своїх ...
то почнемо пізні...
бралися тодішні ...
незалежного часоп...

Коли взяти під...
їнець" та "українськ...
масам нашої іміграції...
су треба приписати фа...
ський Голос". Під вплив...
наді перейшов, так би ска...
свідомий свого національно...
позникали австріяки, ґаліціяни...

Г. В. Сліпченко,
член першої дирекції Видавничої Спілки Українського Голосу.

А. Жилич,
член першої дирекції Видавничої Спілки Українського Голосу.

В. Чумер,
член першої дирекції Видавничої Спілки Українського Голосу.

В. П. Карпець,
член першої дирекції Видавничої Спілки Українського Голосу.

їнці, свідомі свого національного роду і свідомі своїх обовязків, як українці і як громадяни Канади.

Першим редактором, як згадано вище, був Василь Кудрик, а першим управителем Т. Д. Ферлей. До першої дирекції Української Видавничої Спілки входили: Т. Д. Ферлей, В. Чумер, В. Кудрик, В. Карпець, А. Жилич, Г. Сліпченко і Я. В. Арсенич. Ферлей був управителем до кінця січня, 1913 року, а з початком лютого те становище заняв П. Г. Войценко й на тому становищі є тепер.

Перша друкарня Українського Голосу містилася під числом 292 Селкирк Евеню, а почавши з числом під датою 18-го жовтня, 1911 року, часопис перенісся до будинку під числом 214 Даферін Евеню, де й

Мирослав Стечишин,
довголітній редактор Українського Голосу.

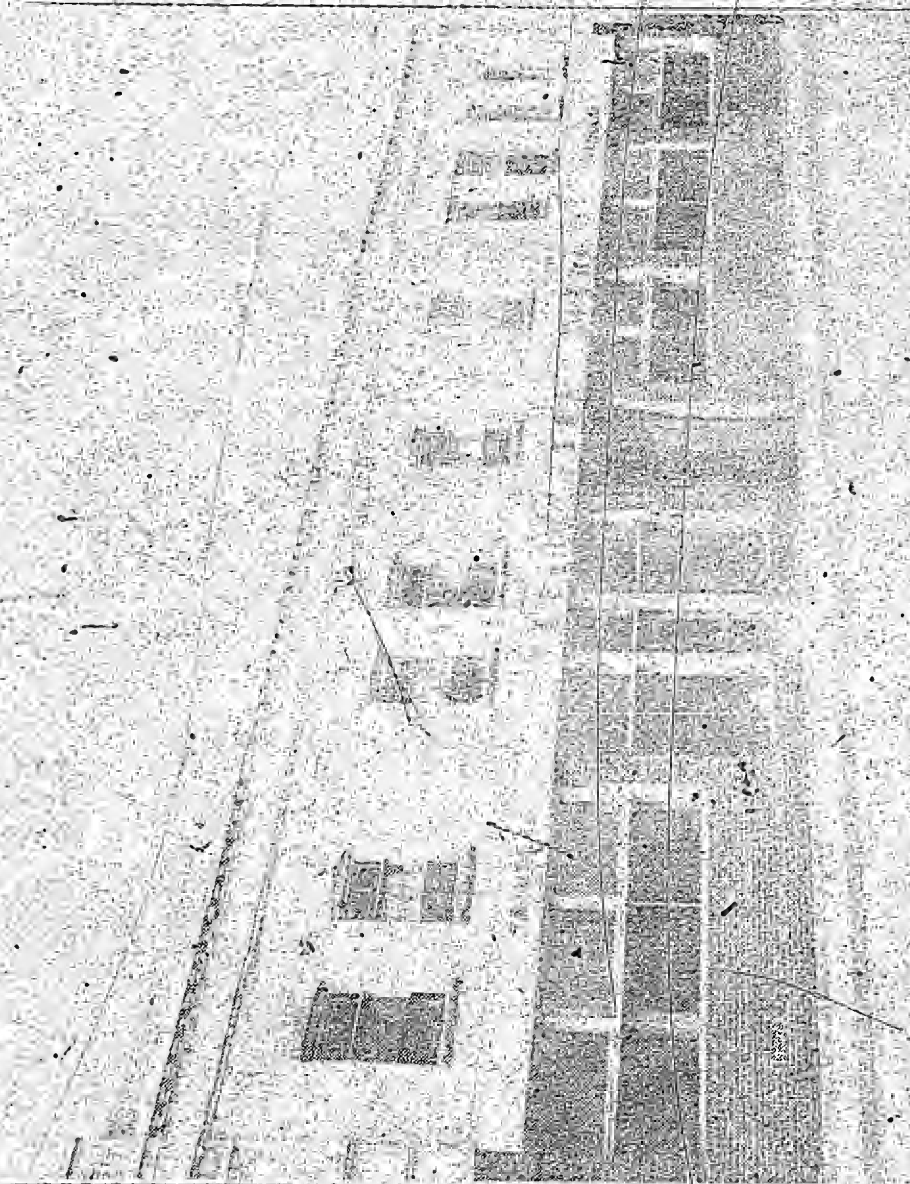
Аполінарій Новак
довголітній співробітник Українського Голосу.

виходить досі. Цей будинок Українська Видавнича Спілка перекупила в осени, 1947 року, на свою власність. При кінці липня, 1948 року, почато працю коло перебудови та модернізації цього будинку, що її закінчено в другій половині квітня, 1949 року. І так по 39-ох роках Український Голос дочекався власної модерної й просторої хати. З початком 1949 року змінено назву Видавничої Спілки і в числі Українського Голосу з датою 26 січня зазначено вже нову назву — Видавнича Спілка Тризуб.

Довголітним редактором, бо від 1921 року аж доки недуга не прикувала його до ліжка з кінцем 1946 року, був Мирослав Стечишин. Він визначився як здібний редактор та журналіст і його глибоко обдумані статті були дороговказом та орієнтацією не тільки для самостійницького середовища, якого Український Голос був і є органом, але й позитивно впливали на вироблення світогляду українського громадянства в

Канаді. Він мав дар [illegible] аналізувати [illegible] українського [illegible] наступні [illegible] заключення не виправдались.

Підчас його тяжкої недуги редагуванням [illegible] займався о. Василь Кудрик. В вересні 1947 року на становище редактора запрошено

Власний будинок Українського Голосу після перебудови.

І. Г. Сирника, [illegible] Він є першим редактором Українського Голосу, що народився і виховався в Канаді.

Стільки про історію Українського Голосу. [illegible] Український Голос мав [illegible] в Канаді.

[illegible]

[illegible] Український [illegible]
[illegible]

Голос [illegible]

[illegible]

[illegible] в Канаді [illegible]

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС І УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ

КОЛИ говориться про значіння Українського Голосу в розбудові українського життя в Канаді, то треба окремо пригадати, що і заснування Українського Народного Дому в Вінніпеґу мусить мати звязки з тою працею, яку Український Голос провадив.

Перш усього треба згадати, що Український Народний Дім заснувався в Вінніпеґу, де вже скорше появився Український Голос. І люди, що найбільше клопоталися Українським Голосом, клопоталися і поширенням праці поза Українським Голосом, отже прикладали руки і до заснування Українського Народного Дому. Між тими на перше місце треба поставити Т. Д. Ферлея, що без вибору, і може сам не будучи того свідомим, був передовиком всюди, де лише був присутним.

Якже перейдемо до часу, коли Український Народний Дім вже існував, то і дальші звязки людей, що працювали в Українськім Голосі і ним зблизька інтересувалися, були також з Народним Домом дуже тісні. Багато з тих людей були і членами Народного Дому, отже ним інтересувалися як додатковою громадською інституцією.

Саме значіння Народного Дому було не лише в тім, що він, як інституція, сам робив, але і в тім, що він був помічною рукою в дальшій і ширшій праці, яка зявлялася поза ним в Вінніпеґу. Досить згадати, що в будинку Українського Народного Дому містилися цілі літа драматичні товариства: Т-во Заньковецької, Т-во Боян і Т-во Котляревського. А тії Товариства були тоді не тільки чисельно сильними, але і сильними працею й артистичним вишколенням, бо виставляли найкращі, поважні, і як для аматорів тяжкі драматичні штуки, і виводили їх так, що ледви чи могли би фахові артисти краще їх вивести. Признання давали їм і чужі люди, що на такій праці добре розумілися.

Мали ті Товариства і добрих диріґентів, отже час від часу приготовляли концерти і святковання, яким нинішні концерти і святковання не завсіди дорівнують. Нинішні концерти і свята владжуються більше доривочно, тоді ж були вони програмовою працею згаданих Товариств. А Український Народний Дім був наче їх покровителем.

Значіння тих Товариств в українському життю Вінніпеґу було окремо важне ще і в тому, що члени тих Товариств сходилися постійно кожного вечера тут же в Українськім Народнім Домі, щоби проводити час краще, ніж деінде. Так тії Товариства були дійсно культурними осередками вінніпеґського українського життя. Отже збиралися тут не тільки члени, але випадково і свідоміші одиниці, що і не були членами, і тут безпрограмово обговорювалися всякі справи, всякі теми, провадилися дискусії нераз до пізної ночи. Гідне уваги, що такими вечорами сходилися не тільки старші члени, але і молоді, і дівчата, які вважали такі сходини вартнішими, ніж йти до чужих театрів, чи деінде.

Ще одну культурну прикмету треба тут підчеркнути ... Згадані Товариства мали товариські забави лише кілька разів вроці, і якраз ті забави свідчили про культурність тих Товариств. Це були стисло товариські забави і на них не запрошувано всіх і вся, як буває нині. Учасниками забави були лише члени Товариства; сюди могли зайти члени других двох Товариств, як також свої, а випадковим посторонним людям тут місця не було. Коли ходить про танці на таких забавах, то музиканти були свої з членів Товариства і грали головно українські пісні, що до танців надавалися.

Але танці не були тут найважнішою справою. Поміж танцями співали багато пісень, були балачки. Словом, — це були дійсно культурні і розумні забави.

Ще одно гідне уваги треба пригадати, що багато молодих членів тих Товариств поженились з дівчатами, що рівно ж до тих Товариств належали. Свої з своїми дружилися. Це також треба вважати знаком культурности тих Товариств.

Вся та культурна праця вязалася нерозлучно з Українським Народним Домом, вона ж в будинку Українського Народного Дому провадилася.

Так Український Народний Дім був галузею тої загальної праці, яку провадив Український Голос. Хто вязався з Українським Голосом, той вязався і з Українським Народним Домом і тою працею, що там провадилася. І багато старших, що ще нині стоять тут при громадській праці, вважають себе близькими для Українського Народного Дому і членами тих гуртів, що гідну культурну працю там провадили.

А та праця, — хоч час багато чого змінив, — лишається живим приміром, живим взором, як можна і як треба громадське життя налагоджувати.

Василь Кудрик.

НОВІ ПОСЛИ УКРАЇНЦІ ВИБРАНІ В 1949 РОЦІ

Дня 27 червня 1949 р. відбулися в Канаді федеральні вибори. В окрузі Вегревил, в Алберті, вибрано послом українця, адвоката **Івана Дікура,** який був кандидатом ліберальної партії.

Дня 10 листопада 1949 р. відбулися провінціяльні вибори в Манітобі. З кандидатів українського роду вибрано шістьох послів до манітоб-

Посол Іван Дікур.

ської легіслятури. Найстарший посол українець **Н. В. Бачинський** був перевибраний в окрузі Фишер Він безперервно послує від 1922 р. і є заступником спікера легіслятури. Посол **І. Р. Соломон** був вибраний через акламацію в окрузі Емерсон. Він засідає в легіслятурі від 1941 р. В окрузі Ст. Клементс був вибраний другий раз **Никола Стрик,** який помер

12 липня 1950 р. в Лейдівуд, Ман. Перший раз він був вибраний послом в 1941 році, але перепав у виборах 1945 р. В окрузі Етелберт перший раз був вибраний М. Н. Григорчук. (Його батько Никола заступав Етелберт в леґіслятурі 20 років.) В окрузі Спринґфілд перший раз був вибраний **Василь Луцко.** Всі ці посли кандидували від ліберальної партії і були вибрані в фармерських округах. В Північнім Вінніпеґу вибрано послом українця **Івана Гаврилюка**, принципала публичної школи в Іст Килдонан, який кандидував від партії Сі-сі-еф.

Посол М. Н. Григорчук.

Посол Василь Луцко.

Посол Никола Стрик.

Посол Іван Гаврилюк.

ПОМЯНИК

ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВІННІПЕҐУ І ЖІНОЧОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ

(Рік смерти поданий в скобках.)

Самотілка Юрко (1927).
Басістий Стефан (1927).
Баран Володимир (1930).
Коновальчук Анна (1930).
Басіста Текля (1931).
Скрига Михайло (1931).
Новак Анастазія (1931).
Гошовський Еміль (1931).
Бакун Іван (1929).
Клим Паньків.
Кумка Микита (1931).
Мачула Юрко.
Ґеник Юрко (1919).
Рій Марцеля (1939).
Попель Павло (1939).
Довганюк Йосиф (1940).
Прокопів Никола (1940).
Турчин Катерина (1941).
Скіба Анна (1941).
Каранєвич Федір (1941).
Боянівський Осип (1944).
Гикавий Онуфрій (1945).
Дудар Анастазія (1943).
Шкреметка Михайло (1945).
Неґрич Іван (1946).
Ферлей Тарас Д. (1947).
Левицький Єронім (1947).
Кізюк Василь (1947).
Демчук Михайло.
Куриляк Никола.
Дідуник Василь (1945).
Яцина Петро (1944).
Мартинюк Юрко (1944).
Рута Марія (1940).
Пруска Анна (1947).
Сукнацький Петро.
Пришляк Михайло (1923).
Білінський Теодор (1926).
Ястремський Тома (1947).
Вишницький Стефан (1947).
Жеребко Орест (1941).
Кравчик Стефан (1942).
Стечишин Мирослав (1947).
Угринюк Онуфрій (1948).
Гошовська Неоніля (1946).
Пітусільник Никола (1948).
Дима Йосиф (1948).
Костюк Гриць (1949).
Паньків Анна (1950).
Музика Василь (1950).

ЗМІСТ

ЗАВВАЖЕНІ ПОМИЛКИ

Сторона	*Рядок*	*Надруковано*	*Має бути*
14	21	по війни	по війні
31	28	всюду	всюди
64	3	Павликовський	Павловський
87	13	пустиш	не пустиш
88	16	вона	вони
99	1 (з долини)	Стерафим	Серафим
110	12 (з долини)	Слідуючого дня	Слідуючого року
129	15 (з долини)	вчасно	вчасного
183	10	Т. Шашкевича	Т. Шевченка
197	(в підписах під фото)	Ірина Ворська	Ірина Варецька
236	17	Йонкор	Йонкер
304	3	адеси	адреси
478	3	школа	школи
599	1	В 1921 році	В 1928 році

На стороні 716 є підпис під знимкою: Ґрупа танцюристів під проводом В. Авраменка в Українськім Народнім Домі в Торонто; а має бути: Ґрупа танцюристів під проводом В. Авраменка, зорґанізована у Вінніпеґу.